ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର
ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷ

(ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ)

ସପ୍ତମ (ଭାନୁଗଙ୍ଗ) ଖଣ୍ଡ (ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ ସ-ହ)

ସଂଗ୍ରାହକ—ରାୟ ବାହାଦୁର୍ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ, ବି. ଏଲ୍.,
ସାହିତ୍ୟଭୂଷଣ, (କୈସର୍-ଇ-ହିନ୍ଦ୍), ଆଡ୍‌ଭୋକେଟ୍, କଟକ ।

ଆମୂଳ ସହକର୍ମିଣୀ ଓ ପ୍ରକାଶିକା—ଶ୍ରୀମତୀ ପୀତାମ୍ବରୀ ଦେବୀ, ଭାଷାକୋଷ ଲେନ୍, କଟକ ।

PŪRṆṆACHANDRA
ORḌIĀ BHĀSHĀKOSHA.

(A lexicon of the Oriya language)

Volume VII—(The last two letters—Sa & Ha)

Compiler—**Rai Bahadur G. C. Praharaj, B. L.,**
Sahitya bhushana (A. R. U.), Kaiser-I-Hind,
Advocate, Patna High Court, Cuttack, B. N. Ry. Orissa, (India).

Principal Colleague and Publisher—**Srimati Pitambari Debi**

Printed by P. Kar,
THE UTKALA SAHITYA PRESS,
CUTTACK.
1940.

The August Dedicatee of the 7th Volume of the Oriya Lexicon.
His Excellency The Right Hon'ble Marquis of Linlithgow,
Viceroy and Governor General of India.

ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷ ସପ୍ତମ ଖଣ୍ଡର ଉତ୍ସର୍ଗ ପତ୍ର ଗ୍ରହୀତା
ମହାମାନ୍ୟବର ଲର୍ଡ୍ ଲିନ୍‌ଲିଥ୍‌ଗୋ, ଭାରତର ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍ ଜେନେରାଲ୍ ଓ ଭାଇସ୍‌ରୟ୍ ।

To

His Excellency, The Right Honourable

THE MARQUIS OF LINLITHGOW, P.C., K.T., G.M.S.I., G.M.I.E.

VICEROY & GOVERNOR GENERAL OF INDIA,

whose keen personal solicitude for the welfare and progress of His Majesty's Indian subjects, expressed in multifarious ways, even before His Excellency assumed the reins of Viceroyalty, supplemented by the most unselfish labour of love of

HER EXCELLENCY, THE MARCHIONESS OF LINLITHGOW

in redressing and retarding the progress of tuberculosis in India,

has made Their Excellencies dear to the Princes and the people of India and has marked His Excellency's rule as one of the very few golden periods in the history of Modern India, and

whose sincere and spontaneous appreciation of the mother-tongue of 15 millions of His Majesty's most loyal and law abiding Oriya subjects has prompted His Excellency to make liberal personal contribution towards the completion of this national monument, and but for whose generosity and personal interest it would not have been possible for the stranded poor compiler to bring the labours of 27 years of his humble life to successful termination and put the coping stone on this National Temple of Learing,

The Seventh (and the last) volume

of

PŪRNNACHANDRA

ORḌIĀ BHĀSHĀKOSHA

(Quadrilingual dictionary of the Oriya language) is,

with His Excellency's most gracious permission,

DEDICATED

as an humble mark of affectionate regard, by one who is proud to count His Excellency and Her Excellency as the pre-eminent Patrons of the Oriya Lexicon, and who subscribes himself to be His Majesty's most humble and loyal subject and Their Excellencies' humble admirer.

Bhāshākoshāsrama,
Bhashakosha Lane,
CUTTACK. (ORISSA)
September, 1940.

G. C. Praharaj,
Compiler

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ସମ୍ରାଟ୍-ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କ ଶ୍ରୀଚାମୁଚରେ

ସମର୍ପଣପତ୍ର

ଭାରତସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଶାସନଦଣ୍ଡ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଓ ପରେ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଭାରତୀୟ ପ୍ରଜାପୁଞ୍ଜଙ୍କ ଅହରହଃ ମଙ୍ଗଳ ଓ ଉନ୍ନତି-ବିଧାନାର୍ଥ ଯାହାଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉଦ୍ୟମ ବହୁକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରକଟିତ ଓ ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଅଛି, ରାଜଯକ୍ଷ୍ମାରୂପୀ ରାକ୍ଷସର କରାଳକବଳରୁ ଭାରତବାସୀଙ୍କୁ ଘଣ୍ଟା ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିବାପାଇଁ ଯାହାଙ୍କ ମହିଷୀ **ମହାମାନନୀୟା ମାର୍ସିଅନେସ୍ ଅଫ୍ (ଲେଡୀ) ଲିନ୍‌ଲିଥ୍‌ଗୋ**ଙ୍କ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ ସେବାବ୍ରତ ଭାରତର ଆବାଲବୃଦ୍ଧବନିତାଙ୍କୁ ଚିରକାଳ କୃତଜ୍ଞତାପାଶରେ ଆବଦ୍ଧ କରି ରଖିବ, ଭାରତର ରାଜନ୍ୟମଣ୍ଡଳଙ୍କ ଓ କୋଟି କୋଟି ପ୍ରଜାଙ୍କ ପରମକଲ୍ୟାଣକାମୀ ରୂପେ ଯାହାଙ୍କ ଶାସନକାଳ ଆଧୁନିକ ଭାରତର ଇତିହାସରେ ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଯୁଗ ମଧ୍ୟରେ ପରିଗଣିତ ହେବ, ଆବହମାନକାଳରୁ ରାଜଭକ୍ତ ଓ ଶାନ୍ତିପ୍ରିୟ ଦେଢ଼କୋଟି ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ମାତୃଭାଷା ଉପରେ ଯାହାଙ୍କର ସ୍ୱତଃ ପ୍ରଣୋଦିତ ଅନୁରାଗ-ବାରି ବର୍ଷି ନ ଥିଲେ ଓ ଯାହାଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ହୃଦ୍ଦେଶଣା ଓ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଏହି ସାରସ୍ୱତ ମନ୍ଦିର-ଶିଖରରେ ନୀଳରଙ୍ଗ ବସି ନେତ ଉଡ଼ି ପାରି ନ ଥାନ୍ତା ଓ ଏ ନଗଣ୍ୟ ଜୀବନର ସତେଇଶ ବର୍ଷବ୍ୟାପୀ ବ୍ରତର ସଫଳ ଉଦ୍‌ଯାପନ ହୋଇ ପାରି ନ ଥାନ୍ତା

ଓ

ଯାହାଙ୍କୁ ଓ ଯାହାଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀଙ୍କୁ ମାତୃଭାଷାର ଶୀର୍ଷସ୍ଥାନୀୟ ପୃଷ୍ଠପୋଷକଯୁଗଳରୂପେ ଲାଭ କରି ଆଜି ମୁଁ କୃତାର୍ଥ ହୋଇଅଛି, ସେହି **ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଭାରତ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି, ଭାଇସ୍‌ରୟ୍ ଓ ଭାରତର ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍ ଜେନେରଲ୍, ଉଦାରହୃଦୟ ମହାମାନ୍ୟବର ମାର୍କୁଇସ୍ ଅଫ୍ ଲିନ୍‌ଲିଥ୍‌ଗୋ, ପି. ସି., କେ. ଟି., ଜି. ଏମ୍. ଏସ୍. ଆଇ, ଜି. ଏମ୍. ଆଇ. ଇ.** ଙ୍କ ସାନୁଗ୍ରହ ଅନୁମତିକ୍ରମେ **ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷର ଅନ୍ତିମ (ସପ୍ତମ) ଖଣ୍ଡ** ତାଙ୍କ ଶ୍ରୀକରକମଳରେ ଗଭୀର ରାଜଭକ୍ତି ଓ ପ୍ରେମସହକାରେ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ ଓ ସମର୍ପିତ ହେଲା ।

ଭାଷାକୋଷାଶ୍ରମ, ଭାଷାକୋଷ ଲେନ୍,
କଟକ, ଓଡ଼ିଶା
ସନ ୧୯୩୦ ସାଲ, ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସ

ନିବେଦକ
ଜଣେ ନଗଣ୍ୟ ବିନୀତ ରାଜଭକ୍ତ ଓ ଭାଇସ୍‌ରୟ୍ ଦମ୍ପତିଙ୍କ କରୁଣାମୁଗ୍ଧ
ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ

The Illustrious Patroness of the 7th Volume of the Oriya Bhashakosha.
Her Excellency, Marchioness Linlithgow.

ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷର ସପ୍ତମ ଖଣ୍ଡର ଅଭିଭାବିକା
ବଡ଼ଲାଟ-ମହିଷୀ ମହାମାନନୀୟା ଶ୍ରୀମତୀ ଲେଡ଼ୀ ଲିନ୍‌ଲିଥ୍‌ଗୋ ।

"ଓଁ ଅସତୋ ମା ସଦ୍‌ଗମୟ
ଓଁ ତମସୋ ମା ଜ୍ୟୋତିର୍ଗମୟ
ଓଁ ମୃତ୍ୟୋ ମାମମୃତଂ ଗମୟ ।"

ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷ ସପ୍ତମ (ଭାନୁଗଙ୍ଗା) ଖଣ୍ଡର

ଅବତରଣିକା

'କ୍ଲେଶଃ ଫଳେନ ହି ପୁନର୍ନବତାଂ ବିଧତ୍ତେ'—କାଳିଦାସ ।

ଶ୍ରମ ସମାପ୍ତି

ପରମ କାରୁଣିକ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କର ଅପାର କରୁଣାରୁ ଓ ଗୁରୁଦେବଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଦରୁ ୨୭ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ (୧୯୧୩ ସାଲରେ) ମୁଁ ଯହିଁର କଳ୍ପନା କରି ଅଳ୍ପ ୨୧ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ (୧୯୧୯ ସାଲରେ) ଯହିଁର ପାଣ୍ଡୁଲିପିର ସଙ୍କଳନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲି, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସେହି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭିଧାନ 'ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷ' ଆଜି ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା ।

୧୯୨୭ ସାଲରେ ପାଣ୍ଡୁଲିପିମାନଙ୍କ ଠିଆ ଲେଖା ସରିବା ପରେ ବିଶେଷଜ୍ଞମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅଟକଳ କରାଯାଇଥିଲା ଯେ, ମୁଦ୍ରିତ ଗ୍ରନ୍ଥ ୩୨୦୦ ପୃଷ୍ଠା ଅଧିକାର କରିବ ଓ ଦୁଇଖଣ୍ଡରେ ସମାପ୍ତ ହେବ ଏବଂ ଏଥିର ସମ୍ପାଦନ ଓ ମୁଦ୍ରଣାଦିର ବ୍ୟୟ ପ୍ରାୟ ଚାରିଶହ ହଜାର ଟଙ୍କା ଲାଗିବ । ଓଡ଼ିଶା ବିଦ୍ୟାଗର ତଦାନୀନ୍ତନ କମିସନର୍, ବର୍ତ୍ତମାନ ନବପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶର ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍ ମାନ୍ୟବର ସର୍ ଜନ୍ ହିଚାଙ୍କ ସୁପାରିସ୍ ଅନୁସାରେ ବିହାର ଓଡ଼ିଶା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଉକ୍ତ ବ୍ୟୟର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ବହନ କରିବାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ହେଲେ । ବିହାର ଓଡ଼ିଶା ଶିକ୍ଷାବିଭାଗର ତଦାନୀନ୍ତନ ଡେପୁଟି ଡାଇରେକ୍ଟର୍ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶର ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗର ଡାଇରେକ୍ଟର୍, ମୋ ସୋଦରକଳ୍ପ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ୍ୟାମଚରଣ ତ୍ରିପାଠୀ ଆଇ. ଏସ୍.ଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ କ୍ରମେ ମୟୂରଭଞ୍ଜାଧୀଶ୍ୱର ମହାରାଜ ସର୍ ପ୍ରତାପଚନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ଦେଓ କେ. ସି. ଆଇ. ଇ ମୁଦ୍ରଣାଦି ପାଇଁ ଆଠ ହଜାର ଟଙ୍କା ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ହୋଇ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ମୁଦ୍ରଣାରମ୍ଭର ପଥ ସୁଗମ କଲେ । ମହାରାଜଙ୍କ ସୂଚନାକ୍ରମେ ତାଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଗତ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା ପୁଣ୍ୟ-ଶ୍ଳୋକ ମହାରାଜ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ନାମ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ନାମରେ ସଂଯୋଜିତ ହେଲା ।

ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ମୁଦ୍ରଣ କର୍ମର ଅଗ୍ରସର ହେଉଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖାଗଲା ଯେ, ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର କଳେବର ପ୍ରଥମ କଳ୍ପିତ କଳେବର ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ହେବ । ପରିଶେଷରେ ସମଗ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥ ୫୫୦୦ ପୃଷ୍ଠା ଅଧିକାର କରି ୭ଖଣ୍ଡରେ ସମାପ୍ତ ହେଲା ଓ ଏଥିର ସମ୍ପାଦନ ଓ ମୁଦ୍ରଣାଦି ବ୍ୟୟ ପାଇଁ ସପାଦ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା ଲାଗିଲା । ବ୍ୟୟ ବୃଦ୍ଧି ହେବା ବିଷୟ ମହାରାଜ ପ୍ରତାପଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣ ଗୋଚର ହେବାରୁ ସେ ୧୯୩୬ ସାଲରେ ଅଳ୍ପ ପାଞ୍ଚ ହଜାର ଟଙ୍କା ସାହାଯ୍ୟ କଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ମହାରାଜଙ୍କଠାରୁ ଅଳ୍ପ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ମିଳିବାର ଆଶା ଅଛି । ବିହାର ଓଡ଼ିଶା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ଓ ମହାରାଜ ପ୍ରତାପଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ଛଡ଼ା ପାଟଣା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ଉତ୍କଳର ମହାରାଜା, ରାଜା ଆଦି ଭାଷାନୁରାଗୀ ଅନ୍ୟ ଯେଉଁ ଦାତାମାନଙ୍କ ଅର୍ଥ-ସାହାଯ୍ୟରେ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀଖଣ୍ଡମାନ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି, ସେମାନଙ୍କ ବିଷୟ ତତ୍ତ୍ୱଖଣ୍ଡର ଅବତରଣିକାରେ କୃତଜ୍ଞତା ସହକାରେ ଜ୍ଞାପିତ ହୋଇଅଛି ।

ଯେଉଁମାନେ ଏ ସପ୍ତମଖଣ୍ଡର ପ୍ରକାଶବ୍ୟୟ ନିର୍ବାହାର୍ଥ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ନାମ ଯଥାସ୍ଥାନରେ ବିବୃତ ହେବ ।

ଗ୍ରନ୍ଥର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଖଣ୍ଡମାନଙ୍କର ଉତ୍ସର୍ଗ ପତ୍ର ଗ୍ରହୀତା ଓ ଅଭିଭାବକଗଣ

୧୯ବର୍ଷ ତଳେ ଓଡ଼ିଶା ବିଦ୍ୟାଗର କମିସନର୍ ଥିବାବେଳେ ମାନ୍ୟବର ସର୍ ଜନ୍ ହିଚାଙ୍କ୍ ଏମ୍. ଏ., କେ. ସି. ଏସ୍. ଆଇ., ଆଇ.ସି. ଏସ୍. ଏହି ଜାତୀୟ ସ୍ମୃତିମନ୍ଦିରର ଶୁଭ ଦେଇଥିଲେ । ତତ୍ପରେ ତାଙ୍କ ପଦବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏଥିର ମୂଳଦୁଆ ପଡ଼ିବା, ଦୁଆଲ ଦୁଆ କାନ୍ଥ ଉଠିବା, ଲଢ଼ଡ଼ ମୁଦ ହେବା, ଛତ ପଡ଼ିବା ଓ ଦକ୍ଷିଣଭିତ ବସିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କ ସ୍ଥାପତ୍ୟ କୌଶଳ ହେଲା ଓ ଶେଷରେ ନବପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶର ପ୍ରଥମ ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍ ରୂପେ ତାଙ୍କର ଉଦ୍ୟମ ଫଳରେ ଏ ମନ୍ଦିରରେ ଜଳଚକ ବସିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସପ୍ତମଖଣ୍ଡର ପ୍ରକାଶ ରୂପ ମନ୍ଦିର ପ୍ରତିଷ୍ଠାରେ ସେ ଓ ତାଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀ ପରମ ପରିତୋଷ ଲାଭକରିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଅମୃତ-ହସ୍ତା ସୁପତି ମିଳି ନ ଥିଲେ ଏ ସାରସ୍ୱତ ମନ୍ଦିର 'ଲଣ୍ଡା ଦେଉଳ' ହୋଇ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରବଚନର ବିଷୟ ହୋଇ ରହିଥାଆନ୍ତା । ତାଙ୍କ ନାମରେ ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି ।

ପ୍ରଥମଖଣ୍ଡ—(ସନ ୧୯୩୧ ସାଲରେ ପ୍ରକାଶିତ)

ଉତ୍ସର୍ଗପତ୍ର ଗ୍ରହୀତା—ମାନ୍ୟବର ସର୍ ଜନ୍ ହିଚାକ୍ ।

ଅଭିଭାବକ—ବିହାର ଓଡ଼ିଶାର ତଦାନୀନ୍ତନ ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍ ମାନ୍ୟବର ଏଚ୍. ଏଲ୍. ଷ୍ଟେଫେନ୍‌ସନ୍, କେ. ସି. ଏସ୍. ଆଇ., ଆଇ. ସି. ଏସ୍ ।

ଦ୍ୱିତୀୟଖଣ୍ଡ—(ସନ ୧୯୩୨ ସାଲରେ ପ୍ରକାଶିତ)

ଉତ୍ସର୍ଗପତ୍ରଗ୍ରହୀତା—କଟକର ଭୂତପୂର୍ବ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଓ କଲେକ୍ଟର୍ ଓ ପରେ ବିହାର ପ୍ରଦେଶର ଜଣେ ରାଜକର୍ମଚାରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଏନ୍. ଏଫ୍. ପେକ୍, ସି. ଆଇ. ଇ., ଆଇ. ସି. ଏସ୍

ଅଧ୍ୟକ୍ଷବର୍ଗ—ବିହାର ଓଡ଼ିଶାର ତତ୍କାଳୀନ ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍ ମାନ୍ୟବର ସର୍ ଜେମ୍ସ୍ ଡାଉନ୍ ସିଫ୍‌ଟନ୍, କେ. ସି. ଏସ୍. ଆଇ., କେ. ସି. ଆଇ. ଇ., ଆଇ. ସି. ଏସ୍ ।

ତୃତୀୟଖଣ୍ଡ—(ସନ ୧୯୩୮ ସାଲରେ ପ୍ରକାଶିତ)

ଉତ୍ସର୍ଗପତ୍ରପ୍ରାପ୍ତା—ବୌଦ୍ଧ ରାଜ୍ୟାଧୀଶ୍ୱର ରାଜା ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ପ୍ରସାଦ ଦେବ;

ଅଧ୍ୟକ୍ଷବର୍ଗ—ରାଜାସାହେବ ସ୍ୱୟଂ

ଚତୁର୍ଥଖଣ୍ଡ—(ସନ ୧୯୩୪ ସାଲରେ ପ୍ରକାଶିତ)

ଉତ୍ସର୍ଗପତ୍ରପ୍ରାପ୍ତା—ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟର ଅଧୀଶ୍ୱର ସାହିତ୍ୟ-ସମ୍ରାଟ୍ ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା, ଡି. ଲିଟ୍ ।

ଅଧ୍ୟକ୍ଷବର୍ଗ—ଭାରତର ପୂର୍ବ ଗଡ଼ଜାତପୁଞ୍ଜ (Eastern States Agency)ର ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍ ଜେନେରାଲ୍‌ଙ୍କର ତତ୍କାଳୀନ ଏଜେଣ୍ଟ (Agent to the Governor General) ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଇ. ସି. ଗିବ୍‌ସନ୍, ସି. ଆଇ. ଇ, ଆଇ. ସି. ଏସ୍ ।

ପଞ୍ଚମଖଣ୍ଡ—(ସନ ୧୯୩୬ ସାଲରେ ପ୍ରକାଶିତ)

ଉତ୍ସର୍ଗପତ୍ରପ୍ରାପ୍ତା—ପାଲଲାଙ୍ଗେମିଡ଼ି ରାଜ୍ୟର ଅଧୀଶ୍ୱର ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଗଜପତି ନାରାୟଣ ଦେବ ।

ଅଧ୍ୟକ୍ଷବର୍ଗ—ଜୟପୁରାଧୀଶ୍ୱର ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ୍ ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା, ଡି. ଲିଟ୍ ।

ଷଷ୍ଠଖଣ୍ଡ—(ସନ ୧୯୩୭ ସାଲରେ ପ୍ରକାଶିତ)

ଉତ୍ସର୍ଗପତ୍ରପ୍ରାପ୍ତା — ପାଟଣା ରାଜ୍ୟାଧୀଶ୍ୱର ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ରାଜେନ୍ଦ୍ରନାରାୟଣ ସିଂହ ଦେଓ ।

ଅଧ୍ୟକ୍ଷବର୍ଗ—ସ୍ୱୟଂ ମହାରାଜ ।

ସପ୍ତମଖଣ୍ଡ—(ସନ ୧୯୪୦ ସାଲରେ ପ୍ରକାଶିତ)

ଉତ୍ସର୍ଗପତ୍ର ପ୍ରାପ୍ତା – ପ୍ରବଳପ୍ରତାପ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଭାରତ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଭାଇସ୍‌ରୟ୍ ଓ ଭାରତର ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍ ଜେନେରାଲ୍ ମହାମାନ୍ୟବର ମାର୍କ୍ୱିସ୍ ଅଫ୍ ଲିନ୍‌ଲିଥ୍‌ଗୋ ।

ଅଧ୍ୟକ୍ଷବର୍ଗ—ଭାଇସ୍‌ରୟ୍-ମହିଷୀ ଉଦାରଚରିତା, ଭାରତ-ସେବାବ୍ରତା ମହାମାନନୀୟା ମାର୍ସିଅନେସ୍ (ଲେଡୀ) ଲିନ୍‌ଲିଥ୍‌ଗୋ ।

କ୍ରମିକ ଖଣ୍ଡମାନଙ୍କ ବିଷୟ ।

ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡରେ—ସମସ୍ତ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣାଦ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଖଣ୍ଡରେ—କ ଠାରୁ ଙ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣାଦ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନ ।

ତୃତୀୟ ଖଣ୍ଡରେ—ଚ ଠାରୁ ଥ ବର୍ଣ୍ଣାଦ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନ ।

ଚତୁର୍ଥ ଖଣ୍ଡରେ—ଦ ଠାରୁ ପ ବର୍ଣ୍ଣାଦ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନ ।

ପଞ୍ଚମ ଖଣ୍ଡରେ—ଫ ଠାରୁ ମ ବର୍ଣ୍ଣାଦ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନ ।

ଷଷ୍ଠ ଖଣ୍ଡରେ—ଯ ଠାରୁ ଷ ବର୍ଣ୍ଣାଦ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନ ଓ

ସପ୍ତମ ଖଣ୍ଡରେ—ବର୍ଣ୍ଣମାଳାର ଶେଷରେ ଥିବା ସ ଓ ହ ବର୍ଣ୍ଣାଦ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନ ।

ସାଧାରଣତଃ ବାଳଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ହ ଅକ୍ଷର ପରେ ଅକ୍ଷର ଯ ସଙ୍ଗେ ପରିଚିତ ହୁଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଯ ଅକ୍ଷର କ ବର୍ଣ୍ଣସଂଯୁକ୍ତ ଗୋଟିଏ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର (କ+ଷ) ଥିବାରୁ ଧ୍ୱନିବିଜ୍ଞାନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏ ଅକ୍ଷରର ସ୍ଥାନ କ ବର୍ଣ୍ଣ ପରେ ହେବା ଉଚିତ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରେ କେତେକ ବଙ୍ଗଳା ଓ ସଂସ୍କୃତ ଅଭିଧାନ ଯ୍ଷ ଅକ୍ଷରାଦ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କୁ 'ହ' ପରେ ନ ଦେଇ 'କ' ଅକ୍ଷର ପରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ଏହି ଭାଷାକୋଷରେ ମଧ୍ୟ 'ଯ୍ଷ' ବର୍ଣ୍ଣାଦ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ଅକ୍ଷରାଦ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ପରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଖଣ୍ଡରେ ୧୮୫୩ ପୃଷ୍ଠାଠାରୁ ୧୮୮୦ ପୃଷ୍ଠା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ନିବେଶିତ ହୋଇଅଛି ।

ସମଗ୍ର ଭାଷାକୋଷରେ ସନ୍ନିବେଶିତ ଶବ୍ଦ ଓ ବାକ୍ୟମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା

ପୂର୍ବତନ ୨ ଖଣ୍ଡ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ସନ୍ନିବେଶିତ ଶବ୍ଦ ଓ ବାକ୍ୟାଂଶ-ମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ଏକ ଲକ୍ଷ ଷାଠିଏ ହଜାର । ସପ୍ତମ ଖଣ୍ଡରେ ସନ୍ନିବେଶିତ ଶବ୍ଦାଦିର ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ପଚିଶି ହଜାର । ଅତଏବ ସମଗ୍ର ଭାଷାକୋଷରେ ଏକ ଲକ୍ଷ ପଞ୍ଚାଅଶି ହଜାର (୧,୮୫,୦୦୦) ଶବ୍ଦ ସ୍ଥାନ ପାଇଅଛି ।

ମୋ ସଂଗୃହୀତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଅକ୍ଷରକ୍ରମରେ ମୁଦ୍ରଣ ପରେ କାଳ-କ୍ରମେ ତତ୍ତ୍ୱତ୍ ଅକ୍ଷରାଦ୍ୟ ପ୍ରାୟ ୫ହଜାର ଦେଶାଂଶ ପ୍ରଚଳିତ, ବ୍ୟାବସାୟିକ, ଗ୍ରାମ୍ୟ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଶବ୍ଦ ମୋ ହସ୍ତଗତ ହୋଇଅଛି ଓ ସେହି ସେହି ଅକ୍ଷରାଦ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ମୁଦ୍ରଣ ସମାପ୍ତ ହୋଇଥିବାରୁ ସେମାନ ଭାଷା-କୋଷରେ ସ୍ଥାନ ପାଇ ପାରି ନାହିଁ । ସେ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଅକ୍ଷରକ୍ରମରେ ସଜ୍ଜିତ କରି ଲେଖାଇ ରଖିଅଛି । ମୋ ସହକର୍ମୀଗଣ ଲିଖିତ ମଧ୍ୟରେ ଭୂତଳର ଜୀବିତ ଓ ମୃତ ୪୦।୫୦ ଜଣ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଜୀବନ-ଚରିତ ମଧ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରି ଅଛନ୍ତି । ବିଜ୍ଞାନଚର୍ଚ୍ଚାର କ୍ରମାଧିକ୍ୟ ଫଳରେ ସବୁ ଭାଷାରେ ନିତ୍ୟନୂତନ ଗୁଡ଼ିଏ ନୂଆ ଶବ୍ଦ ପ୍ରବେଶ କରୁଅଛି । ମୁଁ ଦୃଢ଼ତା ସହକାରେ କହି ପାରେ ଯେ, ଯେବେ ବଙ୍ଗ, ବିହାର, ମାନ୍ଦ୍ରାଜ, ମଧ୍ୟ-ପ୍ରଦେଶ ଓ ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ମାନଙ୍କରେ ଥିବା ଉତ୍କଳଭାଷୀ ଅଞ୍ଚଳର ଜନ୍ମ ବିବରଣ ଖୋଜା ଯିବ, ତେବେ ଅନ୍ତତଃ ଆଉ ଦଶ ହଜାର ପ୍ରାଦେଶିକ, ଦେଶାଂଶ ପ୍ରଚଳିତ ଗ୍ରାମ୍ୟ, ପ୍ରାଚୀନ, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ବ୍ୟାବହାରିକ ଶବ୍ଦ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇ ପାରିବ ।

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଦେଖାଯାଉ ଯେ, ମୁଁ ୨।୩ ମାସ ପୂର୍ବେ ଭାଷାକୋଷ ପାଇଁ ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହାର୍ଥ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଆଳ ରାଜ୍ୟକୁ ଯାଇଥିଲି । ପୂର୍ବେ ସେ ରାଜ୍ୟ ଜାହାଜ ନିର୍ମାଣ, ପୋତ ଚାଳନ ଓ ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟର ଗୋଟିଏ କେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ବହୁ ଶତ ଶବ୍ଦ ବର୍ତ୍ତମାନ ଲୁପ୍ତପ୍ରାୟ । ଭାଷାନୁରାଗୀ ଆଳ ରାଜ୍ୟାଧୀଶ୍ୱର ମୋତେ ଜାହାଜ ଓ ନୌଚାଳନ ସମ୍ପର୍କୀୟ ୫୦୮ ଶବ୍ଦ ଦେଲେ; ସେ ଶବ୍ଦମାନ ଭାଷାକୋଷରେ ନାହିଁ । ସେ କହିଲେ ଯେ, ଜାହାଜ ନିର୍ମାଣ, ଜାହାଜ-ଚାଳନ,ନୌକାଚାଳନ,ଜାଲ ଓ ମାଛଧରା ସମ୍ପର୍କରେ ଓ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଉତ୍କଳ ପାଇକ ସେନାମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଓ ଯୁଦ୍ଧ ସମ୍ପର୍କୀୟ ସହସ୍ରାଧିକ ଶବ୍ଦ ଅର୍ଥ ସହିତ ସେ ଦେଇ ପାରିବେ । ଏ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ନ କହିଲେ ଆମ ଭାଷାରୁ ଏ ଗୁଡ଼ିକର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଲୁପ୍ତ ହେବ । ମୁଁ ଅନୁମାନ କରୁଛି ଯେ, ପରିଶ୍ରମ, ଅନୁସନ୍ଧାନ, ନିଷ୍ଠା ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟ ସହକାରେ ଗୁଡ଼ିଏ କର୍ମଠ ଓ କର୍ମଶୀଳ କର୍ମୀ ଲାଗି ଗଲେ ସେମାନେ ଯେତେ ଶବ୍ଦ ସଂଗ୍ରହ କରିବେ ଓ ମୋ ଦ୍ୱାରା ସଂଗୃହୀତ ଯେଉଁ ନୂତନ ଶବ୍ଦମାନ ଭାଷାକୋଷରେ ସ୍ଥାନ ପାଇ ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅନ୍ୟୂନ ୧୫ ହଜାର ହେବ । ଭାଷାକୋଷରେ ନିହିତ ୧ ଲକ୍ଷ ୮୫ ହଜାର ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସେ ଶବ୍ଦମାନ ମିଶିଲେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଶବ୍ଦ ସଂଖ୍ୟା ଦୁଇଲକ୍ଷ ହେବ ଓ ଆମ ମାତୃଭାଷା, କେବଳ ଭାରତର ନୁହେଁ, ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟ ଉନ୍ନତ ଭାଷାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ

The Layer of the Foundation of the Bhashakosha,
His Excellency Sir John Austen Hubback, M. A., K. C. S. I., I. C. S.
THE FIRST GOVERNOR OF ORISSA.

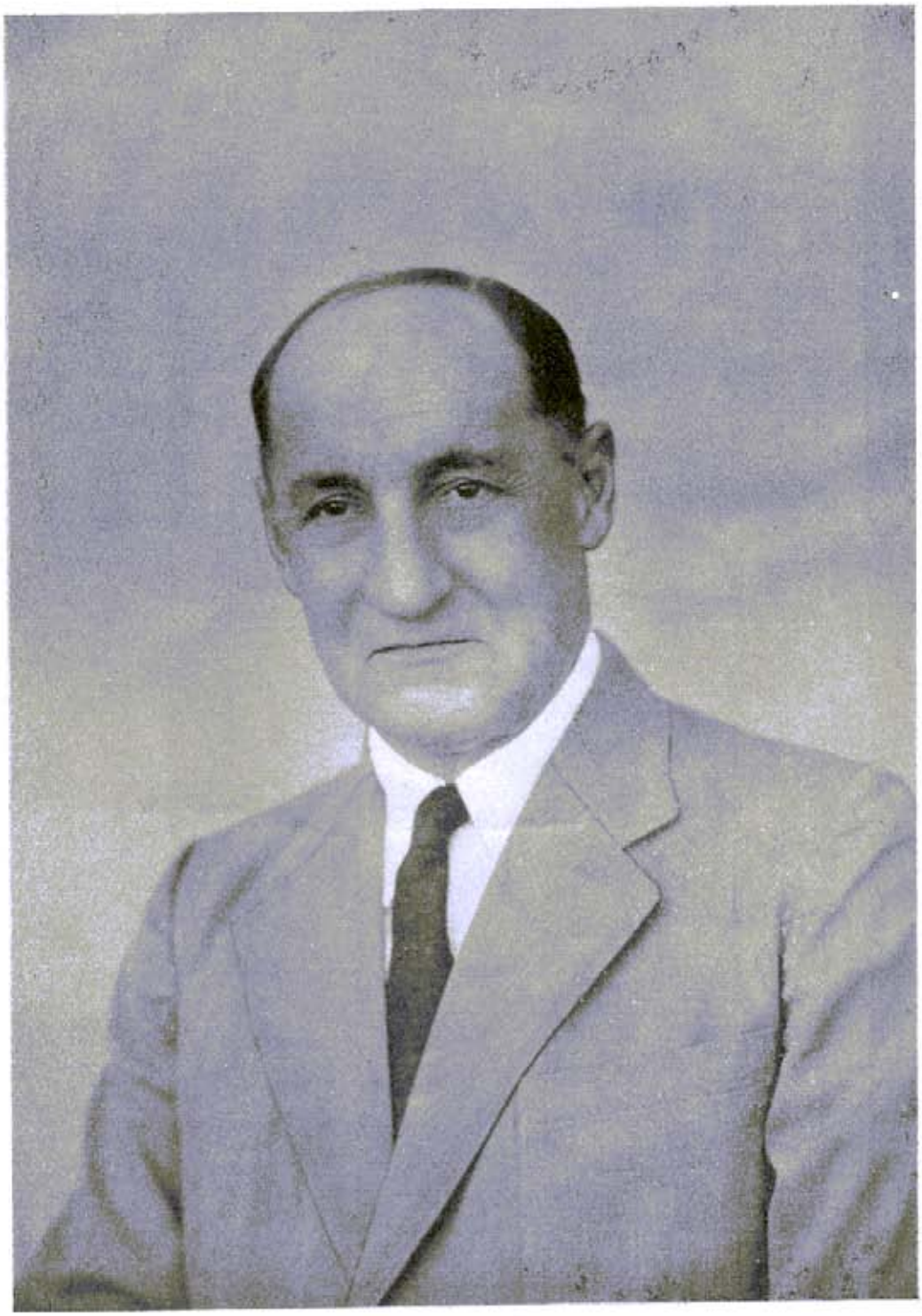

ଏହି ସାରସ୍ୱତ ମନ୍ଦିରର ମୂଳଭିତ୍ତିର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା
ମାନ୍ୟବର ସର୍ ଜନ୍ ଅଷ୍ଟେନ୍ ହବ୍ବାକ୍, ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଥମ ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍ ।

ଶବ୍ଦବିଭବରେ ପଟ ପକାଇ ପାରିବ । ପ୍ରଭୁ ଯେବେ ଏ ସୂଦନ ମୋତେ ବା ମୋ ଅପେକ୍ଷା କର୍ମଠ ଓ କର୍ମଯୋଗୀ କର୍ମିଗଣଙ୍କୁ ଦେବେ ଓ ତହିଁର ପ୍ରକାଶାର୍ଥ ଅର୍ଥ ପୋଷକତା ମିଳିବ, ତେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷର ସପ୍ତମ ଖଣ୍ଡରେ ଏ ଦେଖାଯାଇ ସ୍ଥାନ ପାଇବ ।

ଭାଷାକୋଷର କ୍ରମିକ ଖଣ୍ଡମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ସପ୍ତମ ଖଣ୍ଡର ପ୍ରକାଶରେ ଅତ୍ୟଧିକ ବିଳମ୍ବ

ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଖଣ୍ଡମାନ କ୍ରମାନୁସାରେ ସମୟ କ୍ରମେ ମୁଦ୍ରିତ ଓ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି :—

ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡ — ସନ ୧୯୩୧ ସାଲ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସ,
ଦ୍ୱିତୀୟ ଖଣ୍ଡ—୧୯୩୨ ଅଗଷ୍ଟ ମାସ,
ତୃତୀୟ ଖଣ୍ଡ—୧୯୩୩ ମେ,
ଚତୁର୍ଥ ଖଣ୍ଡ—୧୯୩୪ ଜୁନ୍,
ପଞ୍ଚମ ଖଣ୍ଡ—୧୯୩୬ ମାର୍ଚ୍ଚ,
ଷଷ୍ଠ ଖଣ୍ଡ—୧୯୩୭ ଜୁନ୍ ।

ଏଥିରୁ ଦେଖାଯିବ ଯେ, କେବଳ ପଞ୍ଚମ ଖଣ୍ଡ ଛଡ଼ା ଆଉ ସବୁ ଖଣ୍ଡ ବର୍ଷେ ଲେଖାଏଁ ବ୍ୟବଧାନରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି ଅନ୍ତିମ ଖଣ୍ଡର ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ (୧୯୪୦ ସାଲ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସ) ତିନି ବର୍ଷରୁ ଅଧିକକାଳ ବିତିଗଲା ।

ଷଷ୍ଠ ଖଣ୍ଡର ପ୍ରକାଶ ପରେ ଭୂତଳ ପ୍ରବଳ ନଦୀବନ୍ୟାକ୍ରାନ୍ତ ହେଲା; ସେହି ବନ୍ୟା ଯୋଗୁଁ ମୋର ମଧ୍ୟ ଖସ୍ତର ଖତି ଘଟିଲା । ସେ ଖତିଅବୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବା ବେଳକୁ ୨୦ ବର୍ଷ ହେଲା ଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ସଂକଳନରେ ଓ ପ୍ରକାଶରେ ମୋ ସହଧର୍ମିଣୀ ଓ ମୁଁ ପୀଡ଼ିତ ହେଲୁଁ; ତହିଁରୁ ମୁକ୍ତି ଲାଭକରି ୨।୩ ମାସ ଅତିବାହିତ ହେଲା । ତତ୍ପରେ ଶାସନତନ୍ତ୍ରର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଫଳରେ ଓ କଂଗ୍ରେସ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଜାସ୍ୱତ୍ୱ, ମହାଜନ ଦେବୋତ୍ତର ଆଦି ଆଇନ୍‌ର ପ୍ରଣୀତ, ପ୍ରଚାରିତ ଓ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେବା ଫଳରେ ଓ ଗଡ଼ଜାତ ଓ କିଲ୍ଲାଜାତ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ 'ପ୍ରଜା-ମଣ୍ଡଳ' ଓ 'ଉତ୍କଳ ସଂଘ' ଆନ୍ଦୋଳନ ଫଳରେ ଭାଷାକୋଷର ଭାବୀ ପୋଷକମାନଙ୍କ ଦାତୃତ୍ୱ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଭାବରେ ପ୍ରତିହତ ହେଲା; ଏଥି ପୂର୍ବରେ ଭୂତଳର ଧନୀକମଣ୍ଡଳର ଦାନ ସ୍ରୋତ ଯେଉଁ ବେଗରେ ଗତି କରୁଥିଲା, ସେ ବେଗ ମନ୍ଥର ହୋଇଗଲା । ତତ୍ପରେ ଚାହିଁ ଚାହିଁ ପୃଥିବୀବ୍ୟାପୀ ମହାଯୁଦ୍ଧର ଘନଘଟା ହେତୁ ଭାରତର ରାଜନୀତିକ, ବୈଷୟିକ ଓ ବ୍ୟାବସାୟିକ ବାୟୁମଣ୍ଡଳ କୁହେଳିକାମୟ ଓ ଧୂଳି ସମାଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇଗଲା; ଶେଷକୁ କଂଗ୍ରେସ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ଇସ୍ତଫା ଦେଲେ ।

ଭୂତଳର ମୋଗଲଦଳର ଓ ଗଡ଼ଜାତର ଏହି ଭୂତଳ ତରଙ୍ଗାକୁଳ, ଅଥଳ ସମୁଦ୍ରରେ ମୋ ଦରିଆ ଅସ୍ଥିରପାଦ (ଅଠରପା) ଡଙ୍ଗା କାହ୍ନାରୀ ସପ୍ତମଖଣ୍ଡରୂପ ଦଦରା ଡଙ୍ଗାରେ ଭାବେଇ ଭୁବେଇ ହେଲା; ଦଦରା ଡଙ୍ଗା କୂଳରେ ଆସି ଲାଗିବା ପୂର୍ବରୁ ଖଣ୍ଡ ଦରିଆରେ ଡୁବିଗଲା ବୁଡ଼ି ଯାଇଥାଆନ୍ତା ।

ଏହି ସମୟରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣଧାରତ୍ୱରେ ଦଦରା ଡଙ୍ଗାରେ ଯମୁନା ପାର ହେବାକୁ ବସିଥିବା ଗୋପୀମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଧାରିତ ଶ୍ଳୋକ ମୋ ମନରେ ପଡ଼ୁଥାଏ—

ଚୀର୍ଣ୍ଣା ତରୀ ସଦଦଭାବ ଗଭୀରନୀର
ବାଳାବୟଂ ସକଳମିତ୍ୟନର୍ଥ ହେତୁଃ
ବିଶ୍ୱାସ ରାଜମିଦ ମସ୍ତୁ କୃଶୋଦରୀଣାଂ
ପାରାଧିପ ! ତ୍ୱମସି ସଂପ୍ରତି କର୍ଣ୍ଣଧାରଃ ।

(ଅର୍ଥାତ୍—ଆମେ ଗୋପୀମାନେ ବସିଛୁଁ ଦଦରା ଡଙ୍ଗାରେ, ଯମୁନା ଜଳ ଅତି ଗଭୀର, ଡଙ୍ଗାରେ ଚଢ଼ିଛୁଁ ସବୁ ଅନର୍ଥର ଓ ଅସ୍ଥିରତାର ମୂର୍ତ୍ତି ଆମେ ଉଦ୍‌ଭୂଣୀଯାକ; ଏସବୁ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ଆମ ମନରେ 'ବିଶ୍ୱାସ' ଭାବ ବୁଣା ହୋଇଛି; କାରଣ, ଆପଣ ସ୍ୱୟଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପରା ଆମର ମଙ୍ଗଳ । ଅତଏବ ଆମ ଦଦରା ଡଙ୍ଗା ବୁଡ଼ିବିବ ନାହିଁ ।)

ଯାହାଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣଧାରତ୍ୱରେ ଦଦରା ଡଙ୍ଗା ୬ ସମୁଦ୍ର ପାର ହୋଇ ସପ୍ତମ ସମୁଦ୍ରରେ ଆସି ପଡ଼ିଲା, ସେହି ମାନ୍ୟବର ସର୍ ଜନ୍ ହାର୍‌କୋର୍ଟଙ୍କ ଭଳି ଦୃଢ଼ମୁଷ୍ଟି କର୍ଣ୍ଣଧାର (ମଙ୍ଗଳ) ଏ ଡଙ୍ଗାର ସୁକାନ ଧରିଥାଆନ୍ତି, ବୁଡ଼ା ପାହାଡ଼ମୟ ଓ ବାଡ଼ବାନଳସେବିତ ସପ୍ତମ ସମୁଦ୍ରରେ ଆସି ଡଙ୍ଗା ପଡ଼ିଲାବେଳକୁ ଭାରତ ଶାସନପୋତର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ନୀତିବିଶାରଦ, ସାହୁତ୍ୟାନୁରାଗୀ, ଗୁଣଗ୍ରାହୀ ବଡ଼ଲାଟ ମହାମାନ୍ୟବର ମାର୍କ୍ୱିସ୍ ଅଫ୍ ଲିନ୍‌ଲିଥ୍‌ଗୋ କିଛି ଆଲ ମିଳିଗଲେ; ଗଙ୍ଗବଂଶର ଅଉତ୍ତରବିଦ୍ୟା ବାମଣ୍ଡା ରାଜ ପ୍ରତିଭାମୟୀ ରାଜ୍ଞୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଭଗବତୁଧର ପ୍ରିୟାଦେବୀ ଓ ବାମଣ୍ଡାଧୀଶ୍ୱର ରାଜା ଭାନୁଗଙ୍ଗ ତ୍ରିଭୁବନ ଦେବ ଡଙ୍ଗାର ଅଣ୍ଟାଇ (ପାଲ) ଧରିଲେ ଓ ଡଙ୍ଗା ଆସି 'ବିଷମ'ବନ୍ଧୁର କୂଳରେ ଲାଗିବା ପୂର୍ବରୁ କଟକଗଡ଼ର ଅଧୀଶ୍ୱର ରାଜା ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରସିଂହ ମାନଧାତା ଦାତ ଧରି ଡଙ୍ଗା ଉପରେ ଠିଆ ହେଲେ । ଏମାନଙ୍କ ଲଘୁହସ୍ତତା, କ୍ଷିପ୍ର ହସ୍ତତା, ଦୀର୍ଘହସ୍ତତା, ସର୍ବହସ୍ତତା, ଅମୃତହସ୍ତତା ଓ ପରିଶେଷରେ ମୁକ୍ତହସ୍ତତା ଡଙ୍ଗାକୁ ଅଣି ମଜଲିମଣ୍ଡ ଘାଟରେ ଲଗାଇ ଦେଲା । ନାନା କାରଣରୁ ଯେଉଁ ଦାନ ସ୍ରୋତର ଗତି ଶିଥିଳ ହୋଇଥିଲା ତାହା ପୁଣି ଦାତାମାନଙ୍କ କୃପାରୁ ପୂର୍ବର ବେଗ ଧାରଣ କଲା ।

ସପ୍ତମଖଣ୍ଡର ଉତ୍ସର୍ଗପତ୍ର ଗ୍ରହିତା (Dedicatee) ଓ ଅଭିଭାବିକା (Patroness) ଙ୍କ କରୁଣା ଲାଭ :—

ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ସ୍ମାରକ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଭାବଭବ୍ୟର ଚିହ୍ନଦର୍ଶନରୂପେ ମହାମହିମ ଭାରତ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ମହାମାୟ ନାମରେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ଅନ୍ତିମଖଣ୍ଡ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବି ବୋଲି ମୁଁ ୧୯୩୩ ସାଲରେ କଳ୍ପନା କରିଥିଲି (ତୃତୀୟ ଖଣ୍ଡର ଅବତରଣିକାରେ ମୋର ଏ ମଧୁର ସ୍ୱପ୍ନ କଥା ଉଲ୍ଲେଖ ହୋଇଅଛି) । ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ଜଣେ ବିଶିଷ୍ଟ ଶୁଭକାମୀ ପାଟଣା ହାଇକୋର୍ଟର ଚିଫ୍ ଜଷ୍ଟିସ୍ ସ୍ୱର୍ଗତ ସର୍ କୋର୍ଟ୍‌ନୀ ଟେରେଲ୍ ବିଲ୍ଲାତ ଯାଇ ଭାରତ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ରାଜଦରବାରରୁ ଏ ବିଷୟର ତତ୍ତ୍ୱ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ମୋତେ ଜଣାଇଲେ ଯେ, ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଖଣ୍ଡମାନ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ନ୍ୟୂନ ପଦାଧିଷ୍ଠିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ନାମରେ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିବାରୁ ଅନ୍ତିମଖଣ୍ଡ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ନାମରେ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟହେବା ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହେବାର ଆଶା ସୁଦୂର-ପରାହତ । ଏହା ଅବଗତ ହୋଇ ବାମନର ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଧରିବା ଆଶା ପରି ମୁଁ ଏ ଆଶାରେ ଅଗତ୍ୟା ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଲି । (ଚତୁର୍ଥ ଖଣ୍ଡର ଅବତରଣିକାରେ ଏ ବିଷୟର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି ।)

ଷଷ୍ଠଖଣ୍ଡ ପାଟଣାରାଜ୍ୟାଧୀଶ୍ୱର ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ରାଜେନ୍ଦ୍ରନାରାୟଣସିଂହ ଦେବଙ୍କୁ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା । ଉକ୍ତ ଖଣ୍ଡର ମୁଦ୍ରଣ ୧୯୩୭ ଜୁନ୍ ମାସରେ ସମାପ୍ତ ହେଲା ଓ ଜୁଲାଇ ମାସ ସୁଦ୍ଧା ସେହି ଖଣ୍ଡର ବନ୍ଧାଇ ଆଦି ସମାପ୍ତ

ହେଲା । ଜସ୍ତ୍ରର୍ସପ୍ରଭୁଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଅର୍ପିତ ନ ହେଲେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ପୁସ୍ତକର ସାଧାରଣରେ ପ୍ରଚାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଟେ । ଅତଏବ ମୁଁ ପାଟଣା ରାଜ୍ୟକୁ ଯାଇ ମହାରାଜଙ୍କ ହସ୍ତରେ ପୁସ୍ତକ ଅର୍ପଣ କରିବା ସ୍ଥିର କଲି; କିନ୍ତୁ ବୁଝିଲି ଯେ, ମହାରାଜ ସିମଲା ଶୈଳାବାସରେ ଗ୍ରୀଷ୍ମର୍ତ୍ତୁ ଯାପନ କରୁଅଛନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କର ରାଜଧାନୀକୁ ଫେରିଆସିବାକୁ ଅନ୍ତତଃ ୨ ମାସ ବିଳମ୍ବ ହେବ । ଅଗତ୍ୟା ମୁଁ ସିମଲା ଯିବା ସ୍ଥିର କଲି । ଏହି ସମୟରେ ମହାମାନ୍ୟ ଭାଇସ୍‌ରୟ (ବଡ଼ଲାଟ)ଙ୍କୁ ଏକସାର ଭାଷାକୋଷ ସିମଲାଠାରେ ଭେଟି ଦେବାର କଳ୍ପନା ମୋ ମନରେ ଉଦିତ ହେଲା । ମୁଁ ଯାଇ ମୋ କଳ୍ପନାକୁ ଭାଷାକୋଷର ଆଜନ୍ମ ଆଶ୍ରୟଦାତା ସର୍‌ଜନ୍‌ହବାକ୍‌ଙ୍କ ଆମ୍ଭରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କଲି । ସେତେବେଳକୁ ମୋର ସିମଲା ଯିବାକୁ ଦୁଇ ଦିନ ମାତ୍ର ଥାଏ ଓ ସେ ସମୟରେ ଭାଇସ୍‌ରୟ ସିମଲାରେ ନ ଥାନ୍ତି । ସର୍‌ଜନ୍‌ଙ୍କ ପରାମର୍ଶ କ୍ରମେ ମୁଁ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ଦର୍ଶନ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ତାଙ୍କ ସାମରିକ ସେକ୍ରେଟେରୀଙ୍କଠାରୁ ପତ୍ର ଦେଲି । ସୌଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ ଯେ, ମୁଁ ଯାଇ ସିମଲାରେ ପହଞ୍ଚିବା ବେଳକୁ ଭାଇସ୍‌ରୟ ସିମଲାକୁ ବାହୁଡ଼ି ଆସିଲେ ଓ ୧୦।୮।୧୯୩୭ ତାରିଖ ଦିନ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟରେ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟପ୍ରାସାଦରେ ମୋ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ଭେଟହେବା ପାଇଁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସମୟରେ ଭାଷାକୋଷର ଚୋଷିତ ଚାରିଖଣ୍ଡି ପୁସ୍ତକ ନେଇ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ଭବନରେ ପହଞ୍ଚି ତାଙ୍କ ଶ୍ରୀହସ୍ତରେ ସେମାନ ଅର୍ପଣ କଲି । ସେ ସେମାନ ଅତି ଆଗ୍ରହ, ଅନୁଗ୍ରହ ଓ ସ୍ନେହ ସହକାରେ ଗ୍ରହଣ କଲେ ଓ ମୋତେ ତାଙ୍କ ସନ୍ନିଧିରେ ବସାଇ ମୋଠାରୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା, ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ, ଓଡ଼ିଶାର ଇତିହାସ, ଭାଷାକୋଷ ସଙ୍କଳନର ବିସ୍ତୃତ ବିବରଣ, ଅର୍ଥ ଓ କର୍ମ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ବିଶିଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟକାରୀମାନଙ୍କ ବିବରଣ ମନୋଯୋଗ ସହକାରେ ଶ୍ରବଣ କଲେ । ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଶବ୍ଦଭବ, ଅର୍ଥଭେଦ, ଛନ୍ଦୋଭେଦ, ପ୍ରାଚୀନତା ଏବଂ ଭାଷାକୋଷରେ ସନ୍ନିବେଶିତ ଗୋଟିକେତେ ଶବ୍ଦର ଓ କ୍ରିୟାର ଅର୍ଥ ଓ ଟୀକା ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଶୁଣାଇଲି । ସେ ସ୍ୱୟଂ ପୁସ୍ତକର ଖଣ୍ଡମାନଙ୍କ ପୃଷ୍ଠାମାନ ଲେଉଟାଇ ତହିଁରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ପ୍ରତିକୃତିମାନ ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇଅଛି, ସେମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟର ପରିମାଣ ଓ ପ୍ରକୃତି ମୋଠାରୁ ଶୁଣିଲେ । ଏ ସମସ୍ତ ଅବଗତ ହୋଇ ସେ ପରମ ପରିତୋଷ ଜ୍ଞାପନ କଲେ । ସେ ମହୋଦୟଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତରରେ ମୁଁ ନିବେଦନ କଲି—"ଅନ୍ତିମଖଣ୍ଡ ଆପଣଙ୍କ ନାମରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବାକୁ ଆପଣଙ୍କ ଅନୁମତି ପ୍ରାର୍ଥନା (ବାମନର ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ଧରିବା କାମନା ନ୍ୟାୟ) ଗୃହୀତ ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ମୋର ଆଶଙ୍କା ହେବାରୁ ସେଥିପାଇଁ ଆପଣଙ୍କ ସାନୁଗ୍ରହ ଅନୁମତି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାକୁ ମୁଁ ଭରସି ପାରୁନାହିଁ ।" ଏହା ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ସେ କହିଲେ—"ଯଥାନ୍ତରରେ ଏପରି ବିଶିଷ୍ଟ ଗ୍ରନ୍ଥ ସଙ୍ଗେ ମୋ ନାମ ସମ୍ପୃକ୍ତ ହେଲେ ମୁଁ ପରମାନନ୍ଦିତ ହେବି । ମୋ ନାମରେ ଏ ବିସ୍ମୟୋତ୍ପାଦକ ଗ୍ରନ୍ଥର ଅନ୍ତିମଖଣ୍ଡ ଉତ୍ସୃଷ୍ଟ ହେବା ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ପ୍ରସନ୍ନ ହୃଦୟରେ ଅନୁମତି ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି ।"

ମୋର ଚିର ପୋଷିତ ଓ ଏକଦା ବିଫଳୀ-ଭୂତ ଆଶାର ଏବମ୍ଭୂତ ଅଚିନ୍ତିତପୂର୍ବ ସଫଳତା ଦେଖି ମୁଁ ଏପରି ବିମୂଢ଼ବିମୁଗ୍ଧଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ହୋଇଗଲି ଯେ, ଭାଇସରୟଙ୍କ ଶ୍ରୀମୁଖରୁ ଏହା ଶୁଣିବାମାତ୍ରେ ମୁଁ ଆସନ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଆନନ୍ଦରେ ହସ୍ତୋତ୍ତୋଳନପୂର୍ବକ ନୃତ୍ୟକଲି ଓ ତାଙ୍କ ନିକଟସ୍ଥକୁ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ତାଙ୍କ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗରେ କର ସ୍ପର୍ଶ କରି କହିଲି:—

"ମହାମହିମ ଭାରତ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ମହାମାନ୍ୟ ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦେଢ଼ କୋଟି ରାଜଭକ୍ତ ଓ ଶାନ୍ତପ୍ରିୟ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଜାତୀୟ ସାରସ୍ୱତ ମନ୍ଦିରର ଅଭ୍ୟୁଦୟକର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଓଡ଼ିଶାର ଇତିହାସରେ ଚିରଦିନ ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ ହୋଇ ରହିବ । ଭଗବାନ୍ ସମ୍ରାଟଙ୍କର ତଥା ତାଙ୍କ ଭାଇସ୍‌ରୟଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ସାଧନ କରନ୍ତୁ । ମୋ ରାଜଭକ୍ତ ସମ୍ରାଟପ୍ରତିନିଧିଙ୍କ ଜରିଆରେ ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ଜ୍ଞାପନ କରୁଅଛି" । ଏହା ଶୁଣି ଭାଇସ୍‌ରୟ ସସ୍ମିତବଦନରେ ପରମପରିତୋଷ ପ୍ରକାଶ କଲେ ।

ଆଗାମୀ ବର୍ଷେ ଦୁଇ ବର୍ଷରେ ସେ ଓଡ଼ିଶା ଦର୍ଶନ କରିବାକୁ କାମନା କରୁଅଛନ୍ତି ବୋଲି ମୋତେ କହି, ଭାଇସ୍‌ରୟ ପ୍ରସନ୍ନ ହୃଦୟରେ ମୋତେ ସ୍ନେହାଶୀର୍ବାଦ କରି ବିଦାୟ ଦେଲେ । ତାଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କରି ଉକ୍ତ ବଡ଼ଲାଟଭବନରେ ଭାଇସ୍‌ରୟଙ୍କ ପ୍ରାଇଭେଟ ସେକ୍ରେଟେରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜେ. ଜି. ଲେଥ୍‌ୱେଟ୍, ସି. ଆଇ. ଇ, ଆଇ. ସି. ଏସ୍‌ଙ୍କୁ ଭେଟିଲି ଓ ତାଙ୍କଠାରୁ ଅବଗତ ହେଲି ଯେ, ଟେଲିଫୋନ୍ ଯୋଗେ ସରଜନ୍ ହବାକ୍ ମୋ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଓ ଭାଷାକୋଷ ସମ୍ବନ୍ଧେ ବହୁ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ବିଷୟ ମୋ ଭେଟ ପୂର୍ବରୁ ଭାଇସ୍‌ରୟଙ୍କ ଦର୍ଶିଗୋଚର କରାଇଥିଲେ ।

୧୯୩୭ ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ମୋର ଚିକିତ୍ସାର୍ଥ କଲିକତାରେ ରହୁଥିବା ସମୟରେ ଭାଇସ୍‌ରୟଦମ୍ପତି ସେଠାକୁ ଚାଲି ଆସିଲେ । ଭାଇସରୟ ମହିଷୀ ଭାରତରେ ସର୍ବଗ୍ରାସୀ ରାଜଯକ୍ଷ୍ମା ରୋଗର ନିରାକରଣ ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ନିଷ୍ଠା, ନିଃସ୍ୱାର୍ଥପରତା ଓ ତ୍ୟାଗ ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି, ତାହା ଭାରତ ଇତିହାସରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବ; ଅତଏବ ଓଡ଼ିଆଜାତିର କୃତଜ୍ଞତାପ୍ରକାଶର ଚିହ୍ନରୂପେ ତାଙ୍କୁ ଭାଷାକୋଷ ସପ୍ତମଖଣ୍ଡର ଅଭ୍ୟୁଦୟକାରୁପେ ବରଣ କରିବାକୁ ସେ ସମୟରେ ମୁଁ ଅନୁମତି ପ୍ରାର୍ଥନା କଲି । ତହିଁର ଉତ୍ତରରେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କର ସାନୁଗ୍ରହ ଅନୁମତି ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲି ।

ମହାମାନ୍ୟ ଭାଇସ୍‌ରୟ ସପ୍ତମଖଣ୍ଡ କୋଷର ବ୍ୟୟନିର୍ବାହାର୍ଥ ତିନିଥର ବିଶିଷ୍ଟ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଆଭାଷାର ଏ ସାରସ୍ୱତ ମନ୍ଦିର ସଙ୍ଗେ ଭାରତର ମହାମାନ୍ୟବର ଭାଇସ୍‌ରୟ-ଦମ୍ପତିଙ୍କ ନାମ ସଂଯୋଜିତ ହେବା ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ପକ୍ଷରେ ପରମ ଗୌରବର ବିଷୟ । ଏଥିପାଇଁ ଏ ସମ୍ପର୍କସ୍ଥାପନର ବିସ୍ତୃତ ବିବରଣ ଲିପିବଦ୍ଧ ନ କରି ସମ୍ଭାଳି ହୋଇ ରହି ପାରିଲି ନାହିଁ ।

ଏହି ଅନ୍ତିମଖଣ୍ଡର ସହାୟକଗଣ

ଏହି ଅନ୍ତିମଖଣ୍ଡର ପ୍ରକାଶରେ ଅତ୍ୟଧିକ ଅସୁବିଧା, ଅଭାବ ଓ ବିଳମ୍ବ ଘଟିବାରୁ ମତେ ଏକାଧିକଥର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦାତା, ଭାଷା ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ଓ ପୃଷ୍ଠପୋଷକମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ ଯିବାପାଇଁ ନାନା ସ୍ଥାନ ପରିଭ୍ରମଣ କରିବାକୁ ହେଲା ଓ କେତେକ ସ୍ଥାନକୁ ମଧ୍ୟ ଏକାଧିକଥର ଯିବାକୁ ହେଲା; କେତେକ ସ୍ଥାନରୁ ସଫଳକାମ ଓ କେତେକ ସ୍ଥାନରୁ ବିଫଳକାମ ହୋଇ ଫେରିଲି । ଯୁଦ୍ଧ ଯୋଗୁଁ କାଗଜର ମୂଲ୍ୟ, ଅର୍ଥ୍ ପେପର୍‌ର ମୂଲ୍ୟ, ବ୍ଲକ ଇଆରର ମୂଲ୍ୟ, ବହିବନ୍ଧା ଉପକରଣମାନଙ୍କ ମୂଲ୍ୟର ଅତ୍ୟଧିକ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇଯିବାରୁ ଏ ଖଣ୍ଡପାଇଁ ପୂର୍ବଖଣ୍ଡମାନଙ୍କ ବ୍ୟୟର ପ୍ରାୟ ଦେଢ଼ଗୁଣ ବ୍ୟୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

ନିମ୍ନଲିଖିତ ବଦାନ୍ୟବର୍ଗଙ୍କ ଅର୍ଥସାହାଯ୍ୟ ନ ପାଇଥିଲେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରକାଶ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରି ନ ଥାନ୍ତା ।

The constant well-wishers of the Lexicon
His Excellency Sir John Austen Hubback and Lady Hubback.

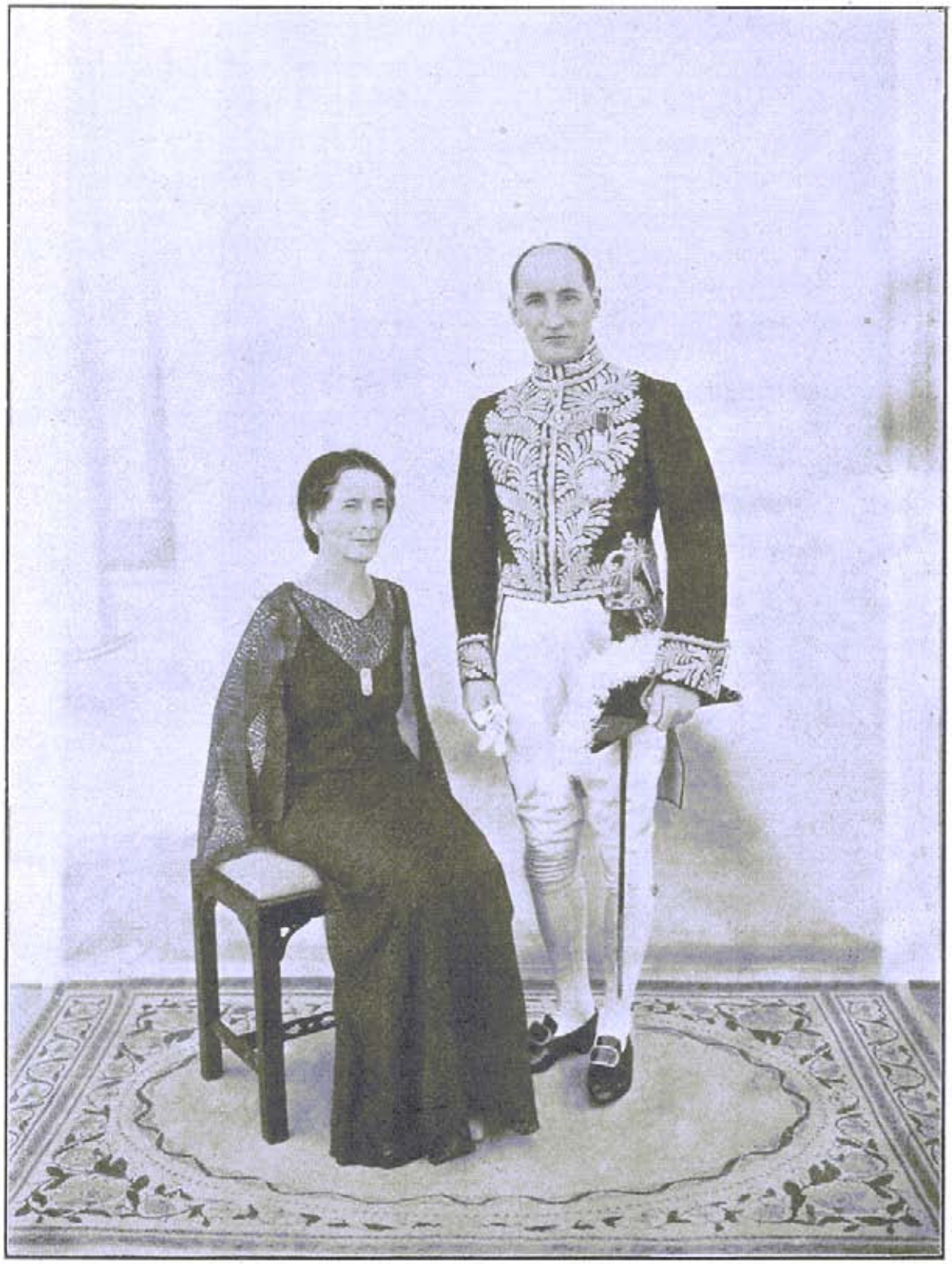

ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଭାଷାକୋଷର ଆମୂଳଚୂଳ ହିତକାମିଯୁଗଳ
ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଥମ ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍ ସର୍ ଜନ୍ ହବ୍ବାକ୍ ଓ ଲେଡୀ ହବ୍ବାକ୍ ।

ମହା ମାନ୍ୟବର ମାର୍କୁଇସ୍ ଅଫ୍ ଲିନ୍‌ଲିଥ୍‌ଗୋ ଭାରତର ଭାଇସ୍‌ରୟ ଓ ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍ ଜେନେରାଲ୍, ମାନ୍ୟବର ସର୍ ଜନ୍ ହଜାକ୍, ଓଡ଼ିଶାର ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍, ଓଡ଼ିଶା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ, ବାମଣ୍ଡା ରାଜପିତାମହୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଭ୍ରମରୁଧର-ପ୍ରିୟାଦେବୀ ଓ ବାମଣ୍ଡାଧୀଶ୍ୱର ରାଜା ଭାନୁଗଙ୍ଗ ଦେବ, ରାଜା ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସିଂହ ମାନଧାତା ନୟାଗଡ଼ ଅଧୀଶ୍ୱର, କେନ୍ଦୁଝର ଅଧୀଶ୍ୱର ରାଜା ଶ୍ରୀ ବଳଭଦ୍ର ନାରାୟଣଭଞ୍ଜ ଦେବ, ଖଡ଼େଇକଳା ଅଧୀଶ୍ୱର ରାଜା ଶ୍ରୀ ଅଦଭ୍ୟପ୍ରତାପ ସିଂହଦେବ, ଅଠମଲ୍ଲିକ ଅଧୀଶ୍ୱର ରାଜା ଶ୍ରୀ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ; ଖଣ୍ଡିକୋଟ, ଅଠଗଡ଼ ଓ ବରୁଣର ଅଧିପତି ରାଜା ବାହାଦୁର ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ଦେବ, ତାଳଚେରର ଅଧୀଶ୍ୱର ରାଜା ଶ୍ରୀ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ଖାଲବର ହରିଚନ୍ଦନ, ଖଡ଼ିଅଳର ଯୁବରାଜ ଶ୍ରୀ ଅନୁପସିଂହ ଦେବ, ଖଡ଼ିଅଳର ଲାଲ ସାହେବ ଶ୍ରୀ ଶିବନାରାୟଣ ଦେବଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀ ଶ୍ରୀମତୀ ବୈଦେହୀକୁମାରୀ ଦେବୀ, ଅଠଗଡ଼ ଅଧୀଶ୍ୱର ରାଜା ଶ୍ରୀ ରାଧାନାଥ ଦେବବର୍ମା, କଣାଇ ଅଧୀଶ୍ୱର ରାଜା ଶ୍ରୀ ଧରଣୀଧର ଇନ୍ଦ୍ରଦେଓ ଦେବ, ଶ୍ରୀ ମାହେଶ୍ୱରୀ ପ୍ରସାଦ ଦେବ (ଲଙ୍କାଗଡ଼), ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜସୁନ୍ଦର ଦେବ ରାଜା ସାହେବ ଅଜ, ଦଶପଲ୍ଲାଧୀଶ୍ୱର ରାଜା ଶ୍ରୀ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ଦେଓଭଞ୍ଜ, ଅଧିକାରୀ ବୃନ୍ଦାବନ ଦାସ ଗୋସ୍ୱାମୀ ଓଡ଼ିଆ ମଠ ସ୍ୱତ୍ୱ, ବାଲେଶ୍ୱର ଇଣ୍ଡିଆ ଇଷ୍ଟେଟ୍ ଜମିଦାର ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଧୁରୀ ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ନାରାୟଣ ପ୍ରହରାଜ ମାହାନ୍ତି, ଗୋରଖପୁର ଗୀତା ପ୍ରେସର ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀ ଶ୍ରୀ ଜୟଦୟାଲ ଗୋୟେଙ୍କା, କଟକର ଜମିଦାର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମୋତିଲାଲ ପଣ୍ଡିତ ବି. ଏ., ଯାଜପୁର ଜମିଦାର ରାୟ ସାହେବ ଚୌଧୁରୀ ନୃସିଂହଚରଣ ମହାପାତ୍ର, ରେଭେନ୍ସା କଲେଜର ପ୍ରୋଫେସର୍ ଶ୍ରୀ ବିପିନବିହାରୀ ରାୟ, ତାଳଚେରର ପଟ୍ଟାଏତ ଶ୍ରୀ ପ୍ରମୋଦଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ, ରଣପୁରାଧୀଶ୍ୱର ରାଜା ଶ୍ରୀ ବୀରବର କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସିଂହ ବଜ୍ରଧର ନରେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର, ବାଲେଶ୍ୱରର ମହାରାଜ କୁମାର ରାୟ ବାହାଦୁର ମନ୍ମଥନାଥ ଦେବ, ଦ୍ୱାରଭଙ୍ଗା ଜିଲ୍ଲାର ଲାହେରିଆ ସରାଇର ପୁସ୍ତକ ଭଣ୍ଡାରର ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀ ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ରାମଲୋଚନ ଶରଣ, ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ରାହାଙ୍ଗ ପ୍ରଗନାର ଶ୍ରୀ ବାବୁ ଜଗନ୍ନାଥ ଶତପଥୀ, ଶ୍ରୀ ବାବୁ ସତ୍ୟବାଦୀ ଓଡ଼ା ସାକ୍ଷିଗୋପାଳ, ଶ୍ରୀ ପୁଣ୍ଡରୀକଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ରାଜସାହେବ ସ୍ୱରଙ୍ଗୀ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜଗନ୍ନାଥ ରାଜମଣି ରାଜଦେବ ରାଜା ସାହେବ ମଞ୍ଜୁଷା, ସ୍ୱର୍ଗତ ରାୟ ବାହାଦୁର ଭୂୟାଁ ଭାସ୍କରଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀ ଶ୍ରୀମତୀ ସୁଗୀତ-କୁମାରୀ ଦେବୀ, କଟକର ମହାଜନ ରାୟ ସାହେବ ଗିରିଧାରୀଲାଲ ମୋଡ଼ା ।

ନିମ୍ନଲିଖିତ ବାବୁମାନେ ଭାଷାକୋଷର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଖଣ୍ଡମାନଙ୍କ ପ୍ରକାଶାର୍ଥ ପ୍ରଚଳିତ ଅର୍ଥ ଲଭି ମଧ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବା ଅଂଶିକ ଦାନ କରିଅଛନ୍ତି ।

ପାଟଣା ଅଧୀଶ୍ୱର ମହାରାଜା ଶ୍ରୀ ରାଜେନ୍ଦ୍ରନାରାୟଣ ସିଂହ ଦେବ, ପାଲ୍‌ଲହଡ଼ା ଅଧୀଶ୍ୱର ରାଜା ଶ୍ରୀ ଶଚୀନ୍ଦ୍ର ମୁକ୍ତିପାଳ, ସ୍ୱର୍ଗତ ରାଜା ଲାଲ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ସିଂହଙ୍କ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଲାଲ ସଦାନନ୍ଦ ସିଂହ (ରାଜା ବୋଡ଼ାସମ୍ବର), ପାଟଣାର ଲାଲ ରଘୁରାଜ ସିଂହ ଦେଓ, ସମ୍ବଲପୁରର ରାୟସାହେବ ସଙ୍କର୍ଷଣ ଗଡ଼ଜାତ, ପାଟଣା ଷ୍ଟେଟର କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ଉମର୍ଷି ହରିଦାସ, ପାଟଣା ଷ୍ଟେଟର ଖଣ୍ଡପତି ଶ୍ରୀ ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ପଣ୍ଡା ଭକ୍ତିବିନୋଦ, ଶ୍ରୀ ମହନ୍ତ ଗଦାଧର ରାମାନୁଜ ଦାସ ପୁରୀ ।

ଭାଷାକୋଷ ସପ୍ତମଖଣ୍ଡର ସମ୍ମାର୍ଜନ ଓ ପ୍ରକାଶାର୍ଥ ନିମ୍ନଲିଖିତ କର୍ମୀମାନଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଅଛି : —

ଶ୍ରୀମତୀ ପୀତାମ୍ବରୀ ଦେବୀ ୧୯୧୯ ସାଲଠାରୁ ଆଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗତ ୨୧ ବର୍ଷ ହେଲା ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବରେ ଭାଷାକୋଷର ସଙ୍କଳନ, ସାଫି କରିବା, ସମ୍ମାର୍ଜନ, ପ୍ରୁଫ୍ ସଂଶୋଧନ ବିଷୟରେ ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ସାହଚର୍ଯ୍ୟ, ଉତ୍ସାହ ଓ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇ ନ ଥିଲେ ଏକାଦିକ୍ରମେ ଏତେ ଦୀର୍ଘକାଳ ପରିଶ୍ରମ ପାଇଁ ମୋ ଧୈର୍ଯ୍ୟଚ୍ୟୁତି ଘଟିଥାଆନ୍ତା ।

ପଣ୍ଡିତ ଭୁଲମଣି ଦାସ କାବ୍ୟତୀର୍ଥ, ପୂର୍ବତନ ହେଡ୍‌ପଣ୍ଡିତ, ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜିୟେଟ୍ ସ୍କୁଲ, କଟକ (ସମ୍ମାର୍ଜନ)

ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟେନ୍ଦ୍ରନାରାୟଣ ରାୟ ଏମ୍. ଏ., ବି. ଏଲ୍. ଅଡ୍‌ଭୋକେଟ୍, ଜମିଦାର, ଲକ୍ଷ୍ମଣନାଥ (ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରତିଶବ୍ଦ ଯୋଜନ)

ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ଏମ୍. ଏ., ବି. ଏଲ୍ ଓକିଲ, କଟକ (ସମ୍ମାର୍ଜନ ଓ ପ୍ରୁଫ୍‌ସଂଶୋଧନ) ।

ଶ୍ରୀ ବିଜୁନନ୍ଦଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ, ବି.ଏ., ବି.ଏଲ୍. (ସାଫି ଲେଖା, ସନ୍ଦର୍ଭ ଲେଖା)

ଶ୍ରୀ ପଣ୍ଡିତ ସୁରେଶଚନ୍ଦ୍ର ଝା କାବ୍ୟସ୍ମୃତିତୀର୍ଥ, ବ୍ୟାକରଣଶାସ୍ତ୍ରୀ, ବିଶାରଦ, ଶିକ୍ଷକ ଫକିର୍ ବୈଶ୍ୟବିଦ୍ୟାଳୟ, କଟକ (ହିନ୍ଦି ପ୍ରତିଶବ୍ଦ ଯୋଜନ)

ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ଭୃଗୁନାରାୟଣ ଠାକୁର, ହେଡ୍‌ପଣ୍ଡିତ, ଫକିର୍ ବୈଶ୍ୟ-ବିଦ୍ୟାଳୟ, କଟକ (ହିନ୍ଦି ପ୍ରତିଶବ୍ଦ ଯୋଜନ)

ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ରକର, ଉତ୍କଳ, ଓଡ଼ିଶା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ପ୍ରେସ୍ (ସାଫି ଲେଖା)

ଶ୍ରୀ ପଣ୍ଡିତ ଭୁବନେଶ୍ୱର ମିଶ୍ର, ଅମ୍ବିକା ପ୍ରେସ ପୁସ୍ତକ ଭଣ୍ଡାର, କଟକ (ସାଫି ଲେଖା)

ଶ୍ରୀ ଭୁଲମଣି କର, ମାନେଜର, ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରେସ, କଟକ (ପ୍ରୁଫ ସଂଶୋଧନ)

ଶ୍ରୀ ସାମନ୍ତ ନରସିଂହ ମହାପାତ୍ର, ଶିକ୍ଷକ, ପ୍ୟାରିମୋହନ ଅକାଡେମୀ, କଟକ (ସାଫ ଲେଖା)

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ତ୍ରିପାଠୀ ବି. ଏ. ବି. ଟି, ପୂର୍ବତନ ହେଡ୍ ମାଷ୍ଟର, କଟକ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍ ସ୍କୁଲ (ସମ୍ମାର୍ଜନ ଓ ସନ୍ଦର୍ଭ)

ମୋ ବାଲ୍ୟବନ୍ଧୁ ଓ ଯୌବନସହଚର ଓ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟସୁହୃତ୍ ଶ୍ରୀ ଶଶିଭୂଷଣ ରାୟ, କାଳଚଳ, କଟକ, (ପ୍ରାଦେଶିକ ଶବ୍ଦ)

ଶ୍ରୀ ପଣ୍ଡିତ ସତ୍ୟବାଦୀର ମୁଖୁର୍ଜ୍ୟା, ଶିକ୍ଷକ, ପ୍ୟାରିମୋହନ ଅକାଡେମୀ (ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରତିଶବ୍ଦ)

ଶ୍ରୀ ଲାଲସାହେବ ଶିବନାରାୟଣ ଦେବ, ଖଡ଼ିଅଳ (ପ୍ରାଦେଶିକ ଶବ୍ଦ)

ଶ୍ରୀ ତ୍ରିଲୋଚନ ପଟ୍ଟନାୟକ, ସମ୍ବାଦକ, ପାଟଣାଷ୍ଟେଟ୍ (ପ୍ରାଦେଶିକ ଶବ୍ଦ)

ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱକ୍‌ସେନ ବହିଦାର, ସମ୍ବାଦକ, ସମ୍ବଲପୁର (ପ୍ରାଦେଶିକ ଶବ୍ଦ)

ଶ୍ରୀ ଭକ୍ତଚନ୍ଦ୍ର କାଳୀଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ, କଟକ (ପ୍ରାଦେଶିକ ଶବ୍ଦ ଓ ସନ୍ଦର୍ଭ)

ଶ୍ରୀ ଦୁର୍ଗାଚରଣ ରାୟ ବି. ଏ. ସଦର ସବ୍‌ଡ଼ିଭିଜନ୍ ଅଫିସର୍, ପାଟଣାଷ୍ଟେଟ୍ (ପ୍ରାଦେଶିକ ଶବ୍ଦ)

ଶ୍ରୀମତୀ ସୁମତି ଦେବୀ, ଶ୍ରୀ ଦୁର୍ଗାଚରଣ ରାୟଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀ (ପ୍ରାଦେଶିକ ଓ ଗ୍ରାମ୍ୟଶବ୍ଦ

ରାୟସାହେବ ବାମଦେବ ମିଶ୍ର ବି. ଏ. ଦେବାନ, ଅଠମଲ୍ଲିକ ଷ୍ଟେଟ୍ (ପ୍ରାଦେଶିକ ଶବ୍ଦ, ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ଓ ଗ୍ରାହକ ସଂଗ୍ରହ)

ମୋର ଓ ଶ୍ରୀମତୀ ପିତାମ୍ବାଙ୍କର ଅଶେଷ ସ୍ନେହଭାଜନ ଯାଳକ ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀମାନ୍ ଜଗବନ୍ଧୁ ପ୍ରହରାଜ (ଯେ ନିଜ ଜନ୍ମ ବର୍ଷ ବୟସ୍କ ହେଲେ ସ୍ୱକୀୟ କ୍ରୀଡ଼ାଭୂମିରେ, ଡ୍ରିଲ୍‌ରେ, କ୍ଲାସ୍‌ରେ, ବିଦ୍ୟାଳୟର ଉଦ୍ୟାନରେ ଓ ଧୂଳି ଖେଳରେ, ଯେଉଁଠାରେ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଶବ୍ଦ ଶୁଣେ ତାହା କାଳେ ତା 'ବାବା'ଙ୍କ ଭାଷାକୋଷରେ ସ୍ଥାନ ପାଇ ନ ଥିବ, ଏହା ଭାବି ଅସି ମୋତେ କହେ ଓ ଭାଷାକୋଷରେ ସେ ଶବ୍ଦ ଅଛି ବୋଲି ମୁଁ ଦେଖାଇ ନ ଦେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ନିବର୍ତ୍ତେ ନାହିଁ; ଯେଉଁ ଶବ୍ଦ ଭାଷାକୋଷରେ ସ୍ଥାନ ପାଇ ନ ଥାଏ ତାହା ମୁଁ ଟିପିରଖେଁ । ତା ଉଦ୍ୟମ ଫଳରେ ମୁଁ ଅନ୍ତତଃ ୨୦।୩୦ଟି ଶିଶୁରଞ୍ଜକ ପଦ ଯୋଗାଇ ପାରିଅଛି । ବଂଦଦନ୍ତୀ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଗ୍ରନ୍ଥରମୁଷାର ପାଣିରେ ବୁଡ଼ି ବାଲିରେ ଗଡ଼ି ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସେତୁବନ୍ଧ ଉପରେ ଅସି ଦେହରୁ ବାଲି ଝାଡ଼ି ହୋଇ ସାହାଯ୍ୟ କଲାପରି ବାବା ଜଗବନ୍ଧୁର ଭାଷାକୋଷ ପ୍ରତି ସାହାଯ୍ୟଦାନ ବିଷୟରେ ଯେଉଁ ଅନୁରାଗତା ମୁଁ ଲକ୍ଷ କରିଅଛି ତାହା ମୋର ପରମାଦରର ବସ୍ତୁ ।)

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ରାଓ, ସିଭିଲ୍‌କୋର୍ଟ୍ କମିସନର୍ ଜଜକୋର୍ଟ, କଟକ (ଶବ୍ଦ ସଂଗ୍ରହ)

ଶ୍ରୀ ଧନେଶ୍ୱର ଶତପଥୀ, ସାରସ୍ୱତ ପ୍ରେସ୍, କଟକ (ଶବ୍ଦ ସଂଗ୍ରହ)

ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ଖାଟିଆ ବି. ଏ., ସିନିଅର୍ ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର୍, ଓଡ଼ିଶା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ପ୍ରେସ (ଶବ୍ଦ ସଂଗ୍ରହ)

ମୋ କନିଷ୍ଠଭ୍ରାତା ଶ୍ରୀମାନ୍ କଟକୃଷ୍ଣ ପ୍ରହରାଜ ବି.ଏ. (ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଂଗ୍ରହ)

ଶ୍ରୀମତୀ ଅପର୍ଣ୍ଣା ଦେବୀ ନାରାୟଣ, ପୁରୀ (ନାରୀ ସମାଜ ପ୍ରଚଳିତ ଓ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଂଗ୍ରହ)

ଶ୍ରୀ ପରୀକ୍ଷିତ ଶତପଥି, ସମ୍ବଲପୁର (ପ୍ରାଦେଶିକ ଶବ୍ଦ ସଂଗ୍ରହ)

ଶ୍ରୀ କନକକିଶୋର ଯଟେଲ, ଲଇଡ଼ା, ସମ୍ବଲପୁର (ସମ୍ବଲପୁରୀ ଓ ଲରିଆ ଶବ୍ଦ ସଂଗ୍ରହ)

ଶ୍ରୀ ଚୂଡ଼ାମଣି ନାୟକ, ଗାଙ୍ଗପୁର (ପ୍ରାଦେଶିକ ଶବ୍ଦ ସଂଗ୍ରହ)

ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ବେହେରା, ଶିକ୍ଷକ, ସମ୍ବଲପୁର (ପ୍ରାଦେଶିକ ଶବ୍ଦସଂଗ୍ରହ)

ଶ୍ରୀ ପ୍ରହ୍ଲାଦ ବିଶ୍ୱ, ବୌଦ୍ଧ ଷ୍ଟେଟ୍ (ପ୍ରାଦେଶିକ ଶବ୍ଦ ସଂଗ୍ରହ)

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବି. ଆର୍, କାଟସର୍ସ୍ କେମ୍. ବି. ଇ, ଓଡ଼ିଶା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ପ୍ରେସର ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ୍ (ଏ ଖଣ୍ଡରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଚିତ୍ରମାନଙ୍କ ବ୍ଲକ୍ ତିଆରି ଓ ଚିତ୍ରମାନଙ୍କ ମୁଦ୍ରଣ ଓ ବହି ବନ୍ଧାଇ ଉପକରଣ ସଂଗ୍ରହ ବିଷୟରେ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ପରାମର୍ଶ) ।

ସ୍ୱର୍ଗତ ମହାନନ୍ଦ କରଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀ ଶ୍ରୀମତୀ ରମଲା କର, ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ ପ୍ରେସ୍, (ମୁଦ୍ରଣର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରଣ)

ଶ୍ରୀ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର କର, ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରେସ୍, (ଏ ଖଣ୍ଡର ମୁଦ୍ରଣ)

ମନ୍ଦର୍ ଖାଁ, ହେଡ୍ କମ୍ପୋଜିଟର୍, ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରେସ୍ (ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର କମ୍ପୋଜ୍ ଓ ମୁଦ୍ରଣ)

ଏସ୍ ତିଆରୁଲ୍ଲା, ଫଟୋଗ୍ରାଫର୍, ପ୍ରୋପ୍ରାଇଟର୍, ଫଟୋ ହାଉସ୍, ଚୌଧୁରୀ ବଜାର କଟକ (ଏ ଖଣ୍ଡରେ ଓ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଖଣ୍ଡମାନଙ୍କରେ ପ୍ରକାଶିତ ଚିତ୍ରମାନଙ୍କର ଫଟୋ ଗ୍ରହଣକାରୀ ।)

ଶ୍ରୀ ବାଳକୃଷ୍ଣ କର ବି. ଏ., ପ୍ରୋପ୍ରାଇଟର୍, ସାରସ୍ୱତ ପ୍ରେସ୍ (କଟକରେ ଫଟୋମାନଙ୍କର ହାଫ୍‌ଟୋନ୍ ବ୍ଲକ୍‌ମାନ ତିଆରି କରିବା ବିଷୟରେ ଏହାଙ୍କ ନବୋଦ୍ୟମ ଯୋଗୁଁ ଏ ଖଣ୍ଡରେ ପ୍ରକାଶିତ ଚିତ୍ରମାନଙ୍କ ବ୍ଲକ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ପାରିଅଛି । ପୂର୍ବେ ବ୍ଲକମାନ କଲିକତାରେ ଅତ୍ୟଧିକ ବ୍ୟୟରେ ତିଆରି କରାଇବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା ।)

ଅଜମ ଅଲି ଖାଁ ଦପ୍ତରୀ, ସର୍କିଟ୍ କୋର୍ଟ, କଟକ (ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ଦ୍ୱିତୀୟଖଣ୍ଡଠାରୁ ସପ୍ତମଖଣ୍ଡର ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କ ବନ୍ଧାଇ ଏହାଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରଣରେ ହୋଇଅଛି ।)

ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ, ବ୍ଲକ୍ ମେକର୍, କଟକ (ଏ ଖଣ୍ଡର ଅନ୍ୟ କେତେକ ଚିତ୍ର ଓ ପୃଷ୍ଠାଙ୍କିତ ନାମାଦିର ବ୍ଲକ୍ ପ୍ରସ୍ତୁତକାରୀ ।)

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରଙ୍ଗଲାଲ ମୋଦି ଏମ୍. ଏଲ୍. ଏ., ଜୟାସଡ଼କ୍ କଟକଠାରୁ ଭାଷାକୋଷର ଭାଗଜ କ୍ରୀତ ହୋଇଅଛି ।

ମୋର ବାଲ୍ୟକାଳର ସହପାଠୀ ଦେବାନ ବାହାଦୁର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମହାପାତ୍ର ଏ ଅବତରଣିକାର ସମାର୍ଜନରେ ବିଶେଷ ସାହାଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଶା ଗଭର୍ଣ୍ଣରଙ୍କ ଆଡ୍‌ଭାଇସର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଇ. ସି. ଆନ୍‌ସୋଜ, ସି. ଆଇ. ଇ., ଆଇ. ସି. ଏସ୍. ସଦୟ ହୋଇ ଏ ଖଣ୍ଡର ଇଂରାଜି ଅବତରଣିକାର ଭାଷାକୁ ସମ୍ମାର୍ଜନ କରି ଦେଇଅଛନ୍ତି ।

ସପ୍ତମ ଖଣ୍ଡରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ସନ୍ଦର୍ଭମାନ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି :—

ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ୍ ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଦେବ ବର୍ମା, ଡି.ଲିଟ୍, ଜୟପୁର

ଶ୍ରୀ ବାଇକୋଳ ମହାପାତ୍ର ଜ୍ୟୋତିଷବିଶାରଦ—ଖଲ୍ଲିକୋଟ

ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ବିପିନବିହାରୀ ରାୟ ଏମ୍. ଏ. ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜ, କଟକ

ଶ୍ରୀ କବିଚନ୍ଦ୍ର କାଳୀଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ—କଟକ

ଶ୍ରୀ ବିଜ୍ଞାନଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ବି.ଏ., ବି.ଏଲ୍—କଟକ

ଶ୍ରୀ ପଟ୍ଟାଏତ ବଳଭଦ୍ର ଧୀର—ମୟୂରଭଞ୍ଜ

ଶ୍ରୀ ମନମୋହନ ଘୋଷ, ଓକିଲ୍—କଟକ

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ର ପାଠୀ ବି. ଏ, ବି. ଟି,—କଟକ

ଶ୍ରୀ ଜଗବନ୍ଧୁସିଂହ ଏମ୍. ଏଲ୍. ଏ., ଓକିଲ୍—ପୁରୀ

ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଦାସ, ବିଜ—ଯାଜପୁର

ବ୍ରହ୍ମଅବଧୂତ ଶ୍ରୀନାଥ ବାବା—ସତ୍ୟମହିମା ଧର୍ମପ୍ରଚାରକ

ଡାକ୍ତର ଶ୍ରୀ ନଟବର ମହାନ୍ତି—ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ୍, ଉତ୍କଳ ହୋମିଓପାଥିକ୍ କଲେଜ, କଟକ

ଡାକ୍ତର ଶ୍ରୀ କୈଳାଶଚନ୍ଦ୍ର ରାଓ—କଟକ

ମହାମହୋପଦେଶକ ଶ୍ରୀ ସୁନ୍ଦରାନନ୍ଦ ବିଦ୍ୟାବିନୋଦ, ବି. ଏ.,—ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦମଠ, କଟକ

ଶ୍ରୀ ବଂଶୀଧର ମହାନ୍ତି, ଅଫିସ୍ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ୍—କେନ୍ଦୁଝର ଷ୍ଟେଟ୍

ଶ୍ରୀ କେଦାରନାଥ ମହାପାତ୍ର ବି.ଏ, ଆଇ ଏଡ୍—ଭୁବନେଶ୍ୱର

ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ନ୍ୟାୟରତ୍ନ—ରାମକୃଷ୍ଣ ଟୋଲ, ପୁରୀ

ଶ୍ରୀମାନ୍ ଯୋଗେନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ—କଟକ

ଶ୍ରୀମାନ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ—ସବରେଜିଷ୍ଟ୍ରାର, ଓଡ଼ିଶା

ସମଗ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥର ସାହାଯ୍ୟକାରିବୃନ୍ଦ

ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଲେଖାର ଆରମ୍ଭଠାରୁ ସପ୍ତମ ଖଣ୍ଡର ପରିସମାପ୍ତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଓ ପରୋକ୍ଷ ଭାବରେ, ମୁଖ୍ୟ ଓ ଗୌଣ ଭାବରେ, କାୟିକଃ ଓ ବାଚ୍ୟତଃ ସାହାଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ନାମ

Rja Sri Bhanuganga Tribhubana Deb,
The promising Young Ruler of the Bamra State.
(See page 8571 to 8574 of this Volume).

ବାମଣ୍ଡା ରାଜ୍ୟାଧୀଶ୍ୱର ରାଜା ଶ୍ରୀ ଭାନୁଗଙ୍ଗ ତ୍ରିଭୁବନ ଦେବ ।
(ଏହାଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତୁତି ଏହି ସପ୍ତମ ଖଣ୍ଡର ୮୫୭୧ ପୃଷ୍ଠାଠାରୁ ୮୫୭୪ ପୃଷ୍ଠାରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି)।

କୃତଜ୍ଞତା ସହକାରେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ଘନ ଘନ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଖଣ୍ଡମାନଙ୍କରେ ଓ ଏହି ଅନ୍ତିମ ଖଣ୍ଡରେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି । ସେଥିରୁ ଦେଖାଯିବ ଯେ, ସମାଜରେ, ଧର୍ମ ବିଶ୍ୱାସରେ, ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଧର୍ମାଧିକରଣରେ ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ଭାବାପନ୍ନ ସାହିତ୍ୟାନୁଚିନ୍ତୀ ଅବାଳବୃଦ୍ଧବନିତା ସେମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଥିବା ପରସ୍ପର ଭେଦଭାବ ଓ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଭୁଲି ଯାଇ ଏ ସାରସ୍ୱତ ମନ୍ଦିରନିର୍ମାଣରେ ଯଥାଶକ୍ତି ସହଯୋଗ କରିଅଛନ୍ତି । ଏତେ ଭଲଙ୍କ ଉଦ୍ୟମ ନିୟୋଜିତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ମୋ ପରି ଅକିଞ୍ଚନ, ଅଶକ୍ତ, ଅନଭିଜ୍ଞ ଓ ନିଃସମ୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଏ ଦୁରୁହ କର୍ମ ସମାପନରେ ସମର୍ଥ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା ।

ଏ ଯଜ୍ଞର ସଂକଳ୍ପବାକ୍ୟ ବୋଲି ହେବା ବେଳେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧି ପୁରୋଧା ହୋଇଥିଲେ; ଯଜ୍ଞସ୍ଥଳରେ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ଥାନ ବେଳକୁ ସମ୍ରାଟ୍‌ପ୍ରତିନିଧି ଭାଇସ୍‌ରୟ ପୌରୋହିତ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କଲେ ।

ଜୁଲୁମଣି ମହାତ୍ମା ଗୋପବନ୍ଧୁ ଏଥିର ସ୍ୱସ୍ତିବାଚନ କରିଥିଲେ, ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶର ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍ ଏଥିର ଶାନ୍ତିବାଚନ କଲେ । କଂଗ୍ରେସ ସରକାର ସପ୍ତମ ଖଣ୍ଡର ଲହଡ଼ି ବସାଇଥିଲେ, ବେକଂଗ୍ରେସୀ ସରକାର ଏଥିର ଲହଡ଼ି ମୁଦ କଲେ । ମହାମତି ସର୍ ଜନ୍ ହକାର୍ ଓଡ଼ିଶା ବିଭାଗର କମିସନର୍ ରୂପେ ଏ ସାରସ୍ୱତ ମନ୍ଦିରର ଶୁଭ ଦେଇଥିଲେ । ସେହି ସ୍ରଷ୍ଟା-ରତ୍ନ ଅଜ ଏଥି ଉପରେ ଗିଲଟକ ବସାଇଲେ । ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡର ଉତ୍ସର୍ଗପତ୍ର-ଗ୍ରନ୍ଥିତା ହୋଇଥିଲେ ଓଡ଼ିଶାର ଭାବୀ ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍, ଶେଷ ଖଣ୍ଡର ଉତ୍ସର୍ଗପତ୍ର-ଗ୍ରନ୍ଥିତା ହେଲେ ଭାରତସମ୍ରାଟଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍ ଜେନେରଲ୍ । ମଝି ବୁଣିଲେ ବିହାର-ଓଡ଼ିଶା ସରକାର, ଫସଲ ଅମଳ କଲେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ।

ବିହାର ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ଭଲ ଚେଇଲେ, ଉତ୍କଳର ଏକତମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜବଂଶୀୟ ସ୍ୱର୍ଗତ କଳାହାଣ୍ଡି ଅଧୀଶ୍ୱର ରୁଆ ତଳରେ ପାଣି ଛିଞ୍ଚିଲେ, ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜବଂଶୀୟ ମୟୂରଭଞ୍ଜାଧୀଶ୍ୱର ଗଛ ମୂଳର ମଳାରେ ମାଟିଆରୁ ପାଣି ଦେଲେ ଓ ଏ ଗଛକୁ ତାଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଗତ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା (ପୁଣ୍ଡିଚନ୍ଦ୍ର)ଙ୍କ ନାମ ଦିଆଇଲେ । ଚଡ଼ିଜାତର ଓ ମୋଗଲବନ୍ଧର ସାହିତ୍ୟାନୁରାଗୀ ରମା-କରପୁଞ୍ଜକନ୍ୟାମାନେ କ୍ଷେତରେ ସିଆର ଛାଟି ଗଛ ମୂଳକୁ ପାଣି ମଡ଼ାଇଲେ । ଏମାନଙ୍କ ଚେଷ୍ଟାରେ ଗଛଟି ଭାଜା ହେଲା ଓ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଗଛରୁ ସାତଟି ଲୁଅଁ (ସାତ ଭଲ୍ୟୁମ୍) ବାହାରିଲା । ଏହି ଗଛ ବଢ଼ିଯାଇ ଫୁଲ ଫଳ ଧରିବା ବେଳକୁ ଓଡ଼ିଶା ସରକାର ଓ ଉତ୍କଳର ଅନ୍ୟତମ ଦୁଇଟି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜବଂଶ (ବାମଣ୍ଡା ଓ ନୟାଗଡ଼) ଶେଣାରେ ପାଣି ବୁଲାଇ ସପୁଷ୍ପଫଳ ବୃକ୍ଷର ଶୋଭା ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନ କଲେ । ଏମାନଙ୍କ ସମ୍ମିଳିତ ଚେଷ୍ଟାଦ୍ୱାରା ବର୍ଦ୍ଧିତ ଏହି ସାରସ୍ୱତ ବୃକ୍ଷର ଫଳ ଓ ପୁଷ୍ପ ଦେଢ଼ କୋଟି ଓଡ଼ିଆ ପୁଅ ଝିଅ ଭୋଗ କରନ୍ତୁ ।

ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଧାନ ପୃଷ୍ଠପୋଷକଗଣ

ପୃଷ୍ଠପୋଷକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ ସମ୍ମାନାସ୍ପଦ ଭାରତ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି ମହାମାନନୀୟ ଭାଇସ୍‌ରୟ ଓ ମାନନୀୟା ଭାଇସ୍‌ରୟ-ମହିଷୀଙ୍କ କଥା ପୂର୍ବରୁ ଉଲ୍ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି ।

ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ପାଣ୍ଡୁଲିପିର ସମାପ୍ତି ଠାରୁ ଅଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ଦୀର୍ଘ ୧୩ ବର୍ଷକାଳ ଏ ଭାଷାକୋଷ ଓ ଏଥିର ସଂଗ୍ରାହକ ଯାହାଙ୍କ କରୁଣା, ସ୍ନେହ, ସହଯୋଗ ଓ ସମର୍ଥନ ପାଇଁ ଅସିଅଛି, ସେହି ମାନ୍ୟବର ସର୍ ଜନ୍ ଅଣ୍ଡ୍ରେଜ୍ ହକାର୍, ଏମ୍. ଏ., କେ. ସି. ଏସ୍. ଆଇ., ଆଇ. ସି. ଏସ୍. ନବ-ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶର ପ୍ରଥମ ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍‌ଙ୍କଠାରେ ମୁଁ ଓ ମୋ ଜାତି ଋଣୀ ଅଛୁଁ । ଭାଷାକୋଷର ମୁଁ ଜନ୍ମଦାତା ଅଟେଁ, କିନ୍ତୁ ତାହା ଅଜକୁ ୧୩ ବର୍ଷ ହେଲା ତାଙ୍କ ଅହର୍ନିଶ ଯତ୍ନରେ ଲାଳିତ ପାଳିତ ହୋଇ ଅସିଅଛି । ତାଙ୍କ ପରି ପାଳକ ପିତାଙ୍କୁ ପାଇ ନ ଥିଲେ ଭାଷାକୋଷ ରୂପ ଶିଶୁର ଅଜ ମୁଣ୍ଡକୁ ହାତ ପାଇ ନ ଥାନ୍ତା । ସେ ତେର ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଓଡ଼ିଶା ବିଭାଗର କମିସନର୍ ଥିଲେ । ଦୈବଗତ୍ୟା କଟକର ତତ୍କାଳୀନ କଲେକ୍ଟର୍ ଓ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଏନ୍. ଏଫ୍. ପେକ୍, ସି. ଆଇ. ଇ, ଆଇ. ସି. ଏସ୍‌ଙ୍କ (ଯେ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପରେ ବିହାର ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟର ଜଣେ ଉଚ୍ଚ କର୍ମଚାରୀ ହେଲେ, ତାଙ୍କ) ଦୃଷ୍ଟି ଏ ପାଣ୍ଡୁ-ଲିପିମାନଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ପେକ୍ ସାହେବ ଏଥିରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହକାର୍ ସାହେବଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଏଥିପ୍ରତି ଅକର୍ଷଣ କଲେ । ଏଥି ପୂର୍ବରୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସମ୍ବନ୍ଧେ ହକାର୍ ସାହେବଙ୍କର ସମ୍ୟକ ଧାରଣା ନ ଥିଲା । ପେକ୍ ସାହେବଙ୍କ ସ୍ୱପାରିସ୍‌ରୁ ଏଡ଼ି ନ ପାରି ସେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଭାଷାକୋଷା-ଶ୍ରମରେ ପାଦ ପକାଇଲେ ଓ ତାଙ୍କ ସହଶରେ ଅସିଥିବା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା-ବିଶାରଦ ସ୍ୱର୍ଗତ ହେଣ୍ଡ୍ରେସନ୍ ସାହେବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପାଣ୍ଡୁଲିପିର ଏକାଧିକ ଅଂଶ ପାଠ କରାଇଲେ । ଦୈବ ଯୋଗରୁ ହେଣ୍ଡ୍ରେସନ୍ ସାହେବ ପାଣ୍ଡୁ-ଲିପିର ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଅଂଶ ପାଠ କଲେ ସେଥିରେ ନିୟୋଜିତ ଗବେଷଣା, ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟର ପ୍ରମାଣ ସ୍ପଷ୍ଟ ରୂପେ ରହିଥିଲା । ହକାର୍ ସାହେବ ଏମାନ ଦେଖି ଏପରି ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ ଯେ, ଏ ପାଣ୍ଡୁ-ଲିପିର ସମ୍ମାର୍ଜନ, ମୁଦ୍ରଣ ଓ ମୁଦ୍ରିତ ଗ୍ରନ୍ଥର ତଦାବଲିତ ବ୍ୟୟର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ସାହାଯ୍ୟଦେବା ନିମନ୍ତେ ସେ ବିହାର ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କୁ ଦୃଢ଼ ରୂପେ ସ୍ୱପାରିସ କଲେ । ତତ୍ପରେ ରାଜକର୍ମରେ ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟତ୍ର ବଦଳି ହେବାରୁ ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ନିଯୁକ୍ତ ପେକ୍ ସାହେବ ଓଡ଼ିଶାର କମିସନର୍ ରୂପେ ହକାର୍ ସାହେବଙ୍କ ସ୍ୱପାରିସକୁ ଦୃଢ଼ତର କଲେ । ଏଥିର ଫଳରେ ପାଣ୍ଡୁଲିପିମାନଙ୍କ ସମ୍ମାର୍ଜନ ଓ ମୁଦ୍ରଣ ନିମନ୍ତେ ସେ ସମୟରେ ଅଟକଳ କରାଯାଇଥିବା ବ୍ୟୟ (ପ୍ରାୟ ୪୦ହଜାର ଟଙ୍କା)ର ଅଧେ ବିହାର ଓଡ଼ିଶା ସରକାର୍ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଶ୍ରୀ ହକାର ସାହେବ ମହୋଦୟ ଓଡ଼ିଶାର କମିସନର୍ ପାଦ ଛଡ଼ିବା ପରେ ବାଙ୍କିଙ୍ଗ୍ ଏନକ୍ୱାୟାରି କମିଟିର ସଭ୍ୟପତି, ଭାରୀ ଓଡ଼ିଶାପ୍ରଦେଶର ଶାସନ ସମ୍ପର୍କୀୟ କମିଟିର ସଭ୍ୟପତି, ବିହାର ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶର ଶାସନସଭାର ସଦସ୍ୟ ଓ ସହକାରୀ ସଭ୍ୟପତି କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ । ସେ ସମୟରେ କଟକରେ, ଭାରତରେ ଓ ପାଟଣାରେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୋର ଏକାଧିକ ଥର ଭେଟ ହୋଇଥିଲା । ମୋତେ ଭେଟିଲାଣି ସେ ପ୍ରଥମେ ପଚାରୁଥିଲେ-ଭାଷାକୋଷର ମୁଦ୍ରଣ କର୍ମ କେତେଦୂର ଅଗ୍ରସର ହେଲା ? ସେଥିପାଇଁ କିଅଣ ଅଧିକା ସାହାଯ୍ୟ ଲୋଡ଼ା ? ଏମନ୍ତ କି, ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏକାଧିକ ଗୋଲିଟିକାଲ୍ ଏଜେଣ୍ଟ୍, ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍ ଜେନେରଲଙ୍କ ଏଜେଣ୍ଟ୍ ଓ ରେସିଡେଣ୍ଟଙ୍କଠାରୁ ମୋ ହାତରେ ପରିଚୟ ପତ୍ର ଦେଇ ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ ବିଷୟରେ ମୋତେ ବୁଝି ବଜାଇବାକୁ ସାହେବ ମହୋଦୟ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କଠାକୁ ମୋତେ ପଠାଇଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍ ହୋଇ ଅସିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ବିଲାତ ଯାଇଥିଲେ ଓ ସେଠାରେ ପ୍ରାଚ୍ୟ ବିଦ୍ୟାଧ୍ୟୟନ ବିଦ୍ୟାଳୟ(College of Oriental studies) ର ପୁସ୍ତକାଗାରରେ ଭାଷାକୋଷର ପ୍ରକାଶିତ ଖଣ୍ଡମାନ ଦେଖି ପରମାନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ଯେଉଁ ଦିନ ସେ ନବପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶର ଲାଟ ଗାଦି ଅଧିକାର କଲେ, ସେହି

ବାର୍ଷିକ ଦିନ (୨।୩।୧୯୩୬ରେ) ଭାଷାକୋଷର ଶୁଦ୍ଧକାମନା କରି ନିଜ ହାତରୁ କିଛି ଅର୍ଥସାହାଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ପଠାଇଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ଗଭର୍ଣ୍ଣର ହେବା ପରେ ସରକାରଙ୍କ ହାତରେ ଯେତେ ପ୍ରକାର ପାଣ୍ଠି ଅଛି, ସବୁପ୍ରକାର ପାଣ୍ଠିରୁ ଭାଷାକୋଷପାଇଁ ସାହାଯ୍ୟ ଦିଆଯିବାର ମୂଳରେ ତାଙ୍କ ଶୁଭକାମନା ଓ ପ୍ରେରଣା ବିଦ୍ୟମାନ । ମୋତେ କୈସର୍-ଇ-ହିନ୍ଦ୍ ପଦକ ଓ ରାୟ ବାହାଦୁର ଉପାଧି ମିଳିବାର ମୂଳରେ ମାନ୍ୟବର ହକାକ୍ ସାହେବଙ୍କ ପ୍ରେରଣା ବିଦ୍ୟମାନ ଥିଲା ।

ସପ୍ତମ ଖଣ୍ଡର ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବରୁ ୧୯୩୭ ସାଲ ଜାନୁଆରି ମାସରେ ନବ ବର୍ଷରେ ମୋତେ ଯେଉଁ ଉପାଧି ମିଳିଥିଲା, ତହିଁର ସନନ୍ଦ ଓ ପଦକ ଦିଆଯିବାପାଇଁ ୧୯୩୮ ସାଲ ଜାନୁଆରି ମାସ ତା୨୦ରିଖରେ କଟକରେ ଯେଉଁ ଦରବାର ହୋଇଥିଲା, ସେହି ଦରବାରରେ ମାନ୍ୟବର ମହୋଦୟ ଯେଉଁ ଇଂରାଜି ଅଭିଭାଷଣ ଶୁଣାଇ ମୋତେ ଉକ୍ତ ପଦବୀର ସନନ୍ଦ ଓ ପଦକ ଅର୍ପଣ କରିଥିଲେ, ତହିଁରେ ପଦେ ପଦେ ମୋ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର କରୁଣା ଉଛଳି ପଡ଼ିଅଛି । ତହିଁର ଅନୁବାଦ ଯଥାସ୍ଥାନରେ ସନ୍ନିବେଶିତ ହେଲା । ସର୍‌ଜନ୍ ହକାକଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀ ଲେଡ଼ୀ ହକାକ୍ ମଧ୍ୟ ଭାଷାକୋଷର "ପୋଷ୍ଟିଆଁ ମାଆ" ଙ୍କ ସ୍ଥାନ ଗତ ୧୩ ବର୍ଷ ହେଲା ଅଧିକାର କରିଅଛନ୍ତି । ହକାକ୍ ଦମ୍ପତିଙ୍କ ଲାଳନ ପାଳନରେ ଏ ଅସହାୟ ଶିଶୁ କେତେ ବାଧାବିଘ୍ନ ଓ ଅରିଷ୍ଟମାନ ଏଡ଼ି ବଢ଼ିଅଛି । ଲେଡ଼ୀ ହକାକ୍ ମୋ ସହଧର୍ମିଣୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଶୀତାମଣି ଦେବୀଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ ଦେଇ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ସହଧର୍ମିଣୀତା ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟ ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଭୂୟସୀ ପ୍ରଶଂସା କରି ଉତ୍ସାହିତ କରିଅଛନ୍ତି । ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ପରିସମାପ୍ତି ପରେ ମାନ୍ୟବର ସର୍‌ଜନ୍ ହକାକ୍, ଶ୍ରୀମତୀ ଶୀତାମଣିଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ସହଯୋଗ ପାଇଁ ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ କରିଅଛନ୍ତି ।

ତିବାଙ୍କୋଡ଼ି ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ସର୍ ବଳରାମ ବର୍ମା ଡି.ଲିଟ୍ ଓ ମହାରାଜଙ୍କ ମାତା ମହାରାଣୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ସେଥୁ ପାର୍ବତୀବାଈ, ଏ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ବିଦ୍‌ବତ୍ତା, ଗୁଣଗ୍ରାହକତା ଜଗଦ୍‌ବିଖ୍ୟାତ ଅଟେ । ମହାରାଜଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିଜରାଜ୍ୟର ହିନ୍ଦୁମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରେ ହରିଜନ ମାନଙ୍କର ଅବାଧ ପ୍ରବେଶଲାଗି ଯେଉଁ ଶ୍ରୀମୁଖଠାରୁ (ଅର୍ଡ଼ିନାନ୍ସ) ପ୍ରଚାରିତ ହେଲା, ତାହା ନବ୍ୟ ଭାରତର ଇତିହାସରେ ଚିରକାଳ ଜାଜ୍ୱଲ୍ୟମାନ ହୋଇ ରହିବ । ବିଶାଖାପାଟଣାଠାରେ ୧୯୩୭ ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ଗୋଟିଏ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ମେଳନରେ ଜୟପୁରାଧୀଶ୍ୱର ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ୍ ମହାରାଜ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା, ଡି.ଲିଟ୍ ମୋତେ ଏମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପରିଚିତ କରାଇଥିଲେ । କିଛିଦିନ ପରେ ମହାରାଜଙ୍କ ଠାରୁ ମୁଁ ଏକ ସାର ଗ୍ରନ୍ଥ ଉପହାର ପଠାଇଲି ଓ ମହାରାଜ ତାହା ଗ୍ରହଣ କଲେ ଓ ଭାଷାକୋଷର ବିଶିଷ୍ଟ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ ମାନଙ୍କ ପ୍ରତିକୃତିମାନଙ୍କ ସହିତ ସେ ଦୁହିଙ୍କ ଫଟୋ ସପ୍ତମ ଖଣ୍ଡରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବା ନିମନ୍ତେ ମୋ ନିକଟକୁ ପ୍ରେରଣ କଲେ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସେମାନଙ୍କ ମାତୃଭାଷା ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା ସ୍ୱୀକାର କରି ଆମ ମାତୃଭାଷା ପ୍ରତି ଯେଉଁ ମମତା ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି, ତହିଁପାଇଁ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ସେମାନଙ୍କ ଠାରେ ଚିରକାଳ ଋଣୀ ରହିବ ।

ପାଟଣାଧୀଶ୍ୱର ମହାରାଜ ରାଜେନ୍ଦ୍ରନାରାୟଣ ସିଂହଦେବ ।

ମୟୂରଭଞ୍ଜାଧୀଶ୍ୱର ମହାରାଜ ସର୍ ପ୍ରତାପଚନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଦେବ, କେ. ସି. ଆଇ. ଇ ।

କୌଣ୍ଢ ରାଜ୍ୟାଧୀଶ୍ୱର ରାଜା ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ପ୍ରସାଦ ଦେବ ।

ସାରଳାଧୀଶ୍ୱର ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଗଜପତି ନାରାୟଣ ଦେବ ।

ପାଟଣା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ।

କଂଗ୍ରେସ ମନ୍ତ୍ରୀମଣ୍ଡଳ ସମ୍ବଳିତ ଓଡ଼ିଶା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ।

ଏମାନଙ୍କ ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ବିଶିଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଖଣ୍ଡମାନଙ୍କ ଅବତରଣିକାରେ କୃତଜ୍ଞତାସହକାରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ଏ ଖଣ୍ଡର ଅର୍ଥ-ସହାୟକମାନଙ୍କ ନାମ ମଧ୍ୟ ଏଥିପୂର୍ବେ ବିବୃତ ହୋଇଅଛି ।

ଓଡ଼ିଶା ଗଭର୍ଣ୍ଣର୍‌ଙ୍କ ସରକାରୀ ପରାମର୍ଶଦାତା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଏ. ସି. ଅନ୍‌ସୋର୍ଜ, ସି.ଆଇ.ଇ., ଆଇ. ସି. ଏସ୍ ୧୩କର୍ଣ୍ଣ ପୂର୍ବେ ବିହାର ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ଶିକ୍ଷା-ସେକ୍ରେଟେରୀ ଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ପାଇଁ ସରକାରୀ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ ଦିଆଯିବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତାଙ୍କ ଉଦ୍ୟମ ନିଯୋଜିତ ହୋଇଥିଲା ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ସାରସ୍ୱତ ମନ୍ଦିରରେ ଦଧିକାଳିଆ ବସିଲା ବେଳେ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ୮୦ ସାର ଗ୍ରନ୍ଥର ଅଗ୍ରିମ ମୂଲ୍ୟପ୍ରାପ୍ତି ମୂଳରେ ତାଙ୍କ ଉଦ୍ୟମ ଚରିତାର୍ଥ ହେଲା ।

ବିଶ୍ୱକବି ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁରଙ୍କୁ ବିଜୟନଗରସ୍ଥ ଆନ୍ଧ୍ର ରସିକ ଯୁବସମିତି (ବିଶ୍ୱଭାରତୀ)ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ୧୯୨୭ ସାଲରେ କବିସମ୍ରାଟ୍ ଉପାଧି ଅର୍ପିତ ହୋଇଥିଲା । ଉକ୍ତ ଯୁବସମିତିର ସଦସ୍ୟରୂପେ ମୁଁ ସେହି ଉତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷରେ କବିସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ଏକସାର ଭାଷାକୋଷ ଉପହାର ଦେଇଥିଲି । ସେ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଯେଉଁ ପ୍ରଶଂସା ପତ୍ର ସେ ମୋ ନିକଟକୁ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ପଠାଇ ଅଛନ୍ତି ତାହା ଆମଭାଷାର ଗୌରବର ବସ୍ତୁ ହୋଇ ରହିବ ।

ଜୟପୁରାଧୀଶ୍ୱର ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟ୍ ମହାରାଜ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କଠାରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ଋଣରେ ଋଣୀ, ସେ ଋଣର ହିସାବ ଏପରି ଇମିତି. ମନିଟି ହୋଇ ମୋତେ ଜାଣିଛି ଯେ, ଇହ ଜନ୍ମରେ ସେଥିରୁ ମୁକୁଳିବାର ଶକ୍ତି ମୋର ନାହିଁ । ଜୟପୁର ସିଂହାସନର ଅଧିକାରୀ ହେବାର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ, ଆଜିଠୁ ୪୦ ବର୍ଷ ହେବ, ମୁଁ ମହାରାଜଙ୍କ ବନ୍ଧୁତା ଲାଭ କରିଅଛି । ସେ ସମୟରେ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଆ ଅଞ୍ଚଳମାନ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପ୍ରଦେଶର ସୀମାଭୁକ୍ତ ଥିଲା ଓ ଅଛି, ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତୀୟତା ଓ ଜାଗରଣକୁ ଜୀଆଇଁ କରି ମହାରାଜ ବସି ଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ସେ ନିଷ୍ଠାପର ସାଧକ ଓ ଅନୁରାଗୀ ଓ ବହୁ ଓଡ଼ିଆ, ତେଲୁଗୁ ଓ ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥର ଗ୍ରନ୍ଥକାର ଅଟନ୍ତି । ଜୟପୁର ରାଜ୍ୟ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶଭୁକ୍ତ ହେବା ମହାରାଜାଙ୍କ ପ୍ରେରଣା, ପ୍ରବୋଚନା ଓ ଉଦ୍ୟମର ଅନ୍ୟତମ ଫଳ ଅଟେ । ଭାଷାକୋଷର ପାଣ୍ଡୁଲିପିମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ବିହାର ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ମହାରାଜ ପ୍ରଥମେ ଆକର୍ଷଣ କରିଥିଲେ । ମହାରାଜ ଆସନ ଅଳଙ୍କୃତ କରି ସେ ଭାଷାକୋଷକୁ ମୁକ୍ତହସ୍ତ ହୋଇ ଅର୍ଥସାହାଯ୍ୟ କଲେ । ଅର୍ଥସାହାଯ୍ୟ ଛଡ଼ା ଜୟପୁର ଓ ବିଶାଖାପାଟଣା ଅଞ୍ଚଳ ପ୍ରଚଳିତ ବହୁଶତ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ମହାରାଜ ଏ ଭାଷାକୋଷକୁ ଯୋଗାଇ ଅଛନ୍ତି ଓ ଭାଷାକୋଷ ପାଇଁ ସ୍ୱୟଂ ସନ୍ଦର୍ଭ ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଆନ୍ଧ୍ର ରସିକ ବିଶ୍ୱଭାରତୀଙ୍କ-ଠାରୁ ମୋର ପ୍ରଥମେ 'ସାହିତ୍ୟବିଶାରଦ' ଓ ପରେ 'ସାହିତ୍ୟଭୂଷଣ' ଉପାଧି ପ୍ରାପ୍ତି ମୂଳରେ ମହାରାଜଙ୍କ ସୂଚନା ବିଦ୍ୟମାନ ।

୧୯୩୭ ଡିସେମ୍ବରରେ ତିବାଙ୍କୋଡ଼ି ମହାରାଜ ଓ ମହାରାଣୀ ସେଥ ପାର୍ବତୀ ବାଈଙ୍କୁ ଭେଟିବାପାଇଁ ମହାରାଜ ବିଶାଖାପାଟଣାଠାରେ ଯେଉଁ

Raja Sri Bhanuganga Tribhubana Deb, Ruler, Bamra State
(Of the Bamra House, which has contributed most
liberally to the 7th Volume of the Bhashakosha).

ଭାଷାକୋଷ ସପ୍ତମ ଖଣ୍ଡର ପ୍ରଧାନ ପୃଷ୍ଠପୋଷକ
ବାମଣ୍ଡା ରାଜବଂଶର ଉଦୟମାନ ଭାସ୍କର ରାଜା ଶ୍ରୀ ଭାନୁଗଙ୍ଗ ତ୍ରିଭୁବନଦେବ

ସାକ୍ଷ୍ୟସମ୍ମେଳନ କରାଇଥିଲେ ସେଥିରୁ ମୋତେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ମୋତେ ନେଇ ଜିବାକୋଡ଼ି ମହାରାଜ ଓ ମହାରାଣୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପରିଚିତ କରାଇବା ଫଳରେ ଭାଷାକୋଷ ସେ ଦୁହିଙ୍କ ଅଯାଚିତ ଲାଭ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଅଛି । ଆମେରିକା ଯୁକ୍ତରାଜ୍ୟରୁ ଭାଇସ୍‌ରୟଙ୍କ ନିକଟକୁ ସମାଗତ ରାଜଦୂତ ବିଦ୍ୟାନୁରାଗୀ ଜନ, ଗ୍ରନ୍ଥକାର ମହାପଣ୍ଡିତ ଡକ୍ଟର ମାନ୍ୟବର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପୋଷ୍ଟ୍‌ହ୍ୱିଲର୍ ଓ ତାଙ୍କ ଜନ ଗ୍ରନ୍ଥକର୍ତ୍ତ୍ରୀ ସହଧର୍ମିଣୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରାଜଯୁନଗରଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଅନ୍ତ୍ର ଉତ୍ସବ୍ ବିଶ୍ୱରାରତୀର ବିଗତ ସମ୍ବୋତ୍ସବରେ ମହାରାଜ ମୋତେ ଓ ଭାଷାକୋଷକୁ ପରିଚିତ କରାଇଅଛନ୍ତି । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ମୁଁ ମହାରାଜଙ୍କ ସ୍ନେହବନ୍ଧନରେ ବନ୍ଧା । ଭାଷାକୋଷର ଚତୁର୍ଥ ଖଣ୍ଡ ମହାରାଜଙ୍କ ନାମରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବାପାଇଁ ମହାରାଜଙ୍କଠାରୁ ଅନୁମତି ପାଇ ଓ ପଞ୍ଚମ ଖଣ୍ଡରେ ତାଙ୍କୁ ଅଯାଚିତରୂପେ ବରଣ କରି ଓ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ଏକାଧିକ ଖଣ୍ଡରେ ତାଙ୍କର ଓ ମହାରାଜକୁମାରଙ୍କ ପ୍ରତିକୃତି ମୁଦ୍ରିତ କରି ମୁଁ ତାଙ୍କ ଋଣରୁ କଥଞ୍ଚିତ୍ ମୁକ୍ତିଲାଭ କରିବାକୁ କ୍ଷୀଣ ଚେଷ୍ଟା କରିଅଛି ମାତ୍ର ।

କାମଣ୍ଡା ରାଜବଂଶର ଭାରତପ୍ରସିଦ୍ଧଯଶା ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକ ସ୍ୱର୍ଗତ ସର୍ ବାସୁଦେବ ସ୍ୱଡ଼ଲଦେବ କେ. ସି. ଆଇ. ଇ ଙ୍କ ପୁତ୍ରବଧୂ ଓ ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଗତ ରାଜା ଇନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦ ଦେବଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀ ଓ ସହଧର୍ମିଣୀ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜା ଶ୍ରୀମାନ୍ ଭାନୁଗଙ୍ଗ ଜିଭୁବନ ଦେବଙ୍କ ପିତାମହୀ ରାଜ୍ଞୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଉମରୁଧରପ୍ରିୟା ଦେବୀଙ୍କର ବିଶିଷ୍ଟ ଅର୍ଥସାହାଯ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ମିଳିତ ରାଜା ଭାନୁଗଙ୍ଗଙ୍କ ଅର୍ଥସାହାଯ୍ୟ ମିଳି ନ ଥିଲେ ଏ ସାରସ୍ୱତ ମନ୍ଦିର ଅମୁଦା 'ଲଣ୍ଡା ଦେଉଳ' ହୋଇ ରହିଥାଆନ୍ତା । ଉତ୍କଳର ରାଜବଂଶରେ ଏତାଦୃଶୀ ବିଦୁଷୀ, କର୍ତ୍ତବ୍ୟପରାୟଣା, କର୍ମକୁଶଳା, ଦାନପୁତଚିତ୍ତା, ଗୁଣଗ୍ରାହିଣୀ ରାଜମହିଳା ମୋ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼ି ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଦାନର ବିଶେଷତ୍ୱ ଏହି ଯେ, ନାନା ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଅସୁବିଧା ଓ ଅସ୍ୱସ୍ଥତା ବଶତଃ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ଅର୍ଥ ପ୍ରେରଣରେ ବିଳମ୍ବ ଘଟିଲେ ସେ ପ୍ରତିଗ୍ରହୀତାଙ୍କଠାରେ କ୍ଷମାପାଇଁ କୃତାଞ୍ଜଳି ହୋଇ କ୍ଷମାପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଉଛନ୍ତି । ସପ୍ତମଖଣ୍ଡ ପାଇଁ ପ୍ରଦତ୍ତ ଅର୍ଥସାହାଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ କାମଣ୍ଡା ରାଜବଂଶର ଦାନ ସର୍ବାଧିକ ଅଟେ ।

ଅଠମଲ୍ଲିକ ଅଧୀଶ୍ୱର ରାଜା ଶ୍ରୀ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ଓ ଗ୍ରନ୍ଥସଂଗ୍ରାହକ ପ୍ରତି କରୁଣା ଅନିର୍ବଚନୀୟ । ଆଜିକୁ ୯ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ପ୍ରଥମଖଣ୍ଡର ପ୍ରକାଶପରେ ମୋତେ କଟକଠାରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମେ ଦେଖା ମିଳି ଥିଲା । ସେ ପ୍ରଥମଖଣ୍ଡ ଦେଖି ଯେଉଁ ଉତ୍ସାହ ଓ ଆଶାମୟ ପତ୍ର ଲେଖି ଥିଲେ, ସେ ବିଷୟ ମୁଁ ଦ୍ୱିତୀୟଖଣ୍ଡର ଅବତରଣିକାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛି । କିଛିଦିନ ପରେ ସେ ତାଙ୍କ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ ପଠାଇଥିଲେ ଓ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତିଖଣ୍ଡ ପାଇଁ ରାଜାଙ୍କାଦେବଙ୍କଠାରୁ ଭାଷାକୋଷ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇ ଆସିଅଛି । ସର୍ବସୁଦ୍ଧା ଅଠମଲ୍ଲିକ ରାଜକୋଷରୁ ଭାଷାକୋଷକୁ ଯାହା ମିଳିଅଛି ତାହା ଅନ୍ୟ ରାଜାମାନଙ୍କ ଆୟ ତୁଳନାରେ ଅଧିକ ଅଟେ ।

ପାଟଣା ରାଜ୍ୟର ଉଦୟମାନ ନରପତି ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ରାଜେନ୍ଦ୍ର, ନାରାୟଣ ସିଂହଦେବଙ୍କ ବଦାନ୍ୟତା, ଗୁଣଗ୍ରାହକତା, ସାହିତ୍ୟାନୁରାଗ ଅନନ୍ୟସାଧାରଣ । ତାଙ୍କ ସୌଜନ୍ୟ, ଅଶ୍ରିତ ବାତ୍ସଲ୍ୟ, ପ୍ରଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ପୁତ୍ରବତ୍ ସ୍ନେହ ଓ ଶାସନକୁଶଳତା ଏକାଧିକ ଥର ମୁଁ ଅନୁଭବ କରି ପରମାନନ୍ଦ ଲାଭ କରିଅଛି ।

ଖଡ଼ଅଳର ରାଜପିତୃବ୍ୟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲାଲ ସାହେବ ଶ୍ରୀ ଶିବନାରାୟଣ ଦେବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୋର ପୂର୍ବେ ଆଳାପ ନ ଥିଲା । ମୁଁ କାମଣ୍ଡା-କଳାହାଣ୍ଡି ମଙ୍ଗଳକୃତ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷରେ ଭବାନୀ ପାଟଣା ଯାଇଥିଲି । ସେ ମଧ୍ୟ ସେଠାକୁ ଆସିଥିଲେ । ଏକାଧିକ ଥର ମୋ ଡେରାକୁ ଆସି ସେ ମୋତେ ବାରମ୍ବାର ଅନୁରୋଧ କଲେ—"ଭାଷାକୋଷର ଜଣେ ସହକର୍ମୀ ହେବାର ଭାଗ୍ୟଲାଭ ମୋତେ ମିଳୁ ।" ମୁଁ କୌତୂହଳପରବଶ ହୋଇ ତାଙ୍କ ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷା କରି ତାଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଭାଗ୍ୟଲିପି ଲେଖିଦେଲି । ଦେଖିଲି ଯେ, ୩୮୪ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ବିବାହାର୍ଥ ସମାଗତ ଏକାଧିକ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ୩୮୪ ହଜାର ଟଙ୍କାପାଇଁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ପତ୍ର ସେ ଆଣି ମୋତେ ଅର୍ପଣ କଲେ ଓ ଏକାଧିକ ରାଜ-ବିଶରୁ ସାହାଯ୍ୟ ମିଳିବାର ପଥ ସୁଗମ କରିଦେଲେ । ଉତ୍ସରେ ସେଠାରୁ ଫେରିଯାଇ ଖଡ଼ଅଳ ଅଞ୍ଚଳ ପ୍ରଚଳିତ ସହକାରିକ ପ୍ରାଦେଶିକ ଶବ୍ଦ ଅଥ ସହିତ ସେ ମୋତେ ଯୋଗାଇଲେ ଏବଂ କିଛିଦିନ ପରେ ଭାଷାକୋଷର ଅର୍ଥସଙ୍କଟ କଥା ଶୁଣି ଏକାଧିକ ରାଜଦ୍ୱାରରେ ସ୍ୱୟଂ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଭାଷା-କୋଷ ପାଇଁ ଅର୍ଥ ଉଷା କଲେ ଓ ଭବାନୀ ପାଟଣାଠାରେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇ ଥିବା ଦାତାମାନଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ଅର୍ଥ ମୋ ହସ୍ତଗତ ହେବାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ଏଭଳିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନ ହୋଇ ସେ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ବିଶିଷ୍ଟ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ ଓ ତାଙ୍କ ଭ୍ରାତୃଷ୍ଟ ଖଡ଼ଅଳ ଅଧୀଶ୍ୱର ଲାଲ ଅର୍ଜୁନାଣ ଦେବ, ଏମ. ଏଲ. ଏ ଓ ଯୁବରାଜ ଶ୍ରୀମାନ ଅନୁପସିଂହ ଦେବଙ୍କଠାରୁ ବିଶିଷ୍ଟ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ ମିଳିବାର ପଥ ସୁଗମ କଲେ । ଶ୍ରୀମାନ ଲାଲ ସାହେବଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀ ଶ୍ରୀମତୀ ବୈଦେହୀକୁମାରୀ ଦେବୀ ମୋତେ ତାଙ୍କ ମାତୃସ୍ନେହର ଅଧିକାରୀ କଲେ ଓ ଭାଷାକୋଷ ନିମନ୍ତେ ଅଦ୍ଭୁତ ଉଡ଼ିଆ ପ୍ରାଦେଶିକ ଶବ୍ଦ ଓ ସ୍ୱୟଂ ସୁଣି ବିଶିଷ୍ଟ ଅର୍ଥସାହାଯ୍ୟ କଲେ । ଜଣେ ଜିଷ୍ଣୁ ମୁସଲମାନ୍ ଗ୍ରାହକ ମୌଲବୀ ସେଖ୍ ଅବ୍‌ଦୁଲ୍ ରସିଦ୍ ଚିଟକର ମାଦ୍ରାଜ ସ୍ଥଳଭାଷିଅ ବିଦ୍ୟାଳୟର ସ୍ୱଳ୍ପବେତନଭୋଗୀ ଶିକ୍ଷକ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ନିଜର ସ୍ୱଳ୍ପ ମାସିକ ୧୬ ଟଙ୍କା ବେତନରୁ ମାସକୁ ଦୁଇଟଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ଦେବାକୁ ଅଙ୍ଗୀକାର କରି ମୋତେ ବନ୍ଧୁ ଅନୁସରଣ କରିବାକୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ଭାଷାକୋଷ ଚାରିଟି ଟଙ୍କା ମୂଲ୍ୟରେ ଦେଇ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କଲି । ଏହି ଜିଷ୍ଣୁ ଗ୍ରାହକଙ୍କ ଭାଷାକୋଷପ୍ରୀତିରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କ ବିଷୟ ପଞ୍ଚମଖଣ୍ଡର ଅବତରଣିକାର 'ଜ' ପୃଷ୍ଠାରେ ମୁଁ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିଲି । ମାତୃକଲ୍ପା ଶ୍ରୀମତୀ ବୈଦେହୀକୁମାରୀ ଦେବୀ ତାହା ପାଠକରି ମୋ ନିକଟକୁ ଏକସାର ଭାଷାକୋଷର ତଦାନୀନ୍ତନ ମୂଲ୍ୟ ୧୩/ ଟଙ୍କା ପଠାଇଦେଲେ ଓ ମୋତେ ଜଣାଇଲେ :—"ଉକ୍ତ ଗ୍ରାହକଙ୍କ ଜିଷ୍ଣୁତା ଓ ଭାଷାନୁରାଗ ଦେଖି ମୁଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କରୁଅଛି । ଏ ଟଙ୍କାତକ ଦେବାକୁ ତାଙ୍କୁ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିବ । ତାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଧନତା ସତ୍ତ୍ୱେ ଭାଷାକୋଷ ସଂଗ୍ରାହକଙ୍କର କିଏ ଦାନ ହେବ ? ଅତଏବ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ମୋ ନାମ ପ୍ରକାଶ କରିବେ ନାହିଁ ଓ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାଷାକୋଷର ମୂଲ୍ୟ ପାଇଁ ସେ ଯେତେ ଟଙ୍କା ଦେଇ ଅଛନ୍ତି ତା ମୋ ପ୍ରେରିତ ଟଙ୍କାରୁ ତାଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଦେବେ ଏବଂ ବାକି ଟଙ୍କା ଆପଣ ତାଙ୍କୁ ଦେଇଥିବା ଏକସାର ଗ୍ରନ୍ଥର ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୂଲ୍ୟରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ।" ଉକ୍ତ ଗ୍ରାହକଙ୍କୁ ଡକାଇ ମୁଁ ତାଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଟଙ୍କାତକ ତାଙ୍କୁ ଲେଉଟାଇ ଦେଲି ଓ ଉପକାରୀଙ୍କ ନାମ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ତାଙ୍କର ଅନୁମତି ନ ଥିବାରୁ ମୁଁ ତାଙ୍କ ନାମ ପ୍ରକାଶ କଲି ନାହିଁ । ଲାଲସାହେବ-ଦମ୍ପତି ଭାଷାକୋଷପ୍ରତି ଯେଉଁ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଅଛନ୍ତି ତହିଁର ପଟାନ୍ତର ନାହିଁ । ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କ ନାମ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ତାଙ୍କର ଅନୁମତି ନଥିଲେ ସ୍ୱତ୍ତା ସେ ଦମ୍ପତିଙ୍କ ଆଦର୍ଶ, ସହୃଦୟତା ଓ ଭାଷାନୁରାଗ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସରେ ସର୍ବଥା ଉଲ୍ଲେଖ-

ଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ଧର୍ମତଃ ଜ୍ଞାନକରି ମୁଁ ମାଣ୍ଡାଲ୍ଲିର ବ୍ୟତିକ୍ରମ କରିଅଛି; ଅଣାକରେଁ ବାତ୍ସଲ୍ୟମୟୀ ମାତା ମୋ ତ୍ରୁଟି ମାର୍ଜନା କରିବେ ।

ଓଡ଼ିଆଲ ଅଧୀଶ୍ୱର ଶ୍ରୀ ଲଲ ଅର୍ଜୁନାଣ ଦେବ ଏମ୍. ଏଲ୍. ଏ. ଷଷ୍ଠ ଖଣ୍ଡର ମୁଦ୍ରଣାର୍ଥ ବିଶିଷ୍ଟ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ଯୁବରାଜଙ୍କର ଭାଷାକୋଷ ପ୍ରତି ଅନୁରାଗ ଦର୍ଶନ କରି ସପ୍ତମ ଖଣ୍ଡର ବ୍ୟୟ ନିର୍ବାହାର୍ଥ ଯୁବରାଜ ଶ୍ରୀ ଅନୁପ ସିଂହଦେବଙ୍କ ନାମରେ ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ପୁଣି ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି ।

କେନ୍ଦୁଝର ଅଧୀଶ୍ୱର ରାଜା ଶ୍ରୀ ବଳଭଦ୍ର ନାରାୟଣ ଭଞ୍ଜ ଦେବ ଭାଷା-କୋଷର ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡ ଓ ତୃତୀୟ ଖଣ୍ଡ ପାଇଁ ଦୁଇଥର ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଅଷ୍ଟମ ଖଣ୍ଡ ପାଇଁ ସେ ପୁଣି ବିଶିଷ୍ଟ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି ।

ଦାନ ବିଷୟରେ ଯେଉଁ ତତ୍ପରତା ମୁଁ ନୟାଗଡ଼ ରାଜ୍ୟାଧୀଶ୍ୱର ରାଜା ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସିଂହ ମାନଧାତାଙ୍କଠାରେ ଅନୁଭବ କଲି, ଏ ଅନୁଭୂତି ଅନ୍ୟତ୍ର ମୋ ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟି ନଥିଲା । ରାଜା ସାହେବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୋର ପୂର୍ବରୁ ଆଳାପ ନ ଥିଲା । ତାଙ୍କ ଦେବାନ୍ କର୍ମପ୍ରବୀଣ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ନନ୍ଦ ବି. ଏ ମହାଶୟଙ୍କୁ ଭାଷାକୋଷର ସପ୍ତମଖଣ୍ଡର ମଳିତ ମୁଣ୍ଡରେ ପହଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ଅନୁଭୂତ ଅଭାବ ବିଷୟ ଜଣାଇଲି । ସେ ରାଜା ସାହେବଙ୍କ ଜଣାଇ ମୋ ସଙ୍ଗେ ରାଜଧାନୀରେ ତାଙ୍କର ଭେଟ ହେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଲେ । ମୁଁ ରାଜା ସାହେବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରି

'ବସୁ ଯଚ୍ଛତୁ ବା ନ ବା ନରେନ୍ଦ୍ରୋ
ଯଦି ବା ଦଣ୍ଡି ବିଦାରିତାଂଶୁଖେଟ'

(ରାଜା ମୋ କଥା ଥରେ କାନରେ ଶୁଣନ୍ତୁ, ତେଣିକି ତାଙ୍କଠାରୁ ଧନ ନ ବାହାରିଲେ ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ସିନା ଦୋଷୀ ହେବି; କାରଣ, ମୁଁ ତାଙ୍କ ଦାନର ଉପଯୁକ୍ତ ପାତ୍ର ଅଟେ ବୋଲି ତାଙ୍କ ମନରେ ମୁଁ ଧାରଣା ଜନ୍ମାଇ ନ ପାରିଲି ବୋଲି ସିନା ସେ ଧନ ନ ଦେଲେ) ଏହି ଶ୍ଳୋକାଂଶଟି ଆବୃତ୍ତି କଲି । ରାଜା ସାହେବଙ୍କ ନାରିକେଳସମ୍ପୋମଳ ହୃଦୟ ମୌନରୂପ ସଚ୍ଚେଇ ଦ୍ୱାରା ଆବୃତ । ସେ ସଚ୍ଚେଇକୁ ବିଦାରଣ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହେବାରୁ ମୁଁ ସୁମଧୁର ନାରିକେଳ ଗର୍ଭଗତ ମଧୁର ଶସ୍ୟ ଓ ସୁମଧୁର ଜଳ ପାନ କରି ପରିତୃପ୍ତ ହେଲି । ରାଜା ସାହେବ ମୋଠାରୁ ସପ୍ତମଖଣ୍ଡର ଉପସ୍ଥିତ ପରିସ୍ଥିତି ବିଷୟ ଶୁଣିଲେ । ମୋର ଅଳ୍ପ କେତେ ମୁଦ୍ରା ଲୋଡ଼ାଥିବା କଥା ଜଣାଇବାରୁ ସେ ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ ଲୋଡ଼ା ଧନ ଦେବାକୁ ଦେବାନ ସାହେବଙ୍କୁ ସୂଚନା ଦେଲେ ଓ ଦେବାନ୍ ସାହେବ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଉକ୍ତ ଧନ ମୋତେ ଦେଲେ । ଦାନ ବିଷୟରେ ଏପରି ତତ୍ପରତା ଏଥିପୂର୍ବେ ମୋର ଅନୁଭବ ହୋଇ ନଥିଲା । ଏ ସହୃଦୟତା ଦେଖି ମୁଁ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଅଛି ।

ରୋମକ ସମ୍ରାଟ୍ ଜୁଲିଅସ୍ ସୀଜର୍ ଅଫ୍ରିକା ଯାଇ ସେ ରାଜ୍ୟ ଜୟ କରି ସେଠାରୁ ଫେରିଅସି କହିଥିଲେ 'ଇବି, ଇଡ଼, ଇସି' (ଲାଟିନ୍)— ମୁଁ ଗଲି, ମୁଁ ଦେଖିଲି, ମୁଁ ଜିଣିଲି । ମୋର ନୟାଗଡ଼ ଅନୁଭୂତି ସେହିପରି ହେଲା । 'ମୁଁ ନୟାଗଡ଼ ଗଲି, ରାଜା ସାହେବଙ୍କୁ ଭେଟିଲି, ଅଭାବ ଜଣାଇଲି, ଟଙ୍କା କାନରେ ବାଜିଲା, ଅଣ୍ଟାମକୁ ବାହୁଡ଼ିଲି ।'

ନିମ୍ନଲିଖିତ ବନ୍ଧୁମାନେ ସବୁପ୍ରକାର କଳ୍ପନୀୟ ଉପାୟରେ ମୋତେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି । ଏଏ ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡ ଅଳ୍ପେରୁ ଅଳିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଏଏ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ସମାପ୍ତି ଠାରୁ ଆଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଏଏ ଶବ୍ଦ ଯୋଗାଇ, ଏଏ ଧନାଗମନର ଉପାୟ ବତାଇ ଓ ନିଜେ କରି, ଏଏ ଭାଷାକୋଷ ପ୍ରତି ପୃଷ୍ଠପୋଷକ, ଅର୍ଥସହାୟକ, ଅଭିଭାବକ, ଗ୍ରାହକ ଆଦିଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରି, ଏଏ ଭାଷାକୋଷର ଓ ତାହାର ସଂଗ୍ରାହକର ଯଶ ସମର୍ଥନ କରି, ଏଏ ପ୍ରଚାର କରି, ଏଏ ମଙ୍ଗଳକାମନା କରି, ଏଏ ସାହାଯ୍ୟ-ଦାତାମାନଙ୍କୁ ଧାଖେ ଅଳ କରି, ଏଏ ଜଳକରି, ସବୁପ୍ରକାରରେ ଭାଷାକୋଷର ମଙ୍ଗଳ କାମନା ଓ ମଙ୍ଗଳ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି ।

ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ପ୍ରଥମେ ଅଠମଲିକ ରାଜାଙ୍କ ଦେବାନ୍, ସୋଦର ପ୍ରତିମ ରାୟ ସାହେବ ବାମଦେବ ମିଶ୍ର ବି. ଏ. ଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ମନେକରୁଅଛି । ଅଉଧାନଗତ 'କାଯୁମୋଳବାକ୍ୟ' ପ୍ରୟୋଗ ପୂର୍ବକ ଭାଷାକୋଷର ହିତସାଧନ ମୁଁ ତାଙ୍କଠାରେ ଅନୁଭବ କରିଅଛି । ଭାଷାକୋଷର ସାଫଲ୍ୟ ଓ ପୂର୍ତ୍ତି ନିମନ୍ତେ ସେ କଲ୍ପନୀୟ ସବୁ ଉଦ୍ୟମ ଓ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି । ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡର ପ୍ରକାଶ ସମୟେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୋର ଦେଖାହେଲା । ସେହି ଦିନଠାରୁ ସେ ଯେତେ ଯେତେ ଖେତରେ ଓ ଦେଶବିଦେଶରେ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରିଅଛନ୍ତି, ସର୍ବତ୍ର ଭାଷାକୋଷର ପୂର୍ତ୍ତି ଓ ପ୍ରଚାର ପାଇଁ ଅଧ୍ୟବସାୟ ସହକାରେ ଚେଷ୍ଟାପର ଯତ୍ନ କରିଅଛନ୍ତି । ଯାଜପୁର ଓ ଉତ୍କଳୀୟ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରାଦେଶିକ ଶବ୍ଦ ସଂଗ୍ରହ, ଭାଷାକୋଷପାଇଁ ଅର୍ଥସହାୟକ, ଗ୍ରାହକ ଓ ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ, ଭାଷାକୋଷ ପ୍ରତି ଗଡ଼ଜାତସମୂହର ରେସିଡେଣ୍ଟ୍, ପୋଲିଟିକାଲ୍ ଏଜେଣ୍ଟ୍, ରାଜା, ମହାରାଜାଆଦିଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣରୂପ ତାଙ୍କ ଦୈନଂଦିନ ଅବଶ୍ୟକର୍ତ୍ତବ୍ୟରୂପେ ସେ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି । ଭାଷାକୋଷ ଶତ ଶତ ଭକ୍ତଙ୍କ ଚେଷ୍ଟାପର ସେବା ଓ ସାହାଯ୍ୟ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଅଛି; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ଅତୁଳନୀୟ ।

ଭାଷାକୋଷ ପାଇଁ ବିହାର ଓଡ଼ିଶା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ମଞ୍ଜୁର ଅର୍ଥ ବିଷୟ ପ୍ରାଦେଶିକ ସଭାରେ ଉତ୍ଥାପିତ ହେବାବେଳେ ମୋର ଅବାଲ୍ୟ ବନ୍ଧୁ ଦେବାନ ବାହାଦୁର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମହାପାତ୍ର ଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ପାଇଁ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ଠାରୁ ସାହାଯ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ଦେୟ ବୋଲି ଅଳ କରିଥିଲେ ।

ରାୟ ବାହାଦୁର ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ମହାନ୍ତି ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ଭକ୍ତ । ଭାଷାକୋଷର ଅର୍ଥ ସଙ୍କଟ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାକ୍ଷଣି ମୁଁ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରସ୍ଥ ହୋଇ ଥାଏ । ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାର ମୋ ପାଇଁ ସବୁବେଳେ ଉଦ୍ଘାଟିତ ।

ସୁଲେଖକ, ଜନ ସେବକ ଡ଼ାକ୍ତର ରାଧାଚରଣ ପଣ୍ଡା ଭାଷାକୋଷର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ମାନ ଦେଖି ଅଳ୍ପ ୧୨।୧୩ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଭାଷାକୋଷର ମୂଲ୍ୟ ପାଇଁ ବହୁନା ଟ ୫୦ ମୋତେ ଦେଇଗଲେ । ସେ ସମୟରେ ଭାଷାକୋଷର ମୁଦ୍ରଣ ଓ ପ୍ରକାଶର ଆଶା ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ମତେ ମୁହଁରେ ଓ ପତ୍ର ଦ୍ୱାରା ଲେଖିଲେ 'ଆପଣଙ୍କ ଭାଷାକୋଷ' ରୂପ ଜାତୀୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ରହିବ ନାହିଁ ।'

ପୁରୀର ରାଜା ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ଓଡ଼ିଶା ଗଜପତି ମହାରାଜ ତାଙ୍କ ମାତା ବାମଣ୍ଡା ରାଜପିତାମହୀଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଭାଷାକୋଷ ପ୍ରତି ଆକର୍ଷଣ କରିଥିଲେ ।

ସଦ୍ଗୁଣଶାଳୀ ଡକ୍ଟର ଶ୍ରୀ ନୃପେନ୍ଦ୍ରନାରାୟଣ ସିଂହଦେବ ବି. ଏ. ବି. ଏଲ୍; ଶ୍ରୀମତୀ ସରଳା ଦେବୀ ଏମ୍. ଏଲ୍. ଏ.; ଶ୍ରୀମତୀ ଅପର୍ଣ୍ଣା ଦେବୀ, ନାରାଣବାବ; ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ କାନୁନ୍‌ଗୋ ବି. ଏଲ୍. ଏମ୍.ଏଲ୍. ଏ, ଓଡ଼ିଶାର ଭୂତପୂର୍ବ ମନ୍ତ୍ରୀ; ବିହାର ଓଡ଼ିଶା ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗର ପୂର୍ବତନ ଡାଇରେକ୍ଟର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜି.ଏ ଫକସ୍ ସି.ଆଇ.ଇ, ଆଇ.ସି.ଏସ୍; ଓଡ଼ିଶାର ଭୂତପୂର୍ବ କମିଶନର୍ ଶ୍ରୀ ସି. ଏଲ୍ ଫିଲିପ୍ ସି. ଆଇ. ଇ, ଆଇ. ସି. ଏସ୍;

The Late Raja Satchidananda Tribhubana Deb of Bamra.

ସ୍ୱର୍ଗତ ବାମଣ୍ଡାଧୀଶ୍ୱର ରାଜା ଶ୍ରୀ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ତ୍ରିଭୁବନ ଦେବ

Raja Sri Sri Sri Ramachandra Deb Gajapati of Utkal

ଉତ୍କଳର ଗଜପତି ରାଜା ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ

The Late Raja Sri Basudeb Sudhala Dev, K. C. I. E., Bamra

ସ୍ୱର୍ଗତ ରାଜା ସର୍ ବାସୁଦେବ ସୁଡ଼ଳଦେବ, କେ. ସି. ଆଇ. ଇ. ବାମଣ୍ଡା

The Late Raja Dibyasankar Sudhal Deb, Bamra

ସ୍ୱର୍ଗତ ବାମଣ୍ଡାଧୀଶ୍ୱର ରାଜା ଶ୍ରୀ ଦିବ୍ୟଶଙ୍କର ସୁଡ଼ଳଦେବ

Sriman Pradipta Ganga Deb, Jubaraj Saheb, Bamra

ବାମଣ୍ଡା ଯୁବରାଜ ଶ୍ରୀମାନ୍ ପ୍ରଦୀପ୍ତ ଗଙ୍ଗ ଦେବ

(ଓଡ଼ିଶା ଶିକ୍ଷାବିଭାଗର ପୂର୍ବତନ ଡାଇରେକ୍ଟର୍ ମିଷ୍ଟର୍ ଏଚ୍-ଡୀସ୍ପୀ, ସି. ଆଇ. ଇ, ଏସ୍. ଓ, ଆଇ. ଇ. ଏସ୍; ଓଡ଼ିଶା ଶିକ୍ଷାବିଭାଗର ବର୍ତ୍ତମାନ ଡାଇରେକ୍ଟର୍ ଶ୍ରୀ ଶ୍ୟାମଚରଣ ତ୍ରିପାଠୀ ଆଇ. ଇ. ଏସ୍; ରାୟବାହାଦୁର ସାମୁଏଲ୍ ଦାସ ଏମ୍. ଏ; ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ୍ରୀଶଚନ୍ଦ୍ର ବନ୍ଦ୍ୟୋପାଧ୍ୟାୟ ମୟୂରଭଞ୍ଜର ଭୂତପୂର୍ବ ଦେବାନ୍ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ପରାମର୍ଶଦାତା; ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାୟବାହାଦୁର ଅରୁଣକୁମାର ବୋଷ ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ଜଜ୍ କଲେକ୍ଟର ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ବାମଣ୍ଡା ଷ୍ଟେଟର ଦେବାନ; ଶ୍ରୀ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରଜା ଏମ୍. ଏ. ରେଭେନ୍ସା କଲେଜର ପ୍ରିନ୍ସିପାଲ; ରାୟବାହାଦୁର ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ମହାନ୍ତି ଅଡ୍‌ଭୋକେଟ; ରାୟ-ବାହାଦୁର ଚିନ୍ତାମଣି ଅଗ୍ରୱାଲ, ଏମ୍. ଏ. ବି.ଏଲ୍.; ରାୟ ବାହାଦୁର ଉମାଚରଣ ଦାସ; ରାୟସାହେବ ଉକାଶ୍ରୀଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ କଟକ; ଢେଙ୍କାନାଳର ଶ୍ରେଷ୍ଠରାୟ ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ଭଞ୍ଜଦେଓ; ରାୟସାହେବ ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ମିଶ୍ର; ରାୟସାହେବ ମଲ୍ଲଅନାଥ ବସୁ ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ; ରାୟସାହେବ ସୋମନାଥ ମହାପାତ୍ର; ରାୟସାହେବ ପ୍ରତିଭାରଞ୍ଜନ ଦତ୍ତ, ଓଡ଼ିଶା ଗଭର୍ଣ୍ଣରଙ୍କ ସେକ୍ରେଟେରିଏଟ୍‌ର ହେଡ୍ ଅସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ; ରାୟସାହେବ ସେଠ ଗିରିଧାରି ଲାଲ ମୋଡ଼ା, କଟକ; ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ ଅଲ୍ ଇଣ୍ଡିଆ କଂଗ୍ରେସ ୱାର୍କିଙ୍ଗ୍ କମିଟିର ପ୍ରଥମ ଓଡ଼ିଆ ସଦସ୍ୟ; ପାଲଲହଡ଼ାର ଦେବାନ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବଳଭଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଦେବ; ବାମଣ୍ଡା ଷ୍ଟେଟର ଏସ. ଡ଼ି. ଓ ଶ୍ରୀ ଅଦ୍ୱୈତଚରଣ ମହାନ୍ତି; ବାମଣ୍ଡା ଷ୍ଟେଟର ପୁଲିସ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଦ୍ୟାନନ୍ଦ ସାହୁ; ଓଡ଼ିଶା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ହୋମ୍ ଡ଼ିପାର୍ଟମେଣ୍ଟର ହେଡ୍ ଅସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ମିଷ୍ଟର୍ ଇ. ବି. ସାମୁଏଲ; ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ସେକ୍ରେଟେରି ମିଷ୍ଟର ଅର. ପି. ଡାର୍ଡ ଆଇ. ସି. ଏସ. କଟକର ଭୂତପୂର୍ବ କଲେକ୍ଟର; ନୟାଗଡ଼ ଷ୍ଟେଟର ଦେବାନ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ନନ୍ଦ; ନୟାଗଡ଼ର ଦେବୋତ୍ତର ମାନେଜର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଲାଲ; ନୟାଗଡ଼ର ଟ୍ରେଜରୀ ଅଫିସର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅକ୍ଷୟ କୁମାର ଘୋଷ; ମୋର ଅନାଲା ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ଶଶିଭୂଷଣ ରାୟ; ଖଣ୍ଡିଗୋଟ, ଅଠଗଡ଼ ଓ ବରୁଣ ରାଜ୍ୟର ଦେବାନ୍ ଶ୍ରୀ ଜଗମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ; ଚାଲଚେର ଅଧୀଶ୍ୱରଙ୍କ ସେକ୍ରେଟେରୀ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍‌ମୋହନ ମିଶ୍ର; ଢେଙ୍କାନାଳର ଅଫିସ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଶ୍ରୀ ବଂଶୀଧର ମହାନ୍ତି; ଗଞ୍ଜାମର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲାଲମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ ବି.ଏଲ. ଓକିଲ; ଶ୍ରୀ ଯଦୁମଣି ମଙ୍ଗରାଜ ଏମ୍.ଏଲ.ଏ; କଟକ ମିଉନିସିପାଲଟିର ଚେଆରମାନ୍ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଭାଗୀରଥୀ ମହାପାତ୍ର ଏମ୍.ଏ.ବି.ଏଲ୍; ଅରୁଣୋଦୟ ପ୍ରେସର ମାନେଜର ଚନ୍ଦ୍ରଧୁଣ୍ଡି ମଧୁସୂଦନ ମହାପାତ୍ର; ସାଣ୍ଡିଗୋପାଳ ଇଉନିଅନ୍ ବୋର୍ଡ଼ ଗ୍ରାଇସ୍ ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ଶ୍ରୀ ମଦନମୋହନ ମିଶ୍ର; ନବ ଓଡ଼ିଶାର ଓ ଦୈନିକ ଅଶାର ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀ ଶଶିଭୂଷଣ ରଥ; ଦେଶକଥାର ସମ୍ପାଦକ ଲାଲ ନରେନ୍ଦ୍ରକୁମାର ରାୟ; ବ୍ରହ୍ମପୁର ଓଡ଼ିଆ ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଆନନ୍ଦ ଅଗ୍ରୱାଲ; ଖଡ଼େଇକଳାର ରାଜକର୍ମଚାରୀ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଶ୍ୟାମାପଦ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ; ଫିହଭୂମିର ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଅଗ୍ରୱାଲ; କଟକ ପବ୍ଲିସିଙ୍ଗ୍ ହାଉସ୍‌ର ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଉମାଚରଣ ମହାନ୍ତି; ଅଳ ଇଷ୍ଟେଟର ମାନେଜର୍ ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦ ପ୍ରସାଦ ସିଂହ; ଅଠଗଡ଼ର ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀନାଥ ସାମନ୍ତ; ଶ୍ରୀ ଯାଦବନ୍ଧୁ ରଥ; ଶ୍ରୀ ବାଳକୃଷ୍ଣ ମହାନ୍ତି; ଗଞ୍ଜାମ ବ୍ରହ୍ମପୁରର ଇନ୍‌କମ୍‌ଟାକ୍ସ ଅଫିସର୍ ଶ୍ରୀ ଏନାମୁର ରହେମାନ୍ ସାହେବ; ଦ୍ୱାରଭଙ୍ଗା ପୁସ୍ତକ ଭଣ୍ଡାରର ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀ ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ରାମଲୋଚନ ଶରଣ; ଉକ୍ତ ଭଣ୍ଡାରର ସହକାରୀ ମାନେଜର ଶ୍ରୀ ରାମେଶ୍ୱର ଝା; କଟକ ଫକିର୍ ବୈଶ୍ୟ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷକ ପଣ୍ଡିତ ସ୍ୱରେଶଚନ୍ଦ୍ର ଝା କାବ୍ୟେହ୍ରତୀର୍ଥ ବ୍ୟାକରଣ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ହିନ୍ଦୀବିଶାରଦ; ଉକ୍ତ ବିଦ୍ୟାଳୟର ହେଡ୍ ପଣ୍ଡିତ ଚତୁର୍ଭୁଜାରାୟଣ ଠାକୁର ହିନ୍ଦୀ ବିଶାରଦ; ଇମ୍ପିରିଅଲ୍ ବ୍ୟାଙ୍କ୍ କଟକ ଶାଖାର ଟ୍ରେଜରର୍ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରୂପନାରାୟଣ ଉପାଧ୍ୟାୟ; ବୌଦ୍ଧ ଓ ଖଣ୍ଡପାଲର ପୂର୍ବତନ ଦେବାନ ଶ୍ରୀ ବଟକୃଷ୍ଣ ମହାନ୍ତି, ବିଏ; ଶ୍ରୀ ଭୁବନାନନ୍ଦ ଦାସ, ଏମ୍. ଏଲ୍. ଏ. (ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ); ସ୍ୱୀକୃତସ୍ୱାମିପଦ-ମଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀମାନ୍ ବିଶ୍ୱନାନନ୍ଦ ଦାସ, ଅଡ଼ଭୋକେଟ୍; ସୁଦର୍ଶନ ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦକ ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ପରୀକ୍ଷିତ ଦାସ; କଟକ ଜଜ୍‌କୋର୍ଟ ସିରସ୍ତାଦାର ଶ୍ରୀ ବିଦ୍ୟାନନ୍ଦ ମିଶ୍ର; ହେଡ଼କ୍ଲର୍କ ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥ ମିଶ୍ର, କଟକ ସ୍କୁଲ ସମୂହର ଡ଼ିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର୍ ଶ୍ରୀ ପଦ୍ମଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ଏମ୍. ଏ; ବି.ଟି, ବୋଡ଼ାସମ୍ବଲର ଦେବାନ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଅନିରୁଦ୍ଧ ମିଶ୍ର ଏମ୍.ଏ, ବି.ଏଲ; ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ଶାଳକଣ୍ଠ ଦାଶ ଏମ୍. ଏଲ. ଏ (ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ) ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ସମୂହର ପୂର୍ବତନ ପୋଲିଟିକାଲ ଏଜେଣ୍ଟ ମାଜର୍ ଡବଲ୍ୟୁ ଏଫ ଡେବ; ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ସମୂହର ବର୍ତ୍ତମାନ ପୋଲିଟିକାଲ୍ ଏଜେଣ୍ଟ ଏଲ୍.ସି.ଏଲ ଗ୍ରିଫିଥ୍ ଆଇ. ସି. ଏସ; ଡାକ୍ତର ରାଧାଚରଣ ପଣ୍ଡା; ବିଜୟନଗର ଆଡ୍ ରସର୍ଚ୍ଚ ବିଶ୍ୱଭାରତୀର ଅଗ୍ରୱାଲ ଡକ୍ଟର ବି. ଶେଷଗିରି ରାଓ ଏମ୍. ଏ.; ଭାରତ ସେବକ ସମିତିର ସଦସ୍ୟ ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁ ଏମ୍. ଏ; ସମ୍ବଲପୁରର ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ମିଶ୍ର; ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥ ସେନ ବହିଦାର; ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଖଣ୍ଡୁଆଲ; ସାଙ୍ଗପୁରର ଶ୍ରୀ ଚୂଡ଼ାମଣି ନାୟକ; ବୌଦ୍ଧର ଶ୍ରୀମାନ୍ ପ୍ରହ୍ଲାଦ ବିଶି; ଲଇଡ଼ାର ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ବେହେରା ଓ ନନ୍ଦକିଶୋର ପଟ୍ଟେଲ; ପାଟଣା ଷ୍ଟେଟର ସଦର ଏସ. ଡ଼ି. ଓ. ଶ୍ରୀ ଦୁର୍ଗାଚରଣ ରାୟ ବି. ଏ. ଓ ରାଜସ୍ୱ ବିଭାଗ କର୍ମଚାରୀ ସର୍ଦ୍ଦାର ଅମର ସିଂହ; ରାୟପୁର ରାଜକୁମାର କଲେଜର ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ ମିଷ୍ଟର ଟି. ଏଲ୍. ଏଚ ସ୍ମିଥ୍ ପିଅର୍ସ ଓ ସହକାରୀ ପ୍ରିନ୍‌ସିପାଲ୍ ମିଷ୍ଟର୍ ଫର୍ବିସ୍; ଉକ୍ତ କଲେଜର ପ୍ରୋଫେସର୍ ଶ୍ରୀ ଅଜିତକୁମାର ଦାସ ବି.ଏ; ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗଜେନ୍ଦ୍ରପ୍ରସାଦ ଦାସ ଅଡ଼ଭୋକେଟ, ପାଟଣା; ଶ୍ରୀ ତ୍ରିଲୋଚନ ପଟ୍ଟନାୟକ ସାମ୍ବାଦିକ, ପାଟଣାଷ୍ଟେଟ; କଟକର ଶ୍ରୀମାନ୍ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଘୋଷ; ସମ୍ବଲପୁର ଜିଲ୍ଲା-ସ୍କୁଲର ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ଶ୍ରୀମାନ୍ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସେନଗୁପ୍ତ ଏମ୍. ଏ. ବି. ଇଡ଼; ଡେପୁଟି କଲେକ୍ଟର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସତ୍ୟଶ୍ରୀଚନ୍ଦ୍ର ଘୋଷ; ରେବେନ୍‌ସା କଲେଜର ପ୍ରୋଫେସର ରାୟସାହେବ ଅର୍ଦ୍ଧବଣ୍ଟ ମହାନ୍ତି, ପ୍ରୋଫେସର ବିପିନବିହାରୀ ରାୟ; ବେଙ୍ଗଲ ନାଗପୁର ରେଲର ଟି.ଟି, ଆଇ. ଶ୍ରୀ ପଦ୍ମନାଭ ମିଶ୍ର, ବୈଦ୍ୟରତ୍ନ ଶ୍ରୀ ବାଲୁକେଶ୍ୱର ଅଗ୍ରୱାଲ; ଶ୍ରୀ ପଣ୍ଡିତ ଭହାଜର ଗରାବଡ଼ୁ; ଭୁବନେଶ୍ୱରର ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ଗରାବଡ଼ୁ ପ୍ରୋପ୍ରାଇଟର ରାଧାରମଣ ପ୍ରେସ ଓ ପୁସ୍ତକାଳୟ; ଡାକ୍ତର କୈଳାଶଚନ୍ଦ୍ର ରାଓ; ବୈଦ୍ୟରାଜ ଶ୍ରୀ ଦୟାନିଧି ମିଶ୍ର; କଟକର ଭୂତପୂର୍ବ ଜେଲର ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟବାଦୀ ପ୍ରଧାନ; କଟକ ଜେଲର ଡାକ୍ତର ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ତ୍ରିପାଠୀ; କଳିଙ୍ଗ ବ୍ୟାୟାମ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଉଦ୍‌ଯୋକ୍ତା ଶ୍ରୀ ପଦ୍ମଚରଣ ରାୟ; ଓଡ଼ିଶା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ପ୍ରେସର ହେଡ୍ ଷ୍ଟାଫର ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ଷାଠିଆ ବିଏ.; ରିଡର୍ ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର କର; ଜଜକୋର୍ଟର ସିଭିଲକୋର୍ଟ କମିସନର ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ରାଓ; ସାରସ୍ୱତ ପ୍ରେସର କର୍ମଚାରୀ ଶ୍ରୀ ଧନେଶ୍ୱର ଶତପଥୀ ।

ସପ୍ତମ ଖଣ୍ଡରେ ଉପଲବ୍ଧିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧମାନ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି :—

ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ୍ ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା; ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ବିପିନ-ବିହାରୀ ରାୟ ଏମ୍. ଏ.; ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ବୁଲମଣି ଦାଶ କାବ୍ୟତୀର୍ଥ; ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମିଶ୍ରାଠୀ ବି.ଏ., ବି. ଟି.; ଯାଜପୁରର କବି ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଦାସ; ସତ୍ୟମହିମାଧର୍ମର ପ୍ରଚାରକ ବ୍ରହ୍ମଅବଧୂତ ଶ୍ରୀନାଥ ବାବା; ଶ୍ରୀ ଶଶିଭୂଷଣ ରାୟ; କେନ୍ଦୁଝରର ଶ୍ରୀ ବଂଶୀଧର ମହାନ୍ତି; ପୁରୀ ରାମକୃଷ୍ଣଶୋଲର ଅଧ୍ୟାପକ ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ନ୍ୟାୟରତ୍ନ; ଭୁବନେଶ୍ୱରର ଶ୍ରୀ କେଦାରନାଥ ମହାପାତ୍ର ବି.ଏ., ଡିପ୍ ,ଏଡ୍; କଟକର ଶ୍ରୀ ଯୋଗେନ୍ଦ୍ରଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ; ଜ୍ୟୋତିଷାଚାର୍ଯ୍ୟ ଶ୍ରୀ ବାଇକୋଳ ମହାପାତ୍ର ଜ୍ୟୋତିଷବିଶାରଦ; ବିକ୍ରଚନ୍ଦ୍ର ଶ୍ରୀ କାଳୀଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ; ଶ୍ରୀ ବିଜ୍ଞଦଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ବି.ଏ., ବି. ଏଲ୍; ଡାକ୍ତର ଶ୍ରୀ କୈଳାଶଚନ୍ଦ୍ର ରାଓ; ମଧୁପୁରର ପଟ୍ଟାଏତ ଶ୍ରୀ ବଳଭଦ୍ର ଧୀର; ଶ୍ରୀ ଜଗବନ୍ଧୁ ସିଂହ ଏମ୍. ଏଲ୍. ଏ; କଟକ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦମଠର ମହାମହୋପଦେଶକ ଶ୍ରୀ ସୁନ୍ଦରାନନ୍ଦ ବିଦ୍ୟାବିନୋଦ ବି.ଏ; ଶ୍ରୀ ମନୋହନ ଘୋଷ ବି. ଏଲ୍ ଓକିଲ କଟକ; ଶ୍ରୀ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ, ସବ୍‌ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାର ।

ନିମ୍ନଲିଖିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଭାଷାକୋଷାଶ୍ରମରେ ଓ ଅନ୍ୟତ୍ର ଭାଷାକୋଷର ପ୍ରକାଶିତ ଖଣ୍ଡମାନ ପରିଦର୍ଶନ କରିଅଛନ୍ତି—

ପାଟଣା ହାଇକୋର୍ଟର ଜଜ୍ ମାନ୍ୟବର ଏସ୍. ପି. ବର୍ମା

କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ପ୍ରିୟରଞ୍ଜନ ସେନ କାବ୍ୟତୀର୍ଥ ଏମ୍. ଏ., ପି. ଆର. ଏସ୍.

ପାଟଣାଧୀଶ୍ୱର ମହାରାଜ ରାଜେନ୍ଦ୍ରନାରାୟଣ ସିଂହ ଦେବ ଓ ତାଙ୍କ ଗହଣରେ ସମାଗତ ଢେଙ୍କାନାଳ ଅଧୀଶ୍ୱର ରାଜା ଶଙ୍କରପ୍ରତାପ ମହେନ୍ଦ୍ର ବାହାଦୁର

ବଡ଼ଖେମିଣ୍ଡିର ରାଜା ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଗଜପତି ଦେବ ଏମ. ଏଲ୍. ଏ.

ଖଡ଼ିଅଳର ରାଜା ଲାଲ ଅର୍ଜୁନାଣ ଦେବ ଏମ୍, ଏଲ. ଏ.

ଓଡ଼ିଶା ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟବିଭାଗର ଡାଇରେକ୍ଟର କର୍ଣ୍ଣେଲ୍ ଭର୍ଗୀଜ୍

ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଓ କଲେକ୍ଟର ରାୟସାହେବ ମନ୍ମଥନାଥ ବସୁ

ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ସମାଜର ସହକାରୀ ସଭାପତି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କ୍ଷୀରେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦତ୍ତ ବେଦାନ୍ତରତ୍ନ ଏମ୍., ଏ., ବି.ଏଲ, ପି. ଆର. ଏସ୍,

ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ସମାଜ ଭାରତୀୟ ଶାଖାର ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବି. ଏନ୍. ଗୋଖଲେ.

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଧାକାନ୍ତ ଶରଣ, ସହକାରୀ ଇନ୍‌କମ୍‌ଟାକ୍ସ କମିଶନର୍, ପାଟଣା

ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସ, ଓଡ଼ିଶାର ପୂର୍ବତନ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ

ଓଡ଼ିଶା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ପ୍ରେସର ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ମିଷ୍ଟର୍ ସି. ଆର. ବାର୍ଟ୍ଲେଟ୍ ଏମ୍. ବି. ଇ.

ଭାଷାକୋଷର ତଥା ସଂଗ୍ରାହକର ସମ୍ମାନଲାଭ ଓ ପ୍ରଶଂସା

ଷଷ୍ଠଖଣ୍ଡର ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବରୁ ମୋତେ ଯେଉଁ ରାୟ ବାହାଦୁର ଦେବ ଭାଇସରୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅର୍ପିତ ହୋଇଥିଲା, ତହିଁର ସନନ୍ଦ ଓ ପଦକ ମୋତେ ଅର୍ପଣ କରିବା ଉପଲକ୍ଷରେ କଟକରେ ୨୦।୧।୧୯୩୮ ରେ ଯେଉଁ ପ୍ରାଦେଶିକ ଦରବାର ଅଦ୍ଭୁତ ହୋଇଥିଲା, ସେଥିରେ ମୋତେ ଏମାନ ଅର୍ପଣ କରି ଓଡ଼ିଶାର ଗଭର୍ଣ୍ଣର ମାନ୍ୟବର ସରଜନ୍ ହଜାକ୍ ଏମ୍. ଏ. କେ. ସି. ଏଚ୍ ଆଇ.; ଆଇ. ସି. ଏସ୍, ନିମ୍ନଲିଖିତ ମର୍ମରେ ଇଂରାଜିରେ ଅଭିବାଦନ କରିଥିଲେ—

ରାୟବାହାଦୁର ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ !

"ଆମ୍ଭେ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ହୃଦୟରେ ଏହି ଆଶା ପୋଷଣ କରୁଅଛୁଁ ଯେ ଚିରସ୍ମରଣୀୟ କୀର୍ତ୍ତିସ୍ତମ୍ଭରୂପୀ ଭାଷାକୋଷକୁ ସମାପ୍ତ କରି ସାରସ୍ୱତ ସେବା ପ୍ରତି ଉଦ୍‌ଯାପନପୂର୍ବକ ଆପଣ ଯଶଃଶ୍ରୀମଣ୍ଡିତ ହେବେ । ଏହି ଅଧ୍ୟାନ ସଙ୍କଳନ ଯୋଗୁଁ ଆପଣ ଉତ୍କଳର ଚତୁଃସୀମା ଅତିକ୍ରମ କରି ବହୁ ଦୂର-ଦେଶର ବିଦ୍ୱତ୍‌ମଣ୍ଡଳୀରେ ସୁଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିଅଛନ୍ତି । ଆପଣ ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱାଲୋଚନରେ ବିଶିଷ୍ଟରୂପେ ସହାୟତା କରିଅଛନ୍ତି ଓ ଓଡ଼ିଆ ଜାତୀୟ କୃଷ୍ଟିର ପୁନଃପ୍ରବର୍ତ୍ତନର ପଥକୁ ସୁଗମ କରିଅଛନ୍ତି । ଏ କର୍ମରେ ଆପଣ ଯେଉଁ ତେଜସ୍ୱିତା, ଉତ୍ସାହ ଓ ପ୍ରତିଭା ବିନିୟୋଜିତ କରି ଉତ୍କଳର ନାମକୁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳିତ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ସୁବିଦିତ ଓ ସମ୍ମାନିତ ହେବା ସମୀଚୀନ ହୋଇଅଛି ।

"ଯାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବାରବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଅମୃତ ବନ୍ଧୁତାର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଥିଲା ଓ ଯାହାଙ୍କ ବନ୍ଧୁତାକୁ ଆମ୍ଭେ ତଦବଧି ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଜ୍ଞାନ କରି ଆସିଅଛୁଁ, ଆଜି ତାହାଙ୍କୁ ରାୟ ବାହାଦୁର ପଦବାସୂଚକ ପଦକ ଅର୍ପଣ କରି ଆମ୍ଭେ ପରମାନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁଅଛୁଁ ।"

ଭାଷାକୋଷର ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡର ପ୍ରକାଶ ହେବା ସମୟରୁ ପେଛୁଁ କଟିପୟ ବନ୍ଧୁ ଭାଷାକୋଷ ପ୍ରତି ତଥା ତହିଁର ଅକ୍ଳାନ୍ତ ସଂଗ୍ରାହକ ପ୍ରତି ଅନୁରାଗ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଅଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ସମ୍ବଲପୁରର ଜିଲ୍ଲାପର କଂଗ୍ରେସ କର୍ମୀ ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ମିଶ୍ର 'ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ପତ୍ରିକାର ୪୧ଶ ଖଣ୍ଡ, ୩ୟ ସଂଖ୍ୟା (୧୩୪୪ ଆଷାଢ଼)ରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ କବିତାଟି ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି :—

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷ

"ଭାଷାକୋଷ ଭାରତର ଭାରତର କୋଷ,
ହୁଅ ମୌନ, ହେ ନିନ୍ଦକ ! ନ ଦେଖାଅ ଦୋଷ ।
କର ପ୍ରଣିପାତ ଧୀରେ ତପସ୍ୱି ଚରଣେ
ସାଧନା ଯାହାର ବାଣୀ ବିଭବଚୟନେ,
ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟେ ଦେଖାଏ ସ୍ଥିର ଯୌବନର ତେଜ,
ନ ମାନେ ନୈରାଶ୍ୟ, ତେଜ କଲ୍ପନାର ଶେଷ—
ଯାଥାର୍ଥ୍ୟର ରଙ୍ଗଭୂମି କରେ ବିମଣ୍ଡନ
କରିବାକୁ ଉତ୍କଳର ଦୀନତା ଖଣ୍ଡନ,
ଯେଉଁ ମହାରଥୀ ପିଛେ ପ୍ରମତ୍ତର ସାଜ,
ବୋଲାଏ ଅଜେୟ, ପୁଣ୍ଡ, ବୃଦ୍ଧ ପ୍ରହରାଜ,
ଶତ ଫୁଟି ହେବ ତାର ବିଲୁପ୍ତ ନିଃଶେଷେ,
ଔତ୍ତରର ଦାବାନଳେ ନ୍ୟାୟ ପରବେଶେ ।
ରହିବ "ଗୋପାଳ" ଭାଷାକୋଷର ଜନକ,
ଶ୍ରୀବଦେ ଉତ୍କଳର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ରକ୍ଷକ ।
ନୋହି ଅକୃତଜ୍ଞ, ଅହେ ଉତ୍କଳ ସନ୍ତାନ !
ବକ୍ଷପରେ ରଖି ହସ୍ତ କର ପ୍ରଣିଧାନ—

One of the Leading Financial supporters of this volume,
Raja Sri Krushna Chandra Singh Mandhata, Ruler, Nayagarh State.

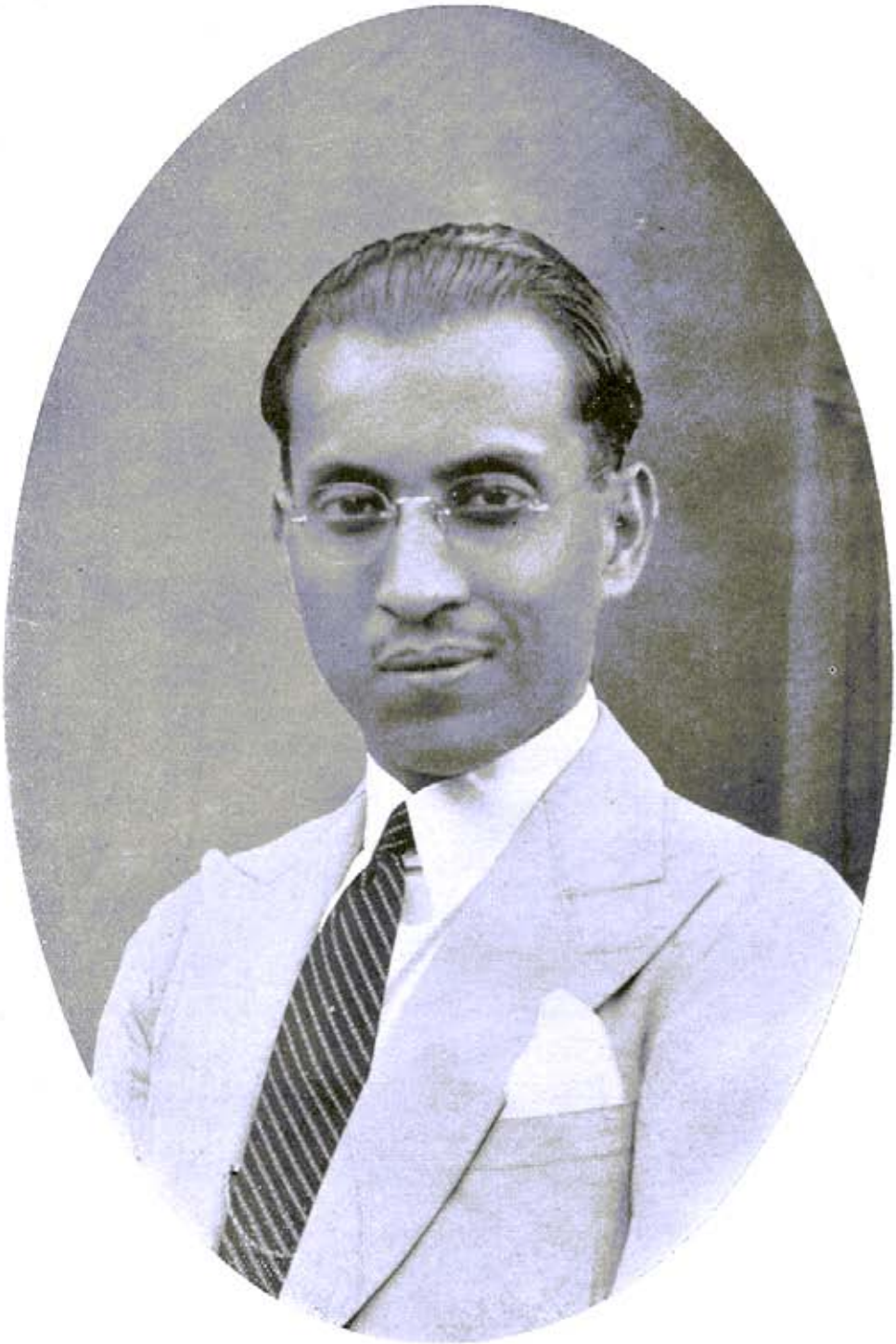

ସପ୍ତମଖଣ୍ଡର ବିଶିଷ୍ଟ ଅର୍ଥସାହାଯ୍ୟକାରୀ ନୟାଗଡ଼ ରାଜ୍ୟାଧୀଶ୍ୱର
ଦାନଶୀଳ ଶ୍ରୀ ରାଜା କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସିଂହ ମାନଧାତା ।

ଶୁଣିବ ହବେକ ବାଣୀ :—"ଯେ ମହାପ୍ରପତ
ସ୍ଥାପିଅଛ ଶବ୍ଦସୌଧେ ଏ ମହା ଗୌରବ,
ବ୍ୟାକୁଳ ପରାଣେ ଡାକ ଶତ୍ରୁ ମିତ୍ର ସବେ
ବାଞ୍ଛାକୂଳ ନେହେ ଦେଖି ବାଣୀ ଶ୍ରୀଜଗବେ
ଜଣାଇଛ ଯୁକ୍ତକରେ—'ଏ ମହା ସମ୍ଭାର
ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟ ଥିବାଯାଏ କର ଅଧିକାର,
ହେ ମୋର ସ୍ୱଦେଶବାସୀ ଓଡ଼ିଆ ସୋଦରେ !'
ସୌଧସ୍ଥିତା ସିଦ୍ଧିଦାଣ୍ଡ ମୂର୍ତ୍ତିର ସାଦରେ
ନ କର ବନ୍ଦନା, ଯଦି ଅଲୋଚନା ଛଳେ
ପଡ଼ିବ ହେ ଈର୍ଷାପ୍ରସୂ ନରକ ଅନଳେ,
ଅତଗାତ ହେବ ତାହା; ଜାତୀୟ ଜୀବନ
ଜ୍ୱଳିଲର ବରବପୁ କରି ନିଷ୍ପାସନ,
ଧାଇଁବ ବିପଥେ ଦାସେ ନିୟତି ଇଙ୍ଗିତେ;
ସହିବକି ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଅଲଙ୍ଘି ଅହିତେ ?
ପଶ୍ଚାତ୍ତରେ, କୃତଜ୍ଞତା ପୂରିତ ଅନ୍ତରେ,
ଦେବ ଯଦି ନ୍ୟାଯ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ୟ ଯୁଗଯୁଗାନ୍ତରେ
ଅଦମ୍ୟ ଉଦ୍‌ଯୋଗମୟ ଏହି ପ୍ରହରାଜେ,
ଦେଖ, ପ୍ରିୟ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସହ ସର୍ବ ନରରାଜେ,
ସର୍ବଗୋଷ୍ଠୀ ଉପଗୋଷ୍ଠୀ ସର୍ବଶ୍ରେଣୀ ମିଶି,
ମିଶାଇ କଣ୍ଠର ସଙ୍ଗେ କଣ୍ଠ ହବାନିଶି
ଗାଅ ଯଦି ଉଷ୍ଣାଚଳେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡନିର୍ମାତାର
ନିର୍ମଳ ବିଜୟଗାଥା, ଶକ୍ତି ଦୁର୍ନିବାର,
ଲଭିବ ହେ ପ୍ରାଣପ୍ରିୟ ! ଉତ୍କଳ ସ୍ପନ୍ଦନ,
ହୋଇବ ଭାରତବର୍ଷେ ମହା ଧୁରନ୍ଧର ।
ଗଙ୍ଗାଠାରୁ ଗୋଦାବରୀ ଜିଣିବାର ଯଶ
କୋଣାର୍କର ଶିଳ୍ପଗୀର୍ତ୍ତି ଉଦାର ସରସ,—
ବାସ୍ତବ ସ୍ୱଭାବେ କର ପ୍ରଭାବ ପ୍ରସାର
ଉଡ଼ାଇବ ବୈଜୟନ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆଜାତିର ।
ପ୍ରତିଭାର ଅପୂଜନ ବିନାଶର ହେତୁ,
ପ୍ରତିଭାର ସଯୂଜନ ମିଳନର ସେତୁ ।
ହେ ଉତ୍କଳବାସୀ ! ଏକା ଭାଷାକୋଷ କଲେ
ବଜାଅ ବିଜୟଦେଉ ଏ ତପନ ତଳେ—
ଭାରତେ, ପାଶ୍ଚାତ୍ୟେ ଅଛି ସୁଦୂର ପ୍ରାନ୍ତରେ,
ଗିରିଶିରେ, ସିନ୍ଧୁପରେ, କାନନେ, ପ୍ରାଚୀରେ,
ଶତାବ୍ଦୀର ଶ୍ରେଷ୍ଠକୃତ୍ୟ କର ପ୍ରଦର୍ଶନ,
କର ଶ୍ରଦ୍ଧାର ଭୁଜ ସଙ୍କୋଚ ବର୍ଜନ,"
ବୋଲି—ଭାଷାକୋଷ ଜୟ ! ଜୟ ! ପ୍ରହରାଜ !
ମରମୁଦ୍ଧର ଭୁମ୍ବେ ମୃତ୍ୟୁଖାଳ ଅଜ ।
ମିଳନେ ମିଳଇ ଏକା ସାଫଲ୍ୟ ନିର୍ମଳ
ବାଣୀହିଁ ମିଳନମୟୀ, ବିଶ୍ୱର ସମ୍ବଳ !
ବାଣୀର ମନ୍ଦିରେ ରଚ ଦିବ୍ୟ ଭାଷାକୋଷ,
ଲଭିଅଛ ପ୍ରହରାଜ ବାଣୀ ପରିତୋଷ,
ଅନନ୍ତ କଲ୍ୟାଣ; ଆଉ ନାହିଁ ଭୟ ତାର—
ଶାପ ପୁଣ୍ୟ ନେଇ ସେ ଯେ ଲଭିବ ନିସ୍ତାର ।

କବିସମ୍ରାଟ୍ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁର ତାଙ୍କ ସେକ୍ରେଟରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମୋ ଭଳିଟିକୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ମର୍ମରେ ଇଂରାଜୀ ପତ୍ର ଲେଖି ଅଛନ୍ତି—

ଜୋଡ଼ାସାଙ୍କୋ
୨୦।୭।୧୯୩୮

"ବିଶ୍ୱଭାରତୀର ଗବେଷଣା ବିଭାଗର କର୍ମରେ ବିଶ୍ୱକୋଷାତ୍ମକ ଅଧ୍ୟୟନ—ପୁଣ୍ଡରୀକ, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷ ଅତୀବ ଉପକାରୀ ଅଭିଜ୍ଞାନ ଗ୍ରନ୍ଥବୋଲି ଅନୁଭୂତ ହୋଇଅଛି । ଏଥିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ ଓ ତାଙ୍କ ସହକର୍ମୀଗଣ ଆପଣାଙ୍କର ଏହି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କର୍ମପାଇଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଆନ୍ତରିକ ଧନ୍ୟବାଦର ପାତ୍ର ଅଟନ୍ତି ।"

(ସ୍ୱାକ୍ଷରେ) ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁର

କଟକ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି ସରକାରଙ୍କ ସାଧାରଣ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଥିବା ସମୟରେ ତହିଁର ପରିଚାଳକ ରାଜକର୍ମଚାରୀ ରାୟସାହେବ ସୋମନାଥ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ସୂଚନାକ୍ରମେ କଟକର ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଆର୍. ପି. ଓାର୍ଡ୍ ସାହେବ (ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ସେକ୍ରେଟରୀ) ଭାଷାକୋଷାଶ୍ରମ ଯେଉଁ ଗଳିରେ ଅବସ୍ଥିତ ସେହି ମୁଦ୍ରଣ କର୍ମାଲ୍ ସ୍କୁଲ୍ ଗଳିକୁ "ଭାଷାକୋଷ ଲେନ୍" ନାମକରଣ କରି ଯାଇ ଅଛନ୍ତି ।

ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟ୍ ମହାରାଜ ଭର୍ତ୍ତୃହରି ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମାଙ୍କ ଅଧିନାୟକତ୍ୱରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବିଜୟନଗରସ୍ଥ ଅନ୍ଧ୍ର ରସର୍ଚ୍ଚ୍ ଯୁନିଭର୍ସିଟୀ ଗବେଷଣା ବିଭାଗ) ସପ୍ତମଖଣ୍ଡର ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ସଂଗ୍ରାହକଙ୍କୁ "ସାହିତ୍ୟ ବିଶାରଦ" ଉପାଧିରେ ମଣ୍ଡିତ କରିଥିଲେ । ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଆମେରିକା ଯୁକ୍ତରାଜ୍ୟ ପକ୍ଷରୁ ଭାରତର ଭାଇସ୍‌ରୟଙ୍କ ନିକଟରୁ ସମାଗତ ରାଜଦୂତ ଡକ୍ଟର୍ ପୋଷ୍ଟ୍ ହିଲର୍ ଏମ. ଏ ଙ୍କ ସଭାପତିତ୍ୱରେ ସମାହୂତ ଉକ୍ତ ବିଶ୍ୱ ଭାରତୀର ଗତ ସାମ୍ବତ୍ସରିକ ଉତ୍ସବରେ ୧୯୩୪ ମାରିଖରେ 'ସାହିତ୍ୟ ବିଶାରଦ' ଉପାଧିର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱତନ 'ସାହିତ୍ୟ ଭୂଷଣ' ଉପାଧି ମୋତେ ଅର୍ପିତ ହୋଇଅଛି ।

ମୋ ଲିଖିତ 'ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ଭାଷାକୋଷ' ନାମ୍ନୀ ଇଂରାଜୀ ପୁସ୍ତିକା ଉକ୍ତ ବିଶ୍ୱଭାରତୀ ପକ୍ଷରୁ ମୁଦ୍ରିତ ଓ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ଇଉରୋପ, ଆସିଆ ଓ ଆମେରିକା ଆଦିର ବିଦ୍ୱତ୍‌ମଣ୍ଡଳୀଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରେରିତ ହୋଇଅଛି ।

ରାୟପୁର ରାଜକୁମାର କଲେଜର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସ୍ମିଥ୍ ପିଅର୍ସ୍ ଓ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଫର୍ବିସ୍ ଜନ୍ମତ୍ୟ ରାଜକୁମାରମାନଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା, ସାହିତ୍ୟ ଓ ଇତିହାସ ବିଷୟକ ବକ୍ତୃତା ଶୁଣାଇବା ପାଇଁ ମୋତେ ସାଗ୍ରହ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଓ ସୁବିଧା ଦେଇ କୃତାର୍ଥ କରିଅଛନ୍ତି ।

ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ସମାଜ (Theosophical Society)ର ଭାରତୀୟ ଶାଖାପକ୍ଷରୁ ପ୍ରକାଶିତ ମାସିକ ପତ୍ରିକା ଭାରତୀୟ ବ୍ରହ୍ମ-ବିଦ୍ୟା (The Indian Theosophist)ର ୧୯୩୯ ସାଲର ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସର ସଂଖ୍ୟାରେ ଉକ୍ତ ଶାଖାର ତଥା ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜି. ଏନ୍. ଗୋଖଲେ ଭାଷାକୋଷ ବିଷୟରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ମର୍ମରେ ସମ୍ପାଦକୀୟ ଲେଖା ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି ।

"ଅନ୍ତର୍ଜାତିକ ସଂସଦ୍‌ରେ ଓଡ଼ିଶାର ନିଜର ଉପଯୁକ୍ତ ଆସନ ପାଇବାକୁ ବିଳମ୍ବ ଅଛି ବୋଲି କୁହା ଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ଭାଷା ବିଷୟରେ ଓଡ଼ିଶା ଆପଣା ଘରକୁ ସଜାଡ଼ିଲାଣି । ଏକମାତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ୟସାଧନରେ ଦୃଢ଼ବ୍ରତ ଜଣେ ମାତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଅଦମ୍ୟ ପରିଶ୍ରମ ଦ୍ୱାରା ସଙ୍କଳିତ, ସାତଖଣ୍ଡରେ ସମାପ୍ତ ପ୍ରାୟ ଅଠହଜାର ପୃଷ୍ଠାବ୍ୟାପୀ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଅଭିଧାନର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ

ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରୁଅଛି । ଏଥି ମଧ୍ୟରୁ ୬ଖଣ୍ଡ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲଣି ଓ ସପ୍ତମ ଖଣ୍ଡ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯନ୍ତ୍ରସ୍ଥ । ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ (ପ୍ରକାଶିତ ୬ଖଣ୍ଡରେ) ୧ଲକ୍ଷ ୫୯ ହଜାର ଶବ୍ଦ ସ୍ଥାନ ପାଇଛି ଓ ସପ୍ତମ ଖଣ୍ଡର ସମାପ୍ତି ବେଳକୁ ସଂଗୃହୀତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୧ଲକ୍ଷ ୮୪ ହଜାର ହେବ । ଏ ଅଭିଧାନରେ ଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୂଳ ଶବ୍ଦ ତଳେ ତହିଁର ଉଚ୍ଚାରଣ ଇଂରାଜୀ ଅକ୍ଷର (transliteration)ରେ ଦିଆଯାଇଅଛି ଏବଂ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ, ଇଂରାଜି, ହିନ୍ଦି, ବଙ୍ଗଳା, ମରାଠୀ ପ୍ରତିଶବ୍ଦ ଓ ଅର୍ଥ ଦିଆଯାଇଅଛି । ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳରେ ପ୍ରାମାଣିକ ବଚନମାନ ଉଦ୍ଧୃତ ହୋଇଅଛି ଓ ଟୀକା notes) ମଧ୍ୟ ଦିଆଯାଇଅଛି । ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରିଶ୍ରମସାଧ୍ୟ କର୍ମ । କେବଳ ତାଙ୍କର 'ଅଶିକ୍ଷିତା' ଶ୍ୟାଳିକା ଶ୍ରୀମତୀ ପୀତାମ୍ବରୀ ଦେବୀଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କାହାର ସାହାଯ୍ୟ ନ ନେଇ ପ୍ରହରାଜ ଏକା ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ମୌଳିକ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ସଂକଳନ କରିଅଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀମତୀ ପୀତାମ୍ବରୀ ଦେବୀ ଗାଆଁ ଗଣ୍ଡାର ଅଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କଠାରୁ ଶତ ଶତ ଗାଉଁଲି ଶବ୍ଦ ଉକ୍ତ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ପାଇଁ ସଂଗ୍ରହ କରି ଆଣି ଅଛନ୍ତି । ପାଣ୍ଡୁଲିପିର ଛପା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ୧୪ ବର୍ଷ ଲାଗିଲା । ତହିଁପରେ କେତେକ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପାଣ୍ଡୁଲିପିର ତନ୍ନତନ୍ନ ସମାର୍ଜନ କର୍ମ ସମାହିତ ହେଲା ଏବଂ ୧୯୩୧ ସାଲରେ ଗ୍ରନ୍ଥପ୍ରକାଶର ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସଂଗ୍ରାହକଙ୍କୁ ମୁଲାହିଜା ହେବ ବୋଲି ତାଙ୍କ ନାମ ମୁଁ ପହିଲେ ଉଲ୍ଲେଖ ନ କରି ଶେଷକୁ ରଖିଲି । ଭାଷାକୋଷରେ ତାଙ୍କ ନାମ ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇଅଛି । ଇହ ଜୀବନରେ ତାଙ୍କ ନାମ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ ବୋଲି ସେ କହନ୍ତି । ଏ ନାମର ପୂର୍ବେ 'ରାୟବାହାଦୁର' ପଦବୀ ଓ ଶେଷରେ 'ସାହିତ୍ୟ ବିଶାରଦ' ପଦବୀଟିଏ ଜୋଡ଼ା ହୋଇଛି । ସେ ଯେଉଁ ଗଳିରେ ରହନ୍ତି ସେ ଗଳିର ନାମ ହୋଇଛି 'ଭାଷାକୋଷ ଲେନ୍' । ଏ ସମସ୍ତ କର୍ମରେ—ଅର୍ଥାତ୍ ଏ କଥା ଗାଧୋଇ ଯାଉ—ଏତେ ପରିଶ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଛି ଯେ, ମୁଁ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ନିଜକୁ ପଚାରୁଛି "ସେ ଏ କାମରେ ଆଦୌ ହାତ ପୂରାଇଲେ କିଆଁ ?" ମୁଁ ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଏହିମାତ୍ର ଉତ୍ତର କଳ୍ପନା କରୁଛି:—ବୋଧ ହୁଏ ଆର ଜନ୍ମରେ ସେ ଜଣେ କେଉଁ-କରଣିକ ଥାଇ ତାଙ୍କ ମାତୃଭାଷା ଓଡ଼ିଆର ଅବସ୍ଥା ଅନୁଭବ କରି ଦୁଃଖିତ ହୋଇଥିଲେ, ତମ୍ବା ବହୁଶତ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ସେ କୌଣସି ଜନ୍ମରେ ଜଣେ ରାଜ୍ୟବିଜୟୀ ବୀର ଥାଇ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଗ୍ରନ୍ଥଯାକ ନଷ୍ଟ କରି ଦେଇଥିଲେ ଓ ଏହି ଜନ୍ମରେ ଭକ୍ତିଜନିତ ଋଣ ପରିଶୋଧ କରୁଅଛନ୍ତି । ଯାହାହେଉ ମୁଁ ଏତିକି ଜାଣୁଛି ଯେ, ମୁଁ ଏପରି କର୍ମ ଆରମ୍ଭ କରି ନ ଥାନ୍ତି ତମ୍ବା ଏହାକୁ ସମାପ୍ତ କରି ପାରି ନ ଥାନ୍ତି । କାହାଣିରେ ଶୁଣିଥିଲି ଯେ, ଥଣ୍ଡାରେ ଥଣ୍ଡେ ଲେଖାଏଁ ପାଣି ନେଇ ନେଇ ସମୁଦ୍ରକୁ ଶୁଖାଇବା ପାଇଁ ଝିକ ଚଢ଼େଇ-ଟିଏ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲା । ପ୍ରହରାଜଙ୍କ ପରିଶ୍ରମ ଦେଖି ମୋର ସେହି ଚଢ଼େଇ କଥା ମନେ ପଡ଼ୁଛି ।

ଯେବେ କର୍ମନିଷ୍ଠାଲେ ମୁଁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଦେବତାଙ୍କୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ମନ୍ଦିର ତୋଳାଇବି ତେବେ ସେହି ମନ୍ଦିରରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ-ଦେବତାରୂପେ ରାୟବାହାଦୁରଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବହିଁ କରିବି ।

ଏହା ମଧ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖ ଯୋଗ୍ୟ ଯେ, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପିତା ଓ ତାଙ୍କ ଶ୍ୟାଳିକା ୪ ମାସ ତେଲ୍ଲ ଥିଅଜଅଫିକାଲ୍ ସୋସାଇଟି (ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ସମାଜ)ରେ ଯୋଗ ଦେଇଛନ୍ତି ।"

ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା ପତ୍ରିକା, ୧୯୩୯ ମାର୍ଚ୍ଚ

ବୋମ୍ବାଇର ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ପି.ଇ.ଏନ୍ P. E. N. ନାମକ ଇଂରାଜ ସାହିତ୍ୟିକ ପତ୍ରିକାର ୨ୟ ଖଣ୍ଡ ୬ଷ୍ଠ ସଂଖ୍ୟାରେ ଭାଷାକୋଷର ପ୍ରଶଂସାମୂଳକ ବର୍ଣ୍ଣନ କରାଯାଇଥିଲା ।

ଜବର ଶ୍ରୀ ଚିନ୍ତାମଣି ମହାନ୍ତି 'ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଭାଷାକୋଷ' ଶୀର୍ଷକ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପଦ୍ୟ ତାଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀରେ ୨ୟ ଖଣ୍ଡର ୧୫୨୫ ପୃଷ୍ଠାରେ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି । ଉକ୍ତ ଖଣ୍ଡର ୧୪୧୦ ପୃଷ୍ଠାରେ ଉତ୍କଳ ମିଳନ କାବ୍ୟରେ ଓ ତୃତୀୟ ଖଣ୍ଡର ଜୟପୁର ଶୀର୍ଷକ ଲେଖାରେ ୨୦୬ ପୃଷ୍ଠାରେ ଓ ଲାଙ୍ଗୀଗଡ଼ ଭ୍ରମଣକବିତାର ୨୪୨ ପୃଷ୍ଠାରେ ମଧ୍ୟ ଭାଷାକୋଷର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଅଛନ୍ତି ।

ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଭାଷାକୋଷ

ବହୁ ବର୍ଷେ ବେନିଲକ୍ଷ ଶବ୍ଦ ସୁସମ୍ପଦ
ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଭାଷାକୋଷ, ଶବ୍ଦ ଯଥପତ୍ର,
ବାସନ୍ତୀ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଜିଣା ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରାୟ
ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ-ନଭ କରେ ଅଲୋକିତ ।
ଉତ୍କଳୀୟ ଶବ୍ଦ-ରତ୍ନେ ଫୁଟିଛି ବିବିଧ
ପୁଷ୍ପ, ବଙ୍ଗ ହିନ୍ଦୀ ପୁଣି ସମ୍ବନ୍ଧ ଇଂରାଜି,
ଫୁଟେ ଯଥା କାବ୍ୟରୂପେ ରସ, ଭାବ, ଅର୍ଥ;
ବହନ୍ତେ ସୌରଭ ତାର ଦିଗ ଦିଗନ୍ତରେ,
ଅଦ୍ୟାଣି ତା' ସ୍ତବ୍ଧ ମୁଗ୍ଧ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ମଣ୍ଡଳ,—
(ସମୁନ୍ନତ ଶୁଭ୍ରଦର୍ଶେ ଶିକ୍ଷା ସଭ୍ୟତାରେ)
ସମାପ୍ତ ସେ ସପ୍ତଖଣ୍ଡେ, ସପ୍ତସିନ୍ଧୁ ସମ
ବିରାଟ ବିଶାଳକାୟ, ବହୁଛି ଉଦରେ
ବିବିଧ ଲଭଜ-ମୁକ୍ତା ମାଣିକ୍ୟ ପ୍ରବାଳ,
ମହାର୍ଘ ବିଭବ ତାହା ଦିବ୍ୟ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ।
ଦେବଭୂମି ଏ ଉତ୍କଳ, ସ୍ମୃତାର୍ଥ ମାଳିକା
ହେଉ ଘରେ ଘରେ, ମାନ ଗୁଣେ ଗରୀୟସୀ;
ତାର ସାରସ୍ୱତ ଶକ୍ତି, ସୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତିଭାର
ମାନଦଣ୍ଡ—"ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଭାଷାକୋଷ ଗ୍ରନ୍ଥ ।"
ଦେବୀ ବିଶ୍ୱଭାରତୀଙ୍କ ମହା ଦରବାରେ
ଲଭିଛି ଉତ୍କଳ ଭାଷା ଗୌରବ ଆସନ,
ନିରେଖି ଏ ଦୃଶ୍ୟ, ଗର୍ବେ ସ୍ଫୀତବକ୍ଷ ଆଜି,
ଉତ୍କଳ କୋବିଦକୁଳ, ଉଚ୍ଛ୍ୱାସେ ଅଧୀର ।
ଉଠୁଅଛି ଧନ୍ୟବାଦ ଭାଷାକୋଷ ନାମେ
ଜୟଧ୍ୱନି ସହ, ତାର ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରତିଧ୍ୱନି
ମିଶି ସେ ଧ୍ୱନିରେ, କରେ ପୃଥୁଳ ତାହାକୁ,
ଅମର ଦୁନ୍ଦୁଭି ବାଜେ ଉତ୍କଳ-ମନ୍ଦିରେ ।
ପ୍ରହରାଜ ଉପାସକ ହେ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର !
କର୍ମଯୋଗୀ ତୁମ୍ଭେ, ଚିର କର୍ମ ଉପାସକ,
ପଞ୍ଚବିଂଶ ବର୍ଷବ୍ୟାପୀ ତୀବ୍ର ଯୋଗବଳେ
ସୃଜିଲ ଯେ ସ୍ମରଣୀୟ ଶବ୍ଦ-ହିମାଳୟ,

The late Maharaja Purnnacandra Bhanj Deo

Maharaja Sir Pratap Chandra Bhanj Deo, K.C.I.E.
Ruler, Mayurbhanj State

ହେର ତାର ତୁଙ୍ଗଶୃଙ୍ଗ ବହ୍ନିଦ୍ରୁ ଜଳେ
ନମିବେ ସମ୍ଭ୍ରମେ ତାକୁ ଯୋଡ଼ି ବେନିକର ।
ରଚିଗଲ ତୁମ୍ଭେ ନିଜେ ସ୍ମୃତିସ୍ତମ୍ଭ ତବ
ରହିଲା ତୁମ୍ଭର ମୂର୍ତ୍ତି ତୁମ୍ଭ କର୍ମ ମଧ୍ୟେ,
ଜେନ୍ଦ୍ରଧାରା ଛପମୂର୍ତ୍ତି ନେତ୍ର ମଧ୍ୟେ ଯଥା;
ତୁମ୍ଭର ଏ ଗ୍ରନ୍ଥ-ପୁଞ୍ଜ ରଖିବ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ
ଯୁଗେ ଯୁଗେ ବୃଦ୍ଧିବର ! ଜରଣ ଅମର ।
ଉତ୍କଳର ଭବିଷ୍ୟତ ବଂଶଧରଗଣ
ନମିଣି ସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣେ ତବ ସୌମ୍ୟ ଦେବମୂର୍ତ୍ତି,
ପୂଜିବେ ଭକ୍ତିରେ ସ୍ଥାପି ସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ ଦେଉଳେ ।
ନ ଗ୍ରହିଁ ଶରୀରେ, ପ୍ରାଣେ, ଯାହାଙ୍କ ସକାଶେ
ଜଳ ତୁମ୍ଭେ ଆୟୁ ଶ୍ରୟ, ସେ ବୃଦ୍ଧଙ୍କ ଜଳେ
ବୁଝିବେ ତୁମ୍ଭର ମୂଲ୍ୟ, ମହତ୍ତ୍ୱ ଚିନ୍ତିବ ।
ତୁମ୍ଭର ଅଦ୍ଭୁତ ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ଅସୀମ ସାହସ,
ତ୍ୟାଗ, ଦାନ, ସନ୍ତୁଷ୍ଟତା, ସଙ୍କଳ୍ପଦୃଢ଼ତା,
ଏ ଆଦି ବିଶିଷ୍ଟ ଶୁଭ ସୁଗୁଣ ନିଚୟ
ଜରଣ ଆଦର୍ଶ, ଧରି ଉଚ୍ଚଲକ୍ଷ୍ୟ ତବ
ହେବେ ସବେ କର୍ମଯୋଗେ ନିରତ ସତତ;
ଢାଳିବେ ପଦରେ ତବ ଭକ୍ତି ପୁଷ୍ପାଞ୍ଜଳି
ବରେଣ୍ୟ ଅମର ଜ୍ଞାନେ, ଅର୍ପିବେ ଆରତି
ଜ୍ଞାନ ଶ୍ରଦ୍ଧା ପୀଯୂଷାବଳୀ ପ୍ରୀତି-ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ;
ଅମର ଯାହାର କୀର୍ତ୍ତି ସେହି ତ ଅମର ।
ମାହେନ୍ଦ୍ର ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ଦେଖା ଉତ୍କଳ ଭାରତୀ
ତୁମ୍ଭ ଭଳି ପୁତ୍ରରତ୍ନ ଲଭିଥିଲେ, ଅଙ୍କେ,
ଉତ୍କଳର ମାତୃମୁଖ ତୁମ୍ଭେ ନିଜଗୁଣେ ।
ଧରିଥିଲ ଶୁଭ୍ରପଣେ ହେ ଭାରତୀଶିଷ୍ୟ !
ମାତୃପୂଜା ବ୍ରତ, ତାହା ନିର୍ବାହ ନିମନ୍ତେ
ବନ୍ଧା ଦେଲ ବାସଗୃହ, ଏ ଅଦ୍ଭୁତ ତ୍ୟାଗ ।
ମାତୃପୂଜା ସହ ଜଳ ତ୍ୟାଗପୂଜା ଦେବ !
ଏହା ସିନା ବିଶେଷତ୍ୱ ଉଚ୍ଚ ଆଦର୍ଶର ।
ସାରସ୍ୱତ ପ୍ରତିଭାରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ତବ
ରାଜରାଜେଶ୍ୱର—ମହାମହିମାଭୂଷଣ,
ଅର୍ପିଲେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚ ଗୌରବ ଉପାଧି—
ରାଜା ବାହାଦୁର, ରହି ଜଡ଼ିତ ନାମରେ;
ଆଦର ପିନ୍ଧାଇ ଦେଲେ ମସ୍ତକେ ତୁମ୍ଭର
ଆନ୍ଧ୍ର-ଭାରତୀ-ତୀର୍ଥର ବରେଣ୍ୟ ପଣ୍ଡିତେ
ସାହିତ୍ୟ ବିଶାରଦାଖ୍ୟ ଉପାଧି ମୁକୁଟ;
ଉଚ୍ଚନ୍ତି ଗଣିବେ ସିନା ଗୁଣର ଗୌରବ ।
ହେ ମହାସାଧକ । କିଏ ବା ବର୍ଣ୍ଣିବ ତବ ?
ସ୍ମରି ତବ ସ୍ମରଣୋର ଅଖଣ୍ଡ ତପସ୍ୟା
ନତ ହୁଏ ସ୍ୱତଃ ଶିର ପାଦମୂଳେ ତବ,
ଯେନ ମୋର କୃତଜ୍ଞତା, ଉତ୍କଳ୍ୟଉନନ୍ଦନ ।

ଉଦ୍ରୁଖ
୧୯୩୭ ସାଲ } ଶ୍ରୀ ଚିନ୍ତାମଣି ମହାନ୍ତି

ମୋ ସୋଦରବନ୍ଧୁ ବାଲ୍ୟବନ୍ଧୁ, ଯୌବନ ସହଚର, ବାକ୍ୟ-ସ୍ମୃତ୍ତ, ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ଆଜିରୁ ୨୭ବର୍ଷ ହେଲା ଅବୈତନିକ ସମ୍ପାଦକ ଓ ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରାହକ,ଅବାଲ୍ୟ ସାହିତ୍ୟସେବାବ୍ରତୀ, ଗ୍ରନ୍ଥକାର ଓ ସୁଲେଖକ ଶ୍ରୀ ଭାଇ ଶଶିଭୂଷଣ ରାୟ ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତଥାଇ କଟକର 'ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ଭବନ' ଠାରୁ ଧବଳେଶ୍ୱର ଦ୍ୱୀପସ୍ଥ 'ନିତ୍ୟଭବନଲୟ', ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାପ୍ତାହିକ ଧାଁ ଧପଡ଼ରେ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି । ଆଜିରୁ ୫୭ବର୍ଷ ହେଲା ଦୁହିଁଙ୍କି ଦୁହେଁ ସଂସାରରେ, ସମାଜରେ, ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ, ରାଜନୀତି-କ୍ଷେତ୍ରରେ, ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରେ କେତେ ଧକମଧକା ଭୋଗିମାଡ଼ ସହିଛନ୍ତି ଓ ରାଜଦରବାରଠାରୁ ମୁଲ୍ଲାଙ୍କ ଭୁଡ଼ିଆ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗସ୍ତ କରିଛନ୍ତି । 'ବଳଷଠା' ଟପିବାରୁ କଟକରେ ଥିବାଯାଏ ଦୁହିଁଙ୍କର ଦିନରେ ଅନ୍ତତଃ ଥରେ ଭେଟ ହେବାପାଇଁ ଦୁହେଁ ଚାହିଁରେ ପରସ୍ପର ବନ୍ଧା । ମୁଁ ତାଙ୍କ 'ବିଚିତ୍ରଚିନ୍ତା' ପାଇଁ ଉପକରଣ ଯୋଗାଇଛି; ସେ ମୋ ଭାଷାକୋଷପାଇଁ ଉପାଦାନ ଯୋଗାଇଛନ୍ତି; ଭାଷାକୋଷପାଇଁ ସାହାଯ୍ୟଦାତାମାନଙ୍କ ପାଖେ ମୋ ସଙ୍ଗେ ଓ ଏଲୁଟିଆ ଅଳି ଓ ଚଳି ଚଳି ଚଳ, ଚଳ, ଟଳ ଓ ଜଳ, ବହୁ ଦୁଃଖ ଅଙ୍ଗେ ନିବେଇ ଅଛନ୍ତି । ଏ ସବୁର ଅବତାରଣାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏହିକି, ତାଙ୍କ ଅଦେଶ ଅଦଳ କରିବା ତାକତ୍ ମୋର ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହାତି-ଶୟ୍ୟ, ଅନୁଗ୍ରହାତିଶୟ୍ୟ, ବିଗ୍ରହାତିଶୟ୍ୟ, ନିଗ୍ରହାତିଶୟ୍ୟ ଓ ଦୁର୍ଗ୍ରହାତିଶୟ୍ୟକୁ ଏଡ଼ି ନପାରି (Mutual Admiration Society) ପରସ୍ପର ପ୍ରଶସ୍ତି-ଗାୟକସଙ୍ଘର ସଭ୍ୟରୂପେ ତାଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସାର୍ଟିଫିକେଟ୍ ଏଠାରେ ଲିପିବଦ୍ଧ କଲି । ଯାହାଙ୍କର ମନ ହେବ ସେ ପଢିବେ, ନଲେଲେ ଉଦ୍ଧୃତ ଚିହ୍ନାଙ୍କିତ ଅଂଶକୁ ଛାଡ଼ିଯିବେ ।

"ଭାଷାକୋଷକାର

"ସଂସାରରେ ମନୁଷ୍ୟର ଅନେକ ଦିଗ ଥାଏ, ସଂସାରକୁ ଅନେକ ଆଡ଼େ ବ୍ୟାପୃତ ରହିବାକୁ ହୁଏ, ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତଜ୍ଞଙ୍କର ଯେବେ କୌଣସି ଦିଗ ଥାଏ, ଯେବେ ସେ ସମସ୍ତ ଜୀବନରେ କିଛି ଆରାଧନା କରିଥାଆନ୍ତି, ତେବେ ତାହା ଏକମାତ୍ର ଜ୍ଞାନ । ସଂସାରରେ ମୋହର ଯେଉଁ ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସହିତ ପରିଚୟ ହୋଇଅଛି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣକୁ ପ୍ରକୃତଜ୍ଞଙ୍କ ଭଳି ଜ୍ଞାନର ଅନନ୍ୟନିଷ୍ଠ ସେବକ ଦେଖି ନାହିଁ । ଉତ୍ସାହସମ୍ପନ୍ନ ଯୁବକର କ୍ଲାନ୍ତି ଅଛି, କିନ୍ତୁ ଶାସ୍ତ୍ରଚିନ୍ତାରେ ଜନ୍ମା ସଂସାରର ଯେ କୌଣସି ଜ୍ଞାନଚର୍ଚ୍ଚାରେ ପ୍ରକୃତଜ୍ଞଙ୍କର କେବେ କ୍ଲାନ୍ତି ଦେଖିପାରିଛି ବୋଲି ମୋହର ସ୍ମରଣ ହେଉ ନାହିଁ ।

ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତାଶକ୍ତି ଦର୍ଶନରେ ବିସ୍ମିତ ଓ ଅବାକ୍ ହେବାକୁ ହୁଏ । ମୁଁ ଦେଖିଅଛି, ଶାସ୍ତ୍ରର ସାହାଯ୍ୟ ଗ୍ରହଣ ନ କରି ସୁଦ୍ଧା ସେ କେବଳ ନିଜର ଚିନ୍ତା ପ୍ରଭାବରେ କୌଣସି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଦୃଢ଼ତା ସହକାରେ କହୁଅଛନ୍ତି—ଏହା ଏହିପରି ହେବ ।

ପ୍ରହରାଜେ ଯେ ରାଶି ରାଶି ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି ତାହା ନୁହେ; ସେ ଅଳ୍ପ ଅଧ୍ୟୟନ କରନ୍ତି, ମାତ୍ର ଚିନ୍ତା କରନ୍ତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଧିକ । କେତେଗୁଡ଼ିଏ ମାତ୍ର ଶବ୍ଦ ଆୟତ୍ତ କରି ସେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହିବା ଲୋକ ନୁହନ୍ତି । ସେ ଯାହା ଧରିବେ ତାକୁ ଚାଙ୍ଗି ଗୁଣ୍ଡା କରି ତାହାର ଅନ୍ତଃସ୍ଥଳରେ ବମ୍ବା ମର୍ମସ୍ଥଳରେ ପ୍ରବେଶ ନ କରି ବିଶ୍ରାନ୍ତ ହେବେ ନାହିଁ । ଅସଲ ଖାଣ୍ଟି ଦ୍ରବ୍ୟ ଖୋଜି ବାହାର କରିବାହିଁ ତାଙ୍କର ଖିତି ।

ତାଙ୍କ ହୃଦୟ କୌଣସି ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ସଂସ୍କାରରେ କଳୁଷିତ ନୁହେଁ । ପକ୍ଷପାତିତା ତାହାଙ୍କୁ ସତ୍ୟ ପଥରେ ଅନ୍ଧ କରି ଦେଇ ନାହିଁ । ସେ ନିଜର ଲୁ ଦେଖନ୍ତି, ମାତ୍ର ଅନ୍ୟର ସୁ ଦେଖନ୍ତି । ମୁଁ ଦେଖିଅଛି, ସେ କୌଣସି ସମ୍ପ୍ରଦାୟର, କୌଣସି ଅନୁଷ୍ଠାନର ବହିର୍ଭାଗ ନ ଦେଖି ଅନ୍ତର୍ଭାଗରେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ ହୋଇ ତାହାର ତତ୍ତ୍ୱ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି ।

ତାଙ୍କର ସରଳତା ପରମ ବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ଶିଶୁ ଭଳି, ମୁଁ ଏହା ଦେଖିଅଛି ଓ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଅଛି । ତାହାଙ୍କ ଅଗ୍ରର ବ୍ୟବହାର ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରୟୋଜନାନୁସାରେ । ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଥା ବୋଲି ତାହାଙ୍କ ନିକଟରେ କିଛିହିଁ ନାହିଁ । ଯେତେଟିକ ପ୍ରୟୋଜନ, ସେ ସେତିକି କରିବେ; ଅହାର ବିହାର ବସନ ପରିଚ୍ଛଦ ପ୍ରଭୃତି ସବୁହିଁ ତାହାଙ୍କର ଏହି ନିୟମ ଅବ୍ୟାହତ ଭାବରେ ଚାଲିଅଛି । ପ୍ରୟୋଜନର ଅତିରିକ୍ତ ସେ କିଛିହିଁ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

କୌଣସି ଲେଖାରେ ଶବ୍ଦପ୍ରୟୋଗ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତାହାଙ୍କୁ ଏହି ନିୟମରେ ପରିଚାଳିତ ହେବା ଦେଖାଯାଏ । ହୃଦୟର ଭାବ ଯଥାଯଥ ରୂପେ ସ୍ୱବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଥାରେ, ଏ ଭଳି ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗରେ ତାହାଙ୍କ ଭଳି ନିପୁଣ ଲେଖକ ମୁଁ ବୋଧହୁଏ ଦେଖି ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ବାକ୍ୟରେ ଭାବସମ୍ପଦ ବି ଭଳି ସୁନ୍ଦରରୂପେ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ, ଯେଉଁମାନେ ତାହାଙ୍କ ଲେଖା ପଢ଼ିଅଛନ୍ତି ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ଭାଷାକୁ ପରିପୁଷ୍ଟ କରିବା ସକାଶେ ତାହାଙ୍କର ଏହିପରି ଅନୁରାଗ । ନୂତନ ନୂତନ ଭାବର ପ୍ରକାଶ ସକାଶେ ନବ ନବ ଶବ୍ଦ ଉଦ୍ଭାବନରେ ସ୍ପୃହା ତାହାଙ୍କ ବିଚିତ୍ର ଶକ୍ତିର ପରିଚୟ ମିଳେ । ତାହାଙ୍କ ଉତ୍କଳକାହାଣୀ, ଦୁଇଅର ହାଲଗଲ, ବାଇମାହାନ୍ତ ପାଞ୍ଜି, ଅମଘରର ଦାଲଗଲ, ନନାଙ୍କ ବସ୍ତ୍ରାନି, ଭାଗବତ ଟୁଙ୍ଗୀରେ ସନ୍ଧ୍ୟା, ଜେଜେବାପାଙ୍କ କାହାଣୀ ପ୍ରଭୃତି ରଚନାବଳୀରେ ଏଥିର ବିଶିଷ୍ଟ ପରିଚୟ ରହିଅଛି ।

ପ୍ରହରାଜଙ୍କ ରଚନାପ୍ରଣାଳୀର ମୂଳ କେଉଁଠାରେ ଏବଂ ତାହାଙ୍କର ଅନ୍ତରରେ କୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ କଅଣ ? ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଗୋଟିଏ କଥାରେ କୁଅଯାଇ ପାରେ । Sir Walter Scot ଙ୍କ ପରି ସେ Wizard of Orissa—ଓଡ଼ିଶାର ଅପୂର୍ବ ଯାଦୁକର । ସେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଉପାସକ । ସେ ତାଙ୍କ ରଚନାରେ ପ୍ରାୟ ସବୁ ରସର ଅବତାରଣା କରିଅଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସର୍ବତ୍ର ତାହାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ଯାହା ସୁନ୍ଦର ଓ ଶୋଭନ ବମ୍ବା ମନୋରମ ତାହା ରୂପରେ ନିବଦ୍ଧ ରହିଥାଏ । ଜୀବନରହସ୍ୟର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ସେ ଯାହା କରି ଅଛନ୍ତି ତହିଁରେ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟର ଦିନ ଫୁଟି ଉଠି ନାହିଁ । ସଂସାରର ଅଗ୍ରର ବ୍ୟବହାର ଦେଖି ସେ ବିରକ୍ତ ଓ ବିଷଣ୍ଣ ନ ହୋଇ ମନୁଷ୍ୟଜୀବନର ଅତି ହୀନ କଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅବନତ ଅଂଶରୁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଚୟନ କରିଅଛନ୍ତି । ଅତ୍ୟାଗ୍ରହ, ଅବଗ୍ରହ, ଅନାଗ୍ରହ ପ୍ରଭୃତି ଏ ଜାତିକୁ କେତେ ଶତାବ୍ଦୀ ହେଲା ଜର୍ଜରିତ କରିଅଛି । ସାମାଜିକ ଭ୍ରମ ଜାତିର ମେରୁଦଣ୍ଡକୁ ଦୁର୍ବଳ କରିଅଛି । ସ୍ୱାର୍ଥପରତା, ନୀଚତା, କାପୁରୁଷତା, ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣତା ଓ ଅଜ୍ଞତା ପ୍ରଭୃତି ଏ ସବୁରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି । ଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥାଇ ସ୍ୱନ୍ଧ୍ୟା ପ୍ରହରାଜେ ଉତ୍କଳର ଅତୀତର ଓ ବର୍ତ୍ତମାନର ଅନ୍ତରରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଖଣି ସଞ୍ଚିତ ଅଛି, କେବଳ ଏ ଭଳି ଅଭ୍ୟାସରେ ଓ ଇଙ୍ଗିତରେ ତାହାଙ୍କ ରଚନାବଳୀ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଅଛନ୍ତି; ଏଭଳି ସରସତା ଓ ପ୍ରୀତିମୂଳରେ ତାହାଙ୍କର ତୀବ୍ର ସ୍ୱଦେଶାନୁରାଗହିଁ କାରଣରୂପେ ବିଦ୍ୟମାନ । ଉତ୍କଳୀୟଙ୍କ ମନରେ ପୌରୁଷର ଅଭିମାନ ଜାଗ୍ରତ୍ କରିବାକୁ ପ୍ରହରାଜେ ଅଗ୍ରଣୀ । ଏ କାଳରେ ଦେଖିଲୁ ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ରୂପେ ଜାଣିବା ସକାଶେ ଗ୍ରନ୍ଥଅଡ଼େ ଗୋଟିଏ ଅନ୍ତହିଁ ଦେଖା ଯାଉଅଛି ଓ ଦୁଃଖ ଦୈନ୍ୟ କଳୁଷ ଓ ଦୌର୍ବଲ୍ୟ ଦୂର କରି ପ୍ରକୃତ ସଂସ୍କାର କରିବା ସକାଶେ ବମ୍ବ ଜାତିକୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା ସକାଶେ ବାସନା ଦୃଷ୍ଟ ହେଉଅଛି । ପ୍ରହରାଜଙ୍କ ଯୌବନ କାଳରେ ଏହା ଅସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଆଜି ଯେ ଏହା ସମ୍ଭାବ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଆସିଅଛି, ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରହରାଜେ କୃତଜ୍ଞତାର ଅଧିକାରୀ ।

ପ୍ରହରାଜଙ୍କ ପ୍ରତିଭାଦ୍ୟ ବିଷୟ ଓ ଭାବରାଶି ଯେପରି, ତାହାଙ୍କ ରଚନାଗୁଡ଼ିକର ଶିଳ୍ପ ସେପରି ମତଦ୍ୱୈଧ ଥାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ତାହାଙ୍କର ଭାଷା ଓ ଖିତି ବିଷୟରେ ସହୃଦୟ ସମାଜରେ ଐକମତ୍ୟ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ । ଏ ଭାଷାର ତୁଳନା ନାହିଁ, ବମ୍ବା ଏ ଖିତିର ଦ୍ୱିତୀୟ ନାହିଁ । ସମ୍ରାଟଙ୍କ ନାମାଙ୍କିତ ରଜତଖଣ୍ଡ ଭଳି ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ରାଜ୍ୟରେ ଏହି ଖିତିହିଁ ଚଳିବ । ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ମୁଦ୍ରା ଭେଣ୍ଡି—ଦୁଏତ ଢେଲ ବମ୍ବା ଓଜନରେ ଭାରି ଏବଂ ଅବାଜରେ ବୋଦକା । ରଚନାର ପ୍ରଧାନ ଗୁଣ ଏବଂ ପ୍ରଥମ ପ୍ରୟୋଜନ, ସରଳତା ଓ ସ୍ପଷ୍ଟତା । ଯେଉଁ ରଚନା ଅବାଳବୃଦ୍ଧବନିତା ସମସ୍ତେ ବୁଝି ପାରନ୍ତି ଏବଂ ପଢ଼ିବା ମାତ୍ରେ ଯାହାର ଅର୍ଥ ବୁଝାଯାଏ, ଅର୍ଥଗୌରବ ଥିଲେ ତାହା ସଂନା ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ରଚନା ।

ପ୍ରହରାଜଙ୍କ ଭାଷା ପାଠକଙ୍କୁ ଅତିଶୟରେ ବିସ୍ମିତ କରେ, ଭକ୍ତିରେ ଉତ୍ପ୍ଲାବିତ କରେ; କେବେ ଅବା ଚନ୍ଦ୍ରକୋମଳ ବାସନ୍ତୀ ନିଶୀଥରେ କୋକିଳର ଉତ୍ସବ ଭଳି ହୃଦୟକୁ ନିର୍ମଳ ସ୍ୱପ୍ନରେ ବିହ୍ୱଳ କରି ଯାଏ, କେବେ ଅବା ସକଳ ବନ୍ଧନ ବିଛିନ୍ନ ଜୀବନ୍ମୁକ୍ତ ବୈରାଗୀଙ୍କ ଉଦାସୀନ ବାଣୀ ଭଳି ଗୃହହାରା କରି ଅମୃତାନଙ୍କ ପ୍ରାଣକୁ ପରପାରର ପଥିକ ଭଳି ଉପେକ୍ଷାର ମଧ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ କରିଦିଏ । ଏ ଭାଷାବଳରେ ସକଳ ସୁଖର ଆଧାର, ଶାନ୍ତିର ତୀର୍ଥ କ୍ଷେତ୍ର ଉତ୍କଳର ଗୃହସ୍ଥ ମନ୍ଦିର ଚକ୍ଷୁ ସମକ୍ଷରେ ଭାସି ଉଠିଥାଏ । ପରନ୍ତୁ ସରଳତା ଓ ସ୍ପଷ୍ଟତା ଗୁଣରୁ ଅତି ଜଟିଳ ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ ବିଷୟକୁ ମଧ୍ୟ ସରସ ଓ ହୃଦୟଗ୍ରାହୀ କରିଅଛି—ଏହି ଭାଷା । ଆଧୁନିକ ଖିତିସମସ୍ତରେ ନୂତନତ୍ୱ ବମ୍ବା ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଥାଇପାରେ; କିନ୍ତୁ ସାର୍ବଜନୀନ ଉପାଦେୟତ୍ୱ ନ ଥାଏ; ଏଭଳି ପ୍ରସଲତା ବମ୍ବା ଏଭଳି ଅପ୍ରତିହତ ପରିପୁଷ୍ଟ ଲକ୍ଷଣ ନ ଥାଏ । ପଦପ୍ରୟୋଗରେ ଯେ ଗୋଟିଏ ଅନୁପାତ ରକ୍ଷା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—ଗୋଟିଏ ସୁଷମାର ଅନୁପାତ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା ଉଚିତ, ପ୍ରହରାଜଙ୍କ ଖିତି ତାହାର ଅଦ୍ୱିତୀୟ ନିଦର୍ଶନ । ସେ ମାତ୍ରା, ସେ ସୁଷମା-ରଖାର ନିୟମ ସୃଷ୍ଟାକାରରେ ନିବଦ୍ଧ କରିବା କଠିନ ।

ପ୍ରହରାଜଙ୍କ ପ୍ରତିଭା ପୁସ୍ତକବର୍ଣ୍ଣିତ ସୁରୁଭୁଜ ଭଳି ଅସଂଖ୍ୟ ବାହୁ ପ୍ରସାରିତ କରି 'ଭାଷାକୋଷରେ' ଅମୃତାନଙ୍କ ଚିନ୍ତାର ଯାବତୀୟ ଅଙ୍ଗକୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହୋଇଅଛି ।

ଯେଉଁ ଉତ୍କଳଗୌରବ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଭାଷାକୋଷର ପରିକୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ରଶ୍ମି ପ୍ରଭାବରେ ସାହିତ୍ୟ ଗଗନ ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ, ତାହାର ପରିଚୟ ଅନାବଶ୍ୟକ । ସାହିତ୍ୟର ମୃତସଞ୍ଜୀବନୀ ସୁଧାଧାରା ବ୍ୟତୀତ ଯେଉଁ ଜାତି ସଞ୍ଜୀବିତ,

Sincere wellwisher of the work
E. C. Ansorge Esq, C. I. E., I. C. S.
Advisor to H. E. the Governor of Orissa

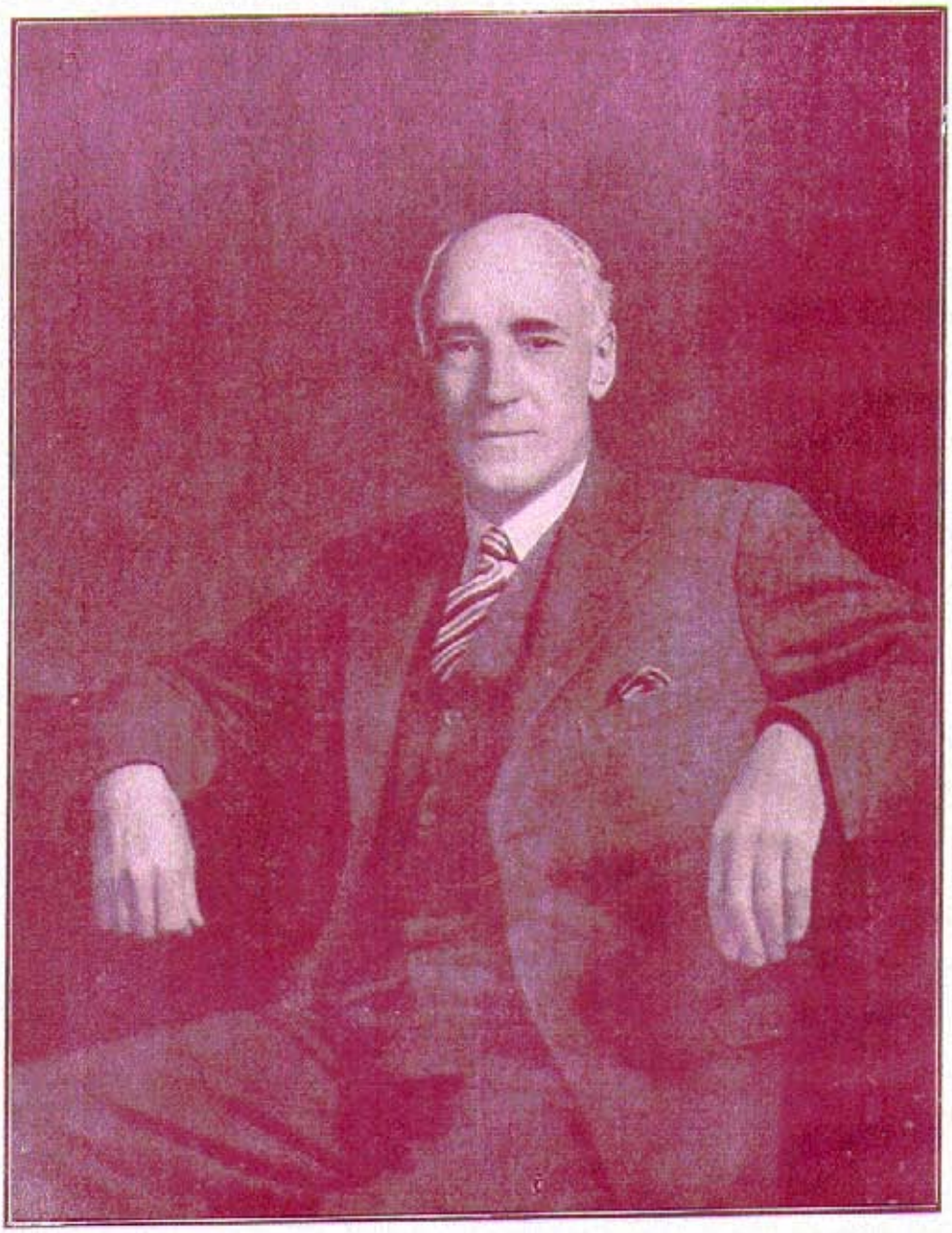

ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ବିଶିଷ୍ଟ ହିତକାମୀ, ଓଡ଼ିଶାର ମାନ୍ୟବର ଗଭର୍ଣ୍ଣରଙ୍କ ଆଡ୍‌ଭାଇସର୍
ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଇ. ସି. ଆନ୍‌ସୋର୍ଜ, ସି. ଆଇ. ଇ., ଆଇ. ସି. ଏସ୍.

ଉଦ୍ଦୀପିତ ଓ ଦେଶାତ୍ମବୋଧରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ନପାରେ—ଜାତୀୟ ଜୀବନ ସଂଗଠନର ଦୀପ୍ତ ଉପାଦାନ—ଗୌରବଗର୍ବ—ମମତା ଓ ପ୍ରତିଭାର ଦାନ ସ୍ୱରୂପ ଏହି ଭାଷାକୋଷରୁ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ସ୍ୱଦେଶ ଓ ସ୍ୱଧର୍ମ-ମହିମାରେ ଉଦ୍‌ବୋଧିତ ହୋଇ ସେ ଜାତି ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ଓ କୃତାର୍ଥ ଜ୍ଞାନ କରୁଥିବ ।

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଗୋଟିଏ ମହତ୍ ବାକ୍ୟ ଅଛି "ଯାହା ନାହିଁ ଭାରତେ, ତାହା ନାହିଁ ଭାରତେ ।" ଏହି ଭାଷାକୋଷରେ କଅଣ ନାହିଁ ? ଗ୍ରନ୍ଥକାରଙ୍କର ବିଗତ ୨୭ ବର୍ଷ ବ୍ୟାପୀ ପ୍ରଗାଢ଼ ପରିଶ୍ରମ, ଅଦ୍ଭୁତ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ନିଷ୍ଠା, ଉଦ୍ଦୀପନାପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକାଗ୍ରତା, ଅସାଧାରଣ କ୍ଷମତା ଏବଂ ସର୍ବୋପରି ଐକାନ୍ତିକ ନିଷ୍ଠାଶୀଳତା ଏତେ ବଡ଼ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ସାଫଲ୍ୟ-ମଣ୍ଡିତ କରିଅଛି, ଅଙ୍ଗ ସନ୍ଦେହୋ ନାସ୍ତି । ସବୁଥିରେହିଁ ତାହାଙ୍କର ଅସାମାନ୍ୟ କୃତିତ୍ୱ ଦେଶି ସମସ୍ତେ ବିସ୍ମୟ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ଦରବାରରେ ଯାହାଙ୍କର ସମ୍ମାନ, ତାହାଙ୍କ ଠାରେ ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ନୀଚ ସ୍ତରର ହରିଜନ ସୁଲଭ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦକ୍ଷତା ଦେଖି ବିସ୍ମିତ ତଥା ପୁଲକିତ ନ ହେବ ?

ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ ଗୋଟିଏ କଥା ଅଛି "ଯୋତା ସିଲଇଠାରୁ ଚଣ୍ଡୀପାଠ ଦୀର୍ଘ ।" ପ୍ରହରାଜଙ୍କର ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରଣାଳୀ ଦେଖିଲେ କେଉଁ କଥାରେ ସେ ଦକ୍ଷ ନୁହନ୍ତି, ଏହା ବୁଝି ହେବନାହିଁ । ମୁଗ ଭାଜି ଚକରେ ରଗଡ଼ି ବୁଲାରେ ପାଛୁଡ଼ି ଡାଲି ରାନ୍ଧିବା, ବାସନ ମାଜିବା, ଅଳ୍ପ ବସ୍ତ୍ରର ବଢ଼େଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା, ପାନ ଭାଙ୍ଗିବାଠାରୁ ଘର ଝାଡ଼ି ପରିଷ୍କାର କରିବା, ବୁକ୍‌ରେ ବିଷ୍ଠା ସ୍ୱହସ୍ତରେ ଉଠାଇନେବା, ନିଜର ତଥା ଅପରର ପୁରୀଷ ଉଠାଇବା, ଗୋବରରେ ଘଷି ପାରିବା ପ୍ରଭୃତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ସେ ସବୁବେଳେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ । ଏଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣୋଚିତ କର୍ମ କର୍ମାଣୀରେ ସେ ଧୁରନ୍ଧର । ଶିବ, ବିଷ୍ଣୁ, କାଳୀ, ଦୁର୍ଗା, ଗଣେଶ, ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ପୂଜାର ଓ ହୋମର ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ମନ୍ତ୍ରସମୂହ ତାହାଙ୍କର ଏକପ୍ରକାର କଣ୍ଠସ୍ଥ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମର ସାଜଠାରୁ ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅସାମାନ୍ୟ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ହେଲେହେଁ ତାହାଙ୍କର ହୃଦୟ ମାନବିକତା ଓ ପ୍ରେମପ୍ରବଣତାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ମାନବର ଭ୍ରାତୃତ୍ୱ ତାହାଙ୍କ ନିକଟରେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ମୁଖୋଚ୍ଚାରିତ ବାକ୍ୟ ନୁହେ—ସଜୀବ ଓ ସତ୍ୟ ଆଦର୍ଶ ରୂପେ ବିଦ୍ୟମାନ । ଧନୀ, ନିର୍ଧନ, ଉଚ୍ଚ, ନୀଚ, ସକଳ ଅବସ୍ଥାର ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ସେ ସମାନ ଭାବରେ ମିଶି ସୁଖୀଙ୍କ ସୁଖରେ ସୁଖୀ ହୋଇ ଓ ଦୁଃଖୀଙ୍କ ଦୁଃଖରେ ଜୟୂନ ଅଶ୍ରୁସିକ୍ତ କରି ନିଜର ମହତ୍ ହୃଦୟର ପରିଚୟ ଦେବା ଦ୍ୱାରା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମୁଗ୍ଧ କରିଥାଆନ୍ତି ।

ସେ ଧନୀ ହେବା ସକାଶେ କେବେହେଁ ଆକାଂକ୍ଷା କରି ନାହାନ୍ତି ତାହାଙ୍କ ମତରେ ଅର୍ଥସଞ୍ଚୟ କିମ୍ବା ବ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟତା ମନୁଷ୍ୟ ଶକ୍ତିର ସତ୍ୟ କିମ୍ବା ପ୍ରକୃତ ପରିଚୟ ନୁହେ । ପୃଥିବୀରେ ମୁଦ୍ରା ନାମକ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ସେ ପରମାରାଧ୍ୟ ବସ୍ତୁ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି ନାହିଁ । କେବଳ ଗ୍ରାସାଚ୍ଛାଦନ ସକାଶେ ଓ ପରୋପକାରଥାଇଁ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଅର୍ଥରେ ସେ ସର୍ବଦା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ । ପରୋପକାର ସକାଶେ ତାହାଙ୍କର ଯତ୍‌ସାମାନ୍ୟ ଆୟରୁ ସେ ଅକାତରେ ବ୍ୟୟ କରିବାକୁ କଦାପି କୁଣ୍ଠିତ ନୁହନ୍ତି । ଏହା ତାହାଙ୍କର ପ୍ରାତ୍ୟହିକ କାର୍ଯ୍ୟପ୍ରଣାଳୀ ।

ତାହାଙ୍କର ସମୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ମଧୁର ଓ ସର୍ବଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ମୂର୍ତ୍ତି ସର୍ବଦା ମୋ ଚକ୍ଷୁ ପଥରେ ପ୍ରତିଭାତ । ତାହାଙ୍କର ପ୍ରଶସ୍ତ ଲଲାଟ, ଅସାଧାରଣ ଜ୍ୟୋତି-ର୍ମୟ ଆକର୍ଣ୍ଣବିଶ୍ରାନ୍ତ ନୟନଦ୍ୱୟ ଏବଂ ହାସ୍ୟବିକଶିତ ସ୍ଥୂଳ ଓଷ୍ଠାଧର ମୁଖମଣ୍ଡଳର ଶୋଭା ବର୍ଦ୍ଧନ କରୁଅଛି । ତାହାଙ୍କର ଓଷ୍ଠାଧରବିନିର୍ଗତ ମଧୁମୟ ବାକ୍ୟ ସତତ ଅସାଧାରଣ ଶକ୍ତିର ଓ ପ୍ରଜ୍ଞାପୂର୍ଣ୍ଣମତିତ୍ୱର ପରିଚୟ ଦେଇଥାଏ । ସଂସାରଚିନ୍ତା ତାହାଙ୍କର ଉନ୍ନତ ଅନ୍ତଃକରଣରେ କେବେ ଉଚ୍ଚଣ୍ଡାର ସ୍ଥାନ ଗ୍ରହଣ କରେ ନାହିଁ । କୌଣସି ପ୍ରକାର ସାଂସାରିକ ତାପ ତାହାଙ୍କୁ କେବେ ବିଚଳିତ କରିବା ମୁଁ ଲକ୍ଷ କରିନାହିଁ । ସେ ସର୍ବଦାହିଁ ଆନନ୍ଦମୟ; ସବୁବେଳେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଆନନ୍ଦବର୍ଦ୍ଧକ ଓ ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ ରୂପେ ବିରାଜିତ । ତାହାଙ୍କର ଭାବବ୍ୟଞ୍ଜକ ମୁଖଶ୍ରୀ ଉଚ୍ଚବଂଶଜାତ; ଧୀମାନ୍ ଓ ଆତ୍ମଶକ୍ତିର ନିର୍ଦ୍ଦେଶୀଳ ପୁରୁଷପୁଙ୍ଗବ ଭଳି । ତାହାଙ୍କ ଦେହ ଓ ମୁଖ-ମଣ୍ଡଳରେ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟର ଚିହ୍ନ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ମୁଦ୍ରିତ ହେଲେହେଁ ଯୁବକଜନ-ସୁଲଭ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ଶକ୍ତି, ସରସପଣ ଓ ଉତ୍ସାହ ବହୁଳ ପରିମାଣରେ ତାଙ୍କ ଠାରେ ଅଦ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛି ।"

ତାଳଚେରର ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ (ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ କିଶୋରସୁଲଭ କର୍ମଠତାମୟ) ରାଜା ଶ୍ରୀ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ହରିଚନ୍ଦନ ଜଗଦେବ ଅଜିତ୍ ୧୩ ବର୍ଷ ତଳେ ପାଣ୍ଡୁଲିପିମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଯେଉଁ ମୁଦ୍ରିତ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟାନୁରାଗୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀକୁମାରମାନଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରେରିତ ହୋଇଥିଲା ତହିଁରେ ପ୍ରଥମେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିଥିଲେ । ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ୧୯୩୯ରେ ହେବା ବାର୍ଷିକ ଉତ୍ସବର ସଭାପତିଙ୍କ ଅଭିଭାଷଣରେ ସେ ଭାଷାକୋଷର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିଲେ ।

୧୯୫୦ ସାଲର ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ବାର୍ଷିକ ଉତ୍ସବର ପୁରୋଧା କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଅଗ୍ରଣୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ପ୍ରିୟରଞ୍ଜନ ସେନ ଏମ୍. ଏ., ପି. ଆର୍. ଏସ୍, କାବ୍ୟତୀର୍ଥ ତାଙ୍କ ଅଭିଭାଷଣରେ ଭାଷାକୋଷ ଉପରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା ଓ ଶୁଭକାମନା ନିମ୍ନଲିଖିତ ଭାଷାରେ ଅର୍ପଣ କରିଥିଲେ ।

"ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ ଅଧ୍ୟଶମାନଙ୍କର ଗୌରବ କରିବାର ବିଷୟ ମୋର ଶ୍ରଦ୍ଧାସ୍ପଦ ବନ୍ଧୁ ଅଧ୍ୟଶମାନଙ୍କ ସଭାପତି ଭାଷାଚାର୍ଯ୍ୟ ରାୟବାହାଦୁର ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜଙ୍କର ବହୁବର୍ଷ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମସମ୍ଭୂତ ଭାଷାକୋଷ ଗ୍ରନ୍ଥ । ବାଇମାହାଣ୍ଡି ପାଞ୍ଜି ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଭାଷାକୋଷ ଏହାଙ୍କଠାରେ ଏକତ୍ର ଦେଖାଇଛି ପରିହାସରସିକତା ଓ ଶାବ୍ଦିକଙ୍କ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ । ଏହାଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ଅମ ବଙ୍ଗର ଶ୍ରୀ ରାଜଶେଖର ବସୁଙ୍କ କଥା ମନେ ପଡ଼େ, ଯାହାଙ୍କ ଗଭୀରତା ଓ ତଳସ୍ପର୍ଶିତା ଏହି ଦୁଇଟି ଧାରାକୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ରଖି ଅଛି । ସେ ଏକାକେଲକେ ଏଇଟିଏ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଏହି ବୃହତ୍ ଅଭିଧାନ ରଚନା କରି ଓଡ଼ିଶାର ଶବ୍ଦସମ୍ପଦକୁ ସୁପୁଷ୍ଟ କଲେ । ଏହା ମଧ୍ୟ ସେ ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି ଯେ, ଓଡ଼ିଶାରେ ଦେବୀ ଭାରତୀଙ୍କ ସନ୍ତାନ-ଗଣଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅସାଧ୍ୟସାଧନରେ ସିଦ୍ଧି ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ । ଏହାଙ୍କର ସାଧନା ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତ ଭାରତୀଙ୍କ ପୂଜା ବେଦିମୂଳେ ବହୁମୂଲ୍ୟ ଉପାୟନ ବୋଲି ମୁଁ ମନେ କରେଁ ।"

ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ଆଶୀର୍ବାଦକଗଣ

ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟାଶ୍ରମର ଉଦ୍‌ଯୋକ୍ତା, ପୁରୀ ଓ ଭୁବନେଶ୍ୱରସ୍ଥ ଶଙ୍କରାନନ୍ଦ ମଠାଧୀଶ ପୂଜ୍ୟପାଦ ଜଗଦ୍‌ଗୁରୁ ସ୍ୱାମୀ ଶ୍ରୀ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସରସ୍ୱତୀ ସର୍ବଦା ଭାଷାକୋଷର ପୂର୍ତ୍ତିଥାଇଁ ଦେବାରାଧନାକୁ ଆପଣାର ଦୈନନ୍ଦିନ ବ୍ରତ କରିଅଛନ୍ତି ।

ସତ୍ୟମହିମାଧର୍ମର ପ୍ରଚାରକ ବ୍ରହ୍ମ ଅବଧୂତ ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥ ବାବା ଓ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରାସାଦଠାରୁ କଳ୍ପ ଓ ସତ୍ତ୍ୱ ପଲ୍ଲୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସର୍ବତ୍ର ଗଡ଼ଜାତରେ ସ୍ୱପରିଚିତ ବାଯାବାବା ଓ ପାଗଳାବାବାମାନେ ଭାଷାକୋଷାଶ୍ରମରେ ପାଦ ପକାଇ ଶୁଭାଶୀର୍ବାଦ କରି ଅଛନ୍ତି ।

ପୁରୀ ଇମାର ମଠର ମହନ୍ତ ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ଗଦାଧର ରାମାନୁଜଦାସ ଦୈଶର-ଇ-ହିନ୍ ।

ଜ୍ୟୋତିଷାଚାର୍ଯ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ବିଜୟମାଧବ ତ୍ରିପାଠୀ, କୈଳାଶକୋଷ ଷ୍ଟ୍ରୀଟ୍, କଟକ ।

ଖଲ୍ଲିକୋଟର ଜ୍ୟୋତିଷାଚାର୍ଯ୍ୟ ଶ୍ରୀ ବାଇକେଳ ମହାପାତ୍ର ଜ୍ୟୋତିଷ ବିଶାରଦ ।

ପୁରୀ ବୀରବଳଭଦ୍ର ସୁରର ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ରଥ ଜ୍ୟୋତିଷରତ୍ନ ।

ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ସ୍ୱର୍ଗବାସୀ ଆଶୀର୍ବାଦକଗଣ

ମୋ ପିତୃଦେବ ସ୍ୱର୍ଗତ ନରସିଂହ ପ୍ରହରାଜ ।

ପିତୃବନ୍ଧୁ ସ୍ୱର୍ଗତ ମଧୁସୂଦନ ଦାସ ସି. ଆଇ. ଇ. ଙ୍କ ଠାରେ ମୋର ଇଂରାଜୀ ପ୍ରଥମଖଣ୍ଡର ଅବତରଣିକାରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ।

ସାହିତ୍ୟ ସେବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୋ ଗୁରୁ ସ୍ୱର୍ଗତ ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥ କର, ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରେସର ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀ ଓ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦକ ।

ସ୍ୱର୍ଗତ ପ୍ରାଚ୍ୟବିଦ୍ୟାମହାର୍ଣ୍ଣବ ନଗେନ୍ଦ୍ରନାଥ ବସୁ, ବଙ୍ଗଳା ଓ ହିନ୍ଦି ବିଶ୍ୱକୋଷର ସଂଗ୍ରାହକ ।

ମୋ ପିତୃସ୍ଥାନୀୟ ଯାଜପୁରର ସ୍ୱର୍ଗତ ପଣ୍ଡିତ ନୀଳମଣି ମିଶ୍ର (ଏହାଙ୍କ ପୁତ୍ର ରାୟ ସାହେବ ବାମଦେବ ଭାଷାକୋଷର ପରମ ଭକ୍ତ ଓ ରାୟ ସାହେବ ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ଓ ଜଟ୍ୟାଳକ ଏଥିର ଛାତ୍ରକାମୀ ଅଟନ୍ତି)

ସମାଜ ପତ୍ରିକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ମୋର ଆଜୌବନ ବନ୍ଧୁ ସ୍ୱର୍ଗତ ଉତ୍କଳମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ ୬୨ । ୮ । ୧୯୨୨ ତାରିଖର ସମାଜରେ 'ପୁସ୍ତିମାଦକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ' ଶୀର୍ଷକ ସମ୍ପାଦକୀୟ ସନ୍ଦର୍ଭରେ ଭାଷାକୋଷର ପାଣ୍ଡୁଲିପିମାନଙ୍କ ଲେଖାର ସମାପ୍ତି ଘୋଷଣା କରି ପାଣ୍ଡୁଲିପିମାନଙ୍କର ସଂଶୋଧନାନ୍ତେ ମୁଦ୍ରିତ ଓ ପ୍ରକାଶିତ ହେବାପାଇଁ ଭକ୍ତବାନଙ୍କ କରୁଣା ଓ ଧନୀମାନଙ୍କ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ । ଅଜ ୧୩ ବର୍ଷ ପରେ ସେ ସ୍ୱର୍ଗରେ ଥାଇ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ସମାପ୍ତି ଦେଖି ଅବଶ୍ୟ ସୁଖୀ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି ।

ମୋ ଧର୍ମଭ୍ରାତା କାଲେକ୍ଟର ଇଡ଼ିଦା ପ୍ରହରାଜ ଇଂରେଜ ଜମିଦାର ସ୍ୱର୍ଗତ ଚୌଧୁରୀ ରାମନାରାୟଣ ପ୍ରହରାଜ ମାନଧାତାଙ୍କର ଏହି ଅଭିଜ୍ଞାନ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରକାଶପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳତା ବିଷୟ ପୂର୍ବଖଣ୍ଡରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଚୌଧୁରୀ ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ନାରାୟଣ ପ୍ରହରାଜ ମାନଧାତା ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ଜଣେ ଅର୍ଥସହାୟକ ।

ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ସ୍ୱର୍ଗତ ଶୁଭକାମିଗଣ

ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରେସ୍‌ର ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀ ତଥା ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦକ ସ୍ୱର୍ଗତ ମହାନନ୍ଦ କର ।

ପାଟଣା ହାଇକୋର୍ଟର ସ୍ୱର୍ଗତ ପ୍ରଧାନ ବିଚାରପତି ସର୍ କୋଟ୍‌ମାନ ଷ୍ଟେରେଲ୍ ।

ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ଜଣେ ଜିଜ୍ଞାସୁ ସହକର୍ମୀ ବାମଣ୍ଡା ରାଜ୍ୟର ଷ୍ଟେଟ୍ ଜଜ୍ ସ୍ୱର୍ଗତ ଅମରବଲ୍ଲଭ ଦେ, ଏମ୍. ଏ., ବି. ଏଲ୍ ।

ଓଡ଼ିଶାର ପୂର୍ବତନ କଲେକ୍ଟର-ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କର ଜନୈକ ସେକ୍ରେଟରୀ ଆର୍. ପି. ଡାର୍ଟ୍ ସାହେବଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଗତା ସହଧର୍ମିଣୀ ଶ୍ରୀମତୀ କାଥେଲିନ୍ ଡାର୍ଟ୍ ।

ମୋ ସହକର୍ମିଣୀ ଶ୍ରୀମତୀ ପୀତାମ୍ବରୀ ଦେବୀଙ୍କ ଧର୍ମଭ୍ରାତା ଓ ଏ ଭାଷାକୋଷର ମଙ୍ଗଳକାମୀ ସ୍ୱର୍ଗତ ରାୟବାହାଦୁର ଭୂୟାଁ ଭାସ୍କରଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର, ଜମିଦାର, ଭଦ୍ରକ, (ଏହାଙ୍କୁ ସ୍ମରଣୀୟ କରିବା ପାଇଁ ଏହାଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀ ଶ୍ରୀମତୀ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମୟୀ କୁମାରୀ ଦେବୀ ଏଣ୍ଡ ପାଇଁ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି ।)

ବୋଡ଼ାସମ୍ବରର ସ୍ୱର୍ଗତ ରାଜା ଶ୍ରୀ ଲାଲ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ସିଂହ (ଏହାଙ୍କ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ ଅର୍ଥରୁ ଯେଉଁ ଧନ ବାକି ରହିଥିଲା ତାହା ତାଙ୍କ ସୁଯୋଗ୍ୟ ପୁତ୍ର ଲାଲ ସଦାନନ୍ଦ ସିଂହ ମହୋଦୟ ପିତୃ ସତ୍ୟ ପାଳନ କରି ପ୍ରେରଣ କରିଅଛନ୍ତି ।)

ଭାଷାକୋଷାଶ୍ରମ
ଭାଷାକୋଷ ଲେନ୍
ପୋଃ ଚନ୍ଦନଚୌକି, କଟକ
୧୯୪୦, ସେପ୍ଟେମ୍ବର

ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଚାର

ଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରେ ଭାରତରେ, ବ୍ରହ୍ମଦେଶରେ, ୟୁରୋପରେ ଓ ଆମେରିକାରେ ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇଅଛି । ଗ୍ରନ୍ଥ ସମାପ୍ତି ପରେ ଏହା ସର୍ବ୍ୟ ଜଗତରେ ବହୁଳ ଭାବରେ ପ୍ରଚାରିତ ହେବ ବୋଲି ମୁଁ ଆଶା କରୁଅଛି ।

ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଲକ୍ଷିତ ତ୍ରୁଟି ଓ ଭ୍ରମପ୍ରମାଦ

ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ଅପୂର୍ଣ୍ଣତା ଓ ଏଥିରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ତ୍ରୁଟି, ଭ୍ରମ ଓ ପ୍ରମାଦାଦି ମୁଁ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଥମଖଣ୍ଡରେ ସ୍ୱୀକାର କରି ଆସିଅଛି । ମୋ ଭଳି ଶକ୍ତିହୀନ, ବଳହୀନ, ଜ୍ଞାନହୀନ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଚେଷ୍ଟାରେ ସଙ୍କଳିତ ଏ ବିରାଟ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ବହୁ ଭ୍ରମ, ପ୍ରମାଦ, ତ୍ରୁଟି ରହିଅଛି । ମୁଁ ଚେଷ୍ଟେଗୁଡ଼ିଏ ସହକର୍ମୀଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ଲାଭ କରିଛି; ଏ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ଉତ୍କର୍ଷ ଲାଗି ସେମାନେ ଧନ୍ୟବାଦାର୍ହ । କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ତ୍ରୁଟିମାନଙ୍କପାଇଁ ମୁଁ ଏକା ଦାୟୀ । ଈଶ୍ୱର କରନ୍ତୁ, ମୋ ଅପେକ୍ଷା ଶକ୍ତିଶାଳୀ, ଜ୍ଞାନୀ, ବଳଶାଳୀ, ବିଦ୍ୟାବାନ୍ ଉତ୍କଳମାତାଙ୍କ କର୍ମିଷ୍ଠମାନଙ୍କ ଚେଷ୍ଟାରେ ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ପରିଶିଷ୍ଟ ଖଣ୍ଡ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉ ।

ମୁଁ ଏତିକି ମାତ୍ର ଆଶା କରେଁ ଯେ, ପ୍ରଭୁ ଯେବେ ମୋତେ ଶକ୍ତି, ଅର୍ଥ ଓ ବଳ ଦିଅନ୍ତି ତାହାହେଲେ ମୋଦ୍ୱାରା ସଂଗୃହୀତ ବହୁ ସହସ୍ର ଶବ୍ଦ ଓ ପରେ ନାନା ଅଞ୍ଚଳରୁ ସଂଗୃହୀତ ହେବା ଶବ୍ଦମାନ ଯାହା ଏ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ସ୍ଥାନ ପାଇ ପାରିନାହିଁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଓ ମୋ ସହକର୍ମିଗଣଙ୍କଦ୍ୱାରା ଇତିମଧ୍ୟରେ ବହୁ ପରିଶ୍ରମରେ ସଂଗୃହୀତ ଶବ୍ଦାଧିକ ଜୀବିତ ଓ ସ୍ୱର୍ଗତ ବିଶିଷ୍ଟ ଉତ୍କଳୀୟମାନଙ୍କ ଜୀବନଚରିତମାନ ପରିଶିଷ୍ଟ ଖଣ୍ଡରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେବ ଓ ତହିଁରେ ଭାଷାକୋଷରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ଭ୍ରମମାନଙ୍କ ସଂଶୋଧନ ତାଲିକା ମଧ୍ୟ ସନ୍ନିବେଶିତ କରିବି ।

ପୁସ୍ତକର ମୂଲ୍ୟ

ଚାମଡ଼ାରେ ଓ ଚମଡ଼ାରେ ବନ୍ଧା ହେଉଥିବା ସମସ୍ତ ସାତଖଣ୍ଡ ଗ୍ରନ୍ଥର ଏକଦା ଦେୟ ନଗଦ ମୂଲ୍ୟ ଦେଢ଼ଶତ ଟଙ୍କା; ମୋଟ କାଗଜ ବୋର୍ଡ଼ରେ ବନ୍ଧା ଏକ ସାରସ୍ତ୍ରର ମୂଲ୍ୟ ଏକ ଶହ ତିରିଶ ଟଙ୍କା ଓ ଅବନ୍ଧା ଏକ ସାରର ମୂଲ୍ୟ ଟ ୧୨୦ ୯ । ଯେ କେବଳ ଖଣ୍ଡେ ପୁସ୍ତକ କିଣିବେ ତାଙ୍କୁ ଖଣ୍ଡେ ବନ୍ଧା ବହି ପାଇଁ ଟ ୨୫ ୯ ଓ କାଗଜ ବୋର୍ଡ଼ ବନ୍ଧା ବହି ପାଇଁ ଟ ୨୦ ୯ ଓ ଅବନ୍ଧା ବହି ପାଇଁ ଟ ୧୫ ୯ ଦେବାକୁ ହେବ ।

ପରିଶେଷରେ ଯେଉଁ କରୁଣାମୟ ପରମେଶ୍ୱର ଓ ଗୁରୁଦେବଙ୍କ ଦୟାରୁ ଓ ଧନପତିମାନଙ୍କ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ସହକର୍ମୀମାନଙ୍କ ସହାୟତାରୁ ମୁଁ ଏ ଦୁରୂହ କର୍ମର ପରିସମାପ୍ତି କଲି, ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତିଭିପୂର୍ବକ ବିନମ୍ରତା ଜଣାଉଅଛି ।

ଓଁ ନମୋ ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱରାୟ ।
ସର୍ବେ ବୈ ସୁଖିନଃ ସନ୍ତୁ
ସର୍ବେ ସନ୍ତୁ ନିରାମୟାଃ
ସର୍ବେ ଭଦ୍ରାଣି ପଶ୍ୟନ୍ତୁ
ନ କଶ୍ଚିଦ୍‌ଦୁଃଖଭାଗ୍ ଭବେତ୍ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ସର୍ବଗ୍ରାସୀ ସମରାନଳରେ ପୃଥିବୀ ଦଗ୍ଧ ହେଉଅଛି ସେଥିରୁ ଇଂରାଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଓ ଭାରତ ଜୟୀ ଓ ସମ୍ମାନ ସହିତ ମୁକ୍ତିଲାଭ କରୁ ଓ ଓଡ଼ିଶାଜାତି ଅନ୍ତର୍ଜାତିକ ସମ୍ମେଳନରେ ସ୍ୱୀୟ ନ୍ୟାଯ୍ୟ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରୁ । ଇତି ।

ଓଁ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ ଶାନ୍ତିଃ !!!

ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ

An illustrious wellwisher of the Lexicon, Her Highness Sri Sri Sri Maharanee Sethu Parvati Bai, D. Litt, Travancore.

ଭାଷାକୋଷର ବିଶିଷ୍ଟ ହିତକାମିନୀ
ମାନନୀୟା ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ମହାରାଣୀ ସେଥୁ ପାର୍ବତୀ ବାଈ, ଡି. ଲିଟ୍, ତ୍ରିବାଙ୍କୋଡ଼ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷ ସଙ୍କଳନରେ ବ୍ୟବହୃତ ଅଭିଜ୍ଞାନ ଗ୍ରନ୍ଥ ଓ ଗ୍ରନ୍ଥକାରମାନଙ୍କର ନାମ ଓ ସାଙ୍କେତିକ

M. W.—ମନିଅର୍ ଉଲିଅମ୍ସ୍‌ଙ୍କ କୃତ ସଂସ୍କୃତ-ଇଂରାଜି ଶବ୍ଦକୋଷ ।

କୀର୍ତ୍ତିକାର 'Kirtikar)—ଡକ୍ଟର କୀର୍ତ୍ତିକାରଙ୍କର 'Indian plants' (ଭାରତୀୟ ଉଦ୍ଭିଦ) ନାମକ ଇଂରାଜୀ ଗ୍ରନ୍ଥ ।

ଅପ୍ତେ (Apte)—ପ୍ରୋଫେସର୍ ଅପ୍ତେଙ୍କର Practical Sanscrit-English Dictionary (ସଂସ୍କୃତ-ଇଂରାଜୀ ଅଭିଧାନ) ।

ବିମ୍ସ୍ (Beames)—Beames Comparative Grammar of four Indo-Aryan languages, (ଚାରି ସାହେବଙ୍କ ସଙ୍କଳିତ ଗୌଡ଼ ଭାଷାର ବ୍ୟାକରଣ ।)

ଚାମ୍ବର୍ସ୍ (Chambers)—Chambers's Twentieth Century English Dictionary.

ପ୍ରୋଥେରୋ (Prothero)—A Short Primer of Indian History by Mr. M. Prothero.

Haines—ହାଏନ୍‌ସ୍ ସାହେବଙ୍କ Botany of Bihar and Orissa (ବିହାର-ଓଡ଼ିଶାର ଉଦ୍ଭିଦ୍‌ତତ୍ତ୍ୱ) ।

Howells—ପାଦ୍ରୀ ହୋଏଲ୍‌ସ୍ ସାହେବଙ୍କ ଅପ୍ରକାଶିତ ଓଡ଼ିଆ-ଇଂରାଜୀ ଅଭିଧାନର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ।

Fallon—ଡକ୍ଟର୍ ଫାଲନ୍‌ଙ୍କର ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ-ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦକୋଷ ।

Sir George Greierson—Linguistic Survey of India (ଗ୍ରିୟରସନ୍‌ଙ୍କ ଭାରତର ଭାଷାବିଚାର) ।

Grundy—ପାଦ୍ରୀ ଗ୍ରଣ୍ଡି ସାହେବଙ୍କର ଓଡ଼ିଆ-ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦକୋଷ ।

Sutton—ପାଦ୍ରୀ ସଟନ୍‌ଙ୍କ ସଂକଳିତ ଓଡ଼ିଆ ଅଭିଧାନ ।

ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ—ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ 'ଶବ୍ଦତତ୍ତ୍ୱବୋଧ ଅଭିଧାନ' ।

ବୈଜ୍ଞାନିକ ପରିଭାଷା—ବଙ୍ଗୀୟ ବିଜ୍ଞାନ ପରିଷଦ୍ ସଂକଳିତ ଇଂରାଜୀ-ବଙ୍ଗଳା କୋଷ ଗ୍ରନ୍ଥ ।

ଜଗନ୍ନାଥ ରାଓ—ଉତ୍କଳ ଅଭିଧାନ ।

ରାମନାରାୟଣ ଲାଲ—ଇଂରାଜୀ-ହିନ୍ଦି ଶବ୍ଦକୋଷ—The Student's practical English-Hindi Dictionary.

ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ର—ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରମୋହନ ଦାସଙ୍କ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାର ଅଭିଧାନ ।

ବିଶ୍ୱକୋଷ—ପ୍ରାଚ୍ୟ ବିଦ୍ୟାମହାର୍ଣ୍ଣବ ନଗେନ୍ଦ୍ରନାଥ ବସୁଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ବଙ୍ଗଳା ବିଶ୍ୱକୋଷ, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ ।

ରସଚକ୍ର—ଅଧୁନାଲୁପ୍ତ ମାସିକ ଓଡ଼ିଆ ପତ୍ରିକା ।

ଯୋଗେନ୍ଦ୍ର—ରାୟ ବାହାଦୁର ଯୋଗେନ୍ଦ୍ର ରାୟ ବିଦ୍ୟାନିଧିଙ୍କ ସଙ୍କଳିତ 'ବଙ୍ଗଳା ଶବ୍ଦକୋଷ' ।

ପ୍ରକୃତିବାଦ—ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାମକମଳ ବିଦ୍ୟାଲଙ୍କାରଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ସରଳ ବଙ୍ଗଳା 'ପ୍ରକୃତିବାଦ ଅଭିଧାନ' ।

ମାଡାମ୍ ବ୍ଲାଭାଟସ୍କି—ବ୍ରହ୍ମବିଦ୍ୟା (ଥିଅସଫି) ବିଷୟକ ଇଂରାଜୀ ଗ୍ରନ୍ଥ ।

ହିନ୍ଦି ଶବ୍ଦସାଗର—ବାଣୀ ବାଗୀଶ ପ୍ରଚାରଣୀ ସଭାଙ୍କ ପ୍ରକାଶିତ 'ହିନ୍ଦୀ ଶବ୍ଦସାଗର' ବା ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାର ବୃହତ୍ ଶବ୍ଦକୋଷ ।

ସୁବଳଚନ୍ଦ୍ର—ସୁବଳଚନ୍ଦ୍ର ମିତ୍ରଙ୍କ ସରଳ ବଙ୍ଗଳା ଅଭିଧାନ ।

ଗାଙ୍ଗୁଲି—The Student's Bengali and English Dictionary (ଡ. ଗାଙ୍ଗୁଲିଙ୍କ ବଙ୍ଗଳା-ଇଂରାଜୀ ଅଭିଧାନ) ।

ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ—କବିରାଜ ଦେବେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଓ ଭୂପେନ୍ଦ୍ରନାଥ ସେନ୍‌ଗୁପ୍ତଙ୍କ ବଙ୍ଗଳା 'ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ' ।

ମତ୍ସ୍ୟପୁରାଣ

ସମର୍ଥକୋଷ—ରାଜା ରାଧାକାନ୍ତ ଦେବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ 'ସମର୍ଥକୋଷ' ଅଭିଧାନ ।

ବ୍ରହ୍ମ ବୈବର୍ତ୍ତ ପୁରାଣ

ସ୍କୁଲପାଠ୍ୟ ଇତିହାସ—ପ୍ରୋଥେରୋ ସାହେବଙ୍କ ସଙ୍କଳିତ ଇଂରାଜୀ ଭାରତ ଇତିହାସ ।

ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ—ଶ୍ରୀ ଜଗବନ୍ଧୁ ସିଂହଙ୍କ ସଂକଳିତ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।

ସାହିତ୍ୟ ଦର୍ପଣ—ବିଶ୍ୱନାଥ କବିରାଜଙ୍କ ସଂକଳିତ ।

ଶବ୍ଦକଳ୍ପଦ୍ରୁମ—କଳିକାତାରେ ମୁଦ୍ରିତ ରାଜା ରାଧାକାନ୍ତ ଦେବଙ୍କ ସଂସ୍କୃତ ଅଭିଧାନ ।

ରସ ମଞ୍ଜରୀ

ଶଙ୍କର ଦିଗ୍‌ବିଜୟ—ସଂସ୍କୃତ ମୂଳ ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ଶ୍ରୀ ଶଙ୍କର ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସରସ୍ୱତୀ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ ।

ରତିମଞ୍ଜରୀ

ଚଳନ୍ତିକା—ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଜଶେଖର ବସୁଙ୍କ କୃତ ବଙ୍ଗ ଭାଷାର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଅଭିଧାନ ।

ବ୍ରହ୍ମ ଯାମଳ

ବର୍ତ୍ତମାନ ସମାଜର ଇତିବୃତ୍ତ—ବାବୁ ଭଗବତୀଚରଣ ଦାସ ମେଦିନୀପୁରଙ୍କ ସଂକଳିତ ବଙ୍ଗଳା ଗ୍ରନ୍ଥ ।

ବରାହ ପୁରାଣ

ବିରାଟ ନଗର ଓ ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା—ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପଣ୍ଡିତ ରୁଦ୍ରନାରାୟଣ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀଙ୍କ ରଚିତ ଗ୍ରନ୍ଥ ।

ବସନ୍ତରାଜ ଶାକୁନ ଗ୍ରନ୍ଥ

ସମାଜ ସଂସ୍କାର—ଶ୍ରୀ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ଦାସ ଓକିଲଙ୍କ ସଂକଳିତ ଗ୍ରନ୍ଥ ।

ବାଳଗଙ୍ଗାଧର ତିଳକ—ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ମାହାତ୍ମ୍ୟ ।

ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷର ବ୍ୟବହୃତ ଶିଷ୍ଟ ପ୍ରୟୋଗମାନଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥକାରମାନଙ୍କ ନାମ ଓ ସାଙ୍କେତିକ ଚିହ୍ନ

(ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ—ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କ ନାମ ଯଥାସ୍ଥାନରେ ଦିଆ ଯାଇଅଛି)

ଅଗସ୍ତ୍ୟ ସଂହିତା

ଅଚ୍ୟୁତ, ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ—କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ନେମାଳ ଗଡ଼ର ମହନ୍ତ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ଦାସ ।

ଅଜୟଚନ୍ଦ୍ର—ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରାୟ ବାହାଦୁର ଅଜୟଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ ।

ଅଧମନ୍ତ୍ୟ—ପ୍ରାଚୀନ କବି ଅଧମନ୍ତ୍ୟ ସାମନ୍ତସିଂହାର ।

ଅରୁଣୋଦୟ ପ୍ରେସଙ୍କ ସଙ୍କଳିତ ଓଡ଼ିଆ ପଞ୍ଜିକା

ଅଳଙ୍କାର ତରଙ୍ଗିଣୀ—ପଣ୍ଡିତ ଭୁଲମଣି ଦାଶଙ୍କ ସଂକଳିତ ଅଳଙ୍କାର ଗ୍ରନ୍ଥ ।

ଅଶା—ଶ୍ରୀ ଶଶିଭୂଷଣ ରଥଙ୍କ ସମ୍ପାଦିତ ସାପ୍ତାହିକ ଓ ଦୈନିକ ପତ୍ରିକା ।

ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ—ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବିଶ୍ୱନାଥ କରଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ମାସିକ ପତ୍ରିକା ।

ଓଡ଼ିଆ—ଆନନ୍ଦ ଅଗ୍ରୱାଲଙ୍କ ସମ୍ପାଦିତ ସାପ୍ତାହିକ ପତ୍ରିକା ।

କବିସୂର୍ଯ୍ୟ—ପ୍ରାଚୀନ କବି କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବଳଦେବ ରଥ ।
କାଳିନ୍ଦୀ ପୁରାଣ ।
କୁନ୍ତଳା, କୁନ୍ତଳାକୁମାରୀ—ଶ୍ରୀମତୀ କୁନ୍ତଳାକୁମାରୀ ଦେବୀ ।
କୁଳମଣି—ପଣ୍ଡିତ କୁଳମଣି ଦାସ କାବ୍ୟତୀର୍ଥ ।
କୃପାସିନ୍ଧୁ—ସ୍ୱର୍ଗୀୟ କୃପାସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ—ଧରାକୋଟ ପ୍ରାଚୀନ ରାଜା ।
କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର କବି ।
ଗଙ୍ଗାଧର—ସ୍ୱର୍ଗୀୟ କବି ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର ।
ଗଡ଼ଜାତବାସିନୀ—ତାଳଚେରରୁ ପ୍ରକାଶିତ ସାପ୍ତାହିକ ପତ୍ରିକା ।
ଗୋପବନ୍ଧୁ—ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସଙ୍କ ରଚିତ ଧର୍ମପଦ କବିତା ।
ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ—ଗଞ୍ଜାମର ପ୍ରାଚୀନ କବି ।
ଗୋଲୋକ—ଅଲ୍ଲବନହେଲ୍ଲ ପ୍ରକାଶିତ କାବ୍ୟ ଇନ୍ଦୁରେଖାର କବି ।
ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ମିଶ୍ର
ଚକଟ—ରାଜାସାହେବ, ଚକଟ ।
ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି—ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରମଣି ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ।
ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ତ୍ରିପାଠୀ, ବି. ଏ. ବି. ଟି
ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି (କବି)—କବିବର ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ମହାନ୍ତି ।
ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ—ଓଡ଼ିଆ ଭାଗବତକାର ଭକ୍ତକବି ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ।
ଜଗବନ୍ଧୁ—ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜଗବନ୍ଧୁ ସିଂହ ।
ଜାରଣୀ—ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଜାରଣୀଚରଣ ରଥ ।
ତୁଳସୀ-ବିକ୍ରମ—ଜୟପୁରର ମହାରାଜ ବିକ୍ରମଦେବଙ୍କ କୃତ ତୁଳସୀ ଦାସଙ୍କ ହିନ୍ଦୀ ରାମାୟଣ ଅଦ୍ଭୁତକାଣ୍ଡର ପଦ୍ୟାନୁବାଦ ।
ଦାଶରଥି—ପ୍ରାଚୀନ କବି ଦାଶରଥି ଦାସ ।
ଦୀନକୃଷ୍ଣ—ଭକ୍ତକବି ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସ ।
ଦୈନିକ ଆଶା—ବ୍ରହ୍ମପୁରରୁ ପ୍ରକାଶିତ ଦୈନିକ ପତ୍ରିକା ।
ନନ୍ଦକିଶୋର—ସ୍ୱର୍ଗୀୟ କବି ନନ୍ଦକିଶୋର ବଳ ।
ନବଜୀବନ—ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାସଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଓଡ଼ିଆ ମାସିକ ପତ୍ରିକା ।
ନବୀନ—ଶ୍ରୀ କୃପାସିନ୍ଧୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସମ୍ପାଦିତ ସାପ୍ତାହିକ ପତ୍ରିକା ।
ନାରାୟଣ—କବି ନାରାୟଣ ଦାସ (ଦ୍ୱାଦଶ) ।
ନୀଳକଣ୍ଠ—ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାଶ (ଚିଲିକ ରାମାୟଣ ଓ ବୋଣାଙ୍କେ) ।
ନୀଳମଣି—ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପଣ୍ଡିତ ନୀଳମଣି ମିଶ୍ର ।
ପଦ୍ମାମୃତ—କଟକ ଷ୍ଟେଡ୍‌ଙ୍ଗ୍ କମ୍ପାନିଙ୍କ ପ୍ରକାଶିତ ଶିଶୁ ପତ୍ରିକା ।
ପୀତାମ୍ବର—କବି ପୀତାମ୍ବର ଦାସ (ନୃସିଂହ ପୁରାଣ) ।
ପୀତାମ୍ବରୀ—ଶ୍ରୀମତୀ ପୀତାମ୍ବରୀ ଦେବୀ ।
ପ୍ରତାପ—ପ୍ରାଚୀ ସମିତି ପ୍ରକାଶିତ ଶଶିସେନା ।
ପ୍ରାଚୀ—କଟକ ପ୍ରାଚୀସମିତି ପ୍ରକାଶିତ ଗ୍ରନ୍ଥମାଳା ।
ପ୍ୟାରୀମୋହନ—ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପ୍ୟାରୀମୋହନ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ (ଇତିହାସ) ।
ଫକୀର, ଫକୀରମୋହନ—ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତି ।
ବଳରାମ—ପ୍ରାଚୀନ କବି ବଳରାମ ଦାସ (ରାମାୟଣ) ।
ବାଳକୃଷ୍ଣ ପଟ୍ଟନାୟକ—ଅକାଳ ଫେରଲ, ଫୁଲ ବଉଳବେଣୀ ଇତ୍ୟାଦି ।
ବି. ଫେ. ପୁ.—କିଷ୍ଣୁ ଫେଶସ୍ତ ପୁରାଣ ।
ବିକ୍ରମ ଦେବ—ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟ୍ ମହାରାଜ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା
ବାଇବୋଳ—ବାଇବୋଳ ମହାପାତ୍ର ଜ୍ୟୋତିଷ ବିଶାରଦ (ଜ୍ୟୋତିଷସାର ସଂଗ୍ରହ)
ବିଜୟଚନ୍ଦ୍ର—ପ୍ରଫେସର ବିଜୟଚନ୍ଦ୍ର ମଜୁମଦାର ।
ବିନାୟକ—ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ବିନାୟକ ମିଶ୍ର ।
ବିଶ୍ୱନାଥ—ପ୍ରାଚୀନ କବି ବିଶ୍ୱନାଥ ଦୁଣ୍ଡିଆ (ଚିତ୍ରରାମାୟଣ)
ବିଶ୍ୱନାଥ ବାବା—ମହିମା ଧର୍ମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଆଦି ଗୁରୁଙ୍କ ରଚୟିତା ମହିମା ଧର୍ମ ପ୍ରଚାରକ ଅବଧୂତ ବିଶ୍ୱନାଥ ବାବା ।
ବିଷ୍ଣୁ କେଶସ୍ତ ପୁରାଣ—ପ୍ରାଚୀ ଗ୍ରନ୍ଥମାଳା ।
ବ୍ରଜନାଥ—ବ୍ରଜନାଥ ବଡ଼ଜେନାଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ସମରତରଙ୍ଗ ।
ଭକ୍ତଦାସ, ଭକ୍ତଚରଣ—ପ୍ରାଚୀନ କବି ଭକ୍ତଚରଣ ଦାସ ।
ଭଞ୍ଜ—କବି ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ
ଭୀମଭୋଇ—ନିରାକାର ଭଜନାଦିର ରଚୟିତା ଅନ୍ଧକବି ଭୀମ ।
ଭୀମା—ଭୀମା ଧୀବର (କପଟପାଣି) ।
ଭକାରୀଚରଣ—ରାୟ ବାହାଦୁର ଶ୍ରୀ ଭକାରୀଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ।
ଭୂପତି—କବି ଭୂପତି ପ୍ରଣୀତ ପ୍ରାଚୀ ଗ୍ରନ୍ଥମାଳାର ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।
ମଦନମୋହନ—ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମଦନମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ (ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ)
ମହାଦେବ—ପ୍ରାଚୀନ କବି ମହାଦେବ ଦାସ (ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ପୁରାଣ)
ମଧୁସୂଦନ—ଭକ୍ତକବି ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ମଧୁସୂଦନ ରାଓ ।
ଯଶୋବନ୍ତ—ପ୍ରାଚୀନ କବି ଯଶୋବନ୍ତ ସିଂହ ।
(ପ୍ରେମଭକ୍ତି ଚନ୍ଦ୍ରଗୀତା)
ରାଜକିଶୋର—ଡାକ୍ତର ଶ୍ରୀ ରାଜକିଶୋର ନନ୍ଦ ।
ରାଜକିଶୋର ଦାସଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ଭାଗବତ ।
ରାଧାନାଥ—କବିବର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରାଧାନାଥ ରାୟ ।
ରାଧାମୋହନ—ଚକଟର ରାଜା ରାଧାମୋହନ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଦେବ ।
ରାଧାଚରଣ—ଡାକ୍ତର ରାଧାଚରଣ ପଣ୍ଡା ।
ରାମଦାସ—ପ୍ରାଚୀନ କବି ରାମଦାସ (ଦାର୍ଢ୍ୟତା ବକ୍ତ) ।
ରାମଶଙ୍କର—ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରାୟ ବାହାଦୁର ରାମଶଙ୍କର ରାୟ ।
ଶଶିଭୂଷଣ—ଶ୍ରୀ ଶଶିଭୂଷଣ ରାୟ ।
ଶିଶୁଶଙ୍କର—ପ୍ରାଚୀନ କବି ଶିଶୁଶଙ୍କର (ଭାଷା ଅଉଳାଷ) ।
ସତ୍ୟ ସମାଚାର—କଟକରୁ ସାତବର୍ଷକାଳ ପ୍ରକାଶିତ ସାପ୍ତାହିକ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ।
ସମାଜ—କଟକରୁ ପ୍ରକାଶିତ ଦୈନିକ ସମ୍ବାଦ ପତ୍ର ।
ସହକାର—ଶ୍ରୀ ବାଳକୃଷ୍ଣ କରଙ୍କ ସମ୍ପାଦିତ ମାସିକ ପତ୍ର ।
ସାରଳା—ପ୍ରାଚୀନ କବି ସାରଳା ଦାସ ।
ସୁଭଳ ଦେବ—ବାମଣ୍ଡାର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରାଜା ସର୍ ବାସୁଦେବ ସୁଭଳ ଦେବ K. C. I. E.
ସୋନପୁର—ସୋନପୁରର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ମହାରାଜା ସର ଜାଇମ୍ରୋଦୟ ସିଂହଦେବ ଧର୍ମଲବ୍ଧ, ଜ୍ଞାନ ରତ୍ନାକର, K. C. I. E
ଷ୍ଟେଟ୍‌ସମାନ୍—କଲିକତାରେ ପ୍ରକାଶିତ ଦୈନିକ ଇଂରାଜୀ ପତ୍ରିକା
ହରେକୃଷ୍ଣ—କବିରାଜ ହରେକୃଷ୍ଣ ମିଶ୍ର ।
ହ. ଶ—କାଶୀନାଗରୀପ୍ରଚାରିଣୀ ସଭା ସଂକଳିତ ହିନ୍ଦୀ ଶବ୍ଦସାଗର ।
ହମ୍ବୀର ସାହେବଙ୍କ—ଭାରତର ଇତିହାସ ।

An illustrious wellwisher of the Lexicon, His Highness, Maharaja Sri Sri Sir Bala Rama Varma, D. Litt, G. C. I. E., Ruler, Travancore State.

ଭାଷାକୋଷର ବିଶିଷ୍ଟ ହିତକାମୀ
ମହାମାନନୀୟ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ମହାରାଜା ସର୍ ବଳରାମ ବର୍ମା ଡି. ଲିଟ୍, ତିରାକୋଡ଼ ଅଧୀଶ୍ୱର ।

ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷର ସପ୍ତମ ଖଣ୍ଡରେ ଥିବା କେତେକ ଶବ୍ଦ ବିଷୟରେ ସନ୍ଦର୍ଭଲେଖକଗଣଙ୍କ ନାମ ।

ଶ୍ରୀ କେଦାରନାଥ ମହାପାତ୍ର, ବି. ଏ., ଡି. ଏଲ୍—ଭୁବନେଶ୍ୱର
ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଦାସ—ଯାଜପୁର
ଶ୍ରୀ ଜଗବନ୍ଧୁ ସିଂହ, ଓକିଲ—ପୁରୀ
ଶ୍ରୀ ନାରାୟଣ ପ୍ରସାଦ ଷାଠିଆ, ବି. ଏ—କଟକ
ଶ୍ରୀ ଷ୍ଟୋଏକ ବଳଭଦ୍ର ଧୀର—ମୟୂରଭଞ୍ଜ
ଶ୍ରୀ କବିଚନ୍ଦ୍ର କାଳୀଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ—କଟକ
ଶ୍ରୀ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲଚନ୍ଦ୍ର ପଟ୍ଟନାୟକ—ଶବ୍‌ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାର୍
ଶ୍ରୀ ବଂଶୀଧର ମହାନ୍ତି—କେନ୍ଦୁଝର
ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର—ପୁରୀ
ଶ୍ରୀ ଯୋଗେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଦାସ—କଟକ
ଶ୍ରୀ ବାଇକୋଳ ମହାପାତ୍ର ଜ୍ୟୋତିଷ ବିଶାରଦ—ଖଲ୍ଲିକୋଟ
ଶ୍ରୀ ବିପିନବିହାରୀ ରାୟ, ପ୍ରୋଫେସର୍—କଟକ
ଶ୍ରୀ ମଳମୋହିନୀ ଘୋଷ, ଓକିଲ—କଟକ
ଶ୍ରୀ ରାଧାଚରଣ ସଣ୍ଡା, ଡାକ୍ତର—କଟକ ଓ ପୁରୀ
ଶ୍ରୀ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ରାଟ୍ ମହାରାଜ ବିଜୟଦେବବର୍ମା ଡି-ଲିଟ୍—ଜୟପୁର
ଶ୍ରୀ ସୁନ୍ଦରାନନ୍ଦ ବିଦ୍ୟାବିନୋଦ ମହାମହୋପଦେଶକ, ବି. ଏ. ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦମଠ—କଟକ
ପଣ୍ଡିତ ଭୁଲମଣି ଦାସ—କଟକ
ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁ ଏମ୍. ଏ—କଟକ
କ୍ରିଷ୍ଣ ଅବଧୂତ ବିଶ୍ୱନାଥ ବାବା
ଡାକ୍ତର କଟବର ମହାନ୍ତି—କଟକ
ଜଗନ୍ନାଥ ତ୍ରିପାଠୀ, ବି. ଏ. ବିଟି.
ଶ୍ରୀ ବିଜୟଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ ବି. ଏଲ

ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ଉଚ୍ଚାରଣକୁ ଇଂରାଜୀ ଅକ୍ଷରରେ ଅକ୍ଷରାନ୍ତରକରଣରେ ବ୍ୟବହୃତବର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କର ପରିଚୟ

LETTERS & SOUNDS USED IN THE ENGLISH TRANSSLITERATION OF THE ORIYA-WORDS IN THIS WORK.

ଓଡ଼ିଆ ଅକ୍ଷର	Capital	Small	ଓଡ଼ିଆ ଅକ୍ଷର	Capital	Small
ଅ	A	a	ଟ	Ṭ	ṭ
ଆ	Ā	ā	ଠ	Ṭh	ṭh
ଇ	I	i	ଡ	Ḍ	ḍ
ଈ	Ī	ī	ଡ଼	—	rḍ
ଉ	U	u	ଢ	Ḍh	ḍh
ଊ	Ū	ū	ଢ଼	—	rḍh
ଋ	Ṛū	ṛu	ଣ	Ṇ	ṇ
ୠ	Ṛū	ṛū	ତ	T	t
ଌ	Ḷu	ḷu	ଥ	Th	th
ଏ	Ē	e	ଦ	D	d
ଐ	Ai	ai	ଧ	Dh	dh
ଓ	O	o	ନ	N	n
ଔ	Au	au	ପ	P	p
ଂ (ଅନୁସ୍ୱାର)	—	ṁ	ଫ	Ph	ph
ଃ (ବିସର୍ଗ)	—	ḥ	ବ	B	b
ଁ (ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ)	—	ñ	ଭ	Bh	bh
କ	K	k	ମ	M	m
ଖ	Kh	kh	ଯ	J	j
କ୍ଷ	Ksh	ksh	ୟ	Y	y
ଗ	G	g	ର	R	r
ଘ	Gh	gh	ଲ	L	l
ଙ	Ṅ	ṅ	ଳ	L	l
ଚ	Ch	ch	ଅର୍ଦ୍ଧେକ ବା ୱ	W	w
ଛ	Chh	chh	ଶ	Ś	ś
ଜ	J	j	ଷ	Sh	sh
ଝ	Jh	jh	ସ	S	s
ଞ	Ñ	ñ	ହ	H	h

ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷରେ ବ୍ୟବହୃତ ସାଙ୍କେତିକ ଅକ୍ଷର ଓ ଚିହ୍ନମାନଙ୍କ ପରିଚୟ ।

ଅ=ଅବ୍ୟୟ ।
ଅଦାଲତ=ଅଦାଲତଅଦରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ ।
+ ଅଖିଳଣେ=ଅଖିଳଣ ବାଚ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ।
ଅନ୍ୟରୂପ=ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଶବ୍ଦର ଅନ୍ୟରୂପ ।
+ ଅପାଦାନ=ଅପାଦାନ ବାଚ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ।
ଅଶୁଦ୍ଧ=କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ବା ଲେଖାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଅଶୁଦ୍ଧ ଶବ୍ଦ ବା ଉଚ୍ଚାରଣ ।
ଅ=ଅରବୀ ଭାଷା ।
ଅଇନ୍=ଅଇନ୍ ବା ସ୍ମୃତିଶାସ୍ତ୍ରରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ ।
ଇଂ=ଇଂରାଜୀ ଭାଷା ।

ଇତର=ଇତରଜନ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ ବା ଭାଷା ।
ଇତା(ଟା)=ଇତା(ଟା)ଲୀୟ ଭାଷା ।
ଇତ୍ୟାଦି=ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଶବ୍ଦ ଓ ସେହି ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ବା ସେହିଜାତୀୟ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନ ।
ଉ, ଉର୍ଦ୍ଦୁ=ଉର୍ଦ୍ଦୁ ଭାଷା ।
ଏକାର୍ଥକ ସହଚର=ପୂର୍ବ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଏକାର୍ଥରେ ବା ସମାନାର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ ବା ଶବ୍ଦାଂଶ ।
ଓ=ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ।
କଚରିଆ=କଚିରି ଓ ଜମିଦାରୀ ଓ ମହାଜନୀ ସିରସ୍ତା ଆଦିରେ ଓ ଅଶିକ୍ଷିତ ଦରୁଲ ଲୋକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ ବା ଭାଷା ।
କନ୍ଧ, କୁଇ=କନ୍ଧମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଭାଷା ।
+କରଣ=କରଣ କାରକରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ।
+କର୍ତ୍ତୃ=କର୍ତ୍ତୃ କାରକରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ।
+କର୍ମ=କର୍ମ କାରକରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ।
କର୍ମଧା=କର୍ମଧାରୟ ସମାସ ।
କୋଲ=କୋଲ ଭାଷା ।
କ୍ରି=କ୍ରିୟାପଦ ।
କ୍ରି. ବିଣ=କ୍ରିୟାବିଶେଷଣ ।
ଖ୍ରୀ=ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ।
ଖ୍ରୀ. ପୂ=ଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କ ଜନ୍ମର ପୂର୍ବାବ୍ଦ ।
ଗଣିତ=ଗଣିତ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ ।
ଗାଳି=ଇତରଜନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗାଳିରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ ବା ବାକ୍ୟ ।
ଗୁ=ଗୁଜରାଟୀ ଭାଷା ।
ଗ୍ରା, ଗ୍ରାମ୍ୟ=ଗ୍ରାମ୍ୟ ବ୍ୟବହାର;ମାଜିତ ସାହିତ୍ୟରେ ପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଶବ୍ଦ ।
ଗ୍ରୀ, ଗ୍ରୀକ୍=ଗ୍ରୀକ୍ ଭାଷା ।
ଜର୍ମାନ୍=ଜର୍ମାନ୍ ଭାଷା ।
ଜ୍ୟୋତିଷ=ଫଳିତ ଓ ଗଣିତଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ରରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ ।
ତତ୍=ତତ୍ପୁରୁଷ ସମାସ ।
ତା=ତାମିଲ ଭାଷା ।
ତୁର୍କୀ=ତୁରସ୍କଦେଶୀୟ ଭାଷା ।
ତୁଳ=ଆଲୋଚିତ ବିଷୟକୁ ବା ଶବ୍ଦକୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବିଷୟ ବା ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କର ।
ତେ=ତେଲୁଗୁ ଭାଷା ।
ଦର୍ଶନ=ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ ।
ଦେ=ଦେଶଜ ଶବ୍ଦ ।
ଦେଖ=ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ଶବ୍ଦକ୍ରମରେ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଶବ୍ଦକୁ ଯଥାସ୍ଥାନରେ ଖୋଜ ।
ଦ୍ର=ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ ।
ଦ୍ରା=ଦ୍ରାବିଡ଼ ଭାଷା ।
ଧା, ଧାତୁ=ସଂସ୍କୃତ ଧାତୁ ।
ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ=ଧ୍ୱନିଅନୁକରଣରେ କଥିତ ବା ଉଚ୍ଚାରିତ ବା ଅର୍ଥସୂଚକ ଶବ୍ଦ
ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକାରୀ ସହଚର=ପୂର୍ବ ଶବ୍ଦର ଧ୍ୱନି ବିଶିଷ୍ଟ ସହଚର ଶବ୍ଦ ବା ଶବ୍ଦାଂଶ ।
ନଞ୍ ତତ୍=ନଞ୍ ତତ୍ପୁରୁଷ ସମାସ ।
ନପୁଂ=ନପୁଂସକ ଲିଙ୍ଗ ।
ନାଟକ, ନାଟକୀୟ=ନାଟକରେ ବ୍ୟବହୃତ ଭାଷା ବା ଶବ୍ଦ ।
ନାମ=ସ୍ଥାନବିଶେଷର ବା ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କ ନାମ ।
ନିରର୍ଥକ ସହଚର=ପୂର୍ବ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବହୃତ ଅର୍ଥହୀନ ସହଚର ଶବ୍ଦ
ନୋଟ୍=ଆଲୋଚିତ ଶବ୍ଦ ବିଷୟରେ ଟୀକା ।
ନ୍ୟାୟ=୧. ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର; ୨. ଦେଶପ୍ରଚଳିତ ନ୍ୟାୟ ବା ଉକ୍ତି ବିଧିଯିବା ପ୍ରାମାଣିକ ଉକ୍ତି
ପଦ୍ୟ=କେବଳ ପଦ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ଆକାର !
ପର୍ତ୍ତୁ(ଟ୍ଟୁ)=ପର୍ତ୍ତୁ(ଟ୍ଟୁ)ଗୀଜ୍ ଭାଷା ।
ପା=ପାଲି ଭାଷା ।
ପୁଂ=ପୁଲିଙ୍ଗ ।
ପ୍ରା=ପ୍ରାକୃତ ଭାଷା ।
ପ୍ରାଚୀନ=ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ ।
ଫା=ଫାରସୀ ବା ପାରସ୍ୟ ଦେଶ ପ୍ରଚଳିତ ଭାଷା ।
ବ=ବଚନ (୧ବ=ଏକବଚନ, ୨ବ=ଦୁଇବଚନ; ବହୁ ବ=ବହୁବଚନ ।)
ବ=ବଙ୍ଗଳା ଭାଷା ।
ବି=ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ।
ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା=ବିଜ୍ଞାନରେ ବ୍ୟବହୃତ ପାରିଭାଷିକ ଶବ୍ଦ ।
ବିଣ=ବିଶେଷଣ ପଦ ।
ବିଣଜ ବିଣ=ବିଶେଷଣର ବିଶେଷଣ ।
ବିପରୀତ=ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଶବ୍ଦର ବିପରୀତାର୍ଥବୋଧକ ଶବ୍ଦ ।
ବୈଦେ=ବୈଦେଶିକ ଭାଷା(ଯଥା—ଇଂରାଜୀ, ଆରବୀ,ଫାରସୀ, ଫ୍ରେଞ୍ଚ୍, ଜର୍ମାନ୍)ରୁ ଆଗତ ବା ଗୃହୀତ ଶବ୍ଦ ।
ବୈଦ୍ୟକ=ବୈଦ୍ୟକ ଗ୍ରନ୍ଥ ବା ଆୟୁର୍ବେଦରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ ।
ଭତରି, ଭତ୍ରୀ, ଭତଡ଼=ବସ୍ତର ରାଜ୍ୟର ଉତ୍ତରପୂର୍ବ କୋଣରେ କୋଡ଼ିଏ ହଜାର କୃଷିଜୀବୀ ଲୋକଙ୍କ କଥିତ ଭାଷା ।
+ଭବ=୧. ଭାବାର୍ଥର ପ୍ରତ୍ୟୟ ।
୨. ଭବ ବାଚ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ।
ଭିନାର୍ଥକ ବା ବିପରୀତାର୍ଥ ସହଚର=ପୂର୍ବ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ପୃଥକ୍ ବା ବିପରୀତ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ ବା ଶବ୍ଦାଂଶ ।
ମ=ମରହଟ୍ଟୀ ଭାଷା ।
ମ. ପ. ଲୋ=ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧାରୟ ।
ଯଥା=ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଶବ୍ଦର, ଅର୍ଥର ବା ପ୍ରୟୋଗର ଉଦାହରଣ ।
ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ=ଉକ୍ତ ଶବ୍ଦର ଆରୋପିତ ଅର୍ଥ ।
ଲରିଆ=ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଛତିଶଗଡ଼ ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ଉପଭାଷା
ଶିଶୁବଚନ, ଶିଶୁଗୀତ, ଶିଶୁରଞ୍ଜନ=ଶିଶୁମାନଙ୍କ ମନୋରଞ୍ଜନାର୍ଥ ବୋଲାଯିବା ବା ଶିଶୁମାନଙ୍କ ଉଚ୍ଚାରିତ ବଚନ ବା ପଦ ।
ସଂ=ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ।
ସଙ୍ଗୀତ, ପ୍ରାଚୀନ ସଙ୍ଗୀତ=ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସଙ୍ଗୀତ ।
+ସଂଜ୍ଞାର୍ଥ=ସଂଜ୍ଞାର୍ଥ ପ୍ରତ୍ୟୟ ।
+ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥ ପ୍ରତ୍ୟୟ ।
ସର୍ବ=ସର୍ବନାମ ପଦ ।
ସହଚର=ମୂଳ ଶବ୍ଦର ସହଚର ଶବ୍ଦରୂପେ ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ବା ପରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ ।
ସାନ୍ତାଲ=ସାନ୍ତାଲମାନଙ୍କ କଥିତ ଭାଷା ।
ସ୍ତ୍ରୀ=ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ।
+ସ୍ୱାର୍ଥେ=ଶବ୍ଦର ମୌଳିକ ଅର୍ଥରେ ଯୁକ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ।
ହି=ହିନ୍ଦୀ ବା ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ଭାଷା ।
ହେବ୍ରୁ=ହେବ୍ରୁ ଭାଷା ।

୧ବ=ଏକବଚନ ।
୧ମ=ପ୍ରଥମ ।
୧ମା=ପ୍ରଥମା ବିଭକ୍ତି ।
୨ବ=ଦ୍ୱିବଚନ ।
୨ୟ=ଦ୍ୱିତୀୟ ।
୨ୟା=ଦ୍ୱିତୀୟା ବିଭକ୍ତି ।
୩ୟ=ତୃତୀୟ ।
୩ୟା=ତୃତୀୟା ବିଭକ୍ତି ।
୫ମୀ=ପଞ୍ଚମୀ ବିଭକ୍ତି ।
୬ଷ୍ଠୀ=ଷଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି ।
୭ମୀ=ସପ୍ତମୀ ବିଭକ୍ତି ।
ବହୁବ=ବହୁବଚନ ।
+(ଯୁକ୍ତ)=ପରସ୍ପର ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ବା ଧାତୁପ୍ରତ୍ୟୟର ଯୁକ୍ତ ହେବା ଚିହ୍ନ ।
=(ସମାନ)=ଧାତୁ ପ୍ରତ୍ୟୟ ବା ପଦ ମଧ୍ୟରେ ନିଷ୍ପନ୍ନ ଚିହ୍ନ ।
—ଡାସ୍=ଦୁଇଟି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ବା ଶବ୍ଦ ଓ ଅର୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ବା ଦୁଇ ଭାବ ମଧ୍ୟରେ

ଚତୁର୍ଥ=ଚତୁର୍ଥ—etcetera Etc.
ଚତୁର୍ଥୀ=ଚତୁର୍ଥୀ ବିଭକ୍ତି । Law= Legal term
?—ପ୍ରଶ୍ନସୂଚକ ଚିହ୍ନ; !—ସମ୍ବୋଧନ ବା ବିସ୍ମୟସୂଚକ ଚିହ୍ନ

Raja Sri Aditya Pratap Singh Deo, Sereaikela

ସରେଇକଳାଧୀଶର ରାଜା ଶ୍ରୀ ଆଦିତ୍ୟପ୍ରତାପ ସିଂହ ଦେଓ

Tikayet Sri Nrupendra Narayan Singh Deo, B.A., B.L.
Seraikela.

ଟିକାୟତ ଶ୍ରୀ ନୃପେନ୍ଦ୍ରନାରାୟଣ ସିଂହ ଦେଓ ବି.ଏ., ବି. ଏଲ୍.
ସରେଇକଳା

Raja Sri Balabhadra Narayan Bhanj Deo, Keonjhar

କେନ୍ଦୁଝରାଧୀଶର ରାଜା ଶ୍ରୀ ବଳଭଦ୍ରନାରାୟଣ ଭଞ୍ଜ ଦେଓ

Chhotrai Laksminarayan Bhanj Deo, Keonjhar.

ଛୋଟରାୟ ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ଭଞ୍ଜ ଦେଓ, କେନ୍ଦୁଝର

INTRODUCTION TO VOLUME VII
OF THE
PURNNACHANDRA ORDIĀ BHĀSHĀKOSHA.

Completion at last :—

My lifelong devotion to the Oriya language—a language noted for its hoary age, its rich store of vocabulary, its precious gems of classical literature, its melodious metres, its correct pronunciation—which is spoken by no less than 15 millions of people living in five Provinces (Orissa, Bihar, Bengal, Central Provinces and Madras) and the Eastern States Agency and has earned the admiration of many a foreign scholar, made me dream of compiling an encyclopaedic dictionary, the absence of which was, to my mind, not a slight reproach on it. Having resolved to fill up the want I began collecting materials from various sources and localities in 1913, arranging them alphabetically in 1917 and compiling the manuscripts in 1919. In my sister-in-law Srimati Pitambari Debi I got an energetic and devoted colleague, but for whom I could not have succeeded in my endeavours. With her help I finished the manuscripts in 1927.

The quadrilingual Oriya lexicon in 7 volumes covers 9250 (nine thousand two hundred and fifty) pages of dictionary matter, Royal Quarto, which deal with 1,85,000 (one lakh and eighty five thousand) words and phrases used in the Oriya language in the Oriya-speaking areas of India and gives the English transliteration of every word and the derivation or root, Oriya and English meanings and Bengalee and Hindi synonyms in those scripts respectively.

The manuscripts were, at the instance of th Government of Bihar and Orissa, examined by the Director of Public Instruction and by experts who estimated that they would, when printed, occupy 3600 Pages in 2 volumes and would cost about Rs 40,000/-. The matter came up before the Legislative Council of Bihar and Orissa. My esteemed friend and class mate, Dewan Bahadur Srikrushna Mahapatra, then M.L.C, strongly urged that in view of its usefulness the work should receive liberal financial help from the Government. The Government of Bihar and Orissa made a grant of half the amount, leaving me to raise the other half from other sources. But when the work of printing progressed it was gradually found that the bulk and consequently the cost of publication would swell, till at last the work has covered seven volumes in 9250 pages of dictionary matter and about 250 pages of other matters and has cost about one lakh and fifty thousand rupees.

This was not a small performance. I am now nearing my seventieth year; but I have never felt myself unequal to the task laid on me; and during these long 27 years I have never wavered in my devotion to the work. For this strength of mind I again bow to the Lord.

The word collection began in 1913. The printing of the first volume was begun in 1929, and through the Grace of the Almighty Father and the Master the printing of the last word of the last volume was finished in 1940 (August). It will therefore be seen that this has been the product of twenty seven years' labour.

As the work progressed I felt that I would not be able to do justice to it unless I concentrated all my attention and energy on it; and this induced me to give up a tolerably lucrative practice in the Bar and toil day and night. Colleagues I had, but the burden lay on my head. What was most embarassing to me was the huge sum of money required for its production. Fortunately I succeeded, through the strong recommendation of His Excellency Sir John Austen Hubback, M. A., K. C. S. I., I. C. S. (who was in 1927-28 the Commissioner of the Orissa Division and at the instance of Mr. N. F. Peck, C. B. E, I. C. S, then Collector of Cuttack, kindly inspected the manuscripts and was greatly pleased with them), in enlisting the sympathy and financial support of the Government and the princes and noblemen, patrons of learning and literature of Orissa of whom mention will be made later ; but great was my distress when the contributions ran short, and at one stage in the middle of the work I had to

part with my residential house in the town. I have now earned the satisfaction of seeing my labours brought to successful termination and feeling that, humble as I am, I am leaving to my countrymen an heirloom of which they will justifiably feel proud and have rendered some service to my mother-tongue which I hold sacred. I bow to the Lord.

CONTENTS OF THIS AND OTHER VOLUMES :—

The following list gives detailed information about the successive volumes.

Volume.	Date of publication	Contents	No. of pages	Dedicatee	Patron	Remarks
I	September, 1931	The 13 vowels	1193	H. E. Sir J. A. Hubback, M. A., K. C. S. I., I. C. S.	H. E. Sir H. L. Stephenson, K.C. S. I., K. C. I. E., I. C. S., Governor of B & O.	Extra 23 pages of printed matter.
II	August, 1932	6 consonants (Ka to Ṅa)	1268	N. F. Peck Esq. C. B. E., I. C. S.	H. E. Sir James David Sifton, K.C.S.I., K. C. I. E., I. C. S., Governor of B & O.	Extra 19 pages
III	May, 1933	12 consonants (Cha to Tha)	1162	Raja Sri N.P. Deb Ruler, Baudh State.	The Dedicatee.	Extra 23 pages
IV	June, 1934	4 consonants (Da to Pa)	1572	Sahitya Samrat, Maharaja Vikrama Dev Varma, D. Litt. Maharaja of Jeypore.	E. C. Gibson Esq. C. I. E., I C. S. Agent to G. G., Eastern States Agency.	Extra 31 pages
V	March, 1936	4 consonants (Pha to Ma)	1446	Captain Maharaja K. C. Gajapati Narayan Dev, Paralakimedi.	Sahitya Samarat Maharaja V. D. Varma of Jeypore.	Extra 23 pages
VI	June, 1937	6 consonants (Ja to Sha)	1262	Maharaja R. N. Singh Deo, Ruler, Patna State.	The Dedicatee.	Extra 51 pages
VII	Sept, 1940	2 consonants (Sa and Ha)	1345	H. E. Marquis of Linlithgow, Viceroy and Governor General of India.	H. E. Marchioness Linlithgow.	Extra 80 pages
Total 7 volumes	1931—1940	13 vowels and 34 consonants	9248			Extra 250 pages

This last volume deals with the 2 last letters of the alphabet, namely ସ (Sa) and ହ (Ha). Words beginning with the letter (Sa) occupy 991 pages of this volume, this being the letter with the largest number of words. The compound letter କ୍ଷ (Ksha) is learnt by beginners at the end of the alphabet, but phonetically it comes after the first consonant (Ka); and so words beginning with that letter have been given after the words beginning with (Ka) (Vide pages 1843 to 1880 of volume-II).

The 6th volume had brought the collection of words and phrases to one lakh and 60 thousand. The last volume contains about 25000 words and phrases, thus bringing the total number to one lakh and 85 thousand.

It will not be out of place to mention here that while the successive volumes were going through the Press, about 5000 (five thousand) provincial(dialectical), technical, scientific and popular words to which I had no access before, came to my notice. I have compiled them alphabetically. I am sure that a thorough search throughout the Oriya-speaking areas, now lying scattered in four Provinces (Bengal, Bihar, Madras and the Central Provinces) and the Oriya-speaking States, and an overhauling of technical, popular, modern and scientific words, coined in the sister languages to cope with the advance of science and knowledge, will bring to light a number of new words to the tune of another ten thousand.

If God and the Master be pleased to vouchsafe to me strength, health, help and resources, I or some one

Raja Kishore Chandra Birabara Harichandan,
Talcher State.

ତାଳଚେର୍‌ଧୀଶର ରାଜା କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ବୀରବର ହରିଚନ୍ଦନ ।

Patayet Pramode Chandra Deb
of Talcher

ପଟ୍ଟାୟତ ପ୍ରମୋଦଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ, ତାଳଚେର ।

Maheswari Prasad Singh Deb Rajasaheb, Lanjigarh.

ଶ୍ରୀ ମାହେଶ୍ୱରୀ ପ୍ରସାଦ ସିଂହଦେବ, ରାଜା ସାହେବ, ଲଞ୍ଜିଗଡ଼ ।

Sri Sri Sri Braja Sundar Deb, Raja Saheb, Aul Estate,
The Proprietor of the famous late Aul-Raj Circus.

ଆଳ ରାଜ୍ୟାଧିପତି ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜସୁନ୍ଦର ଦେବ
ରାଜା ସାହେବ, ଆଳ ଇଷ୍ଟେଟ୍
ପୂର୍ବତନ 'ଆଳ ରାଜ ସର୍କସ୍'ର ନେତା ଓ ପରିଚାଳକ ।

younger and more energetic than myself may bring out a supplementary volume which will bring up the total number of words to 2,00,000 (two lakhs), a vocabulary of which any Indian language—nay, any language on the face of the earth—may feel proud.

For instance, during my visit to the headquarters of the Aul Estate (Dt. Cuttack) last June (1940), Sri Sri Brajasundar Dev, the versatile and accomplished Raja Saheb of the Estate gave me a list of fifty nautical terms which were in vogue when Aul was one of the centres of the building of sea-going vessels, but which were not available to me when I compiled the work. The Raja Saheb said he could supply several hundreds of Oriya words relating to shipping, boats and ships, fishing, nets and heraldry, which were current when the above occupations were thriving in our country and which are gradually losing currency and will soon disappear if not recorded.

The Title :—

The title of the work has the name of 'Purnnachandra' in memory of the late Maharaja Purnna Chandra Bhanja Deo of Mayurbhanj State, in deference to the wish of his younger brother, Maharaja Sir Pratap Chandra Bhanja Deo, K.C.I.E., Ruler, Mayurbhanj State, who came forward 10 years ago to supplement the original Bihar and Orissa Government grant with a liberal donation followed by another liberal donation four years ago.

Dedicatees :—

The 1st volume has been dedicated to H. E. Sir John Austen Hubback, M. A., K. C. S. I., I. C. S, the first Governor of the Orissa Province, who has been the foster-father of this undertaking and who virtually laid the foundation-stone of this national temple of learning 13 years ago when he, while Commissioner of the Orissa Division, first paid a visit to the Bhashakosha Lodge, by recommending to the Government of Bihar & Orissa a grant of half the then requirement. His services to the Bhashakosha will be referred to later on.

The 2nd volume was dedicated to Mr. N. F. Peck, C. B. E, I. C. S, who was for some time Collector of Cuttack and then Commissioner of the Orissa Division. After the creation of the Orissa Province he has adorned a high official position in Bihar. It was he, who had brought the manuscripts to the notice of Sir John.

The 3rd volume was dedicated to Raja Narayan Prasad Deb, Ruler, Baudh State, who had liberally contributed towards the cost of publication of that volume.

When the time came for the dedication of the 4th volume I had ambitiously thought of His Most Gracious Majesty, the King Emperor, but was sorely disappointed to learn from the late Sir Courtney Terrel, Chief Justice of the Patna High Court, who was one of the illustrious patrons of the work and who enquired about the feasibility of my proposal in England, that this proposal had no chance of being entertained, owing to the fact that the earlier volumes had been dedicated to persons of lesser status.

The 4th volume was dedicated to Sahitya Samrat Maharaja Vikrama Dev Varma D. Litt. of Jeypore, Dt. Koraput, who has been my friend for the last 40 years. He has not only very liberally rendered financial assistance but has supplied words and written articles for the Bhashakosha. He is a great patron of learning and a great personality in the field of Oriya and Telegu Literature. His services will be referred to later on.

The 5th volume was dedicated to Maharaja Krushnachandra Gajapati Narayan Dev, Maharaja of Paralakimidi, who will be remembered in the history of modern Orissa as the proposer of a separate Orissa Province in the First Round Table Conference in England.

The 6th volume was dedicated to Maharaja Rajendra Narayan Singh Deo, Ruler, Patna State, who very generously came forward to meet the major portion of the cost of bringing out that volume.

This last volume has the unique privilege of being dedicated to His Excellency, the Right Honourable Marquis of Linlithgow, P. C., K. T., G. M. S. I., G. M. I. E., Viceroy and Governor-General of India. This privilege, as far as I know, has not fallen to the lot of any other Indian vernacular. Later on I shall relate how the work has been able to secure the patronage of H. E., the Viceroy. This last volume has also the unique distinction of securing the patronage of Her Excellency, Marchioness Linlithgow, which has fallen to the lot of few works of this class.

The bestowal of patronage on this national monument by His Majesty's August Representative, H. E. Marquis Linlithgow and H. E. Marchioness Linlithgow.

It would be interesting to the people of Orissa to know how the work was able to secure this unique privilege. When after the publication of the 6th volume I decided to go to Simla personally to place the same in the hands of its dedicatee, Maharaja Rajendra Narayan Singh Deo, Ruler, Patna State, who was then passing the summer there, the idea of presenting a set of the work personally to H. E, the Viceroy occurred to me. I approached H. E. Sir John Hubback and solicited his advice. H. E. was not sure that an interview could be arranged at such short notice, but advised me to apply to the Military Secretary and take my chance. I followed his advice. I arrived at Simla and waited for a reply. On enquiry at Simla I learnt that the Viceroy had been out on tour and no one there knew when H. E. would return; but, as good luck would have it, H. E. returned on the 8th August 1937 and the interview was graciously fixed for the 10th. I went to the Viceregal Lodge at the appointed time with the 6 volumes already published. His Excellency received me very warmly and granted me a long audience. I handed over the volumes, one by one, after reading out the presentation inscriptions therein. H. E. took the volumes one by one and kept them arranged on the desk in front of him and bade me sit down. H. E. scanned the volumes and said in a very affectionate manner :—"Well, now let me hear something about your famous Dictionary, your Oriya language and yourself". I pulled up my resources and went on telling H. E. the age and peculiarities of the Oriya language, the extent of its use as a mother tongue, the richness of its vocabulary and its metres and the fullness of its phonetic pronunciation. In support of my submissions I read out passages from the Introductions and the body of the different volumes and the illustrations of the different meanings of some Oriya verbs and their idiomatic usages. H. E. continued to turn over the pages of the different volumes and scan the photographs reproduced therein, while I went on explaining to him what the individual originals of the photographs had done for the dictionary. H. E. then graciously enquired about the history of the undertaking, the duration of my labour and the financial and other resources and the patronage of the Local Government and specially of H. E. Sir John Hubback, which had enabled me to come so far. "I had no idea of the richness and melodiousness of your language and its age" remarked His Excellency. Then came the question of dedication of the last volume which would bring my labour of 25 years to its conclusion. I said that it would be presumptious on my part to aspire to dedicate it to His Excellency. "I would deem it a matter of great pleasure to be so associated with this wonderful production of which, I am sure, your nation will feel proud" was the gracious reply of H. E., I was so overjoyed on hearing this, that I sprang on my legs and, forgetting myself, actually danced before H. E., and laying my hands on the person of H. E., exclaimed "Today is a red letter day in the history of the Oriya nation when the August Representative of His Most Gracious Majesty graces its national monument of learning with H. E.'s patronage. May God shower His choicest blessings on Your Excellency and on His Majesty, whose Viceroy you are". H. E. said "The Viceroy has never lent his name to any such undertaking; but considering the excellence of the work and the herculean labour the compilation has involved, I lend my name unhesitatingly to this marvellous production of yours."

I expressed my gratefulness to H. E. and offered my homage to His Majesty, by reciting the Sanskrit Sloka from Manu, which means that the King exists as the human embodiment of the Great God :—

"ମହତୀ ଦେବତା ହ୍ୟେଷା ନରରୂପେଣ ତିଷ୍ଠତି ।"

His Excellency then bade me a most cordial 'Au Revoir', hoping to meet me again in Orissa which H. E. was proposing to visit the following year. Thus ended the memorable interview which secured for the Oriya language the patronage and good wishes of His Majesty's August Representative in India.

During the interview I heard a tiny bell ring more than once. When after the interview I went to the room of the Private Secretary Mr. J. G. Laithwaite, C. I. E., I. C. S., to pay him my respects, he naively and humorously remarked that I had monopolised more than half an hour of H. E.'s time. I told him that I was only answering H. E.'s questions. He told me that H. E. the Viceroy had been so gracious to me not only because I deserved it but also because Sir John Hubback had spoken very highly of me over the phone.

Maharaja Rajendra Narayan Singh Deb,
Ruler, Patna State.

ପାଟଣାଧୀଶର ମହାରାଜ ରାଜେନ୍ଦ୍ରନାରାୟଣ ସିଂହ ଦେବ

Sahityasamrat Maharaja Vikram Dev Varma D. Litt, Jeypur State.

ଜୟପୁରରାଜ୍ୟାଧୀଶର ସାହିତ୍ୟସମ୍ରାଟ୍ ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ବିକ୍ରମଦେବ ବର୍ମା, ଡି. ଲିଟ୍.

Soon after my return from Simla I received a communication from the Private Secretary acknowledging with thanks the receipt of the 6 volumes of the work presented to H. E. and intimating that H. E. was pleased to accept the dedication of the seventh volume to him.

I. may mention here that H. E. has since then evinced a keen personal interest in the progress of the 7th volume, by more than once sending his good wishe for its early completion and making liberal personal donation thrice. H. E. visited Cuttack at the end of July, 1939, only one month before the outbreak of the War; and though the visit was very brief and though H. E. had a very busy time here, I was granted an interview, at which H. E, enquired regarding the progress of the work and wished its speedy completion.

Besides the Dedicatee, each volume of the work has a Patron of it own. The first six volumes had different Patrons. In grateful recognition of the memorable service Her Excellency has been rendering to the people of India in retarding the progress of Tuberculosis in India, I cherished the idea of constituting Her Excellency Marchioness Linlithgow the Patroness to this volume. I happened to be in Calcutta during the visit of Their Excellencies in December, 1937. I then applied for an interview with Their Excellencies for soliciting Her Excellency's patronage for the 7th volume, Though an interview could not be arranged, all engagements having been drawn up long before Their Excellencies' visit to Calcutta, Her Excellency promptly permitted me to constitute her the Patroness for this volume and favoured me with H. E's photograph, which is reproduced in this volume.

My Colleagues and assistants in this volume :—

The following have been my colleagues and assistants in the pudlication of this volume :—

Srimati Pitambari Debi who has been my colleague and helped me since the beginning and has never grudged any assistance required of her during the last 22 years.

Pandit Kulamani Das Kavaytirtha, Retired Headpandit, Ravenshaw Collegiate School, (reviser).

Sri Satindra N. Rai, M.A , B. L.,D. Litt, Zamindar of Lakhannath (supplier of Bengalee synonyms).

Sri Krushna Chandra Mishra, M.A., B. L. Pleader Cuttack, (reviser).

Pandit Suresh Chandra Jha, Assistant Teacher, Fawcus Baisya Bidyalaya, Cuttack, (supplier of Hindi synonyms).

Sri Bhubaneswar Misra of the Ambika bookshop, (fair copyist).

Sri Jagannath Tripathi B. A., B. T, Retired Headmaster, Training School, Cuttack, (reviser).

Sri Krushna Chandra Kar, Reader, Government Press, Cuttack. (fair copyist).

Pandit Satyakinkar Mukherjee, Assistant Teacher P, M. Academy, (supplier of Bengalee synonyms).

Lal Saheb Sibanarayan Deo of Khariar (supplier of dialectical words).

Pandit Narasingha Mahapatra, Samenta, Assistant Teacher, P. M. Academy, (fair copyist).

Sj, Sashibhusan Rai, Secretary, Utkala Sahitya Samaja, (supplier of words).

Sri Bichhanda Charan Patnaik B. A., B. L, (reviser and faircopyist).

Sri Kabichandra Kali Charan Pattnaik (supplier of words).

Sri Biswaksen Bahidar, News-paper Representative, Sambalpur, (supplier of dialectical words).

Sri Trilochan Patnaik, News-paper Reporter, Patna State, (supplier of dialectical words).

Sj Durga Charan Rai B. A, Sadar S. D. O.. Patna State, (supplier of dialectical words).

Srimati Sumati Debi (wife of Sj. D. C. Rai), (supplier of dialectical words).

Sj. Jagannath Rao, Civil Court Commissioner, Judge's Court, Cuttack, (supplier of words).

Master Jagabandhu Praharaj, foster-son of Pitambari Debi and as well as mine. aged 10 years. (When he finds an Oriya word new to him in the playground or class, he runs to me and asks me to find out if the word finds place in the dictionary. Through his inquisitiveness I have added some dozens of words to this volume).

Sj. Narayan Sathia, B. A., Head Reader, Orissa Government Press. (supplier of words).

Sj Dhaneswar Satpathi of Sahakar Press, Cuttack, (supplier of words).

Mr. C. R. Battersby, M. B. E., Superintendent, Orissa Government Press, (adviser as to the printing of blocks and binding).

Sj. Nandakishore Patel of Laida, Sambalpur, (supplier of dialectical words).

Srimati Romola Kar, Proprietress, U. S. Press, Cuttack. (Printer)

Rai Saheb Bamadeb Misra, B. A., Dewan, Athmallik State. (supplier of dialectical words)

Sj. Kulamoni Kar, Manager, U. S. Press, Cuttack (Proof corrector)

Babu Parikhit Khandual of Sambalpur. (supplier of dialectical words).

Srimati Aparnna Debi, Poetess, Puri. (supplier of words)

Babu Batakrushna Praharaj, B. A., my younger brother (supplier of words).

Sj. Balakrushna Kar B. A., Proprietor, Saraswata Press (maker of halftone blocks).

S. Ziaullah, Photographer, Photo House, Choudhury Bazar, Cuttack (photographer for this work)

Manir Khan, Head-compositor, U. S. Press, Cuttack. (Supervisor of composing)

Azam Ali Khan, Daftry, Circuit Court, Cuttack (supervisor of binding).

Sj. Rangalal Modi M. L. A. (supplier of paper)

Mr. E C. Ansorge C. I. E., I. C. S. Advisor to H. E. The Governor of Orissa, has very kindly gone through this Introduction and revised it.

ers of articles for this volume.

Sahitya Samrat Maharaja Vikrama Dev Varma, D. Litt, of Jeypore Samasthanam.

Professor B. V. Ray, Ravenshaw College, Cuttack.

Pandit Kulamani Das Kabyatirtha, Government Pensioner.

Poet Chandra Sekhar Das of Jajpur.

Sj. L. N. Sahu M. A, of the Servants of India Society, Cuttack.

Abadhut Biswanath Baba, Missionary Satya Mahima Dharma.

Professor Baikoli Mahaptra, Jyotisha Visarada of Khallikote.

Dr. Natabara Mahanti, Principal, College of Homeopathy, Cuttack.

Sj. J. Tripathi B. A. B. T. Govt. Pensioner.

Sj. Bichhanda Charan Patnaik, B. A., B. L.

Dr. Kailash Chandra Rao, Cuttack.

Patayet Balabhadra Dhir of Madhupur Estate.

Kabichandra Kalicharan Patnaik, Cuttack.

Sj. Jagabandhu Singh, M. L. A of Puri.

Mahamohopadesaka Sri Sundranand Bidyabinod B. A of Satchidananda Math, Cuttack.

Sj. Manmohan Ghosh B. L., Pleader, Cuttack.

Sj. Prafulla Chandra Patnaik, Sub Registrar Orissa.

Sj. Banshidhara Mahanty, Office Superintendent Keonjhar State.

Pandit Ramchandra Misra, Head Pandit, Rama Krushna Tol, Puri.

Sj. Kedar Nath Mahapatra, B. A., Dip. Ed. Bhubaneswar.

Sj. Jogendra Nath Das, Cuttack.

Distinguished Visitors.

Hon'ble Justice S. P. Varma, Patna High Court.

Sj. Priyaranjan Sen M. A, P. R. S. Kabyatirtha of the Calcutta University.

Maharaja Rajendra N. Singh Deo, Ruler, Patna State, accompanied by Raja Sankar Pratap Mahindra Bahadur, Ruler, Dhenkanal State.

Sri Ramachandra Gajapati Deb, M. L. A. Raja Saheb of Badakhemindi Estate.

Lal Artatran Deb M. L. A., Raja Saheb of Khariar State.

Raja Kishore Chandra Birabara Harichandan, Ruler, Talcher State.

Srijukta Thakkar Bapa.

Raja Dharanidhar Indra Deo Deb, Ruler, Bonai State.

Lt. Colonel G. Verghese, D. P. H. and I. G. of Prisons, Orissa.

Rai Saheb M. N. Basu, Late Dt. Magistrate, Cuttack.

Sj. Biswanath Das B. A., B. L., Ex. Prime-Minister, Orissa.

Sj. Harendra Nath Dutta M. A., B. L., Vedanta Ratna, Vice President, Theosophical Society, Calcutta.

Sj. G. N. Gokhale, I. E. S. (retired), General Secretary Indian Section of Theosophical Society, Benares.

Sj. Radhakanta Saran, Assistant Commissioner of Income-tax, Patna.

Sri Gopal Chandra De B. L., Assistant Sessions Judge, Orissa.

C. R. Battersby M. B. E. Superintendent, Orissa Government Press.

Lal Sibanarayan Deb, Khariar

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲାଲ ଶିବନାରାୟଣ ଦେବ,
ବଡ଼ ଲାଲ ସାହେବ, ଖଡ଼ିଆଲ

Sreemati Baidehi Kumari Debi,
wife of Bara Lal Saheb, Khariar

ଶ୍ରୀମତୀ ବୈଦେହୀ କୁମାରୀ ଦେବୀ, ଖଡ଼ିଆଲ

Lal Sri Artatran Dev, M. L. A. Raja Saheb of Khariar.

ଲାଲ୍ ଶ୍ରୀ ଆର୍ତ୍ତତ୍ରାଣ ଦେବ, ରାଜା ସାହେବ, ଖଡ଼ିଆଲ

Jubaraj Sri Anup Singha Dev, Khariar

ଯୁବରାଜ ଶ୍ରୀ ଅନୁପ ସିଂହ ଦେବ, ଖଡ଼ିଆଲ

Financial supporters of this volume :

The financial assistance of the under mentioned contributors enabled me to bring out this volume, which, owing to various reasons, was delayed by 3½ years and consequently cost about 50% more than the previous volumes.

H. E. the Right Hon'ble Marquis of Linlithgow, Viceroy and Governor-General of India; H. E. Sir John Austen Hubback, Governor of Orissa; Ranee Damarudhara Priya Devi, grandmother of the Ruler and her grandson Raja Bhanuganga Tribhubana Dev, Bamra State; Raja Sri Krushna Chandra Singh Mandhata, Ruler Nayagarh State; Raja Aditya Pratap Singh Deo, Ruler Seraikela State; Raja Balabhadra Narayan Bhanj Deo, Ruler Keonjhar State (who had also contributed for the previous volumes); the Ex—Congress Ministry of Orissa; Srimati Baidehi Kumari Debi (wife of Lal Sibanarayan Deb, Bara Lal Saheb, Khariar Estate who had contributed liberally towards the 6th volume); Jubaraj Anup Singh Deo of Khariar Estate (whose father, Lal Artatran Singh Deo M. L. A., Raja Saheb of Khariar Estate had contributed for the sixth volume); Raja Kishore Chandra Birabar Harichandan, Ruler Talcher State; Raja Kishore Chandra Deb, Ruler Athmallik State (who, since the publication of the 1st volume has been rendering financial help almost every year); Raja Radhanath Dev Varma, Ruler, Athgarh State; Raja Ramachandra Mardaraj Dev Bahadur M. L. A, Raja Saheb of Khallikote, Athgarh and Biruli Estates (who had also contributed for volume-3); Raja Dharanidhar Indra Deo Dev, Ruler, Bonai State; Raja Kishore Chandra Deo Bhanj, Ruler Dasapalla State; Sri Sri Sri Braja Sunder Dev, Raja Saheb of Aul Estate; Sri Maheswari Prasad Dev, Raja Saheb Lanjigarh Estate; Adhikari Brundaban Das Goswami, Mahanta of Oriya Math, Puri; Sri Chowdhury Mrutyunjaya Narayan Praharaj Mandahta, Zamindar, Irda Praharaj Estate Balasore; Rai Saheb Chowdhury Nrusingha Charan Mahapatra of Jajpur; Rai Saheb Giridhari Lal Moda, Merchant, Cuttack; Professor Bipin Bihary Ray, M. A. Ravenshaw College. Cuttack; Raja Birabara Krushna Chandra Singh Bajradhara Narendra Mahapatra, Ruler, Ranpur State, Patayet Pramode Chandra Dev of Talcher; Sj. Joyadyalji Goenka, Proprietor, Gita Press, Gorakhpur, U. P; Sri Motilal Pandit Zamindar, Cuttack, Sri Ram Lochan Saran, Proprietor Pustak-Bhandar, Laheria Serai, Darbhanga; Sri Jagannath Satpathi of Nakuapara, Dt. Puri; Sri Satyabadi Hota, Landholder of Sakhigopal; Rai Bahadur Manmathanatha Dev of Balasore; Sree Ramachandra Gajapati Dev M. L. C. Rajasaheb of Bodokhemidi; Sri Purnna Chandra Harichandan Jagadeb, Raja Saheb of Surangi; Sri Jubaraj Jagannath Dev of Sukinda Estate, Sri Jagannath Rajamani Rajdeo, Raja Saheb of Mandasa State, Srimati Suniti Kumari Debi (widow of the late Rai Bahadur Bhuyan Bhaskar Chandra Mahapatra of Ertal, Bhadrak) who has made a decent donationin commemoration of her husband.

The following have made payments of sums promised by them towards the cost of publication of volume 6th :—

Maharaja Rajendra Narayan Singh Deo, Ruler Patna State; Umarshi Haridas, Contractor, Patna State; Sri Khandapati Achhutananda Panda of Patna State; Lal Raghuraj Singh and Sadanand Singh Bhoi of Patna State; Rai Saheb Sankarsan Gartia of Kolabira Estate; Lal Sadananda Singh, Raja Saheb of Borasambar Padampur Estate (who has paid the balance of his late father's promised donation); Mahanta Gadadhara Ramanuja Das of Emar Math, Puri; Raja Sarat Chandra Munipal, Ruler Pallahara State.

The other patrons of the work:—

H. E. Sir John Austen Hubback, M. A, K. C. S. I., I. C S. the first Governor of the Orissa Province, has been connected with the work since the beginning, when H. E. was the Commissioner of the Orissa Division 14 years ago. It was due to his strong recommendation after examination of the manuscripts hat the work secured the initial financial support of the B & O Government.

As Chairman of the Banking Enquiry Committee, as Chairman of the Orissa Administration Committee, as Executive Councillor and Vice-President of the Executive Council B & O and finally as Governor of the Orissa Province, wherever he has been, H. E has bestowed his fostering care on it and has watched its progress with paternal solicitude. To H. E. I owe the introduction of this work to the most gracious notice of H. E. the Viceroy and H. E. Marchioness Linlithgow, It was due to H. E's recommendation that I was presented with the Kaiser-I-Hind medal and I secured recognition by the bestowal of the title of Rai Bahadur. The following words addressed to me by H. E. on 20, 1. 38 at a Public Durbar at Cuttack always ring in my ears:—

"Rai Bahadur Gopal Chandra Praharaj.

It is my confident hope that you will be able to crown many years of service to education and literature by the completion of the monumental dictionary which has already made you known to scholars far beyond the Province. You have made a notable contribution to the study of language and paved the way for a revival of Oriya culture. It is fitting that the energy, enthusiasm and intellectual ability, which has added lustre to the name of Utkal, should be recognised. It gives me particular pleasure to invest with the title of Rai Bahadur, one whose friendship I made 12 years ago and have greatly valued ever since"

Naturally *Lady Hubback* has been the foster-mother of the undertaking. She was pleased to grant an interview to my colleague Srimati Pitambari Debi and appreciated the valuable assistance rendered by her to this work for the last 20 years.

Mr. E. C. Ansorge, C. I. E, I. C. S, Adviser to H. E, the Governor of Orissa, but for whose keen solicitude for the completion of the work it would not have been possible for me to finish the printing. He had some hand, as Education Secretary to the Government of Bihar and Orissa, in my securing a liberal government grant 13 years ago; and now as Adviser to H. E. the Governor of Orissa it was he who enabled me to secure the wherwithal to finish the printing of this volume.

While Poet Rabindra Nath Tagore was presented with the title of Kabi-samrat by the Andhra Research University, Vizianagram, I, as a Fellow of the University, presented a set of the work to the Poet. His appreciation couched in the following terms has made me grateful to him:—

UTTARAYANA
20th July, 1938.

The Purnnachandra Ordia Bhashakosha is an encyclopaedic dictionary which has been found extremely useful for the work of our Research Department in the Viswabharati. The compiler Mr. G. C. Praharaj and his collaborators deserve our sincere thanks for the excellent work they have done.

Lt. Colonel Robson, Late Resident, Eastern States Agency.

Sahitya Samrat, Maharaja Sri Vikram Dev Varma, D. Litt., Maharaja of Jeypore. The 4th volume was dedicated to the Maharaja. His liberality enabled me to bring out the 5th volume. The Maharaja has been connected with the work for about 20 years. As a member of the Vernacular Development Committee, B & O, he first brought the manuscripts to the notice of the Government. To him the work owes its introduction to H. H. the Maharaja of Travancore, H. H. the Maharani Sethu Parbati Bai of Travancore and H. E, the Hon'ble Dr. Post Wheeler, M. A. D. Litt., Envoy of the United States Government to the Government of India. To his influence also I owe the successive titles of Sahitya Bisarada and Sahitya Bhushana awarded by the Andhra Research University of which the Maharaja is the Chancellor.

Ranee Damarudhara Priya Debi, the accomplished Senior Dowager Rani (Raj Jejemata) Bamra State. Her attainments and the life of her consort the late Raja Satchidananda Tribhubana Deb as well as of 3 other Rulers of the Bamra House have been dealt with under the words Satchidananda Deb and Sudhala Deb of this volume. The Bamra House is the biggest financial contributor to this volume.

Sj. Biswanath Das B. A., B. L. Ex-Prime Minister and Sj. Bodhram Dubey M. A., B. L. Ex-Education Minister of Orissa were sympathetic towards this work, and it was in their tenure of office that the Bhashakosha secured a Government grant.

Two successive Governors B. & O., successive Agents to the Governor General and Residents, Eastern States Agency, Commissioners, Political Agents, Deputy Commissioners, Collectors, Directors of Public Instruction and Secretaries to the Government of Bihar and Orissa and of Orissa have extended their patronage and good wishes to this as well as the previous volumes of the work.

Bestowers of blessings and good wishes.

Swami Satchidananda Saraswati, Mahant of Sankaracharya Math, Puri and Bhubaneswar.

Abadhut Biswanath Baba, Satyamahima Dharma Missionary.

Pagla Baba and Baya Baba of the Orissa States who visit the Asrama unannounced and leave in the same way.

Professor Baikoli Mahapatra, Jyotisha Visarada Astronomer, Khallikote.

Pandit Jagannath Rath, Jyotishiratna, Birabalabhadrapur, Puri.

Sri Benjamin Mahanty of Peyton Sahi, Cuttack.

The Late Raja Harihar Mardaraj Deb,
Khallikote & Athgarh Estates.

ସ୍ୱର୍ଗତ ରାଜା ଶ୍ରୀ ହରିହର ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ଦେବ, ଖଲ୍ଲିକୋଟ-ଅଠଗଡ଼

Raja Bahadur Ramachandra Mardaraj Dev, M L. A.
Raja of Khallikote, Athgarh & Biruli Estates.

ରାଜାବାହାଦୁର ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ଦେବ ଏମ୍. ଏଲ୍, ଏ.
ଖଲ୍ଲିକୋଟ, ଅଠଗଡ଼, ବିରୁଳି ରାଜ୍ୟାଧିପତି

Bestowers of blessing in heaven :—

My father, the late Narasingha Praharaj, who, I am sure, is blessing the work from heaven.

The late Mr. M. S. Das C. I. E, whose connection with this work has been alluded to in the 1st volume.

The late Viswanath Kar, Proprietor of the U. S. Press (in which this work has been printed) and Editor of the Utkal Sahitya (Magazine).

The late Pandit Nilamani Misra of Jajpur.

The late Utkalamani Pandit Gopabandhu Das, the Founder of the Samaja paper, published an editorial in his paper on 27-8-27 when the manuscripts had just been completed, and solicited God's blessings on the work. He must be feeling very happy in heaven on seeing the completion.

My God-brother the late Chowdhury Ram Narayan Praharaj Mandhata, Proprietor; Irda Estate, District Balasore (who had been urging me to undertake the compilation of a comprehensive Oriya Dictionary (Vide-Introduction to Vol. 2), the want of which he was keenly feeling, must now be happy in heaven on finding that his unworthy elder brother has at last succeeded in carrying out his wish.

Bestowal of honours, recognition, appreciation: —

Allusion has been made to the speech of His Excellency Sir J. A. Hubback at the Durbar held on 20-1-38 and to the appreciation of Poet Tagore.

The Cuttack Municipality, with Rai Saheb Somanath Mahapatra as Executive Officer and Mr. R. P. Ward I. C. S, as Dt. Magistrate in charge, honoured the Bhasakosha by naming the former Normal School Lane, in Ward No. 2 of the Cuttack Municipality, on which the Bhasakosh Asrama stands, as the Bhasakosha Lane.

The Andhra Research University, Vizianagram, which had bestowed on me the title of Sahitya Bisarada in 1936 has augmented the title by changing it to Sahitya Bhusana at its Convocation held on 11-3-40. The Andhra Research University has published my article "The Oriya Language and Lexicon" as a University publication and presented a set of the work to the California University.

The Principal, Raipur Rajkumar College did me the honour by inviting me to deliver lectures to the College on "History of Orissa and the Oriya Language".

Pandit Laxminarayan Misra of Sambalpur published a poem in Oriya, appreciating my humble work, in the Utkal Sahitya Magazine (Vol. 4 No. 3) in July, 1937. The poem is quoted in the Oriya Introduction.

Poet Chintamani Mahanty has honoured me by publishing a poem appreciating my labours and has included it in his Complete Work. This has also been printed in the Oriya Introduction.

The "Indian Theosophist" (Editor Mr. G. N. Gokhale) had the following appreciating article about myself and the dictionary in its issue of March, 1939.

"Whatever time Orissa takes to come to its own, it certainly has put its house in order, as far as the language is concerned. Thanks to the herculean labours of one man possessed with an idea, the Oriya language can now boast of a Lexicon in 7 volumes. It is altogether a very labourious undertaking; and it is very interesting to remember that the original manuscript was practically the unaided work of the compiler, helped by his 'uneducated' Sister-in-law Srimati Pitambari Debi, who, moving amongst illiterate villagers, collected hundreds of new words. It took 14 years from 1913 to 1927 to get the draft ready. This was then thoroughly revised by a number of Pandits and publication was started in 1931, with the result given above. I have left over the name of the compiler to be mentioned last, as I do not want to make him blush, but as it is already on the lexicon, I shall add that he calls himself in this life Gopal Chandra Praharaj, with a Rai Bahadur in the beginning and a Sahitya Bisarada at the end. The very street on which he lives is called 'the Bhasakosha Lane'.

"The whole work has involved so much labour, not to speak of monetary sacrifice, that I wonder why he did it at all. The only explanation I can suggest is that he must have been an old Oriya grammarian who felt pained at what his lingua had come to, or a tyrannical conquerer who destroyed all the books of the Oriya language centuries ago, and now wants to pay off that debt. Whatever the reason, I know he has achieved what I would never have attempted and never got through. It reminds me of the bird which set about emptying the ocean with its beak; and if I ever build a temple to Patience, I shall not fail to put in it a statue of the Rai Bahadur.

× × × × ×

It is interesting to record that this Father of the Oriya language and his sister-in-law have joined the Theosophical Society only 4 months ago".....Madam Sophia Wadia, Editor of the Indian P. E. N. Magazine, Bombay, has published an appreciative notice of my work in the Magazine (Vol. II. No. 6).

The Raja Saheb of Talcher and Professor Priyaranjan Sen M. A., P. R. S of the Calcutta University very appreciatingly alluded to my labours in the Presidential addresses, delivered in the annual gatherings of the Utkal Sahitya Samaja in the years 1938 & 1940. Professor Sen's appreciation has been reproduced in the Oriya Introduction.

Sj. S. B. Rath, Editor of the 'New Orissa' and the 'Asha' of Cuttack; Sri A. Acharya, Editor of 'the Oriya' of Berhampur; Sj. L. Misra M. A, Editor of the 'Samaja' of Cuttack; Sj. K. S. Patta Deo, Editor, of the 'Nabina' of Berhampur; Lala N. K. Rai, Editor of the 'Desakatha' of Cuttack; the 'Statesman' of Calcutta, and the 'Gardajat Basini' of Talcher have taken appreciative notice of my labours.

Loss of my patrons, wellwishers and colleagues :—

1. The late Mahananda Kar, Proprietor of U. S. Press, Cuttack, in which this work has been printed (who used to take a keen interest in the printing like his late father V. Kar).

2. The late Sir Courtney Terrel, Chief Justice, Patna High Court.

3. The late Raja Rajendra Singh Bariha of Borasambar Estate, Sambalpur.

4. The late Sri Khirod Singh, Zamindar of Atgaon, Patna State.

5. The late Amar Ballav Dey M. A., B. L, State Judge, Bamra State.

6. The late Mrs. K. Ward, who, when she was at Cuttack with Mr. R. P. Ward as Collector, visited the Asrama and took a keen personal interest in the progress of the work.

7. The late Rai Bahadur Bhuyan Bhaskar Chandra Mahapatra, Labour Contractor and Zamindar of Bhadrak District Balasore.

8. The late Prachya Vidya Maharnaba N. N. Basu, Compiler of the Bengalee and Hindi Encyclopedias.

Presentation copies :—

H. E. the Viceroy.

H. H. the Maharaja of Travancore, to whom I was introduced at Waltair by Sahitya Samrat Maharaja Bikram Dev Varma, D. Litt, in December 1937, honoured me by accepting a set of the work as a present.

Poet R. N. Tagore.

The California University, U. S. A.

The Andhra Research University, Vizianagram.

The Library of the Theosophical Society, Adyar, Madras.

The authorities of the Ravenshaw College Museum have accepted the manuscripts (about 100 volumes) of the Bhasakosha and have given them a place in the Museum.

Subscribers :—

The work has got subscribers in some of the Provinces of India, outside Orissa, as well as in Burma, England, France, Germany, Italy, Norway.

The Support of the undertaking.

The support and blessing and help the work has received from persons holding opposite views :—

From a study of the progress of this work through the successive volumes and the list of patrons, financial supporters, colleagues, assistants, advocates, appreciators, bestowers of blessing and volunteers of this national work, it will be seen that persons professing different views, political and religious occupying different grades, social and educational, rich and poor, high and low, old and young, Congressmen, officials and non-officials, persons of the world and anchorites, Rajas and subjects, Zamindars and raiyats, quarreling and litigating brothers, ladies and gentlemen, the Bench and the Bar, Swarajists and Loyalists Rulers and Dewans, Title holders and plain persons, Hindus, Muslims and Christians, Mahatma Gandhi and the Viceroy, Residents and Governors, Adviser to the Governor and Ministers, Secretaries to the Congress Ministry and to the Government, Executive Councillors and members of the Assembly (Local and Central) teachers and students, graduates and

Raja Sri Radhanath Dev Varma
Ruler, Athgarh State

ରାଜା ଶ୍ରୀ ରାଧାନାଥ ଦେବ ବର୍ମ୍ମା, ଅଠଗଡ଼ ରାଜ୍ୟାଧିପତି

Raja Sri Saratchandra Munipal,
Ruler, Pal Lahara State

ପାଲଲହଡ଼ାଧୀଶ୍ୱର, ରାଜା ଶ୍ରୀ ଶରଚ୍ଚନ୍ଦ୍ର ମୁନିପାଲ

Raja Sri Kishore Chandra Dev
Ruler, Athmallik State

ଅଠମଲ୍ଲିକ ଅଧିଶ୍ୱର
ରାଜା ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ

Rai Saheb Choudhury Nrusingha
Charan Mahapatra, Jajpur

ରାୟ ସାହେବ ଚୌଧୁରୀ ନୃସିଂହ ଚରଣ
ମହାପାତ୍ର, ଯାଜପୁର

Rai Saheb Seth
Giridhari Lal Moda, Cuttack

ରାୟ ସାହେବ ସେଠ
ଗିରିଧାରୀ ଲାଲ ମୋଡ଼ା, କଟକ

non-graduates, Officers of the I. C. S. and of the P. C. S, Political Agents and Divisional Commissioners have laid aside their differences and personal equations in rendering me help in the raising of this national temple of learning, in every conceivable way, some by patronage, some by propaganda, some by money, some by advocacy before prospective helpers, some by contribution of articles, some by appreciation and criticisim, some by advice and some by blessing and good wishes, some by supply of words and some by actual work.

Mahatma Gandhi had laid his blessing hands on the manuscripts; the late Utkalamani Gopabandhu pronounced his benediction on the manuscripts; His Excellency, the Governor of Orissa (the dedicatee of the 1st volume) had laid the foundation-stone; H. E's Adviser has put the coping stone on this edifice; H. E, the Viceroy (the dedicatee of the last volume) has put the finishing touch to it.

Two of the premier Oriya Rulers (Kalahandi and Mayurbhanj) had made the initial contribution which enabled me to begin the publication. Two of the premier Ruling Houses of Orissa, namely Bamra and Nayagarh, made the concluding contributions which enabled me to bring out this volume.

Sympathisers, wellwishers and volunteers.

The following gentlemen as sympathisers, wellwishers and volunteers have rendered me invaluable help in doing propaganda work, advocating and defending the cause of the Bhasakosha, watching with great interest the progress of the work through the press and bringing it to the notice of prospective patrons and securing subscribers. But for the host of these sincere wellwishers I would not have succeeded in bringing this costly undertaking to completion :—(alphabetically).

Rai Bahadur A.K. Bose, Retired Distirct Magistrate, Dewan Bamra State.

Sj. Adwait Ch. Mahanty, B. A, S. D. O, Bamra State.

Sj. Akshyayakumar Ghose Tr. Officer, Nayagarh State.

Sj. Aniruddha Mishra M. A, B. L, Dewan Borasambar Estate.

Rai Saheb Arta Ballav Mahanty M. A, Professor Ravenshaw College, Cuttack.

Sj. Ajit Kumar Das B. A, Professor, Rajkumar College, Raipur.

Rai Saheb Biswambhar Misra, P. A, to D. P. I, Orissa.

Rai Saheb Bamdeb Misra B. A, Dewan, Athmallik State (the most energetic helper).

Sj. Bansidhar Mahanty, Office Supdt., Keonjhar State.

Sj. Bhagirathi Mahapatra M. A., B. L. Chairman, Cuttack Municipality.

Sj. Batakrishna Mahanty, B. A., late Dewan, Baudh State.

Sj. Batakrishna Praharaj B. A, Cuttack (my younger brother).

Sj. Biswanath Mishra, Head-clerk, Judge's Court, Cuttack.

Baidyaratna Balunkeswar Acharya, Cuttack.

Sj. Biswaksen Bahidar, News-Agent, Sambalpur.

Sj. Kumar Bidyadhar Singh Deo B. A., B. L., of Jeypore.

Rai Bahadur Bhikari Charan Patnaik, Cuttack.

Rai Bahadur Chintamani Acharya, M. A., B. L., Advocate, Cuttack.

Sj. Churamani Naik of Gangpur.

W. V. Duke Esq. I. E. S, late D. P. I, Orissa.

Baidyaraja Dayanidhi Misra, Cuttack.

Sj. Durga Ch. Rai B. A, Sadar S. D. O, Patna State and his wife Sm. Sumati Debi.

M. Enamur Rahaman, I. T. O, Berhampur.

G. E. Fawcus Esq. C. I. E., I. E. S, late D. P. I, B and O.

Mr. Forbes, Assistant Principal, Rajkumar College, Raipur.

Sj. Gajendra Prasad Das M. A. B. L, Advocate, Patna.

Sj. Gobinda Prasad Singh, Dewan, Aul Estate.

I. C. Griffith Esq. I. C. S, Political Agent, Orissa States.

Sj. Gopinath Satpathi, Laida, Sambalpur.

Sj. Harekrishna Mahatap, Zamindar, Balasore.

Sj. Hari Prasad Deb, Dewan, Pallahara State.

Sj. Janardan Nanda, Dewan, Nayagarh State.

Sj. Jagamohan Patnaik, Dewan, Khallikote, Athgarh and Biruli Estates.

Sj. Jaganmohan Misra, Secretary to Ruler, Talcher State.

Sj. Jagannath Rao, Civil Court Commissioner, Judge's Court, Cuttack.

Sj. Khitish Ch. Neogi Bar-at-Law, Late Dewan and now Adviser Mayurbhanj State.

Sj. Krushna Chandra Lala, Debottar Manager, Nayagarh State.

Sj. Krushna Chandra Kar, Reader, Government Press, Orissa.

Sj. Krishna Chandra Sen Gupta M. A, B. Ed., Headmaster, Zilla School, Sambalpur.

Dr. Krushna Chandra Tripathi, Cuttack Jail.

Dr. Kasinath Misra M. B., B. S., D.T. M., Cuttack

Pandit Krushna Chandra Acharya of Singhbhum.

Rai Bahadur Laksmidhar Mahanty, Advocate, Cuttack.

(Chhotrai) Laxmi Narayan Bhanj Deo, Keonjhar.

Sj. Lalmohan Patnaik B. L., Ganjam.

Sj. Lakshmidhar Garabaru, Radharamanook-shop, Cuttack.

Sj. Laksmi Narayan Sahu, M. A, of the Servants of India Society,

Sj. Laksmi Narayan Misra, Sambalpur.

Chawdhuri Madhusudan Mahapatra, Manager, Arunodaya Press, Cuttack.

Sj. Madan Mohan Misra, Vice-President, Sakhigopal Union Board.

Rai Saheb Manmathnath Basu, Dt. Magistrate Orissa.

Tikayet Nrupendra Narayan Singh Deo B. A, B. L. Jubaraj Seraikela State.

Sj. Nityananda Kanongo B. L., Ex. Minister, Orissa.

Sj. Nityananda Sahu, Supdt. of Police, Bamra State.

Lala Nagendra N. Rai, Editor, the 'Desakatha.

Sri Nityananda Misra, Seristadar, Judge's Court, Cuttack.

Sj. Parikhit Khandual, Sambalpur.

P. Parija Esq., M. A, Principal, Ravenshaw College, Cuttack.

Rai Saheb Pratibha Ranjan Dutta, Supdt. Office of the Secretary to H. E. the Governor of Orissa.

Pandit Parikhit Das, Editor, the Sudarsana, Cuttack.

Sj. Padmacharan Patnaik, M. A., B. Ed., District nspector of Schools, Cuttack.

Sj. Padmacharan Rai, Crganiser Kalinga Gymnasium, Cuttack.

Sj. Purnna Chandra Bose, Kathgada Sahee, Cuttack.

Sj. Prahlad Bisi, Baudh State.

Raja Sri Sri Ramachandra Deb, Gajapati Raja Saheb, Puri.

Sj. Ratnakar Garabaru, Bhubaneswar.

Sj. Rupnarayan Upadhyaya, Treasurer, Imperia Bank of India, Cuttack.

Sj. Ramlochan Saran, Proprietor Pustak-Bhandar & Publisher, Laheriasarai, Darbhanga.

Sj. Rameswar Jha (Pustak-Bhandar), Darbhanga.

Dr. Radha Charan Panda (my 1st advance subscriber in 1927)

E. B. Samuel Esq., Hd. Assistant, Home Department, Orissa Government.

Lal Saheb Sri Sibnarayan Deb of Khariar.

S. C. Tripathi Esq. I. E. S, D. P. I, Orissa.

Rai Bahadur Samuel Das M. A, Secretary of Education, Orissa Government.

Rai Saheb Somnath Mahapatra, Assistant Secretary of Education, Orissa Government.

Srimati Sarala Debi, M. L. A, Cuttack.

Sj. Sashi Bhusan Rai, Author and writer, Cuttack.

Sj. Sashi Bhusan Rath, Editor, 'New Orissa' & 'Asha', Cuttack.

Mr. T. L. H. Smith Pearse, Principal Rajkumar College, Raipur.

Sj. Syamapada Sarangi of Seraikela State.

Dewan Bahadur Srikrishna Mahapatra, Retired Superintendent of Police, Cuttack.

Pandit Trupti Narayan Thakur, Headpandit, Fawcus Vaisya Bidyalaya, Cuttack.

Sj. Trilochan Patnaik, News-agent, Patna State.

Rai Bahadur Umacharan Das, Special Officer, Orissa Government.

Sj. Uma Charan Mahanty, Proprietor, Cuttack Publishing House.

R. P. Ward Esq. I. C. S, Secretary, Government of Orissa.

Major W. F. Webb, late Political Agent, Orissa States.

Defects a mistakes :—

As I have admttted in the previous volumes, none is more conscious than myself of the defects, mistakes, omissions and mis-statements which have crept into the work. I plead guilty to the charge.

I had the good fortune to secure a dozen or more of assistants in the work of fair-copying and revision; my thanks are due to them for what they have done; but for the shortcomings I only am responsible. My only excuse is the adage 'To err is human'. The defects are unintentional. I am grateful to those who have pointed out the mistakes.

If God spares me to bring out a supplement giving thousands of words which have escaped inclu-

S. C. Tripathi Esq. I. E. S., D. P. I.
Orissa.

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶ୍ୟାମଚରଣ ତ୍ରିପାଠୀ,
ଓଡ଼ିଶା ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗର ଡାଇରେକ୍ଟର୍

H. Dippie Esq. I. E. S., Late D. P. I. Orissa.

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଏଚ୍. ଡିପ୍ପି, ଓଡ଼ିଶାର ପୂର୍ବତନ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗର ଡାଇରେକ୍ଟର୍

Rai Bahadur Samuel Das, M. A.
Education Secretary, Orissa Govt.

ରାୟ ବାହାଦୁର ସାମୁଏଲ ଦାସ, ଏମ୍. ଏ,
ଓଡ଼ିଶା ସରକାରଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ସେକ୍ରେଟେରୀ

P. Parija Esq. M.A., I. E. S.
Principal, Ravenshaw College

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପ୍ରାଣକୃଷ୍ଣ ପରିଜା,
ରାଭେନ୍ସା କଲେଜର ପ୍ରିନ୍ସିପାଲ୍

Rai Saheb Biswambhara Misra B.A., B
P. A. to D. P. I. Orissa.

ରାୟ ସାହେବ ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ମିଶ୍ର
ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗ ଡାଇରେକ୍ଟରଙ୍କ ପର୍ସନାଲ୍ ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ୍

sion in these volumes I intend giving an Addendum and Corrigendum to the work also.

Delay in bringing out this volume :—

The publication of this last volume has taken more than 3 years, due to circumstances over which I had no control. The drying up of the spring of liberality of the patrons, the political and administrative crisis through which Orissa passed during these 3 years, my sickness and the sickness of my constant colleague Srimati Pitambari Debi, necessitating our absence from Cuttack for a pretty long time, the resignation of the Congress Ministry, and lastly the war, all contributed their respective shares to the delay.

Still it would not have been possible for me, even now, to bring out this volume, were it not for the fact that Providence had beforehand (foreseeing the present impediments) given the work a very watchful foster-father in the person of H. E. Sir John Austen Hubback, a never-failing patron in the person of H. E. Lord Linlithgow, an earnest sympathiser in the person of Mr. E. C. Ansorge and the bounteous Senior Dowager Ranee (Raj-grandmother) of Bamra State and the Raja Saheb of Nayagarh State.

I am thankful to Providence that the clouds which had gathered over it have cleared and the frail bark has at last reached its port of destination with H. E. the Viceroy at the helm, H. E. Sir John Hubback at the sails, Mr. E.C. Ansorge at the oars and the Bamra and Nayagarh Raj families watching on the deck to steer the ship clear of many a submerged sand-bank and rock.

Price of the work :—

The cash price of the whole set of 7 volumes, calico and leather bound, is Rs. 150/-, that for stiff board bound set Rs. 130/-, and the price of each volume, purchased separately is Rs. 25/-.

Conclusion.

This undertaking has cost me the sale of my self-aquired Cuttack residence for repaying the loan incurred by me to meet the expenses of the previous volumes when donations and subscriptions ran short and the work could not be stopped. From a worldly point of view the undertaking has not been a bed of roses to me. Still, I have the consolation of knowing that I leave an heir-loom to my countrymen, for which my nation will feel pride one day and which has brought the Oriya language to the notice of linguists in the Old and the New worlds.

I began the work while I was comparatively young. While I had advanced to about half, I was involved in a serious lorry-Madras Mail accident in 1924, from which I was miraculously saved, though 3 of my companions succumbed to it. Since God had saved me from it, I consecrated my life solely to this work, and it leaves meold (My present age is 68 years).

However, while concluding my labours and bidding good-bye to my companion for the last 27 years, I am reminded of the famous lines of the Poet to the Muse :—

"And though for her sake I am crost
Though my best hopes I have lost
And know she would make my trouble
Ten times more than ten times double,
I should love and keep her too
spite of all the world can do.
× × ×
She doth tell me where to borrow
Comfort in the midst of sorrow,
Makes the desolatest place
To her presence be a grace."

(Whitier's Lines to the Muse)

I gave up a fairly lucrative practice in the Bar and the Government Pleadership at Puri and am now, from a wordly point of view, far worse off than when I undertook the work. I have been living on a subsistence allowance of Rs. 100/- per month from the donations and subscriptions received, which will now cease. I shall have to depend on the sale of the work.

Anyhow, it is not given to all to see their life's work completed; and I am grateful to the Almighty Father and to my Gurudev Who have so far been gracious to me, that I have been able to conclude a task of which I had not imagined the immensity when I began it, and that I have not been, during these long 27 years, attacked with any serious illness, which would have marred its progress and completion. I now consign it to the custody of my nation.

"Oh Lord !

Let all be happy
Let all be healthy
Let all look upon the Noble
Let none be miserable".

Amen !

G. C. Praharaj.
Compiler.

Bhāshākoshāsrama,
Bhashakosha Lane,
Po. Chandnichauk,
Cuttack B. N. R. (Orissa)
September, 1940.

ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ଶୁଭ କାମିଗଣ

Wellwishers of the work.

Sri Hari Prasad Deb, Dewen Pal Lahara

ଶ୍ରୀ ହରି ପ୍ରସାଦ ଦେବ, ଦେବାନ, ପଲଲହଡ଼ା

Sri Adwait Charan Mahanty
S. D. O. Bamra State

ଶ୍ରୀ ଅଦ୍ୱୈତ ଚରଣ ମହାନ୍ତି
ଏସ୍. ଡି. ଓ. ବାମଣ୍ଡା ଷ୍ଟେଟ

Sri Janarddan Narda, B. A.
Dewan, Nayagarh State

ଶ୍ରୀ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ନନ୍ଦ, ବି ଏ., ଦେବାନ, ନୟାଗଡ଼ ଷ୍ଟେଟ

Sri Banshidhar Mahanty
Keonjhar State

ଶ୍ରୀ ବଂଶୀଧର ମହାନ୍ତି, କେନ୍ଦୁଝର ଷ୍ଟେଟ

Sri Syamapada Sarangi,
Seraikela State

ଶ୍ରୀ ଶ୍ୟାମାପଦ ସଡ଼ଙ୍ଗୀ, ସରେଇକଲା ଷ୍ଟେଟ

ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥର ସଂଗ୍ରହକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ପିତା

The Compiler's father in heaven.

The bestowers of blessings in heaven.

ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ସ୍ୱର୍ଗତ ଆଶୀର୍ବାଦକଗଣ

Late R. N. Praharaj Mandhata

ସ୍ୱର୍ଗତ ଚୌଧୁରୀ ରମନାରାୟଣ ପ୍ରହରାଜ ମାନ୍ଧାତା

The late Visvanath Kar

ସ୍ୱର୍ଗତ ବିଶ୍ୱନାଥ କର
ଏ ଗ୍ରନ୍ଥକାରର ସାହିତ୍ୟିକ ଗୁରୁ

The compiler Rai Bahadur, G. C. Praharaj.

ଭାଷାକୋଷର ସଂଗ୍ରାହକ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ

The Colleague in the work since the beginning Srimati Pitambari Debi.

ଭାଷାକୋଷର ଅମୂଳ ସହକର୍ମିଣୀ ଶ୍ରୀମତୀ ପିତାମ୍ବରୀ ଦେବୀ

Master Jagabandhu Praharaj

ଭାଷାକୋଷର ଶିଶୁକର୍ମୀ ଶ୍ରୀ ଜଗବନ୍ଧୁ ପ୍ରହରାଜ

The Late Mahananda Kar,
Proprietor U. S. Press, Cuttack.

ସ୍ୱର୍ଗତ ମହାନନ୍ଦ କର,
ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରେସର ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀ

Srimati Romola Kar,
Proprietress, U. S. Press, Cuttack.

ଶ୍ରୀମତୀ ରମଲା କର,
ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରିଣୀ, ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରେସ, କଟକ

Sri Kulamani Kar
Manager, U. S. Press, Cuttack.

ଶ୍ରୀ କୁଳମଣି କର
ମାନେଜର, ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରେସ, କଟକ

Manir Khan
Head Compositor, U. S. Press, Cuttack

ମନିର ଖାଁ
ହେଡ୍ କମ୍ପୋଜିଟର୍, ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରେସ, କଟକ

ଭାଷାକୋଷର ହିତକାମିଗଣ
Wellwishers

Utkalmani Late Gopabandhu Das

ଉତ୍କଳମଣି ସ୍ୱର୍ଗତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ

Sri Biswanath Das B. L.
Ex-Prime Minister, Orissa

ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱନାଥ ଦାସ ବି. ଏଲ୍.
ପୂର୍ବତନ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ, ଓଡ଼ିଶା

Mahatma Gandhi

ବିଶ୍ୱପୂଜ୍ୟ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧି

Sri Bodhram Dube, M.A., B.L.
Ex-Education Minister, Orissa

ଶ୍ରୀ ବୋଧରାମ ଦୁବେ, ଏମ୍.ଏ., ବି.ଏଲ୍.
ପୂର୍ବତନ ଶିକ୍ଷାସଚିବ, ଓଡ଼ିଶା

Sri Nityananda Kanungo, B.L.,
Ex-Minister, Orissa

ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ କାନୁନଗୋ, ବି ଏଲ
ଓଡ଼ିଶାର ପୂର୍ବତନ ମନ୍ତ୍ରୀ

ସାହାଯ୍ୟଦାତା—Helpers.

Raja Sri Dharanidhar
Indra Deo Dev.
Ruler, Bonai State.

ରାଜା ଶ୍ରୀ ଧରଣୀଧର ଇନ୍ଦ୍ରଦେଓ ଦେବ,
ବଣାଇ ରାଜ୍ୟାଧୀଶ୍ୱର

Raja Sri Kishorechandra Deo Bhanj,
Ruling Chief, Daspalla State.

ରାଜା ଶ୍ରୀ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ର ଦେଓ ଭଞ୍ଜ,
ଦଶପଲ୍ଲା ଅଧୀଶ୍ୱର

Sri Sri Sri Ramachandra Gajapati Dev,
M. L. A.
Rajasaheb of Badakhemedi

ବଡ଼ଖେମଣ୍ଡିର ରାଜା ସାହେବ,
ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଗଜପତି ଦେବ, ଏମ୍. ଏଲ୍. ଏ.

ସହକର୍ମୀ—Co-workers

Azam Ali Khan, Daftry,
Circuit Court, Cuttack.
(Superviser of binding)

ଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ବନ୍ଧନକାରୀ, ଆଜମ ଅଲି ଖାଁ

Sree Jagannath Tripathi,
B. A., B. T.

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ତ୍ରିପାଠୀ, ବି. ଏ., ବି. ଟି.

S. Ziaulla, Photo House, Cuttack

ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ଫଟୋଗ୍ରାଫର, ଏସ୍. ଜିଆଉଲ୍ଲା,
ଫଟୋ ହାଉସ୍, କଟକ

The World-poet Tagore.

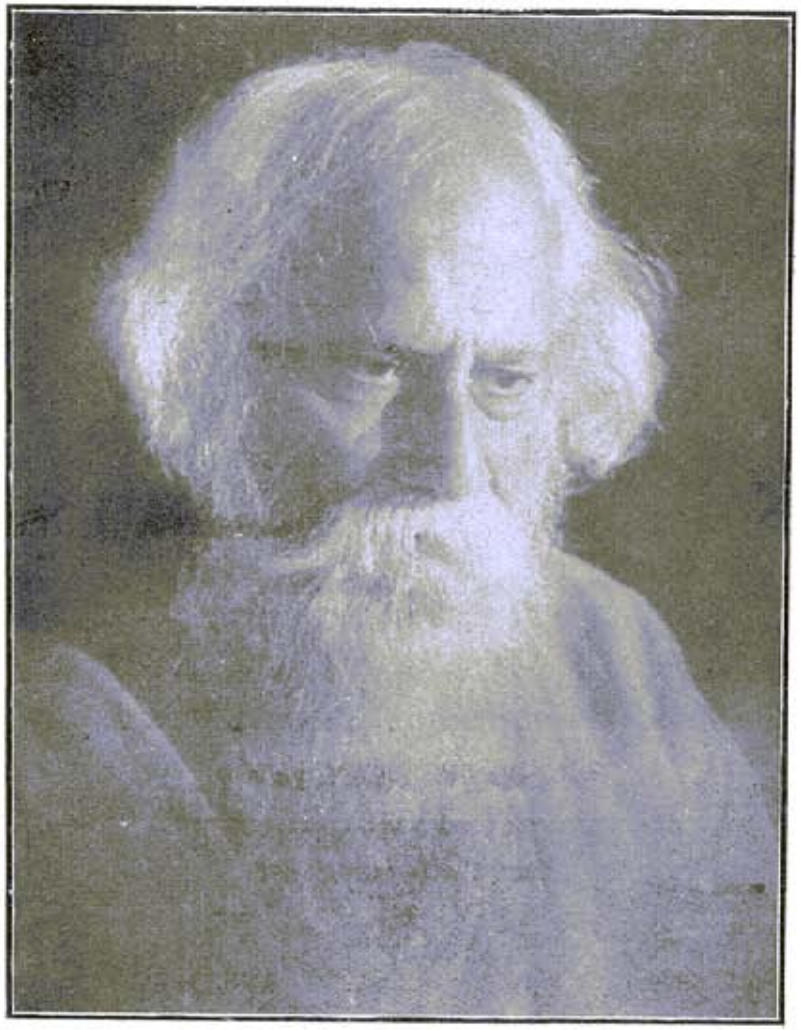

ବିଶ୍ୱଜୟୀ କବିସମ୍ରାଟ୍ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁର

Sri Purnna Chandra Harichandan Jagadeb,
Raja Saheb, Surangi Estate.

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ହରିଚନ୍ଦନ ଜଗଦେବ, ରାଜାସାହେବ, ସୁରଙ୍ଗୀ ଇଷ୍ଟେଟ

Rai Bahadur
Sri Manmathnath Dev, Balasore.

ରାୟ ବାହାଦୁର ଶ୍ରୀ ମନ୍ମଥନାଥ ଦେବ,
ବାଲେଶ୍ୱର

Sri Jagamohan Patnaik
Dewa n, Khallikote, A & B Estate

ଶ୍ରୀ ଜଗମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ଅଠଗଡ଼,
ବରୁଣ ଷ୍ଟେଟ ଦେବାନ

Rai Saheb Manmathnath Baau,
District Magistrate & Collector

ରାୟ ସାହେବ ମନ୍ମଥନାଥ ବସୁ
ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଓ କଲେକ୍ଟର

Sri Hare Krishna Mahatap

ଶ୍ରୀ ହରେକୃଷ୍ଣ ମହତାବ

Sri Satyabadi Ota, Zamindar.
Sakhigopal.

ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟବାଦୀ ଓଟା ଜମିଦାର,
ସାକ୍ଷିଗୋପାଳ

Sri Achyutananda Panda
Patna State

ଖଣ୍ଡପଡ଼ ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ପଣ୍ଡା ଉତ୍କଳଶିରୋମଣି,
ପାଟଣା ଷ୍ଟେଟ୍

ଶୁଭକାମିଗଣ, Wellwishers.

Dewan Bahadur S. K. Mahapatra.

ଦେବାନ ବାହାଦୁର ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମହାପାତ୍ର ।

Rai Bahadur Lakshmidhar Mahanty
Advocate, Cuttack

ରାୟ ବାହାଦୁର ଲକ୍ଷ୍ମୀଧର ମହାନ୍ତି
ଅଡ୍‌ଭୋକେଟ୍, କଟକ ।

Sri Bamadeb Misra B. A.
Dewan, Athmallik.

ଅଠମଲ୍ଲିକ ଦେବାନ ଶ୍ରୀ ବାମଦେବ ମିଶ୍ର, ବି. ଏ.

Dr. Radhacharan Panda

ଡାକ୍ତର ଶ୍ରୀ ରାଧାଚରଣ ପଣ୍ଡା

Prof. Bipin Bihari Ray. M. A.
Ravenshaw College Cuttack.,

ରାଭେନ୍‌ସା କଲେଜର ଅଧ୍ୟାପକ
ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଶ୍ରୀ ବିପିନ ବିହାରୀ ରାୟ ।

ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ଶୁଭକାମିଗଣ
Wellwishers

Rai Saheb P. R. Dutta
Supdt, Office of Secretary to
the Governor of Orissa.

ରାୟସାହେବ ପ୍ରଭାତରଞ୍ଜନ ଦତ୍ତ
ଓଡ଼ିଶା ଗଭର୍ଣ୍ଣରଙ୍କ ସେକ୍ରେଟରୀଙ୍କ
ଅଫିସ୍ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ୍

Chawdhury
Sri Mrutyunjay N. Praharaj
Mandhata, Zamindar Irda Estate
Balasore.

ଚୌଧୁରୀ ଶ୍ରୀ ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ନାରାୟଣ ପ୍ରହରାଜ
ମାନ୍ଧାତା, ଜମିଦାର ଇରଦା ଷ୍ଟେଟ୍
ବାଲେଶ୍ୱର

Rai Saheb Somnath Mohapatra
Assistant Education Secretary
Orissa

ରାୟସାହେବ ସୋମନାଥ ମହାପାତ୍ର
ଓଡ଼ିଶା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ସହକାରୀ ଶିକ୍ଷା ସେକ୍ରେଟେରୀ

Sri Ramlochan Saran
Lahariaserai, Darbhanga.

ଶ୍ରୀ ରାମଲୋଚନ ଶରଣ
ଲାହେରିଆ ସରାଇ, ଦ୍ୱାରଭଙ୍ଗା

Lal Raghuraj Singh Deo
Patna State.

ଲାଲ ଶ୍ରୀ ରଘୁରାଜ ସିଂହ ଦେବ
ପାଟଣା ଷ୍ଟେଟ

Helpers & Wellwishers
ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ଓ ଶୁଭକାମୀ

Sri Laksminarayan Mishra.
Sambalpur.

ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ମିଶ୍ର, ସମ୍ବଲପୁର ।

Sri Laksmi Narayan Sahu M. A.
Servants of India Society.

ଶ୍ରୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ନାରାୟଣ ସାହୁ ଏମ୍. ଏ.
ଭାରତ ସେବକ ସମିତି, କଟକ ।

Sri Jagabandhu Singh M. L. A.
Puri.

ଶ୍ରୀ ଜଗବନ୍ଧୁ ସିଂହ, ଏମ୍. ଏଲ୍. ଏ., ପୁରୀ ।

Pandit Sures Chandra Jha
Teacher, Fawcus M.E. School, Cuttack.

ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ ସୁରେଶଚନ୍ଦ୍ର ଝା
ଶିକ୍ଷକ, ଫକସ୍ ବୈଶ୍ୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ, କଟକ ।

Sri Ajit Kumar Das B. A.
Rajkumar College, Raipur.

ରାୟପୁର ରାଜକୁମାର କଲେଜର ଅଧ୍ୟାପକ,
ଶ୍ରୀ ଅଜିତକୁମାର ଦାସ ବି. ଏ.

ସହକର୍ମୀ—Co-workers

Pandit Kulamani Das, Kabyatirtha

ପଣ୍ଡିତ ଶ୍ରୀ କୁଳମଣି ଦାସ, କାବ୍ୟତୀର୍ଥ

Sri Krushna Chandra Misra
M. A. B. L.

ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର, ଏମ୍. ଏ. ବି. ଏଲ୍.

Sri Sashibushan Rai, Cuttack

ଶ୍ରୀ ଶଶିଭୂଷଣ ରାୟ, କଟକ

Sri Satindra Narayan Ray,
M. A. B. L., D. Litt

ଶ୍ରୀ ସତୀନ୍ଦ୍ରନାରାୟଣ ରାୟ, ଏମ୍. ଏ. ବି. ଏଲ୍

Sri Bichhanda Charan Patnaik
B. A. B. L.

ଶ୍ରୀ ବିଛନ୍ଦ ଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ, ବି. ଏ. ବି. ଏଲ୍.

Pandit Sri Narasingha Mahapatra
Teacher, P. M. Academy, Cuttack.

ଶ୍ରୀ ନରସିଂହ ମହାପାତ୍ର ସାମନ୍ତ
ଶିକ୍ଷକ, ପି. ଏମ୍. ଏକାଡେମୀ, କଟକ ।

Sri Bhubaneswar Misra
Ambika Book Store, Cuttack.

ଶ୍ରୀ ଭୁବନେଶ୍ୱର ମିଶ୍ର
ଅମ୍ବିକା ପୁସ୍ତକ ଭଣ୍ଡାର, କଟକ ।

Sri Balakrushna Kar, B. A.
Saraswat Press.

ଶ୍ରୀ ବାଳକୃଷ୍ଣ କର, ବି. ଏ.
ପ୍ରୋପ୍ରାଇଟର୍, ସାରସ୍ୱତ ପ୍ରେସ୍ ।

Sri Krushna Chandra Kar
Orissa Government Press.

ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର କର
ଓଡ଼ିଶା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ପ୍ରେସ୍, କଟକ ।

Sri Balakrushna Patnaik, Athgarh.

ଶ୍ରୀ ବାଳକୃଷ୍ଣ ପଟ୍ଟନାୟକ, ଆଠଗଡ଼ ।

କର୍ମିଗଣ – Co-workers

Sri Biswaksen Bahidar.
Sambalpur.

ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱକ୍‌ସେନ ବହିଦାର, ସମ୍ବଲପୁର ।

Sri Dhaneswar Satpathi.
Sahakar Press, Cuttack.

ଶ୍ରୀ ଧନେଶ୍ୱର ଶତପଥୀ
ସହକାର ପ୍ରେସ୍, କଟକ ।

Sri Jagannath Rao.
Civil Court Commissioner
Judge Court Cuttack.

ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ରାଓ
କଟକ ଜଜ୍‌କୋର୍ଟ୍ ସିଭିଲକୋର୍ଟ୍ କମିସନର୍ ।

Sri Parikhit Khandual.
Sambalpur.

ଶ୍ରୀ ପରୀକ୍ଷିତ ଖଣ୍ଡୁଆଲ, ସମ୍ବଲପୁର ।

Sri Gopinath Behera.
Laida, Sambalpur.

ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ବେହେରା ଲାଇଡ଼ା, ସମ୍ବଲପୁର ।

Sri Churamani Naik.
Gangpur.

ଶ୍ରୀ ଚୂଡ଼ାମଣି ନାୟକ, ଗାଙ୍ଗପୁର ।

Sri Prahlad Risi, Baudh State.

ଶ୍ରୀ ପ୍ରହ୍ଲାଦ ଋଷି, ବଉଦ ଷ୍ଟେଟ୍ ।

ଶୁଭଚିନ୍ତକଗଣ—Wellwishers of the Work.

Swami Sachchidananda, Saraswati,
Puri & Bhubaneswar.

ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ମାଠାଧୀଶ ସ୍ୱାମୀ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସରସ୍ୱତୀ, ପୁରୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱର

Adhikari Sri Brundaban Das Goswami,
Oriya Math, Puri.

ଶ୍ରୀ ଅଧିକାରୀ ବୃନ୍ଦାବନ ଦାସ ଗୋସ୍ୱାମୀ,
ଓଡ଼ିଆ ମଠାଧୀଶ, ପୁରୀ

Professor Baikoli Mahapatra.
Jyotishavisarada of Khallikote.

Sri Benjamin Mahanty, Cuttack.

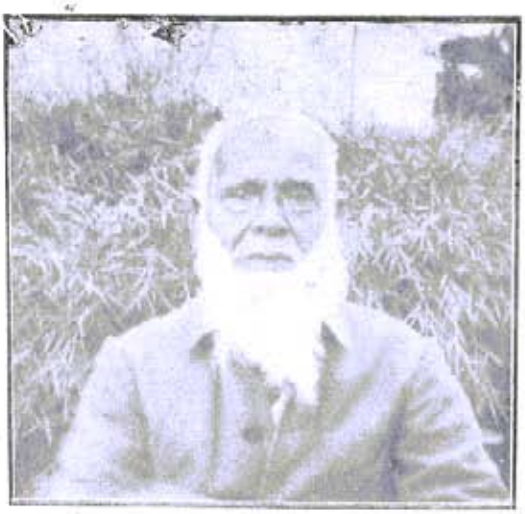

ଶ୍ରୀ ବେଞ୍ଜାମିନ ମହାନ୍ତି, କଟକ

Sri Kabichandra
Kalicharan Patnaik

ଶ୍ରୀ କବିଚନ୍ଦ୍ର କାଳୀଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ

My Father in heaven,
The late Narasingha Praharaj.

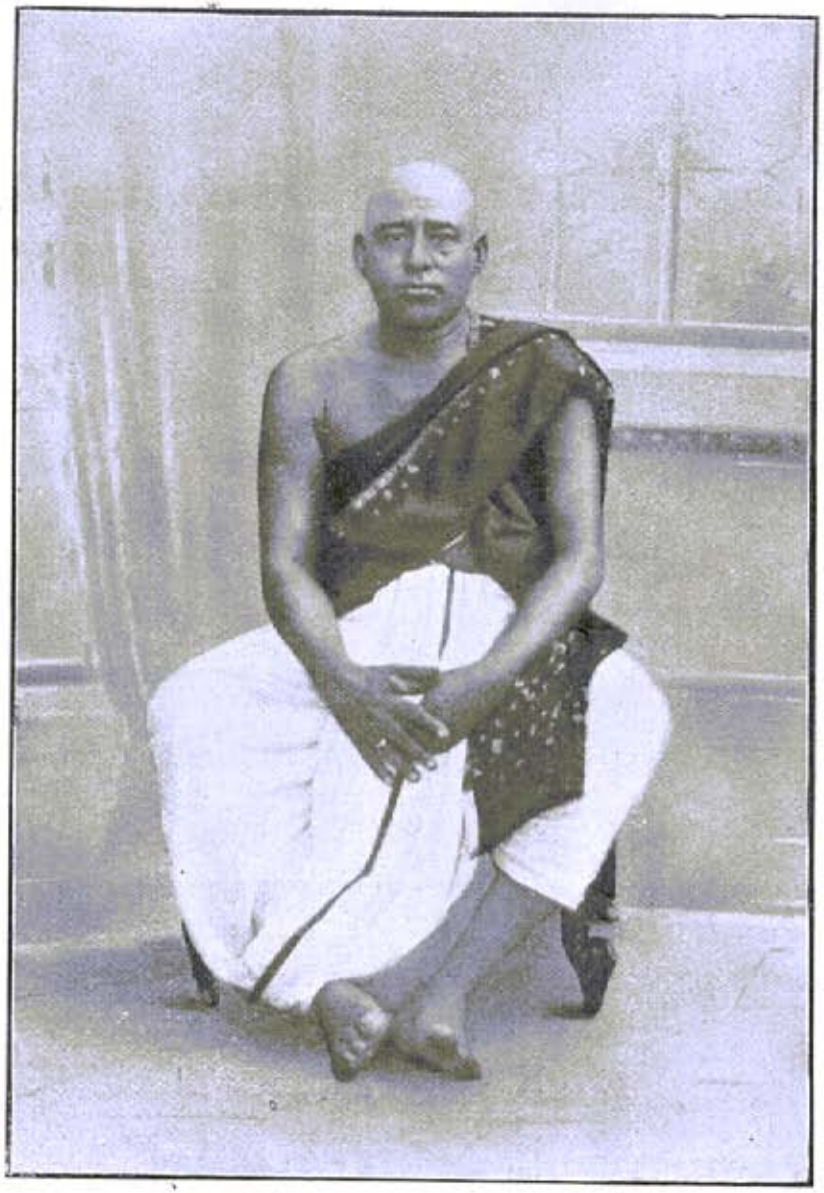

ଅଧମ ସନ୍ତାନର ୨୨ ବର୍ଷର ପରିଶ୍ରମ ଫଳ
ସ୍ୱର୍ଗତ ପିତୃଦେବ ଶ୍ରୀ ନରସିଂହ ପ୍ରହରାଜଙ୍କ ଶ୍ରୀଚରଣରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାର୍ଘ୍ୟ ।

The late Mr. M. S. Das, M. A., C. I. E

ମୋ ଗୁରୁଦେବ ସ୍ୱର୍ଗତ ମଧୁସୂଦନ ଦାସ ସି. ଆଇ. ଇ

ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୋଷ

ସ

ସ

ସ—ସ—ବର୍ଣ୍ଣମାଳାର ଦ୍ୱାତ୍ରିଂଶ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ—The 32nd letter Sa স ส of the Oriya consonants. [ଦ୍ର—ଏହାର ଉଚ୍ଚାରଣ ସ୍ଥାନ ଦନ୍ତ । ଏହା ଉଷ୍ମ ବା ଅଳ୍ପପ୍ରାଣ ବର୍ଣ୍ଣର ତୃତୀୟ ଅକ୍ଷର । ଜିହ୍ୱାର ଅଗ୍ର ଦନ୍ତମୂଳକୁ ନାମମାତ୍ର ସ୍ପର୍ଶ କଲେ ଏହି ଅକ୍ଷର ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ । ଏ ବର୍ଣ୍ଣ ଚାମ୍ବଦାନ୍ତ ସାହାଯ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହେଉଥିବାରୁ ଦନ୍ତହୀନ ଶିଶୁମାନେ ଓ ବୃଦ୍ଧମାନେ 'ସ' ବଦଳରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହା ଇଂରାଜୀ 'S' ଓ ଫାରସୀ 'ସିନ୍' ଓ 'ସେ' ଅକ୍ଷରର ଉଚ୍ଚାରଣ ପରି । କିନ୍ତୁ ଭାଷାରେ ଏହା ଉଚ୍ଚାରିତ ହେଲାବେଳେ ତାଲୁ ଓ ମୂର୍ଦ୍ଧାଅଡକୁ ଛୁଇଁ ଯାଏ । ଏଥିପାଇଁ ଏହା ଶ (ଇଂ. ss) ଓ ଷ (ଇଂ,sh) ପରି ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ । ସାଧାରଣତଃ କଥାଭାଷାରେ ତାଲବ୍ୟ ଶ, ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ୟ ଷ ଓ ଦନ୍ତ୍ୟ ସ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷିତ ହୁଏ ନାହିଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ଶ, ଷ, ସ ବର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦମାନ ପ୍ରାୟ ଏକ ପ୍ରକାର ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ । 'ପ୍ରାକୃତ'ରେ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ତାଲବ୍ୟ ଶ, ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ୟ ଷ ଓ ଦନ୍ତ୍ୟ ସ-ଯୁକ୍ତ ସଂସ୍କୃତମୂଳକ ଶବ୍ଦମାନ କେବଳ ମାତ୍ର ଦନ୍ତ୍ୟ ସ-ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଲେଖାଯାଏ । କେତେକ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମତ ଏହି ଯେ, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସଂସ୍କୃତମୂଳକ ଥିବାରୁ ସଂସ୍କୃତର ଯେଉଁ ଶବ୍ଦରୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରଚଳିତ ଦେଶୀୟ ଶବ୍ଦଟି ଆସିଅଛି, ତାକୁ ସେହି ମୌଳିକ ଅକ୍ଷର (ଶ, ଷ ବା ସ) ଯୁକ୍ତ କରି ଭାଷାରେ ଲେଖିବାକୁ ହେବ ଓଁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରେ ଲେଖିଲେ ତାହା ଅଶୁଦ୍ଧ ହେବ । ଯଥା— ଶିଆଳ (ସଂ ଶୃଗାଳ), ଶୁଆ (ସଂ ଶୁକ), ଷଣ୍ଢ (ସଂ. ଷଣ୍ଢ ବା ଷଣ୍ଢ), ସଖୀ (ସଂ ସଖୀ), ସୁଅ (ସଂ. ସ୍ରୋତ), ଶୋଇବା (ସଂ. ଶୀ ଧାତୁ), ଶିଖିବା (ସଂ. ଶିକ୍ଷ୍ ଧାତୁ) ଇତ୍ୟାଦି ।

କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସାକ୍ଷାତ୍ ସଂସ୍କୃତରେ ସଂସ୍କୃତରୁ ନ ଆସି 'ପ୍ରାକୃତ'ରୁ ଆସିଥିବାର ଭୂରି ଭୂରି ପ୍ରମାଣ ଥିବାସ୍ଥଳେ ଏପରି ଜଟିଳତା କେତେଦୂର ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ, ତାହା ଶିକ୍ଷିତ-ସାଧାରଣ ବିଚାର କରିବେ । ଆହୁରି ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ସଂସ୍କୃତରେ ମଧ୍ୟ ଏ ଭୂହେଳିକା ଛଡ଼ିନାହିଁ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ସଂସ୍କୃତରେ ଅନେକ ଶବ୍ଦ 'ଶ' ଓ ବିକଳ୍ପରେ 'ସ' ଅକ୍ଷରବିଶିଷ୍ଟ ହୁଏ ଏବଂ କେତେକ 'ସ' ଯୁକ୍ତ ଧାତୁରୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ ଶବ 'ଶ' ଓ 'ଷ' ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଏପରି ସ୍ଥଳେ ଓଡ଼ିଆରେ ଲେଖିଲାବେଳେ 'ଶିଆଳ' ଶୁଦ୍ଧ କି 'ସିଆଳ' ଶୁଦ୍ଧ ଏହା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ସହଜ ନୁହେ । ଅନ୍ତଃସ୍ଥ 'ଯ', ବର୍ଗୀୟ 'ଜ' ଓ ହ୍ରସ୍ୱ 'ଇ', ଦୀର୍ଘ 'ଈ' ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ଏହାହିଁ ଦେଖାଯାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଦେଖାଯାଇ ଯେ, ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦଭେଦପ୍ରକାଶ, ନାନାର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ, ବୃହତ୍ପ୍ରୟୋଗକୋଷ, ନାନାର୍ଥସମୁଚ୍ଚୟ, କଳ୍ପଦ୍ରୁମ, ଜିକାଣ୍ଡ କୋଷାଦି ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ନିମ୍ନରେ ଲେଖା ଯାଇଥିବା ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଆକାର ଅଛି ଏବଂ ଏଗୁଡ଼ିକର ଓଡ଼ିଆ ଆକାର ଅଶୁଦ୍ଧ ବୋଲି ବୋଲିବା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ମୂର୍ଖତା ହେବ । ଯଥା—

ଶବ୍ଦ	ରୂପାନ୍ତର
କୋଷ	କୋଶ

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସ୍ୱରବିହୀନ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରାଯାଇ ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ବ୍ୟଞ୍ଜନ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିକଳ୍ପରେ ୨ ବା ୧ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ'ଖୋଜିବେ; 'ମୂତ' ନ ମିଳିଲେ 'ମୂତ'ଖୋଜିବେ; 'ବର୍ଥୁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବର୍ତ୍ତୁ'ଖୋଜିବେ; 'ଅଗ୍ନି' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ନି' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବଟ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବଟ'ଦେଖିବେ

ଷଣ୍ଡ(ଣ୍)	ଶଣ୍ଡ(ଣ୍)
ବେଶ	ବେଷ
ଶୂକର	ଷୂକର
ଶୃଗାଳ	ସୃଗାଳ
ମୁସଳ	{ ମୁଶଳ ମୁଷଳ
କଳଶ	କଳସ
ସୀହୃଣ୍ଡ (ସିଙ୍ଗ)	ସିହୃଣ୍ଡ, ଶୋହୃଣ୍ଡ
ସୁନାସୀର	{ ଶୁନାଶୀର, ଶୁନା ସୀର, ସୁନାଶୀର
ଶୁନା	ସୁନା
ପାଂଶୁ	ପାଂସୁ
କଶଳୟ	କସଳୟ, କସଳ
କୃଶୀଦ	କୃସୀଦ, କୃସୀଦ
ଶର(ବାଣ)	ସର
ଶୁକ	ସୁକ
ସ୍ରୋତଃ	ଶ୍ରୋତଷ
ସୂର	ସୁର
ଶୃଙ୍ଗ	ସୃଙ୍ଗ
ସୁରଙ୍ଗ	ଶୁରଙ୍ଗ
କଂଶୁକ	କଂସୁକ

ଏଠାରେ ଶତ ଶତ ବ୍ୟାକରଣସିଦ୍ଧ ଶବ୍ଦମଧ୍ୟରୁ କେବଳ କେତୋଟି ମାତ୍ର ଉଦାହରଣରୂପେ ଦିଆଗଲା । ଏଥିରୁ ଏହା ବୁଝିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ ଯେ, ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ଦନ୍ତ୍ୟ ସ, ତାଲବ୍ୟ ଶ ଓ ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍ୟ ଷ ପ୍ରୟୋଗରେ ଶୁଦ୍ଧି ଓ ଅଶୁଦ୍ଧି ଧରାଯାଏ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହି 'ଶୁଦ୍ଧି' 'ଅଶୁଦ୍ଧି' ବାଛି ଠିକଣା କରିବା ପାଇଁ ଯେତେ 'ସଂସ୍କୃତ-ଭାଷା-ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ' ଦରକାର, ତାହା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ବ୍ୟବହାରକାରୀ କେତେ ଜଣଙ୍କର ଅଛି ? ପୁଣି ସଂସ୍କୃତରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ସମସ୍ୟାର ଶେଷ ହୋଇ ପାରି ନାହିଁ; ଯଥା—

ସନ୍ ଧାତୁ=ଦେବା, ଜାଣିବା, ସେବା କରିବା+ଡ ପ୍ରତ୍ୟୟହୋଇ ପଦ ବାହାରିଲା ଶଣ୍ଡ ଓ ଷଣ୍ (=ବୃଷ, ନପୁଂସକ)

ସୋ ଧାତୁ=ନାଶ କରିବା+କ୍ୱପ୍=ଷଷ୍ (ଛଅ)

ଏଣୁ ଏଠାରେ ବକ୍ତବ୍ୟ ଏହି କି, ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା ପାଇଁ ଯେତେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ, ପ୍ରାକୃତ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ସେତେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଲୋଡ଼ା ନ ଥାଏ । ଏଥି ପାଇଁ 'ପ୍ରାକୃତ'ରେ ଗୋଟିଏ 'ସ' ରଖି ଏ ସବୁ ଗୋଳମାଳକୁ ଏଡ଼ାଇବାକୁ ହୋଇଅଛି । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଅଡ଼ୁଲ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରହିଲେ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା ବୋଲି କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମତ ଅଟେ ।

ଅତି ପେଚ୍ଛ କରଣୀ ଲେଖା, କରିରଅ ଲେଖା 'ଅଶୁଦ୍ଧ' ବୋଲି ଶବ୍ଦକୋଷମାନଙ୍କରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଁ ନାହିଁ, ଶତାବ୍ଦୀ ପରେ ସେ ସବୁ ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବିତ୍‌ମାନଙ୍କ ହାତୁଡ଼େ ପଡ଼ିଲେ ସେମାନେ ଉକ୍ତ ଶବ୍ଦାବଳୀର ଅର୍ଥ କାଢ଼ିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବେ । ଯାହା ଭାଷାରେ ଓ ବ୍ୟବହାରରେ ଚଳୁଅଛି ଓ ପରମ୍ପରା ଚଳି ଆସିଅଛି, ତାକୁ ଶବ୍ଦକୋଷର ସୀମାରୁ ତଡ଼ି ଦେବା ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ବୋଧ ହେଉ ନାହିଁ । ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଚୀନ କବିମାନଙ୍କ ଲେଖାରେ ଏଥିର ଭୂରି ଭୂରି ପ୍ରମାଣ ରହି ଅଛି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ସଂସ୍କୃତ ଜାଣୁ ନ ଥିଲେ ବୋଲି ଭୁଲ କରିଥିବେ; କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଉକ୍ତ 'ଅଶୁଦ୍ଧ' ଶବ୍ଦମାନଙ୍କୁ 'ଶୁଦ୍ଧ' ସଂସ୍କୃତମୂଳକ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ଅର୍ଥରେ ଯେ ବ୍ୟବହାର କରିଅଛନ୍ତି, ଏ ବିଷୟ ମନା କରିବାର 'ଜୁ' ନାହିଁ ।

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଜୟଚନ୍ଦ୍ର ମଜୁମଦାର "ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ପରିଚୟ"ନାମକ ତିନି ଖଣ୍ଡ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ଗଦ୍ୟ ଓ ପଦ୍ୟମାନ ଉଦ୍ଧାର କରିଅଛନ୍ତି ଓ ଅଧ୍ୟାପକ ରାୟସାହେବ ଅର୍ଜୁନ ମହାନ୍ତି ଯେଉଁ କେତେଖଣ୍ଡି ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରି ଅଛନ୍ତି, ସେଥିରେ ଓ ଓଡ଼ିଆର ପ୍ରାଚୀନ ଚିତ୍ରଶାଳାମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ଏଥିର ଭୂରି ଭୂରି ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ଏଠାରେ କେବଳମାତ୍ର ଗୋଟିକେତେ ଉଦାହରଣ ଦେଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ।

ସଂସ୍କୃତ	ରୂପାନ୍ତର
ଅରୁଣ୍	ଅରଣ
ଦେଶ୍	ଦେସ
ଉତ୍ତରେଶ୍ୱର	ଉତ୍ତେସ୍ୱର
ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱର	ସୀଧେସ୍ୱର
ସାମନ୍ତସିଂହାର	ସାନ୍ତସିଂହାର
ଶନ୍ତ୍ରଜୟ	ଶନ୍ତ୍ରଜସ୍ୱ
ଶୃଙ୍ଗ	ଶୁଙ୍ଗ

ଭାଷାରେ ଦେଶୀୟ ଓ ଅପଭ୍ରଂଶ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କରେ ଶ ଗୋଟି ଶ, ଷ ଓ ସ ର ବ୍ୟବହାରରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରଖାଯାଇ ନ ଥିବାରୁ ଏବଂ ଇଂରେଜୀ, ଫାରସୀ ଆଦି ଅନ୍ୟ ଭାଷାଗତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କୁ ଲେଖକମାନେ ନିଜ ରୁଚି ଅନୁସାରେ ଶ, ଷ ଓ ସ ଯୁକ୍ତ କରି ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବାରୁ ଏହି ଭାଷା କୋଷରେ ଏହି ସାଧାରଣ ନିୟମ ଅନୁସୃତ ହୋଇଅଛି ଯେ, ସଂସ୍କୃତ ଓ ସଂସ୍କୃତମୂଳକ ଶବ୍ଦମାନ ଯେଉଁ ଅକ୍ଷର (ଶ, ଷ, ସ) ବିଶିଷ୍ଟ, ସେମାନଙ୍କୁ ସେହି ଶ, ଷ, ବା ସ ବର୍ଣ୍ଣ ତଳେ ଲେଖା ଯାଇଅଛି ଓ ତାହା ଛଡ଼ା 'ସ' ଉଚ୍ଚାରଣଯୁକ୍ତ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦମାନ ଏହି ଦନ୍ତ୍ୟ 'ସ' ତଳେ ଦିଆ ଯାଇଅଛି । ଯଦି କୌଣସି ସ୍ଥଳରେ 'ଶ' 'ଷ' ବିଶିଷ୍ଟ

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଣ,ଫ	ଜ	ଇ,ଷ	ଉଅ	ଭ
୨	ଈ	ଊ	ୠ	ୡ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଚ୍ୟ	ଇଅ	ଜ	ନ

ଦେଶୀୟ ଶବ୍ଦମାନ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ସେହି ସେହି ଅକ୍ଷର ତଳେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଏହି 'ସ' ତଳେ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । କେବଳ ସଂସ୍କୃତର 'ଷତ୍ୱ ବିଧାନ' ଅନୁସାରେ 'ଷ୍ଟ' ଓ 'ଷ୍ଣ' ଯୁକ୍ତ ବିଦେଶାଗତ ଶବ୍ଦମାନ 'ଷ' ତଳେ ଲେଖା ଯାଇଥିଲେହେଁ, ତାହା କେତେକ ଶିକ୍ଷିତ ଲେଖକ ଷ୍ଟ, ଷ୍ଣ ଅକାରରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ଦେଖାଯାଏ ।

ସ ର	କରଣୀ	ଅକାର	ꣿ
ସା	,,	,,	ꣾ
ସି	,,	,,	ꣿ
ସୀ	,,	,,	ꣾ
ସୁ	,,	,,	ꣿ
ସେ	,,	,,	ꣿ
ସୋ	,,	,,	ꣾ

—ଇତ୍ୟାଦି ।]

ସ—ସଂ. ବି. (ସୋ ଧାତୁ=ଗତି କରିବା, ନାଶ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି+
Sa
କର୍ତ୍ତୃ.ଅ=ଯେ ଗମନ କରେ ବା ନାଶ କରେ ଇତ୍ୟାଦି)—
୧ । ଶିବ; ମହାଦେବ—1. God Śiba. ୨ । ବିଷ୍ଣୁ—
2. God Bishṇu. ୩ । ଚନ୍ଦ୍ର—3. The moon.
୪ । ବାୟୁ—4. Air; wind. ୫ । ଜୀବାତ୍ମା—5.
The Living Soul; the Spirit inhabiting
the body of a living being. ୬ । ଜ୍ଞାନ—
6 Krowledge. ୭ । ଚିନ୍ତା—7. Thought.
୮ । କାନ୍ତି—8. Lustre. ୯ । ସର୍ପ—9. Serpent.
୧୦ । ଭୂଗ୍ନ; ପର୍ବତାଦିର ଢାଲୁ ପ୍ରଦେଶ—10. Mountain-slope, precipice. ୧୧ । ପର୍ବତୋପରିସ୍ଥ ଉଚ୍ଚ
ସମତଳ ପ୍ରଦେଶ—11. Table-land. ୧୨ । ଭୃଗୁମୁନି;
ଶୁକ୍ରାଚାର୍ଯ୍ୟ-12. The sage Bhṛugu; the preceptor of the Demons. ସଂ. ବିଣ (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ
ପୂର୍ବେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ଓ ଉକ୍ତ ରୂପେ ବିଶ୍ୱସ୍ଥ ପଦ ବିଶେଷଣ
ହୁଏ)—୧ । (ଅମୁକ) ସହିତ ବର୍ତ୍ତମାନ; ସହିତ
ମିଶ୍ରିତ—1. Present with; accompanied with or by; mixed with (something).
(ଯଥା—ସପୁତ୍ର, ସଷ୍ଟୀକ, ସଶର୍କର ।) ୨ । (ଅମୁକ)
ସହିତ ସମାନ; ଠାରୁ ଅଲଗ—2. Equal in
(something); having the same or similar (something). (ଯଥା—ସଗୋତ୍ର, ସଜାତି,
ସଧର୍ମ ।) ୩ । ଯହିଁରେ (ଅମୁକ) ଉପସ୍ଥିତ ଥାଏ—
3. In which (such a thing) is present.
(ଯଥା—ସଜ୍ଞାନ, ସବଳ, ସଜଳ ।) ଦେ. ବି—
ସ (ସଃ)—(କଚରଥ ସାଙ୍କେତିକ) ସରେନର୍ଣ୍ଣ
(ମତଦମା)—Original (suit).

ସଅଁ—ଦେ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ଏକପ୍ରକାର ଅରଣ୍ୟ ଗୁଳ୍ମ—
Sa-añ A kind of wild plant.

ସଅଁ କରିବା—ପ୍ରାଦେ. (ଦେଶ୍ରାପଡ଼ା) କି (ସଂ. ସମ)—ସମାନ
Sa-añ karibā କରିବା; ଚିକ୍କଣ କରିବା—To plane;
to smooth.

ସଅଁତିରିଶ(ଶି)—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ (ସଂ. ସପ୍ତତ୍ରିଂଶତ୍)—ସତ୍ରିଂଶ
Sa-añtiriśa(śi) (ଦେଶ)—Saiñtriśa. (See)
ସ(ସା)ଇଁତ୍ରିଶ सैंतिस [ସଅଁ ତ୍ରିଶ(ଶି)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ସଅଁପି ଦେବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ଗ୍ରାମ୍ୟ) (ସଂ. ସମର୍ପଣ)-ସଁପି ଦେବା (ଦେଶ)
Sa-añpi debā Sañpi debā. (See)
ସଁପେଦେଓୟା सौंपदेना

ସଅଁବାର—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ସୋମବାର)—୧ । ସୋମବାର—
Sa-añbāra 1. Monday. ୨ । ଶିବଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ
(ସଂବାର, ସଁବାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅନୁଷ୍ଠିତ ସୋମବାର ଉପବାସ
ସୋମବାର सोमवार ବା ଉପବାସ—2. Fast observed on
Monday.

ସଅଁବାରି(ରୀ)—ଗ୍ରା. ବି. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ସୋମବାର ଦିନ ଜାତ ଲୋକଙ୍କ
Sa-añbāri(rī) ନାମ—A name given to persons
born on Mondays.

ସଅଁବାରିଆ(ୟା)—ଗ୍ରା. ବିଣ—୧ । ସୋମବାର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Sa-añbāriā(yā). 1. Relating to Monday. ୨।ସୋମ-
ସୋମବାରେର ବାରରେ ଘଟିବା—2. Happening on Mon-
सोमवारिया day; recurring on Monday. (ଯଥା—
(ସଅଁବାରେଣ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଅଁବାରିଆ ହାଟ) ପୁଂ—୧ । ସୋମ-
ବାରରେ ଜାତ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ—1. A name
given to a person born on Monday. ୨ ।
ଯେଉଁମାନେ ସୋମବାର ବ୍ରତ କରନ୍ତି—2. Those
who observe fast on Mondays.

ସଅଁରାଜ—ଦେ. ବି (ସଂ. ସୋମରାଜି)—ସୋମରାଜି (ଦେଶ)
Sa-añrāja Somarāji. (See)

ସଅଁ ସଅଁ—ଦେ. ଅ (ଟ୍ରନ୍ୟାନୁକରଣ)—ସଁ ସଁ (ଦେଶ)
Sa-añ sa-añ Sañ sañ. (See)

ସଅକ(କ) ବଅକ(କ)—ଦେଦେ. ବି (ଫା. ସକ୍=ଦୋଷ; ତ୍ରୁଟି)—
Sa-ak(ka) ba-ak(ka) ୧ । ଜାଇଲ୍; ଦୋଷ; ତ୍ରୁଟି—
ଦୋଷ 1. Fault; shortcoming. (ଯଥା—ଏ କାମରେ
ସକ୍ ମୋର ସଅକ୍ ବଅକ୍ ହୋଇଗଲା ।) ୨ । ଭୁଲ୍;
ଭୁଲ ଭ୍ରାନ୍ତି भुल चूक ଭ୍ରମ—2. Mistake; wrong.

ସଅଣ (ଣି,ଣୀ,ଣିକ)—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ—ସହଣ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sa-aṇa(ṇi,ṇī,ṇika) Sahaṇa etc (See)

ସଅପ—ଦେ. ବ—ସପ (ଦେଖ)
Sa-apa Sapa. (See)

ସଅ(ହ୍ନରାଜ)—ଦେ. ବ (ସଂ. ସୋମରାଜ)—ସୋମରାଜ (ଦେଖ)
Sa-a(ha)rāja Somarāji. (See)

ସଅଳ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି. ବିଣ. ଓ ବିଣ (ସଂ. ସରଳ)—ସହଳ
Sa-ala (etc) ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—Sahala etc. (See)
ଶିଗ୍‌ଗୀର **ଜଲଦୀ** ୧ । ଜଲଦ; ଶୀଘ୍ର; ଚଞ୍ଚଳ—1. Soon. ୨ । ସକାଳ ସକାଳ **ସବେରେ** ସତ୍ୱର—2. Hastily. ୩ । (ସଂ.ସଦ୍ୟଃ ସରଳ ଭାଳ)—ପ୍ରତ୍ୟୁଷରେ—3. Early. ୪ । (ସଂ. ସରଳ) **ସରଳ** ସରଳ; ସହଜ—4. Easy. ୫ । ସିଧା—5. Straight.

ସଅଳିଆ(ସ୍ତ୍ରୀ)—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସରଳ)—୧ । ସରଳ; ସହଜ—
Sa-aliā(yā) 1. Easy. ୨ । ସିଧା—2. Straight. ୩ । ସରଳ ସତ୍ୱର; ତ୍ୱରିତ—3. Hasty. ୪ । ସାଧାରଣ ସମୟର **ଜଲ୍ଦବାଜ** ଅପେକ୍ଷାକୃତ ପୂର୍ବେ ଘଟିବା—4. Early.

ସଅଳେ—ଦେ. ଅ—ଶୀଘ୍ର—Promptly. [ଉ—ସଅଳେ ସଅଳେ
Sa-ale ଗୁରିଷ୍ଠା ଖାଇ ଦେଇ ଶୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ । ଫକୀରମୋହନ
ଶିଗ୍‌ଗୀର **ଜଲ୍ଦୀ ଜଲ୍ଦୀ** ଛମାଣ ଅଠରୁଣ୍ଡ ।]

ସଇ(ଈ)—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ସଖୀ; ପ୍ରା. ସହ୍ମ)—ସଖୀ (ଦେଖ)—
Sai(ī) Sahī. (See). [ଉ—ପରସ୍ପରେ ଭାଷିବେ, ଦେଖ ଗୋ
ସଇ ସଇ । ରାଧାନାଥ ମେଘଦୂତ ।] ବୈଦେ. ଅ (ଆ)—ସହ
ସଖା, ସହେଲୀ (ଦେଖ)—Sahi. (See)
ସଇ **ସହୀ**

ସଇଅଦ୍—ବୈଦେ. ବ—ସୈୟଦ୍ (ଦେଖ)
Saiad Saiyad. (See)
[ସଇୟଦ୍, ସଏ(ୟ)ଦ୍—ଅନ୍ୟରୂପ]

ସଇଁ—ଦେ. ଅ(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—କାୟିକ ପରିଶ୍ରମଜନିତ ଘନ ନିଶ୍ୱାସ—
Saiñ Hard and repeated hissing sighs due to
[ସଇଁ ସଇଁ—ଅନ୍ୟରୂପ] exertion. ପ୍ରା. ବ—ସ୍ୱାଇଁ ଉପାଧ୍ୟାୟ
ସାଇଁ ସାଇଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଭାକ ନାମ—The nickname of
ହକ ହକ person bearing the title of Swāiñ.

ସଇଁଆ(ଆଁ)—ଦେ. ବିଣ—ସୟାଁ (ଦେଖ)
Saiñā(āñ) Sayāñ (See).

ସଇକତ—ଦେ. ବ. (ପଦ୍ୟ)—ସୈକତ (ଦେଖ)
Saikata Saikata (See).

ସଇଗା—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଏକପ୍ରକାର ବନ୍ୟ ଅଳୁ—
Saigā A kind of wild yam.

ସଇତ(ତି,ତୁ)—ପ୍ରା. ବ. ପୁଂ (ସଂ. ସତ୍ୟବାଦୀ)—(ଅଦରାର୍ଥକ)—
Saita(ti,tu) ସତ୍ୟବାଦୀର ଭାକନାମ—Name for
calling 'Satyabādi.
ସଇତା, ସଇତିଆ, ସଇତୁଆ } —ଅନାଦରାର୍ଥକ ରୂପ

ସଇତମ୍ବା(ମା)—ପ୍ରାଦେ (ଦକ୍ଷିଣୀ) ବ—ପିଡ଼ୁଳି—
Saitambā(mā) Guava.
(ସୋଇତମା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଇ(ଏ, ୟ)ତାନ୍—ବୈଦେ. ବ (ଆ. ଶୈତାନ୍; ଇଂ. ସାଟାନ୍)—
Sai(e, ya)tān ୧ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍, ୟିହୁଦୀ ଓ ମୁସଲମାନଙ୍କ
ସୟତାନ **ଶୈତାନ** ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରବର୍ଣ୍ଣିତ ଈଶ୍ୱରଦ୍ରୋହୀ ସ୍ୱର୍ଗଦୂତ—
1. Satan. [ଦ୍ର—ଏ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ନ ମାନିବାରୁ ଈଶ୍ୱର ଏହାକୁ ସ୍ୱର୍ଗରୁ ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟ ଓ ଗନ୍ଧକାଗ୍ନିପୂର୍ଣ୍ଣ ନରକକୁ ତଡ଼ିଦେଲେ । ଏ ସେଠାରୁ ବାହାରି ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି ଭୂତଳଗତକୁ ଛାରଖାର କରି ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ସନ୍ତପ୍ତ କରିବାପାଇଁ ତତ୍‌ସୃଷ୍ଟ ଆଦମ ଦମ୍ପତି (ଆଡାମ୍ ଓ ଈଭ୍)ଙ୍କୁ ପ୍ରଲୋଭନ ଦେଖାଇ 'ଜ୍ଞାନବୃକ୍ଷ'ର ନିଷିଦ୍ଧ ଫଳକୁ ଖୁଆଇଲା ଓ ସେମାନଙ୍କ ବଂଶଧର-ମାନଙ୍କୁ ତତ୍‌ପରବର୍ତ୍ତୀ (ସମସ୍ତ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ) ଅଭିଶାପ ଓ ପାପଗ୍ରସ୍ତ କରାଇଲା । ତତ୍‌ପରେ ଈଶ୍ୱର ଜନ୍ମତଃ ପାପୀ ମାନବମାନଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ପାଇଁ ନିଜ ପୁତ୍ର ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କୁ ପୃଥିବୀକୁ ଅବତାରରୂପେ ପଠାଇଲେ ଏବଂ ଯିଶୁ ନିଜର ପ୍ରାର୍ଥନା, ଅନୁତାପ ଓ ରକ୍ତଦାନଦ୍ୱାରା ଭକ୍ତ ମାନବମାନଙ୍କୁ ପାପରୁ ଉଦ୍ଧାର କଲେ । ତେବେ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଆଦମଦମ୍ପତିକୃତ ପାପରୁ ଯେପରି ମୁକ୍ତ ହେବେ ସେଥିପାଇଁ ଯୀଶୁ ଗୋଟିଏ ଶରୀର ଧାରଣ କରି ଯାଇ ଅଛନ୍ତି; ତାହା ଏହି :—ଯେଉଁ ନରନାରୀ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କ ଜରିଆରେ ଭଜିବେ, ସେମାନେ କେବଳ ପାପମୁକ୍ତ ହେବେ, ଆଉ ଅନ୍ୟମାନେ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ନରକରେ ପଡ଼ି ଅନନ୍ତକାଳ ଦାଣ୍ଡି ହେବେ ।] ୨ । ଭୂତ; ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରେତ—2. The ghost of a deceased person. ୩ । ପଠାଣ ଭୂତ—3. The ghost of a deceased Mahomedan. ୪ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କ୍ରୂର, ପାପୀ ଓ ଦୁରାତ୍ମା ବ୍ୟକ୍ତି—4. A very wicked and sinful person.

ସଇତାନ୍ ଚରଖା(ଖି)—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ଶଇତାନ୍, ଆ. ଚରାଗ୍=
Saitān charakhā(khi) ମସାଲ ବା ସ. ଚକ; ସଇତାନର
ସୟତାନେରଯନ୍ତ୍ର **ସୈତାନକା ଚିରାଗ** ଅସ୍ତ୍ର ବା ମସାଲ, ଅର୍ଥାତ୍ ସଇତାନ ଯେଉଁ ଅସ୍ତ୍ର ବା ମସାଲ ସାହାଯ୍ୟରେ ନର-ନାରୀଙ୍କୁ ପାପଅଡ଼କୁ ପ୍ରଲୋଭିତ କରି ଟାଣିନିଏ ବା ବାଟ ଦେଖାଏ ।) ୧ । ସଇତାନର ଉଦ୍ଭାବିତ ଯନ୍ତ୍ର ବା ବସ୍ତୁ-1. A devilish or cursed instrument or thing. ୨ । (ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି)—ଶୂନ୍‌ଗାଡ଼ି;ବାଇସାଇକଲ୍—Bycycle. ବିଣ—ଅତି ପାପିଷ୍ଠ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Very sinful (person).

ସଇ(ଏ,ୟ)ତାନି—ବୈଦେ. ବ (ଆ)—ଖଳତା; ଦୁଷ୍ଟାମି—
Sai(e,ya)tāni Wickedness. ବିଣ—୧ । ସଇତାନ-
ସୟତାନୀ **ଶୈତାନୀ** ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Devilish; satanic. ୨ । ଅସୁରକ—2. Demoniac. ୩ । ଖଳ; ଦୁଷ୍ଟତା ଯୁକ୍ତ—3. Wicked. ୪ । ମନ୍ଦ—4. Evil.

ସଇ(ଏ,ୟ)ତାନିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ସଇତାନ ପରି ଖଳ
Sai(e,ya)taniā (ବଂଗ) —1. Wicked; satanic;
ସୟତାନୀ **शैतानी** devilish [person]. ୨ । ଅସ୍ୱାଭାବିକ
(ଭାବୀ)—2. Satanical; devilish [act].
୩ । ଅତି ମନ୍ଦ—3. Very bad or evil [act
or thing].

ସଇତାନି କରିବା (କାଢ଼ି ବା)—ଦେ. କ୍ରି—ଦୁଷ୍ଟାପଣ ବା ଖଳତା ପ୍ରକାଶ
Saitāni karibā[kārdhibā] କରିବା—To show
ସୟତାନି କରା **शैतानी करना** or exhibit satanic
ସଇତାନ୍ ଦେଖା(ଖେ)ଇବା } —ଅନ୍ୟରୂପ propensities;
ସଇତାନ କାହାର କରିବା } to do wicked acts.

ସଇତାନ ଥଣ୍ଡା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ଦୁଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦଣ୍ଡାଦି
Saitāni thandā karibā ଦ୍ୱାରା ଜବତ୍
ସଇତାନି ଠାଣ୍ଡା କରା **सैतानी ठंडा करना** କରିବା—
[ସଇତାନ ନିବାରିଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ] To check a
person's wickedness; to punish a
wicked person and make him discontinue his wicked acts.

ସଇଁତି(ତ୍ରି)ଶ(ଶି)—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ (ସଂ. ସପ୍ତତ୍ରିଂଶତ୍)—
Saiñti(tri)śa[śi] ସପ୍ତତ୍ରିଂଶ; ୩୭—Thirty-
[ସଇଁତିରିଶ (ଶି)—ଅନ୍ୟରୂପ] seven.
ସଇତ୍ରିଶ **सैंतिस**

ସଇ(ଏ)ନ(ନି,ନ୍ୟ)—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ସୈନ୍ୟ,)—୧ । ସେନା;
Sai(e)na[ni,nya] ପଲ୍ଟନ—1. Army. [ବି—
ସୈନ୍ୟ **सेना** ଯୁଦ୍ଧକାଳେ ଜଳୁ ପାଣ୍ଡବ ସଇନ—କୃଷ୍ଣସଂହି.
ମହାଭାରତ. ଆଦି] ୨ । ବହୁ ଲୋକ—2. A multitude of persons.

ସଇନ(ନି,ନ୍ୟ) ସାମନ୍ତ—ଗ୍ରା. ବି—ସୈନ୍ୟ ସାମନ୍ତ (ଦେଖ)
Saina(ni,nya)sāmanta Sainya sāmanta. (See)
ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତ **सैन्यसामन्त**

ସଇନ୍ଦୁ—ଦେ. (ପ୍ରାଚୀନ) ବିଣ—(ପୁରାଣାଦି ବର୍ଣ୍ଣିତ) ଏପରି
Saindu ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ଜନ୍ମିଷ୍ଟ (ସନ୍ତାନ)—(a child
said in the mythologies to have been)
Born immediately after coition or
conception. [ଉ—ସମାଗମେ ସୁନ୍ଦରୀ ଯେ ନ ପାରଇ
ଚଳି, ସଇନ୍ଦୁ ପୁତ୍ରକ ହୋଇ ଛଡ଼ିଲ ବୋଲାଳି.
ସାରଳା. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।]

ସଇନ୍ଦ୍ରୀ(ନ୍ଧ୍ରୀ)—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ସୈରିନ୍ଧ୍ରୀ)—ଅନ୍ତଃପୁରସ୍ଥା
Saindrī(ndhrī) ରାଣୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ସେବାକାରିଣୀ ଭୃତ୍ୟା—
ଦାସୀ A maid servant of the harem; a maid-in-
ଅନ୍ତଃପୁରକୀ ଦାସୀ waiting for queens. [ଉ—ସଇନ୍ଦ୍ରୀକ
ବୋଲିଲେ ପଶା ସାର ଅଣ, ଜଳ ପଣ୍ଡା ଭୁଲରେ ଝେଲିବୁ
ଏପଣ । କୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭାରତ. ବିରାଟ ।]

ସଇନ୍ଦ୍ରୀ ସେବା—ଗ୍ରା: ବି (ସଂ. ସୈରିନ୍ଧ୍ରୀ+ସେବା)—ଦାସୀଙ୍କ ପରି
Saindrī sebā କୌଣସି ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରତିଚାରସେବା କର୍ମ—
ଦାସୀର ସେବା Rendering of personal services to a
अंतःपुरदासीकी सेवा lady. [—ଶାଶୁ ବୋହୂକୁ ଦନରାତି
ସଇନ୍ଦ୍ରୀ ସେବା ଖଟିଥାଏ । ପୀତାମ୍ବରୀ. ଜାନ୍ତବ
ବାବୁ ।]

ସଇନ୍ଧ(ନ୍ଧ)ବ—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ସୈନ୍ଧବ)—ସୈନ୍ଧବ (ଦେଖ)
Saindha(nda)ba ସୈନ୍ଧବ **सौंधानमक** Saindhaba.
[ସଇନ୍ଧବ ଲୁଣ—ଅନ୍ୟରୂପ] (See)

ସଇପ(ପି,ଫ,ଫି)ନ୍—ବୈଦେ. ବି (ଉ°)—ସାଇପନ (ଦେଖ)
Saipa(pi,pha,phi)n Sāipan. (See)
[ସଇପ(ପି)ନ୍(ନ) ଘୋଲ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ସଇ ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗେ) ସହରୂପ ବନ୍ଧୁତା ସ୍ଥାପନ କରିବା—
Sai basibā To set up friendship with a
ସଇ ପାତା **सखी होना,सहेलीहोना** person.

ସଇମୋହର(ରି)—ବୈଦେ. ବି (ଉତ୍କଳୀୟ) (ଫା ସହି+ମୋହର୍)
Sai mohara(ri) ଭୂରପ୍ରତ୍ତ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ସ୍ୱାକ୍ଷର ଓ ଅଫିସ୍‌ର
ସହିମୋହର ମୋହର ମରା ଯାଇଥିବା ସରକାରୀ କାଗଜ-
सैमोहर ପତ୍ରର ଅବିକଳ ନକଲ—Certified copy of
an official paper. [ଉ— ଦାରୋଗାଙ୍କ ଇସ୍ତାହାର
ଏକ ପ୍ରତ୍ତ ସଇମୋହର ନକଲ ଦାସଲ କରିଅଛୁଁ ।
—ଫକିରମୋହନ, ଛମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ]

ସଇ(ଏ,ୟ)ରତ୍—ବୈଦେ. ବି. [ଫା. ସାୟର୍]—ଜମିଦାରୀର
Sai (e, ya) rāt ଅନ୍ତର୍ଗତ ଭୂମିର ସ୍ଥାୟୀ ରାଜସ୍ୱ ଛଡ଼ା
ସୟରାତ ମତ୍ସ୍ୟଦି, ବନଜର, ଫଳଜର ଆଦି ଅସ୍ଥାୟୀ ଟଙ୍କଣା;
सायर ଅତିରିକ୍ତ କର—Sair; any fluctuating
ସଇ[ଏ]ର, } or additional rent payable
ସଇ[ଏ]ରତ୍ ଜମା } for fishery, forests etc
besides the fixed rent payable for land,

ସଇରିନ୍ଦ୍ର[ନ୍ଧ୍ରୀ]—ଗ୍ରା[ପଦ୍ୟ] ବ.—[ସ- ସୈରିନ୍ଧ୍ରୀ]—ସଇନ୍ଦ୍ରୀ(ଦେଖ)—
Sairindrī (ndhrī) Saindrī (See) [ବି—
ଦାସୀ **अंतःपुरकी दासी** ଅନ୍ତଃପୁରର ପୁରୋଧା ସଇରିନ୍ଦ୍ରୀ ହସ୍ତେ
ଦେଇଁ ଦେଲ ବେଗେ ଯେ ।—ଭଞ୍ଜ. କୋଟିବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ
ସୁନ୍ଦରୀ]

ସଇଲା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—୧ । ସରିବା କ୍ରିୟାର ବର୍ତ୍ତମାନସାମୀପ୍ୟ ଭୂତ
Sailā କାଳର ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ ଏକବଚନ (ସେ) 'ସରିଲା'ର
ख़तम हुआ ଅନ୍ୟରୂପ—1. Another form
खतमहुआ of 'Sarilā', past tense, third person,
singular of the verb 'Saribā'. [ମୋ
କଥାଟି ସଇଲା, ଫୁଲ ଗଛଟି ମଲା ।—କଥାର କଥା]
୨ । 'ସହିବା' କ୍ରିୟାର ବର୍ତ୍ତମାନ ସାମୀପ୍ୟଭୂତ କାଳ,
ତୃତୀୟ ପୁରୁଷ, ଏକବଚନ 'ସହିଲା'ର ଅନ୍ୟରୂପ । 2.
Another form of 'Sahilā.

ସଇ(ଭ) ସମ (ମ୍ଭା)ଲି—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. ୧ । ସାବଧାନ ହୋଇ—1. (Sai(hi) samā(mbhā)li Cautiously. ୨ । ଅଗ ପଛ ସାମଲେ ସଂଭାଳକର ବିଚାର କରି—2. After mature consideration. ୩ । ଅପେକ୍ଷାପରିକ—3. After waiting.

ସଇ(ଭ) ସମା[ମ୍ଭା]ଲି କଥା କହିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସାବଧାନ ହୋଇ ସାମଲେ କଥାବଳା Sai(hi) samā (mbhā)li kathā kahibā କଥା କହିବା-ସଂଭାଳକର ବୋଲନା To be cautious in the use of one's words or talk.

ସଇ ଏ ସ—ବୈଦେ. ବି [ଫା: ସାଇସ୍; ମୂଳ. ସଂ. ଅଶ୍ୱପାଳ] Sai(e)sa ୧ । ଅଶ୍ୱପାଳକ—1. A groom. ୨ । ଘୋଡ଼ାର ସାଇସ ସାଇସ ଖବର ବୁଝିବା ଚାକର—2. A horse-keeper.

ସଇସି—ବୈଦେ. ବି (ଫା)—ସଇସର କାମ—The post or duty Saisi of a groom. ବୈଦେ. ବିଣ—ସଇସିଆ ସଇସି ସାଇସୀ [ଦେଖ]—Saisiā (See)

ସଇସିଆ—ଦେ. ବିଣ: ୧ । ସଇସର ଯୋଗ୍ୟ—1 Befitting a Saisiā groom. ୨ । ସଇସ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating ସଇସି ସଇସିଆ to a groom.

ସଇ ସଙ୍ଗାତ—ଦେ. ବି. ପୁଂ—ସହ ସଙ୍ଗାତ (ଦେଖ) Sai sangāta Sahi sangāta (See) ସଇ ସାଙ୍ଗାତ ସଖୀ ସହେଲି [ସଇ(ଇ) ସଙ୍ଗାତୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ସଉ(ଓ) ଆ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସପାଦ=୧+୧; ପାଦ=¼; Sau(o)ā ୧+¼=୧¼)—ଦୌଣସି ରାଶି ଓ ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ସଓୟା ସବା ତହିଁରୁ ¼—One and one fourth. (ସଦ୍ଧା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଣ—୧¼ ପରିମିତ—1¼ as much. (ଯଥା—ସଉଆ ସେର=୧¼ ସେର; ସଉଆ ଘଣ୍ଟା=୧¼ ଘଣ୍ଟା ।)

ସଉଆ ମହଣ—ଦେ. ବି.—୧¼ ମହଣ—One and one fourth Sauā mahana maund. (ଦ୍—ଏହିପରି ସଉଆ ସେର, ସଉଆମନ ସବାମନ ସଉଆ ଘଣ୍ଟା ଆଦି ଶବ୍ଦ ହୁଏ)

ସଉ(ଓ)ଆର—ବୈଦେ ବି.—(ଫା. ସବାର୍; ମୂଳ. ସଂ ଅଶ୍ୱାରୋହ) Sau(o) ār—ଯେ ଘୋଡ଼ାଦରେ ଚଢେ; ଅଶ୍ୱାରୋହୀ—A rider. ସଓୟାର ସବାର (ସଦ୍ଧାର୍=ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଉଆର୍ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଘୋଡ଼ାଦ) ଚଢ଼ିବା—To ride. Sauār hebā ସଓୟାର ହେବା ସବାର ହୋନା

ସଉ(ଓ) ଆରି—ଦେ. ବି. ଓ. ବିଣ—ସବାରି (ଦେଖ) Sau o)āri Sabāri (See) ସଓୟାରି ସବାରୀ

ସଉଆଲ୍ (ଇତ୍ୟାଦି) ବୈଦେ. ବି.—[ଅ]—ସବାଲ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Sauāl [etc] Sabāl etc [See] ସଓୟାଲ ସବାଲ

ସଉଆ ଶଅ(ହ,ହେ)—ଦେ.ବି ଓ ବିଣ (ସଂ.ସପାଦ+ଶତ)—ଏକ ଶତ Sauā sa-a(ha,he) ପଚିଶ; ୧୨୫—One hundred and twenty five. (ସଉଆ ଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଓୟା ଶତ ସବାସୌ

ସଉଆ ସେର—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଏକ ସେର ଓ ଏକ ପାଅ; Sauā sera ପାଞ୍ଚ ପାଅ, ୧¼ ସେର ବା ୧। ସେର—1¼ seer. (ଯଥା—ମୁଁ ପୀରଙ୍କୁ ସଉଆ ସେର ଖିରଗ ଯାଉଛି ।) ସଓୟାସେର ସବାସେର

ସଉକ୍(ଖ୍,କ,ଖି)—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସୌଖୀନ୍, ମୂଳ. ଅ ସୌଖ)—Sauk(kh,ki,khi) ୧ । ଯେ କୌଣସି ବିଶେଷ ବସ୍ତୁ ବା ପୋଷାକପ୍ରତି ସର୍ବଦା ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହାନ୍ୱିତ—1. Having a fancy or special liking for a particular thing or dress. ୨ । ବିଳାସପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Luxurious; sportive. ୩ । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପୋଷାକ ଆଦର ପ୍ରିୟ—3. Very fond of gala dress. ୪ । ବିଳାସପ୍ରିୟ—4. Gallant; fond of luxury. ୫ । ରସଜ୍ଞ;ରସିକ—5. Witty; humorous. ୬ । ସୁଖେଚ୍ଛୁ—6. Seeking pleasure; desirous of pleasure. ୭ । ଫୁଲ୍ ବିସିନ—7. Foppish. ଦେ. ବ (ସଂ. ସୌଖ୍ୟ, ଅ. ସୌକ୍=ଆଗ୍ରହ)—୧ । କୌଣସି ବିଶେଷ ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ବା ଆଦର—1. Special liking or fancy to any particular thing. ୨ । ସଉକ ବା ଅସୁଖ; ସୁଖଭୋଗ; ବିଳାସ—2. Ease; enjoyment; luxurious living. ୩ । (ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) ରସିକ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A fop; a gallant; a beaux or belle. ୪ । ବିଳାସୀ ବ୍ୟକ୍ତି—4. A person given to dalliance or luxury.

ସଖୀ ସୌକୀ

[ଦ୍—ଭୋଜନଶେଷକର (ପୁରୁଷ ବା ସ୍ତ୍ରୀକର) ବିଶେଷ ବସ୍ତୁ (ଯଥା—ପୋଷାକ, ସାଜ, ଅଳଙ୍କାର, ପାଚିଲ ଗାମ୍ଭରା, ପାଳିତ ଜନ୍ତୁ ଇତ୍ୟାଦିପ୍ରତି 'ସଉକ' ଥିବା ଦେଖାଯାଏ ।

'ପୋଷାକ ସଉକ'ମାନେ ଚକଚକିଆ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧିବା ଓ ଦେଖାଇ ହେବାପାଇଁ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ।

'କାଳ ସଉକ'ମାନେ ନାନାପ୍ରକାରେ କେଶବିନ୍ୟାସ କରି ଓ କାଳକୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରେ ମାଙ୍ଗ କାଟି ପାକିଆ ସାହାଯ୍ୟରେ ତୈଳାଦି ଦ୍ୱାରା ସଜ୍ଜିତ କରିବାରେ ମାତି ଥାଆନ୍ତି ।

ଏହିପରି 'ଲମ୍ବା ସଉକ' 'ଛୋଟା ସଉକ' 'ନୋଳ ସଉକ' 'ଭୁଣ୍ଡ' ସଉକ' 'ଦାଢ଼ି ସଉକ' 'ମୁଛ ସଉକ' ଦେଖାଯାଆନ୍ତି ।

'ବଟୁଆ ସଉକ'ମାନେ ପାନ ଖାଇବାପାଇଁ ରଙ୍ଗିନ ବଟୁଆରେ ରୁପାର ଘୁଙ୍ଗୁରଲଗା ଚେନ୍ ଲଗାଇ ଉକ୍ତ

ବସ୍ତୁଅଛି ଅଣ୍ଟାରେ ଖୋପି ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ତହିଁପ୍ରତି ଆକର୍ଷଣ କରନ୍ତି ।

'ମୃଦ ସଉକ'ମାନେ କଥା କଥାକେ ହାତର ମୃଦ୍ରିକା-ଯୁକ୍ତ ଅଙ୍ଗୁଠିମାନଙ୍କୁ ଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ ଦେଖାଇ ଦୃଅନ୍ତି ଏବଂ ନୋଳସଉକମାନେ କଥା କହୁ କହୁ ବା ବାଦ୍ୟ ବଜାଇ ବଜାଇ ମୁଣ୍ଡକୁ ଇତସ୍ତତଃ ସଞ୍ଚାଳିତ କରି ଆପଣା ନୋଳ ପ୍ରତି ଲୋକମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରନ୍ତି । 'ପାଚିଲା ଗାମୁଛା ସଉକ' ମାନେ ଗାମୁଛା ଘଷିବା (ଅର୍ଥାତ୍ ପାଣି, ତୋଳାଣି, ସୋରିଷ ତେଲ, ପଇଡ ପାଣି, ସପୁର ଚୂପଡ଼ାରସ, ମହୁ ଆଦି ସାହାଯ୍ୟରେ ରଙ୍ଗାଇବା) ପାଇଁ ବହୁ କଷ୍ଟ ଓ ବ୍ୟୟ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି, ଦେହରେ ସୋରିଷ ତେଲ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ତେଲ ଲଗାଇଲେ ପାଚିଲା ଗାମୁଛାରେ ଦାଗ ଲାଗିଯିବ [ଧଳାଚିତ ବା କଳାଚିତ ମାରିଯିବ] ବୋଲି ପ୍ରାଣାନ୍ତେ ସୁଦ୍ଧା ଦେହରେ ସୋରିଷ ତେଲ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ତେଲ ଲଗାନ୍ତି ନାହିଁ ଓ ଉକ୍ତ ରଞ୍ଜିତ ଗାମୁଛରେ ଦାଗ ଲାଗିଗଲେ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ପୁତ୍ରଶୋକରୁ ବଳି ଶୋକ ଜାତ ହୁଏ ।

ଏହିପରି ନାନାପ୍ରକାର ସଉକ ଅଛନ୍ତି । କେହି ଘର ସଜାଇବାରେ, କେହି ବା ଜୀବନକୁ ପାଳିବାରେ 'ସଉକ' ଦେଖନ୍ତି । ଘୋଡ଼ା ସଉକ, ଗାଈ ସଉକ, ଗୋବତ୍ସ ଚଢ଼େଇ ସଉକ, ମେଣ୍ଢା ସଉକ ପ୍ରଭୃତି କେତେକଜଣର ସଉକ ଅଛନ୍ତି ।

'ମଲ୍ଲପି ସଉକ' ଓ 'ବେଶ୍ୟା ସଉକ'ମାନେ ନିଜେ ଶିଖି ଜନା ପିଛି ଓ ଯୌତୁକ ସମ୍ପତ୍ତି ଦେଇ ମଧ୍ୟ ନିଜ ନିଜର ପ୍ରଣୟିନୀମାନଙ୍କୁ ଅସୁସରେ ରଖାଇବାପାଇଁ ପ୍ରାଣ ଉତ୍ସର୍ଗ କରନ୍ତି ।

'ନାଟୁଆ ସଉକ'ମାନେ ନାଟୁଆ ପିଲାଙ୍କୁ ଆପଣା ସ୍ତ୍ରୀ-ଲୋକଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ଆଦର ଓ ସ୍ନେହ କରିବା ଦେଖାଯାଏ ।

ଏ ସବୁ ଛଡ଼ା ବିଶେଷ ବିଶେଷ ଆମୋଦର ମଧ୍ୟ ସଉକ [ପ୍ରିୟ] ଲୋକ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । ଯଥା—ନାଟ ସଉକ, ଗାଳ ସଉକ, ଅଖଡ଼ା ସଉକ, ପଗାଖେଳ ସଉକ, ଗୀତ ସଉକ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ସଉକ୍ କରିବା—କ୍ରି. କ—କୌଣସି ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ ବା ଆଦର କରିବା—To have a liking or fancy for a particular article (e. g. of dress or show or luxury).
Sauk karibā
ସଖ୍‌କରା
ଶୌକକରନା

ସଉକ୍ (ଖ୍, କ, ଖି)ରେ ରଖିବା—କ୍ରି. କ—କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ, ବସ୍ତୁ, ଜୀବ ବା ଭୃତ୍ୟ ଆଦିକୁ ଅତି ଆଦର ଓ ଅସୁସରେ ରଖିବା—To maintain a thing or person in luxury and with great care.
Sauk (kh, ki, khi)re rakhibā
ସଖେରାଖା
ଶୌକସେରଖନା
[ସଉକ୍ଖ(ଖି)ରେ ରଖିବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ସଉକ୍(ଖି)ନ୍(ନି)—କ୍ରି.ବି. ବିଣ—(ଅ: ସୌକ୍ଷନ୍)—୧ । Sauki(khi)n(ni) କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଗ୍ରହୀ—1. Desirous for anything. ୨ । ରସିକତା-ବିଶିଷ୍ଟ—2. Gallant. ୩ । କଳାପ୍ରିୟ—3. Sportive. ୪ । ଯେ ନିଜର ମନର ସାଧ ମେଣ୍ଟାଇବା ପାଇଁ କୌଣସି ବ୍ୟବସାୟ ବା କର୍ମ କରନ୍ତି—4. Amateur. ବି—୧ । ରସିକ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A gallant. ୨ । ସଉକ୍ (ଦେଖ)— . Sauk (See).
ସୋଖୀନ
ଶୌଖିନ

ସଉକ୍(ଖି)ନ୍ ସେନା—କ୍ରି. ବି—ଭଲଶିଅଛି ସେନା; ଯେଉଁ ସୈନ୍ୟମାନେ ସବୁଦିନେ ସୈନ୍ୟବୃତ୍ତି କରନ୍ତି ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଅସମୟରେ ସ୍ୱଦେଶ ଓ ଦେଶରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଦ୍ୟମ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି—Volunteer corps.
Sauki(khi)n senā
ସୋଖୀନସେନା
ଶୌଖୀନ ସେନା

ସଉକ(କୁ)ନିଆଁ—କ୍ରି. ବିଣ—ସଉକ୍ (ଦେଖ)—Sauk (See)
Sauki(ku)niāñ

ସଉଖ୍ୟ—ଗ୍ରା. ବି.—(ସଂ. ସୌଖ୍ୟ)—ସୌଖ୍ୟ (ଦେଖ) Saukhya
Saukhya (See)

ସଉଣ୍ଡ[ଣ୍ଡା]—କ୍ରି. ବିଣ.—[ସଂ. ଶୌଣ୍ଡ]—କୌଣସି ବିଷୟରେ ଅତି ଧୁରନ୍ଧର ନିପୁଣ [ଉ—ପାଣ୍ଡୁପୁତ୍ରମାନେ ସମସ୍ତ-ସଉଣ୍ଡା—କୃତ୍ତିବାସ ମହାଭାରତ ଉଦ୍ୟୋଗ]
Saunda [ndā]
ନିପୁଣ

ସଉତୁଣିଆ(ଆଁ)—କ୍ରି.ବିଣ—୧ । ସପତ୍ନୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to a co-wife. ୨ । ସପତ୍ନୀର ଉଦରଜାତ (ସନ୍ତାନ)—2. (Child) Born of a co-wife.
Sautuniā (āñ)
ସତୀନର ସୌତେଲା

ସଉତୁଣିଆ (ଆଁ) କଥା—କ୍ରି. ବି—ସପତ୍ନୀର ଉପଯୁକ୍ତ ବିଷୟ—A matter befitting a co-wife.
Sautuniā (āñ) kathā
ସତୀନର କଥା
ସୌତିନିୟା ବାତ

ସଉତୁଣିଆ(ଆଁ) ଘର—କ୍ରି. ବି.—ଯେଉଁ ପରିବାରରେ କଣ୍ଠାଙ୍କର ଏକାଧିକ ପତ୍ନୀ ଥାନ୍ତି—A family in which there are co-wives.
Sautuniā (āñ) ghara
ସତୀନର ଘର
ସୌତିନିୟା ଘର

ସଉତୁଣିଆ(ଆଁ) ପୁଅ—କ୍ରି. ବି. ସଂ—ସପତ୍ନୀ ପୁତ୍ର; ସାବତ ପୁଅ—Step-son. (ଉପଯୁକ୍ତଲିଙ୍ଗ—ସଉତୁଣିଆ ଝିଅ; ସଉତୁଣି ପୁଅ—ଅନ୍ୟରୂପ)
Sautuniā (āñ) pua
ସତନୀପୋ, ସତୀନ୍‌ପୋ
ସୌତେଲା ଲଡ଼କା

ସଉତୁଣୀ—କ୍ରି.ବି.ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ସପତ୍ନୀ)—ସମାନଧିକାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ—Co-wife; one of two or more wives of a person. [ଉ—ସ୍ତ୍ରୀଜାତ ସଉତୁଣୀ ସମ୍ପର୍କ ନ ସହେ । କୃତ୍ତିବାସ. ମହାଭାରତ ସଭା]
Sautunī
ସତନୀ, ସତିନ୍
ସୌତୀନ

ସଉତୁଣୀ ଖଟା(ଟେ)ଇବା—କ୍ରି. ବି—ଅପେ ଥାଉ ଥାଉ (ଅପଣାର ସ୍ୱାମୀ) ଅନ୍ୟ ପତ୍ନୀଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବା—To marry more wives in the lifetime of the first. [ଉ—ଭୁମ୍ବଠାରେ ମୁହଁ ବି ଦୋଷ କଲ ଯେ, ସଉତୁଣୀ ଖଟାଇଲ—ପ୍ରଥମା ପତ୍ନୀଙ୍କର ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଗୋଦେଇ ।]

Sautuṇi khaṭā(ṭe)ibā **सौतिन लाना**

ସଉଦା—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ସୌଦା)—୧ । କିଣାବିକା ବେପାର; କାରବାର; ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟର କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ—1. Sale and purchase of merchandise; trading. ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସଂସାରର କାର୍ଯ୍ୟ—2. Business of the world). [ଉ—ବାଣ୍ଟୀୟୁଯାନରେ ବଉଡ଼ନ୍ତି ଦେବେ ଏଣେ ତେଣେ ସଉଦାରେ । ଉଦକଶୋଭ. ଶର୍ମିଷ୍ଠା ।] ୩ । ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ—3. Merchandise. ୪ । ଦୋକାନ ବା ବେପାରୀଠାରୁ କିଣାଯିବା ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ—4. Any merchandise purchased from a trader or shop-keeper. ୫ । ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର କ୍ରୟ—5. Purchase of any commodity. ୬ । ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର କ୍ରୟବିକ୍ରୟର ଚୁକ୍ତି—6. Contract for the purchase ar sale of a commodity.

Saudā **सौदा**

ସଉଦା କରିବା—କ୍ରି. କ୍ରି—୧ । ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ କିଣିବା—1. To purchase commodities. ୨ । କ୍ରୟ ସଉଦା କରା ବିକ୍ରୟ କାରବାର କରିବା—2. To transact a business of sale and purchase.

Saudā karibā **सौदा करना**

ସଉଦାଗର—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ସୌଦାଗର୍)—ବଡ଼ ବଣିକ—A big merchant.

Saudāgara **सौदागर**

ସଉଦାଗର୍, ସଦାଗର୍

ସଉଦାଗରି—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ସୌଦାଗରୀ)—ବଣିଗ୍‌ବୃତ୍ତି; ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ; କାରବାର—Trade. ବିଣ—ସଉଦାଗରି, ସଦାଗରି ୧ । ସଉଦାଗର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to a merchant. ୨ । ବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to trade.

Saudāgari **सौदागरी**

ସଉଦାଗରିଆ—ବୈଦେ. ବି. ବିଣ (ଫା)—ସଉଦାଗର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to a trader.

Saudāgariā **सौदागरिया**

ସଉଦାଗରି

ସଉଦାଗର ଜାହାଜ—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ସୌଦାଗରୀ ଓ ଜହାଜ୍)—ଯେଉଁ ଜାହାଜରେ ଜଳପଥ ଦ୍ୱାରା ବିଦେଶରୁ ପଣ୍ୟମାନ ଆସେ—Merchant-ship; trading ship.

Saudāgari jāhāja **सौदागरिजहाज**

[ସଉଦାଗର ସ୍ୱଲ୍ପ—କ୍ଷୁଦ୍ର ଜାହାଜ]

ସଉଦା ପଟିବା—କ୍ରି. ବି—କ୍ରେତା ଓ ବିକ୍ରେତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟର ଭାବ ଛିଣ୍ଡିବା—The settlement of the sale transaction of any commodity after higgling and haggling.

Saudā paṭibā **सौदा पटना**

ସଉଦା ପଟା

ସଉଦା ପତର[ପତ୍ର, ପାତି]—ବୈଦେ. ବି (ସଉଦା ସଙ୍ଗେ 'ପତର' ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ସଦୃଶ)—ସଉଦାପତ୍ର ୧ । ଦୋକାନରୁ କିଣାଯିବା ନାନାପ୍ରକାରର ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ; ସଉଦାବାରି ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ସମୂହ—1. Many sorts of articles or commodities purchased from a shop. ୨ । ନାନାପ୍ରକାର ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର କ୍ରୟ—2. Purchase of many commodities.

Saudā patara [patra, pāti] **सौदापत्र**

ସଉଦାମଣି(ଣୀ)—ଗ୍ରା. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ସୌଦାମିନୀ, ସୌଦାମନୀ, ସୌଦାମିନୀ)—ସୌଦାମିନୀ ନାମ୍ନୀ ସ୍ତ୍ରୀର ଡାକ-ନାମ—Name for calling a woman of the name of 'Saudāmini'.

Saudāmaṇi(ṇī) **सौदामनी**

[ସଉଦାମିନ(ଣୀ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ସଉଦା ହେବା—କ୍ରି. ବି—ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟର କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହେବା—The completion of a trade transaction or negotiation.

Saudā hebā **सौदा होना**

ସଉଦା ହଉଆ

ସଉଧ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ସୌଧ)—ସୌଧ (ଦେଖ)—Sandha, (See)

Saudha **सौध**

ସୌଧ

ସଉଧ ସଦନ—କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ) ବି (ସଂ. ସୌଧ+ସଦନ)—କୋଠା ଘର Building. [ଉ—ବିହର ସଉଧ ସଦନେ ପାକା ବାଡ଼ୀ ବିହର ଶଉବ ସଦନେ ଧନ । ଭଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ । ରାଜମହଲ

Saudha sadana **सौधसदन**

ସଉନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି. (ସଂ. ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ)—ସୁନ୍ଦରତା; ଶୋଭା—Beauty.

Saundarjya **सौन्दर्य**

ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ

ସଉପ—ବୈଦେ. ବି—ସପ (ଦେଖ)—Sapa. (See)

Saupa **सौप**

ସଉପ ଚଟା(ଟେ)ଇ—ବୈଦେ. ବି—ସପ ମସିଣା (ଦେଖ)—Sapa masiṇā. (See)

Saupa chaṭā(ṭe)i **सौप मसिना**

(ସଉପ ମଣି[ଷି]ଣା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଉବଳ—ଗ୍ରା. ବି (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ସୌବଳ)—ସୌବଳ (ଦେଖ)—Sabala Saubala. (See) [ଉ—ଭୀଷ୍ମ ଦ୍ରୋଣ କର୍ଣ୍ଣ ଯେ କୃପ ସଉବଳ, ଏମାନେ ଯେ ବୋଲଉଛନ୍ତି ମହାବଳ । ଭୁଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।]

Saubala **सौबल**

ସଉଭାଗୀ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ)—୧ । ସୌଭାଗ୍ୟ-ବତୀ—1. Fortunate. ୨ । ପତିଙ୍କ ସ୍ନେହ-ସୋହା(ସ୍ନା)ଗିନୀ, ସୌଭାଗ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀ—2. Beloved or fond-led by one's husband. [ଉ—ସରତ ଗଲ ଦରଣାଶୀଦନରୁ, ଶ୍ୟାମ ସଉଭାଗୀ ଯଶ । ଜଳସୁର୍ଯ. ସଙ୍ଗୀତ]

Saubhāgi **सौभागी**

ସୌଭାଗ୍ୟ

ସଉଭାଗ୍ୟ—ଗ୍ରା. [ପଦ୍ୟ ବ. (ସଂ ସୌଭାଗ୍ୟ)—ସୌଭାଗ୍ୟ (ଦେଖ) Saubhāgya Saubhāgya (See). (ଉ —ସୁଖ ସଉଭାଗ୍ୟର ସୌଭାଗ୍ୟ **ସୌଭାଗ୍ୟ** ହୋଇଲେ ଭାଜିତି—ଭକ୍ତସ୍ତୁତି ରତ୍ନାକର ତମ୍ଭ. 'ପ' ଗୀତ ।

ଫଳ ହେଲେ କର୍ମଖେତେ, ସଉଭାଗ୍ୟ ଅସେ ହାତେ—ବାଳକୃଷ୍ଣ. ଭଜାସୁଅ ରଜାଙ୍କ ଅ ।]

ସଉରଭ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ସୌରଭ)—ସୌରଭ (ଦେଖ)—Saurabha Saurabha. (See) ବଣ-ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ; ସୁଗନ୍ଧ—ସୌରଭ **ସୌରଭ** [ଉ—ଘନସାର ମୃଗନାଭ, ଘନସାର ସଉରଭ । ଭଜ. କୋଟିବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସୁନ୍ଦରୀ ।]

ସଉରି(ରୀ)—ଦେ. ବ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ସୌରି)—୧ । ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ Sauri(rī) ନାମ—1. Name given to males and **ସୌରି** females. ୨ । ତୀର୍ଥ ବିଶେଷ—2. Name of a **ସାରି** sacred place of pilgrimage. [ଉ—ବିଷ୍ଣୁ ଶେଷ କୂର୍ମ ନାଥ, ସଉରି ନାରାୟଣ ପଥ । ଭୂପତି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।] ୩ । (ପଦ୍ୟ) ଶନି ଗ୍ରହ—3. Planet Saturn. [ଉ—ମଙ୍ଗଳ ସଉରୀ, ଅବକ୍ର ବ ହତ, ମୋ ସଦାଶିବ ଗଉରୀ । ଭଜ. ପ୍ରେମ ସୁଧାନିଧି ।]

ସଏନ୍‌ବାର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ଗାଟଣା) ବ—ଶନିବାର—Saen-bār Saturday.

ସଏମ୍ବର—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ. ସ୍ୱୟମ୍ବର)—ସ୍ୱୟମ୍ବର (ଦେଖ) Saembara Swayambara. (See)

ସଏର୍—ବୈଦେ. ବ. (ଫା. ସାଏର୍)—ସଇରାତ୍ (ଦେଖ) Saer Sairāt. (See)

ସଏରତା—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ସରୋତା)—ଗୁଆକାଟ—Saert-ā Betel-nut cracker. ଗୁୟାକାଟୀ **ସରୌତା, ସରୋତା**

ସଂ—ଦେ. ବ (ସାଙ୍କେତିକ)—୧ । ସଂସ୍କୃତ—1. Abbreviation Sam for 'Sanskrit'. ୨ । ସଜ୍ଞା—2. Abbreviation for ସଂ **ସ** 'definition'. ୩ । ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ—3. Abbreviation for 'Noun'. ୪ । (ଜିଲ୍ଲାର ସାଂକେତିକ) ସବ୍‌ଡିଭିଜନ—4. Abbreviation for Sub-division. [ଦ୍ର—'ସମ୍' ଉପସର୍ଗଯୁକ୍ତ ସନ୍ଧିଜନ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ପଦମାନ 'ସଂ' ଓ 'ସଙ୍' ଆଦି ସ୍ଥଳେ ହୋଇ ଲେଖାଯାଏ;

ଯଥା—ସଂକର	ସଙ୍କର
ସଂକ୍ରମଣ	ସଙ୍କ୍ରମଣ
ସଂକୁଳ	ସଙ୍କୁଳ
ସଂଖ୍ୟାତ	ସଙ୍ଖ୍ୟାତ
ସଂଗ୍ରହ	ସଙ୍ଗ୍ରହ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ସଂଅ—ଦେ. ବ (ସଂ. ସୋମା—ସୁଆଁ ତୃଣ—A kind of weed; Sama Panicum Frumentacea. [ଉ—ଝିଂପୁଡ଼ି ବାଂଶ ସୋମ **ଯୋଁଷାଁ** ସଂଅ ଅଙ୍କୁଲ ବଦର । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।]

ସଂକଟ—ସଂ.ବିଣ. (ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍+କଟ୍ ଧାତୁ=ଆବରଣ କରିବା+ Saṁkaṭa କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ନିବିଡ଼—1. Thick-set. ୨ । (ସଙ୍କଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜନତାଯୁକ୍ତ—2. Crowded. ୩ । [ସଂକଟା—ସ୍ତ୍ରୀ] ଅଭେଦ୍ୟ—3. Impervious. ୪ । ଅନୁତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ; ଅନତିକ୍ରମ୍ୟ—4. Impassable; that which cannot be crossed over. ୫ । ଅପ୍ରଶସ୍ତ; ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ; ଅଳ୍ପପ୍ରସ୍ଥ; ସରୁ—5. Narrow; contracted. ୬ । କଷ୍ଟମୟ—6. Full of troubles or difficulties. ୭ । ବିପଜ୍ଜନକ—7. Dangerous; risky. ସଂ. ବ—୧ । ବିପଦ; ଆପଦ—1. Calamity; danger. ୨ । ଆସନ୍ନ ବିପଦ—2. Impending danger. ୩ । ଭିଡ଼; ଜନତା—3. Crowd. ୪ । ଆଶଙ୍କିତ ବିପଦ—4. Risk. ୫ । ଦୁଃଖ; କ୍ଲେଶ—5. Trouble; suffering. ୬ । ବିଷମ ଅବସ୍ଥା; ଅଖଞ୍ଜ; ଅସଜ—6. Straits; difficult position; awkward position; crisis. ଦେ. ବ—ଗିରି ସଂକଟ—Pass. [ଉ—ଅଛି ସେ ସଂକଟ ଯହିଁ ମ୍ଳେଚ୍ଛ ଆଟେ କରିଲେ 'ପ୍ରତାପ' ମରଣ ବୃଷ୍ଟି । ନନ୍ଦକିଶୋର—କୃଷ୍ଣକୁମାରୀ]

ସଂକଟ କାଳ—ସଂ. ବ. (ମ. ପ. ତତ୍ପୁ.) ୧ । ବିପତ୍କାଳ—1. Time of Saṁkaṭa kāla danger. ୨ । ଅଖଣ୍ଡିତ ବେଳ—2. Critical moment.

ସଂକଟ ତାରଣ—ସଂ. ବ (୫ମୀ ତତ୍ପୁ.)—ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା—Saṁkaṭa tāraṇa Delivering a person from (ସ୍ତ୍ରୀ—ସଂକଟତାରଣୀ) danger. ବିଣ. ପୁଂ—ସଂକଟରୁ ଉଦ୍ଧାରକର୍ତ୍ତା—Delivering a person from danger; deliverer from danger.

ସଂକଟ ତାର(ରେ)ଣୀ—ଗ୍ରା. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ସଂକଟତାରଣୀ)—ସଂକଟାଣ୍ଡ (ଦେଖ)—Saṁkaṭa tāra(re)ṇī Saṁkaṭāṇī (see)

ସଂକଟ ପୂର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବିଣ. (୩ୟାତତ୍)—ବିପତ୍‌ପୂର୍ଣ୍ଣ—Saṁkaṭa pūrṇṇa Beset with or full of danger. [ସଂକଟମୟ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ସଂକଟ ସଂକୁଳ—ସଂ. ବିଣ. (୩ୟାତତ୍)—ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ବା Saṁkaṭa saṁkula ଅବସ୍ଥାରେ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ବା ପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ଚାରିଆଡ଼େ ବିପଦ ଘେରିଥାଏ—(a place or state) Beset with or surrounded by danger; full of danger.

ସଂକଟ ସ୍ଥଳ—ସଂ. ବି. (ମ.ସ.ଲୋ.)—୧ । ବିପଦାକୀର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ—1. A
Saṁkaṭa sthala place beset with dangers. ୨ ।
(ସଂକଟସ୍ଥାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିପତ୍‌ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଷୟ—2. Dangerous
or risky matter. ୩ । (ଭୂଗୋଳ ପରିଭାଷା)
ଯୋଜକ—3. Isthmus. ୪ । ଭୂତଳସ୍ଥ—4
A deep and narrow hole in the ground;
abyss.

ସଂକଟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂକଟ+ଆ)—୧ । ଦେବୀ ବିଶେଷ;
Saṁkaṭā ସଂକଟାଣ୍ଡ ଠାକୁରାଣୀ; ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ଗ୍ରାମ୍ୟ ପୂଜିତା ମୂର୍ତ୍ତି
ବିଶେଷ—1. Name of a Goddess, a popular
form of 'Durgā'. ୨ । ଅଷ୍ଟଯୋଗିନୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ
ଏକତମା; ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ସହଚରୀ ଦେବୀ ବିଶେଷ—2. One
of the eight companions of Durgā.
(ଦ୍ର—ଅଷ୍ଟଯୋଗିନୀଙ୍କ ନାମ, ଯଥା—"ମଙ୍ଗଳା, ପିଙ୍ଗଳା,
ଧନ୍ୟା, ଭ୍ରାମରୀ, ଭଦ୍ରିକା ତଥା; ଭଲ୍ଲା, ସିଦ୍ଧିଃ, ସଂକଟା
ଚ ଯୋଗିନ୍ୟୋଽଷ୍ଟୌ ପ୍ରକୀର୍ତ୍ତିତାଃ ।" ୩ । କାଶୀରେ
ପ୍ରତିଷ୍ଠିତା ଓ ପୂଜିତା ଦେବୀ ପ୍ରତିମା—3. Name
of the image of Durgā worshipped at
(ସଙ୍କଟା=ଅନ୍ୟରୂପ) Benares.

ସଂକଟା(ଟେ)ଇ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ସଂକଟା) ୧ । ଗ୍ରାମଦେବତା
Saṁkaṭā(ṭe)ī ବିଶେଷ—1. Name of a popular
ସଙ୍କଟତାରିଣୀ ସଂକଟା Goddess. (ଦ୍ର—ସନ୍ତାନ କାମନାରେ
ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଏ ଦେବୀଙ୍କୁ ଭୋଗ ମାନସ କରି 'ସଂକଟେଇ
ମୁଦି' ପିନ୍ଧନ୍ତି ।) ୨ । ସଂକଟା (ଦେଖ)—2.
Saṁkaṭa (See) ୩ । ସଂକଟେଇ ମୁଦି (ଦେଖ)—
3. Saṁkaṭei mudi (See)

ସଂକଟାକୀର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସଂକଟାପନ୍ନ (ଦେଖ)—
Saṁkaṭākīrṇṇa Saṁkaṭāpanna (See)
(ସଂକଟାକୀର୍ଣ୍ଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂକଟାକ୍ଷ—ସଂ ବିଃ (ସମ୍+କଟାକ୍ଷ)—୧ । ଭାବ୍ କଟାକ୍ଷ—
Saṁkaṭākṣha 1. A very frowning look.
୨ । ଧବଳ ବୃକ୍ଷ; ଅର୍ଜୁନ ବୃକ୍ଷ—2. Name of a
tree; Terminalia Arjuna. ବିଣ—କଟାକ୍ଷ
ସହିତ; କଟାକ୍ଷ ଯୁକ୍ତ (ଦୃଷ୍ଟି)—Ogling (look);
(ସଙ୍କଟାକ୍ଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) accompanied with
side glances.

ସଂକଟାପନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ବିପତ୍ ସଂକୁଳ
Saṁkaṭāpanna (ଅବସ୍ଥା ବା ସ୍ଥାନ)—1. Very
(ସଂକଟାପନ୍ନା)—ସ୍ତ୍ରୀ dangerous; beset with danger
(place or condition); straitened
(circumstances) ୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଚାରିଆଡେ
ବିପଦ ଘେରିଥାଏ;ବିପନ୍ନ—(a person) Surround-
ed by or overwhelmed with danger;
fallen in straits.

ସଂକଟେଇ ମୁଦି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସଂକଟା+ମୁଦ୍ରା)—ସନ୍ତାନକାମା
Saṁkaṭei mudi ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ସନ୍ତାନ ଲାଭଖାତିର ମାନସିକ
ସଂକଟ ତାରିଣୀର ଆଂଗଟୀ କରି, ଓ ସନ୍ତାନ ହେଲେ ସଂକଟେଇ
संकटाकी अंगुठी ଦେବୀଙ୍କୁ ଭୋଗ ଦେବେ ବୋଲି ସଂକଳ୍ପ
କରି, ଜାହାଣ ହାତର ବଶି ଅଙ୍ଗୁଠି ଓ ମଝି ଅଙ୍ଗୁଠି,
ଏ ଦୁଇ ଅଙ୍ଗୁଠିରେ ଛନ୍ଦକର ପିନ୍ଧିବା ପରସ୍ପରସଂଲଗ୍ନ
ଠ ଆକାରର ଧାତୁମୟ ମୁଦ୍ରା—A double
ring worn by females desiring offspring.
[ଦ୍ର—ଏହାକୁ ପିନ୍ଧିଥିବା ସ୍ତ୍ରୀର ଭକ୍ତ ଦୁଇ ଅଙ୍ଗୁଠିଯାକ
ଏକ ସମୟରେ ଗୁଣିତ ହୁଏ । ମାନସିକ କରିଥିବା ସ୍ତ୍ରୀର
ସନ୍ତାନ ହେଲେ ଭକ୍ତ ସନ୍ତାନ ବଡ ହୋଇ ଯେଉଁଦିନ
ମାଆକୁ ପଚାରିବ, "ମା ! ଏ ମୁଦି କିଆଁ ପିନ୍ଧିଛୁ ?" ସେହି
ଦିନ ଏ ବ୍ରତ ଜୟଯୁକ୍ତ ହେବ ଏବଂ ମାଆ ନିଜ ହାତରୁ ଭକ୍ତ
ମୁଦି କାଢି ସଂକଟେଇଙ୍କଠାରେ ମନାସିଥିବା ଭୋଗରାଗ
କରିବେ ।]

ସଂକଥନ—ସଂ. ବି. (ସମ୍+କଥ୍‌ଧାତୁ+ଭାବ ଅନ)—୧ । କଥୋପ-
Saṁkathana କଥନ—1. Conversation. ୨ ।
(ସଙ୍କଥନ, ସଂକଥା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବାକ୍ୟାଳାପ—2. Dialogue.

ସଂକର—ସଂ. ବି. (ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ+କୃ ଧାତୁ=କରିବା+ଭାବଅ)
Saṁkara ୧ । ଏକାଧିକ ବସ୍ତୁର ମିଶ୍ରଣ—1. Intermix-
(ସଙ୍କର—ଅନ୍ୟରୂପ) ture; mixture. ୨ । ବିରୁଦ୍ଧ ପଦାର୍ଥ-
ମାନଙ୍କର ମିଶ୍ରଣ—2. Mixture of opposite or
incompatible things. ୩ । ବର୍ଣ୍ଣସଂକର ଜାତି
ବା ବ୍ୟକ୍ତି—3. A person of mixed blood;
hybrid; half caste; mixed caste. ୪ ।
(ସମ୍+କୃ ଧାତୁ=ବିଶେଷ କରିବା+କର୍ମ ଅ) ଅବଜର୍ଜନା;
ଝାଡ଼ାଜାଡ଼ି-ଝିଡ଼ି ଧୂଳ୍ୟାଦି-4.Sweepings; scourings.
୫ । ସାଙ୍କୁଚ ମାଛ—5. Rayfish; the stingray.
୬ । ଅର୍ଥାଳଂକାର ବିଶେଷ—5. A figure of speech
(ଦ୍ର—ଯେଉଁଠାରେ ଏକାଧିକ ଅଳଂକାର ଏକ ବାକ୍ୟରେ
ଏକତ୍ର ମିଳିତ ହୋଇ ସାପେକ୍ଷ ଭାବରେ ରହନ୍ତି, ସେଠାରେ
'ସଂକର ଅଳଂକାର' ହୁଏ । ଯଥା—ଶୋଭା ସେ ଲଭଲ
ଅପ୍‌ସରୀ ଭବ୍ୟ ଶୋଭାକୁ ବଳି, ଫୁଟିଲା ଲାବଣ୍ୟ ସରରେ ନବ
କମଳଦଳ । (ରାଧାନାଥ-ଚନ୍ଦ୍ରିକା)(ଅଳଂକାର ତରଙ୍ଗିଣୀ-
ଚୂଳମଣି) ଦେ.ବି.ପୁ.—ସଙ୍କର୍ଷଣ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଡାକନାମ
—A name for calling Saṁkarshaṇa.

ସଂକରୀ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ସଂକର=ମିଶ୍ରଜାତୀୟ)-ଏକ ପ୍ରକାର ବର୍ଣ୍ଣଅ
Saṁkarā କଦଳୀ;ସଙ୍କର କଦଳୀ—A sort of inferior
काँठालीकला plantain or banana. ଗ୍ରା. ବି.—୧ ।
निकृष्ट केला (ଗାଳି) ବର୍ଣ୍ଣ ସଂକର—1.(a term of abuse)
सङ्कर A person of mixed caste. ୨ । ସଂକର୍ଷଣର
संकर्ष ଅନାଦରାର୍ଥକ ଡାକନାମ—2. Name for calling
(ସଙ୍କରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) 'Saṁkarshaṇa in disregard.

ସଂକରୀ କଦଳୀ—ଦେ. ବ. —ଏକ ପ୍ରକାର ନିକୃଷ୍ଟ କଦଳୀ (ଦ୍ର—ଏହା
Saṁkarī kadalī କାଠିଆ କଦଳୀ ଜାତୀୟ ଏବଂ ତାହାଠାରୁ
କାଁଠାଳୀକଳା ଅକାରରେ ଛୋଟ ଓ ଖାଇବାକୁ ଅସ୍ୱାଦୁ । ଏହାକୁ
ନିକୃଷ୍ଟ କଳା ବନ୍ୟ କଦଳୀ କୋହି ଯାଇପାରେ)—A species
of inferior wild plantain.

ସଂକରୀ ଧଣ୍ଡ—ଦେ. ବ.—ଏକ ପ୍ରକାର ପାଣିଧଣ୍ଡ ସାପ—A sort of
Saṁkarī dhaṇḍa water snake.
ଢୋଁଢା **ଢୋଁଢ଼**

ସଂକରାନୁଭୂତି—ସଂ. ବ.—କାବ୍ୟାଳଂକାର ବିଶେଷ (ଏହା ଚତୁର୍ବିଧ)—
Saṁkarānubhūti A kind of figure in rhetoric.
(ଉ—ଅବସର ଭୋଗୀ ହେବେ ଭ୍ରମର ଚକୋର, ଅଳ୍ପ
ମୁଳନେ ସୁମନ ହେବେ ସବଂସ୍ପର । ଅରୁଣ ଲୋଚନେ ମୁଦ
କୁମୁଦ ହୋଇବ, ବିପରୀତ କଥାରେ ସୁମତି ନ ମିଳିବ ।
ଅଉମନ୍ୟୁ—ବିଦଗ୍ଧ ଚିନ୍ତାମଣି)

ସଂକରାନ୍ତି—ଗ୍ରା. ବ. (ପଦ୍ୟ) —ସଂକ୍ରାନ୍ତି (ଦେଖ)
Saṁkarānti Saṁkrānti (See)
(ଉ—ଏ ସଂକରାନ୍ତିରେ ପୁଣି ଉଦୟ ଯେବେ ଭାନୁ ।
(ସଂକ୍ରାନ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରାଚୀ—ଶିବ ସ୍ୱରୋଦୟ;

ସଂକରୀ—ସଂ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂକର+ଈ)—ନବଦୂଷିତା କନ୍ୟା; ଯେଉଁ
Saṁkarī କନ୍ୟା ଅଳ୍ପ ଦିନ ହେଲା ଭ୍ରଷ୍ଟା ହୋଇଅଛି—
A newly spoilt girl; a recently deflowered girl.

ସଂକରୀକରଣ—ସଂ. ବ (ସଂକର+ଅନୁଭବ୍ଭାବେ ଚ୍ଵି+କୃ ଧାତୁ+
Saṁkarīkaraṇa ଭାବ. ଅନ)—୧ । ନାନାବିଧ ପାପାନ୍ତର୍ଗତ
ପାପ ବିଶେଷ; ଖର, ଅଶ୍ୱ, ଉଷ୍ଟ୍ର, ମୃଗ, ହସ୍ତୀ, ମେଷ,
ଛାଗଳ, ମତ୍ସ୍ୟ, ଅହି, ମହିଷ, ଏହି ଜନ୍ତୁମାନଙ୍କର ବଧ);
ଗ୍ରାମ୍ୟ ଓ ଅରଣ୍ୟ ପଶୁମାନଙ୍କ ବଧ—1. A sort of
sin (amongst the nine kinds of sins
enumerated in the Hindu Śāstras)
commited by killing of certain animals.
୨ । ବହୁ ପଦାର୍ଥର ଏକତ୍ର ମିଶ୍ରଣ—2. Mixing up
of many things. ୩ । ଦୁଇ ବିଭିନ୍ନ ଜାତୀୟ ପଶୁ
ବା ବୃକ୍ଷାଦିକୁ ଯୋଡ଼ କରାଇ ଦୁଇ ଜାତିର ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ
ଜୀବ ବା ବୃକ୍ଷାଦି ଉତ୍ପାଦନ କରାଇବା କ୍ରିୟା—3. Cross-
breeding. ୪ । ଜାତିଭ୍ରଂଶକରଣ—4. Causing
a person to lose his caste.

ସଂକ(କୁ)ରୁ—ଦେ.ବ. (ଅଦରାର୍ଥକ)—ସଂକର୍ଷଣର ଡାକନାମ—Name
Saṁka(ku)ru for calling 'Saṁkarshaṇa.
ସଙ୍କର **ସଙ୍କୁର**

ସଂକର୍ଷଣ—ସଂ.ବ. (ସମ୍+କୃଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧। ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ
Saṁkarshaṇa କର୍ଷଣ; ଅକର୍ଷଣ—1. Attraction.
(ସଙ୍କର୍ଷଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (+କର୍ମ. ଅନ) କୃଷିକର୍ମ—
2. Cultivation; agriculture; ploughing
up. ୩ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ବଳରାମ; ବଳଦେବ;
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାଗ୍ରଜ (ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ହଳ ଅସ୍ତ୍ର)—3. Bala-
rāma. ୪ । ଶିବ-4. God Śiba. ୫ । ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର କଳା
ବିଶେଷ—5. A phase of Bishṇu. [ଉ—ବିରଷ
ମାସ ପ୍ରହର ଦଣ୍ଡ ଯେ ମୁହୂର୍ତ୍ତ, ସଂକର୍ଷଣ ଅଦ ଫଳ
ହୋଇଛି ବିଦିତ— ପ୍ରାଚୀ. ଶିବସ୍ୱରୋଦୟ ।) ଦେ.
ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name of males.

ସଂକଳ—ସଂ. ବ (ସମ୍+କଳ୍ ଧାତୁ=ଗଣନା, ସଂଗ୍ରହ କରିବା+
Saṁkala ଭାବ. ଅ)—୧ । ସଂଗ୍ରହ—1. Collection.
(ସଙ୍କଳ, ସଂକଳନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଓ ବିସ୍ତୃତ
(ବ୍ୟଜକଳନ—ବିସ୍ତୃତ) ବସ୍ତୁର ଏକତ୍ରୀକରଣ—2. Compi-
lation; heaping up. ୩ । (ଗଣିତ) ଯୋଗ;
ମିଶାଣ—3. (mathematics) Addition.

ସଂକଳପ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ସଂକଳ୍ପ)—ସଂକଳ୍ପ (ଦେଖ)—
Saṁkalapa aṁkalpa (See) [ଉ—ନୋହେ
ସଙ୍କଳ୍ପ ସଂକଳ୍ପ ସଂକଳପ ମାନସେ ରହେ, ହେଳା ନୋହେ
(ସଙ୍କଳପ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଯତନରେ ଗୋ ଦେହେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।]

ସଂକଳୟିତା—ସଂ. ବିଣ. ଓ ବ ପୁଂ (ସମ୍+କଳ୍ ଧାତୁ=ସଂଗ୍ରହ
Saṁkalayitā କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ସଂକଳୟିତୃ ଶବ୍ଦ, ୧ମା.
(ସଂକଳୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ବ)—ସଂକଳନକାରୀ; ସଂଗ୍ରହକର୍ତ୍ତା—
(ସଙ୍କଳୟିତା—ଅନ୍ୟରୂପ) Collector; compiler.

ସଂକଳିତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+କଳ ଧାତୁ=ସଂଗ୍ରହ କରିବା+କର୍ମ;
Saṁkalita ତ)—୧ । ସଂଗୃହୀତ—1. Gathered up.
collected. ୨ । ଏକତ୍ର ଯୋଗ କରା ଯାଇଥିବା
(ରାଶିମାନ)—2. Added up (numbers).

ସଂକଳ୍ପ—ସଂ. ବ (ସମ୍+କ୍ଲୃପ୍ ଧାତୁ=କଳ୍ପନା କରିବା+ଭାବ. ଅ —
Saṁkalpa ୧ । ବାଞ୍ଛା; ମନୋରଥ; ମନୋବାଞ୍ଛା; ଇଚ୍ଛା;
(ସଙ୍କଳ୍ପ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅଭିଳାଷ—1. Wish; desire,
volition. ୨ । ମନରେ କରାଯାଇଥିବା ପ୍ରତିଜ୍ଞା—
2. Mental determination; resolve. ୩ ।
ଧର୍ମକର୍ମ ଓ ବ୍ରତାଦି କରିବା ପୂର୍ବରୁ ମନରେ ଯେଉଁ ଫଳ-
ବାଞ୍ଛା କରାଯାଏ—3. The wished-for aim
for which any religious rite is perform-
ed. ୪ । ବ୍ରତ ଓ ପୂଜାଦି କରିବା କର୍ତ୍ତା ସଂକଳ୍ପିତ
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସଂକଳିତ ଯେଉଁ ମନ୍ତ୍ରାଦି ବା ବଚନ ଉଚ୍ଚାରଣ
କରନ୍ତି—4. An avowal or utterance of the
formula embodying the object and
nature of the rite performed by a
Hindu. [ଦ୍ର—ଏହି ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ପୂଜା,
ହୋମ, ବ୍ରତାଦି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଏହି ଏହି ସଂକଳ୍ପ ବାକ୍ୟ
ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଏଥିରେ ପ୍ରଥମେ ବିଷ୍ଣୁ ଆଦି
ଦେବତାଙ୍କ ନାମ ସ୍ମରଣ ଓ ତୀର୍ଥମାନଙ୍କୁ ଆବାହନ କରି,
ବ୍ରତାଦି ଅନୁଷ୍ଠାନ କରା ଯାଉଥିବା ସ୍ଥାନ ଓ ବର୍ଷ, ମାସ,
ତିଥି, ବାର, ନକ୍ଷତ୍ରାଦିର ନାମୋଲ୍ଲେଖ, ତତ୍ପରେ ସଂକଳ୍ପ
କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଗୋତ୍ର ଓ ନାମ, ଏ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବା

ବ ଅଭିଷ୍ଟଲାଭ ପାଇଁ ବ୍ରତାଦି ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଅଛି ଓ ବ ବ୍ରତ, ପୂଜା, ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ବା ହୋମାଦି ହେଉଅଛି, ତାହା ସବୁ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ବୋଲିବାକୁ ହୁଏ । ସଂକଳ୍ପ-ବାକ୍ୟର ଉଚ୍ଚାରଣ ପରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ କର୍ମ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଏ । ଦୁର୍ଗାପୂଜା, ଶିବପୂଜା, ବିଷ୍ଣୁପୂଜା, ହୋମ, କାର୍ତ୍ତିକ ବ୍ରତ, ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ, ତୀର୍ଥସ୍ନାନ, ଶ୍ରାଦ୍ଧ, ଜଳାଶୟାଦି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପ୍ରଭୃତି ପାଇଁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସଂକଳ୍ପ ବାକ୍ୟ ଅଛି । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି ଯେ, ବିନା ସଂକଳ୍ପରେ କରାଯିବା କାର୍ଯ୍ୟର ଫଳ ବୃଥା; ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଧର୍ମର କ୍ଷୟ ହୁଏ । ହାତରେ ତାମ୍ରପାତ୍ର ଧରି ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଜଳ, କୁଶତୃଣ, ଦୁର୍ବା, ପୁଷ୍ପ, ଫଳ, ତିଳ ରଖି ପୂର୍ବମୁଖ ବା ଉତ୍ତରମୁଖ ହୋଇ ସଂକଳ୍ପ ବାକ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବା ଓ ଉକ୍ତ ଜଳକୁ ପାତ୍ରରୁ ଢାଳି ଦେବା ବିଧିକୁ ସଂକଳ୍ପ ବୋଲାଯାଏ ।]

ସଂକଳ୍ପ ଗୁଆ—ଦେ. ବ—କୌଣସି ଦୈବୀକର୍ମ କରିବା ପାଇଁ ଯଜମାନ ସଂକଳ୍ପ ବାକ୍ୟ ପଢ଼ି ପୁରୋହିତ ହାତକୁ ସଙ୍କଳ୍ପର ସୁପାରୀ ଯେଉଁ ଗୁଆଟି ବଢ଼ାଇଥାଏ—The betel nut
ସଂକଳ୍ପ ସୁପାରୀ which is handed over to the priest by a Jajamāna after he has recited the Saṅkalpa formula before beginning the rite. (ଦୃ—ଚଣ୍ଡୀପାଠ ନିମନ୍ତେ ବାବୁଙ୍କ ହାତରୁ ସଂକଳ୍ପ ଗୁଆ ଟେକି ନେଇ ଓଲ୍ଲାଇ ଆସିଲେ—ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।)

ସଂକଳ୍ପଜ—ସଂ. ବିଣ (ସଂକଳ୍ପ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । Saṁkalpaja ଇଚ୍ଛାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ-1. Born of desire; resulting from desire. ୨ । ପ୍ରଥମେ ସଂକଳ୍ପ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି କରାଯିବା (କାର୍ଯ୍ୟ)—2. (Rite) Done after uttering the requisite formula.

ସଂକଳ୍ପ ଜନ୍ୟ, ସଂକଳ୍ପ ପ୍ରଭବ, ସଂକଳ୍ପ ମୂଳ } ଅନ୍ୟରୂପ

ସଂକଳ୍ପଜା, ସଂକଳ୍ପଜନ୍ୟା, ସଂକଳ୍ପ ପ୍ରଭବା, ସଂକଳ୍ପମୂଳା } ସ୍ତ୍ରୀ

ସଂକଳ୍ପଜନ୍ମା—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସଂକଳ୍ପ+ଜନ୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—Saṁkalpajanmā ମନସିଜ; କନ୍ଦର୍ପ; କାମ—Cupid.

ସଂକଳ୍ପ ବଚନ(ବାକ୍ୟ)—ସଂ. ବ—ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ Saṁkalpa bachana(bākya) ବୋଲାଯିବା ମାନସିକ ଅଭିଳାଷସୂଚକ ସଂସ୍କୃତ ବାକ୍ୟ—The formula avowing the object and nature of the rite to be performed.

ସଂକଳ୍ପ ବିକଳ୍ପ—ସଂ. ବ (ସମ୍ବନ୍ଧରେ)—ଅଭିଳାଷ ଓ ସନ୍ଦେହ—Saṁkalpa bikalpa Determination and doubt.

ସଂକଳ୍ପ ଭବ—ସଂ. ବ (ସଂକଳ୍ପ+ଭୂ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ସଂକଳ୍ପଜନ୍ମା; Saṁkalpa bhaba କାମ; ମଦନ—Cupid. ସଂ. ବିଣ—ସଂକଳ୍ପଜ (ଦେଖ)—Saṁkalpaja. (See)

ସଂକଳ୍ପ ଯୋନି—ସଂ. ବ (ସଂକଳ୍ପ+ଯୋନି=ଉତ୍ପତ୍ତି, ହେତୁ; Saṁkalpa joni ବହୁବ୍ରୀହି)—କାମ; କନ୍ଦର୍ପ—Cupid.

ସଂକଳ୍ପ ରମଣୀ—ସଂ. ବ (ମ. ପ. ସ୍ତ୍ରୀ)—ମନୋରଥ ନାୟିକା; ମାନସୀ Saṁkalpa ramaṇī ନାୟିକା—The lover (lady) the picture of whom is in one's desire or imagination. [ଉ—ସଂକଳ୍ପ ରମଣୀ ସଙ୍ଗେ ଉଲ୍ଲୋଷାସେ ବାହୁଲେ ନୃମଣି ରଥ ।
ରାଧାନାଥ. ଉତ୍କଳୀ ।]

ସଂକଳ୍ପ ସିଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ—୧ । (ତୃତୀୟା ତତ୍) ଯାହା ମାନସିକ ଅଭିଳାଷ ଦ୍ୱାରା ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇଅଛି Saṁkalpa siddha—1. Accomplished by mental resolve or will. ୨ । (ସଂକଳ୍ପସିଦ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯେ ମାନସିକ ବଳଦ୍ୱାରା ଅତିମାନୁଷ ଶକ୍ତି ଲାଭ କରିଅଛନ୍ତି—2. One who has gained supernatural power through the strength of will.

ସଂକଳ୍ପ ସିଦ୍ଧି—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ମନୋବାଞ୍ଛାର ପୂର୍ତ୍ତି—The Saṁkalpa siddhi fulfilment of one's desire.

ସଂକଳ୍ପିତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+କ୍ଲୃପ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—Saṁkalpita ୧ । ଅଭିଳଷିତ; ବାଞ୍ଛିତ—1. Wished-for; desired. ୨ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟରୂପେ ସ୍ଥିରୀକୃତ—2. Resolved to be done as a duty. ୩ । ଯାହା (ବିଧାନ) ସଂକଳ୍ପବାକ୍ୟଦ୍ୱାରା ଆରବ୍ଧ ହୋଇଅଛି—3. (Rite) Formally avowed. ୪ । ଚିନ୍ତିତ—4. Thought of. ୫ । ଖ୍ୟାତ—5. Famed.

ସଂକଳ୍ପିତାର୍ଥ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା)—ସଂକଳ୍ପିତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ; ଅଭିଳଷିତ Saṁkalpitārtha ବିଷୟ—Wished for object.

ସଂକଳ୍ପିତାର୍ଥ ଫଳପ୍ରାପ୍ତି (ସିଦ୍ଧି ଲାଭ)—ସଂ.ବ.(ବହୁବ୍ରୀହି, କର୍ମଧା, ୬ଷ୍ଠୀ-Saṁkalpitārtha phalaprāpti ତତ୍)ବାଞ୍ଛିତ ଫଳଲାଭ—(siddhi lābha) The attainment of one's wished for object.

ସଂକସୁକ—ସଂ. ବ. (ସମ୍+କସ୍ ଧାତୁ=ଯିବା+କର୍ତ୍ତୃ ଉକ)—Saṁkasuka ୧ । ଅସ୍ଥିର; ଚଞ୍ଚଳ—1. Restless. ୨ । (ସଙ୍କସୁକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ—2. Narrow. ୩ । ଅନିତ୍ୟ (ସଂକସୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ) —3. Transient. ୪ । ଅପବାଦକାରକ—4. Defaming; vilifying; scandalising. ୫ । ଦୁର୍ବଳ—5. Weak. ୬ । ଦୁର୍ଜନ; ଖଳ—6. Wicked.

ସଂକାର—ସଂ. ବ.—(ସମ୍+କୃ ଧାତୁ=ବିଶେଷ କରିବା+କର୍ମ ଅ)—ସଂମାର୍ଜନୀଦ୍ୱାରା ଧୂଳି ଆଦି; ଝାଡ଼ୁଣୀରେ ସଙ୍କାର—ଅନ୍ୟରୂପ) Saṁkāra ଓଳିଆ ହୋଇ ଗଦା କରି ଯାଇଥିବା ଅଳିଆ—Sweepings.

ସଂକାରୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ସଂକାର+ଇ)—ସଂକଳ୍ପ, ନବଦୂଷିତା Saṁkārī କନ୍ୟା—A recently deflowered or ravished girl.

ସଂକାଶ—ସଂ. ବିଣ.—(ସମ୍ + କାଶ ଧାତୁ = ସମ୍ପ୍ରତି ଥାଇବା + Samkāśa କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ୧ । (ଶବ୍ଦର ପରବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ) (ସଂକାଶ—ଅନ୍ୟରୂପ) ତୁଲ୍ୟ; ସଦୃଶ (ଯଥା—ପ୍ରଳୟସଂକାଶ, (ସଂକାଶା—ସ୍ତ୍ରୀ) କୁନ୍ଦେନ୍ଦୁସଂକାଶ)—1. Equal to; similar to. ୨ । ସମାନ ବର୍ଣ୍ଣ ବା କାନ୍ତି ବିଶିଷ୍ଟ—2. Of a like colour or lustre; resemblin .

[ଉ—ସେହି ପ୍ରଳୟସଂକାଶ ଭୟଙ୍କର ଦିବସରେ ଯେଉଁ-ସବୁ ଘଟନାମାନ ଘଟିଥିଲା, ମଧୁସୂଦନ. ଲକ୍ଷବନରୁମିକଳ୍ପ] ୩ । ସମୀପବର୍ତ୍ତୀ; ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ—3. Near; adjacent.

ସଂକିଳ—ସଂ.ବି. (ସମ୍ + କିଳ୍ ଧାତୁ = ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. Samkila ଅ) ୧ । ଦହନୋଲ୍କା; ଅଗ୍ନିପିଣ୍ଡ—1. Fire-ball. ୨ । ମଶାଲ—2. Torch. ୩ । ଜ୍ୱଳନ୍ତ ଅଗ୍ନି—3. Burning fire; flame.

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବିଣ (ସମ୍ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ମ.ତ) ୧ । ଅପ୍ରସର; ଅପ୍ରଶସ୍ତ—Samkīrṇṇa 1. Narrow; strait. ୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର; ସୀମାବଦ୍ଧ; (ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସରୁ; ଛୋଟ—2. Limited; small. [ସଂକୀର୍ଣ୍ଣା—ସ୍ତ୍ରୀ] ୩ । ସଙ୍କୁଚିତ—3. Contracted. ୪ । ଉଦାରତାହୀନ; ଅନୁଦାର (ହୃଦୟ, ମତ)—4. Not liberal; narrow (view). ୫ । ନିବିଡ଼; ଘନ—5. Dense. ୬ । ଜନତାଯୁକ୍ତ; ବହୁ ଲୋକ ସମାକୀର୍ଣ୍ଣ—6. Crowded. ୭ । ସମାକୀର୍ଣ୍ଣ; ପରିବ୍ୟାପ୍ତ—7. Overspread; diffused; pervaded; spread over. ୮ । ଗୋଳିଆ ମେଳିଆ; ବିକ୍ଷିପ୍ତ—8. Confused. ୯ । ନାନାବସ୍ତୁ ମିଳିତ—9. Mixed together. ୧୦ । ଅପବିତ୍ର—10. Impure. ୧୧ । ନାନା ଜାତିର ମିଶ୍ରଣରେ ଜାତ—11. Hybrid; of mixed blood. ୧୨ । ବିଭିନ୍ନ ବିଜାତୀୟ (ବହୁ ବସ୍ତୁ)—12. Heterogenous. ୧୩ । ସଂକଟମୟ—13. Dangerous; full of dangers. ସଂ ବି—୧ । ବର୍ଣ୍ଣସଂକର ଜାତି—1. Mixed caste. ୨ । (ସଂଗୀତ) ମିଶ୍ର ରାଗ—2. A mixed tune. ୩ । ସଂକଟ—3. Straits; difficulties.

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ କଣ୍ଠ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ସଂକୁଚିତ କଣ୍ଠ—Contracted Samkīrṇṇa kaṇṭha throat. ବିଣ. ବୁ°—(ବହୁବ୍ରୀହି) ସଂକୁଚିତ କଣ୍ଠ ବିଶିଷ୍ଟ—Having a contracted throat. [ସଂକୀର୍ଣ୍ଣକଣ୍ଠୀ, ସଂକୀର୍ଣ୍ଣକଣ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ]

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଗ୍ରୀବ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ + ଗ୍ରୀବା)—ଯାହାର Samkīrṇṇa grība ବେକ ସରୁ; ସରୁବେକା; (ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଗ୍ରୀବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଶିବେକା—Having a narrow neck.

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଗ୍ରୀବା—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ସରୁ ବେକ—Narrow neck. Samkīrṇṇa grībā ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ-ଗ୍ରୀବର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Samkīrṇṇa-grība.

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଚିତ୍ତ—ସଂ. ବି(କର୍ମଧା)—ନୀଚ ହୃଦୟ; ନୀଚ ମନ—A mean Samkīrṇṇa chitta mind. ସଂ. ବିଣ—ସଂକୀର୍ଣ୍ଣମନାଃ [ସଂକୀର୍ଣ୍ଣଚିତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ] (ଦେଖ)—Samkīrṇṇamanāh. (See)

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଚେତା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଚେତାଃ)—ସଂକୀର୍ଣ୍ଣଚେତାଃ Samkīrṇṇa chetā (ଦେଖ)—Samkīrṇṇa chetah. ସଂକୀର୍ଣ୍ଣଚେତା संकीर्णचेता (See)

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଚେତାଃ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ + ଚେତସ୍; Samkīrṇṇa chetāh ୧ମା. ୧ବ)-ସଂକୀର୍ଣ୍ଣମନାଃ (ଦେଖ)—Samkīrṇṇamanāh. (See)

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଜାତି—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ବର୍ଣ୍ଣସଂକର ଜାତି—Samkīrṇṇa jāti Mixed caste.

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବି (ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ + ଭାବାର୍ଥେ ତା, ତ୍ୱ)—Samkīrṇṇatā(twa) ୧। ଅପ୍ରସରତା—1. Narrowness. ୨ । (ମନର) ଅନୁଦାରତା—2. Want of liberality (of mind); narrowness (of mind). ୩ । ସାଂକର୍ଯ୍ୟ—3. The state of being of mixed blood. ୪ । ଭିଡ଼; ଜନତା—4. Crowd; state of being crowded.

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଦେହ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—୧ । ସଂକୁଚିତ ଶରୀର—Samkīrṇṇa deha 1. Contracted body. ୨ । କ୍ଷୁଦ୍ର ଦେହ—2. Small body. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । (ବହୁବ୍ରୀହି) କ୍ଷୁଦ୍ର ଦେହ ବିଶିଷ୍ଟ—1. Small-bodied. ୨ । ସଂକୁଚିତକାୟ; ଯାହାର ଶରୀର ସଂକୁଚିତ ହୋଇଅଛି—2. With contracted body.

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଦେହ = ସଂକୀର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ, ସଂକୀର୍ଣ୍ଣକାୟ, ସଂକୀର୍ଣ୍ଣାବୟବ } ଅନ୍ୟରୂପ
ସଂକୀର୍ଣ୍ଣଦେହା, ସଂକୀର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗୀ, ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ କାୟା, ସଂକୀର୍ଣ୍ଣାବୟବା } ସ୍ତ୍ରୀ

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ନୀତି—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—୧ । ଅନୁଦାର ନୀତି—1. Illiberal or narrow policy or principle. ୨ । ନୀଚ ନୀତି—2. Mean policy.

Samkīrṇṇa nīti

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ପଥ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ସରୁ ବାଟ—Samkīrṇṇa patha Narrow path.

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ମତ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ଅନୁଦାର ମତ—Samkīrṇṇa mata Illiberal view.

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ମନ—ସ. ବି (କର୍ମଧା)—ଅନୁଦାର ମନ—Samkīrṇṇa mana Narrow mind,

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ମନା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସଂକୀର୍ଣ୍ଣମନାଃ)—ସଂକୀର୍ଣ୍ଣମନାଃ (ଦେଖ) Samkīrṇṇa manā Samkīrṇṇamanāh. (See) ସଂକୀର୍ଣ୍ଣମନା संकीर्णमना

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ମନାଃ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ + ମନସ୍; Samkīrṇṇa manāh ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ନୀଚମନାଃ—1. Mean-minded. ୨। କ୍ଷୁଦ୍ର ଚେତାଃ; ଅନୁଦାରମନାଃ; ଯାହାର ମନ ଉଦାରଭାବାପନ୍ନ ନୁହେଁ—2. Narrow-minded. ୩ । ସ୍ୱାର୍ଥପର—3. Selfish.

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ମୁଖ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—୧ । ସରୁ ମୁହଁ—1. Narrow
Samkīrṇṇa mukha mouth. ୨ । ସଙ୍କୁଚିତ ମୁହଁ; କୁମ୍ଭ ମୁହଁ—2.Contracted mouth. ସ. ବିଶ—
(ବହୁବ୍ରୀହି)—୧। ସରୁ ମୁହାଁ;କୁମ୍ଭ ମୁହାଁ—1. Narrow-
(ସଂକୀର୍ଣ୍ଣମୁଖା—ସ୍ତ୍ରୀ) mouthed. ୨ । ଅପ୍ରଶସ୍ତ ଦ୍ୱାର ବିଶିଷ୍ଟ—
2. Having a narrow outlet.

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଯୋନି—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା)—ନୀଚ ଜାତି—Low caste.
Samkīrṇṇa joni ବିଶ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ନୀଚଜାତି; ନୀଚ
ଜାତୀୟ—Of low class; low born.

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ହୃଦୟ—ସଂ. ବି. ଓ ବିଶ (କର୍ମଧା ଓ ବହୁବ୍ରୀହି)—ସଂକୀର୍ଣ୍ଣଚିତ୍ତ
Samkīrṇṇa hṛudaya (ଦେଖ)—Samkīrṇṇa
(ସଂକୀର୍ଣ୍ଣହୃଦୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) chitta (See).

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣାତ୍ମା—ସଂ.ବି. ଓ ବିଶ (କର୍ମଧା ଓ ବହୁବ୍ରୀହି)--ସଂକୀର୍ଣ୍ଣଚିତ୍ତ(ଦେଖ)
Samkīrṇṇātmā Samkīrṇṇachitta (See).

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣାୟତନ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—କ୍ଷୁଦ୍ର ସ୍ଥାନ—1. Small
Samkīrṇṇāyatana space or area. ସଂ ବିଶ
(ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଅପ୍ରଶସ୍ତ ଆକାର ବିଶିଷ୍ଟ—1. Of
small or limited area. ୨ । ସଂକୁଚିତ—
2. Contracted. ୩ । ଅପ୍ରଶସ୍ତ—3 Narrow.

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣାବସ୍ଥ—ସଂ. ବିଶ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ+ଅବସ୍ଥା)—୧ । ସଂକୁଚିତ
Samkīrṇṇābastha ଅବସ୍ଥାଯୁକ୍ତ—1. Of contracted
state. ୨ । ହୀନଦଶା ପ୍ରାପ୍ତ; ହୀନାବସ୍ଥାଯୁକ୍ତ—
2. Of low or mean condition.

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣାବସ୍ଥା—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା)—୧ । ହୀନଦଶା—1. Low or
Samkīrṇṇābasthā mean condition. ୨ । ସଂକୁଚିତ
ଅବସ୍ଥା—2. Contracted state. ୩ । ଅପରିସର
ଅବସ୍ଥା—3. Narrow state.

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣାୟମାନ—ସଂ. ବିଶ (ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ+ଅଦ୍ଭୁତ ଭାବେ ଯ=
Samkīrṇṇāyamāna ସଂକୀର୍ଣ୍ଣାୟ ନାମଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅନ)—
କ୍ରମଶଃ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ହେଉଥିବା—Gradually narrow-
(ସଂକୀର୍ଣ୍ଣାୟମାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ing.

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣୀକରଣ—ସଂ. ବି—ସଂକରୀକରଣ; ଗ୍ରାମ୍ୟ ଓ ଆରଣ୍ୟ ପଶୁବଧ—
Samkīrṇṇīkaraṇa ଜନିତ ପାପ—Sin of killing
wild and domestic animals.

ସଂକୀର୍ତ୍ତନ (ନା)—ସଂ.ବି (ସମ୍+କୃତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ ଅନ+ସ୍ତ୍ରୀ ଆ)—
Samkīrttana(nā) ୧ । ଦେବତାଦିଙ୍କ ନାମୋଚ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବକ
ସ୍ତୁତିଗାନ; ସମ୍ୟକ୍ ପ୍ରକାରରେ ଦେବତାଦିଙ୍କ ନାମ
ଉଚ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବକ ଗାନ—1. Songs sung in
[ସଂକୀର୍ତ୍ତନ (ନା)—ଅନ୍ୟରୂପ] praise of God or Deities;
chanting of hymns or psalms. ୨ । ଗୁଣାଦି-
କଥନ; ପ୍ରଶଂସା କରିବା—2. Praising; eulogi-
sing. ୩ । ବର୍ଣ୍ଣନ—3. Describing. ୪ ।
ଉଚ୍ଚାରଣ — 4. Uttering. ଦେ. ବି—ରାଧା,

ସଂକୀର୍ତ୍ତନ, କୀର୍ତ୍ତନ, **ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ** କୃଷ୍ଣ ଓ ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ
ଖୋଳ କରତାଳ ଓ ନୃତ୍ୟାଦି ସହିତ ଗୀତ ଗାନ—
Songs in praise of Rādhā, Krushṇa
and Chaitanya sung in accompani-
ment of music. [ଉ—ଭଗବାନ ଓ ଦେବତାଦିଙ୍କ
ନାମସଂକୀର୍ତ୍ତନର ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଭାଗବତ, ନାରଦ ପଞ୍ଚରାତ୍ର,
ବୃହନ୍ନାରଦୀୟ ପୁରାଣାଦିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି; କିନ୍ତୁ
ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ଅମଳରୁ ଖୋଳ କରତାଳ ସହିତ
ବହୁ ଲୋକଙ୍କର ସମ୍ମିଳିତ ଗାନ ଓ ବିଶେଷତଃ ଶ୍ରୀରାଧା-
କୃଷ୍ଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଗାନ ବା ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ପ୍ରତି ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର
ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ ଜନ୍ମିଅଛି । ଚୈତନ୍ୟଦେବ ପ୍ରଚାର କଲେ
ଯେ, କଳିଯୁଗରେ ହରିନାମ ସଂକୀର୍ତ୍ତନହିଁ ମୁକ୍ତିଲାଭାର୍ଥ
ମନୁଷ୍ୟର ଏକମାତ୍ର ଅବଲମ୍ବନ । କୀର୍ତ୍ତିଗୀୟ ନାମ ଯଥା—
"ହରେର୍ନାମ ହରେର୍ନାମ ହରେର୍ନାମୈବ କେବଳଂ
କଳୌ ନାସ୍ତ୍ୟେବ ନାସ୍ତ୍ୟେବ ନାସ୍ତ୍ୟେବ ଗତିରନ୍ୟଥା ।"
ଯେଉଁଠାରେ ନାମ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ହୁଏ, ତାହା ପ୍ରଧାନତମ
ତୀର୍ଥ ଓ ସଂକୀର୍ତ୍ତନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପାଦରଜ
ଯେଉଁଠାରେ ପଡ଼େ, ସେ ସ୍ଥାନ ପବିତ୍ର ହୁଏ ।
ଏହି କୀର୍ତ୍ତନଧ୍ୱନିରେ ପାପ ସବୁ ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ି ପଳାନ୍ତି ଏବଂ
ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାରା ଶ୍ରୋତା ଓ ଗାୟକଙ୍କର ଉପର ଓ ତଳର
ସାତ ପୁରୁଷ ଉଦ୍ଧାର ପାଆନ୍ତି । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଅଛି ଯେ,
ସତ୍ୟଯୁଗରେ ତୀର୍ଥ, ତ୍ରେତାରେ ଯଜ୍ଞ, ଦ୍ୱାପରରେ ଦାନ ଓ
କଳିରେ ନାମ ସଂକୀର୍ତ୍ତନହିଁ ଯୁଗଧର୍ମ । ପୁଣି କଥିତ ଅଛି
ଯେ, ଦାନ, ବ୍ରତ, ତପସ୍ୟା, ଯଜ୍ଞ, ଏ ସମସ୍ତ ଅପେକ୍ଷା
ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ଅଧିକତର ଫଳପ୍ରଦ ଓ ମୁକ୍ତିପ୍ରଦ ଅଟେ ଏବଂ
ସଂକୀର୍ତ୍ତନ-ବିରହିତ ଦାନାଦି କାର୍ଯ୍ୟ ନିଷ୍ଫଳ ହୁଏ ।
ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ଦେବ ପ୍ରଧାନତଃ ଦୁଇଗୁଣ୍ଡେଇ ପଦକୁ ଖୋଳି
ଖୋଳ କରତାଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ବହୁ ସହଚରଙ୍କ
ସମଭିବ୍ୟାହାରରେ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ କରୁଥିଲେ । ପଦମାନ
ଯଥା—

୧ । ହରେ କୃଷ୍ଣ ହରେ କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ ହରେ ହରେ
ହରେ ରାମ ହରେ ରାମ ରାମ ରାମ ହରେ ହରେ ।

୨ । କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ ହେ
କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ ହେ
କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ ପାହି ମାଂ
କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ କୃଷ୍ଣ ରକ୍ଷ ମାଂ ।

୩ । କୃଷ୍ଣ କେଶବ କୃଷ୍ଣ କେଶବ କୃଷ୍ଣ କେଶବ ପାହି ମାଂ
ରାମ ରାଘବ ରାମ ରାଘବ ରାମ ରାଘବ ରକ୍ଷ ମାଂ ।

ଭାଗବତବର୍ଣ୍ଣିତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଓ ରାଧାଙ୍କର ଉଭୟ ଉଭୟ
ଲୀଳା ଓ ଚରିତ୍ରକୁ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଦେବ ସମୟ-
ସମୟରେ ଗାନ କରୁଥିଲେ । ପରେ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ଭକ୍ତ-
ମାନେ ଓ ବିଶେଷତଃ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଶ୍ରୀ ରାଧାରମଣ ଚରଣ ଦାସ

"(ଭଜ) ବିତାଇ ଗଉର ରାଧେ ଶ୍ୟାମ
(ଜପ) ହରେ କୃଷ୍ଣ ହରେ ରାମ"

ଏହି ପଦକୁ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ କଲେ ଏବଂ ଏହାହିଁ ବର୍ତ୍ତମାନ କେତେ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ପ୍ରଧାନ ପଦ । ସଂକୀର୍ତ୍ତନରେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ଜୀବନଚରିତ ମଧ୍ୟ ଗୀତ ହୁଏ ।

ଚୈତନ୍ୟ ଦେବ ପୁରୀରେ ବହୁକାଳ ଅବସ୍ଥିତି କରି ଉତ୍କଳରେ ବୈଷ୍ଣବଧର୍ମର ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରଚାରକ ହୋଇଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ କେବଳ ପୁରୀର ଶାସନୀ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସବୁ ଜାତି ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ସଂକୀର୍ତ୍ତନକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଉତ୍କଳର ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାର ସଂକୀର୍ତ୍ତନ (ବଙ୍ଗ ଭାଷା ଜାଣୁ ନ ଥିବା ଅଶିକ୍ଷିତ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ମୁହଁରେ ବିକୃତ ରୂପ ଧାରଣ କରି ସ୍ଥିତା) ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖୋଳ କରତାଳ ସାହାଯ୍ୟରେ ଗୀତ ହେଉଅଛି । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଲୀଳା ଓ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଲୀଳା ଏହି ସଂକୀର୍ତ୍ତନମାନଙ୍କ ବିଷୟ । ଦୋଳ ଦଶହରା ଆଦି ଜାତ୍ରା ଯାତ୍ରାଦିରେ, ଦେବତାମାନଙ୍କ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ଓ ଦେବ ମେଳନରେ ଏକାଧିକ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ମଣ୍ଡଳ ଖୋଳ କରତାଳ ସହିତ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ କରନ୍ତି ଏବଂ ଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ଅମଳରୁ ଅଦ୍ୟାବଧି ପୁରୀରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ରଥଯାତ୍ରା ଉପଲକ୍ଷରେ ଠିଆ ହେଉଥିବା ରଥମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଉତ୍କଳୀୟ ଓ ବଙ୍ଗୀୟ ସଂକୀର୍ତ୍ତନମଣ୍ଡଳୀମାନେ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ କରି କରି ଅଗ୍ରସର ହେଉଥାଆନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାରେ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ବଙ୍ଗୀୟ କୀର୍ତ୍ତନର ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ହରାଇ ପ୍ରାୟ ହାତେ ବ୍ୟାସବିଶିଷ୍ଟ ଝାଞ୍ଜ ଓ ଦୁଇ ହାତ ଲମ୍ବର ମୃଦଙ୍ଗବାଦନଧ୍ୱନି ମିଶ୍ରିତ ହୋଇ ଅତି କର୍କଶ ହୋଇଅଛି । ଯେଉଁଠାରେ ଶିକ୍ଷିତ ଦଳ ବଙ୍ଗୀୟ ସଂକୀର୍ତ୍ତନର ବାଦ୍ୟ (ଛୋଟ ମୃଦଙ୍ଗ ଓ ଛୋଟ ଝାଞ୍ଜ ବା କୁଚୁଳି) ସାହାଯ୍ୟରେ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଶିଖି-ଅଛନ୍ତି, ତାହା ଶ୍ରୁତିମଧୁର; ନଚେତ୍ ଉତ୍କଳର ମଫସଲରେ ସଂକୀର୍ତ୍ତନର ଅର୍ଥ ୫।୭ଟି ମୃଦଙ୍ଗର ବିଧୁମା ବାଡ଼ଆ ଓ ୧୦।୧୨ ଯୋଡ଼ା ଝାଞ୍ଜର ଘୋର ଝଞ୍ଝାବାତ ସଦୃଶ ନାଦ । ଏହି ମାଡ଼ର ଦାଉରେ ଅନେକ ସମୟରେ ମୃଦଙ୍ଗମାନ ଫାଟିଯାଏ, ଝାଞ୍ଜମାନ ଦଦରା ହୁଏ ଓ କଲାକ କଣ୍ଠର ଦର୍ଦ୍ଦୁର ନିନାଦରେ ପାଏ ବାଟପାଟେ ଲୋକେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇଉଠନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ସଂକୀର୍ତ୍ତନରେ ଝାଞ୍ଜ ମୃଦଙ୍ଗ ବଜା ହୁଏ ନାହିଁ, ବାଡ଼ଆ ହୁଏ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଠାକୁରମାନଙ୍କର ଓ ସଂକୀର୍ତ୍ତନମଣ୍ଡଳୀମାନଙ୍କର 'ମେଳନ' ରେ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ଗାୟକଙ୍କ ଗୀତର ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଏ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ମୃଦଙ୍ଗର ଛୋଟ ତାଳ ଓ ମୃଦଙ୍ଗ ଏବଂ ଝାଞ୍ଜ ବାଡ଼ଆରେ କେଉଁ ପକ୍ଷା ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷାଙ୍କୁ ଟପିଗଲେ, ଏହାହିଁ ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଏ ।

ସଂକୀର୍ତ୍ତନରେ ବ୍ୟବହୃତ ମୃଦଙ୍ଗକୁ 'ଖୋଳ' ଓ ଝାଞ୍ଜକୁ 'କରତାଳ' ବୋଲାଯାଏ । ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ଶେଷରେ ଖୋଳ କରତାଳକୁ ଭୋଗ ଓ ନୂତନ ବସ୍ତ୍ର ଅର୍ପିତ ହୋଇ ପୂଜା କରାଯାଏ ।]

ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ଅଖ(ଖେ)ଡ଼ା—ଦେ. ବି: ୧ । ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ଶିକ୍ଷା କରିବାର ଗୃହ
Saṁkīrttana ākha(khe)ṛdā —1 A room where
କୀର୍ତ୍ତନର ଆଖଡ଼ା Saṁkīrttana is taught. [ଦ୍—
ସଂକୀର୍ତ୍ତନଆଖଡ଼ା ଉତ୍କଳରେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମରେ (ଶାସନୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ପ୍ରଧାନ ଗ୍ରାମ ବ୍ୟତୀତ) ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ଅଖଡ଼ା ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗୃହ ଥାଏ । ଯେଉଁ ଗ୍ରାମରେ 'ଭଗବତ-ଟୁଙ୍ଗୀ' ଥାଏ, ସେହି ଟୁଙ୍ଗୀ ମଧ୍ୟ 'ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ଅଖଡ଼ା' ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ଏହି ଅଖଡ଼ା ଘର ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କର ସାଧାରଣ ଗୃହ ଓ ଏଥିରେ ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଏକତ୍ର ହୋଇ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ଅଭ୍ୟାସ କରନ୍ତି ଏବଂ ଏହି ଘରେ ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କର ଖୋଳ କରତାଳମାନ ରଖାଯାଏ । ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ଶିଖିବା ପାଇଁ ସ୍ୱଦା ଉଠାଇ 'ଗୁରୁ' ରଖନ୍ତି ।] ୨ । ସଂକୀର୍ତ୍ତନକାରୀ ଦଳ—
2. A company of Saṁkīrttana chanters.

ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ଗୁରୁ—ଦେ. ବି—ସଂକୀର୍ତ୍ତନର ଗୀତ ଓ ବାଦ୍ୟ ଶିକ୍ଷାଇବା
Saṁkīrttana guru ନିମନ୍ତେ ନିଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷକ—
କୀର୍ତ୍ତନର ଗୁରୁ A teacher who teaches songs and
ସଂକୀର୍ତ୍ତନଗୁରୁ music relating to Saṁkīrttana.

ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ମଣ୍ଡଳ[ଳି]—ଦେ. ବି—୧ । ସଂକୀର୍ତ୍ତନକାରୀ ଦଳ ବା
Saṁkīrttana maṇḍala[li] ପକ୍ଷ—1. A band or
କୀର୍ତ୍ତନର ଦଳ choir of persons who perform Sam-
ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ମଣ୍ଡଳୀ kīrttana, (some singing, some striking the drums and other cymbals).
୨ । ମେଳନ ଆଦି ଉପଲକ୍ଷରେ ବହୁ ସ୍ଥାନରୁ ଆସି ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ବହୁ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ଦଳ—2. A number of Saṁkīrttana parties assembled at a particular place on a particular occasion.

ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ମେଳନ(ଣ)—ଦେ. ବି—ପ୍ରତିଯୋଗିତା ପାଇଁ ବା ବିଶେଷ
Saṁkīrttana melana(ṇ) ଉପଲକ୍ଷରେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ
କୀର୍ତ୍ତନମେଳା ଏକାଧିକ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ଦଳଙ୍କର ସମ୍ମେଳନ—
ସଂକୀର୍ତ୍ତନମେଳା A gathering of more than one
(ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ମେଳ[ଳା]—ଅନ୍ୟରୂପ) party of Saṁkīrttana chanters at a particular place for competition or on some special occasion.

ସଂକୀର୍ତ୍ତନିଆ(ଆଁ)—ଦେ ବି—ସଂକୀର୍ତ୍ତନକାରୀ ଦଳର ବ୍ୟକ୍ତି—
Saṁkīrttaniā(āṁ) A member of a choir of
ସଂକୀର୍ତ୍ତନିୟା, କୀର୍ତ୍ତନୀୟା, ସଂକୀର୍ତ୍ତନେ Saṁkīrttana-
ସଂକୀର୍ତ୍ତନିୟା chanters.

ସଂକୀର୍ତ୍ତିତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+କୃତ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Samkīrttita ୧ । ସମ୍ୟକ୍ ବା ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱରରେ ଉଚ୍ଚାରିତ—
(ସଂକୀର୍ତ୍ତିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Uttered loudly. ୨ । ସଂସ୍ତୁତ—
2. Solicited. ୩ । ପ୍ରଶଂସିତ - 3. Praised; eulogised. ୪। ବର୍ଣ୍ଣିତ—4. Described.

ସଂକୁଚେଇବା—କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—ସଂକୁଚିବାର ଣିଜନ୍ତରୂପ—
Samkuchā(che)ibā Causative of Samkuchibā. সংকুচান **সুকুচ করবানা**

ସଂକୁଚିତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+କୁଚ୍ ଧାତୁ=ଗୋଟାଇ ନେବା; ଗୁଡ଼ାଇ
Samkuchita ନେବା+କର୍ମ. ତ)—୧ । ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ;ଯେଉଁ ବସ୍ତୁତ
(ସଙ୍କୁଚିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପଦାର୍ଥକୁ ଗୋଟାଇ ନିଆ ଯାଇଥାଏ—
(ସଂକୁଚିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Contracted. ୨ । ମୁଦ୍ରିତ;
ନିମୀଳିତ—2. Closed. ୩ । ଗୁଡ଼ିଆ ହୋଇଥିବା—
3. Wound up. ୪ । ଅପ୍ରସାରିତ—4. Not spread out or expanded. ୫। କୁଣ୍ଠିତ; ସଂକୋଚ ପ୍ରାପ୍ତ—5. Hesitating. ୬ । ସଂକ୍ଷିପ୍ତ—6. Abridged. ୭ । କୁଞ୍ଚ କୁଞ୍ଚ ହୋଇଥିବା—7. Shrivelled up; wrinkled.

ସଂକୁଚିତ କରିବା—କ୍ରି. ବି (ସଂ. ସଂକୁଚିତ)—୧। ଜାକିବା—1.To
Samkuchita karibā contract. ୨ । ଖୁବ୍ ଛୋଟ କରିବା
সংকুচিত করা —2.To shorten. [ଉ—ସିନ୍ଧୁଗର୍ଭେ ପ୍ରବେଶିଲେ
সুকুচানা ସଂକୋଚ ସ୍ୱକପୁ—ରାଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା]

ସଂକୁଚିବା—କ୍ରି. କ୍ରି (ସଂ. ସଂକୁଚିତ)—୧ । ସଂକୁଚିତ ହେବା—
Samkuchibā 1. To be contracted. ୧ । ଲଜ୍ଜାରେ
সংকুচিত হওয়া ଜଡ଼ ହେବା—2. To be overtaken
সুকুচনা with modesty or bashfulness. [ଉ—
ଶ୍ରମତୀ ସଂକୁଚିଲେ ଲଜ୍ଜାଭରେ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।]

ସଂକୁଟନ—ସଂ. ବି (ସମ୍+କୁଟ୍ ଧାତୁ=କୁଟିଳତା ପ୍ରକାଶ କରିବା+
Samkuṭana ଭାବ. ଅନ)—ମୃତ୍ୟୁ—Death.
(ସଂକ୍ରୁଟନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଂକୁଡ଼ି—କ୍ରି. ବି—ସଙ୍କୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Samkurdi Saṅkurdi (See)

ସଂକୁନ—କ୍ରି. ବି—ସଙ୍କୁନ (ଦେଖ)—
Saṅkuna Samkuna (See)

ସଂକୁ(ଖୁ)ରି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି. ଓ ବିଣ—(ଅଶୁଦ୍ଧ; ଇତର ବ୍ୟବହୃତ)—
Samku(khu)ri ସଂଖୁଡ଼ (ଦେଖ)--Samkhurdi (See)

ସଂକୁଳ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ = ଏକତ୍ର+କୁଳ୍ ଧାତୁ=ରାଶି କରିବା
Samkula +କର୍ମ. ଅ) ୧ । ବ୍ୟାପ୍ତ; ସମାକୀର୍ଣ୍ଣ; ପୂର୍ଣ୍ଣ;
(ସଙ୍କୁଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବହୁଳ—1. Full of; surrounded
(ସଂକୁଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) by; overspread with. ୨ । ଯୁକ୍ତ;
ଏକତ୍ର ବିଦ୍ୟମାନ; ମିଶ୍ରିତ—2. Mixed up; united; compounded. ୩ । ଗୋଳମାଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ—
3. Tumultuous. [ଉ—ସେହି କାଳେ ସଂକୁଳ
ହୋଇଲା ସମର, ମରମର ହୋଇ ବହୁତ ମଲେ ନର । କୃତ୍ତିବାସ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ] ୪ । ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ—4.
Narrow; close. ୫ । ବହୁଲୋକସମାକୀର୍ଣ୍ଣ—
5. Crowded. ବି—୧ । ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ଯୁଦ୍ଧ—1. Contest; fight; affray. ୨ । ଜନତା—
2. Crowd. ୩ । ପରସ୍ପରର ବିରୁଦ୍ଧ ବାକ୍ୟାଳାପ; ଜଳ—3. Altercation; quarrel. ୪ । ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ସ୍ୱରଜନିତ ଗୋଳମାଳ—4. Hubbub; tumult. [ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସଂକୁଳ ଶବ୍ଦ ମିଶି ସମାସ ହୁଏ; ଯଥା—ଶ୍ୱାପଦସଂକୁଳ; ବିପତ୍‌ସଂକୁଳ, ସଂକଟସଂକୁଳ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ସଂକୁଳନ—ସଂ. ବି—ସଙ୍କୁଳନ (ଦେଖ)
Samkulana Saṅkulana. (See)

ସଂକୁଳ ଯୁଦ୍ଧ—ସ. ବି (କର୍ମଧା)—ଗୋଳମାଳିଆ ବା ଅନିୟମିତ ଯୁଦ୍ଧ—
Samkula juddha Confused fight; guerilla warfare.

ସଂକୁଳା—କ୍ରି. ବି ଓ ବିଣ—ସଙ୍କୁଳା (ଦେଖ)
Samkulā Saṅkulā. (See)

ସଂକୁଳାନ (ଇତ୍ୟାଦି)—କ୍ରି. ବି ଓ ବିଣ—ସଙ୍କୁଳାନ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samkulāna (etc) Saṅkulāna etc. (See)

ସଂକୁଳିଆ—କ୍ରି. ବି—ସଙ୍କୁଳିଆ (ଦେଖ)
Samkuliā Saṅkuliā. (See)

ସଂକୁଳିତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+କୁଲ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ଏକତ୍ରୀକୃତ;
Samkulita ସଂଗୃହୀତ—Collected; gathered up.

ସଂକୁଳିବା—କ୍ରି. କ୍ରି—ସଙ୍କୁଳିବା (ଦେଖ)
Samkulibā Saṅkulibā. (See)

ସଂକେ(ଖେ)ଇବା—ପ୍ରାକ୍ରି. (କାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି—ସଙ୍କେ(ଖେ)ଇବା
Samke(khe)ibā (ଦେଖ)—Saṅke(ṅkhe)ibā. (See)]

ସଂକେତ—ସଂ. ବି (ସମ୍ =ସଂକ୍ଷେପ+କିତ୍. ଧାତୁ=କହିବା+ଭାବ.
Samketa ଅ)—୧ । ସଂକ୍ଷେପରେ ଅଭିପ୍ରାୟ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା; ଇସାରା; ଇଙ୍ଗିତ—1. Indication; hint. ୨ । ନେତ୍ର ବକ୍ତ୍ର ହସ୍ତାଦି ଦ୍ୱାରା ମନୋଭାବବ୍ୟଞ୍ଜକ ଚେଷ୍ଟା-ବିଶେଷ—2. An endeavour to express thoughts by the movement of the eyes, face and hands; gesture. ୩ । (+କରଣ.ଅ)
(ସଙ୍କେତ—ଅନ୍ୟରୂପ) କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ବିଷୟ ଜ୍ଞାପକ ଚିହ୍ନ—3. Indication; sign; signal; symbol. ୪। ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥବୋଧକ ଶକ୍ତି—4.The power of a word to convey a meaning. ୫ । ଠାର; ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ବିଷୟକୁ ବା ବାକ୍ୟକୁ ବା ଅନେକାକ୍ଷରଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦକୁ ଅଳ୍ପରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଚିହ୍ନ—5. A symbolical sign; cypher. ୬ । (+ଅଧିକରଣ. ଅ) ନାୟକ ନାୟିକାଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମିଳନ ସ୍ଥାନ—6. A place of meeting

of lovers; a trysting place. ୭ । ବୋଧ— 7. Understanding. ୮ । ସନ୍ଧାନ; ଅନୁମାନ— 8. Guess. ୯ । ସୂତ୍ର—9. A clue. ୧୦ । ବ୍ୟାକରଣାଦିର ସୂତ୍ର—10. Aphorism; axiom; maxim. ୧୧ । ଗୁପ୍ତ ସ୍ଥାନ—11. A place of assignment; a place of appointment; a secret place. ୧୨ । ନିୟମ—12. Rule; regulation. [ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଦ୍ୱାରା ଲୋକେ ଅନ୍ୟ ଲୋକଠାରେ ଯେଉଁପରି ମନୋଗତ ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି, ତାହା ଅପେକ୍ଷା ସୂକ୍ଷ୍ମତର ଭାବରେ କିମ୍ବା ମସ୍ତକ ସଞ୍ଚାଳନ, ନେତ୍ର ଚାଳନ, ବକ୍ର ଓ ମୁଖଭଙ୍ଗୀ, ହସ୍ତଭଙ୍ଗୀ ଦ୍ୱାରା ଭାବ ପ୍ରକାଶକୁ ସଂକେତ ବୋଲାଯାଏ । ଯାହା ବେଶୀ ବାକ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ, ତାହାକୁ ଅଳ୍ପ ବାକ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶ କରିବା ମଧ୍ୟ ସଂକେତ । ଯାହା ସାଧାରଣବୋଧ ବାକ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ, ତାକୁ ଅନ୍ୟ ଆକାରରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ମଧ୍ୟ ସଂକେତ ।]

ସଂକେତ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଇସାରା ଦ୍ୱାରା ମନର ଭାବ ପ୍ରକାଶ Saṁketa karibā କରିବା—1. To express one's ସଂକେତ କରା mind by guestures or signs. ୨ । **ସଂକେତ କରନା** ଠାରିବା—2. To beckon.

ସଂକେତକାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେ ଇସାରା କରେ—Giving Saṁketakārī hints; beckoning; making (ସଂକେତକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) gestures.

ସଂକେତ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ପ୍ରେରକକୁ ଚିହ୍ନିବାର କୌଣସି ଚିହ୍ନ Saṁketa debā ଦୂତ ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନିକଟକୁ ସଂକେତଦେଓୟା ପଠାଇବା—1. To give a token of **ସଂକେତ ଦେନା** identification to a messenger. ୨ । ନାୟକ ନାୟିକାଙ୍କ ସଂକେତ ସ୍ଥଳ ନିରୂପଣ କରିବା— 2. To appoint or assign a place of meeting between lovers. (ଭ୍ର—କେ ଯିବ ପରି, ଅସ ଅସ, ପ୍ରାଣସଜନି ! ଦେଇଛନ୍ତି ସଂକେତ ସେ ମୁରଲୀଧରି । ସଂଗୀତ ।)

ସଂକେତଜ୍ଞ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେ ସଂକେତ ବା ଠାର ଜାଣେ— Saṁketajña Conversant with signs or cyphers. (ସଂକେତଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ; ସଂକେତଜ୍ଞତା—ବି)

ସଂକେତ ଜ୍ଞାପକ—ସଂ. ବିଣ (ସଂକେତ + ଜ୍ଞା. ଧାତୁ ଣିଚ=ଜ୍ଞାପି. ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ସାଙ୍କେତିକ— Saṁketa jñāpaka (ସଂକେତଜ୍ଞାପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Symbolical; suggestive. [ସଂକେତଜ୍ଞାପନ—ବି]

ସଂକେତ ଧ୍ୱନି—ସଂ. ବି (ମ. ତ. ଲୋ)—ସଂକେତସୂଚକ ଧ୍ୱନି— Saṁketa dhwani A symbolical sound.

ସଂକେତ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଇସାରା ପାଇବା— Saṁketa pāibā To get a hint or sign from ସଂକେତ ପାଓୟା **ସଂକେତ ପାନା** another.

ସଂକେତ ବାକ୍ୟ—ସଂ. ବି (ମ. ତ. ଲୋ)—୧ । ଠାର କଥା—1. Saṁketa bākya Cypher words. ୨ । ସାଂକେତିକ ବାକ୍ୟ—2. Symbolical expression.

ସଂକେତ ସ୍ଥଳ(ସ୍ଥାନ)—ସଂ. ବି—ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଦୁଇ ବା ତତୋଽଧିକ Saṁketa sthala(sthāna) ବ୍ୟକ୍ତି ଗୁପ୍ତ ଭାବରେ ମିଳିତ ହେବା ପାଇଁ ପୂର୍ବରୁ ସ୍ଥିର କରାଯାଇଥାଏ—Place of assignment; a secret place of meeting by appointment; rendezvous.

ସଂକେତାଗ୍ନି—ସଂ. ବି (ମ. ତ. ଲୋ)—କୌଣସି ସ୍ଥଳର ବା ବିଷୟର Saṁketāgni ଅସ୍ତିତ୍ୱସୂଚନା କରିବାପାଇଁ ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ଅଗ୍ନି— Beacon.

ସଂକେତାଲୋକ—ସଂ. ବି (ମ. ତ. ଲୋ)—ସଂକେତଜ୍ଞାପକ ଆଲୋକ— Saṁketāloka Beacon light; signal given by means of showing different lights.

ସଂକେତିତ—ସଂ. ବିଣ (ସଂକେତ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଇତ)—୧ । କୃତ- Saṁketita ସଂକେତ—1. Having made gestures or signs. ୨ । ସଂକେତ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ— 2. Hinted; expressed by signs. ୩ । ଅଭିଧା-ଶକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ବୋଧିତ—3. Suggested; understood by suggestion.

ସଂକୋଚ—ସଂ. ବି. (ସମ୍ + କୁଚ୍ ଧାତୁ=କୁଞ୍ଚିତ ହେବା + ଘଞ୍. ଅ)— Saṁkocha ୧ । ବିସ୍ତୃତ ପଦାର୍ଥର ଶୀଣୀଭାବ ବା ବିସ୍ତୃତ (ସଂକୋଚ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅଳ୍ପୀଭାବ—1. Contraction. ୨ । ସଂକ୍ଷେପ—2. Abridgement. ୩ । କୁଣ୍ଠା; କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ବା ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହେବାର ମାନସିକ ଅବସ୍ଥା; ଜଡ଼ୀଭାବ—3. Hesitation. ୪ । ଲଜ୍ଜାଶୀଳତା; ଲଜ୍ଜା—4. Shyness;modesty; sensitiveness. ୫ । ବଡ଼ ପଦାର୍ଥ ଗୁଡ଼େଇ ଗାଡ଼େଇ ହୋଇ କିମ୍ବା କୁଞ୍ଚିତ ହୋଇ ଛୋଟ ଆକାର ଧାରଣ କରିବା ଅବସ୍ଥା—5. Becoming crisp or wrinkled; shrivelling; wrinkling. ୬ । ବହୁ ବାକ୍ୟଯୁକ୍ତ ପଦକୁ ଅଳ୍ପ ପଦରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା— 6. Expressing a big sentence by a smaller one; expressing much in a smaller compass. ୭ । ଅପ୍ରସ୍ଫୁଟନ; ମୁଦ୍ରଣ; ମୁଦ ହୋଇଯିବା ବା ବୁଜି ହୋଇଯିବା—7. Closing up; the state of not being expanded or blown. ୮ । ବନ୍ଧନ—8. Binding. ୯ । (ବୈଦ୍ୟକ) କୁଙ୍କୁମ; କାଫ୍‌ରାନ—9. Saffron. ୧୦ । ମତ୍ସ୍ୟ ବିଶେଷ; ଶାଙ୍କୁଚ ମାଛ—10. Ray fish;

(Raia Sankar). ୧୧ । ରୋଧ—11. Obstruction; prevention. କେ.ବିଣ—୧ । ସଙ୍କୁଚିତ—1. Contracted. ୨ । ମୁଦ୍ରିତ—2. Closed. [ଉ—ସେ କାଳ ଅଗମନ ଦେଖି, ସଙ୍କୋଚ କଲେ ବେଳ ଅଖି ।—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ] (ସଙ୍କୁଚିତ, ସଂକୋଚ୍ୟ, ସଂକୋଚକ—ବିଣ) (ପ୍ରସାର—ବିପରୀତ)

ସଂକୋଚକ—ସ.ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍+କୁଚ୍ ଧାତୁ=କୁଞ୍ଚନ+କର୍ତ୍ତୃ.ଅକ)—ଯାହା ସଙ୍କୁଚିତ କରେ—Contracting; causing contraction. (ସଂକୋଚକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
Samkochaka (ପ୍ରସାରକ—ବିପରୀତ)

ସଂକୋଚ କରିବା—କ୍ରି. କ୍ରି—୧ । (କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ) କୁଣ୍ଠିତ ବା ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହେବା—1. To hesitate (to do anything). ୨ । (କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ) ଲଜ୍ଜା କରିବା—2. To feel shy (of a matter).
Samkocha karibā
ସଂକୋଚକରା **संकोच करना**

ସଂକୋଚ ତ୍ୱକ୍—ସଂ. ବି. (ଅଧିକ ଚକ୍ରାବଞ୍ଚନର ପରିଭାଷା) ୧ । ଶରୀରର ଯେଉଁ ଅଂଶର ଚର୍ମ ମୁଡ଼ି ହୋଇଯାଏ (ଯଥା—ଗୁହ୍ୟ ଦ୍ୱାରର, ଓଠର ଇତ୍ୟାଦି)—1. Skin which contracts; Paniculus Carnosus. ୨ । କୁଞ୍ଚିତ ଚର୍ମ—2. Wrinkled skin.
Samkocha twak

ସଂକୋଚନ—ସଂ. ବି. (ସମ୍+କୁଚ୍ ଧାତୁ ଣିଚ=କୁଚ ଧାତୁ=କୁଞ୍ଚିତ ହେବା)+ଭାବ୍ ଅନ)—୧ । ସଂକୁଚିତ (ପ୍ରସାରଣ—ବିପରୀତ) କରିବା; ସଙ୍କୋଚକରଣ—1. Act of contracting. ୨ । ଚାପି ଛୋଟ କରିବା—2. Compressing. ୩ । ମୁଦ୍ରଣ; ମୁଦ୍ରିତ କରିବା—3. Act of closing up.
Samkochana

ସଂକୋଚନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସମ୍+କୁଚଧାତୁ ଣିଚ=କୁଚଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ-ଅନ+ଈ)—(ବୈଦ୍ୟକ)—ଲଜ୍ଜାଳୁ ଲତା; ଲଜ୍ଜାଳୁଣୀ ଲତା—The mimosa creeper; Mimosa Pudica.
Samkochanī

ସଂକୋଚନୀୟ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+କୁଚ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ଅନୀୟ)—ସଂକୋଚ୍ୟ (ଦେଖ)—Samkochya (See).
Samkochaniya

ସଂକୋଚ ପିଶୁନ—ସଂ. ବି. (ଭାବପ୍ରକାଶ) କୁଙ୍କୁମ; କାଫରାନ୍—Saffron.
Samkocha pisuna

ସଂକୋଚ ବୋଧ କରିବା—କ୍ରି. କ୍ରି.—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠା ବୋଧ କରିବା—1. To feel hesitation for doing some thing. ୨ । ଲଜ୍ଜା ବୋଧ କରିବା; ଲଜ୍ଜାଳୁ ହେବା—2. To feel shy.
Samkocha bodha karibā
ସଂକୋଚ ବୋଧକରା **संकोच मालूम करना**

ସଂକୋଚ(ଚେ)ଇବା—କ୍ରି. କ୍ରି—ସଂକୋଚିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—Samkocha(che)ibā Causative of Samkochibā.
ସଂକୁଚିତ କରାନ **संकोच करवाना** [ଉ—ଏ ଅନ୍ତେ ଋତୁପତି ତନୁ ସଂକୋଚାଇ । କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ ବନ]

ସଂକୋଚିବା—କ୍ରି. କ୍ରି (ସ. ସଂକୁଚିତ)—ଲଜ୍ଜିତ ହେବା—To be ashamed; to feel delicate.
Samkochibā
ସଂକୁଚିତ ହଓୟା **संकोच करना** [ଉ—ପଶୁପ-ମହେନ୍ଦ୍ର-ନନ୍ଦନ-ଭାରତୀ-ରସୁଁ ଗ୍ରଥା ସଂକୋଚିଲେ । ଜଳସ୍ପର୍ଶ—ସଙ୍ଗୀତ]

ସଂକୋଚି ହେବା—କ୍ରି. କ୍ରି.—(ସଂ. ସଂକୁଚିତ) ଲଜ୍ଜାରେ ସଂକୁଚିତ ହେବା—To shrink in shame.
Samkochi hebā
ସଂକୁଚିତ ହଓୟା **संकोचिहोना**

ସଂକୋଚୀ—ସଂ.ବିଣ.ପୁଂ (ସଂକୋଚ+ଇନ୍; ୧ମା.୧ବ.) ୧ । ସଂକୋଚ ଯୁକ୍ତ; ସଂକୁଚିତ—1. Contracted. ୨ । (ସଂକୋଚିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ, ପ୍ରସାରୀ—ବିପରୀତ) ଜଡ଼ୀଭୂତ; କୁଣ୍ଠିତ—2. Hesitating. ୩ । ଲଜ୍ଜାଳୁ—3. Shy; modest.

ସଂକୋଚ୍ୟ—ସଂ ବିଣ. (ସମ୍+କୁଚ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ଯ)—ସଂକୋଚନ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ; ଯାହାକୁ ଚାପିକରି ଛୋଟ (ସଂକୋଚ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) କରାଯାଇପାରେ; ସଂକୁଚିତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—Fit to be compressed; compressible; capable of being contracted.
Samkochya

ସଂକୋଚ୍ୟତା—ସଂ ବି. (ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—ଜଡ଼ ପଦାର୍ଥର ଗୁଣବିଶେଷ; ଯେଉଁ ଗୁଣ ଥିବାରୁ କେତେକ ଜଡ଼ ପଦାର୍ଥକୁ ଚାପିଦେଲେ ତାହା ଛୋଟ ହୋଇପାରେ—(Physics) Compressibility of some solid things.
Samkochyatā

ସଂକ୍ରନ୍ଦନ—ସ.ବି.—୧ । (ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍+କ୍ରନ୍ଦନ)—ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ରନ୍ଦନ; କାନ୍ଦୁନା; ଅତିରୋଦନ—1. Lamentation; excessive weeping; bewailing.—୨ । (ସମ୍+କ୍ରନ୍ଦ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍, କ୍ରନ୍ଦ-ଧାତୁ=କନ୍ଦାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ ଅନ; ଯେ ଶତ୍ରୁକୁ କନ୍ଦାଏ) ଦେବରାଜ; ଇନ୍ଦ୍ର—2. Indra; the king of Hindu Gods.
(ସକ୍ରନ୍ଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ)
Samkrandana

ସଂକ୍ରମ—ସଂ. ବି. (ସମ୍+କ୍ରମ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଭାବ ଅ) ୧ । ସଂଚାର; ଗମନ—1. Act of going; walking. ୨ । ପରିଭ୍ରମଣ—2. Travelling. ୩ । ଗତି—3. Motion; movement. ୪ । ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ଗମନ—4. Act of moving from one place to another. ୫ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ଏକ ରାଶିରୁ ଅନ୍ୟ ରାଶିକୁ ଗତି—5. (Astrology) The passing of a planet from one zodiacal sign to another. ୬ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ରବି ସଂକ୍ରମଣ; ସଂକ୍ରାନ୍ତି; ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର
[ସଂକ୍ରାମକ, ସଂକ୍ରାନ୍ତ, ସଂକ୍ର(କ୍ରା)ମିତ—ବିଣ]
Samkrama

ରାଶ୍ୟନ୍ତର ପ୍ରବେଶ—6. (Astrology) The passage of the sun from one sign to another. ୭ । ପ୍ରତିହତ ଗତି; ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ଗତି—7 Obstructed motion. ୮ । ଅତିକ୍ରମ; ବାଟଦେଇ ଯିବା—8. Passing by. ୯ । ପାରହେବା; ଉପର ଦେଇ ଯିବା—9. Crossing over. ୧୦ । ସମ-ସାମୟିକତା; ଏକ ସମୟରେ ଦୁଇଟି ଘଟନା ଘଟିବା—10. Concurrence; the state of being contemporaneous. ୧୧ । ପ୍ରାପ୍ତି—11. Receipt; gain; acquisition. ୧୨ । (+କରଣ ଅ) ଦୁର୍ଗ-ସଂତରଣ; [ପ୍ରବେଶ କରିବାର ପୋଲ—12. A bridge leading to a fort. ୧୩ । ସେତୁ; ସେତୁ; ପୋଲ—13. Bridge. ୧୪ । ପୋପାନ—14. Steps. ୧୫ । (+ଭାବ ଅ) (ରୋଗର) ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅକ୍ରମଣ କରିବା—15. Infection of desease (from one person to another) ୧୬ । କାର୍ଯ୍ୟ-ସାଧନର ଉପାୟ—16. Resources; means adopted to attain some end. ୧୭ । ପ୍ରତିବିମ୍ବନ; ପ୍ରତିବିମ୍ବପାତ—17. State of being reflected; (on water or glass etc).

ସଂକ୍ରମଣ—ସଂ.ବ (ସମ+କ୍ରମ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅଟ)—ସଂକ୍ରମ (ଦେଖ)—
Samkramaṇa Sāmkrama (See)
(ଉ—ଅସୂନଶେଷ ଭୁଲ ସଂକ୍ରମଣ ଦାନ, ଯେ ଦାନ ଦେଇଛି ତା ଫଳ ଅକଳନ—କୃଷ୍ଣଦ୍ୱିଜ ମହାଭାରତ ବନ ।)

ସଂକ୍ରମ ସ୍ୱର—ସଂ.ବ—(ସ୍ୱରୋଦୟ ଶାସ୍ତ୍ର) ଏକସମୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ
Samkrama swara ଉଭୟ ନାକପୁଡ଼ାରେ ବହୁଥିବା ଚନ୍ଦ୍ରସ୍ୱର ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟସ୍ୱର—The two kinds of breaths blowing at one and the same time through both the nostrils. (ଉ—ଦୁଇ ସ୍ୱର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗରେ ବହୁଥାଇ ଯେବେ, ଦୁଇ ପକ୍ଷ ଉପୁଜଇ ଜାଣ ତୁ ଗୋ ଏବେ । ଏହାକୁ ସଂକ୍ରମ ସ୍ୱର କହି ଗୋ ଭାବାଳ । × × ପ୍ରାଚୀ. ଶିବସ୍ୱରୋଦୟ ।)

ସଂକ୍ରମିତ—ସ. ବିଣ (ସମ୍+କ୍ରମ ଧାତୁ ଣିଚ୍=କ୍ରମି ଧାତୁ+କର୍ମ ତ)-
Samkramita ୧ । ପ୍ରବେଶିତ—1. Caused to enter into. ୨ । ଭର୍ତ୍ତି କରାଯାଇଥିବା—2. Thrust into. ୩ । ନିବେଶିତ—3. Engaged in; devoted to. ୪ । ସ୍ଥାନାନ୍ତର ଗମିତ; ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ—4. Removed; transfered from one place to another. ୫ । ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ—5. Reflected.

ସଂକ୍ରମିତ, ସଂକ୍ରାମିତ, ସଂକ୍ରାମିତ } ଅନ୍ୟରୂପ

ସଂକ୍ରମିବା—ଦେ. କ୍ରି (ପଦ୍ୟ)—ବ୍ୟାପ୍ତହେବା; ବ୍ୟାପିବା—
Samkramibā To spread; to pervade.
ସଂକ୍ରମା ଫିଣ୍ଡନା (ଉ—ରହିବ ସଂକ୍ରମି ଏ ଧରାପୁଷ୍ପ—ମଧୁସୂଦନ କବିତାବଳି ।)

ସଂକ୍ରା(କ୍ରି,କ୍ରୁ)—ଗ୍ରା. କ୍ରି. ସ୍ପୃ—ସଂକର୍ଷଣର ଡାକ ନାମ—
Samkrā(kri,kru) A name for calling Samkarshaṇa.

ସଂକ୍ରାଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଲଇସ୍ୱର) କ୍ରି—(ସଂ. ସଂକୁଚନ)—ସଂକୁଚିତ
Samkrāibā କରିବା; ଜାକିବା—To contract. [ଯଥା—ଧୁଡ଼ି ସଂକ୍ରାଇ ପାଏନେ ପଶ୍=ଅର୍ଥାତ୍ (ସଙ୍କ୍ରାଇବା, ସଂକ୍ରାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଲୁଗାକୁ ଜାକି ପାଣିରେ ପଶ ।]

ସଂକ୍ରାନ୍ତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ+କ୍ରମ୍ ଧାତୁ+କ୍ତ୍ତି ତ)—୧ ।
Samkrānta ସଂବନ୍ଧୀୟ; ସଂପର୍କୀୟ—(ଯଥା—ରାଜ୍ୟ-
(ସଂକ୍ରାନ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂକ୍ରାନ୍ତ ବିଷୟ, ଧନସଂକ୍ରାନ୍ତ ବିବାଦ, ଯୁଦ୍ଧସଂକ୍ରାନ୍ତ ସମ୍ବାଦ)—1. Relating to; apper-taining to; concerning (any matter). ୨ । ସଂକ୍ରାନ୍ତିଯୁକ୍ତ (ମାସ)—2. (month) Having a samkrānti related to it. [ଦ୍ର—ବର୍ଷର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ସୌରମାସ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଅଟେ । କିନ୍ତୁ ଅଧିମାସ ବା ମଳମାସ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ନୁହେ । ଅର୍ଥାତ୍ 'ଅଧିମାସ'ରେ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ନ ଥାଏ ।] ୩ । ପ୍ରାପ୍ତ—3. Attained; received. ୪ । (ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତି) କ୍ରମାଗତ (ଧନାଦି); କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଜରିଆରେ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିବା—4. (Hindu law) (Property) Coming through some person; received through; inherited through.

ସଂକ୍ରାନ୍ତି—ସଂ. ବ (ସମ୍+କ୍ରମ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଭାବ କ୍ତି)
Samkrānti ୧ । ସଂକ୍ରମଣ—1. Advance. ୨ । (ଜ୍ୟୋତିଷାର୍ଥ) ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଏକ ରାଶିରୁ ଅନ୍ୟ ରାଶିକୁ ଗମନ; ରବି ସଂକ୍ରମଣ—2. The transition of the sun from one sign of the zodiac to another. ୩ । ବିସ୍ତାର—3. Extension. ୪ । ବ୍ୟାପ୍ତି—4. Overspreading; pervading; diffision. ୫ । କାଳର ସୂକ୍ଷ୍ମଅଂଶ ବିଶେଷ, ଯେଉଁ ସମୟରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏକ ରାଶିରୁ ଅନ୍ୟ ରାଶିକୁ ଗତିକରେ—5. The minutest division of time at which the sun passes from one sign of zodiac to another. ୬ । ପ୍ରତିବିମ୍ବନ—6. Reflection. ୭ । ଅବସ୍ଥାନ୍ତର ପ୍ରାପ୍ତି—7. Change of condition; attainment of a different condition. ୮ । ପ୍ରତିକରଣ; ଭଣ; ବାହାନା—8. Feigning; imposition. ୯ । ରବି ସଂକ୍ରମଣ ଦିବସ—9. The day of the transition of the sun from one sign to another. [ଦ୍ର—ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଦିବସକୁ ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ ପ୍ରଚଳିତ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ସୌର ମାସର ଶେଷ ଦିନ ବୋଲି ଗଣନା

କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଜୁଲୁଲରେ ସଂକ୍ରାନ୍ତିକୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସୌର ମାସର ପ୍ରଥମ ଦିନ ବୋଲି ଗଣନା କରନ୍ତି; ଯଥା— ଓଡ଼ିଆ ପାଞ୍ଜିରେ ୧୩୩୩ ସାଲର କର୍କଟ (ସୌର ଶ୍ରାବଣ) ମାସର ପ୍ରଥମ ଦିନ ଏବଂ ବଙ୍ଗଳା ପାଞ୍ଜିରେ ୧୩୩୩ ସାଲର ମିଥୁନ (ସୌର ଅଷାଢ଼) ମାସର ୩୧ଶ ଦିନ ଦକ୍ଷିଣାୟନ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ବୋଲି ଲେଖାଅଛି । ସଂକ୍ରାନ୍ତିର ପରଦିନ ଠାରୁ ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସୌର ମାସର ପ୍ରଥମ ଦିନ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ଜୁଲୁଲର ଯାହା 'ମାସାନ୍ତ' ଦିବସ, ତାହା ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ବୋଲାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ବିଚାର କରିବାକୁ ଗଲେ ବଙ୍ଗୀୟ ଗଣନାରୀତି ଠିକ୍ ନୁହେଁ ବୋଲି ଦେଖାଯିବ । କାରଣ, ସଂକ୍ରାନ୍ତିର ନାମକରଣ ପରବର୍ତ୍ତୀ ମାସର ନାମ ଅନୁସାରେ କରାଯାଏ; ଯଥା—ଧନୁ ସଂକ୍ରାନ୍ତି, ମକର ସଂକ୍ରାନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆରେ ଧନୁସଂକ୍ରାନ୍ତି ଧନୁ ମାସର ପ୍ରଥମ ଦିନ; କିନ୍ତୁ ବଙ୍ଗଳାରେ ଏହା ବିତା ମାସର ଶେଷ ଦିନ ବୋଲି ଧରାଯାଏ ।

ଧନୁ (ପୌଷ), ମିଥୁନ (ଅଷାଢ଼), କନ୍ୟା (ଆଶ୍ୱିନ) ଓ ମୀନ (ଚୈତ୍ର) ସଂକ୍ରାନ୍ତିକୁ 'ଷଡ଼ଶୀତି' ସଂକ୍ରାନ୍ତି ବୋଲାଯାଏ । ବୃଷ (ଜ୍ୟୈଷ୍ଠ), ବୃଶ୍ଚିକ (ମାର୍ଗଶିର), ସିଂହ (ଭାଦ୍ର) ଓ କୁମ୍ଭ (ଫାଲ୍ଗୁଣ) ସଂକ୍ରାନ୍ତିକୁ 'ବିଷୁପଦୀ' ସଂକ୍ରାନ୍ତି ବୋଲାଯାଏ । ମକର (ମାଘ) ସଂକ୍ରାନ୍ତିକୁ 'ଉତ୍ତରାୟଣ' ଓ କର୍କଟ (ଶ୍ରାବଣ) ସଂକ୍ରାନ୍ତିକୁ 'ଦକ୍ଷିଣାୟନ' ସଂକ୍ରାନ୍ତି ବୋଲାଯାଏ ।

ମେଷ (ବୈଶାଖ) ସଂକ୍ରାନ୍ତିକୁ 'ମହା ବିଷୁବ' ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଓ ତୁଳା (କାର୍ତ୍ତିକ) ସଂକ୍ରାନ୍ତିକୁ 'ଜଳବିଷୁବ' ସଂକ୍ରାନ୍ତି ବୋଲାଯାଏ ।

ଉଲ ଉଲ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସଂକ୍ରମଣ ଘଟିବା ଯୋଗୁଁ ସଂକ୍ରାନ୍ତିମାନଙ୍କୁ ୭ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇ ଅଛି; ଯଥା—୧ । ମନ୍ଦା, ୨ । ମନ୍ଦାକିନୀ, ୩ । ଧ୍ୱାଂକ୍ଷୀ, ୪ । ଘୋରା, ୫ । ମହୋଦରୀ, ୬ । ରାକ୍ଷସୀ, ୭ । ମିଶ୍ରିତା ।

ରବିସଂକ୍ରମଣ ସମୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପୁଣ୍ୟକାଳ । ଏହି ସମୟରେ ସର୍ବୌଷଧିମିଶ୍ରିତ ଜଳରେ ସ୍ନାନ କରି ହୋମ ଦାନାଦି ଓ ବିଷ୍ଣୁମନ୍ତ୍ର ଜପ କରିବାଦ୍ୱାରା ଅକ୍ଷୟ ପୁଣ୍ୟ ସଞ୍ଚୟ ହୁଏ; ୧ ନିମିଷ ସହସ୍ର ଭାଗରୁ ଏକ ଭାଗ କାଳ ରବିସଂକ୍ରମଣ ସମୟ (୧ ନିମିଷର ବା ୧ ଲବର ଅର୍ଦ୍ଧେକ=୧ ତ୍ରୁଟି); ସଂକ୍ରାନ୍ତିଦିନ ସ୍ତ୍ରୀ, ତୈଳ ଓ ଆମିଷାଦି ବର୍ଜନୀୟ । ସଂକ୍ରାନ୍ତିକୁ ନିରଂଶ ଦିବସ ବୋଲାଯାଏ । ସେଥିପାଇଁ ଏ ଦିନ ଯାହାଦି ଶୁଭକର୍ମ ନିଷିଦ୍ଧ । ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଦିନ ସାୟଂସନ୍ଧ୍ୟା ନିଷିଦ୍ଧ । ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ସପ୍ତମୀ ଦିନ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ହେଲେ ତାହାର ନାମ 'ମହାଜୟା' ହୁଏ । ଉକ୍ତ ଦିନ ସୂର୍ଯ୍ୟପୂଜା ଓ ଦାନାଦି ପୁଣ୍ୟପ୍ରଦ ।

କେଉଁ ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ କିଏ ପୂଜା ବା କାର୍ଯ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ, ତାହା ନିମ୍ନରେ ଦିଆଗଲା । ଯଥା—

୧ । ଚୈତ୍ରର ଷଡ଼ଶୀତି ସଂକ୍ରାନ୍ତି—ଏ ଦିନ ଘଣ୍ଟାକର୍ଣ୍ଣ ପୂଜା ହୁଏ ।

୨ । ବୈଶାଖର ମହାବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତି—ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ପଣାସଂକ୍ରାନ୍ତି । ଏଥିରେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ପଣା, କାଉପାତ୍ର, ଘଟ, ଜଳୁଆ, ବ୍ୟଜନ, ଛତ୍ର ଓ ପାଦୁକା ଦିଆଯାଏ । ଏ ଦିନ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବିଷୁବ ରେଖାକୁ ପାର ହୋଇ ଉତ୍ତର ଆଡ଼କୁ ଅର୍ଥାତ୍ କର୍କଟ କ୍ରାନ୍ତି ଆଡ଼କୁ ଗତି କରନ୍ତି । ଏହି ଦିନ ମଧୁର ଓ ନିମ୍ବପତ୍ର ଖାଇଲେ ବର୍ଷକଯାକ ସର୍ପ ଓ ବିଷଭୟ ନ ଥାଏ ।

୩ । ଜ୍ୟୈଷ୍ଠର ବିଷୁପଦୀ ସଂକ୍ରାନ୍ତି—

୪ । ଅଷାଢ଼ର ଷଡ଼ଶୀତି ସଂକ୍ରାନ୍ତି ବା ରଜ ସଂକ୍ରାନ୍ତି—ଏ ଦିନ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଯାତ୍ରା ଉତ୍ସବ ହୁଏ । ମାସାନ୍ତ-ଠାରୁ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ପରଦିନ ଯାଏ ପୃଥିବୀ ୩ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରଜସ୍ୱଳା ରହେ; ଏଣୁ ଏହି ସମୟରେ କୃଷିକର୍ମ ଓ ଭୂମିଖନନାଦି ନିଷିଦ୍ଧ । ଏସମୟରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଚିତ୍ରକାଦି ଭକ୍ଷଣ କରି କ୍ରୀଡ଼ାଦି ଉତ୍ସବରେ ମାତନ୍ତି । ରଜରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ବାଳକ ବାଳିକାଙ୍କ ଦୋଳୀ ଖେଳ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।

୫ । ଶ୍ରାବଣ ମାସର ଦକ୍ଷିଣାୟନ ସଂକ୍ରାନ୍ତି—ଏ ଦିନ ସୂର୍ଯ୍ୟ କର୍କଟ କ୍ରାନ୍ତିରୁ ବିଷୁବ ରେଖା ଆଡ଼କୁ ଗତି କରନ୍ତି । ଏହି ଦିନଠାରୁ ୩ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନଦୀମାନେ ରଜସ୍ୱଳା ହୁଅନ୍ତି ।

୬ । ଭାଦ୍ର ମାସର ବିଷୁପଦୀ ସଂକ୍ରାନ୍ତି—

୭ । ଆଶ୍ୱିନର ଷଡ଼ଶୀତି ସଂକ୍ରାନ୍ତି ବା କନ୍ୟା ସଂକ୍ରାନ୍ତି—ଏ ଦିନ କେବଳ ଦେବପୂଜାର ବର୍ଷାରମ୍ଭ ।

୮ । କାର୍ତ୍ତିକର ଜଳବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତି—ଏହାର ଅନ୍ୟ ନାମ ଗର୍ଦ୍ଦଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତି । ଏ ଦିନ ଗର୍ଦ୍ଦଣା ଡାଳ ବା କାଠିକୁ ପୂଜା କରି ଧାନ କ୍ଷେତରେ ପୋତିବାକୁ ହୁଏ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ବିଷୁବ ରେଖାକୁ ଟପି ଏହିଦିନ ଦକ୍ଷିଣ ଆଡ଼କୁ ଅର୍ଥାତ୍ ମକର ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଆଡ଼କୁ ଗତି ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି ।

୯ । ମାର୍ଗଶିରର ବିଷୁପଦୀ ସଂକ୍ରାନ୍ତି—

୧୦ । ପୁଷ ମାସର ଷଡ଼ଶୀତି ସଂକ୍ରାନ୍ତି ବା ଧନୁ ସଂକ୍ରାନ୍ତି—ଏ ଦିନ ଦେବତାଙ୍କୁ ଧନୁମୁଆଁ ଭୋଗ ହୁଏ ଏବଂ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ପହିଲି ଭୋଗ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ।

୧୧ । ମାଘ ମାସର ଉତ୍ତରାୟଣ ସଂକ୍ରାନ୍ତି—ଏହି ଦିନ ସୂର୍ଯ୍ୟ ମକର କ୍ରାନ୍ତିରୁ ଉତ୍ତର ଦିଗକୁ ଫେରନ୍ତି । ଦେବତାଙ୍କୁ ମକର ଚାଉଳ ଓ ତିଲୁଆ ଖଜା ଭୋଗ ହୁଏ । ଏହାକୁ ତିଲୁଆ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଏ ଦିନ ବାସ୍ତୁପୂଜା କରାଯାଏ ଏବଂ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଓ ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ଯାତ୍ରା ହୁଏ ।

୧୨ । ଫାଲ୍ଗୁଣର ବିଷୁ ପଦୀ ସଂକ୍ରାନ୍ତି—

ସଂକ୍ରାନ୍ତିମାନଙ୍କରେ ଆଚରଣୀୟ ନାନାପ୍ରକାର କର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ ବିଷୟ ପୁରାଣରେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ଅଛି । ଯଥା,—

୧ । କାର୍ତ୍ତିକେୟ ବ୍ରତ (ସ୍କନ୍ଦପୁରାଣ)—ମାର୍ଗଶିର ମାସ ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ପୁତ୍ରଲାଭାର୍ଥ ସନ୍ଧ୍ୟାଠାରୁ ୪ ପ୍ରହର ମଧ୍ୟରେ ୪ ଥର ସ୍ନାନ କରି କାର୍ତ୍ତିକେୟ ପୂଜା-ପୂର୍ବକ କାର୍ତ୍ତିକେୟ ବ୍ରତ କରନ୍ତି ।

୨ । ଜଳ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ବ୍ରତ (ଭବିଷ୍ୟ ପୁରାଣ)—ବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତିରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଏକ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତି ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟ ଦାନ କରାଯାଏ ।

୩ । ଦାନ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ବ୍ରତ (ବ୍ରହ୍ମ ପୁରାଣ)—ବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତିଠାରୁ ଏକ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତି ମାସରେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଦାନ କରାଯାଏ ।

୪ । ଦଧି ସଂକ୍ରାନ୍ତି ବ୍ରତ (ଭବିଷ୍ୟ ପୁରାଣ)—ଉତ୍ତରାୟଣ ସଂକ୍ରାନ୍ତିଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଏକ ବର୍ଷ ଦଧି ଓ ଭୋଜ୍ୟ ଦାନ କରାଯାଏ ।

୫ । ଅନ୍ନ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ବ୍ରତ (ଭବିଷ୍ୟ ପୁରାଣ)—ମହାବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତିଠାରୁ ୧ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅନ୍ନଦାନ କରାଯାଏ ।

୬ । ଫଳସଂକ୍ରାନ୍ତି ବ୍ରତ (ଭବିଷ୍ୟ ପୁରାଣ) ମହାବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତିଠାରୁ ଏକ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତି ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଫଳ ଦାନ କରାଯାଏ ।

୭ । ମଙ୍ଗଳ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ବ୍ରତ—ମଙ୍ଗଳବାର ଦିନ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ପଡ଼ିଲେ ମଙ୍ଗଳ ଚଣ୍ଡୀଙ୍କର ପୂଜା କରାଯାଏ ।

୮ । ଯମପୁଷ୍କରିଣୀବ୍ରତ (ଭବିଷ୍ୟ ପୁରାଣ)—ସ୍ତ୍ରୀମାନେ କୌଣସି ସଂକ୍ରାନ୍ତିଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ପ୍ରତି ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ୪ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯମପୂଜା ଓ ଦାନ କରନ୍ତି ।

୯ । ଧର୍ମଘଟ ବ୍ରତ—ବୈଶାଖ ସଂକ୍ରାନ୍ତିଠାରୁ ଜ୍ୟୈଷ୍ଠ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ମାସ ଲେଖାଏଁ ୪ ବର୍ଷ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦାନ କରାଯାଏ । ଏହା ଛଡ଼ା ମହାବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ବିଷ୍ଣୁ, ଇଷ୍ଟଦେବତା ଓ ପିତୃମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବାକୁ ହୁଏ ।]

ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଚକ୍ର — ସଂ. ବି. (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟର ଶୁଭାଶୁଭ ଜ୍ଞାପକ ନକ୍ଷତ୍ରାଙ୍କିତ
Saṁkrānti chakra (ସଂକ୍ରାନ୍ତି ପୁରୁଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନରାକାର ଚକ୍ର—(Astrology) A figure of man, in the different limbs of which the 27 asterisms are placed and from which the good or evil of persons born under particular asterisms (during the coming month) is predicted. [ଦ୍ର—ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଚକ୍ରକୁ ଗୋଟିଏ ମନୁଷ୍ୟ ରୂପରେ ଲେଖି ଉକ୍ତ ମନୁଷ୍ୟର ମସ୍ତକ, ମୁଖ, ହୃଦୟ, ଦକ୍ଷିଣ ଓ ବାମହସ୍ତ, ଦକ୍ଷିଣ ଓ ବାମ ପାଦ, ଦକ୍ଷିଣ ଓ ବାମ ନେତ୍ର ଏବଂ ଗୁହ୍ୟ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନକ୍ଷତ୍ରମାନ ଲେଖିବାକୁ ହୁଏ । ଉକ୍ତ ବିଭିନ୍ନ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କର ଉକ୍ତ ପୁରୁଷର ବିଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗରେ ଅବସ୍ଥିତିଦ୍ୱାରା ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ-ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ଶୁଭାଶୁଭ ଫଳ ଜଣାଯାଏ । କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟର ଜନ୍ମ ନକ୍ଷତ୍ର ଉକ୍ତ ଚକ୍ରର ଯେଉଁ ଅଙ୍ଗରେ ଥାଏ, ସେହି ମନୁଷ୍ୟର ତଦ୍ରୂପ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଶୁଭାଶୁଭ ଫଳ ଲାଭ ହୁଏ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଯେଉଁ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଚଳନ୍ତି, ତତ୍ପରବର୍ତ୍ତୀ ନକ୍ଷତ୍ରଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ୨୭ ନକ୍ଷତ୍ରଙ୍କୁ ଉକ୍ତ ପୁରୁଷର ଯଥାକ୍ରମେ ମସ୍ତକାଦିରେ ଲେଖି ଫଳ ଜାଣିବାକୁ ହୁଏ । ମହାବିଷୁବ, ଜଳ ବିଷୁବ, ଉତ୍ତରାୟଣ, ଦକ୍ଷିଣାୟନ, ବିଷୁପଦ୍ମ ଓ ଷଡ଼ଶୀତି ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଉକ୍ତ ପୁରୁଷର ବିଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗରେ ସନ୍ନିବେଶିତ କରାଯାଏ । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ—ମହାବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ରବି 'ଅଶ୍ୱିନୀ' (୧ନକ୍ଷତ୍ର)କୁ ଚଳିଲେ । ଅତଏବ ଉକ୍ତ ପୁରୁଷର ମସ୍ତକରେ ୭ଟି ନକ୍ଷତ୍ର (୨।୩।୪।୫।୬।୭।୮), ମୁଖରେ ୩ଟି (୯।୧୦।୧୧), ହୃଦୟରେ ୫ଟି (୧୨।୧୩।୧୪।୧୫।୧୬), ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତରେ ୩ଟି (୧୭।୧୮।୧୯), ବାମ ହସ୍ତରେ ୩ଟି (୨୦।୨୧।୨୨), ଦକ୍ଷିଣ ପାଦରେ ୩ଟି (୨୩।୨୪।୨୫) ବାମ ପାଦରେ ୩ଟି (୨୬।୨୭।୧) ଲେଖି ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ର-ମତେ ଫଳ ଜାଣିବାକୁ ହେବ; ଯଥା—ମସ୍ତକେ ରାଜପୂଜା, ମୁଖେ ପଟୁତା, ହୃଦୟେ ଧନଲାଭ, ଦକ୍ଷିଣହସ୍ତେ ଅର୍ଥପ୍ରାପ୍ତି, ବାମ ହସ୍ତେ ଦୁଃଖ, ଦକ୍ଷିଣ ପାଦେ ସୁଖ, ବାମ ପଦେ ଭ୍ରମଣ ।]

ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଚଳନ — ସଂ. ବି — ମନୁଷ୍ୟର ଜାତକର ଗ୍ରହ ଓ ନକ୍ଷତ୍ରାନୁସାରେ
Saṁkrānti chalana ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଶୁଭ ବା ଅଶୁଭଜନକ ସଂକ୍ରମଣ (ଏହା ସଂକ୍ରାନ୍ତିଚକ୍ର ଗଣନାରୁ ଧରା ପଡ଼େ)—
(ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଚଳନା—ଦେଶଜରୂପ) Auspicious or inauspicious transition of the sun (as far as a person is concerned). [ଦ୍ର—ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଚଳନ ଅଶୁଭ ହେଲେ, ଅର୍ଥାତ୍ ସଂକ୍ରାନ୍ତିଚକ୍ରରେ ନିଜ ଜନ୍ମ ନକ୍ଷତ୍ରର ଅବସ୍ଥାନର ଫଳ ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଅଶୁଭସୂଚକ ହେଲେ ଧୁତ୍ତୁର ବୀଜମିଶ୍ରିତ ସର୍ବୌଷଧି ଜଳରେ ସ୍ନାନ, ବିଷ୍ଣୁମନ୍ତ୍ର ଜପ ଓ ହୋମଦାନାଦି କଲେ ଅଶୁଭ ଫଳ କଟିଯାଏ ।]

ସଂକ୍ରାମ — ସଂ. ବି (ସମ୍ + କ୍ରମ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ) — ସଂକ୍ରମ (ଦେଖ)
Saṁkrāma (ସଙ୍କ୍ରାମ—ଅନ୍ୟରୂପ) Saṁkrama. (See)

ସଂକ୍ରାମକ — ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + କ୍ରମ୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + କ୍ୱୁଣ୍ ଅକ)—୧ । ବ୍ୟାପକ—1. Spreading. ୨ । ସଂଗ୍ରାହକ—2. Diffused; pervading. ୩ । (ସଂକ୍ରାମିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂକ୍ରମଶୀଳ; ଗତିଶୀଳ—3. Full of transition; transitory. ୪ । ଏକ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରବେଶକାରକ ଉଆଁ (ରୋଗ)—4. Contagious, infectious (disease).

ସଂକ୍ରାମକତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ—ରୋଗର ସଂକ୍ରାମକ ଗୁଣ; ଯେଉଁ ଗୁଣଦ୍ୱାରା
Saṁkrāmakatā(twa) ରୋଗ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ବ୍ୟକ୍ତ୍ୟନ୍ତରକୁ ଚାଲେ—Contagiousness of a disease.

ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗ(ବ୍ୟାଧି)—ସଂ. ବ—ତାହା ରୋଗ; ଯେଉଁ ରୋଗ
Saṁkrāmaka roga(byādhi) ରୋଗୀର ସଂସର୍ଗଦ୍ୱାରା ବ୍ୟକ୍ତ୍ୟନ୍ତରକୁ ସଂକ୍ରମଣ କରେ—Infectious or contagious disease.

ସଂକ୍ରାମଣ—ଦେ. ବ (ସଂ. ସଂକ୍ରମ ବା ସଂକ୍ରମଣ)—ସଂକ୍ରମ (ଦେଖ)
Saṁkrāmaṇa Saṁkrama. (See)

ସଂକ୍ରାମିକ - ଦେ. ବଣ (ସଂ. ସାଂକ୍ରାମିକ)—ସାଂକ୍ରାମିକ (ଦେଖ)
Saṁkrāmika Sāṁkrāmika. (See)

ସଂକ୍ରାମିତ - ସଂ. ବଣ (ସମ୍ + କ୍ରମ୍. ଧାତୁ, ଣିଚ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Saṁkrāmita ସଂକ୍ରମିତ (ଦେଖ)—Saṁkramita.
(ସଂକ୍ରାମିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (See)

ସଂକ୍ରାମିତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ (ସଂକ୍ରାମିନ୍ + ତା, ତ୍ୱ)—ସଂକ୍ରାମକତା
Saṁkrāmitā(twa) (ଦେଖ)—Saṁkrāmakatā.
(See)

ସଂକୀର୍ତ୍ତନ—ପ୍ରା. ବ (ଅଶୁଦ୍ଧ)—ସଂକୀର୍ତ୍ତନ (ଦେଖ)
Saṁkritana Saṁkīrttana. (See)

ସଂକ୍ଲେଦ—ସଂ. ବ (ସମ୍ + କ୍ଲିଦ୍. ଧାତୁ=ଓଦା ହେବା + ଭାବ.
Saṁkleda ଅ)—ଆର୍ଦ୍ରତା—Dampness.
(ସଂକ୍ଲେଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଂକ୍ଷୟ—ସଂ. ବ (ସମ୍ + କ୍ଷି. ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)-୧ । ବିନାଶ; ଧ୍ୱଂସ—
Saṁkshaya 1. Ruin; destruction. ୨ । ପ୍ରଳୟ—
[ସଂକ୍ଷୟ—ଅନ୍ୟରୂପ] 2. Dissolution. ୩ । ସମୂଳବିନାଶ—
3. Eradication.

ସଂକ୍ଷିପ୍ତ—ସଂ. ବଣ (ସମ୍ = ଏକତ୍ର + କ୍ଷିପ୍. ଧାତୁ=ଫେଲିବା + କର୍ମ. ତ)—୧ ଇତସ୍ତତଃ ବିକ୍ଷିପ୍ତ;
Saṁkshipta [ସଂକ୍ଷିପ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ] ବିକ୍ଷିପ୍ତ—1. Thrown about;
(ସଂକ୍ଷିପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) scattered. ୨ । ସଂକୁଚିତ—2. Con-
[ସଂକ୍ଷେପ—ବ] tracted. ୩ । ଅଳ୍ପୀକୃତ—3. Concise;
condensed; abridged; compressed. ୪ । ସଂଚିତ—4. Gathered; stored up. ୫ । ସଂକଳିତ; ଏକତ୍ରୀକୃତ—5. Accumulated; compiled. ୬ । ପରିତ୍ୟକ୍ତ—6. Abandoned; relinquished; deserted. ୭ । ଗୃହୀତ—7. Received; obtained. ୮ । ଅବରୁଦ୍ଧ କରାଯାଇଥିବା; ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ—8. Obstructed; hindered.

ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସାର—ସଂ. ବଣ (କର୍ମଧାରୟ; ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇଅଛି ସାର
Saṁkshipta sāra ଯହିଁରେ ବା ଯାହାର)—ଯାହାର ସାରାଂଶ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କରାଯାଇଅଛି—Having the parts abridged or condensed. ବ—କ୍ରମଦୀଶ୍ୱରଙ୍କ ସଂକଳିତ ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣ ଗ୍ରନ୍ଥ ବିଶେଷ—
The title of a Sanskrit Grammar by Kramadīswara.

ସଂକ୍ଷିପ୍ତାତ୍‌ସଂକ୍ଷିପ୍ତ—ସଂ. ବଣ (ସଂକ୍ଷିପ୍ତାତ୍=ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଅପେକ୍ଷା +
Saṁkshiptāt-saṁkshipta ସଂକ୍ଷିପ୍ତ) —ଅତି ସଂକ୍ଷିପ୍ତ—
Very much abridged or concise.

ସଂକ୍ଷୀୟମାଣ—ସଂ. ବଣ (ସମ୍ + କ୍ଷି. ଧାତୁ=କ୍ଷୟ ପାଇବା + କର୍ମ.
Saṁkshīyamāṇa ଅନ)—କ୍ଷୟ ପ୍ରାପ୍ୟମାଣ; ଯାହା କ୍ଷୟ
[ସଂକ୍ଷୀୟମାଣ—ଅନ୍ୟରୂପ] ପାଉଅଛି—Decaying.
[ସଂକ୍ଷୀୟମାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ]

ସଂକ୍ଷୁବ୍ଧ—ସଂ. ବଣ (ସମ୍ + କ୍ଷୁଭ୍. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ତ)—୧। ସଞ୍ଚଳିତ—
Saṁkshubdha 1. Caused to move. ୨। ବିଚଳିତ—
[ସଂକ୍ଷୁବ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ] 2. Agitated. ୩ । ବ୍ୟାକୁଳ—
[ସଂକ୍ଷୁବ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ] 3. Troubled.

ସଂକ୍ଷେପ—ସଂ. ବ (ସମ୍ + କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ=ଫୋପାଡ଼ିବା + ଭାବ. ଅ)—
Saṁkshepa ୧ । ସଂକୋଚ— 1. Contraction. ୨ ।
[ସଂକ୍ଷେପ—ଅନ୍ୟରୂପ] ଅଳ୍ପୀକରଣ—2. Abridgement; condensing. ୩ । ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନ—3. Condensed description. ୪ । ଚୁମ୍ବକ—4. Abstract; compendiun. ଦେ. ବଣ—ସଂକ୍ଷିପ୍ତ—
Concise.

ସଂକ୍ଷେପକ—ସଂ. ବଣ (ସମ୍ + କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ସଂକୋଚକ
Saṁkshepaka —Contracting; condensing. ବ—
(ସଂକ୍ଷେପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯେ କୌଣସି ବିଷୟକୁ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କରେ—
One who abridges.

ସଂକ୍ଷେପଣ—ସଂ. ବ. (ସମ୍ + କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—ସଂକ୍ଷିପ୍ତ
Saṁkshepaṇa କରଣ; ଚୁମ୍ବକ କରିବା—Abridging;
(ସଂକ୍ଷିପ୍ତ—ବଣ) condensing.

ସଂକ୍ଷେପତଃ—ସଂ. କ୍ରି. ବଣ—(ସଂକ୍ଷେପ + ତସ୍)—ସଂକ୍ଷିପ୍ତ
Saṁkshepatah ଭାବରେ—In a condensed manner; concisely.

ସଂକ୍ଷେପିବା—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି—ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କରିବା— To condense;
Saṁkshepibā to make concise. (ଭ—ଗୁରୁଙ୍କ ଅଗେ ସଂକ୍ଷେପ କରା ଜଣାଇଲେ । ସଂକ୍ଷେପି ସମସ୍ତ କହିଲେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ସଂକ୍ଷେପ କରନା ଭାଗବତ ।)

ସଂକ୍ଷୋଭ—ସଂ. ବ (ସମ୍ + କ୍ଷୁଭ୍ ଧାତୁ=କ୍ଷୁବ୍ଧ ହେବା + ଭାବ. ଅ)—
S ṁkshobha ୧ । ଚଞ୍ଚଳତା—1. Disturbance; fickleness. ୨ । ଅସ୍ଥିରତା—2. Restlessness; instability. ୩ । ମନସ୍ତାପଜନ୍ୟ—3. Caprice;
(ସଂକ୍ଷୋଭ—ଅନ୍ୟରୂପ) unsteadiness; mental agita-
(ସଂକ୍ଷୁବ୍ଧ, ସଂକ୍ଷୋଭିତ—ବଣ) tion. ୪ । ଧର୍ଷଣ—4. The daring of a person to comb at: ୫ । ମନସ୍ତାପ; ଅତି କ୍ଷୋଭ— 5. Mental affliction; perturba-

tion. ୬। ଗର୍ବ—6. Arrogance; egotism. ୭। ଭୟଚକିତତା—7. The state of being alarmed.

ସଂଖ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ସଙ୍ଖ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Saṁkha (etc) Saṅkha etc (See)

ସଂଖଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ. (ବସ୍ତ୍ରର) ବି ଓ ବିଣ —ସଙ୍ଖଡ଼ା (ଦେଖ)
Saṁkhardā Saṅkhardā (See)

ସଂଖଳନା—ଦେ. ବି—ସଙ୍ଖଳନା (ଦେଖ)
Saṁkhalanā Saṅkhalanā (See)

ସଂଖଳା—ଦେ. ବି—ସଙ୍ଖଳା (ଦେଖ)
Saṁkhalā Saṅkhalā (See)

ସଂଖା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ସଙ୍ଖା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Saṁkhā (etc) Saṅkhā etc (See)

ସଂଖାମୁଠା—ଦେ. ବି—ସଙ୍ଖାମୁଠା (ଦେଖ)
Saṁkhāmuṭhā Saṅkhāmuṭhā (See)

ସଂଖାଳି—ଦେ. ବି—ସଙ୍ଖାଳି (ଦେଖ)
Saṁkhāli Saṅkhāli (See)

ସଂଖୁଆ—ଦେ. ବି—ସଙ୍ଖୁଆ (ଦେଖ)
Saṁkhuā Saṅkhuā (See)

ସଂଖୁଡ଼ି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Saṁkhurdi (etc) Saṅkhurdi etc (See)

ସଂଖୁରି—ପ୍ରା. ବି ଓ ବିଣ—ସଙ୍ଖୁରି (ଦେଖ)
Saṁkhuri Saṅkhuri (See)

ସଂଖୁ(ଖୋ)ଳା—ଦେ. ବି—ସଙ୍ଖୁଳା (ଦେଖ)
Saṁkhu(kho)lā Saṅkhulā (See)

ସଂଖ୍ୟ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଖ୍ୟା ଧାତୁ=ସମ୍ଭଳି ନାମୋଚ୍ଚାରଣ କରିବା+ ଅଧିକରଣ. ଅ)—ଯୁଦ୍ଧ; ସଂଗ୍ରାମ—Battle; fight; contest.
Saṁkhya
(ସଙ୍ଖ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଂଖ୍ୟକ—ସଂ. ବିଣ—(ସଂଖ୍ୟା ଶବ୍ଦ ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ 'କ' ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ସଂଖ୍ୟ ଆକାର ଧାରଣ କରେ, ଯଥା—ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ, ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ)—
Saṁkhyaka
୧। ସଂଖ୍ୟାଯୁକ୍ତ—1. Numbered; numbering. ୨। ଗଣିତ; ଗଣା ଯାଇଥିବା—2. Counted; numbered. ୩। ଗଣନୀୟ—3. Countable; which can be counted.

ସଂଖ୍ୟା—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଖ୍ୟା ଧାତୁ=ଗଣିବା, କହିବା+ଭାବ. ଅ+ ସ୍ତ୍ରୀ, ଆ)—୧। ସମ୍ଭାର; ଗଣନା; ଗଣତି—(ସଂଖ୍ୟାତ—ବିଣ)
Saṁkhyā
1. Counting; calculation; reckoning. (ଉ—ଭୋଳାଥ ତୋହର ମହିମା। ସଂଖ୍ୟାରେ କେ କରିବ ସୀମା—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ।) ୨। ବିଚାର—2. Consideration; deliberation. ୩। (ଗଣିତ) ରାଶି; ଅଙ୍କ (୧, ୨, ୩, ୪ ଆଦି)—3. (arithmetic) Number; notation. ୪। ଗଣନାଦ୍ୱାରା ଜଣାଯିବା ରାଶି ବା ପରିମାଣ—4. A number arrived at after counting. ୫। କୌଣସି ବିଷୟର ତଦନ୍ତ—5. Investigation. [ଦ—ଏକ ସଂଖ୍ୟାଠାରୁ କ୍ରମଶଃ ଦଶଗୁଣ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇଥିବା ସଂଖ୍ୟାମାନଙ୍କର ନାମ ସଂକଳ୍ପରେ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡପୁରାଣର ଗୋଟିଏ ଶ୍ଳୋକ ମନେ ରଖିଲେ ଦଶଗୁଣୋତ୍ତର ସଂଖ୍ୟାମାନଙ୍କ ନାମ ଓ ଗଣନାରେ ବିଶେଷ ସୁବିଧା ହୁଏ। ଯଥା—

ଏକଂ ଦଶଂ ଶତଂ ଚୈବ ସହସ୍ରମୟୁତଂ ତଥା
ଲକ୍ଷଂ ଚ ନିୟୁତଂ ଚୈବ କୋଟିରର୍ବୁଦମେବ ଚ।
ବୃନ୍ଦଃ ଖର୍ବୋ ନିଖର୍ବଶ୍ଚ ଶଙ୍ଖ ପଦ୍ମୌ ଚ ସାଗରଃ
ଅନ୍ତ୍ୟଂ ମଧ୍ୟଂ ପରାର୍ଦ୍ଧଂ ଚ ଦଶବୃଦ୍ଧ୍ୟା ଯଥୋତ୍ତରମ୍।

ଏଥିରେ ଗୋଟିଏ ଶୂନ୍ୟ ଯୋଗ କଲେ ୧୦ (ଦଶ), ଦୁଇଟି ଶୂନ୍ୟଦେଲେ ୧୦୦ (ଶତ ବା ଶହ), ତିନୋଟି ଶୂନ୍ୟଦେଲେ ୧୦୦୦ (ସହସ୍ର ବା ହଜାର) ହେବ। ଏହିପରି ୧୭ଟି ଶୂନ୍ୟରେ ୧୦୦୦୦୦୦୦୦୦୦୦୦୦୦୦୦୦ (ଏକ ପରାର୍ଦ୍ଧ) ହୁଏ। କେହି କେହି ପରାର୍ଦ୍ଧ ପରେ କ୍ରମେ ଦଶଗୁଣୋତ୍ତର ଶୌଣି, ବିଶୌଣି, ଖାଳ, ମହାଖାଳ ଓ କାଟି ଗଣନା କରନ୍ତି ଏବଂ କାଟିଠାରୁ ସଂଖ୍ୟା ହଦ୍ ବୋଲି କହନ୍ତି।] ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସଂଖ୍ୟ, ସଂଖ୍ୟକ)—ସଂଖ୍ୟାଯୁକ୍ତ—Numbered;. (ଉ—ସହସ୍ର ସଂଖ୍ୟା ମୋର ପ୍ରାୟେ। ବାଞ୍ଛୀରୁ କରନ୍ତି ଉଦୟେ—ଭୂପତି. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ।) [ଦ,—ସାଧାରଣ (ଲୋକେ ଅସଂଖ୍ୟ, ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଆଦି ସ୍ଥାନରେ 'ଅସଂଖ୍ୟା', 'ବହୁ ସଂଖ୍ୟା', 'ଶତ ସଂଖ୍ୟକ', ସହସ୍ର ସଂଖ୍ୟକ ସ୍ଥାନରେ 'ଶହ ସଂଖ୍ୟା', 'ହଜାର ସଂଖ୍ୟା' ଏବଂ ଏହିପରି 'ଲକ୍ଷ ସଂଖ୍ୟା', 'କୋଟି ସଂଖ୍ୟା' ଓ 'ଖର୍ବ ସଂଖ୍ୟା' ଶବ୍ଦମାନ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି।] ଦେ. ବି—(ଯୁବକ ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଡ୍ରିଲ୍ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଆଦେଶ ବଚନବିଶେଷ) ନିଜନିଜର ସଂଖ୍ୟା ଗଣନାକର— An order of Drill—'Number'.

ସଂଖ୍ୟା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ସମ୍+ଖ୍ୟା ଧାତୁ)—ଗଣତି କରିବା; ଗଣିବା; ସମ୍ଭାର କରିବା—
Saṁkhyā karibā
সংখ্যা করা संख्या करना To count; to reckon.

ସଂଖ୍ୟା-ଚାର୍-ଗଣ—ଦେ. ବି—ଯୁବକ ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଡ୍ରିଲ୍ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଆଦେଶ ବଚନ—
Saṁkhyā-chār-gaṇ
A term of drill; By fours in number

ସଂଖ୍ୟାତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ଖ୍ୟା ଧାତୁ+କର୍ମ ତ)—ସଂଖ୍ୟ; ଗଣିତ—1. Counted. ୨। (ସଂଖ୍ୟାତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଚାରିତ—2. Considered. ୩। ବିଖ୍ୟାତ; ପ୍ରସିଦ୍ଧ—3. Celebrated; famous.
Saṁkhyāta

ସଂଖ୍ୟା ଦୁଇ-ଗଣ୍—ଦେ. ବି—ଯୁବକ ରଧାଶ୍ୟାମଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଡ୍ରିଲ-
Samkhyā-dui-gaṇ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଆଦେଶ ବଚନ—
A term of drill "By twos-number"

ସଂଖ୍ୟାନ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଖ୍ୟା ଧାତୁ+ଭାବ ଅନ)—୧ । ଗଣନା;
Samkhyāna ଗଣତି କରିବା—1. Counting. ୨ ।
(ସଙ୍ଖ୍ୟାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଂଖ୍ୟା—2. Number.

ସଂଖ୍ୟାପନ(ନା)—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଖ୍ୟା ଧାତୁ ଣିଚ୍, ଖ୍ୟାପି ଧାତୁ+
Samkhyāpana(nā) ଭାବ ଅନ;+ସ୍ତ୍ରୀ ଆ)—
[ସଖ୍ୟାପନ(ନା)—ଅନ୍ୟରୂପ] ୧ । ସଂଖ୍ୟା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ—
1. Ascertainment of the number.
୨ । ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ; ସ୍ଥିରୀକରଣ—2. Ascertainment;
attestation.

ସଂଖ୍ୟାବାନ୍—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ସଂଖ୍ୟା=ବିଚାରବୁଦ୍ଧି+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ
Samkhyābān ବତୁ ୧ମା ୧ବ)—୧ । ପଣ୍ଡିତ—
[ସଂଖ୍ୟାବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] 1. A learned man. ୨ । ପ୍ରାଜ୍ଞ
ବ୍ୟକ୍ତି—2. A wise man. ବିଣ. ପଂ—୧ । ପ୍ରାଜ୍ଞ-
1. Wise. ୨ । ବିଦ୍ୱାନ୍—2. Learned.

ସଂଖ୍ୟାବିଦ୍—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ସଂଖ୍ୟା+ବିଦ୍ ଧାତୁ=ଜାଣିବା+କର୍ତ୍ତୃ
Samkhyābid ରୂପ; ସଂଖ୍ୟାବିଦ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା ୧ବ)—
[ସଂଖ୍ୟାବିଦ—ଦେଶଜରୂପ] ୧ । ଅଙ୍କ ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଙ୍ଗମ
ବ୍ୟକ୍ତି—1. Arithmetician; mathematician.
୨ । ପଣ୍ଡିତ—2. Learned man.

ସଖ୍ୟା ବିଦ୍ୟା(ବିଜ୍ଞାନ,ଶାସ୍ତ୍ର)—ସଂ. ବି—ଅଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ର; ଗଣିତ ଶାସ୍ତ୍ର—
Samkhyā bidyā(bijñāna,śāstra) Arithmetic;
mathematics; the science of
numbers.

ସ ଖ୍ୟାବେତ୍ତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଂଖ୍ୟା+ବିଦ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ତୃ;
Samkhyā bettā ସଂଖ୍ୟାବେତ୍ତୃ ଶବ୍ଦ, ୧ମା ୧ବ)—
(ସଂଖ୍ୟାବେତ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂଖ୍ୟାବାନ୍ (ଦେଖ)—Samkhyābān
(See)

ସଂଖ୍ୟାଲଘିଷ୍ଠ ସଂପ୍ରଦାୟ—ସଂ. ବି—(ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ) ଦେଶରେ
Samkhyā laghishṭha sampradāya ଯେଉଁ
(ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠସଖ୍ୟ ଦାୟ—ବିପରୀତ) ସଂପ୍ରଦାୟଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା
ଅନ୍ୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟମାନଙ୍କ ସଖ୍ୟା ଅପେକ୍ଷା କମ୍—
Minority community of a
country.

ସ ଖ୍ୟେୟ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ଖ୍ୟା ଧାତୁ+କର୍ମ ଯ]—୧ । ଗଣନୀୟ;
Samkhyeya ଗଣ୍ୟ—Countable; which can
(ସଙ୍ଖ୍ୟେୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) be counted. ୨ । ସଂଖ୍ୟାଯୋଗ୍ୟ—
2. Numerable; calculable.

ସଂଗ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସଙ୍ଗ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samga (etc) Saṅga etc (See)

ସଂଗଡ଼—ଦେ. ବିଣ—ସଙ୍ଗଡ଼ [ଦେଖ]
Samgarḍa Saṅgarḍa (See)

ସଂଗଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଙ୍ଗଡ଼ିବା [ଦେଖ]
Samgarḍibā Saṅgarḍibā (See)

ସଂଗଣିକା—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଗଣ୍. ଧାତୁ=ଗଣନା କରିବା+କରଣ
Samganikā ଭାବ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ଅନୁପମ କଥୋପକଥନ—
[ସଙ୍ଗଣିକା—ଅନ୍ୟରୂପ] Unparalleled conversation.

ସ ଗତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ଗମ୍. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ଉପଯୁକ୍ତ;
Samgata ସମୁଚିତ; ଉଚିତ—1. Suitable; fit;
[ସଙ୍ଗତ—ଅନ୍ୟରୂପ] proper. ୨ । ଯଥେଷ୍ଟ—2. Adequ-
(ସଙ୍ଗତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ate; appropriate. ୩ । ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ;
ଯୌକ୍ତିକ—3. Reasonable. ୪ । ସମ୍ମିଳିତ;
ମିଳିତ—4. United. [ଉ—ଦିନ ଅଛି ସମୟେ କାହୁଡ଼ି
ମୋର ସ୍ମୃତି, ମୋ ପାଶରେ ଅସିଣ ହୋଇବେ ସଂଗତ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।] ୫ । ସଂଯୁକ୍ତ—
5. Joined; attached. ୬ । ସଂବଦ୍ଧ; ସଂବନ୍ଧ-
ଯୁକ୍ତ—6. Connected; related. ୭ । ସାକ୍ଷାତ୍-
କୃତ—7. Interviewed; met with. ୮ । ମିତ୍ର
ବା ସହଚରରୂପେ ମିଳିତ—8. Associated or
met as friends. ୯ । ସଂଚିତ; ଏକତ୍ରୀକୃତ—
9. Collected; accumulated. ୧୦ । ସହବାସ
ବା ସଙ୍ଗମ ଦ୍ୱାରା ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ମିଳିତ—10. Joined
to each other in coition. [ଉ—ଦୁହେଁ ହେବା
ସଙ୍ଗତ ମୁଁ ହେବି ମଙ୍ଗଳଗତ, ମହେନ୍ଦ୍ର ବତରେ । ବିଦ୍ୟାସୁନ୍ଦର.
ସଂଗୀତ ।] ୧୧ । ଦୃଷ୍ଟ—11. Seen; viewed. ବି—
(ଭାବ. ତ)—୧ । ମିତ୍ରତା—1. Friendship. ୨ ।
ସୌହାର୍ଦ୍ଦ—2. Close friendship; intimacy.
୩ । ମିଳନ—3. Junction. ୪ । ସଂଯୋଗ—
4. Conjunction. ୫ । ସହଚରତ୍ୱ—5. Compa-
nionship. [ଉ—ଚୁଡ଼ୀ ମଧ୍ୟ ତାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗତରେ
ଗଲେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।] ୬ । (ଜ୍ୟୋତିଷ)
ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ସମସୂତ୍ରରେ ଅବସ୍ଥାନ ବା ମିଳନ—
6. (astrology) The conjunction of
planets; a position of planets in
parallel lines. ୭ । (ସଂଗୀତ) ଗୀତ, ବାଦ୍ୟ, ସ୍ୱର
ଓ ତାଳର ମିଳନ—7. (Music) Harmony
produced by the combination of song,
music, tunes and symphony. ଦେ. ବି—
ସଂଗତ ୧ । ଶିଖମାନଙ୍କର ଧର୍ମଚର୍ଚ୍ଚାର୍ଥ ବୈଠକ ବା ବନ୍ଧୁ
ସଂଗତ ସମ୍ମେଳନ— 1. A religious meeting of the
Sikhs. [ଉ—ବ୍ରାହ୍ମମାନଙ୍କର ସାପ୍ତାହିକ ବା
ପାକ୍ଷିକ ଧର୍ମପ୍ରସଙ୍ଗାଲୋଚନାର୍ଥ ବନ୍ଧୁସମ୍ମେଳନକୁ ମଧ୍ୟ
ସଂଗତ ବୋଲାଯାଏ ।] ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର). ବି—ଉକ୍ତ
ଉକ୍ତ ସ୍ଥାନର ଚୌଷଟି ଧର୍ମବଲମ୍ବୀ ଲୋକମାନଙ୍କର
ଉପାସ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରାଲୋଚନାର୍ଥ ଅହୂତ ସଭା—A meeting.

convened for discussion of religious topics amongst people hailing from different localities and professing a particular religion.

ସଂଗତ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଗୀତ ସଙ୍ଗେ ଗୀତରୁ ମିଳାଇ ତାଳ
Saṁgata karibā ଅନୁସାରେ ତାଳା ବଜାଇବା—1. To
संगत करना keep time with a song by music.(e. g
संगत करना by beating a drum) ୨ । ଏକତ୍ର ବସି ଧର୍ମ
ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ଆଲୋଚନା କରିବା—2. To discuss
religious matters in company.

ସଂଗତ କାରଣ—ଦେ. ବ—ସମୀଚୀନ ହେତୁ—
Saṁgata kāraṇa Reasonable cause or ground.
संगतकारण **पूराकारण**

ସଂଗତ ସଭା—ଦେ. ବ—ଧର୍ମଚର୍ଚ୍ଚା କରିବାକୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ
Saṁgata sabhā ସମ୍ମେଳନ—A religious gathering.
संगत सभा **संगत सभा**

ସଂ ତି—ସଂ. ବ (ସମ୍+ଗମ୍. ଧାତୁ+କ୍ତି. ତି)—୧ । ମିଳନ—
Saṁgati 1. Union; meeting; junction. (ଉ—
(ସଙ୍ଗତି—ଅନ୍ୟରୂପ) ବୋଲନ୍ତେ ଲୁମ୍ବ ଶୁଣି କାହିଁ ବି ମୋ ଅଗ୍ରତ
କେମନ୍ତେ ବାନର ସଂଗତି । ଭଜ. ବୈଦେହୀଶ-
ବିଳାସ ।) ୨ । ମିଶ୍ରଣ—2. Mixing up; mixture.
୩ । ସହବାସ; ସଙ୍ଗରେ ଚଳ ପ୍ରଚଳନ ହେବା; ଉଠବସ—
3. Society; intercourse. [ଉ—ଅବା ଶ୍ୟାମ
ସଗତି ଲଭି ସୁଭଗ୍ୟବତୀ ମଣ୍ଡଳେ ଠେଲାଇବ ଭଗତି
ଗୋ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଂଗୀତ. ।] ୪ ।
ସାହଚର୍ଯ୍ୟ—4. Association; companion-
ship. ୫ । ସଂଗମ—5. Co-habitation;
contact. ୬ । ସଂଭୋଗ; ରତି; ମୈଥୁନ—6. Coi-
tion; sexual intercourse. [ଉ—ବେଶ୍ୟା
ସଂଗତି ପାଇଲେ ରସିକ ପୁରୁଷ, ବଳଇ ବି ସ୍ୱପ୍ନସ୍ୱାରେ ତାର
ମାନସ । ଭଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।] ୭ ।
ଯୋଗ୍ୟତା; କ୍ଷମତା—7. Competence; fitness.
୮ । ସଂଚୟ—8. Storing up. ୯ । ଜ୍ଞାନ—
9. Knowledge. ୧୦ । ବୋଧ—10. Under-
standing. ୧୧ । ବୈଷୟିକ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ; ସଂସ୍ଥାନ—
11. A person's means or competence;
easy worldly circumstances. ୧୨ । ଉପ-
ଯୋଗିତା—12. Appropriateness; applica-
bility. ୧୩ । ଯୋଗାଡ଼—13. Collection of
materials; preparation. ୧୪ । ସମ୍ବନ୍ଧ—
14. Relationship; connection. ୧୫ । ପରସ୍ପର
ସମ୍ବନ୍ଧ-15. Correlation. ୧୬ । ଔଚିତ୍ୟ—
16. Propriety. ୧୭ । ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ—17. Consi-
stency; congruity. ୧୮ । ଅବସର; ସୁଯୋଗ—
18. Opportunity. ୧୯ । (ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର) ଅନନ୍ତର
କର୍ତ୍ତବ୍ୟତ୍ୱ—19. (Logic) Sequence in con-
versation or argument. ୨୦ । (ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର)
କଥାର ପ୍ରସଙ୍ଗ—20. (Logic) Connection
of a topic; course of talk; logical sequ-
ence of a discourse or subjet. ଦେ. ବ—

ସଂଗୀତ (ସଂ. ସଂଗୀତ)—୧ । ସଂଗୀତ—1. Song. ୨ ।
ବାଦ୍ୟାଦି ସହ ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ—2. Singing
of songs accompanied with music.
୩ । ସଙ୍ଗୀ—3. Companion. [ଉ—ଶୋଇଲେ
ଏକରୂପ ହୋଇ, ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗତି ନାହିଁ ବେହ ।
—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ]

ସଂଗତି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସଙ୍ଗରେ ବାସ କରିବା—1.To
Saṁgati karibā live with. ୨ । ସହବାସ କରିବା
सहवासकरा 2. To cohabit to.

ସଂଗତିପନ୍ନ—ସ. ବିଶ. ପୁଂ (ଶ୍ୟା ତତ୍; ସଂଗତି+ପନ୍ନ=ସମ୍ପନ୍ନ)—
Saṁgatipanna ୧ । ସାଂସାରିକ ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ଅବସ୍ଥାଯୁକ୍ତ—
(ସଂଗତିସଂପନ୍ନ, ସଂଗତିଶାଳୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Well-to-do,
(ସଂଗତିପନ୍ନା, ସଂଗତିସଂପନ୍ନା; ସଂଗତିଶାଳିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (man) of
(ସଂଗତିସଂପନ୍ନତା, ସଂଗତିଶାଳିତା—ବ) easy circumst-
ances. ୨ । ଧନୀ—2.Affluent; rich.

ସଂଗତିବିହୀନ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ଶ୍ୟା ତତ୍)—ଧନହୀନ; ସମ୍ବଳ-
Saṁgati bihīna ହୀନ—Very poor; of straiten-
(ସଂଗତିହୀନ, ସଂଗତିଶୂନ୍ୟ, ସଂଗତିରହିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ed cir-
ସଂଗତିବିହୀନ, ସଂଗତିହୀନା, ସଂଗତିଶୂନ୍ୟା, ସଂଗତିରହିତା } —ସ୍ତ୍ରୀ cumstances of poor means.
(ସଂଗତିବିହୀନତା, ସଂଗତିହୀନତା, ସଂଗତିଶୂନ୍ୟତା, ସଂଗତିରାହିତ୍ୟ } —ବ)

ସଂଗତି ସାଧକ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ—ଯାହା ସଂଗତି ବା ସୁଯୋଗ ଘଟାଏ—
Saṁgati sādhaka Causing or bringing out
(ସଂଗତିସାଧିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ସଂଗତିସାଧନ—ବ) 'Saṁgati'.

ସଂଗତେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ. ଓ ଅ.—ସଙ୍ଗତେ (ଦେଖ)—
Saṁgate Saṅgate (See)

ସଂଗବ—ସଂ. ବ.—ସଙ୍ଗବ (ଦେଖ)—
Saṁgaba Saṅgaba (See)

ସଂଗମ(ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବ.—ସଙ୍ଗମ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Saṁgama(etc) Saṅgama etc (See)

ସଂଗର—ସଂ. ବ—ସଙ୍ଗର (ଦେଖ)—
Saṁgara Saṅgara (See)

ସଂଗା(ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ.—ସଙ୍ଗା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Saṁgā(etc) Saṅgā etc. (See)

ସଂଗା(ଗେ, ଗୋ)ଇବା – ଦେ. କ୍ରି – ସଙ୍ଗାଇବା (ଦେଖ) –
Saṁgā(ge, go)ibā Saṅgāibā (See)

ସଂଗାର୍ଦ୍ଦି – ଦେ. ବି – ସଙ୍ଗାର୍ଦ୍ଦି (ଦେଖ) –
Saṁgārdi Saṅgārdi (See)

ସଂଗାତ(ଇତ୍ୟାଦି) – ଦେ. ବି – ସଙ୍ଗାତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) –
Saṁgāta(etc) Saṅgāta etc (See)

ସଂଗାତୁଣୀ – ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. – ସଙ୍ଗାତୁଣୀ (ଦେଖ) –
Saṁgātuṇī Saṅgātuṇī (See)

ସଂଗିତ(ତା) – ସଂ. ଓ ଦେ. ବି. ପୁଂ – ସଙ୍ଗିତ(ତା) (ଦେଖ) –
Saṁgita(tā) Saṅgita(tā) (See)

ସଂଗିନ୍(ଇତ୍ୟାଦି) – ବୈଦେ. ବି. ଓ ବିଣ – ସଙ୍ଗିନ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Saṁgin(tc) Saṅgin etc (See)

ସଂଗିନୀ – ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ – ସଂଙ୍ଗିନୀ (ଦେଖ) –
Saṁginī Saṅginī (See)

ସଂଗିବା – ଦେ. କ୍ରି – ସଙ୍ଗିବା (ଦେଖ) –
Saṁgibā Saṅgibā (See)

ସଂଗିରମାଣ – ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ – ସଙ୍ଗିରମାଣ (ଦେଖ) –
Saṁgirmāṇa Saṅgiramāṇa (See)

ସଂଗୀ – ସଂ. ବି. ପୁଂ – ସଙ୍ଗୀ (ଦେଖ) –
Saṁgī Saṅgī (See)

ସଂଗୀତ – ସଂ. ବିଣ – (ସମ୍ = ସମ୍ୟକ୍ + ଗେ ଧାତୁ + କର୍ମ ତ) ୧ । ନୃତ୍ୟ ବାଦ୍ୟ ସହକାରେ ଗୀତ – 1. Sung in accompaniment with dance and music. ୨ । ସମ୍ୟକ୍ ପ୍ରକାରେ ଗୀତ – 2. Sung in chorus; well sung (song). ସଂ. ବି. – (+ଭାବ ତ) ୧ । ବହୁମିଳିତ ଗାନ – 1. Chorus; choral song. ୨ । ଭୌମିକ୍ରିତ; ପ୍ରେକ୍ଷାର୍ଥ ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ଓ ବାଦ୍ୟ – 2. Concert; music consisting of dancing, singing and playing on musical instruments. (ଦ୍ର – ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଦେବାରାଧନରେ ସଂଗୀତ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଉପକରଣ ବା ଅଙ୍ଗ । ଦେବତାମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ନୃତ୍ୟଗୀତ ବାଦ୍ୟଯୁକ୍ତ ସଂଗୀତ କରାଯାଏ । ଦେବସ୍ଥାନବିଶେଷରେ ଏଥିପାଇଁ ଦେବଦାସୀ ଓ ନର୍ତ୍ତକୀମାନେ ମଧ୍ୟ ଖଞ୍ଜା ଥାଆନ୍ତି । "ଗୀତଂ ବାଦ୍ୟଂ ତଥା ନୃତ୍ୟଂ ତ୍ରୟଂ ସଂଗୀତମୁଚ୍ୟତେ" – ସଂଗୀତ ରତ୍ନାକର । ଗୀତ, ବାଦ୍ୟ ଓ ନୃତ୍ୟ ଏହି ତିନୋଟିର ସମାହାରକୁ ସଂଗୀତ ବୋଲାଯାଏ ।]

୩ । ତାଳ, ଲୟ, ବୃତ୍ତାଦି ସମନ୍ୱିତ ସରସ ହୃଦୟଗ୍ରାହୀ ରଚନା – 3. Enchanting song sung in complete accordance of time, tune, metric and other accompaniments. ଦେ. ବି. – ୧ । ଗୀତ – 1. Song. ୨ । ଅଦ୍ଭୁତରସଯୁକ୍ତ ଓ ରାଧାକୃଷ୍ଣ ଲୀଳା ବା ନାୟକ ନାୟିକା ବିଷୟକ ଗୀତ – 2. Love song; song depicting the adventures of love between Krushṇa and Rādhikā. [ଦ୍ର – (୧) ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଶାରୁ ପ୍ରାଚୀନ (classical) ଓଡ଼ିଆ ସଙ୍ଗୀତର ଚର୍ଚ୍ଚା ଏକପ୍ରକାର ଉଠିପିବାର ଉପକ୍ରମ ହୋଇଅଛି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଶିକ୍ଷିତ ଉତ୍କଳୀୟମାନେ ବଙ୍ଗୀୟ, ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ଓ ଓ ଫାରସୀ ସଂଗୀତର ଅନୁକରଣରେ ସଂଗୀତ ରଚନା ଓ ଗାନ କରୁଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ଉପେନ୍ଦ୍ର, ବନମାଳୀ, ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ, କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଚୀନ କବିମାନଙ୍କର ସଂଗୀତମାନ ଅନ୍ତରସାତ୍ତ୍ୱିକ ଥିଲେହେଁ ତହିଁର ଉଗ୍ରଗୀତିମାନଙ୍କର ବିଶିଷ୍ଟତା ଓ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ଅଛି । ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସଂଗୀତର ଚର୍ଚ୍ଚା କେବଳ ପୁରୀ ଓ ଗଞ୍ଜାମ ଜିଲ୍ଲାରେ ଆବଦ୍ଧ ଥିବାରୁ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସଂଗୀତକୁ 'ଦକ୍ଷିଣୀ' ସଂଗୀତ ନାମ ଦିଆ ଯାଇଅଛି । ଓଡ଼ିଶୀ ସଂଗୀତ ଚର୍ଚ୍ଚା ପାଇଁ ମଫସଲରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ 'ସଂଗୀତ ଅଖଡ଼ା' ଓ 'ଗୋଷ୍ଠିପୁଅ' ନାମକ ଦଳ ଥିଲେ । ଗୋଷ୍ଠିପୁଅ ପ୍ରଥା କ୍ରମଶଃ କମିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଶୀ ସଂଗୀତର ଚର୍ଚ୍ଚା ଓଡ଼ିଶାରୁ ଲୋପ ପାଉଅଛି ବୋଲିବାକୁ ହେବ । ଓଡ଼ିଶୀ ସଂଗୀତରେ ପାରଦର୍ଶିତା ଲାଭ କରିବା ପାଇଁ ଯେତେ ସାଧନା ଓ ତାଲିମ ଦରକାର, ବଙ୍ଗୀୟ ଓ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ଗୀତ ବୋଲିବା ପାଇଁ ସେତେ ପରିଶ୍ରମ ଲୋଡ଼ା ହେଉ ନ ଥିବାରୁ ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତମାନେ ଓଡ଼ିଶୀ ସଂଗୀତ ପ୍ରତି ଯଥେଷ୍ଟ ମନୋଯୋଗ ଦେଉ ନ ଥିବା ଦେଖାଯାଏ ।

ସଂଗୀତ ମୁହଁଦ୍ୱାରା ବୋଲାଯାଏ, ତାଳ ବାଦ୍ୟଦ୍ୱାରା ସୂଚିତ ହୁଏ ଓ ନୃତ୍ୟ ହସ୍ତପଦାଦିଦ୍ୱାରା ସଂପନ୍ନ ହୁଏ । ସଂଗୀତଜ୍ଞବ୍ୟକ୍ତି ନୃତ୍ୟବିଦ୍ୟାରେ ପାରଦର୍ଶୀ ହୋଇ ନ ପାରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ତାଳ ଓ ବାଦ୍ୟରେ ପାରଦର୍ଶୀ ନ ହେଲେ ସଂଗୀତ ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଙ୍ଗମ ହେବା ଅସମ୍ଭବ ।]

[ଦ – ୨ । ସାମବେଦାଦିଦଂ ଗୀତଂ ସଂଜଗ୍ରାହ ପିତାମହଃ ।
– ସଂଗୀତରତ୍ନାକର ।

ଗୀତଂବାଦ୍ୟଂ ନର୍ତ୍ତନଂ ଚ ତ୍ରୟଂ ସଂଗୀତମୁଚ୍ୟତେ ।
– ସଙ୍ଗୀତ ଦର୍ପଣ ।

ଛନ୍ଦଃ ସ୍ୱରଶ୍ଚ ତାଳଶ୍ଚ ତ୍ରିଭିଃ ସଂଗୀତମୁଚ୍ୟତେ ।
– ଗାନରତ୍ନାକର ।

ସଂଗୀତ ବେଦର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ କହିଲେ ଚଳେ । କାରଣ ସଂଗୀତ ଓ ତାଳ ନ ଜାଣିଲେ ବେଦ ପାଠ ସୁଗମରୁ ସୁଗମ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଅତଏବ ସଂଗୀତର ଅଙ୍ଗମାନଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଜଗତର କୌଣସି ପ୍ରାଣୀ ଗତି ସୁବିଧା କରି ପାରେ ନାହିଁ । ଆମର ଏହି ଦେଶରେ ଜୀବନର ପ୍ରତି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଲୋକ ସଂଗୀତର ଅପେକ୍ଷା କରେ । ଦେବପୂଜାର ଭୋଗ ଏବଂ ଆରତି ମଧ୍ୟ

ସଂଗୀତକୁ ଅପେକ୍ଷା କରେ । ପୂର୍ବକାଳରେ ରାଜାମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନୌବତ୍‌ଖାନା ଥିଲା । ପ୍ରହରାନ୍ତରରେ ନୌବତ୍ ବାଜିଲେ ଲୋକେ ସମୟ ଜାଣି ପାରୁଥିଲେ । ଅଦ୍ୟର ମଧ୍ୟ ଏପରି ଅନେକ ଯନ୍ତ୍ର ଅଛି, ଯାହାର ବାଦନ ମାତ୍ରେ ଲୋକଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବିଭିନ୍ନ ଭାବର ଉଦ୍ରେକ ହୁଏ ।(ଯଥା—ଶଙ୍ଖ, ଭେରୀ, କାହାଳୀ, ନାଗରା, କେନ୍ଦ୍ରା ଇତ୍ୟାଦି ।)

ସାମାଜିକ ବ୍ୟାପାର ବ୍ୟବହାରରେ ତଥା ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନରେ ସଙ୍ଗୀତ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ଦୈନିକ କର୍ମ ଥିଲା । କେବଳ ଏତିକି ନୁହେଁ, ସଙ୍ଗୀତର ପ୍ରଭାବ ଲୋକର ଭାବ ଉପରେ, ବିଶେଷତଃ ଲଳନାମାନଙ୍କ ଗତି ଭଙ୍ଗୀ ପ୍ରଭୃତିରେ ମଧ୍ୟ ଦେଖା ଯାଉଥିଲା । ପୂର୍ବେ ଆବାଲବୃଦ୍ଧବନିତା ସମସ୍ତେ ଏହାର ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ରାଜାଧିରାଜଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି କୁଟୀରବାସୀ କୃଷକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ଏହି ସଙ୍ଗୀତର ସମାଦର କରୁଥିଲେ ଓ ତହିଁର ପ୍ରଭାବରେ ମୁଗ୍ଧ ଓ ଚକିତ ହେଉଥିଲେ ।

ସଙ୍ଗୀତ ନାଡ଼ୀକଣ୍ଠରେ ଅତି ସନ୍ତୋଷଜନକରୂପେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ଜଣାଯାଏ ଏହା ନାଡ଼ୀଜାତର ସ୍ୱଭାବ-ସିଦ୍ଧ ଦୈବଦତ୍ତ ଗୁଣ । ଏହା ସର୍ବବାଦିସମ୍ମତରୂପେ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଅଛି ଯେ, ସଂଗୀତ ମାନବହୃଦୟରେ ନୂତନ ଚୈତନ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ କରି ପାରେ । ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହୋଇଅଛି ଯେ, ଏକାଗ୍ରତା ଓ ସଂଯମ ଦ୍ୱାରା ମାନସିକ ବ୍ୟାଧି ତଥା ଶ୍ୱାସୋଚ୍ଛ୍ୱାସ କ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ଶାରୀରିକ ବ୍ୟାଧି ଦୂର କରିବାକୁ ହେଲେ ସଙ୍ଗୀତ ବିଶେଷ ଆବଶ୍ୟକ ।

ନାଦେନ ବ୍ୟଜ୍ୟତେ କର୍ଣ୍ଣଃ ପଦଂ କର୍ଣ୍ଣାତ୍ ପଦାଦ୍ଗତଃ
କ୍ରମଶୋ ବ୍ୟବହାରୋଽୟଂ ନାଦାଧୀନମତୋଜଗତ୍ ।

ଏହି ଶ୍ଳୋକରୁ ଜଗତ୍ ଯେ ନାଦାତ୍ମକ, ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ । ଏହି ନାଦ ପୁଣି ଦୁଇ ପ୍ରକାର—ଆହତ ଓ ଅନାହତ । ସଂଗୀତ ଯୋଗତାରୁ କୌଣସି ଅଂଶରେ ନ୍ୟୂନ ନୁହେଁ । ଯୋଗ ସରସ—ଏହା ସଉରସ; ତାହା କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ—ଏହା ସୁସାଧ୍ୟ ।

Heard melodies are sweet,
But those unheard are sweeter—
Shelley.

ପୂର୍ବକାଳରେ ଏହି ସଂଗୀତ ଦ୍ୱାରା ବୃଷ୍ଟି, ଅଗ୍ନି ଇତ୍ୟାଦି ଉତ୍ପାଦିତ ହେଉଥିଲା । ଏହା ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ ନୁହେଁ; କାରଣ, ସଂଗୀତର ସେପରି ଅଦ୍ଭୁତ ଶକ୍ତି ଅଛି । କେଳାର ସ୍ୱରର ଶ୍ରବଣରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ବିଷଧର ସର୍ପ ଗର୍ତ୍ତରୁ ବାହାରି ଆସି ସୁମଧୁର ସଂଗୀତ ଧ୍ୱନିରେ ମୋହିତ ହୋଇ ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହେ ।

ଗୁରୁ ପଦାରଥ ଦେଇ ହେ ନାଦବିଜ୍ଞ ସୁଖଦାନ
ପଶୁ ଶିଶୁ ମୃଗଲାଦି ଜନ୍ତୁ ବସ ଜାତେ ସଦାପ୍ରମାନ ।
ହରିବଚନ ।

[ଏଥିର ମର୍ମ ନାଦବିଜ୍ଞ ପଶୁ, ଶିଶୁ, ମୃଗ ଓ ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ସୁଖ ଦିଏ ଓ ବଶୀଭୂତ କରେ ।]

ସଂଗୀତୋପଯୋଗୀ ନାଦ ତିନି ସ୍ଥାନରୁ, ଅର୍ଥାତ୍ ହୃଦୟରୁ, କଣ୍ଠରୁ ଓ ଶିରରୁ ବାହାରିଥାଏ । ତାହାକୁ କ୍ରମାନ୍ୱୟ, ମୃଦାନ୍ୱୟ ଓ ତାନ୍ୱୟ ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।

ଯେଉଁ ନାଦ ସଂଗୀତରେ ଉପଯୋଗୀ ହୋଇପାରେ ଓ ଶୁଣା ଯାଇପାରେ, ତାହାକୁ ଶ୍ରୁତି କହନ୍ତି । "ଶ୍ରୁୟତେ ଇତି ଶ୍ରୁତି ।" ସ୍ୱରରେ ଯେପରି 'ମଧୁରତା' ଓ 'ରାଗୋତ୍ପତ୍ତି' ଏ ଦୁଇ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରଧାନ, ଶ୍ରୁତିରେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି 'ଗୀତୋପଯୋଗିତ୍ୱ' ଓ 'ଅରଞ୍ଜକତ୍ୱ' ଏହି ଦୁଇ ଅଙ୍ଗ ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ । ତାହା ନ ହେଲେ ରାଗର ସୁଅଭିବ୍ୟକ୍ତି କରାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଶ୍ରୁତି ଅସଂଖ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ସଂଗୀତରେ ଶ୍ରୁତିର ଦ୍ୱାବିଂଶତି ମାତ୍ର ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଯାଏ । ତାହା ଗୋଟିଏ 'ସପ୍ତକ'ରେ ଅର୍ଥାତ୍ 'ସା-ରି-ଗ-ମ-ପ-ଧ-ନି'ରେ ଥାଏ; ଯଥା—

ଚତୁଶ୍ଚତୁଶ୍ଚତୁସ୍ତ୍ରୈବ ଷଡ୍‌ଜ ମଧ୍ୟମ ପଞ୍ଚମାଃ
ଦ୍ୱେ ଦ୍ୱେ ନିଷାଦଗାନ୍ଧାରୌ ନିଷାଦ୍ୟଂଶେଷ ଧୈବତୌ ।

ସେହି ଶ୍ରୁତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ସ୍ୱରର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଥାଏ । ଯଥା—'ସ୍ୱୟଂ ଯୋ ରାଜତେ ନାଦଃ ସ୍ୱରଃ ସ ପରିକୀର୍ତ୍ତିତଃ ।' ଏହି ସ୍ୱର ସବୁ ମଧ୍ୟ ରସାଦିରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ ।

'ସ-ରି' ବୀଭତ୍ସେ ରୌଦ୍ରେ,
'ଧୋ' ବୀଭତ୍ସ ଭୟାନକେ
କାରୌ 'ଗ-ରି' ତୁ କରୁଣେ
ହାସ୍ୟ ଶୃଙ୍ଗାର ଯୋ 'ମ-ପୌ' ।

ସେହି ସ୍ୱରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସା ଓ ପ ସ୍ୱର ସ୍ଥାୟୀ ବା ଅଚଳ ଏବଂ ଅନ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଚଳ ବା ବିକୃତ ହୁଅନ୍ତି । ଏହାକୁ ସଂଗୀତଶାସ୍ତ୍ରରେ କୋମଳ, ତୀବ୍ର ଆଖ୍ୟା ଦିଆଯାଏ; ଯଥା—ରେ କୋମଳ; ପ କୋମଳ ।

ସ୍ୱର ସବୁ କ୍ରମରେ ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରକୁ ଗତି କଲେ ଆରୋହ ଓ ନିମ୍ନସ୍ୱରକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ଅବରୋହ ନାମରେ କଥିତ ହୁଏ ।

ଶୁଦ୍ଧ ଓ ବିକୃତ ଭେଦରେ ଦ୍ୱାଦଶ ଗୋଟି ସ୍ୱର ଅଛି । ସେହି ସ୍ୱରର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସମନ୍ୱୟରେ ବହୁ ରାଗାଦିର ସେଲ ରଚନା ହୋଇଆଏ । ଯେଉଁ ସ୍ୱର ରଚନା ମନୋମୋହକାରୀ ଓ ଚିତ୍ତରଞ୍ଜକ ହୋଇପାରେ, ତାହାର ନାମ ରାଗ । ଏହି ରାଗ ପୁଣି ମାର୍ଗ ଓ ଦେଶୀ ଭେଦରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଯାହା ଭରତାଦି ଗାନ କରିଥିଲେ ତାହା ମାର୍ଗ ଓ ଯାହା ଦେଶଭେଦରେ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ରୁଚି ଅନୁଯାୟୀ ଗୀତ ହୁଏ, ତାହା ଦେଶୀ ।

ଦେଶେ ଦେଶେ ଜନାନାଂ ଯଦ୍ରୁଚ୍ୟା ହୃଦୟରଞ୍ଜନଂ
ଗାନଂ ଚ ବାଦନଂ ନୃତ୍ୟଂ ତଦ୍ଦେଶୀତ୍ୟଭିଧୀୟତେ ।
—ସଙ୍ଗୀତରତ୍ନାକର ।

ଏହି ରାଗମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ତିନି ପ୍ରକାରେ ବର୍ଗୀକରଣ କରାଯାଏ । "ଶୁଦ୍ଧାଚ୍ଛାୟାଲଗାଃ ପ୍ରୋକ୍ତାଃ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ତଥୈବଚ ।" ଯାହାକୁ ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ରୀତିରେ ଗାନ କରି ମନୋରଞ୍ଜନ କରାଯାଏ, ତାହା 'ଶୁଦ୍ଧ' । ଶୁଦ୍ଧ ରାଗ ସହିତ ସାମାନ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ଯାହା ଗାନ କରାଯାଏ, ତାହା 'ଛାୟାଲଗ' ଏବଂ ଶୁଦ୍ଧ ଓ ଛାୟାଲଗ ମିଶ୍ରଣରେ ଯାହା ଗାନ କରାଯାଏ, ତାହା 'ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ।'

ରାଗ ଛଅଗୋଟି । କେତେକଙ୍କ ମତରେ—
ଶ୍ରୀରାଗୋଽଥ ବସନ୍ତଶ୍ଚ ଭୈରବଃ ପଞ୍ଚମସ୍ତଥା ।
ମେଘ ରାଗୋ ନିଗଦିତଃ ଷଡ଼େତେ ପୁରୁଷାହ୍ୱୟାଃ ।
ଅନ୍ୟ କେତେକଙ୍କ ମତରେ—
ଭୈରବଃ କୌଶିକଶ୍ଚୈବ ହିଣ୍ଡୋଲୋ ଦୀପକସ୍ତଥା
ଶ୍ରୀରାଗୋ ମେଘରାଗଶ୍ଚ ଷଡ଼େତେ ପୁରୁଷାହ୍ୱୟାଃ ।

ପୁଣି ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଗର ତାହାର ତାହାର ମତରେ ପାଞ୍ଚ ଓ ଆଉ ତାହାର ତାହାର ମତରେ ଛଅ ରାଗିଣୀ ଥିବା ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ।

ରାଗରାଗିଣୀ ଗାନ କରିବାକୁ ଗଲେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ରାଗରାଗିଣୀରେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ସ୍ୱର ଓ ଶ୍ରୁତି ବ୍ୟବହାର କରିବାର ନିୟମ ଅଛି, ତାହା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସ୍ୱର ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ । ଋତୁ ଓ ସମୟ ଅନୁଯାୟୀ ଗାନ କରିବ । ୫ ସ୍ୱର ବିଶିଷ୍ଟ ଔଡ଼ବ, ୬ସ୍ୱର ବିଶିଷ୍ଟ ଷାଡ଼ବ ଓ ୭ ସ୍ୱର ବିଶିଷ୍ଟ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଦି ଭେଦରେ ରାଗର ଯେଉଁ 'ଜାତି' ଅଛି, ସେ ବିଷୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ଞାନ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ରାଗରାଗିଣୀରେ ବାଦୀ, ସଂବାଦୀ ପ୍ରୟୋଗ କରି ରାଗର ସ୍ୱରୂପ ନଷ୍ଟ ନ କରିବାର ଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟ ଥିବା ଦରକାର । ଗ୍ରହନ୍ୟାସର ଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ । 'ଗ୍ରାମ' ସଙ୍ଗୀତର ଗୋଟିଏ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଷୟ । ଏ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଅନୁଭବ ଥିବା ଉଚିତ । ମନୁଷ୍ୟର ପୋଷାକ ପରିଚ୍ଛଦ ପରି ରାଗରାଗିଣୀର ଭୂଷଣ ହେଉଛି ମୂର୍ଚ୍ଛନା, ତାନ, ଗମକ ଆଦି । ଏଣୁ ଏହି ଅଳଙ୍କାରଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରୟୋଗ କରିବାରେ କୁଶଳତା ଅର୍ଜନ କରିବା ଦରକାର । ଗୀତରେ କେବଳ ବିନ୍ୟସ୍ତ ପଦ ଉତ୍ତମ ହେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ସେଥିରେ ସମୟ ଓ ଋତୁ ଆଦିର ରସ ଓ ଭାବ ଥିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଏହି ସବୁ ପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ରଖି ରାଗ ଓ ରାଗିଣୀର ଭାବ ଓ ରସ ଅନୁସାରେ ଲୟ ଓ ତାଳ ଅନୁସାରେ ଗାନ ଓ ବାଦନ କରିବା ଉଚିତ ।

ଗାୟନ୍ ସୁଭଦ୍ରାଣି ରଥାଙ୍ଗ ପାଣେ
ଜର୍ଜ୍ଜାନି କର୍ମାଣି ଚ ଯାନି ଲୋକେ,
ଗୀତାନି ନାମାନି ତଦର୍ଥକାନି
ଗାୟନ୍ ବିଲଲୋ ବିଚରେଦସଙ୍ଗଃ ।

ଓଡ଼ିଆରେ ଛନ୍ଦ, ଚଉପଦୀ ଓ ଚମ୍ପୂ ଇତ୍ୟାଦି ରୂପରେ ସଙ୍ଗୀତ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି । ଯେଉଁ ରାଗାଳ ଅନିର୍ଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମାଧ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଏ, ତାହା ଛନ୍ଦ । ଏହି ଶବ୍ଦ ଛନ୍ଦଃ ଶବ୍ଦର ଅପଭ୍ରଂଶ ହୋଇ ଥିବାରୁ ତାହା କୌଣସି ନା କୌଣସି ତାଳରେ ଅଟକିନ୍ । ତାହା ଚଉପଦୀ ପରି ତାନ ବା ମୂର୍ଚ୍ଛନାରେ ସେତେଦୂର ଅଳଂକୃତ ନୁହେ । ତାହାକୁ ଧୀରେ ଧୀରେ ସ୍ୱରବିନ୍ୟାସ କରି ଗାନ କଲେ ସେହି ସେହି ରାଗର ଆଭାସ ମିଳିବ ।

ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନ (ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ଭାରତ) ଅଞ୍ଚଳର ଚଉପଦୀ ଧ୍ରୁପଦ ବା ଚୌତାଳ ଗୃହ ପଦରେ ଶୋଭିତ । ତାହାର ପଦମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ନାମ ଅଛି । ଯଥା :—୧ ସ୍ଥାୟୀ, ୨ ଅନ୍ତରା, ୩ ସଞ୍ଚାରୀ, ୪ ଆଭୋଗ । ଆଜି ମଧ୍ୟ ସେଗୁଡ଼ିକ ସେହି ସେହି ରାଗକୁ ପ୍ରକାଶ କରି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଢଙ୍ଗରେ ଗୀତ ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ମାତ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଚଉପଦୀ ସେପରି ନୁହେ । ଏଥିରେ କେବଳ ସ୍ଥାୟୀ ଓ ଅନ୍ତରା ଥାଏ । କିନ୍ତୁ କୌଣସି କୌଣସି ଚଉପଦୀ ଗୃହପଦ ଚାରିଟି, ସାତ ଆଠ ପଦରେ ମଧ୍ୟ ଶୋଭିତ ହୋଇଥାଏ ।

ରାଗ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ଉତ୍କଳର ସଙ୍ଗୀତ ଭଣ୍ଡାର କମ୍ ବିଭବଶାଳୀ ନୁହେ ।

ଏ ଘନ ସଖି, ଗୃହଁ, ବଞ୍ଚିବ ଏ କାଳେ.....
ଏ ଘୋର ବରଷାକାଳ.....
ମୋ କଳାମଣିକରେ.....
ସର ପିକନି ଭାବନେ କିଶୋରୀ .....
ଫାଟି ପଡ଼ିବାର ନିଭୃଷ୍ଟ ସମ୍ଭାର.....

ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଉତ୍କଳୀୟ ସଙ୍ଗୀତରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶର ସଙ୍ଗୀତ ପରି ତାଳ ଫେରତା ହୁଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋଟିଏ ଗୀତରେ ପଦଗୁଡ଼ିକ ବିଭିନ୍ନ ତାଳରେ ବାଦିତ ହୋଇ ସୁନିଶ୍ଚୟ ସେହି ପୂର୍ବ ତାଳରେ ଆସି ମିଳିଯାଏ । ଯଥା—

"ଉଲେ ଅଜ ତୋ ଖିତି ରେ, ପଦ୍ମଜନୟନା !"

'ଚତୁରଙ୍ଗ'ରେ ଗୀତ, ସ୍ୱର, ମୃଦଙ୍ଗାଦିର ଶବ୍ଦ ଓ ଆଳାପର ଶବ୍ଦ ଶୋଭିତ । ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଗାନର ଅଭାବ ନାହିଁ । ଯଥା—

'ନାଚେ ନାଗରବର ନାଗରୀ ସଙ୍ଗେ ।'

ଏହିପରି ରସ ଓ କାଳାଦି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନାନା ପ୍ରକାରର ଗୀତ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ସେ ସବୁ ଆଦରଣୀୟ ବୋଲି ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କ ସମାଜରେ ଆଦୃତ ହେଉ ନାହିଁ । ଆଦରଣୀୟ ଆବିର୍ଭାବ ନ ହେଲେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରସର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବ ନାହିଁ—ଏହା ଭାବି ବୋଧହୁଏ ପୂର୍ବ-କାଳୀନ ଲୋକେ ସେହି ରସକୁ ପ୍ରଥମ ସ୍ଥାନ ଦେଇଥିଲେ ।

'ଚମ୍ପୂ' ଗଦ୍ୟପଦ୍ୟାତ୍ମକ ସଂସ୍କୃତ କାବ୍ୟବିଶେଷ । ଉତ୍କଳରେ ଚମ୍ପୂ ମଧ୍ୟ ଏହି ରୀତିରେ ଲିଖିତ । ଏଥିରେ

କେତେକ ଚତୁଷ୍ପଦୀ ଅଛି ଏବଂ ସଂସ୍କୃତଭାଷାର ମଧ୍ୟ କେତେକ ଗଦ୍ୟ ଅଛି ।

'ବାଦ୍ୟ'—ତା, ଦଦ୍, ଥୁନ୍, ନା, ଏହିପରି କେତେକ ଶବ୍ଦ ସଂଯୋଗରେ 'ବାଦ୍ୟ' ଅର୍ଥାତ୍ ପଖାଉଜ ବା ତବଲାଦି ଯନ୍ତ୍ରରେ ବାଦନ କରିବାକୁ ହୁଏ ଏବଂ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ତାଳରେ ଗାନ ହେଉଥାଏ, ତହିଁ ସଙ୍ଗରେ ବାଦନକୁ ମିଳାଇବାକୁ ହୁଏ । ଉତ୍କଳରେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶର ତାଳ ପରି ଝିପଟା, ଝୁଲ, ଝମ୍ପା, ଆଠତାଳ ପ୍ରଭୃତି ଅଛି ।

'ନୃତ୍ୟ'—ନୃତ୍ୟ ବାଦ୍ୟର ଅନୁଗତ । ବାଦ୍ୟରେ ତା, ଦଦ୍, ଥୁନ୍ ଓ ନା ନାମକ ଯେଉଁ ଚାରୋଟି ପ୍ରଧାନ 'ବୋଲ' ଅଛି, ସେହି ଚାରିଗୋଟି ଶବ୍ଦ ନୃତ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ ।

ସବଳାସୋଽଙ୍ଗବିକ୍ଷେପୋ ନୃତ୍ୟମିତ୍ୟୁଚ୍ୟତେ ବୁଧୈଃ
— ରାଗ ସର୍ବସ୍ୱ ।

ଗେୟାଦୁତ୍ପଦ୍ୟତେ ବାଦ୍ୟଂ
ବାଦ୍ୟାଦୁତ୍ପଦ୍ୟତେ ଲୟଃ,
ଲୟାତ୍ତାଳଂ ସମାରବ୍ଧଂ
ତତୋ ନୃତ୍ୟଂ ପ୍ରବର୍ତ୍ତତେ—
ସଙ୍ଗୀତ ଦର୍ପଣ ।

ପ୍ରଥମରେ ନର୍ତ୍ତକ ଉଭୟ ପଦତଳକୁ ସମଭାବରେ ରଖି ଦକ୍ଷିଣ ପାଦ ଅପେକ୍ଷା ବାମ ପାଦକୁ ଅର୍ଦ୍ଧ ହସ୍ତ ଦୂରରେ ରଖି ଠିଆ ହେବେ, ପରେ ଦକ୍ଷିଣ ପାଦକୁ ବାମ ପାଦର ବୃଦ୍ଧାଙ୍ଗୁଷ୍ଠର ସମସୂତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନେଇ ସେହି ପଦର ବୃଦ୍ଧାଙ୍ଗୁଷ୍ଠଦ୍ୱାରା କୋମଳ ଆଘାତ କଲେ 'ତା', ପୁଣି ସେହି ପାଦକୁ ପୂର୍ବ ସ୍ଥାନକୁ ଆଣି ଗୁଲ୍‌ଫ ସାହାଯ୍ୟରେ ଆଘାତ କଲେ 'ଦଦ୍' ଏବଂ ବାମ ପାଦର ଗୁଲ୍‌ଫ ଭୂତଳ ସହିତ ସଂଲଗ୍ନ ରଖି ସେହି ପାଦର ପୃଷ୍ଠାଗ୍ରଦ୍ୱାରା ଦୁଇଥର ଆଘାତ କଲେ 'ଥୁନ୍' ଓ 'ତା' ଶବ୍ଦ ବାହାରିବ । ଏହି ଶବ୍ଦ ବାହାର କଲାବେଳେ ସମାନ ମାତ୍ରା ରଖିବା ଉଚିତ । ଆଉ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ତାଳ ସହିତ ମାତ୍ରାର ହ୍ରସ୍ୱ, ଦୀର୍ଘ, ପ୍ଲୁତ ଇତ୍ୟାଦି ଭେଦରେ ସେହି ଶବ୍ଦକୁ ସଜାଇ ପାରିଲେ ନୃତ୍ୟ କରିପାରି ପାରିବ ଏବଂ ତତ୍‌ସଙ୍ଗେ ଭାବ, ଭାବ, ଭଙ୍ଗୀ ଓ ନାନାପ୍ରକାର 'ମୁଦ୍ରା' ସହିତ ଯଥା ନିୟମରେ ପଦବିକ୍ଷେପ କରି ପାରିଲେ ଅସଂଖ୍ୟ ନୃତ୍ୟର ସର୍ଜନ ହୋଇ ପାରିବ । ଅଭିନୟ ଯଥା—

ଉତ୍‌ଫୁଲ୍ଲାନନନେତ୍ରଂ ଭ୍ରୁ
ଗଣ୍ଡୈର୍ବିକସିତୈର୍ଯଥ,
ଚଂଚିଲ୍ଲିଖିତଦନ୍ତଂ ଚ
ହସିତଂ ତ ବିଧୀୟତେ ।
ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାପିଗଣ୍ଡଂ ଯତ୍
ସ୍ମିତଂ ଚ ମଧୁରଂ ତଥା,
କାଳାଭିତଂ ସାସ୍ୟ ରାଗଂ
ତଦ୍‌ଜ୍ଞୈର୍ବିହସିତଂ ଭବେତ୍ ।

ଏହିପରି ଅନେକ ପ୍ରକାର ହାବ ଭାବର ଅଭିନୟ ଅଛି । ତାହା ହସ୍ତ ଓ ମୁଖଦ୍ୱାରା ଦେଖାଇ ନୃତ୍ୟ କରାଯାଏ ।

ସଙ୍ଗୀତ ସାହିତ୍ୟ ରସାନଭିଜ୍ଞଃ
ସାକ୍ଷାତ୍ ପଶୁଃ ପୁଚ୍ଛବିଷାଣହୀନଃ,
ଚରତ୍ୟସୌ କିନ୍ତୁ ତୃଣଂ ନ ଭୁଂକ୍ତେ
ପରଂ ପଶୂନାମପି ଭାଗ୍ୟମେତତ୍ ।

The man that has no music in himself nor is not moved with concord of sweet sounds is fit for treason—
Shakespeare.

(ସନ୍ଦର୍ଭ ଲେଖକ—ମଧୁପୁର ପଞ୍ଚାୟତ ଶ୍ରୀ ବଳଭଦ୍ର ଧୀର)

[ଦ୍ର-(୩)—ବାଣୀପାଣୀଙ୍କର ଅପାର କରୁଣା ବଳରୁ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତ କଳାବିଦ୍ୟାରେ ଅଗାଧ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଲାଭ କରିଥିଲା । କଳାବିଦ୍ୟା ୬୪ ପ୍ରକାର । ଶାସ୍ତ୍ର କହେ କଳାବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା କଲେ ରାଜା ଅମରଶକ୍ତି ଲାଭ କରନ୍ତି । "ସକଳ କଳା ପାରଂଗତୋଽମର ଶକ୍ତିମାନ୍ ରାଜା ।" ଶୈବତନ୍ତ୍ରରେ ୬୪ କଳାବିଦ୍ୟା ବିଷୟ ବିଶେଷଭାବରେ ଲେଖା ଅଛି । ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତ ଟୀକାକାରର ଶ୍ରୀଧର ସ୍ୱାମୀ ସେହି ୬୪ କଳାର ପରିଚୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଗୀତ, ବାଦ୍ୟ, ନୃତ୍ୟ ଓ ନାଟ୍ୟ ଅଛି ।

କାଳିଦାସ କହିଅଛନ୍ତି —
"ସଙ୍ଗୀତ ସାହିତ୍ୟ ରସାନଭିଜ୍ଞଃ
ସାକ୍ଷାତ୍ ପଶୁଃ ପୁଚ୍ଛବିଷାଣହୀନଃ
ଚରତ୍ୟସୌ କିନ୍ତୁ ତୃଣଂ ନ ଭୁଂକ୍ତେ
ପରଂ ପଶୂନାମପି ଭାଗ୍ୟମେତତ୍ ।"

ସଙ୍ଗୀତ ସାହିତ୍ୟ ଯେ ନ ଜାଣେ ସେ ସାକ୍ଷାତ୍ ପଶୁ—ବରଂ ପଶୁଠାରୁ ଅଧିକ ହୀନ । ପଶୁମାନେ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇ ନ ଜାଣିଲେ ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ସ୍ୱର ଶୁଣି ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଆକୃଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି । ପଦ୍ମତୋଳା ଗୀତ ଶୁଣିଲେ ସର୍ପ ମୋହିତ ହୁଏ । ଶିଶୁମାନେ ଗୀତ ଶୁଣି ମୋହିତ ହୁଅନ୍ତି । ନଦୀର କଳକଳ ନାଦରେ ସଙ୍ଗୀତ ଅଛି । ପବନ ବହିବାରେ ସଙ୍ଗୀତ ଅଛି । ସଙ୍ଗୀତ ନାହିଁ କେଉଁଠି ? ଏ ଚରାଚର ଜଗତରେ ବ୍ରହ୍ମ ସର୍ବତ୍ର ଅଛନ୍ତି । ନାଦକୁ ବ୍ରହ୍ମ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ନାଦ ବ୍ରହ୍ମ ସର୍ବତ୍ର ବିଦ୍ୟମାନ । ସେହି ନାଦକୁ ତାଳ ସ୍ୱର ସହିତ ଗାଇଲେ ସଙ୍ଗୀତ ହୁଏ । ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଏହି ନାଦବ୍ରହ୍ମ ନାନା ମୂର୍ତ୍ତି ଧାରଣ କରେ । ମାନବର କଣ୍ଠ ପ୍ରଧାନ ଯନ୍ତ୍ର ଏବଂ ମାନବ ନିଜ ବୁଦ୍ଧି-ବଳରେ ନାନା ପ୍ରକାର ବାଦ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ର ଆବିଷ୍କାର କରି ସେହି ଯନ୍ତ୍ରମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ନାଦକୁ ବିସ୍ତୃତ କରିଅଛି । ସଙ୍ଗୀତର ବିଭିନ୍ନ ମୂର୍ତ୍ତି ରାଗ ରାଗିଣୀ ନାମରେ ପରିଚିତ ।

ସଙ୍ଗୀତ ମାନବର ସହଜାତ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାନବ ଉଣା ଅଧିକରେ ସଙ୍ଗୀତପ୍ରିୟ । ସମ୍ପଦ, ବିପଦ, ଦୁଃଖ ଓ ଆନନ୍ଦରେ, ପରିଶ୍ରମ କଲାବେଳେ, ଶାନ୍ତିରେ ବସିଲାବେଳେ ସଙ୍ଗୀତ ସ୍ୱତଃ ମନରୁ ବାହାରି ଆସେ । ସେହି ସଙ୍ଗୀତର ରାଗ ରାଗିଣୀ ଭାରତର ନାନା ପ୍ରଦେଶରେ ନାନା ଆକାର ପ୍ରକାର ଧାରଣ କରିଅଛି । ସଙ୍ଗୀତ ବିଷୟରେ ନାନା ଗ୍ରନ୍ଥ ମଧ୍ୟ ଲେଖାଯାଇ ଥିଛି ।

ସଙ୍ଗୀତର ପ୍ରଥମ ନିଦର୍ଶନ ବେଦ । ଉଦାତ୍ତ, ଅନୁଦାତ୍ତ ଓ ସ୍ୱରିତ ସ୍ୱର ସମ୍ପର୍କରେ ସାମଗାନ ଗୀତ ହେଉଥିଲା । ସାମ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଗୀତ । ଶବର ସ୍ୱାମୀ ତାଙ୍କ ମୀମାଂସା-ଦର୍ଶନରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି —

"ସାମ ଶବ୍ଦ ବାଚ୍ୟସ୍ୟ ଗାନସ୍ୟ ସ୍ୱରୂପ ମୁଚ୍ୟତେ, କୃଷ୍ଟ ଦିରୁଃ ସପ୍ତଭିଃ ସ୍ୱରୈଃ ଅକ୍ଷରବିକାରାଦିଭିଶ୍ଚ ସଂଯୁକ୍ତେ । କୃଷ୍ଟଃ ପ୍ରଥମଃ, ଦ୍ୱିତୀୟଃ, ତୃତୀୟଃ, ଚତୁର୍ଥଃ, ପଞ୍ଚମଃ, ଷଷ୍ଠଶ୍ଚେତ୍ୟେତେ ସପ୍ତ ସ୍ୱରାଃ" । ସ୍ୱରାଣରୁ ଦେଖାଯାଏ ଯେ "ଋଗ୍‌ଭିଃ ପାଠ୍ୟ ମଦ୍‌ଭ୍ୟର୍ଗୀତଂ ସାମଭିଃ ସମ୍ପଦ୍ୟତେ ଯଜୁର୍ଭିର୍ଯଜନସ୍ୟା ଜାତା ବାଷ୍ଟାଥର୍ବଣ ସ୍ମୃତା ।" ବେଦ ଗାନ ସମୟରୁ ସା, ରି, ଗା, ମା ପ୍ରଭୃତି ସପ୍ତ ସ୍ୱରର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଅଛି । ସାମ ବେଦର ଗୋଟିଏ ଉପବେଦ ଥିଲା । ସେହି ଉପବେଦର ନାମ ଗାନ୍ଧର୍ବ ବେଦ । ଏହି ଗାନ୍ଧର୍ବ ବେଦରେ ଗୀତ ବାଦ୍ୟ ନୃତ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଉପବେଦ ଲୁପ୍ତପ୍ରାୟ । ଭରତ ମୁନି ଏହି ବେଦର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଥିଲେ । ସେହି ଗାନ୍ଧର୍ବ ବେଦର ମତ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସଙ୍ଗୀତଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇ-ଅଛି । ମହର୍ଷି ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ସମୟରେ ମହାମୁନି ଭରତ ସଙ୍ଗୀତ ବିଦ୍ୟାର ପ୍ରଧାନ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସମୟରେ ନାଟ୍ୟାଭିନୟ ଉତ୍କର୍ଷ ଲାଭ କରିଥିଲା । ଗାନ୍ଧର୍ବ ବେଦପ୍ରଣେତା ଭରତ ମୁନି ଏକବ୍ୟକ୍ତି କି ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତି ସେକଥା ନିଶ୍ଚୟ ରୂପେ କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ନୃତ୍ୟ ବାଦ୍ୟ-ଗୀତ-ନାଟ୍ୟାଭିନୟ ପ୍ରଭୃତି ସଂଗୀତଶାସ୍ତ୍ରର ଅନ୍ତର୍ଗତ । "ଗୀତ ବାଦ୍ୟନୃତ୍ୟାନାଂ ତ୍ରୟଂ ସଂଗୀତ ମୁଚ୍ୟତେ । ଗୀତଂ ବାଦ୍ୟଂ ନର୍ତ୍ତନଞ୍ଚ ତ୍ରୟଂ ସଂଗୀତ ମୁଚ୍ୟତେ" । ଏ ତିନି ବିଷୟ ମଧ୍ୟରେ କଣ୍ଠସଂଗୀତ ପ୍ରଧାନ, ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସଂଗୀତ ଶବ୍ଦ ସାଧାରଣତଃ କଣ୍ଠସଂଗୀତକୁ ବୁଝାଏ । ସଂଗୀତ ବିଶାରଦମାନେ ସଂଗୀତକୁ ସାଧାରଣତଃ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରିଛନ୍ତି ଯଥା.— କଣ୍ଠ ସଂଗୀତ ଓ ଯନ୍ତ୍ର ସଂଗୀତ । ଶାସ୍ତ୍ରାନୁସାରେ ନାଦହିଁ ସଂଗୀତର ମୂଳ । ଏକାଧିକ ବସ୍ତୁର ସଂଘର୍ଷରେ ଆକାଶରୁ ନାଦର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୁଏ । ନାଦ ଦୁଇପ୍ରକାର.-ଧ୍ୱନ୍ୟାତ୍ମକ ଓ ବର୍ଣ୍ଣାତ୍ମକ । ଦୁଇଟି ବସ୍ତୁର ଘାତ ପ୍ରତିଘାତରେ ଯେଉଁ ନାଦ ବାହାରେ ତାହା ଧ୍ୱନ୍ୟାତ୍ମକ । ମନୁଷ୍ୟାଦିଙ୍କ କଣ୍ଠ ଓ ତାଳୁର ଘାତ ପ୍ରତିଘାତରେ ଯେଉଁ ସ୍ୱର ଜନ୍ମେ ତାହା ବର୍ଣ୍ଣାତ୍ମକ । ଶିବ, ଭରତ, ହନୁମାନ୍ ଓ କଲ୍ଲିନାଥ, ଏମାନେ ପୂର୍ବକାଳରେ ସଙ୍ଗୀତବିଶାରଦ ଥିଲେ । ସଙ୍ଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏଗାର ଜଣଙ୍କର ଗୁରୁ ପ୍ରକାର ମତ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ସେକାଳରେ ସଙ୍ଗୀତଶାସ୍ତ୍ର ସାଧାରଣତଃ ୭ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । (୧) ସ୍ୱରାଧ୍ୟାୟ (୨) ରାଗାଧ୍ୟାୟ (୩) ନୃତ୍ୟାଧ୍ୟାୟ (୪) ତାଳାଧ୍ୟାୟ (୫) ଭାବାଧ୍ୟାୟ (୬) କୋଳାଧ୍ୟାୟ (୭) ହସ୍ତାଧ୍ୟାୟ । ସେ ସବୁ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଜି ମିଳୁନାହିଁ, ସୁତରାଂ ବି ପ୍ରଣାଳୀରେ ସେ କାଳରେ ସଙ୍ଗୀତ ତତ୍ତ୍ୱ ଆଲୋଚିତ ହେଉଥିଲା, ତାହା ଜଣା ପଡ଼ୁନାହିଁ । ଏ ସବୁ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ସଙ୍ଗୀତ ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା ଦେବା ପାଇଁ ଅସଂଖ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାରେ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା । ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ଗ୍ରନ୍ଥର ନାମ ସୁଦ୍ଧା ଲୋପ ହୋଇ ସାରିଲାଣି । ଅଜି ଯେଉଁ କେତେଖଣ୍ଡ ଗ୍ରନ୍ଥର ପରିଚୟ ମିଳୁଛି ତାହା ନିମ୍ନରେ ଦିଆଗଲା—

ଗ୍ରନ୍ଥକାର	ଗ୍ରନ୍ଥ
ଶୁଦ୍ଧାଙ୍କର	ସଙ୍ଗୀତ ଦାମୋଦର
ବୀର ନାରାୟଣ	ସଙ୍ଗୀତ ନିଷ୍ଠୟ
ହରି ଭଟ୍ଟ	ସଙ୍ଗୀତ ସାର ସଙ୍ଗୀତାର୍ଣ୍ଣବ ସଙ୍ଗୀତ ରତ୍ନାବଳୀ
ଶିଲ୍ୟନ	ରାଗ ସର୍ବସ୍ୱ ସାର
ଅନ୍ନକ ଭଟ୍ଟ	ଭାଣ୍ଡବ ରତ୍ନେଶ୍ୱର ଗୀତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଭାସ୍କର
ବିଶ୍ୱାବସୁ	ଧ୍ୱନି ମଞ୍ଜରୀ ରାଗାର୍ଣ୍ଣବ
ଶାର୍ଙ୍ଗଦେବ	ସଙ୍ଗୀତ ରତ୍ନାକର
ସିଂହ ଭୂପାଳ	ସଙ୍ଗୀତ ଦର୍ପଣ ରାଗ ମାଳିକା
ହରି ନାରାୟଣ	ସଙ୍ଗୀତ ସାର ନାରଦ ସମ୍ବାଦ ନାରଦ ପୁରାଣ
	ରତ୍ନମାଳା ସଙ୍ଗୀତ କୌସ୍ତୁଭ
ଦାମୋଦର	ସଙ୍ଗୀତ ଦର୍ପଣ
ଅବହନ	ସଙ୍ଗୀତ ପାରିଜାତ

ଏ ସବୁ ଗ୍ରନ୍ଥ ମଧ୍ୟରୁ ସଙ୍ଗୀତ ଦାମୋଦର ଓ ସଙ୍ଗୀତ ଦର୍ପଣ ଗ୍ରନ୍ଥ ଦ୍ୱୟର ଉଲ୍ଲେଖ ନାନା ସ୍ଥଳରେ ଦେଖାଯାଏ । ସଙ୍ଗୀତ ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ ଜନ୍ମେ କାହିଁକି ? ସଙ୍ଗୀତବିଶାରଦ-ମାନେ ଏଥିର ସାତ ଗୋଟି କାରଣ ଦେଇଛନ୍ତି—

ଶାରୀରଂ ନାଦ ସମ୍ଭୂତଃ ସ୍ଥାନାନି ଶ୍ରୁତୟୋ ସ୍ତଥା
ତତଃ ଶୁଦ୍ଧାଃ ସ୍ୱରାଃ ସପ୍ତ ବିକୃତାଃ ଦ୍ୱାଦଶାପ୍ୟମୀ
ବାଦ୍ୟାଦି ଭେଦା ଶ୍ଚତ୍ୱାରୋ ରାଗୋତ୍ପାଦନ ହେତବଃ ॥

(୧) ଶରୀର ସଞ୍ଚାଳନ, (୨) ନାଦସମ୍ଭୂତ, (୩) ସ୍ଥାନ ବା ତାଳ ଶ୍ରବଣ, (୪) ଶ୍ରୁତି, (୫) ଶୁଦ୍ଧ ସପ୍ତସ୍ୱର, (୬) ବିକୃତ ଦ୍ୱାଦଶ ସ୍ୱର, (୭) ବାଦ୍ୟାଦି ଚତୁର୍ବିଧ ଭେଦ ସଙ୍ଗୀତ

ଅନୁରାଗୋତ୍ପତ୍ତି କାରଣ । ଶୁଦ୍ଧ ୭ସ୍ୱର ଯଥା—ଷଡ଼୍‌ଜ, ଋଷଭ,ଗାନ୍ଧାର,ମଧ୍ୟମ, ପଞ୍ଚମ, ଧୈବତ, ନିଷାଦ । ଏହି ସପ୍ତ ସ୍ୱରକୁ ରାଗ ରାଗିଣୀର ମୂଳ ସା, ରି, ଗା, ମା, ପା, ଧା,ନି-ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଅଛି । ଏହି ସପ୍ତ ସ୍ୱରର କେଉଁଠାରୁ ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଅଛି ? ସାତ ପ୍ରକାର ଜନ୍ତୁଙ୍କ କଣ୍ଠ ସ୍ୱର ଏହି ସପ୍ତ ସ୍ୱରର ମୂଳଉତ୍ସ । କେଉଁ ଜନ୍ତୁର କଣ୍ଠ ସ୍ୱରରୁ କେଉଁ ସ୍ୱର ନିଆଯାଇଛି, ଏ ବିଷୟରେ ମତାନ୍ତର ଅଛି । ତନ୍ମଧ୍ୟ ସାଧାରଣତଃ ମୟୂର, ବୃଷ, ଅଜ, କ୍ରୌଞ୍ଚ, କୋକିଳ, କୁଞ୍ଜର, ଅଶ୍ୱ, ଏହି ସାତ ଜନ୍ତୁଙ୍କ ସ୍ୱରରୁ ଯଥାକ୍ରମେ ସା ରି ଗା ମା ପା ଧା ନି ସ୍ୱର ନିଆ ଯାଇଅଛି ବୋଲି ଜଣାଯାଏ ।

ଉକ୍ତ ପ୍ରକାର ସାତ ସ୍ୱରର ନାନା ପ୍ରକାର ସଂଯୋଗ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଧାନତଃ ୬ ରାଗ ଓ ୩୬ ରାଗିଣୀ ଓ ତହିଁରୁ ଅସଂଖ୍ୟ ଉପରାଗ ଓ ଉପରାଗିଣୀର ଉତ୍ପତ୍ତି । ସଂଗୀତ-ଦାମୋଦର ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ—ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ନିକଟରେ ଗୋପୀମାନେ ୧୬ ସହସ୍ର ରାଗର ଆଳାପ କରିଥିଲେ ।

ଗୋପୀଭିଃ ଗୀତ ମାରବ୍ଧ ମେକୈକଂ କୃଷ୍ଣ ସନ୍ନିଧୌ
ତେନ ଜାତାନି ରାଗାଣା ।ଂ ସହସ୍ରାଣି ତୁ ଷୋଡ଼ଶଃ ॥

ପ୍ରଧାନ ୬ ରାଗ—(୧) ଭୈରବ, (୨) କୌଶିକ, (୩) ହିନ୍ଦୋଳ, (୪) ଦୀପକ, (୫) ଶ୍ରୀରାଗ, (୬) ମେଘ । ଏହି ରାଗମାନଙ୍କ ନାମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନାନା ପ୍ରକାର ମତଭେଦ ଦେଖାଯାଏ । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶରେ ରାଗମାନଙ୍କର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ନାମ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ରାଜପୁତାନାରେ କୌଶିକ ରାଗର ନାମ ମାଲକୋଷ । ସୋମେଶ୍ୱର ଓ କଲ୍ଲିନାଥଙ୍କ ମତରେ ୬ ରାଗର ନାମ—ଶ୍ରୀରାଗ, ବସନ୍ତ, ପଞ୍ଚମ, ଭୈରବ ମେଘ ଓ ନଟ ନାରାୟଣ । ନାରଦସଂହିତାରେ ୬ ରାଗର ନାମ - ମାଲବ, ମଲ୍ଲାର, ଶ୍ରୀ, ବସନ୍ତ, ହିନ୍ଦୋଳ ଓ କର୍ଣ୍ଣାଟ । ପୂର୍ବେ ଯେଉଁ ସାତ ସ୍ୱରର କଥା କୁହାଯାଇଅଛି ସେହି ସାତ ସ୍ୱରର ଯୋଜନାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅନୁସାରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ରାଗର ଉତ୍ପତ୍ତି ହୁଏ । ନିମ୍ନଲିଖିତ ଉଦାହରଣରୁ ପାଠକ ନିମ୍ନଲିଖିତ ରାଗମାନଙ୍କ ସ୍ୱର-ଯୋଜନା ବିଷୟ ଅବଗତ ହେବେ—

ଶ୍ରୀରାଗ—ସା ରେ ଗା ମା ଗା ଧା ନି ସା ରେ ।
ଭୈରବ—ଧା ନି ସା ଗା ମା ଧା ।
ପଞ୍ଚମ—ସା ରେ ଗା ମା ଧା ନି ସା ।
ମେଘ—ଧା ନି ସା ରେ ଗା ମା ପା ଧା ।
ନଟ ନାରାୟଣ—ସା ରେ ଗା ମା ପା ଧା ନି ସା ।

ଏହି ୬ ରାଗର ୩୬ଟି ରାଗିଣୀ ଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଗର ୬ ଗୋଟି ଅଣ୍ଡିତା ରାଗିଣୀ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ରାଗର ଅଣ୍ଡିତ ରାଗିଣୀ ନିମ୍ନରେ ଦିଆଗଲା ।

ଶ୍ରୀରାଗର ରାଗିଣୀଗଣ—ମାଳଶ୍ରୀ, ତ୍ରିବେଣୀ, ଗୌରୀ, କେଦାରୀ, ମଧୁମାଧବୀ, ପାହାଡ଼ୀ; ବସନ୍ତ ରାଗର—ଦେଶୀ, ଦେବଗିରି, ବରଟୀ, ତୋଡ଼ିକା, ଲଳିତା, ହିନ୍ଦୋଳୀ; ଭୈରବୀ ରାଗର—ଭୈରବୀ, ଗୁର୍ଜ୍ଜରୀ, ରାମକିରୀ, ଗୁଣକିରୀ, ବଙ୍ଗାଳୀ, ସୈନ୍ଧବୀ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଏହି ରାଗ ରାଗିଣୀଙ୍କ ପତ୍ନୀ, ବଧୂ, କନ୍ୟା, ସଖୀ, ସହଚରରୂପେ କଳ୍ପିତ ଅସଂଖ୍ୟ ଉପରାଗିଣୀ ଅଛି । କେଉଁ ରସ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ କେଉଁ ସ୍ୱର ଆବଶ୍ୟକ ତାହା ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଛି ।

'ସ-ରି' ରାରେଇ୍ଭ୍ରେ ରୌଦ୍ରେ 'ଧୋ' ବଭସ୍ତେ
ବସ୍ୟାନକେ
କାର୍ଯ୍ୟେ 'ଗନ'ତ୍ତ କରୁଣେ ହାସ୍ୟ ଶ୍ରୃଙ୍ଗାରୟୋ
'ମପୌ' ॥

ସଙ୍ଗୀତର କେତେକଗୁଡ଼ିଏ ଅଙ୍ଗ ଅଛି—ମୂର୍ଚ୍ଛନା, ତାନ, ତାଳ, ମାନ, ଗମକ । ଏ ସବୁ ଦ୍ୱାରା ରାଗ ରାଗିଣୀର ସ୍ୱରୂପତତ୍ତ୍ୱ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୁଏ । କେଉଁ ରାଗ କେତେବେଳେ ବୋଲି ଯିବା ଉଚିତ ତାହା ମଧ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଛି । ଭାରତ-ବର୍ଷରେ ସଙ୍ଗୀତବିଦ୍ୟା ଏତେ ଉନ୍ନତି ଲାଭ କରିଥିଲା ଯେ—ରାଗରାଗିଣୀର ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ପ୍ରକୃତି ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ ପାରୁଥିଲା । ସଂଗୀତର ଅସୀମ ଶକ୍ତି । ସଂଗୀତର ମୋହିନୀ ଶକ୍ତି ଅଛି । ସଙ୍ଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ରରୁ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ଦୀପକ ରାଗ ଠିକ୍ ନିୟମାନୁସାରେ ଆଳାପ କରାଯିବା ଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାପିତ ଦୀପ ଶିଖାରେ ଅନଳ ସଞ୍ଚାରିତ ହେଉଥିଲା, ଏବଂ ସଙ୍ଗୀତ ଆଳାପନକାରୀ ସେହି ଅଗ୍ନିରେ ଦଗ୍ଧ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ମେଘ ମଲ୍ଲାର ରାଗ ଆଳାପ ଦ୍ୱାରା ଅନାବୃଷ୍ଟି ସମୟରେ ମେଘ ସଞ୍ଚାର ହେଉଥିଲା ଏବଂ ବାରିବର୍ଷଣ ହେଉଥିଲା । ଭୈରବ ରାଗର ଆଳାପ କରାଗଲେ ଉଷାର ଆବିର୍ଭାବ ହେଉଥିଲା ଓ ମୃଦୁ ମେଘ ଓ ଗନ୍ଧବାହୀ ବାୟୁର ସଞ୍ଚାର ହେଉଥିଲା ଓ ବିହଙ୍ଗମ କଳରବ ଏବଂ ପ୍ରଭାତର ସୁଖସ୍ପର୍ଶ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରାଣ ନାଚି ଉଠୁଥିଲା । ହିନ୍ଦୋଳ ରାଗର ଆଳାପ ଦ୍ୱାରା ନବବସନ୍ତର ସମାଗମ ହୋଇ ନବ ମୁକୁଳିତ କୁସୁମ ସୌରଭରେ ଦିଗ୍ ଦିଗନ୍ତ ଆମୋଦିତ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା । ଶ୍ରୀରାଗ ଆଳାପ କଲେ ପ୍ରଦୋଷ କାଳର ସମାଗମ ଅନୁଭୂତ ହେଉଥିଲା ଏବଂ ପଶ୍ଚିମାକାଶରେ ଅସ୍ତଗାମୀ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଲୋହିତ ଆଭା ବିକଶିତ ହେଉଥିଲା । ମାଳବ ରାଗର ଆଳାପ କରାଗଲେ ପ୍ରାଣରେ ଅନିର୍ବଚନୀୟ ଉତ୍ତେଜନା ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲା । କାର୍ଯ୍ୟକାରିଣୀ ଶକ୍ତି ଅନୁସାରେ ରାଗର ନାମ-କରଣ କରାଯାଇଅଛି । କେଦାର ରାଗ ଆଳାପ କରାଗଲେ ପ୍ରାଣରେ ଉଦାସୀନତା ଆସେ ଏବଂ ଆତ୍ମବିସ୍ମୃତି ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ । ରାଗରାଗିଣୀର ଆଳାପ ଲାଗି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି । ପ୍ରାତଃକାଳଠାରୁ ଦିନ ପ୍ରହରକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭୈରବ, ମେଘ, ବସନ୍ତ, ପଞ୍ଚମ ପ୍ରଭୃତି ରାଗ ଏବଂ ଭୈରବୀ, ଭୂପାଳୀ, ଧନାଶ୍ରୀ, ମଲ୍ଲାରୀ ପ୍ରଭୃତି ରାଗିଣୀ ଆଳାପ କରାଯାଏ । ଦ୍ୱିପ୍ରହର ସମୟେ ଗୁର୍ଜ୍ଜରୀ, ଗୁଣକିରୀ ଏବଂ ଭୈରବୀ ଆଳାପ କରାଯାଏ । ତୃତୀୟ ପ୍ରହର ମଧ୍ୟରେ ବେଗ୍ରଟୀ, ତୋଡ଼ି, କାମୋଦୀ ପ୍ରଭୃତି ଗାଇବାର

ବିଧି ଅଛି । ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସଂଗୀତଜ୍ଞମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନାନା ପ୍ରକାର ମତ ଭେଦ ଅଛି । କେବଳ ଏତିକି ନୁହେଁ, କେଉଁ ଋତୁରେ କେଉଁ ରାଗ ଆଲାପକରାଯାଇ ତାହା ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ଦେଇଅଛି । ୬ ଋତୁରେ ୬ ରାଗ— ପ୍ରତ୍ୟେକ ଋତୁରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ରାଗ ଆଲାପ କରିବା ବିଧେୟ । ବସନ୍ତ ଋତୁରେ ସପତ୍ନୀକ ବସନ୍ତ ରାଗ, ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଋତୁରେ ସପତ୍ନୀକ ଭୈରବ ଇତ୍ୟାଦି । ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ରାଗର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଧିଷ୍ଠାତୃ ଦେବଦେବୀ କଳ୍ପିତ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରାଗରାଗିଣୀର ଅଧିଷ୍ଠାତୃ ଦେବଦେବୀଙ୍କ ଧ୍ୟାନରେ ତନ୍ମୟ ହୋଇ ସେହି ରାଗ ରାଗିଣୀମାନ ଆଲାପ କଲେ ତାହାର ପ୍ରଭାବ ସାକ୍ଷାତ୍ ଦେଖାଯାଏ । କେଉଁ ସ୍ୱରର କିଏ ଅଧିଷ୍ଠାତୃ ଦେବ, ତାହାର ପରିଚୟ ନିମ୍ନରେ ଦିଆଗଲା । ସା—ଅଗ୍ନି, ରେ—ବ୍ରହ୍ମା, ଗା—ସରସ୍ୱତୀ, ମା—ମହାଦେବ, ପା—ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଧା—ଗଣେଶ, ନି—ସୂର୍ଯ୍ୟ ।

ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ଅକବରଙ୍କ ଦରବାରରେ ତାନସେନ ସଙ୍ଗୀତର ଅଦ୍ଭୁତ ଶକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ପାରିଥିଲେ । ତାନସେନଙ୍କ ଗୁରୁ ହରିଦାସ ସ୍ୱାମୀ । ସେ ସଂସାର ତ୍ୟାଗୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଥିଲେ । ସଂଗୀତ ସାଧନା ବଳରେ ନିର୍ବାଣ ଲାଭ କରିବା ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ତାନସେନ ଦିନେ ତାଙ୍କୁ ଅକବରଙ୍କ ଦରବାରକୁ ନେଇ ଯାଇ ଥିଲେ । ହରିଦାସ ସମ୍ମୁଖେ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ରାଗ ରାଗିଣୀ ଆଲାପ କରି ଦର୍ଶକମାନଙ୍କୁ ଦେବମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖାଇ ଦେଇଥିଲେ । ବାଦସାହା ସଂଗୀତର ଶକ୍ତି ଦେଖି ଅଣ୍ଟର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହେଲେ । ସମ୍ରାଟ ଏଥିର କାରଣ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବାରୁ ହରିଦାସ କହିଲେ ଯେ, ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ମତ ପ୍ରଣାଳୀରେ ରାଗ ରାଗିଣୀ ଆଲାପ କରାଗଲେ ଅଧିଷ୍ଠାତୃ ଦେବତାମାନେ ସ୍ୱରୂପ ପରିଗ୍ରହ କରି ଆବିର୍ଭୂତ ହୁଅନ୍ତି । ତାନସେନ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ସଂଗୀତ ବିଶାରଦ ଥିଲେ । ସାଥିକି ରାଗ ଆଲାପ କରି ସେ ଅଗ୍ନି ଜଳି ଉଠିବା ଦେଖାଇଥିବାର ଏବଂ ମେଘମଲ୍ଲାର ରାଗ ଆଲାପ କରି ବୃଷ୍ଟି କରାଇ ଥିବାର ପ୍ରବାଦ ଅଛି । ତାନସେନ ଗୋୟାଲିଅରର ଗୌଡୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଂଶରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ (୧୫୫୮ ଖ୍ରୀ); ତାଙ୍କର ମୌଳିକ ନାମ ଥିଲା ରାମତନୁ ପାଣ୍ଡେ । ୧୮ ବର୍ଷ ବୟସ ବେଳେ ଜଣେ ମୁସଲମାନ ଯୁବତୀଙ୍କ ପ୍ରେମରେ ପଡ଼ି ସେ ମୁସଲମାନ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ସଂଗୀତ ବିଦ୍ୟାରେ ବିଶେଷ ପାରଦର୍ଶିତା ଲାଭ କରିଥିଲେ । ଅକବର ତାଙ୍କଠାରୁ ସଂଗୀତ ଶୁଣି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ତାନସେନ ଉପାଧି ଦେଇଥିଲେ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି ଯେ, ସଂଗୀତ ମୁକ୍ତିର କୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ସୋପାନ ।

"ଜପାତ୍ କୋଟି ଗୁଣଂ ଧ୍ୟାନଂ ଧ୍ୟାନାତ୍ କୋଟି ଗୁଣଂ ଲୟଃ
ଲୟାତ୍ କୋଟି ଗୁଣଂ ଗାନଂ ଗାନାତ୍ ପରତରଂ ନହି"

ପୁନଶ୍ଚ—

"ପୂର୍ଣ୍ଣଂ ଚତୁର୍ଣ୍ଣାଂ ବେଦାନାଂ ସାରମାକୃଷ୍ୟ ପଦ୍ମଭୂଃ ।
ଉପଂଚକ୍ର ପଞ୍ଚମଂ ବେଦଂ ସଂଗୀତାଖ୍ୟ ମକଲ୍ମଷଂ ।"

ଭଗବାନ ନିଜେ କହି ଅଛନ୍ତି—

"ନାହଂ ତିଷ୍ଠାମି ବୈକୁଣ୍ଠେ ଯୋଗିନାଂ ହୃଦୟେ ନ ଚ
ମଦ୍ଭକ୍ତାଃ ଯତ୍ର ଗାୟନ୍ତି ତତ୍ର ତିଷ୍ଠାମି ନାରଦ ।"

ଦେବାଦିଦେବ ମହାଦେବ ପ୍ରଥମେ ସଙ୍ଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ । ସେହି ମହାଯୋଗୀ ଯେଉଁ ଭଗବନ୍ନାମ କୀର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ ତାହାହିଁ ମୌଳିକ ସଙ୍ଗୀତ । ବ୍ରହ୍ମା ମହାଦେବଙ୍କ ଶିଷ୍ୟତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଦେବଲୋକରେ ଦୁର୍ଗା, ସରସ୍ୱତୀ, ନାଗଲୋକରେ ବାସୁକି, ଗନ୍ଧର୍ବ ଲୋକରେ କଳାନିଧି, ସାରଦଳ, ତୁମ୍ବୁରୁ, କୋହଳ, ହାହା, ହୁ-ହୁ, ଋଷିଲୋକରେ ନାରଦ, ଭରତ, କଶ୍ୟପ, ଗନ୍ଧର୍ବଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରାବଣ, କପି ମଧ୍ୟରେ ହନୁମାନ, ମାନବ ମଧ୍ୟରେ ଅର୍ଜୁନ ସଙ୍ଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ । ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ ଯେ, ସଂଗୀତ ଭାରତର ଅତି ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ସମ୍ପତ୍ତି । ଅମରାବତୀରେ ଅମର ସଦନରେ ଅପ୍ସରା-ମାନେ ନୃତ୍ୟ ଗୀତ କରୁଥିବା କଥା ତ ଅତୀତ କାହାଣୀ । ବାଲ୍ମୀକି ରାମାୟଣ ଗାଇଥିଲେ । ଲବ କୁଶ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ସେହି ରାମାୟଣ ଗାଇଥିଲେ । ବୃନ୍ଦାବନରେ ଗୋପାଙ୍ଗନା-ମାନେ କୃଷ୍ଣ ଲୀଳା କୀର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ । ପ୍ରତି ଯୁଗରେ ସଙ୍ଗୀତ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରି ମୁସଲମାନଙ୍କର ଏବଂ ଅଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡରଙ୍କ ଭାରତାଗମନ ପରେ ନାନା ରାଜକୀୟ ଘାତ ପ୍ରତିଘାତ ପାଇ ସଙ୍ଗୀତ ବିଦ୍ୟା ଅବନତି ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ଶାସନ ଭାରତରେ ସୁଶୃଙ୍ଖଳ ହେବାପରେ ଆଉ ଥରେ ସଂଗୀତ ବିଦ୍ୟାର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରା ଯାଇଥିଲା । ଗିୟାସୁଦ୍ଦିନ୍-ଖୋଲ୍ଜିଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ଗୋପାଳ ନାୟକ ସଂଗୀତ ବିଦ୍ୟାରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିଲେ ।

ସକଳ ଦେଶର ସକଳ ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜରେ ଗୀତ ବାଦ୍ୟ ନୃତ୍ୟ ଆଦିମ କାଳରୁ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି । ସଭ୍ୟ, ଅସଭ୍ୟ ସକଳ ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ନୃତ୍ୟ ଗୀତର ପ୍ରଚଳନ ଅଛି । ଯେଉଁ ସମାଜ ଯେତେ ଉନ୍ନତ ସେ ସମାଜର ନୃତ୍ୟାଦି ସେତେଦୂର ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ । ଭାରତରେ ସଂଗୀତ ବିଦ୍ୟା ଏପରି ବୈଜ୍ଞାନିକ ଭିତ୍ତି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଯେ, ତାହାର ଯେଉଁ ଶେଷ ସୃଷ୍ଟି ଅଛି ତାହା ସହିତ ପୃଥିବୀର ଅନେକ ସଭ୍ୟ ଜାତିର ସଂଗୀତ ସମକକ୍ଷ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ସର୍ ବିଲିୟମ୍ ଜୋନସ୍ ସାହେବ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ସଂଗୀତ ସହିତ ଇଉରୋପର ସଂଗୀତ ବିଦ୍ୟାର ତୁଳନା କରି କହିଛନ୍ତି ଯେ, ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ସଂଗୀତବିଜ୍ଞାନ ଅଧିକତର ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ । ସେ ପୁନଶ୍ଚ କହିଛନ୍ତି ଯେ, ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଅବିଷ୍କୃତ ସା ରି ଗା ମା ପା ଧା ନି ସପ୍ତସ୍ୱରର ଆଦର୍ଶରେ ପ୍ରଥମେ ପାରସ୍ୟରେ, ପରେ ଆରବରେ ଏବଂ ପରିଶେଷରେ ଇଉରୋପରେ ସ୍ୱରଗ୍ରାମର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ

ଅଛି । ସର୍ ଡବ୍ଲିୟାମ୍ ହେଲ୍‌ରି ଏକ ଅଧ୍ୟାପକ ଡେବାର୍ ବହୁ ଆଲୋଚନା ପରେ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏକାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଇଟାଲିର ଟସ୍କାନୀ ପ୍ରଦେଶରେ ଗାଇଡୋ ଆରେଜୋ ଇଉରୋପରେ ସ୍ୱରସାହୁତୀର ପ୍ରଚଳନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଐତିହାସିକ ଷ୍ଟାବୋ ବହୁକାଳ ପୂର୍ବେ ଲେଖିଥିଲେଯେ, ଗ୍ରୀସ୍ ଦେଶ ଭାରତରୁ ସଂଗୀତ ବିଜ୍ଞାନର ଅଧିକାଂଶ ତତ୍ତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା । ହ୍ୱିଟନ୍ ସାହେବ ପ୍ରାଚୀନ ଜାତିମାନଙ୍କ ସଂଗୀତ ବିଦ୍ୟା ବିଷୟରେ ଏକ ପୁସ୍ତକ ଲେଖି ଅଛନ୍ତି । ସେ ପୁସ୍ତକରେ ଭାରତର ରାଗ ରାଗିଣୀର ଶକ୍ତି ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ସେହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ସେ ଗିୟାସୁଦ୍ଦିନ୍ ତୋଗଲକଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ କାଳର ଗୋପାଳ ନାୟକଙ୍କର ସଂଗୀତ ବିଦ୍ୟାରେ ଅଦ୍ଭୁତ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ବିଷୟ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରବାଦ ଅଛି, ଗୋପାଳ ଯମୁନା-ଜଳରେ ଅଖଣ୍ଡ ଦୁଇ ଘଣ୍ଟିକାରାଗ ଆଲାପ କରିଥିଲେ, ତଗାଚ ସେହି ରାଗର ଫଳରେ ଜଳ ଅଗ୍ନି ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କ ଶରୀର ଦଗ୍ଧ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଉକ୍ତ ପୁସ୍ତକରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି, ତାନ୍‌ସେନ୍ ଦିନେ ଦ୍ୱିପ୍ରହର ବେଳେ ଶ୍ରୀରାଗ ଆଲାପ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଯେତେ ଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ରାଗ ଶୁଣା ଯାଇଥିଲା ତେତେଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆକାଶ ଅନ୍ଧକାରାଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରବାଦ ଅଛି, ସମ୍ରାଟ ଅକବର ଅନ୍ୟ ଏକ ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ ବୈଜୁଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ଅନୁସାରେ ତାନ୍‌ସେନ୍‌ଙ୍କୁ ଦୀପକ ରାଗ ଆଲାପ କରିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ତାନ୍‌ସେନ୍‌ଙ୍କୁ ଦୀପକ ରାଗର ପ୍ରଭାବରୁ ବଞ୍ଚାଇବା ପାଇଁ ବୈଜୁ ମେଘମଲ୍ଲାର ରାଗ ଆଲାପ କରିବେ ବୋଲି ସ୍ଥିର ହେଲା । ତାନ୍‌ସେନ୍ ଦୀପକ ରାଗ ଆଲାପ କରି ପୋଡ଼ିଗଲେ, ମାତ୍ର ବୈଜୁଙ୍କ ମନରେ ତାନ୍‌ସେନ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରତି ଈର୍ଷାଭାବ ଥିବାରୁ ସେ ମେଘମଲ୍ଲାର ରାଗକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ରାରେ ଗାଇଲେ ନାହିଁ, ଅତଏବ ତାନ୍‌ସେନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ସେ ସମୟରେ ମେଘ ବର୍ଷା ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ସମ୍ରାଟ୍ ଏ ଘଟନା ଦେଖି ବଡ଼ ଖୁବ୍‌ଧ ହୋଇ-ଥିଲେ । ଏ କଥାମାନ ଆଜି ସ୍ୱପ୍ନ ପରି ଜଣା ଯାଇ ପାରେ କିମ୍ବା କବି କଳ୍ପନା ବା ଗାଳ୍ପ ଗଳ୍ପ ବୋଲି ଲୋକେ ଭାବି ପାରନ୍ତି, ମାତ୍ର ଭାରତ ଯେ ଦିନେ ସଙ୍ଗୀତ ଆଲୋଚନାରେ ଜଗତରେ ଶୀର୍ଷସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିଲା ଏହା ଅସ୍ୱୀକାର କରି ହେବ ନାହିଁ ।

ପୂର୍ବେ କୁହା ଯାଇଅଛି, ସଙ୍ଗୀତ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । କଣ୍ଠ ସଙ୍ଗୀତ ବିଷୟ ଉପରେ ସଂକ୍ଷେପରେ କୁହା ଯାଇଅଛି, ଯନ୍ତ୍ର ସଙ୍ଗୀତ ଗୌଣ ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ । ଯନ୍ତ୍ର ସଙ୍ଗୀତର ଅପର ନାମ ବାଦ୍ୟ ।

ବଂଶାଦିକନ୍ତୁ ଶୁଷିରଂ ତାଂସ୍ୟ ତାଳାଦିକଂ ଘନଂ,
ତତଃ ବୀଣାଦିକଂ ବାଦ୍ୟମାନଦ୍ଧଂ ମୁରଜାଦିକମ୍ ।

ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରରେ ଛିଦ୍ର ଅଛି ତାକୁ ଶୁଷିର କହନ୍ତି, ଯଥା—ଶିଙ୍ଗା, ଶଙ୍ଖ, ମୁରଲୀ; ଘନଯନ୍ତ୍ର—ମନ୍ଦିରା, କରତାଳ, ଘଣ୍ଟା, ଦଣ୍ଡ; ତନ୍ତ୍ର ବା ତାର ସଂଯୁକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ର -ବୀଣା, ସାରଙ୍ଗ, ସୀତାର, ତାନପୁରା ଚର୍ମରେ ମୁହଁବନ୍ଧା (ଆନଦ) ବାଦ୍ୟ —ତବଲା, ଢୋଲ, ନଗାଡ଼ା, ପଖାଉଜ, ମୃଦଙ୍ଗ । ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ନୃତ୍ୟକୁ ତାଣ୍ଡବ ଓ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ନୃତ୍ୟକୁ ଲାସ୍ୟ ବୋଲାଯାଏ ।

ତାଣ୍ଡବ ଦୁଇ ପ୍ରକାର—ରୁଦ୍ରତ ଓ ଯୌବତ । ପୁରାଣମାନଙ୍କରୁ ଜଣାଯାଏ ତ୍ରିପୁରାସୁର ବଧ ପରେ ଦେବତାମାନେ ଆନନ୍ଦରେ ନୃତ୍ୟ କଲେ । ତେତେବେଳେ ବ୍ରହ୍ମା ମୃତ୍ତିକାଦ୍ୱାରା ମୃଦଙ୍ଗ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ । ମୃଦଙ୍ଗର ମାଟି ଖୋଳ ପୋଡ଼ା ହୁଏ ଓ ସେ ଖୋଳ ଉପରେ ଚମଡ଼ାର ସରୁ ପଟ୍ଟମାନ ଘୁଡ଼ିଆ ହୁଏ । ତହିଁର ବର୍ଣ୍ଣ ନାଲି ଦେଖାଯାଏ । ଏହା ସେହି ତ୍ରିପୁରାସୁର ବଧର ସ୍ମୃତିଚିହ୍ନ ବୋଲି ଅନୁମିତ ହୁଏ । ମୃଦଙ୍ଗ ନାନାପ୍ରକାର ଅଛି । ଦେବଲୋକରେ ଅପ୍ସରାମାନଙ୍କ ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ବିଷୟ ପୁରାଣବିଦିତ । ରାମାୟଣରେ ରାବଣର ନୃତ୍ୟଶାଳାରେ ନର୍ତ୍ତକୀମାନଙ୍କ ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । ଭାଗବତରେ ନୃତ୍ୟ ବିଷୟ ମଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ରାସମଞ୍ଚରେ ଗୋପୀମାନେ ନୃତ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଅର୍ଜୁନ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନର୍ତ୍ତକ ଓ ନୃତ୍ୟାଚାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲେ । ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତବାସ ବେଳେ ସେ ବିରାଟ ରାଜକନ୍ୟାଙ୍କୁ ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ବାଦ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଦେଇଥିଲେ । ଗୀତ, ବାଦ୍ୟ, ନୃତ୍ୟ ମାନବ ର ଜନ୍ମରୁ ସହଚର । ତାଣ୍ଡବର ଓ ଲାସ୍ୟର ନାନା ଉପଭାଗ ଅଛି । ତହିଁର ବିସ୍ତୃତ ବର୍ଣ୍ଣନା ସଙ୍ଗୀତ ଦାମୋ-ଦର ଆଦି ଗ୍ରନ୍ଥରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି; କେଉଁ ନୃତ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ ଓ ଶରୀର ଚାଳନା ଆବଶ୍ୟକ ତାହା ବିଶଦଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତରେ ନାଟ୍ୟା-ଭିନୟର ଉତ୍କର୍ଷ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ କୋନସ୍ ସାହେବ ପ୍ରଭୃତି ସ୍ୱୀକାର କରିଅଛନ୍ତି । କାଳର ଘାତ ପ୍ରତିଘାତରେ ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତୀୟ ନାଟକଗୁଡ଼ିମାନ ଲୁପ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଅଛି । କେବଳ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳର କାଳିଦାସ, ଭବ-ଭୂତି, ବିଶାଖାଦତ୍ତ, ଶୂଦ୍ରକ ପ୍ରଭୃତି କବିମାନଙ୍କ ରଚିତ କେତେ ଖଣ୍ଡ ନାଟକ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଅଛି । ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ସମୟରେ ନାଟକାଭିନୟ ସାଧାରଣ କଥା ଥିଲା । ମୌଦ୍‌ଗଲ୍ୟାୟନ, କାତ୍ୟାୟନ, ଉପତିଷ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ବୁଦ୍ଧ-ଦେବଙ୍କ ଶିଷ୍ୟମାନେ ନାଟକାଭିନୟ କରୁଥିଲେ ।

ଭାରତରେ ସଙ୍ଗୀତ ସାହିତ୍ୟ ବିଶେଷ ଉତ୍କର୍ଷ ଲାଭ କରିଥିଲା । ଉତ୍କଳ ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ନ ଥିଲା । ଉତ୍କଳର ଅଧିକାଂଶ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ପଦ୍ୟରେ ଲେଖା ହୋଇଅଛି । ପଦ୍ୟସାହିତ୍ୟର ବହୁଳତା ଉତ୍କଳରେ ସଙ୍ଗୀତ ବିଦ୍ୟାର ଉତ୍କର୍ଷତା ପ୍ରମାଣ କରୁଅଛି । ଉତ୍କଳର ସଙ୍ଗୀତରେ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଥିଲା । ଓଡ଼ିଶୀ ସଙ୍ଗୀତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ

ପ୍ରାଦେଶିକ ସଙ୍ଗୀତଠାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପୃଥକ୍ । ଓଡ଼ିଶାର ଛନ୍ଦ ଲେଖା ପରି ଲେଖା ଅନ୍ୟଙ୍କ ବିରଳ । ସଙ୍ଗୀତ ଓଡ଼ିଶାରେ ନାନା ଆକାର ପ୍ରକାରରେ ଦେଖାଯାଏ । ଶ୍ରମଜଣିତ ଗୀତ, ହଳବୁଲା ଗୀତ, ପା ବୁଲା ଗୀତ, ନଉଡ଼ି ଖେଳ ଗୀତ, ଚଉତିଘୋଡ଼ା ଗୀତ, ପାଟୁଆ ଗୀତ, ପୁଷ୍ପ ଖେଳ ଗୀତ, ଶିଶୁରଞ୍ଜନ ଓ ଶିଶୁକ୍ରୀଡ଼ା ଗୀତଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଚଉପଦୀ, ଚଉତିଶା, ଭଜନ, ଜଣାଣ, ଛନ୍ଦ, ସଙ୍ଗୀତ ପ୍ରଭୃତି ନାନା ସ୍ୱରର ଓ ନାନା ଛନ୍ଦର ସଙ୍ଗୀତର ଆଲୋଚନା ଉତ୍କଳରେ ହେଉଥିଲା—ସମ୍ପାଦକ ଲେଖକ—ଶ୍ରୀ ଜଗବନ୍ଧୁ ସିଂହ; ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ—୪ର୍ଥ ଭାଗ ୪ର୍ଥ ସଂଖ୍ୟାରୁ ସଙ୍କଳିତ ।]

ସଂଗୀତ ଅଖଡ଼ା—ଦେ. ବି—ଗୀତ ଓ ବାଦ୍ୟ ସହିତ ନୃତ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଗଠିତ ଦଳ—A company formed of singers, musicians and dancers. [ଦ୍ର—ବଙ୍ଗଦେଶରେ ସଙ୍ଗୀତ ଅଖଡ଼ା ଅନୁଷ୍ଠାନ ନାହିଁ ବୋଲି କହିଲେ ଚଳେ । ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶାରେ ଓ ଓଡ଼ିଆଭାଷାଭାଷୀ ଜିଲାରେ ନିଷ୍ଠାବାନ ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସଙ୍ଗୀତ ଗାଇ ନୃତ୍ୟ କରନ୍ତି । ଦକ୍ଷିଣରେ ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ଓଡ଼ିଆ ସଙ୍ଗୀତ ବିଦ୍ୟାର ଚର୍ଚ୍ଚା ବୁଡ଼ି ନାହିଁ । ଉତ୍କଳର କଟକ ଓ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାରେ, ବିଶେଷତଃ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାରେ ଓଡ଼ିଆ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ନୃତ୍ୟବାଦ୍ୟାଦି ପାଇଁ ନାଟୁଆ ପିଲା ବା 'ଗୋଟିପୁଅ'ଙ୍କ ଦଳମାନ ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ କମି ଯାଉଅଛି । ଏଥିରେ ଗୋଟିଏ ପିଲା ନାରେ ଓ ସଙ୍ଗୀତ ଗାନକରେ; ଆଉ ଦୁଇ ଚାରିଟି ଲୋକ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବାଦ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ର (ଯଥା—ତିଗା, ପଖୋଜ ବା ଡ଼ୁଗି ତବଲା, ବେହେଲା) ବଜାନ୍ତି ଓ ତା ସଙ୍ଗେ ଗୀତ ବୋଲନ୍ତି ବା ନର୍ତ୍ତକର ଗୀତ ପଦମାନଙ୍କରେ ପୁନଃପୁନଃ କରନ୍ତି । ଏହିପରି ଚାରି ପାଞ୍ଚୋଟି ଲୋକ ସମନ୍ୱିତ ଅଖଡ଼ାକୁ 'ସଙ୍ଗୀତ ଅଖଡ଼ା' ବୋଲାଯାଏ ।]

ସଂଗୀତ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ନୃତ୍ୟବାଦ୍ୟାଦି ସହ ସଙ୍ଗୀତ ବୋଲିବା—1. To sing songs to the accompaniment of music and dance. ୨ । ସଙ୍ଗୀତ ରଚନା କରିବା—2. To compose songs.

Samgita karibā
ସଂଗୀତ କରା
সংগীত করা

ସଙ୍ଗୀତ କଳା (ବିଦ୍ୟା)—ସଂ. ବି—ସଙ୍ଗୀତ ଗାନରୂପ ବିଶିଷ୍ଟ ବିଦ୍ୟା—The art of singing; the musical art.

Samgita kalā (bidyā)

ସଂଗୀତ ଗୁରୁ—ସଂ. ବି—ସଙ୍ଗୀତ ବିଦ୍ୟାର ଶିକ୍ଷକ; ସଙ୍ଗୀତାଚାର୍ଯ୍ୟ—Music master; teacher of Sangita.

Samgita guru

ସଂଗୀତ ଚର୍ଚ୍ଚା—ସଂ. ବି—ସଙ୍ଗୀତ ବିଦ୍ୟାର ଆଲୋଚନା—Cultivation of vocal music.

Samgita charchchā

ସଂଗୀତଜ୍ଞ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—ସଙ୍ଗୀତବିଶାରଦ; ଯେ ସଙ୍ଗୀତ ବିଦ୍ୟାରେ (ସଙ୍ଗୀ ଜ୍ଞା—ଜ୍ଞୀ) ପାରଙ୍ଗମ—Proficient or versed in music and song.

Samgitajña

ସଂଗୀତ ତରଙ୍ଗ—ସଂ. ବି—ସଙ୍ଗୀତ ଲହରୀ (ଦେଖ)

Samgita taranga — Samgita lahari (See)

ସଙ୍ଗୀତ ତାନ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସଙ୍ଗୀତ ପ୍ରବାହ (ଦେଖ)

Samgita tāna — Samgita prabāha (See)

ସଂଗୀତ ତାଳ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସଙ୍ଗୀତରେ ତାଳ ବା ସମୟ ଜ୍ଞାପକ ସ୍ୱର—The measure of a song.

Samgita tāla

ସଂଗୀତ ଦର୍ପଣ—ସଂ. ବି—ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ ଜାହାଙ୍ଗୀରଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ କାଳରେ (ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଆଦ୍ୟ ଭାଗରେ) ଓଡ଼ିଆ ଦାମୋଦର ମିଶ୍ରଙ୍କ ବିରଚିତ ସଙ୍ଗୀତ ବିଷୟକ ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—(ମୟୂରଭଞ୍ଜ ଜାନକ ୧୯୩୭ ଗ୍ରନ୍ଥର ସଂଖ୍ୟା)—Title of a Sanscrit treatise on Hindu music.

Samgita darpana

ସଂଗୀତ ଦାମୋଦର—ସଂ. ବି—ହିନ୍ଦୁ ସଙ୍ଗୀତ ବିଷୟକ ଶୁଭଙ୍କରଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ଗ୍ରନ୍ଥ—Title of a treatise on Hindu music by Śubhaṅkara.

Samgita dāmodara

ସଂଗୀତ ଧ୍ୱନି—ସଂ. ବି—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସଙ୍ଗୀତର ଶବ୍ଦ—The sound of vocal music or singing.

Samgita dhwani

ସଙ୍ଗୀତ ନିର୍ଣ୍ଣୟ—ସଂ. ବି.—ବୀରନାରାୟଣ ବିରଚିତ ହିନ୍ଦୁ ସଙ୍ଗୀତ ଗ୍ରନ୍ଥ ବିଶେଷ—Title of a book on Hindu music, composed by Bīranārāyaṇa

Samgita nirṇṇaya

ସଙ୍ଗୀତ ପିଲା—ଦେ. ବି.—ଗୋଟିପୁଅ; ନୃତ୍ୟସହ ସଂଗୀତ ଗାଇବା ବାଳକ—A dancing boy singing and dancing to music.

Samgita pilā
ନାଟୁଆ ଛୋକରା **নটুআ**

[ଦ୍ର—ଉତ୍କଳରେ ବାଳକମାନଙ୍କୁ ସ୍ତ୍ରୀବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ କରି ନାଚ ଓ ଗୀତ ଶିଖାନ୍ତି । ନାଚ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ହୁଏ, ଯଥା—ସଙ୍ଗୀତ ଓ ଲୀଳା । ମହାଭାରତ (ଭାରତଲୀଳା), ରାମାୟଣ (ରାମଲୀଳା) ଓ ଭାଗବତ (କୃଷ୍ଣଲୀଳା)ର ବିଶେଷ ବିଶେଷ ଘଟନାକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଯେଉଁ ନାଚ ଓ ଗୀତ ହୁଏ ତାହାକୁ ଲୀଳାନାଚ ବୋଲାଯାଏ । ଏଥିରେ ବାଳକମାନେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ, ବଳରାମ, ରାଧିକା ଆଦିଙ୍କ ବେଶ ପିନ୍ଧି ତତ୍ତତ୍ ବିଷୟକ ଗୀତ ବୋଲନ୍ତି ଓ ବୟସ୍ଥ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ସ୍ୱରଶୋଭା ରଶ୍ମି, ରାଜା, ମଲ୍ଲୀ, ଦ୍ୱାରୀ ଆଦିଙ୍କ ବେଶ ବା ସ୍ୱାଙ୍ଗ ସାଜି ନାଚନ୍ତି । 'ଲୀଳା' ପାଇଁ ଯେଉଁ ଦଳ ଗଠିତ ହୁଏ, ସେଥିରେ ସ୍ୱରଶୋଭା ଭଳି ଭିନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସ୍ୱାଙ୍ଗ ସାଜିବା ପାଇଁ ୧୦।୧୫ ଜଣ ଲୋକ ଓ ଏକାଧିକ ନାଟୁଆପିଲା ଲୋଡ଼ା ହୁଅନ୍ତି ।

କିନ୍ତୁ 'ସଂଗୀତ' କରିବା ପାଇଁ ସ୍ତ୍ରୀ ବେଶଧାରୀ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ବାଳକ ଓ ତା ସଙ୍ଗେ ଛୁଆ ଧରିବାକୁ ଓ ବାଜା ବଜାଇବାକୁ ଅଛି ଶାଠଟି କୟୁଟସ୍ତ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ଲେଡ଼ା ହୁଅନ୍ତି । 'ସଂଗୀତ-ଅଖଡ଼ା'ରେ ନାଚିବା ପିଲା ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଥିବାରୁ ତାକୁ 'ଗୋଟିପୋ' ବା 'ଗୋଟିପୁଅ' ବୋଲାଯାଏ । ଏହି ଗୋଟିପୁଅମାନେ ମୁହଁରେ ସଂଗୀତ ବୋଲି ନେତ୍ର ବିଲ୍ଲାଦିର ଭଙ୍ଗୀ, ଇଙ୍ଗିତ, ହସ୍ତଦ୍ୱାରା ଅବଲମ୍ବ ବା ପାଇଜା (ସଂକେତ) କରି ଉକ୍ତ ଗୀତର ଅର୍ଥକୁ ଠାରଦ୍ୱାରା ବୁଝାଇଥାଆନ୍ତି । ଉକ୍ତ ସଂଗୀତମାନ ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ ଅଦରଗାଣ୍ଡିତ ବା ଗ୍ରାମ୍ୟ ଲୀଳାଗ୍ରିତ । ଗୋଟିପୁଅ ମୁହଁରେ ଗୀତ ବୋଲୁଥାଏ ଓ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଉକ୍ତ ଗୀତର ଅର୍ଥ ଓ ଭାବପର୍ଯ୍ୟ ଯଥୋପଯୁକ୍ତ ଅଙ୍ଗଭଙ୍ଗୀ ଓ ଅବଲମ୍ବ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶ କରୁଥାଏ ଓ ସଙ୍ଗୀତ ବୋଲି ବନ୍ଦ ହେବା ଅବସରରେ ନାନା ଅଙ୍ଗ ଚାଳନ-ବିଶିଷ୍ଟ ଆୟାସସାଧ୍ୟ ନୃତ୍ୟ କରୁଥାଏ । ଗୋଟିପୁଅଙ୍କୁ ଗୀତ, ନୃତ୍ୟ ଓ ପାଇଜା ଶିଖାଇବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଗୁରୁ ରହନ୍ତି, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଗୀତାର୍ଥ ଓ ସଂକେତରେ ପଣ୍ଡିତ ଅଟନ୍ତି । କାରଣ, ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସଂଗୀତମାନ ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ ସଂସ୍କୃତରେ ଜାଣିଥିବା ଆବଶ୍ୟକ ।

ଗୋଟିପୁଅଙ୍କ ନୃତ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅଉ ଗୋଟିଏ ନିଷ୍ଠୁର ପ୍ରଥା ଚଳୁଥିଲା । ଗୋଟିପୁଅମାନେ 'ବନ୍ଧ' ଭାଙ୍ଗୁଥିଲେ । ଏ 'ବନ୍ଧ'ର ସ୍ପଷ୍ଟାର୍ଥ ଷୋଡ଼ଶ ପ୍ରକାର 'ରତିବନ୍ଧ' । ଏ ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ଅତି ଦୁଃସାଧ୍ୟ ଓ ତଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ବାଳକମାନଙ୍କର ଅବୟବ ବିକଳ ଆକାର ଧାରଣ କରେ । ଏହି ବନ୍ଧମାନ ଏପରି ଚମତ୍କାର ଯେ, ନ ଦେଖିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି କଦାପି ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ଯେ, ବାଳକମାନଙ୍କର କୋମଳ ଅଙ୍ଗ ଏତେଦୂର ନମନୀୟ ହୋଇପାରେ । ଏହା ଦେଖି ଦର୍ଶକମାନେ ସୁଖ ଭୋଗ କରନ୍ତି ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଉକ୍ତ ବାଳକଟିର ଅବୟବ ବିଶ୍ଳିଷ୍ଟ ହୋଇ ଯିବା ଫଳରେ ସେ ବିଶେଷ କଷ୍ଟ ଓ ଶ୍ରମ ଅନୁଭବ କରୁଥାଏ । ଗୋଟିପୁଅ-ମାନଙ୍କୁ 'ବନ୍ଧ' ଭାଙ୍ଗାଇ ଶିଖାଇବାର ରୀତି କ୍ରମଶଃ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଲୁପ୍ତ ହେଉଅଛି ଓ ସର୍କସ୍ ଦଳର ଅନେକଦିନ ଏ 'ବନ୍ଧ'ମାନ ଦେଖାଉଅଛନ୍ତି ।

ସଂଗୀତ ପ୍ରବାହ—ସଂ. ବି.—(୬ଷ୍ଠୀତତ୍) ସଙ୍ଗୀତର ସ୍ରୋତ; ଅବିରତ ବୋଲାଯିବା ସଂଗୀତ—Flow of musical singing.
Samgīta prabāha

ସଂଗୀତ ପ୍ରିୟ—ସଂ.ବିଶ.ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ସଂଗୀତ ଅଟେ ପ୍ରିୟ ଯାହାର) ସଂଗୀତାନୁରାଗୀ—Fond of vocal music; philo-musical.
Samgīta priya
(ସଂଗୀତପ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ, ସଂଗୀତ ପ୍ରିୟତା—ବି)

ସଂଗୀତବିତ୍—ସଂ. ବିଶେ. ପୁ.—(ସଂଗୀତ+ବିଦ୍ ଧାତୁ+କ୍ୱିପ୍; Samgītabid ସଙ୍ଗୀତବିତ୍; ୧ମା. ୧ବ) ସଂଗୀତଜ୍ଞ—(ସଂଗୀତବେତ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ) Versed in music & songs.

ସଂଗୀତ ବିଦ୍ୟା—ସଂ. ବି.—ସଂଗୀତ ବିଷୟକ ଅଭିଜ୍ଞତା ବା କଳା—The art of singing with music; the art of vocal music.
Samgīta bidyā

ସଂଗୀତ ବିଶାରଦ—ସଂ. ବିଶ. ପୁ.—(୬ଷ୍ଠୀତତ୍) ସଂଗୀତ ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଙ୍ଗମ—Versed in the art of singing.
Samgīta biśārada
(ସଂଗୀତ ବିଶାରଦା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂଗୀତ ରଚକ(ରଚୟିତା)—ସଂ. ବିଶ ଓ ବି. ପୁ —ଯେ ସଂଗୀତ ରଚନା କରେ; ସଂଗୀତର କବି—The composer of a song.
Samgīta rachaka(rachayitā)
(ସଂଗୀତ ରଚିକା, ସଂଗୀତରଚୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂଗୀତ ରଚନା(ନା)—ସଂ. ବି—(୬ଷ୍ଠୀତତ୍)—ସଂଗୀତ ଯୋଡ଼ିବା—Composition of songs.
Samgīta rachana(nā)

ସଂଗୀତ ରତ୍ନାକର—ସଂ. ବି—ଶାର୍ଙ୍ଗଦେବଙ୍କ ବିରଚିତ ହିନ୍ଦୁ ସଂଗୀତ-ଗ୍ରନ୍ଥ ବିଶେଷ—The title of a work on Hindu songs by Sāraṅgadeba.
Samgīta ratnākara

ସଂଗୀତ ରତ୍ନାବଳୀ—ସଂ. ବି.—ହରିଭଟ୍ଟ ବିରଚିତ ହିନ୍ଦୁ ସଂଗୀତ ଗ୍ରନ୍ଥ-ବିଶେଷ—The title of a work on Hindu songs by Hari Bhaṭṭa.
Samgīta ratnābalī

ସଂଗୀତରତ୍ନ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ସଂଗୀତ ରତ୍ନ)—ସଂଗୀତଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ରାଜୋପାଧି ବିଶେଷ—A title bestowed on expert singers by Rājās.
Samgītaratna
[ସଂଗୀତରତ୍ନ(ସ୍ତ୍ରୀ)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ସଂଗୀତ ରାଗ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀତତ୍)—ସଂଗୀତର ରାଗ ଓ ରାଗିଣୀ—The tune of a song.
Samgīta rāga
[ଦ୍ର—ରାଗ ରାଗିଣୀ ତଳେ ଟୀକା ଦେଖ]
(ସଂଗୀତ ରାଗିଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Rāga rāgiṇī (See)

ସଂଗୀତ ରାଗମାଳିକା—ସଂ.ବି.—ହରିଭଟ୍ଟ ବିରଚିତ ହିନ୍ଦୁ ସଂଗୀତବିଷୟକ ଗ୍ରନ୍ଥ ବିଶେଷ—The title of a work on Hindu songs by Hari Bhaṭṭa
Samgīta rāgamālikā

ସଂଗୀତ ଲହରୀ (ତରଙ୍ଗ)—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀତତ)—ସଂଗୀତର ପ୍ରବାହ; ଲହରୀ ପରି ଉପର୍ଯ୍ୟପରି ଧାରାବାହିକରୂପେ ଉଠୁଥିବା ସଂଗୀତର ଉଚ୍ଛ୍ୱାସ—Continuous flow of songs accompanied with music.
Samgīta lahari(taranga)

ସଂଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବି—୧ । ସଂଗୀତ ବିଷୟକ ଗ୍ରନ୍ଥ; ଯେଉଁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଗାନ, ବାଦ୍ୟ ଓ ନୃତ୍ୟର ପ୍ରକରଣମାନ ସମ୍ୟକ୍ ରୂପେ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଥାଏ—1. The science of music. ୨ । ନୃତ୍ୟ ଗୀତବାଦ୍ୟର ଶାସ୍ତ୍ର—2. The science dealing with dancing, singing and music. [ଦ୍ର—ଏହା ରଚିତଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ଚତୁର୍ବିଧ । ଯଥା—ସୋମେଶ୍ୱର, ଭରତ, ହନୁମାନ ଓ କଲ୍ଲିନାଥ । ଏମାନଙ୍କର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ମତଭେଦ ଘଟିଅଛି । ସଂଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ର ୨ ଅଧ୍ୟାୟରେ ବିଭକ୍ତ ।
Samgīta Śāstra

ଯଥା—୧ । ସ୍ୱରାଧ୍ୟାୟ । ୨ । ରାଗାଧ୍ୟାୟ । ୩ । ତାଳାଧ୍ୟାୟ । ୪ । ନୃତ୍ୟାଧ୍ୟାୟ । ୫ । ବାଦ୍ୟାଧ୍ୟାୟ । ୬ । ବୋଳାଧ୍ୟାୟ । ୭ । ହସ୍ତାଧ୍ୟାୟ ।]

ସଂଗୀତସାର—ସଂ. ବ—ହରିଭଟ୍ଟ ବିରଚିତ ହିନ୍ଦୁ ସଙ୍ଗୀତ ବିଷୟକ Saṁgītasāra ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—A work on Hindu songs by Hari bhaṭṭa. [ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆରେ ବହୁ ଲୋକଗୁଡ଼ିଏ ଜନପ୍ରିୟ ସଂଗୀତ ସଂକଳନ କରି 'ସଙ୍ଗୀତ ସାର' ନାମକ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ କରୁ ଅଛନ୍ତି । ଏ ଶ୍ରେଣୀର କେତେକ ପୁସ୍ତକର ନାମ ଶୁଣିଲେ ହସ ମାଡ଼େ ଯଥା—ସଙ୍ଗୀତ ରସଗୋଷ୍ଠୀ, ସଙ୍ଗୀତ ଚେନାଗୁଡ଼, ସଙ୍ଗୀତ ଚାରିତ୍ର କଦଳ ।]

ସଂଗୀତ ସାଗର—ସଂ.ବ. (ରୂପକ)—ସାଗର ସଙ୍ଗେ ତୁଳନୀୟ ଅପରିମେୟ Saṁgīta sāgara ସଂଗୀତ—Music or song compared to the sea in its vastness. ଦେ. ବ.—ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଦାମୋଦର ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ସଙ୍କଳିତ ୨ ଖଣ୍ଡ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାଚୀନ ସଂଗୀତ ସଂଗ୍ରହ ପୁସ୍ତକ—Six books containing a collection of well-known Oriya songs compiled by the late Dāmodara Paṭṭanāyaka.

ସଂଗୀତ ସୁଧାକର—ସଂ. ବ—ସିଂହଭୂପାଳ ବିରଚିତ ହିନ୍ଦୁ ସଂଗୀତ Saṁgīta sudhākara ବିଷୟକ ଗ୍ରନ୍ଥ—The title of a work on Hindu songs by Siṁha Bhūpāla.

ସଂଗୀତାଚାର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସଂଗୀତ ଶିକ୍ଷକ— Saṁgītācārjya Music master; professor of music.

ସଂଗୀତାନୁରାଗ—ସଂ. ବ (୭ମୀ ତତ୍)—ସଂଗୀତ ବିଷୟରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା— Saṁgītanurāga Love for vocal music.

ସଂଗୀତାନୁରାଗୀ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ (୭ମୀ ତତ୍)—ସଂଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ର ବା Saṁgītānurāgī ସଂଗୀତ ବିଦ୍ୟା ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧାଯୁକ୍ତ—Fond (ସଂଗୀତ କୁତୂହଳିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) of or attached to vocal music; philo-musical.

ସଂଗୀତି—ସଂ. ବ (ସମ୍+ଗୈ. ଧାତୁ+ଭାବ. କ)—୧ । ସଂଗୀତ Saṁgīti (ଦେଖ)—1. Saṁgīta. (See) ୨ । ଆଳାପ; (ସଙ୍ଗୀତି—ଅନ୍ୟରୂପ) କଥୋପକଥନ—2. Conversation; discourse. ୩ । ତନ୍ତ୍ରର ଶାଖା ବିଶେଷ—3. A branch of the Tantras.

ସଂଗୀର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବିଣ. (ସମ୍+ଗୃ. ଧାତୁ=ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିବା+କର୍ମ. କ)— Saṁgīrṇṇa ପ୍ରତିଜ୍ଞାତ; ଅଙ୍ଗୀକୃତ—Promised. (ସଙ୍ଗୀର୍ଣ୍ଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଂଗୁପ୍ତ—ସଂ. ବିଣ—(ସମ୍+ଗୁପ୍. ଧାତୁ=ଲୁଚିଯିବା+କର୍ମ. କ)— Saṁgupta ୧ । ଲୁକାୟିତ—1. Concealed; hidden. (ସଙ୍ଗୁପ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସୁରକ୍ଷିତ—2. Well protected; carefully guarded; watched well.

ସଂଗୁପ୍ତି—ସଂ. ବ (ସମ୍+ଗୁପ୍. ଧାତୁ+ଭାବ. କ)—୧ । ସଂଗୋପନ Saṁgupti (ଦେଖ)—1. Saṁgopana. (See) ୨ । ଲୁକାଇ ଅବସ୍ଥା—2. The state of being hidden.

ସଂଗୂଢ଼—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ଗୁହ୍. ଧାତୁ=ଲୁଚିଯିବା+କର୍ମ. କ)— Saṁgūrḍha ୧। ସଂଗୁପ୍ତ (ଦେଖ)—1. Saṁgupta. (See (ସଙ୍ଗୂଢ଼—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଉତ୍ତମରୂପେ ଆଚ୍ଛାଦିତ; ସଂବୃତ— 2. Well covered. ୩ । ରାଶୀକୃତ—3. Heaped up; piled up. ୪ । ସଙ୍କଳିତ—4. Collected; compiled.

ସଂଗୃହୀତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ଗ୍ରହୀତ)—୧ । ଆହୃତ; ଏକତ୍ରୀକୃତ— Saṁgṛhīta 1. Collected; gathered up. ୨ । (ସଂଗ୍ରହୀତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଙ୍କଳିତ—2. Compiled.

ସଂଗେ (ଇତ୍ୟାଦି—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ସଙ୍ଗେ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Saṁge (etc) Saṁge etc. (See)

ସଂଗେଇ ଦେବା—ପ୍ରାଦେ. (ଜୟପୁର) କ୍ରି—ସଙ୍ଗେଇ ଦେବା (ଦେଖ) Saṁgei debā Saṁgei debā. (See)

ସଂଗେଣ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ପଦ୍ୟ)—ସଙ୍ଗେଣ (ଦେଖ) Saṁgeṇa Saṁgeṇa. (See)

ସଂଗେ ସଂଗ୍—ପ୍ରାଦେ. ଅ (ଭଙ୍ଗି ଭାଷା)—ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗ୍ (ଦେଖ) Saṁge saṁg Saṁge saṁg. (See)

ସଂଗୋପକ—ସଂ. ବିଣ. ସୁଂ (ସମ୍+ଗୁପ୍. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)— Saṁgopaka ୧ । ସଂଗୋପନକାରୀ—1. Concealing; (ସଙ୍ଗୋପକ—ଅନ୍ୟରୂପ) hiding. ୨ । ରକ୍ଷାକାରୀ— [ସଂଗୋପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ] 2. Guarding; protecting.

ସଂଗୋପନ—ସଂ. ବ (ସମ୍+ଗୋପନ)—୧ । ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ Saṁgopana ଲୁଚାଇବା—1. Careful concealment. ୨ । ସମ୍ୟକ୍ ରକ୍ଷଣ—2. Guarding; protecting.

ସଂଗ୍ରହ—ସଂ. ବ (ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍, ଏକତ୍ର, ସମ୍ଗ୍ରହ+ଗ୍ରହ. ଧାତୁ= Saṁgraha ଗ୍ରହଣ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—୧ । ବିକ୍ଷିପ୍ତ (ସଙ୍ଗ୍ରହ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦ୍ରବ୍ୟମାନଙ୍କର ଏକତ୍ରୀକରଣ— [ସଂଗୃହୀତ—ବିଣ] 1. Gathering of things scattered about. ୨ । ଗୋଟାଇବା; ଆହରଣ—2. Collecting. ୩ । ସଂକଳନ—3. Compiling; blending; addition. ୪ । ତୋଳିବା; ଚୟନ—4. Plucking. ୫ । ସଂକ୍ଷେପ—5. Abridgement; condensing. ୬ । ସଂଚୟ—6. Storing. ୭ । ସମୂଚୟ; ରାଶୀକରଣ; ଗଦା କରିବା—7. Heaping up; piling up. ୮ । ଉଚ୍ଚତା—8. Height. ୯ । ମହୋଦ୍ୟମ—9. A great endeavour. ୧୦ । ଆଲିଙ୍ଗନ—10. Embrace. ୧୧ । ମୁଷ୍ଟିବଦ୍ଧ—11. Closing of the fistclenching of the fist. ୧୨ । ନାନା ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ବିଷୟମାନ ଉଦ୍ଧାର

କରି ଏକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ସନ୍ନିବେଶିତ କରିବା—12. Compilation; compiling of passages or articles from different sources and putting them at one place. ୧୩ । (+ଅଧିକରଣ. ଅନ) ବ୍ୟାକରଣ ଗ୍ରନ୍ଥବିଶେଷ—13. Title of a Sanscrit grammatical compilation. ୧୪ । ଗ୍ରହଣ—14. Acceptance. [ଉ—ତେଣୁ କରି ତାଙ୍କୁ ଆମ୍ଭେ ସଂଗ୍ରହ କଲୁଁ; ଏବେ ଜନ ମୁଖେ ଅପବାଦ ପାଇଲୁଁ । ବିଶ୍ୱନାଥ. ବିଚିତ୍ର ରାମାୟଣ ।]

ସଂଗ୍ରହ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଏକତ୍ର କରିବା—1. To collect; to gather. ୨ । ସଂକଳନ କରିବା—2. To compile.
Samgraha karibā
সংগ্রহ করা संग्रह करना

ସଂଗ୍ରହକାରୀ(ରି)—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଂଗ୍ରହ+କୃ. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ, ଇନ୍, (ସଂଗ୍ରହକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବା ଏକତ୍ର କରେ—Gathering; collecting. ବି—ଏକତ୍ର କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି; ସଂକଳୟିତା—Compiler; collector; gatherer.
Samgrahakārī(ra)

ସଂଗ୍ରହ ଗ୍ରନ୍ଥ—ସଂ. ବି (ସଂଗ୍ରହପୂର୍ଣ୍ଣ ଗ୍ରନ୍ଥ; ମ. ପ. ଲୋ)—ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକରେ ନାନା ସ୍ଥାନରୁ ସଂଗୃହୀତ ବିଷୟମାନ ଥାଏ—Compendium; compilation.
Samgraha grantha

ସଂଗ୍ରହଣ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଗ୍ରହ, ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ସଂଗ୍ରହ (ଦେଖ)—1. Samgraha. (See) ୨ । ସଂଗ୍ରହ କରିବା କାର୍ଯ୍ୟ—2. The act of collecting or compiling.
Samgrahaṇa

ସଂଗ୍ରହଣୀ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଗ୍ରହ ଧାତୁ+କରଣ ଅନ+ସ୍ତ୍ରୀ ଈ) ୧ । ଗ୍ରହଣୀ ରୋଗ—1. Chronic dysentery. ୨ । ଭୟଙ୍କର ବା ବହୁକାଳସ୍ଥାୟୀ ଉଦରାମୟ; ଅତିସାର—2. An acute form of diarrhoea; chronic diarrhoea. ୩ । ସଂଗ୍ରହ (ଦେଖ)— 3. Samgraha (See)
Samgrahaṇī (ସଂଗ୍ରହଣୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଂଗ୍ରହାଧ୍ୟାୟ—ସଂ. ବି—ଗ୍ରନ୍ଥର କେଉଁ କେଉଁ ଅଧ୍ୟାୟରେ କି କି ବିଷୟ ଓ କେତେ ଶ୍ଳୋକ ଅଛି, ଗ୍ରନ୍ଥ ମୂଳରେ ଯେଉଁ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଏହା ଏକତ୍ର ସୂଚିତ ହୋଇଥାଏ—The index chapter of a book; the chapter of a book dealing with the contents of the successive chapters.
Samgrahādhyāya

ସଂଗ୍ରହିତା—ଦେ. କ୍ରି (ପଦ୍ୟ)—ସଂଗ୍ରହ କରିବା—To collect
Samgrahibā [ଉ—ଦୁଷ୍ଟ ପ୍ରେମ ପାଇବାରେ ସଂଗ୍ରହିତ ସିନା
সংগ্রহকরা संग्रहकरना ରନ୍ ବୋଲି ଶୁଣି ।—ଚିତ୍ରାମଣି. ବିଦ୍ୟାଧରୀ

ସଂଗ୍ରହିତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍+ଗ୍ରହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ତୃ ୧ମା ୧ବ)—ସଂଗ୍ରହକାରୀ—Collecting; compiling (ସଂଗ୍ରହିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବି—ସଂଗ୍ରହକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—Collector; compiler.
Samgrahitā

ସଂଗ୍ରାମ—ସଂ. ବି—(ସମ୍+ଗ୍ରାମ୍ ଧାତୁ=ଯୁଦ୍ଧ କରିବା+ଭାବ ଅ)—ସଙ୍ଗର; ଯୁଦ୍ଧ; ଅହିବ—Fight; battle; contest; war. (ସଙ୍ଗ୍ରାମ—ଅନ୍ୟରୂପ)
Samgrāma

ସଂଗ୍ରାମ କ୍ଷେତ୍ର—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ର—Field of battle.
Samgrāma kshetra

ସଂଗ୍ରାମ ପଟହ—ସଂ. ବି (ସଂଗ୍ରାମରେ ବାଜିତ ପଟହ; ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ) ରଣଢକ୍କା; ବଡ଼ଢୋଲ—Battle-drum.
Samgrāma paṭaha

ସଂଗ୍ରାମ ପ୍ରିୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯୁଦ୍ଧପ୍ରିୟ—War-like; fond of fighting; martial. (ସଂଗ୍ରାମପ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ସଂଗ୍ରାମପ୍ରିୟତା—ବି)
Samgrāma priya

ସଂଗ୍ରାମ ସିଂହ—ଦେ. ବି (ନାମ) ରାଜପୁତାନା ଅନ୍ତର୍ଗତ ଚିତୋରର ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଣା (ରାଜା)—Name of a famous king of Chitor in Rājputānā.
Samgrāma simha
সংগ্রাম সিংহ—অন্যরূপ) संग्रामसिंह

[ଉ—ପ୍ରଥମେ ଚିତୋର ରାଜା ରାଣା ସଂଗ୍ରାମ ସିଂହ ଭାରତର ପଠାଣ ସମ୍ରାଟ ଇବ୍ରାହିମ ଲୋଦିଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାରରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ବିଦ୍ରୋହୀ ହେଲେ ଏବଂ ଇବ୍ରାହିମଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ସଂଗ୍ରାମ ସିଂହ କାବୁଲର ରାଜା ବାବରଙ୍କୁ ଅହ୍ୱାନ ପୂର୍ବକ ତାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ପ୍ରଥମ ପାଣିପଥ ଯୁଦ୍ଧ (୧୫୨୬ ସାଲରେ) କରି ଇବ୍ରାହିମ ଲୋଦୀଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କଲେ । କିନ୍ତୁ ବାବର ଏ ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ନିଜ ରାଜଧାନୀ କାବୁଲକୁ ଫେରି ନ ଯାଇ ଭାରତରେ ରହି ଦିଲ୍ଲୀଠାରେ ରାଜଧାନୀ କରି ମୋଗଲ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ମୂଳଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କଲେ । ଫଳରେ ଭାରତ ସମ୍ରାଜ୍ୟ ଗୋଟିଏ ହୀନବଳ ମୁସଲମାନ ରାଜବଂଶ (ଲୋଦୀ)ଙ୍କ ହାତରୁ ଯାଇ ପ୍ରବଳତର ଅନ୍ୟ ଏକ ମୁସଲମାନ ରାଜବଂଶ (ମୋଗଲ)ଙ୍କ କବଳଭୁକ୍ତ ହେଲା । ପରେ ସଂଗ୍ରାମ ସିଂହ ବାବରଙ୍କର ଭାରତରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ରୂପ ଗୂଢ଼ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୁଝି ପାରି ଜନେକ ମୁସଲମାନ ରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୋଗ ଦେଇ ବାବରଙ୍କୁ ଦିଲ୍ଲୀରୁ ତଡ଼ିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଶିକ୍ରୀ ନାମକ ରଣକ୍ଷେତ୍ରରେ (୧୫୨୭ ସାଲରେ) ନିଜେ ପରାଜିତ ହୋଇ ପରବର୍ଷ ମୃତ ହେଲେ ।

ଗୁଜୁରାଟର ସୁଲତାନ ବାହାଦୁର ଶାହା ୧୫୩୫ ସାଲରେ ଚିତୋର ଦୁର୍ଗ ଆକ୍ରମଣ କରିବାରୁ ସଂଗ୍ରାମସିଂହଙ୍କ ବିଧବା ରାଣୀ 'କର୍ଣ୍ଣାବତୀ' ବାବରଙ୍କ ପୁତ୍ର ସମ୍ରାଟ ହୁମାୟୁନଙ୍କ ନିକଟରୁ (ରାଜପୁତ ଜାତୀୟ ରାଖୀବନ୍ଧନ ପ୍ରଥାନୁମୋଦିତ) ରାଖୀ ପଠାଇ ବାହାଦୁର ଶାହାଙ୍କ

ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଦୁମସ୍ମୁନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ; କିନ୍ତୁ ଦୁଷ୍ୟନ୍ତ ଠିକ୍ ବେଳରେ ସୈନ୍ୟସହ ନ ପହଞ୍ଚିବାରୁ ବାହାଦୁର ସାହା ଶତୋର ଦୁର୍ଗକୁ ଅଧିକାର କଲେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ୧୫୩୭ ସାଲରେ ଦୁଷ୍ୟନ୍ତ ବାହାଦୁର ସାହାଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ଶତୋର ଦୁର୍ଗ ଅଧିକାର କଲେ ।]

ସଂଗ୍ରାହ – ସଂ. ବି (ସମ୍+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ+ଭାବ ଅ) ୧ । ସଂଗ୍ରହ
Samgrāha (ଦେଖ)—1. Samgraha (See) ୨ । (ସଙ୍ଗ୍ରାହ—ଅନ୍ୟରୂପ) (+କରଣ ଅ) ଅସ୍ତ୍ରାଦିର ମୁଠା—2. The handle of a weapon. ୩ । ଯୁଦ୍ଧ ଫଳକର ମୁଷ୍ଠି; ଢାଲର ମୁଠା—3. The handle of a shield. ୪ । ମୁଷ୍ଟି ଦ୍ୱାରା ବନ୍ଧନ—4. Binding with the fist. ୫ । ମୁଷ୍ଟି—5. Fist.

ସଂଗ୍ରାହକ – ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍+ଗ୍ରହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅକ) – ସଂଗ୍ରହ-
Samgrāhaka କାରୀ; ସଂଗ୍ରାହକ—Collecting; compi
(ସଙ୍ଗ୍ରାହକ – ଅନ୍ୟରୂପ) ling. ବି—୧ । ଯେ ସଂଗ୍ରହ କରେ
(ସଂଗ୍ରାହିକା – ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Collector. ୨ । ସଂକଳନକାରୀ—
2. Compiler.

ସଂଗ୍ରାହୀ – ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ସମ୍+ଗ୍ରହ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଇନ୍; ୧ମା.
Samgrāhī ୧ବ.)—ସଂଗ୍ରାହକ (ଦେଖ)—Samgrāhaka
(ସଙ୍ଗ୍ରାହୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) (See) ବି—(ବୈଦ୍ୟକ) କୁଟଜ ବା
(ସଂଗ୍ରାହିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଇନ୍ଦ୍ରଯବ ଗଛ—Wrightia Anti-
Dysenterica (plant). [କୁ—ଏହା ସଂଗ୍ରହଣୀ ରୋଗର ପ୍ରଧାନ ଔଷଧ ଥିବାରୁ ଏହାର ଏପରି ନାମ ହୋଇଅଛି ।]

ସଂଘ – ସଂ ବି—(ସମ୍+ହନ୍ ଧାତୁ–ବଧ କରିବା, ପରସ୍ପର ହେବା+
Samgha କର୍ମ. ଅ) ୧ । ସମୂହ; ରାଶି; ଗଦା—1. Collec-
(ସଙ୍ଘ; ସଙ୍ଘ—ଅନ୍ୟରୂପ) tion; heap. ୨ । ସମିତି; ସଭା; ସମାଜ—2. An association. ୩ । ଜନତା; ଲୋକଘଟ; ଗହଳ—3. Crowd. ୪ । ସଜାତୀୟ ଓ ବିଜାତୀୟ ବହୁ ମନୁଷ୍ୟ ବା ଜୀବମାନଙ୍କର ମିଳିତ ଗଣ—4. A company of men or animals (of the same and different class). ୫ । ଭିକ୍ଷୁ ଓ ଭିକ୍ଷୁଣୀମାନଙ୍କ ସମାଜ—5. The society of Buddhist monks and nuns. ୬ । ଗଲ; ଝାଙ୍କ; ଝୁଣ୍ଡ; ବଳ—6. Flock; multitude. ୭ । ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କର ସମାଜ ବା ବଳ; ବୌଦ୍ଧ ସଂପ୍ରଦାୟ—7. The aggregate of all the Buddhists; the whole sect of the Buddhists. ୮ । ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ତ୍ରିରତ୍ନ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ (ଅନ୍ୟ ଦୁଇଟି—ଧର୍ମ ଓ ବୁଦ୍ଧ)—8. One of the 3 gems or Trinity of the Buddhist religion.

ସଂଘଚାରୀ – ସ.ବି.ପୁଂ—(ସଂଘ+ଚରଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)
Samghachārī —ଯେ ଦଳବଦ୍ଧ ହୋଇ ବିଚରଣ କରେ—
Moving in flocks; gregarious.

(ସଂଘଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବି.—ମତ୍ସ୍ୟ—Fish.

ସଂଘଜୀବୀ – ସଂ ବି. (ସଂଘ=ଦଳ, ଜନତା+ଜୀବନ୍=ଯେ ଜୀବିକା
Samghajibī ନିର୍ବାହ କରେ,୧ମା. ୧ବ)—୧। ମୁଲିଆ; ବ୍ୟାଗନ;
—1. A day labourer. ୨ । ଭାରୁଆ; ବୋଝିଆ—2. A common carrier; cooly.

ସଂଘଟ – ଦେ. ବି.—ଓଡ଼ିଶାର ବିବାହାଦିରେ ଗୁଡ଼ଲ, ଡାଲି,
Samghaṭa ପରିବା ଆଦି ମିଶି ସିଝାଯାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା ସଟ୍ ଖିଚୁରି ଘାଣ୍ଟିଆ ଖାଦ୍ୟବିଶେଷ, ଯାହା ସେମାନଙ୍କର ଜାତିଆଣ ସଭାରେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ଜାତିଭାଇମାନଙ୍କ ସହରେ ଦିଆଯାଏ—A hotchpot prepared on the occasion of caste dinner amongst the Orḍa chashās of Orissa. ବିଣ—ଯଥେଷ୍ଟ
ଯଥେଷ୍ଟ ବସ୍ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ – Sufficient; enough. ସଂ. ବି.—
ସଂଘଟ
ସଙ୍ଘଟ
ସଂଘଟନ(ନା)
ସଙ୍ଘଟନ(ନା)
ସଂଘଟନ(ନା) } – ଅନ୍ୟରୂପ (ସମ୍+ଘଟ୍ ଧାତୁ=ଚେଷ୍ଟା କରିବା +ଭାବ. ଅ) ୧ । ମେଳନ; ସଂଯୋଜନ— 1. Meeting; coming together; joining together. ୨ । ମିଶ୍ରଣ—2. Combination. ୩ । ଗଠନ—3. Formation. ୪ । ଘଟଣା—4. Event. ୫ । ଘଟିବା—5. Happening. ୬ । ବିବରଣ; ବୃତ୍ତାନ୍ତ—6. Description. [କୁ—ତାହାର ସଂଘଟନ ଯେତେ, ବୁଝାଇ କହ ମୋ ଅଗ୍ରତେ । ଜଗନ୍ନାଥ—ଭାଗବତ ।]

ସଂଘଟା(ଟ୍ଟା)—ସଂ. ବି—(ସଂଘଟ+ଆ)—ଲତା; ବଲ୍ଲୀ—
Samghaṭā(ṭṭā) Creeper.
[ସଘ(ଙ୍ଘ)ଟା(ଟ୍ଟା) – ଅନ୍ୟରୂପ]

ସଂଘଟିତ – ସଂ. ବିଣ—(ସମ୍+ଘଟ୍ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ) ୧ । ସଂଯୋଜିତ-
Samghaṭita 1. Joined together; united;
[ସଘ(ଙ୍ଘ)ଟିତ—ଅନ୍ୟରୂପ] connected. ୨ । ନିର୍ମିତ—2. Built. ୩ । ଘଟିଥିବା—3. Happened; taken place.

ସଂଘଟ୍ଟ—ସଂ. ବି. (ସମ୍+ଘଟ୍ଟ୍ ଧାତୁ–ଘର୍ଷଣ କରିବା+ଭାବ. ଅ) ୧ ।
Samghaṭṭa ସଂଘର୍ଷ—1. Adherence; cohesion.
ସଘଟ୍ଟ
ସଙ୍ଘଟ୍ଟ
ସଂଘଟ୍ଟନ(ନା)
ସଘ(ଙ୍ଘ)ଟ୍ଟନ(ନା) } – ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ପରସ୍ପର ଘର୍ଷଣ—2. Rubbing together; friction. ୩ । ଘୋଟିବା; ମର୍ଦ୍ଦନ—3. Act of rubbing or pounding. ୪ । ପରସ୍ପର
(ସଂଘଟ୍ଟିତ – ବିଣ) ଆଘାତ ଲାଗିବା—4. Clashing together; collision. ୫ । ବାଦବିବାଦ—5. Conflict; encounter. ୬ । ମିଳନ; ସଂଯୋଜନ—6. Meeting; joining. ୭ । ଆଲିଙ୍ଗନ—7. Embracing. ୮ । ନିକଟ ସଂପର୍କ—8. Close contact.

୯। ଚାଳନ—9. Causing to move; moving. ୧୦। ମାଲମାନଙ୍କର ଲୁଣ୍ଠିକାଳୀନ ପଶ୍ଚା ପଛାପଛି ବା ବାହା ଉଡ଼ାଉଡ଼—10. Intertwining of two wrestlers in a bout of wrestling. ୧୧। ହାତୁଡ଼ାହାତୁଡ଼ି; ଘେଟାଘେଟି—11. Encounter.

ସଂଘଡ଼(ଡ଼)—ଦେ. ବିଣ—ସଙ୍ଘଡ଼ (ଦେଖ)
Samghard(rdha) Sanghard (See)

ସଂଘ ତଳ—ସଂ ବି—(ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯୁକ୍ତ କରତଳଦ୍ୱୟ; ଅଞ୍ଜୁଳା;
Sanghatala ଅଞ୍ଜଳି ବନ୍ଧନ—The two hands with the open palms brought together. (ସଙ୍ଘତଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଂ. ବିଣ ପୁ.—କୃତାଞ୍ଜଳି; ଅଞ୍ଜଳି (ସଂଘତଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) କରଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—(a person) With folded palms.

ସଂଘନ—ସଂ. ବିଣ—(ସମ୍+ଘନ)—ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ
Samghana Impervious; impenetrable.

ସଂଘମିତ୍ରା—ଦେ. ବି—(ନାମ)—ଅଶୋକଙ୍କ କନ୍ୟାର ନାମ—Name
Samghamitrā of the daughter of king Asoka.
ସଂଘମିତ୍ରା संघमित्रा [ଦ୍ର—ସଂଘମିତ୍ରା ଓ ତାହାଙ୍କ ଭାଇ ମହେନ୍ଦ୍ର ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କରିବା ପାଇଁ ଅଶୋକଙ୍କ କର୍ତ୍ତୃକ ସିଂହଳକୁ ପ୍ରେରିତ ହୋଇଥିଲେ ।]

ସଂଘର୍ଷ—ସଂ.ବି—(ସମ୍+ଘୃଷ୍‌ଧାତୁ=ଘଷିବା+ଭାବ. ଅ)—୧। ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରକୁ ଯୁଦ୍ଧାର୍ଥ ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା ସହିତ ଆହ୍ୱାନ—
Samgharsha Mutual defiance; mutual challenge. ୨। ବାଜି ରଖିବା—2. Laying a wager. ୩। ପରସ୍ପର ଘର୍ଷଣ—3. Rubbing together; friction. ୪। ମର୍ଦ୍ଦନ; ଘୋଟିବା—4. Pounding; pestling. ୫। ଧୀରେ ଧୀରେ ଗମନ—5 Going gently; gliding ୬। ଧୀରେ ଧୀରେ ବହିବା (ପାଣି, ପବନ)—6. Gentle flowing of water, or blowing of wind. ୭। ଡଙ୍ଗା ବୋହିବା—7. The steering of a ship; the plying of a boat. ୮। ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା—Rivalry; emulation (Apte). ୯। ଈର୍ଷା—9. Jealousy; envy (Apte). ୧୦। ଯୁଦ୍ଧ; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ—10. Contest; fighting; duel.

ସଂଘର୍ଷଣ—ସଂ. ବି—(ସମ୍+ଘୃଷ୍‌ଧାତୁ+ଭାବ.ଅନ)—ସଂଘର୍ଷ (ଦେଖ)
Samgharshana Samgharsha (See)
(ସଙ୍ଘର୍ଷଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଂଘଶଃ—ସଂ. କ୍ର. ବିଣ—(ସଂଘ+ଶସ୍) ୧। ଦଳେ ଦଳେ—1. In
Samghasah crowds; in multitudes; ୨। ବହୁଶଃ 2. Much; in great numbers.

ସଂଘସ—ସଂ. ବି.—(ସମ୍+ଘସ୍‌ଧାତୁ=ଖାଇବା+ଭାବଅ)—୧। Samghasa ଭୋଜନ—1. Eating; taking meals. ୨। (+କର୍ମଅ) ଭୋଜ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ—2. Meal; eatables.

ସଂଘା(ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ସଙ୍ଘା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samghā etc Sanghā etc (See)

ସଂଘା(ଘେ,ଘୋ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଙ୍ଘାଇବା (ଦେଖ)
Samghā (ghe,gho) ibā Sanghāibā (See)

ସଂଘାଟିକା—ସଂ ବି.—(ସମ୍+ଘଟ୍‌ଧାତୁ=ମିଳିତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃଅକ
Samghāṭikā +ଆ) ୧। ଯୋଡ଼ା; ଯୁଗ—1 Pair (ସଙ୍ଘାଟିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) couple. ୨। ଘ୍ରାଣ—2. Scent; smell. ୩। ଦୂତୀ; ବୃଦ୍ଧୁଣୀ—3. A panderess; a procuress. ୪। ଜଳ ବିଣ୍ଡକ; ସିଂଘଡ଼ା—4. Water.

ସଂଘାଡ଼ି—ଦେ. ବି—ସଙ୍ଘାଡ଼ି (ଦେଖ)
Samghārḍi Sanghārḍi (See)

ସଂଘାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଙ୍ଘାଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Samghārḍibā Sanghārḍibā (See)

ସଂଘାଣକ—ସଂ. ବି—ସିଂଘାଣି—
Samghāṇaka The mucus of the nose (Apte.)

ସଂଘାତ—ସଂ. ବି—(ସମ୍+ହନ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧। ଆଘାତ—
Samghāta 1. Strike; blow. ୨। ହତ୍ୟା; ବଧ—2. Killing; slaughter. ୩। ନିବିଡ଼ତା; ଘନତ୍ୱ—3. Solidity; density; thickness; compactness. ୪। ସମୂହ—4. Collection; multitude; assemblage. ୫। ଦଳ—5. Crowd. ୬। ନିବିଡ଼ ସଂଯୋଗ; ଜମାଟ ବାନ୍ଧିବା—6. Crystallisation; coagulation; combination. ୭। ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ମିଳନ; ସମ୍ମିଳନ—7. Union; combination (Apte). ୮। (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) କଫ—8. Phlegm. ୯। (+ଅଧିକରଣ. ଅ) ନରକବିଶେଷ—9. Name of a part of the hell. ୧୦। ନାଟକାଭିନୟରେ ଗତିବିଶେଷ ବା ଏକପ୍ରକାର ଚାଲି—10. A kind of walking (in dramatic performance). ଗ୍ରା. ବି—ସଘାତ; ମିତ୍ର—A dear friend. [ଉ—ଗୁଣୀ ବୋଇଲ ଶୁଣ ସଘାତ, ନିଶ୍ଚେ ନାଶିଲେ ମୋହର କାନ୍ତ—ଉତ୍କଳଚରଣ ମଥୁରାମଙ୍ଗଳ ।] ଦେ. ବିଣ—ମୃତ—Dead. [ଉ—କାଳେ ସେ ଦେଖନ୍ତି ସଂଘାତ କାଳଦଣ୍ଡେ । ଅକଶ୍ୟ ଦୃଅନ୍ତି ସଘାତ—ଘନକୃଷ୍ଣ. ରସକଲ୍ଲୋଳ ।]

ସଂଘାତ କଠିନ—ସଂ. ବିଣ—ନିବିଡ଼ ସଂଯୋଗ ଯୋଗୁଁ ଘନ—
Samghāta kathina Solid; hard like a solid.

ସଂଘାତ ପତ୍ରିକା—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ଶିତଚୂଣ୍ଣା; ଶଳ୍ଲ—
Samghāta patrikā Dill seed (plant).

ସଂଘାତ ବଳ—ଦେ. ବି (ପଦାର୍ଥବିଜ୍ଞାନର ପାରିଭାଷିକ ଶବ୍ଦ)—ଏକ
Samghāta bala ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦିଗରୁ ଦୁଇ କି ସଂଘାତ ବଳ ତତୋଽଧିକ ବଳ ପ୍ରୟୋଗ କରିଗଲେ ସେହି ଦ୍ୱୟ

ସଂଘାତ ବଳ ବଳର ଫଳସ୍ୱରୂପ ଉତ୍ପନ୍ନ ନୂତନ ବଳ—(physics) The resultant of two or more forces acting on a thing at one point.

ସଂଘାତୀ—ଦେ. ବିଣ ଓ ବି—ଘାତକ—Murderous; murderet Samghāti [ଉ--ବିପକ୍ଷଙ୍କ ମୁଖେ ବଳସେ ଚୁଲିଶେ ଗିରିକା ସଂଘାତୀ ସାତୀ. **ସଂଘାତ କରନେବାଲା** ହୋଇଛି--ଭଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।]

ସଂଘାର - ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ସଂହାରର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ସଂହାର Samghāra (ଦେଖ)—Samhāra (See)

ସଂଘାରାମ—ସଂ. ବି (ସଂଘ+ଆରାମ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ବୌଦ୍ଧ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ-ମାନଙ୍କର ମଠ—The math of Buddhist mendicants. Samghārāma

ସଂଘାରିବା—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) କ୍ରି (ସଂ. ସଂହାର)—ସଂହାରିବା Samghāribā (ଦେଖ)—Samhāribā (See) **ସଂହାର କରା ସଂହାର କରନା** [ଉ—ଅଇର ସଂଘାରି ଉଚ୍ଚାର ବାଳୀ—ପ୍ରଭାସ. ଶଶିସେଣା ।]

ସଂଘିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଘିବା (ଦେଖ) Samghibā Sanghibā (See)

ସଂଘୁଷିତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ଘୁଷ୍ ଧାତୁ=ଘୋଷଣା କରିବା+କର୍ମ ତ)—୧ । ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ ପ୍ରଚାରିତ ବା ଉଦ୍-ଘୋଷିତ—1. Very widely proclaimed; published broadcast. ୨ । ଶବ୍ଦିତ—2 Sounded; resounded. ସଂ. ବି—୧ । (+ଉଚ ତ) ଶବ୍ଦ—1. Sound. ୨ । ଘୋଷଣା—2. Proclamation. Samghushita

ସଂଘୁଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ଘୁଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ସଂଘୁଷିତ (ଦେଖ)—Samghushita (See) Samghushṭa

ସଂଘୃଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ଘୃଷ୍ ଧାତୁ=ଘଷିବା+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଉତ୍ତମରୂପେ ମର୍ଦ୍ଦିତ—1. Well rubbed; well pounded. ୨ । ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ବଟା ଯାଇ-ଥିବା—2. Well bruised; reduced to a fine paste. Samghrushṭa

ସଂଘେନି—ଗ୍ରା. ଅ—ସଘେନି (ଦେଖ) Samgheni Sanghenī (See)

ସଂଚ—ସଂ. ବି—ସଞ୍ଚ (ଦେଖ) Samcha Sancha (See)

ସଂଚ ଘଂଚ—ଦେ. ବିଣ (ସହଚର)—ସଞ୍ଚ ଘଞ୍ଚ (ଦେଖ) Samcha ghamcha Sancha ghancha (See)

ସଂଚତ୍—ସଂ. ବିଣ—ସଞ୍ଚତ୍ (ଦେଖ) Samchat Sanceat (See)

ସଂଚନ—ଦେ. ବି (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) - ସଞ୍ଚନ (ଦେଖ) Samchana Sanchana (See)

ସଂଚପ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ସଞ୍ଚପ (ଦେଖ) Samchapa Sanchapa (See)

ସଂଚପି କହିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଞ୍ଚପି କହିବା (ଦେଖ) Samchapi kahibā Sanchapi kahibā (See)

ସଂଚପିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଞ୍ଚପିବା (ଦେଖ) Samchapibā Sanchapibā (See)

ସଂଚୟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସଞ୍ଚୟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Samchaya (etc) Sanchaya etc (See)

ସଂଚୟନ—ସଂ. ବି—ସଞ୍ଚୟନ (ଦେଖ) Samchayana Sanchayana (See)

ସଂଚୟନୀୟ—ସଂ. ବିଣ—ସଞ୍ଚୟନୀୟ (ଦେଖ) Samchayanīya Sanchayanīya (see)

ସଂଚୟୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସଞ୍ଚୟୀ (ଦେଖ) Samchayī (ସଂଚୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Sanchayī (See)

ସଂଚର—ସଂ. ବି—ସଞ୍ଚର (ଦେଖ) Samchara [ସଞ୍ଚରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ] Sanchara (See)

ସଂଚରା(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଞ୍ଚରାଇବା (ଦେଖ) Samcharā(re)ibā Sancharāibā (ee)

ସଂଚରିତ—ସଂ. ବିଣ—ସଞ୍ଚରିତ (ଦେଖ) Samcharita Sancharita (See)

ସଂଚରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଞ୍ଚରିବା (ଦେଖ) Samcharibā Sancharibā (See)

ସଂଚରିଷ୍ଣୁ—ସଂ. ବିଣ—ସଞ୍ଚରିଷ୍ଣୁ (ଦେଖ) Samcharishṇu Sancharishṇu (See)

ସଂଚଳନ—ସଂ. ବି—ସଞ୍ଚଳନ (ଦେଖ) Samchalana Sanchalana (See)

ସଂଚା—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ—ସଞ୍ଚା (ଦେଖ) Samchā Sanchā (See)

ସଂଚା(ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଞ୍ଚାଇବା (ଦେଖ) Samchā(che)ibā Sanchāibā (See)

ସଂଚାଣ—ଦେ ବି ଓ ବିଣ—ସଞ୍ଚାଣ (ଦେଖ) Samchāṇa Sanchāṇa (See)

ସଂଚାଣି—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ସଞ୍ଚାଣି (ଦେଖ) Samchāṇi Sanchāṇi (See)

ସଂଚାଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ସଞ୍ଚାଣୀ (ଦେଖ) Samchāṇī Sanchāṇī (See)

ସଂଚାନ—ସଂ. ବି—ସଞ୍ଚାନ (ଦେଖ) Samchāna Sanchāna (See)

ସଂଚାଯ୍ୟ—ସଂ. ବି—ସଞ୍ଚାଯ୍ୟ (ଦେଖ) Samchājya Sanchājya (See)

ସଂଚାର (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସଞ୍ଚାର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Samchāra Sanchāra (See)

ସଂଚାରକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସଞ୍ଚାରକ (ଦେଖ) Samchāraka Sanchāraka (See)

ସଂଚାରଣ—ସଂ. ବି—ସଞ୍ଚାରଣ (ଦେଖ) Samchāraṇa Sanchāraṇa (See)

ସଂଚାରିକା—ସଂ. ବ—ସଞ୍ଚାରିକା (ଦେଖ)
Samchārikā Sañchārikā (See)

ସଂଚାରିଣୀ—ସଂ. ବ ଓ ବିଣ—ସଞ୍ଚାରିଣୀ (ଦେଖ)
Samchāriṇī Sañchāriṇī (See)

ସଂଚାରିତ - ସଂ. ବିଣ—ସଞ୍ଚାରିତ (ଦେଖ)
Samchārita Sañchārita (See)

ସଂଚାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଞ୍ଚାରିବା (ଦେଖ)
Samchāribā Sañchāribā (See)

ସଂଚାରୀ (ଇତ୍ୟାଦି) – ସଂ. ବ. ଓ ବିଣ—ସଞ୍ଚାରୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samchārī (etc) (ସଂଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Sañchārī etc (See)

ସଂଚାର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ—ସଞ୍ଚାର୍ଯ୍ୟ (ଦେଖ)
Samchārjya Sañchārjya (See)

ସଂଚାଳନ - ସଂ. ବ—ସଞ୍ଚାଳନ (ଦେଖ)
Samchālana (ସଂଚାଳିତ—ବିଣ) Sañchālana. (See)

ସଂଚାଳୀ—ସଂ. ବ ଓ ବିଣ. ପୁଂ—ସଞ୍ଚାଳୀ (ଦେଖ)
Samchālī (ସଂଚାଳିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Sañchālī (See)

ସଂଚିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ସଞ୍ଚିଆ (ଦେଖ)
Samchiā (ସଂଚେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) Sañchiā. (See)

ସଂଚିତ୍ ମାରିବା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି—ସଞ୍ଚିତ୍ ମାରିବା (ଦେଖ)
Samchit māribā Sañchit māribā. (See)

ସଂଚିତ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବିଣ—ସଞ୍ଚିତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samchita (etc) Sañchita etc. (See)

ସଂଚିତ୍ରା—ସଂ. ବ—ସଞ୍ଚିତ୍ରା (ଦେଖ)
Samchitrā Sañchitrā. (See)

ସଂଚିନ୍ତିତ—ସଂ. ବିଣ—ସଞ୍ଚିନ୍ତିତ (ଦେଖ)
Samchintita Sañchintita. (See)

ସଂଚିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଞ୍ଚିବା (ଦେଖ
Samchibā Sañchibā. (See

ସଂଚିଲ୍ଲ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବିଣ—ସଞ୍ଚିଲ୍ଲ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samchilā (etc) Sañchilā etc. (See)

ସଂଚୂର୍ଣ୍ଣନ—ସଂ. ବ—ସଞ୍ଚୂର୍ଣ୍ଣନ (ଦେଖ)
Samchūrṇṇana Sañchūrṇṇana (See)
[ସଂଚୂର୍ଣ୍ଣିତ—ବିଣ]

ସଂଚେତବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ—ସଞ୍ଚେତବ୍ୟ (ଦେଖ)
Samchetabya Sañchetabya (See)
[ସଂଚେତ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ସଂଜ (ଇତ୍ୟାଦି) – ସଂ. ଓ ଦେ. ବ—ସଞ୍ଜ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samja (etc) Sañja etc. (See)

ସଂଜନ—ସଂ. ବ—ସଞ୍ଜନ (ଦେଖ)
Samjana Sañjana. (See)

ସଂଜବନ—ସଂ ବ—ସଞ୍ଜବନ (ଦେଖ)—
Samjabana Sañjabana (See)

ସଂଜବ(ମ)ନୀ ପୁର(ରି)(ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ.ବ—ସଞ୍ଜବନୀ ପୁର (ଇତ୍ୟାଦି)
Samjaba(ma)nī pura (rī) (etc) (ଦେଖ)-Sañjabanī pura etc (See)

ସଂଜୟ—ସଂ. ବ (ନାମ)—ସଞ୍ଜୟ (ଦେଖ)—
Samjaya Sañjaya (See)

ସଂଜା (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ ଓ ଦେ. ବ – ସଞ୍ଜା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samjā (etc) Sañjā etc (See)

ସଂଜାଇ—ଦେ. ବ.ସ୍ତ୍ରୀ—ସଞ୍ଜାଇ (ଦେଖ)—
Samjāī Sañjaī (See)

ସଂଜାତ - ସଂ. ବିଣ.—ସଞ୍ଜାତ (ଦେଖ)—
Samjāta Sañjāta (See)

ସଂଜାତି—ଦେ. ବିଣ—ସଞ୍ଜାତି (ଦେଖ)—
Samjāti Sañjati (See)

ସଂଜାପ(ବ)—ଦେ ଦେ. ବ—ସଞ୍ଜାପ (ଦେଖ) —
Samjāpa(ba) Sañjāpa (See)

ସଂଜିଆ—ଗ୍ରା. ବ.—ସଞ୍ଜିଆ (ଦେଖ)
Samjiā Sañjiā (See)

ସଂଜିଘୀର୍ଷା—ସଂ. ବ—ସଞ୍ଜିଘୀର୍ଷା (ଦେଖ) —
Samjibīrshā Sañjibīrshā (See)

ସଂଜିଘୀର୍ଷୁ—ସଂ. ବିଣ—ସଞ୍ଜିଘୀର୍ଷୁ (ଦେଖ)—Sañjibīrshu (See)
Samjibīrshu

ସଂଜୀବନ—ସଂ. ବ—ସଞ୍ଜୀବନ (ଦେଖ)
Samjībana Sañjībana (See)

ସଂଜୀବନୀ(ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବିଣ.—ସଞ୍ଜୀବନୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samjībanī (etc) Sañjībanī etc (See)

ସଂଜୁଆ—ଦେ. ବିଣ.—ସଞ୍ଜୁଆ ଦେଖ
Samjuā Sañjuā (See)

ସଂଜୁ (ଜୋ)ଗ୍ (ଟ୍, ତ୍)—ଦେ. ବ—ସଞ୍ଜୁଗ୍ ଦେଖ—
Samju(jo)g (ṭ, t) Sañjug (See)

ସଂଜ୍ଞା—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ—(ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ସମାସରେ 'ସଂଜ୍ଞ' ଶବ୍ଦ ଅକାରାନ୍ତ ହୋଇ 'ସଂଜ୍ଞ' ହୁଏ)—
Samjñā
[ଦଞ୍ଜ୍ ଜ୍ଞ, ସଂଜ୍ଞକ—ଅନ୍ୟରୂପ] ୧ । ସଂଜ୍ଞାଯୁକ୍ତ—1. Having the definition of; styled as. ୨ । ଉପାଧିଯୁକ୍ତ—2. Having the title of. ୩ । ଚାଲିଲାବେଳେ ଯାହାର ଦୁଇ ଅଣ୍ଟୁ ପରସ୍ପର ସାଙ୍ଗେ ବାଜେ—3. Knock-kneed. (Apte) ୪ । ଅମୁକ ନାମରେ ନାମିତ—4. Named; called. (Apte). ସଂ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ହଳଦିଆ ସୁଗନ୍ଧ କାଠ—A yellow fragrant wood. (Apte)
[ସଂ ଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ]

ସଂଜ୍ଞପନ—ସଂ. ବ (ସମ୍ + ଜ୍ଞା. ଧାତୁ, ଣିଚ୍—ଣିଚ. ଧାତୁ—ଜଣାଇବା + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ମାରଣ; ବଧ—1. Slaughter; killing. ୨ । ବିଜ୍ଞପନ—2. Notifying; proclamation.
ସଂଜ୍ଞପନ, ସଂଜ୍ଞପ୍ତି, ସଞ୍ଜ୍ଞପ୍ତି } —ଅନ୍ୟରୂପ

ସଂଜ୍ଞା—ସଂ. ବ (ସମ୍ + ଜ୍ଞା. ଧାତୁ + କରଣ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ଯାହାଦ୍ୱାରା ବସ୍ତୁ ଆଦି ଚିହ୍ନାଯାଏ)—୧ । ଅରଥା; ଆଖ୍ୟା—
[ଦଞ୍ଜ୍ଞ—ଅନ୍ୟରୂପ] 1. Appellation. ୨ । ନାମ—

2. Name; designation. ୩ । [ବସ୍ତୁର ବା ପ୍ରାଣୀର] ବିଶିଷ୍ଟତାବୋଧକ ଶବ୍ଦ—3. Technical name; a term denoting a particular thing or animal. ୪ । ଉପାଧି—4. Title. ୫ । ଜ୍ଞାନ—5. Knowledge; sensation; intelligence. ୬ । ଚେତନା; ଚୈତନ୍ୟ—6. Consciousness; animation; sense-perception. ୭ । ବୁଦ୍ଧି—7. Intellect. ୮ । ସଂକେତ; ହସ୍ତାଦି ଦ୍ୱାରା ଅର୍ଥ-ସୂଚନା—8. A sign; a significant sign; gesture. ୯ । [ବ୍ୟାକରଣ] ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ— 9. (grammar] A noun. ୧୦ । (ବ୍ୟାକରଣ) —ବିଶିଷ୍ଟ ଅର୍ଥ ବୋଧକ ବିଶେଷ୍ୟ ବା ନାମ; ବ୍ୟକ୍ତି ବା ସ୍ଥାନବିଶେଷର ନାମ—10. (grammar) Name or noun having a special meaning; proper name (Apte). ୧୧ । (ବ୍ୟାକରଣ) ପ୍ରତ୍ୟୟର ବ୍ୟାକରଣଗତ ନାମ—11. (grammar) A technical name for an affix (Apte). ୧୨ । ବେଦମାତା ଗାୟତ୍ରୀ ଦେବୀ; ଗାୟତ୍ରୀ ମନ୍ତ୍ର—12. The mystic formula 'Gāyatrī' said to be the mother of the Bedas. ୧୩ । ସୂର୍ଯ୍ୟପତ୍ନୀ (ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଅନ୍ୟ ପତ୍ନୀଙ୍କ ନାମ ଛାୟା)—13. Name of one of the two wives of the Sun-god [ଦ୍ର—ସଂଜ୍ଞା ବିଶ୍ୱକର୍ମାଙ୍କ କନ୍ୟା । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେବ ଏହାଙ୍କ ପାଣି ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । କଥିତ ଅଛି ଯେ, ଏ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ପ୍ରଖର ତେଜ ସହିବାକୁ ଅକ୍ଷମା ହୋଇ ଅପଣା ଭଳିଆ ଛାୟା ନାମ୍ନୀ ଏକ ରମଣୀଙ୍କୁ ସୃଷ୍ଟି କରି ତାଙ୍କୁ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ନିକଟରେ ରଖିଦେଇ ନିଜେ ଗୋପନରେ ପିତାଳୟକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ଏହି ଛାୟାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଶନି ଗ୍ରହଙ୍କର ଜନ୍ମ ହେଲା । ପରେ ବିଶ୍ୱକର୍ମା ଏହା ଅବଗତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ତିରସ୍କାର କରିବାରୁ ସେ ଅଶ୍ୱମାନରେ ପିତୃଗୃହ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଉତ୍ତର କୁରୁବର୍ଷ ଦେଶରେ ଅଶ୍ୱିନୀ (ଘୋଟକୀ) ରୂପ ଗ୍ରହଣ କରି ବିଚରଣ କଲେ । ଅନନ୍ତର ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ତପୋବଳରେ ଏହା ଜାଣିପାରି ନିଜେ ଅଶ୍ୱରୂପ ଧାରଣ-ପୂର୍ବକ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଯାଇ ଅଶ୍ୱିନୀରୂପଧାରିଣୀ ସଂଜ୍ଞାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଳିତ ହେଲେ ଏବଂ ସେଠାରେ ତାଙ୍କ ଔରସରେ ସଂଜ୍ଞାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ପ୍ରଥମ ଯୁଗଳ ଅଶ୍ୱିନୀ-କୁମାର ଦ୍ୱୟ ଜାତ ହେଲେ । ଅଶ୍ୱିନୀରୂପ ଧାରଣ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ସଂଜ୍ଞାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଔରସରେ ବୈବସ୍ୱତ ମନୁ, ଯମ ଓ ଯମୁନାଙ୍କର ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା ।] ଦେ. ବି—

ସଂଜ୍ଞା ୧ । ବଂଶୋପାଧି—1. Family-title. ୨ । ବିଜ୍ଞାନ, ଶାସ୍ତ୍ରବିଦ୍ୟାଦିରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ସ୍ୱରୂପ ବର୍ଣ୍ଣନା—2. The definition of technical and scientific terms.

ସଂଜ୍ଞାନ—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ଜ୍ଞା ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଜ୍ଞାନ—Samjñāna 1. Knowledge; sensation. ୨ । ଚେତନା—(ସଞ୍ଜ୍ଞାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Consciousness. ୩ । ସଂକେତ—3. Sign; gesture.

ସଂଜ୍ଞାପନ—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ଜ୍ଞା, ଧାତୁ ଣିଚ ଣିଜି ଧାତୁ = ଜଣାଇବା + ଭାବ. Samjñāpana ଅନ)—ବିଜ୍ଞାପନ; ଜଣାଇବା—Notifying; (ସଞ୍ଜ୍ଞାପନ—ଅନ୍ୟରୂପ) the making of a thing [ସଂଜ୍ଞାପିତ, ସଂଜ୍ଞାପୟିତୃ, ସଂଜ୍ଞାପ୍ୟ—ବିଶ୍ର] known.

ସଂଜ୍ଞା ବିଘାତୀ—ସଂ. ବି (ସଂଜ୍ଞା + ବି + ହନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; Samjñā bighātī ୧ମା. ୧ବ)—ଯାହା ଚୈତନ୍ୟ ଲୋପ [ସଂଜ୍ଞାବିଘାତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] କରେ—Causing loss of consciousness.

ସଂଜ୍ଞା ବିପର୍ଯ୍ୟୟ(ର୍ଯ୍ୟ)—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଚେତନାର ନାଶ—Samjñā biparjya(rja)ya Loss of consciousness (Apte)

ସଂଜ୍ଞା ଲବ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଲବ୍ଧସଂଜ୍ଞ; ଲବ୍ଧଚେତନ—Samjñā labdha One who has regained [ସଂଜ୍ଞାଲବ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ] consciousness.

ସଂଜ୍ଞା ଲାଭ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଚେତନା ଲାଭ—Samjñā lābha Regaining of consciousness.

ସଂଜ୍ଞା ଲୋପ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଚେତନା ବୁଡ଼ିଯିବା; ବେହୋସ ହେବା ଅବସ୍ଥା—Samjñā lopa Loss of consciousness; becoming senseless.

ସଂଜ୍ଞା ଶୂନ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୩ୟା ତତ୍)—ଅଚେତନ—Unconscious; devoid of sense. Samjñā śūnya [ସଂଜ୍ଞାଶୂନ—ଅନ୍ୟରୂପ] (ସଂଜ୍ଞାଶୂନ୍ୟା, ସଂଜ୍ଞାଶୂନ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂଜ୍ଞା ସୁତ—ସଂ. ବି—୧ । ଯମ—1. The God of death. ୨ । ବୈବସ୍ୱତ ମନୁ—2. Baibaswata Manu. ୩ । ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାର ଦ୍ୱୟ—3. The twin Aswini-kumars. ୪ । ଶନିଗ୍ରହ (ପ୍ରାଚୀନବାଦ)—4. The planet- Saturn. Samjñā suta

ସଂଜ୍ଞା ସୁତା—ସଂ. ବି—ଯମୁନା (ନଦୀ)—Samjñāsutā The river Jamunā.

ସଂଜ୍ଞିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ସଂଜ୍ଞା + ସଂଜାତ. ଅର୍ଥରେ. ଇତ)—ସଂଜ୍ଞାରେ ବା ନାମରେ ଅଭିହିତ—Named as; known (ସଂଜ୍ଞିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) as; called. [ଯଥା—କର୍ମସଂଜ୍ଞିତ = ଯାହାକୁ [ସଞ୍ଜ୍ଞିତ—ଅନ୍ୟରୂପ] ଲୋକେ 'କର୍ମ' ନାମରେ ଡାକନ୍ତି ।]

[ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ କେବଳ ଅନ୍ୟ ନାମ ବା ବିଶେଷ୍ୟ ସହିତ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ, ଯଥା ଗୋପାଳସଂଜ୍ଞିତ ।]

ସଂଜ୍ଞୁ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସମ୍ = ମିଳିତ + ଜାନୁ; ଜାନୁ ସ୍ଥଳରେ 'ଜ୍ଞ' ଆଦେଶ; ମିଳିତ ହୋଇଅଛି ଜାନୁଦ୍ୱୟ (ସଞ୍ଜ୍ଞୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଯାହାର)—୧ । ଯାହାର ଦୁଇଟି ଯାକ ଅଣ୍ଡ ପରସ୍ପର ସହିତ ମିଳି ଯାଇଅଛି—1. (a person)

Having the two knees joined together.
୨ । ଗୁଣ୍ଡଲଦେବେଳେ ଯାହାର ଦୁଇ ଅଣ୍ଟୁ ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ବାଜେ—2. Knock-kneed. (Apte)

ସଂଜ୍ୱର—ସଂ. ବି—ସଞ୍ଜ୍ୱର (ଦେଖ)— añjwara, (See)
Samjwara (ସଞ୍ଜ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଂଜ୍ୟା—ଗ୍ରା. ବି—ସଞ୍ଜ୍ୟା (ଦେଖ)—Sañjyā. (See)
Samjyā (ସଞ୍ଜ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଂଟା(ଟେ)ଇବା—ସଣ୍ଟାଇବା (ଦେଖ)
Samṭā(ṭe)ibā Saṇṭāibā (See)

ସଂଠ—ପ୍ରାଦେ. (ଅଠମଣ୍ଟିକ) ବିଣ—ସଣ୍ଠ (ଦେଖ)
Samṭha Saṇṭha. (See)

ସଂଠଣ(ଣା) —ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ସଣ୍ଠଣ (ଦେଖ)—Saṇṭhaṇa.
Samṭhaṇa (ṇā) (ସଂଠୁଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) (See)

ସଂଡ—ସଂ. ବି—ସଣ୍ଡ (ଦେଖ)—Saṇḍa. (See)
Samḍa (ସଞ୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଂଡା(ଡେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଣ୍ଡେଇବା (ଦେଖ)
Samḍā(ḍe)ibā Saṇḍeibā. (See)

ସଂଡାଶ(ଶି)—ବୈଦେ. ବି—ସଣ୍ଡାଶ (ଦେଖ)
Samḍāś(śi) Saṇḍāś (See)

ସଂଡାଶି—ଦେ. ବି—ସଣ୍ଡାଶି (ଦେଖ)
Samḍāśi Saṇḍāśi. (See)

ସଂଡିଶ—ସଂ. ବି—ସଣ୍ଡିଶ (ଦେଖ) —Saṇḍiśa. (See)
Samḍiśa (ଞ୍ଚଡିଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଂଡୀନ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ—ସଣ୍ଡୀନ (ଦେଖ)—Saṇḍīna. (See)
Samḍīna (ସଞ୍ଚଡୀନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଂଡୁଆଶି—ଦେ. ବି—ସଣ୍ଡୁଆଶି (ଦେଖ)
Samḍuāśi Saṇḍuāśi. (See)

ସଂଡୁଆସ—ପ୍ରାଦେ. (ଉତ୍କଳ ବାଲେଶ୍ୱର) ବି—ସଣ୍ଡୁଆସ (ଦେଖ)
Samḍuāsa Saṇḍuāsa. (See)

ସଂଡେ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି—ସଣ୍ଡେ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samḍe (etc) Saṇḍe etc. (See)

ସଂଢିଆ—ଦେ. ବି—ସଣ୍ଢିଆ (ଦେଖ)—Saṇḍhiā. (See)
Samḍhiā [ସଂଢିଆଳ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ସଂତ(ଇତ୍ୟାଦି) —ସ. ଓ ଦେ-ବି—ସନ୍ତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samta (etc) Santa etc (See)

ସଂତକ(ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ସନ୍ତକ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samtaka(etc) Santaka etc (See)

ସଂତତ(ଇତ୍ୟାଦି)—ସ. ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ—ସନ୍ତତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samtata (etc) Santata etc (See)

ସଂତତି—ସଂ. ଓ ଦେ. ବି—ସନ୍ତତି (ଦେଖ)
Samtati Santati (See)

ସଂତତେ—ଦେ. ଅ—ସନ୍ତତେ (ଦେଖ)
Samtate Santate (See)

ସଂତପତ(ନ୍ତ, ନ୍ଥ)—ପ୍ରା. ବିଣ—ସନ୍ତପତ (ଦେଖ)
Samtapata (nta, ntha) Santapata (See)

ସଂତପତି—ଦେ. ବି—ସନ୍ତପତି (ଦେଖ)
Samtapati Santapati (See)

ସଂତପ୍ତ—ସଂ ବିଣ ପୁଂ—ସନ୍ତପ୍ତ (ଦେଖ) Santapta (See)
Samtapta (ସନ୍ତପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ; ସନ୍ତପ୍ତ,ସନ୍ତାପ—ବି)

ସଂତମସ—ସଂ. ବି—ସନ୍ତମସ (ଦେଖ)
Samtamasa Santamasa (See)

ସଂତରଣ (ଇତ୍ୟାଦି) —ସଂ. ବି—ସନ୍ତରଣ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samtaraṇa (etc) Santaraṇa etc (See)

ସଂତର ପଂତର—ଦେ. ବିଣ—ସନ୍ତର ପନ୍ତର (ଦେଖ)
Samtara pamtara Santara pantara (See)

ସଂତରା(ଇତ୍ୟାଦି) —ଦେ. ବି—ସନ୍ତରା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samtarā (etc) Santarā etc(See)

ସଂତରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ପଦ୍ୟ) —ସନ୍ତରିବା (ଦେଖ) —
Samtaribā Santaribā (See)

ସଂତର୍ପଣ(ଇତ୍ୟାଦି) —ସଂ. ବି—ସନ୍ତର୍ପଣ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Samtarpaṇa (etc) Santarpaṇa etc (See)

ସଂତସଂତିଆ —ଦେ: ବିଣ—ସନ୍ତ ସନ୍ତିଆ (ଦେଖ)—
Samtasamtiā Santasantiā (See)

ସଂତା—ଦେ. ବିଣ ଓ ବି—ସନ୍ତା (ଦେଖ)—
Samtā Santā (See

ସଂତା(ତେ)ଇବା—ଦେ: କ୍ରି—ସନ୍ତାଇବା (ଦେଖ) —
Samtā(te)ibā Santāibā (See)

ସଂତା(ତେ)ଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ସନ୍ତାଇ ହେବା (ଦେଖ)—
Samtā(te)i hebā Santāi hebā (See)

ସଂତାନ(ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସନ୍ତାନ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Samtāna (etc) Santāna etc (See)

ସଂତାନକ—ସଂ: ବି—ସନ୍ତାନକ (ଦେଖ) —
Samtānaka Santānaka (See)

ସଂତାନିକା—ସଂ: ବି—ସନ୍ତାନିକା (ଦେଖ)—
Samtānikā Santānikā (See)

ସଂତାନିତ—ସଂ: ବିଣ. ପୁ.— ସନ୍ତାନିତ (ଦେଖ)
Samtānita (ସନ୍ତାନିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Santānita (See)

ସଂତାନି ପଂତାନି(ଇତ୍ୟାଦି) — ଦେ: ବି—ସନ୍ତାନି ପନ୍ତାନି ଇତ୍ୟାଦି(ଦେଖ)
Samtāni pamtāni(etc) Santāni pantāni etc(See)

ସଂତାପ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ; ବି—ସନ୍ତାପ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samtāpa (etc) Santāpa etc (See)

ସଂତାପନ—ସଂ. ବି—ସନ୍ତାପନ (ଦେଖ) —
Samtāpana Santāpana (See)

ସଂତାପନୀୟ —ସଂ. ବିଣ—ସନ୍ତାପନୀୟ (ଦେଖ) —
Samtapanīya Santāpanīya (See)

ସଂତାପିତ —ସଂ. ବିଣ—ସନ୍ତାପିତ (ଦେଖ) —
Samtāpita Santāpita (See)

ସଂତାପି ହେବା ଦେ: କ୍ରି—ସନ୍ତାପି ହେବା (ଦେଖ)—
Samtāpi hebā Santāpi hebā (See)

ସଂତାପୀ—ସଂ. ବିଣ—ସନ୍ତାପୀ (ଦେଖ) —
Samtāpī (ସନ୍ତାପିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Santāpī (See)

ସଂତି—ସଂ. ବି—ସନ୍ତି (ଦେଖ)—
Samti Santi (See)

ସଂତିଆ—ଦେ. ବିଣ: ପୁଂ—ସନ୍ତିଆ (ଦେଖ)—
Samtiā (ସନ୍ତ୍ରେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) Santiā (See)

ସଂତୁ(ତୋ)ଲା—ଦେ. ବି ସନ୍ତୁଲା (ଦେଖ)—
Samtu(to)lā Santulā (See)

ସଂତୁଲା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ସନ୍ତୁଲାଇବା (ଦେଖ)—
Samtulā (le) ibā Santulāibā (See)

ସଂତୁଲିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସନ୍ତୁଲିବା (ଦେଖ)
Samtulibā Santulibā (See)

ସଂତୁଲି ହେବା—ଦେ: କ୍ରି—ସନ୍ତୁଲି ହେବା (ଦେଖ)—
Samtuli hebā Santuli heba (See)

ସଂତୁଷ୍ଟ(ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Samtushṭa (etc) (ସଂତୁଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Santushṭa etc (See)

ସଂତୁଷ୍ଟି (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସନ୍ତୁଷ୍ଟି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Samtushṭi (etc) Santushṭi etc (See)

ସଂତୋଳନ—ସଂ: ବି—ସନ୍ତୋଳନ (ଦେଖ)—
Samtolana Santolana (See)

ସଂତୋଷ(ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ ବି—ସନ୍ତୋଷ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Samtosha (etc) Santosha etc (See)

ସଂତୋଷଣୀୟ—ସଂ: ବିଣ.—ସନ୍ତୋଷଣୀୟ (ଦେଖ)—
Samtoshaṇīya Santoshaṇīya (See)

ସଂତୋଷିବା—ଦେ. କ୍ରି (ପଦ୍ୟ)—ସନ୍ତୋଷିବା (ଦେଖ)—
Samtoshibā santoshibā (See)

ସଂତୋଷୀ—ସଂ: ବିଣ. ପୁଂ—ସନ୍ତୋଷୀ (ଦେଖ)—
Samtoshī (ସନ୍ତୋଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Santoshī (See)

ସଂତ୍ରସ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସନ୍ତ୍ରସ୍ତ (ଦେଖ)—
Samtrasta (ସନ୍ତ୍ରସ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Santraasta (See)

ସଂତ୍ରା—ଦେ: ବି: ଓ ବିଣ—ସନ୍ତ୍ରା (ଦେଖ)—
Samtrā Santrā (See)

ସଂତ୍ରାସ—ସଂ: ବି—ସନ୍ତ୍ରାସ (ଦେଖ)—
Samtrāsa Santrāsa (See)

ସଂତ୍ରାସିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସନ୍ତ୍ରାସିତ (ଦେଖ)
Samtrāsita (ସଂତ୍ରାସିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Santrāsita (See)

ସଂଥ(ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି:—ସନ୍ଥ (ଇତ୍ୟାଦି)
Samtha (etc) Santha etc (See)

ସଂଥା—ଦେ: ବି—ସନ୍ଥା (ଦେଖ)—
Samthā Santhā (See)

ସଂଦ—ବୈଦେ. ବି—ସନ୍ଦ (ଦେଖ)
Samda Sanda (See)

ସଂଦଂଶ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସନ୍ଦଂଶ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samdamsa (etc) Sandamsa etc. (See)

ସଂଦରସ୍—ବୈଦେ. ବି—ସନ୍ଦରସ୍ (ଦେଖ)
Samdaras Sandaras (See)

ସଂଦର୍ଭ—ସଂ. ବି—ସନ୍ଦର୍ଭ (ଦେଖ)
Samdarbha Sandarbha (See)

ସଂଦର୍ଶନ—ସଂ. ବି—ସନ୍ଦର୍ଶନ (ଦେଖ)
Samdarśana Sandaraśana (See)

ସଂଦଷ୍ଟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବିଣ—ସନ୍ଦଷ୍ଟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samdashṭa (etc). Sandashṭa etc. (See)

ସଂଦାର୍ଦ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି—ସନ୍ଦାର୍ଦ (ଦେଖ)
Samdārda Sandārda (See)

ସଂଦାନ—ସଂ. ବି—ସନ୍ଦାନ (ଦେଖ)
Samdāna (ସଂଦାନ୍ତ—ବିଣ) Sandāna (See)

ସଂଦାନିତ—ସଂ. ବିଣ—ସନ୍ଦାନିତ (ଦେଖ)
Samdānita Sandānita (See)

ସଂଦାନିନୀ—ସଂ. ବି—ସନ୍ଦାନିନୀ (ଦେଖ)
Samdānini Sandānini (See)

ସଂଦାବ—ସଂ. ବି—ସନ୍ଦାବ (ଦେଖ)
Samdāba Sandāba (See)

ସଂଦି—ପ୍ରା. ବି—ସନ୍ଦି (ଦେଖ)
Samdi Sandi (See)

ସଂଦିଆ (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବି—ସନ୍ଧିଆ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samdia (etc.) Sandhiā etc. (See)

ସଂଦିଆସି—ପ୍ରା. ବି—ସନ୍ଦିଆସି (ଦେଖ)
Samdiāsi Sandiāsi (See)

ସଂଦିଗ୍ଧ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samdigdha (etc). (ସଂଦିଗ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) Sandigdha etc. (See)

ସଂଦିଗ୍ଧତା—ସଂ. ବି—ସନ୍ଦିଗ୍ଧତା (ଦେଖ)
Samdigdhatā Sandigdhatā (See)

ସଂଦିତ—ସଂ. ବିଣ—ସନ୍ଦିତ (ଦେଖ)
Samdita Sandita (See)

ସଂଦିଶା—ପ୍ରା. ବି—ସନ୍ଦିଶା (ଦେଖ)
Samdisā Sandisā (See)

ସଂଦିଷ୍ଟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସନ୍ଦିଷ୍ଟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samdishṭa (etc) Sandishṭa etc. (See)

ସଂଦିହାନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସନ୍ଦିହାନ (ଦେଖ)
Samdihāna (ସନ୍ଦିହାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Sandihāna (See)

ସଂଦୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ସନ୍ଦୀ (ଦେଖ)
Samdī Sandī (See)

ସଂଦୀପ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ବୈଦୀକ)—ସନ୍ଦୀପ୍ୟ (ଦେଖ)
Samdipya Sandīpya (See)

ସଂଦ୍ରୁବ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ—ସଂଦ୍ରୁବ୍ଧ (ଦେଖ)
Samdrubdha Sandrubdha (See)

ସଂଦେ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି—ସନ୍ଦେ (ଦେଖ)
Samde Sande (See)

ସଂଦେଶ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସନ୍ଦେଶ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samdeśa (etc) Sandeśa etc. (See)

ସଂଦେହ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସନ୍ଦେହ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
S ṁdeha (etc.) Sandeha etc. (see)
ସଂଦେହୀ—ସଂ ଓ ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ସନ୍ଦେହୀ (ଦେଖ)
Saṁdehī Sandehī (see)
ସଂଦୋହ—ସଂ. ବି—ସନ୍ଦୋହ (ଦେଖ)
Saṁdoha Sandoha (see)
ସଂଦ୍ରବ—ସଂ ଓ ଦେ. ବି—ସଂନ୍ଦ୍ରାବ (ଦେଖ)
Saṁdrāba Sandrāba (see)
ସଂଧା (ଇତ୍ୟାଦି) – ସଂ. ବି. ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ସନ୍ଧା ଇତ୍ୟାଦି(ଦେଖ)
S ṁdhā (etc). Sandhā etc. (see)
ସଂଧା(ଧେ)ଇବା – ଦେ. କ୍ରି—ସନ୍ଧାଇବା (ଦେଖ)
S ṁdhā(dhe)ibā Sandhāibā (see)
ସଂଧାତବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ—ସନ୍ଧାତବ୍ୟ (ଦେଖ)
S ṁdhātabya Sandhātabya (ee)
ସଂଧାନ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସନ୍ଧାନ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
S ṁdhāna etc. Sandhāna etc, (see)
ସଂଧାନ—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ସନ୍ଧାନ (ଦେଖ)
Saṁdhān Sandhān (See)
(ସଂଧାନିଆ – ଅନ୍ୟ ବିଣ ରୂପ)
ସଂଧାନିକା—ସଂ. ବି—ସନ୍ଧାନିକା (ଦେଖ)
Saṁdhānikā Sandhānikā (See)
ସଂଧାନିତ – ସଂ. ବିଣ—ସନ୍ଧାନିତ (ଦେଖ)
Saṁdhānita Sandhānita (see)
ସଂଧାନୀ – ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସନ୍ଧାନୀ (ଦେଖ)
Saṁdhānī (ସଂଧାନିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Sandhānī (See)
ସଂଧି (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ଓ ଦେ. ବି ସନ୍ଧି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
S ṁdhi (etc). S ndhi etc. (see)
ସଂଧିଆ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ ଓ ଗ୍ରା ବି—ସନ୍ଧିଆ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
S ṁdhiā (etc) Sandhiā etc. (see)
ସଂଧିଆସୀ ଗ୍ରା. ବି—ସନ୍ଧିଆସୀ (ଦେଖ)
S ṁdhiāsī Sandhiāsī (see)
ସଂଧିକା—ସଂ ବି—ସନ୍ଧିକା (ଦେଖ)
S ṁdhika Sandhika (see)
ସଂଧିକା – ସଂ ବି—ସନ୍ଧିକା (ଦେଖ)
Saṁdhikā Sandhikā (see)
ସଂଧିଜ—ସଂ. ବିଣ—ସନ୍ଧିଜ (ଦେଖ)
Saṁdhija Sandhija (see)
ସଂଧିତ୍ସା ସଂ. ବି—ସନ୍ଧିତ୍ସା (ଦେଖ)
Saṁdhitsā Sandhitsā (see)
ସଂଧିତ୍ସୁ—ସଂ ବିଣ—ସନ୍ଧିତ୍ସୁ (ଦେଖ)
S ṁdhitsu Sandhitsu (see)
ସଂଧିତ ସଂ. ବିଣ—ସନ୍ଧିତ (ଦେଖ)
S ṁdhita Sandhita (see)
ସଂଧିନୀ – ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ସନ୍ଧିନୀ (ଦେଖ)
Saṁdhinī Sandhinī (see)

ସଂଧିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସନ୍ଧିବା (ଦେଖ)
S ṁdhibā Sandhibā (see)
ସଂଧିଲା—ସଂ. ବି—ସନ୍ଧିଲା (ଦେଖ)
S ṁdhilā Sandhilā (see)
ସଂଧୁକ୍ଷଣ—ସଂ. ବି—ସନ୍ଧୁକ୍ଷଣ (ଦେଖ)
Saṁdhukshaṇa Sandhukshaṇa (see)
ସଂଧୁକ୍ଷିତ—ସଂ. ବି—ସନ୍ଧୁକ୍ଷିତ (ଦେଖ)
S ṁdhukshita S ndhukshita (see)
ସଂଧେଅ—ଗ୍ରା. ବି (ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ସନ୍ଧେଅ (ଦେଖ)
Saṁdhea Sandhea (see)
ସଂଧେୟ—ସଂ. ବିଣ—ସନ୍ଧେୟ (ଦେଖ)
S ṁdheya Sandheya (see)
ସଂଧ୍ୟା (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସନ୍ଧ୍ୟା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
S ṁdhyā (etc) Sandhyā etc (see)
ସଂନତ—ସଂ. ବିଣ—ସନ୍ନତ (ଦେଖ)
S ṁnata Sannata (see)
ସଂନତି—ସଂ. ବି—ସନ୍ନତି (ଦେଖ)
Saṁnati Sannati (see)
ସଂନଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସନ୍ନଦ୍ଧ (ଦେଖ)
Saṁnaddha Sannaddha (see)
ସଂନମନ—ସଂ. ବି—ସନ୍ନମନ (ଦେଖ)
S ṁnamana Sannamana (see)
ସଂନୟ—ସଂ. ବି—ସନ୍ନୟ (ଦେଖ)
S ṁnaya Sannaya (see)
ସଂନହନ—ସଂ. ବି—ସନ୍ନହନ (ଦେଖ)
Saṁnahana Sannahana (see)
ସଂନାହ—ସଂ. ବି—ସନ୍ନାହ (ଦେଖ)
Saṁnāha Sannāha (see)
ସଂନାହ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ଓ ବି—ସନ୍ନାହ୍ୟ (ଦେଖ)
S ṁnāhya Sannāhya (see)
ସଂନିକଟ—ସଂ. ବିଣ—ସନ୍ନିକଟ (ଦେଖ)
S ṁnikaṭa Sannikaṭa (see)
ସଂନିକର୍ଷ—ସଂ. ବି—ସନ୍ନିକର୍ଷ (ଦେଖ)
S ṁnikarsha Sannikarsha (see)
ସଂନିକର୍ଷଣ—ସଂ. ବି—ସନ୍ନିକର୍ଷଣ (ଦେଖ)
S ṁnikarshaṇa Sannikarshaṇa (see)
ସଂନିକୃଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ—ସନ୍ନିକୃଷ୍ଟ (ଦେଖ)
S ṁnikṛushṭa Sannikṛushṭa (see)
ସଂନିଧ—ସଂ. ବି—ସନ୍ନିଧ (ଦେଖ)
S ṁnidha Sannidha (see)
ସଂନିଧାନ—ସଂ. ବି—ସନ୍ନିଧାନ (ଦେଖ)
S ṁnidhāna Sannidhāna (see)
ସଂନିଧାପନ(ନା)—ସଂ. ବି—ସନ୍ନିଧାପନ (ଦେଖ)
Saṁnidhāpana(nā) Sannidhāpana (see)

ସଂନିଧାପନୀ ମୁଦ୍ରା—ସଂ. ବି—ସନ୍ନିଧାପନୀ ମୁଦ୍ରା (ଦେଖ)
Samnidhāpanī mudrā Sannidhāpanī mudrā (see)

ସଂନିଧି (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସନ୍ନିଧି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samnidhi (etc) Sannidhi etc (see)

ସଂନିପତନ—ସଂ. ବି—ସନ୍ନିପତନ (ଦେଖ)
Samnipatana Sannipatana (see)

ସଂନିପତିତ—ସଂ. ବିଣ—ସନ୍ନିପତିତ (ଦେଖ)
Samnipatita Sannipatita (see)

ସଂନିପାତ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସନ୍ନିପାତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samnipāta (etc) Sannipāt etc (see)

ସଂନିପାତନ—ସଂ. ବି—ସନ୍ନିପାତନ (ଦେଖ
Samnipātana Sannipātana (see)

ସଂନିବଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ—ସନ୍ନିବଦ୍ଧ (ଦେଖ)
Samnibaddha S nnibaddha (see)

ସଂନିବନ୍ଧ—ସଂ. ବି—ସନ୍ନିବନ୍ଧ (ଦେଖ)
Samnibandha Sannibandha (see)

ସଂନିବନ୍ଧନ—ସଂ. ବି—ସନ୍ନିବନ୍ଧନ (ଦେଖ
Samnibandhana Sannibandhana (see)

ସଂନିବିଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ—ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ (ଦେଖ)
Samnibishṭa S nnibishṭa (see)

ସଂନିବୃତ୍ତ—ସଂ. ବିଣ—ସନ୍ନିବୃତ୍ତ (ଦେଖ)
Samnibṛutta nnibṛutta (see)

ସଂନିବୃତ୍ତି—ସଂ. ବି—ସନ୍ନିବୃତ୍ତି (ଦେଖ)
Samnibṛutti Sannibṛutti (see)

ସଂନିବେଶ—ସଂ. ବି—ସନ୍ନିବେଶ (ଦେଖ)
Samnibesa (ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ—ବିଣ) Sannibesa (see)

ସଂନିଭ—ସଂ. ବିଣ—ସନ୍ନିଭ (ଦେଖ)
Samnibha nnibha (see)

ସଂନିହିତ—ସଂ. ବିଣ—ସନ୍ନିହିତ (ଦେଖ)
Samnihita Sannihita (see)

ସଂନ୍ୟସ୍ତ—ସଂ. ବିଣ—ସନ୍ନ୍ୟସ୍ତ (ଦେଖ)
Samnyasta Sannyasta (see)

ସଂନ୍ୟାସ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସନ୍ନ୍ୟାସ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samnyāsa(etc) Sannyāsa etc (see)

ସଂନ୍ୟାସନ—ସଂ. ବି—ସନ୍ନ୍ୟାସନ (ଦେଖ)
Samnyāsana Sannyāsana (see)

ସଂନ୍ୟାସିନୀ—ସଂ. ବିଣ. ଓ ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—ସନ୍ନ୍ୟାସିନୀ (ଦେଖ)
S mnyāsinī Sannyāsinī (see)

ସଂନ୍ୟାସୀ—ସଂ. ଓ ଦେ. ବିଣ ଓ ବି ପୁଂ—ସନ୍ନ୍ୟାସୀ (ଦେଖ)
Samnyāsī nnyāsī (see)

ସମ୍ପତ୍ [ଇତ୍ୟାଦି]—ଦେ. ବି—ସମ୍ପତ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
S mpat [etc] Sampat etc (see)

ସଂପତି—ପ୍ରା. ବି—ସମ୍ପତ୍ତି (ଦେଖ)
Sampati Sampatti (see)

ସଂପତ୍ତି [ଇତ୍ୟାଦି]—ସଂ. ବି—ସମ୍ପତ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sampatti [etc] Sampatti etc (see)

ସଂପତ୍ତି(ତି)ଆ—ଦେ. ବିଣ—ସମ୍ପତ୍ତିଆ (ଦେଖ)
Sampatti(ti)ā Sampattiā (see)

ସଂପଦ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସମ୍ପଦ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sampad (etc Sampad etc (see)

ସଂପଦ—ଦେ. ବି—ସମ୍ପଦ (ଦେଖ)
Sampada Sampada (see)

ସଂପଧି—ପ୍ରା. ବି (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—ସମ୍ପଧି (ଦେଖ)
Sampadhi Sampadhi (see)

ସଂପନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ପନ୍ନ (ଦେଖ)
Sampanna Sampanna (see)

ସଂପରାୟ—ସଂ. ବି—ସମ୍ପରାୟ (ଦେଖ)
Samparāya Samparāya (see)

ସଂପରାୟ[ୟି]କ—ସଂ. ବି—ସମ୍ପରାୟକ (ଦେଖ)
Samparāya[yi]ka Samparāyaka (see)

ସଂପରିଗ୍ରହ—ସଂ. ବି—ସମ୍ପରିଗ୍ରହ (ଦେଖ)
Samparigraha S mparigraha (see)

ସଂପର୍କ [ଇତ୍ୟାଦି]—ସଂ. ବି—ସମ୍ପର୍କ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samparka [etc] Samparka etc (see)

ସଂପର୍କୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସମ୍ପର୍କୀ (ଦେଖ)
Samparkī (ସପର୍କୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Samparkī (see)

ସଂପର୍କୀୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସମ୍ପର୍କୀୟ (ଦେଖ)
S mparkīya Samparkīya (see)

ସଂପର୍ଦା—ପ୍ରା. ବି (ସଂ. ସଂପ୍ରଦାୟ)—ସମ୍ପର୍ଦା (ଦେଖ)
Sampardā Sampardā (see)

ସଂପର୍ଦାନ—ପ୍ରା. ବି (ସଂ. ସଂପ୍ରଦାନ)—ସମ୍ପର୍ଦାନ (ଦେଖ)
Sampardāna Sampardāna(see)

ସଂପା[ଇତ୍ୟାଦି]—ସଂ.ବି. ଓ ଦେ:ବି ଓ ବିଣ—ସମ୍ପା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sampā [etc] Sampā etc (see)

ସଂପା[ପେ ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମ୍ପାଇବା (ଦେଖ)
Sampā[pe]ib Sampāibā (see)

ସଂପାକ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ—ସମ୍ପାକ (ଦେଖ)—Sampāka (see)
Sampāka ଦେ. ବି (ସଂ. ସୁପାକ)—ଭଲ ରାନ୍ଧଣା—Nice cooking. [ଉ ସକଳ ପରିବା ଏକଠାରେ ସିଝାଇଲେ । ନଳ ବିଧି ରାନ୍ଧଣାରେ ସଂପାକ କରିଲେ—ପ୍ରାଚୀ. ନଳଚରିତ ।]

ସଂପାଗ—ଦେ. ବି—ପାକ; ରୋଷେଇ—Cooking. (ଉ—ଚଉଣ
Sampāga ପଖାଳ ଚଉଳ ବାଲୀ । କହିଲ ସଂପାଗ ମନ ହୁଅଇ ପାକ रसोई —ପ୍ରତାପ. ଶଶିସେଣ ।)

ସମ୍ପାଗୀ—ଦେ. ବିଣ—ଯେ ନିଜର ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ନିଜ ହାତରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରେ—One who cooks his own food with his own hands.
Sampāgī ଯେ ସ୍ୱୟଂ ପାକକରେ स्वयंपाकी

ସଂପାଟ—ସଂ. ବି.—ସମ୍ପାଟ (ଦେଖ)
Sampāṭa Sampāṭa (see)

ସଂପାତ(ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସମ୍ପାତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sampāta (etc) Sampāta etc (see)

ସଂପାତି—ସଂ. ବି (ନାମ)—ସମ୍ପାତି ଦେଖ)
Sampāti Sampāti (see)

ସଂପାତିକ—ସଂ. ବି—ସମ୍ପାତିକ (ଦେଖ)
Sampātika Sampātika (see)

ସଂପାଦ(ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା. ବି (ସଂ. ସମ୍ପାଦ)—ସମ୍ପାଦ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sampāda (etc) Sampāda etc (see)

ସଂପାଦକ—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି. ପୁଂ—ସମ୍ପାଦକ (ଦେଖ)
Sampādaka (ସମ୍ପାଦିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Sampādaka (see)

ସଂପାଦକତା(ତ୍ୱ)—ସଂ: ବି—ସମ୍ପାଦକତା (ଦେଖ)
Sampādakatā (twa) Sampādakatā (see)

ସଂପାଦକୀୟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ପାଦକୀୟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sampādakīya (etc) Sampādakīya etc (see)

ସଂପାଦନ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସମ୍ପାଦନ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sampādana (etc) Sampādana etc (see)

ସଂପାଦନୀୟ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ପାଦନୀୟ (ଦେଖ)
Sampādanīya Sampadanīya (see)

ସଂପାଦୟିତା—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ—ସମ୍ପାଦୟିତା (ଦେଖ)
Sampādayitā Sampādayitā (see)
[ସମ୍ପାଦୟିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ସଂପାଦି (ଧାତୁ)—ସଂ—ସମ୍ପାଦି ଧାତୁ (ଦେଖ)
Sampādi (root) ampādi root (see)

ସଂପାଦିତ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ପାଦିତ (ଦେଖ)
Sampādita Sampādita (see)

ସଂପାଦିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମ୍ପାଦିବା (ଦେଖ)
Sampadibā Sampādibā (see)

ସଂପାଦ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି—ସମ୍ପାଦ୍ୟ (ଦେଖ).
Sampādya Sampādya (see)

ସଂପି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମ୍ପି ଦେବା (ଦେଖ)
Sampi debā Sampi debā (see)

ସଂପିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମ୍ପିବା (ଦେଖ)
Sampibā Sampibā (see)

ସଂପୀ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସମ୍ପୀ (ଦେଖ
Sampī (ସଂପେଣ୍ଡ—ଅନ୍ୟରୂପ) Sampī (see)

ସଂପୀଡ଼ (ଧାତୁ)—ସଂ—ସମ୍ପୀଡ଼ (ଧାତୁ) (ଦେଖ)
Sampīrd (root) Sampīrd root (see)

ସଂପୀଡ଼—ସଂ ବି—ସମ୍ପୀଡ଼ (ଦେଖ)
Sampīrda (ସଂପୀଡ଼ନ—ଅନ୍ୟରୂପ) Sampsrda (see)

ସଂପୀଡ଼ନୀୟ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ପୀଡ଼ନୀୟ (ଦେଖ)
Sampīrdanīya Sampīrdanīya (see)

ସଂପୀଡ଼ିତ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ପୀଡ଼ିତ (ଦେଖ)
Sampīrdita Sampīrdita (se)

ସଂପୀଡ୍ୟମାନ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ପୀଡ୍ୟମାନ (ଦେଖ)
Sampīdyamāna Sampīdyamāna (see)

ସଂପୀତି—ସଂ. ବି—ସମ୍ପୀତି (ଦେଖ)
Sampīti Sampīti (see)

ସଂପୁଟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ—ସମ୍ପୁଟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sampuṭa (etc). Sampuṭa etc. (see)

ସଂପୁଟକ—ସଂ. ବି—ସମ୍ପୁଟକ (ଦେଖ)
Sampuṭaka Sampuṭaka (see)

ସଂପୁଟିତ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ପୁଟିତ (ଦେଖ)
Sampuṭita Sampuṭita. (see)

ସଂପୁନ୍ନ(ନ୍ୟ)—ପ୍ରା. ବିଣ. (ସଂ. ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ)—ସମ୍ପୁନ୍ନ (ଦେଖ)
Sampunna(nya) Sampunna (see)

ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sampūrṇṇa (etc) Sampūrṇṇa etc. (see)

ସଂପୂର୍ଣ୍ଣତୟା—ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତୟା (ଦେଖ)
Sampūrṇṇatayā Sampūrṇṇatayā. (see)

ସଂପୂର୍ଣ୍ଣତର(ମ)—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତର (ଦେଖ
Sampūrṇṇatara(ma) Sampūrṇṇatara. (see)

ସଂପୂର୍ଣ୍ଣତା[ତ୍ୱ]—ସଂ. ବି—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତା (ଦେଖ)
Sampūrṇṇatā[twa] Sampūrṇṇatā. (see)

ସଂପୂର୍ଣ୍ଣା—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି ସ୍ତ୍ରୀ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣା (ଦେଖ)
Sampūrṇṇā Sampūrṇṇā. (see)

ସଂପୃକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ପୃକ୍ତ (ଦେଖ)
Sampṛukta Sampṛukta. (see)

ସଂପେଇ ଦେବା—ପ୍ରାଦେ. (ସାଳପୁର) କ୍ରି—ସମ୍ପେଇ ଦେବା (ଦେଖ)
Sampei debā Sampei debā. (see)

ସଂପେଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମ୍ପେଇବା (ଦେଖ)
Sampeibā Sampeibā. (see)

ସଂପୋଡ଼—ଦେ. ବି—ସମ୍ପୋଡ଼ (ଦେଖ)
Samporda Samporda. (See)

ସଂପୋଡ଼େ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ସମ୍ପୋଡ଼େ (ଦେଖ)
Samporde Samporde. (see)

ସଂପୋଷ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ପୋଷ୍ୟ (ଦେଖ)
Samposhyn Samposbyn. (see)

ସମ୍ପ୍ରତି—ସଂ. ଅ—ସମ୍ପ୍ରତି (ଦେଖ)
Samprati Samprati. (see)

ସମ୍ପ୍ରତିପତ୍ତି—ସଂ. ବି—ସମ୍ପ୍ରତିପତ୍ତି (ଦେଖ)
Sampratipatti Sampratipatti. (see)

ସମ୍ପ୍ରତିରୋଧ—ସଂ. ବି—ସମ୍ପ୍ରତିରୋଧ (ଦେଖ)
Sampratirodha Sampratirodha. (see)
(ସଂପ୍ରତିରୁଦ୍ଧ, ସଂପ୍ରତିରୋଧିତ—ବିଣ)

ସଂପ୍ରତିରୋଧକ—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି. ପୁଂ—ସମ୍ପ୍ରତିରୋଧକ (ଦେଖ)
Sampratirodhaka Sampratirodhaka. (see)

ସଂପ୍ରତୀତ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ପ୍ରତୀତ (ଦେଖ)
Sampratīta Sampratīta (see)

ସଂପ୍ରତୀତି—ସଂ. ବି—ସମ୍ପ୍ରତୀତି (ଦେଖ)
Sampratīti Sampratīti (see)
ସଂପ୍ରଦା—ଗ୍ରା. ବି—ସମ୍ପ୍ରଦା (ଦେଖ)
Sampradā Sampradā (see)
ସଂପ୍ରଦାତା—ସଂ ବିଣ ଓ ବି. ପୁଂ—ସମ୍ପ୍ରଦାତା (ଦେଖ)
Sampradātā [ସଂପ୍ରଦାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] Sampradātā (see)
ସଂପ୍ରଦାନ—ସଂ. ବି—ସମ୍ପ୍ରଦାନ (ଦେଖ)
Sampradāna (ସଂପ୍ରଦତ୍ତ—ବିଣ) Sampradāna (see)
ସଂପ୍ରଦାନୀୟ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ପ୍ରଦାନୀୟ (ଦେଖ)
Sampradānīya Sampradānīya (see)
ସଂପ୍ରଦାୟ (ଇତ୍ୟାଦି) – ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sampradāya (etc) Sampradāya etc (see)
ସଂପ୍ରଧାରଣ (ଣା)—ସଂ. ବି—ସମ୍ପ୍ରଧାରଣ (ଦେଖ)
Sampradhāraṇa [ଣ] Sampradhāraṇa (see)
ସଂପ୍ରପଦ—ସଂ. ବି—ସମ୍ପ୍ରପଦ (ଦେଖ)
Samprapada Samprapada (see)
ସଂପ୍ରଯୁକ୍ତ—ସଂ ବିଣ – ସମ୍ପ୍ରଯୁକ୍ତ (ଦେଖ)
Samprajukta Samprajukta (see)
[ସଂପ୍ର-ଯ ଭିତ-ଣିଜନ୍ତ କ୍ରିୟାଳକ୍ଷଣ—ବିଣ]
ସଂପ୍ରଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଗ – ସଂ. ବି. ପୁଂ—ସମ୍ପ୍ରଯୋଗ (ଦେଖ)
Samprai(yo)ga Samprajyoga (see)
ସଂପ୍ରଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଗୀ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ପ୍ରଯୋଗ (ଦେଖ)
Samprajo(yo)gī Samprajogī (see)
ସଂପ୍ରଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଜକ – ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ – ସମ୍ପ୍ରଯୋଜକ (ଦେଖ)
Samprajo(yo)jaka Samprajojaka (see)
[ସଂପ୍ରଯୋ (ଯ୍ୟୋ) ଜକା—ସ୍ତ୍ରୀ]
ସଂପ୍ରଯୋ(ଯ୍ୟୋ)ଜନ(ନା) —ସଂ ବି—ସମ୍ପ୍ରଯୋଜନ (ଦେଖ)
Samprajo(yo)jana(nā) Samprajojana (see)
ସଂପ୍ରସାଦ—ସଂ. ବି—ସମ୍ପ୍ରସାଦ (ଦେଖ)
Samprasāda Samprasāda (see)
ସଂପ୍ରସାରଣ—ସଂ. ବି—ସମ୍ପ୍ରସାରଣ (ଦେଖ)
Samprasāraṇa Samprasāraṇa (see)
[ସଂପ୍ରସାରିତ—ବିଣ]
ସଂପ୍ରସ୍ଥିତ—ସଂ ବିଣ – ସମ୍ପ୍ରସ୍ଥିତ (ଦେଖ)
Samprsthita [ସଂପ୍ରସ୍ଥାନ—ବି] Samprasthita (see)
ସଂପ୍ରହାର—ସଂ. ବି—ସମ୍ପ୍ରହାର (ଦେଖ)
Samprahār (ସଂପ୍ରହୃତ—ବିଣ, Samprahāra (see)
ସଂପ୍ରାପତ—ଦେ. ବିଣ—ସମ୍ପ୍ରାପତ (ଦେଖ)
Samprāpta Samprāpata (see)
ସଂପ୍ରାପ୍ତ—ସଂ ବିଣ—ସମ୍ପ୍ରାପ୍ତ (ଦେଖ)
Samprāpta (ସଂପ୍ରାପ୍ତି—ବି) Samprāpta (see)
ସଂପ୍ରୀତ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ପ୍ରୀତ ଦେଖ
Samprīta (ସଂପ୍ରୀତି – ବି) Samprīta (see)
ସଂପ୍ରେଷ—ସଂ. ବି—ସମ୍ପ୍ରେଷ (ଦେଖ)
Samprai<u>sh</u>a Samprai<u>sh</u>a (see)

ସଂପ୍ଲବ—ସଂ. ବି—ସମ୍ପ୍ଲବ (ଦେଖ)
Samplaba (ସଂପ୍ଲୁତ, ସଂପ୍ଲାବିତ—ବିଣ) Samplaba (see)
ସଂଫାଳ—ସଂ. ବି—ସମ୍ଫାଳ (ଦେଖ)
Samphāla Samphāla (see)
ସଂଫୁଲ୍ଲ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ଫୁଲ୍ଲ (ଦେଖ)
Samphulla Samphulla (see)
ସଂବ (ଧାତୁ)—ସମ୍ (ଧାତୁ) (ଦେଖ)
Samb root Samb root (see)
ସଂବା—ସଂ. ବି—ସମ୍ବା (ଦେଖ)
Samba Samb qee
ସଂବତ୍ସର—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ସଂବତ୍ସରର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—ସମ୍ବତ୍ସର
Sambahchhara (ଦେଖ)—Sambatsara(see)
ସଂବତ—ସଂ. ବି—ସମ୍ବତ୍ (ଦେଖ)
Sambat Sambat (see)
ସଂବତ୍ସର—ସଂ. ବି—ସମ୍ବତ୍ସର (ଦେଖ)
Sambatsara Sambatsara (see)
ସଂବଦନ—ସଂ. ବି—ସମ୍ବଦନ (ଦେଖ)
Sambadana Sambadana (see)
ସଂବଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ବଦ୍ଧ (ଦେଖ)
Sambaddha Sambaddha (see)
ସଂବନନ—ସଂ. ବି—ସମ୍ବନନ (ଦେଖ)
Sambanana Sambanana (see)
ସଂବନ୍ଧ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସମ୍ବନ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sambandha (etc.) Sambandha etc. (see)
ସଂବନ୍ଧା ସଂବନ୍ଧୀ—ଦେ. ବି—ସମ୍ବନ୍ଧା ସମ୍ବନ୍ଧୀ (ଦେଖ)
Sambandhā sambandhī
Sambandhā sambandhī (see)
ସଂବନ୍ଧିନୀ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ: ସ୍ତ୍ରୀ—ସମ୍ବନ୍ଧିନୀ (ଦେଖ)
Sambandhinī Sambandhinī (see)
ସଂବନ୍ଧୀ—ସଂ. ବିଣ. ଓ ବି. ପୁଂ—ସମ୍ବନ୍ଧୀ (ଦେଖ)
Sambandhī Sambandhī (see)
ସଂବନ୍ଧୀୟ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ଦେଖ)
Sambandhīya Sambandhīya (see)
ସଂବର (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସମ୍ବର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sambara (etc) Sambara etc (see)
ସଂବରଣ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି.—ସମ୍ବରଣ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sambaraṇa (etc) Sambaraṇa etc (see)
ସମ୍ବରି (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ.ସାମ୍ବରୀ)—ସମ୍ବରୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sambari (etc) Sambari etc (see)
ସଂବରିତ ସଂ ବିଣ.—ସମ୍ବରିତ (ଦେଖ)
Sambarita Sambarita (see)
ସଂବରିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ସଂ. ସଂବରଣ)—ସମ୍ବରିବା (ଦେଖ)
Sambaribā Sambaribā (see)
ସଂବରୀ—ସଂ. ବି. (ବୈଦ୍ୟକ)—ସମ୍ବରୀ (ଦେଖ)
Sambarī Sambarī (see)

ସଂବର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବ—ସମ୍ବର୍ତ୍ତ (ଦେଖ)
Sambartta Sambartta (See)

ସଂବର୍ତ୍ତକ—ସଂ. ବ—ସମ୍ବର୍ତ୍ତକ (ଦେଖ)
Sambarttaka Sambarttaka (See)

ସଂବର୍ତ୍ତକୀ—ସଂ. ବ—ସମ୍ବର୍ତ୍ତକୀ (ଦେଖ)
Sambarttakī Sambarttakī (See)

ସଂବର୍ତ୍ତି—ସଂ. ବ—ସମ୍ବର୍ତ୍ତି (ଦେଖ)
Sambartti (ସଂବର୍ତ୍ତକା—ଅନ୍ୟରୂପ) Sambartti (See)

ସଂବର୍ଦ୍ଧକ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧକ (ଦେଖ)
Sambarddhaka Sambarddhaka (See)
(ସଂବର୍ଦ୍ଧକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂବର୍ଦ୍ଧନ(ନା)—ସଂ. ବ—ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନ (ଦେଖ)
Sambardhhana(nā) Sambarddhana (See)

ସଂବର୍ଦ୍ଧିତ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବଣ—ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧିତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sambarddhita (etc) Sambardhita etc. (See)

ସଂବର୍ମ(ର୍ମ୍ମି)ତ—ସଂ. ବଣ—ସମ୍ବର୍ମ୍ମିତ (ଦେଖ)
Sambarmi(rmmi)ta Sambarmmita (See)

ସଂବଳ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବ—ସମ୍ବଳ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sambala (etc) Sambala etc. (See)

ସଂବଳା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ସମ୍ବଳା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sambalā (etc) Sambalā etc. (See)

ସଂବଲ୍ଲ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ସମ୍ବଲ୍ଲ (ଦେଖ)
Sambalā Sambalā (See)
[ସଂବଲ୍ଲ(ଲେ)ଇ, ସଂବଲେଣ୍ଡା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ସଂବଲ୍ଲ(ଲେ)ଇ ଗଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—ସମ୍ବଲ୍ଲଇ ଗଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Sambalā(le)ī gaṇḍa Sambalāī gaṇḍa (See)

ସଂବଳିତ—ସଂ. ବଣ—ସମ୍ବଳିତ (ଦେଖ)
Sinabalita Sambalita (See)

ସଂବସଥ—ସଂ. ବ—ସମ୍ବସଥ (ଦେଖ)
Sinabasatha Sambasatha (See)

ସଂବହ—ସଂ.ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ସମ୍ବହ (ଦେଖ)
Sambaha Sambaha (See)

ସଂବହିକା—ସଂ. ବ—ସମ୍ବହିକା (ଦେଖ)
Sambahikā Sambahikā (See)

ସଂବା(ବେ)ଇବା—ଦେ. ବ—ସମ୍ବାଇବା (ଦେଖ)
Sambā(be)ibā Sambāibā (ee)

ସଂବାକୃତ—ସଂ. ବ ଓ ବଣ—ସମ୍ବାକୃତ (ଦେଖ)—Sambākṛuta
Sambākṛuta (ଶଂବାକୃତ—ଅନ୍ୟରୂପ) (See)

ସଂବାଦ(ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବ—ସମ୍ବାଦ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sambāda (etc) Sambāda etc. (See)

ସଂବାଦୀ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ସମ୍ବାଦୀ (ଦେଖ)
Sambādī [ସ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] Sambādī (See)

ସଂବାଧ—ସଂ. ବ—ସମ୍ବାଧ (ଦେଖ)
Sambādha Sambādha (See)

ସଂବାଧନ—ସଂ. ବ—ସମ୍ବାଧନ (ଦେଖ)
Sambādhana (ସଂବାଧିତ—ବଣ) Sambādhana (See)

ସଂ(ସଁ)ବାର—ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ସମ୍ବାର (ଦେଖ)
Sam(sañ)bāra Sambāra (See)

ସଂ(ସଁ)ବାରିଆ—ସ୍ତ୍ରୀ, ବଣ ଓ ବ. ପୁଂ—ସମ୍ବାରିଆ (ଦେଖ)
Sam(sañ)bāriā [ସଂ(ସଁ)ବାରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] Sambāriā (See)

ସଂବାଳ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ସମ୍ବାଳ (ଦେଖ)
Sambāla Sambāla (See)

ସଂ(ସଁ)ବାଳି(ଳୁ)ଆ—ଦେ. ବ—ସମ୍ବାଳିଆ (ଦେଖ)
Sam(sañ)bāli(lu)ā Sambāliā (See)

ସଂବାଳିବା—ଦେ. ବ—ସମ୍ବାଳିବା (ଦେଖ)
Sambālibā Sambālibā (See)

ସଂବାସ—ସଂ. ବ—ସମ୍ବାସ (ଦେଖ)
Sambāsa Sambāsa (See)

ସଂବାହ—ସ. ବ—ସମ୍ବାହ (ଦେଖ
Sambāha Sambāha (See)

ସଂବାହକ—ସଂ. ବ. ଓ ବଣ. ପୁଂ—ସମ୍ବାହକ (ଦେଖ)
Sambāhaka (ସଂବାହିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Sambāhaka (See)

ସଂବାହନ—ସଂ. ବ—ସମ୍ବାହନ (ଦେଖ)
Sambāhana Sambāhana (See)

ସଂବାହିତ—ସଂ. ବଣ—ସମ୍ବାହିତ (ଦେଖ)
Sambāhita Sambāhita (See)

ସଂବିଗ୍ନ—ସଂ. ବଣ—ସମ୍ବିଗ୍ନ (ଦେଖ)
Sambigna Sambigna (ee)

ସଂବିତ—ସଂ. ବ—ସମ୍ବିତ (ଦେଖ)
Sambit Sambit (See)

ସଂବିତ୍ତି—ସଂ. ବ—ସମ୍ବିତ୍ତି (ଦେଖ)
Sambitti Sambitti (See)

ସଂବିଦ୍‌ବ୍ୟତିକ୍ରମ—ସଂ. ବ—ସମ୍ବିଦ୍ ବ୍ୟତିକ୍ରମ (ଦେଖ)
Sambid-byatikrama Sambid-byatikrama (See)

ସଂବିଦା(ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବ—ସମ୍ବିଦା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sambidā(etc) Sambidā etc. (See)

ସଂବିଦିତ—ସଂ. ବଣ—ସମ୍ବିଦିତ (ଦେଖ)
Sambidita Sambidita (See)

ସଂବିଧା—ସଂ. ବ—ସମ୍ବିଧା (ଦେଖ)
Sambidhā (ସଂବିଧାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) Sambidhā (See)

ସଂବିଭକ୍ତ—ସଂ: ବଣ—ସମ୍ବିଭକ୍ତ (ଦେଖ)
Sambibhakta (ସଂବିଭଗ—ବ) Sambibhakta (See)

ସଂବିଷ୍ଟ—ସଂ. ବଣ—ସମ୍ବିଷ୍ଟ (ଦେଖ
Sambishṭa (ସଂବେଶ—ବ) Sambishṭa (See)

ସଂବୀକ୍ଷଣ—ସଂ ବ.—ସମ୍ବୀକ୍ଷଣ (ଦେଖ)
Sambīkshaṇa (ସଂବୀକ୍ଷିତ—ବଣ) Sambīkshaṇa (See)

ସଂବୀତ—ସଂ. ବଣ—ସମ୍ବୀତ (ଦେଖ)
Sambīta Sambīta (See)

ସଂବୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ବୁଦ୍ଧ (ଦେଖ)
Sambuddha Sambuddha (See)

ସଂବୁଦ୍ଧି—ସଂ. ବି—ସମ୍ବୁଦ୍ଧି (ଦେଖ)
Sambuddhi Sambuddhi (See)

ସଂବୃତ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ବୃତ (ଦେଖ)
Sambṛuta Sambṛuta (See)

ସଂବୃତି—ସଂ. ବି—ସମ୍ବୃତି (ଦେଖ)
Sambṛuti ambṛuti (See)

ସଂବୃତ୍ତ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ବୃତ୍ତ (ଦେଖ)
Sambṛutta Sambṛutta (See)

ସଂବୃତ୍ତି—ସଂ. ବି—ସମ୍ବୃତ୍ତି (ଦେଖ)
Sambṛutti Sambṛutti (See)

ସଂବେଗ—ସଂ. ବି—ସମ୍ବେଗ (ଦେଖ)
Sambega Sambega (See)

ସଂବେଦ—ସଂ. ବି—ସମ୍ବେଦ (ଦେଖ)
Sambeda Sambeda (See)

ସଂବେଦନ(ନା)—ସଂ. ବି—ସମ୍ବେଦନ (ଦେଖ)
Sambedana(nā) Sambedana (See)

ସଂବେଦ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ବେଦ୍ୟ (ଦେଖ)
Sambedya Sambedya (See)

ସଂବେଶ—ସଂ. ବି—ସମ୍ବେଶ (ଦେଖ)
Sambeśa Sambeśa (See)

ସଂବେଶନ—ସଂ. ବି—ସମ୍ବେଶନ (ଦେଖ)
Sambeśana Sambeśana (See)

ସଂବୋଧ—ସଂ. ବି—ସମ୍ବୋଧ (ଦେଖ)
Sambodha Sambodha (See)

ସଂବୋଧନ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସମ୍ବୋଧନ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sambodhana (etc) Sambodhana etc. (See)
[ସମ୍ବୋଧିତ—ବିଣ]

ସଂବୋଧିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ)—ସମ୍ବୋଧିବା (ଦେଖ)
Sambodhibā Sambodhibā (See)

ସଂବ୍ୟାନ—ସଂ. ବି—ସମ୍ବ୍ୟାନ (ଦେଖ)
Sambyāna Sambyāna (See)

ସଂଭବ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସମ୍ଭବ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sambhaba (etc) Sambhaba etc. (See)

ସଂଭବତଃ—ସଂ. ଅ—ସମ୍ଭବତଃ (ଦେଖ)
Sambhabataḥ Sambhabataḥ (See)

ସଂଭବିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ)—ସମ୍ଭବିବା (ଦେଖ)
Sambhabibā Sambhabibā (See)

ସଂଭବୀ—ଦେ. ବିଣ—ସମ୍ଭବୀ (ଦେଖ)
Sambhabī Sambhabī (See)

ସଂଭବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ଭବ୍ୟ (ଦେଖ)
Sambhabya Sambhabya (See)

ସଂଭର(ବ)—ଦେ. ବି—ସମ୍ଭର (ଦେଖ)
Sambhara(rba) Sambhara (See)
[ସଂଭରବ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ସଂଭରବେ—ଦେ. କ. ବିଣ—ସମ୍ଭରବେ (ଦେଖ)
Sambharabe Sambharabe (See)

ସଂଭରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମ୍ଭରିବା (ଦେଖ)
Sambharibā Sambharibā (See)

ସଂଭଳ—ସଂ. ବି (ନାମ)—ସମ୍ଭଳ (ଦେଖ)
Sambhala Sambhala (See)

ସଂଭଳା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ସମ୍ଭଳା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sambhal (etc) Sambhalā etc. (See)

ସଂଭଳୀ—ସଂ. ବି ସ୍ତ୍ରୀ—ସମ୍ଭଳୀ (ଦେଖ)
Sambhalī Sambalī (See)

ସଂଭା(ଭେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମ୍ଭାଇବା (ଦେଖ)
Sambhā(bhe)ibā Sambhāibā (See)

ସଂଭାବନ—ସଂ. ବି—ସମ୍ଭାବନ (ଦେଖ)
Sambhābana Sambhābana (See)

ସଂଭାବନା (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସମ୍ଭାବନା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sambhābanā (etc) Sambhābanā etc (See)

ସଂଭାବନୀୟ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ଭାବନୀୟ (ଦେଖ)
Sambhābanīya Sambhābanīya (See)

ସଂଭାବିତ—ସଂ. ଓ ଦେ. ବିଣ—ସମ୍ଭାବିତ (ଦେଖ)
Sambhābita Sambhābita (See)

ସଂଭାବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ଭାବ୍ୟ (ଦେଖ,—Samhbābya (See)
Sambhābya (ସଂଭାବନୀୟ— ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଂଭାର—ସଂ. ବି—ସମ୍ଭାର (ଦେଖ)
Sambhāra Sambhāra (See)

ସଂଭାରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ସମ୍ଭାରେ (ଦେଖ)
Sambhāre Sambhāre (See)

ସଂଭାଳ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବିଣ—ସମ୍ଭାଳ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sambhāla (etc) Sambhāla etc (See)

ସଂଭାଳନ୍ତା—ଦେ. ବିଣ—ସମ୍ଭାଳନ୍ତା (ଦେଖ)
Sambhālantā Sambhālantā (See)

ସଂଭାଳିଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ ଓ ବି—ସମ୍ଭାଳିଆ (ଦେଖ)
Sambhāliā Sambhāliā (See)

ସଂଭାଳି ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମ୍ଭାଳି ନେବା (ଦେଖ)
Sambhāli nebā Sambhli nebā (See)

ସଂଭାଳିବ—ଦେ. କ୍ରି—ସମ୍ଭାଳିବା (ଦେଖ)
Sambhālibā Sambāhālibā (See)

ସଂଭାଳି ଜି(ହେ)ବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମ୍ଭାଳି ଜିବା (ଦେଖ)
Sambhāli ji(he)bā Sambhāli jibā (See)

ସଂଭାଳୁଆ—ଗ୍ରା. ବି—ଶୁଆଁବାଲି (ଦେଖ)
Sambhāluā Suāñbāli (See)

ସଂଭାଷ(ଷା)—ସଂ. ବି—ସମ୍ଭାଷ (ଦେଖ)
Sambhāsha(shā) Sambhāsha (See)

ସଂଭାଷଣ(ଣା)—ସଂ. ବି—ସମ୍ଭାଷଣ (ଦେଖ)
Sambhāshaṇa(ṇā) Sambhāshaṇa (See)

ସଂଭାଷଣା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମ୍ଭାଷଣା ଦେବା (ଦେଖ)
Sambhāshaṇā debā Sambhāsaṇā debā (See)
ସଂଭାଷିବା – ଦେ. କ୍ରି (ଶବ୍ଦ)—ସମ୍ଭାଷିବା (ଦେଖ)
Sambhāshibā. Sambhāshibā (See)
ସଂଭାଷୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସମ୍ଭାଷୀ (ଦେଖ)
Sambhāshī (ସଂଭାଷିଣୀ – ସ୍ତ୍ରୀ) Sambhāshī (See)
ସଂଭିନ୍ନ – ସ. ବିଣ—ସମ୍ମିଳ (ଦେଖ)
Sambhinna Sambhinna (See)
ସଂଭୁ—ସଂ.ବିଣ—ସମ୍ଭୁ (ଦେଖ)
Sambhu Sambhu (See)
ସଂଭୁକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ଭୁକ୍ତ (ଦେଖ)
Sambhukta Sambhukta (See)
ସଂଭୂତ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ଭୂତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sambhūta(etc) Sambhūta etc (See)
ସଂଭୂତି—ସଂ. ବି—ସମ୍ଭୂତି (ଦେଖ)
Sambhūti Sambhūti (See)
ସଂଭୂୟ—ସଂ. ଅ—ସମ୍ଭୂୟ (ଦେଖ)
Sambhūya Sambhūya (See)
ସଂଭୂୟକାରୀ – ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସମ୍ଭୂୟକାରୀ (ଦେଖ)
Sambhūyakārī(ସଂଭୂୟକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)Sambhūyakārī(See)
ସଂଭୂୟ ସଂଧାନ—ସଂ. ବି—ସମ୍ଭୂୟ ସନ୍ଧାନ (ଦେଖ)
Sambhūya saṁdhāna Sambhūya sandhāna (See)
ସଂଭୂୟ ସମୁତ୍ଥାନ—ସଂ.ବି—ସମ୍ଭୂୟ ସମୁତ୍ଥାନ (ଦେଖ)
Sambhūya samutthāna
(ସଂଭୂୟସମୁତ୍ଥିତ—ବିଣ) Sambhūya samutthāna (See)
ସଂଭୃତ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ଭୃତ (ଦେଖ)
Sambhṛuta Sambhṛuta (See)
ସଂଭୃତି—ସଂ. ବି—ସମ୍ଭୃତି (ଦେଖ)
Sambhṛuti Sambhṛuti (See)
ସଂଭେଦ – ସଂ. ବି—ସମ୍ଭେଦ (ଦେଖ)
Sambheda (ସଂଭିନ୍ନ—ବିଣ) Sambheda (See)
ସଂଭୋଗ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସମ୍ଭୋଗ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sambhoga (etc) Sambhoga etc. (See)
ସଂଭୋଗୀ – ସ. ବିଣ. ପୁଂ – ସମ୍ଭୋଗୀ (ଦେଖ)
Sambhogī (ସଂଭୋଗିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Sambhogī (See)
ସଂଭ୍ରମ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସମ୍ଭ୍ରମ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sambhrama (etc) Sambhrama etc. (See)
ସଂଭ୍ରାନ୍ତ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sambhrānta (etc) Sambhrānta etc. (See)
ସଂମତ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ମତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sammata (etc) Sammata etc. (See)
ସଂମତି (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବିଣ – ସମ୍ମତି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sammati (etc) Sammati etc. (See
ସଂମଦ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ମଦ (ଦେଖ)
Sammada Sammada (See)
ସଂମର୍ଦ୍ଦ(ର୍ଦ୍ଦ)—ସଂ. ବି—ସମ୍ମର୍ଦ୍ଦ (ଦେଖ)
Sammarda(rdda) Sammarda (See)
ସଂମାତୁର—ସଂ. ବି. ପୁଂ—ସମ୍ମାତୁର (ଦେଖ)
Sammātura Sammātura (See)
ସଂମାଦ—ସଂ. ବି—ସମ୍ମାଦ (ଦେଖ)
Sammāda Sammāda (See)
ସଂମାନ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସମ୍ମାନ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sammāna (etc) Sammāna etc. (See)
ସଂମାନନ(ନା)—ସଂ. ବି— ସମ୍ମାନନ (ଦେଖ)
Sammānana(nā) Sammānana (See)
ସଂମାନନୀୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସମ୍ମାନନୀୟ (ଦେଖ)
Sammānanīya Sammānanīya (See)
ସଂମାନିତ – ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ମାନିତ (ଦେଖ)
Sammānita Sammanita (See)
ସଂମାର୍ଜ(ର୍ଜ୍ଜ)କ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ – ସମ୍ମାର୍ଜକ (ଦେଖ)
Sammārja(rjja)ka Sammārjaka (See)
[ସଂମାର୍ଜି(ର୍ଜ୍ଜି)କା—ସ୍ତ୍ରୀ]
ସଂମାର୍ଜ(ର୍ଜ୍ଜ)ନ(ନା) — ସଂ. ବି – ସମ୍ମାର୍ଜନ (ଦେଖ)
Sammārja(rjja)na(nā) Sammārjjana (See)
[ସଂମାର୍ଜି(ର୍ଜ୍ଜି)ତ, ସଂମାର୍ଜ(ର୍ଜ୍ଜ)ନୀୟ—ବିଣ]
ସଂମାର୍ଜ(ର୍ଜ୍ଜ)ନୀ—ସଂ. ବି—ସମ୍ମାର୍ଜନୀ (ଦେଖ)
Sammārja(rjja)nī Sammārjanī (See)
ସଂମିତ – ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ମିତ (ଦେଖ)
Sammita Sammita (See)
ସଂମିଳନ(ନା) (ଇତ୍ୟାଦି) – ସଂ. ବି—ସମ୍ମିଳନ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sammilana(nī) (etc) Sammilana etc. (See)
ସଂମିଳିତ (ଇତ୍ୟାଦି) – ସଂ. ବିଣ – ସମ୍ମିଳିତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sammilita (etc) Sammilita etc. (See)
ସଂମିଶ୍ର – ସଂ. ବିଣ – ସମ୍ମିଶ୍ର (ଦେଖ)
Sammiśra Sammiśra (See)
ସଂମିଶ୍ରଣ—ସଂ. ବି – ସମ୍ମିଶ୍ରଣ (ଦେଖ)
Sammiśraṇa Sammiśraṇa (See)
ସଂମୁଖ (ଇତ୍ୟାଦି) – ସଂ. ବି – ସମ୍ମୁଖ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sammukha (etc) Sammukha etc. (See)
ସଂମୁଖୀନ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ମୁଖୀନ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sammukhīna (etc) Sammukhīna (See)
ସଂମୁଗ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ—ସମ୍ମୁଗ୍ଧ (ଦେଖ)
Sammugdha (ସଂମୁଗ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) Sammugdha (See)
ସଂମୂର୍ଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ—ସମ୍ମୂର୍ଦ୍ଧ (ଦେଖ)
Sammūrdha (ସଂମୋହ—ବି) Sammūrdha (See)
ସଂମୂର୍ଚ୍ଛଦ—ସ. ବି. (ବୈଦୀକ)—ସମ୍ମୂର୍ଚ୍ଛଦ (ଦେଖ)
Sammūrchchhada Sammūrchchhada (See)
ସଂମୂର୍ଚ୍ଛନ(ନା) (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି.—ସମ୍ମୂର୍ଚ୍ଛନ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sammūrchchhana(nā) (etc) Sammūrchchhana etc. (See)
(ସଂମୂର୍ଚ୍ଛିତ—ବିଣ)

ସଂମୂଳ—ଦେ.ବିଣ—ସମ୍ମୂଳ (ଦେଖ)
Sammūla Sammūla (See)

ସଂମୃଷ୍ଟ—ସଂ ବିଣ—ସମ୍ମୃଷ୍ଟ (ଦେଖ
Sammṛushṭa Sammṛushṭa (See)

ସଂମେଳନ(ନୀ)—ସଂ. ବି.—ସମ୍ମେଳନ (ଦେଖ)
Sammelana(ni) Sammelana (See)

ସଂମୋଦ—ସଂ. ବି.—ସମ୍ମୋଦ (ଦେଖ)
Sammoda Sammoda (See)

ସଂମୋହ—ସଂ. ବି.—ସମ୍ମୋହ (ଦେଖ)
Sammoha Sammoha (See)
[ସଂମୁଗ୍ଧ, ସଂମୋହିତ—ବିଣ]

ସଂମୋହନ—ସଂ ବି—ସମ୍ମୋହନ (ଦେଖ)
Sammohana Sammohana (See)

ସଂଯ—ସଂ. ବି—(ସମ୍ = ଏକତ୍ରେ + ଯମ୍ ଧାତୁ = ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ.ଅ; ମ. ଲୋପ)—ପ୍ରାଣୀର ଦେହମଧ୍ୟସ୍ଥ ଯଥାବତ ଅବସ୍ଥିତ ସମୁଦାୟ ଅସ୍ଥି କଙ୍କାଳ—Skeleton.
Samja

ସଂଯତ୍—ସଂ. ବି—(ସମ୍ + ଯମ୍ ଧାତୁ + ଅଧି.କ୍ୱିପ୍)—୧ । ସଂଗ୍ରାମ; ଯୁଦ୍ଧ—Battle; fight. ୨ । ସଂଶୟ—Doubt.
Samjat

ସଂଯତ୍—ଦେ. ବି—(ସୁବିଜ ରାଧାଶ୍ୟାମଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଡ୍ରିଲ୍ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଆଦେଶ ବଚନ)—ଧୀରସ୍ଥିର ଭାବରେ ଦୁଇ ହାତକୁ ସଂଯତ ଚୌକସୀ ଲମ୍ବାଇ ଠିଆ ହୁଅ—Attention! (as used in drill).
Sam-jat

ସଂଯତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ସମ୍ + ଯମ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ ତ) ୧ । ବଦ୍ଧ—1. Bound. ୨ । ଅବରୁଦ୍ଧ—2. Confined. ୩ । ନିବୃତ୍ତ; ରୁଦ୍ଧ; କୃତସଂଯମ—3. Restrained; checked. ୪ । ଯେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଦିକୁ ବଶ କରିଅଛି; ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ—4. Self-controlled. ୫ । ନିୟମିତ; ନିୟନ୍ତ୍ରିତ—5. Controlled; regulated; moderated. ୬ । ବଶୀଭୂତ—6. Kept under control; over-powered. ୭ । ପ୍ରଶମିତ—7. Statiated.
(ସଂଯମ, ସଂଯାମ, ସଂଯମନ—ବି)
Samjata (ସଂଯତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂଯତ ଚିତ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁ—(ବହୁବ୍ରୀହି, ସଂଯତ ଚିତ୍ତ ଯାହାର)—ସଂଯତାତ୍ମା (ଦେଖ)—Samjatātmā (See)
Samjata chitta. (ସଂଯତ ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି, ସଂଯତଚେତାଃ—ଅନ୍ୟପଦ)
[ସଂଯତ ଚିତ୍ତ, ସଂଯତ ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି, ସଂଯତଚେତାଃ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ସଂଯତ ବ୍ରତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ(ବହୁବ୍ରୀହି)—କୃତସଂଯମ; ନିୟମନିଷ୍ଠ—One who has taken the vow of self-control; practising self-restraint.
Samjata brata (ସଂଯତ ବ୍ରତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂଯତାଚାର—ସଂ. ବିଣ. ପୁ—(ବହୁବ୍ରୀହି)—ମିତାଚାରୀ—Moderate in conduct.
Samjatāchāra [ସଂଯତାଚାରା—ସ୍ତ୍ରୀ]

ସଂଯତାହାର—ସଂ ବିଣ. ପୁ—(ବହୁବ୍ରୀହି)—ପରିମିତାହାର—Moderate in food; abstemious in food.
Samjatāhāra (ସଂଯତାହାରା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂଯତାତ୍ମା—ସଂ. ବିଣ. ପୁ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—(ବହୁବ୍ରୀହି, ସଂଯତ ହୋଇଅଛି ଆତ୍ମା ଯାହାଦ୍ୱାରା; ୧ମା. ୧ବ)—ସ୍ଥିରମନା; ଯେ ଆପଣାର ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କୁ ଓ ମନକୁ ବଶୀଭୂତ କରିଅଛି—Self-controlled; one who has subdued his passions.
Samjatātmā

ସଂଯତେନ୍ଦ୍ରିୟ—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ସଂଯତ ହୋଇଅଛି ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଯାହାଦ୍ୱାରା)—ଯେ ଆପଣାର ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କୁ ବଶୀଭୂତ କରିଅଛି—One who has subdued or controlled his organs of sense.
Samjatendriya (ସଂଯତେନ୍ଦ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ସଂଯତେନ୍ଦ୍ରିୟା—ବି)

ସଂଯଦ୍‌ବର—ସଂ ବି. ପୁଂ—(ସଂଯତ୍ = ସଂଗ୍ରାମ + ବର = ଶ୍ରେଷ୍ଠ; ୭ମୀ ତତ୍)—ରାଜା, ନୃପ—King.
Samjad-bara

ସଂଯନ୍ତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ସମ୍ + ଯମ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ.ତୃ; ୧ମା. ୧ବ.)—ସଂଯମକାରୀ; ନିୟନ୍ତ୍ରା—Controlling; regulating.
Samjantā (ସଂଯନ୍ତ୍ରୀ - ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂଯ(ଯା)ମ—ସଂ. ବି. (ସମ୍ + ଯମ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—୧ । ବନ୍ଧନ—1. Binding; confinement; imprisonment. ୨ । ନିୟମ; ବ୍ରତପାଳନ—2. Observance of a religious vow or fast. ୩ । ନିରୋଧ; ରୋଧ—3. Restraint. ୪ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ନିରୋଧ; ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ନିଗ୍ରହ—4. Self-control; subduing one's passions. ୫ । ବ୍ରତାଦିର ପୂର୍ବ ଦିନ ହବିଷ୍ୟ ଭୋଜନ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ନିଗ୍ରାହାଦି ରୂପ ବିଧି; ଏକବାର—5. Moderation in diet etc. observed on the day previous to the day of fasting. ୬ । ସମାଧି ଯୋଗ; ଧ୍ୟାନ—6. Deep meditation or abstraction; contemplation of the Infinite Supreme Being. ୭ । (+କର୍ମ ଅ) ଚତୁଃଶାଳ ଗୃହ; ଚତୁଷ୍କମଧ୍ୟ ଘର—7. Four houses built continuously round a square or courtyard. ୮ । (+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ) ଯମଦେବ—8. The God of death. ଦେ. ବି—ଗାଢ଼ ଆଲିଙ୍ଗନ—Tight embrace.
Samja(jā)ma (ସଂଯମନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଆଲିଙ୍ଗନ ଗୋଦ

[ଭୁ—ଉଭୟ ସଂଯମେ ପୟୋଧର ଉପରେ ପୀଡ଼ି, ମଦନ ରସ ସ୍ତମ୍ଭରେ ଭୁଜେ ଭୁଜ ଭଡ଼ । ପ୍ରାଚୀ. ରସକାରଧ ।]

ସଂଯମନୀ—ସଂ. ବି. (ସମ୍ + ଯମ୍ ଧାତୁ + ଅଧି.ଅନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ଯମପୁରୀ—The abode of the God of death.
Samjamanī (ସଂଯମନୀପୁର—ଅନ୍ୟରୂପ)

[ଭୁ— ସ୍ତ୍ରୟେ ଧନ ରାଜନ ଭୀମସେନ ଘୋଳ, ସୁଖେ ଯାଇ କର କସିବେ ସଂଯମନୀ । ବୃଷ୍ଣସଂହି. ମହାଭାରତ. ବନ ।]

ସଂଯମନୀପୁର ଦେଖା(ଖେ)ଇବା—କ୍ରି—ମାର ପକାଇବା—
Saṁjamanīpura dekhā(khe)ibā To kill.
ଯମପୁର ଦେଖାନ **यमपुर दिखलाना**

ସଂଯମନୀପୁର ଦେଖିବା—କ୍ରି—ଯମପୁରକୁ ଯିବା; ମରିବା—
Saṁjamanīpura dekhibā To die; (lit.) to go
ଯମପୁର ଦେଖା **यमपुर देखना** to the abode of death.

ସଂଯମନୀପୁରକୁ ପଠା(ଠେ)ଇବା—କ୍ରି—ମାର ଦେବା; ହତ୍ୟା
Saṁjamanīpuraku paṭhā(ṭhe)ibā କରିବା—To
(ସଂଯମନୀପୁରକୁ ପେଷିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) kill.
ଯମପୁର ପାଠାନ **यमपुर पहुँचाना**

ସଂଯମିତ—ସଂ. ବିଣ. (ସମ୍+ଯମ୍ ଧାତୁ ଣିଚ=ଯମି ଧାତୁ+
Saṁjamita କର୍ମ. ତ)—୧ । ଦମିତ—1. Restrained;
controlled. ୨ । ରୁଦ୍ଧ—2. Bound; checked.
୩ । ନିୟମିତ—3. Regulated. ୪ । କୃତ ସଂଯମ—
4. Self-controlled.

ସଂଯମିବା—କ୍ରି. ଣି. (ସକର୍ମ)—ସଂଯତ କରିବା—To restrain;
Saṁjamibā to check; to regulate. [ଉ—ଧ୍ୟାନ
ସଂଯତ କରା ଧାରଣା ଦୃଢ଼ ସନେ, ସଂଯମି ଚିତ୍ତ ସାବଧାନେ ।
संयत करना ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

ସଂଯମୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଂଯମ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Saṁjamī ୧ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସଂଯମ ଯୁକ୍ତ—1. Having the
(ସଂଯମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) passions under control. ୨ । ଯୋଗ-
ରତ, ସମାଧିରତ—2. Engaged in abstract
meditation. ସଂ. ବି. ପୁଂ—୧ । ମୁନି; ଯୋଗୀ—
1. A sage. ୨ । ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A per-
son who has the passions and senses
under control.

ସଂଯାତ୍ରା—ସଂ. ବି(ସମ୍+ଯା.ଧାତୁ=ଯିବା+ଭାବ.ଷ+ଅ)—୧ । ସଂଯାନ
Saṁjātrā (ଦେଖ)—1. Saṁjāna. (See ୨ । ଅନୁଯାତ୍ରା;
ବହୁ ଲୋକଙ୍କର ଏକତ୍ର ଗମନ—2. A travelling
of many persons together. ୩ । ଜଳପଥରେ
ଦଳବଦ୍ଧ ହୋଇ ଗମନ—3. Starting of many
persons together in a voyage. ୪ । ଏକ
ଦ୍ୱୀପରୁ ଦ୍ୱୀପାନ୍ତରକୁ ଗମନ—4. A voyage or
sailing from one island to another;
transportation.

ସଂଯାତ୍ରିକ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ ଯା. ଧାତୁ=ଯିବା+ଷ+ଇକ)—ଏକ
Saṁjātrika ସଙ୍ଗରେ ଯିବା ଯାତ୍ରିଗଣ—Pilgrims
(ସଂଯାତ୍ରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) travelling together.

ସଂଯାନ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଯା. ଧାତୁ=ଯିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Saṁjāna ୧ । ସମ୍ୟକ୍ ଗମନ (ଯଥା—ଶୋଭାଯାତ୍ରା)—1. A
special starting (e. g. a procession) ୨ । ବହୁ
ଲୋକଙ୍କର ଏକତ୍ର ଗମନ; ସହଯାତ୍ରା—2. Travell-
ing in a body; a pilgrimage in
company. ୩ (+କର୍ତ୍ତୃ.ଅନ) ସୂଚୀ—3. A needle.
୪ । ଛାଞ୍ଚ—4. A mould. ୫ । (+କର୍ମ.ଅନ)ସମ୍ମେଳନ
—5. A conference; an association.

ସଂଯାବ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଯୁ. ଧାତୁ=ମିଶ୍ରିତ କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—
Saṁjāba ଘୃତ, କ୍ଷୀର, ଗୁଡ଼ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ପକ୍ୱ ଗୋଧୂମଚୂର୍ଣ୍ଣରେ
(ଅନ୍ୟ ସଂ ନାମ –ମଣ୍ଡକ) ପିଠା; ଏକ ପ୍ରକାର ଖାଦ୍ୟ, ମିଷ୍ଟପିଷ୍ଟକ
ବିଶେଷ; ପୁରକାକାର ପିଠା ବା ନାନମାନ—A sort of
sweet wheaten cake or sandwich. [ଦ୍ର—
ଭାବ ପ୍ରକାଶରେ ଏଥିର ପାକପ୍ରଣାଳୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏହିପରି
ଲେଖା ଅଛି :—

କୋଷ୍ଠ ନଡ଼ିଆରେ କର୍ପୂର, ଲବଙ୍ଗ, ଅଜାଇନ ଗୁଣ୍ଡ
ଆଦି ମିଶାଇ ତାହାକୁ ଚକଟି କରି ଘିଅରେ ପୃଥକ 'ପୁର'
ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବ । ତା ପରେ ଘିଅର ମୟାନ ଦେଇ ମଇଦାର
ରୁଟି ଛଆର କରି ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ପୁରକୁ ଭର୍ତ୍ତି କରି
ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ମୁଦିବ । ତା ପରେ ତାହାକୁ ପ୍ରଚୁର ଘିଅରେ
ପାକ କରିବ । ଏହା ମଣ୍ଡକ (ମଣ୍ଡା) ଅଟେ ।

ଏହା ମଧୁରରସ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ଗୁରୁପାକ, ପୁଷ୍ଟିକର,
ବଳକାରକ, ଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ ଓ କଫଜନକ ।]

ସଂଯାମ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଯମ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—ସଂଯମ (ଦେଖ)
Saṁjāma Saṁjāma. (See)

ସଂଯୁଜ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସମ୍+ଯୁଜ୍. ଧାତୁ=ଯୁକ୍ତ ହେବା+
Saṁjuk କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ସଂଯୁଜ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଗୁଣ-
ବାନ୍—1. Full of good qualities; possess-
ed of good qualities. ୨ । ମିତ୍ରବତ୍ସଳ—2. Fond
of friends. ୩ । ସଂଯୁକ୍ତ—3. Conjoined;
joined with. ସଂ. ବି—ଜାମାତା—Son-in-law.

ସଂଯୁକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍+ଯୁଜ୍. ଧାତୁ=ଯୁକ୍ତ ହେବା+କର୍ମ-
Saṁjukta ତ)—୧ । ସଂଯୋଗ ବିଶିଷ୍ଟ—1. Connected
(ସଂଯୁକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) with. ୨ । ସମ୍ମିଳିତ—2. Joined
[ସଂଯୋଗ—ବି] together. ୩ । ସଂଲଗ୍ନ; ସଂସୃଷ୍ଟ—
3. Attached to

ସଂଯୁକ୍ତା—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ(ନାମ)—କାନ୍ୟକୁବ୍ଜର ଅଧିପତି ରାଠୋରବଂଶୀୟ
Saṁjuktā ରାଜା ଜୟଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କନ୍ୟା ଏବଂ ଦିଲ୍ଲୀ ଓ ଅଜମୀରର
ସଂଯୁକ୍ତା ଅଧିପତି ଚୌହାନବଂଶୀୟ ପୃଥ୍ୱୀରାଜଙ୍କ ମହିଷୀ—Name
संयुक्ता of the queen of king Pṛuthwīrāja of
Delhi. [ଦ୍ର—ସଂଯୁକ୍ତା ଅଶେଷ ରୂପଲାବଣ୍ୟ ଓ ଗୁଣରେ
ଭୂଷିତା ଥିଲେ; ଦିଲ୍ଲୀର ଓ ଅଜମୀରର ଚୌହାନବଂଶୀୟ
ନରପତି ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ମଧ୍ୟ ଅସାଧାରଣ ବୀର ଥିଲେ । ଉଭୟେ
ଉଭୟଙ୍କର ଯଶୋରାଶି ଶ୍ରବଣ କରି ପରସ୍ପରଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ
ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଜୟଚନ୍ଦ୍ର ଓ ପୃଥ୍ୱୀରାଜଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
ବିଶେଷ ଶତ୍ରୁତା ଥିବାରୁ ଜୟଚନ୍ଦ୍ର ସଂଯୁକ୍ତାଙ୍କୁ
ପୃଥ୍ୱୀରାଜଙ୍କ ହସ୍ତରେ ସମର୍ପଣ ନ କରି କନ୍ୟାର ସ୍ୱୟମ୍ବର
ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ । ସେ ୧୧୯୦ ଖ୍ରୀ: ଅ: ରେ

ଗୋଟିଏ ରାଜସୂୟ ଯଜ୍ଞ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରି ସେହି ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଯଜ୍ଞକୁ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ରାଜାମାନଙ୍କର ଗୋଡ ଧୋଇଦେବା ପାଇଁ କନ୍ନକୁବ୍ଜରେ ଦ୍ୱାରରୂପେ ରହିବାକୁ ପୃଥ୍ୱୀରାଜଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ । ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ଏହି ଅପମାନସୂଚକ ନିମନ୍ତ୍ରଣକୁ ଘୃଣାସହକାରେ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କଲେ । ଏହି ଯଜ୍ଞ ଉପଲକ୍ଷରେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଘେନି ଜୟଚନ୍ଦ୍ର ସଂଯୁକ୍ତାଙ୍କ ସ୍ୱୟମ୍ବର ସଭା କଲେ ଏବଂ ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ଅସି ନ ଥିବାରୁ ଜୟଚନ୍ଦ୍ର ପୃଥ୍ୱୀରାଜଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ରାଜାଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରେ ହୀନ ଓ ଅପମାନିତ କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବିକୃତ ମାଟିର ପ୍ରତିମା ନିର୍ମାଣ କରି ଉକ୍ତ ପ୍ରତିମାକୁ ଦ୍ୱାରରୂପେ କନ୍ନକୁବ୍ଜରେ ସ୍ଥାପନ କଲେ ।

ଏଣେ ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ସଂଯୁକ୍ତାଙ୍କ ସ୍ୱୟମ୍ବର ସଭା ଦେଖିବା ପାଇଁ ଗୁପ୍ତଏ ସୈନ୍ୟ ସହ ଚାନ୍ଦବରଦାଇଙ୍କୁ ଅସି ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ କିଛି ଦୂରରେ ଲୁଚାଇ ରଖି ଅଳ୍ପେ ଛଦ୍ମବେଶରେ ସ୍ୱୟମ୍ବର ମଣ୍ଡପ ନିକଟରେ ରହିଥାଆନ୍ତି । ଏହି ସମୟରେ ପୂର୍ବରୁ ପୃଥ୍ୱୀରାଜଙ୍କଠାରେ ଅର୍ପିତଚିତ୍ତା ସଂଯୁକ୍ତା ସ୍ୱୟମ୍ବର ସଭାକୁ ଅସି ସେଠାରେ ପୃଥ୍ୱୀରାଜଙ୍କୁ ନ ଦେଖି ଦ୍ୱାର ନିକଟକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ସ୍ଥାପିତ ପୃଥ୍ୱୀରାଜଙ୍କ ପ୍ରତିମାର ଗଳାରେ ବରଣମାଳା ଅର୍ପଣ କଲେ । ଏହି ଘଟଣା ଦେଖି ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ଲୁଚିଥିବା ସ୍ଥାନରୁ ବାହାରି ପଡ଼ି ସଂଯୁକ୍ତାଙ୍କୁ ନିଜର ପଛଆଡ଼େ ଅଶ୍ୱପୃଷ୍ଠରେ ବସାଇ ଘୋଡ଼ା ଦଉଡ଼ାଇ ଚାଲିଗଲେ । ଜୟଚନ୍ଦ୍ର ଏଥିରେ କ୍ରୋଧାନ୍ଧ ହୋଇ ସଦଳବଳ ପୃଥ୍ୱୀରାଜଙ୍କ ପଶ୍ଚାଦ୍ଧାବନ କଲେ । କିନ୍ତୁ ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ଓ ତାଙ୍କର ସେନାଦ୍ୱାରା ବାଟରେ ଜୟଚନ୍ଦ୍ର ବାରମ୍ବାର ପରାସ୍ତ ହୋଇ ୬ ଦିନ ପରେ ନିଜ ରାଜଧାନୀ ଦିଲ୍ଲୀରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଜୟଚନ୍ଦ୍ର ନିଜେ ପୃଥ୍ୱୀରାଜଙ୍କୁ ଜିଣି ନ ପାରି କାବୁଲରୁ ମହମ୍ମଦ ଘୋରୀଙ୍କୁ ଦିଲ୍ଲୀ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ ଓ ମହମ୍ମଦ ଘୋରୀ ଏହି ସୁଯୋଗ ଦେଖି ଭାରତ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ଏହାହିଁ ଭାରତବର୍ଷରେ ଯବନାଧିକାରର ପ୍ରଥମ ସୂତ୍ରପାତ । ପ୍ରଥମ ଯୁଦ୍ଧରେ ହିରେଟ ବା ଥାନେଶ୍ୱର ନାମକ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରରେ ମହମ୍ମଦ ଘୋରୀ ପୃଥ୍ୱୀରାଜଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ତହିଁରେ ଆହତ ଓ ପରାଜିତ ହୋଇ ପଳାଇଗଲେ (୧୧୯୧) ସାଲ । କିନ୍ତୁ ସେ ଭାରତ ତ୍ୟାଗ ନ କରି ଲାହୋରରେ ରହି ଦ୍ୱିତୀୟଥର ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ ଓ ୧୧୯୩ ସାଲରେ ପୁଣି ଦିଲ୍ଲୀ ଆକ୍ରମଣ କରି ପୁଣେଇ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରରେ ଯୁଦ୍ଧ କଲେ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଦୈବକ୍ରମେ ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ବନ୍ଦୀ ହେଲେ ଓ ହିନ୍ଦୁଙ୍କର ରାଜ୍ୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ବସ୍ତୁତଃ ଭାରତକୁ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ବନ୍ଦୀ ହୁଅନ୍ତେ ସଂଯୁକ୍ତା ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ହୁତାଶନରେ ଝାମ୍ପ ଦେଇ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ୧୧୯୪ରେ ମହମ୍ମଦ ଘୋରୀ ଜୟଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରରେ ପରାଜିତ କଲେ ଓ ତାଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କଲେ—ପ୍ରୋଫେସର ସାହେବଙ୍କ ସ୍କୁଲ ପାଠ୍ୟ ଭାରତ ଇତିହାସ ।]

ସଂଯୁଗ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ+ଅଧି. ଅ)—୧ । ଯୁଦ୍ଧ; Samjuga ସଂଗ୍ରାମ—1. Fight; battle. ୨ । (+ଭାବ. ଅ) ସଂଯୋଗ (ଦେଖ)—2. Samjoga (See) ୩ । ଯୋଗାଡ଼ ଯତ୍ନ—3. Preparation.

ସଂଯୁଗ ଗୋଷ୍ପଦ—ସଂ. ବି (ଗୋଷ୍ପଦ ବା ଗୋରୁର ଖୋଜ ବିଷୟରେ Samjuga goshpada ସଂଯୁଗ ବା ଯୁଦ୍ଧ; ପଦଚିହ୍ନ)—ସାମାନ୍ୟ ବିଷୟ ଘେନି ବାଦ ବିବାଦ—A quarrel or contest over a trifling matter; tempest in a tea-pot.

ସଂଯୁତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—ସଂଯୁକ୍ତ Samjuta ଦେଖ)—Samjukta (See) (ସଂଯୁତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂଯୋଗ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ+ଭାବ ଅ)—୧ । ସମ୍ମେଳନ; Samjoga ମିଳିତ ହେବା; ପରସ୍ପର ସହିତ ମିଳନ—Meeting; [ବିଯୋ(ଯୋ)ଗ—ବିପରୀତ] union; association; conjunction. ୨ । (ନ୍ୟାୟଦର୍ଶନ) ବୁଝନ୍ତ ବା ଅପ୍ରାପ୍ତ ବସ୍ତୁଦ୍ୱୟର ପରସ୍ପର ପ୍ରାପ୍ତି ବା ଯୋଗ—2. (Nyāya-Philosophy) The junction of two things which were hereto separated. [ଦ୍ର—ନ୍ୟାୟ ଦର୍ଶନ ମତରେ ଏହା ଅପ୍ରାପ୍ତ ବସ୍ତୁଦ୍ୱୟର ପ୍ରାପ୍ତିରୂପ ସ୍ୱରୂପ । ଏହା ତ୍ରିବିଧ; ଯଥା.—୧ । ଏକ କର୍ମଜନ୍ୟ (ଯେଉଁଠାରେ ଦୁଇଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ବସ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁର ନିକଟକୁ ଆସେ; ଯଥା—ପର୍ବତରେ ପକ୍ଷି ସଂଯୋଗ ।) ୨ । ଉଭୟ କର୍ମଜନ୍ୟ (ଯେଉଁଠାରେ ଉଭୟ ବସ୍ତୁ ପରସ୍ପର ନିକଟକୁ ଆସନ୍ତି; ଯଥା—ପକ୍ଷୀଦ୍ୱୟ ସଂଯୋଗ ।) ୩ । କର୍ମଜନ୍ୟ ସଂଯୋଗ (ଯେଉଁଠାରେ କୌଣସି କର୍ମଯୋଗୁ ଏକ ବସ୍ତୁରେ ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥର ସଂଯୋଗ ଘଟେ; ଯଥା—ଅଗ୍ନିଦ୍ୱାରା ଗାଖରେ ଦହନସଂଯୋଗ ।)] ୩ । ସଂଘଟନ—3. Cohesion. ୪ । ମିଶ୍ରଣ—4. Mixing up. ୫ । (ଗଣିତ) ଏକାଧିକ ରାଶିକୁ ଯୋଗ କରିବା; ମିଶାଣ—5. (arithmetic) Addition of numbers. ୬ । ସମ୍ପର୍କ—6. Connection; contact. ୭ । ସଂଗମ; ମୈଥୁନ—7. Copulation. ୮ । ଅଳଙ୍କାର ବା ଅଭରଣାଦିର ଏକସାର 8. A set (of ornaments or dress) (Apte). ୯ । ପରସ୍ପରଙ୍କ ସାଧାରଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନାର୍ଥ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଖ୍ୟ ସ୍ଥାପନ—9. Alliance between two kings or powers for a common object (Apte) ୧୦ । (ଜ୍ୟୋତିଷ) ଦୁଇ ଜ୍ୟୋତିଷ୍କଙ୍କ ମିଳନ—10. (Astronomy) The conjunction of two

heavenly bodies (Apte) ୧୧ । (ବ୍ୟାକରଣ) ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗେ ମିଳି ଉଚ୍ଚାରିତ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ (ଯଥା— 'ଅ' ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗେ ମିଳି ଉଚ୍ଚାରିତ କ)—11. (Grammar) A conjunct consonant (Apte) ୧୨ । ଶିବ—12. Śiba (Apte). ଦେ. ବ.—

ସଂଯୋଗ **संयोग** ୧ । ସୁଯୋଗ—1. Good opportunity. ୨ । ଦୈବଯୋଗ—2. Luck; chance. [ଉ— ସଯୋଗେ ଅସିଥିଲେ ମୁଣ୍ଡ, ପ୍ରଣମ କଲ ନୃପମଣି । —ଭୂଷଣ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ] ୩ । ବିଧାନ; ଘଟନ—3. Ordainment; decree. [ଉ—ବିହ ଏହାକୁ ସଂଯୋଗ କରିଅଛ ତୁମ୍ଭର ଭୋଗ ନିମନ୍ତେ—ବିଶ୍ୱନାଥ:—ବିଚିତ୍ର ରାମାୟଣ ।] ଦେ. ବିଣ—ସଂଯୁକ୍ତ—Joined; attached. [ଉ— ସଞ୍ଚାଣ ପରାଏ ଦୁହେଁ ହୋଇବେ ସଂଯୋଗ ।—ଶ୍ରୀଗୀ- ଭାଗବତ ରୂପଣଗୀତା]

ସଂଯୋଗ କାରକ—ସଂ. ବିଣ—(ସଂଯୋଗ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅର୍ଥ) Samjoga kāraka ଯାହା ଦୁଇ ବସ୍ତୁକୁ ବା ଦୁଇ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ମିଳିତ କରାଏ—Causing union (of two things or two persons.)

(ସଂଯୋଗକାରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

(ସଂଯୋଗକାରିକା; ସଂଯୋଗକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂଯୋଗ ବିଯୋଗ—ସଂ. ବ (ବିପରୀତାର୍ଥକ ସମାହାର) ୧ । ମିଳନ Samjoga bijoga ଓ ବିଚ୍ଛେଦ—1. Meeting and separation. ୨ । (ଗଣିତ) ରାଶିମାନଙ୍କ ମିଶ୍ରଣ ଓ ଫେଡ଼ାଣ—2. (Methematics) Addition and subtraction. ୩ । (ବିଜ୍ଞାନ) ଦୁଇଟି ବସ୍ତୁର ମିଶ୍ରଣ ଓ ପୃଥକୀକରଣ—3. (science) Synthesis and analysis.

ସଂଯୋଗ ବିରୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ.—(ବୈଦ୍ୟକ)—ଯେଉଁ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟାଦି Samjoga biruddha ପରସ୍ପର ସହିତ ସଂଯୁକ୍ତ ବା ମିଳିତ ବା ଭକ୍ଷିତ ହେଲେ ବ୍ୟବହାରକାରୀର ରୋଗ ଘଟାଏ ବା ବିଷମୟ ଫଳ ଜାତ କରେ—(articles) Which cause sickness or become poisonous when mixed up or used or taken together. [ଉ—ଗୋରସ ଓ ଅମ୍ଳିଷ, ତୈଳ ଓ ଘୃତ, ମଧୁ ଓ ଘୃତ, ପରିଜାଣି ଓ କର୍ପୂର, ଗୁଡ଼ ଓ କୋଚିଲା, ତାମ୍ରପାତ୍ର ଓ ଅମ୍ଳ ପଦାର୍ଥ ଏମାନ ସଂଯୋଗ ବିରୁଦ୍ଧ ବସ୍ତୁ ଅଟେ ।]

ସଂଯୋଗ ସାଧକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେ ସଂଯୋଗ ବା ମିଳନ ଘଟାଏ— Samjoga sādhaka Causing or bringing about union.

(ସଂଯୋଗ ସାଧିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂଯୋଗ ସାଧନ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ଦୁଇ ପୃଥକ୍ ବସ୍ତୁକୁ ବା Samjoga sādhana ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପରସ୍ପର ସହିତ ମିଳାଇବା କାର୍ଯ୍ୟ—The act of uniting two persons or things.

ସଂଯୋଗାତ୍ମକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସଂଯୋଗ+ଆତ୍ମନ୍+କ)— Samjogātmaka ସଂଯୋଗ ବା ମିଳନକୁ ଯାହାର ପ୍ରତିପାଦ୍ୟ (ସଂଯୋଗାତ୍ମିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଷୟ—Aiming at union; dealing with Union.

ସଂଯୋଗାନ୍ତ - ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ସଂଯୋଗ=ମିଳନ ଅନ୍ତ Samjogānta ଅନ୍ତ ଯାହାର)—ଯେଉଁ ନାଟକର ବା (ସଂଯୋଗାନ୍ତା – ସ୍ତ୍ରୀ) ଉପନ୍ୟାସାଦିର ଶେଷରେ ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି- (ବିଯୋଗାନ୍ତ – ବିପରୀତ) ମାନଙ୍କର ବା ନାୟକ ନାୟିକାଙ୍କର ମିଳନ ହୁଏ—(A drama or story or moral or poem or plot) Ending with union; concluding with the union of the hero and heroine or of the characters.

[ଉ—ସଂଯୋଗାନ୍ତ ନାଟକ, ସଂଯୋଗାନ୍ତ ଉପନ୍ୟାସ; ସଂଯୋଗାନ୍ତ ପଦ୍ୟ; ସଂଯୋଗାନ୍ତ ଗଳ୍ପ ।]

ସଂଯୋଗାନ୍ତ ନାଟକ—ସଂ. ବ—ଯେଉଁ ନାଟକର ଶେଷରେ ନାଟକୀୟ Samjogānta nāṭaka ବ୍ୟକ୍ତିଗଣଙ୍କର ମିଳନ ଘଟେ— (ବିଯୋଗାନ୍ତ ନାଟକ—ବିପରୀତ) A drama which ends in the union of the hero and heroine or of its characters.

ସଂଯୋଗିବା—ଦେ କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ) —୧ । ସଂଯୁକ୍ତ କରିବା; ଲଗାଇବା— Samjogibā 1. To connect; to attach. ସଂଯୋଗ କରା ୨ । ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା—2. To arrange.

ସଂଯୋଗ କରନା [ଉ—ଚିତା ସଂଯୋଗି ବେଗକରନ୍ତେ, ସେ ବନେ ଜଳନେ ଏକାନ୍ତେ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

ସଂଯୋଗୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଂଯୋଗ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ. ଇନ୍ ୧ମା. ୧ବ) Samjogi – ୧ । ସଂଯୋଗକାରକ—1. Joining; uniting. (ସଂଯୋଗିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସଂଯୋଗ ବିଶିଷ୍ଟ; ସଂଯୋଜିତ— (ବିଯୋଗୀ—ବିପରୀତ) 2. Connected; united; conjoined.

ସଂଯୋଗେ—ଦେ କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଯୋଗେଁ; ଯୋଗୁଁ—1. For. Samjoge ୨ । କାରଣରୁ—2. On account of; owing ଯୋଗେ to. [ଉ—ଔଷଧ ଯେଣ୍ଟେ ନ ରୁଚଇ, ବ୍ୟାଧି ହେତୁସେ ସଂଯୋଗେ ବଳେ ଖାଇ । ଭୂଷଣ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।] ୩ । ସଂଯୋଗର କାରଣରୁ - 3. As a result of union.

ସଂଯୋଜକ – ସଂ.ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ, ଣିଚ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଅର୍ଥ)— Samjojaka ସଂଯୋଜକାରକ; ଯେ ମିଳନ ଘଟାଏ— (ସଂଯୋଜିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Uniting; causing union. (ବିଯୋଜକ—ବିପରୀତ)

ସଂଯୋଜନ—ସଂ. ବ (ସମ୍+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ=ଯୋଗ କରିବା+ଭାବ. Samjojana ଅର୍ଥ)—୧ । ସଂଯୋଗକରଣ; ଏକତ୍ରୀକରଣ; (ବିଯୋଜନ – ବିପରୀତ) ମିଶ୍ରଣ—1. Mixing up; uniting.

୨ । ମୈଥୁନ—2. Copulation; sexual union. ୩ । ସହବାସ କରାଇବା; ଜୋଡି ଖୁଆଇବା—3. Causing or bringing about cohabitation; the act of bringing a male animal and a female animal together for breeding. ୪ । ଯୋଡିବା କର୍ମ—4. Act of yoking. ୫ । ଯୋଖିବା—5. Attaching.

ସଂଯୋଜନା—ସଂ. ବି (ସଂଯୋଜନ+ଆ)—୧ । ସଂଯୋଜନ (ଦେଖ)
Samjojanā 1. Samjojana (See) ୨ । ଆୟୋଜନ—
(ସଂଯୋଜିତ—ବିଣ) 2. Preparation.

ସଂଯୋଜିତ—ସଂ. ବିଣ. (ସମ୍+ଯୁଜ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଯୋଜ ଧାତୁ=
Samjojita ଯୋଗ କରାଇବା+କର୍ମ. ତ)—୧ । ସଂମେଳିତ; ମିଶ୍ରିତ—1. Compounded; united; mixed up; joined together. ୨ । ଏକ ପଦାର୍ଥରୁ ବିୟୋଗ କରାଯାଇ ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥରେ ଯୋଗ କରା ଯାଇଥିବା—2. Caused to be joined with a thing after having been dissociated from another. ୩ । ସହବାସାର୍ଥ ଏକତ୍ରୀକୃତ—3. Brought together for the purpose of cohabitation or breeding. ୪ । ଯୋଗୁ ଯାଇଥିବା—4. Yoked to. ୫ । ଯୋଗା ଯାଇଥିବା—5. Supplied.

ସଂରକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ରଂଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ରଙ୍ଗା
Samrakta ଯାଇଥିବା—1. Coloured; dyed. ୨ । ଚୋପା ନାଲି; ଗାଢ଼ ରକ୍ତ—2. Bright red; scarlet. ୩ । ଉତ୍ତେଜିତ—3. Fired with passion; impassioned (Apte). ୪ । ଅତି କ୍ରୁଦ୍ଧ; କ୍ରୋଧରେ ଜଳୁଥିବା—4. Inflamed with anger (Apte). ୫ । ମୋହିତ—5. Enamoured; charmed (Apte). ୬ । (+କର୍ମ. ତ) ସୁନ୍ଦର; ମନୋହର—6. Charming; beautiful (Apte).

ସଂରକ୍ଷ—ସଂ. ବି. (ସମ୍+ରକ୍ଷ୍ ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା+ଭାବ. ଅ
Samraksha —୧ । (ବିପଦାଦିରୁ, ବିନାଶରୁ ବା ଧ୍ୱଂସରୁ)
(ସଂରକ୍ଷିତ—ବିଣ) ରକ୍ଷା କରିବା—1. Act of saving or protecting; conservating. ୨ । ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରଣ—2. Superintendence; supervision. ୩ । ଯତ୍ନପୂର୍ବକ ସମ୍ଭାଳିବା—3. Preservation; care. ୪ । ପୂର୍ବଚଳିତମାନ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ରଖିବା—4. Conservatism; preserving of the old customs. ୫ । ଜଗା ରଖା; ରଖିବାର ଭାର ଗ୍ରହଣ—5. Custody; charge (Apte).

ସଂରକ୍ଷକ—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି. ପୁଂ. (ସମ୍+ରକ୍ଷ୍ ଧାତୁ=ରକ୍ଷା କରିବା+
Samrakshaka କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଯେ ରକ୍ଷା କରେ; ରକ୍ଷାକାରୀ—
(ସଂରକ୍ଷିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Protector.

ସଂରକ୍ଷଣ—ସଂ. ବି. (ସମ୍+ରକ୍ଷ ଧାତୁ+ଭାବ.ଅନ)—ସଂରକ୍ଷ (ଦେଖ)
Samrakshaṇa Samraksha (See)

ସଂରକ୍ଷଣ ନୀତି—ସଂ. ବି. (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—୧ । ପ୍ରାଚୀନ ରୀତି-
Samrakshaṇa niti ନୀତିକ ଓ ସାମାଜିକ ପ୍ରଥାମାନ ଲୁପ୍ତ ନ କରି ତାହା ବଜାୟ ରଖିବାର ପଦ୍ଧତି—1. Conservatism (in politics and society). ୨ । ଯେଉଁ ନୀତି ସାହାଯ୍ୟରେ ବାଣିଜ୍ୟାଦି ଦ୍ୱାରା ଦେଶର ସ୍ୱାର୍ଥ ରକ୍ଷା କରାଯାଏ—2. Protection of the interests of a country in trade matters.

ସଂରକ୍ଷଣ ନୀତିକ (ବ୍ୟକ୍ତି, ଦଳ ବା ସଂପ୍ରଦାୟ)—ସଂ. ବିଶ. (ଆଧୁନିକ
Samrakshaṇa nītika ପ୍ରୟୋଗ)—ଯେଉଁମାନେ ସଂରକ୍ଷଣ ନୀତିର ପକ୍ଷପାତୀ—Conservative in politics; protectionist in trade.

ସଂରବ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. (ସମ୍+ରଭଭ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା; କ୍ରୋଧ
Samrabdha କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । କ୍ରୁଦ୍ଧ; ରାଗାନ୍ୱିତ;
(ସଂରମ୍ଭ—ବି) କ୍ରୋଧାବିଷ୍ଟ—1. Enraged; impassioned; inflamed with anger. ୨ । ବିଶେଷ ଶବ୍ଦ ବିଶିଷ୍ଟ—2. Tumultuous. ୩ । ବ୍ୟାକୁଳ—3. Excited; irritated; agitated. ୪ । (+କର୍ମ. ତ)—ଉତ୍ସାହିତ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—4. Encouraged. ୫ । ବର୍ଦ୍ଧିତ; ବୃଦ୍ଧି ପ୍ରାପିତ—5. Augmented (Apte). ୬ । ଫୁଲି ଯାଇଥିବା—6. Swelled (Apte). ୭ । ଉଦ୍ବେଳିତ—7. Overwhelmed. ୮ । ଭଳାଭଳି; ଲଗାଲଗି; ପରସ୍ପର ସଂଯୁକ୍ତ—8. Closely joined; hand in hand (Apte).

ସଂରମ୍ଭ—ସଂ. ବି. (ସମ୍+ରଭଭ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା, ରାଗିବା+
Samrambha ଭାବ. ଅ)—୧ । କ୍ରୋଧ; ରାଗ—1. Anger;
(ସଂରବ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ) fury; wrath; rage. ୨ । ଆକ୍ରୋଶ—2. Resentment. ୩ । ଗାଳି କରି କାନ୍ଦିବା; କାନ୍ଦୁନା—3. Lamentation; wailing. ୪ । ଗର୍ବ; ଅହଂକାର—4. Pride; arrogance; hauteur. ୫ । ମଜବୁତ ଆବେଗ; ବିଷୟୀ ଉପରେ ସ୍ଥାୟୀ ଉଦ୍ବେଗ—5. Enduring eagerness or attachment for a particular object. ୬ । ସମ୍ଭ୍ରମ—6. Honour; respect. ୭ । ବେଗ—7. Force; velocity. ୮ । ଆହ୍ୱାନ; ସଂଗ୍ରାମ; ଯୁଦ୍ଧ—8. Fight; battle; conflict. ୯ । (ଯାତ୍ରାଯାତ୍ରା ଆଦି) ବିଶେଷ ଘଟଣାଦି ଉପଲକ୍ଷରେ ହେବା ମେଳା—9. A pompous or tumultuous crowd; a crowd collected on a particular occasion. ୧୦ । ଗୋଳମାଳ; ଘୋଷା—10. Tumult; noise; hubbub. ୧୧ । ଆଡମ୍ବର; ଆଡମ୍ବର—11. Ado; show. ୧୨ । ବଙ୍ଗା ହେଙ୍ଗାମ—12. Turbulence (Apte). ୧୩ ।

ଲାଳସା—13. Hankering; ardent desire; (Apte). ୧୪ । ଉଦ୍ବେଗ—14. Eagerness; anxiety (Apte). ୧୫ । ମନର ବ୍ୟାକୁଳତା ବା ଅସ୍ଥିରତା—15. Agitation; excitement; flurry (Apte). ୧୬ । ଉତ୍ତାପ ସହ ଫୁଲା—16. Swelling with heat and inflammation (Apte). ୧୭ । ଉତ୍ସାହ—17. Energy; zeal (Apte).

ସଂରମ୍ଭୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଂରମ୍ଭ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Samrambhī ୧ । ଅତି କ୍ରୁଦ୍ଧ—1. Wrathful.
(ସଂରମ୍ଭିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବେଗବାନ୍—2. Full of force. ୩ । ଗୋଳମାଳିଆ—3. Tumultuous; noisy. ୪ । ବ୍ୟାକୁଳ—4. Excited; agitated. ୫ । ଗର୍ବୀ—5. Proud; arrogant (Apte).

ସଂରାଧନ(ନା)—ସଂ. ବି (ସମ୍+ରାଧ୍ ଧାତୁ=ସ୍ତବ କରିବା+ଭାବ.
Samrādhana(nā) ଅନ; +ଆ)—୧ । ଆରାଧନା; ବିଶେଷ
(ସଂରାଧିତ, ସଂରାଧକ—ବି) ଜାକଜମକ ସହିତ ଅନୁଷ୍ଠିତ ପୂଜା—1. Worship accompanied with pomp. ୨ । ଆରାଧନାଦ୍ୱାରା ସନ୍ତୋଷବିଧାନ—2. Propitiation; conciliation (Apte). ୩ । ସମାଧାନ—3. Accomplishment. ୪ । ଗଭୀର ଧ୍ୟାନ—4. Deep meditation (Apte).

ସଂରାବ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ରୁ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—
Samrāba ୧ । ଆରାବ; ଉଚ୍ଚ ଶବ୍ଦ—1. High sound; clamour. ୨ । ଘୋଷା; ଗୋଳମାଳ—2. Noise; tumult; uproar.

ସଂରାବୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍+ରୁ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Samrābī ଇନ୍)—୧ । ଶବ୍ଦବିଶିଷ୍ଟ—1. Resounding.
(ସଂରାବିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଶବ୍ଦକାରକ—2. Sonorous. ୩ । ଗୋଳମାଳକାରୀ—3. Noisy; tumultuous.

ସଂରିହାଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍+ରିହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Samrihāṇa ସ୍ନେହରେ ଚାଟୁଥିବା (ପେଉଁପରି କାଢୁଥିବା
(ସଂରିହାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଗାଈ; ମୃଗିଣୀକୁ ମୃଗ)—Affectionately licking (as a cow licking her calf (Apte .

ସଂରୁଗ୍ନ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ରୁଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ) — ଚୂର୍ଣ୍ଣବିଚୂର୍ଣ୍ଣିତ,
Samrugṇa ଖଣ୍ଡବିଖଣ୍ଡିତ—Shattered; broken to pieces (Apte).

ସଂରୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ରୁଧ୍ ଧାତୁ=ରୋଧ କରିବା+କର୍ମ.
Samruddha ତ)—୧ । ବଦ୍ଧ—1. Bound. ୨ ।
(ସଂରୁଦ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅବରୁଦ୍ଧ—2. Beseigend; blockaded.
(ସଂରୋଧକ—ବି) ୩ । ନିରୁଦ୍ଧ—3. Obstructed; restrained. ୪ । କାରାରୁଦ୍ଧ—4. Imprisoned; confined; shut up. ୫ । ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ—5. Checked; impeded (Apte). ୬ । ପରିପୂରିତ—6. Blocked up; filled up (Apte). ୭ । ଆଚ୍ଛାଦିତ; ଆବୃତ—7. Covered over; concealed (Apte). ୮ । ସ୍ଥଗିତ; ନିଷିଦ୍ଧ—8. Refused; withheld (Apte).

ସଂରୁଢ଼—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍+ରୁହ୍ ଧାତୁ=ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା; ଚଢ଼ିବା
Samrūrdha +କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ଆରୂଢ଼—1. Mounted.
(ସଂରୁଢ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଅଙ୍କୁରିତ; ଗଜା ମାରିଥିବା—2. Sprouted; germinated; budded. ୩ । ଜାତ—3. Born. ୪ । ପ୍ରବୃଦ୍ଧ—4. Well-grown; well developed. ୫ । ପୁରି ଯାଇଥିବା (ବ୍ରଣାଦି)—5. Cicatriced; healed (sore) (Apte). ୬ । ଏକତ୍ର ବର୍ଦ୍ଧିତ—6. Grown together (Apte). ୭ । ଦୃଢ଼ରୂପେ ସଂଲଗ୍ନ କିମ୍ବା ଚେରେଇ ଥିବା—7. Firmly grown; striking root (Apte). ୫ । ସାହସୀ—8. Bold (Apte). ୯ । ଆସ୍ଥାବିଶିଷ୍ଟ—9. Confident (Apte).

ସଂରୋଧ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ରୁଧ୍ ଧାତୁ=ଅଟକାଇବା+ଭାବ. ଅ)—
Samrodha ୧ । ରୋଧନ; ନିରୋଧ; ପ୍ରତିବନ୍ଧ; ପ୍ରତିରୋଧ—1. Obstruction; hindrance. ୨ । ଅଟକ; ନିବାରଣ—2. Restraint; prevention. ୩ । ବନ୍ଧନ—3. Binding down. ୪ । ଶତ୍ରୁଦ୍ୱାରା ନଗରାଦି ବେଷ୍ଟନ—4. Seige; blockade. ୫ । କାରାରୋଧ—5. Confinement. ୬ । ନିକ୍ଷେପ—6. Throwing (Apte). ୭ । (+କରଣ. ଅ) ବେଡ଼; ବନ୍ଧନ ସାଧନ—7. Bond; fetters (Apte). ୮ । ସ୍ଥଗିତକରଣ—8. Stopping.

ସଂରୋଧକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍+ରୁଧ୍ ଧାତୁ=ଅଟକାଇବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Samrodhaka ଅକ)—ସଂରୋଧକାରୀ—Confining;
(ସଂରୋଧିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) restraining; preventing.

ସଂରୋଧନ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ରୁଧ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ଅଟକାଇବା;
Samrodhana ସଂରୁଦ୍ଧ କରିବା—Act of restraining
ସଂରୁଦ୍ଧ, ସଂରୋଧ, ସଂରୋଧକାରୀ } ବିଣ or confining or binding or preventing etc.

ସଂରୋହ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ରୁହ୍ ଧାତୁ=ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Samroha ଅ)—୧ । ଅଙ୍କୁର; ଗଜା—1. Germ; sprout; seed-bud. ୨ । (+ଭାବ. ଅ) ଜନ୍ମ; ଉତ୍ପତ୍ତି—2. Birth; production.

ସଂଲକ୍ଷଣ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଲକ୍ଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ବିଶେଷ
Samlakshaṇa ଭାବରେ ଚିହ୍ନିତକରଣ—Characterising; marking; distinguishing (Apte).

ସଂଲଗ୍ନ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + ଲଗ୍ ଧାତୁ = ଲାଗିଯିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Samlagna ୧ । ସଂଯୁକ୍ତ—1. Attached to; connec-
(ସଂଲଗ୍ନ।—ସ୍ତ୍ରୀ) ted with. ୨ । ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥିତ—
2. Contiguous to. ୩ । ଏକୀଭୂତ; ମିଳିତ—
3. Brought into; mixed up. ୪ । ଏକତ୍ର
ଲାଗି ଯାଇଥିବା—4. Stuck together; adhering
to. ୫ । ପରସ୍ପର ଅଘାତ ପ୍ରତିଘାତ କରୁଥିବା—
5. Come to close contact (Apte). ୬ ।
ମାଡ଼ ମରାମରି ହେଉଥିବା—
6. Coma to blows (Apte).

ସଂଲଗ୍ନିକ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସଂଲଗ୍ନ)—୧ । ବନ୍ଧୁତା ଦ୍ୱାରା ସମ୍ବନ୍ଧଯୁକ୍ତ
Samlagnika (ବ୍ୟକ୍ତି)—1. (A person) Related to
ଭାସ୍ମାଦ another. ୨ । ସଗୋତ୍ର—2. An agnate;
ସଂବନ୍ଧିକ kindred. (ଉ—୧ ମୋର ସଂଲଗ୍ନିକ ସ୍ୱଜନ
ଅଟନ୍ତି ।)

ସଂଲୟ—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ଲୀ. ଧାତୁ = ଉଭେଇ ଯିବା, ମିଶିଯିବା +
Samlaya ଭାବ. ଅ)—୧ । ନିଦ୍ରା—1. Sleep. ୨ । ପ୍ରଳୟ—
(ସଂଲୟନ—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Dissolution of Nature;
universal destruction. ୩ । ବିଲୟ; ବିନାଶ—
3. Destruction; ruin.

ସଂଲାପ—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ଲପ୍ ଧାତୁ = କହିବା + ଭାବ. ଅ)—
Samlāpa ୧ । ପରସ୍ପର ଭାଷଣ; କଥାଭାଷା କଥୋପକଥନ—
[ସଂଲାପନ(ନା)—ଅନ୍ୟରୂପ] 1. Conversation; dis-
(ସଂଲାପିତ—ବିଣ) course. ୨ । ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ପ୍ରୀତିଭାଷଣ;
ବିରୋଧରହିତ କଥୋପକଥନ; ପରସ୍ପର ଦୁଖସୁଖ
ହେବା—2. Friendly conversation; pleas-
ant discourse. ୩ । ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ବିଶ୍ରମ୍ଭାଳାପ; ଗୁପ୍ତ
ସମ୍ଭାଷଣ—3. Confidential talk; secret
conversation. ୪ । ଉକ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟୁକ୍ତି—
4. Dialogue.

ସଂଲୀନ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + ଲୀ ଧାତୁ = ଉଭେଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Samlīna ୧ । ସଂଯୋଜିତ—1. Joined together.
୨ । ଲାଗିଯାଇଥିବା—2. Clung; adhered to.
(Apte). ୩ । ଲୁକ୍କାୟିତ—3. Hidden; conceal-
ed. (Apte). ୪ । ସଂକୁଚିତ—4. Contracted;
shrunk. ୫ । ଭୂମିରେ ଲେପଟି ଯିବା—5. Cower-
ing down.

ସଂଲୋଡ଼ନ—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ଲୁଡ଼. ଧାତୁ. ଣିଚ୍, ଲୋଡ଼. ଧାତୁ =
Samlordana ଘାଣ୍ଟିବା + ଭାବ. ଅନ)—ଘଣ୍ଟା ଚଢ଼ା—
Disturbing. (Apte). ଘୋଳାଇବା—Confus-
ing. (Apte)

ସଂଶୟ(ୟେ)—ଲା. ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) ବି—ସଂଶୟ (ଦେଖ)—
Samśae(ye) Samśaya (See). [ଉ—ଦାନପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ
ନ ଥିବ ସଂଶୟ । ପ୍ରୀତୀ. ବ୍ରହ୍ମନରୁଷଣ ପୀତା ।]

ସଂଶପ୍ତକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ସମ୍ + ଶପ୍ତ = ଶପଥ କରିଥିବା, ପ୍ରତିଜ୍ଞା
Samśaptaka କରିଥିବା + କ; ପୂର୍ବରୁ ଶପଥ କରିଥିବାଯୋଗୁଁ ଯେ
ସଂଗ୍ରାମରୁ ଅପସୃତ୍ ମୁଖ ବା ଅପଳାୟମାନ ଅଟେ)—
୧ । ଯେଉଁ ଯୋଦ୍ଧା ଯୁଦ୍ଧଭୂମିରୁ ପଳାଇବ ନାହିଁ ବୋଲି
ଶପଥ କରିଥାଏ—1. A warrior who has
vowed not to desert the battle-field.
୨ । (ନାମ) ନାରାୟଣୀ ସେନା ବିଶେଷ—2. Name
of an invincible army of Bishṇu (which
is bound by vow not to flee from the
battle-field.) ୩ । ବଳ ବଳ ପ୍ରଧାନ ଯୋଦ୍ଧା (ଯେଉଁ-
ମାନେ ଯୁଦ୍ଧ ଭୂମିରେ ଜୟୀ ବା ନିହତ ହେବା ନିମନ୍ତେ
ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞ)—3. 'Forlorn-hope'; picked or
chosen soldiers (those who have vowed to
win or die.) ୪ । ଯୁଦ୍ଧଭୂମିରୁ ପଳାଇବାକୁ ଉଦ୍ୟତ
ଯୋଦ୍ଧାଙ୍କୁ ପଳାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ନଦେବା ପାଇଁ ରଖାଯାଇଥିବା
ଯୋଦ୍ଧା—4. A warrior kept in the battle-
field to prevent the flight of others.
(Apte). ୫ । ସହଯୋଦ୍ଧା—5. A brother in
arms. (Apte). ୬ । ଅନ୍ୟକୁ ହତ୍ୟା କରିବାପାଇଁ ଶପଥ
କରିଥିବା ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—6. A conspirator
who has taken an oath to kill another.
(Apte).

ସଂଶବ୍ଦ—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ଶବ୍ଦ)—ଉଲ୍ଲେଖ—
Samśabda Mention; reference. (Apte)

ସଂଶବ୍ଦନ—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ଶବ୍ଦ. ଧାତୁ + ଭାବ: ଅନ)—
Samśabdana ୧ । ପ୍ରଶଂସା କରିବା—1. Praising. ୨ ।
ଶବ୍ଦ ଉତ୍ପାଦନ—2. Making a sound. ୩ । ବିଡ଼
ପାଟି କରି ଡାକିବା—3. Calling out to. (Apte)
୪ । ଉଲ୍ଲେଖକରଣ—4. Refering to.
(Apte).

ସଂଶୟ—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ଶୀ. ଧାତୁ = ଶୋଇବା; ସନ୍ଦେହ କରିବା +
Samśaya ଭାବ. ଅ)—୧ । ସନ୍ଦେହ; ସନ୍ଦେହାତ୍ମକ
ଜ୍ଞାନ—1. Doubt; hesitation; suspicion.
୨ । ବିଷମ ସମସ୍ୟା; ହଁ କି ନାଁ, ଏହିପରି ଦୋଘାଇ;
ଧୋକା—2. Dilemma. ୩ । ଦୋଦୋ ଭାବ; ଦ୍ୱୈଧୀ-
ଭାବ—3. Feeling of uncertainty; scepti-
cism; irresolution. ୪ । ବିପଦ—4. Danger;
risk. (Apte). ୫ । ସମ୍ଭବତା—5. Possibility.
(Apte). ୬ । (ନ୍ୟାୟଦର୍ଶନ) ଏକଧର୍ମକ ବିରୁଦ୍ଧ
ଭାବାଭାବ ପ୍ରକାରକ ଜ୍ଞାନ; ସଂଶୟ—6. (Nyaya
philosophy) Indecision.

ସଂଶୟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସନ୍ଦେହ କରିବା—1. To
Samśaya kariba doubt. ୨ । ଦୋ ଦୋ ଭାବ ହେବା—
সংশয় করা **সংশয়করণা, শক করনা** 2. To hesitate.

ସଂଶୟ ଗ୍ରସ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶସ୍ୟା ତତ୍)—ସଂଶୟାକୁଳ (ଦେଖ)
Samśaya grasta Samśayākula. (See)
(ସଂଶୟଗ୍ରସ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂଶୟଚ୍ଛେଦ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ସଂଶୟ+ଛେଦ; ସନ୍ଧି ଯୋଗୁଁ ଚ୍ଛ)—ସନ୍ଦେହର ବିମୋଚନ—
Samśayachchheda Removal of doubt; the solution of a doubt.
(ସଂଶୟଚ୍ଛେଦନ—ଅନ୍ୟରୂପ)
[ସଂଶୟଚ୍ଛେଦକ—ବିଣ]

ସଂଶୟଚ୍ଛେତ୍ତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଉପପଦ; ସଂଶୟକୁ ଛେଦନ କରେ ଯେ, ସଂଶୟ+ଛିଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ସଂଶୟଚ୍ଛେତ୍ତୃ ୧ମା. ୧ବ)—
Samśayachchhettā
(ସଂଶୟଚ୍ଛେତ୍ତା - ଅନ୍ୟରୂପ)
ସଂଶୟଚ୍ଛେତ୍ତ୍ରୀ } ସ୍ତ୍ରୀ
ସଂଶୟଚ୍ଛେଦିକା }
ସନ୍ଦେହ-ନାଶ-କାରୀ—Dispelling doubt; clearing all doubt.
(ଭ—ଅପଣ ତ ସଂଶୟଚ୍ଛେତ୍ତା ଏ ଜଗତେ, ମୋହର ସଂଶୟକୁ ନାଶ ତ ହୁଅନ୍ତେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଦ୍ରୋଣ ।)

ସଂଶୟ ଜନକ—ସଂ. ବିଣ (ସଂଶୟ+ଜନ. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Samśaya janaka ସନ୍ଦେହଉତ୍ପାଦକ—Creating suspicion; raising doubt in the mind.

ସଂଶୟ ଜନିତ—ସଂ. ବିଣ—ସନ୍ଦେହରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ—Resulting from doubt or suspicion.
Samśaya janita
(ସଂଶୟଜନ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଂଶୟ ଜ୍ଞାନ—ସଂ. ବି—୧ । ସନ୍ଦେହବୋଧ; ମନରେ ସନ୍ଦେହ ପୋଷଣ
Samśaya jnāna —Entertainment of a doubt or suspicion in the mind. ୨ । ଦୁଇ ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ହେବାରୂପ ସନ୍ଦେହ—2. The state of mind in which either of two alternatives has the appearance of truth when weighed in it. [ଦ୍ର—ଗୋଟିଏ ରଜ୍ଜୁକୁ ରଜ୍ଜୁ ବୋଲି ଜାଣିବାକୁ 'ନିଶ୍ଚୟ-ଜ୍ଞାନ', ରଜ୍ଜୁକୁ ସର୍ପ ବୋଲି ବୁଝିବାକୁ 'ଭ୍ରମଜ୍ଞାନ' ଏବଂ ରଜ୍ଜୁକୁ ଦେଖି ଏହା ରଜ୍ଜୁ ବି ସର୍ପ, ଏପରି ସନ୍ଦେହରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହେଲେ ତାକୁ 'ସଂଶୟ-ଜ୍ଞାନ' କହନ୍ତି ।]

ସଂଶୟ ଦୋଳା—ସଂ. ବ (ରୂପକ କର୍ମଧାରୟ)—ସଂଶୟରୂପ ଦୋଳା—
Samśaya dolā Hesitation or doubt compared to a swing or pendulum.

ସଂଶୟ ମୂଳକ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ସନ୍ଦେହାତ୍ମକ—
Samśaya mūlaka Originating from doubt.

ସଂଶୟ ସାଗର—ସଂ. ବ (ରୂପକ)—ସଂଶୟରୂପ ସମୁଦ୍ର—Doubt compared to the billowy sea.
Samśaya sāgara

ସଂଶୟସ୍ଥ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସନ୍ଦେହଯୁକ୍ତ; ସଂଶୟାପନ୍ନ; ସନ୍ଦିହାନ—
Samśayastha Doubtful; hesitating (Apte)
(ସଂଶୟସ୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂଶୟାକୁଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶସ୍ୟା ତତ୍)—ସନ୍ଦିଗ୍ଧ; ଯାହା ସନ୍ଦେହଦ୍ୱାରା ଆଲୋଡ଼ିତ—Doubtful; (mind) distracted by doubt.
Samśayākula
(ସଂଶୟାକୁଳିତ, ସଂଶୟାକ୍ରାନ୍ତ, ସଂଶୟାପନ୍ନ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ସଂଶୟାକୁଳା, ସଂଶୟାକୁଳିତା, ସଂଶୟାକ୍ରାନ୍ତା, ସଂଶୟାପନ୍ନ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂଶୟାତ୍ମା—ସଂ.ବିଣ.ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି, ସଂଶୟାତ୍ମନ୍, ୧ମା.୧ବ)—
Samśayātmā ସନ୍ଦିହାନ—Of a hesitating nature; of a suspicious nature; sceptic. ସଂ. ବ—ସନ୍ଦେହପୂର୍ଣ୍ଣ ଆତ୍ମା, ସନ୍ଦେହଯୁକ୍ତ ମନ—
Doubtful mind.

ସଂଶୟାନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସମ୍+ଶୀ ଧାତୁ=ସନ୍ଦେହ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ସଂଶୟାଳୁ (ଦେଖ)—
Samśayāna Samśayālu (See)
(ସଂଶୟାନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂଶୟାନ୍ୱିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଶସ୍ୟା ତତ୍)—୧ । ସଂଶୟଯୁକ୍ତ; ସନ୍ଦେହପୂର୍ଣ୍ଣ—1. Doubtful. ୨ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟବିମୂଢ଼—2. Irresolute.
Samśayānwita
(ସଂଶୟାନ୍ୱିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂଶୟାଳୁ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ସମ୍+ଶୀ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଆଳୁ; ଶୀଳାର୍ଥେ)—ସନ୍ଦେହଶୀଳ; ସନ୍ଦିହାନ; ସନ୍ଦେହୀ—
Samśayālu Suspicious; hesitating.

ସଂଶୟିତ—ସଂ. ବ. (ସମ୍+ଶୀ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ସନ୍ଦେହାନ୍ୱିତ—1. Doubtful. ୨ । ଅନିଶ୍ଚିତ—2. Uncertain. ୩ । ବିପଦ୍‌ଗ୍ରସ୍ତ—3. Supposed to be in peril or danger; endangered (Apte). ୪ । (+କର୍ମ. ତ)—ଯେଉଁ ବିଷୟରେ ସନ୍ଦେହ କରାଯାଉଅଛି—4. Doubted; questioned (Apte).
Samśayita

ସଂଶୟିତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍+ଶୀ ଧାତୁ=ସନ୍ଦେହ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—ସନ୍ଦିହାନ—Doubting; hesitating.
Samśayitā
(ସଂଶୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂଶୟୋପେତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ସଂଶୟାପନ୍ନ—
Samśayopeta Doubting; hesitating
(ସଂଶୟୋପେତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂଶରଣ—ସଂ.ବ. (ସମ୍+ଶୃ ଧାତୁ=ହିଂସା କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Samśaraṇa ଯୁଦ୍ଧୋପକ୍ରମ; ଯୁଦ୍ଧାରମ୍ଭ—Beginning of hostilities; commencement of battle.

ସଂଶିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍+ଶୋ ଧାତୁ=ତୀକ୍ଷ୍ଣ କରିବା; ବିଶେଷ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—୧ । ନିଶ୍ଚିତ; ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ; ସ୍ଥିରୀକୃତ; ନିରୂପିତ—1. Ascertained, settled; fixed; decided; determined. ୨ । ସୂଚିତ—2. Hinted; indicated; attended to. ୩ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—3. Completed; finished. ୪ । ନିର୍ବାହିତ; ସଂପାଦିତ—4. Accomplished; effected. ୫ । ସମ୍ୟକ୍ ଶାଣିତ; ତୀକ୍ଷ୍ଣୀକୃତ—5. Whetted; sharpened. ୬ । ନିଷ୍ଠାବାନ୍;
(ସଂଶିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
Samśita

ବ୍ରତ ପାଳନରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଯତ୍ନବାନ୍—6. Careful or resolved to duly perform a religious vow. ୨ । ସମାପ୍ତ—7. Completed. ୮ । ତୀକ୍ଷ୍ଣ—8. Sharp (Apte).

ସଂଶିତ ବ୍ରତ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସଂଶିତ ହୋଇଅଛି ବ୍ରତ ଯାହାର ବା ସଂଶିତ ଅଛେ ବ୍ରତରେ ଯେ)—
Samśita brata
(ସଂଶିତବ୍ରତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ବ୍ରତନିଷ୍ଠ; ଯଥା ନିୟମରେ ବ୍ରତ-ଅନୁଷ୍ଠାନକାରୀ—1. Performing religious vows regularly and properly; regular in the performance of religious vows. ୨ । ଯେ ବ୍ରତ ପାଳନ କରି ସାରିଅଛି—2. One who has fulfilled his vow.

ସଂଶିତାତ୍ମା—ସଂ.ବିଶ.ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ସଂଶିତ+ଆତ୍ମନ୍; ୧ମା.୧ବ)-
Samśitātmā
ଯାହାଙ୍କ ମନ ଉତ୍ତମରୂପେ ସଂଯତ ଓ ପରିପକ୍ୱ ହୋଇଅଛି—One whose mind is thoroughly matured and disciplined (Apte).

ସଂଶୀତି—ସଂ. ବି. (ସମ୍+ଶୀ ଧାତୁ+ଭାବ. କ)—ସଂଶୟ; ସନ୍ଦେହ—
Samśiti
Doubt (Apte).

ସଂଶୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ସମ୍+ଶୁଧ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ-
Samśuddha
ରୂପେ ପରିଷ୍କୃତ—1. Completely
(ସଂଶୁଦ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) purified. ୨ । ପରିଶୋଧିତ; ସମ୍ମାର୍ଜିତ—2. Polished; refined ୩ । ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତଦ୍ୱାରା ଅପରାଧପାପ—3. Expiated. ୪ । ଅପରାଧ ବା ଅଭିଯୋଗରୁ ମୁକ୍ତ—4. Accquitted (of a charges) ୫। ଦାୟିତ୍ୱରୁ ବା ଋଣରୁ ଦାୟମୁକ୍ତପ୍ରାପ୍ତ—5. Freed or released of a debt or liability. ୬ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ପରିଷ୍କୃତ—7. Thoroughly cleansed.

ସଂଶୁଦ୍ଧି—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଶୁଦ୍ଧି)—୧ । ମାର୍ଜନ; ସମ୍ୟକ୍ ଶୋଧନ—
Samśuddhi 1. Thorough cleansing or scouring;
(ସଂଶୁଦ୍ଧ—ବିଶ) complete purification. ୨ । ସମ୍ୟକ୍ ଶୁଦ୍ଧି—2. Purity; cleanness. ୩ । ସ୍ନାନାଦି ଦ୍ୱାରା ଦେହ ମାର୍ଜନ—3. Cleansing of the body by ablution. ୪ । ସଂଶୋଧନ; ସୁଧାର—4. Correction; rectification. ୫ । ଋଣ-ପରିଶୋଧ—5. Aquittance of debt. ୬ । ଅପରାଧରୁ ବା ଅଭିଯୋଗରୁ ମୁକ୍ତିଲାଭ—6. Acquittance from a charge.

ସଂଶୋଧକ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ସମ୍+ଶୁଧ୍ ଧାତୁ=ଶୋଧନ କରିବା
Samśodhaka +କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ପରିଷ୍କାରକ—
(ସଂଶୋଧିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Purifying; cleansing. ୨ । ସଂଶୋଧନକାରୀ—2. Correcting; reforming. ସଂ. ବି. ପୁଂ—୧ । ସଂଶୋଧନ କର୍ତ୍ତା—1. Purifier; cleanser. ୨ । ସଂସ୍କାରକ—2. Reformer.

ସଂଶୋଧନ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଶୁଧ୍ ଧାତୁ=ପରିଷ୍କାର କରିବା+ଭାବ.
Samśodhana ଅନ)—୧ । ପରିଷ୍କରଣ; ପରିମାର୍ଜନ—
(ସଂଶୋଧିତ, ସଂଶୁଦ୍ଧ—ବିଶ) 1. Cleansing; purifying. ୨ । ଭ୍ରମାଦି ଶୋଧନ; ଭ୍ରାନ୍ତି ଦୂରୀକରଣ—2. Correcting; rectification. ୩ । ସଂସ୍କାର କରିବା—3. Reformation.

ସଂଶ୍ୱତ୍—ସଂ. ବି—୧ । ଇନ୍ଦ୍ରଜାଲ—1. Trick; jugglery
Samśwat (Apte). ୨ । ମାୟା—2. Illusion (Apte)
୩ । ଐନ୍ଦ୍ରଜାଲିକ; ଜାଦୁକର—
3. A juggler (Apte).

ସଂଶ୍ୟାନ—ସଂ. ବିଶ—୧ । ସଙ୍କୁଚିତ—1. Contracted; shrunk
Srmśyāna (Apte). ୨ । ଜମାଟିଭୂତ—2. Frozen; congealed (Apte). ୩ । ଗୁଡ଼ିଆ ହୋଇଥିବା—3. Rolled up (Apte). ୪ । ମୃଦ ହୋଇ ଯାଇଥିବା—4. Collapsed (Apte)

ସଂଶ୍ରଦ୍ଧ—ଦେ. ବି—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ନେହ—1. Excessive love.
Samśra ddha ୨ । ଆଦର—2 Fondness. [ଉ—ମୁଁ ଆଦର ପଯାର ଯେ ସଂଶ୍ରଦ୍ଧରୁ ଧରୁ ପର୍ବୁ ବ ବମ୍ବରୁ ମୁରୁକାନ୍ତ ଗଲ ମୋ ଡୋଡ଼ରୁ ଡରୁ—ଉଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।]

ସଂଶ୍ର (ସ୍ର, ଶ୍ରା, ସ୍ରା)ବ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଶ୍ରୁ ଧାତୁ=ଅଙ୍ଗୀକାର,
Samśra (sra, śrā, srā)ba
କରିବା, ଗମନ କରିବା, ଶୁଣିବା ଇତ୍ୟାଦି+ଭାବ. ଅ)—୧ । ସମ୍ପର୍କ—1. Connection; relationship. ୨ । ସମ୍ବନ୍ଧ—2. Relation. ୩ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା—3. Promise. ୪ । ଅଙ୍ଗୀକାର—4. Agreement; engagement. ୫ । ସଙ୍ଗମ; ମିଳନ—5. Meeting, union. ୬ । ମନୋଯୋଗପୂର୍ବକ ଶ୍ରବଣ—6. Hearing attentively (Apte).

ସଂଶ୍ରବଣ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଶ୍ରୁ ଧାତୁ+ଅନ)—୧ । (+କରଣ.
Samśrabaṇa ଅନ) କାନ—1. The ear (Apte).
୨ । (+ଭାବ. ଅନ) ଶୁଣିବା—2. Hearing (Apte).

ସଂଶ୍ରୟ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଶ୍ରି ଧାତୁ=ସେବା କରିବା, ଯାଇବା,
Samśraya ଅବଲମ୍ବନ କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—୧ । ଅବଲମ୍ବନ; ଅଶ୍ରୟସ୍ଥଳ—1. Refuse; asylum, resort. ୨ । (+ଭାବ. ଅ) ପ୍ରାପ୍ତି—2. Acquisition. ୩ । ବ୍ୟାପ୍ତି—3. Overspreading; pervading. ୪ । (+କର୍ମ. ଅ) କାରଣ—4. Cause; reason. ୫ । ବାସସ୍ଥାନ; ଗୃହ—5. A resting or dwelling place (Apte). ୬ । (+ଭାବ. ଅ) ରକ୍ଷା; ଅଶ୍ରୟ—6. Protection; shelter (Apte). ୭ ।

(ରାଜନୀତି) ରାଜ୍ୟରକ୍ଷାର୍ଥ ରାଜାଙ୍କର ପାଳନୀୟ ୬ଟି ଗୁଣରୁ ଏକ, ଅନ୍ୟ ରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ— 7. (Politics) A proper course of action; an expedient to be used by a king in foreign politics (Apte). [ଦ୍—ରାଜ୍ୟରକ୍ଷା ପାଇ ରାଜାଙ୍କ ପାଳନୀୟ ୬ଟି ଗୁଣ ବା ଉପାୟ ଯଥା— ସନ୍ଧି, ବିଗ୍ରହ, ଯାନ, ଆସନ, ସଂଶ୍ରୟ ଓ ଦ୍ୱୈଧ ।] ୨. ବିଣ. (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ସମାସରେ ଲାଗେ)—୧ । ଅମୁକ ସଙ୍ଗେ ବାସ କରୁଥିବା (ଯଥା—ଶ୍ରୋତ୍ରିୟଲେକସଂଶ୍ରୟ)— 1. Dwelling or residing with. ୨ । ଅମୁକ ସଙ୍ଗେ ସଂପୃକ୍ତ ବା ସମ୍ବନ୍ଧ—2. Pertaining to. (ଯଥା—ନୌସଂଶ୍ରୟ) ୩ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସମାସରେ ଯୁକ୍ତ, ଯଥା—ବୀର ସଂଶ୍ରୟ) ବନ୍ଧୁତା ବା ଆଶ୍ରୟ ଲୋଡୁଥିବା—3. Forming or seeking alliance with; seeking protection or shelter of (Apte).

ସଂଶ୍ରିତ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ମ (ସମ୍+ଶ୍ରି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ଆଶ୍ରିତ; Saṁśrita ଶରଣାପନ୍ନ—1. Taking shelter under; (ସଂଶ୍ରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) gone to for refuge (Apte). ୨ । ସଂଯୁକ୍ତ—2. United; joined; attached (Apte). ୩ । ଆଶ୍ରୟ ପ୍ରାପ୍ତ—3. Supported; sheltered (Apte). ବି—୧ । ଆଶ୍ରିତ ବ୍ୟକ୍ତି— 1. A dependant (Apte). ୨ । ଅନୁଚର— 2. Follower; servant (Apte).

ସଂଶ୍ରୁତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ଶ୍ରୁ ଧାତୁ=ଶ୍ରବଣ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି+କର୍ମ. Saṁśruta ତ)—୧ । ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ; ପ୍ରତିଜ୍ଞାତ—1. Promised, agreed to. ୨ । ଉତ୍ତମ ରୂପେ ଶ୍ରୁତ—2. Well-heard (Apte).

ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ଶ୍ଳିଷ୍ ଧାତୁ=ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା+କର୍ମ; Saṁślishṭa ତ)—୧ । ଆଲିଙ୍ଗିତ—1. Embraced clasped; pressed together. ୨ । ମିଳିତ— 2. United with; joined. ୩ । ସଂପୃକ୍ତ; ସଂପର୍କ-ଯୁକ୍ତ—3. Connected with; related to. ୪ । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ; ସଲିହିତ—4. Contiguous; adjacent, adjoining; lying close to. ୫ । (ଅମୁକ ବିଷୟ ବା ଗୁଣ ଦ୍ୱାରା) ଯୁକ୍ତ—5.Having been furnished with, endowed with (Apte).

ସଂଶ୍ଳେଷ—ସଂ. ବି. (ସମ୍+ଶ୍ଳିଷ୍ ଧାତୁ=ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା+ଭାବ. Saṁślesha ଅ)—୧ । ଆଲିଙ୍ଗନ—1. Embrace. ୨ । ମିଳନ—2. Union, association. ୩ । ସମ୍ପର୍କ— 3. Connection; relation. ୪ । ଲାଗିଯିବା; ଗାଢ଼ ସଂଯୋଗ—4. Contact.

ସଂଶ୍ଳେଷଣ—ସଂ. ବି. (ସମ୍+ଶ୍ଳିଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧। ଆଲିଙ୍ଗନ Saṁśleshaṇa କରିବା—1. Embracing. ୨ । ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ଚାପିବା—2. Pressing together. ୩ । (+କରଣ. ଅନ) ବନ୍ଧନସାଧନ; ଯାହା ଦ୍ୱାରା ଏକାଧିକ ବସ୍ତୁକୁ ଏକତ୍ର ବନ୍ଧାଯାଏ—3. Means of binding together (Apte). ୪। ସମ୍ପର୍କ—4. Connection. ୫ । ବାନ୍ଧଣି—5. Bond; tie (Apte).

ସଂସକାର—ପ୍ରା. ବି. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ସଂସ୍କାର)—ସଂସ୍କାର (ଦେଖ) Saṁsakāra Saṁskāra (See) [ଉ—ଠାକ ଖଣ୍ଡିଯେ ସଂସକାର କଲ । ପ୍ରଭାସ. ଶଶୀରେଖା ।]

ସଂସକୃତ—ପ୍ରା. ବି. (ସଂ. ସଂସ୍କୃତ)—ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା—The Saṁsakṛuta Sanskrit language. [ଉ—ଯେବେ ନ ସଂସ୍କୃତ संसकृत ଥାଇ କୃଷ୍ଣରସ ସେ ସଂସକୃତେ କାର୍ଯ୍ୟ କିସ ? ରୂପଚନ୍ଦ. ପ୍ରେମ ପଞ୍ଚାମୃତ ।]

ସଂସକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ସମ୍+ସନଜ୍ ଧାତୁ=ଆସକ୍ତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. Saṁsakta ତ)—୧ । ସଂଲଗ୍ନ; ଲାଗି ଯାଇଥିବା— 1. Attached to, adhered; stuck together. ୨ । ସନ୍ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ—2. Adjoining; contiguous, near. ୩ । ସସ୍ପୃଷ୍ଟ; ସଂଯୁକ୍ତ; ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ମିଳିତ—3. Combined with; united to; joined or linked together. ୪ । ଆସକ୍ତ—4 Devoted to; enamoured of. ୫ । ସମସ୍ତାତ୍ ବିସ୍ତୃତ—5. Spread on all sides. ୬ । ଗୋଳେଇ ହୋଇ ମିଶି ଯାଇଥିବା—6. Blended, mingled; confused (Apte). ୭ । (ଅମୁକ) ବିଶିଷ୍ଟ; ଯୁକ୍ତ—7. Having; endowed with; possessed of (Apte). ୮ । ନିରୁଦ୍ଧ—8. Restrained (Apte). ୯ । ଅମୁକ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ କୃତସଂକଳ୍ପ 9. Intent on; bent on (Apte). ୧୦ । ବଦ୍ଧ; ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା—10. Fastened (Apte).

ସଂସକ୍ତି—ସଂ. ବି. (ସମ୍+ସନଜ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)—୧ । ନିକଟ- Saṁsakti ବର୍ତ୍ତିତା—1. Contiguity; proximity. ୨ । ଦୃଢ଼ମିଳନ—2. Close association, union. ୩ । (ରସାୟନ) ପଦାର୍ଥର ଗୁଣବିଶେଷ; ଯେଉଁ ଗୁଣ ଦ୍ୱାରା ପଦାର୍ଥ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ପରସ୍ପର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ପରମାଣୁ-ଗୁଡ଼ିକ ପରସ୍ପର ସହିତ ମିଳିତ ହୁଏ—3. Chemical affinity. ୪ । ଲାଗିଯିବା ଅବସ୍ଥା—4. Close adherence. ୫ । ସହବାସ— 5. Intercourse. ୬ । ଘନିଷ୍ଠତା—6. Intimacy; intimate acquaintance (Apte). ୭ । ଏକତ୍ର ବନ୍ଧନ— 7. Tying; fastening together (Apte). ୮ । କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି ଲିପ୍ତ ହେବା ଅବସ୍ଥା; ଏକାନ୍ତ ଆସକ୍ତ—7. Devotion; addiction to any thing.

ସଂଶକ୍ତ ମନାଃ—ସଂ. ବହୁ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ସଂଶକ୍ତ+ମନସ୍; Saṁsakta manāḥ ୧ମା. ୧ବ)—କୌଣସି କର୍ମ କରିବାକୁ ସ୍ଥିର ସଂକଳ୍ପ କରିଥିବା—With the mind fixed or attached (to a particular object (Apte).

ସଂଶକ୍ତ ଯୁଗ—ସଂ. ବହୁ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ସଂଶକ୍ତ ହୋଇଅଛି ଯୁଗ Saṁsakta juga ଯାହାଠାରେ)—ଯୁଆଳିରେ ଯୋଗ୍ୟ ଯାଇଥିବା—Yoked; harnessed (Apte)

ସଂସଦ୍—ସଂ. ବ.—(ସମ୍+ସଦ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଅଧିକରଣ. Saṁsad ବୃ.ପ୍) ୧। ସଭା; ସମାଜ; ଏକତ୍ର ବସିବା—1. Association; assembly; meeting; congregation; society. ୨। ଧର୍ମାଧିକରଣ; ବିଚାରାଳୟ—2. A court of justice (Apte).

ସଂସର—ଦେ. ବ—ସମସର (ଦେଖ)—
Saṁsara Samasara (See)

ସଂସରଣ—ସଂ. ବ (ସମ୍+ସୃ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଭାବ. ଅନ) Saṁsaraṇa ୧। ବିନା ବାଧାରେ ସେନାଙ୍କର ଗମନ ବା ଯାତ୍ରା—1. Unobstructed march of a band of soldiers; unresisted march of troops. ୨। ଗମନ—2. Going; proceeding. ୩। ସଂସାର; ସାଂସାରିକ ବିଷୟ—3. The worldly concerns. ୪। ସଙ୍ଗତି—4. A person's worldly circumstances or means. ୫। (+ଅଧ୍ୱ ଅନ) ପ୍ରଧାନ ପଥ; ବଡ଼ ରାସ୍ତା; ରାଜଦାଣ୍ଡ—5. Main road, high-way. ୬। ସଂସାରରେ ଜନ୍ମ ଓ ପୁନର୍ଜନ୍ମ—6. Birth and rebirth (Apte) ୭। ଯୁଦ୍ଧର ଆରମ୍ଭ—7. The commencement of battle (Apte). ୮। ନଗରର ଫାଟକ ନିକଟରେ ଥିବା ପଥିକଙ୍କ ବିଶ୍ରାମ ସ୍ଥାନ—8. A resting place for travellers near the gates of a city (Apte)

ସଂ(ସଁ)ସରା—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର) ବିଣ.—ସର୍ବଦା ସଁ ସଁ ହେଉଥିବା Saṁ(sañ)sarā (ବଳଦ)—(A bullock) Which is always breathing with a hissing sound. [ବ—ସଂସରା ବଳଦ]

ସଂସର୍ଗ—ସଂ. ବ (ସମ୍+ସୃଜ ଧାତୁ=ସୃଷ୍ଟି କରିବା, ସହବାସ କରିବା+ Saṁsarga ଭାବ. ଅ) ୧। ସମ୍ପର୍କ; ସମ୍ବନ୍ଧ—1. Connection; relationship. ୨। କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ଘନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ବସବାସ କରିବା—2. Keeping company with anybody; familiar intercourse; familiarity. ୩। ଏକତ୍ର ବାସ; ଏକତ୍ର ଅବସ୍ଥାନ—3. Association; living together; co-existence. ୪। ମୈଥୁନ; ଅବୈଧ ଗମନ; ସହବାସ—4. Sexual intercourse; cohabitation; copulation. ୫। ସଙ୍ଗ—5. Company. ୬। ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ମିଶ୍ରଣ; ମିଳନ—6. Commixure, junction; union (Apte). ୭। ସାହଚର୍ଯ୍ୟ—7. Association (Apte). ୮। ନୈକଟ୍ୟ—8. Proximity (Apte). ୯। ସ୍ପର୍ଶ—9. Contact, touch (Apte)
(ସଂସୃଷ୍ଟ—ବିଣ)

ସଂସର୍ଗଜ—ସ.ବ. (ସଂସର୍ଗ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ)—ସଂସର୍ଗରୁ ଜାତ—Saṁsargaja Due to or resulting from relationship or contact.
(ସଂସର୍ଗଜା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂସର୍ଗଜା ଦୋଷଗୁଣା ଭବନ୍ତି—ସଂ. ପ୍ରବଚନ—ମନୁଷ୍ୟର ଦୋଷ ବା Saṁsargajā dosha guṇā bhabanti ଗୁଣ ସଂସର୍ଗରୁ ଘଟେ—A man becomes good or bad as a result of the company he keeps.

ସଂସର୍ଗ ଦୋଷ—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ୧। ଦୋଷଯୁକ୍ତ ସଂସର୍ଗ Saṁsarga dosha ମନ୍ଦ ସଂସର୍ଗ—1. Bad company; evil association. ୨। ସଂସର୍ଗର ଦୋଷ—2. The fault of intercourse. ୩। (ସ. ପ. ଲେ) ସଂସର୍ଗଜନିତ ଦୋଷ—3. Evil consequences resulting from (bad) association; the fault resulting from keeping company with bad people.

ସଂସର୍ଗ ଲିପ୍ସା—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସହବାସ ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା—Saṁsarga lipsā Hankering or desire for association or sexual intercourse.
(ସଂସର୍ଗ ଲିପ୍ସୁ—ବିଣ)

ସଂସର୍ଗାଭାବ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ସଂସର୍ଗ+ଅଭାବ) ୧। Saṁsargābhāba ସଂସର୍ଗର ଅଭାବ—1. Want of familiar intercourse. ୨। (ନ୍ୟାୟ ଦର୍ଶନ) ତ୍ରିବିଧ ଅଭାବ [ଯଥା—ପ୍ରାଗଭାବ (antecedent non-existence), ପ୍ରଧ୍ୱଂସାଭାବ (Emergent non-existence) ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତାଭାବ (=absolute non-existence)] 2. (Nyāya philosophy) Three kinds of want of connection or non existence (i.e. 2 kinds of relative non-existence and one kind of absolute non-existence.)

ସଂସର୍ଗୀ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ସଂସର୍ଗ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍, କିମ୍ବା ସମ Saṁsargī ସୃଜ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍ ଶୀଳାର୍ଥେ)—୧। ସମ୍ବନ୍ଧୀ (ସଂସର୍ଗିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) I. Relative to; intimate with. ୨। ସହବାସକାରୀ—2. Associating or cohabiting. ୩। ସଂଯୁକ୍ତ—3. United; associated with. (Apte). ୪। (ଅମୃତର) ସଙ୍ଗେ ସଂସର୍ଗକାରୀ—4. Keeping

company with; familiar. ସ. ବ. ପୁଂ— ୧ । ସଙ୍ଗୀ; ସହଚର—1. Companion. ୨ । ସହ-ଯୋଗୀ; ସହକର୍ମୀ—2. An associate.

ସଂସର୍ଜନ—ସଂ. ବ (ସମ୍ + ସଜ୍. ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଏକତ୍ର Samsarjana ମିଶାଇବା—1. Commingling. (Apte). ୨ । ତ୍ୟାଗକରଣ—2. Leaving; abandoning (Apte). ୩ । ଉତ୍ସର୍ଗକରଣ—3. Voiding; discharging. (Apte).

ସଂସର୍ପ—ସଂ. ବ (ସମ୍ + ସୃପ୍. ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + ଭାବ. ଅ)— Samsarpa ୧ । ସମ୍ୟକ୍ ପ୍ରକାରେ ଗମନ—1. Particular (ସଂସର୍ପୀ—ବିଣ. ପୁଂ) kind of going. ୨ । ସର୍ପବତ୍ ଗତି— 2. Serpentine motion; movement like a snake. ୩ । ସମ୍ପ୍ରସାରଣ; ବିସ୍ତାର—3. Spreading; extending; diffusion. ୪ । ଧୀରଗମନ; ଗୁରୁଣ୍ଡି କରି ଯିବା—4. Creeping along; gliding; gentle motion. (Apte). ୫ । (+ ଅଧିକରଣ.ଅ) କ୍ଷୟ ମାସ ବିଶିଷ୍ଟ ବର୍ଷର ମଳମାସ—5 The intercalary month accruing in a year in which there occurs a Kshyaya māsa. (Apte)

ସଂସର୍ପଣ—ସଂ. ବ (ସମ୍ + ସୃପ୍. ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଗୁରୁଣ୍ଡି Samsarpana ଗୁରୁଣ୍ଡି ଯିବା—1. Creeping along. ୨ । ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଆକ୍ରମଣ—2. Surprise; unexpected attack; rally. (Apte).

ସଂସର୍ପୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍ + ସୃପ୍. ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ Samsarpī ବ)—୧। ଗୁରୁଣ୍ଡି କରି ଯାଉଥିବା—1. Creep- (ସଂସର୍ପିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ing. ୨ । ଧୀର ଗତି କରୁଥିବା—2. Moving slowly. ୩ । ବକ୍ରଗତି କରୁଥିବା—3. Winding. (Apte)

ସଂସାଦ୍—ସଂ. ବ (ସମ୍ + ସଦ୍. ଧାତୁ + ଅଧି. କ୍ୱିପ୍)—ସଂସଦ୍ (ଦେଖ) Samsād Samsad. (See)

ସଂସାଧନ—ସଂ. (ସମ୍ + ସାଧ୍. ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ସମାପନ; Samsādhana ନିଷ୍ପାଦନ—1. Accomplishment; (ସଂସାଧିତ—ବିଣ) completion. ୨ । ପ୍ରାପ୍ତି—2. Obtaining; getting; acquisition. ୩ । ବ୍ୟବସ୍ଥା— 3. Settlement arrangement. ୪। ବଧ;ମାରଣ —4. Killing. ୫ । ନିର୍ବାପନ— 5. Extinguishing.

ସଂସାର—ସଂ. ବ (ସମ୍ + ସୃ. ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + ଅଧି. ଅ; Samsāra ଯେଉଁଠାରେ ପ୍ରାଣିଗଣ ଗମନାଗମନ କରନ୍ତି)— ୧ । ଜଗତ୍; ପୃଥିବୀ; ମରଲୋକ; ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୋକ; ଇହଲୋକ- 1. The world; the earth; the creation; the mortal world; course of worldly existence; earthly existence. ୨ । ମାୟା-ପୂରିତ ଜଗତ୍—2. The world which is full of illusion. ୩ । ଅବିଦ୍ୟାବନ୍ଧନ; ମାୟାବନ୍ଧନ— 3. Fascination of the world; the worldly ties. ୪ । ମାୟାଜନ୍ୟ ବ୍ୟସନ—4. Idealism; the state of being addicted to delusive pursuits. ୫ । ସାଂସାରିକ ବିଷୟ— 5. Worldy affairs; worldy concern. ୬ । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁତ୍ର କନ୍ୟା ସମ୍ବଳିତ ପରିବାର—6. One's family (consisting of wife, children etc.) ୭ । ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ; ଘରକରଣା—7. One's house-hold; eking out one's existence with family. ୮ । ଜନସମାଜ—8. Human society; the mankind. (ଉ—ସଂସାର ଉଚ୍ଚରେ ଉତ୍ତମ, ସାଧୁଙ୍କ ଉଚ୍ଚରେ ଜନମ । କମଳଲୋଚନ. ଚଉତିଶା ।) ୯ । ପୁନର୍ଜନ୍ମ; ବାରଂବାର ମୃତ୍ୟୁପରେ ଜନ୍ମାନ୍ତର— 9. Transmigration; metempsychosis; succession of births. (Apte).

ଦେ. ବ—ସ୍ତ୍ରୀ—Wife. [ଯଥା—ଯୌବନ

ସଂସାର **संसार** ବୟସରେ ଗୃହସ୍ଥ ହେଲେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ପୁଣି ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସାରର ଯୋଗାଡ଼ କରିବାକୁ ପଡ଼େ ।]

[ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତରେ ମଧ୍ୟ ବଚନ ଅଛି—"ଗୃହିଣୀ ଗୃହମୁଚ୍ୟତେ" ଅର୍ଥାତ୍ ଗୃହିଣୀଙ୍କ ପୋଇଁ ସିନା ଗୃହ; ତେଣୁ ଗୃହିଣୀଙ୍କୁ ଗୃହ ବୋଲି କହିଲେ ଚଳେ । ଏହି ଅନୁକରଣରେ ମଧ୍ୟ ଆମ ଭାଷାରେ ଆପଣା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଲୋକ 'ଘରେ', 'ଘରଅଡ଼େ', 'ପିଲାଏ', 'ପରିବାର' ଆଦି ଅଖ୍ୟା ଦେଇ କଥାଭାଷା କରନ୍ତି ଏବଂ ଭାଜାମାନେ 'ଭିତର' (ଅନ୍ତଃପୁର) ବୋଲି କହନ୍ତି ।]

ସଂସାର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଂସାରୀ ହେବା; ସ୍ତ୍ରୀପୁତ୍ରାଦିଙ୍କ ସହିତ Samsāra karibā ଘରକରଣା କରିବା; ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ ସଂସାରକରା **संसार करना** କରିବା—1. To be a householder, to lead a family life (with one's wife and children); to be a man of the world ୨ । ଜନ ସମାଜରେ ଚଳିବା— 2. To live and move in the society. ୩ । ବିବାହ କରିବା—3. To marry.

ସଂସାର କାନନ—ସଂ. ବ (ରୂପକ କର୍ମଧା)—ଅରଣ୍ୟ ପରି ଅଗମ୍ୟ ଓ Samsāra kānana ଅପତ୍ସଙ୍କୁଳ ସଂସାର—The world compared to a forest (which is impassable and beset with dangers,)

ସଂସାର କାମନା(ବାସନା)—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ପାର୍ଥିବ Samsāra kāmanā (bāsanā) ଭୋଗବାସନା—1. The desire for the enjoyment of the world

୨ । ସାଂସାରିକ ବାସନା; ବିଷୟ ବାସନା—2. Worldly desire.

ସଂସାର କାମୀ—ସଂ. ବିଣ. ଷ୍ଠ୍ (ସଂସାରକ ଭୋଗବାସନା ପାଇଁ ଲାଳାୟିତ ; ସଂସାରକ ଭୋଗେଚ୍ଛୁ— (ସଂସାର କାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Samsāra kāmī Desirous of worldly enjoyment.

ସଂସାର କାରା—ସଂ.ବି. (ରୂପକ କର୍ମଧା)—ଜେଲଖାନା ସଙ୍ଗେ ତୁଳିତ ସଂସାର—The world compared to a prison or dunge on (as a man of the world is sorrounded with the fetters of illusions, delusions and unrealities.) Samsāra kārā

ସଂସାର କୂପ—ସଂ. ବି. (ରୂପକ କର୍ମଧା)—(ଲୋକେ କୂଅରେ ପଡିବା ଲୋକପରି ସଂସାରରେ ଲୋକେ ବିପଦ ଓ ନିରୁପାୟ ହେଉ ଥିବାରୁ)—ସଂସାର ରୂପ କୂପ—The world compared to a well. Samsāra kūpa

ସଂସାର(ରା) ଗମନ—ସଂ. ବି. (୨ୟାତତ୍) ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ପୁନର୍ଜନ୍ମ— Samsāra(rā) gamana Re-birth after death(Apte)

ସଂସାର ଗୁରୁ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀତତ୍)—୧ । ପରମେଶ୍ୱର—1. Samsāra guru God; (lit) the preceptor of the world. ୨ । କାମଦେବ; ମନ୍ମଥ—2. Cupid. lust personified.

[ଟି—ପୁରୁଷ ଭୁଲେ ବି ଖେଳିବୁ ସଂସାରଗୁରୁ-ସମର-ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ—କବିସମ୍ରାଟ୍. ସଙ୍ଗୀତ ।] ୩ । ସମସ୍ତ ଜନ-ସମାଜର ଗୁରୁ ବା ଶିକ୍ଷାଦାତା, ସମସ୍ତ ଜନସମାଜର ଗୁରୁସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି; ଜଗଦ୍ଗୁରୁ—3.World-teacher. ୪ । ସମସ୍ତ ଜଗତର ପୂଜ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି—4. A personage revered by the whole mankind.

ସଂସାର ଚକ୍ର—ସଂ. ବି (ରୂପକ କର୍ମଧାରୟ)—୧ । ସୁଖଦୁଃଖକ୍ରମେ Samsāra chakra ଚକ୍ର ପରି ଘୂରୁଥିବା ସଂସାର—1. The world or worldly existence compared to a revolving wheel. ୨ । ବାରମ୍ବାର ଜନ୍ମ ଓ ମରଣ—2; Succession of births and deaths of a living being (Apte);

ସଂସାରଜ୍ଞ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି (ସଂସାର+ଜ୍ଞା ଧାତୁ=ଜାଣିବା+କ୍ତ୍ରି. Samsārajña ଅ)—୧ । ସଂସାର ବିଷୟରେ ଅଭିଜ୍ଞ ବା (ସଂସାରଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅନୁଭବୀ—1. A person having worldly knowledge or experience. ୨ । ସଂସାରର ଢଙ୍ଗଢାଙ୍ଗ ଯେ ଜାଣିଛି ତଳେ—2. Worldly (man); worldly-wise.

ସଂସାର ଜ୍ଞାନ—ସଂ.ବି(୬ଷ୍ଠୀ ବା ୭ମୀ ତତ୍)—ସଂସାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜ୍ଞାନ Samsāra jñāna ବା ଅଭିଜ୍ଞତା—Worldly knowledge or experienc; worldly wisdom; expediency.

ସଂସାର ତରଙ୍ଗ—ସଂ. ବି (ରୂପକ କର୍ମଧା)—ଚଞ୍ଚଳତା ଅର୍ଥାତ୍ Samsāra taranga ଅସ୍ଥିରତା ଯୋଗୁ ତରଙ୍ଗ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରି ଯାଉଥିବା ସଂସାର—The worldd compared to waves.

ସଂସାର ତାଡ଼ନା—ସଂ. ବି (ରୂପକ କର୍ମଧା)—ସଂସାରୀ ଲୋକଙ୍କୁ Samsāra tārdanā ଅନୁଭୂତ କଷ୍ଟ—The buffetings of the world, the sorrows or tribulations of the world.

ସଂସାର ଦୁଃଖ
ସଂସାର ଯନ୍ତ୍ରଣା
ସଂସାର ଯାତନା
} ଅନ୍ୟରୂପ

(ସଂସାର ତାଡ଼ନ—ବିଣ)

ସଂସାର ତୃଷ୍ଣା—ସଂ. ବି—ସାଂସାରିକ ଭୋଗବିଳାସ ପାଇଁ ଅତ୍ୟଧିକ Samsāra tṛushṇā ବାସନା—Inordinate desire for enjoyment of worldly pleasures

ସଂସାର ଧର୍ମ—ସଂ. ବି (ସଂସାରରେ ବାସ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିର କରଣୀୟ Samsāra dharma ଧର୍ମ)—୧ । ଗୃହସ୍ଥର କର୍ତ୍ତବ୍ୟକର୍ମ— 1. The duties of a householder. ୨ । ସଂସାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୁଣ ବା ଅବସ୍ଥା; ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ—2. The state or qualities required of a man of the world.

ସଂସାର ପଥ (ମାର୍ଗ)—ସଂ. ବି—୧ । (ମ. ପ. ଲୋ.) (ସଂସାରରୂ Samsāra patha (mārga) ଆସିବାର ପଥ)—ମାତୃଯୋନି (ସଂସାର ମାର୍ଗ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯେଉଁ ପଥରେ ଜୀବ ପୃଥିବୀରେ ଭୂମିଷ୍ଠ ହୁଏ)—1. The mother's generative organ. ୨ । (ରୂପକ କର୍ମଧା) ସଂସାର ଯାତ୍ରା-ପଥ ବା ମାର୍ଗ ସଙ୍ଗେ ତୁଳିତ ସଂସାର ବା ଇହଜଗତ୍— 2. The world compared to a road; worldly existence. ୩ । ଇହଜଗତର ଘଟଣା-ତତ୍ତ୍ୱ—3. The course of worldly affairs (Apte).

ସଂସାର ପ୍ରାନ୍ତର—ସଂ. ବି (ରୂପକ କର୍ମଧା)—ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ପଡ଼ିଆ ସଙ୍ଗେ Samsāra prāntara ତୁଳିତ ସଂସାର—The world compared to a vast waste or wilderness. [ଦ୍ର—ଏହିପରି ସଂସାରାରଣ୍ୟ ହୁଏ ।]

ସଂସାର ବନ୍ଧନ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ସଂସାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ Samsāra bandhana ବାନ୍ଧିଥିବା ମାୟା; ମାୟାବନ୍ଧନ— 1. The worldly bond or ties. ୨ । ସଂସାରର ଆକର୍ଷଣ—2. The attraction of the world

ସଂସାର ବାସ—ସଂ. ବି—୧ । ସଂସାରରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି ରହିବା— Samsāra bāsa 1. Worldly life or existence. (ସଂସାରବାସୀ—ବିଣ) ୨ । ପରିବାର ଓ ବିଷୟ ସମ୍ପତ୍ତି ଆଦି ଘେରି ଘରକରଣା କରିବା—2. Worldliness; the life of a worldly person.

ସଂସାର ବିତୃଷ୍ଣା—ସଂ. ବି (୭ମୀ ତତ୍; ସାଂସାରିକ ବିଷୟ ପ୍ରତି Samsāra bitṛushṇā ବୈରାଗ୍ୟ; ସଂସାରର ଭୋଗବିଳାସ

ସଂସାର ବିରାଗ, ସଂସାର ବିରକ୍ତି, ସଂସାର ବୈରାଗ୍ୟ } ଅନ୍ୟରୂପ
ସଂସାର ବିରକ୍ତ; ସଂସାର ବିରାଗୀ, ସଂସାର ବୈରାଗୀ } ସୁଂ. ବିଣ
ବା ମାୟାମମତା ପ୍ରତି ଔଦାସୀନ୍ୟ— Disregard for worldly concerns.

ସଂସାର ଭିତରେ ଘର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି— ସଂସାର କରିବା
Samsara bhitare ghara karibā ୧ ଓ ୨ (ଦେଖ)—
ସଂସାରେ ଘର କରା, ସଂସାରେ ଚଳା Samsāra karibā 1 and 2 (See)
संसारमे घर करना
ସଂସାରେ ଚଳିବା
ସଂସାରେ ଘର କରିବା } ଅନ୍ୟରୂପ
[ଉ—ଅଳ୍ପ ବୁଲୁଥିଲେ ଚକ ଚଢ଼ୁଥାଏ ଗଡ଼ି ପଡ଼ୁଥାଏ ପହ, ସଂସାର ଭିତରେ ଘର କରୁଥିଲେ ପଥର ପଡ଼ିଲେ ସହ— ପ୍ରବଚନ ।]

ସଂସାର ମରୁ—ସଂ. ବି (ରୂପକ କର୍ମଧା)—ଦିଗନ୍ତବିସ୍ତୃତ ବିପତ୍-ସଙ୍କୁଳ ବିଶାଳ ମରୁଭୂମି ସହିତ ତୁଳିତ ସଂସାର—The world compared to a vast desert.
Samsāra maru

ସଂସାର ମୋକ୍ଷ (ମୋକ୍ଷଣ)—ସଂ. ବି (୫ମୀ ତତ୍)—୧ । ସଂସାରରୁ ମୁକ୍ତି—1. Emancipation from worldly life. ୨ । ପୁନର୍ଜନ୍ମରୁ ମୁକ୍ତି—2. Emancipation from future re-births.
Samsāra moksha (mokshaṇa)

ସଂସାର ଯାତ୍ରା—ସଂ. ବି—୧ । (ରୂପକ କର୍ମଧା) ଯାତ୍ରା ବା ଭ୍ରମଣ ସଙ୍ଗେ ତୁଳିତ ସଂସାର—1. The worldly existence compared to a journey. ୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଜୀବନଯାତ୍ରା—2. Livelihood.
Samsāra jātrā

ସଂସାର ଲୀଳା—ସଂ. ବି (ରୂପକ କର୍ମଧାରୟ)—୧ । ଖେଳ ସଙ୍ଗେ ତୁଳିତ ସଂସାର—1. The world compared to a pastime or game. ୨ । (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ଜୀବଲୀଳା; ସଂସାରରେ ଜାତ ହୋଇ ଜନ୍ମଠାରୁ ମରଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନୁଷ୍ୟର କରିବା କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅନୁଭବ-ମାନ—2. Existence in this world. ୩ । ସଂସାରୀ ଲୋକର ଖେଳ କୌତୁକ ଓ ଭୋଗ ବିଳାସ—3. The enjoyment of the world; worldly-pleasures or pastimes. ୪ । ଜୀବନଯାତ୍ରା; ଅପଣାକୁ ଓ ପୋଷ୍ୟବର୍ଗଙ୍କୁ ପୋଷିବାରୂପ କ୍ରିୟା—4. Livelihood. ୫ । ଜୀବନଧାରଣ; ବଞ୍ଚିବା—5. Living; being alive.
Samsāra līlā

ସଂସାର ଲୀଳା ସାଙ୍ଗ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ମରିବା; ମୃତ୍ୟୁ; ମରଣ—Dying; death.
Samsāra līlā sānga hebā
संसार लीला सांग हुआ संसार लीला शेष होना
ସଂସାର ଲୀଳା ଶେଷ ହେବା
ସଂସାର ଲୀଳା ସମାପ୍ତ ହେବା } ଅନ୍ୟରୂପ

ସଂସାର ସମୁଦ୍ର (ସାଗର)—ସଂ. ବି (ରୂପକ କର୍ମଧାରୟ)—ସମୁଦ୍ର; (ସଂସାରାର୍ଣ୍ଣବ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଗଭୀର ଓ ତରଙ୍ଗାକୁଳ ସଂସାର—The world compared to the billowy, deep and wide ocean.
Samsāra samudra (sāgara)

ସଂସାର ସୁଖ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ପାର୍ଥିବ ସୁଖ—1, Worldly happiness. ୨ । ସଂସାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି, (ଇନ୍ଦ୍ରିୟାଦିର ତୃପ୍ତି ଯୋଗୁ) ଯେଉଁ ସୁଖ ଭୋଗ କରେ—2. The pleasure or happiness of the senses (enjoyed by a worldly person)
Samsāra sukha

ସଂସାର ସେବା—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଜଗତର ଜୀବମାନଙ୍କ ଉପକାର—Service to the beings, on earth. [ଉ—ଐକ୍ୟ ମନ୍ତ୍ର ସାଧା ନେବା ଗୋ, ଜାତିବର୍ଣ୍ଣଧର୍ମଭେଦ ଭାବ ଭୁଲି ଧରିବା ସଂସାର ସେବା ଗୋ—ବାଳକୃଷ୍ଣ. ଗୁରୁଲବଙ୍ଗଲତା ।]
Samsāra sebā

ସଂସାର ସ୍ରୋତଃ—ସଂ. ବି (ରୂପକ କର୍ମଧା; ସଂସାରର ମାୟା ସଂସାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସାପ ଅଦ ଅଡ଼ିକୁ ଟାଣି ନେଉଥିବାରୁ) (ସଂସାର ସ୍ରୋତ—ଦେଶଜରୂପ) —ସ୍ରୋତ ସଙ୍ଗେ ତୁଳିତ ସଂସାର—The world compared to a current.
Samsāra srotaḥ

ସଂସାର ହାଟ—ଦେ. ବି (ସଂ. ସଂସାର + ହଟ୍ଟ)—ହାଟରୂପେ କଳ୍ପିତ ସଂସାର—The world compared to a market. [ଉ—ଓଳାଅ ଜୀବନ ବାଟ ଗୋ, ସତ୍ୟର ଛାଞ୍ଚୁଣି ଧରିଣ ହାତରେ ଜିତିବା ସଂସାର ହାଟ ଗୋ—ବାଳକୃଷ୍ଣ. ଫୁଲ ବଉଳବେଣୀ ।]
Samsāra hāṭa

ସଂସାର ହେତୁ—ସଂ. ବି—ମାୟା; ସଂସାରରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣର କାରଣ ବା ଅବିଦ୍ୟା—Illusion; delusion. [ଉ—ମୁଁ ଯେତେ କହିଲି ବିଶ୍ୱାସେ, ଏଣେ ସଂସାର-ହେତୁ ନାଶେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]
Samsāra hetu

ସଂସାରାନୁରକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୭ମୀ ତତ୍)—ସାଂସାରାସକ୍ତ (ଦେଖ)—Sāmsārāsakta (See)
Samsārānurakta
(ସଂସାରାନୁରାଗୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ସଂସାର ବିରକ୍ତ—ବିପରୀତ)
(ସଂସାରାନୁରକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂସାରାନୁରକ୍ତି—ସଂ. ବି (୭ମୀ ତତ୍)—ସଂସାରାସକ୍ତି (ଦେଖ)
Samsārānurakti Samsārāsakti (See)

ସଂସାରାରଣ୍ୟ—ସଂ. ବି (ରୂପକ କର୍ମଧା)—ସଂସାର କାନନ (ଦେଖ)—Samsāra kānana (See)
Samsārāraṇya

ସଂସାରାଶ୍ରମ—ସଂ. ବି (ରୂପକ)—୧ । ସାଂସାରିକ ଅବସ୍ଥିତି—1. Worldly existence. ୨ । ଗୃହସ୍ଥର ଅବସ୍ଥା; ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମ—2. The living or state of a householder or worldly man.
Samsārāśrama

ସଂସାରାସକ୍ତ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ. (୭ମୀ ତତ୍; ସଂସାର+ଆସକ୍ତ= Samsārāsakta ଅନୁରକ୍ତ) – ୧ । ଯେ ସାଂସାରିକ ବିଷୟରେ (ସଂସାରାନାସକ୍ତ, ସଂସାରବିରକ୍ତ—ବିପରୀତ) ଗାଢ଼ରୂପେ ମଜ୍ଜି ଥାଏ— (ସଂସାରାସକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Engrossed in worldly concerns. ୨ । ସାଂସାରିକ ବିଷୟ ପ୍ରତି ଅନୁରାଗୀ— 2. Addicted to worldly affairs.

ସଂସାରାସକ୍ତ ଚିତ୍ତ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (୭ମୀ ତତ୍ ଓ ବହୁବ୍ରୀହି)— Samsārāsakta chitta ଯାହାର ଚିତ୍ତ ସଂସାର ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ—Having the mind engrossed with worldly concerns.

ସଂସାରାସକ୍ତ ଚେତାଃ, ସଂସାରାସକ୍ତ ମନାଃ, ସଂସାରାସକ୍ତ ହୃଦୟ } ଅନ୍ୟରୂପ

ସଂସାରାସକ୍ତ ଚିତ୍ତା, ସଂସାରାସକ୍ତ ଚେତାଃ, ସଂସାରାସକ୍ତ ମନାଃ, ସଂସାରାସକ୍ତ ହୃଦୟା } —ସ୍ତ୍ରୀ

ସଂସାରାସକ୍ତି—ସଂ. ବି (୭ମୀ ତତ୍; ସଂସାର +ଆସକ୍ତି)—ସାଂସାରିକ Samsārsāakti ବିଷୟ ବା ଭୋଗାଦି ପ୍ରତି ଆସକ୍ତି ବା ଅନୁରକ୍ତି—Being addicted to or engrossed with worldly concerns

ସଂସାରି—ଦେ. ବିଶ (ସଂ. ସଂସାରୀ)—ସାଂସାରିକ—Worldly. Samsāri ଦେ. ବି—ସଂସାରୀ (ଦେଖ)—Samsārī. (See) সংসারী संसारी

ସଂସାରିକ(କା)—ଦେ. ବିଶ. (ସଂ. ସାଂସାରିକ)—ସାଂସାରିକ (ଦେଖ) Samāsrika(kā) Sāmsārika (See) ଦେ. ବି—ଗୃହସ୍ଥ ସାଂସାରିକ ବ୍ୟକ୍ତି—A house-holder. (ଉ—ସଂସାରିକା **संसारिक** ଘରେ ଛର ବସ ଅଛୁ ଅଛି । ଗୀତାମର ନୃସିଂହ ପୁରାଣ ।)

ସଂସାରିକ(କା) ଧର୍ମ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସାଂସାରିକ ଧର୍ମ)—ଗୃହସ୍ଥ ଧର୍ମ; Samsārika(kā) dharma ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ—Worldliness, ସଂସାର ଧର୍ମ, ସାଂସାରିକ ଧର୍ମ the duty of a house-holder **संसारका धम** (ଉ—ସଂସାରିକା ଧର୍ମ କେବେ ନ ଛାଡ଼ନ୍ତି ମୁନି । ଗୀତାମର. ନୃସିଂହ ପୁରାଣ ।)

ସଂସାରିକା ମତ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସାଂସାରିକ ମତ)—୧ । ଲୋକ- Samsārikā mata ସମାଜରେ ଚଳୁଥିବା ମତ—1. Opi- ସଂସାରେର ମତ, ସାଂସାରିକ ମତ nion of the human **संसारका मत** society. ୨ । ସମାଜର ମତ – 2. Worldly intents and purposes; opinion of the society in which a person moves and lives.

ସଂସାରୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ସଂସାର+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)— Samsārī ୧ । ବିଷୟୀ ଲୋକ—1. A man of business. (ସଂସାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଗୃହସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A householder. ୩ । ସଂସାରାସକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A worldly man; a man of the world. ୪ । ପ୍ରାଣୀ; ଚେତନା ବିଶିଷ୍ଟ ଜୀବ—4. A sentient being; creature (Apte). ୫ । ଜୀବାତ୍ମା—5. The embodied spirit; the individual soul. ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ— ୧ । ସଂସାରରେ ବାସ କରୁଥିବା—1. Living in the world. ୨ । ସଂସାରାସକ୍ତ (ଦେଖ)—2. Samsārā- sakta (See). ୩ । ଜଗତସ୍ଥ—3. Of the world. ୪ । ସଂସାର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ସାଂସାରିକ—4. Worldly; mundane.

ସଂସାରୀ ପାନୁ—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବି—ଇନ୍‌କମ୍ ଟିକସ; ଅର୍ଥ ଉପରେ Samāsāri pānu ସରକାର ନେଉଥିବା ଟିକସ-Income tax.

ସଂସିକ୍ତ—ସଂ. ବିଶ. (ସମ୍+ସିଚ୍ ଧାତୁ+ଓଦା କରିବା+କର୍ମ. ତ)— Samsikta ୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ବା ସମ୍ୟକ୍ ରୂପେ ଆର୍ଦ୍ର— (ସଂସିକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Completely moistened or wet. (ବଂସେକ—ବି) ୨ । ଓଦା ସରସର—2. Very damp. ୩ । ସିକ୍ତ; ଯହିଁରେ ପାଣି ଛିଞ୍ଚା ଯାଇଥାଏ ବା ମଡ଼ା ଯାଇ- ଥାଏ—3. Sprinkled; watered.

ସଂସିଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଶ. (ସମ୍+ସିଧ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ- Samsiddha ରୂପେ ସିଦ୍ଧ—1. Well boiled; fully boiled. ୨ । ସମ୍ୟକ୍ ନିଷ୍ପନ୍ନ; ସୁସଂଚଳ; ସୁସମାହିତ— 2. Well accomplished. ୩ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସିଦ୍ଧି- ପ୍ରାପ୍ତ—3. One who has attained unqualified success; perfected. ୪ । ସ୍ୱଭାବସିଦ୍ଧ— 4. Natural; accomplished or perfected by nature. ସଂ. ବି—ସିଦ୍ଧି ପ୍ରାପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—A man who has attained moral perfection by practices during several cycles of existence. [ଦ୍ର—ଭଗବଦ୍ ଗୀତା ଅନ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି ଯେ, ଯୋଗଭ୍ରଷ୍ଟ ମହାପୁରୁଷ ନିଜକୃତ କର୍ମଫଳରେ ପର ଜନ୍ମରେ ଶୁଚି ଓ ଶ୍ରୀମାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ଏବଂ ପୂର୍ବ ଜନ୍ମରୁ ଅଧା ବା ଖଣ୍ଡିଆ ହୋଇ ଥିବା ଯୋଗକୁ ସେହି ଅଧା ଜାଗାରୁ ସାଧନା କରନ୍ତି । ଏହିପରି କରି କରି ବହୁକାଳର ଯୋଗ ସାଧନା ବଳରେ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ସଂସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରି ପରାଗତି ବା ମୋକ୍ଷ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ଅଜ ସଂସାରକୁ ଫେରି ଆସନ୍ତି ନାହିଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ସାୟୁଜ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ରୂପ ସଂସାର ବନ୍ଧନରୁ ଚିରକାଳ ପାଇଁ ମୁକ୍ତିଲାଭ କରନ୍ତି ।]

ସଂସିଦ୍ଧି—ସଂ. ବି. (ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍+ସିଧ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ତି)— Samsiddhi ୧ । ସ୍ୱଭାବ; ପ୍ରକୃତି—1. Nature; natural quality. ୨ । ସ୍ୱାଭାବିକ ବା ପ୍ରାକୃତିକ ଅବସ୍ଥା— 2. Natural state or condition. ୩ । ସମାପ୍ତି- 3. Completion; accomplishment. ୪ । ସିଦ୍ଧି- 4. Perfection; success. ୫ । ନିଷ୍ପତ୍ତି—5. Final decision. ୬ । ମତ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀ—6. An inebriate woman. ୭ । ମୋକ୍ଷ; ପରାମୁକ୍ତି—7. The final

liberation of the soul from the material body; beatitude.

ସଂସୃତି—ସଂ. ବି. (ସମ୍+ସୃ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କ্তি)—
Samsṛuti ୧ । (+ଅଧିକରଣ. ତ) ସଂସାର—1. The
(ସଂସୃତ—ବିଣ) world; worldly condition; worldliness. ୨ । (+ଭାବ. ତ ପ୍ରବାହ; ସ୍ରୋତଃ—
2. Current; flow. ୩ । ସହଗମନ—3. Going together or with; accompanying. ୪ । ସତୀଙ୍କର ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମରଣ—4. The voluntary dying of a Hindu woman with the death of the husband; the practice of Suttee; self-immolation of Hindu wives on the death of their husbands.

ସଂସୃଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. (ସମ୍+ସୃଜ୍ ଧାତୁ+କ୍ତ. ତ)—୧ । ସଂସୃକ୍ତ;
Samsṛushṭa ସଂସର୍ଗବିଶିଷ୍ଟ—1. Connected or joined to. ୨ । ମିଳିତ; ମିଶ୍ରିତ—2. Combined; mixed with. ୩ । କୃତସହବାସ; ରମିତ—
3. Cohabited by. ୪ । କୃତସଂସର୍ଗ—4. Having had relationship. ସଂ. ବି. (+ଭାବ ତ) ସମ୍ବନ୍ଧ—Connection; relation.

ସଂସୃଷ୍ଟି—ସଂ. ବି. (ସମ୍+ସୃଜ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. କ্তি)—୧ । ସହବାସ—
Samsṛushṭi 1. Intercourse; cohabitation. ୨ । ସାହଚର୍ଯ୍ୟ—2. Companionship; association. ୩ । ମିଳନ—3. Junction. ୪। ସଂସ୍ରବ—
4. Connection; relationship. ୫ । ଏକତ୍ର ମିଶ୍ରଣ—5. Amalgamation. ୬ । ଏକାଲବାସ; ଏକାଲବର୍ତ୍ତିତା—6. Coparcenery; jointness in property. ୭ । କାବ୍ୟାଳଙ୍କାର ବିଶେଷ; କାବ୍ୟର ସ୍ଥାନବିଶେଷରେ କା ଅଂଶବିଶେଷରେ ଏକାଧିକ ଅଳଂକାରର ଏକତ୍ର ସମାବେଶ—7. (A figure of speech which is an) Indication of the mixture of several figures of speech in any part of a literary composition. [ଉ—ଯେଉଁଠାରେ ଏକାଧିକ ଅଳଂକାର ଏକ କାବ୍ୟରେ ପରସ୍ପର ନିରପେକ୍ଷ ଭାବରେ ରହନ୍ତି, ସେଠାରେ ସଂସୃଷ୍ଟି ଅଳଂକାର ହୁଏ; ଯଥା—

ସ୍ମୟଶୀ-ଚନ୍ଦ୍ରମା- ମୁଖ ଦେଖି ମୁଗ୍ଧ
ମାନସ ଏସନ ପାଞ୍ଚେ,
ବିଶ୍ୱକାନ୍ତ ସାର ବୋଲ ଅବା ମାର
ଚାଲିଅଛି ପ୍ରେମ-ଗୁଞ୍ଚେ । ବୃଳସଣି. ଅଳଙ୍କାର-
ଚରଚିଣୀରେ ଉଦ୍ଧୃତ ରାଧାନାଥ—ଯଯାତିକେଶରୀ ।]

ସଂସୃଷ୍ଟୀ—ସଂ.ବିଣ. ପୁଂ (ସଂସୃଷ୍ଟ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍, ୧ମା ୧ବ)—୧ ।
Samsṛushṭī ଏକତ୍ର ସହବାସକାରୀ—1. Living together;
(ସଂସୃଷ୍ଟିନ—ଣୀ) cohabiting. ୨ । ଏକାଲବର୍ତ୍ତୀ—
2. Joint in food. ୩ । ବନ୍ଧୁଗାଳରେ ଭୋଜନକାରୀ; ଯେଉଁ ଅଂଶୀଦାର ଅରେ ଭାଗ ହେଲା ପରେ ପୁଣି ଏକାଲବର୍ତ୍ତୀ ହୁଅନ୍ତି—3. Reunited after separation (with one's coparceners or relatives or cosharers.)

ସଂସେକ—ସଂ. ବି (ସମ୍ +ସିଚ୍. ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧। ଛାଣି ସିଞ୍ଚନ—
Samseka 1. Sprinkling. (Apte) ୨ । ଛାଣି ପକାଇବା—
2. Watering. (Apte).

ସଂସ୍କରଣ—ସଂ. ବି (ସମ୍+କୃ. ଧାତୁ+ଭାବ ଅଟ; ସ ଆଗମ)—
Samskaraṇa ୧ । ସଂସ୍କାର; ସଂସ୍କାର କ୍ରିୟା; ପରିଷ୍କାରକରଣ—
1. Purification; reformation. ୨ । ଭଗ୍ନ ଦ୍ରବ୍ୟର ମରାମତି—2. Repair. ବେ. ବି—୧ । ଛପା
ସଂସ୍କରଣ ପୁସ୍ତକର ପ୍ରକାଶ—1. Editing of a printed
संस्करण book. ୨ । କୌଣସି ପୁସ୍ତକର ମୁଦ୍ରଣର ଅରେ—
2. The edition of a book.

ସଂସ୍କର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍ +କୃ. ଧାତୁ+ତୃଚ୍. ତୃ; ସ ଆଗମ)—
Samskarttā ୧। ସଂସ୍କାରକାରୀ—1. Reforming; refin-
(ସଂସ୍କର୍ତ୍ତ୍ରୀ—ତ୍ରୀ) ing. ୨ । ପରିଷ୍କାରୀ—2. Purifying. ୩।
ପାଚକ; ଭଣ୍ଡାରୀ—3. Digestive. ୪ । ମରାମତିକାରୀ
—4. Repairing. ସ. ବି. ପୁଂ—୧ । ସଂସ୍କାରକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—1. Reformer; refiner. ୨ । ପରିଷ୍କାର କରିବା ବ୍ୟକ୍ତି—2. Purifier. ୩। ପାଚକ; ପାକକାରୀ—
3. A cook. ୪ । ଯେ ମରାମତି କରେ—
4. A repairer.

ସଂସ୍କାର—ସଂ. ବି (ସମ୍+କୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ; ସ ଆଗମ)—
Samskāra ୧ । ନିର୍ମଳୀକରଣ—1. Purifying; refining. ୨ । ପରିଷ୍କରଣ—2. Cleansing. ୩ । ମରାମତି; ଭଗ୍ନୋଦ୍ଧାର—3. Repair. ୪ । ପ୍ରସ୍ତୁତୀକରଣ—
4. Preparation. ୫ । ଶୁଦ୍ଧି—5. Purity. ୬ । ଶୋଧନ; ଶୁଦ୍ଧିକ୍ରିୟା—6. Purification; rectifying. ୭ । ମାର୍ଜନ; ମାଜିବା—7. Polishing; rubbing; scouring. ୮ । ଭୂଷିତ କରିବା; ଅଳଂକରଣ—8. Embellishment; adorning. ୯ । ଭ୍ରମ ସଂଶୋଧନ—9. Correcting o rectification of mistakes. ୧୦। ବ୍ୟାକରଣଗତ ଶୁଦ୍ଧତା—10.Grammatical correction;grammatical correctness. ୧୧। ରନ୍ଧନ—11. Cooking; dressing. ୧୨। ସିଦ୍ଧ କରିବା;ସିଝାଇବା—12. Boiling.୧୩। ଶାସ୍ତ୍ରାଦ୍ୟାଧ୍ୟୟନଜନ୍ୟ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି;ଶିକ୍ଷା—13. Proficiency due; to study or learning; refinement; education. ୧୪ । ବ୍ୟାକରଣ ଶାସ୍ତ୍ରରେ

ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି—14. Proficiency in grammar. ୧୫। ବେଗ—15. Velocity. ୧୬ । ଦ୍ରବ୍ୟର ସ୍ଥିତି-ସ୍ଥାପକତା—16. Elasticity. ୧୭ । ଧାରଣା—। 17. Impression. ୧୮। ସିଦ୍ଧାନ୍ତ; ବଦ୍ଧମୂଳ ବିଶ୍ୱାସ—18. A fixed idea; 'Ide fixe'. ୧୯। ପୂର୍ବ ଜନ୍ମ-ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଜ୍ଞାନ; ପୂର୍ବ ଜନ୍ମର ବାସନାଜନିତ କର୍ମ; ଜନ୍ମା-ନ୍ତରୀଣ ଜ୍ଞାନ; ପ୍ରାକ୍ତନ କର୍ମ—19. Subconscious recollection of the events and actions of one's past birth; instinct or idea or impression left on the mind about one's previous birth (before the present life.) ୨୦ । (ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର) ସ୍ମୃତିହେତୁକ ମନୋବୃତ୍ତି; ଗୁଣ ବିଶେଷ (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—20. (Hindu philosophy) Mental faculty due to memory. [ଦ୍ର— ଏହା ତ୍ରିବିଧ:—ବେଗାଖ୍ୟ ସଂସ୍କାର, ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ସଂସ୍କାର ଓ ଭାବନାଖ୍ୟ ସଂସ୍କାର ।] ୨୧ । (ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—ପ୍ରାଣୀର ସହଜ ପ୍ରବୃତ୍ତି; ସ୍ୱାଭାବିକ ଜ୍ଞାନ; ସହଜ ବାସନା; ଜାତ ଜନ୍ମ ଲଭିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତା ମନରେ ଜାତ ହେବା କେତେକ ଧାରଣା (ଯଥା—ମାତୃ ସ୍ତନ୍ୟପାନ)—21. Instinct; animal instinct. ୨୨ । ମନ୍ତ୍ରପାଠ ଦ୍ୱାରା ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ଶୋଧନ—22. Purifying an article by uttering mystic formula. ୨୩ । ପ୍ରୋକ୍ଷଣ; ଅଭିମନ୍ତ୍ରିତ ଜଳସେଚନ—23. Sprinkling with hallowed or consecrated water. ୨୪ । ଦ୍ୱିଜାତିମାନଙ୍କର ଦେହଶୁଦ୍ଧିବିଧାୟକ ଦଶବିଧ କର୍ମ; ଦଶ କର୍ମ; ଦ୍ୱିଜାତିଙ୍କର ଜାତକର୍ମାଦି ଦଶବିଧ ଅନୁଷ୍ଠାନ—24. The specific religious ceremonies or purificatory rites which consecrate the body of a Hindu belonging to the three higher or twice born castes. [ଦ୍ର— ଦ୍ୱିଜାତିଙ୍କର ଦଶ କର୍ମ ବା ଦଶବିଧ ସଂସ୍କାର; ଯଥା—

୧ । ଗର୍ଭାଧାନ (ସାଧାରଣ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ଶୁଭବିବାହ; ଆଶୀର୍ବାଦ ଘର; ଦୁଆଶତ ଘର); ସ୍ତ୍ରୀ ଋତୁମତୀ ହେବା ପରେ ସ୍ୱାମୀର ପ୍ରଥମ ସହବାସ ଉପଲକ୍ଷରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ କର୍ମ ।

୨ । ପୁଂସବନ—ଗର୍ଭର ୩ୟ ମାସ ଆରମ୍ଭରେ ଗର୍ଭସ୍ଥ ସନ୍ତାନର ମଙ୍ଗଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ କର୍ମ ।

୩ । ସୀମନ୍ତୋନ୍ନୟନ; (ସାଧାରଣ କଥାରେ ସାଧଖିଆ ବା ଚିତ୍ତଉଖିଆ)—ଗର୍ଭିଣୀର ୪ର୍ଥ, ୬ଷ୍ଠ ବା ୮ମ ମାସରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମବିଶେଷ । ଏଥିରେ ଗର୍ଭିଣୀର ସୀମନ୍ତ ବା କପୋଳ ଉପରର କେଶକୁ ଉପରକୁ ଟେକିବାକୁ ହୁଏ ।)

୪ । ଜାତକର୍ମ—ସନ୍ତାନର ଜନ୍ମ ପରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ ବିଶେଷ ।

୫ । ନାମକରଣ—ଜନ୍ମର ପ୍ରଥମ ବା ଦ୍ୱିତୀୟ ମାସରେ ସନ୍ତାନର ନାମ ଦେବା ଉପଲକ୍ଷରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ କର୍ମ-ବିଶେଷ ।

୬ । ନିଷ୍କ୍ରମଣ—୪ର୍ଥ ମାସରେ ସନ୍ତାନର ଗୃହର ବାହାରକୁ ବାହାରିବା ଉପଲକ୍ଷରେ ଅନୁଷ୍ଠେୟ କର୍ମ ।

୭ । ଅନ୍ନପ୍ରାଶନ; (ଖିରିଭଟା)—ଜନ୍ମର ୬ମାସ ପରେ ସନ୍ତାନକୁ ପ୍ରଥମେ ଭାତ ଖୁଆଇବା ଉପଲକ୍ଷରେ ଅନୁଷ୍ଠେୟ କର୍ମ । (ଏଥିରେ ସାଧାରଣତଃ ଶିଶୁର ପାଟିରେ ଖିରି ଟିକେ ଚଟାଇ ଦିଆ ହୋଇଥାଏ; କାରଣ ସେତେବେଳେ ତାର ଭାତ ଖାଇ ହଜମ କରିବାର ଶକ୍ତି ଅସି ନ ଥାଏ ।)

୮ । ଚୂଡ଼ାକରଣ ବା କର୍ଣ୍ଣବେଧ; (ସାଧାରଣ କଥାରେ କାନଫୋଡ଼ା ବା ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ); ସନ୍ତାନର ଗୃହବର୍ଷ ଗୃହ ମାସ ଗୃହଦିନରେ ପ୍ରଥମ କ୍ଷୌରକର୍ମ, ବିଦ୍ୟାରମ୍ଭ ଓ କାନ-ଫୋଡ଼ା କର୍ମ ।

୯ । ଉପନୟନ ବା ବ୍ରତ—୭ ଠାରୁ ୧୬ ବର୍ଷ ବୟସ ମଧ୍ୟରେ ଯଜ୍ଞୋପବୀତ ଧାରଣରୂପ ଅନୁଷ୍ଠାନ । (ପୂର୍ବେ ବାଳକମାନେ ଉପନୟନ ପରେ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ଗୁରୁଗୃହକୁ ଯାଉଥିଲେ । ଏବେ ତାର ଅତି କ୍ଷୀଣସ୍ମୃତି ମାତ୍ର ଅଛି ।)

୧୦ । ସମାବର୍ତ୍ତନ ବା ବିବାହ—ଗୁରୁଗୃହରେ ବେଦାଧ୍ୟୟନ ଶେଷ କରିବା ପରେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟାଶ୍ରମ ତ୍ୟାଗ କରି ବାଳକର ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ପାଇଁ ଅନୁଷ୍ଠେୟ କର୍ମ ।

କୌଣସି କୌଣସି ଶାସ୍ତ୍ରରେ 'ବିବାହ' ଦଶବିଧ ସଂସ୍କାରର ଅନ୍ତର୍ଗତ ବୋଲି ଉଲ୍ଲିଖିତ ଅଛି । ଉକ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ରକାରମାନେ 'ନିଷ୍କ୍ରମଣ'କୁ ସଂସ୍କାର ମଧ୍ୟରେ ଗ୍ରହଣ କରି ନାହାନ୍ତି । ଅଦ୍ୟର ମଧ୍ୟ କେହି କେହି 'ବିବାହ' 'ନିଷ୍କ୍ରମଣ' ଓ 'ବୋଶାନ୍ତ' ସହିତ ସଂସ୍କାର ୧୬ ପ୍ରକାର ବୋଲି କହନ୍ତି; କୌଣସି କୌଣସି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଦ୍ୱିଜାତିଙ୍କର ସଂସ୍କାରର ସଂଖ୍ୟା ୧୬ ବୋଲି ଯାଇଅଛି ।

ପୂର୍ବେ ଦ୍ୱିଜାତି ବାଳକମାନଙ୍କର ଯଥାକାଳରେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନ ସମ୍ପାଦିତ ହେଉଥିଲା । ଆଜିକାଲି ଅଧିକାଂଶ ଦ୍ୱିଜାତି ଏଥିମଧ୍ୟରୁ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ସଂସ୍କାର ଯଥାସମୟରେ ନ କରି ଉପନୟନକାଳରେ ପ୍ରଥମୋକ୍ତ ୯ଟି କର୍ମକୁ ଉଚ୍ଚାରଣର ଚମତ୍କାର ଅଭିନୟ ପରି ନାମମାତ୍ର ସମ୍ପାଦନ କରନ୍ତି ।

ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି—"ଜନ୍ମନା ଜାୟତେ ଶୂଦ୍ରଃ,
ସଂସ୍କାରାଦ୍ଦ୍ୱିଜ ଉଚ୍ୟତେ;
ବେଦାଭ୍ୟାସାଦ୍ ଭବେଦ୍ ବିପ୍ରୋ,
ବ୍ରହ୍ମ ଜାନାତି ବ୍ରାହ୍ମଣଃ ।"

ଜନ୍ମବେଳେ ଦ୍ୱିଜକୁଳଜାତ ବାଳକ ଶୂଦ୍ର ହୋଇଥାଏ ଓ ସଂସ୍କାରଦ୍ୱାରା ଦ୍ୱିଜପଦବାଚ୍ୟ ହୁଏ । ତିନୁ ଜନ୍ମ ପୂର୍ବରୁ କେତେଗୋଟି ସଂସ୍କାର ହେବାର ବିଧି ଥିବା ସ୍ଥଳେ ଏହି ଶ୍ରେଣୀଟି ଅଭିନବ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିବା ପରି

ଅନୁମତି ହୁଏ ନାହିଁ ।] ୨୫ । ସଂସ୍କ୍ରିୟା; ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଶବଦାହ ଓ ମରଣାଶୌଚ ସଂପୃକ୍ତ ଶୁଦ୍ଧିକ୍ରିୟା—25. Obsequial rites. (Apte) ଦେ. ବ—୧। ଶବଦାହ କ୍ରିୟା—1. Cremation. ୨। ସଂସ୍କୃତ ଭାଷା—2. The Sanskrit language. (ଉ—ବେଦ ପୁରାଣ ଆଦି ଯେତେ, ସଂସ୍କାର ପ୍ରାକୃତ ସହିତେ । ଜଗନ୍ନାଥ• ଭାଗବତ ।) ଦେ ବଣ (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—(ସଂ. ସଂସ୍କୃତ) ପବିତ୍ର; ଶୁଦ୍ଧ—Purified. (ଉ—ଶୁଣି ଅର୍ଜ୍ଜୁନ ଶିରେ କର ଦେଇ, ତରଣେ ପଡ଼ିଲ ସଂସ୍କାର ଦୋଇ । ପ୍ରାଚୀ. ପରବେ ଗୀତା ।)

ସଂସ୍କାର
संस्कार
ସଂସ୍କୃତ
संस्कृत

ସଂସ୍କାରକ—ସ. ବଣ ଓ ବି. ପୁଂ (ସମ୍ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧। Samskāraka (ସଂସ୍କାରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂସ୍କାରୀ; ଯେ ସଂସ୍କାର କରେ—1. One who performs or initiates reforms; reformer. ୨। ପାଚକ—2. A cook. ୩। ଯେ ମରାମତ କରେ—3. Repairer. ୪। ଯେ ପରିଷ୍କାର କରେ—4. Cleaner. ୫। ଯେ ଶୋଧନ କରେ—5. Purifier; refiner.

ସଂସ୍କାର କରିବା—କ୍ରି. କ୍ରି—୧। ବଘାରିବା—1. To flavour Samskāra karibā water-boiled curry by ଫୋଡନଦେଓୟା ବଘାରନା frying it with spices in oil or ghee. [ଉ—ଘରେ ଏଥିରେ ଘିଅ ଲବଣ ସଂଯୋଗ କରି ସଂସ୍କାର କରିବ—ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଣ ଜଲଦ୍ରୁମ] ୨। ଶୁଦ୍ଧ ବା ପବିତ୍ର କରିବା—2. To purify. ୩। ମରାମତ କରିବା—3. To repair.

ସଂସ୍କାରଜ—ସଂ. ବଣ. (ସଂସ୍କାର + ଜନ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ସଂସ୍କାର Samskāraja ଦ୍ୱାରା ଘଟିତ ବା ଉତ୍ପନ୍ନ—Due to or pro- (ସଂସ୍କାରଜନିତ, ସଂସ୍କାରଜନ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) duced by reforms; resulting from reforms.

ସଂସ୍କାର ଜନକ—ସଂ ବଣ.—୧। ସଂସ୍କାରର ଉତ୍ପାଦକ—1. Caus- Samskāra janaka ing or producing recollection of one's past existence. ୨। ଶୁଦ୍ଧି-ଜନକ—2. Purifying; producing purity.

ସଂସ୍କାର ପୂତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସଂସ୍କାର ଦ୍ୱାରା Samskāra pūta ପବିତ୍ରୀକୃତ—Purified by purifi- (ସଂସ୍କାରପୂତା—ସ୍ତ୍ରୀ) catory rites or refinement.

ସଂସ୍କାର ବର୍ଜିତ(ରହିତ)—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଦଶ ସଂସ୍କାର Samskāra barjita (rahita) ହୀନ; ଉପନୟନାଦି ସଂସ୍କାର (ସଂସ୍କାରବର୍ଜିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିହୀନ (ଅର୍ଥାତ୍ ଶୂଦ୍ର; ଯେ ଦ୍ୱିଜାତି ନୁହେ)—One who has not undergone the purificatory rites.

ସଂସ୍କାର ବିହୀନ(ହୀନ)—ସ. ବଣ. ପୁଂ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ବ୍ରାତ୍ୟ; ଯେଉଁ Samskāra bihīna(hīna) ଦ୍ୱିଜାତି ଦ୍ୱିଜାତିବିହିତ ସଂସ୍କାରରୁ (ସଂସ୍କାର ବିହୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବର୍ଜନ କରିଥିବା ହେତୁରୁ ପତିତ ହୋଇ ଥାଏ—(A person of a twice born caste) Who has lost his purity by giving up the purificatory ceremonies. [ଦ୍ର—ଯେଉଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ୧୦ ବର୍ଷ ବା ୫ ବର୍ଷ କାଳ ବ୍ରାହ୍ମଣର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ ତ୍ୟାଗ କରେ ଓ ୧୬ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ରତ ହୁଏ ନାହିଁ, ତାହାର ସାବିତ୍ରୀ ପତନ ବା ସଂସ୍କାରହୀନତା ଘଟେ; ସଂସ୍କାରବିହୀନ ଦ୍ୱିଜାତିକୁ ବ୍ରାତ୍ୟ ବୋଲାଯାଏ ।]

ସଂସ୍କୃତ—ସ. ବଣ. ପୁଂ (ସମ୍ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ; ସ ଅଗମ)—Samskṛuta ୧। ପରିଶୋଧିତ; ପରିଶୁଦ୍ଧ—1. Purified; (ସଂସ୍କୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) rectified. ୨। ସଂପାଦିତ; ସଂପନ୍ନ; ନିଷ୍ପନ୍ନ—2. Accomplished. ୩। ଶୁଦ୍ଧୀକୃତ; ପବିତ୍ରୀକୃତ—3. Consecrated; hallowed. ୪। ସଜ୍ଜିତ; ଭୂଷିତ; ଅଳଂକୃତ— . Decorated; embellished; furnished; adorned. ୫। ପରିଷ୍କୃତ—5. Cleansed. ୬। ପରିମାର୍ଜିତ; ମାଜିତ—6. Polished; scoured; refined. ୭। ସିଦ୍ଧ—7. Boiled. ୮। ପକ୍ୱ—8. Ripened. ୯। ମନ୍ତ୍ରପୂତ—9. Consecrated by means of mystic incantations. ୧୦। ଦୋଷଶୂନ୍ୟ ବା ଭ୍ରାନ୍ତିଶୂନ୍ୟ କରାଯାଇ ଥିବା—10. Corrected; rectified. ୧୧। ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ-କୃତ—11. Perfected; made faultless. ୧୨। ସାଧୁ; ବ୍ୟାକରଣସିଦ୍ଧ (ଶବ୍ଦ)—12. (word) Formed by following correct grammatical rules; grammatical. ୧୩। ବିଶୁଦ୍ଧରୂପେ ପ୍ରସ୍ତୁତ—13. Carefully prepared with a view to produce a purified article. ୧୪। ରନ୍ଧା ଯାଇଥିବା—14. Cooked; dressed. ୧୫। ଉତ୍କୃଷ୍ଟ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ—15. Best; excellent. ୧୬। ଯେଉଁ ଦ୍ୱିଜାତି ବ୍ୟକ୍ତିର ଶାସ୍ତ୍ରବିହିତ ସଂସ୍କାରମାନ କରାଯାଇଅଛି—16. (a person of a twice born caste) Who has undergone due purificatory rites. ୧୭। ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମରେ ପ୍ରବିଷ୍ଟ; ବିବାହିତ—17. Initiated with worldly life, married (Apte) ସଂ. ବ—୧। ଦେବ ଭାଷା; ଭାରତୀୟ (ପ୍ରାକୃତ—ବିପରୀତ) ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ବିଶୁଦ୍ଧ ଭାଷା—1. The Sanskric language; the language used by the Aryans of ancient India, (which is a refined and highly polished language). [ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାକୁ ଅନୁଶୀଳନ କରି କେତେକ ଆଧୁନିକ ୟୁରୋପୀୟ ପଣ୍ଡିତ ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କରି ଅଛନ୍ତି ଯେ, ଏକ କାଳରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାହିଁ ପୃଥିବୀର ଏକମାତ୍ର ଭାଷା ଥିଲା । ଏହା ଗ୍ରୀକ୍ ଓ ଲାଟିନ୍ ଆଦି ଭାଷା ଅପେକ୍ଷା ପୂର୍ଣ୍ଣାବୟବସଂପନ୍ନ, ଅଧିକତର ଭାବଦ୍ୟୋତକ, ଶବ୍ଦପ୍ରଚୁର ଓ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ ଅଟେ ।

ପ୍ରାକୃତ ବା ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ କଥିତ ଭାଷା । 'ପ୍ରାକୃତ' ଏବଂ ବେଦାଦି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ତଥା ତତ୍କାଳୀନ ସଭ୍ୟ ସମାଜରେ ବ୍ୟବହୃତ ଭାଷାକୁ 'ସଂସ୍କୃତ' ବୋଲି ଯାଉଥିଲା । ପଣ୍ଡିତ-ମାନେ ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ଯେ, ପ୍ରଥମେ 'କଥିତ ଭାଷା'ର ସୃଷ୍ଟି ଏବଂ ସେହି କଥିତ ଭାଷାରୁ ଲିଖିତ ଭାଷାର ବା ସାହିତ୍ୟର ଓ ବ୍ୟାକରଣର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ସେହିପରି ପ୍ରଥମେ 'ପ୍ରାକୃତ ଭାଷା'ର ସୃଷ୍ଟି, ଏବଂ ପରେ ସେହି ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାର ଦୋଷ ଓ ପ୍ରମାଦ ନେ ଶୋଧିତ ବା ସଂସ୍କୃତ ହୋଇ 'ସଂସ୍କୃତ' ଭାଷାର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । "ପ୍ରଥମେ ବୀଜର ବା ମଞ୍ଜିର ସୃଷ୍ଟି ? ନାଁ। ପ୍ରଥମେ ବୃକ୍ଷର ସୃଷ୍ଟି ?" ଏହି ପ୍ରଶ୍ନ ପରି "ପ୍ରାକୃତ ସଂସ୍କୃତରୁ ଅସିଅଛି, ବା ସଂସ୍କୃତ ପ୍ରାକୃତରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଅଛି ?" ଏହା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ସମସ୍ୟା । ଉଭୟମତବାଦୀ ପଣ୍ଡିତମାନେ ନିଜ ନିଜର ମତ ସମର୍ଥନ କରିବାକୁ ବ୍ୟଗ୍ର ।

ଯେବେ ସଂସ୍କୃତକୁ 'ଦେବ ଭାଷା' ବା 'ଆଦି ଭାଷା' ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରାଯିବ, ତେବେ ତେଣିକି ଆଉ ଗୋଳମାଳ କିଛି ରହିବ ନାହିଁ; କାରଣ ଦେବତାମାନେ ସର୍ବଜ୍ଞ ଓ ଶ୍ରୁତି ଥିବାରୁ 'ବ୍ରହ୍ମା ବିଳିବିଳେଇଲେ ବେଦ ବାହାରିବା' ଯୋଗୁଁ ଦେବତାଙ୍କ ମୁଖରୁ ପରିଶୁଦ୍ଧ ଓ ମାଜିତ ଭାଷା ପ୍ରଥମରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଲା ବୋଲି ବୋଲାଯିବ । ତତ୍ପରେ ଆଦିମ ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ବଂଶଧରମାନେ କ୍ରମଶଃ ଭାରତର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗକୁ ଯାଇ ସେହି ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କଲାରୁ ମୂଳ ଭାଷାକୁ ଭୁଲିଗଲେ । ସେହିମାନଙ୍କର ଅଜ୍ଞତା, ଜଳବାୟୁ, ଦୈହିକ ଗଠନ ଆଦି, ନାନା କାରଣରୁ ଆଦି ଭାଷା କ୍ରମଶଃ ବିକୃତ ହୋଇ ଘରେ ଘରେ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୋକମୁଖରେ 'ପ୍ରାକୃତ' ବା ଲୌକିକ ରୂପ ଧାରଣ କଲା । (ମଗଧରେ 'ମାଗଧୀ', ମିଥିଳାରେ 'ମୈଥିଳୀ' ଇତ୍ୟାଦି ।)

କିନ୍ତୁ ଗଭୀର ଅନୁଶୀଳନ କଲେ ଜଣାଯିବ ଯେ, ପ୍ରାକୃତ' ବା ଲୋକକଥିତ ଭାଷାମାନ 'ସଂସ୍କୃତ' ର ପରିମାର୍ଜିତ ଓ ନିୟମାଧୀନ କରାଯାଇ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଅଛି ଏବଂ ଯେଉଁଠାରେ ବ୍ୟବହାରବହୁଳତା ଯୋଗୁଁ ନିୟମର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଦେଖାଗଲା, ସେଠାରେ ତାକୁ 'ବିକଳ୍ପ', 'ବିଶାତନ', 'ଆର୍ଷ' ଆଦି ପ୍ରୟୋଗ ରୂପେ ସମର୍ଥନ କରି ଯାଇଅଛି ।

ଏପରି ସ୍ଥଳରେ ଯେଉଁ ବିଭିନ୍ନ 'ପ୍ରାକୃତ' ଭାଷାରୁ 'ସଂସ୍କୃତ' ଭାଷା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା, ସେହି ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାମାନଙ୍କରୁ ଅଧୁନା ପ୍ରଚଳିତ ଲୌକିକ ଭାଷାମାନ (ଯଥା—ଓଡ଼ିଆ, ବଙ୍ଗଳା, ହିନ୍ଦୀ, ଗୁଜରାଟୀ, ମରହଟ୍ଟୀ) ଜନ୍ମଲାଭ କଲା । ଏପରି ଅନୁମାନ ନ କଲେ ଉପଲବ୍ଧିତ ଶବ୍ଦ-ମାନଙ୍କରେ ଏକ ସମାନ ବା ସମକାଳୀନ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ବିଭିନ୍ନ ଆକାରର କାରଣ ନିର୍ଣ୍ଣୀତ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

୧ । କୁକୁର—କୁକ୍କୁର, କୁକ୍କୁର, ୨ । ଜୋଇଁ—ଯାମାତା, ଜାମାତା, ୩ । ଗୃହ—ଅଗାର, ଅଗାର, ୪ । ବଙ୍କା—ବଙ୍କ, ବଙ୍କ, ୫ । ଭଲ୍ଲ—ଭଲ୍ଲକ, ଭଲ୍ଲୁକ, ଭଲ୍ଲୂକ, ଭଲ୍ଲୁକ, ୬ । ଆକାଶ—ଅନ୍ତରିକ୍ଷ, ଅନ୍ତରୀକ୍ଷ, ୭ । ବିଷ—ହଳାହଳ, ହାଳାହଳ, ୮ । ସଙ୍ଗୀ—ସହଚର, ସହାଚର, ୯ । କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ—ଶ୍ୟାମଳ, ଶ୍ୟାମଳ, ୧୦ । ଖଲର ପୁଅ—ମୁସଳ, ମୁଶଳ, ମୁଷଳ, ୧୧ । ଚମାନୁଜ—ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ, ୧୨ । ଇନ୍ଦ୍ର—ସୁନାଶୀର, ଶୁନାଶୀର, ଶୁନାସୀର, ୧୩ । ବିଦ୍ୟୁତ୍—ସୌଦାମିନୀ, ସୌଦାମିନୀ, ସୌଦାମ୍ନୀ, ୧୪ । ମୁହୂର୍ତ୍ତ—ନିମିଷ, ନିମେଷ, ୧୫ । ଜୋକ—ଜଲୋକା, ଜଲୌକା, ଜଲୌକସ୍, ଜଲୁକା, ଜଳାଲୋକା, ଜଳୁକା, ଜଳାୟୁକ, ୧୬ । କଦୁଣି—କଫୋଣି, କଫଣି, କପୋଣି, କପଣି, କଫାଣି, ୧୭ । ଶ୍ମଶ୍ରୁ—ନାରୟୁଣ, ନରୟୁଣ, ୧୮ । ସ୍ତନ—କୁଚ, କୁଚ, ୧୯ । ବାଳ—ବାଲୁକା, ବାଳକା, ୨୦ । ବିରୁଡ଼ି ବା ଭିରୁଡ଼ି—ବରଟା, ବରଲା, ବରଠା, ବାରକା, ବାରଟା, ବରଟୀ, ୨୧ । ପାରା—ପାରଦ, ପାରତ, ୨୨ । ଟିକା—ମାତୁଲଙ୍ଗ, ମାତୁଳଙ୍ଗ, ମାତୁଲୁଙ୍ଗ, ୨୩ । ନବପଙ୍ଗ—କସଳ, କସଲସ୍, କଶଲସ୍, ୨୪ । ଭଉଣୀ—ଭଗିନୀ, ଭଗ୍ନୀ, ୨୫ । ମହୁରା—ମଧୁରା, ମଧୁରା, ୨୬ । ପିଆଦା—ପଦାତି, ପାଦାତି, ପାଦାତ, ପଦାତିକ, ପତ୍ତି, ପଦାତ, ୨୭ । ଲାଉ—ଅଲାବୁ, ଅଲବୁ, ଲାବୁ, ଲବୁ, ଅଲାମ୍ବୁ, ଅଲାବୁ, ଅଲାବୁକ, ଲାବୁକ, ୨୮ । ସମୁଦ୍ର—ପାରାବାର, ପାରାବର, ପାରପାର, ୨୯ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—ମିହିର, ମହିର, ୩୦ । ଲଙ୍ଗୁଡ଼—ଲଙ୍ଗୁଳ, ଲଙ୍ଗୂଳ, ଲଙ୍ଗୁଳ, ୩୧ । ଶିବଧନୁ—ଅଜଗବ, ଅଜଗାବ, ଅଜଗାବ, ଅଜକବ, ଅଜଗବ, ୩୨ । ନାକ—ନାସା, ନାସିକା, ନସ୍ୟା, ନସ୍ନା, ନସା, ୩୩ । ବାଣ—ଶର, ସର, ୩୪ । ପଲାଶ—କିଂଶୁକ, କିଂଶୁକ, ୩୫ । ଦୁଷ୍ଟୁର—ଶୁକର, ସୂକର, ୩୬ । ଶିଆଲ—ଶୃଗାଳ, ସୃଗାଳ ।

ବୈଦିକ ସଂସ୍କୃତ ଓ ଲୌକିକ ସଂସ୍କୃତ ଭେଦରେ ସଂସ୍କୃତ ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ବେଦରେ ବ୍ୟବହୃତ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ନାମ ବୈଦିକ ସଂସ୍କୃତ, ଏବଂ ସାଧାରଣ ସଂସ୍କୃତର ନାମ ଲୌକିକ ସଂସ୍କୃତ । କାବ୍ୟ, ନାଟକ, ସ୍ମରଣ, ସ୍ମୃତି ଆଦିରେ ଲୌକିକ ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଅଛି । ଏହା ବୈଦିକ ସଂସ୍କୃତ ଅପେକ୍ଷା ନବ୍ୟ । ବୈଦିକ ସଂସ୍କୃତ ଓ ଲୌକିକ ସଂସ୍କୃତ ମଧ୍ୟରେ ଶବ୍ଦଗତ ଓ ବ୍ୟାକରଣଗତ ଅନେକ ପ୍ରଭେଦ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ବୈଦିକ ସଂସ୍କୃତର ବ୍ୟାକରଣ ନିୟମ ଲୌକିକ ସଂସ୍କୃତର ବ୍ୟାକରଣ ନିୟମ-ଠାରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ।]

୨ । ବ୍ୟାକରଣ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଗଠିତ ଶବ୍ଦ—**2. A word formed regularly according to the rules of grammar; a regular**

derivative word (Apte). ୩ । ଯେଉଁ ଦ୍ୱିଜବର୍ଣ୍ଣର ବେଦବିହିତ ସଂସ୍କାରମାନ ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ଅଛି-3. A person of one of the three high-castes in respect of whom all the purificatory rites have been performed (Apte). ୪ । ବିଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି; ବିଦ୍ୱାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି; ପଣ୍ଡିତ—4. A learned man (Apte). ୫ । ବୈଦିକ ନୈବେଦ୍ୟ—5. An offering; Vedic oblation (Apte). ୬ । ଶାସ୍ତ୍ରବିହିତ ବିଧି—6. A sacred usage (Apte).

ସଂସ୍କୃତି—ସଂ. ବି (ଅଧିକତ ପ୍ରୟୋଗ)—(ସମ୍ + କୃ ଧାତୁ + କ୍ତି ; ସଂ ଆଗମ)—ସଭ୍ୟତା; ଶିକ୍ଷା; ଉନ୍ନତା ଓ ସାମାଜିକତା ଆଦିରେ ଧାରାବାହିକ ଅନୁଧ୍ୟାନ, ଅନୁଶୀଳନ ଓ ଅନୁଗମନ—Culture.
Samskṛuti

ସଂସ୍କୃତ୍ରିମ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + କୃତ୍ରିମ; ସ ଆଗମ)—୧ । ସଂସ୍କୃତ (ଦେଖ)—1. Samskṛuta (See) ୨ । ସଂସ୍କାରଦ୍ୱାରା ନିବୃତ୍ତ—2. Restrained by purification.
Samskṛuttrima

ସଂସ୍କ୍ରିୟା—ସଂ. ବି (ସମ୍ + କ୍ରିୟା; ସ ଆଗମ)—୧ । ସଂସ୍କାର (ଦେଖ)—1. Samskāra (See). ୨ । ଶବଦାହ କ୍ରିୟା—2. Cremation of dead bodies.
Samskṛiyā

ସଂସ୍ତବ—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ସ୍ତବ)—୧ । ସମ୍ୟକ୍ ପ୍ରଶଂସା; ସ୍ତୁତି—1. Eulogy; applause; panegyric. ୨ । ଖୋସାମଦ—2. Flattery. ୩ । ପରିଚୟ—3. Acquaintance; familiarity. ୪ । ଆଳାପ—4. Conversation; introduction. ୫ । ପରସ୍ପରର ମନର ମେଳ—5. Harmony; agreeing together (Apte).
Samstaba

ସଂସ୍ତବାନ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ସମ୍ + ସ୍ତୁ ଧାତୁ = ସ୍ତୁତି କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—୧ । (ପୁଂ) ବାଗ୍ମୀ; ସଦ୍‌ବକ୍ତା—1. Orator. ୨ । ଋଦ୍‌ଗାତା; ବେଦମନ୍ତ୍ରଗାୟକ ପୁରୋହିତ—2. A class of priests singing the mantras at Vedic sacrifices. ୩ । (+ ଭାବ. ଅନ) ହର୍ଷ—3. Delight; joy (Apte). (ସଂସ୍ତବାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ବାଗ୍ମୀ—1. Eloquent. ୨ । ଯଥାର୍ଥରୂପେ ପ୍ରଶଂସାକାରୀ—2. Praising properly (Apte).
Samstabāna

ସଂସ୍ତମ୍ଭ—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ସ୍ତମ୍ଭ୍ ଧାତୁ = ସ୍ତବ୍ଧ କରିବା + ଭାବ. ଅ) — ୧ । ପ୍ରତିବନ୍ଧ—1. Obstruction. (ସଂସ୍ତମ୍ଭନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଦୃଢ଼ୀକରଣ—2. Making a (ସଂସ୍ତବ୍ଧ—ବିଣ) thing steady or firm; strengthening. ୩ । ନିବାରଣ—3. Prevention. ୪ । ଦମନ—4. Controlling; checking; restraint. ୫ । ସ୍ତମ୍ଭିତ ବା ସ୍ଥଗିତ କରିବା-5. Stoppyng. ୬ । ଜଡ଼ ଭାବ—6. Stupefaction; paralysis (Apte). ୭ । ସ୍ତମ୍ଭୀଭାବ—7. Stop; stay (Apte). ୮ । ଅନୁମୋଦନ—8. Confirming (Apte). ୯ । (+ କରଣ. ଅ) ଯାହାଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଟେକି ଧରାଯାଏ; ଠେକ—9. Support; prop (Apte)
Samstambha

ସଂସ୍ତର—ସଂ. ବି (ସମ୍ ସ୍ତୃ ଧାତୁ = ବିସ୍ତାରିବା + କର୍ମ. ଅ)—Samstara ୧ । ଶଯ୍ୟା, ବିଛଣା—1. Bed; bedding (ସଂସ୍ତରଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ପତ୍ରବାର୍ଦ୍ଦରେ ରଚିତ ଆସ୍ତରଣ—2. A bed of leaves ୩ । (+ ଅଧି. ଅ) ହୋମ; ଯଜ୍ଞ—3. Vedic sacrifice; oblations to fire. [ଉ—ଏଥିରେ ପ୍ରଥମେ ଭୂମି ଉପରେ କୁଶ ଓ ବାଳୁ ଆଦିର ଶଯ୍ୟା ରଚିତ ହୁଏ, ତତ୍ପରେ ଅଗ୍ନି ସ୍ଥାପିତ ହୁଏ ।

ସଂସ୍ଥା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସଂସ୍ଥା) ୧ । ସଚ୍ଛଳ ଅବସ୍ଥା—1. World-ly competence; state of being well-to-do. ୨ । ଧନ; ବିଷୟ ସମ୍ପତ୍ତି—2. Property. ୩ । ଭୂସମ୍ପତ୍ତି—3. Landed property.
Samstā
ସଂସ୍ଥାନ **ସଂସ୍ଥା**

ସଂସ୍ଥାବ—ସଂ. ବି—(ସମ୍ + ସ୍ଥୁ ଧାତୁ + ଅଧି ଅ)—୧ । ଯଜ୍ଞ ବେଦିରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ବସି ମିଳିତ ଭାବରେ ସ୍ତବ ଗାନ କରନ୍ତି—A place where Brahmanas collectively chant hymns during a Vedic sacrifice at or near the altar. ୨ । (+ ଭାବ. ଅ) ପରିଚୟ 2. Acquaintance; familiarity. ୩ । ସ୍ତୁତି 3. Eulogy. ୪ । ସଂଘବଦ୍ଧ ଗାନ—4. Hymning in chorus (Apte)
Samstāba (ସଂସ୍ଥାବକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଂସ୍ଥା ବାଡ଼ି—ଦେ. ବି—(ସହଚର)—(ସଂ. ସଂସ୍ଥା + ବାଟିକା) ୧ । ଜମିବାଡ଼ି—1. Landed property. (ସଂସ୍ଥାବୁଦ୍ଧି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଧନ ଓ ଭୂମି—2. Movable and immovable property.
Samstā bārdi **ସଂସ୍ଥାବାଡ଼ି**

ସଂସ୍ତାର—ସଂ. ବି—(ସମ୍ + ତୃ ଧାତୁ = ବିସ୍ତାରିବା + ଭାବ. ଅ) — ୧ । ବିସ୍ତାରିବା—1. Spreading out; (Apte). ୨ । ବିସ୍ତାର—2. Extension (Apte).
Samstāra

ସଂସ୍ତୁତ—ସଂ. ବିଣ—(ସମ୍ + ସ୍ତୁ ଧାତୁ = ସ୍ତବ କରିବା + କର୍ମ. ତ)—Samstuta ୧ । ସ୍ତୁତିପ୍ରାପ୍ତ; ଯାହାକୁ ବିଶେଷ ଭାବରେ ସ୍ତୁତି କରାଯାଏ—1. Eulogised. ୨ । ପ୍ରଶଂସିତ—2. Praised. ୩ । ପୂଜିତ—3. Worshipped. ୪ । ଯାହାକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଯାଏ—4. Solicited. ୫ । ସୁପରିଚିତ—5. Acquainted, intimate, familiar (Apte) ୬ । ଏକତ୍ର ବା ସମ୍ମିଳିତ

ପ୍ରଶଂସିତ—6. Praised together. ୭। ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗତ ମେଳଥିବା—7. Agreeing together; harmonious (Apte). ୮। ଅଭିପ୍ରେତ; ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ 8. Intended; aimed at (Apte).

ସଂସ୍ତ୍ୟାୟ—ସଂ. ବି—(ସମ୍ + ସ୍ତ୍ୟୈ ଧାତୁ = ସଂହତ ହେବା + ଘଞ୍. ଅ) Samstyāya —୧। ସଂସ୍ଥାନ; ଜଡ଼ିତ ସନ୍ନିବେଶ; ସଂଘାତ— 1. Accumulation. ୨। ସମୂହ—2. Multitude; assemblage. ୩। ବିସ୍ତାର—3. Extension; spreading; diffusion. ୪। ଗୃହ—4. Residence; house habitation. ୫। ପରିଚୟ; ଆଳାପ—5. Familiarity; family talk. ୬। ରାଶି; ଗଦା—6. Heap. ୭। ନୈକଟ୍ୟ—7. Vicinity (Apte)

ସଂସ୍ଥ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି—(ସମ + ସ୍ଥା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧। Samstha ଅବସ୍ଥିତ—1. Settled; seated. ୨। ସମାପ୍ତ—2. Finished. ୩। ମୃତ—3. Dead. (ସଂସ୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୪। ସଦୃଶ— 4. Similar, ସଂ. ବି. ପୁ. ୧। ଚର—1. A spy. ୨। ଜଳପ୍ରଣ୍ଡ ଚର— 2. An imformer ୪। ସ୍ୱଦେଶ ବାସୀ— 2. An inhabitant of one's country; a countryman.

ସଂସ୍ଥା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—'ସଂସ୍ଥ 'ର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—Feminine of Samsthā Samstha. (ସମ୍ + ସ୍ଥା ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ + ଆ) (ସଂସ୍ଥିତ—ବିଣ) ସଂ. ବି.—୧। ନ୍ୟାୟ ପଥରେ ଅବସ୍ଥାନ— 1. Continuance in the right way. ୨। ମର୍ଯ୍ୟାଦା—2. Respectability. ୩। ସତ୍ ଚରିତ୍ର; ସଦାଚରଣ—3. Proper or good conduct. ୪। ସ୍ଥିତି; ଅବସ୍ଥିତି; ଅବସ୍ଥାନ—4. Situation; staying. ୫। ସାଦୃଶ୍ୟ—5. Resemblance, similarity, likeness. ୬। ଧ୍ୱଂସ; ନାଶ- 6. Destruction; ruin. ୭। ମୃତ୍ୟୁ—7. Death, demise. ୮। ବ୍ୟବସ୍ଥା—8. Arrangement. ୯। ସମାପ୍ତି—9. Completion; accomplishment. ୧୦। ଶେଷ—10. End. ୧୧। ସଭା; ସମାଜ— 11. Meeting, association; society. ୧୨। ପ୍ରଚଳିତ ଗୁଣ; ବ୍ୟବସ୍ଥା—12. Established custom, usage. ୧୩। ପ୍ରଚଳିତ ଗୁଣ ସଂବନ୍ଧରେ ପ୍ରକାଶିତ ମତ—13. An expressed declaration of law; a statement of law or usage. ୧୪। ଜୀବନ କାଳ—14. Life-time; period of life. ୧୫। ବ୍ୟକ୍ତି—15. Person; individual. ୧୬। ପଞ୍ଚ ବିଶେଷ—16. A sort of Vedic sacrifice. [ଦ୍ର—ଏହା ଗୁରୁ ପ୍ରକାର; ଯଥା—୧। ନିତ୍ୟ—Daily. ୨। ନୈମିତ୍ତିକ— Occasional. ୩। ପ୍ରାକୃତିକ—Natural. ଏବଂ ୪। ଅତ୍ୟନ୍ତିକ—Excessive.] ୧୭। ପ୍ରଳୟ—17. Dissolution of nature. [ଦ୍ର—ଏହା ମଧ୍ୟ ନିତ୍ୟ, ନୈମିତ୍ତିକ, ପ୍ରାକୃତିକ ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତିକ ଭେଦରେ ଚାରି ପ୍ରକାର।] ୧୮। ପ୍ରକାଶ—18. Manifestation; revelation ୧୯। ମୂର୍ତ୍ତି; ଆକୃତି— 19. Shape; image. ୨୦। ଆକାର—20. Form. ୨୧। ରାଜାଜ୍ଞା—21. Royal command; edict. ୨୨। ପ୍ରତିନିଧି; ଚର; ଦୂତ—22. Ambassador; messenger. ୨୩। ପୁରାଣର ଦଶ ଗୋଟି ଲକ୍ଷଣ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—23. One of the ten characteristics of the Purāṇas. [ଦ୍ର—ଶ୍ରୀମଦ୍‌ଭାଗବତ ଦ୍ୱାଦଶ ସ୍କନ୍ଧର ସପ୍ତମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଏହି ଲକ୍ଷଣାବଳୀ ବିଶଦଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି।]

ଦେ ବି—୧। ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି—1. Property. ୨। ସଂସ୍ଥାନ ସ୍ଥିତି ଅବସ୍ଥା—2. State of being well-to-do; worldy competence.

ସଂସ୍ଥାନ—ସଂ. ବି. (ସମ୍ + ସ୍ଥା ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧। ସନ୍ନିବେଶ— Samsthāna 1. Situation; position. ୨। ନୈକଟ୍ୟ- (ସଂସ୍ଥିତ—ବିଣ) 2. Vicinity; nearness. ୩। ଚତୁଷ୍ପଥ— 3. Cross-road. ୪। ଅବୟବ ସଂଘାତ; ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗର ସନ୍ନିବେଶ ବା ସମାବେଶ—4. Aggregation of different limbs forming a body or shape. ୫। ଆକୃତି—5. Shape; form; configuration. ୬। ମୃତ୍ୟୁ—6. Death. ୭। ବିନାଶ— 7. Ruin; destruction. ୮। ଚିହ୍ନ—8. Sign. ୯। ନିର୍ମାଣ—9. Fabrication; construction. ୧୦। ସମ୍ୟକ୍ ଅବସ୍ଥିତି—10. Particular existence or position.

୧୧। ବିନ୍ୟାସ—11. Orderly arrangement. ୧୨। ବ୍ୟବସ୍ଥା—12. Arrangement; provision. ୧୩। ଜୀବିକା ନିର୍ବାହର ଉପାୟ—13. Means of livelihood; means of subsistence. ୧୪। ଧନାଦି ସମ୍ପତ୍ତି—14. A stock of goods or cash. ୧୫। ସମୂହ; ଗଦା—15. Heap; collection; multitude; assemblage. ୧୬। ପରିମାଣ—16. Quantity. ୧୭। ଗୃହ—17. Abode; residence.

ସଂସ୍ଥାପକ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି ବି ପୁ (ସମ୍ + ସ୍ଥାପି. ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ) Samsthāpaka ୧। ଯେ ସଂସ୍ଥାପନ କରେ; ଯେ ସ୍ଥିର କରେ— (ସଂସ୍ଥାପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Establishing; settling; fixing. ୨। ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା—2. Founder.

ସଂସ୍ଥାପନ(ନା)—ସଂ. ବ (ସମ୍ + ସ୍ଥା. ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ=ସ୍ଥାପି. ଧାତୁ= Saṁsthāpana(nā) ଭାବବାଚକ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ସ୍ଥିତି- (ସଂସ୍ଥାପନୀୟ, ସଂସ୍ଥାପ୍ୟ, ସଂସ୍ଥାପିତ—ବିଣ) କରଣ— 1. Settlement; settling. ୨ । ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା— 2. Establishing. ୩ । ଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ଉପରେ ସ୍ଥାପନ— 3. Placing on a sure footing.

ସଂସ୍ଥାପିତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + ସ୍ଥା. ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ=ସ୍ଥାପି. ଧାତୁ + Saṁsthāpita କର୍ମ. ତ)—୧ । ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ—1. Established. ୨ । ସ୍ଥାୟୀରୂପେ ଆରବ୍ଧ—2. Commenced on a regular or sure footing; opened; founded. ୩ । ସ୍ଥିରୀକୃତ—3. Fixed; settled.

ସଂସ୍ଥିତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + ସ୍ଥା. ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ସମ୍ୟକ୍ ସ୍ଥିତ— Saṁsthita 1. Well established; well placed. ୨ । ମୃତ—2. Dead; deceased. ୩ । ସମାପ୍ତ— 3. Completed; finished; done with. ୪ । ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ—4. Arranged; bent upon; intent on.

ସଂସ୍ଥିତି—ସଂ. ବ—(ସମ୍ + ସ୍ଥିତି)—ସଂସ୍ଥାନ (ଦେଖ) Saṁsthiti Saṁsthāna. (See)

ସଂସ୍ପର୍ଶ—ସଂ. ବ—(ସମ୍ + ସ୍ପୃଶ୍. ଧାତୁ=ଛୁଇଁବା + ଭାବ. ଅ)— Saṁsparśa ୧ । ସମ୍ୟକ୍ ସ୍ପର୍ଶ—1. Close contact. (ସଂସ୍ପୃଷ୍ଟ—ବିଣ) ୨ । ମିଳନ—2. Union. ୩ । ବସ୍ତୁର ତ୍ୱଗିନ୍ଦ୍ରିୟ-ଗ୍ରାହ୍ୟ ଗୁଣ—3. An attribute of sensation arising from touch; the attribute of matter perceptible by the sense of touch.

ସଂସ୍ପୃଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + ସ୍ପୃଶ୍. ଧାତୁ=ଛୁଇଁବା + କର୍ମ. ତ)— Saṁspṛushṭa ୧ । ସଂଯୁକ୍ତ—1. United; brought into contact. ୨ । ଦୃଢ଼ରୂପେ ଛୁଆଁ ହୋଇଥିବା— 2. Grasped; closely touched.

ସଂସ୍ଫାଳ—ସଂ. ବ (ସମ୍ + ସ୍ଫଲ୍. ଧାତୁ=ଗୃଳିତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— Saṁsphāla ମେଣ୍ଢା; ମେଷ—Sheep; lamb.

ସଂସ୍ଫୁଟ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + ସ୍ଫୁଟ)—ସମ୍ୟକ୍ ବିକସିତ; ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ (ପୁଷ୍ପ)— Saṁsphuṭa Expanded (flower).

ସଂସ୍ଫେ(ସ୍ଫୋ)ଟ—ସଂ. ବ (ସମ୍ + ସ୍ଫିଟ୍. ଧାତୁ=ବଧ କରିବା, ସ୍ଫୁଟ. Saṁsphe(spho)ṭa ଧାତୁ=ଫୁଟାଇବା + ଅଧି. ଅ)—ସଂଗ୍ରାମ; ଯୁଦ୍ଧ—Fight; conflict.

ସଂସ୍ୱେଦଜ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଭୂଇଁ ଛତୁ—Mushrooms or Saṁswedaja fungii growing out of the earth ଭୂଇଁ ଛାତା etc. [ଦ୍—ଏହା ଭୂମିରେ, ଗୋମୟରେ, କାଠରେ ଓ ସାଁପକୀଚ୍ଛାଲି, ଛତା, ଛତୋନା ବୃକ୍ଷାଦିରେ ହୁଏ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ଭୂମିଜନ୍ମ, ଅଧିକାଂଶ ବିଷାକ୍ତ ଓ ଦୋଷକାରକ । ଶିଳୀନ୍ଧ୍ରକ । ଯେଉଁ ଛତୁ ଶୁଷ୍କ ପ୍ରଦେଶରେ, କାଠରେ, ଗୋବରରେ କିମ୍ବା କାଉଁଶରେ ଜନ୍ମେ ଓ ଯାହା ଶ୍ୱେତବର୍ଣ୍ଣ, ଛାତା ଅତିଶୟ ଦୋଷକାରକ ନୁହେଁ । ଛତୁ ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ନିର୍ଦ୍ଦୋଷଜନକ, ପିଚ୍ଛିଳ, ଗୁରୁ ଏବଂ କଫ, ଜ୍ୱର ଓ କଫରୋଗଜନକ ।]

ସଂସ୍ମରଣ—ସଂ. ବ. (ସମ୍ + ସ୍ମରଣ)—୧ । ସମ୍ୟକ୍ ସ୍ମରଣ— Saṁsmaraṇa 1. Clear recollection; remem- (ସଂସ୍ମୃତ—ଅନ୍ୟରୂପ) brance. ୨ । ପୂର୍ବଜନ୍ମ ସଂସ୍କାରଜ ସଂସ୍ମୃତ } ବିଣ ଜ୍ଞାନ—2. Subconcious perception ସଂସ୍ମରଣୀୟ } due to previous birth; impression left on the mind by the acts of one's previous existence.

ସଂସ୍ର(ସ୍ରା)ବ—ସଂ. ବ. (ସମ୍ + ସ୍ରୁ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା, ମିଳିତ Saṁsra(srā)ba ହେବା + ଭାବ. ଅ)—୧ । ସଂବନ୍ଧ; ସଂପର୍କ—1. Connection; relationship. ୨ । ମିଳନ—2. Union; association.

ସଂସ୍ରବ ରହିତ—ସଂ ବିଣ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ନିଃସଂପର୍କ; ସଂବନ୍ଧଶୂନ୍ୟ Saṁsraba rahita Unconnected.

ସଂହତ—ସଂ. ବିଣ. (ସମ୍ + ହନ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ଦୃଢ଼— Saṁhata 1. Firm; strongly set; close set. [ସଂହତତା(ତ୍ୱ)—ବ] ୨ । ଲଗ୍ନ—2. Attached to. ୩ । ମିଳିତ—3. Joined; united. ୪ । ଘନିଷ୍ଠ ରୂପେ ସଂଯୁକ୍ତ—4. Closely joined together. [ଇ—ସଂହତ ମହିଷ-ଶୃଙ୍ଗ ଶବ୍ଦ ଭେଦେ ଯଥା—ଗୁଧାନାଥ-ମହାଯାତ୍ରା ।] ୫ । ଏକତ୍ର—5. Collected together; assembled; accumulated. ୬ । ଘନୀଭୂତ; ଜମାଟ ବାନ୍ଧିଥିବା—6. Compact; hardened; coagulated; solidified. ୭ । ସଞ୍ଚିତ— 7. Stored; hoarded. ୮ । ଆହତ; ଆଘାତ ପ୍ରାପ୍ତ— 8. Wounded; struck. ୯ । ସମ୍ୟକ୍ ହତ— 9. Killed. ୧୦ । ଘନ—10. Solid.

ସଂହତ ଛତ୍ରିବା—ସଂ. ବ. (ସଂହତ=ଦୃଢ଼; ବିବିଡ଼ + ଛତ୍ର + ବ + Saṁhata chhātribā ସ୍ତ୍ରୀ. ଅ; ଏହାର ଡେଙ୍ଗରୁ ବାହାରିବା ପୁଷ୍ପଗୁଚ୍ଛ ବିବିଡ଼ ଭାବେ ପରି ଦେଖାଯାଏ)—ଶତପୁଷ୍ପା; ଶତପ—Dill seed; Anethum Graveyolens.

ସଂହତ ଜାନୁ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର Saṁhata jānu ଅଣ୍ଟୁ ଦୁଇଟି ଚାଲିବା ବେଳେ ଲାଗିଯାଏ; (ସଂହତ ଜାନୁକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଂଜ୍ଞ; ସଂଜ୍ଞ—Knock-kneed (ସଂହତ ଜାନୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ) having the knees knocking with each other while walking.

ସଂହତ ତଳ—ସଂ. ବ. (ସଂହତ=ମିଳିତ + ତଳ=କରତଳ)— Saṁhata tala (କର୍ମଧା) ମିଳିତ କରତଳଦ୍ୱୟ—The two (ସଂହତ ତଳା—ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ) palms folded together.

ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଦୁଇକର ତଳକୁ ଯୋଡ଼ିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)— (a person) With the hands folded.

ସଂହତଭ୍ରୂ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି
Samhata bhrū ଭ୍ରୂ ଯୁଗଳ ସଂକୁଚିତ ବା ସନ୍ନିହିତ କରିଅଛି
—(a person) Knitting the eyebrows
(Apte).

ସଂହତସ୍ତନା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀର ସ୍ତନଦ୍ୱୟ
Samhatastana ଖୁବ୍ ସନ୍ନିହିତ—(a woman) Whose
breasts are very close to each other
(Apte).

ସଂହତି—ସଂ. ବି. (ସମ୍+ହନ୍ ଧାତୁ+କ୍ତିନ୍. ତି)—୧ । ସଂଘ;
Samhati ସମୂହ—1. Assemblage; multitude.
୨ । ସଂଘାତ; ଗଦା—2. Heap. ୩ । ନିବିଡ଼;
ସଂଯୋଗ; ସମ୍ମିଳନ—3. Close union; close
connection; firm contact. ୪ । ସମ୍ୟକ୍ ବଧ—
4. Killing; slaughter. ୫ । ବହୁ ବସ୍ତୁର
ଏକତ୍ରୀଭାବ—5. Aggregation of many
things. ୬ । (ବିଜ୍ଞାନ) ଜଡ଼ ବସ୍ତୁର ଗୁଣବିଶେଷ,
ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ପଦାର୍ଥର ପରମାଣୁ ଗୁଡ଼ିକ ଘନ ଭାବରେ ପରସ୍ପର
ସହିତ ମିଳିତ ହୋଇ ରହେ—6. (science)
A quality of solid bodies; adhesion,
molecular attraction. [ଦ୍ର—ଜଡ଼ ପଦାର୍ଥର
ଯେଉଁ ଗୁଣ ଯୋଗୁଁ ତହିଁର ଅଣୁ ସକଳ ଏକତ୍ର ସଂବଦ୍ଧ
ହୋଇ ଜମାଟ ବାନ୍ଧି, ତାହା ସଂହତି । ସଂହତିର
ଅଧିକ୍ୟରେ ବାୟବୀୟ ପଦାର୍ଥ ତରଳ ହୁଏ ଏବଂ ଅଧିକ
ଅଧିକ୍ୟ ହେଲେ ତାହା ଘନୀଭୂତ ହୋଇଯାଏ । ପୁଣି
ଉତ୍ତାପାଦି ଦ୍ୱାରା ସଂହତି କମିଗଲେ ଘନ ପଦାର୍ଥ ତରଳ
ହୁଏ ଓ ଅଧିକ କମିଗଲେ ତାହା ବାଷ୍ପ ହୁଏ । ଯେଉଁ
ଘନ ପଦାର୍ଥ ବାଷ୍ପ ହୋଇ ନ ଯାଇପାରେ, ସଂହତି କମିଗଲେ
ତାହା ଚୂନା ହୋଇ ପିଟି ଯାଏ ।] ୭ । ମିଳନ—
7. Union; combination (Apte). ୮ । ଦୃଢ଼ତା—
8. Firmness; campactness (Apte). ୯ ।
ଘନୀଭୂତ ରାଶି—9. Mass; bulk (Apte). ୧୦ ।
ମେଳ—10. Agreement; harmony (Apte).
୧୧ । (+କରଣ. ତି) ବଳ—11. Strength
(Apte). ୧୨ । (+ଅଧିକରଣ. ତି) ଦେହ—
12. Body (Apte).

ସଂହନନ—ସଂ. ବି. (ସମ୍+ହନ୍ ଧାତୁ=ଆଘାତ କରିବା+ଭାବ.
Samhanana ଅନ)—୧ । ସମ୍ୟକ୍ ଆଘାତ—1. Heavy
blow. ୨ । (+ଅଧିକରଣ. ଅନ) ଶରୀର; ଦେହ—
2. Body. ୩ । ସମୂହ; ସଂଘାତ—3. Multitude;
heap; collection. ୪ । ବଧ—4. Killing.
୫ । (+କରଣ. ଅନ) ବଳ—5. Strength
(Apte).

ସଂହରଣ—ସଂ. ବି. (ସମ୍+ହୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ସଂହାର
Samharana କରିବା—1. Killing. ୨ । ବିନାଶ—
2. Destruction. ୩ । ସଂଗ୍ରହ କରିବା—3. Accumulating. ୪ । ଗଦା କରିବା—4. Heaping up.
୫ । ସଂକ୍ଷେପ—5. Abridgement; compendium. ୬ । ନାନା ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ଆଣି ଏକତ୍ର କରିବା—
6. Compiling; compilation. ୭ । ସଂକ୍ଷୋଚ—
7. Contraction.

ସଂହରିବା—କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ସଂହାରଣ)—୧ । ସଂହାରିବା
Samharibā (ଦେଖ)—1. Samhāribā (See)
ସଂହାର କରା **संहार करना** ୨ । ବଧ କରିବା—2. To kill.
ଛାଡ଼ା **छोड़ना** ୩ । ତ୍ୟାଗ କରିବା—3. To give up.
ଦମନ କରା **रोकना** ୪ । ଦମନ କରିବା—4. To control
[ଉ—ଯେଉଁ ଲୋକ କ୍ରୋଧ ହୋଇଲେ ସଂହରୁଛି; ଅଶେଷ
ହୋଇ କଥା ତାର କାହିଁ ଅଛି—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ.]
ସାମଲାନ **बचना** ।] ୫ । ସମ୍ଭାଳିବା; ରଖିବା—5. To contain;
ସମ୍ଭାଳନା to keep. [ଉ—ଅନ୍ତର୍ଗତ କଥା ଅନ୍ତେ ସଂହରି—
ବନ୍ଦ କରା, ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।] ୬ । ବୁଜିବା—6. To
ବୁଜା ମୁଦ୍ରା close; to shut up. [ଉ—ଶୌନକ ବାକ୍ୟେ
ସ୍ତୁତ ମୁଣି, ଚକ୍ଷୁ ସଂହରି ହେଲେ ଭୁଜ—ପ୍ରାଚୀ. ବର୍ଣ୍ଣନ
ରୋଧ କରା ମାହାତ୍ମ୍ୟ ।] ୭ । ନିରୋଧ କରିବା—7. To enclose.
ସଂହରନା [ଉ—ଅସ୍ଥାରେ ଅସ୍ଥା ସ୍ଥିର କରି, ପବନ ଅନ୍ତରେ
ସଂଯତ କରା ସଂହରି—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।] ୮ । ସଂଯତ କରିବା—
ରୋକନା 8. To restrain. [ଉ—ନିରତେ ପ୍ରାଣାୟାମ କରି
ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସମୂହ ସଂହରି—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।] ୯ ।
ସାମଲାନ ଦମନ କରିବା; ବଶୀଭୂତ ରଖିବା—9. To check;
ସମ୍ଭାଳନା to control. [ଉ—ଯୁଦ୍ଧେ ହାରିବା ଦୋଷାରମ୍ଭେ
ସଂହରି ରହେ ଜିତ ଜମ୍ଭେ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]
ବଦଳାନ ୧୦ । ବଦଳାଇବା—10. To change. [ଉ—
ବଦଳନା ଅମୃତ ଦେବଗଣେ ଦେଲ, ସେ ମାୟାରୂପ ସଂହରିଲ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

ସଂହର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍+ହୃ ଧାତୁ+ତୃଚ୍. ତୃ; ସଂହର୍ତ୍ତ୍ରୀ ଶବ୍ଦ; ୧ମା.
Samhartta ୧ବ)—୧ । ସଂହାରକାରୀ—I. Destroying.
(ସଂହର୍ତ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ବଧକାରୀ—2. Slaughtering. ୩ ।
ରୋଧକାରୀ; ଦମନକାରୀ—3. Controlling; restraining; checking. ସଂ. ବି—ସଂହାରକର୍ତ୍ତା—
Destroyer; slaughterer.

ସଂହର୍ଷ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ହୃଷ୍ ଧାତୁ=ତୁଷ୍ଟ ହେବା+ଭାବ. ଅ)—
Samharsha ୧ । ଆମୋଦ; ପ୍ରମୋଦ—1. Amusement;
glee. ୨ । ଅନ୍ୟଶ୍ରୀଦ୍ୱେଷ; ପରଶ୍ରୀକାତରତା—
2. Envy; spite. ୩ । ପରସ୍ପର ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା—3. Mutual
defiance. ୪ । ଘର୍ଷଣ—4. Friction. ୫ ।
ରୋମାଞ୍ଚ; ରୋମହର୍ଷ—5. Horripilation. ୬ ।
(+ତୃଚ୍. ଅ) ବାୟୁ—6. Air.

ସଂହାର—ସଂ. ବ (ସମ୍ + ହୃ ଧାତୁ = ହରଣ କରିବା; ବିନାଶ କରିବା
Saṁhāra + ଘଞ୍ ଅ)—୧ । ଧ୍ୱଂସ; ବିନାଶ—1. Destruction; ruin; ruination. ୨ । ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରଳୟ—2. The dissolution of the world. ୩ । ସଂକ୍ଷେପ—3. Abridgement; compendium. ୪ । ଅହରଣ; ସଂଗ୍ରହ; ସଙ୍କଳନ—4. Collection; gathering up; compilation. ୫ । ସଙ୍କୋଚ—5. Contraction. ୬ । ପ୍ରତ୍ୟାକର୍ଷଣ—6. Mutual attraction. ୭ । ସଂଯମନ; ଦମନ—7. Restraining; checking. ୮ । ବଶୀକରଣ—8. Controlling. ୯ । ବଧ—9. Slaughter. ୧୦ । ଦୁଇ ବସ୍ତୁକୁ ଯୋଡ଼ିବା—10. Joining together of two things. ୧୧ । (+ କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଅଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟକ ଭୈରବବିଶେଷ—11. Name of a class of eight attendants of Śiba. [ଦ୍ର—ଏମାନେ କୃଷ୍ଣାଙ୍ଗ, ଚଣ୍ଡ, କ୍ରୋଧୋନ୍ମତ୍ତ, କପାଳୀ ଓ ଭୀଷଣ ଅଟନ୍ତି । ଏମାନେ ଶିବଙ୍କ ସୃଷ୍ଟ ସଂହାରମୂର୍ତ୍ତି ।] ୧୨ । (ଅଧିକରଣ. ଅ) ନରକବିଶେଷ—12. Name of a part of the hell. ୧୩ । ମୁଦ୍ରାବିଶେଷ, ସଂହାରମୁଦ୍ରା (ଦେଖ)—13. A posture or figure made by the hands and fingers during worship. ଦେ, ବିଣ—

ସଂହାର ବିନଷ୍ଟ—Killed. [ଦ୍ର—ମହା ବଳିଷ୍ଠ ଅସୁର, **ସଂହାର** କେମନ୍ତେ ହେବ ସଂହାର—ବିଶ୍ୱନାଥ. ବିଚିତ୍ର ରାମାୟଣ ।]

ସଂହାରକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍ + ହୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Saṁhāraka ୧ । ଧ୍ୱଂସକାରକ—1. Destructive; (ସଂହାରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) destroying. ୨ । ଯେ ସଂକୋଚନ

ସଂହାରକାରୀ } ଅନ୍ୟରୂପ
ସଂହାରକାରକ } ଅନ୍ୟରୂପ
ସଂହାରୀ } ଅନ୍ୟରୂପ

କରେ—2. Cantracting. ୩ । ବଧକାରୀ—3. Slaughtering. [ଦ୍ର—ଜୟ ଖର ଦୂଷଣ ରାବଣସଂହାରୀ—କୃତ୍ତିବାସ. ମହାରାବଣ. ବିରାଟ ।]

ସଂହାର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଂହାରିବା (ଦେଖ)
Saṁhāra karibā Saṁhāribā (See)
ସଂହାର କରା **संहार करना**

ସଂହାର କାର୍ଯ୍ୟ (କର୍ମ)—ସଂ. ବ—୧ । ଧ୍ୱଂସକ୍ରିୟା—1. Act of
Saṁhāra kārjya (karma) destruction. ୨ । ଦମନ ବା ନିରୋଧନ—2. The act of controlling or restraining.

ସଂହାର କାଳ—ସଂ. ବ—୧ । ସର୍ବନାଶର ସମୟ—1. A time of
Saṁhāra kāla ruin. ୨ । ପ୍ରଳୟକାଳ—2. A

ସଂହାର ବେଳ(ଳା) } ଅନ୍ୟରୂପ
ସଂହାର ସମୟ } ଅନ୍ୟରୂପ

time of dissolution. ୩ । ଦେଶରେ ମହା ବିପଦ (ଯଥା—ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ, ମହାମାରୀ, ବ୍ୟାପ୍ତିବିପ୍ଳବ, ଅତ୍ୟୁତ୍ପାତ, ବନ୍ୟା)ର ଉପସ୍ଥିତି—3. Time of great calamity (i. e. famine, plague, flood, fire etc)

ସଂହାରଣୀ—ପ୍ରା. ବିଣ, ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ସଂହାରିଣୀ) — ସଂହାରକାରିଣୀ—
Saṁhāraṇī (famale) Destroying. (ଉ—ସଂହାରିନୀ **संहारिनी** ସଂହାରଣୀ ପାଳଣୀ ଧାରଣୀ ସଂସାର, ପ୍ରକୃତିକାରଣୀ ସର୍ବ ଭୂତେ ବିସ୍ତାର—ପାଟୀ. ରତ୍ନସଂ-ମଞ୍ଜରୀ ।)

ସଂହାର ମୁଦ୍ରା—ସଂ. ବ—୧ । ପୂଜା ସମୟରେ ଦେବତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ
Saṁhāra mudrā ପ୍ରଦର୍ଶିତ କରମୁଦ୍ରାବିଶେଷ—1. A particular pose of the fingers used during worship. [ଦ୍ର—ଦୁଇ କରପୃଷ୍ଠକୁ ପରସ୍ପରର ସମ୍ମୁଖୀନ କରି ଉପର୍ଯ୍ୟପରି ରଖି ଦୁଇ ହାତର ଅଙ୍ଗୁଠି-ଯାକ ଛାଡ଼ିବା ପରେ ଛାଡ଼ା କରପୃଷ୍ଠମାନଙ୍କୁ ବାହାର ଆଡ଼କୁ ବୁଲାଇଦେବା ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ମୁଦ୍ରା ହୁଏ, ତାହାର ନାମ ସଂହାରମୁଦ୍ରା । ଅର୍ପଣ ଉପଲକ୍ଷରେ ଏହି ମୁଦ୍ରା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।] ୨ । ଭୈରବ ବିଶେଷ—2. Name of a Bhairaba.

ସଂହାର ମୂର୍ତ୍ତି(ରୂପ)—ସଂ. ବ—୧ । ଶିବଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ବିଶେଷ; ଯେଉଁ
Saṁhāra mūrtti(rūpa) ମୂର୍ତ୍ତି ଧାରଣ କରି ମହାଦେବ ସୃଷ୍ଟିକୁ ସଂହାର କରନ୍ତି—1. The form or incarnation of Śiba which destroys the Universe. ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଭୟଙ୍କର ରୂପ—2. A frightful shape.

ସଂହାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ସଂ. ସଂହାର) ସଂହାର କରିବା; ବଧ
Saṁhāribā କରିବା—1. To kill. (ଉ—ଯେତେ ଗଲେ ସଂହାର କରା ସଂହାରିବା ଜନ୍ୟେ, ତାଙ୍କୁ ମାଇଲ ଗୋବିନ୍ଦ ଜିଷ୍ଣୁତେ. **संहार करना** ଭକ୍ତିଚିଣ. ମଥୁରାମଙ୍ଗଳ ।] ୨ । (ସଂ. ସଂହରଣ) ଛାଡ଼ା ତ୍ୟାଗ କରିବା—2. To give up. ୩ । (ବୋଧ ଅଦିକୁ) **छोडाना** ନିବାରିଲିବା; ଦମନ କରିବା—3. To restrain; to **थामान** check. ୪ । (ଦୃଷ୍ଟି) ଫେରାଇବା—4. To turn **रोकना** away (one's eyes). (ଉ—ସଂହାରି ନେଇ ତା ବ **फिरान नजरफिरना** ଛଟାରେ ଗୋଲାଖଞ୍ଜନ ଲୋଚନ ଅଣି । ରାଧାନାଥ. ଯଯାତିକେଶରୀ ।)

ସଂହିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍ + ଧା. ଧାତୁ = ଧାରଣ କରିବା + କର୍ମ.
Saṁhita ତ)—୧ । ମିଳିତ—1. Joined together. (ସଂହିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଏକତ୍ରୀଭୂତ; ରାଶୀକୃତ—2. Heaped [ସଂଧାନ—ବ] up. ୩ । ସଂଗୃହୀତ—3. Collected. ସଂ. ବ—(ଗଣିତ) + ; ଯୋଗ ଚିହ୍ନ—(Mathematics) The sign of addition; the plus sign; +.

ସଂହିତ ପୁଷ୍ପିକା—ସଂ. ବ (କର୍ମଧାରୟ; ସଂହିତ + ପୁଷ୍ପ + କ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଅ;
Saṁhita pushpikā ସଂହିତ = ଏକତ୍ରୀଭୂତ ଅଟେ ପୁଷ୍ପ ଯାହାର) — ମିଶ୍ରେସ୍ତ୍ରୀ; ପାନମହୁର—Aniseed; Ane-

thum Panmcrium. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯହିଁର ଫୁଲମାନ (ସଂହତ ପୁଷ୍ପକ—ପୁଂ) ଥେଳା ଥେଳା ହୋଇଥାଏ—Flowering in clusters.

ସଂହିତା—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ଧା. ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ + ଆ)—୧ । ଜାନ Samhitā ସ୍ଥଳରୁ ସଂଗୃହୀତ ବା ସଂକଳିତ ଗ୍ରନ୍ଥ—1. A compilation. ୨ । ମନ୍ୱାଦି ସ୍ମୃତି, ସ୍ମୃତି ଶାସ୍ତ୍ର—2. The compilation or code of law by Manu and others. [ଦ୍ର—ମନ୍ୱାଦି ସମସ୍ତ ସଂହିତାର ସଂଖ୍ୟା ଚୌଦ୍ଦଏ । ଏହି ସ୍ମୃତି ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କର ନାମ, ଯଥା—

୧ । ମନୁ, ୨ । ଅତ୍ରି, ୩ । ବିଷ୍ଣୁ, ୪ । ହାରୀତ, ୫ । ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ, ୬ । ଉଶନା, ୭ । ଅଙ୍ଗିରା, ୮ । ଯମ, ୯ । ଆପସ୍ତମ୍ବ, ୧୦ । ସମ୍ବର୍ତ୍ତ, ୧୧ । କାତ୍ୟାୟନ, ୧୨ । ବୃହସ୍ପତି, ୧୩ । ପରାଶର, ୧୪ । ବ୍ୟାସ, ୧୫ । ଶଙ୍ଖ, ୧୬ । ଲିଖିତ, ୧୭ । ଦକ୍ଷ, ୧୮ । ଗୌତମ, ୧୯ । ଶାତାତପ, ୨୦ । ବଶିଷ୍ଠ ।

ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ମନୁ, ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ଓ ପରାଶରଙ୍କ ସଂହିତାରେ ଲିଖିତ ବିଧିମାନ ଦେଶରେ ପରିପାଳିତ ହେଉ ଅଛି । ଭୃଗୁଙ୍କ ନାମ ସ୍ମୃତିକାରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନ ଥିଲେହେଁ ଭୃଗୁ ଜଣେ ସଂହିତାକାର ଅଟନ୍ତି ।] ୩ । ବେଦର ଶାଖା-ବିଶେଷ—3. Vedic texts arranged into codes. ୪ । ବୈଦିକ କର୍ମକାଣ୍ଡ—4. The body of religious ceremonies and rites enjoined in the Vedas.

ସଂହୁତି—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ହ୍ୱେ. ଧାତୁ = ଆହ୍ୱାନ କରିବା + ଭାବ. ତି)—Samhūti ଢୁଲର; ବହୁଲୋକଙ୍କର ସମ୍ମିଳିତ ସମକାଳୀନ ଆହ୍ୱାନ; ହୋ—A halloo or loud cry of many persons.

ସଂହୃତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + ହୃ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ବିନଷ୍ଟ; Samhṛuta ବିନାଶିତ—1. Destroyed; annihilat- (ସଂହୃତ—ବି) ed. ୨ । ଆକ୍ରାନ୍ତ—2. Attacked. ୩ । ସଂକଳିତ; ସଂଗୃହୀତ—3. Collected; compiled. ୪ । ସଂଚିତ—4. Stored. ୫ । ନିରୁଦ୍ଧ; ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ—5. Obstructed. ୬ । ପ୍ରତ୍ୟାକୃଷ୍ଟ—6. Drawn towards; withdrawn. ୭ । ସଂକୁଚିତ—7. Contracted. ୮ । ସଂକ୍ଷିପ୍ତ—8. Abridged. ୯ । ଦମିତ; ସଂଯତ—9. Controlled; checked.

ସଂହୃଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + ହୃଷ୍ଟ)—ସମ୍ୟକ୍ ଆନନ୍ଦିତ—Much pleased; very delighted. Samhṛushta (ସଂହୃଷ୍ଟ—ବି)

ସଂହ୍ରାଦ—ସଂ. ବି. (ସମ୍ + ହ୍ରାଦ୍ ଧାତୁ = ଶବ୍ଦ କରିବା + ଭାବ. ଅ)—Samhrāda ଗୋଳମାଳ; ଘୋର ଗର୍ଜନ; ବଡ଼ ପାଟି—Tumult; noise; uproar.

ସଂହ୍ରାଦୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଘୋର ଶବ୍ଦଯୁକ୍ତ; ଘୋର ଗର୍ଜନକାରୀ—Samhrādī Tumultuous; uproarious. (ସଂହ୍ରାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂହ୍ରୀଣ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + ହ୍ରୀ ଧାତୁ = ଲଜ୍ଜିତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—Samhrīṇa ୧ । ଲଜ୍ଜାଶୀଳ; ଲଜ୍ଜୁକ—1. Bashful; coy; (ସଂହ୍ରୀଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) modest. ୨ । ଲଜ୍ଜିତ—2. Ashamed.

ସଂହ୍ଲାଦ—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ହ୍ଲାଦ୍. ଧାତୁ = ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବା + ଭାବ. Samhlāda ଅ)—ଆହ୍ଲାଦ—Delight; joy; exulta- (ସଂହ୍ଲାଦିତ—ବିଣ) tion; mirth; exhilaration.

ସଃ—ଦେ. ବି (କଚରିଅ ସାଙ୍କେତିକ)—ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍ ଶବ୍ଦର Sah ସାଙ୍କେତିକ—The abbreviated form of (ସଂ—ଅନୁରୂପ) Sub-division.

ସଃ ରେଃ(ରେ)—ଦେ. ବି (କଚରିଅ ସାଙ୍କେତିକ)—ସବ୍ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାର Sah reh(re) ଶବ୍ଦର ସାଙ୍କେତିକ—The abbreviated ସଃ ରେଃ ସଃ ରଃ form of Sub-Registrar.

ସଁ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । କଠିନ ପରିଶ୍ରମଜନିତ ଘନଘନ Sañ ବା ଓଲ ନିଶ୍ୱାସ ନେବାର ଓ ଛାଡ଼ିବାର ଶବ୍ଦ; ଧଁସଁ—(ସଁଅଁ, ସଁଅଁ ସଁଅଁ, ସଁସଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Sound of hard repeated gaspings due to hard labour or exertion. ୨ । ଶବ୍ଦ ବା ଶ୍ୱାସ ଯୋଗୁଁ ନାକବାଟେ ହାଇଁପାଇଁ ସଁସଁ ଶୁଣାଯିବା ଶବ୍ଦ—2. Sound of repeated nasal breathing of a person suffering from cold or catarrh. ୩ । ରୋଦନଯୁକ୍ତ ପାର୍ଶ୍ୱନିଶ୍ୱାସର ଶବ୍ଦ—3. Sound of sighs accompanied with crying. [ଦ୍ର—ସାଇଁ ସାଇଁ, ସୁଁସୁଁ, ସେଁସେଁ ଇତ୍ୟାଦି ଧ୍ୱନି ଏହି ସଁସଁ ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଓ ଏହା ସଙ୍ଗେ ଅଳ୍ପାଧିକ ମାତ୍ରାରେ ପ୍ରାୟ ସମାନ ।

ସାଇଁ ସାଇଁ—ସଁସଁଠାରୁ ଗମ୍ଭୀର ଓ ଉଚ୍ଚତର ଶବ୍ଦ;
ସୁଁସୁଁ—ସଁସଁଠାରୁ କ୍ଷୁଦ୍ରତର ଶବ୍ଦ
ସେଁସେଁ—ସଁସଁ ଅପେକ୍ଷା ବହୁକାଳ ସ୍ଥାୟୀ ସ୍ୱର ।]

ସଁଇଁସଁଇଁ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟର୍ଥକ)—ସଇଁ ସଇଁ (ଦେଖ)—Sañiñ sañiñ Saiñ saiñ. (See)

ସଁଗୋତ୍ର(ତ୍ରୀ)—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ସମଗୋତ୍ର ବା ସଗୋତ୍ର)—ଜ୍ଞାତି Sañgotra(tri) ଗୋତ୍ରୀୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Agnate. (ସଅଁ ଗୋତ୍ର[ତ୍ରୀ]—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଗୋତ୍ର(ତ୍ରୀ) सगोत्र

ସଁଘା—ପ୍ରାଦେ (ସିଂହଭୂମି) ବି—(ଭୂଳ. ହି. ସଗାଇ)—ଶୂଦ୍ରାଣୀ ବିଧବାର Sañghā ବିବାହ; ଦୁଗଅ—Second marriage of a Sūdra widow. ଦେ. ବି—ସଘା (ଦେଖ)—Samghā. (See)

ସଁଧୂପ—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ସଞ୍ଜା + ଧୂପ)—ସଞ୍ଜ ଧୂପ (ଦେଖ)—Sañ dhūpa Sañja dhūpa. (See) (ସଅଁ ଧୂପ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଁପା—ଗ୍ରା. ବି—ସମ୍ପା (ଦେଖ)—Sañpā Sampā (See).

ସଂପି ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମ୍ପି ଦେବା (ଦେଶ)—
Sañpi debā Sampi debā. (See)

ସଂପିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମ୍ପିବା (ଦେଶ)—
Sañpibā Sampibā. (See)

ସଂବାର—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ସୋମବାର)—ସୋମବାର (ଦେଶ)—
Sañbāra Somabāra. (See)
(ସଅଁବାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଂବାରିଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ—ସୋମବାର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ Relating to
Sañbāriā monday. ଗ୍ରା. ବି. ପୁଂ—ସୋମବାରରେ ଜନ୍ମ
ସଂବାରି ହୋଇଥିବା କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—
ସୋମ୍ବାରି A name given to some persons born on
a monday.

ସଂରାଜ—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ସୋମରାଜ)—ସୋମରାଜୀ (ଦେଶ)—
Sañrāja Somarāji. (See)
(ସଅଁରାଜ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଂହାତି—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ସ୍ପୃହସ୍ତ)—ସହାତି (ଦେଶ)—
Sañhāti Sahāti (See)
(ସଂହାତିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସକ୍ (ଖ୍)—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ସକ୍; ଇଂ. ଷକ୍)—୧ । ମନୋଦୁଃଖ
Sak (kh) —1. Grief; sorrow; melancholia-
ସକ ୨ । ସନ୍ଦେହ—2. Doubt; suspicion. ୩ । (ଫା.
ଶକ ସର୍ତ୍ତକ, ସୌକ୍=ଅଗ୍ରହ; ତୁଳନା, ସଂ. ସୌଖ୍ୟ)—
ସଖ ସଉକ; ଅଗ୍ରହ—3. Liking. ୪ । ପସନ୍ଦ—
ଶୌକ 4. Choice. ୫ । ଖ୍ୟାତି—5. Celebrity. ୬ ।
ପଚ୍ଛନ୍ଦ ପସନ୍ଦ ବାବୁଗିରି—6. Foppishness.

ସକ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଅ. ସୌକ)—୧ । ପସନ୍ଦ କରିବା—
Sak karibā 1. To choose; to like. ୨ । ଅତିଲାଷ
ପଚ୍ଛନ୍ଦ କରା କରିବା—2. To hanker after. ୩ । ସଉକ୍
ପସନ୍ଦ କରନା କରିବା (ଦେଶ)—3. Sauk karibā (See)
ସକ କରା ଇଚ୍ଛା କରନା ସକ କରା ଶୌକ କରନା

ସକ୍ ବକ୍—ଦେ. ବି—୧ । କାଇଲ୍ ମାଇଲ୍; ଭ୍ରମ ଓ ଦୋଷ—
Sak bak 1. Mistake and fault. ୨ । ଅସୁବିଧା
ଭୁଲ ଭ୍ରାନ୍ତି ଭୁଲ ଦୋଷ ଅସୁବିଧା—2. Want; disadvan-
ଅଭାବ ଅସୁବିଧା tage. [ଉ—ସକ୍ ବକ୍‌ରେ ଦିନେ ଅଧେ ଦିଅଣ
ଅଭାବ ଅସୁବିଧା ଚଳି ଗଲେ ହୁଏ ନାହିଁ ।]
[ସକ୍ ବଅ(ହ)ଇ,ସଅଁବଅ (ହ) ବ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ସକ୍‌ବା—ପ୍ରାଦେ. (ଲିଖିତ) କ୍ରି. (ସଂ. ଶକ୍ ଧାତୁ)—ପାରିବା;
Sak—bā (କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ) ସମର୍ଥ ହେବା; ସକିବା—
To be able; (to do a thing.)
[ଉ—'ଏ ବାଡ଼ିକୁ ଛୁଟାଏଇ ସକ୍‌ବେ ?'=ଏ ବାଡ଼ିକୁ
ଭାଙ୍ଗି ପାରିବୁ ?]

ସକ୍ ସକ୍—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସକାଇ କାନ୍ଦିବା—1. Whimper-
Sak sak ing; cry with restrained or bated
ଘ୍ୟାନ ଘ୍ୟାନାନୀ breathings; sobbing cry; cry
ସୁସୁକ ସୁସୁକ accompanied with restrained sobs.
ସଂଯତ ସେତେ ୨ । ଭୂମିର ଆର୍ଦ୍ରତା—2. Wetness or
କୀଚଡ଼ dampness of the soil. ଦେ. ବିଣ—୧ । ସକାଇ
ଘ୍ୟାନ ଘେନେ କାନ୍ଦୁଥିବା—1. Whimpering; crying with
ସୁସୁକ ସୁସୁକ ରୋନେବାଲା bated breath or with res-
ସଂଯତ ସେତେ trained sobs. ୨ । (ସ. ସିକ୍ତ) ଆର୍ଦ୍ର—
କୀଚଡ଼ ବାଲା, ଗିଲା 2. Wet; damp. ୩ । (ଫା. ସୌକ୍)
ହାଇଁପାଇଁ ଅଗ୍ରହାନ୍ୱିତ; ଲାଳାୟିତ; ହାଇଁପାଇଁ—3. Cove-
ଲାଳଚୀ tous; extremely eager.

ସକ୍ ସକ୍ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସକାଇ କାନ୍ଦିବା—1. To cry
Sak sak hebā with suppressed sobs; to whim-
ଘ୍ୟାନ ଘ୍ୟାନ କରା per; to snivel. ୨ । (ଫା. ସୌକ୍
ସୁସୁକ ସୁସୁକ ହୋନା =ଅଗ୍ରହ) କୌଣସି ବସ୍ତୁ ବା ବିଷୟ ପାଇଁ
ଅତି ଲଗାଇ କାନ୍ଦିବା—2. To whimper for
anything; to weep or sob plainti-
ଲାଳଚୀ ହୋନା vely. ୩ । କୌଣସି ବିଷୟ ପାଇଁ ଅଗ୍ରହାନ୍ୱିତ
ବା ଲାଳାୟିତ ହେବା; ହାଇଁପାଇଁ ହେବା—
3. To hanker after anything. ୪ । (ସଂ.
ସଂଯତ ସଂଯତ କରା ସିକ୍ତ) ଆର୍ଦ୍ର ହେବା—4. To be damp.
ଗିଲା ହୋନା

ସକ୍ ସକା—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେ ସକାଇ କରି କାନ୍ଦିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—
Sak—sakā Given to sobbing cry; habituated
ଘ୍ୟାନ ଘେନେ to weep with sobs; whimpering;
ଡୁକୁକନେବାଲା (ସକ୍ ସକିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) snivelling.
(ସକ୍ ସକ୍, ସକ୍ ସକା(କେ)ଇ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସକ୍ ସକା(କେ)ଇବା ଦେ. କ୍ରି—ସକ୍ ସକ୍ ହୋଇ କାନ୍ଦିବା;
Sak—sakā(ke)ibā ସକେଇ କାନ୍ଦିବା—To weep or
ଘ୍ୟାନ ଘ୍ୟାନ କରା cry with suppressed sobs; to
ସୁସୁକ ସୁସୁକ ରୋନା whimper; to whine; to snivel.

ସକ୍ ସକାଣ ଦେ. ବି—ସକାଣ (ଦେଶ)
Sak—sakāṇa Sakāṇa (See)

ସକ୍ ସକିଆ—ଦେ ବିଣ—୧ । (ସଂ. ସିକ୍ତ) ଷଡ଼ସନ୍ତୁଆ; ଜଳସିକ୍ତ;
Sak—sakiā ଆର୍ଦ୍ର; ଓଦା (ଭୂମି)—1. Damp (soil).
ସଂଯତସେତେ ଗିଲା ୨ । ସକ୍‌ସକା (ଦେଶ)—2. Sak-sakā
(See)

ସକ—ବୈଦେ. ବି—ସକ୍ (ଦେଶ)—Sak (See) (ଉ—
Saka ଏହାର ମୃତ୍ୟୁ ବିଷୟରେ ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ସକ କଥା ଦାସ-
ଦାବା ନ ଥିବା ଏକ ଛପୋଟ ଦେଢ଼ାପଡ଼ା ଆନା ଦାରୋଗା
ଜିଲ୍ଲାକୁ ଯାଇ ମାମଲା ଗତମ କଲେ—ଫିଲ୍ଲମେ ହୁନ.
ଭ୍ରମାଣ ଆଠଗୁଣ ।)

ସକଇ କାନ୍ଦିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସକାଇ କାନ୍ଦିବା (ଦେଶ)
Sakai kāndibā Sakāi kāndibā (See)

ସକଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ସକାଇବା (ଦେଶ)
Sakaibā Sakāibā (see)

ସକଟ—ସଂ. ବିଣ. (ସ=ସହିତ+କଟ=ଅଧମ; ଘୃତ)—ଅଧମ;
Sakaṭa ଘୃତ; ସ୍ଥୂଳ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Vile; base; abominable; wicked (person). ସଂ. ବି—ଶାଗୋଟି ବୃକ୍ଷ; ଶାହାଡ଼ା ଗଛ—Streblus Asper (tree).

ସକଟା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଗୁଲୁବାସ (ଦେଖ)
Sakaṭā Gulubāsa (See)
ଦେ. ବି—ଶକଟା (ଦେଖ)—Śakaṭā (See)

ସକଟାନ୍ନ—ସଂ. ବି. (ସକଟ=ଅଧମ+ଅନ୍ନ)—ଅଶୁଦ୍ଧ ଅନ୍ନ—
Sakaṭānna Defiled or impure food.

ସକଣ୍ଟକ—ସଂ. ବିଣ. (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସହ, ସହିତ+କଣ୍ଟକ)-
Sakaṇṭaka ୧ । କଣ୍ଟାଳିଆ; କଣ୍ଟକଯୁକ୍ତ—1. Thorny; (ଶବ୍ଦଣ୍ଟକ—ଉପଗ୍ରହ) prickly. ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ବାଧାଯୁକ୍ତ—2. (figurative) Set with obstacles. ୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଶତ୍ରୁ ବେଷ୍ଟିତ—3. (figurative) Infested or surrounded by enemies. [ଉ—ସକଣ୍ଟକ ରାଜ୍ୟ ଭୋଗ ।] ସଂ. ବି—(ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ଖୁଦ୍ର କଣ୍ଟକବତ୍ ଅଂଶୁ ବିଶିଷ୍ଟ କଳାୟ ଶାକ ବିଶେଷ; ଶୈବାଳ—1. Valisneria of several species; Conferia; moss. ୨ । କରଞ୍ଜ ବିଶେଷ; ପୂତି କରଞ୍ଜ; ବରିଗୋଲ—2. A species of thorny Karañja tree; Cæsalpinia Bonducella. ୩ । କଣ୍ଟା କରଞ୍ଜ; କରନ୍ଦା ଗୋଳ; କରମର୍ଦ୍ଦ—3. A thorny plant; Carissa Carandas.

ସକ(ଖ)ଟ୍—ବୈଦେ. ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ. (ଅ. ସଖ୍ତ୍)—ଅତ୍ୟନ୍ତ;
Saka(kha) ଶକ୍ତ ସଖ୍ତ ଶକ୍ତ; ଶକ୍ତ—Very; much.

ସକର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସହ, ଯୁକ୍ତ+କର—ହସ୍ତ)
Sakara —୧ । ହସ୍ତଯୁକ୍ତ—1. Having hands; armed; (ସକରା—ସ୍ତ୍ରୀ) furnished with arms. ୨ । ରାଜସ୍ୱଯୁକ୍ତ; (ଶବ୍ଦର—ଉପଗ୍ରହ) ଯାହା ପାଇଁ କର ବା ରାଜସ୍ୱ ଦେବାକୁ ହୁଏ (ଭୂମି)—2. (land) For which rent or revenue is payable. ୩ । ଶୁଣ୍ଡଯୁକ୍ତ—3. Having a trunk (like an elephant). ୪ । କିରଣ ବିଶିଷ୍ଟ—4. Having rays.

ସକରୁଣ—ସଂ.ବିଣ.ପୁଂ. (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; କରୁଣା ସହିତ ବର୍ତ୍ତମାନ)—
Sakaruṇa ୧ । କରୁଣାଯୁକ୍ତ; କରୁଣାଶୀଳ; ଦୟାଳୁ—(ସକରୁଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Kind; having pity. ୨ । ଯାହା (ଶବ୍ଦରୁଣ—ଉପଗ୍ରହ) ଦର୍ଶକର ବା ଶ୍ରୋତାର ମନରେ କରୁଣାର ବା ଦୟାର ଉଦ୍ରେକ କରେ; କାରୁଣ୍ୟ ଜନ୍ମି—2. Pitiful; pitiable; compassionate; exciting pity or compassion.

ସକରୁଣ ସ୍ୱର—ସଂ. ବି—କାରୁଣ୍ୟ ବ୍ୟଞ୍ଜକ ସ୍ୱର; ଯେଉଁ ସ୍ୱରକୁ ଶୁଣିବା
Sakaruṇa swara ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମନରେ କରୁଣା ଜନ୍ମେ—Pitiful voice.

ସକର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+କର୍ଣ୍ଣ)—୧ । ଶ୍ରବଣ-
Sakarṇṇa ଶୀଳ; ଶ୍ରୁତି ତତ୍ପର—1. Ready to hear. (ସକର୍ଣ୍ଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କର୍ଣ୍ଣଯୁକ୍ତ—2. Having ears.

ସକର୍ମକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+କର୍ମ+କ)—
Sakarmaka ୧ । କର୍ମ ସମନ୍ୱିତ; କର୍ମଯୁକ୍ତ—1. Having (ସକର୍ମିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) work; engaged. ୨ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଯେଉଁ କ୍ରିୟାର କର୍ମ ଥାଏ—2. (grammar) Having an object; governing an object; transitive (verb).

ସକର୍ମକ କ୍ରିୟା—ସଂ. ବି. (ବ୍ୟାକରଣ)—ଯେଉଁ କ୍ରିୟା କୌଣସି
Sakarmaka kriyā କର୍ମକୁ ଅନ୍ୱିତ କରେ—(grammar) Transitive or active verb. [ଦ୍ର—କ୍ରିୟା ତିନି ପ୍ରକାରର; ଯଥା—ସକର୍ମକ, ଦ୍ୱିକର୍ମକ ଓ ଅକର୍ମକ । ସକର୍ମକ ଯଥା—ରାମ ଭାତ ଖାଉଛି । ଦ୍ୱିକର୍ମକ—ମାଆ ରାମକୁ ଭାତ ଖୁଆଉଛନ୍ତି । ଅକର୍ମକ—ରାମ ଶୋଇଅଛି ।]

ସକଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସହିତ+କଳା=
Sakala ଅଂଶ; ଯହା ସମସ୍ତ କଳା ସହିତ ବିଦ୍ୟମାନ, ଅର୍ଥାତ୍ (ସକଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯାହାରୁ କୌଣସି ଅଂଶ ନ୍ୟୂନ ହୋଇ ନ ଥାଏ)—(ସକଳ, ଶବ୍ଦଳ—ଉପଗ୍ରହ) ୧ । ସବୁ; ସମସ୍ତ—1. All. ୨ । ବିଶିଳ; ସମଗ୍ର; ସମୁଦାୟ—2. Whole. ୩ । ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ—3. Full; entire. [ଦ୍ର—'ସକଳ' ଶବ୍ଦ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବିଶେଷ୍ୟର ପୂର୍ବରେ ଓ ପରେ ଉଭୟ ସ୍ଥାନରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—'ସକଳ ବନ୍ଧୁ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ' ଓ 'ବନ୍ଧୁ ସକଳ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ' । ମାତ୍ର ଏଥିରେ ଅର୍ଥର ସାମାନ୍ୟ ପାର୍ଥକ୍ୟ ସୂଚିତ ହୁଏ । 'ବନ୍ଧୁ ସକଳ' କହିଲେ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ବନ୍ଧୁମାନେ ବା କେତେକ ବନ୍ଧୁ ବୁଝାଯାଏ; ତିନ୍ତୁ 'ସକଳ ବନ୍ଧୁ' କହିଲେ ବନ୍ଧୁମାନେ ସମସ୍ତେ—କେହି ବାଦ୍ ପଡ଼ି ନାହାନ୍ତି, ଏହି ଅର୍ଥ ବୁଝାଯାଏ ।] ୪ । (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; କଳା=ସୂକ୍ଷ୍ମ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ସହିତ ବର୍ତ୍ତମାନ)—ସୂକ୍ଷ୍ମ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ; ସୂକ୍ଷ୍ମ ଶିଳ୍ପଯୁକ୍ତ—4. Artistic; having fine sculpture. ୫ । କଳାଯୁକ୍ତ (ଚନ୍ଦ୍ର)—5. (moon) With digits. [ଉ—ସୁରଙ୍ଗ ବାରୁଣୀ ସେବା କରାଇଲେ, ସକଳ ହୋଇ ରୁଚିର ଅଙ୍ଗଣ ମଣ୍ଡଳେ । ଭଞ୍ଜ୍ ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।]

ସକଳଙ୍କ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । କଳଙ୍କଯୁକ୍ତ;
Sakalaṅka ଦାଗ ଥିବା; ଦାଗ ବିଶିଷ୍ଟ—1. Full of (ସକଳଙ୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ) stains; stained. ୨ । କଳଙ୍କିତ—(ଶବ୍ଦଳଙ୍କ—ଉପଗ୍ରହ) 2. Contaminated; defiled.

ସକଳ ପ୍ରିୟ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—(ବୈଦ୍ୟକ)—ଚଣା; ବୁଟ;
Sakala priya ଚଣକ—Gram; chickpea.
(ଅନ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ନାମ—ଚଣକ, ହରିମନ୍ଥ) ছোলা चना, चेना, बुँट ଯା. ନଦ୍ଦ, ଅ. ହ୍ରମସ୍, ତେ. ଶଳଗାଲ

ସକଳ—ଦେ. ସର୍ବ. ବହୁବଚନ—୧ । ସମସ୍ତେ—1. All. ୨ । ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—2. All persons.
Sakale
ସକାଳି ସକଳେ **सबआदमीओं, सबकोइ**

ସକଳ୍ପନ—ଦେ. ବିଣ—(ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ବିପିନ ବିହାରୀ ରାୟଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ 'ତର୍କବିଜ୍ଞାନ' ର ପାରିଭାଷିକ ଶବ୍ଦ) (ନ୍ୟାୟଦର୍ଶନ) କଳ୍ପିତ **कल्पित** କଳ୍ପିତ—(Logic) Hypothetical.
Sakalpana

ସକଳ୍ପନ ବାକ୍ୟ—ଦେ. ବି (ନ୍ୟାୟ)—କଳ୍ପିତ ବାକ୍ୟ—(Logic) Hypothetical sentence.
Sakalpana bākya
କଳ୍ପିତବାକ୍ୟ **कल्पितवाक्य**

ସକଲ୍ୟାଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—କଲ୍ୟାଣଯୁକ୍ତ—Prosperous; blissful.
Sakalyāna
(ସକଲ୍ୟାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସକ(ଖ)ସ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଫା. ସଖ୍ତ୍=ବ୍ୟକ୍ତି)—୧ । ଶକ୍ତିଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି—1. Powerful person. ୨ । ଶକ୍ତିମନ୍ତ ଲୋକ, ସକସ୍ **मजबुतआदमि** ବହୁଥ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Strong person. [ଉ - ମୋ ଘର ସକସ୍] ୩ । ଧୈର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି—3. Patient man. [ଯଥା—ଭଲୀ ସକସ ହେଲେ ସୁବା, ତା କଥାରେ ବିରକ୍ତ ହେବ ।] ୪ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ—4. Patience. ୫ । ଶାରୀରିକ ବଳ; କ୍ଷମତା—5. Strength; power.
Saka(kha)s

ସକା—ଦେ. ବି—ସକାଇ କାନ୍ଦିବା—Cry accompanied by suppressed sobs; whimper; snivelling. ଠନକନା **ठनकना** velling. ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସକ୍ ସକ୍ ହୋଇ କାନ୍ଦେ; ସକାଇ ଛିଁଚ୍‌କାଁଦୁନେ **सुसुक सुसुक रोने वाला** କାନ୍ଦୁଥିବା—Given to crying with suppressed sobs; whimpering; snivelling. [ସକା(କେ)ଇ—ସ୍ତ୍ରୀ]
Sakā

ସକା(କେ)ଇ କାନ୍ଦିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସକ୍ ସକ୍ ହୋଇ କାନ୍ଦିବା; ଘନ ଘନ ରୁଦ୍ଧ ନିଃଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ ନାକେକାଁଦା **सुसुक सुसुक रना** କାନ୍ଦିବା—To cry with restrained or suppressed sobs; to whimper; to snivel. [ଉ—ଭୁଲ ବସି ସକାଇ କାନ୍ଦ ଅଛୁ କେତେ ।
— କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବିରାଟ]
Sakā(ke)i kāndibā

ସକା(କେ)ଇ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସକେଇ ସକେଇ କାନ୍ଦୁଥିବା (ସ୍ତ୍ରୀ)—ଛିଚକାଁଦୁନେ **सुसुक सुसुक रोने वाली**
Sakā(ke)ī Whmipering (woman).

ସକା(କେ)ଇ ନାନୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବ୍ୟଙ୍ଗ)—ଯେଉଁ ବାଳିକା ସକେଇ କାନ୍ଦେ—A girl given to sobbing cry; a whimpering girl. ଛିଚ କାଁଦୁନୀ **ठनकीलड़की**
Sakā(ke)ī nānī

ସକାଣ—ଦେ. ବ—ସକା କାନ୍ଦଣା; ସକାଇ କାନ୍ଦିବା—Weeping accompanied by suppressed sobbings; whimpering. ନାକେକାଁଦା **सुसुक सुसुक रोना**
Sakāna

ସକାମ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସହାର୍ଥ. ବହୁବ୍ରୀହି; କାମ=କାମନା ସହିତ ବର୍ତ୍ତମାନ)—୧ । କାମନାଯୁକ୍ତ; କାମନାଯୁକ୍ତ; (ସକାମା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସାଉଳାଷ (ବ୍ୟକ୍ତି)—(ଯଥା—ସକାମ ଗୃହସ୍ଥ) (ନିଷ୍କାମ, ଅକାମ—ବିପରୀତ)—1. Having desires; having an ultimate object in mind. ୨ । ଯାହା ଫଳ କାମନାପୂର୍ବକ କରାଯାଏ—2. (a work) Done with some ultimate motive or end in view. ୩ । କାମୀ—3. Lustful. ୪ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—4. Content; satisfied. ୫ । ସୁଖୀ—5. Happy.
Sakāma

ସକାମ କର୍ମ (ର୍ମ୍ମ)—ସଂ ବ. (କର୍ମଧା)—ଯେଉଁ କର୍ମ କୌଣସି ବିଶେଷ ଫଳଲାଭ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କରାଯାଏ—A work done with some ultimate motive or aim or object in view; act done for gaining some difinite object.
Sakāma karma (rmma)

ସକାମ ଧର୍ମ (ର୍ମ୍ମ)—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା)—ଯେଉଁ ଧର୍ମସାଧନରେ ସାଧକର ଫଳଲାଭର ଆଶା (ନିଷ୍କାମ ଧର୍ମ—ବିପରୀତ) ଥାଏ—Religion or conduct in the observance of which the devotee has some ulterior object in view.
Sakāma dharma (rmma)

ସକାରାଦି(ଦ୍ୟ)—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସକାର='ସ' ଅକ୍ଷର ଆଦିରେ ବା ଆଦ୍ୟରେ ଯାହାର)—ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଆଦ୍ୟରେ 'ସ' ଅକ୍ଷର ଥାଏ—(Word) Beginning with the letter 'S'.
Sakārādi(dya)

ସକାରାନ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ସକାର='ସ' ଅକ୍ଷର ଅନ୍ତରେ ଯାହାର)—ଯେଉଁ ଶବ୍ଦର ଶେଷରେ 'ସ' ଅକ୍ଷର ଥାଏ—(Word) Ending with the letter 'S'.
Sakārānta

ସକାଲ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ.—ସକାଳ (ଦେଖ)—Sakāla (See)
Sakāl

ସକାଳ—ସଂ. ବିଣ. (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—ସମୟୋପଯୋଗୀ—Seasonable; opportune (Apte) ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟରେ—1. Seasonably (Apte). ୨ । ପ୍ରତ୍ୟୁଷରେ—2. Early in the morning (Apte). ୩ । ଶୀଘ୍ର—3. Betimes (Apte). ଦେ. ବ (ସଂ. ସଦ୍ୟଃ କାଳ)—୧ । ପ୍ରାତଃକାଳ—1. Morning. ୨ । ପୂର୍ବାହ୍ଣ—2. Forenoon. ପ୍ରାତ, ସକାଳ, ପ୍ରାତଃକାଳ ଦେ. ବିଣ—ପୂର୍ବାହ୍ଣରେ କୃତ ବା **सुबह, सवेर** ଅନୁଷ୍ଠିତ—Done or held in the forenoon. [ଉ—ସକାଳ ସ୍ଥଳ; ସକାଳ ବିଶ୍ୱ]
Sakāla

ସକାଳ ଓଳି—ଦେ. ବ—ସକାଳ ବେଳା (ଦେଖ)—
Sakāla oli Sakāla belā (See)
सकालबेला **सुबह**

ସକାଳ ଖିଆ—ଦେ. ବ—ପ୍ରାତର୍ଭୋଜନ—Breakfast. ଦେ.
Sakāla khiā ବଣ—ପ୍ରାତର୍ଭୋଜ; ଯେଉଁ ଲୋକର ସକାଳେ
सकालबेला खाँऽया ଖାଇବା ଅଭ୍ୟାସ—Habituated to
सुबहका खाना taking meals early in the
ଯେ ସକାଳେ ଖାୟ morning. (ଯଥା—ସକାଳ ଖିଆ ଲୋକର
सुबहमें खानेवाला ଥଳି ମୁଣ୍ଡ ଉପରୁ ବେଳ ଗଡ଼ିଲାଣି,
(ସକାଳ ଖାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଏତେବେଳଯାଏ ଗାଧୁଆ ହୋଇ
ନାହିଁ ।)

ସକାଳ ଗାଧୁଆ—ଦେ. ବ-ପ୍ରାତଃସ୍ନାନ—Morning bath. (ଉ—
Sakāla gādhuā ସକାଳ ଗାଧୁଆ ପଖାଳ ଖିଆ, ଦିହରେ
ଯେବେ ଯାଏ । ଭଗ ।) ଦେ. ବଣ—
सकाल नाँऽया ପ୍ରାତଃସ୍ନାୟୀ; ସକାଳେ ସାଧୋଇଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
सुबह स्नान Taking bath early in the morning.
सकाल नाँऽया **सुबहस्नान करनेवाला**

ସକାଳ ପଖାଳ—ଦେ. ବ—ପ୍ରତ୍ୟୁଷରେ ପଖାଳଭାତ ଭୋଜନ—
Sakāla pakhāla Taking stale watered rice
सकालबेला पान्ताभात खाँऽया **सुबह पक्खाल खाना** early in
the morning.

ସକାଳ ପବନ—ଦେ. ବ—ପ୍ରାତଃକାଳୀନ ବାୟୁ; ପ୍ରତ୍ୟୁଷରେ ସଞ୍ଚାରିତ
Sakāla pabana ମୃଦୁ ଶୀତଳ ବାୟୁ—Morning
सकालेर हाँऽया **सुबहकी हवा** breeze.

ସକାଳ ପାଇ(ହି)ବା—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ପ୍ରାତଃକାଳ ହେବା;
Sakāla pāi(hi)bā ଦିନ ପାହିବା—Day-break; the
breaking of day.

ସକାଳ ବରଷା—ଦେ. ବ—ସକାଳ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବା ତତ୍-
Sakāla barashā ସୁଦ୍ଧରୁ ଥରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ଝଡ଼ ବା ବର୍ଷା—
सकाल वृष्टि A shower of rain or storm begun
सुबह वर्षा along with daybreak.
(ସକାଳ ଝଡ଼—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସକାଳ ବେଳ(ଳା)—ଦେ. ବ—ଦୁପହର—
Sakāla bela(la) Fore noon.
सकालबेला **सुबहका समय**

ସକାଳ ମଣିଷ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସକାଳୁ ଅସିବାର କଥା—
Sakāla manisha A man who is expected
सकालेर लोक in the morning. (ଯଥା—ସକାଳ ମଣିଷ
सुबहआनेवाला आदमि ଅସି ବନ ଦିପହରେ ପହଞ୍ଚିଲା ।)

ସକାଳ(ଳେ) ସକାଳ(ଳେ)—ଦେ. ଅ—୧ । ଅତି ପ୍ରତ୍ୟୁଷରେ—
Sakāla(le) Sakāla(le) 1. Early in the morning.
सकाल सकाल **सुबहसे, सुबह** ୨ । ଅତି ଶୀଘ୍ର—
2. Very soon.

ସକାଳୁ(ଲୁଁ)—ଦେ. ଅ—୧ । ପ୍ରାତଃକାଳରୁ—1. From the
Sakāl u(lun) morning. ୨ । ପ୍ରାତଃକାଳରେ—2. In
सकालेँ **सुबहसे** the morning,

ସକାଳୁଆ—ଦେ. ବ—ପ୍ରାତଃକାଳ—Morning. ଦେ. ବଣ—
Sakāluā ୧ । ପ୍ରାତଃକାଳୀନ—1. Held or happening
सकाल **सुबह** in the morning. ୨ । ପୂର୍ବାହ୍ଣକାଳୀନ—
सकालेर **सुबहका** 2. Held in the forenoon.

ସକାଳୁଆ ଅଫିସ୍(ସି)—ଦେ. ବ—ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ପୂର୍ବାହ୍ଣରେ ବସିବା
Sakāluā aphis(si) କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ—Morning office.
सकाल आफिस **सुबहका आफिस**

ସକାଳୁଆ ଇସ୍କୁଲ—ଦେ. ବ—ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ପୂର୍ବାହ୍ଣରେ ବସିବା
Sakāluā iskula ବିଦ୍ୟାଳୟ—Morning school.
सकाल ईस्कुल **सुबहका स्कूल**
(ସକାଳ ଇସ୍କୁଲ, ସକାଳ ସ୍କୁଲ, ସକାଳୁଆ ସ୍କୁଲ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସକାଳୁଆ କଚି(ଚେ)ରି—ଦେ. ବ—୧ । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ପୂର୍ବାହ୍ଣରେ ବସିବା
Sakāluā kachi(che)ri ବିଚାରାଳୟ—Morning court.
(ସକାଳ କଚି[ଚେ] ରି—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସକାଳୁଆ ଅଫିସ୍ (ଦେଖ)
सकाल काचारी **सबहकी कचहरी** 2. Sakāluā aphis.
(See)

ସକାଳୁଆ ଖରା—ଦେ. ବ—ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟର ଅଳ୍ପ ସମୟ ପରେ ହୋଇଥିବା
Sakāluā kharā ଟାଣ ଖରା—Strong rays of the
सकालेर रोद sun felt on some days soon
सुबहकी धूप after sunrise.

ସକାଳେ—ଦେ. ଅ—୧ । ପ୍ରାତଃକାଳରେ—1. In the morn-
Sakāle ing. ୨ । (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ) ଶୀଘ୍ର—2. Soon.
सकालेँ ୩ । (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ) ନିରୂପିତ କାଳ ଅପେକ୍ଷା
सुबहमे ତତ୍ପୂର୍ବ—3. Earlier than usual

ସକାଶ—ସଂ. ବି. (ସ=ସହିତ+କାଶ୍ ଧାତୁ=ଦୀପ୍ତି କରିବା+ଅ)—
Sakāśa ସାମୀପ୍ୟ; ନିକଟବର୍ତ୍ତିତା—Proximity; vici-
nity (Apte). ସଂ. ବଣ—୧। କାଶ (ଫୁଲ ଓ ଫଳ) ଯୁକ୍ତ
—2. Having Kāśa (plant and flower).
୨ । (ଅମ୍ବକ) ପରି ଦେଖା ଯାଉଥିବା—2.Having the
appearance of (Apte). ୩। ଦୃଶ୍ୟ—3. Visible
(Apte). ୪। ନିକଟ—4. Near (Apte). ୫ ।
ଉପସ୍ଥାପିତ; ବର୍ତ୍ତମାନ—5. Present (Apte). ଦେ
ଅ—୧। ନିକଟକୁ—1.To;near. [ଉ—ମୁଁ ଦିବାର=
ସକାଶ ପେଉଛ ହୋଇଅଛ ।] ୨ । ସକାଶାତ୍; ନିକଟରୁ-
2. From. (ଉ—ସଦ୍ଗ ସ୍ମରଣ ଲଭିବାର; ଶୁଣିଲି
ତୁମ୍ଭର ସକାଶ । —ଭଗବାଥ. ଭାଗବତ) ୩। ନିମିତ୍ତ;
(ସକାଶେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପାଇଁ (ବିଦ୍ୟାର୍ଥ ଚଳ)—3. For.

ସକାଶରୁ—ଦେ. ଅ. (ସ ସକାଶାତ୍)—ଯୋଗୁ; ହେତୁରୁ—Owing
Sakāśaru to; on account of; for. (ଉ—ତୁମ୍ଭ
जन्ये **सकाशरु** ବ୍ରାହ୍ମଣେ ପରିହ—ଭୀଷ୍ମସିଂହ. ମହାଭାରତ.
कारणसे ବନ ।)

ସକାଶାତ୍—ସଂ. ଅ—୧ । (ଅମ୍ବକର) ନିକଟରୁ—1. From; from the presnce of (Apte). [ଯଥା—କାହିଁଥିକେ ତାଙ୍କ ସକାଶାତ୍ ମୁଁ ଏ ସମ୍ବାଦ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲି ।] ୨ । ନିକଟରେ—2. Near (Apte . ଦେ. ଅ—ସକାଶୁ (ଦେଖ)—Sakāśu See)

Sakāśāt

ସକାଶୁ (ଶୁଁ, ଶେ)—ଦେ. ଅ (ନିର୍ଦ୍ଦେଶସୂଚକ)—୧ । ଯୋଗୁଁ; ହେତୁ—1. Owing to; by reason of, ଜନ୍ୟ, ଜନ୍ୟ, ଜନ୍ୟେ [ଉ—ମାଳିନୀ ନଗରର ସକାଶୁଁ ସେ ଅଶ୍ରମ ବଦୌଲତ . ହୋଇଣ ଅଛି ଅତି ମନୋହର ଧାମ—କୃଷ୍ଣ-(ସକାଶରୁ—ଅନ୍ୟରୁପ) ସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।) ୨ । କାରଣରୁ—2. Due to; resulting from. [ଯଥା—ଗୃହସ୍ଥର ଅସାବଧାନତା ସକାଶୁ ଘରେ ନିଆଁ ଲାଗିଗଲା ।] ୩ । ଯେ ଗେ; ପାଇଁ; ନିମିତ୍ତ; ନିମନ୍ତେ—3. For. (ଉ—ଏହି ସକାଶରୁ ଯେ ନ ବିଶିଲ ବିଛି—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ଅଛି ।) ୪ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ—4. With the object of. (ଉ—ସେ କି ସକାଶୁଁ ଏଠାକୁ ଆସିଛ ।) ୫ । ଅଭିପ୍ରାୟରେ—5. With the intention of. (ଯଥା—ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ସକାଶେ ମୁଁ ଏ ପାନ୍ଥ ଠକା ରଖିଅଛି ।) ୬ । ନିକଟରୁ—6. From.

ସକାଶେ—ଦେ. ଅ (ସଂ. ସକାଶ)—୧ । ସକାଶୁ (ଦେଖ) — ଜନ୍ୟ ବଦୌଲତ 1. Sakāśu (See).

Sakāśe

ସକାଶେ ୨ । ନିକଟରେ; ପାଖରେ—2. Near. (ଉ—ଭୁଷ୍ଣା-ନଜଦୀକମେଁ ପଣ ଦେଖି ଏ ଦଣ୍ଡ ବିହିଲେ କହିଲେ ଲୋକ ସକାଶେ—ରାଧାନାଥ. ପାର୍ବତୀ ।) ୩ । ପାର୍ଶ୍ୱରେ; ପାଖରେ—3. By the side of. (ଉ—ମୁହୂର୍ତ୍ତି ଅନ୍ତରେ ହେଲେ ଉପନ୍ନ ଯାଇ ନୃପତି ସକାଶେ—ଚିନ୍ତାମଣି. ବିଷ୍ଣୁମାଦତ୍ୟ ।)

ସକି—ବେ ଦେ. ବିଣ (ଅ. ସକ୍) — ୧ ସଉକି (ଦେଖ)—1. Sauki (See). ୨ । ବିରସ ପ୍ରକୃତିକ; ଅଭିମାନୀ ସାମାନ୍ୟ କଥାରେ ମନରେ ଦୁଃଖ କରେ; —2. Of sad temperament; prone to take offence. ୩ । ସନ୍ଦିହାନ ପ୍ରକୃତିବିଶିଷ୍ଟ—3. Suspicious.

Saki

ସକୁକ୍ଷି—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସମାନ ଅଟେ କୁକ୍ଷି= ମାତୃଗର୍ଭ ଯାହାଙ୍କର)—ଏକମାତାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ (ଭାଇ ବା ଭଉଣୀ)—Uterine; born of the same mother (Apte).

Sakukshi

ସକୁର୍ଦ୍ଦି—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ—ସଙ୍କୁର୍ଦ୍ଦି (ଦେଖ)

Sakurdi Sankurdi (See)

ସକୁରଣ୍ଡ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—A kind of wild tree. (ଦ୍ର-ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା କଷା, ପାପକ, ରୁଚିକର, ସାରକ, ଲଘୁ, ଶ୍ଳେଷ୍ମବିନାଶକ । ଏହାଦ୍ୱାରା ବସ୍ତ୍ର ରଞ୍ଜନ କରାଯାଏ ।)

Sakuranda

ଅନ୍ୟ ସଂ-ନାମ—ଗ୍ରନ୍ଥିଫଳ, ବକଟ, ବଟ୍ଟରୁପଣ, ହୁରୁଣ୍ଡ, କର୍ଦ୍ଦୁର ଫଳ

ସାକୁରୁଣ୍ଡ ମ. ସାଗୁରୁଣ୍ଡ

ସକୁଳ—ସଂ. ବ—୧ । (ଶକ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଉଳ; ବିପାତନ)—ଶକୁଳ ମତ୍ସ୍ୟ; ଶେଉଳ ମଛ—1. Ophecephalus (ଶକୁଳ—ଅନ୍ୟରୁପ) Striatus; a kind of fish. ୨ । (ସ=ସମାନ ଅଟେ କୁଳ ଯାହାର)—ଏକବଂଶରେ ଜାତ ବ୍ୟକ୍ତି; କୁଟୁମ୍ବୀ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A kinsman (ସକୁଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) (Apte). ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+କୁଳ)—୧ । ଏକ ପରିବାରର (ବଂଶର)—1. Of the same family (Apte). ୨ । ସତ୍ କୁଳପ୍ରସୂତ—2. Belonging to a noble family (Apte). ୩ । ପରିବାର ବିଶିଷ୍ଟ—3. Having a family (Apte). ୪ । ପରିବାର ସହିତ—4. Along with or accompanied by one's family (Apte).

ସକୁଳାର୍ଭକ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ; ସକୁଳ+ଅର୍ଭକ)—ଛୋଟଶାମାଛ; ସାନ ଶେଉଳ; ଶେଉଳକଡ଼ା—A small Seula fish.

Sakulārbhaka

ସକୁଳୀ—ସଂ. ବ (ସକୁଳ+ଈ)—ସାକୁଳୀ ୧ (ଦେଖ)—Sākulī 1 (See)

Sakulī

ସକୁଲ୍ୟ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସମାନ+କୁଳ=କୁଳ, ବଂଶ ଯାହାର)—୧ । ସଗୋତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି; ଏକ ବଂଶୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—1. One of the same family; one's distant kinsman between the 7th and 10th degrees from a person. ୨ । ଆପଣା ବଂଶର ସପିଣ୍ଡମାନଙ୍କର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱତନ ୩ ପୁରୁଷ ଓ ନିମ୍ନତନ ୩ ପୁରୁଷର ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ—2. One's distant kinsmen 3 generations above ones Sapinda ancestors and 3 generations below one's Sapinda descendants. ୩ । ଆପଣାର ଉପରର ୬ ପୁରୁଷର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱତନ ୩ପୁରୁଷର ଓ ନିମ୍ନର ୬ ପୁରୁଷର ନିମ୍ନତନ ୩ ପୁରୁଷର ବ୍ୟକ୍ତି—3. One's distant kinsmen in the 7th to 9th generation above and below a person i. e. the 7th, 8th and 9th degrees. ୪ । ବଂଶର ଭୁରବର୍ତ୍ତୀ ପୁରୁଷ ଓ ବଂଶଧରଗଣ—4. One's distant agnates in general. (Apte) [ଦ୍ର—ଆପଣାର 'ସପିଣ୍ଡ' ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱତନ ୩ ପୁରୁଷ ଓ ଅଧସ୍ତନ ୩ ପୁରୁଷଙ୍କ ସୀମା ମଧ୍ୟର ବ୍ୟକ୍ତି 'ସକୁଲ୍ୟ' ଅଟନ୍ତି । ଆପଣାର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱତନ ଓ ଅଧସ୍ତନ ୩ ପୁରୁଷ ସୀମା ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତି 'ସପିଣ୍ଡ' ଅଟନ୍ତି । ସପିଣ୍ଡଙ୍କ ଉପରର ଓ ତଳର ତିନି ପୁରୁଷଙ୍କୁ 'ସକୁଲ୍ୟ' ବୋଲାଯାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ଆପଣାର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱତନ ଓ ଅଧସ୍ତନ ୪ର୍ଥ ପୁରୁଷଠାରୁ ୬ଷ୍ଠ ପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ 'ସକୁଲ୍ୟ' କହନ୍ତି । କେହି କେହି ଆପଣାର ଉପରେ ଓ ତଳେ ୨ୟ, ୮ମ ଓ ୯ମ ପୁରୁଷର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସକୁଲ୍ୟ କହନ୍ତି । ସକୁଲ୍ୟଙ୍କ ବହିର୍ଭୂତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ 'ସଗୋତ୍ର' ବୋଲାଯାଏ । ଆପଣାର

ସପିଣ୍ଡ ବ୍ୟକ୍ତି ମୃତ ହେଲେ ୧୦ ଦିନ ଓ ସକୃଲ୍ୟଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ୩ ଦିନ ଅଶୌଚ ପାଳିବାକୁ ହୁଏ; ଓ ଗୋହତ୍ୟାକାରୀ ମୃତ୍ୟୁରେ ସଦ୍ୟସ୍ନାନ କରି ଶୁଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଯାଏ ।]

ସକୃତ୍—ସଂ. ଅ (ଏକ+ବାରଅର୍ଥେ. ସ; ଦିଗାତନ)—୧ । ଏକଦାର; ଥରେ ମାତ୍ର—1. Once only. ୨ । ସର୍ବଦା—2. Always. ୩ । ସହିତ—3. With; together with; along with. ୪ । ଏକଦା; ପୂର୍ବେ କୌଣସି କାଳରେ—4. Once; at one time; on one occasion; formerly. (Apte) ୫। ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍—4. At once. (Apte) ସଂ. ବ—ବିଷ୍ଠା—Fœcus; night-soil.

Sakṛut

ସକୃତ୍ ଗର୍ଭା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସକୃତ୍+ଗର୍ଭ+ଆ; ଯେ ଥରେ ମାତ୍ର ଗର୍ଭ ଧାରଣ କରି ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବକାଳେ ମରିଯାଏ)—୧ । ଖେସର; ଖଚର; ଅଶ୍ୱତର; ଖଚର୍—1. Mule. (Apte) ୨ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଥରେ ମାତ୍ର ଗର୍ଭିଣୀ ହୋଇଅଛି—2. A woman who has once been pregnant. ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଥରେ ମାତ୍ର ଗର୍ଭଧାରଣକାରିଣୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—(a woman) Who has conceived once.

Sakṛut-garbhā

ସକୃତପ୍ରଜ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସକୃତ୍=ଥରେ ମାତ୍ର+ପ୍ରଜା=ସନ୍ତାନ+ଅ)—ଯେ ଥରେ ମାତ୍ର ପ୍ରସବ କରେ—Begetting once only. ସଂ. ବ—କାକ; କୁଅ; କାୟସ—Crow.

Sakṛut-praja (ସକୃତ୍ ପ୍ରଜା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସକୃତ୍ ପ୍ରଜା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ଥରେ ମାତ୍ର ସନ୍ତାନ ଜନ୍ମ କରିଅଛି; ଏକବାରଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ—A woman who has once given birth to a child. ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସକୃତ୍‌ପ୍ରଜର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Sakṛut-praja.

Sakṛut prajā

ସକୃତ୍ ପ୍ରସୂତା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସକୃତ୍+ପ୍ରସୂତା)—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ କେବଳ ଗୋଟିଏ ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ କରେ; (ସକୃତ୍‌ପ୍ରସୂତିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) କାକବନ୍ଧ୍ୟା—(a woman) Who bears only one child. ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । କାକବନ୍ଧ୍ୟା ସ୍ତ୍ରୀ—1. A woman who bears only one child. ୨ । ଯେଉଁ ଗାଈ ଥରେ ମାତ୍ର ପ୍ରସବ କରିଅଛି—2. A cow that has calved once.

Sakṛut prasūtā

ସକୃତ୍-ଫଳା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସକୃତ୍=ଥରେ ମାତ୍ର+ଫଳ+ଆ; ଯାହାର ଥରେ ମାତ୍ର ଫଳ ହୁଏ)—କଦଳୀ ଗଛ—Plantain tree; Musa Sapientum.

Sakṛut-phalā

ସକୃଦ୍‌ଦୁଃଖକର—ସଂ. ବ. ପୁଂ—ଯେ ବା ଯାହା ଥରେ ମାତ୍ର ଦୁଃଖ (ସକୃଦ୍‌ଦୁଃଖପ୍ରଦ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦୁଃଖପ୍ରଦ ହୁଏ)—Producing grief once for all. (ସକୃଦ୍‌ଦୁଃଖକରୀ, ସକୃଦ୍‌ଦୁଃଖପ୍ରଦା—ସ୍ତ୍ରୀ)

Sakṛuddukhakara

ସକୃଦ୍‌ବୀର—ସଂ. ବ (ବୈଦିକ)—ବନ୍ୟ ବୃକ୍ଷବିଶେଷ—Name of a wild tree. (ଦ୍ର—ଏହା କଟୁରସ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ମଳ୍ପତାଜନକ, ବାତଜନିତ ଶୂଳବେଧବତ୍ ବେଦନାର ଉପଶମକ ଏବଂ ବୁଧ୍ନୀ, କଠୀଶୂଳ ଓ ଅଗ୍ନିଜନ୍ୟ ବେଦନାର ନିବାରକ ।)

Sakṛudbīra (ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—ମହାବୀର, ସବୀରକ (ସକୃଦ୍‌ବୀର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସକୃଦ୍‌ବୀରା—ସଂ. ବ (ବୈଦିକ)—ଏକବାର; ତିକ୍ତାକର୍କୋଟକୀ; ତିତକାକଡ଼ୀ ମାଁମ୍ବଲ୍ଲସା ମ. ଦ୍ରାକ୍ଷାକର୍କୋଟୀ ଓ. ଅପାକୁଆ

Sakṛudbīrā (ଅପାକୁଆ (ଫଳ)—A plant producing a bitter fruit which is fried and eaten.

ସକୃପଣ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—ଦୁଃସ୍ଥ; ଦୁଃଖଗ୍ରସ୍ତ—Miserable; wretched (Apte).

Sakṛupaṇa (ସକୃପଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସକେଶ—ସଂ. ବଣ ପୁଂ (ସହାର୍ଥ; ବହୁବ୍ରୀହି, ସ+କେଶ)—୧ । ଲୋମଶ—1. Hairy; shaggy. ୨ । କେଶ ମିଶ୍ରିତ—2. Having hairs mixed with it.

Sakeśa

ସକୈତବ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+କୈତବ)—ପ୍ରତାରକ; ଛଳନାମୟ—Deceitful; fraudulent. (ସକୈତବା—ସ୍ତ୍ରୀ)

Sakaitaba

ସକୋପ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; କୋପ ସହିତ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେ)—ରାଗାନ୍ୱିତ; କ୍ରୁଦ୍ଧ—Angry; wrathful. (ସକ୍ରୋଧ, ସରୋଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ସକୋପା, ସକ୍ରୋଧା, ସରୋଷା—ସ୍ତ୍ରୀ)

Sakopa

ସକ୍ରୋଧା—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ସକ୍ରୋଧ)—ସକୋପ (ଦେଖ)—Sakrodhā Sakopa (See) (ଦ୍ର—ବଧା; ବହୁ ମାରୁତ ହୋଇ ସକ୍ରୋଧା—ଭଜ. ଦୈଦେପ୍ରଶଚଳାସ ।)

ସକ୍ତା—ଦେ. ବ (ଫା)—ଭିସ୍ତି; ଚର୍ମନିର୍ମିତ ଜଳର ଥଳରେ ପାଣି ବୋହୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି—A carrier of water in a leathern bag. ସକ୍କା

Sakkā

ସକ୍ତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ସନ୍ ଜ୍ ଧାତୁ=ଆସକ୍ତ ହେବା+କ୍ତ୍ରି. ଭ)—୧ । ଅର୍ପିତ—1. Deposited; offered. ୨ । (ସକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ—2. Fixed; specified. ୩ । ଆସକ୍ତ—3. Devoted to; attached to; engaged. ୪ । ମନୋଯୋଗୀ—4. Attentive to. ୫ । ସଂଲଗ୍ନ, ଲାଗି ଯାଇଥିବା—5. Connected with; securely joined to; stuck to.

Sakta

ସକ୍ତି—ସଂ. ବି (ସଜ୍ ଧାତୁ+କ୍ତି. ବି)—୧ । ଆସକ୍ତି—
Sakti 1. Attachment; love for any thing or person. ୨ । ସଂଯୋଗ—2. Union; junction. ୩ । ଅଭିନିବେଶ—3. Attention; devotion to any matter.

ସକ୍ତୁ—ସଂ. ବି (ସଚ୍ ଧାତୁ=ସେଚନ କରିବା+କର୍ମ. ତୁ)—ଶକ୍ତୁ; ଛାତୁଆ—Corn flour; corn meal.
Saktu

ସକ୍ତୁକ—ସଂ. ବି (ସକ୍ତୁ+ସ୍ୱାର୍ଥେ. କ)—୧ । ସକ୍ତୁ (ଦେଖ)—
Saktuka Saktu (See) ୨ । ବିଷବୃକ୍ଷବିଶେଷ (ଯହିର ଗ୍ରନ୍ଥି ସକ୍ତୁ ତୁଲ୍ୟ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ପଦାର୍ଥରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ)—2. A sort of poisonous plant the nodes of wich are full of powdery matter.

ସକ୍ତୁଫଳ(ଳୀ)—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ଶମୀ ବୃକ୍ଷ (ଦେଖ)
Saktuphala(li) Samī bruksha (See)

ସକ୍ଥି—ସଂ. ବି (ସନ୍ଜ ଧାତୁ=ଆସକ୍ତ ହେବା+ଥି) —୧ । ଉରୁ
Sakthi ଉରୁସନ୍ଧି; ଜଙ୍ଘ—1. The thigh. ୨ । ଶକଟର (ସକ୍ଥି—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅଙ୍ଗବିଶେଷ—2. A part of a cart.
(ଉ—ବିଦ୍ୟାମିତ୍ର ମୁନି ମିଳିକଟି ହନୁମନ୍ତ ପ୍ରଭୁ ସକ୍ଥିଭାବ —ଭଞ୍ଜ. ବେ ଦେଖାଶବିଳାସ ।)

ସକ୍ରେଟିସ୍—ବୈଦେ. ବି (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରୀସ୍ ଦେଶର ଜନୈକ
Sakretis ଦାର୍ଶନିକ ପଣ୍ଡିତ—Socrates; the famous
ସକ୍ରେଟିସ Greek philosopher. (ଦ୍ର—ସକ୍ରେଟିସ୍
ସକ୍ରେଟିସ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୫ମ ଶତାବ୍ଦୀର ଲୋକ । ଏ ପ୍ରଥମେ ସୈନିକ ଥାଇ ବୀରତ୍ୱ ଦେଖାଇ ଥିଲେ । ପରେ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ କରି ମହାପଣ୍ଡିତ ହୋଇ କାମ, କ୍ରୋଧ ଆଦି ରିପୁମାନଙ୍କୁ ଦମନ କରିଥିଲେ । ଦେବତାଙ୍କୁ ମାନୁ ନ ଥିବା ଅଭିଯୋଗରେ ରାଜାଦେଶରେ ବିଷପାନ କରି ସେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଖୁବ ଦୁଷ୍ଟା ଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କୁ ନାନା କଷ୍ଟ ଦେଉଥିଲେହେଁ ସେ ତାହା ନିର୍ବିକାର ହୃଦୟରେ ସହି ଯାଉଥିଲେ ।

ସକ୍ରେଟିସ୍‌ଙ୍କ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବାଦ ଅଛି; ଏହାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଜ୍ୟାନ୍ଥିପୀ (Xanthipe) ଅତି ଉତ୍ତଚଣ୍ଡୀ ଥାଇ ସର୍ବଦା ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ନିର୍ଯାତନା ଦେଉଥିଲେ । ଦିନେ ସକ୍ରେଟିସ୍ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ବାକ୍ୟବାଣ ଓ ଗର୍ଜନରୁ ଅବ୍ୟାହତି ଲାଭ କରିବା ପାଇଁ ଘରୁ ବାହାରି ଯାଇ ବାହାରେ ବସି ପୁସ୍ତକ ପାଠ କଲେ । ଏହା ଦେଖି ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଅଦୂରି ଗୃହ ଯାଇ କୋଠା ଉପରକୁ ଯାଇ ବାଲତିଏ ମଇଳା ପାଣି ଆଣି ଏହାଙ୍କ ଉପରେ ଅଜାଡ଼ି ଦେଲେ । ଏଥିରେ ସୁଦ୍ଧା ସକ୍ରେଟିସ୍ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ନ ହରାଇ ସ୍ମିତବଦନରେ କହିଲେ, "ଏତେ ବଡ଼ ମେଘ ଗର୍ଜନ ପରେ ଅସରାଏ ଦୁମ୍ବକାଣି ବରଷା ହୋଇ ନ ଥିଲେ ଶୋଭା ପାଇ ନ ଥାନ୍ତା ।)"

ସକ୍ଷମ—କେ. ବିଣ (ଅଶୁଦ୍ଧ) (ସଂ. କ୍ଷମ; ସଂସ୍କୃତ 'ଅକ୍ଷମ' ଶବ୍ଦର
Sakshama ବିପରୀତାର୍ଥକ ଅଶୁଦ୍ଧ ବ୍ୟବହାର)—ପାରଗ;
ସକ୍ଷମ ସମର୍ଥ ସମର୍ଥ—Able; competent. (ଦ୍ର—'ସକ୍ଷମ' ଶବ୍ଦଟି ବ୍ୟାକରଣନିୟମାନୁଯାୟୀ ଅଶୁଦ୍ଧ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅନେକ ଲେଖକ ଏହାକୁ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦପ୍ରାୟରେ ବ୍ୟବହାର କରିଆସନ୍ତି । ଏପରି କି, ଓଡ଼ିଶାର କେତେକ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ, ପରିଚିତ ଲେଖକ ମଧ୍ୟ ଏହି ଦୋଷରୁ ଅବ୍ୟାହତି ପାଇ ପାରି ନାହାନ୍ତି । ସକ୍ଷମ ନ ଲେଖି 'କ୍ଷମ' ବା 'ସମର୍ଥ' ଲେଖିବା ଉଚିତ; 'କ୍ଷମା ସହ ବର୍ତ୍ତମାନ' ବା 'କ୍ଷମାଶୀଳ' ଅର୍ଥରେ 'ସକ୍ଷମ' ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇ ପାରେ । ମାତ୍ର ସେହି ଅର୍ଥରେ ଏହା କେହି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି ନାହିଁ; ଏହା ପ୍ରଚଳିତ ନୁହେ ।)

ସକ୍ଷମତା—ଦେ. ବି (ଅଶୁଦ୍ଧ) (ସଂ. କ୍ଷମତା)—ପାରଗତା; ସାମର୍ଥ୍ୟ—
Sakshamatā Ability; competence.
ସକ୍ଷମତା ଯୋଗ୍ୟତା

ସକ୍ଷମା—ଦେ. ବିଣ (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—କ୍ଷମା ପ୍ରଦାନରେ ସମର୍ଥ—
Sakshamā Able to forgive.
(ଉ—ସକ୍ଷମା ତଜିକୁ ଅସେ ଯୋଗ ଶ୍ରୀହସ୍ତରେ ।
ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମଚରୁପଣ ଗୀତା ।)

ସଖ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ. ବି—ସକ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sakh (etc) Sak etc. (See)
ସକ୍ ସକ୍

ସଖା—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ. ପୁଂ—[ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ 'ସଖା' ଶବ୍ଦ ସମାସରେ
Sakha ଯୁକ୍ତ ହେଲେ 'ସଖ' ରୂପ (ଯଥା—ଇନ୍ଦ୍ରସଖ, ବାୟୁସଖ)]
ସଖା; ବନ୍ଧୁ Friend; The form of word 'Sakhā' when compounded with another word.]

ସଖା—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ସଖୀ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ.; ସ=ସମାନ+ଖ୍ୟା.
Sakhā ଧାତୁ=କହିବା+କର୍ମ. ଇ; ଯାହାକୁ ଲୋକେ ସମାନ
(ସଖୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବୋଲି କହନ୍ତି)—୧ । ବୟସ୍ୟ—1. A friend of the same age. ୨ । ମିତ୍ର-2. Friend. (ଉ—ସଖାଗଣେ ଭାବି ଦଳେ ନୃପତନୟ, ପୁଛେ ପୁଲୋଚନା ଲଭିବାର ଉପାୟ । ଗୋଲୋକ. ଇନ୍ଦୁରେଖା ।) [ଦ୍ର—ବନ୍ଧୁ, ସୁହୃତ୍, ମିତ୍ର ଓ ସଖା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ନିମ୍ନ ଉକ୍ତିରେ ବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇଅଛି :—

ଅତ୍ୟାଗସହନୋ ବନ୍ଧୁଃ, ସଦୈବାନୁମତଃ ସୁହୃତ୍ ।
ଏକକ୍ରିୟଂ ଭବେନ୍ମିତ୍ରଂ, ସମପ୍ରାଣଃ ସଖା ମତଃ ॥

ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ମିତ୍ରର ବିଚ୍ଛେଦ ସହି ନ ପାରନ୍ତି, ସେ ବନ୍ଧୁ; ଯେ ସର୍ବଦା ଅନୁମତ ବା ଏକମତ ଥାଆନ୍ତି, ସେ ସୁହୃତ୍; ଯାହାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ମିତ୍ରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସଙ୍ଗେ ସମାନ, ସେ ମିତ୍ର ଏବଂ ଯେ ମିତ୍ରଙ୍କୁ ସ୍ୱୀୟ ପ୍ରାଣତୁଲ୍ୟ ମଣନ୍ତି, ସେ ସଖା ।] ୩ । ସୁହୃତ୍—3. Bosom-friend. ୪ । ସହଚର—4. Companion.

ସଖା ଭାବ —ଦେ· ବ—ସଖିଭାବ (ଦେଖ)
Sakhā bhāba Sakhibhāba. (See)

ସଖାଳ (ଇତ୍ୟାଦି) —ଦେ· ବ—ସକାଳ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sakhāla (etc) Sakāla etc (See)
(ଉ—ସେ ଦ୍ୱାଦଶୀ ଦିନ ବଡ଼ ସଖାଳେ ଭୁଞ୍ଜା ବାସନ ମାଜେ । ଫକୀରମୋହନ· ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ ।)

ସଖାଳୁ(ଳୁ) —ଦେ· କି· ବଣ—ସକାଳୁ (ଦେଖ)
Sakhālu(luñ) Sakālu. (See)

ସଖାଳୁଆ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ· ବ. ଓ ବଣ—ସଖାଳୁଆ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sakhāluā (etc) Sakhāluā etc. (See)

ସଖାଳେ —ଦେ. କି. ବଣ—ସକାଳେ (ଦେଖ)
Sakhāle Sakāle (See)

ସଖା ସୋଦର—ଦେ. ବ—ବନ୍ଧୁ ଜ୍ଞାତି—Friends and
Sakhā sodara relatives. (ଉ—ସଖା ସୋଦର ମୋର ସଖା ସୋଦର ନାହିଁ, ମୁଁ ଜନ୍ମା ଥିବ ଏକା ହୋଇ ? ପ୍ରାଚୀ· ବର୍ଣ୍ଣ ଭାଇବନ୍ଧୁ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ।]

ସଖି —ସଂ· ବ ପୁଂ (ଶବ୍ଦ) (ସ=ସମାନ+ଖ୍ୟା·ଧାତୁ=କହିବା+କର୍ମ.ଇ;
Sakhi ଯାହାକୁ ଲୋକେ ସମାନ ବୋଲି କହନ୍ତି; ଏହି ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମା ବିଭକ୍ତି ଯୁକ୍ତ ପଦ 'ସଖା' ବାକ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ)—ବୟସ୍ୟ; ମିତ୍ର; ବନ୍ଧୁ; ସହଚର; ସୁହୃତ୍—Companion; bosom friend. (ଉ—ଏ ବାହାରେ ଭୂମିର ସଖି ଚକ୍ରପାଣି । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ· ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।) ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଖୀ ଶବ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀ ସମ୍ବୋଧନ) (ସଖେ—ପୁଂ) ସଖୀ ପ୍ରତି ସମ୍ବୋଧନ—Oh friend ! (addressed to a female friend). ଦେ. ବ—(ସଖୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ସଂ. ସଖୀ)—୧ । ପୁତ୍ତଳିକା; ପୁତୁଳ ପିତ୍ତଳି—1. An image; doll; puppet. ୨ । ସଖୀ କନିୟାପୁତରୀ ବା ପିତ୍ତଳା ପରି ସୁନ୍ଦରୀ ବାଳିକା—2. A very pretty beautiful girl. ଦେ. ବଣ—(ସଂ. ସଖୀ) ସଖୀ ବା ସଖା ପିତ୍ତଳା ପରି ସୁନ୍ଦରୀ (ବାଳିକା)—Very beautiful (girl). ବୈଦେ. ବଣ—ସକ୍ତ (ଦେଖ)—Saki.(See) ପ୍ରାଦେ (ଯାଜପୁର) ବ—ବନ୍ଧୁ; ସଙ୍ଗ ସୁଖ—Friend.

ସଖିଜନ—ସଂ. ବ—ବନ୍ଧୁବ୍ୟକ୍ତି; ମିତ୍ରବ୍ୟକ୍ତି—
Sakhijana A friend.
(ସଖୀଜନ ?—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଖିତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ (ସଖି+ଭାବ. ତା, ତ୍ୱ)—ମିତ୍ରତା; ସୌହାର୍ଦ୍ଦ;
Sakhitā(twa) ସଖ୍ୟ—Close friendship.

ସଖିନାଟ—ଦେ. ବ—ଛୋଟମାନେ ପିତ୍ତଳା ପଛରେ ଘୋଡ଼ାବାଳ
Sakhināṭa ଲଗେଇ ସେହି ଘୋଡ଼ାବାଳକୁ ଚାଳିତ କରି ପୁତୁଳ ବାଜି, ପୁତୁଳ ନାଚ ପିତ୍ତଳାମାନଙ୍କୁ ନଗ୍ନ ଅଭିନୟ କରିବା
ପୁତରୀ ନାଚ ଗୋପଲୀଳା; ଛଣ୍ଡେଇ ନାଟ—A puppet dance in which puppets are made to dance by pulling the attached horse-hair from behind.

ସଖୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଖି ଶବ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ; ସଖି+ସ୍ତ୍ରୀ· ଈ)—
Sakhī ୧ । ବୟସ୍ୟା—1. A female companion. ୨ । ସ୍ତ୍ରୀଲୋକର ସ୍ତ୍ରୀ ସହଚରୀ —
2. A lady's maid or companion.

ସଖୀ ନାଟ—ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ସ୍ତ୍ରୀ ବେଶରେ ସଜ୍ଜିତ ନାଟୁଆପିଲାଙ୍କ
Sakhī nāṭa ନାଟ—Dancing of boys in the garb of girls.

ସଖୀ ପିଲା—ଦେ. ବ—ରାମଲୀଳା, ଭାରତଲୀଳା, କୃଷ୍ଣଲୀଳା ଆଦିରେ
Sakhī pilā ଯେଉଁ ବାଳକ ସଖୀ ବା ସ୍ତ୍ରୀବେଶରେ ନାଚେ—
ଯେ ସଖୀ ସାଜେ The boy who takes female part
ସଖୀ ବାଳକ in country dance.
(ସଖୀ ପୁଅ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଖୀ ଭାବ—ଦେ ବ (ବୈଷ୍ଣବ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ)—ବୟସ୍ୟ
Sakhī bhāba ଭାବ; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପ୍ରତି ବୟସ୍ୟା ବା ସହଚରୀର ଭାବ—
ସଖୀ ଭାବ The state of being a bosom friend; the
ସଖୀ ଭାବ condition of thinking one's self as the 'Sakhā' or 'Sakhī' of Śri Kṛushṇa. [ଉ—ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଦେବ ଏହି 'ସଖୀ ଭାବ'ରେ ଓ ବିଶେଷତଃ 'ସହଚରୀ'ଭାବେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଭକ୍ତି କଲେ କୃଷ୍ଣପ୍ରାପ୍ତି ହୁଏ ବୋଲି ପ୍ରଚାର କଲେ; ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ସଖାମାନେ (ସୁଦାମା, ସୁବଳ ପ୍ରଭୃତି) ଓ ସଖୀମାନେ (ରାଧିକା, ଲଳିତା, ବିଶାଖା ଆଦି) ଯେଉଁ ମଧୁରଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ ସଖ୍ୟ ଭାବରେ ଭକ୍ତି କରୁଥିଲେ, ସେହିଭାବ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଭକ୍ତି କଲେ ଭଗବତ୍-ପ୍ରାପ୍ତି ହୁଏ ।]

ସଖୁଡ଼ି—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ସଙ୍ଖୁଡ଼ି (ଦେଖ)
Sakhurḍi Saṅkhurḍi. (See)

ସଖେ—ସଂ. ପୁଂ (ସଖି ଶବ୍ଦର ପୁଂଲିଙ୍ଗ ସମ୍ବୋଧନ)—ହେ ସଖେ ! ହେ
Sakhe ମିତ୍ର !—Oh friend! (addressed to a male
(ସଖି—ସ୍ତ୍ରୀ) friend.)

ସଖ୍ୟ-ସଂ. ବ (ସଖି+ଭାବ· ଯ) —୧ । ମୈତ୍ରୀ; ସୌହାର୍ଦ୍ଦ—
Sakhya 1. Close friendship. ୨ । ଘନିଷ୍ଠତା—
2. Intimacy.
[ଉ—ଏହାକୁ କେହି କେହି ଅଶୁଦ୍ଧ ଆକାରରେ 'ସଖ୍ୟତା' ଲେଖୁଥିବା ଦେଖାଯାଏ]

ସଖ୍ୟ ଭାବ—ସଂ. ବ—ବନ୍ଧୁଗତ ଅନୁରାଗ—
Sakhya bhāba Friendly attachment.

ସଖ୍ୟ ସ୍ଥାପନ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଧୁତା
Sakhya sthāpana ବା ଘନିଷ୍ଠତା କରିବାର ଉପାୟ-କରଣ—Establishment of close friendship with a person.

ସଗ—ଦେ. ବଣ—ସଗା (ଦେଖ)
Saga Sagā. (See)

ସଗଣ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସହିତ+ଗଣ=ଅନୁଚର; ଅପଣା
Sagana ଜାତୀୟ ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି)—୧ । ମାନୁଚର—
1. Accompanied with one's retinue; attended by one's followers. ୨ । ସଦଳ; ଅପଣା ଦଳୀୟ ବା ଜାତୀୟ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କ ବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ସହିତ—2. Accompanied with the members of one's own class. ୩ । (ସ=ସମାନ ଅର୍ଥେ ଗଣ ଯାହାର;) ଅପଣା ଜାତୀୟ, ଏକ-ଜାତୀୟ—3. Of the same class. ସ ବ ଯେଉଁ ତିନୋଟି ବର୍ଣ୍ଣ ଛନ୍ଦରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ—The three letters that are used in a metrical composition. [ଦ୍ର—ଏହି ତିନୋଟି ବର୍ଣ୍ଣ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଥମ ଦୁଇ ବର୍ଣ୍ଣ ଲଘୁ ଓ ଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣଟି ଗୁରୁ ।] ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ-
ସଗଣେ ସଦଳବଳ ହୋଇ—In company with one's
गण सहित attendants and companions. [ଉ—ସଗଣେ ବସିଲେ ସୁନ୍ଦର ରଥେ । ମଧୁସୂଦନ. ଚରିତାବଳୀ]
(ସଗଣେ—ଅନ୍ୟ କ୍ରି. ବିଶରୂପ)

ସଗନ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସହିତ+ଗନ୍ଧ)—୧ । ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ;
Sagandha ସୁବାସିତ—1. Scented; smelling; perfumed; fragrant. ୨ । ଗର୍ବଯୁକ୍ତ—2. Proud; arrogant. ୩ । ଏକ ବଂଶଜାତ—3. Born of the same family; kindred. ଦେ. ବ—ଜ୍ଞାତି; ଜ୍ଞାତି—Kinsman; kin.

ସଗର—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସହିତ+ଗର=ଗରଳ; ବିଷ)—
Sagara ବିଷଯୁକ୍ତ; ବିଷାକ୍ତ—Mixed with poison.
ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ନାମ) (ସ=ସହିତ+ଗର=ବିଷ ଯେ ସହିତ ମାତୃ ଗର୍ଭରୁ ଜନ୍ମି ଥିବାରୁ)—ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ନରପତି ବିଶେଷ—Name of a king of the Solar dynasty of ancient India. (ଉ—ଗରଳ ସଙ୍ଗେ ଜନ୍ମ ଯେଣୁ, ସଗର ନାମ ହେଉ ତେଣୁ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।) [ଦ୍ର—ଏ ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ 'ବାହୁକ' ନାମକ ନରପତିଙ୍କ ପୁତ୍ର । ସଗରଙ୍କ ପିତା ବାହୁକ ହୃତରାଜ୍ୟ ଓ ହୃତସର୍ବସ୍ୱ ହୋଇ ବନକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ ଓ ସେହି ବନରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା । ଏହି ସମୟରେ ଏହାଙ୍କ ରାଣୀ ଯାଦବୀ ଗର୍ଭବତୀ ହୋଇଥିଲେ । ଯାଦବୀଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ସପତ୍ନୀ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ଗରଳ ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ, ତଥାପି ତାଙ୍କର ଗର୍ଭପାତ ହେଲା ନାହିଁ ଏବଂ ଯଥା—କାଳରେ ଔର୍ବ୍ୱ ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ତାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ 'ସଗର' ଜାତ ହେଲେ ଓ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯାଦବୀଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ସପତ୍ନୀ ଦେଇଥିବା ଗରଳ ମଧ୍ୟ ଗର୍ଭରୁ ପଡ଼ିଲା । ବିଷ ସହିତ ମାତୃଗର୍ଭରୁ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାଙ୍କର ଏପରି ନାମ ହେଲା ।

ସଗର ଉକ୍ତ ଔର୍ବ୍ୱ ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ବଡ଼ି ବୟଃପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ହୃତ ଶ୍ରୀକୁ ରାଜ୍ୟକୁ ପୁନରୁଦ୍ଧାର କରି ଧର୍ମ-ପାଳନ-ପୂର୍ବକ ସୁନ୍ଦରବିଶେଷରେ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ପାଳନ କଲେ । ଏହାଙ୍କର ଏକ ରାଣୀ 'ଶୈବ୍ୟାଙ୍କ' ଗର୍ଭରୁ 'ଅସମଞ୍ଜ' ନାମକ ଏକ ପୁତ୍ର ଓ ଏକ କନ୍ୟା ଜନ୍ମ ହେଲେ । ସଗରଙ୍କ ଅନ୍ୟତମା ରାଣୀ 'ବୈଦେହୀ'ଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଗୋଟିଏ ମାଂସପିଣ୍ଡ ଜାତ ହେଲା ଓ ସେହି ମାଂସପିଣ୍ଡରୁ ଷାଠିଏ ହଜାର ପୁତ୍ର ବାହାରିଲେ । ସଗର ୯୯ଟି ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞ ସମ୍ପନ୍ନ କରି ଇନ୍ଦ୍ରତ୍ୱ ଲାଭ କରିବା ପାଇଁ ଶତତମ ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଇନ୍ଦ୍ର ଏଥିରେ ଭୀତ ହୋଇ ଉକ୍ତ ଅଶ୍ୱକୁ ନେଇ ପାତାଳରେ କପିଳ ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ବାନ୍ଧି ରଖିଲେ । ଅଶ୍ୱ ହରିବା ଦେଖି ସଗରଙ୍କର ଷାଠିଏ ହଜାର ପୁତ୍ର ସ୍ୱର୍ଗ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟ, ପାତାଳ ଖୁଣ୍ଡି ପକାଇଲେ ଏବଂ ଭୂପୃଷ୍ଠକୁ ଏପରି ଖୋଳି ପକାଇଲେ ଯେ, ଉକ୍ତ ଗର୍ତ୍ତର ନାମ 'ସାଗର' ବା ସମୁଦ୍ରରେ ପରିଣତ ହେଲା । (ସଗର ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଖୋଳା ହୋଇଥିବାରୁ ସମୁଦ୍ରର ନାମ 'ସାଗର' ହେଲା ।) ସଗରଙ୍କ ପୁତ୍ରମାନେ ଭୂପୃଷ୍ଠ ଖୋଳି ଖୋଳି ପାତାଳରେ ପଶି କପିଳ ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ଯଜ୍ଞୀୟ ଅଶ୍ୱକୁ ଦେଖି କପିଳ ମୁନିଙ୍କୁ ଉକ୍ତ ଅଶ୍ୱର ଅପହର୍ତ୍ତା ବୋଲି ବିଚାର କରି ମୁନିଙ୍କ ପ୍ରତି କଟୁବାକ୍ୟ ପ୍ରୟୋଗ କରି ତାଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହୁଅନ୍ତେ କପିଳଙ୍କ ଅଭିଶାପରେ ଏ ୬୦ ହଜାର ଯାଦ ପୁତ୍ର ପୋଡ଼ି ଭସ୍ମ ହୋଇଗଲେ । ଅତଃପର ସଗରଙ୍କ ପୌତ୍ର ଅଂଶୁମାନ୍ ପାତାଳକୁ ଗମନପୂର୍ବକ ତପସ୍ୟା ଓ ସ୍ତବ ଦ୍ୱାରା ମୁନିଙ୍କୁ ତୁଷ୍ଟ କରି ଉକ୍ତ ଅଶ୍ୱକୁ ଆଣି ପିତାମହଙ୍କ ଅରବ୍ଧ ଯଜ୍ଞକୁ ଶେଷ କରାଇଲେ । ଉତ୍ତରକାଳରେ ଏହି ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶର ବଂଶଧର 'ଭଗୀରଥ' ସ୍ୱର୍ଗରୁ ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟକୁ ଆଣି (ଏଥିପାଇଁ ଗଙ୍ଗାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ନାମ 'ଭାଗୀରଥୀ' ହୋଇ ଅଛି ।) ଗଙ୍ଗାଙ୍କୁ ବାଟ ଦେଖାଇ ଦେଖାଇ କପିଳ ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ବାଟେ ନେଇ ସମୁଦ୍ରରେ ପକାଇଲେ ଓ କପିଳ ମୁନିଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ସଗରଙ୍କ ୬୦ ହଜାର ପୁତ୍ରଙ୍କ ଭସ୍ମ ଗଙ୍ଗା-ଜଳ ଦ୍ୱାରା ପ୍ଲାବିତ ହେବାରୁ ସେମାନେ ଉଦ୍ଧାର ପାଇଲେ । ଅଦ୍ୟାବଧି ଗଙ୍ଗାର ସମୁଦ୍ର ସଙ୍ଗେ ମିଳିତ ହୋଇଥିବା ମୁହାଣ (ଗଙ୍ଗାସାଗର ସଙ୍ଗମ) ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ମହାତୀର୍ଥରୂପେ ପରିଗଣିତ ହେଉଅଛି ଓ ସେଠାରେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ମକରସଂକ୍ରାନ୍ତି ସମୟରେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ହିନ୍ଦୁ ସ୍ନାନ କରନ୍ତି । ଏହାଛଡ଼ା ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ମେଳା ମଧ୍ୟ ହୁଏ ।]

ସଗର୍ବ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସ+ଗର୍ବ; ବହୁବ୍ରୀହି) ୧ । ଗର୍ବିତ
Sagarba (ବ୍ୟକ୍ତି)—1. Proud; arrogant. ୨ ।
(ସଗର୍ବା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଗର୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ (ବାକ୍ୟ ବା ବ୍ୟବହାର)—2. (word or act) Full of arrogance.

ସଗର୍ବ(ର୍ବେ)—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ସଂ. ସଗର୍ବଂ)—ଗର୍ବ ସହକାରେ;
Sagarba(rbe) ଗର୍ବିତଭାବରେ—Proudly; arrogant
ly; with arrogance. [ଯଥା—ମୁ
ସଗର୍ବେ

(ସଗର୍ଭରେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଗର୍ଭରେ କହିବାରେ ଯେ, ମୋ ସାଥିରେ ଜନ୍ମିଲଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଟନ୍ତି ।)

ସଗର୍ଭ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି, ସ=ସହିତ+ଗର୍ଭ=ଉଦର) Sagarbha ୧ । ଅଭ୍ୟନ୍ତରିତ ସୂକ୍ଷ୍ମପତ୍ରାଦି ଯୁକ୍ତ (କୁଶ ତୃଣାଦି)—(ସଗର୍ଭା—ସ୍ତ୍ରୀ) (a blade of Kusa grass) Enclosing a small leaf within it. ୨ । ଗର୍ଭଯୁକ୍ତ; ଉଦରଯୁକ୍ତ—2. Having a garbha i. e. belly; bellied; having an uterus. ସଂ. ବି. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି, ସ=ସମାନ+ଗର୍ଭ=ମାତୃଗର୍ଭ, ଯେ ଏକ ମାତୃଗର୍ଭରୁ ଜାତ) ଭାଇ; ସହୋଦର—One's full brother; uterine brother.

ସଗର୍ଭା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଗର୍ଭ+ଆ) ଗର୍ଭବତୀ—Pregnant; Sagarbhā big with child. ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ସହୋଦରା; ଏକମାତାଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ କନ୍ୟା; ଅପଣାର ଭଉଣୀ—One's full sister or uterine sister.

ସଗର୍ଭ୍ୟ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ ପୁଂ. (ସଗର୍ଭ+ଯ)—ସଗର୍ଭ (ଦେଖ)—Sagarbhya Sagarbha (See) (ସଗର୍ଭ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଗର୍ଭ୍ୟା—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଗର୍ଭ+ଯ+ସ୍ତ୍ରୀ ଆ)—ସଗର୍ଭ (ଦେଖ)—Sagarbhyā Sagarbhā (See)

ସଗା—ଦେ. ବିଣ [ସଂ. ସଗାତ୍ର (ସ=ସହିତ ବା ସଂଲଗ୍ନ+ଗାତ୍ର=ଦେହ); କୋଡ଼ି ଆଦିର ବେଣ୍ଟ, କୋଡ଼ିର ଗାତ୍ର ବା ଦେହର ସଂଲଗ୍ନ ହେଉଥିବାରୁ]—ଯେଉଁ କୋଡ଼ିର ବା କାଙ୍କର ମୂଳର କଣା (ଯାହା ଭିତରେ ବେଣ୍ଟ ପଶେ) ଏପରି ହୋଇଥାଏ ଯେ, ତହିଁରେ ପଶିଯିବା ବେଣ୍ଟଟି କୋଡ଼ିର ମୁହଁ ପାଖକୁ ଲାଗିଯାଏ—(the eye of a spade) Constructed in such a manner that the handle which is passed through it comes very close to its blade or body.

Sagā
ନୀଚୁମୁଖୋ
ସେବ
ଭୁଲ
ଭୁଲା } ବିପରୀତ

ସଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—(କୋଡ଼ିର ମୂଳର କଣାକୁ) ସଗା କରିବା; କୋ ର ମୂଳର କଣାକୁ ଏପରି ଭାବରେ ଉଆର କରିବା, ଯେପରିକି କୋଡ଼ିର ବେଣ୍ଟ କୋଡ଼ିର ମୁହଁଣାକୁ ଲାଗିଗଲା ପରି ହୋଇ ରହେ—To shape the eye of a spade in such a manner that the handle passed through it will be very near (making an acute angle with) the blade.

Sagā(ge)ibā
ନୀଚୁମୁଖୋ କରା
ସେବ କରନା
ଭୁଲାଇବା
ଭୁଲ କରିବା
ଭୁଲେଇବା } ବିପରୀତ

ସଗୁଣ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି, ସ=ସହ+ଗୁଣ)—୧ । ଗୁଣଯୁକ୍ତ—1. Possessed of attributes. ୨ । ଉତ୍ତମ (ନିର୍ଗୁଣ—ବିପରୀତ) ଗୁଣଯୁକ୍ତ—2. Possessed of good attributes or qualities. ୩ । ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜଃ ଓ ତମଃ ଆଦି ଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ—3. Possessing the three worldly attributes (ସତ୍ତ୍ୱ—good, ରଜଃ—indifferent, ତମଃ—bad). ୪ । ସାଂସାରିକ—4. Worldly. ୫ । ଗୁଣ ବା ଦଉଡ଼ି ଲାଗିଥିବା (ଧନୁ); ଯେଉଁ ଧନୁରେ ଗୁଣ ଚଢ଼ିଥାଏ—5. Stringed (bow). ୬ । ସାକାର; ଶରୀରୀ—6. Corporeal; having a form.

Saguṇa

ସଗୁଣା—ସଂ. ବି—ଭକ୍ତିବିଶେଷ—A kind of devotion. [ଉ—ସ୍ୱଂଶ ଦେଖିଲା ସମାନ, ସାତ୍ତ୍ୱିକ ଭକ୍ତି ତାକୁ ଜାଣ । ଏହି ପ୍ରକାରେ ନବ ନବ, ସଗୁଣା ଏକାଅଶୀ ଭାବ—ଜଗଲାଥ; ଭଗବତ ।] [ଦ—ସାତ୍ତ୍ୱିକ, ରାଜସ ଓ ତାମସ, ଏହି ତ୍ରିବିଧ ଭକ୍ତିଯୋଗ ମଧ୍ୟରେ ମୃଦୁ, ମଧ୍ୟ ଓ ଉତ୍ତମ ଭେଦରେ ନଅ ପ୍ରକାର ଭେଦ ଅଛି । ଏହି ନଅ ପ୍ରକାର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକର ଶ୍ରବଣ କୀର୍ତ୍ତନାଦି ଭେଦରେ ନବଧା ଭେଦ ଥିବାରୁ ସଗୁଣା ଭକ୍ତି ଏକାଅଶୀ ପ୍ରକାର ଅଟେ ।]

ସଗୁଣୋପାସନା—ସଂ. ବି (ସଗୁଣ+ଉପାସନା; କର୍ମଧାରୟ)—୧ । Saguṇopāsanā ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ସଗୁଣ ବା ଶରୀରୀ କଳ୍ପନାରେ ଆରାଧନା—1. Worshipping God as manifesting Himself in a visible body having attributes, human and divine. ୨ । ସାକାର ଉପାସନା—2. Image-worship; idolatry; worship of God considered as possessed of different attributes and assuming different bodies. [ଦ—ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା ରୂପରେ 'ବ୍ରହ୍ମା', ପାଳନକର୍ତ୍ତାରୂପରେ 'ବିଷ୍ଣୁ' ଓ ସଂହାରକ ରୂପରେ 'ଶିବ'—ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଏହିପରି କଳ୍ପନାପୂର୍ବକ ଆରାଧନା କରିବା ସଗୁଣୋପାସନାର ବିଧି ।]

ସଗୋତ୍ର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସମାନ; ଏକ+ଗୋତ୍ର =ବଂଶ ଯାହାର)—୧ । ଏକ ଗୋତ୍ରରୁ ଜାତ—(ସଗୋତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Born of the same clan. ୨ । (ଅସଗୋତ୍ର—ବିପରୀତ) ଏକ ବଂଶୀୟ—2. Of the same kin; kindred. ସଂ. ବି—୧ । ମୂଳ; ବଂଶ—1. Lineage; pedigree; family. ୨ । ଜ୍ଞାତି; କୁଟୁମ୍ବ—2. Kinsman; kindred; kinsfolk. ୩ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୋତ୍ର ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ଗୋତ୍ର ଏକ (ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ମୂଳପୁରୁଷ ଏକ ଜଣେ; ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁମାନେ ଜଣେ ଗୋତ୍ରପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ମୁନିଙ୍କ ବଂଶଧର ଅଟନ୍ତି)—3. Persons descended from one and the same progenitor (sage). [ଦ—ସଗୋତ୍ରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାହ ନିଷିଦ୍ଧ । ଯେଉଁ ବର ବା କନ୍ୟା ଅପଣାର ବାପା ଅପଣା ମାତାମହଙ୍କ ସଗୋତ୍ର, ତାକୁ ବିବାହ କରିବା ନିଷିଦ୍ଧ ।]

ସଗୋତ୍ର ବିବାହ—ସଂ. ବି (ତତ୍) Sagotra bibāha —ସଗୋତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବା—Marriage with an agnate or kinsfolk. [ଦ୍ର—ଏହା ହିନ୍ଦୁ ସ୍ମୃତି ଅନୁସାରେ ନିଷିଦ୍ଧ ଓ ନିନ୍ଦ୍ୟ ।]

ସଗୋତ୍ର ସପିଣ୍ଡ—ସଂ. ବି (ସ୍ମୃତି) Sagotra sapiṇḍa —ଯେଉଁ ସଗୋତ୍ରମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ପିଣ୍ଡଦାନଦ୍ୱାରା ସମ୍ବନ୍ଧ ଅଛି—Persons of the same kin connected with a person by the offering of funeral cakes. (ଦ୍ର—ଜୀବିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଆପଣାର ପିତାଙ୍କୁ, ପିତାମହଙ୍କ ଓ ପ୍ରପିତାମହଙ୍କୁ ପିଣ୍ଡଦାନ କରେ ଏବଂ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତି ଆପଣାର ପୁତ୍ର, ପୌତ୍ର ଓ ପ୍ରପୌତ୍ରଙ୍କଠାରୁ 'ପିଣ୍ଡ' ପାଏ । ଏପରି ସ୍ଥଳରେ ନିଜର ଉପରସ୍ଥ ୩ ପୁରୁଷ ଓ ତଳର ୩ ପୁରୁଷ ମୋର ସଗୋତ୍ର ସପିଣ୍ଡ ଅଟନ୍ତି ।

ଯେଉଁମାନେ ଆପଣା ଗୋତ୍ରର ନୁହନ୍ତି, ଅଥଚ ମୋଠାରୁ ପିଣ୍ଡ ପାଆନ୍ତି ଓ ମୋତେ ପିଣ୍ଡ ଦେବେ, ସେମାନେ ମୋର ଅସଗୋତ୍ର ସପିଣ୍ଡ ଅଟନ୍ତି । ଯଥା—ମାତାମହ, ପ୍ରମାତାମହ ଓ ବୃଦ୍ଧ ପ୍ରମାତାମହ ଏବଂ ଦୌହିତ୍ର, ଦୌହିତ୍ରପୁତ୍ର ଓ ଦୌହିତ୍ରପୌତ୍ର । ଆପଣା ଗୋତ୍ରର ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୋର ପିଣ୍ଡସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ, ସେମାନେ ମୋର ଅସପିଣ୍ଡ ସଗୋତ୍ର ଅଟନ୍ତି । ଯଥା—ପ୍ରପିତାମହଙ୍କ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱତନ ପୁରୁଷଗଣ ଓ ପ୍ରପୌତ୍ରର ଅଧସ୍ତନ ପୁରୁଷଗଣ ।]

ସଗୋତ୍ରା—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି. ସ୍ତ୍ରୀ Sagotrā (ସଗୋତ୍ର+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—'ସଗୋତ୍ର'ର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine form of 'Sagotra'.

ସଗୋତ୍ରୀ—ଦେ. ବିଣ ଓ ବି (ସଂ. ସଗୋତ୍ର)—ସଗୋତ୍ର (ଦେଖ) Sagotrī Sagotra. (See)

ସଗୋତ୍ର(ତ୍ରୀ) सगोत्री (ସଥଁ ଗୋତ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଗ୍ଧି—ସଂ. ବି-[ସ=ସହ+ଜଗ୍ଧି=ଅଦ ଧାତୁ=ଭୋଜନ କରିବା+ଭାବ. କି]—୧ । ସହ ଭୋଜନ; ଏକତ୍ର ଭୋଜନ—1. Dining together; taking meals together; act of eating together. ୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ଏକ ପଂକ୍ତିରେ ଭୋଜନ—2. Act of dining with others in the same row in caste feast. Sagdhi

ସଘନ—ସଂ. ବିଣ (ସ=ସହିତ+ଘନ=ନୃତ୍ୟ ବିଶେଷ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ନୃତ୍ୟଶୀଳ—Dancing. ଦେ. ବି. ବିଣ ସଘନ, ଘନ ଘନ (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ଘନର ଅଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରୟୋଗ)—ଘନଘନ; ବାର ବାର ବାରମ୍ବାର—Repeatedly; over and over. Saghana

ଘନ ଦେ. ବିଣ (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. 'ଘନ'ର ଅଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରୟୋଗ)—ଘନ—ଘନ Dense. (ଉ—ଜନ ସଘନେ ଗ୍ରହେ ଜର; ସେ ନିଜ ଶକତି ସ୍ମରି । ଭୁପତି. ପ୍ରେମ ପଞ୍ଚାମୃତ ।)

ସଙ୍କଟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବିଣ—ସଙ୍କଟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Saṅkaṭa (etc) Saṁkaṭa etc. (See)

ସଙ୍କଟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ସଂକଟା (ଦେଖ) Saṅkaṭā Saṁkaṭā. (See)

ସଙ୍କଟା(ଟେ)ଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ସଂକଟା(ଟେ)ଇ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—Saṅkaṭā(ṭe)ī (etc) Saṁkaṭā(ṭe)ī etc. (See).

ସଙ୍କଟାକ୍ଷ—ସଂ. ବି—ସଂକଟାକ୍ଷ (ଦେଖ) Saṅkaṭāksha Saṁkaṭāksha. (See)

ସଙ୍କଥନ—ସଂ. ବି—ସଂକଥନ (ଦେଖ) Saṅkathana Saṁkathana. (See) (ସଂକଥା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ଶଙ୍କର—ସଂ. ବି—ସଂକର (ଦେଖ) Saṅkara Saṁkara. (See)

ସଙ୍କରା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି- ସଂକରା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Saṅkarā (etc) Saṁkarā etc. (See)

ସଙ୍କରାନୁଭୂତି—ସଂ. ବି—ସଂକରାନୁଭୂତି (ଦେଖ) Saṅkarānubhūti Saṁkarānubhūti. (See)

ସଙ୍କରାନ୍ତି—ଗ୍ରା. ବି (ପଦ୍ୟ)—ସଂକରାନ୍ତି (ଦେଖ) Saṅkarānti Saṁkarānti. (See)

ସଙ୍କରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ସଂକରୀ (ଦେଖ) Saṅkarī Saṁkarī. (See)

ସଙ୍କରୀକରଣ—ସଂ. ବି—ସଂକରୀକରଣ (ଦେଖ) Saṅkarīkaraṇa Saṁkarīkaraṇa. (See)

ସଙ୍କରୁ—ଦେ. ବି—ସଂକରୁ (ଦେଖ) Saṅkaru Saṁkaru. (See)

ସଙ୍କର୍ଷଣ—ସଂ. ବି—ସଂକର୍ଷଣ (ଦେଖ) Saṅkarshaṇa Saṁkarshaṇa. (See)

ସଙ୍କଳ—ସଂ. ବି—ସଂକଳ (ଦେଖ) Saṅkala Saṁkala. (See)

ସଙ୍କଳପ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି—ସଂକଳପ (ଦେଖ) Saṅkalapa Saṁkalapa. (See)

ସଙ୍କଳୟିତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସଂକଳୟିତା (ଦେଖ) Saṅkalayitā Saṁkalayitā. (See)

ସଙ୍କଳିତ—ସଂ. ବିଣ—ସଂକଳିତ (ଦେଖ) Saṅkalita Saṁkalita. (See)

ସଙ୍କଳ୍ପ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସଂକଳ୍ପ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Saṅkalpa (etc) Saṁkalpa etc. (See)

ସଙ୍କଳ୍ପିତ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବିଣ—ସଂକଳ୍ପିତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Saṅkalpita (etc) Saṁkalpita etc. (See)

ସଙ୍କସୁକ—ସଂ. ବିଣ—ସଂକସୁକ (ଦେଖ) Saṅkasuka Saṁkasuka (See)

ସଙ୍କାର—ସଂ. ବି—ସଂକାର (ଦେଖ) Saṅkāra Saṁkāra (See)

ସଙ୍କାରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ସଂକାରୀ (ଦେଖ) Saṅkārī Saṁkārī (See)

ସଙ୍କାଶ – ସଂ. ବିଣ—ସଂକାଶ (ଦେଖ)
Saṅkāśa Saṁkāśa (See)

ସଙ୍କିଳ—ସଂ. ବି—ସଂକିଳ (ଦେଖ)
Saṅkiḷa Saṁkiḷa (See)

ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବିଣ—ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Saṅkīrṇṇa (etc) Saṁkīrṇṇa etc (See)

ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ(ନା) (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସଂକୀର୍ତ୍ତନ(ନା) ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Saṅkīrttana(nā) (etc) Saṁkīrttana(nā) etc (See)

ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତିତ—ସଂ. ବିଣ—ସଂକୀର୍ତ୍ତିତ (ଦେଖ)
Saṅkīrttita Saṁkīrttita. (See)

ସଙ୍କୁଚା(ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଂକୁଚା(ଚେ)ଇବା (ଦେଖ)
Saṅkuchā(che)ibā Saṁkuchā(che)ibā. (See)

ସଙ୍କୁଚିତ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବିଣ—ସଂକୁଚିତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Saṁkuchita (etc) Saṁkuchita etc. (See)

ସଙ୍କୁଚିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଂକୁଚିବା (ଦେଖ)
Saṅkuchibā Saṁkuchibā. (See)

ସଙ୍କୁଟନ—ସଂ. ବି—ସଂକୁଟନ (ଦେଖ)
Saṅkuṭana Saṁkuṭana. (See)

ସଙ୍କୁଡ଼ି(ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ସଙ୍କୁଡ଼ି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Saṅkuṛḍi(etc) Saṁkhuṛḍi. etc (See)

ସଙ୍କୁନ—ଦେ.ବି (ସଂ ଶକୁନ)-ସଂକେତ—To ken; sign. (ଉ—ଟିକିଏ ସଙ୍କୁନ ଦେଇ ସବୁ କଥା ଅମ୍ଭମାନଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିଯାଅ । ପଲ୍ଲୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ ।)
Saṅkuna

ସଙ୍କୁରି—ଗ୍ରା. ବି ଓ ବିଣ—ସଂକୁରି (ଦେଖ)
Saṅkuri Saṁkuri. (See)

ସଙ୍କୁଳ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବିଣ—ସଂକୁଳ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Saṅkuḷa (etc) Saṁkuḷa etc. (See)

ସଙ୍କୁଳନ—ସଂ. ବି—(ସମ୍ + କୁଳ୍ ଧାତୁ = ଏକତ୍ର କରିବା + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ଏକତ୍ରୀକରଣ—1. Gathering; heaping up. ୨ । ସଂଗ୍ରହ କରିବା; ଯୋଗାଡ଼ କରିବା—2. Act of getting up many things together.
Saṅkuḷana

ସଙ୍କୁଳା—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ସଙ୍କୁଳା (ଦେଖ)
Saṅkuḷā Saṁkhuḷā. (See)

ସଙ୍କୁଳାନ—ଦେ. ବି (ସଂ. ସମ୍ + କୁଳ. ଧାତୁ = ଏକତ୍ର କରିବା) — ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତି — Sufficiency. ବିଣ ୧ । ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ—1. Sufficient. ୨ । ଯଥେଷ୍ଟ—2. Enough. [ଅକୁଳାନ—ବିପରୀତ]
Saṅkuḷāna
ସଙ୍କୁଳାନ
ଯଥେଷ୍ଟ

ସଙ୍କୁଳାନ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୁଳାଇବା; ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ହେବା; କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଯାଇବା—1. To suffice. ୨ । ଯଥେଷ୍ଟ ହେବା—2. To be enough.
Saṅkuḷāna hebā
ସଙ୍କୁଳାନ ହଓୟା
ଯଥେଷ୍ଟ ହୋନା

ସଙ୍କୁଳିଆ(ୟା)—ଦେ. ବି—ସଂକୁଳିଆ[ୟା] (ଦେଖ)
Saṅkuḷiā(yā) Saṁkhuḷiā(yā). (See)

ସଙ୍କୁଳିତ—ସଂ. ବିଣ—ସଂକୁଳିତ (ଦେଖ)
Saṅkuḷita Saṁkuḷita. (See)

ସଙ୍କୁଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଙ୍କୁଳିବା (ଦେଖ)
Saṅkuḷibā Saṁkhuḷibā. (See)

ସଙ୍କେ(ଙ୍ଖେ)ଇବା—ପ୍ରାଦେ (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି— ଧାନ କୁଟାଯିବା ସମୟରେ କୁଟା ହେଉଥିବା ଧାନର ସବୁ ଅଂଶ ଉପରେ ମେଂକୁର ଦେଓୟା ଜିନିଷ ପାହାର ସମାନ ଭାବରେ ପଡ଼ିବା ଲାଗି ମଝିରେ ମଝିରେ ହାତରେ ବା ଲମ୍ବା ଯଷ୍ଟି ସାହାଯ୍ୟରେ ଧାନକୁ ଓଲଟାଇ ଦେବା—To turn upside down the contents of the pit with the help of the palm or a rod while paddy is being husked.
Saṅke(ṅkhe)ibā

ସଙ୍କେତ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସଂକେତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Saṅketa (etc) Saṁketa etc. (See)

ସଙ୍କୋଚ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂକୋଚ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Saṅkocha (etc) Saṁkocha etc. (See)

ସଙ୍କୋଚନ—ସଂ. ବି—ସଂକୋଚନ (ଦେଖ)
Saṅkochana Saṁkochana. (See)

ସଙ୍କୋଚନୀ—ସଂ. ବି—ସଂକୋଚନୀ (ଦେଖ)
Saṅkochanī Saṁkochanī. (See)

ସଙ୍କୋଚନୀୟ—ସଂ. ବିଣ—ସଂକୋଚନୀୟ (ଦେଖ)
Saṅkochanīya Saṁkochanīya. (See)

ସଙ୍କୋଚା(ଚେ)ଇବା—ଦେ କ୍ରି—ସଂକୋଚାଇବା (ଦେଖ)
Saṅkochā(che)ibā Saṁkochāibā (See)

ସଙ୍କୋଚିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଂକୋଚିବା (ଦେଖ)
Saṅkochibā Saṁkochibā (See)

ସଙ୍କୋଚି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଂକୋଚି ହେବା (ଦେଖ)
Saṅkochi hebā Saṁkochi hebā (See)

ସଙ୍କୋଚୀ – ସଂ. ବିଣ – ସଂକୋଚୀ (ଦେଖ)
Saṅkochī Saṁkochī (See)

ସଙ୍କୋଚ୍ୟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବିଣ—ସଂକୋଚ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Saṅkochya (etc) Saṁkochya etc (See)

ସଙ୍କ୍ରନ୍ଦନ—ସଂ. ବି—ସଂକ୍ରନ୍ଦନ (ଦେଖ)
Saṅkrandana Saṁkrandana (See)

ସଙ୍କ୍ରମ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସଂକ୍ରମ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Saṅkrama (etc) Saṁkrama etc (See)

ସଙ୍କ୍ରମିତ—ସଂ. ବିଣ—ସଂକ୍ରମିତ (ଦେଖ)
Saṅkramita Saṁkramita (See)

ସଙ୍କ୍ରମିବା—ଦେ. କ୍ରି— ସଂକ୍ରମିବା (ଦେଖ)
Saṅkramibā Saṁkramibā (See)

ସଙ୍କ୍ରା(ଙ୍କ୍ରି, ଙ୍କ୍ରୁ)—ଦେ. କ୍ରି—ସଂକ୍ରା (ଦେଖ)
Saṅkrā(ṅkri, ṅkru) Saṁkrā (See)

ସଙ୍କ୍ରା(ଙ୍କ୍ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଂକ୍ରାଇବା (ଦେଖ)
Saṅkrā(ṅkre)ibā Saṁkrāibā (See)

ସଙ୍କ୍ରାନ୍ତ—ସଂ. ବିଣ—ସଂକ୍ରାନ୍ତ (ଦେଖ)
Saṅkrānta Saṁkrānta (See)

ସଙ୍କ୍ରାନ୍ତି (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Saṅkrānti (etc) Saṁkrānti etc. (See)

ସଙ୍କ୍ରାମ—ସଂ. ବି—ସଂକ୍ରାମ (ଦେଖ)
Saṅkrāma Saṁkrāma (See)

ସଙ୍କ୍ରାମକ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବିଣ—ସଂକ୍ରାମକ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Saṅkrāmaka (etc) Saṁkrāmaka etc (See)

ସଙ୍କ୍ରାମଣ—ସଂ. ବି—ସଂକ୍ରାମଣ (ଦେଖ)
Saṅkrāmaṇa Saṁkrāmaṇa (See)

ସଙ୍କ୍ରାମିକ—ଦେ. ବିଣ—ସଂକ୍ରାମିକ (ଦେଖ)
Saṅkrāmika Saṁkrāmika (See)

ସଙ୍କ୍ରାମିତ—ସଂ. ବିଣ—ସଂକ୍ରାମିତ (ଦେଖ)
Saṅkrāmita Saṁkrāmita (See)

ସଙ୍କ୍ରାମିତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବି—ସଂକ୍ରାମିତା (ଦେଖ)
Saṅkrāmita(twa) Saṁkrāmita (See)

ସଙ୍କ୍ରି(ଙ୍କ୍ରୀ)ତନ—ଛା. ବି (ଅଶୁଦ୍ଧ)—ସଂକ୍ରି(କ୍ରୀ)ତନ (ଦେଖ)
Saṅkri(ṅkrī)tana Saṁkri(krī)tana (See)

ସଙ୍କ୍ଲେଦ—ସଂ. ବି—ସଂକ୍ଲେଦ (ଦେଖ)
Saṅkleda Saṁkleda (See)

ସଙ୍କ୍ଷୟ—ସଂ. ବି—ସଂକ୍ଷୟ (ଦେଖ)
Saṅkshaya Saṁkshaya (See)

ସଙ୍କ୍ଷିପ୍ତ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବିଣ—ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Saṅkshipta (etc) Saṁkshipta etc (See)

ସଙ୍କ୍ଷୀୟମାଣ—ସଂ. ବିଣ—ସଂକ୍ଷୀୟମାଣ (ଦେଖ)
Saṅkshīyamāṇa Saṁkshīyamāṇa (See)

ସଙ୍କ୍ଷୁବ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ—ସଂକ୍ଷୁବ୍ଧ (ଦେଖ)
Saṅkshubdha Saṁkshubdha (See)

ସଙ୍କ୍ଷେପ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସଂକ୍ଷେପ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Saṅkshepa (etc) Saṁkshepa etc (See)

ସଙ୍କ୍ଷେପକ—ସଂ. ବିଣ—ସଂକ୍ଷେପକ (ଦେଖ)
Saṅkshepaka Saṁkshepaka (See)

ସଙ୍କ୍ଷେପଣ—ସଂ. ବି—ସଂକ୍ଷେପଣ (ଦେଖ)
Saṅkshepaṇa Saṁkshepaṇa (See)

ସଙ୍କ୍ଷେପିକା—ଦେ. ବି—ସଂକ୍ଷେପିକା (ଦେଖ)
Saṅkshepikā Saṁkshepikā (See)

ସଙ୍କ୍ଷୋଭ—ସଂ. ବି—ସଂକ୍ଷୋଭ (ଦେଖ)
Saṅkshobha Saṁkshobha (See)

ସଙ୍ଖ—ଦେ. ବି (ସଂ. ସଂକ୍ରମ)—ପୋଲ; ସେତୁ—
Saṅkha ସାଁକୋ ପୁଲ Bridge.

ସଙ୍ଖଡ଼ା—ପ୍ରାଦେ. ବି (କସ୍ତୁର) —ଭୁକ୍ତାବଶିଷ୍ଟ ଦ୍ରବ୍ୟ; ସଙ୍ଖଡ଼—
Saṅkhardā 1. Food left after being par taken of by somebody. ବିଣ—ସଙ୍ଖଡ଼ ଖାଦ୍ୟ; ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ—(articles of food) Left on the plate after taking meal in it.

ସଙ୍ଖ ପୋଲ—ଦେ. ବି (ସଂ. ସଂକ୍ରମଣ)—ପୋଲ—
Saṅkha pola ସାଁକୋପୁଲ ପୁଲ Bridge.

ସଙ୍ଖଳନା—ଦେ. ବି—ସଙ୍ଖୋଳା; କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନ—Accosting; Saṅkhalanā personal enquiry as to how a person is doing. [ଉ—ମୋହ ପରି ବହୁତ କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନ ମୁଖ ଭାଙ୍ଗଠାରୁ, ଅସୁଅଛନ୍ତି ସଙ୍ଖଳନା କରିବାକୁ— କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।]

ସଙ୍ଖଳା—ଦେ. ବି—ଶଙ୍ଖୁଳା (ଦେଖ)—Saṅkhulā (See)
Saṅkhalā [ଉ—ଭାଠାରେ ଏହା କର୍ପା କରିବା ସଙ୍ଖଳା— ତତ୍ତ୍ୱ କୁଶଳପ୍ରଶ୍ନ କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।]

ସଙ୍ଖା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—(ସଂ. ଶଙ୍ଖ; ପୂର୍ବେ ଏହା ଶଙ୍ଖରେ ତିଆରି ହେଉଥିବାରୁ)—ଶଙ୍ଖା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—Saṅkhā etc (See)
Saṅkhā (etc)

ସଙ୍ଖା ମୁଠା—ପ୍ରାଦେ. (ଚିଲିକାଅଞ୍ଚଳ) ବି—ଚିଲିକାରେ ମିଳିବା ଏକପ୍ରକାର ଚିଙ୍ଗୁଡ଼ି—A kind of shrimp found in the Chilka lake.
Saṅkhā muṭhā

ସଙ୍ଖାଳି(ଳୀ)—ଦେ. ବି—୧ । ଧନ ରତ୍ନ—1. Riches and gems.
Saṅkhāli(lī) [ଉ—ଘରେ ଯାହା ସଙ୍ଖାଳମାନ ରଖିଥିଲେ— ଅଂଚଳର ନିଧି କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।] ୨ । ଧନ-ରତ୍ନ ପରି ପ୍ରିୟ ବସ୍ତୁ—2. One's beloved or prized article. [ଉ—ଜମିଷକରେ ଜ୍ୱାଳା, ଜନ୍ମାଏ ଜଣି ହ୍ୱାଲାହଲକୁ ଯେ ସଙ୍ଖାଳ ମହାଭାଗେ— କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚକ୍ଷୁ ।] ୩ । ଧନରତ୍ନ ପରି ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତି; ଜୀବନସର୍ବସ୍ୱ—3. One's dearest person. [ଉ—ସଙ୍ଖାଳ ଜନ୍ମଇ ପ୍ରାଣରଙ୍କ ହେବ—ରାଧାନାଥ ।] [ଦ୍ର—ଅପଣାର ପ୍ରିୟତମ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଧନରତ୍ନ ନାମରେ ସମ୍ବୋଧନ କରାଯାଏ । ଯଥା—ଧନ, ରତନ, ମାଣିକ, ମଣି । ଏହି ସ୍ଥଳରେ ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଖାଳ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ । ଯଥା—ନ ବିହର ଗୋପ-ସଙ୍ଖାଳ ଏ ପାପ ଗହନରେ କିଛି ଦିନ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କବିଶୋଷଚନ୍ଦ୍ରାନନ୍ଦଭଙ୍ଗ ଗୀତ । ଏଠାରେ 'ଗୋପ-ସଙ୍ଖାଳ'ର ଅର୍ଥ ଗୋପବାସୀଙ୍କର ଜୀବନସର୍ବସ୍ୱ ବା ପ୍ରିୟତମ ସମ୍ବଳ ରଖା ଧନ ବ୍ୟକ୍ତି] ୪ । ପାଣ୍ଠି; ସଞ୍ଚିତ ଧନ—4. A hoard. ପୁଂଜି ୫ । ବାଣିଜ୍ୟାଦିରେ ମୂଳ ଧନ; ମୂଳ ପଣ୍ଠି—5. The ପୁଁଜୀ capital or stock in trade. ୬ । [ମନୁଷ୍ୟ ଭରସା ସଞ୍ଚିତ ଧନଦ୍ୱାରା ଭବିଷ୍ୟତରେ ଅପଣାର ଜୀବନ ରକ୍ଷା ଆସରା କରିବାକୁ ଅଶା କରି ଭଳି, ମନୁଷ୍ୟ (ପିତା ମାତା) ଯାହା (ପୁତ୍ର) ଦ୍ୱାରା ଭବିଷ୍ୟତରେ ପୋଷି ହେବା ପାଇଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଶା ରଖିଥାଏ; ଏକମାତ୍ର ଭରସାର ସ୍ଥାନ—6. One by whom a person hopes to be maintained in future; one in whom another's future hopes are centred. [ଉ—ଖୋଜା ମଳକ, ସଙ୍ଖାଳ କରିଛ ଝିଅ ହଳକ—ଉଗ ।]

ସଙ୍ଖୁଆ—ଦେ; ବି—ନଦୀ ବା ପୋଖରୀ ଆଦରୁ ପାଣି ବୋହିଯିବା ପାଇଁ
Sankhuā ନିର୍ମିତ ପୋଲ; କ୍ଷୁଦ୍ର ସେତୁ—Small bridge
ଶାଁକୋ with sluices underneath to drain
ଛୋଟା ପୁଲ water from a river or pond.

ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ଦେ- ବି (ସଂ. ସଙ୍କର, ସଙ୍କାର=ସମ୍ଭାର୍ଜନୀୟ ଧୂଳି,
Sankhurdi ଆବର୍ଜନା; କିମ୍ବା ସମ୍+କୃ ଧାତୁ=ପାକ କରିବା,
ସାଁକଡ଼ି ସିଦ୍ଧ କରିବା ଅର୍ଥ ଯୁକ୍ତ 'ସମ୍ଭାର' ଶବ୍ଦଜାତ, କିମ୍ବା
ସକରା; ସକରି; ସଖରୀ ସଂ. ସଖାର)—୧ । ଜଳପକ୍ୱ ଖାଦ୍ୟ
ଅସଙ୍ଖୁଡ଼ } ବିସ୍ୱାଦ (ଭାତ, ଡାଲି, ତିଅଣ, ଜଳପକ୍ୱ ପିଠା
ନିସଙ୍ଖୁଡ଼ } ପ୍ରଭୃତି)—1. Any food boiled in
ଅମ୍ବଣିଆ } water (i. e. rice, curry etc).
୨ । ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ—2. Rice and curry which has already been partaken of and left on the dish. ବିଣ—୧ । ରନ୍ଧା ହୋଇଥିବା (ଅନ୍ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି)—1. Boiled (rice, curry etc). ୨ । ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ରଖା ଯାଇଥିବା (ବାସନ)—2. (a pot) In which rice etc, have been kept, after taking of the meal. [ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଜଳରେ ସିଦ୍ଧ ଖାଦ୍ୟକୁ ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ଓ ଜଳରେ ସିଦ୍ଧ ନ ହୋଇ ଘୃତାଦିରେ ପକ୍ୱ ହୋଇଥିବା ଖାଦ୍ୟକୁ ନିସଙ୍ଖୁଡ଼ି ବୋଲାଯାଏ । ଉଦାହରଣସ୍ୱରୂପ ଭାତ, ଡାଲି, ତିଅଣ, ମଣ୍ଡା, ଏଣ୍ଡୁରି, ଚକୁଳି, ଗୁଡ଼ଲଖିରି ଆଦି ସଙ୍ଖୁଡ଼ି; ଏବଂ ମିଠେଇ, କାକରା, ଅରିସା, ଗହମ-ଖିରି, ଚୁଡ଼ା, ଭୁଜା, ଭଖୁଡ଼ା, ଗହମ ତିଆରି ଘୃତପକ୍ୱ ପିଠା ପ୍ରଭୃତି ଜଳଖିଆ ସାମଗ୍ରୀ ନିସଙ୍ଖୁଡ଼ି । ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ଜିନିଷକୁ ଅନ୍ୟ ଲୋକ ବା ଶୂଦ୍ରାଦି ଛୁଇଁ ଦେଲେ ତାହା ମାଡ଼ି ହୋଇଯାଏ; କିନ୍ତୁ ନିସଙ୍ଖୁଡ଼ି ପଦାର୍ଥରେ ସ୍ପର୍ଶ ଦୋଷ ଲାଗେ ନାହିଁ । ଏ ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ନିସଙ୍ଖୁଡ଼ିର କାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବିଚିତ୍ର ଦେଶାଚାର ମଧ୍ୟ ଚଳେ । ଯଥା—ଭଜା କିମ୍ବା ତରକାରି ଲୁଣ ପଡ଼ି ରନ୍ଧା ହୋଇଥିଲେ ତାହା ସଙ୍ଖୁଡ଼ି (ସଂ. ସଖାର) ହୋଇଥାଏ, ଲୁଣ ନ ପଡ଼ିଲେ ତାହା ନିସଙ୍ଖୁଡ଼ି ଥାଏ । ଚୁଲିର ଓ ବିରର ପିଠା ସଙ୍ଖୁଡ଼ିରେ ଗଣ୍ୟ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ଗହମ ଅଟାର ପିଠା ଓ ରୁଟି ନିସଙ୍ଖୁଡ଼ି ଅଟେ । ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ପଦାର୍ଥକୁ ଖାଇବା ପୂର୍ବରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଚଢ଼ୁ କରେ; କିନ୍ତୁ ନିସଙ୍ଖୁଡ଼ି ଖାଦ୍ୟ ପାଇଁ ଚଢ଼ୁର ଆବଶ୍ୟକତା ପଡ଼େ ନାହିଁ । ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ହେଉ ବା ନିସଙ୍ଖୁଡ଼ି ହେଉ, କୌଣସି ଖାଦ୍ୟକୁ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରଥମେ ଖାଇଲେ ଅବଶିଷ୍ଟ ଖାଦ୍ୟ ଅଇଠା (ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ) ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ପଦାର୍ଥ ଅଇଁଠା ହେବାର ନିୟମ ବଡ଼ କଡ଼ା । ନିସଙ୍ଖୁଡ଼ି ପଦାର୍ଥ ଅଇଣ୍ଡା ହେବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେତେ କଡ଼ା ନିୟମ ନାହିଁ ।]

ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ଉଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ- କି—ଭୂମିରେ ପଡ଼ିଥିବା ଅନ୍ନ ଆଦିର
Sankhurdi uthā(the)ibā ଜଳାଳୁ ଓ ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ବାସନ ଆଦିକୁ
ସାକଡ଼ି ଓଠାନ ଭୂମିରୁ ଉଠାଇନେବା—To remove utensils
ସଖରୀ ଉଠାନା or clear the ground where food has been eaten.

ସଙ୍ଖୁଡ଼ି କରିବା—ଦେ. କି—୧ । କୌଣସି ପାତ୍ରରେ ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ଜିନିଷ
Sankhurdi karibā (ଅନ୍ନ ପ୍ରଭୃତି) ଲଗାଇବା—1. To
ସଁକଡ଼ି କରା,ସକଡ଼ି କରା touch any utensil with eaten
ସଖରୀ କରନା food etc. ୨ । ପାତ୍ରସ୍ଥ ଅନ୍ନାଦିରୁ ଅଂଶମାତ୍ର ଖାଇବା ଯୋଗୁଁ ଅନ୍ନାଦିକୁ ଅଇଁଠା ବା ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ କରିବା—2. To pollute rice etc by partaking of a part of it from the same pot.

ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ଚିଜ (ଜିନିଷ, ପଦାର୍ଥ, ଦରବ)—ଦେ. ବି—ଜଳପକ୍ୱ ଅନ୍ନ
Sankhurdi chija(jinisa, padārtha, daraba) ବ୍ୟଞ୍ଜନ
ସକଡ଼ି ଜିନିଷ ଓ ପିଷ୍ଟକାଦି—Rice, curry and cakes
ସଖରୀ ଚିଜ boiled in water.

ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ଧୋଇବା—ଦେ. କି—ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ବାସନକୁ ଜଳଦ୍ୱାରା ସଫା
Sankhurdi dho-ibā କରିବା—To wash utensils
ସଁକଡ଼ି ଧୁଆ soiled with particles of eaten
ସଖରୀ ଧୋନା rice etc.

ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ.କି—୧। ଭୂମିରେ ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ଚିଜ ବିଛାଇବା--
Sankhurdi pakā(ke)ibā 1.To strew particles
ସଁକଡ଼ି ଫେଲା of partaken rice etc. on the ground.
ସଖରୀ ଫେଁକନା ୨ । ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ବାସନକୁ ନ ଉଠାଇ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଛାଡ଼ିଯିବା--2. To leave unwashed utensils at the place of meal.

ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ପଡ଼ିବା (ପଡ଼ି ରହିବା)—ଦେ. ବି—ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ହୋଇଥିବା
Sankhurdi pardibā (pardi rahibā) କୌଣସି ସ୍ଥାନ
ସଁକଡ଼ି ପଡ଼ା ବା ବାସନ ପରିଷ୍କୃତ ନ ହୋଇ ପୂର୍ବ ସ୍ଥାନରେ
ସଖରୀ ରଖାହୁଆ ରହିଥିବା—The utensils and place used in eating rice etc. being left unclean-sed or unswept.

ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ପ୍ରସାଦ (ଭୋଗ)—ଦେ. ବି— ଅଇଡ଼ା ବା ଅନ୍ନ ତିଅଣ ପ୍ରସାଦ;
Sankhurdi prasāda (bhoga) ଦେବତାଙ୍କୁ ନିବେଦିତ ଅନ୍ନ
ସଁକଡ଼ି ଭୋଗ ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦି—Rice, curry etc. offered
ସଖରୀ ପ୍ରସାଦ to a Deity.
[ଦ୍ର—ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଅଇଡ଼ା (ଅନ୍ନ ତିଅଣ)ରେ ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ଦୋଷ ଲାଗେ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟ ଦେବତାଙ୍କ ଭୋଗ ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ହୁଏ ।]

ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ବରତନ(ବାସନ)—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ବାସନରେ ସଙ୍ଖୁଡ଼ି
Sankhurdi baratana(bāsana) ଜିନିଷ ଲାଗିଥାଏ—
ଶଁକଡ଼ି ବାସନ Utensils containing served rice etc.
ସଖରୀ ବରତନ (ଦ୍ର—ଏହିପରି ସଙ୍ଖୁଡ଼ିପତ୍ରର ହୁଏ ।)

ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ. କି—ସଙ୍ଖୁଡ଼ି ହୋଇଥିବାର ସ୍ଥାନରେ
Sankhurdi lagā(ge)ibā ପାଣି ଓ ଗୋବର ଲଗାଇ ତାହା
ସକଡ଼ି ଲାଗାନ ପରିଷ୍କାର କରିବା—To wash a place
ସଖରୀ ସାଫ କରନା clean of the particles of rice etc. strewn there.

ସଙ୍କୁଡ଼ି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅପେ ଅଲ ଆଦରୁ ଛୁଇଁ ବା—
Sankhurdi hebā To touch rice etc.
ସଂକଡ଼ି ହଓୟା [ଦ୍ର—ଭାତ ଆଦରୁ ଛୁଇଁଲେ ବା ହାଣ୍ଡିରୁ ବାଢ଼ିଲେ
सखरी होना ବା ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପରିବେଷଣ କଲେ ଛୁଇଁ ବା ବ୍ୟକ୍ତିର ହାତ ସଙ୍କୁଡ଼ି ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ସଙ୍କୁଡ଼ି ପଦାର୍ଥକୁ ଖାଇଲେ ଉକ୍ତ ପଦାର୍ଥ ଅଇଁଠା ବା ଉଚ୍ଛିଷ୍ଟ ହୁଏ ଏବଂ ଉକ୍ତ ମନୁଷ୍ୟର ହାତ ମଧ୍ୟ ଅଇଁଠା ହେଲା ବୋଲି କୁହାଯାଏ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଭାତ ଖାଇ ବସି କିଛି ନ ଖାଇଲେ କିମ୍ବା ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର ଆହାର କଲେ ଲୋକେ କହିଥାଆନ୍ତି—'ସେ ଖାଲି ସଙ୍କୁଡ଼ି ହେଲା ମାତ୍ର'—ଅର୍ଥାତ୍ ସେ ସଙ୍କୁଡ଼ି ହୋଇ ଉଠିଲା, ଅଇଁଠା ହେଲା ନାହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ ଖାଇଲା ନାହିଁ ।]

ସଙ୍କୁରି—ତ୍ରା. ବି ଓ ବିଣ. (ଖାଚ ଜାତିଙ୍କ ଉଚ୍ଚାରିତ) (ସ. ସଙ୍କର, ସଙ୍କାର)—ସଙ୍କୁଡ଼ି (ଦେଖ)—Sankhurdi
Sankhuri
ସଂକଡ଼ୀ सखरी (See) [ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦ ପ୍ରାୟଶଃ ଖାଚଜାତୀୟ ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ, ଏବଂ 'ସଙ୍କୁଡ଼ି' ଶବ୍ଦର ଅଶୁଦ୍ଧ ଆକାର; କିନ୍ତୁ ଦେଶିବାଲି ଗଲେ ଏହା 'ସଙ୍କୁଡ଼ି' ଅପେକ୍ଷା ମୂଳ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ନିକଟତର ଅପଭ୍ରଂଶ । ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ବଙ୍ଗରେ 'ସକଡ଼ି' ଓ ଢାକା ଓ ପୂର୍ବ ବଙ୍ଗରେ 'ସକରି' ପ୍ରୟୋଗ ହୁଏ; ହିନ୍ଦିରେ ମଧ୍ୟ ସଖରୀ ବୋଲାଯାଏ ।]

ସଙ୍କୁ(ଙ୍ଖୋ)ଲା—ଦେ. ବି—ସଙ୍କୁଲା (ଦେଖ)
Sankhu(ṅkho)lā Sankhulā (See)
[ଦ୍ର—ସଙ୍କୁଲା ଯିବା ସମୟରେ 'ଶଙ୍ଖ' ବାଜିବା ପ୍ରଥା ଆମ ଦେଶର ପ୍ରାଚୀନ ରୀତି ଥିଲା । ତେଣୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ 'ସଙ୍କୁଲା' ଶବ୍ଦ ସାଧାରଣତଃ 'ଶ' ଲିଖିତ ହେଉଥିଲେହେଁ ଏହି କାରଣରୁ ଉକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଓ ତତ୍ସମସ୍ଥାନୀୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶଜ ଶବ୍ଦ 'ଶ' ଅକ୍ଷରରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଅଛି ।]

ସଙ୍ଖ୍ୟ—ସ. ବି ଓ ବିଣ—ସଂଖ୍ୟ (ଦେଖ)
Sankhya Saṁkhya (See)

ସଙ୍ଖ୍ୟକ—ସ. ବିଣ—ସଖ୍ୟକ (ଦେଖ)
Sankhyaka Saṁkyaka (See)

ସଙ୍ଖ୍ୟା (ଇତ୍ୟାଦି)—ସ. ବି—ସଖ୍ୟା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sankhyā (etc) Saṁkhyā etc. (See)

ସଙ୍ଖ୍ୟାତ—ସ. ବିଣ—ସଖ୍ୟାତ (ଦେଖ)
Sankhyāta Saṁkhyāta (See)

ସଙ୍ଖ୍ୟାନ—ସ. ବି—ସଖ୍ୟାନ (ଦେଖ)
Sankhyāna Saṁkhyāna (See)

ସଙ୍ଖ୍ୟାପନ—ସ. ବି—ସଂଖ୍ୟାପନ (ଦେଖ)
Sankhyāpana Saṁkhyāpana (See)

ସଙ୍ଖ୍ୟେୟ—ସଂ. ବିଣ—ସଂଖ୍ୟେୟ (ଦେଖ)
Sankhyeya Saṁkhyeya (See)

ସଙ୍ଗତି—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର)ବି—ସାଥି; ସାହଚର୍ଯ୍ୟ—Companionship.
Sang-ti [ଉ—ଭୁସଙ୍ଗତିର ସଙ୍ଗ ହେଲେ ଲୁହାର ଘଣ୍ଟି ବାଜେ; ସୁସଙ୍ଗତିର ସଙ୍ଗ ହେଲେ ସୁନାର ଘଣ୍ଟି ବାଜେ—ଭଗ ।]

ସଙ୍ଗ—ସଂ. ବି (ସନ୍‌ଜ୍ ଧାତୁ=ଆସକ୍ତ ହେବା+ଭାବ. ଅ)—
Sanga
୧ । ସଂସ୍ରବ; ସଂସର୍ଗ—1. Association; society. ୨ । ସହବାସ—2. Living together; intercourse. ୩ । ମିଳନ—3. Meeting together; union. ୪ । ସଂଯୋଗ—4. Connection. ୫ । ଆସକ୍ତି; ଅନୁରାଗ—5. Attachment; love; affection; devotion. ୬ । ବିଷୟାନୁରାଗ—6. Attachment for worldly affairs. ୭ । ସଂପର୍କ; ସଂବନ୍ଧ—7. Relationship. ୮ । ସାହଚର୍ଯ୍ୟ; ସହଯୋଗ—8. Co-operation. ୯ । ସଙ୍ଗମ; ମୈଥୁନ—9. Cohabitation; sexual intercourse. ୧୦ । ଦୁଇ ନଦୀ କିମ୍ବା ନଦୀ ଓ ସମୁଦ୍ରର ମିଳନ ସ୍ଥାନ—10. Junction of two rivers or junction of a river with the sea. ୧୧ । ମିତ୍ରତା; ବନ୍ଧୁତା—11. Friendship. ୧୨ । ପ୍ରତିବନ୍ଧ—12. Obstruction. ଦେ. ବି. (ସଂ. ସଙ୍ଗୀ)—
ସଂଗୀ
ସଂଗୀ ୧ । ସଙ୍ଗୀ; ସାଙ୍ଗ; ସହଚର—1. Companion; an associate. [ଉ—ଋତୁବେଶାର ମୂର୍ତ୍ତ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ, ଚତୁଷ୍ପଦୀ ଗୀତ ରଚନା ସଙ୍ଗ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କବିତା ।] ୨ । ସାହଚର୍ଯ୍ୟ—2. Companionship; company. [ଉ—ଏବେ ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗ ପାଇଲି ମୁନିବର । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।] ୩ । ରାଗ୍ରତ୍ନଣୀ ରାଜପୁତ ବୀର ରାଣା ସଙ୍ଗ୍ରାମସିଂହ—3. Rāṇā Saṁgrāma Siṁha, the Rajput warrior. [ଦ୍ର—ଏହି ବୀର ପୁରୁଷ ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ୍ ବାବରଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ ।] ଦେ. ବିଣ—
ସଂଗ
ସଂଗ ଆସକ୍ତ ଆସକ୍ତ—Devoted; attached. [ଉ—ସେ କର୍ମ
आसक्त ଫଳେ ନୋହୁ ସଙ୍ଗ, ଦର୍ପଣେ ଯେପ୍ତେ ଛାୟା ଅଙ୍ଗ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।]

ସଙ୍ଗ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଙ୍ଗମ କରିବା; ସହବାସ କରିବା—
Sanga karibā To cohabit; to have sexual
ସଂଗମ କରା, ସଂଗ କରା intercourse. [ଉ—ବଶିଷ୍ଠ ସଙ୍ଗେ
संगम करना ସଙ୍ଗ କରି, ଗର୍ଭ ହୋଇଲା ତାର ନାରୀ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭଗବତ ।]

ସଙ୍ଗ ଚ୍ୟୁତ—ସଂ. ବିଣ. (୫ମୀ ତତ୍)—ସଙ୍ଗ ଛଡ଼ା (ଦେଖ)
Sanga chyuta Sanga chardā (See)
(ସଙ୍ଗଭ୍ରଷ୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ସଙ୍ଗଚ୍ୟୁତ—ବି)(ସଙ୍ଗ ଚ୍ୟୁତା—ସ୍ତ୍ରୀ.ବିଣ)

ସଙ୍ଗ ଛଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ—୧ । ସଂସ୍ରବ ଶୂନ୍ୟ—1. Devoid of
Sanga chardā association or company; dis-
ସଙ୍ଗଛାଡ଼ା sociated from society. ୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି
संग रहित ସହଚରମାନଙ୍କଠାରୁ ପୃଥକ୍ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ; ସଙ୍ଗ-

ଭ୍ରଷ୍ଟ—2. One who has been separated from his companions. ୩ । ଯେ ଦଳ ଛାଡ଼ି ପଛରେ ପଡ଼ିଥାଏ—3. Straggling. ୪ । ଯାହାକୁ ସଙ୍ଗୀମାନେ ଏକଘରକିଆ କରିଥାନ୍ତି—4. Ostracised; excommunicated.

ସଙ୍ଗ ଛଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ତ୍ୟାଗ କରିବା—
Sanga chhārdibā To give up the company of a person.
ସଙ୍ଗଛାଡା **संगछोड़ना**

ସଙ୍ଗ(ଙ୍ଗ)ଡ଼—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସଂଘଟ୍ଟିତ=ଘୋଟା ହୋଇଥିବା; ମିଶ୍ରିତ)—୧ । ଭଲ ଭଲ ସରିବା ସୁସିଦ୍ଧ **मिलाहुआ** ସୁସିଦ୍ଧ ହୋଇ ଏକତ୍ର ମିଶି ଯାଇଥିବା (ବ୍ୟଞ୍ଜନ)—1. (Curry) In which the component vegetables or materials have been well boiled and become mixed up with one another. ୨ । (ସଂ— ସୁବିଧାଜନକ, ମନେର ମତନ ସଂଯତ) ସୁଭୁର; ସୁବିଧାଜନକ— **सुविधावाला** 2. Convenient; congenial. ୩ । ଗୁଛାନ **संभालाहुआ** ଠିକଣା; ସୁବିନ୍ୟସ୍ତ—3. Well **संयत** arranged: well set. ୪ । [ଅସଙ୍ଗଡ଼(ପାଠି)—ବିପରୀତ] ସଂଯତ—4. Restrained.

ସଙ୍ଗ(ଙ୍ଗା,ଙ୍ଗା)ଡ଼ିବା—ସ୍ଥାଦେ. କ୍ରି. (ଜାହାଜଆ ଭାଷା) ବାନ୍ଧିବା—
Sanga(ṅgā,ṅghā)rdibā To tie together.
ବାଁଧା **बाँधना** [ଉ—ଖଲାସିମାନେ ଗୃହଖଣ୍ଡ ପାଗଡ଼ [ସଙ୍ଗଡ ପକା(କେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୁଗ] ଯିମିତି ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇ- ଅଛନ୍ତି, ଭୁରକମାନେ ଦୁଇ ଜାହାଜକୁ ସଙ୍ଗଡ଼ ପକାଇଲେ । —ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ]

ସଙ୍ଗଣିକା—ସଂ. ବିଣ—ସଂଗଣିକା (ଦେଖ)—
Sanganikā Samganikā (See)

ସଙ୍ଗତ(ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବିଣ—ସଂଗତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Sangata (etc) Samgata etc (See)

ସଙ୍ଗତି(ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି ସଂଗତି ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Sangati (etc) Samgati etc (See)

ସଙ୍ଗତେ—ଦେ. (ସଦ୍ୟ)କ୍ରି.ବିଣ—ସଙ୍ଗେ (ଦେଖ)—
Sangate Sange (See)
ସଙ୍ଗେ **संगमे** [ଉ—ବାପାଙ୍କ ସଙ୍ଗତେ ତ ଅସିଥିଲ ସେହ । କୃତ୍ତିବାସଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ.

ମତ **येसा** ଦେ. ଅ—ସରି; ସଦୃଶ—Like. [ଉ—ବୋଲନ୍ତି ଯେ ଜଗତେ ଅଜିଯ୍ୟ ଏ ସଙ୍ଗତେ ଗତେ ନ ଥିଲ ହୋଇ ଧନ୍ୟ ସେ । —ବ୍ରଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ]

ସଙ୍ଗ ଦୋଷ—ସଂ. ବ—୧ । ମନ୍ଦବ୍ୟକ୍ତି ସଙ୍ଗେ ସଂସର୍ଗ—1. Associa
Sanga dosha tion with bad people. ୨ । ସଂସର୍ଗ ଦୋଷ—2. Defective or sinful association. ୩ । ଅସତ୍‌ସଙ୍ଗ—3. Keeping bad company. ୪ । ଅସତ୍‌ସଙ୍ଗଜନିତ ମନ୍ଦ ଫଳ— 4. Evils due to evil association. ୫ । ଅପବିତ୍ର ବା ଅବିଶୁଦ୍ଧ ବସ୍ତୁର ବା ବ୍ୟକ୍ତିର ସହବାସ ଜନିତ ଦୋଷ; ସଂସ୍ପର୍ଶ ଦୋଷ—5. Fault due to contact with bad things or persons. ୬ । ସଂସାରିକ ଅସକ୍ତି ଜନିତ ଦୋଷ—6. Evils due to association with worldly concerns.

ସଙ୍ଗବ—ସଂ. କ—(ସମ୍ + ଗୌ + ଅ; ଯେଉଁ ସମୟରେ ଗୋ ଦୋହନ ସଙ୍ଗତ ହୁଏ)—ପ୍ରାତଃକାଳୀନ ପ୍ରଥମ ତିନି
Sangaba ମୁହୂର୍ତ୍ତ—The first three moments of the morning. [ଦ୍ର—ସନ୍ଧ୍ୟା ପୂର୍ବର ତିନି ମୁହୂର୍ତ୍ତକୁ ଗୋଧୂଳି ବେଳା ବୋଲାଯାଏ ।]

ସଙ୍ଗ ଭଙ୍ଗ—ସଂ. ବି.—୧ । ସଙ୍ଗୀ ବା ସଙ୍ଗୀର ବିଚ୍ଛେଦ—1.
Sanga bhanga Separation of a person from company. ୨ । ମିଳନର ଭଙ୍ଗ—2. Breaking up of any association.

ସଙ୍ଗମ—ସଂ. ବ (ସମ୍ + ଗମ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—୧ । ଏକାଧିକ ନଦୀର
Sangama ବା ନଦୀର ଓ ସମୁଦ୍ରର ମିଳନ ସ୍ଥାନ(ଯଥା—ଗଙ୍ଗା ଯମୁନା ସଙ୍ଗମ)—1. The junction of rivers or of a river with the sea; the mouth of a river. ୨ । ରତି; ମୈଥୁନ—2. Copulation; cohabitation; coition; sexual union. ୩ । ସାହଚର୍ଯ୍ୟ—3. Association. ୪ । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷଙ୍କର ମିଥୁନୀଭାବ—4. Conjunction of a male with a female; meeting of lovers. [ଦ୍ର—ଶାସ୍ତ୍ରମତରେ ସଙ୍ଗମ ତ୍ରିବିଧ—(୧) ପୁରୁଷର ସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗେ କଟାକ୍ଷ, ଭାଷଣ, ଓ ହାସ୍ୟ, (୨) ଗନ୍ଧ, ମାଲ୍ୟ, ଧୂପ, ଭୂଷଣ ଓ ବସ୍ତ୍ରାଦି ପ୍ରେରଣ ଏବଂ ଅନ୍ନପାନାଦି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଲୋଭନ (୩) ନିର୍ଜ୍ଜନରେ ଉଭୟଙ୍କର ପରସ୍ପର ସମାଶ୍ରୟ ଓ କେଶାକେଶି ଗ୍ରହ ।] ୫ । ସମ୍ଭୋଗ— 5. Enjoyment.

ସଙ୍ଗମ ଋତୁ—ସଂ. ବ—ଯେଉଁ ଋତୁରେ ଜୀବମାନେ ମୈଥୁନ କରନ୍ତି—
Sangama ṛutu Paring season.

ସଙ୍ଗମ କରିବା—ଦେ. କ—ସମ୍ଭୋଗ କରିବା—To copulate.
Sangama karibā ସଂଗମ କରା **संगम करना**

ସଙ୍ଗମକାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେ ମୈଥୁନ କରେ; ମୈଥୁନକାରୀ—
Sangamakārī Copulating.
(ସଙ୍ଗମକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଙ୍ଗମ କାଳ—ସଂ. ବ—ମୈଥୁନର ସମୟ—
Sangama kāla Time of copulation.

ସଙ୍ଗମ ରହିତ—ସଂ. ବିଣ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ସଙ୍ଗରହିତ (ଦେଖ)
Sangama rahita 1. Sangarahita (See). ୨ । ମୈଥୁନ ହୀନ—2. Having no sexual union.

ସଙ୍ଗମ ଲିପ୍‌ସା—ସଂ. ବି. (୭ମୀ ତତ୍) — ସହବାସ କାମନା—
Saṅgama lipsā A desire to copulate.

ସଙ୍ଗ ମେଳ—ଦେ. ବି—ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସଙ୍ଗ ବା ମେଳ—
Saṅga mela Company of many persons.
ପାଁଚ ଜନେର ସଙ୍ଗ **ସଂଗ ମେଳ**

ସଙ୍ଗର—ସଂ. ବି. (ସମ୍ + ଗୃ ଧାତୁ = ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି + ଅଧି. ଅ) —୧ । ଯୁଦ୍ଧ—1. Fight; contest; war. (ସଙ୍ଗୀଣ୍ଡ—ରଣ) [ଉ— ବୃଷ୍ଟି ଗଦା ମୁଦ୍ଗର, ଭଲ୍ଲ ଶୂଳ ସଙ୍ଗର, ନଗ ନଗର ପାତ ସେ । ଭଜ୍ଜ· ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।] ୨ । ଅବସ—2. Residence. ୩ । ବିପଦ; ଅପଦ—3. Calamity· misfortune. ୪ । ସଂପଦ—4. Prosperity; good fortune. ୫ । (+କର୍ମ. ଅ) ଅଙ୍ଗୀକାର; ପ୍ରତିଜ୍ଞା—5. Promise; solemn declaration. ୬ । ଜ୍ଞାନ—6. Knowledge. ୭ । ବିଷ—7. Poison. ୮ । କ୍ରୟ ବିକ୍ରୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ—8. Completion of a sale transaction. ୯ । ପ୍ରଶ୍ନ—9. Question. ୧୦ । ନିୟମ—10. Rule. ୧୧ । (…+ଭାବ. ଅ) କର୍ମକରଣ—11. Performance; doing. ୧୨ । ଯୁଦ୍ଧ କରିବା—12. Fighting. ୧୩ । (ବୈଦ୍ୟକ) ଶମୀ ବୃକ୍ଷ—13. Acacia Suma tree. ୧୪ । ଶମୀ ବୃକ୍ଷର ଫଳ—14. Fruits of the Acacia Suma tree

ସଙ୍ଗେ ସାଥ ଦେ.କି.ବିଣ. (ପଦ୍ୟ)—ସଙ୍ଗରେ—In the company.

ସଙ୍ଗ ରହିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୩ୟା ତତ୍) —୧ । ସାଂସାରିକ ସଂପର୍କ ଶୂନ୍ୟ—1. Free from worldly concern. ୨ । ଏକାକୀ—2. Lonely; solitary. ୩ । ଆସକ୍ତିରହିତ—3. Free from any attachment.
ସଙ୍ଗଶୂନ୍ୟ, ସଙ୍ଗ ହୀନ, ସଙ୍ଗ ବିରହିତ } ଅନ୍ୟରୂପ

ସଙ୍ଗରେ—ଦେ. କି. ବିଣ—ସଙ୍ଗେ (ଦେଖ)
Saṅgare Saṅge (See)

ସଙ୍ଗ(ଙ୍ଗୀ) ସାଥୀ—ଦେ. ବି. (ଏକାର୍ଥ ସହଚର)—ସଙ୍ଗୀ ଓ ସହଚର—
Saṅga(ṅgī) sāthī Companions.
ସଂଗ(ଗୀ)ସାଥି **ସଂଗୀ ସାଥୀ**

ସଙ୍ଗ ସୋହ(ହୋ)ବତ୍(ତ)—ଦେ. ବି—୧ । ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କ ଅନୁରୋଧ—1. Request of one's companions. ୨ । ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗ—2. Company of friends. [ଉ—ଲେକେ ସଙ୍ଗ ସୋହବତରେ ପଡ଼ି ମଦଖିଆ ଅଭ୍ୟାସ କରନ୍ତି ।] ୩ । ସଙ୍ଗୀମାନଙ୍କ ମନ୍ତୁଷ୍ଟତା—3. Sensibility for not wounding the feelings of one's friends.
Saṅga soha(ho)bat(ta) 1. Request of one's companions. 2. Company of friends. 3. Sensibility for not wounding the feelings of one's friends.
ସଂଗ(ଗୀ)ସାଥି ସଂଗ ସୋହବତ

ସଙ୍ଗା(ଙ୍ଗା)—ଦେ. ବି. (ସନ୍‌ଜ୍ ଧାତୁ = ସଂଲଗ୍ନ ହେବା)—୧ । ଗୃହ ତଳେ ଓ ଚାଳ ଉପରେ ଚାଉଁଶ ପକାଇ ମାଚାନ, ସାଙ୍ଗ ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ରଖିବା କାମନ୍ତେ କରାଯିବା ଭିତ୍ତି—
मचान 1. A scaffolding made of bamboos inside the triangular thatch. [ଉ-ବରଖାରେ ଜାଳ ଲାଗି ହେଲୁଁ ଡରବର, ସଙ୍ଗାରେ ଥିଲା ସେ ଚାଉ ଦେଖିଲା ମାଇପ, ସବୁଯାକ ଜାଳଜୁଳ ଭାଙ୍ଗି ଦେଲା ଭୂତ । ଉଚ୍ଚାଶ. ଚଟକବଜୟ ।] ୨ । (ସଂ. ସଙ୍ଗମ) ସଙ୍ଗିବା; ପଶୁମାନଙ୍କର ମୈଥୁନ—2. Copulation of beasts (i. e. a bull—copulating with a cow).
ଜୋଡ଼ ଲାଗା, ପାଳ
पशु संगम

ପ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବି—୧ । ଘରର ଭିତ୍ତି—1. The cross-beam of a thatched house. ୨ । (ଭୁଲ. ହି. ସଙ୍ଗାଇ)—(ବାଲେଶ୍ୱର, ଧଳଭୂମ, ମେଦିନୀପୁର) ବି—ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କ 'ଦୁଙ୍ଗାୟ' ବିବାହ ପ୍ରଥା—2. Widow marriage amongst the Śūdras. ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଶକଟ ବହନକାରୀ—1. A bullock which draws carts. ୨ । (ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) ଯେଉଁ ପଶୁ ମୈଥୁନ କରି ଅଛି; କୃତସଙ୍ଗମ—2. (a beast) Which has already copulated.
(ଅସଙ୍ଗା—ବିପରୀତ)

ସଙ୍ଗାଇ ଦେବା—ପ୍ରାଦେ. (ପାଟଣା) କି—ଥୋଇ ଦେବା—
Saṅgāi debā To place; to put.

ସଙ୍ଗାଇବା—ପ୍ରାଦେ. (ପାଟଣା) କି (ସଂ. ସଂଗ୍ରହ)—ରଖିବା—
Saṅgāibā To keep.

ସଙ୍ଗା(ଙ୍ଗେ, ଙ୍ଗୋ)ଇବା—ଦେ. କି—ସଙ୍ଗାଇବା (ଦେଖ)
Saṅgā(ṅge, ṅgo)ibā Saṅghāibā (See)

ସଙ୍ଗା ଗାଈ—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ଗାଈ ବୃଷ-ସଂଗମ ପାଇଅଛି—
Saṅgā gāī A cow which has been co-habited or crossed by a bull.
ପାଳଧରାନ ଗାଈ **ଗାହୀ ହୁଇ ଗାୟ**

ସଙ୍ଗାଡ଼ି—ଦେ. ବି—ସଙ୍ଗାଡ଼ (ଦେଖ)
Saṅgārḍi Saṅghārḍi (See)

ସଙ୍ଗାଡ଼ିବା—ଦେ. ବି—ସଙ୍ଗାଡ଼ିବା (ଦେଖ)
Saṅgārḍibā Saṅghārḍibā (See)

ସଙ୍ଗାତ—ଦେ. ବି ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ସଙ୍ଗ = ସାହଚର୍ଯ୍ୟ; ସଙ୍ଗତ = ମିତ୍ରତା; ସଂଘାତ = ମିଳନ; ଭାବ୍ୟ ସମଗାଥ = ଯେ ସା(ସେ)ଙ୍ଗାତ ଦୁହେଁ ପରସ୍ପରର ଗାଢ଼ିକୁ ଅପରର ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସନ୍ତି ନାହିଁ)—୧ । ପରସ୍ପରର ସଙ୍ଗେ ଘନିଷ୍ଠ ବନ୍ଧୁତା ଦ୍ୱାରା (ସଙ୍ଗାତୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଧର୍ମତଃ ଆବଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A person connected with another; a close friend-by the establishment of a solemn friend ship; a sort of god-relationship or relationship of warm friends; god-brother. ୨ । ଘନିଷ୍ଠ ବନ୍ଧୁ; ମିତ୍ର; ସୁହୃଦ୍—2. A very close and intimate friend. [ଉ—ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ, ରକ୍ତସଂପର୍କ ବା ବିବାହ ଦ୍ୱାରା ସଂବଦ୍ଧସ୍ଥଳ ହୋଇ ନ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଧର୍ମରୁ, ଇଷ୍ଟ ଦେବତାଙ୍କ

ବା ମହାପ୍ରସାଦକୁ କିମ୍ବା ତୁଳସୀ ଆଦି ପବିତ୍ର ବସ୍ତୁକୁ ସାକ୍ଷୀ ରଖି ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ନାନାପ୍ରକାର ମିତ୍ରତା ସ୍ଥାପନ କରନ୍ତି । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ 'ସଙ୍ଗାତ' ମିତ୍ରତା ଏକତମ । ଯେଉଁ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ନାମ ଏକ, ସେମାନେ ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ 'ମିତ' ବସନ୍ତି । ଏହାଛଡ଼ା ସମ୍ପ୍ର, ସଙ୍ଗାତ ଆଦି ମଧ୍ୟ ବସନ୍ତି । ଆମ ଦେଶରେ 'ସଙ୍ଗାତ' ବସିବାଠାରୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମିତ୍ରତା ସ୍ଥାପନ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ।

ସାଧାରଣତଃ ବାଲ୍ୟକାଳରେ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ (ଦୁଇ ଜଣ ବାଳକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କିମ୍ବା ଦୁଇ ଜଣ ବାଳିକାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ) 'ସଙ୍ଗାତ' ମିତ୍ରତାର ସୂତ୍ରପାତ କରାଯାଏ ।

ପୁଣି ବତ୍ତଳ ଅମାବାସ୍ୟାଦିନ ବତ୍ତଳ, ଅଶୋକାଷ୍ଟମୀ ଦିନ ଓଣିକା କଢ଼ି, କୁମାରପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଚନ୍ଦ୍ର ନୈବେଦ୍ୟ ଗୃହ, ଗଙ୍ଗାଜଳ, ଗୋଦାବରୀଜଳ, ତୁଳସୀ, ପନ୍ଦ୍ରଭୋଗ ପ୍ରସାଦ, ଅଉଡ଼ା, ସରପୁଳି, ମହାପ୍ରସାଦ ପରସ୍ପର ଛୁଆଖୋଇ ହୋଇ ଦୁଇ ବ୍ୟକ୍ତି ଯଥାକ୍ରମେ ବତ୍ତଳ, ଓଣିକା, ଗୃହ, ଗଙ୍ଗାଜଳ, ଗୋଦାବରୀ, ତୁଳସୀ, ପନ୍ଦ୍ରଭୋଗ, ଅଉଡ଼ା, ସରପୁଳି, ମହାପ୍ରସାଦ ବସନ୍ତି ।

ଆଜି କାଲି ଲୋକେ ମହୁଲ, ଗୁଳରାଇ, ଫୁଲ, ଗୋଲାପ ଆଦି ମଧ୍ୟ ବିଥଦେଇ ହୋଇ ସେହି ନାମରେ ପରସ୍ପରକୁ ଡାକାଡାକି ହେବା ଦେଖାଯାଏ ।

ସଙ୍ଗାତ ବସିଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁରୁଷମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ସଙ୍ଗାତ, ସମ୍ବୋଧନ କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସଙ୍ଗାତଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ 'ସଙ୍ଗାତୁଣୀ' ବୋଲି ଡାକାଯାଏ, ମଧ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଏ ।

ସଙ୍ଗାତ ବସିବା ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାହ ଆଦି ଉତ୍ସବରେ ବେଭାର କିମ୍ବା ଆଦି ଚଳେ । ମୋ ସଙ୍ଗାତଙ୍କ ପୁଅ ମୋର ପୁତୁରା ଅଟେ ଏବଂ ମୋତେ ମୋ ସଙ୍ଗାତଙ୍କ ପୁଅ 'ମଉସା' ବୋଲି ଡାକିବ । 'ସଙ୍ଗାତ' ଆଦି ବସିଥିବା ବନ୍ଧୁମାନେ ପରସ୍ପରର ନାମ ଧରି ଡାକାଡାକି କରନ୍ତି ନାହିଁ ।] ପ୍ରାଦେ (ବାମଣ୍ଡା) ବି—ଦୌଣସି ପୁରୁଷର ଅପଣା ଶାଳୀକି ସମ୍ବୋଧନ କଲାବେଳେ ବ୍ୟବହୃତ ଡାକ—A term used by a male in addressing his wife's younger sister.

ସଙ୍ଗାତ ବସିବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଦୁଇ ଜଣ) ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ମହାପ୍ରସାଦ ବିଥଦେଇ ହୋଇ 'ସଙ୍ଗାତ' 'ମିତ୍ରତା' ସ୍ଥାପନ କରିବା—To open a solemn god-relationship between each other.
Sangāta basibā
ସାଙ୍ଗାତ ପାତାନ
मित्र होना, दोस्तहोना।

ସଙ୍ଗାତ ବାପା—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଅପଣା ସଙ୍ଗାତଙ୍କ ପିତା—Father of one's god-friend.
Sangāta bāpā
ସାଂଗାତେର ବାବା [ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାରେ ଏହାଙ୍କୁ 'ମଉସା' ବୋଲି ଡାକନ୍ତି ।]
मित बाप

ସଙ୍ଗାତ ବେଭାର—ଦେ. ବି—ଦୁଇ ସଙ୍ଗାତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଥଦେଇ ହେବା ବେଭାର ବା ଉପଢୌକନ—
Sangāta bebhāra
ସାଂଗାତ ତତ୍ତ୍ୱ Gifts or presents exchanged between two god-friends.
दोस्ती व्यवहार

ସଙ୍ଗାତ ମିତ୍ର—ଦେ. ବି (ଏକାର୍ଥକ ସମ୍ବନ୍ଧର)—ମହାପ୍ରସାଦ ବନ୍ଧୁତା—Sangāta maitra
ସାଂଗାତ ମିତା
(ସଙ୍ଗାତ ମିତ—ଅନ୍ୟରୂପ)
दोस्ती मैत्री Sworn friendship

ସଙ୍ଗାତ ମର୍ଯ୍ୟାଦା—ଦେ. ବି—ବିବାହାଦି ଉତ୍ସବରେ କିମ୍ବା ଦିତ Sangāta marjyādā
ସଙ୍ଗାତଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ବସ୍ତ୍ରୋପହାର—Present of cloth mad e to a god-friend on festive occasions.
ସାଂଗାତେର ମାନ(ମର୍ଯ୍ୟାଦା)
दोस्तकि मान मर्यादा

ସଙ୍ଗାତୁଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ସଙ୍ଗାତଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ—1. The wife of one's god-friend. [ଦ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗାତଙ୍କ ସାଙ୍ଗାତୀ, ସାଙ୍ଗାତ୍ନୀ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ 'ସଙ୍ଗାତ' ବୋଲାଯାଏ ।]
Sangātuṇī
संघातिनी ୨ । ପ୍ରେୟସୀ—2. A beloved lady.

ସଙ୍ଗା ବଳଦ—ଦେ. ବି (ସଂ. ସଙ୍ଗ + ବଳୀବର୍ଦ୍ଦ)—ଶଗଡ଼ବୁହା ବଳଦ—A draft bullock; a bullock drawing the cart.
Sangā balada
ଯୋତା ବଳଦ
गाडीबैल

ସଙ୍ଗିତ—ଦେ. ବି. ପୁଂ (ସ. ସଙ୍ଗ)—ସହଗମୀ; ଏକ ସଙ୍ଗରେ ଚଳଣକାରୀ—Travelling or moving together.
Sangita
ସଙ୍ଗୀ संगी
(ଉ—ଅସଙ୍ଗରେ ସଙ୍ଗୀତ(ତା), (ସଙ୍ଗିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅସଙ୍ଗରେ ସଙ୍ଗ କଲେ କାଠଘଣ୍ଟ ଲମ୍ବିତ(ତା)—ଛଗ ।)

ସଙ୍ଗିନ୍(ନି)—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ସଙ୍ଗୀନ୍)—ବନ୍ଧୁକର ଅଗରେ ନଳର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଗୁଞ୍ଜା ହୋଇଥିବା ମୁନିଆଁ ସଙ୍ଗୀନ ବଳ୍ଲମର ଅସ୍ତ୍ର (ଏଥିରେ ଭୁସାଯାଏ); ବନ୍ଧୁକ ସଲଗ୍ନ ଶ୍ରେଣୀ—Bayonet. (ଉ—ବାସ୍ତଲ୍ୟେ ନ ବାନ୍ଧ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଚିତ୍ତ, ବିଦେଶି-ସଙ୍ଗିନେ କଲ୍ଲ ତାଙ୍କ ଖିତ—ରାଧାନାଥ. ଦରବାର ।) ବୈଦେ. ବିଣ (ଫା. ସଙ୍ଗୀନ୍ = ପଥରରେ ତିଆରି, ଡେଣ୍ଟ ଦୃଢ଼)—୧ । ଗୁରୁତର—
Sangin(ni)
ସଙ୍ଗୀନ
संगीन
1. Serious. (ଉ—ସଙ୍ଗିନ୍ ମକଦମା ।) ୨ । ଖୁବ୍ ଭାରୀ—2. Heavy; weighty. (ଉ—ସଙ୍ଗିନ ବୋଝ ।) ୩ । ଅତି କଠୋର—3. Very hard. (ଉ—ସଙ୍ଗିନ୍ ସଜା ।) ୪ । କଷ୍ଟ ସାଧ—4. Difficult. (ଉ—ସଙ୍ଗିନ୍ କାମ ।) ୫ । ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ—5. Full of responsibility. (ଉ—ସଙ୍ଗିନ୍ ଗୁରୁତ୍ୱ ।) ୬ । ଅସାଧାରଣ—6. Extraordinary. (ଉ—ସଙ୍ଗିନ୍ ଘଟନା ।) ୭ । ମୋଟା ଓ ମଜବୁତ—7. Coarse and strong. (ଉ—ସଙ୍ଗିନ୍ ଲୁଗା ।) ୮ । ଖୁବ୍ ମଜବୁତ; ସୁଦୃଢ଼—8. Very strong. (ଉ—ସଙ୍ଗିନ୍ ମୂଳଦୁଆ ।)

ସଙ୍ଗିନ୍ ଅବସ୍ଥା—ଦେ. ବି—ଅତି ସାଙ୍ଘାତିକ ବା ଗୁରୁତର ଅବସ୍ଥା—Very fatal or serious condition.
Sangin abasthā
ସଙ୍ଗୀନ ଅବସ୍ଥା
संगीन अवस्था

ସଙ୍ଗିନ୍ କାର୍ଯ୍ୟ(କାମ) — ଦେ. ବ — ଅତି କଷ୍ଟରେ ସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ—
Sangin kārjya(kāma) An uphill work.
সঙ্গীন কাজ **संगीन काम**

ସଙ୍ଗିନ୍ ଧାରୀ — ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ଫା. ସଙ୍ଗିନ୍ + ସ. ଧାରିନ୍) —
Sangindhārī ବନ୍ଦୁକର ଛେଦ ଧରିଥିବା (ସୈନିକ) —
(ସଙ୍ଗିନ୍ଧାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Armed with bayonets.
সঙ্গীনধারী **संगीनधारी**

ସଙ୍ଗିନ୍ ବେଳ(ଳା) — ଦେ. ବ — ଭାରି ବିପଦ ଆଶଙ୍କା କରାଯାଉଥିବା
Sangin bela(lā) ସମୟ—Critical moment.
সঙ্কট সময় **विपद् समय**

ସଙ୍ଗିନ୍ ମକଦ୍ଦମା(ମାମଲା) — ବୈଦେ. ବ (ଫା. ସଙ୍ଗୀନ୍ + ମୁକଦ୍ଦମା;
Sangin makaddamā(māmalā) ମୁଆମିଲା)—ଗୁରୁତର
(ସଙ୍ଗିନ୍ କେସ୍—ଅନୟରୂପ) ମକଦ୍ଦମା—Serious case. (ଉ—
ସଙ୍ଗୀନ ମକଦ୍ଦମା, ସଙ୍ଗୀନ ମାମଲା ...ଏବଂ ମାମଲା ଭାରି ସଙ୍ଗିନ୍ ଥିବା
संगीन मुकद्दमा ଲିହାଜ । ଫକୀରମୋହନ, ଛମାଣ ଅଠଗୁଣ ।)

ସଙ୍ଗିନୀ — ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଙ୍ଗିନ୍ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ) — ୧ । ସଙ୍ଗୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Sangini 1. Feminine of 'Sangī'. (ଉ—ନୁହଇ
(ସଙ୍ଗୀ—ପୁଂ) କେବଳ ମୁହଁ ସମ୍ପଦ-ସଙ୍ଗିନୀ ପାଣ୍ଡବର । ରାଧାନାଥ,
ମହାଯାତ୍ରା ।] ୨ । ବୟସ୍ୟା; ସଜନୀ—2. A female
companion. (ଉ—କ ନାଦରେ ପ୍ରାଣସଙ୍ଗିନୀ । ଶୁଭ୍ରଛ
ଚନ୍ଦ୍ରାଞ୍ଜନେ । ସଙ୍ଗୀତ ।)

ସଙ୍ଗିବା — ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ସଙ୍ଗ) — ସଂଘିବା (ଦେଖ)
Sangibā Sanghibā. (See)

ସଙ୍ଗୀରମାଣ — ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍ + ଗୃ. ଧାତୁ = ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିବା +
Sangīramāṇa କର୍ତ୍ତୃ. ଆନ) ପ୍ରତିଜ୍ଞାକାରୀ—Promising.
(ସଙ୍ଗୀରମାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଙ୍ଗୀ — ସ. ବ. ପୁଂ (ସଙ୍ଗ + ଅଣ୍ଟ ଅର୍ଥରେ, ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ) —
Sangī ୧ । ସହଚର; ବୟସ୍ୟ; ସଙ୍ଗାତ—1. Companion.
(ସଙ୍ଗିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । କର୍ମସଙ୍ଗୀ; ଯେଉଁମାନେ ଏକ ସଙ୍ଗରେ
କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି—2.Fellow-worker. ୩ । ପଢ଼ାସଙ୍ଗୀ;
ଶିକ୍ଷା ସହଚର—3. Class-friend; fellow
student. ୪ । ଖେଳସଙ୍ଗ; କ୍ରୀଡ଼ା ସହଚର—
4. Play-mate; play-fellow. ସ. ବିଣ—
୧ । ସମବ୍ୟାହାରୀ; ସଙ୍ଗବିଶିଷ୍ଟ—1. Accompany-
ing; having the companionship of. ୨ ।
ଆସକ୍ତ—2. Devoted to; attached to. ୩ ।
କୌଣସି ବସ୍ତୁରେ ସଂସକ୍ତ—3. Attached to any-
thing.

ସଙ୍ଗୀତ (ଇତ୍ୟାଦି) — ସ. ବିଣ ଓ ବ — ସଂଗୀତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sangīta (e Samgīta etc. (See)

ସଙ୍ଗୀତି — ସ. ବ — ସଂଗୀତି (ଦେଖ)
Sangīti Samgīti. (See)

ସଙ୍ଗୀର୍ଣ୍ଣ — ସଂ. ବିଣ — ସଂଗୀର୍ଣ୍ଣ (ଦେଖ)
Sangīrṇṇa Samgīrṇṇa. (See)

ସଙ୍ଗୁପ୍ତ — ସଂ. ବିଣ — ସଂଗୁପ୍ତ (ଦେଖ)
Sangupta Samgupta. (See)

ସଙ୍ଗୁପ୍ତି — ସଂ. ବ — ସଂଗୁପ୍ତି (ଦେଖ)
Sangupti Samgupti. (See)

ସଙ୍ଗୂର୍ଦ୍ଧ — ସଂ. ବିଣ — ସଂଗୂର୍ଦ୍ଧ (ଦେଖ)
Sangūrdha Samgūrdha. (See)

ସଙ୍ଗୃହୀତ — ସଂ. ବିଣ — ସଂଗୃହୀତ (ଦେଖ)
Sangṛuhīta Samgṛuhīta. (See)

ସଙ୍ଗେ — ଦେ. କ୍ରି: ବିଣ. (ଫା. ସଙ୍ଗ) — ୧ । ସହ; ସହିତ; ସଙ୍ଗରେ—
Sange 1. With; along with. [ଉ—ଭୀମ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ
ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗଦା ଯୁଦ୍ଧ କଲେ ।] ୨ । ମିଳିତ ହୋଇ;
साथमें ମିଶ୍ରିତ ହୋଇ—2. Together with; mixed
with. [ଉ—କଫ ହେଲେ ପିପୁଳ ଗୁଣ୍ଡା ସଙ୍ଗେ ମହୁ
ଖାଇବା] ୩ । ସମବ୍ୟାହାରରେ—3. In the
company of. [ଉ—ମୁଁ ରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯିବି ।]

ସଙ୍ଗେଇ ଦେବା — ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଭଳସ୍ୱର) କ୍ରି — କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ
Sangei debā ସଯତ୍ନରେ ରଖିବା; ସାଇତିବା—To keep
a thing carefully.

ସଙ୍ଗେ କରି — ଦେ. ଅ — ସଙ୍ଗରେ ଘେନି — Taking one into
Sange kari company. [ଉ—ମିଳ ବସିଲା ତା ଅବୋଧ,
ସଙ୍ଗେ କରେ, ସଙ୍ଗେ ନିଏ ମୃତ୍ୟୁ ଦେବତା ସଙ୍ଗେ କରି । ଜଗନ୍ନାଥ,
साथ करके ଭାଗବତ ।]

ସଙ୍ଗେଣ — ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ. (ପଦ୍ୟ) — ସଙ୍ଗେ (ଦେଖ) — Sange
Sangeṇa (See) [ଉ— ମାତା କହିଲେ ବିଡ଼ମ୍ବଣ । ସ୍ନେହ ସେ
ମାତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେଣ । ପ୍ରାଚୀ. ପ୍ରେମଭକ୍ତି ବ୍ରହ୍ମଗୀତା ।]

ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗ — ପ୍ରାଦେ. ଅ. (ଇତଡ଼ି ଭାଷା) — ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ (ଦେଖ)
Sange sang With; along with.

ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ — ଦେ. ଅ — ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ (ଦେଖ)
Sange sange Sānge sānge (See)

ସଙ୍ଗୋପକ — ସ. ବିଣ. ପୁଂ — ସଂଗୋପକ (ଦେଖ)
Sangopaka Samgopaka (See)

ସଙ୍ଗୋପନ — ସଂ. ବ — ସଂଗୋପନ (ଦେଖ)
Sangopana Samgopana (See)

ସଙ୍ଗ୍ରହ (ଇତ୍ୟାଦି) — ସଂ. ବ — ସଂଗ୍ରହ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sangraha (etc) Samgraha etc. (See)

ସଙ୍ଗ୍ରହଣ — ସଂ. ବ — ସଂଗ୍ରହଣ (ଦେଖ)
Sangrahaṇa Samgrahaṇa (See)

ସଙ୍ଗ୍ରହଣୀ — ସଂ. ବ — ସଂଗ୍ରହଣୀ (ଦେଖ)
Sangrahaṇī Samgrahaṇī (See)

ସଙ୍ଗ୍ରହିବା — ଦେ. କ୍ରି. (ପଦ୍ୟ) — ସଂଗ୍ରହିବା (ଦେଖ)
rahibā ସଂଗ୍ରହ Samgrahibā (See)

ସଙ୍ଗ୍ରହୀତା — ସ ବିଣ. ପୁଂ — ସଂଗ୍ରହୀତା (ଦେଖ)
Sangrahītā Samgrahītā (See)

ସଙ୍ଗ୍ରାମ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ, ବି—ସଂଗ୍ରାମ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Saṅgrāma (etc) Saṁgrāma etc. (See)

ସଙ୍ଗ୍ରହ—ସଂ. ବି—ସଂଗ୍ରାହ (ଦେଖ)
Saṅgrāha Saṁgrāha (See)

ସଙ୍ଗ୍ରାହକ—ସଂ, ବିଣ, ପୁଂ—ସଂଗ୍ରାହକ (ଦେଖ)
Saṅgrāhaka (ସଙ୍ଗ୍ରାହିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Saṁgrāhaka (See)

ସଙ୍ଗ୍ରାହୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସଂଗ୍ରାହୀ (ଦେଖ)
Saṅgrāhī (ସଙ୍ଗ୍ରାହିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Saṁgrāhī (See)

ସଙ୍ଘ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବି—ସଂଘ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Saṅgha (etc) Saṁgha etc. (See)

ସଙ୍ଘଟ—ଦେ ଓ ସଂ. ବି—ସଂଘଟ (ଦେଖ)
Saṅghaṭa Saṁghaṭa (See)

ସଙ୍ଘଟା—ସଂ. ବି—ସଂଘଟା (ଦେଖ)
Saṅghaṭā Saṁghaṭā (See)

ସଙ୍ଘଟିକା—ସଂ. ବି—ସଂଘଟିକା (ଦେଖ)
Saṅghaṭikā Saṁghaṭikā (See)

ସଙ୍ଘଟିତ—ସଂ. ବିଣ—ସଂଘଟିତ (ଦେଖ)
Saṅghaṭita Saṁghaṭita (See)

ସଙ୍ଘଟ୍ଟ—ସଂ. ବି—ସଂଘଟ୍ଟ (ଦେଖ)
Saṅghaṭṭa Saṁghaṭṭa (See)

ସଙ୍ଘଡ଼—ଦେ. ବିଣ—ସଂଘଡ଼ (ଦେଖ)
Saṅgharḍa Saṅgharḍa (See)
(ଅସଙ୍ଘଡ଼—ବିପରୀତ)

ସଙ୍ଘନ—ସଂ. ବିଣ—ସଂଘନ (ଦେଖ)
Saṅghana Saṁghana (See)

ସଙ୍ଘର୍ଷ—ସଂ. ବି—ସଂଘର୍ଷ (ଦେଖ)
Saṅgharsha Saṁgharsha (See)

ସଙ୍ଘସ—ସଂ. ବି—ସଂଘସ (ଦେଖ)
Saṅghasa Saṁghasa (See)

ସଙ୍ଘା—ଦେ. ବି—୧ । (ସଂ. ସନ୍‌ଜ୍ ଧାତୁ=ସଂଲଗ୍ନ ହେବାରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ
Saṅghā 'ସଙ୍ଘ' ଶବ୍ଦ; କାରଣ ସଙ୍ଘାରେ ଏକ ସଙ୍ଗେ ଅନେକ
ମଁଗା, ମଁଚା ଗୁଡ଼ିଏ ବାଉଁଶ ପଡ଼ିଥାଏ; କିମ୍ବା ସଂ. ସଙ୍ଘ=ସମୂହ
ମଚାନ କାରଣ ଅନେକ ବ । ଶ ପକାଇ ସଙ୍ଘା ତିଆରି କରାଯାଏ)—
ଗୃହ ଘରର ତ୍ରିକୋଣାକାର ଗୃହର ତଳେ ଓ ପରସ୍ପର
ବିପରୀତ କାନ୍ଥମାନଙ୍କ ଉପରେ ଗୁଡ଼ିଏ ବାଉଁଶକୁ ଲଗାଲଗି
କରି ଅଡ଼ିବାଗରେ ପକାଇ ତିଆରି କରାଯିବା ଭିଡ଼—
1. A scaffolding or staging consisting of bamboos put below the triangular portion of the thatch and plaited together, on the tops of opposite walls crosswise and used to store fuel etc. [ଦ୍ର—ଏହି ସଙ୍ଘାରେ ଶୁଖିଲା ନଡ଼ିଆ ରଖି ଦେଲେ ବଳା-କେତେ ବାଦ୍ ନଡ଼ିଆମଧ୍ୟରୁ ପାଣି ମରିଯାଇ ଉକ୍ତ ନଡ଼ିଆମାନ 'ଟୁକୁଡ଼' ହୋଇଯାଏ । ଗୁହାଳ ଘରେ ଓ ରୋଷେଇ ଘରେ ସଙ୍ଘା ତିଆରି କରାଯାଏ । କାରଣ ସେଥିରେ ରଖାଯିବା ଜାଳ କାଠ ଓ ଘଷି ଆଦି ଉକ୍ତ ଗୃହ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଚୂଲିରୁ ଓ ନିଆଁରୁ ଉଠିବା ଧୂଆଁ ଦ୍ୱାରା ଶୀଘ୍ର ଶୁଖିଯାଏ ।] ୨ । ଗଛରୁ ତୋଳାଯିବା ନଡ଼ିଆମାନଙ୍କୁ ଶୁଖାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ହୋଇ ପୋତାଇଥିବା ବାଉଁଶ—2. Rows of single bamboos erected on the floor, to
ଖୁଟି which pairs of whole cocoanuts are attached (one pair over the other) so as to cause the newly plucked cocoanuts to become dry. [ଦ୍ର—ଗଛରୁ ତୋଳା ଯାଇଥିବା ନଡ଼ିଆ ସବୁକୁ ଗୋପା ଲାଗି ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ଆଣି ଉକ୍ତ ଗୋପାରୁ ଟିକିଏ ଲେଖାଏଁ ଛେଲି ବା ଲସିକୁ କାଢ଼ି ଦୁଇଟି ନଡ଼ିଆର ଲସିକୁ ଗଇଁଠାଇ ଉକ୍ତ ନଡ଼ିଆ ଦୁଇଟିକୁ ପରସ୍ପର ସହିତ ସଂଲଗ୍ନ କରାଯାଏ । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକୁ 'ସିଦୋଳିବା' କହନ୍ତି । ଏହିପରି ସିଦୁଳା ହୋଇଥିବା ନଡ଼ିଆର ଯୋଡ଼ାମାନଙ୍କୁ ଭୂଇଁରେ ପୋତା ହୋଇଥିବା ବାଉଁଶ (ସଙ୍ଘା) ଦେହରେ ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଛନ୍ଦ ରଖାଯାଏ । ଏପରି ରଖିବା ଦ୍ୱାରା ନଡ଼ିଆ ସତ୍ୱ ଶୁଖିବାକୁ ଅଳ୍ପସମୟ ଲାଗେ ।] ୩ (ସଂ. ସଂଗମ)—
ପାଳ ଧରା ସଙ୍ଗିବା; ଗାଈ ସହିତ ବୃଷର ସଂଗମ—3. Cohabita-
ସଂଗ tion of a bull with a cow. ଦେ. ବିଣ—୧ । (ସଂ.ସଙ୍ଗ; ଶକଡ଼ ସଙ୍ଗେ ବଳଦ ସଂଯୋଜିତ ହେଉଥିବାରୁ)
ଯୋତା —ଶକଟବାହୀ (ବଳଦ)—1. Drawing a cart
ଶକଟବାହୀ (bull). ୨ । ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ.ସଙ୍ଗମ) ବୃଷ ସହିତ ସହବାସ
ପାଳ ଧରାନ କରିଥିବା ଗାଈ-2. Having been cohabited
ସଁଢିଯାଇ ହୁଇ by a bull (cow). ୩ । ପୁଂ. (ସଂ. ସଙ୍ଗମ) ଗାଈ
(ଅସଙ୍ଗା—ବିପରୀତ) ସଙ୍ଗେ ସହବାସ କରିଥିବା (ବୃଷ)-3. Having cohabited with a cow (bull). ପ୍ରାଦେ—୧ । (ସମ୍ବଲପୁର) କାନ୍ଥକୁଣ୍ଡ—1. Wall-niche. ୨ । (ସିଂହଭୂମ) ସଙ୍ଗା (ଦେଖ)—2. Saṅgā (See) ୩ । (ସମ୍ବଲପୁର) ଜିନିଷ ରଖିବା ପାଇଁ କାନ୍ଥରେ ମରା ଯାଇଥିବା ପଟା—3. A wooden plate attached to a wall and used as bracket.

ସଙ୍ଘା(ଙ୍ଗେ, ଙ୍ଘୋ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । 'ସଙ୍ଗିବା' କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ
Saṅghā(ṅghe, ṅgho)ibā ରୂପ—1. The causa-
ପାଳ ଧରାନ tive form of 'Saṅghibā'. ୨ । ଗାଈକୁ ବୃଷ
ସଁଢିଯାନା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗମ କରାଇବା—2. To cause a cow
ମେଳାନ to be cohabited by a bull. ୩ । (ସଂ. ସନଜ୍
ସଂଯୋଗ କରାନା ଧାତୁ) ସଂଯୋଜିତ କରାଇବା—3. To cause to be joined. ୪ । ମିଳାଇବା; ମିଳିତ କରାଇବା—4. To cause to meet.

ସଙ୍ଘା କାଠ—ପ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମ) ବି—ଗୃହ ତଳେ ଥିବା ଘରର
Saṅghā kāṭha ପ୍ରଧାନ ମୋଟ କାଠ; ଉତ୍ତ—Beam of
(a house over which perpendicular props are erected to heald up the thatch.

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ଌ	ଏ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	ଖ	ଚ	ଶ,ଷ	ଫ	ଇୟ	ଉଅ	ନ୍ନ
୨	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୁ	ଐ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଫ	ନ୍ନ

ସଙ୍ଘାଡ଼—ଦେ. ବ (ସ. ସଙ୍ଘଟିକା, ପ୍ରା· ସଙ୍ଘାଡ଼=ଯୋଡ଼ା)—୧ । Sanghārḍi ଯଜ୍ଞୋପବୀତ ତିଆରି କରିବା ପାଇଁ ସୂତାକଠା ଯୋଡ଼ା, ତ୍ରିଦଣ୍ଡୀ ହୋଇ ମୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା ପଇତା ସୂତାର ଦୁଇପଟ ଜୋଡ଼ା ବା ଦୁଇଟି ମୋଡ଼ା—1, Two rolls of thread twisted for being prepared into a Brahman's sacred thread. [ଦ୍—ଜୀବତ୍‌ପିତୃକ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଏକ ସଙ୍ଘାଡ଼ ବା ଦୁଇ ପଟ ପଇତାସୂତାଦ୍ୱାରା ଛଅଖିଅ ଉପବୀତ ତିଆରି କରି ପିନ୍ଧନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ଶ୍ରାଦ୍ଧ ତର୍ପଣାଦି କରନ୍ତି ଓ ମୃତପିତୃକ, ସେମାନେ ଦେଢ଼ ସଙ୍ଘାଡ଼ ବା ତିନି ପଟ ପଇତାସୂତାରେ ନଅ ଖିଅ ଉପବୀତ ତିଆରି କରି ପିନ୍ଧନ୍ତି । ଏହି ନଅ ଖିଅ ମଧ୍ୟରୁ ଛଅ ଖିଅ ଉପବୀତ ଓ ଅନ୍ୟ ତିନି ଖିଅ ଉତ୍ତରୀୟରୂପେ କଳ୍ପିତ ହୁଏ ।] ୨ (ସ·ସଙ୍ଘଟ,ସଙ୍ଘଟନ-ମିଶ୍ରଣ, ଯୋଜନ) ଏକାଥରକେ ଚିତାଗ୍ନିରେ ମୁହାଁଯିବା ତାଡ଼ା କାଷ୍ଠଖଣ୍ଡମାନ—2. A quantity of fuel which is sufficient to maintain the cremation fire at a time. ୩ । (ସ. ସଙ୍ଘଟିକା=ଯୁଗ୍ମ, ଯୋଡ଼ା) ଯୋଡ଼ା ମଞ୍ଜି ଶୁଖୁଆର ବା ମାଛମଞ୍ଜିର ଦୁଇଟି ନୋଳା—3 A pair of fish-roes; two tubes of fish spawn. [ଦ୍—ମାଛର ମଞ୍ଜିଟି ଦୁଇ ଫାଳଥ, ଅର୍ଥାତ୍ ଦୁଇଟି ନୋଳାଯୁକ୍ତ । ଏହି ନୋଳାଦ୍ୱୟକୁ 'ସଙ୍ଘାଡ଼, ବୋଲାଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ନୋଳା ଗୋଟିଏ ସୂକ୍ଷ୍ମ ଚର୍ମାବରଣ ମଧ୍ୟରେ ଥାଏ ଏବଂ ଦୁଇଟିଯାକ ନୋଳା ଏକ ସ୍ଥାନରେ ପରସ୍ପର ସହିତ ସୂକ୍ଷ୍ମଚର୍ମାବରଣ ଦ୍ୱାରା ସଂଲଗ୍ନ ହୋଇ ଥାଏ । ସେହି ସଂଯୋଜକ ଚର୍ମାବରଣକୁ ଛିଣ୍ଡାଇ ଦେଲେ ତାହା ପୃଥକ୍ ହୋଇ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଦୁଇଟି ନୋଳା ହୁଏ ।]

ସଙ୍ଘାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ସ. ସଙ୍ଘଟ)—୧ । ବହୁ ପଦାର୍ଥକୁ ବା ବହୁ Sanghārḍibā ଉପାଦାନକୁ ଏକତ୍ର ମିଶ୍ରିତ କରିବା—1. To ମିଶାଇଏ ଦେଓୟା, ମେଶାନ mix up many materials. **ମିଳାନା** ୨ । ତିଅଣରେ ପଡ଼ିଥିବା ତିନି ତିନି ପ୍ରକାରର ପରିବା ଅଦି ସିଝିଗଲା ପରେ ତାହାକୁ ଗୋଳାଇ ବା ଘାଣ୍ଟି ମିଶାଇ ଦେବା; ତିଅଣକୁ ଘୋରିବା ବା ଘୋଟିବା—2. To reduce the boiling curry into a consistent mixture by agitating the boiled ingredients. ୩ । ନବପ୍ରସୂତା ଗାଈ ନିଜ ବାଛୁରିକୁ ନ ଅଦରିଲେ ବା ସ୍ତନରୁ ଦୁଧ ଦୁହାଁଇ ନ ଦେଲେ, କିମ୍ବା ଗାଈର ବାଛୁରି ମରିଗଲେ ଗାଠାରୁ ଦୁଧ ଦୁହିଁବା ପାଇଁ ତା ନିଜର ବାଛୁରି ପରି ଅନ୍ୟ ଗାଈର ବାଛୁରିକୁ ଅଥବା ବାଛୁରିର ଗୋଟିଏ ମୂର୍ତ୍ତି କରି ତାକୁ ଗାଈ ଆଗରେ ଠିଆ କରାଇ ସେହି ନକଲି ବାଛୁରି ଦେହରେ ମହୁ, ଲୁଣ ଅଦି ଲୋଭନୀୟ ପଦାର୍ଥ ଲଗାଇ ଗାଈକୁ ଚଟାଇ ଓ ବୁଚୁଡ଼ାଳ ମାରି ଗାଈକୁ ଅଇଁସିବା, କୋମଳ ବଚନ କହିବା ଓ ଏତଦ୍ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା; ଗାଈକୁ ସୁଧାରିବା—3. To employ various means to a milch-cow which is not allowing herself to be milked, in order that she can be easily milked. ୪ । ଦୁଇଟି ଯୋଡ଼ାବାଁଧା ଗୋରୁଙ୍କୁ ପଦାରେ ପରସ୍ପର ସହିତ ଛନ୍ଦ କଣରେ ବା **ଜୋଡ଼ନା** ପଡ଼ିଆରେ ଚରିବା ପାଇଁ ଛାଡ଼ି ଦେବା—4. To tie two cattle together and leave them for grazing in jungle or field.

ସଙ୍ଘାତ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ. ବ—ସଂଘାତ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Saṅghāta (etc) Saṁghāta etc. (See)

ସଙ୍ଘାତି—ଦେ. ବିଣ—ସଂଘାତି (ଦେଖ)
Saṅghātī Saṁghātī. (See)

ସଙ୍ଘାର—ଦେ. ବ—ସଂଘାର (ଦେଖ)
Saṅghāra Saṁghāra. (See)

ସଙ୍ଘାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଂଘାରିବା (ଦେଖ)
Saṅghāribā Saṁghāribā. (See)

ସଙ୍ଘିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସ. ସଙ୍ଗ, ସଙ୍ଗମ=ମୈଥୁନ)—(ବୃଷ) ଗାଈକୁ Saṅghibā ମୈଥୁନ କରିବା—(a bull) To copulate **ପାଳଦେଓୟା** with a cow. [ଦ୍—ଗାଈର ଋତୁକାଳ ହେଲେ **ନାଁଘନା** ତାକୁ 'ବତର ପଡ଼ିଛି' ବୋଲି କହନ୍ତି । ବତର ପଡ଼ିବା ଗାଈକୁ ଷଣ୍ଢ ସଙ୍ଗମ କଲେ ଉକ୍ତ ଗାଈ 'ବଏ ଗଲା' (ସଂ. ପାଲ ନିଲ) ବୋଲି କହନ୍ତି । ଗାଈ ଥରେ ବଏ ଯିବା ପରେ ଗର୍ଭବତୀ ନ ହେଲେ ଗାଈ 'ଲେଉଟାଇଲା' ବୋଲି କହନ୍ତି ।]

ସଙ୍ଘୁଷିତ—ସଂ. ବିଣ—ସଂଘୁଷିତ (ଦେଖ)
Saṅghushita Saṁghushita. (See)

ସଙ୍ଘୁଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ—ସଂଘୃଷ୍ଟ (ଦେଖ)
Saṅghushṭa Saṁghṛushṭa. (See)

ସଙ୍ଘୃଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ—ସଂଘୃଷ୍ଟ (ଦେଖ)
Saṅghṛushṭa Saṁghṛushṭa. (See)

ସଙ୍ଘେନିବା—ଗ୍ରା· କ୍ରି—ସଙ୍ଗେ ଘେନିବା ବା ନେବା—To take Saṅghenibā with; to be accompanied by.
ସଙ୍ଗେ ଲଓୟା **साथमे लेना**

ସଚ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ସଂବନ୍ଧ କରିବା—1. To form connec- Sach (root) tion. ୨ । ଅପ୍ୟାୟିତ କରିବା—2. To please; to oblige.

ସଚକିତ—ସଂ. ବିଣ (ସ=ସହିତ+ଚକିତ=ଭୟ, ଉଦ୍ୱେଗ; Sachakita ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ତ୍ରସ୍ତ; ଅଣ୍ଟଚାଁଣ୍ଟ— 1. Startled; frightened. ୨ । ସାବଧାନ; ଜାଗ୍ରତ୍— 2. Vigilant. ୩ । ଭୀରୁ—3. Timid.

ସାଧାରଣ ଭାବେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ଏଚକ୍ଷିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ଚକ୍ଷିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚକ୍ଷିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଚକ୍ଷିତ ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚକ୍ଷିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଇ'ଖୋଜିବେ; 'ମୁତ' ନ ମିଳିଲେ 'ମୁତ'ଖୋଜିବେ; 'ବଧୂ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗର୍ଣ୍ଣ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ଗ' ଦେଖିବେ; 'ଅଲବତ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍‌ବତ୍' ଦେଖିବେ

ସଚକିତ ନୟନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; କର୍ମଧାରୟ; ସ + ଚକିତନୟନ; ଅମ୍ବା ସଚକିତ + (ସଚକିତ ଦୃଷ୍ଟି—ଅନ୍ୟରୂପ) ନୟନ; ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି ବା [ସଚକିତ ନୟନା, ସଚକିତ ଦୃଷ୍ଟି—ସ୍ତ୍ରୀ] ବହୁବ୍ରୀହି)—ସଭୟ ଦୃଷ୍ଟି; ଯାହାର ନୟନ ଭୟଯୁକ୍ତ ହୋଇଥାଏ—
Sachakita nayana Having a frightened look.

ସଚଞ୍ଚଳ—ସଂ. ବିଣ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସହିତ+ଚଞ୍ଚଳ=ବାୟୁ)—ବାୟୁଯୁକ୍ତ; ପବନଯୁକ୍ତ—Airy; windy. ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. 'ଚଞ୍ଚଳ'ର ଅଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରୟୋଗ) —ଚଞ୍ଚଳ—Restless.
Sachañchala

ସଚଟ୍(ଟ)—ଦେ. ବିଣ—ସଚ୍ଚୋଟ (ଦେଖ)
Sachaṭ(ṭa) Sachoṭa. (See)

ସଚରାଚର—ସଂ. ବିଣ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସହିତ+ଚରାଚର=ସ୍ଥାବରସ୍ଥାବର)—ସ୍ଥାବରସ୍ଥାବର ସହିତ ବର୍ତ୍ତମାନ; ସ୍ଥାବର ଓ ଜଙ୍ଗମଯୁକ୍ତ (ପୃଥିବୀ)—(the world) Comprising all the moveable and the immoveable things. ଦେ. ବିଣ—ସଚରାଚର ୧ । ସମସ୍ତ; ସମଗ୍ର—1. All. ୨ । ଜଗତରେ ସର୍ବତ୍ର ଦେଖାଯିବା—2. Universal. ଦେ. ବି—ସଚରାଚର ୧ । ବିଶ୍ୱସୃଷ୍ଟି; ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ—1. The Creation; the Universe. ୨ । ସୃଷ୍ଟ ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ; ସ୍ଥାବର ଓ ଜଙ୍ଗମ ବସ୍ତୁସବୁ—2. All created things, moving and lifeless. [ଉ—ସଚରାଚର କସେ ଯହୁଁ, ସେ ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରତିମା ଯେ ହୋଇ—ଜଗଲାଥ. ଭାଗବତ ।] ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ସାଧାରଣତଃ—1. Ordinarily; commonly ୨ । ଏହି ପୃଥିବୀରେ—2. In this world. ୩ । ଏହି ସୃଷ୍ଟିରେ—3. In the creation. (ଯଥା—ସଚରାଚର ଏହା ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ବୃଦ୍ଧ ପିତାମାତାଙ୍କୁ ବୟଃପ୍ରାପ୍ତ ଯୋଗ୍ୟ ସନ୍ତାନ ପାଳନ କରନ୍ତି ।)
Sacharāchara

ସଚଳ—ସଂ. ବିଣ (ସ=ସହ+ଚଳ=ଗତିଶୀଳତା, ଚଞ୍ଚଳ୍ୟ; ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—ଚଳନଶୀଳ; ଗତିଶୀଳ—Moving (ଅଚଳ—ବିପରୀତ) ସଚଳ ଦେ. ବିଣ—ସଚ୍ଛଳସମ୍ପନ୍ନ (ଅବସ୍ଥା)—ଚଳତାପୁରଜା, ସଂପନ୍ନ Well-to-do. (ଉ—ତାଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା ବେଶ୍ ସଚଳ ।)
Sachala

ସଚଳ ଜାତି—ଦେ. ବି—ଘାଣିଚୁଆଁ ଜାତି; ଉଚ୍ଚ ଜାତି—
Sachala jāti ଜଳଚଳ ଜାତି ସଚଳ ଜାତି High caste.

ସଚ ଲବଣ—ଦେ. ବି (ସଂ. ସୌବର୍ଚ୍ଚଳ ଲବଣ)—ପଞ୍ଚ ଲବଣ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—Sochal salt; Una-qua Sodium chloride.
Sacha labaṇa

ସଚଳ ନୁନ, ସଚଳ ଲବଣ ସାଁଚର ଲବଣ
ଫା. ନମକ୍‌ସିୟା
ଆ. ମଲ୍‌ହୁଲ୍ ଯଜାଜ୍
ସଚଲ୍ଣ, ସଚଳ ଲବଣ, ସଚଳ ଲ୍ଣ } ଅନ୍ୟରୂପ
[ଉ-ଏହି ଲ୍ଣ ଖନିଜ ଅଟେ । ଏହା କଟୁ ଓ ଲବଣରସଯୁକ୍ତ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, ଲଘୁପାକ, ଅଗ୍ନିବର୍ଦ୍ଧକ, ହର୍ଷଦାୟକ, ରୁଚିକର, ଭେଦକ, ପାଚକ, ସ୍ନିଗ୍ଧ, ବାୟୁନାଶକ, କଫଚିତ୍ ପିତ୍ତକର ଓ ଉଦ୍‌ଗାର ଶୁଦ୍ଧିକାରକ । ଏହା ବିବନ୍ଧ, ଅନାହ, ଶୂଳ, ଗୁଳ୍ମ, କୃମି, ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱବାୟୁ ଓ ଆମ ଦୋଷରେ ଉପକାରୀ ।)

ସଚ୍ଚା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ସଚ୍ଚା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sachā (etc) Sachchā etc (See)

ସଚ୍ଚା(ଚେ)ଇ—ଦେ. ବି—ସଚ୍ଚାଇ (ଦେଖ)
Sachā(che)i Sachchāi (See)

ସଚ୍ଚା(ଚେ)ଈ—ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସଚ୍ଚାଈ (ଦେଖ)
Sachā(che)ī Sachchāī (See)

ସଚି(ଚୀ)—ସଂ.ବି.ସ୍ତ୍ରୀ (ସଚ୍ ଧାତୁ=ଅଧ୍ୟାୟିତ କରିବା+କର୍ମ. ଇ, ଈ; ଯାହାଙ୍କୁ ଇନ୍ଦ୍ର ଅଧ୍ୟାୟିତ କରନ୍ତି; ଶଚି ବା ଶଚୀର ବିକଳ୍ପ ରୂପ)—ଶଚୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sachi (chī) Sachī etc (See)

ସଚିନ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି, ସ=ସହ+ଚିନ୍ତା)—ଚିନ୍ତାଯୁକ୍ତ; ଭାବନାଯୁକ୍ତ—Anxious; full of cares. (ସଚିନ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
Sachinta

ସଚିନ୍ତିତ—ସ୍ତ୍ରୀ ବିଣ (ସଂ. ସଚିନ୍ତର ଅଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରୟୋଗ)—ସଚିନ୍ତ (ଦେଖ)
Sachintita Sachinta (See)

ସଚିବ—ସଂ.ବି. ପୁଂ (ସଚ୍ ଧାତୁ=ସଂବନ୍ଧ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇବ)—୧ । ମନ୍ତ୍ରୀ; ଅମାତ୍ୟ—1. Minister. ୨ । ସହାୟ—2. Help. ୩ । ସାହାଯ୍ୟକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—3. An assistant; a secretary. ୪ । (ବୈଦ୍ୟକ) କୃଷ୍ଣଧତ୍ତୁରକ; କଳାଧାତୁରା—4. The black species of Dhtura plant.
Sachiba

ସଚିବାମୟ—ସଂ.. ବି (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ବିସର୍ପ ରୋଗ; ଘାଆ ବା ବ୍ରଣ ଆଦିର ବିସର୍ପିଣିକା—Erysipelas.
Sachibāmaya

ସଚିଲ୍ଲକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସ=ସହିତ+ଚିଲ୍ଲକ=ଲୁଣ୍ଠିତ ଚକ୍ଷୁ; ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଜଳଲଚକ୍ଷୁବିଶିଷ୍ଟ—1. Having moistened or bleared eyes. ୨ । ଚିଲ୍ଲ-ଆଖିଆ—2. Having the pupils of the eyes greenish. (ସଚିଲ୍ଲକା—ସ୍ତ୍ରୀ)
Sachillaka

ସଚୀ—ସଂ. ବି—ସଚ (ଦେଖ)—Sachi (See) ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସଚ୍ଚୀ (ଦେଖ)—Sachchī (See) (ସଚ୍ଚୀ—ପୁଂ. ବିଣ) ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ନାମ)—ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ (ସଚୀ ଦେବୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମାତା—Name of the mother
Sachī

ସଚୀ **सची** of Sri Chaitanya. ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଶଚୀନ୍ଦ୍ରନାଥର ଡାକ ନାମ—Nickname of Sachīndranātha. ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଶଚୀ (ଦେଖ) Sachī (See)

ସଚୀ ନନ୍ଦନ—ଦେ. ବ—ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ଦେବ—Sri Chaitanya. Sachī nandana ସଚୀ ନନ୍ଦନ **सची नन्दन**

ସଚୀନ୍ଦ୍ର—ସଂ. ବ—୧ । (ଶଚୀ ଇନ୍ଦ୍ର)—ଇନ୍ଦ୍ର—1. Indra. ୨ । Sachīndra (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ଶଚୀ ଓ ଇନ୍ଦ୍ର—2. Sachī and Indra. ଦେ. ବ. ପୁଂ—ପୁରୁଷଙ୍କ ନାମ—(ଶଚୀନ୍ଦ୍ରକୁମାର, ଶଚୀନ୍ଦ୍ରନାଥ—ଅନ୍ୟରୂପ) A name given to males. ପ୍ରା. ବଣ—ଛଚିନ୍ଦ୍ର (ଦେଖ) Chhachindra (See) ସଚୀନ୍ଦ୍ର **सचीन्द्र**

ସଚେଇ—ଦେ. ବ—ସଚ୍ଛେଇ (ଦେଖ)— Sachei Sachchei (See)

ସଚେଇ ହ(ହେ)ବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଚ୍ଛେଇ ହବା (ଦେଖ) Sachei ha(he)bā Sachchei habā (See)

ସଚେଈ—ଦେ. ବ ଓ ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସଚ୍ଛେଈ (ଦେଖ) Sachei Sachchei (See)

ସଚେତ୍(ତ୍, ତା)—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ସଚେତନ)—୧ । ଚେଇଁ ଥିବା; ଜାଗ୍ରତ—1. Watching. ୨ । ସଚେତ ଚେତାଳ; ସାବଧାନ; ହୁସିଆର—2. Watchful; vigilant. ୩ । ସଜ୍ଞାନ—3. Conscious. ୪ । [ଅଚେତ୍(ତ, ତା)—ଅନ୍ୟରୂପ] ପୁନଃ ଚେତନାପ୍ରାପ୍ତ—4. Brought back into sense. [ଭ—ମୂର୍ଚ୍ଛା ହୋଇଲେ ଜାତ ସଚେତ, ଜାମ୍ବୁବନ୍ତ ପୁନଃ ସେ ସୃଷ୍ଟି ବରଚିତ—ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।] ସଚେତ୍(ତ) ନିଦ—ଦେ. ବ—୧ । ଚଅଁ ସହିତ; ଯେଉଁ ନିଦରେ ମନୁଷ୍ୟ ବା ଜୀବ ହୁସିଆର ଥାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଟିକିଏ ଶବ୍ଦ ଶୁଣିଲେ ଜାଗ୍ରତ୍ ହୁଏ—1. Watchful or waking sleep. [ଦ୍ର—ଲଘୁ (ଅଚେତ୍ ନିଦ—ବିପରୀତ) ମାନଙ୍କର ସଚେତ ନିଦ; ଜଣେ ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କର ସଚେତ ନିଦ ଓ ଜଣଜଣଙ୍କର ଅଚେତା ବା ଗାଢ଼ ନିଦ ।] ୨ । ସ୍ୱଳ୍ପ ନିଦ୍ରା; ଯାହା ଗାଢ଼ ନିଦ୍ରା ନୁହେଁ—2. Light sleep; nap. ସଚ୍ଛଟିଆପଣ **सचेत निंद**

ସଚେତନ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ସ=ସହ+ଚେତନ; ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—Sachetana ୧ । ଚୈତନ୍ୟଯୁକ୍ତ—1. Sentient. ୨ । (ସଚେତନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଜୀବ; ଜୀବନ୍ତ—2. Living; animate. (ଅଚେତନ—ବିପରୀତ) ୩ । ହୁସିଆର; ସତର୍କ— 3. Watchful; vigilant.

ସଚେତନ ଜୀବ (ପ୍ରାଣୀ)—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—ଜୀବିତ ପ୍ରାଣୀ— Sachetana jība (prāṇī) Living being; sentient being.

ସଚେତନ ଦୃଷ୍ଟି—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣଦୃଷ୍ଟି—1. Sharp Sachetana drushṭi look. ୨ । ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟି—2. Watchful eyes. ସଂ. ବଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ତୀକ୍ଷ୍ଣଦୃଷ୍ଟିଶାଳୀ ବିଶିଷ୍ଟ—1. Having sharp eye-sight. ୨ । ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟିବିଶିଷ୍ଟ—2. Having watchful or vigilant eyes.

ସଚେଳ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ସ=ସହିତ+ଚେଳ=ବସ୍ତ୍ର; ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—ସପରିହିତବସ୍ତ୍ର; ସବସ୍ତ୍ର—Wearing cloth; with clothes on (ସଚେଳକ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ସଚେଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଯଥା—ଯାତ୍ରାରୁଢ଼ ଯତିଙ୍କୁ ଓ ଶଙ୍ଖାରୁଢ଼ା ରଜସ୍ୱଳାକୁ ଦେଖିଲେ ସଚେଳ ସ୍ନାନ କରିବା ଶାସ୍ତ୍ରର ବିଧାନ ଅଟେ ।]

ସଚେଳ ସ୍ନାନ—ସଂ. ବ—ସବସ୍ତ୍ର ସ୍ନାନ; ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ଗାଧୋଇବା— Sachela snāna Taking a bath with clothes on.

ସଚେଷ୍ଟ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ସ=ସହିତ+ଚେଷ୍ଟା; ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି) — sacheshṭa ୧ । ଚେଷ୍ଟାଯୁକ୍ତ; ଚେଷ୍ଟାନ୍ୱିତ—1. Exerting; (ସଚେଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) endeavouring; striving. ୨ । ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ—2. Energetic. ସଂ. ବ—ଆମ୍ର; ଆମ୍ବ— Mango.

ସଚ୍ଛଟ୍(ଟ)—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ସତ୍)—୧ । ସାଧୁ; ସତ୍— Sachoṭ(ṭa) 1. Honest. ୨ । ପ୍ରଭୁଭକ୍ତ—2. Dutiful; ସାଚ୍ଚା, ସଁଚା loyal. ୩ । (ସଂ. ସତ୍ୟ) (ପୁଂ) ସତ୍ୟବାଦୀ— 3. Truthful. ୪ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ସତୀ— 4. (a wife) Faithful to the husband; chaste. ଦେ. ବ—ସଚ୍ଛାପଣ—Honesty. **सचा** **सच्चा**

ସଚ୍ଛଟ୍ ଦେଖା(ଖେ)ଇ ହ(ହେ)ବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଚ୍ଛାପଣ ଦେଖାଇ- Sachoṭ dekhā(khe)i ha(he)bā ହେବା—To simulate honesty or truthfulness. ସଚ୍ଚା ଦେଖାନ **सच्चा दिखलाना**

ସଚ୍ଛଟ୍ ପଣ—ଦେ. ବ—୧ । ସାଧୁତା—1. Honesty ୨ । ସତ୍ୟ Sachoṭ paṇa ବାଦିତା—2. Truthfulness. ସାଚ୍ଚା ପନା, ସଁଚ୍ଚା ପାନା **सच्चा पन** (ସଚ୍ଛୋଟ୍ ପଣିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ

ସଚ୍ଛଟ୍ ପଣ ଦେଖା(ଖେ)ଇ ହେବା—ଦେ.କ୍ରି—ସଚ୍ଛଟ୍ ଦେଖାଇହେବା Sachoṭ paṇa dekhā(khe)i hebā (ଦେଖ)—Sochoṭ dekhāi hebā (See)

ସଚ୍ଛଟି—ଦେ. ବ—ସଚ୍ଛଟ୍ ପଣ (ଦେଖ)— Sachoṭi Sachoṭ paṇa (See) (ସଚ୍ଛଟିଆ—ବଣ)

ସଚ୍ଛଟ୍ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ସତ୍)— Sachchaṭ (etc) ସଚ୍ଛଟ୍ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Sachoṭ etc (See

ସଚ୍ଛଟିଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ସଚ୍ଛଟ୍ (ଦେଖ) Sachchaṭiā Sachoṭ (See)

ସଚ୍ଛଟିଆ ପଣ—ଦେ. ବ—ସଚ୍ଛଟ୍ ପଣ (ଦେଖ) Sachchaṭiā paṇa Sachoṭ paṇa (See) [ସଚ୍ଛଟିଆ ପଣିଆ, ସଚ୍ଛଟ ପଣ, ସଚ୍ଛଟ ପଣିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ସଚ୍ଚା—ଦେ. ବିଶ. ପୁଂ (ଛଳୀୟ ଅନୁକୂଳ)—୧ । ସଚ୍ଚୋଟ୍ (ଦେଖ)
Sachchā 1. Sachoṭ (See) ୨ । (ସଂ. ସତ୍ୟ) ଅଂଲ; ମାଚ୍ଚା, ସାଁଚା ଖାଣ୍ଟି; ଅକୃତ୍ରିମ; ଅବମିଶ୍ର; ପ୍ରକୃତ—1. Genuine; pure; unadulterated; unmixed; real [ସଚ୍ଚେଇ, ସଚ୍ଚୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] (article). ଦେ. ବି—ସଚ୍ଚାପଣ—[ଝୁଟା—ବିପରୀତ] Honesty; truthfulness.

ସଚ୍ଚାଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—ସଚ୍ଚେଇ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sachchāi (etc) Sachchei etc (See)

ସଚ୍ଚାଈ—ଦେ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସଚ୍ଚାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Sachchāī (ସଚ୍ଚା—ପୁଂ) Feminine of Sachchā (See)

ସଚ୍ଚା ଜରି—ଦେ. ବି (ସଂ. ସତ୍ୟ+ଫା. ଜରି)—ଅସଲ ସୁନାରୁ ବା ରୁପାରୁ ନିର୍ମିତ ଜରି—Lace of pure gold or silver.
ସ[ସାଁ]ଚ୍ଚା ଜରି ଅସଲୀ ଜରୀ [ଝୁଟା ଜରି—ବିପରୀତ]

ସଚ୍ଚା ଦେଖା[ଖେ]ଇ ହୁ[ହେ]ବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଚ୍ଚୋଟ୍ ଦେଖାଇ
Sachchā dekhā[khe]i ha[he]bā ହେବା (ଦେଖ)—ସାଚ୍ଚା ଦେଖାନ ସଚ୍ଚା ଦିଖଲାନା Sachoṭ dekhāi hebā (See)

ସଚ୍ଚା ପଣ—ଦେ. ବି—ସଚ୍ଚୋଟ୍ ପଣ [ଦେଖ]—Sachoṭ paṇa
Sachchā paṇa ସାଚ୍ଚାପନ(ନା) ସଚ୍ଚାପନ [See]
[ସଚ୍ଚା ଅଣ୍ଟିଆ, ସଚ୍ଚାଗିରି—ଅନ୍ୟରୂପ]

ସଚ୍ଚାପଣ ଦେଖା[ଖେ]ଇ ହୁ[ହେ]ବା—ଦେ. କ୍ରି—(ମନାର୍ଥ)—
Sachchāpaṇa dekhā[khe]i ha(he)bā ୧ । ଲୋକଙ୍କୁ ସାଚ୍ଚାପାନା ଦେଖାନ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ନିଜର ସାଧୁତାର ବା ସଚ୍ଚାପନ ଦିଖଲାନା ସତ୍ୟବାଦିତାର ବାହାନା କରିବା—1. To feign honesty or truthfulness; to affect honesty or truthfulness. ୨ । ନିଜର ସତ୍ୟବାଦିତା, ସାଧୁତା ବା ସତୀତ୍ୱ ବିଷୟରେ ଲୋକସମାଜରେ ଅସ୍ଫାଳନ କରିବା—2. To brag or boast of one's honesty, chastity or truthfulness.

ସଚ୍ଚା ମାଲ—ଦେ. ବି—ଖୁବ୍ ପରିଷ୍କାର ଓ ବିଶୁଦ୍ଧ ପଦାର୍ଥ; ଉତ୍ତମ ବସ୍ତୁ;
Sachchā māla ଖାଣ୍ଟି ଜିନିଷ; ଅସଲ ଚିଜ—
ସ(ସା)ଚ୍ଚା ମାଲ ଅସଲୀ ମାଲ Genuine article.

ସଚ୍ଚାରୁ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ହରିଦ୍ରା; ହଳଦୀ—
Sachchārū Turmeric.

ସଚ୍ଚିତ୍—ସଂ. ବି (ସତ୍+ଚିତ୍; ଯେ ସତ୍=ନିତ୍ୟ ଓ ଚିତ୍=
Sachchit ଜ୍ଞାନମୟ ଅଟନ୍ତି)—ପରମବ୍ରହ୍ମ; ବ୍ରହ୍ମ—The Divine Essence or the Universal Soul.

ସଚ୍ଚିଦ ଆନନ୍ଦ—ଗ୍ରା. ବି (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦର ଅଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରୟୋଗ)
Sachchida ānanda —ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ (ଦେଖ)
ସଚ୍ଚିଦ ଆନନ୍ଦ Sachchidānanda (See)
ସଚ୍ଚି ଆନନ୍ଦ [ଉ—ଚୌବନେ ସଚ୍ଚିଦ ଆନନ୍ଦ, ସ୍ୱରୂପ ଅଟନ୍ତି ଗୋବିନ୍ଦ—ପ୍ରାଚୀ. ପୁଣ୍ଡିତମ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ।]

ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ—ସଂ. ବି (ସତ୍+ଚିତ+ଆନନ୍ଦ; ଯେ ସତ୍=ନିତ୍ୟ
Sachchidānanda ଚିତ୍=ଜ୍ଞାନମୟ ଓ ଆନନ୍ଦ=ଆନନ୍ଦମୟ ଅଟନ୍ତି)—୧ । ବ୍ରହ୍ମ—1. The Divine Essence or the Universal Soul. ୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishṇu. ୩ । ପରମେଶ୍ୱର—3. God. ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given to males.

ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ତ୍ରିଭୁବନ ଦେବ—ଦେ. ବି (ନାମ)—ବାମଣ୍ଡାର ସ୍ୱନାମ-
Sachidānanda tribhubana deba ଧନ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଗତ ରାଜା—Name of late illusrious Raja of Bamra State of Orissa.

[ଦ୍ର—ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦତ୍ରିଭୁବନ ଦେବ—ବାମଣ୍ଡା ରାଜ୍ୟର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଅଧିଶ୍ୱର । ଜନ୍ମ—୩।୫।୧୮୭୨; ଲୋକାନ୍ତର-୧୧।୩।୧୯୧୬ ।

ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଉତ୍କଳୀୟ ଦେଶୀୟ ରାଜାଗଣଙ୍କ ଅଗ୍ରଣୀ ଗଙ୍ଗବଂଶ ଭାସ୍କର ଲୋକୋତ୍ତର ପ୍ରତିଭାସମ୍ପନ୍ନ ବାମଣ୍ଡାଧିପ ପ୍ରଥିତଯଶା । ସର୍ ବାସୁଦେବ ସୁତଳଦେବଙ୍କର ଯୋଗ୍ୟ ଜ୍ୟେଷ୍ଠାତ୍ମଜ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ତ୍ରିଭୁବନଦେବଙ୍କ ପବିତ୍ର ନାମ ଉତ୍କଳର ପୁରପଲ୍ଲୀରେ ଗୃହେ ଗୃହେ କୀର୍ତ୍ତିତ । ପିତୃପଦାଙ୍କ ଅନୁସରଣ କରି ବାମଣ୍ଡାର କରପତ୍ର ରୂପେ ଉତ୍କଳରେ ଯେ ଯେଉଁ ରାଜାଦର୍ଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିପାରି ଅଛନ୍ତି, ତାହାର ପଶ୍ଚାତ୍ତର ଉତ୍କଳରେ ବାହ୍ନିକ, ଭାରତରେ ସ୍ୱକ୍ଷା ବଇଲ । ଏକାଧାରରେ ମୃଗାସକ, ସୁକବି, ସୁଲେଖକ, ସୁଦକ୍ଷ, ବୈଜ୍ଞାନିକ, ଯୋଦ୍ଧା, ମୃଗୟୁ, ଚିତ୍ରକର, ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ ଓ ବେଦାଧ୍ୟାୟୀ ହେବା ଅତେକେ ହଜାରକେ ଜଣେ ଜଣେ ନରପତିଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟିଥାଏ । ଅଜ ପିତା ପୁତ୍ର ଦୁହେଁ ଉତ୍କଳକୋଳିରୁ ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କରି ଦିବ୍ୟଧାମକୁ ଚାଲିଯାଇଅଛନ୍ତି ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଦୁହିଙ୍କ ଗୁଣାବଳୀର ଦିବ୍ୟସୌରଭ ପୂର୍ବ ପରି ଉତ୍କଳର ଗଗନ-ପବନକୁ ପୁଲକିତକରି ରଖିଅଛି । ପ୍ରପିତାରୁ ପ୍ରପୌତ୍ର ଜାତ ହୋଇ ଧ୍ୱାନ୍ତ ନାଶ କଲାପରି ପୁଣ୍ୟାତ୍ମା ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସର୍ ବାସୁଦେବଙ୍କଠାରୁ ଜାତ ହୋଇ ଉତ୍କଳ ଶତ୍ରୁ ନିଜର ଜନ୍ମଭୂମିରେ ଧବଳିତ କରିଥିଲେ ଏବଂ ବାମଣ୍ଡାର ଭାଗ୍ୟାକାଶ ତାଙ୍କୁ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ସୁଧାକର ରୂପେ ଲାଭ କରି ଧନ୍ୟ ହୋଇଥିଲା ।

ରାଜା ସର୍ ବାସୁଦେବ ସୁତଳଦେବଙ୍କ ପଞ୍ଚମହିଷୀ କଳାହାଣ୍ଡି ମହାରାଜକୁମାରୀ ସତୀ ସାଧ୍ୱୀ ସ୍ୱର୍ଗତା ଚିରରାଜକୁମାରୀଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ୧୮୭୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ମେ ମାସ ୩ ତାରିଖ ଦିନ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଥିଲା । ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଦୁଇଟି ମାତ୍ର ବର୍ଷ ମାତୃସ୍ନେହ ଭୋଗ କରିଥିଲେ, କାରଣ ଦାରୁଣ ନିୟତିର ନିର୍ମମ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ତପସ୍ୱିନୀ ମାତା ନିଖିଳ ଗୁଣବତୀ ଚିରରାଜକୁମାରୀ ବାମଣ୍ଡା ରାଜାନ୍ତଃପୁରକୁ ଘୋର ତମସାଚ୍ଛନ୍ନ କରି ଏବଂ ଅନୁରାଗୀ ପତିଙ୍କ ହୃଦୟକୁ ଶତଧା ଭଗ୍ନ କରି ସ୍ୱର୍ଗାରୋହଣ କଲେ । ତେଣୁ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଅଶୈଶବ ମାତୃସ୍ନେହ ଓ ମାତୃ-

ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ବଞ୍ଚିତ । ତାଙ୍କ ସ୍ନେହମୟୀ ପିତାମ୍ବା ମାତାଙ୍କ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରି ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କୁ ଲାଳନପାଳନ କରିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ମାତୃବିୟୋଗଜନିତ ଶୋକର ମୁମୂର୍ଷିଦାହ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ କରି-ହୃଦୟରେ ଅମରଣ ଦଗ୍ଧ କରିଥିଲା । ନିଜର ସ୍ନେହମୟୀ କନିଷ୍ଠା କନ୍ୟା ମନ୍ଦାକିନୀଙ୍କୁ 'ମା', 'ମା' ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରି ସେ କଥଞ୍ଚିତ୍ ଶାନ୍ତିଲାଭ କରୁଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ନିଦାରୁଣ ବିଧାତା ଏ ଜେମାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଶୈଶବାବସ୍ଥାରେ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ କୋଳରୁ ମୃତ୍ୟୁର କବଳ ହସ୍ତଦ୍ୱାରା ଅପସାରିତ କରି ନେଇଗଲେ ।

"ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ"ର ଉତ୍ସର୍ଗ ପତ୍ରରେ ସ୍ୱର୍ଗତା ଜନନୀଙ୍କୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରି କବି ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଯାହା ଲେଖି-ଯାଇଅଛନ୍ତି ତହିଁରେ ତାଙ୍କ ଜନନୀପ୍ରୀତି ଉଦ୍‌ବେଳ ହୋଇ ଅଭିପ୍ରକାଶ କରିଅଛି ।

"ମା ! ନାହିଁ ମୋର ମନେ, ପୁଣି ଡାକି ନାହିଁ ତୋରେ
'ମା'—ବୋଲି ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ସଦା ମୋହର ଭାଗ୍ୟରେ
'ମା', ଏମୁଖେ ହଳାହଳ ଏ ଅମୀୟ ବାଣୀ;
ଚୋଷିବାକୁ ଦୁଃଖମୟ ଜୀବନ ମୋହର
ଡାକିଥିଲି ତବ ନାମେ, ତେଣୁହେ 'ମା' 'ମା' ବୋଲି ।
ଉଷର ହୃଦୟେ ଦିବ୍ୟ ଶାନ୍ତି ସ୍ୱରୂପିଣୀ
ମନୋଜ୍ଞା କୋମଳଲତା ତନୟାକୁ ମୋର ।
+ + +
"ମନ୍ଦାକିନୀ ଅକାଳରେ ସେ ଗର୍ବ-ପରଶେ
ପରାଣଚୋଷିଣୀ ରମ୍ୟା କୁସୁମକଳିକା
ଅଧିଷ୍ଠିତା ଅଜି ସେହି ତବ ବାମକୋଡ଼େ
ଯାଉ ରଖ ଅନ ତବ ତନୟ ପାଇଁ ।"

ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ଜନ୍ମପତ୍ରିକାରେ ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ସମୁଚ୍ଚ ଅବସ୍ଥାନ ଦେଖି ଜ୍ୟୋତିଷୀମାନେ କହୁଥିଲେ ଯେ, ସେ ଜଣେ ବିଶ୍ୱବିଖ୍ୟାତ କରିପତି ହେବେ ଏବଂ ମେଧାବିତା ଓ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟରେ ବିଦ୍ୱତ୍ସମାଜରେ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିବେ । ଯଥା-କାଳରେ ସେମାନଙ୍କର ଉକ୍ତି ବାଣୀ ସଫଳ ହୋଇଥିଲା ।

କୁମାରଙ୍କ ବ୍ରତୋପନୟନାନ୍ତର ପରେ ରାଜା ସର୍ ସୁଢ଼ଳ ଦେବ ଗୃହଶିକ୍ଷକ ନିଯୁକ୍ତ କରି ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କର ବାଲ୍ୟଶିକ୍ଷା ଆରମ୍ଭ କରାଇଲେ । ମେଦିନୀପୁର ନିବାସୀ ୺ ଈଶ୍ୱରଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କର ଆଦ୍ୟ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ । ଶିକ୍ଷାସମାପ୍ତି ପରେ ସୁଦ୍ଧା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କର ସେ ମହାଶୟଙ୍କ ପ୍ରତି ଅଚଳା ଭକ୍ତି ରହିଥିଲା । ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ତାଙ୍କୁ ଅମରଣ ୫୦୦ ଲେଖାଏଁ ପେନ୍‌ସନ୍ ଦେଉଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ବିଧବା ପତ୍ନୀ ମଧ୍ୟ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ବୃତ୍ତିରେ ପ୍ରତିପାଳିତା ହୋଇ ବାମଣ୍ଡାରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଈଶ୍ୱରଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ରଙ୍କ ପରେ ଦଟକ ଜିଲ୍ଲା ବାଙ୍କୀ ସୁବର୍ଣ୍ଣପୁରବାସୀ ବାବୁ ଜଗନ୍ନାଥ ପଟ୍ଟନାୟକ, ବାଲେଶ୍ୱର ନିବାସୀ ବାବୁ ଲୋକନାଥ ସାମନ୍ତରାୟ ଏବଂ ବଙ୍ଗଦେଶର ବାବୁ ରାମଲାଲ ମିଶ୍ର, ବାବୁ ଦୈବଚରଣ ଘୋଷ, ବାବୁ ବିଜୟଚନ୍ଦ୍ର ମଜୁମଦାର, ବାବୁ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ବନ୍ଦ୍ୟୋପାଧ୍ୟାୟ, ବାବୁ ରେବତୀମୋହନ ଦାସ ଏମ. ଏ ଓ ଡ଼େଙ୍କାନାଳର ବାବୁ ଗଣେଶର ପଟ୍ଟନାୟକ ବି. ଏ. ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କର ଗୃହଶିକ୍ଷକ ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ।

ଯୁବରାଜଙ୍କୁ ପ୍ରଜାସ୍ୱଜନମାନଙ୍କ ସହିତ ଏତ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଶିକ୍ଷାଦେବା ସର୍ ବାସୁଦେବଙ୍କର ମତି ଥିଲା । ଭବିଷ୍ୟତର ରାଜା ଓ ଭବିଷ୍ୟତର ପ୍ରଜା ପରସ୍ପର ସହିତ ଅଗରୁ ମିଶିବାର ଅବକାଶ ପାଇଲେ ପରିଚୟ, ସହଯୋଗ ଓ ସହାନୁଭୂତିର ସୁଯୋଗ ମିଳିବ, ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରଖି ସର୍ ବାସୁଦେବ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ-ଙ୍କର ଦେବଗଡ଼ ରାଜକୁମାର ହାଇ ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇ ଦେଲେ । ତେତେବେଳକୁ ବାମଣ୍ଡାରେ ପ୍ରଜାସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷାପ୍ରତି ଅଦୌ ଆଦର ଲକ୍ଷିତ ହେଉ ନ ଥିଲା । ଯୁବରାଜ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ୁଅଛନ୍ତି ଓ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିଲେ ପିଲାଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ମିଳିବ, ଏହି ଆଶାରେ ଅଭିଭାବକମାନେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ ନିମନ୍ତେ ନିଜର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ସ୍କୁଲକୁ ପଠାଇଲେ ଏବଂ ଦିନକୁ ଦିନ ରାଜକୁମାର ହାଇ ସ୍କୁଲର ଛାତ୍ର ସଂଖ୍ୟା ବଢ଼ିଲା । ପଠନଶାରେ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ନିଜର ସୌଜନ୍ୟମୟ ବିନୀତ ବ୍ୟବହାର ଦ୍ୱାରା ସହାଧ୍ୟାୟୀମାନଙ୍କୁ ମୁଗ୍ଧ କରିଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ଯୁବରାଜ ପଦବୀକୁ ଭୁଲି ତାଙ୍କୁ ଜଣେ ସାଧାରଣ ସହାଧ୍ୟାୟୀ ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରିବାକୁ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ଥିଲେ । ସାଧାରଣ ବ୍ୟକ୍ତି ପରି ସେ ସହାଧ୍ୟାୟୀମାନଙ୍କ ସହିତ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦରେ ବ୍ୟାପୃତ ରହୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସହାଧ୍ୟାୟୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁମାନେ ଜୀବିତ ଅଛନ୍ତି ସେମାନେ ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନର ସେହି ସୁଦିନର ସ୍ମୃତିକୁ ସାର୍ଥ ନିଃଶ୍ୱାସ ପକାଇ ସ୍ମରଣ କରିଥାଆନ୍ତି ! ରାଜକୁମାର ହାଇ ସ୍କୁଲର ସାପ୍ତାହିକ ସାହିତ୍ୟାଲୋଚନା ସଭା ଶତ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କର ସୃଷ୍ଟି ଏବଂ ତାହା ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ବିଦ୍ୟମାନ । ଏହି ସଭା ନିମନ୍ତେ ସନ୍ଦର୍ଭଲେଖା ଅଭ୍ୟାସ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଦେବଗଡ଼ରେ ବହୁ ସାହିତ୍ୟ ସେବକଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ଜୀବନର ମୂଳଭିତ୍ତି ପଡ଼ି ପାରିଥିଲା ଓ ବାମଣ୍ଡା ରାଜଧାନୀ 'ବୁଧହଂସ ଦେଉଳେଶ୍ୱର' ରୂପେ ଉତ୍କଳ ଖଣ୍ଡରେ ନିଜର ଚେତନାକୁ ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ରଖିଲା । ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯେ ଜଣେ ସାହିତ୍ୟରଥୀ ହେବେ, ଏଥିର ସୂଚନା ମଧ୍ୟ ଏହି ଆଲୋଚନା ସଭା ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ତାଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧାବଳି ଓ ପଦ୍ୟାବଳିରୁ ମିଳିଥିଲା ।

୧୮୯୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମିଡ଼ିଲ୍ ଇଂଲିଶ୍ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଦେଶାଟନପ୍ରେମିକ ପିତାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଭାରତ ଭ୍ରମଣରେ ବହିର୍ଗତ ହେଲେ । ଭ୍ରମଣରୁ ଫେରିଆସି ସେ "ସମ୍ବଲପୁର ହିତୈଷିଣୀ"ରେ 'ବମ୍ବେର ଭ୍ରମଣ ବୃତ୍ତାନ୍ତ' ନାମରେ ଗୋଟିଏ ସନ୍ଦର୍ଭ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ଲିଖିତ ଉକ୍ତ ପ୍ରବନ୍ଧରୁ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନର ସୂଚନା ମିଳିଥିଲା । ତାଙ୍କ ବହୁମୁଖୀ ପ୍ରତିଭା ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କୁ ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକ ଘଟନାବଳି ଓ ଦୃଶ୍ୟ-ବଳିକୁ ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ରୂପେ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରିବାକୁ ପ୍ରେରଣା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲା । ଛାତ୍ରଜୀବନରେ ତାଙ୍କ ବିଶାଳ ପ୍ରତିଭା-ବୃକ୍ଷର ଅଙ୍କୁରୋଦ୍ଗମ ହୋଇଥିଲା ।

ବିଦ୍ୟାଳୟଗତ ଶିକ୍ଷା ଛଡ଼ା ସର୍ ବାସୁଦେବ ଇଂରାଜୀ, ସଂସ୍କୃତ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କର ସବିଶେଷ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଲାଭ ନିମନ୍ତେ ପଥୋଚିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ । ଏ ସବୁ ଭାଷାରେ ସେହି ଯୁଗର ଶ୍ରେଷ୍ଠ କୃତବିଦ୍ୟ ପଣ୍ଡିତମାନେ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ଗୃହଶିକ୍ଷକ ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ରାଜକୁମାରଙ୍କ ସାହିତ୍ୟଶିକ୍ଷା ଛଡ଼ା ବିଜ୍ଞାନଶିକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ସର୍ ବାସୁଦେବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନାନା ବ୍ୟବସ୍ଥା କରା ଯାଇଥିଲା । ବିଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷାର ଭାବଗୀୟ ବହୁମୂଲ୍ୟ ଉପକରଣ 'ବିଜ୍ଞାନାଗାର' ନାମକ ଗୃହରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ରଖା ହୋଇଥିଲା ଓ ବେତନପ୍ରାପ୍ତ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କଟକ ରାଭେନ୍‌ସା କଲେଜର ତତ୍କାଳୀନ ବିଜ୍ଞାନାଧ୍ୟାପକ ରାୟବାହାଦୁର ଯୋଗେଶଚନ୍ଦ୍ର ରାୟ ବିଦ୍ୟାନିଧି ଏମ୍. ଏ. ରାଜା ବାସୁଦେବଙ୍କ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ରକ୍ଷା କରି ବାମଣ୍ଡାରେ କେତେକାଳ ଅବସ୍ଥାନ ପୂର୍ବକ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ବିଜ୍ଞାନଚର୍ଚ୍ଚାରେ ସହାୟତା କରୁଥିଲେ ।

ସଙ୍ଗୀତ, ଚିତ୍ରାଙ୍କନ ପ୍ରଭୃତି ଲଳିତ କଳା ମଧ୍ୟ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଅବହିତ ଚିତ୍ତରେ ଆୟତ୍ତ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞାନ ଜୀବନରେ ତାଙ୍କୁ ବହୁତ ସହାୟତା କରିଥିଲା । କଲିକତାର ତତ୍କାଳୀନ ବିଖ୍ୟାତ ସଙ୍ଗୀତ ସମାଜ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କୁ ଆଗ୍ରହ ସହକାରେ ସଭ୍ୟ ପଦରେ ବରଣ ପୂର୍ବକ ତାଙ୍କ ଠାରୁ ୫୦୦୦ ଦାନ ଗ୍ରହଣ କରି ନିଜର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥାର ଉନ୍ନତି ବିଧାନ କରିଥିଲେ । ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ହସ୍ତାଙ୍କିତ ନାନା ଚିତ୍ର ଉତ୍କଳୀୟ ଓ ବଙ୍ଗୀୟ ମାସିକ ପତ୍ରିକାମାନଙ୍କରେ ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇଥିଲା ଓ ବଙ୍ଗଳାର ବିଖ୍ୟାତ ଚିତ୍ରକର ଜେ. ପି. ଗାଙ୍ଗୁଲି ପ୍ରଭୃତି ସୁଧୀବର୍ଗ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ଚିତ୍ରାଙ୍କନ ପ୍ରତିଭାରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କ ସହିତ ବନ୍ଧୁତା ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ।

ଏ ସବୁ ଛଡ଼ା ସଙ୍ଗୀତୋଚିତ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରବିଦ୍ୟାରେ ମଧ୍ୟ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଅସାମାନ୍ୟ ନିପୁଣତା ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ଅବ୍ୟର୍ଥସନ୍ଧାନୀ ମୃଗୟୁ ରୂପେ ତାଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ଖ୍ୟାତି ଥିଲା ଓ "ଅଖୋଜ" ବାମଣ୍ଡାର ହିଂସ୍ର ଶ୍ୱାପଦବର୍ଗଙ୍କ ଉପଦ୍ରବ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ମାରଣତତ୍ପରତା ଯୋଗୁଁ ବାମଣ୍ଡାରାଜ୍ୟବାସିଗଣ ଏକାବେଳେକେ ବିପନ୍ନ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ୧୮୯୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କଲିକତାର ରୟାଲ୍ ଆସିଆଟିକ୍ ସୋସାଇଟି ତାଙ୍କ ଜ୍ଞାନଗରିମାର ପରିଚୟ ପାଇ ତାଙ୍କୁ ସଭ୍ୟ ପଦରେ ବରଣ କରିଥିଲେ ।

ଦେବଗଡ଼ରେ ସାହିତ୍ୟ ଆଲୋଚନା ନିମନ୍ତେ 'ଆଲୋଚନା ସଭା' ନାମରେ ପେଟ୍ରି ସମିତି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ସେହି ସମିତିପକ୍ଷରୁ ଶ୍ରୀଯୁତ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ଅର୍ଥାନୁକୂଲ୍ୟରେ "ଆଲୋଚନା" ନାମକ ପତ୍ରିକା ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲା । ଏ ପତ୍ରିକାରେ ନାନାବିଧ ବିଷୟରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରବନ୍ଧମାନ ପ୍ରକାଶ କରି ଯୁବକ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ତାଙ୍କ ପ୍ରତିଭାମୟ ଭବିଷ୍ୟତ ସାହିତ୍ୟିକ ଜୀବନର ସୂଚନା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଯେ ଜଣେ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ କବି ହେବେ ଏହା ମଧ୍ୟ "ଆଲୋଚନା"ରେ ପ୍ରକାଶିତ ତାଙ୍କ ପଦ୍ୟାବଳୀରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ସୂଚିତ ହେଉଥିଲା ।

ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ଷୋଡ଼ଶବର୍ଷ ବୟଃକ୍ରମ ବେଳେ ସର୍ ବାସୁଦେବ ତାଙ୍କର ଶୁଭ ବିବାହପାଇଁ ଆୟୋଜନ କଲେ । କାଶୀପୁର ରାଜପରିବାର ଆଭିଜାତ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶା ରାଜ-ପରିବାରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମୁଚ୍ଚ ସ୍ଥାନର ଅଧିକାରୀ । ସେ ରାଜ-ପରିବାରର ଜେମାଙ୍କ ପାଣିଗ୍ରହଣ ଉତ୍କଳର ରାଜନ୍ୟ ମହଲରେ ଶ୍ଳାଘ୍ୟ ବୋଲି ବିବେଚିତ । ସେ ସମୟରେ କାଶୀପୁରର ମହାରାଜା ବୈଦ୍ୟନାଥଙ୍କିତ ଦେବ ସ୍ୱର୍ଗାରୋହଣ କରିଥିଲେ ଓ ରାଜ୍ୟଶାସନଭାର ତାଙ୍କର ସୁଯୋଗ୍ୟା ବୃଦ୍ଧିମତୀ ରାଣୀ ସୂର୍ଯ୍ୟକୁମାରୀ ଦେବୀ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସୂର୍ଯ୍ୟକୁମାରୀଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଜେମା ରୂପୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଶାଳିନୀ ଅତୀବ ଗୁଣବତୀ ଭ୍ରମରୁ ଧରପ୍ରିୟା ଦେବୀ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀରୂପେ ସର୍ ବାସୁଦେବଙ୍କଦ୍ୱାରା ମନୋନୀତା ହେଲେ ଏବଂ ୧୮୮୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମହାସମାରୋହରେ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ଶୁଭ-ବିବାହୋତ୍ସବ କାଶୀପୁରଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଏ ବିବାହୋତ୍ସବକୁ ଉତ୍କଳର ବହୁଗୁଣୀ ଓ ସୁଧୀ ଦେବଗଡ଼କୁ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ ଉପସ୍ଥିତ ପୁରସ୍କାରାଦିଦ୍ୱାରା ସମ୍ମାନିତ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ସେ ସ୍ମୃତି ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ଅନେକଙ୍କ ହୃଦୟପଟରୁ ଅପସାରିତ ହୋଇ ନାହିଁ ।

ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଆଦର୍ଶ ଯୁବରାଜ, ଆଦର୍ଶସ୍ୱାମୀ ଓ ଆଦର୍ଶ ଭ୍ରାତାରୂପେ ବାମଣ୍ଡା ରାଜପରିବାରକୁ ନିଜର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ କରୁଥିଲେ । କଳାହାଣ୍ଡିର ଜେମା (ସର୍ ବାସୁଦେବଙ୍କ ପ୍ରଥମା ପତ୍ନୀ)ଙ୍କ ବିୟୋଗ ପରେ ସେ ଆଉ ତିନି ଜଣ ରାଜକୁମାରୀଙ୍କ ପାଣିଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଆଠ ଜଣ କୁମାର ଓ ତିନି କୁମାରୀ ଭୂମିଷ୍ଠ ହୋଇ-ଥିଲେ । ବିମାତାମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ଭକ୍ତି ମାତୃଭକ୍ତି-ଠାରୁ କୌଣସି ଅଂଶରେ ନ୍ୟୂନ ନ ଥିଲା । ବୈମାତ୍ରେୟ ଭ୍ରାତା ଓ ଭଗିନୀମାନେ ତାଙ୍କଠାରୁ ସୋଦରୋଚିତ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ଲାଭ କରି କୃତାର୍ଥ ହେଉଥିଲେ ଏବଂ ଅଯୋଧ୍ୟାର ପ୍ରଜାବର୍ଗ ଯୁବରାଜ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ ଥିଲା ପରି ବାମଣ୍ଡାର ପ୍ରଜାବର୍ଗ ସେମାନଙ୍କ ଭାବୀ ଭାଗ୍ୟବିଧାତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ସୁରେନ୍ଦ୍ରଜ୍ଞା ବିଚକ୍ଷଣ ସର୍ ବାସୁଦେବ ଶ୍ରୀଯୁତ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟଶାସନର ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗ ପରିଚାଳନ କରିବା ଭାର ଅର୍ପଣ କରି ନିଜେ କେବଳ ଅପିଲ୍ ବୁଝିବା ଭାର ଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ ଯୁବରାଜଙ୍କ ଭବିଷ୍ୟତ ରାଜଜୀବନ ଗଠନର ସୂତ୍ରପାତ କରି ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ ସର୍ ବାସୁଦେବଙ୍କ ତିରୋଧାନ ବେଳକୁ ରାଜ୍ୟଶାସନର ମହାଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିବାପାଇଁ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୋଗ୍ୟତା ଅର୍ଜନ କରି ସାରିଥିଲେ । ୧୮୯୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠାତ୍ମଜ କୁଳପାବନ ବିଦ୍ୟାଶଙ୍କରଙ୍କର ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା । ସର୍ ବାସୁଦେବ ବାମଣ୍ଡା ରାଜ୍ୟର ଭାବୀ

ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ଏହି ଯୌବନ ଅବସ୍ଥାରେ ଯତ୍ରତ୍ରତ୍ରୋନାସ୍ତି ତୃପ୍ତି ଲାଭ କରି ଏହି ମହୋତ୍ସବ ଉତ୍ସଲସ୍ଥରେ ଅଳସ ଧନ ବିତରଣ କରିଥିଲେ । ୧୮୯୭ ଅବ୍ଦରେ ବାମଣ୍ଡାର ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜପିତୃବ୍ୟ ଶ୍ରୀମାନ୍ ହୃଦୟନାଥ ଦେବ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଓ ଦୁଇ ବର୍ଷ ପରେ ପୁତ୍ରର ବର୍ତ୍ତମାନ ଗଜପତି ମହାରାଜା ଲଲିତମୋହନ ମୋହନ ଦେବ ଜନ୍ମ ପରିଗ୍ରହ କଲେ । ତତ୍ପରେ ସ୍ୱର ତରଙ୍ଗିଣୀ (ବର୍ତ୍ତମାନ କଳାହାଣ୍ଡୀ ରାଜ୍ୟର ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ ମହାରାଣୀ) ଏବଂ ୧୯୦୪ ଅବ୍ଦରେ ସର୍ବ କନିଷ୍ଠା ଜେମା ମହାବିଦ୍ୟାଙ୍କର ଜନ୍ମ । ଏହି ଜେମା ମହାବିଦ୍ୟାଙ୍କୁ ମା ମା ବୋଲି ଡାକି ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ମାତୃ ଆବାହନ ସୁଖ ଲାଭ କରୁଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଏ ଅକାଳରେ ସ୍ୱର୍ଗାରୋହଣ କଲେ ।

୧୯।୧୧।୧୯୦୩ ତାରିଖ ଦିନ ବାମଣ୍ଡା ତଥା ସମସ୍ତ ଉତ୍କଳଖଣ୍ଡକୁ ଶୋକତମସାଚ୍ଛନ୍ନ କରି ଦେଇ ରାଜର୍ଷି ସର ବାସୁଦେବ ଯୋଜିଜେନ୍ଦ୍ର ପରଲୋକକୁ ପ୍ରୟାଣ କଲେ । ପ୍ରୟାଣର ଅର୍ଦ୍ଧଘଣ୍ଟିକା ପୂର୍ବରୁ ସେ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କୁ ନିକଟକୁ ଡାକି ଶେଷ ଆଶିଷ ପ୍ରଦାନ ପୂର୍ବକ କହିଲେ, "ଶ୍ରୀକାଏତ ବାବୁ ! ଆମ୍ଭେ ଚାଲିଲୁଁ । ତୁମ୍ଭେ ଅଖଣ୍ଡଭାବରେ ରାଜ୍ୟ ପାଳନ କର ଯଶସ୍ୱୀ ହୁଅ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ଶ୍ରୀକ ବିବେଚନା ସହିତ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା କଲେ ତୁମ୍ଭର କୌଣସି ଅସୁବିଧା ହେବ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ମାର୍ଗରେ ଗତି କଲେ ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ କଲ୍ୟାଣ ସାଧିତ ହେବ, ଆମ୍ଭ ସଙ୍ଗେ ଏକଯୋଗରେ ରାଜ-କାର୍ଯ୍ୟରେ ସହାୟତା କରି ତୁମ୍ଭର ସେ ଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଜନ୍ମିଅଛି ।"

ପିତୃବ୍ୟ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ରାଜର୍ଷ୍ୟପମ ଜନକଙ୍କ ତିରୋଧାନରେ ପ୍ରଥମେ ଶୋକରେ ମୁହ୍ୟମାନ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ପରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧର ତାଡ଼ନାରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟଧାରଣ କରି ରାଜ୍ୟଶାସନର ଚକ୍ରାରେ ଅପଣାକୁ ନିୟୋଜିତ କଲେ । ୭।୧୨।୧୯୦୩ ଦିନ ପିତାଙ୍କ ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟିକ୍ରିୟା ସମାପନ କରି ସ୍ୱର୍ଗତ ଜନକଙ୍କ ଆଶୀର୍ବାଣୀକୁ ସମସ୍ତ ମଙ୍ଗଳର ବିଧାନ ଭାବି ସେହି ଦିନ ସେ ନିଜ ଅଭିଷେକୋତ୍ସବର ଆୟୋଜନ କଲେ ଏବଂ ମହାସମାରୋହରେ ଏ ଉତ୍ସବ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଲା ।

୭।୧୨।୧୯୦୩ ଠାରୁ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ରାଜତ୍ୱର ପ୍ରାରମ୍ଭ । ଏହି ଦିନଠାରୁ ୧୯୮୮ ବର୍ଗମାଇଲ ପରିମିତ ବାମଣ୍ଡା ରାଜ୍ୟର ଶାସନଭାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଭାବରେ ତାଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ହେଲା । ବାମଣ୍ଡାର ଲୋକେ ନବଯୁଗର ଅବତାରଣା ନିମନ୍ତେ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ଅଡ଼ରୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟଚିତ୍ତରେ ଅନାଇ ରହିଲେ ।

ଶାସନଭାର ଗ୍ରହଣ କଲା ପରେ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କୁ କେତେକ ଗୋଟି ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଅଷ୍ଟମା ଭଗ୍ନୀଙ୍କର ଓ ଭଗ୍ନୀମାନଙ୍କ ବିବାହ ଓ ଶ୍ରୀକାଏତ ବିବ୍ୟଶଙ୍କରଙ୍କ ଉପନୟନ ସର୍ବପ୍ରଧାନ । ଏ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ବାମଣ୍ଡା ରାଜପରିବାରର ଚିରାଚରିତ ଆଡ଼ମ୍ବର ସହିତ ସମ୍ପାଦନ କରିଥିଲେ ଓ ବିବାହିତା ଜେମାମାନଙ୍କୁ ଅଲୁଣ୍ଠିତ ଚିତ୍ତରେ ଅଜସ୍ର ଯୌତୁକ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ।

ଶ୍ରୀକାଏତଙ୍କ ଉପନୟନ ଉତ୍ସବରେ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ପୂର୍ବକାଳୀନ ଗତାନୁଗତିକତା ପରିହାର କରିଥିଲେ ଓ ଏ ଉତ୍ସବର ଆଦର୍ଶକୁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରକାରେ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ ।

"ବାହ୍ୟ ଆଡ଼ମ୍ବର ଓ ଚାକଚିକ୍ୟ ଦେଖାଇ ଅଜସ୍ର ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରିବା ଭଲ ନୁହେଁ । ଏପରି ଭାବରେ ଏ ଉତ୍ସବ ସମାଧା କରିବାକୁ ହେବ, ଯାହା ସାଧାରଣଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକ୍ୟ ଓ ତୃପ୍ତି-ଦାୟକ ହେବ ଓ ତହିଁରେ ଦେଶର ଶିକ୍ଷାପ୍ରଦ ବିଷୟ ନିହିତ ଥିବ ।"

ଉପନୟନ ଉତ୍ସବର କର୍ମନିର୍ଘଣ୍ଟର ଚିଠା ମଧ୍ୟ ସଚ୍ଚିଦା-ନନ୍ଦ ସ୍ୱହସ୍ତରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ ।

ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଏହି ଉପନୟନ ଉତ୍ସବକୁ ଯେଉଁ କେତୋଟି ବିଶିଷ୍ଟଭାବରେ ମଣ୍ଡିତ କରିଥିଲେ, ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍କଳର ବିଭିନ୍ନ ନରପତିମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ନିଜେ ଯାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଆଣି ଦେବଗଡ଼ରେ ଏକତ୍ର କରିବା ସର୍ବପ୍ରଧାନ । ପୂର୍ବେ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜାମାନେ ନିଜ ନିଜର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଓ ଅଭିଜାତ୍ୟରେ ବାଧା ପଡ଼ିବା ଭୟରେ ଅନ୍ୟ ରାଜାଙ୍କ ରାଜଧାନୀକୁ ଯାଇ ଆତିଥ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରୁ ନ ଥିଲେ । ଯାତାୟାତର ପଥ ମଧ୍ୟ ତେତେବେଳେ ସୁଗମ ନ ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଏ ସବୁକୁ ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କରି ବାମଣ୍ଡା ରାଜଧାନୀରେ ଏ ଉତ୍ସବ ଉତ୍କଳସ୍ଥରେ ଯେଉଁ ରାଜନ୍ୟ ସମ୍ମେଳନୀ ଘଟାଇଲେ, ତାହା ବହୁକାଳ ହେଲା ଉତ୍କଳରେ ଅଶ୍ରୁତପୂର୍ବ ଓ ଅଦୃଷ୍ଟପୂର୍ବ ଥିଲା । ଉତ୍ସବର କର୍ତ୍ତାରୂପେ ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜଧାନୀକୁ ନିଜେ ଗମନପୂର୍ବକ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଯଥାବିଧି ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଦେଇ ଆସିଥିଲେ । ବିଭିନ୍ନ ରାଜଧାନୀରେ ଓ ପଥ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ନଗରମାନଙ୍କରେ ରାଜା ସଚ୍ଚିଦା-ନନ୍ଦଙ୍କୁ ଅଭିନନ୍ଦନ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଆୟୋଜନ ସବୁ ହୋଇଥିଲା, ତହିଁରୁ ବାମଣ୍ଡା ରାଜପରିବାର ଓ ତହିଁର ଚନ୍ଦ୍ରମା-ସ୍ୱରୂପ ଏହି ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କୁ ସମସ୍ତ ଉତ୍କଳ ବିଷୟ ଆଗ୍ରାୟୁକ୍ତ ନେତ୍ରରେ ଚାହିଁ ରହିଥିଲା, ଏହା ସ୍ପଷ୍ଟୀକୃତ ହେଉଥିଲା । ଏ ଉତ୍ସବସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ରାଜଦରବାର, ପଣ୍ଡିତ ସଭା, ମହୋତ୍ସବ ଓ ଅଜାତର ଧନ ବିତରଣ ଆଦି ଯେଉଁମାନେ ସ୍ୱଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖି ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଶତମୁଖରେ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ବିଶାଳ କଳ୍ପନା ଓ ପ୍ରଶସ୍ତ ହୃଦୟବତ୍ତାର ପ୍ରଶଂସା କରି ଥାଆନ୍ତି । 'ଉତ୍ସବ' ନାମକ ବୃହତ୍ ପୁସ୍ତକରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦୀନବନ୍ଧୁ ପ୍ରଧାନ ଯେଉଁ ଘଟନାବଳି ଉଲ୍ଲେଖ କରିଅଛନ୍ତି, ସେ ସବୁ ଯେ କୌଣସି ରାଜପରିବାର ପକ୍ଷରେ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ବୋଲିବାକୁ ହେବ । ଏହି ଉତ୍ସବରେ ନାନା ଗତାନୁଗତିକତା ମୂଳରେ କୁଠାରାଘାତ କରି ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ତାଙ୍କ କଳ୍ପନାର ପ୍ରଗତିଶୀଳତାର ଯଥେଷ୍ଟ

ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ଓ ବାମଣ୍ଡାରେ ନବଯୁଗର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନା ଏହି ବୃତ୍ତୋପନୟନଠାରୁ ଆରବ୍ଧ ହୋଇଥିଲା ବୋଲି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ ।

ବାମଣ୍ଡାରୁ ଅଜ୍ଞାନାନ୍ଧକାର ବିଦୂରିତ କରିବା ପାଇଁ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ୧୨୪ ଗୋଟି ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ନୂଆ କରି ବସାଇଥିଲେ ଓ ଗୌଣ୍ଡିଆମାନଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ରମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ କରି ଦେଇଥିଲେ । ସେ ଶିକ୍ଷକ-ମାନଙ୍କୁ ତାଲିମ କରିବା ପାଇଁ 'ପ୍ରାଜ୍ଞ ସ୍କୁଲ' ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଟ୍ରେନିଙ୍ଗ୍ ସ୍କୁଲ ବସାଇଥିଲେ । ମଫସଲରେ ଶିକ୍ଷକ-ମାନଙ୍କ ଜୀବନକୁ ଅଭାବର କବଳରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ନିମନ୍ତେ ସେ ସେମାନଙ୍କ ବେତନର ହାର ବଢ଼ାଇ ଦେଇଥିଲେ । କ୍ଷତ୍ରିୟ ବାଳକମାନଙ୍କୁ କ୍ଷତ୍ରିୟୋଚିତ ଶିକ୍ଷା ଦେବାର ମଧ୍ୟ ସେ ବିହିତ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ । ରାଜ୍ୟର ଆଦିମ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ସେ ବୃତ୍ତି ଆଦି ଖଞ୍ଜି ସେମାନଙ୍କୁ ପାଠ-ସରଞ୍ଜାମମାନ ମାଗଣା ଯୋଗାଇ ଦେଇଥିଲେ । ସ୍ୱର୍ଗତା ରାଜକୁମାରୀ ମନ୍ଦାକିନୀଙ୍କ ସ୍ମୃତିରକ୍ଷା କଲେ ସେ ଦେବଗଡ଼ରେ 'ମନ୍ଦାକିନୀ ବାଳିକା ବିଦ୍ୟାଳୟ' ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ।

ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶମତେ ସେ ରାଜକୁମାର ହାଇ ସ୍କୁଲର ଘରକୁ ଲାହୋର ଇସ୍‌ଲାମିଆ କଲେଜ୍‌ଘରର ଆଦର୍ଶରେ ପୁନର୍ଗଠନ କରାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଯୁବରାଜ ଦିବ୍ୟ-ଶଙ୍କର ଏହି ସ୍କୁଲରୁ ମାଟ୍ରିକ୍ୟୁଲେସନ୍ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲେ ।

ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ରାଜତ୍ୱକାଳରେ ବାମଣ୍ଡା ରାଜ୍ୟର ରାଜପଥ ସବୁ ଉନ୍ନତ ଧରଣରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରା ଯାଇଥିଲା ।

ମଚକୁଣ୍ଡା ନଦୀ ଉପରେ ଯେଉଁ ପୋଲ ତିଆରି କରା ହୋଇଥିଲା ଏକା ତହିଁରେ ଦଶ ହଜାର ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ ହୋଇଥିଲା ।

ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀ ରାଣୀ ଉମରୁଧରପ୍ରିୟା ଚିରକାଳ କୃଷକମାନଙ୍କର ଅକୃତ୍ରିମ ବନ୍ଧୁ । ଜଳସେଚନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ନିମନ୍ତେ ସେ ସ୍ୱୀୟ ସ୍ତ୍ରୀଧନରୁ ବହୁଧନ ବ୍ୟୟ କରି ବାରକୁଟି ଅଞ୍ଚଳରେ ୩୦ ମାଇଲ୍ ଲମ୍ବ ଗୋଟିଏ କେନାଲ୍ ଖୋଳାଇ ପ୍ରାୟ ୧୦୦ ବର୍ଗମାଇଲ ଭୂମି ଉପରେ ଜଳ ସେଚିତ ହେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଅଛନ୍ତି । ସ୍ୱୀୟ ସହଧର୍ମିଣୀଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ ଓ ବ୍ୟୟରେ ଓ ବହୁ ବ୍ୟୟସାଧ୍ୟ କୁଲ୍ୟା ହୋଇଥିବାରୁ ରାଣୀଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ଉକ୍ତ କେନାଲ୍‌କୁ ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ "ଉମରୁଧରପ୍ରିୟା କେନାଲ୍" (D. P. Canal) ନାମ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି କୁଲ୍ୟାଦ୍ୱାରା ୧୦୦ ବର୍ଗମାଇଲ ଭୂମିରୁ ଜଳକଷ୍ଟ ଦୂର ହୋଇ-ଥିବାରୁ ରାଣୀ ଉମରୁଧରପ୍ରିୟାଙ୍କର ଓ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ପୁଣ୍ୟସ୍ମୃତି ବାମଣ୍ଡାର ପ୍ରଜାମଣ୍ଡଳଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଚିରକାଳ ଜାଗି ରହିବ । ରାଣୀ ମହୋଦୟାଙ୍କ ଚରିତରେ ଏଥିର ବିସ୍ତୃତ ଆଲୋଚନା କରାଯିବ ।

ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଅନେକ ଖମାର ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ ଏବଂ ଲୁଗାବୁଣାକଳ ଓ ଚିନି ତିଆରି କଳ ବାମଣ୍ଡାରେ ଅବସ୍ଥାପିତ କରିଥିଲେ । ଏ କାରଖାନାର ଅଖୁପେଡ଼ାକଳରେ ପ୍ରଜାମାନେ ବିନା ଖର୍ଚ୍ଚରେ ନିଜ ନିଜର ଅଖୁ ପେଡ଼ି ନେଇ ପାରୁଥିଲେ । ବଙ୍ଗ ସରକାର ବାମଣ୍ଡା ନରେଶଙ୍କର ଏ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଅଜସ୍ର ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ ।

ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଓଡ଼ିଶାକୁ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ଆଲୋକ ଆଣିଥିଲେ ଓ ବାମଣ୍ଡାରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍‌ଚାଳିତ ପ୍ରେସ୍ ବସାଇଥିଲେ ।

ପ୍ରଧାନପାଟପ୍ରପାତରୁ ଦେବଗଡ଼କୁ ଜଳ ଆଣିବା ଯନ୍ତ୍ରର ଉଦ୍ଭାବକ, ପ୍ରଧାନପାଟ ପର୍ବତର ସାନୁଦେଶରେ 'ବସନ୍ତ ନିବାସୀ' ନାମକ ଉପଯୋଗୀ ରାଜପ୍ରାସାଦ ବା ବିଶ୍ରାମାଗାର ନିର୍ମାଣ କର୍ମ ମଧ୍ୟ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ଜୀବନର ବିସ୍ମୟକର ଘଟନା ଅଟେ । 'ବସନ୍ତ ନିବାସ'ର ଉତ୍ତର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅଂଶରେ ଗୀତ ଓ ପ୍ରକୃତି-ପୂଜା ବିଷୟରେ ଗୁଡ଼ିଏ ଲେଖାଏଁ ଛନ୍ଦ ମର୍ମର ପ୍ରସ୍ତରରେ ଖୋଦିତ ହୋଇ ମଗ୍ନ ହୋଇଅଛି । ବସନ୍ତ ନିବାସର ଲୁହା ରେଲିଙ୍ଗ୍ ଦ୍ୱାରା ସ୍ୱଲଙ୍କିତ କରିଣ୍ଡାରେ ବସିଲେ, ତତ୍‌ସଲିହିତ ଘୋରବନର ପଶୁମାନଙ୍କ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ବିଚରଣ ଦର୍ଶକର ଉପଯୋଗୀ ହୋଇଥାଏ ।

ନବୀନ ସଭ୍ୟତାର ନବଆଲୋକ ଆଣି ଯେଉଁମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ମୁଖ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିଅଛନ୍ତି, ବାମଣ୍ଡା ଅତୀତର ଆଦର୍ଶ ନରପତି ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକ ସର୍ ବାସୁଦେବ ଓ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସେମାନଙ୍କ ନେତୃ ସ୍ଥାନୀୟ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଏ ଦୁହିଙ୍କର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତାରେ ଉତ୍କଳରେ ନବଯୁଗର କେତେ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଓ ସୁଧୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେ ପୁଷ୍ଟ ଓ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି, ତାହାର କଳନା ନାହିଁ । ଏ ଦୁହେଁ ନବଯୁଗର ମାର୍ତ୍ତଣ୍ଡ ଓ ସୁଧାକରରୂପେ ଉତ୍କଳର ଧ୍ୱାନ୍ତ ନାଶ କରି ଉତ୍କଳକୁ ପ୍ରଗତିପଥର ପଥିକ କରି-ଯାଇଅଛନ୍ତି । ଏ ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକ ନରପତିଦ୍ୱୟ ଉତ୍କଳର ପ୍ରତି ଗୃହରେ ପ୍ରାତଃସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇଅଛନ୍ତି ।

ସନ ୧୯୧୬ ମସିହାରେ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ତାଙ୍କ ପାଟଜେମା ସୁରତରଙ୍ଗିଣୀ ଦେବୀଙ୍କୁ କଳାହାଣ୍ଡିର ମହାରାଜ ବ୍ରଜମୋହନ ଦେବଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଅର୍ପଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ବିବାହ ଉପଲକ୍ଷରେ ଉତ୍କଳଖଣ୍ଡର ଓ ବଙ୍ଗ-ବିହାର, ବାରାଣସୀ ଆଦିର ଶତ ଶତ ଗୁଣୀ ଓ ପଣ୍ଡିତ ଦେବଗଡ଼କୁ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ ଆସିଥିଲେ । ବିବାହର ସମାରୋହ, ଅତିଥିମାନଙ୍କ ତର୍ପଣ ଓ ଉଦାର, ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଓ ଦରିଦ୍ର, ଅନ୍ଧ, ଖଞ୍ଜ ଓ ଛତ୍ରଛତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଭୂରି-ଭୋଜନ ଦେବା, ବ୍ୟାୟାମ, କ୍ରୀଡ଼ା, ଆତସବାଜି, ରାଜ୍ୟର ଉନ୍ନ ଉନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଅନୁଷ୍ଠାନ (ଯଥା—ଖମାର, କେନାଲ୍, ଅଖୁକଳ, ଧାନକଳ, ସ୍ପିନିଙ୍ଗ୍ କରିବା କାରଖାନା, ଉଦ୍ୟାନ ଆଦି)ମାନଙ୍କର ସମାଗତ ଅତିଥିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିଦର୍ଶନ, ସମାଗତ ଅତିଥିମାନଙ୍କୁ ବାମଣ୍ଡା ଷ୍ଟେସନ୍‌ରୁ ୬୦ ମାଇଲ୍ ବାଟ ଦେବଗଡ଼କୁ ଆଣିବା ଓ ସେଠାରୁ ଫେରାଇ ପଠାଇବା ଓ ଜାମାତାଙ୍କୁ ଅଗଣିତ ଯାନବାହନାଦି ଯୌତୁକ ଦାନ ଆଦିର ଯେଉଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ କରିଥିଲେ, ସେପରି ବ୍ୟବସ୍ଥା ତଦବଧି ଉତ୍କଳର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉତ୍ସବରେ ଦେଖାଯାଇ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାରୁ ରାମଶଙ୍କର, ସ୍ୱଦାମଚରଣ,

ବିଶ୍ୱନାଥ କର, ଶଶିଭୂଷଣ, ଫକୀରମୋହନ ଓ ଏ ଭଳିର ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ସେହି ଉପଲକ୍ଷରେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ଦେବଗଡ଼ରେ ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ସଭା କରି ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଫକୀରମୋହନଙ୍କୁ 'ସରସ୍ୱତୀ' ଉପାଧିରେ ମଣ୍ଡିତ କରିଥିଲେ ।

ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଏହି ଯେ, ବିବାହର କେତେକ ଦିନ ପରେ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ମଧ୍ୟମ ତ୍ୟାଗ କଲେ ।

ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ବହୁତୋମୁଖୀ ପ୍ରତିଭା ବର୍ଣ୍ଣନ କରି ତତ୍ପରି ଗୁଣୋପାସକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶଶିଭୂଷଣ ରାୟ "ନବୀନ" ପତ୍ରିକା (୧୦।୧।୩୫)ରେ ଯାହା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ତାହା ଏଠାରେ ଉଦ୍ଧୃତ ହେଲା—

"୧୯୦୩ ସାଲରେ ୺ ରାଜା ସର୍ ବାସୁଦେବଙ୍କ ତିରୋଧାନ ଉତ୍ତାରୁ ୺ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ବାମଣ୍ଡାର ଶାସନ ଓ ପାଳନ ଭାର ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଯୁବରାଜ ଅବସ୍ଥାରେ ଏ ମହୋଦୟ ସାହିତ୍ୟ ଓ ବିଜ୍ଞାନର ପ୍ରଭୂତ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାରେ ସର୍ବପ୍ରଥମ Kinematograph (ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର), ସର୍ବପ୍ରଥମ ରଞ୍ଜନରଶ୍ମି (X'ray), ସର୍ବପ୍ରଥମ ବୈଦ୍ୟୁତିକ ଆଲୋକ (Electric light) ଏହାଙ୍କ କର୍ତ୍ତୃକ ଆମଦାନୀ ହୋଇଥିଲା । ୧୮୯୯ ମସିହାରେ ଯୁବରାଜ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କଦ୍ୱାରା ଟେଲିଫୋନ୍ ଯନ୍ତ୍ର ସର୍ବପ୍ରଥମରେ ଯେତେବେଳେ ବାମଣ୍ଡାରେ ବସିଲା ସେତେବେଳେ ଭାରତର ସୁବିଖ୍ୟାତ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ଷ୍ଟେଟ୍ସ୍‌ମାନ୍ "Statesman" ଘୋଷଣା କରିଥିଲା, "The longest telephone in India"; ଅର୍ଥାତ୍, ବାମଣ୍ଡାର ଗୋବିନ୍ଦପୁରଠାରୁ ବାରକୋଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୮୦ ମାଇଲ୍ ଦୀର୍ଘଭାବିଶିଷ୍ଟ ଟେଲିଫୋନ୍ ସେ ସମୟରେ ଭାରତରେ ବୁହାପି ବସି ନଥିଲା । ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ସହିତ ଲେଖକର ପ୍ରଗାଢ଼ ଘନିଷ୍ଠତା ଓ ଆତ୍ମୀୟତା ଏହାଙ୍କ ତିରୋଧାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଥିଲା । ଲେଖକ ଇଂରେଜୀ ଅଭିଧାନରେ Many—sidedness (ବହୁତୋମୁଖତା) ଶବ୍ଦ ଦେଖିଅଛି; ମାତ୍ର ଏ ଶବ୍ଦର ପ୍ରକୃତାର୍ଥ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ଜୀବନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେହିଁ ଦେଖିଥିଲା । ଦୂରରୁ ଯେଉଁମାନେ ରାଜା ବାମଣ୍ଡାର ଅଧୀଶ୍ୱରରୂପେ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ଗୁଣ ଶୁଣି ଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି କେହି ପୁରାତନ ପ୍ରବାଦ ଅନୁରୂପ ଭାବିଥିବେ,— 'ନାମ୍ ବଡ଼ା, ଦର୍ଶନ୍ (କାମ୍) ଥୋଡ଼ା' । ମାତ୍ର ତାହାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଘନିଷ୍ଠତା ହୋଇଗଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ବିଚାରୁଥିଲେ, "ନାମ୍ ଥୋଡ଼ା, କାମ୍ ବଡ଼ା" । ଲେଖକ ତାହାଙ୍କ ସହିତ ସବୁବେଳେ ଘନିଷ୍ଠଭାବସୂତ୍ରରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ତାହାଙ୍କୁ ତନ୍ତ୍ରୀ, ଲୁମ୍ବାର, ଚିତ୍ରକାର, କମାର, ମାଳୀ, ଜ୍ୟୋତିଷୀ, ସୁପଣ୍ଡିତ, ବଢ଼େଇ, କୃଷକ, ଶିକାରୀ ଓ ଭୁଲ ରୂପରେ ଅନେକ ଥର ଦେଖିଥିଲା; ଘୋଡ଼ା, ହାତୀର ପରୀକ୍ଷକ ଏବଂ ଅଳଙ୍କାର ଓ ବସ୍ତ୍ର ପରୀକ୍ଷକରୂପେ କେତେ ଥର ଦେଖିଅଛି, ଚିକିତ୍ସକ, ଦାର୍ଶନିକ, ବୈଦାନ୍ତିକ, ନୈୟାୟିକ ଓ କବିରୂପେ ଦେଖି ପୁଣି ପରମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ନବ୍ୟ ଫେସନ୍‌ର ଉଦ୍ଭାବକ ଓ ଫରମାଇସ ରୂପରେ ମଧ୍ୟ ଦେଖିଛି । ସେ ବାମଣ୍ଡାର ଶାସକ ଓ ବିଚାରକ ହୋଇ ସର୍ବପ୍ରକାର ବୈଜ୍ଞାନିକରୂପରେ ବାମଣ୍ଡାର ଇଞ୍ଜିନିଅର୍, ଫଟୋଗ୍ରାଫର୍, ଇଞ୍ଜିନ୍ ଡ୍ରାଇଭର୍, ଟେଲିଫୋନ୍ ଅପରେଟର୍ ପ୍ରଭୃତି କର୍ମ କରୁଥିଲେ । ଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ବୃଷ୍ଟି ଓ ବାତ୍ୟା ପ୍ରଭୃତିର ପୂର୍ବସଙ୍କେତ ଜଣାଇ ସେମାନଙ୍କର କୃଷି-କାର୍ଯ୍ୟରେ ସହାୟତା କରିବା ତାହାଙ୍କର ସବୁବେଳେ ଅଭ୍ୟାସ ରହିଥିଲା । ତାହାଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ବୃଷ୍ଟିବିଜ୍ଞାନ ନାମକ ପୁସ୍ତକ ବୃଷ୍ଟି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରଗାଢ଼ ଅଭିଜ୍ଞତାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ରେଣୀର ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସହିତ ସେମାନଙ୍କ ବ୍ୟବସାୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅଭିଜ୍ଞତାପୂର୍ଣ୍ଣ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଲେଖକ କେବଳ ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ଜୀବନରେହିଁ ଦେଖିଥିଲା । ଜଣେ ସାପ ଖେଳାଇବାକୁ ଗଲେ ସର୍ପର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଶେଷତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିଲେ, ଅଥଚ ଜଣେ ତାର୍କିକ ପଣ୍ଡିତ ଗଲେ ତାହାଙ୍କ ତର୍କ ଓ ଯୁକ୍ତିକୁ ସେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପୁସ୍ତକରୁ ଉଦାହରଣ ଉଦ୍ଦେଶ କରି ଖଣ୍ଡନ କରୁଥିଲେ । ସବୁ ବିଷୟରେ ଏଭଳି ଅସାଧାରଣ ଅଭିଜ୍ଞତା ଲେଖକ ବୋଧହୁଏ ଆଉ ତାହାର ନିକଟରେ ଦେଖି ନାହିଁ ।"

ମସ୍ତିଷ୍କର ଏହିକୁ ଗୁଣ ସହିତ ହୃଦୟର ଦୟା, ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ, ମହତ୍ତ୍ୱ ନାନାଗୁଣରେ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ବିଭୂଷିତ ଥିଲେ । ସ୍ୱଦେଶର ଓ ବିଦେଶର ବହୁ ବହୁ ପଣ୍ଡିତ ଓ ଗୁଣୀ ତାଙ୍କର ଅନନ୍ୟସାଧାରଣ ଅମାୟିକତା ଓ ସାରଲ୍ୟମଣ୍ଡିତ ସୌଜନ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ବହୁମୁଖରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା କରି-ଯାଇଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପ୍ରଜାପ୍ରୀତି ଅନନ୍ୟସୁଲଭ । ସେ ପୂର୍ବ-ପ୍ରଚଳିତ ଅନେକ କର ଉଠାଇ ଦେଇଥିଲେ ଓ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସମୟରେ ନାଗପୁର ଅଞ୍ଚଳରୁ ଟଙ୍କାକୁ ୮ସେର ଚାଉଳରେ ଗହଳି କିଣି ଆଣି ବାମଣ୍ଡା ରାଜ୍ୟରେ ୧୨।୧୪ ସେର ଚାଉଳରେ ବିକ୍ରି କରାଇ ଥିଲେ ।

ବାମଣ୍ଡା ଷ୍ଟେସନ୍‌ଠାରୁ ଦେବଗଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୨୍ର ବାସୁଦେବ ସୁତନଦେବଙ୍କଦ୍ୱାରା ୬୪ ମାଇଲ୍ ଲମ୍ବ ଯେଉଁ ଗାଡ଼ିରାସ୍ତା ହୋଇଥିଲା ତାହାକୁ ମଟର୍ ଚଳିବା ଉପଯୋଗୀ କରି ପକ୍କା ଓ ବେଶୀ ଚଉଡ଼ା କରିବାରେ ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଅକାତରେ ଭାବରେ ବହୁ ସହସ୍ର ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟ କରିଥିଲେ ।

ବାମଣ୍ଡା ଜେଲ୍‌ରେ ଉତ୍ତମ ଦଣ୍ଡି, ଆସନ ଓ ବସ୍ତ୍ର ବୁଣା ହେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ସେ କରିଥିଲେ ।

୧୯୦୮।୯ ରେ ରାଜ୍ୟରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପଡ଼ିବାରୁ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ୩୦ ହଜାର ଟଙ୍କାର ଧାନ ବିଦେଶରୁ କିଣି ଆଣି ଶସ୍ତା ଦରରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ବିକ୍ରି କରାଇ ଥିଲେ ଏବଂ ତତ୍ପରେ ସର୍ବଦା ଶସ୍ୟ-ଗୋଲାମାନ କରାଇ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଦାଉରୁ ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ ।

ବହୁ ସହସ୍ର ଟଙ୍କା ବ୍ୟୟରେ ଦେବଗଡ଼ରେ ଦରବାର ମନ୍ଦିର, ବଡ଼ ବଡ଼ ନଈ ଉପରେ ଘୁରି ଗୋଟି ଦୀର୍ଘ ପୋଲ

ଓ ୨୬୦ ଫୁଟ୍ ଲମ୍ବ ଓ ୧୬ ଫୁଟ୍ ଚଉଡ଼ା ଗୋଟିଏ ଝୁଲ ଖୋଲ ମଧ୍ୟ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା । ହସ୍ତଗ୍ରଥିତ ଶସ୍ତ୍ରାଗାରା ଓ ବିଦ୍ୟୁତ୍ ପରିଚାଳିତ ମୁଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଡ଼. ପି. କେନାଲ୍ ରାଜ୍ଞୀ ଉମରୁଖ୍ରର ପ୍ରିୟାଙ୍କ କୀର୍ତ୍ତି ଅଟେ । ଏହାଛଡ଼ା ୨୦୦୦ ଏକର୍ ଭୂମିରେ ଜଳସେଚନପାଇଁ ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ନମୁନାନ ବନ୍ଧାଇ ଜଳାଶୟ ଓ ଲୁଲ୍ଲାମାନ ଖୋଲାଇଥିଲେ ।

ମାଛଜାଆଁଳ ପାଳ ମାଛ ବଢ଼ାଇ ବ୍ୟବସାୟ କରିବା ପାଇଁ ସେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଜଳାଶୟ ଖୋଲାଇଥିଲେ । ଟାଇଲ୍ ତିଆରି କାରଖାନା, ମହୁ ତିଆରି ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଲୁଗାକଳ, ଚିନିକଳ, ରମ୍ପେଇ ଖମାର ଆଦି ବହୁ ମଙ୍ଗଳମୟ କର୍ମ ଏହାଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ।

କାଳେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଗୃହପାଳିତ ପଶୁମାନଙ୍କୁ ମାରଜାତୀୟ ଚମଡ଼ା ଲୋଭୀମାନେ ମାରି ପକାଇବେ, ଏହି ଆଶଙ୍କାରେ ସେ ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟର ଚମଡ଼ା ଠିକା ବନ୍ଦ କରାଇ ଲକ୍ଷାଧିକ ଟଙ୍କାର ଆୟ ପ୍ରତି ମାୟା ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ତାଙ୍କର ମହାମାନବତାବ୍ୟଞ୍ଜକ ଗୁଣାବଳୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ ସେ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ଏକାଧିକ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପୁସ୍ତକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯିବ ।

୧୯୦୩ ମସିହାରେ ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଭାଇସ୍‌ରୟ (ବଡ଼ଲାଟ୍) ଲର୍ଡ୍ ହାର୍ଡିଞ୍ଜଙ୍କର କଟକ ଆଗମନୋପଲକ୍ଷରେ ହୋଇଥିବା ଦରବାରକୁ ଆସିଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ଅର୍ଥାତ୍‌ରାବରୁ ପ୍ରିୟମାଣ କଟକର ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟସମାଜକୁ ଦୃଢ଼ ଆଧାର ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବାପାଇଁ ସମବେତ ରାଜନ୍ୟବର୍ଗଙ୍କର ଯେଉଁ ସଭା ହୋଇଥିଲା ସେଥିରେ ଉକ୍ତ ସମାଜର ସ୍ଥାୟୀ ଫାଣ୍ଡିରୁ ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଟ [illegible] ଦାନ କରିଥିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ଏସବୁ କୀର୍ତ୍ତିଛଡ଼ା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଯେଉଁ ଅକ୍ଷର-ସମ୍ବନ୍ଧୀ କୀର୍ତ୍ତିରେ ଉତ୍କଳ-ଭାରତୀଙ୍କ ମନ୍ଦିରକୁ ସଜ୍ଜିତ କରିଯାଇ-ଅଛନ୍ତି ସେ ସବୁ ତାଙ୍କର ନାମକୁ କାଳର ସର୍ବଗ୍ରାସୀ ମୁଖରୁ ରକ୍ଷା କରିବ । ବାମଣ୍ଡା ରାଜପରିବାରରେ ସାଗରଦୁଲଣଙ୍କ ଅଖଣ୍ଡ ରାଜତ୍ୱ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱଦା ସାରଦା ସପତ୍ନୀସ୍ୱଲଭ ବୈର ପରିତ୍ୟାଗ କରି ସର୍ବଦା ବିରାଜିତା । ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ରାଜାଧୀଶର ଅପେକ୍ଷା କରି ରୂପରେ ବୋଧହୁଏ ଆହୁରି ବଡ଼ । ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାବ୍ୟ ଉତ୍କଳ ଭାରତୀଙ୍କ ଗଳାର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଅମୂଲ୍ୟ ହାର । ତାଙ୍କ "କାଦମ୍ବରୀ" କାବ୍ୟ, "ବୈଦିକ ପ୍ରକୃତି" କାବ୍ୟ, "ଶାରଗାଥା" କାବ୍ୟ, "ପ୍ରକୃତିଖଣ୍ଡ" କାବ୍ୟ, "ଚିତ୍ର" କାବ୍ୟ, "ଭୀଷ୍ମ" ଓ "ମାୟାଶବର" କାବ୍ୟ, ଏ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟଭଣ୍ଡାରର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଭାସ୍ୱର ରତ୍ନ । "ଯୌନନିର୍ବାଚନ", "ବ୍ରିଟିଶ୍ ବିଜୟ", "ଅବାହନ", ଏ କେତେକ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡକାବ୍ୟ ଓ କବିତାଗ୍ରନ୍ଥ ମଧ୍ୟ ଅତୁଲ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ—ସୁଷମାରେ ମଣ୍ଡିତ । ତାଙ୍କ ରଚିତ "ବୃଷ୍ଟିବିଜ୍ଞାନ" ଗଭୀର ବିଜ୍ଞାନକୋଷରୂପେ ତାକୁ ସ୍ମରଣୀୟ କରି ରଖିବ । ତାଙ୍କ ରଚିତ "ଅଳଙ୍କାର ସାର" ଅଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍କଳର ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀମାନଙ୍କରେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ।

ତାଙ୍କ ରଚିତ "ଶାରଗାଥା" ନାମକ କାବ୍ୟ ତାଙ୍କ ପରଲୋକ ପ୍ରାପ୍ତି ପରେ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱିତୀୟ କୁମାର ଶ୍ରୀ ହୃଦୟନାଥ ଦେବଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ । ତହିଁରୁ ତାଙ୍କର ଉତ୍କଳ ଇତିହାସର ଗଭୀର ଅଧ୍ୟୟନର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ପରିଚୟ ମିଳେ । ଭାରତର ବଡ଼ଲାଟ ଲର୍ଡ୍ ହାର୍ଡିଞ୍ଜଙ୍କ କଟକ ଦର୍ଶନ ଓ ଦରବାର ଉପଲକ୍ଷରେ ୧୯୧୨ ମସିହାରେ ରଚିତ "ଅବାହନ" କବିତାରେ ସେ ବାମଣ୍ଡା ରାଜବଂଶର ଇତିହାସର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଅଛନ୍ତି । ଏସବୁ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରକୃତ ସାହିତ୍ୟିକ ମୂଲ୍ୟ ଯାହା, ତାହା ଅପେକ୍ଷା ଏସବୁ ଅନ୍ତର ମୂଲ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ, କାରଣ ଏସବୁ ଜଣେ ବିଜ୍ଞ—ଶାସନକାର୍ଯ୍ୟ-ବ୍ୟାପୃତ, କର୍ମଠ, ପ୍ରଜାପ୍ରାଣ ନରପତିଙ୍କର ଅତ୍ୟନ୍ତରଙ୍ଗ ଜୀବନର କୃତି । ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଉତ୍କଳକୁ ଯେଉଁ ରାଜାଦର୍ଶ ଦେଇଯାଇ ଅଛନ୍ତି ତାହା ଅପେକ୍ଷା ତାଙ୍କ କବିତାଦର୍ଶ ବହୁଗୁଣରେ ଉଚ୍ଚ । ତାଙ୍କ କବିତାରାଜି ତାଙ୍କ ଅଗାଧ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଓ ଶବ୍ଦଯୋଜନା ପାଟବର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ପରିଚାୟକ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାବ୍ୟ-କବିତା କଥା ଛାଡ଼ି ଦେଲେ ତାଙ୍କ "ସ୍ୱପ୍ନଶ୍ରୀ ଚୌଦ୍ଦିସ" ରୂପ କ୍ଷୁଦ୍ର ଗୀତିକାରେ ଯେଉଁ ପ୍ରସାଦଗୁଣ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ତାହା ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟରେ କ୍ୱଚିତ୍ ଦୃଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ । ବାମଣ୍ଡାରୁ "ବୃଧହଂସ କେଳସର" କରି ପିତାପୁତ୍ର ଦୁଇଜଣ ସାରସ୍ୱତ ଆରାଧନାର ଯେଉଁ ଅଭିନବ ଆୟୋଜନ କରିଥିଲେ ତାହାର ଚିରସ୍ଥାୟୀ ସ୍ମାରକରୂପେ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ କାବ୍ୟ-କବିତାବଳୀ ଉତ୍କଳରେ ସମ୍ପୂଜିତ ହେଉଥିବ । ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ମୃଣ୍ମୟ ଶରୀର ଶ୍ମଶାନ ଗ୍ରାସ କରିଅଛି, ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନଶ୍ୱର କୀର୍ତ୍ତି ସମୟଗତିରେ ଅବଶ୍ୟ କାଳକବଳିତ ହୋଇ ପଡ଼ିବ, କିନ୍ତୁ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଗ୍ରନ୍ଥାବଳୀ କାଳଙ୍କିତ ଦର୍ଶନକୁ ପରାଭୂତ କରି ସମ୍ଭବ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ରହିବ । ମରଣ ପରେ ଉତ୍କଳର ବାଣୀସେବକମାନଙ୍କଠାରୁ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଆଜ ଯେଉଁ ପୂଜା ଲାଭ କରିବାର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଅଛନ୍ତି ଓ ଉତ୍କଳର ବାଣୀସେବକଙ୍କଠାରୁ ତାଙ୍କର ସ୍ୱର୍ଗତ ଆତ୍ମା ଯେଉଁ ନୈବେଦ୍ୟ ଲାଭ କରୁଅଛି ତାହା ତାଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ୍ ପ୍ରେରଣା-ରୂପିଣୀ ଦେବୀକଳ୍ପା ସହଧର୍ମିଣୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଉମରୁଖର ପ୍ରିୟା ପାଟମହାଦେବୀ ସ୍ୱଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖି ଯାଇଅଛନ୍ତି । ଏ ପୂଜାର ଅନ୍ତ ନାହିଁ । ଅନନ୍ତକାଳ ଧରି ଏ ପୂଜା ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତହୀନ ।

ପୂର୍ବରୁ କଥିତ ହୋଇଅଛି ଯେ, ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଧାନ ସାହିତ୍ୟ ପୀଠ "ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟସମାଜ"କୁ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଟ [illegible] ଦାନ କରିଥିଲେ । କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ "ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ"ର କଳିମାନ ରୂପ ତାଙ୍କର ବିରାଟ କଳ୍ପନାରୁ ଉଦ୍ଭୂତ ।

ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ୧୯୧୬ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସ ୧୧ ତାରିଖ ଦିନ କଲିକତାରେ ନଶ୍ୱର ଦେହ ତ୍ୟାଗ କରି ଦିବ୍ୟଧାମକୁ ପ୍ରୟାଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମରଣରେ ଉତ୍କଳ ମ୍ଳାନତର ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ଓ ଦେଶବ୍ୟାପୀ ଶୋକର ପ୍ରବଳ ବାତ୍ୟା ବହି-ଗଲା । ତାଙ୍କ ମରଣ ଉପଲକ୍ଷରେ ରାଧାନାଥ, ମଧୁସୂଦନ ଓ

ଲୋମଶ ଋଷିଙ୍କଦ୍ୱାରା ରଚିତ ଶୋକଗୀତିକାମାନଙ୍କରୁ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଏକାଧାରରେ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ, ସାହିତ୍ୟିକ କବି, ବୈଜ୍ଞାନିକ, ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ ମହାପଣ୍ଡିତରୂପେ ଉତ୍କଳମାତାଙ୍କ ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତିଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଚିରସ୍ମରଣୀୟ ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିବେ ।

———

ରାଜ୍ଞୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଭମରୁଧରପ୍ରିୟା ଦେବୀ

ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ଜୀବନ ଚରିତରେ ତାଙ୍କ ସହଧର୍ମିଣୀ ରାଣୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଭମରୁଧରପ୍ରିୟା ଦେବୀଙ୍କ ଉଲ୍ଲେଖ ନ ରହିଲେ ଉକ୍ତ ଜୀବନ ଚରିତ ଅପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ହେବ ।

ପୂର୍ବେ ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ପ୍ରସଙ୍ଗକ୍ରମେ ରାଣୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଭମରୁଧରପ୍ରିୟାଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ହୋଇଅଛି ।

କଳାହାଣ୍ଡି ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ କାଶୀପୁରେ ରାଜା ବୈଦ୍ୟନାଥ ସିଂହ ଦେବଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଗାରୋହଣ ସମୟରେ ତତ୍ପୁତ୍ର ରାଜକୁମାର ଋଦ୍ଧତପ୍ରତାପ ସିଂହ ଅପ୍ରାପ୍ତବୟସ୍କ ହୋଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ରାଣୀ ଶ୍ରୀମତୀ ସୂର୍ଯ୍ୟମଣି ଦେବୀ ସ୍ୱୟଂ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନଭାର ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନରେ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ବୁଦ୍ଧି, ଅତିଥି ଅଭ୍ୟାଗତ ସେବା, ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ପୁତ୍ର ନିର୍ବିଶେଷରେ ପାଳନ, ଧର୍ମପ୍ରାଣତା, ମାତୃଭୂମି ଓ ମାତୃଭାଷା ପ୍ରତି ଅନୁରାଗ, ଦରିଦ୍ରପରାୟଣତା, ସାଧୁସନ୍ତମାନଙ୍କ ସେବା ଓ ଦୁଃସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦୁଃଖାପନୋଦନ ଆଦିର ଯଶଃସୌରଭ ଉତ୍କଳର ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଥିଲା ଓ ଉତ୍କଳୀୟ ରାଜନ୍ୟବର୍ଗ ରାଣୀ ସୂର୍ଯ୍ୟମଣିଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ଓ ଭକ୍ତି କରୁଥିଲେ । ରାଜା ସର୍ବ ବାସୁଦେବ ସ୍ୱତ୍ରଳ ଦେବ କାଶୀପୁରର ସ୍ୱର୍ଗତ ରାଜା ବୈଦ୍ୟନାଥ ସିଂହଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା କନ୍ୟା ଶ୍ରୀମତୀ ଭମରୁଧରପ୍ରିୟା ଜେମାମଣିଙ୍କ ଅଶେଷ ସ୍ୱଗୁଣ ଓ ଶିକ୍ଷା ଆଦିର ସମ୍ବାଦ ପାଇ ବାମଣ୍ଡାର ରାଜା ଅଧୀଶ୍ୱର ଷ୍ଟକାଏତ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ପାଇ ତାଙ୍କୁ ନିଜର ପୁତ୍ରବଧୂରୂପେ ବରଣ କରିବା ସ୍ଥିର କଲେ ଓ ଏ ବିବାହ ପ୍ରସଙ୍ଗର ସ୍ଥିରୀକରଣ ପାଇଁ ଶ୍ରୋତ୍ରୀ 'ଉତ୍କଳୋକ' କାଶୀପୁରର ବିଧବା ରାଣୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇ ଏ ବିବାହ ପ୍ରସଙ୍ଗ ସ୍ଥିର କଲେ ଏବଂ କୁମାରଙ୍କ ସହିତ ସ୍ୱୟଂ କାଶୀପୁର ରାଜଧାନୀରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ସେହିଠାରେ ୧୮୮୯ ସାଲରେ [ଷ୍ଟକାଏତଙ୍କୁ ୧୭ ବର୍ଷ ବୟସ ହୋଇଥିବା ସମୟରେ] ସପ୍ତାହାଧିକ କାଳ ଅବସ୍ଥାନ କରି ଷ୍ଟକାଏତଙ୍କ ମଙ୍ଗଳକୃତ୍ୟ ସମାପନ କରାଇ ବିବାହାନ୍ତେ ଅସ୍ମୀୟ ସ୍ୱଜନ, ବରବଧୂ, ଯୌତୁକ ସମ୍ଭାର ସହ ମହାସମାରୋହସହକାରେ ଦେବଗଡ଼କୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କଲେ ଓ ଦେବଗଡ଼ରେ ମଧ୍ୟ ଯୁବରାଜଙ୍କ ବିବାହର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଉତ୍ସବମାନ ମହାସମାରୋହ ଓ ବହୁ ବ୍ୟୟ ସହକାରେ ସମ୍ପାଦନ କଲେ । କାଶୀପୁରର ରାଜକୁମାରୀ ତିନି ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ପ୍ରଥମେ ବାମଣ୍ଡାର ଯୁବରାଣୀ, ତତ୍ପରେ ପଟ୍ଟମହାଦେବୀ, ତତ୍ପରେ ରାଜମାତା ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜପିତାମହୀରୂପେ ବିରାଜିତା । ତୃତୀୟା ରାଜକୁମାରୀ ଗାଙ୍ଗପୁରର ଯୁବରାଣୀ ହେଲେ । ତାଙ୍କର ପୁତ୍ର ଗାଙ୍ଗପୁରର ସ୍ୱର୍ଗତ ଉଦାମଶଙ୍କର ଶେଖରଙ୍କ ଜଲର ତୃତୀୟ ବତ୍ସରରେ ସେ ସୂତିକା ରୋଗରେ ସ୍ୱର୍ଗତା ହୋଇଥିଲେ । ତୃତୀୟ ରାଜକୁମାରୀ ସୋନପୁରର ଯୁବରାଣୀ, ପରେ ମହାରାଣୀ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ମହାରାଜ-ଜନନୀରୂପେ ବିରାଜିତା ।

ଯୁବରାଣୀ ଓ ଯୁବରାଜରୂପେ ଦାମ୍ପତ୍ୟ ଜୀବନର ସୁଖ ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେହେଁ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ସର୍ ବାସୁଦେବଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଯୁବରାଜ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ରାଜ୍ୟଶାସନ କର୍ମରେ ତାଲିମ୍ ହେଲେ ଓ ପୁତ୍ରବଧୂ ଶ୍ରୀମତୀ ଯୁବରାଣୀ, ଓଡ଼ିଆ, ବଙ୍ଗଳା, ଇଂରାଜୀ, ହିନ୍ଦୀଭାଷାରେ ବହୁ ପ୍ରବୀଣତା ଓ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଲାଭ କଲେ । ରାଜା ସର୍ ବାସୁଦେବ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ରାଜ୍ୟଶାସନର ସମୁଦାୟ ଭାର ଷ୍ଟକାଏତଙ୍କ ଉପରେ ଅର୍ପଣ କରି କେବଳ ଅପିଲ ଅଦାଲତର କାର୍ଯ୍ୟ ଅପଣା ହାତରେ ରଖିଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଯୁବରାଜ ଆଇ ସ୍ୱକୀୟ ରାଜକର୍ମରେ, ରାଜଦରବାରରେ ଓ ଧର୍ମାଧିକରଣରେ ବହୁକାଳ ବ୍ୟାପୃତ ରହୁଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ଯୁବରାଣୀ ଚିତ୍ରକଳା, ସଙ୍ଗୀତ ଓ ସାହିତ୍ୟର ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ବ୍ୟାପୃତା ରହୁଥିଲେ ।

ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସାକ୍ଷାତ୍ ସରସ୍ୱତୀସ୍ୱରୂପା ଭମରୁଧରପ୍ରିୟାଙ୍କୁ ପାଇବାରୁ ଦୁହିଙ୍କ ଜୀବନ ସାହିତ୍ୟ ସେବା ଓ ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ଆରାଧନାରେ ଯୁକ୍ତ ହେଲା । ସତେ ଯେପରି ପ୍ରଭୁ ଏ ରାଜ-ଦମ୍ପତିଙ୍କ ବିବାହ ବନ୍ଧନଦ୍ୱାରା ଭବିଷ୍ୟତ ମିଳନର ସୂଚନା କରି ଦୁହିଙ୍କୁ ଏକା ଗ୍ରନ୍ଥିରେ ଗଢ଼ିଥିଲେ ।

୧୧ ବର୍ଷକାଳ ଯୌବରାଜ୍ୟ ଭୋଗ କରିବା ପରେ ସର୍ ବାସୁଦେବଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଗପ୍ରାପ୍ତି ଯୋଗୁଁ ରାଜ୍ୟଶାସନର ସମସ୍ତ ଭାର ୧୯୦୩ ସାଲରେ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ରାଜଦମ୍ପତି ଏକାଙ୍ଗ ହୋଇ ଲକ୍ଷ୍ମୀସେବା (ରାଜ୍ୟଶାସନ) ଓ ସରସ୍ୱତୀ ସେବା (ମାତୃଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟାଲୋଚନା)ରେ ଜୀବନକୁ ଧନ୍ୟ ଓ ମଧୁମୟ କଲେ । ରାଜ୍ୟଶାସନର ପ୍ରତିଭାର ବହନ କରିବାରୂପ ଦୁରୂହ ଭାର ରାଜ୍ଞୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଭମରୁଧରପ୍ରିୟାଙ୍କ ସହଚର୍ଯ୍ୟ, ସହକର୍ମିତା, ସହଧର୍ମିଣୀତ୍ୱ ଓ ପରାମର୍ଶ ଯୋଗୁଁ ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଅକୁତୋଭୟରେ ବହନ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ଏ ଭାର ବହନ କରି ସୁଦ୍ଧା ରାଜଦମ୍ପତି ଅବସର ସମୟରେ ଏକତ୍ର ବାଣୀ ଆରାଧନା କରୁଥିଲେ । ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ରଚିତ ପ୍ରବନ୍ଧମାନଙ୍କ ପାଣ୍ଡୁଲିପିମାନ ପ୍ରଥମେ ରାଜ୍ଞୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ସମାଲୋଚିତ ଓ ସମର୍ଥିତ ହେବା ପରେ ସେମାନ ମୁଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଲୋକଲୋଚନଗୋଚର ହେଉଥିଲା । ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କର ବ ବିଜ୍ଞାନ, ବ ଚିତ୍ରକଳା, ବ କବିତା, ବ ସଙ୍ଗୀତ, ବିବାଦ୍ୟ, ବ ବୈଦିକ ଅଧ୍ୟୟନ, ବ ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟ, ବ ବ୍ୟାକରଣଶାସ୍ତ୍ର, ବ ଅଳଙ୍କାରଶାସ୍ତ୍ର, ସବୁ ଦିଗରେ ବହୁତେ-ମୁଖୀ ପ୍ରତିଭାର ଫଳସ୍ୱରୂପ ତାଙ୍କ ଲେଖନୀରୁ ନିସୃତ ସନ୍ଦର୍ଭ ଓ କବିତାମାନଙ୍କ ସମାଲୋଚନା ପାଇଁ ଗଭୀର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଲୋଡ଼ା । ଏଥିରୁ ରାଜ୍ଞୀ ଭମରୁଧରପ୍ରିୟାଙ୍କ ବିଦ୍ୟାବତ୍ତା ସହଜେ ଅନୁମିତ

ଦେବ । ଏପରି ବିଦୁଷୀ, ସର୍ବଗୁଣସମ୍ପନ୍ନା, ଧୀ ସହଧର୍ମିଣୀଙ୍କୁ ଲାଭ କରି କେବଳ ବାମଣ୍ଡା ନରପତି ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଧନ୍ୟ ହୋଇ ନ ଥିଲେ, ବାମଣ୍ଡା ରାଜ୍ୟ ଓ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରକୃତିପୁଞ୍ଜ ମଧ୍ୟ କୃତାର୍ଥ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ରାଜ୍ୟଶାସନରେ ଓ ସାହିତ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚା ବିଷୟରେ ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ଦକ୍ଷିଣହସ୍ତରୂପେ କର୍ମ କରି ରାଣୀ ମହୋଦୟା ସନ୍ତୁଷ୍ଟା ରହୁ ନ ଥିଲେ; ତାଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବ୍ୟୟ ପାଇଁ ରାଜକୋଷରୁ ତାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଧନ ମିଳୁଥିଲା ଓ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଖଞ୍ଜାଥିବା ବୃତ୍ତିରୁ ଯାହା ଲାଭ ମିଳୁଥିଲା, ତହିଁରୁ ଅଧିକାଂଶ ଧନ ଗରିବ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବା, ଜଳକଷ ଅଞ୍ଚଳରେ କୂପ, ତଡ଼ାଗାଦି ଖୋଳାଇ ଦେବା, ଦେନ୍ୟାଦାୟଗ୍ରସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଦେନ୍ୟାଦାୟରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା, ଅଭୁକ୍ତୋପନୟନ ବାଳକଙ୍କ ଉପନୟନ ବ୍ୟୟ ନିର୍ବାହ, ମରୁଡ଼ି, ବନ୍ୟା, ଗୃହଦାହ ଆଦିରେ କ୍ଲିଷ୍ଟ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦାନ ଓ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଦେବମନ୍ଦିର ପ୍ରତିଷ୍ଠାରେ ବ୍ୟୟ ହେଉଥିଲା ଓ ଏ ବ୍ୟୟର ଅଧିକାଂଶ ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ କାନରେ ମଧ୍ୟ ପଡ଼ୁ ନ ଥିଲା । ଇଂରାଜୀରେ ଗୋଟିଏ ଉପଦେଶ ଅଛି, "Let not your left hand know what your right hand bestoweth" ଅର୍ଥାତ୍, ତୁମ୍ଭ ଡାହାଣ ହାତରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ଦାନର ବିଷୟ ତୁମ୍ଭ ବାମହାତ ସ୍ପର୍ଶ ନ ଜାଣୁ—ଏ ଉପଦେଶ ରାଣୀ ଭମରୁଧରପ୍ରିୟାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ପ୍ରତିପାଳିତ ହୋଇଅଛି ।

ସର୍ ବାସୁଦେବ ସ୍ଥଳଦେବଙ୍କ ଅମଳରୁ ରାଜକୁମାରୀମାନଙ୍କର ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା, ସାହିତ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚା, ସଙ୍ଗୀତ, କଳା ଅଙ୍ଗଚାଳନାଦିର ଶିକ୍ଷାପାଇଁ ବିଦ୍ୟାଳୟ ରାଜନଦରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ତହିଁର ଫଳରେ ବାମଣ୍ଡାର ରାଜକୁମାରୀମାନଙ୍କ ପ୍ରଶିକ୍ଷିତା ଓ ସରସ୍ୱତୀସେବିକା ଉତ୍କଳଖଣ୍ଡରେ ଅନ୍ୟତମ ହୋଇଲେ । ରାଜକୁମାରୀମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷାର ଭାର ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀମାନଙ୍କଠାରେ ନ୍ୟସ୍ତ ଥିଲା । ରାଜକୁମାରମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ପାଇଁ ରାଜନଦରର ବହିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବିଦ୍ୟାଳୟର ବିଦ୍ୟୁତ୍ରା (ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ) ଥିଲେ ଯୁବରାଜ ଓ ପରେ ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ । ରାଜକୁମାରୀମାନଙ୍କ ଶିକ୍ଷାପାଇଁ ରାଜନଦରର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବିଦ୍ୟାଳୟର ବିଦୁଷୀ ଥିଲେ ଯୁବରାଣୀ ଓ ପରେ ରାଣୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଭମରୁଧରପ୍ରିୟା ଦେବୀ । ଏଥିରୁ ମହାଦେବୀଙ୍କ ଦେବତ୍ୱ ଓ ନେତୃତ୍ୱର ଆଭାସ ମିଳିବ ।

ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଓ ରାଣୀ ଭମରୁଧରପ୍ରିୟାଙ୍କ କୋଳରେ ପ୍ରଥମ ତିନିଗୋଟି ସୁକୁମାର ଓ ଦୁଇଗୋଟି ସୁକୁମାରୀଙ୍କୁ ଦେଇଥିଲେ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠପୁତ୍ର ବାମଣ୍ଡାର ସ୍ୱର୍ଗତ ରାଜା ବିଦ୍ୟାଶଙ୍କର, ତତ୍କନିଷ୍ଠ ବଡ଼କୁମାର ଶ୍ରୀ ହୃଦୟନାଥ ଦେବ ଓ ତତ୍କନିଷ୍ଠ କୁମାର ଶ୍ରୀ ଲାଲ ମୋହନମୋହନ ଦେବ (ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ୱର୍ଗତ ସ୍ୱାମୀ ରାଜା ମୁକୁନ୍ଦ ଦେବଙ୍କ ଦତ୍ତକ ସନ୍ତାନରୂପେ ଉତ୍କଳର ଈଶ୍ୱର ଶ୍ରୀ ଗଜପତି ଗଜପତେଶ୍ୱର ନବକୋଟି କର୍ଣ୍ଣାଟ କଳବର୍ଗେଶ୍ୱର, ବିବିଧ ବିରୁଦ୍ଧର ପ୍ରତାପ ଶ୍ରୀ ଗଜପତି ମହାରାଜାଙ୍କ ଯୋଗ୍ୟ ଦାୟାଦରୂପେ ସୁନ୍ଦର ରାଜଗାଦିରେ ରାଜା ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ ନାମରେ ଶୋଭିତ ଓ ମହିମାନ୍ୱିତ କରୁଅଛନ୍ତି), ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଜଦକ୍ଷିଣଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ଜେମାମଣି ଶ୍ରୀମତୀ ସ୍ୱରତରଙ୍ଗିଣୀ ଦେବୀଙ୍କୁ ରାଜଦକ୍ଷିଣ କଳାହାଣ୍ଡିର ମହାରାଜା ଶ୍ରୀ ବ୍ରଜମୋହନ ଦେବଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଅର୍ପଣ କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି ଓ ଆଜି ମହାରାଣୀ ଶ୍ରୀମତୀ ସ୍ୱରତରଙ୍ଗିଣୀ ୨ଟି ରାଜକୁମାର ଓ ୩ ଗୋଟି ରାଜକୁମାରୀଙ୍କୁ ଲାଭ କରି ରାଜକୁମାରୀମାନଙ୍କ ଉଦ୍ବାହକ୍ରିୟା ସମାହିତ କରିଅଛନ୍ତି । ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ କନିଷ୍ଠା ରାଜକୁମାରୀ ମନ୍ଦାକିନୀ ବାଲ୍ୟକାଳରେ ଲହଲୀଳା ସାଙ୍ଗ କରିଥିଲେ ।

ବାମଣ୍ଡା ରାଜ୍ୟର ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଏକର୍ ଜଳକଷ ଜମିରେ ଜଳ ମଡ଼ାଇବାପାଇଁ ବାରକୋଟ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍‌ରେ ୩୦ ମାଇଲ୍ ଲମ୍ବ କେନାଲ୍ ଓ ଅନିକଟ୍ (ସେଚୁ)ର ନିର୍ମାଣ ଓ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କର୍ମ ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ରାଜତ୍ୱର ଗୋଟିଏ ବିଶିଷ୍ଟ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଘଟଣା ଅଟେ । ଏହି କେନାଲ୍ ବିଷୟ ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ଜୀବନଚରିତରେ ଲେଖା ହୋଇଅଛି । ଏହି କେନାଲ୍ ଖୋଳା ହେବାଦ୍ୱାରା ବାମଣ୍ଡା ରାଜ୍ୟର ପ୍ରାୟ ୧୦୦ ବର୍ଗ ମାଇଲ୍ ବ୍ୟାପୀ ଅଞ୍ଚଳର ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଏକର୍ ଜମି ଆବାଦ ହୋଇ ପାରିଅଛି ଓ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ପ୍ରଜା ଅନାବୃଷ୍ଟି 'ମରୁଡ଼ି' ଜନିତ ଶସ୍ୟହାନିରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଁ ମୁକ୍ତକଣ୍ଠରେ ଅହର୍ନିଶ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ରାଜଦକ୍ଷିଣଙ୍କର ଯଶୋଗାନ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏ କେନାଲର କଳ୍ପନା ରାଣୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଭମରୁଧରପ୍ରିୟା ଦେବୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହୋଇଥିଲା ଓ ଏହି ପରିକଳ୍ପନା ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ-ଦ୍ୱାରା ଅନୁମୋଦିତ ହେବାରୁ ରାଣୀ ଭମରୁଧରପ୍ରିୟା ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀଧନରୁ ବହୁ ଅର୍ଥ ଏହି କେନାଲ୍ ଖନନ କର୍ମରେ ବ୍ୟୟ କରିଥିଲେ । ଉକ୍ତ କେନାଲ୍ ଖନନ ଓ ଅନିକଟ୍ ନିର୍ମାଣ କର୍ମ ସଙ୍ଗେ ଷ୍ଟେଟ୍‌ର କିଛି ସମ୍ପର୍କ ନ ଥିଲା । ରାଣୀ ମହୋଦୟା ସେଥିପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଇଞ୍ଜିନିଅର୍, କର୍ମଚାରୀ ଓ ମୁଲିଆ ନିଯୁକ୍ତ କରି ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ବ୍ୟୟ ନିଜେ ବହନ କରିଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଉକ୍ତ କେନାଲ୍‌ର ରାଣୀ ଭମରୁଧରପ୍ରିୟାଙ୍କୁ ସ୍ୱତ୍ୱବତ୍ତାରୂପେ ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ ଓ ଉକ୍ତ କେନାଲର ଜଳସେଚନ ଯୋଗୁଁ ଉର୍ବର ହୋଇଥିବା ଜମିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଅର୍ଥ ରାଣୀ ଭମରୁଧରପ୍ରିୟା ଭୋଗ କରି ଆସୁଅଛନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ଉକ୍ତ କେନାଲର ନାମ ଭମରୁଧରପ୍ରିୟା କେନାଲ୍ D. P. Canal ହୋଇଅଛି । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରୁ ରାଣୀ ସାହେବାଙ୍କ ବ୍ୟାବହାରିକ ମନୋବୃତ୍ତି (Business mentality)ର ପ୍ରାଖର୍ଯ୍ୟ ଓ ଉଚ୍ଚ ଦୂରଦୃଷ୍ଟିର ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ମିଳୁଅଛି । ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟା ଉକ୍ତ ରାଣୀ ସାହେବା (ଯେ ସ୍ୱର୍ଗତ ରାଜା ବିଦ୍ୟାଶଙ୍କରଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ କାଳରେ ରାଜମାତା ଓ ରାଜା ଭୀମଗଙ୍ଗଙ୍କ ରାଜତ୍ୱକାଳରେ ରାଜପିତାମହୀ ବା ରାଜ ଜେଜେମାତାରୂପେ ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରଖ୍ୟାତା ହୋଇଅଛନ୍ତି) ଉକ୍ତ କେନାଲର ଭବିଷ୍ୟତ୍ ସୁରକ୍ଷା, ସଂସ୍କାର, ପରିଚାଳନ, ସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାର ଓ ଆୟବ୍ୟୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି ।

ତାଙ୍କର ଜ୍ୟେଷ୍ଠ କୁମାର [ଅଧୁନା ସ୍ୱର୍ଗତ [ବାମଣ୍ଡା ନରପତି ରାଜା ଦିବ୍ୟଶଙ୍କରଙ୍କ ପାଇଁ ରାଜ୍ଞୀ ନିଷ୍ଠିନ୍ତା ଥାଇ ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଦୁଇ କୁମାର, ପଟ୍ଟାଏତ (ବର୍ତ୍ତମାନ ସିଳଅର୍ ବଡ଼ କୁମାର) ଶ୍ରୀ ହୃଦୟନାଥ ଦେବ ଓ ଲାଲ୍ ଶ୍ରୀ ମୋହନ୍ତା-ମୋହନ ଦେବ (ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁରୀର ଗଜପତି ମହାରାଜ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ) ଓ ସେମାନଙ୍କ ଦାୟାଦମାନେ ଏ କେନାଲ୍‌ର ସୁରକ୍ଷା ଓ ସମ୍ଭାର ଆଦି କରି ଷ୍ଟେଟର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ କେନାଲ୍‌ଦ୍ୱାରା ସେଚିତ ସୀମାନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଜମି ପାଇଁ ନିମ୍ନଲିଖିତ ରୂପେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ରାଜସ୍ୱ ଦେଉଥିବେ ଓ କେନାଲ୍ ସେଚିତ ଭୂମିର ଉତ୍ପନ୍ନ ଓ ଆୟ ଯାବଚ୍ଚନ୍ଦ୍ରାର୍କ ଭୋଗ କରିବେ, ଏହି ମର୍ମରେ ରାଜ୍ଞୀ ଡମରୁଧରପ୍ରିୟା ଦେବୀ ଗୋଟିଏ ଡିଲ୍ (Will) ସମ୍ପାଦନ କରିଅଛନ୍ତି; ଓ ଉକ୍ତ ଡିଲ୍ ସ୍ୱର୍ଗତ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଦେବଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ଷ୍ଟେଟ୍‌ର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅନୁମୋଦିତ ଓ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଅଛି । ଏହି କେନାଲର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ଓ ସ୍ୱତ୍ତ୍ୱାଧିକାର ବିଷୟରେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଷ୍ଟେଟ୍ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ କୌଣସି ବିଷମ ସମସ୍ୟାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ନ ପଡ଼ିବ, ତହିଁର ମଧ୍ୟ ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଅଛି ଓ ଅଜପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଷ୍ଟେଟ୍ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଅନୁମୋଦନ ଓ ପାଳନ କରି ଆସୁଅଛନ୍ତି ।

ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅନୁସାରେ ଶ୍ରୀମତୀ ରାଜ୍ଞୀ ଡମରୁଧରପ୍ରିୟା ଦେବୀ ଉକ୍ତ କେନାଲର ଭୋଗଦଖଲସ୍ୱତ୍ତ୍ୱାଧିକାରିଣୀ ଅଛନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କ ସମ୍ପାଦିତ ଦଲିଲର ସର୍ତ୍ତ ଅନୁସାରେ ତାଙ୍କ ଅନ୍ତେ ତାଙ୍କର ଉକ୍ତ କୁମାର ଦ୍ୱୟ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀମାନେ ସ୍ୱତ୍ତ୍ୱାଧିକାରୀ ହେବେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜ୍ଞୀ ଡମରୁଧରପ୍ରିୟା ଓ ତାଙ୍କ ଅନ୍ତେ ତାଙ୍କ ଉକ୍ତ କୁମାରଦ୍ୱୟ ଓ ସେମାନଙ୍କ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀଗଣ କେନାଲ୍ ଖୋଲା ହେବା ଆରମ୍ଭ କାଳରୁ ଏକଶତ ବର୍ଷ ଉକ୍ତ କେନାଲକୁ ଓ କେନାଲ୍‌ଦ୍ୱାରା ଉପକୃତ ଭୂଖଣ୍ଡକୁ ନିଷ୍କରରୂପେ ଭୋଗ କରିବେ ଓ ଏକଶତ ବର୍ଷ ପରେ ଷ୍ଟେଟ୍‌କୁ ତନ୍ନିମିତ୍ତ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ରାଜସ୍ୱ ଦେବେ ।

ଏହି କେନାଲ୍ ଓ ଅଣିକଟ୍(ଜଳଭଣ୍ଡାର ଓ ସେତୁ)ର ରଚନ କର୍ମ ସମାପନାନ୍ତେ ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଏବଂ ତଦୁପଲକ୍ଷେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ରାଜ୍ୟର ଓ ବାହାରର ବହୁ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ସମୂହର ତତ୍କାଳୀନ ପୋଲିଟିକାଲ୍ ଏଜେଣ୍ଟ୍ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କର୍‌ଟେନ୍ ରାମ୍‌ସେ, ସି.ଆଇ.ଇ, ଆଇ. ସି. ଏସ୍. ମହୋଦୟ କେନାଲ୍‌କୁ ଉଦ୍ଘାଟନ କଲେ । ତଦୁପଲକ୍ଷେ ସାହେବ ମହୋଦୟ ଏ କେନାଲ୍‌ର ପରିକଳ୍ପନା, ତହିଁର ବ୍ୟୟନିର୍ବାହ, ସୁରକ୍ଷା ଓ ଭବିଷ୍ୟତ୍ ସ୍ୱତ୍ତ୍ୱାଧିକାରର ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିବା ଯୋଗୁଁ ଶ୍ରୀମତୀ ରାଜ୍ଞୀଙ୍କ ଭୂୟୋଦର୍ଶନ, ବ୍ୟବସାୟାତ୍ମକ ପରିକଳ୍ପନା, ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଜ୍ଞାନ, ଜନହିତ କାମନା, ଦୂରଦୃଷ୍ଟି ଆଦି ଅସାଧାରଣ ଗୁଣମାନଙ୍କର ଭୂୟସୀ ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ । ଏହି ଡି. ପି. କେନାଲ୍‌ଦ୍ୱାରା ବାମଣ୍ଡା ରାଜ୍ୟର ୧୦୦ ବର୍ଗମାଇଲ୍ ଅଞ୍ଚଳ ଚିରକାଳ ପାଇଁ ଅନାବୃଷ୍ଟି ଜନିତ ଶସ୍ୟହାନି (ମରୁଡ଼ି)ରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବ ଓ ଏହି ପର୍ବତର ଅନୁସରଣ କରିଯାଇ ଷ୍ଟେଟ୍‌ର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କରେ ଚାଲ୍ୟମାନ ଷ୍ଟେଟ୍‌ଦ୍ୱାରା ଖୋଦିତ ହେଲେ ସମଗ୍ର ରାଜ୍ୟ ଦିନେ ସୁଜଳା,ସୁଫଳା,ଶସ୍ୟଶ୍ୟାମଳା ହୋଇ ହସି ଉଠିବ ଓ ଷ୍ଟେଟ୍‌ବାସୀ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ପ୍ରଜା ଅନ୍ନାଭାବ ଜର୍ଜ୍ଜରିତ ହେବେ ନାହିଁ, ଯେଉଁ ବିଦୁଷୀ ମହାମଳା ରାଜ୍ଞୀ ଏପରି ଉଚ୍ଚ ଆଦର୍ଶ ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିଅଛନ୍ତି ସେ ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ (ଡମରୁଧରପ୍ରିୟା ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ନାମଧନ୍ୟ) ସାର୍ଥକ କରିଅଛନ୍ତି, ଏହା ମୁକ୍ତ କଣ୍ଠରେ ସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ । ଦୈବଦୁର୍ବିପାକରୁ ରାଜ୍ଞୀଙ୍କୁ, ପୁତ୍ରବିଶେଷରେ ପାଳିତ ଲକ୍ଷାଧିକ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଓ ରାଜପରିବାରକୁ ଗଭୀର ଶୋକାର୍ଣ୍ଣବରେ ଭସାଇ ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଦେବ ୧୯୧୬ ସାଲରେ ୪୪ ବର୍ଷ ମାତ୍ର ବୟସରେ ଜଗତ୍ୟଧାମକୁ ବିଜେ କଲେ ।

ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ଅନ୍ତେ ଯୁବରାଜ ଦିବ୍ୟଶଙ୍କର ସୁଚଳଦେବ ପିତୃଦେବଙ୍କ ସିଂହାସନାରୋହଣ କଲେ । ଦାରୁଣ ବହ୍ନି ତାଙ୍କୁ ୪ ବର୍ଷ ମାତ୍ର ରାଜତ୍ୱ ପରେ ୨୯ ବର୍ଷ ବୟସରେ ୧୯୨୦ ସାଲ-ରେ ଇହ ସଂସାରରୁ ନେଇଗଲା; ଏବଂ ସେ ସମୟରେ ଦିବ୍ୟ-ଶଙ୍କରଙ୍କ ଯୁବରାଜ ଭାନୁଗଙ୍ଗ ନାବାଳିଗ ଥିବାରୁ ଷ୍ଟେଟ୍ ପ୍ରାୟ ୧୫ ବର୍ଷକାଳ ସରକାରଙ୍କ ସାକ୍ଷାତ୍ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ରହିଲା । ରାଜା ଭାନୁଗଙ୍ଗ ନାବାଳିଗ ଅବସ୍ଥାରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷା ଦୀକ୍ଷା ଲାଭକରି ସାବାଳିଗ ହେବାରୁ ୧୯୩୫ସାଲ ଅଦ୍ୟରେ ରାଜା ଭାନୁଗଙ୍ଗ ତ୍ରିଭୁବନ ଦେବ ରୂପେ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ନିଜ ପୈତୃକ ରାଜ୍ୟର ଶାସନଭାର ଗ୍ରହଣ କରିଅଛନ୍ତି । ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଯେଉଁପରି ସ୍ୱୀୟ ପିତୃପଦାଙ୍କ ଅନୁସରଣ କରି ରାଜ୍ୟର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତିରେ ମନ ପ୍ରାଣ ଢାଳି ଦେଇଥିଲେ ଓ ସ୍ୱର୍ଗତ ରାଜା ଦିବ୍ୟଶଙ୍କର ମଧ୍ୟ ପିତୃ ପିତାମହଙ୍କ ପଦାଙ୍କ ଅନୁସରଣ କରି ରାଜ୍ୟର ସମ୍ୟକ୍ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଉନ୍ନତିରେ ଲାଗିଥିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜା ଭାନୁଗଙ୍ଗ ତ୍ରିଭୁବନ ଦେବ ମଧ୍ୟ ପିତୃପିତାମହଙ୍କ ପଦାଙ୍କ ଅନୁସରଣ ଓ ଅନୁକରଣ କରି ନିଜ ରାଜ୍ୟର, ରାଜ-ପରିବାରଙ୍କର, ପ୍ରଜାଗଣଙ୍କର, ମାତୃଭୂମିର, ମାତୃଭାଷାର, ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଓ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟା କରୁଅଛନ୍ତି ଓ 'ଭୁଲସୀ ଦୁଇ ପତ୍ରରୁ ବାସିବା' ଭଳି ଏହି ସ୍ୱଳ୍ପ ୪ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଭାନୁଗଙ୍ଗ ସ୍ୱଦେଶବତ୍ସଳତା, ସମ୍ରାଟ୍ ଭକ୍ତି, ସ୍ୱଜାତି ପ୍ରୀତି, ମାତୃଭାଷାର ମଙ୍ଗଳ କାମନା, ସାହିତ୍ୟାନୁରାଗ ହୃଦୟବତ୍ତା, ପ୍ରଜା ପ୍ରୀତି, ସରସ୍ୱତୀ ସେବା ଓ ଦାତୃତ୍ୱର ଯେଉଁ ସୂଚନା ଦେଇଅଛନ୍ତି, ଆଶା କରାଯାଏ ଯେ, ସେ ଅଚିରେ ଉତ୍କଳ ମଣ୍ଡଳରେ ଆଦର୍ଶ ନରପତି ଶ୍ରେଣୀରେ ଗୋଟିଏ ଅସାଧାରଣ ଓ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନର ଅଧିକାରୀ ହେବେ ଓ ଦୟାପର ଏବଂ ଗୁଣଗ୍ରାହୀ ଭାରତ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉପଯୁକ୍ତ ରୂପେ ସମ୍ମାନିତ ଓ ସମ୍ମାନିତ ହେବେ ।

ରାଜା ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ଲୋକାନ୍ତର ପରେ ରାଜାନ୍ତଃ-ପୁରର ପୂର୍ବ୍ବ ପରମ୍ପରାର ଦାୟିତ୍ୱ ରାଜ୍ଞୀ ଡମରୁଧରପ୍ରିୟାଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । କିଛିଦିନ ପରେ ପୁଣି ଦିବ୍ୟ ଶଙ୍କରଙ୍କ ଲୋକାନ୍ତରଦ୍ୱାରା ଦିବ୍ୟଶଙ୍କରଙ୍କର ଅଳ୍ପବୟସ୍କା, ବୈଧବ୍ୟବିଧୁରା

ରାଣୀ କନକମଞ୍ଜରୀଙ୍କୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବା ଛଡ଼ା ରାଜାଲୁଣ୍ଠନ୍ତରର ଓ ରାଜପରିବାରଙ୍କ ନିକଟରୁ ଦେବଗଡ଼କୁ ସମାଗତ ଅତିଥିମାନଙ୍କ ପରିଚର୍ଯ୍ୟାର ଭାର ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ପୂର୍ବେ ରାଜା ସର୍ ବାସୁଦେବଙ୍କ ଓ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ରାଜତ୍ୱରେ ବାମଣ୍ଡାର ଧନ-ଭଣ୍ଡାରର ଦ୍ୱାର ଉତ୍କଳର ଓ ବଙ୍ଗଦେଶ ଆଦିର ପଣ୍ଡିତ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଦୁଃସ୍ଥ ଓ ଅଭାବ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସବୁବେଳେ ଖୋଲା ରହୁଥିଲା । ବାମଣ୍ଡା ରାଜଦ୍ୱାରରୁ କୌଣସି ପ୍ରାର୍ଥୀ ପୂର୍ଣ୍ଣମନୋରଥ ନ ହୋଇ ଫେରୁ ନ ଥିଲେ । ରାଜା ଦିବ୍ୟଶଙ୍କରଙ୍କର ୪ ବର୍ଷ ବ୍ୟାପୀ ରାଜତ୍ୱରେ ମଧ୍ୟ ବାମଣ୍ଡାର ରାଜଭଣ୍ଡାରରୁ ଦାନସ୍ରୋତ ତାଙ୍କ ପିତୃପିତାମହଙ୍କ ଅମଳ ପରି ବହୁଥିଲା । ଷ୍ଟେଟ୍‌ର କୋର୍ଟ୍‌ଅଫ୍‌ୱାର୍ଡ୍‌ସ୍‌ଙ୍କ ପରିଚାଳନାକୁ ଅସିବ ସମୟରେ ଏ ସ୍ରୋତର ଗତି ମନ୍ଦ ହେଲା । ଏହା ଦେଖି ରାଣୀ ଉମରୁଧରପ୍ରିୟାଙ୍କ ସତତ ଦାନପୂତ ମନରେ ଆଘାତ ଲାଗିଲା । ସେ କୋର୍ଟ୍‌ଅଫ୍‌ୱାର୍ଡ୍‌ସ୍‌ଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ଜଣାଇ ଖଇରାତ୍ ଓ ସାହାଯ୍ୟଦାନ ପାଇଁ ରାଜକୋଷରୁ ଅର୍ଥସ୍ଥାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଇଥିଲେ ଓ ଯେଉଁଠାରେ କୋର୍ଟ୍‌ଅଫ୍‌ୱାର୍ଡ୍‌ସ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ସାହାଯ୍ୟ ବାମଣ୍ଡା ରାଜବଂଶର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓ ସ୍ୱନାମ ତୁଳନାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ବୋଲି ସେ ବିବେଚନା କରୁ ନ ଥିଲେ, ସେ ସ୍ଥଳରେ ସେ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବ୍ୟୟ ନିମନ୍ତେ କୋର୍ଟ୍‌ଅଫ୍‌ୱାର୍ଡ୍‌ସ୍‌ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଖଞ୍ଜା ଧନରୁ ଅପଣା ଶ୍ରୀହସ୍ତବାକ୍ସରୁ ଧନ କାଢ଼ି ସେ ଦାନ ବା ସାହାଯ୍ୟକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ କରୁଥିଲେ । ଏମନ୍ତ କି, ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସୌଖ୍ୟ ଓ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ବସ୍ତୁର ପାଇଁ ଖଞ୍ଜା ଥିବା ଧନକୁ ଭିତ୍ତି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟୟ କରି ପଣ୍ଡିତ ଓ ଦୁଃସ୍ଥମାନଙ୍କ ସତ୍କାରରେ ତାହା ପ୍ରସନ୍ନ୍ନୀକରଣରେ ବିନିଯୋଜିତ କରୁଥିଲେ ଓ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଜଳର ଅଭାବ ଥିବା କଥା ତାଙ୍କ କାନରେ ପଡ଼ୁଥିଲା ସେଠାରେ କୂପ, ଛଡ଼ାଗାଦ ନିଜ ବ୍ୟୟରେ କରି ଦେଉଥିଲେ । ସାଧାରଣତଃ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ରାଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଓ ନାବାଳିଗ ରାଜାଙ୍କ ରାଜ୍ୟପ୍ରାପ୍ତି ପୂର୍ବରୁ କୋର୍ଟ୍‌ଅଫ୍-ୱାର୍ଡ୍‌ସ୍‌ଙ୍କ ଅମଳରେ ଘଟିବାରକ ଅନେକ କଥା ପାଇଁ କୋର୍ଟ୍‌ଅଫ୍ ୱାର୍ଡ୍‌ସ୍‌ଙ୍କ, ନିଯୁକ୍ତ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଓ ରାଜପରିବାରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମତଭେଦ ଓ ବିବାଦ ଘନତା ଓ ଜଟିଳତା ଧାରଣ କରେ; କିନ୍ତୁ ରାଣୀ ଉମରୁଧର-ପ୍ରିୟାଙ୍କ ଦୂରଦୃଷ୍ଟି, କର୍ମକୁଶଳତା ଓ ସରକାରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅଳ କରିବାରେ କୈପୁଣ୍ୟ ଓ କୌଶଳ ଯୋଗୁଁ ବାମଣ୍ଡା ରାଜବଂଶର ଦାନ୍ତ୍ୱଯଶଃ କୋର୍ଟ୍‌ଅଫ୍‌ୱାର୍ଡ୍‌ସ୍‌ଙ୍କ ଅମଳରେ କଳଙ୍କିତ ହୋଇ ପାରି ନ ଥିଲା । ଋଣ୍ଡୁଙ୍କ ଆଦର୍ଶ, ଅଗ୍ରଣୀ ଓ ଆଚରଣରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ବଧୂ [ଦିବ୍ୟଶଙ୍କରଙ୍କ ରାଜ୍ଞୀ ଶ୍ରୀମତୀ କନକମଞ୍ଜରୀ ଦେବୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜମାତା] ମଧ୍ୟ ଦୟା ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟାଦି ସମସ୍ତ ଗୁଣରେ ବିଭୂଷିତା ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କ ନାମକୁ ସ୍ମରଣୀୟ କରିବା ପାଇଁ ରାଜା ଦିବ୍ୟଶଙ୍କର ଦେବଗଡ଼ରେ ଯେଉଁ 'ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଲାଇବ୍ରେରୀ' ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ, ତହିଁର ମୂଳରେ ରାଜମାତା ଉମରୁଧରପ୍ରିୟାଙ୍କ ପ୍ରେରଣା ବିଦ୍ୟମାନ ଥିଲା । ଦିବ୍ୟଶଙ୍କରଙ୍କ ଦେହତ୍ୟାଗ ପରେ ଉକ୍ତ ଲାଇବ୍ରେରୀର ସୃଷ୍ଟି ଓ ଉନ୍ନତି ପାଇ ରାଜପିତାମହୀ [ଉମରୁଧରପ୍ରିୟା] ଓ ରାଜମାତା [କନକମଞ୍ଜରୀ] ସର୍ବଦା ସଦୟ ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ଅଛନ୍ତି । ଏପରି ବଧୂନୁରାଗିଣୀ ଶ୍ୱଶ୍ରୁ ଓ ଶ୍ୱଶ୍ରୁଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରେମଭକ୍ତିମୟୀ ବଧୂ, ରାଜବଂଶର କଥା ଛାଡ଼ନ୍ତୁ, ସମାଜରେ ଅନ୍ୟତ୍ର ମଧ୍ୟ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ସବୁ ବିଷୟରେ ପରାମର୍ଶ କରି କର୍ମ କରନ୍ତି । ଶ୍ରୀମତୀ ଉମରୁଧରପ୍ରିୟା ମହାଦେବୀ ଓ ଶ୍ରୀମତୀ କନକମଞ୍ଜରୀ ମହାଦେବୀଙ୍କ ବିଦ୍ୟାନୁରାଗ, ମାତୃଭାଷାନୁରାଗ ଓ ସାହିତ୍ୟାନୁରାଗ ଫଳରେ ବହୁ ପଣ୍ଡିତ, ଲେଖକ ଓ ଚିତ୍ରକାର ଅର୍ଥସାହାଯ୍ୟ ପାଇ ଅଛନ୍ତି ଓ ଅନେକ ଦୁଃସ୍ଥ ଲେଖକ ସେମାନଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ମୁଦ୍ରିତ କରିପାରିଅଛନ୍ତି । କୋର୍ଟ୍‌ଅଫ୍‌ୱାର୍ଡ୍‌ସ୍ ଅମଳରେ ବାମଣ୍ଡା ରାଜବଂଶର ପୂର୍ବତନ ଦାତୃତ୍ୱର ଯଶଃତ୍ୱସୌରଭରା ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ହୋଇ ଦେବଗଡ଼କୁ ସମାଗତ କୌଣସି ପ୍ରାର୍ଥୀ ଶୂନ୍ୟହସ୍ତରେ ବାହୁଡ଼ି ଯିବେ, ଏକଥା ରାଜମାତା ଓ ରାଜପିତାମହୀ ଉଭୟଙ୍କୁ ଅସହ୍ୟ ହେଉଥିଲା ଓ କୋର୍ଟ୍‌ଅଫ୍‌ୱାର୍ଡ୍‌ସ୍‌ଙ୍କ ଅମଳରେ ବିମୁଖ ହୋଇ ଫେରୁଥିବା କୌଣସି ଅନୁସରଣିଆଁଙ୍କ ସମ୍ବାଦ ଏହି ଦୁଇ ଦାନ୍ତୀଙ୍କ କାନରେ ପଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ଅନ୍ତଃପୁରରୁ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଯଥୋଚିତ ଦ୍ରବ୍ୟ, ବାଟଖରଚ ଓ ସିଧାସଞ୍ଜା ଅନତି ବିଳମ୍ବେ ପ୍ରେରିତ ହେଉଥିଲା ।

ଭଗବାନଙ୍କ ଅପାର କରୁଣାରୁ ରାଜପିତାମହୀ ଉମରୁଧର-ପ୍ରିୟା ସୁତ, ପୁତ୍ରୀ, ଜାମାତା, ବଧୂ, ପୁତ୍ରବଧୂ, ପୌତ୍ର, ପୌତ୍ରୀ, ପ୍ରପୌତ୍ର, ପ୍ରପୌତ୍ରୀ, ଦୌହିତ୍ର, ଦୌହିତ୍ରୀ ଆଦିଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରିବେଷ୍ଟିତା ହୋଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଲାଳନ ପାଳନ କରି ରାଜବାଟିର ପୁଣ୍ୟଶ୍ରୀ ବର୍ଦ୍ଧନ କରୁଅଛନ୍ତି । ରାଜା ଦିବ୍ୟଶଙ୍କର ଓ ରାଜା ଭାନୁଗଙ୍ଗ ରାଜକୀୟ ଓ ରାଜନୀତିକ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ମାତାଙ୍କର ଓ ପିତାମହୀଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ଲୋଡ଼ୁଥିଲେ ଓ ଲୋଡ଼ୁଅଛନ୍ତି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜପିତାମହୀ ପଅଁଷଠି ବର୍ଷ ବୟସରେ ନିଜର ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନକୁ ଯେଉଁପରି କର୍ମମୟ ଓ ଆଳସ୍ୟହୀନ କରି-ଅଛନ୍ତି, ତାହା ଶୁଣିଲେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଭକ୍ତି ଓ ବିସ୍ମୟ ଯୁଗପତ୍ ମନରେ ଉଦିତ ହୁଏ ।

ପ୍ରତିଦିନ ବ୍ରାହ୍ମ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ, ଅର୍ଥାତ୍ ଭୋର୍ ୩ଟା ସମୟରେ ଶଯ୍ୟାତ୍ୟାଗ କରି ରାତି ୧୦ଟା ବେଳେ ସେ ପୁଣି ଶଯ୍ୟା ଆଶ୍ରୟ କରନ୍ତି । ଶଯ୍ୟାତ୍ୟାଗ କରି ରାଜପରିବାରର ଅବାଳବୃଦ୍ଧବନିତା ଓ ଦାସଦାସୀ ପରିଜନ ଓ ପୋଷ୍ୟବର୍ଗଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଓ କୁଶଳ ସ୍ୱୟଂ ପରିଦର୍ଶନ କରି ରୁଗ୍ଣବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପାଇଁ ଚିକିତ୍ସା, ଔଷଧ ଓ ପଥ୍ୟାଦିର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ନିଜର ଦୈନନ୍ଦିନ ଶୌଚାଦି ସମାପନାନ୍ତେ ସ୍ନାନ କରି ସେ ଦେବାରାଧନରେ ନିଯୁକ୍ତା ହୁଅନ୍ତି ; ତତ୍‌ପରେ ରାଜକୀୟ ପାକଶାଳାରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଖାଦ୍ୟ ଓ ରୋଗୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପଥ୍ୟାଦି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି, ଗୃହପାଳିତ ପଶୁପକ୍ଷୀ ଓ ଗୋମହିଷାଦିଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱ ନିଅନ୍ତି । ତତ୍‌ପରେ ରାଜଦ୍ୱାରକୁ ସମାଗତ ଅତିଥି, ଅଭ୍ୟାଗତ, ସାଧୁ, ସନ୍ଥ, ପଣ୍ଡିତ ଓ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସମ୍ବାଦ ଓ ଚର୍ଚ୍ଚା ବୁଝନ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସିଧା, ସଞ୍ଜା,

ବଡ଼ି, ଅଗୁରୁ, ଚାଟବାଛ ଆଦି ପଠାନ୍ତି; ତତ୍‌ପରେ ରାଜ-ପରିବାରର ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଭୋଜନ କ୍ରିୟାର ତଦାରକି ନିଜେ କରନ୍ତି ଏବଂ ରାଜବାଟର ଭିତରେ ଏବଂ ବାହାରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଭୋଜନାଦିର ସମାପ୍ତି ପରେ 'ଦିବସସ୍ୟାଷ୍ଟମେଭାଗେ' ବେଳ ଗଡ଼ିଲା ବେଳକୁ ହରିଷ୍ୟାର ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ନିବେଦନ କରି ଜୀବନ-ମାନ-ଧାରଣୋପଯୋଗୀ ମାତ୍ରାରେ ସେବା କରନ୍ତି । ତତ୍‌ପରେ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଥିବା ପତ୍ର ଆଦି ପାଠ କରି ସ୍ୱହସ୍ତରେ ପତ୍ରମାନଙ୍କ ଉତ୍ତର ଲେଖନ୍ତି ଓ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ପତ୍ରିକା ଆଦି ପାଠ କରନ୍ତି । ଅପରାହ୍ନରେ ପୁଣି ରାଜପରିବାରର ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଓ ଅଭ୍ୟାଗତ ଓ ସମାଗତ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବମାନଙ୍କ ଚର୍ଚ୍ଚା ବୁଝି ଓ ସେମାନଙ୍କ ରାତ୍ରିଭୋଜନ ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ସାହିତ୍ୟାଲୋଚନା କରନ୍ତି; ଓଡ଼ିଆ, ଇଂରାଜୀ, ବଙ୍ଗଳା, ହିନ୍ଦି ଆଦି ଭାଷାରେ ବହୁ ଉପାଦେୟ ଗ୍ରନ୍ଥ, ପୁରାଣ, ଶାସ୍ତ୍ର, ବିଜ୍ଞାନ, ଚିତ୍ରକଳା, ଚିକିତ୍ସା, ଗୋପାଳନ, ସଙ୍ଗୀତବିଦ୍ୟା ଆଦିର ଚର୍ଚ୍ଚା କରନ୍ତି; ସନ୍ଧ୍ୟା ପୂର୍ବରୁ ରାଜପାଳିତ ହସ୍ତୀ, ଅଶ୍ୱ, ଗୋମହିଷାଦିଙ୍କ ଭୋଜନ କଥା ରାଜବାଟର ଦ୍ୱିତଳରେ ବସି କରି ସ୍ୱଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖନ୍ତି; ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଦେବାରାଧନା, ପୁରାଣ ଶ୍ରବଣ, ନାମ-କୀର୍ତ୍ତନରେ କେତେକ ସମୟ ବ୍ୟୟ କରନ୍ତି । ତତ୍‌ପରେ ରାଜ୍ୟ-ଶାସନ ଓ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ମଙ୍ଗଳ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସମ୍ବାଦମାନ ସ୍ୱପ୍ରଧାନ-ଯୌତ୍ରାଦିଙ୍କଠାରୁ କିମ୍ବା ଭାରପ୍ରାପ୍ତ ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀଙ୍କଠାରୁ ବୁଝି ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଯଥୋଚିତ ଉପଦେଶ ମଧ୍ୟ ଦିଅନ୍ତି; ତତ୍‌ପରେ ରାଜବାଟର ରୋଗୀମାନଙ୍କ ଚିକିତ୍ସା, ସେବା ଓ ପଥ୍ୟ ଆଦି ଓ ରାଜପରିବାରର ଆବାଳବୃଦ୍ଧବନିତାଙ୍କର ରାତ୍ରିଭୋଜନ ବିଷୟ ବୁଝନ୍ତି ଓ ସିଂହଦ୍ୱାରରେ ଉପସ୍ଥିତ ଖାଦ୍ୟାର୍ଥୀ ଅଭ୍ୟାଗତଙ୍କ ଚର୍ଚ୍ଚା ବୁଝନ୍ତି । କଥିତ ଅଛି, ଚାରୀରେ ମା ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍କ କରାମତ୍‌ରୁ ରାତିରେ କେହି ଜଣେ ଉପବାସୀ ରହନ୍ତି ନାହିଁ । ସେହିପରି ବାମଣ୍ଡାର ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣାରୂପିଣୀ ରାଜ-ପିତାମହୀଙ୍କ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି ଫଳରେ ରାଜବାଟର ଚତୁଃସୀମାରେ ଓ ସିଂହଦ୍ୱାରରୁ ସମାଗତ ଚୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଉପବାସୀ ରହନ୍ତି ନାହିଁ ।

ସମସ୍ତଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ବୁଝା ହେବା ପରେ ରାତି ୧୦ଟା ବେଳେ ରାଜପିତାମହୀ ବିଶ୍ରାମାର୍ଥ ନିଦ୍ରାଦେବୀଙ୍କ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ଏକାଧାରରେ ରାଜମାତୃକା, ରାଜକାର୍ଯ୍ୟୀଉଙ୍କା, ପରାମର୍ଶ-ଦାତ୍ରୀ, ଧାତ୍ରୀ, ଉପଦେଷ୍ଟ୍ରୀ, ଅନ୍ତଃପୁର ପରିଚାଳିକା, ପ୍ରଜାପାଳିକା, ବାଣୀଅଧ୍ୟାପିକା ଆଦିଙ୍କ କର୍ମ ଜଣେ ମହିଳାଙ୍କଦ୍ୱାରା ସନ୍ତୋଷ-ଜନକରୂପେ ସମାହିତ ହେବାର ଉଦାହରଣ, ଏକା ଉତ୍କଳରେ ଦେଖିବା, ଭାରତରେ ବିରଳ । ତାଙ୍କ ପରି ଆଦର୍ଶଚରିତ୍ରା, ଗୁଣବତୀ, ବୁଦ୍ଧିମତୀ, ବିଦୁଷୀ, ବିଦ୍ୟାନୁରାଗିଣୀ, ଦାନୀ, କର୍ମପଟୁ ଜେଜେମାତାଙ୍କୁ ପାଇ ରାଜା ଭାନୁଗଙ୍ଗ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ହୋଇ-ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପରି ଶ୍ୱଶୁଙ୍କୁ ପାଇ ରାଜମାତା ସୁଖ ଓ ଶାନ୍ତି ଲାଭ କରୁଅଛନ୍ତି । ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଯେଉଁ ପରି ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତଙ୍କର ପିତାମହ ଥିଲେ, ତମରୁଧରପ୍ରିୟା ସେହିପରି ବାମଣ୍ଡା ରାଜ୍ୟର ଆବାଳ-ବୃଦ୍ଧବନିତାଙ୍କ 'ଜେଜେମାତା' ରୂପେ ଓ ରାଜ୍ୟର ଜନନୀରୂପେ ବାମଣ୍ଡାର ଅନ୍ତଃପୁରକୁ ସ୍ୱୀୟ ଅସାଧାରଣ ଗୁଣରାଶିର ଗରିମାରେ ଓ ଔଜ୍ଜ୍ୱଲ୍ୟରେ ଉଦ୍ଭାସିତ କରିଅଛନ୍ତି । ଏ ସନ୍ଦର୍ଭରେ ଲେଖକ ସପ୍ତାହାଧିକକାଳ ଏକାଧିକ ଥର ବାମଣ୍ଡା ରାଜବଂଶର ତଥା ଜେଜେମାତାଙ୍କ ଆତିଥ୍ୟ ଓ ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ ଲାଭ କରି ତାଙ୍କର ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ଘଣ୍ଟକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାର ସୁବିଧା ପାଇଅଛି । ଆଳସ୍ୟ, କ୍ଳାନ୍ତି, ଅବସାଦ, ଏ ଶବ୍ଦମାନ ତମରୁଧରପ୍ରିୟାଙ୍କ ଅଭିଧାନରେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଆଦର୍ଶରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତା ପୁତ୍ରବଧୂ (ରାଜମାତା) ଓ ପୌତ୍ରବଧୂ (ରାଣୀସାହେବା) ଆଦର୍ଶ ରମଣୀ ହୋଇଅଛନ୍ତି; ଏହା ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ ।

ସନ୍ଦର୍ଭ ଲେଖକ
ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର
ସମ୍ପାଦକ ।

ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ମଠ—ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ ନିଜଜନ ନିତ୍ୟପାଦ ଶ୍ରୀମତ୍ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଭକ୍ତିବିନୋଦ ଠାକୁରଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟପଦାଙ୍କିତ ଭୂମି କଟକରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୨୨ ସାଲ ୧୧ ତାରିଖ ଜୁଲାଇ ଦିବସ ଶ୍ରୀଗୌଡ଼ୀୟମଠାଚାର୍ଯ୍ୟ ଶ୍ରୀଲ ଭକ୍ତିସିଦ୍ଧାନ୍ତ ସରସ୍ୱତୀ ଗୋସ୍ୱାମୀ ଠାକୁର ଏହି ମଠ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଏହି ମଠ ଶ୍ରୀଧାମ ମାୟାପୁର ନବଦ୍ୱୀପ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ମଠର ଗୋଟିଏ ଶାଖାମଠ ଓ ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱବୈଷ୍ଣବ ରାଜସଭାର ସଭ୍ୟ-ବୃନ୍ଦଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ । ଶ୍ରୀମତ୍ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଭକ୍ତିବିନୋଦ ଠାକୁର ୧୮୫୮ ସାଲରେ କଟକକୁ ଆଗମନ କରି ସ୍ଥାନୀୟ ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜରେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର କଥା କୀର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ । କିଛି ଦିନ ପରେ ଭଦ୍ରକରେ ଅବସ୍ଥାନ କାଳରେ "ମଠସ୍ ଅଫ୍ ଓରିଶ୍ଶା" (Maths of Orissa) ନାମକ ପୁସ୍ତକ ଲେଖିଲେ । ଇଂରାଜୀ ୧୮୬୯ ସାଲରେ ପୁଣି ଠାକୁର କଟକ ଓ ପୁରୀରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରର ଅଧ୍ୟକ୍ଷତା, ଅଦ୍ୱୈତ ମତବାଦନିରାସ ଓ ଭାଗବତ ସଂସତ୍ ସ୍ଥାପନ କରି ଶୁଦ୍ଧଭକ୍ତିର କଥା ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । ଭକ୍ତିବିନୋଦ ଧାରାରେ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସେବାର କଥା ପ୍ରଚାର କରିବା ପାଇଁ ଶ୍ରୀଗୌଡ଼ୀୟମଠାଚାର୍ଯ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜଧାନୀ କଟକ ନଗରରେ ଏହି ମଠ ସ୍ଥାପନ କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି ।

ପ୍ରଥମେ କାଠଯୋଡ଼ୀନଦୀତୀରସ୍ଥ ଗଣେଶଘାଟରେ, ତତ୍ପରେ ହରହରଘାଟରେ ମଠାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହିଠାରେ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ବିଗ୍ରହ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେହିଠାରୁ ମଠାଳୟ ଓଡ଼ିଆବଜାରକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହେଲାରୁ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ମଠରେ ୨୬ ଜୁନ୍ ୧୯୨୮ ସାଲରେ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ବିନୋଦବିହାରୀ ଜୀଉଙ୍କ ବିଗ୍ରହ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଚିନ୍ତାମଣି ନାୟକ ନାମକ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜ ଗୃହରେ ଅଷ୍ଟପ୍ରହର ଲୀଳା-କୀର୍ତ୍ତନର ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆବଜାର ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ମଠକୁ ଆସି ଶ୍ରୀଗୌଡ଼ୀୟମଠାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଅନୁଗତ ତଦାଶ୍ରୟ ମଠରକ୍ଷକଙ୍କ ନିକଟରେ ଲୀଳା-କୀର୍ତ୍ତନର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବିରୋଧ ଓ ରସାଭାସ ଦୋଷର କଥା ସଦ୍‌ଯୁକ୍ତି ଓ ଶାସ୍ତ୍ରବାକ୍ୟ ଓ ମହାଜନବାକ୍ୟର ପ୍ରମାଣ ସହିତ ଶ୍ରବଣ କରିଥିଲେ । ଚିନ୍ତାମଣି ବାବୁ ଦିନେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଖିଲେ ଯେ, ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ମଠର ଶ୍ରୀଗୌରବିନୋଦବିହାରୀ ଜୀଉ ତାଙ୍କ ଘରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏହି ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖି ସେ ତାଙ୍କ କାରିକେଲ ଉଦ୍ୟାନସ୍ଥିତ ପୁଷ୍କରିଣୀ ସହ ଏକ ଏକର ଜମି ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ମଠ ନାମରେ ସମର୍ପଣ କରିବାକୁ ଚିନ୍ତିତ ହେଲେ । ପରେ କଟକର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରାଜକଣ୍ଠ ସରକାରଙ୍କର ଭକ୍ତିମତୀ ସହଧର୍ମିଣୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତା ବିନୋଦିନୀ ଦାସୀ ଏହି ଜମିରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରାଇ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ରସୁଲକୁଣ୍ଡାର ଭକ୍ତିମାନ୍ ବ୍ୟବସାୟୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରାଜଗୋପାଳ ସ୍ୱରୂପ ଚନ୍ଦ୍ର ମଠ ସଂଲଗ୍ନ ଚନ୍ଦ୍ରପଙ୍ଗ ରାସ୍ତା ନିର୍ମାଣ ବ୍ୟୟ ବହନ କରିଅଛନ୍ତି ।

ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ମଠରୁ ଶ୍ରୀଗୌଡ଼ୀୟମଠାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଆଦେଶରେ ଉତ୍କଳ ଭାଷାରେ ଭକ୍ତିଗ୍ରନ୍ଥସମୂହ ମୁଦ୍ରିତ ଓ ପ୍ରଚାରିତ ହେଉଅଛି । ହରିନାମ ଚିନ୍ତାମଣି, ଗୀତାବଳୀ, ଶରଣାଗତି ଓ କଲ୍ୟାଣ କଳ୍ପତରୁ ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରନ୍ଥ ପରମାର୍ଥ ସାହିତ୍ୟର ଏକ ଅବଦାନ । ୧୮ ମଇ, ୧୯୩୨ ସାଲରୁ ଏହି ମଠରୁ "ପରମାର୍ଥୀ" ନାମକ ପାକ୍ଷିକ ପତ୍ର ପ୍ରକାଶିତ ହେଉ-ଅଛି । ଗଞ୍ଜାମ କୁଦ୍ରପୁରର ପ୍ରସିଦ୍ଧ କବିରାଜ ଶ୍ରୀ ମଧୁସୂଦନ ଶର୍ମା ମହୋଦୟ 'ପରମାର୍ଥୀ' ଓ ପରମାର୍ଥ-ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରଚାର ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ମୁଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ର ଦାନ କରିଅଛନ୍ତି । ଏହି 'ପରମାର୍ଥୀ ପ୍ରିଣ୍ଟିଙ୍ଗ୍ ୱାର୍କସ୍' ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ମଠର ଭକ୍ତିସାହିତ୍ୟ ମୁଦ୍ରଣ ଓ ପ୍ରଚାରାଳୟ ଅଟେ । ବାହୁଡ଼ା ଦଶମୀଠାରୁ ଏହି ମଠରେ ଏକପକ୍ଷବ୍ୟାପୀ ବାର୍ଷିକ ହରିସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ-ମହାମହୋତ୍ସବ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟହ ପଲ୍ଲୀରେ ପଲ୍ଲୀରେ ଶୁଦ୍ଧ ହରିକଥା ପ୍ରଚାର ଓ ପ୍ରତ୍ୟହ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟ ଭାଗବତ, ଶ୍ରୀଗୀତା ଓ ଶ୍ରୀଚୈତନ୍ୟଚରିତାମୃତ ପାଠ ଓ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ହୋଇଥାଏ । ସମୟ ସମୟରେ ଶ୍ରୀଗୌଡ଼ୀୟ ମଠାଚାର୍ଯ୍ୟ ଏଠାକୁ ଆଗମନ କରି କଟକବାସୀ ସଜ୍ଜନ-ବୃନ୍ଦଙ୍କ ନିକଟରେ ହରିକଥାମୃତ ବିତରଣ କରିଥାଆନ୍ତି । କଟକ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜର ପ୍ରବୀଣ ଅଧ୍ୟାପକ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ନିଶିକାନ୍ତ ସାନ୍ୟାଲ୍, ଏମ୍. ଏ. ଭକ୍ତିସୁଧାକର, ଭକ୍ତିଶାସ୍ତ୍ରୀ ମହୋଦୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶ୍ରୀ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ମଠର ମଠରକ୍ଷକ ।

(ଲେଖକ—ମହାମହୋପଦେଶକ ଶ୍ରୀ ସୁନ୍ଦରାନନ୍ଦ ବିଦ୍ୟାବିନୋଦ ବି. ଏ.) ।

ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସରସ୍ୱତୀ ସ୍ୱାମୀ—ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ ନୟାଗଡ଼ ରାଜ୍ୟସ୍ଥ ନିଜଗଡ଼ ରଥଗଡ଼ା ସାମ୍ବ ପରଦାଟ (ଭଟ୍ଟ ମିଶ୍ର) ଜାତି ବୈଦିକ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁଳରେ ସନ ୧୩୧୧ ସାଲ ମେଷ ୧୩ ଦିନ ବୈଶାଖ ଶୁକ୍ଳ ନବମୀ ତିଥିରେ ଏ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

Sachchidānanda Saraswati swāmī

ଏହାଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଆଦ୍ୟ ବାସସ୍ଥାନ ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରଜାର ସାରନରସିଂହପୁର ଶାସନର ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ଥିଲା ।

ଏହାଙ୍କ ପିତା ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବାଇଧର ମିଶ୍ର ଓ ମାତା ସ୍ୱର୍ଗୀୟା ଅପୂର୍ବା ଦେବୀ ।

ମାତା ଅପୂର୍ବା ଦେବୀ ସ୍ୱର୍ଗତ ୺ବିଶ୍ୱସୂର୍ଯ୍ୟ ବଳଦେବ ରଥଙ୍କ ନାତୁଣୀ ଥିଲେ, ଅର୍ଥାତ୍ ବଳଦେବ ରଥଙ୍କ ପୁତ୍ର ବିଶ୍ୱନାଥ ରଥଙ୍କର କନ୍ୟା ।

ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କର ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ପିତୃବିୟୋଗ ଘଟିବାରୁ ବିଧବା ମାତା ଏହାଙ୍କୁ ପ୍ରତିପାଳନ କରିଥିଲେ; ଏବଂ ସଂସ୍କୃତ, ପ୍ରାକୃତ, ଜ୍ୟୋତିଷ, ଆୟୁର୍ବେଦ, ତନ୍ତ୍ର,

ମନ୍ତ୍ର, ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରରେ ମାତାଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ଥିବାରୁ ଏହାଙ୍କ ବାଲ୍ୟଶିକ୍ଷା ମାତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଏ ସମୟରେ ନୟାଗଡ଼ ମାଇନର୍ ସ୍କୁଲରେ ଓ ସଂସ୍କୃତ ଟୋଲରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ ।

ନୟାଗଡ଼ ରାଜାଙ୍କ ଅନୁଗ୍ରହରୁ ଏହାଙ୍କ ପରିବାର ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ ଚଳି ପାରୁ ଥିଲେ । ମାତ୍ର ସ୍ୱର୍ଗତ ନୟାଗଡ଼ ରାଜା ଓ ରାଣୀଙ୍କର ବିୟୋଗ ଘଟିବା ସମୟରୁ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦଙ୍କର ମାତା ଓ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭାଇଙ୍କର ବିୟୋଗ ଘଟିବାରୁ ଏ ଅଗତ୍ୟା ଉତ୍କଳ ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ି ପୁରୁଷୋତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅସି ପ୍ରଥମେ ବେଦକର୍ମକାଣ୍ଡ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ କିଛିକାଳ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ତଦନନ୍ତର ପୁରୀ ନରସିଂହାଗୁରୀ ମଠସ୍ଥ ଟୋଲରେ ପଣ୍ଡିତ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର ବ୍ୟାକରଣତୀର୍ଥ ମହାଶୟଙ୍କ ପାଖରେ ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣ ଓ ସାହିତ୍ୟର ମଧ୍ୟମାପରୀକ୍ଷାପାଇଁ ପଢୁଥିଲେ ।

ଇତ୍ୟବସରରେ ଦୈବୀପ୍ରେରଣା (ପ୍ରାରବ୍ଧକର୍ମ) କ୍ରମତଃ ପୁରୀ ଶଙ୍କରାନନ୍ଦ ମଠର ମଠାଧୀଶ ୺ ଶିବାନନ୍ଦ ସରସ୍ୱତୀ ସ୍ୱାମୀଙ୍କଠାରୁ ସନ୍ନ୍ୟାସଦୀକ୍ଷା ୧୬।୩।୨୪ ତାରିଖରେ ୨୦ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଗୁରୁପାଦ ଏହାଙ୍କୁ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ସୂତ୍ରରେ ମନୋନୀତ କରି, "ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ସରସ୍ୱତୀ" ନାମ ଦେଇ ଏହାଙ୍କ ନାମରେ ଉଇଲ୍ ରେଜିଷ୍ଟରୀ କରି ଦେଇଥିଲେ ।

ଗୁରୁ ଶିବାନନ୍ଦଙ୍କର ୪୧।୨୬ରେ ନାରାୟଣ ପ୍ରାପ୍ତି ହେବାରୁ ସମ୍ପାଦିତ ଉଇଲ୍ ବଳରେ ଜାରସ ସୂତ୍ରରେ ଏ ଶଙ୍କରାନନ୍ଦ ମଠରେ ମଠାଧୀଶତ୍ୱ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ।

କିନ୍ତୁ ଅହରହଃ ମଠସମ୍ପତ୍ତିଜନିତରୂପ ବୈଷୟିକ ବ୍ୟାପାରରେ ଲିପ୍ତ ରହିବାରେ ସର୍ବ୍ୟାସୋଚିତ ଧର୍ମ କର୍ମରେ ବାଧା ପଡ଼ିବାରୁ ଗୁରୁଭାଇ ବାଳ ବ୍ରହ୍ମାନନ୍ଦ ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ନାମରେ ୧।୪।୩୧ ତାରିଖରେ ଏକ ଚିତା ଯମଜାପନ ରେଜିଷ୍ଟରୀ କରି ତାଙ୍କୁ ମଠ ସମ୍ପତ୍ତିଜନିତ ଭାର ଦେଇ ଏ ବିଷୟୁ ଚିନ୍ତାରୁ ଖାନ୍ତ ହୋଇ ତୀର୍ଥ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସମସ୍ତ ଭାରତ ଦେଶ ଭ୍ରମଣ କରି ଧର୍ମପ୍ରଚାର କରୁ-ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଭାରତ ଦେଶରେ ଭୁବନେଶ୍ୱରଠାରେ ପ୍ରାଚୀନ ରୀତିରେ ଗୋଟିଏ ଗୁରୁକୁଳ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟାଶ୍ରମ ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ କରୁଅଛନ୍ତି ।

ଷୋଡ଼ଶ ସର୍ଗବିଶିଷ୍ଟ ସଂସ୍କୃତ ଶଙ୍କରଦିଗ୍‌ବିଜୟ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ଉତ୍କଳଭାଷାରେ ପଦ୍ୟାନୁବାଦ କରି ଅନୁବାଦିତ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ଚାରିଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରି ସ୍ୱାମୀଜୀ ତହିଁର ପ୍ରଥମଭାଗ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ "ଭାଷାଜ୍ୟୋତିଷ" ନାମରେ ଗୋଟିଏ ସରଳ ସୁବୋଧ ଜ୍ୟୋତିଷ ଗ୍ରନ୍ଥ ଓଡ଼ିଆରେ ସଂକଳନ କରିଅଛନ୍ତି । ଏହାଛଡ଼ା ଧର୍ମଶିକ୍ଷା, ନୀତିଶିକ୍ଷା ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭାଷାଦେୟ ପୁସ୍ତକ ଲେଖିଅଛନ୍ତି ଓ ଏସବୁ ପୁସ୍ତକମାନ ପ୍ରକାଶିତ କରି ଉତ୍କଳବାସୀଙ୍କୁ ବିତରଣ କରିବେ ବୋଲି ସଂକଳ୍ପ କରିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ (୧୯୩୮ ସାଲରେ) ବୟସ ୩୪ ବର୍ଷ ଅଟେ । ଏ ଦୀକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ବିବାହ କରି ନ ଥିଲେ । ଉତ୍କଳର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଭ୍ରମଣ କରି ଲୋକଙ୍କୁ ଧର୍ମଶିକ୍ଷା ଦେବା ଓ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟାଶ୍ରମ ପାଳନାର୍ଥ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନ ସ୍ଥାପନ କରିବାପାଇଁ ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା ଏହାଙ୍କ ଜୀବନର ବ୍ରତ ହୋଇଅଛି । ଏ ନିରଭିମାନ, ନିରାଡ଼ମ୍ବର ଓ ବିରାଟ୍ । ପୁଣ୍ଡିତଦ୍ର ଭାଷାକୋଷର ନିର୍ବିଘ୍ନ ସମାପ୍ତି ପାଇଁ ପ୍ରତିଦିନ ଈଶ୍ୱରଙ୍କଠାରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ଓ ଭୁବନେଶ୍ୱରଠାରେ ଗୁରୁକୁଳ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପନ କରିବା ଏହାଙ୍କ ପବିତ୍ର ଜୀବନର ବ୍ରତ ହୋଇଅଛି । ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରରେ ଏହାଙ୍କର ଗଭୀର ପ୍ରବେଶ ଅଛି ଓ ଏହାଙ୍କ ବାଗ୍ମିତା ସହସ୍ର ସହସ୍ର ଲୋକଙ୍କୁ ମୁଗ୍ଧ କରିଅଛି । ଭାଷାକୋଷର ଅହରହଃ ମଙ୍ଗଳକାମୀରୂପେ ଏହାଙ୍କ ପ୍ରତିକୃତି ଭାଷାକୋଷରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଅଛି ।] (ସନ୍ଦର୍ଭଲେଖକ—ବିଜନଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ) ।

ସଚ୍ଚିନ୍ତା—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ସତ୍+ଚିନ୍ତା)—ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବା ଶୁଭକର
Sachchintā ଚିନ୍ତା—Good or pious thoughts.

ସଚ୍ଚୀ—ଦେ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ସତୀ)—୧ । ସାଧ୍ୱୀ; ସତୀ—1. Chaste
Sachchī (woman). ୨ । ସାଧୁତାଯୁକ୍ତା—2. Honest
ସା(ସଁ)ଚ୍ଚା (woman). ୩ । ସତ୍ୟବାଦିନୀ—3. Truthful
ସଚ୍ଚୀ (woman). ଦେ. ବି—ସର୍ବ୍ବେଷ୍ଠ ପଣ (ଦେଖ)
(ସତୀ—ସଂ. ବିଣ) —Sachoṭ paṇa (See).

ସଚ୍ଚୀ ପଣ—ଦେ. ବି (ସ୍ତ୍ରୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବ୍ୟବହୃତ)—୧ । ସତୀତ୍ୱ—
Sachchī paṇa 1. Chastity. ୨ । ସାଧୁତା—
ସାଚ୍ଚାପନା 2. Honesty. ୩ । ସତ୍ୟବାଦିତା—
ସଚ୍ଚାପନ 3. Truthfulness.
(ସଚ୍ଚୀ ପଣିଆ, ସଚ୍ଚେଇ ପଣ, ସଚ୍ଚେଇ ପଣିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) ।

ସଚ୍ଚେଇ—ଦେ. ବି—୧ । ସତୀତ୍ୱ—1. Chastity. ୨ । ସାଧୁତା
Sachchei ସା(ସଁ)ଚ୍ଚାଇ ସଚ୍ଚାଇ —2. Honesty.
୩ । ସତ୍ୟବାଦିତା—3. Truthfulness.

ଦେ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସଚ୍ଚୀ (ଦେଖ)—Sachchi (See)

ସଚ୍ଚେଇ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଚ୍ଚାପଣ ଦେଖାଇ ହେବା—To make
Sachchei hebā a show of honesty.
ସା(ସଁ)ଚ୍ଚାଇ ହେବା ସଚ୍ଚାଇ ଦିଖଲାନା

ସଚ୍ଚୋଟ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ସର୍ବ୍ବେଷ୍ଠ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sachchoṭa (etc) Sachoṭa etc (See)

ସଚ୍ଚୋଟି—ଦେ. ବି—ସର୍ବ୍ବେଷ୍ଠ (ଦେଖ)
Sachchoṭi (ସଚ୍ଚୋଟିଆ—ବିଣ) Sachoṭi (See)

ସଚ୍ଛ—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ସ୍ୱଚ୍ଛ)— ମନର ସ୍ୱଚ୍ଛତା—Purity of mind.
Sachchha ଗ୍ରା. ବିଣ—ସ୍ୱଚ୍ଛ; କଳୁଷତା ବା ଅସନ୍ତୋଷରହିତ—
ସ୍ୱଚ୍ଛ ସ୍ୱଚ୍ଛ Free from discontent or hesitation.

ସଚ୍ଛ(ଛ)ନ୍ଦ—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ)—ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ—Unrestrained;
Sachchha(chha)nda contented; happy. ଗ୍ରା. ବି—
ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ୧। ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦତା—1. Ease ୨। ସୁଖ;ସନ୍ତୋଷ—

2. Happiness; contentment. ଗ୍ରା. ଜି. ବଣ—୧ । ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦତାସହକାରେ—1. Happily; with ease. ୨ । ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ—2. Voluntarily ୩ । ସହଜରେ—3. Easily.

ସଚ୍ଛ(ଛ)ଳ—ଦେ. ବ ଣ (ସଂ. ସ୍ୱଚ୍ଛୀଳ=ଶୀଳଯୁକ୍ତ, ଦାତା; ବା ସଂ. Sachchha(chh)la ସରଳ; ବା ସଂ. ଶସ୍ୟଳ)—୧ । ସଙ୍ଗତି-ସଚ୍ଛଳ ଚଳତା ପୁରଜା ସଂପନ୍ନ ସଂପଳ (ଅବସ୍ଥା)— (ଅସ୍ୱଚ୍ଛଳ—ବିପରୀତ) 1. Well-to-do (condition). (ବ୍ୟବହାର—ସଚ୍ଛଳଅବସ୍ଥା) ୨ । ସମ୍ପଳ ବଣିଷ୍ଠ ବା ଧନୀ— 2. Rich; affluent. (ଉ—ସଚ୍ଛଳ ଲୋକ) ।

[ଦ୍ର-ଭଲ ଭଲ ଲେଖକଙ୍କ ଲେଖାରେ ମଧ୍ୟ ଏ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଯାଏ]

ସଚ୍ଛ (ଛ)ଳତା—ଦେ. ବ—୧ । ସଙ୍ଗତିସମ୍ପନ୍ନ ଅବସ୍ଥା— Sachchha(chha)latā 1. Ease; well-to-do condi- ସଚ୍ଛଳତା ସମ୍ପନ୍ନତା tion. ୨ । ସମ୍ପଦ; ଧନବାନ୍ (ଅସ୍ୱଚ୍ଛଳତା—ବିପରୀତ) ଅବସ୍ଥା—2. Affluence; rich or affluent circumstances. ୩ । ଅର୍ଥସଙ୍ଗତି; ଅର୍ଥପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ—3. Sufficience in money matters.

ସଚ୍ଛାତ୍ର—ସଂ.ବ (କର୍ମଧା;ସତ୍+ଛାତ୍ର)-ଉତ୍ତମାନ୍,ଅଛାତ୍ର,କର୍ତ୍ତବ୍ୟପରାୟଣ Sachchhātra ଓ ସଦାଚରଣଯୁକ୍ତ ଶିଷ୍ୟ—A dutiful (ସଚ୍ଛିଷ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) student or disciple. (ସଦ୍‌ଗୁରୁ—ବିପରୀତ)

ସଚ୍ଛିଦ୍ର—ସଂ. ବଣ (ସ+ଛିଦ୍ର; ସନ୍ଧି ଯୋଗ ଦ୍ୱିତ୍ୱ)—ଛିଦ୍ରଯୁକ୍ତ— Sachchhidra Having holes; perforated;

ସଜ୍‌ଜ୍ଞାନ—ସଂ. ବ (ସତ୍+ଜ୍ଞାନ)—ଧର୍ମ ବା ଈଶ୍ୱରସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଜ୍ଞାନ; Saj-jñāna ପାରମାର୍ଥିକ ଜ୍ଞାନ—Philosophical know- (ସଜ୍‌ଜ୍ଞାନ—ବଣ) ledge; spiritual knowledge.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆରେ ଉଚ୍ଚାରଣଦୋଷରୁ 'ଜ୍ଞାନ' ଶବ୍ଦଟି 'ଗ୍ୟାନ'ରୂପେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହେଉଥିବାରୁ ଅନେକେ ଭ୍ରମରେ 'ସତ୍+ଜ୍ଞାନ'କୁ ସନ୍ଧି କରି 'ଗ' ପରେ ଥିବାରୁ 'ତ୍' ସ୍ଥାନରେ ବର୍ଗର ୩ୟ ବର୍ଣ୍ଣ "ଦ୍"କରି 'ସଦ୍‌ଜ୍ଞାନ' ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପାଣିନିଙ୍କର ୮।୪।୪୦ "ଷ୍ଟୁନାଷ୍ଟୁଃ" ସୂତ୍ରାନୁସାରେ ସନ୍ଧିରେ 'ସତ୍+ଜ୍ଞାନ'ର 'ସତ୍' ସ୍ଥାନରେ 'ସଜ୍' ହୋଇ ଶବ୍ଦଟି 'ସଜ୍‌ଜ୍ଞାନ' ହେବ । ଏହିପରି ତତ୍+ଜ୍ଞାନ='ତଜ୍‌ଜ୍ଞାନ', ଏତତ୍+ଜ୍ଞାନ='ଏତଜ୍‌ଜ୍ଞାନ' ଇତ୍ୟାଦି ହୁଏ ।]

ସଜ—ଦେ. ବ (ସଂ. ସଜ୍ଜା)—୧ । ଶିଳ୍ପୀର ଶିଳ୍ପଯନ୍ତ୍ର; କାରିଗରର Saja ଯନ୍ତ୍ରତନ୍ତ୍ର—1. Apparatus or implements ସାଜ ଔଜାର of an artisan. [ଦ୍ର—ତରାର ହଳ, ଲଙ୍ଗଳ-ଲୁହା ଆଦି; ଭଣ୍ଡାରର ଖୁର, ନହ ଣୀ ଆଦି; ବଣିଆର ସୁନାରୁପାସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ହତିଆର;ବଢ଼େଇର ହତିଆର, ଶିଅଳର ଗଜୁରିଗଛକଟା କଟୁରି, ଦଉଡ଼ା ଆଦି; କମାରର ହତିଆର; ଧୋବାର ଲୁଗାଛି ଓ ଚମାରର ଛାଳ ଗଛ କଟା କଟୁରି ଓ ଦଉଡ଼ାକୁ ସଜ କହନ୍ତି ।] ୨ । (ସଂ. ସଜ୍ଜା ବା ସାଜ ସଜ୍ଜା ସାଧନ) ବ୍ୟବସାୟୀର ବ୍ୟବସାୟ ପାଇଁ ଦରକାରୀ ସଜ୍ଜା ବା ସାଧନ—2. The fittings or equipments of a trader. [ଦ୍ର—ଦୋକାନୀର ସେର, ତରାଜୁ, ମାଣ ଆଦି; ଗଉଡ଼ୁଣୀର ଦୁଧ ହାଣ୍ଡି, ଦହି ହାଣ୍ଡି, ଝୋକେଇ, ପାଥ ଆଦି; ଗଉଡ଼ଙ୍କ ଶିଙ୍ଗା, ବାଉଁଶୀ, ନଉଡ଼ି ଆଦି ଓ ତେଲୀର ତେଲ ଘାଣି, ମାପପାତ୍ର ଆଦିକୁ ସଜ କୁହାଯାଏ] ୩ । (ଗଉଡ଼ୁଣୀ,ତେଲି ଆଦିଙ୍କ) ପସରା—3. The basket or tray in which commodities are hawked. [ଦ୍ର—ଶିବଜା-ନିବାହାର୍ଥ କାରିଗର, ବେପାରୀ, ମୁଲିଆ ଆଦି ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ର, ପାତ୍ର, ମାପପାତ୍ରାଦି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି, ତାକୁ ସଜ ବୋଲାଯାଏ । ଦଶହରା ଆଦି ଘଟ ଭଲ ଉତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ କାରିଗର ତାହାର ସଜକୁ ପୂଜା କରେ । ଗଉଡ଼ ଗଉଡ଼ୁଣୀମାନେ ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମା ସମୟରେ ତାଙ୍କ ସଜକୁ ପୂଜା କରନ୍ତି । ଫଳତଃ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରକାରର କାର୍ଯ୍ୟ, ଶିଳ୍ପ, ବ୍ୟବସାୟ, ଓ ଗୃହ ଆଦିର ଆବଶ୍ୟକ ସଜ୍ଜା, ସମ୍ଭାର, ସାଧନ, ଉପକରଣ, ଉପାଦାନ, ଯନ୍ତ୍ର, ଅସ୍ତ୍ର, ପରିଚ୍ଛଦ, ଅଳଂକାର, ବେଶ, ପାତ୍ରାଦିକୁ 'ସଜ' ବୋଲାଯାଏ ।] ୪ । (ସଂ. ସଜ୍ଜ) ଗୃହର ଉପକରଣ— ସାଜ ସାମଗ୍ରୀ 4. Domestic furniture. ୫ । ଗୃହର ବାସନ ବର୍ତ୍ତନ—5. Domestic tusenils. ଔଜାର ୬ । ପଥୁରିଅଙ୍କର ପଥର ହାଣିବା ନିହାଣ— ସେଟ ଛେଣ୍ଟ 6. Stone-cutter's chisel. ୭ । ପୁସ୍ତକ, ଅଳଂକାର ଓ ଯନ୍ତ୍ର ଆଦିର ଏକ ସେଟ୍ ବା ଏକ ସାର— 7. One set (of books, instruments, ସୁବିଧା ସୁବୀତା ornaments). ୮ । (ସଂ. ସହଜ) ସୁବିଧା—8. Convenience. ୯ । ସୁଯୋଗ; ଦାଉ; ସାଜ ସାଜ 9. Opportunity. ୧୦ । (ସଂ. ସଜ୍ଜ) ଘୋଡ଼ାକୁ ବ୍ୟବହାରାର୍ଥ ସଜ୍ଜିତ କରିବାର ପଦାର୍ଥସବୁ; ଅଶ୍ୱ ସଜ୍ଜା (ଯଥା—ଜିନ୍, ଗୁରିଜାମା, ଖୁଗୁରୁ)—10. Harness for a horse; the trappings and saddle etc. of a horse. ୧୧ । ଅଳଂକାରତନ୍ତ୍ର; ଭୂଷଣ— 11. Ornaments. ୧୨ । ସଜ୍ଜା—12. Equipments; trappings. [ଉ—ପ୍ରଜଙ୍ଗ ଶୋଣିତାକ୍ଷ ଅଙ୍ଗେ ଭରି ସଜ—କୃତ୍ତିବାସଂହ ମହାଭାରତ. ବନ ।]

ସାଜ ଟପକା ୧୩ । (ସଂ. ସଦ୍ୟ)—ସଜ ଲାଗା; (ବାସି—ବିପରୀତ) ସଜ କରି ହୋଇଥିବା ଲୁଗା— ଶାସ ତାରକୁନ 13. A cloth which has been washed by the washerman and returned to the owner on the same dya

when it is given to him for washing ୧୪ । (ସଂ. ଶସ୍ୟ)—କଞ୍ଚା ତାଳ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା କୋମଳ ପଦାର୍ଥ; ତାଳସଜ—14. The soft kernel inside the unripe palm-fruit.

ସହଜ **ସହଜ** ୧୫ । (ସଂ. ସହ୍ନଜ) ସହଜ ବିଷୟ—15. An easy matter. ୧୬ । ଅବସ୍ଥା—16. Condition; state. [ଉ—ଅପଣ ଯେଉଁ ସଜେ ଅଛନ୍ତି, ସେହି ସଜେ ଅଯୋଧ୍ୟାକୁ ଫେରି ଯିବାକୁ ହେବ । କାଳକଣ୍ଠ-ପିଲଙ୍କ ରାମାୟଣ ।] ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସଜ୍ଜ=ସଜ୍ଜିତ)—

ସଜ୍ଜିତ **ସଜ୍ଜିତ** ୧ । ସଜ୍ଜିତ—1. Furnished; equipped. [ଉ—ରାଜଅଙ୍କା ପାଇ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କ ସେହିଖଣି ହେଲେ ସଜ । ରାଧାନାଥ. ପାର୍ବତୀ ।] ୨ । ଅଳଙ୍କୃତ—2. Decorated.

ତୈୟାର **ତୈୟାର** ୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ବା ପ୍ରସ୍ତୁତ; ସଜଲ; କୃତାୟୋଜନ—3. Ready or prepared to do a thing. (ଉ—ଯେବେ ପାଇଥାଏ ଘଇତା ବୁଢ଼ି, ସଜ ହୋଇଥାଏ ବାପ ଘରକୁ । ଭଗ ।) ୪ ।(ସଂ. ସଦ୍ୟଃ)ତଟକା—4. Fresh. (ଯଥା—

ସାଜ ଟଟକା **ସଜ ଫୁଲ, ସଜ ଗୋବର, ସଜ ଦହି; ସଜ ପଖାଳ, ସଜ ମଡ଼ା, ସଜ ହଳଦୀ, ସଜ ଜିୟା ।**) [ଉ—ତଥାପି ସେ ସଜ-ସରୋଜ-ବଦନ ଶୋକେ ହୋଇଅଛି ଫିକା । ରାଧାନାଥ. ପାର୍ବତୀ ।] ୫ । ଏକାଦିନକେ ଧୋବ କରି ଯାଇଥିବା (ବସ୍ତ୍ର)—5. (cloth) Washed, cleansed and returned to the owner in the course of one day (ଯଥା—

ସହଜ **ସହଜ** ଲୁଗା ।) ୬ । (ସଂ. ସହ୍ନଜ) ସହଜ; ସୁସାଧ୍ୟ; ସୁବୋଧ—6. Easy. (ଉ—ସଜବାଟ; ସଜପାଠ ।) ୭ । ସୁବିଧାଜନକ—7. Convenient. ୮ । ସୁଯୋଗ

ସୁବିଧାଜନକ **ଯୁକ୍ତ**—8. Opportune. ୯ । ଉପଯୋଗୀ—

ଉପଯୋଗୀ 9. Suitable.

ସଜ ଅସଜ—ଦେ. ବି (ବିପରୀତାର୍ଥକ ସହଚର)—୧ । ସୁବିଧା ଓ

Saja asaja ଅସୁବିଧା—1. Convenience and in-

ସୁବିଧା ଅସୁବିଧା convenience. ୨ । ସୁଯୋଗ ଓ ଦୁର୍ଯୋଗ;

ସୁବିଧା ଅସୁବିଧା ଖଞ୍ଜ ଓ ଅଖଞ୍ଜ—2. Opportunities and want of opportunities. ଦେ. ବିଣ—

ସୁବିଧାଜନକ ୧ । ସୁବିଧାଜନକ ଓ ଅସୁବିଧାଜନକ (କାର୍ଯ୍ୟ ବା

ସୁବିଧାଜନକ ସମୟ ବା ଘଟଣା)—1. Convenient and inconvenient (things); opportune and inopportune (times), ୨ । ସହଜ ଓ କଷ୍ଟ—

2. Easy and difficult.

ସଜ ଉଠା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦଶହରା ସମୟରେ ଧୋବା

Saja uṭhā(ṭhe)ibā ଭଣ୍ଡାର ଅସ୍ତ୍ର ପୂଜା କରିବା ପାଇଁ

(ସଜ ବସାଇବା—ବିପରୀତ) ବସାଇଥିବା ତାଙ୍କର ଯନ୍ତ୍ରାଦିକୁ

ସାଜଉ(ଓ)ଠାନ ଦଶହରା ବାସିଦିନ ପୂଜା ସରି ପରେ ପୂଜାପୀଠରୁ

ଔଜାର ଉଠାନା ଉଠାଇବା—To remove the implements (of barbers and washermen etc) from the place of worship after Daśahrā.

[ଦ୍ର—ଦଶହରା ବାସିଦିନ ଧୋବା ଭଣ୍ଡାରମାନେ ସଜ ଉଠାଇ ପ୍ରଥମେ ସଜର 'ଅନୁକୂଳ' କରନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ସଜ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଥମେ କାମ କରନ୍ତି;ଓ ସେହି ଦିନର ଫଳ ବା ଅୟ ଅନୁସାରେ ବର୍ଷକର ସୁଖଦୁଃଖ ବା ଲାଭାଲାଭର କଳ୍ପନା କରନ୍ତି ।]

ସଜ ଉଠିବା—ଦେ. କ୍ରି—ପୂଜା ହେବା ପାଇଁ ଦଶହରା ସମୟରେ

Saja uṭhibā ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିବା ବନ୍ଦେଇ, କମାର ଅସ୍ତ୍ରଙ୍କ

(ସଜ ବସିବା—ବିପରୀତ) ଯନ୍ତ୍ରାଦିର ପୂଜା ପରେ ପୂଜା ସ୍ଥାନରୁ

ସାଜଉଠା ଉଠାଯିବାରୂପ କର୍ମ—The ceremony of taking

ଔଜାରକା ଉଠନା out the instruments from the place of worship.

ସଜ ଉଣ୍ଡିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଖଞ୍ଜ ଛୁଣ୍ଡିବା; କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା

Saja uṇḍibā ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ସୁଯୋଗ ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବା—

(ସଜ ଖୋଜିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) To be on the look-out

ସୁବିଧାଖୋଜା for an opportunity.

ସୁଯୋଗ ଦେଖନା

ସଜ କଚା—ଦେ. ବି—ଲୁଗାକୁ ଏକ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ କାମ ଚଳିବା ଭଳି

Saja kachā ସଫା କରିଦେବା; ଲୁଗାକୁ ସଜ ଧୋବ କରିବା—

ସାଜ କାଚା The washing of cloth in a day;

ଟଟକା ଧୁଲାଇ ordinary washig of cloth (in contra-

(ବାସିକଚା—ବିପରୀତ) distinction with that which is cleansed with more care and iron).

ସାଜଧୋୟା ଦେ. ବିଣ—ସଜ ଧୋବ; ସଜ କଚା ଯାଇଥିବା

ଟଟକା ଧୋଆହୁଆ (ଲୁଗା)—(cloth) Washed in the course of one day. [ଦ୍ର—ମଇଳା ଲୁଗା ଯେଉଁ ଦିନ ଧୋବାକୁ କାଚିବା ନିମନ୍ତେ ଦିଆଯାଏ, ସେହିଦିନ ଧୋବା ଉକ୍ତ ଲୁଗାକୁ ଖାର (କଦଳି ବାସୁଙ୍ଗାର ପାଉଁଶରୁ ଉତ୍ପାଦିତ ଖାର)ରେ ସିଝାଇ କାମ ଚଳିବାଭଳି ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ରାରେ ପରିଷ୍କାର କରି ସେହି ଦିନ ଅଣି ବସ୍ତ୍ରସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଫେରାଇ ଦେବା ଖାତିରୁ 'ସଜକଚା' ବୋଲାଯାଏ । ଏଥିରେ ଲୁଗା ସାମାନ୍ୟ ପରିଷ୍କୃତ ବା 'ସଜଧୋବ' ହୁଏ ।

ଯେଉଁ ଲୁଗାକୁ ବିଶେଷ ଯତ୍ନ ସହିତ ସାବୁନପାଣି ଦେଇ ସିଝାଇ (ଭିଜି କରି)ଉତ୍ତମରୂପେ କାଚିକୁଚି ସଫା କରି ସେଥିରେ ଖଡ଼ିର ମଣ୍ଡ ଓ ନେଳ ଆଦି ଲେପି ରଙ୍ଗ କରି ଇସ୍ତ୍ରି କରାଯାଏ, ତାକୁ 'ବାସି କଚା' କହନ୍ତି । ଲୁଗାକୁ 'ବାସି ଧୋବ' କରିବା ପାଇଁ ଏକ ଦିନରୁ ଟୋକେଶି କାଳ ଲାଗେ । ବାସିଧୋବ ଲୁଗା ସଜଧୋବ ଲୁଗାଠାରୁ ବେଶି ପରିଷ୍କୃତ ଓ ଶୁଭ୍ରତର ହୁଏ ।]

ସଜ କଚ୍(ଚେ)ଇବା—କ୍ରି· କ୍ରି—ଅପଣା ଲୁଗାକୁ ଧୋବାଦ୍ୱାରା ସଜ
Saja kachā(che)ibā ଧୋବ କରାଇବା—To have
ସାଜ କାଚାନ one's clothes washed in the ordinary
ଟଟକା ଧୁଲାନା manner in one day.
(ବାସି କଚାଇବା—ବିପରୀତ)

ସଜ କରିବା—କ୍ରି. କ୍ରି—୧ । ସଜ କାଚିବା (ଦେଖ)—1. Saja
Saja karibā kāchibā. (See) ୨ । ସଜ୍ଜିତ କରିବା—
ସାଜକରା 2. To equip; to furnish. (ଉ—ବୃନ୍ଦାକୁ ସ୍ୱପ୍ନ
ସଜାନା ଶେଷ ଦେଲେ, ସ୍ୱହସ୍ତେ କୃଷ୍ଣ ସଜ କଲେ । କୁପତି.
ସାଜିଏ ଦେଓୟା ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।] ୩ । ଅଳଙ୍କାର ଓ ବସ୍ତ୍ରାଦିଦ୍ୱାରା
ବେଶ କରିବା—3. To equip with dress and
ଠିକକରା ornaments. ୪ । ମରାମତ କରିବା—4. To set
ମରମ୍ମତ କରନା right; to repair. ୫ । ଅତିପ୍ରେତ କାର୍ଯ୍ୟ
ତୈୟାର କରା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—5. To keep or set
ତୈୟାର କରନା anything ready. ୬ । ଇତସ୍ତତଃ ହୋଇଥିବା
ସଜିୟେ ରାଖା ପଦାର୍ଥକୁ ଯଥାସ୍ଥାନରେ ରଖିବା—6. To place
ସଜାନା an article in its proper place out of a
medley; to put in proper order.
(ଉ—ଇଲମ ଅଦ ଭୁଷା ସଜ କର । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ.
କଣୋଷ୍ଠ ଚନ୍ଦ୍ର । ଲ. ଗୀତ ।)

ସଜ କାଚିବା—କ୍ରି· କ୍ରି—ଲୁଗାକୁ ସଜ ଧୋବ କରିବା, ଅର୍ଥାତ୍
Saja kāchibā ସାଧାରଣଭାବରେ ଏକା ଦିନକେ କାଚି
ସାଜ କାଚା **ଟଟକା ଧୋନା** ପରିଷ୍କାର କରିବା—To
(ବାସି କାଚିବା—ବିପରୀତ) wash a cloth in the
ordinary manner in the course of one
day.

ସଜ କ୍ରିୟା—କ୍ରି.ବି (ସଂ.ସଦ୍ୟଃ କ୍ରିୟା)—ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୃତ୍ୟୁ ଦିବସଠାରୁ
Saja kriyā ଦଶ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତିଦିନ କରାଯିବା ପ୍ରେତକର୍ମ—
ସଦ୍ୟକ୍ରିୟା **ସଦ୍ୟପ୍ରେତକର୍ମ** Funeral rites comm.
enced to be performed from the day of
death for ten days. [ଉ—ଅକ୍ଷମ ଓ ନିର୍ଧନ
ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଅସୁବିଧା ଓ ଧନାଭାବରୁ ମୃତବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ
ଦିବସରୁ ୧୦ ଦିନଯାକେ ପ୍ରତିଦିନ ଶାସ୍ତ୍ରବିହିତ ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି-
କ୍ରିୟାମାନ କରି ନ ପାରି ୪ର୍ଥ, ୭ମ ବା ୯ମ ଦିନଠାରୁ
ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି ଏହାକୁ 'ବାସିକ୍ରିୟା' ବୋଲାଯାଏ ।

ସଜ ଗ(ଗା, ଗେ, ଗୋ)ଜ—କ୍ରି. ବି. ଓ ବିଣ—ସଜବାଜ (ଦେଖ)
Saja ga(gā, ge, go)ja Sajabāja (See)
ସାଜ ଗୋଜ

ସଜ ଗୋବର—କ୍ରି· ବି (ସଂ· ସଦ୍ୟଃ+ଗୋମୟ) —ସଦ୍ୟୋଜାତ
Saja gobara ଗୋମୟ—Recently discharged
ସାଜ ଗୋବର cowdung. [ଉ—ହସି ପଶେ, ଉଇଁ ନ
ଟଟକା ଗୋବର ଦିଶେ, ଉତ୍ତର ମେଘ ଦକ୍ଷିଣେ ପଶେ, ସଜ
ଗୋବରରେ ଅଂଶେଇ ବସେ, ତେବେ ଜାଣ ସୁତା !
ନିଶ୍ଚେ ବରଷେ—କୃଷି ବଚନ ।]

ସଜ ଘାଆ—କ୍ରି. ବି—ସଦ୍ୟୋଜାତ କ୍ଷତ—A new or fresh
Saja ghā-ā ଟାଟକା ଘା **ଟଟକା ଘାବା** wound.

ସଜଡ଼ା—କ୍ରି· ବି (ସ.ସନ୍ଧା)—୧ । ସଜାଡ଼ିବା କ୍ରିୟା—1. The act
Sajardā of setting right. ୨ । ମରାମତ କରିବା—
ସାଜାନ, ସାଜଡ଼ାନ 2. Act of repairing. ୩ । ସଜ୍ଜିତ
ସଜାବଟ, ମରମ୍ମତ କରିବା—3. Act of equipping.
ସାରା, ସାରାନ କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ମରାମତ ହୋଇଥିବା—
ମରମ୍ମତ କିୟା ହୁଆ 1. Repaired. ୨ । ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ
ସାଜା **ସଜାୟା ହୁଆ** ଥିବା—2. Equipped. ୩ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ-
କୃତ; ସୁସଜ୍ଜିତ—3. Set right; well-arranged.
[ଉ—ସଜଡ଼ା ହୋଇ କରେ ପଡ଼ିଛି ଦୋଷଡ଼ା--କୃଷ୍ଣସିଂହ.
ମହାଭାରତ. ବନ ।]

ସଜଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—କ୍ରି· କ୍ରି (ସଜାଡ଼ିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—
Sajardā(rde)ibā ୧ । (ସଜାଡ଼ିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—1. Cau-
ସାଜାନ, ସାରାନ sative of Sajārdibā. ୨ । ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା
ବନାନା ଭଙ୍ଗା ଜିନିଷ ମରାମତ କରାଇବା—2. To get a
broken article repaired by another.
[ଉ—ଦେଇ ମୁଁ ଧନ ଧନଭାବ ବଶରେ ଗୃହମାନ
ସଜାଇବ—ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।] ୩ । ସଜ୍ଜିତ
କରାଇବା—3. To arrange; to put in order.
[ଉ—ବର୍ଦ୍ଧମ ଡକାଇ ସଜଡ଼ାଇ ଦିଅ ନାବ—ଭଞ୍ଜ.
ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।]

ସଜଡ଼ା ସଜଡ଼ି—କ୍ରି. ବି—୧ । ମରାମତ—1. Act of
Sajardā sajardi repairing. ୨। ସଜ୍ଜିତ କରିବା କର୍ମ—
ସଜାନା ଉଜାନା 2. Act of setting right
or equipping.

ସଜଡ଼ା ହେବା—କ୍ରି· କ୍ରି—୧ । ମରାମତ ହେବା—1. To be
Sajardā hebā repaired. ୨ । ସଜ୍ଜିତ ହେବା—
ସାରାନ **ସଜାବଟ ହୋନା** 2. To be arranged.

ସଜ ତୋରା(ଡ଼ା)ଣି—କ୍ରି· ବି (ସ. ସଦ୍ୟଃ+ତୋୟାନ୍) —
Saja torā(rdā)ni ସଜ ପଖାଳର ତୋରାଣି—The water
ସାଜ ଆମାନି of freshly watered cooked rice.
ଟଟକା ଭାତକା ପାନୀ
[ବାସି ତୋରା(ଡ଼ା)ଣି, ଅମ୍ବିଳ ତୋରା(ଡ଼ା)ଣି—ବିପରୀତ]

ସଜ ଦଇ(ହି)—କ୍ରି. ବି—ସଦ୍ୟୋମଥିତ ଦଧି—Fresh whey.
Saja dai(hi) ସାଜ ଦହି **ଟଟକା ଦହୀ**

(ମତେ) ସଜ ଦେଖା ପଡ଼ିବା—କ୍ରି· କ୍ରି—ସୁବିଧାଜନକ ବୋଧ ହେବା;
Saja dekhā pardibā କୌଣସି ବିଷୟରେ ବା କାର୍ଯ୍ୟରେ
ସହଜ ବା ସୋଜା ଦେଖାଯାଓୟା ସୁବିଧା ବା ସୁଯୋଗ ଜଣାଯିବା—
ସହଜ ମାଲୁମ ହୋନା To appear or seem conve-
(ସଜ ଦେଖାଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) nient or opportune.

ସଜ ଧୋବ—କ୍ରି· ବି—୧ । ସଜ କଚ୍ ପାଇ ପରିଷ୍କୃତ ହୋଇଥିବା
Saja dhoba ବସ୍ତ୍ର—1. Cloth washed in a day
ସାଜ କାଚା in the ordinary process. ୨ । ସଜ କଚ୍

ଟଟକା ଧୁଲାଇ (ଦେଶ)— . Saja kachā (See) ଦେ. (ବାସି ଧୋବ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଣ—ଏକଦିନେ ପରିଷ୍କୃତ (ବସ୍ତ୍ର)—(cloth) Washed in a day.

ସଜନା—ଦେ. ବ—ଶଜନା (ଦେଶ)
Sajanā Śajanā (See)

ସଜନା ପଟୁରିଆ—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଚାକୁଣ୍ଡା (ଦେଶ)
Sajanā paturiā Chākuṇḍā (See)

ସଜନା ପଟୁରିଆ ଟିଣିଆ—ପ୍ରାଦେ (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ବଡ଼ ବକଳା
Sajanā paturiā ṭiṇiā (ଦେଶ)—Barda bakalā (See)

ସଜନିତ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସଜନିତ)—ସଂଜାତ—Born. [ଉ—ସଜନୀର ଗୃହିଣୀ ରତି ସଜ । ସଜନିତ ଚିତ୍ତେ ମାନସଜ—ଭଞ୍ଜ. ପ୍ରେମସୁଧାବିଧି ।]
Sajanita ସଂଜାତ ପୈଦା

ସଜନୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ସଜନ, ସ୍ୱଜନ=ଆତ୍ମୀୟ)—୧ । ବୟସ୍ୟା; ସହଚରୀ; ସଖିଆ; ସଖୀ—1. A female companion. ୨ । ମିତ୍ରସ୍ତ୍ରୀଲୋକ; ସ୍ତ୍ରୀ—2. A female friend. ୩ । ପ୍ରଣୟିନୀ; ପ୍ରେମିକା—3. A man's beloved woman; lady-love; one's sweet-heart (lady). ୪ । ସ୍ତ୍ରୀ; ଭାର୍ଯ୍ୟା—4. Wife. ୫ । ନାରୀ—5. Woman. [ଦ୍ର—ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ସହଚରୀଙ୍କୁ ଏବଂ ପୁରୁଷମାନେ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଓ ପ୍ରେମିକାଙ୍କୁ, ବିଶେଷତଃ ଗୀତରେ, 'ସଜନୀ' ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରନ୍ତି । ଯଥା—ଯେତେ କାଳ ଥିଲି ଘରେ ଦିଅ । ସୁନ୍ଦର ବିଶୁଥିଲି ସଜନୀ ଦହ—ଭଗ ।]
Sajanī ସଜନୀ

ସଜ ନୁଗା—ପ୍ରା. ବ (ଅଶୁଦ୍ଧ)—ସଜ ଲୁଗା (ଦେଶ)
Saja nugā Saja lugā (See)

ସଜ ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ.କ—ସଜ ଧୋବ କରାଯିବା ପାଇଁ ଧୋବାକୁ ମଇଳା ଲୁଗା ଦେବା—To give soiled cloth to the washerman for cleansing by ordinary process and returning it the very day.
Saja pakā(ke)ibā ସାଜ ଦେଓୟା **ଟଟକା ଧୋନେକୋ ଦେନା**

ସଜ ପଖଳା—ଦେ. ବିଣ—ଥଳ ରନ୍ଧା ହୋଇ ପାଣି ମିଶା ଯାଇଥିବା (ଭାତ)—(boiled rice) Freshly mixed with water.
Saja pakhalā ସାଜ ପାନ୍ତା **ଟଟକା ପକ୍ଖାଲା ହୁଆ**

ସଜ ପଖାଳ—ଦେ. ବ (ସଂ. ସଦ୍ୟଃ+ପ୍ରକ୍ଷାଳନ)—ରନ୍ଧା ଯାଇଥିବା ଭାତରେ ପାଣି ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ମିଶାଯାଇ ଥିବା ପଖାଳ—Moistened rice prepared by mixing water with fresh boiled rice and which in only one day old. [ଦ୍ର—ତରତ ଭାତରେ ପାଣି ମିଶାଇଲେ 'ପଖାଳ' ହୁଏ । ଆଜ ପଖଳା ହୋଇଥିବା ଭାତରୁ 'ସଜପଖାଳ' କହନ୍ତି । ସଜପଖାଳ ଏକ ଦିନରୁ ବେଶି ରହିଗଲେ ତାକୁ 'ବାସିପଖାଳ' ବା 'ଅମ୍ଳି ପଖାଳ' କହନ୍ତି । ବାସି ପଖାଳର ସ୍ୱାଦ ଟକା ହୁଏ ଓ ତହିଁର ତୋଡ଼ାଣି ମଧ୍ୟ ଖଟା ଲାଗେ । ବାସି ତୋଡ଼ାଣି ବହୁ ଦିନ ରହିଲେ ତାହା କାଞ୍ଜି ପାଣି ହୁଏ । କାଞ୍ଜି ପାଣିରେ ମୂଳା ଆଦି ଦେଇ ସିଝାଇଲେ ତାହା କାଞ୍ଜି ହୁଏ ।]
Saja pakhāla ସାଜ ପଖାଳ **ଟଟକା ପକ୍ଖାଲ**

ସଜ ପଟ୍ଟି(ଡ଼ି)ବା—ଦେ. ବ—୧ । ସୁବିଧା ହେବା—1. Being convenient. ୨ । ଖଞ୍ଜ ପଟିବା; ସୁଯୋଗ ସୁବିଧା ହଓୟା, ଫାଁକ ମିଳା ଘଟିବା—2. Happening of an opportunity.
Saja paṭi(ṛḍi)bā **ସୁବିଧା ହୋନା**

ସଜ ଫୁଲ—ଦେ. ବ (ସଂ. ସଦ୍ୟଃ+ପୁଷ୍ପ)—୧ । ସଦ୍ୟଃ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ ଫୁଲ—1. Newly blown flower. ୨ । ଆଜ ଟାଟକା ଫୁଲ ତିଣ୍ଡା ଯାଇଥିବା ଫୁଲ—2. Freshly plucked flower. (ଉ—ସଜ ଫୁଲ ବାସି ହେଲେ ନାହିଁ (ବାସି ଫୁଲ—ବିପରୀତ) ମଜାରେ । ଗୀତ ।)
Saja phula ପୁଷ୍ପ **ଟଟକା ଫୁଲ**

ସଜ ବସା(ସେ)ଇବା—ଦେ. କି—ଦଶହରା, ଶ୍ରୀପଞ୍ଚମୀ, ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଆଦି ଉତ୍ସବରେ ନିଜ ନିଜର ଜୀବିକା-ସାଜ ବସାନ ସାଧନ ଦ୍ରବ୍ୟ ଓ ଯନ୍ତ୍ରାଦି (ଯଥା—ଖଡ଼ିଆ, ଖଣ୍ଡାଯୁତ ଓଜାର ବୈଠନା ଓ ଶିଳ୍ପୀମାନେ ଦୁର୍ଗାପୂଜାରେ ନିଜ ନିଜର (ସଜ ଉଠାଇବା—ବିପରୀତ) ଅସ୍ତ୍ରାଦି; ମସୀଜୀବୀମାନେ ଶ୍ରୀପଞ୍ଚମୀ ଓ ଗଣେଶଚତୁର୍ଥୀ ଦିନ ଦୁଆତ, କଲମ ଆଦି; ଗଣ୍ଡଡ଼ମାନେ ଦୋଳପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ଶିଙ୍ଗା, ବାଦ୍ୟଗୀ, ଦଧି ଦୁଗ୍ଧ ଭାଣ୍ଡମାନ ପୂଜା କରିବା ପାଇଁ) ପୂଜା-ପୀଠ ଉପରେ ସ୍ଥାପନ କରିବା—To place one's professional implements for being worshipped on special festivals.
Saja basā(se)ibā ଆଦି **ଓଜାର ବୈଠନା**

ସଜ ବସିବା—ଦେ. ବ—ଶିଳ୍ପୀ ଆଦିଙ୍କ ଯନ୍ତ୍ର ଓ ଉପକରଣାଦି ଯଥୋପଯୁକ୍ତ ଉତ୍ସବ ଉପଲକ୍ଷରେ ପୀଠ ଉପରେ ପୂଜାର୍ଥ ସ୍ଥାପିତ ହେବା—The placing of the implements of artisans on a platform for worshipping on particular festival days.
Saja basibā **ଓଜାର ବୈଠନା** (ସଜ ଉଠିବା—ବିପରୀତ)

ସଜବାଜ—ଦେ. ବିଣ—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ବେଶ ହୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିବା; ସୁସଜ୍ଜିତ—1. Fully equipped for any work. (ଉ—ସଜାଧଜା ବାଜାବାଜା ଅଛି ବରଯାତ୍ରୀଏ ସଜବାଜ ହେଉଁ ହେଉଁ .....ପାଲକି ଗଲା ବାହାର ଗମ୍ଭୀର ବଲରେ ଦାଖଲ୍—ଫକୀରମୋହନ. ଗଲ୍ପସ୍ତ୍ରଲ ।) ୨ । ଅଳଙ୍କାରାଦି ଦ୍ୱାରା ସୁସଜ୍ଜିତ—2. Fully adorned. (ଉ—ଏହା କହ ଝିଅକୁ ସଜବାଜ କରି, ଗାଲିକକୁ ସମର୍ପି ଦେଲେ ହାତ ଧରି । କୁଣ୍ଡସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଉଦ୍‌ଯୋଗ ।) ଦେ.ବ—ସାଜଗୋଜ (ସହଚର)—୧ । ସାଜସଜ୍ଜା—1. Equipments. ୨ । କାର୍ଯ୍ୟସାଧନ ଯନ୍ତ୍ରାଦି—2. Implements. ୩ । ଅଳଙ୍କାର ଦ୍ୱାରା ସଜ୍ଜା—3. Decoration. ପ୍ରାଦେ (ଯାଜପୁର) ବ—ରଜର ପୂର୍ବ ଦିନ—The day before the 'Raja' festival.
Sajabāja **ସଜାଧଜା** **ସଜବାଜ**

ସଜ ବାସି—ଦେ. ବିଣ—୧ । ସଦ୍ୟଃ ଓ ପର୍ଯ୍ୟୁଷିତ (ବସ୍ତୁ ଆଦି)—
Saja bāsi 1. Fresh and stale (article). ୨ । ଅଜ
ଟାଟିକାବାସି, ସାଜବାସି ବାସିଧୋବ କରାଯାଇଥିବା (ଲୁଗା)—
(Cloth) Which has been washed in a day.
ଟଟକାବାସି ଦେ. ବି—ସଜ ଧୋବ କରାଯାଇଥିବା ଓ ବାସିଧୋବ
କରାଯାଇଥିବା ଲୁଗାମାଜ—Clothes some of
which have been washed by
ordinary process and others by the
extraordinary process, including
ironing.

ସଜ ବିଛଣା—ଦେ. ବି (ସଂ. ସଦ୍ୟ+ବିସ୍ତରଣ)—ଅଜ ପଡ଼ିଥିବା
Saja bichhaṇā ଶଯ୍ୟା—Freshly spread bed.
(ସଜ ଶେଯ, ସଜ ଶେଯ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ବାସି ବିଛଣା—ବିପରୀତ)
ସାଜ ବିଛାନା **ଟଟକାବିଛାନା**

ସଜ ମଡ଼ା—ଦେ. ବି—୧ । ସଦ୍ୟୋମୃତ ଜୀବର ଶବ—1. The
Saja marḍā carcass of a recently dead
ସାଜମଡ଼ା animal. ୨ । ସଦ୍ୟୋମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଶବ—2. The
ଟଟକା ମୁର୍ଦା corpse of a recently deceased person.
(ବାସିମଡ଼ା—ବିପରୀତ) ୩ । ମୃତ୍ୟୁର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦାହାର୍ଥ
ଶ୍ମଶାନକୁ ନୀତ ଶବ—3. Dead body taken to
the cremation ground immediately
after death. [ଦ୍ର—ଯେଉଁ ଶବକୁ ମରିବାଦିନ
ଶ୍ମଶାନକୁ ନିଆ ନ ଯାଏ, ତାକୁ 'ବାସିମଡ଼ା' କହନ୍ତି ।]

ସଜ ମାଉଁସ—ଦେ. ବି (ସଂ. ସଦ୍ୟଃ+ମାଂସ)—ସଦ୍ୟୋମୃତ ଜୀବର
Saja māuṅsa ମାଂସ (ଯାହା ସଡ଼ିଯାଇ ନ ଥାଏ)—
ସାଜମାଂସ **ଟଟକାମାଂସ** Fresh meat.

ସଜ ମାଉଁସରେ ଅଂଶେଇ ପକା(କେ)ଇବା—(ନ୍ୟାୟ) ଦେ. କ୍ରି—
Saja māuṅsare aṁśei pakā(ke)ibā (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—
ଟଟକା ମାଂସମେ କୀଡ଼ା ଲଗାନା ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବା ନିଷ୍କଳଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତି
ସଜ ମାଉଁସରେ ଅଂଶେଇ ବସା(ସେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ ଠାରେ
ସଜ ମାଉଁସରେ ପୋକ ପକା(କେ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ କଳଙ୍କା-
ସଜ ମାଉଁସରେ ପୋକ ବସା(ସେ)ଇବା } ରୋପ
କରିବା—(figurative) To defame a really
innocent person. [ଦ୍ର—ସଦ୍ୟୋମୃତ ପ୍ରାଣୀର ମାଂସ
ବାସି ହେଲେ ବା ଏକାଧିକ ଦିନ ଯାକେ ରହିଲେ ତାହା
ସଡ଼ିଯାଏ ଓ ତହିଁରେ ଅଂଶେଇ ବା ପୋକ ପଡ଼ନ୍ତି; ସଜ
ମାଂସରେ ପୋକ ପଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହିର ସ୍ଥଳରେ ସଜ
ମାଂସରେ ପୋକ ପକାଇବାର ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ=ଅଦୂଷିତ
ପଦାର୍ଥକୁ ଦୂଷିତ ପଦାର୍ଥ ପରି କରିବା, ଅର୍ଥାତ୍ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ
ବା ନିଷ୍କଳଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ କଳଙ୍କ ଆରୋପ କରିବା ବା
ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ କଳଙ୍କ ଲଗାଇବା ।]

ସଜମ୍ବାଳ—ସ. ବିଣ (ସ=ସହ+ଜମ୍ବାଳ=ପଙ୍କ; ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)-
Sajambāḷa ପଙ୍କିଳ—Muddy.

ସଜରସ—ଦେ. ବି (ସଂ. ସର୍ଜରସ)—ସର୍ଜରସ; ଧୂଣା—Resin.
Sajarasa (ଉ—ଘୃତ ଜିଣ ସଜରସ ଅର୍ଗରେ ଜାଳ ନା-
ଧୂନା **ଧୂନା** ଭକ୍ତିତରଙ୍ଗ ମଥୁରାମଙ୍ଗଳ ।)

ସଜଳ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ସ=ସହିତ+ଜଳ, ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ ।
Sajala ଜଳଯୁକ୍ତ—1. Watery. ୨ । ଜଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ—
(ସଜଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Full of water; brimming with
water. ୩ । ଆର୍ଦ୍ର—3. Moist; wet.

ସଜଳ ନୟନ—ସ. ବି (କର୍ମଧା)—୧ । ଲୋତକାର୍ଦ୍ର ନେତ୍ର—
Sajala nayana 1. Eyes wet with tear.
ସଜଳନେତ୍ର } ଅନ୍ୟରୂପ ୨ । ଲୋତକପୂର୍ଣ୍ଣ ଚକ୍ଷୁଃ—
ସଜଳଲୋଚନ } ଅନ୍ୟରୂପ 2. Tearful eyes.
ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ନେତ୍ରଯୁକ୍ତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
ସଜଳନୟନା } (a person) With tearful eyes.
ସଜଳନେତ୍ରା } —ସ୍ତ୍ରୀ
ସଜଳଲୋଚନା }

ସଜଳସ—ଦେ. ବି (ସ. ସର୍ଜରସ)—ସର୍ଜରସ; ଧୂଣା—
Sajalasa Resin used as incense.
ଧୂନା **ଧୂନା**

ସଜଳସ୍ଥଳ—ସ. ବିଣ (ସ=ସହିତ+ଜଳସ୍ଥଳ, ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—
Sajalasthala ଜଳଭାଗ ଓ ସ୍ଥଳଭାଗ ସମନ୍ୱିତ (ପୃଥିବୀ)—(the
world) Consisting of the land and water.
ସମୁଦାୟ ପୃଥିବୀ ଦେ. ବି—ସମୁଦାୟ ପୃଥିବୀ—1. The
ଜଳସ୍ଥଳ whole world including land and
water

ସଜ ଲାଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସୁବିଧାଜନକ ବୋଧ ହେବା—
Saja lāgibā 1. To seem convenient.
ସହଜ ବା ସେଜା ଲାଗା ୨ । ସହଜ ବୋଧ ହେବା—
ଉପଯୋଗୀ ହୋନା **ଠିକ ହୋନା** 2. To seem easy.
୩ । ଉପଯୋଗୀ ବୋଧ ହେବା—3. To seem
suitable; to suit.

ସଜ ଲୁଗା—ଦେ. ବି—ସଜ କରି ଲୁଗା—Cloth washed in
Saja lugā the course of one day only.
ସାଜ କାପଡ **ଟଟକା ଧୋଆ ହୁଆ କପଡ଼ା**

ସଜ ଶଉଚ—ଗ୍ରା. ବି—(ସ. ସଦ୍ୟଃ ଶୌଚ)—ସଦ୍ୟଃ ଶୌଚ; ସଦ୍ୟଃ
Saja, saucha ସ୍ନାନାଦି ଦ୍ୱାରା ଅଶୌଚରୁ ମୁକ୍ତିଲାଭ କରିବା
(ସଜ ଶୌଚ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅବସ୍ଥା—Purfication
ସଦ୍ୟଶୌଚ **ସଦ୍ୟଶୌଚ** attained or performed
just after the happening of an impurity
in some cases (as ordained by the
Śāstras).

ସଜ ସାଜ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସଜ୍ଜା)—ସାଜ ସଜ୍ଜା—
Saja sāja ସାଜସଜ୍ଜା **ସଜଧଜ** Equipments

ସଜ ହ(ହେ)ବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ସଜ୍ଜିତ)—୧ । ସଜ୍ଜିତ ହେବା—
Saja ha (he) bā 1. To be fitted up.
ସଜା **ତୈୟାର ହୋନା** ୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା.
2. To get ready for any work
(ଉ—ସଜ ହୋଇ ସ୍ୱର ସରଦାର ଅବା ଆସେ—
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ କିଶୋରଚନ୍ଦ୍ରାନନ ଚମ୍ପୂ ।)
ସାଜା **ସଜାଧଜା ହୋନା** ୩ । ବେଶଭୂଷାଦିଦ୍ୱାରା ଅଳଂକୃତ

ହେବା—3. To be adorned or dressed up. (ଉ—ସଜ ହେଲେ ସେହିପରି ଅରଣ୍ୟକ ବେଶେ—
ସହଜ ହଓୟା **ସୁବିଧାଜନକ ହୋନା** ରାଧାନାଥ. ମହାଯାତ୍ରା ।)
୪ । ସୁବିଧାଜନକ ହେବା—4 To suit

ସଜା—ଦେ. ବି (ସଂ. ସଜ୍ଜା)— ସଜ୍ଜିତକରଣ—Decoration;
Sajā ornamentation. ଦେଦେ. ବି—୧ । କଇଦ—
ସାଜନ **ସଜାବଟ** 1. Imprisonment; jail.
(ସଜାଏ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । (ଫା. ସଜାଏ) ଦଣ୍ଡ; ଶାସ୍ତି—
ସାଜା **ସଜା** 2. Punishment. (ଉ—ଅଗି
ବୁଢ ଦେଖ, ହାତ ବାନ୍ଧ ଲେଖ,ନ ହେଲେ ଭୋଗିବ କଠିଣ
ସଜା—ଉଦାସ୍ତରଣ· ଗୀତଲହରୀ ।) ଦେ· ବିଣ—
ସାଜା **ସଜାବଟ** ୧ । ସଜ୍ଜିତ—1 Furnished.
୨ । ମିଥ୍ୟା ପ୍ରମାଣ ଦ୍ୱାରା ରଚିତ (ମକଦମା)—
2.Fabricated; got up (case). ପ୍ରାଦେ(ବାଲେଶ୍ୱର)
ବି—ବସା ଦହି କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅଣ୍ଟା ଦୁଧରେ ମିଶାଇ
ଦିଅଯିବା ମହି—The whey which is added
to boiled milk to turn the latter
into curd.

ସଜା(ଜେ)ଇବା—ଦେ. କି (ସଂ· ଣିଜନ୍ତ ସଜ୍ଜ୍ ଧାତୁ ବା ସଜ୍ଜ୍ ଧାତୁ)—
Sajā(je)ibā ୧ । ସଜ୍ଜିତ କରିବା—1. To furnish.
ସାଜାନ **ସଜାନା** (ଉ—ବଳେ ଉପବନେ ତରୁ ଲତା
ଡାଳେ ସଜାଇ ଯତନେ ଅତି—ମଧୁସୂଦନ ଜନମାଳା ।)
୨ । ସୁସଜ୍ଜିତ କରିବା—2. To furnish well.
(ଉ—ବିଗ୍ରହ ବଚନମାନଙ୍କୁ କହନ୍ତେ ସୁଗ୍ରୀବ ସୈନ୍ୟ
ସଜାଇ—ଭକ୍ତ ବୈଦେହୀଶବିଳାସ) ୩ । ଅନ୍ୟ
ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବେଶ କରିବା—3. To decorate or
adorn a person. ୪ । ମକଦମାର ପ୍ରମାଣାଦି
ଉପସ୍ଥାପନରୂପେ ସଜ୍ଜିତ କରିବା; ମିଛ ମକଦମା ରଚନ
କରିବା—4. To fabricate a case; to get up
a case falsely.

ସଜାଇବା ମକଦ(ଦ)ମା—ଦେ. ବି—ମିଥ୍ୟା ଓ ରଚିତ ମକଦମା—
Sajāibā makada(dda)mā A got-up case.
ସାଜାନ ମକଦ୍ଦମା **ଝୁଟା ମୁକଦ୍ଦମା** (ସଜାଇବା ମାମଲା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଜାଉ—ଦେ. ବି (ସଂ. ସଜ୍ଜା) ବାଦ୍ୟବିଶେଷ; ଢୋଲ—A sort of
Sajāu musical instrument; drum. (ଉ—
ଢୋଲ **ଢୋଲ** ବାଜିଲା ସଜାଉ ଅତି ଭୈରବ ଭପାଣ—
ସାରଳା· ମହାଭାରତ. ସଭା ।)

ସଜା(ସଜାଏ) ଖଟିବା—ଦେ. କି.—୧ । ଦଣ୍ଡ ଭୋଗ କରିବା—1.
Sajā(Sajāe) khaṭibā To undergo a sentence
ସାଜାଖାଟା of punishment. ୨ । ଜେଲ ଭୋଗିବା—
ସାଜାଖଟନା 2. To undergo imprisonment. [ସଜା
(ସଜାଏ) ଖଟିବା (ଭୋଗ କରିବା, ଭୋଗିବା)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ସଜାଗ—ଦେ. ବିଣ· (ସଂ. ଜାଗ୍ରତ୍; ସ=ସହଶବ୍ଦ+ଜାଗ=ଜାଗରଣ
Sajāga ଶବ୍ଦ)—ଜାଗ୍ରତ୍; ସଚେତ (ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଦୃଷ୍ଟି)
ସଜାଗ **ସଚେତ** Watchful; vigilant.

ସଜାଗ ନିଦ—ଦେ. ବି· (ଅଶୁଦ୍ଧ)—ସଚେତ ନିଦ—Waking
Sajāga nida· sleep; wakeful sleep.
ସଜାଗ ନିଦ **ସଚେତ ନିଂଦ**

ସଜାଡ଼—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ· ସଜ୍ଜିତ) ୧ । ସୁସଜ୍ଜିତ—1. Ship-
Sajārda shape; well equipped. ୨ । ସୁବିଧା-
ସୁସଜ୍ଜିତ ଜନକ—2. Convenient. ୩ । ଆରୋଗ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ-
ସଜାଯାହୁଆ 3. Recovered. ୪ । ଭଗ୍ନସଂସ୍କୃତ—4.
Repaired. ୫ । ପୂର୍ବାବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ—5. Renova.
ted. ଦେ. ବି.—(ସଂ. ସଜ୍ଜା) ୧ । ସଜ୍ଜିତ ଅବସ୍ଥା—
ସାଜାବସ୍ଥା 1. Equipped or furnished condition.
ସଜାବଟ ୨ । ଭଗ୍ନ ସଂସ୍କୃତ ଅବସ୍ଥା—2. Repaired condi-
ସାରା, ସାରନ, ମେରାମତ) tion; renovated condition.
ମରମ୍ମତ ୩ । ରୁଗ୍ଣ ଦେହର ଆରୋଗ୍ୟ; ରୋଗ ମୁକ୍ତ ପୂର୍ବକ-
ସାରା, ସୁସ୍ଥହଓୟା ଶରୀରର ପୂର୍ବାବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତି; ଆରୋଗ୍ୟ—3.
ନୀରୋଗ Convalescence; recovery from an
illness; regaining of one's previous
health. [ଉ—୩ ଦିନ ଜ୍ୱରବାସ ରହିବାରୁ ମୋ
ଦେହ ସଜାଡ଼ିଲା ଅସିଲା ।] ୪ । ରାଜା ,ବଶିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି,
ଡାଳା, ଡାଳି ଅତିଥି ଅଭ୍ୟାଗତ ଜନଙ୍କୁ ଉପହାର ସ୍ୱରୂପ ପ୍ରେରିତ
ରସଦ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ସମ୍ଭାର; ଡାଲି; ସଞ୍ଜା—4. A present
of food to a guest (consisting of many
varieties) [ଉ—ବଶିଷ୍ଠ ଯାଜିମାନଙ୍କୁ ପୁରୀର ଓ
ଭୁବନେଶ୍ୱରର ପଣ୍ଡାମାନେ ଅନ୍ନ, ଚିଉଣ, ପିଠା ମହା-
ପ୍ରସାଦର 'ସଜାଡ଼' ଦିଅନ୍ତି ।] [ଉ—ବଶିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ
ଦିଅଯିବା କଞ୍ଚା ପରିବା, ଚାଉଳ, ଡାଲି ଆଦି ଉପହାର
ସମ୍ଭାରକୁ 'ସଞ୍ଜା' ବା 'ସିଧା' ବା 'ଡାଲି' ବୋଲିପାଏ ।
ଜଳଖିଆ, ମହାପ୍ରସାଦ, ମିଷ୍ଟାନ୍ନ, ପକ୍ୱରମ୍ଭା ଆଦି
ସଦ୍ୟୋଭୋଜ୍ୟ ଉପହାରକୁ 'ସଜାଡ଼' ବୋଲିପାଏ ।]
୫ । ଯଥାଯୋଗ୍ୟ
ସାଜ **ସଜାବଟ** ସଜ୍ଜା—5. Proper or suitable equip-
ment. ୬ । ଯତ୍ନ—6. Care. ୭ । ପରିଷ୍କୃତ ଓ
ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ଅବସ୍ଥା—7. Neat and clean condip-
tion. ୮ । ଉପଯୁକ୍ତ ବା ସୁବିଧାଯୁକ୍ତ ଅବସ୍ଥା—
8. Proper or convenient state.

ସଜାଡ଼ କରିବା—ଦେ. କି—ସଜାଡ଼ିବା (ଦେଖ)—
Sajārda karibā Sajārdibā (See).

(ଦେହ)ସଜାଡ଼କୁ ଆସିବା—ଦେ· କି.— (ରୁଗ୍ଣ ଶରୀର) ଆରୋଗ୍ୟ-
Sajārdaku āsibā ଲାଭ ପୂର୍ବକ ସୁସ୍ଥାବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—
ସେରେ ଯାଓୟା, ସାରିୟା ଯାଓୟା To recover one's strength
ନୀରୋଗହୋନା and health after illness.

ସଜାଡ଼ିଆ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ସଜ୍ଜିତ)—୧ । ସୁସଜ୍ଜିତ—1. Well-
Sajārdiā equipped· ୨ । ଭଗ୍ନ ସଂସ୍କୃତ—2-
ସାଜାନ **ସଜାଯାହୁଆ** Repaired. ୩ । ପୂର୍ବ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ
(ବିଗାଡ଼ିଆ—ବିପରୀତ) ପ୍ରାପ୍ତ; ଆରୋଗ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ—3. Recovered;
convalescent. ଦେ.ବି. ସୁବିଧାଜନକ—4. Con-

venient. ୫ । କୌଶଳି କାର୍ଯ୍ୟ ବା ଶବ୍ଦକୁ ଯେ ସଜାଡ଼େ—Repairer; one who sets things right.

ସଜାଡ଼ିବା—କ୍ରି. (ସଂ. ସସଜ୍ ଧାତୁ)—୧ । ସଜ୍ଜିତ କରିବା—
Sajārdibā 1. To furnish. ୨ । ସୁସଜ୍ଜିତ କରିବା—
ସାଜାନ **ସଜାନା, ବନାନା** 2. To equip; to fit up.
(ବିଗାଡ଼ିବା—ବିପରୀତ) [ଉ—ଅଣିଥିଲ୍ ଗୁଳ କେତେ କଥା,
(ସଜଡ଼ାଇବା—ଣିଜନ୍ତ ରୂପ) ଦନପ୍ରଭା ସୁନଗର୍ଭ ଅତି ଯତନେ
ସଜାଡ଼ିଲେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।] ୩ । ନିର୍ମାଣ
କରିବା—3. To build. (ଉ—ଶୂନ୍ୟ ଗଗନେ
ସଜାଡ଼ି ନିବାସ, ଉଡ଼ୁଛି ଖାଲି ବାଆରେ—ଭିକାରୀ-
ବନାନା ଚରଣ. ଗୀତଲହରୀ ।] ୪ । ସୃଷ୍ଟି କରିବା—4. To
create. (ଉ—ନାରିଯୁ ଉପରକୁ ବଳେ ଦୃଢ଼ କରି,
ସଜାଡ଼ିଛନ୍ତି ଭୁମ୍ବ ଜାୟା ନିପୁରି । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ.
ସାରା, ସାରାନ ବନ ।) ୫ । ମରାମତ କରିବା; ସୁସଜ୍ଜିତ କରିବା—
ସଜାନା 5. To repair. ୬ । ବିଶୃଙ୍ଖଳ ବସ୍ତୁକୁ
ସୁଶୃଙ୍ଖଳ କରିବା—6. To set right. ୭ । ସୁବିନ୍ୟସ୍ତ
କରିବା; ଯଥାସ୍ଥାନାବସ୍ଥିତ ବା ଯଥାବସ୍ଥାବସ୍ଥିତ କରିବା—
7. To arrange well. ୮ । ରୁଗ୍ଣ ଶରୀରକୁ
ରୋଗମୁକ୍ତ କରିବା—8. To cure (a person of
illness). ୯ । ପରିଷ୍କୃତ ସରିଚ୍ଛନ୍ନ କରିବା—9. To
make neat and clean. ୧୦ । ଫିଟି ଯାଇଥିବା
କେଶ, ଲୁଗା ପିନ୍ଧା ଆଦିକୁ ସୁବିନ୍ୟସ୍ତ କରିବା—10. To
re-arrange the hair or dress which has
been out of order. ୧୧ । ଅସୁବିଧାଜନକ ବିଷୟକୁ
ସୁବିଧାଜନକ କରିବା—11. To set matters
right. ୧୨ । ଯତ୍ନପୂର୍ବକ କୌଶଳି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା—
12. To do a thing with care.

ସଜାତି—ସଂ. ବିଣ. (ସ=ସହ+ଜାତି)—ସମଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ—Be-
Sajāti longing to the same class or
caste. ସଂ. ବି—ଏକ ଜାତୀୟ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷଙ୍କ ସନ୍ତାନ—
Offspring of parents belonging to the
same species or caste. କ୍ରି. ବିଣ—(ସଂ.
[ସଜାତିଥ—ଅନ୍ୟରୂପ] ସଜାତୀୟ) ୧ । ସଜାତୀୟ (ଦେଶ)—
ସଜାତୀୟ **ସଜାତି** 1. Sajātīya (See) ୨ । ସ୍ୱଜାତୀୟ;
ଅପଣାର ଜାତୀୟ—2. Belonging to one's
own class or genus or species or caste
or nationality.

ସଜାତୀୟ—ସଂ. ବିଣ. (ସ=ସହିତ+ଜାତୀୟ)—୧ । ଏକ ଜାତୀୟ—
Sajātīya 1. Of the same class or species or
(ସଜାତୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) caste. ୨ । ସମାନ ଜାତୀୟ—2. Of
similar class or caste or species. ୩ ।
ସବର୍ଣ୍ଣ—Of the same caste. ୪ । ଏକବିଧ—
4. Of the same kind. ୫ । ଏକଧର୍ମୀବାଳ—
5. Of the same religion or attribute. ୬ ।
ସଦୃଶ; ତୁଲ୍ୟ—6. Similar; like.

ସଜା ଦିଆଇବା—କ୍ରି. କ୍ରି—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଦଣ୍ଡିତ ହେବାର
Sajā diāibā ଉପାୟ କରିବା—To cause to be
ସାଜା ଦେଓୟାନ **ସଜାଦିଲାନା** punished.
(ସଜାଏ ଦିଆଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଜା ଦେବା—କ୍ରି. କ୍ରି—୧ । ଦଣ୍ଡ ଦେବା—1. To inflict
Sajā debā punishment. ୨ । ଦଣ୍ଡାଦେଶ କରିବା—
ସାଜାଦେଓ୍ୱା **ସଜା ଦେନା** To sentence a man to
(ସଜାଏ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) punishment; to convict
a person.

ସଜା ପାଇବା—କ୍ରି. କ୍ରି—୧ । ଦଣ୍ଡିତ ହେବା—1. To be
Sajā pāibā punished ୨ । ଦଣ୍ଡାଜ୍ଞା ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—
ସାଜାପାଓ୍ୱା **ସଜା ପାନା** 2. To be convicted.
(ସଜାଏ ପାଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଜାରି—ପ୍ରାଦେ. (ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନୀ) ବି.—ସାଝିଦାର୍; ଭାଗୁଆଳୀ—
Sajāri A partner.

ସଜାରି ଚାଷ—ପ୍ରାଦେ (ହିନ୍ଦୁସ୍ତାନୀ) ବି.—ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ସାଝିରେ କରି-
Sajāri chāsha ଥିବା ଚାଷ—Joint cultivation.

ସଜାରୁ—କ୍ରି. ବି (ସଂ. ଶଜ୍ଜିକା, ଛେଦାର)—ଝିଙ୍କି—Porcupine
Sajāru [ଦ—କେହି କେହି 'ଶଜାରୁ' ମଧ୍ୟ
ସଜାରୁ **ସାହୀ** ଲେଖନ୍ତି]

ସଜା ହୁକୁମ୍—କ୍ରି. ବି—୧ । ଦଣ୍ଡାଜ୍ଞା—1. Sentence of puni-
Sajā hukum shment. ୨ । ଜେଲ ସିଜାର ହୁକୁମ—
ସାଜା ହୁକୁମ, ସାଜାର ହୁକୁମ **ସଜାହୁକୁମ** 2. Sentence of imp-
(ସଜାଏ ହୁକୁମ—ଅନ୍ୟରୂପ) risonment.

ସଜିଆ—କ୍ରି. ବିଣ ୧ । (ସଂ. ସଜ୍ଜା)—ସୁବିଧାଜନକ—1. Conveni-
Sajiā ent. ୨ । (ସଂ. ସହଜ) ସହଜ—2. Easy.
ସୋଜା **ସହଜ** (ଅସଜିଥ—ବିପରୀତ)

ସଜିଲ୍(ଲ,ଲି)—କ୍ରି. ବିଣ (ସଂ. ସଜ୍ଜିତ)—୧ । ସୁସଜ୍ଜିତ—1. Well
Sajil(la,li) equipped; ship-shape; nicely arra-
ସାଜା nged. ୨ । ପ୍ରସ୍ତୁତ; ଉଦ୍ୟତ—2. Prepared;
ତୈୟାର ready. ୩ । ଅୟୋଜିତ—3. Arranged.
୪ । ସୁବିଧାଜନକ—4. Convenient. ୫ । ସଂଗୃହୀତ—
5. Gathered; collected. ୬ । ସୁଯୋଗଯୁକ୍ତ—
ସୋଜା 6. Opportune. କ୍ରି. ବି—୧ । ସୁବିଧା; ସଜ—
ସୁବିଧା 1. Convenience. ୨ । ସୁଯୋଗ—2. Opportu-
nity. ୩ । ସୁସଜ୍ଜିତ ଅବସ୍ଥା—3. Well-equipped
condition. ୪ । ସଂସ୍ଥାନ; ବିନ୍ୟାସ—4. Arran-
gement. ୫ । ଯୋଗାଡ଼—5. Preparation.
୬ । ଉପକରଣର ସଂଗ୍ରହ—6. Gathering of
materials.

ସଜଲ୍(ଲି) କରିବା—କ୍ରି. କ୍ରି—୧ । ସୁସଜ୍ଜିତ କରିବା—1. To
Sajil(li) karibā equip; to fit up; to arrange
साजान well. ୨ । ଅବଶ୍ୟକ ଧନ, ଉପକରଣାଦି ସଂଗ୍ରହ କରି
सुविधा करना ଆୟୋଜନ କରିବା—2. To get or
collect the requisite funds or materials.
୩ । ସୁବିଧା କରିବା; ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବା—3. To
arrange. ୪ । ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା; ଯୋଗାଡ଼ କରିବା—
4. To prepare; to make preparations.

ସଜଲ୍(ଲି) ପଟିବା—କ୍ରି. କ୍ରି—ସଜ ପଟିବା (ଦେଖ)
Sajil(li) paṭibā Saja paṭibā. (See)
सजिल हुआ सुविधा होना

ସଜଲ୍(ଲି) ସାତ୍(ତି)—କ୍ରି. କ୍ରି ଓ ବିଣ (ସମ୍ବନ୍ଧରେ)—ସଜଲ୍ (ଦେଖ)
Sajil(li) sāt(ti) Sajil. (See)

ସଜଲ୍(ଲି) ହେବା—କ୍ରି. କ୍ରି—୧ । (ଧନ ଆଦି) ଆୟୋଜିତ
Sajil(li) hebā ହେବା—1. To be got up. [ଯଥା—
ଯୋଗାଡ଼ ହଉଥା ମକଦମା ଖରଚ ପାଇଁ ଟଙ୍କା ସଜଲ ହେଲା ନାହିଁ ।]
सुविधा होना ୨ । ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହେବା—2. To be arran-
ged. (ଯଥା—ମକଦମା ଚଳିବାର ଜଲ ନ ହେଲେ
ଅମର ସର୍ବନାଶ ହେବ ।) ୩ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ
ପ୍ରସ୍ତୁତ ବା ଉଦ୍ୟତ ହେବା—3. To make prepa-
rations or arrangements to do a
thing; to get ready; to be ready to do
a thing. (ଯଥା—ମୁଁ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରା କରିବାକୁ ସଜଲ
ହେଉଅଛି ।) ୪ । ସୁବିଧାଜନକ ହେବା—4. To be
convenient. (ଯଥା—ମତେ ଏଠାରେ ଚଳିବାକୁ ସଜଲ
ହେଉ ନାହିଁ ।)

ସଜଲ୍ ସାଜ(ଜି)ଲ୍—କ୍ରି.ବି—(ବିରର୍ଥକ ସମ୍ବନ୍ଧର) ବନ୍ଦୋବସ୍ତ;
Sajil sāja(ji)l ଯୋଗାଡ଼—Arrangement. (ଉ—ତେବେ
ଯୋଗାଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ର ! ତୁ ହେଉ ସଜଲସାଜଲ କରି ସାଇଲୁଣି ?—
सुविधा ଉଦ୍ଭାସ୍ତରଣ. ଯୌତୁକ)

ସଜଲାତ୍—କ୍ରି. ବି ଓ ବିଣ—ସଜଲ୍ (ଦେଖ)
Sajilāt Sajil (See)

ସଜୀବ—ସଂ. ବିଣ (ସ=ସହ+ଜୀବ=ଜୀବନ; ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—
Sajiba ୧ । ଜୀବିତ; ସଚେତନ; ଯାହାର ଜୀବନ ଅଛି—
(ନିର୍ଜୀବ—ବିପରୀତ) 1. Alive; living; animated,
sentient. ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ତାଜା; ସତେଜ—
2. Vigorous.

ସଜୀବତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବି—୧ । ସଚେତନତ୍ୱ—1. Animation.
Sajībatā(twa) ୨ । ତେଜସ୍ୱୀ ଭାବ—2. Vigorous-
ness. ୩ । ତେଜଃ—3. Vigour.

ସଜୁଆଣି କଦଳୀ—କ୍ରି. ବି—ଯେଉଁ କଦଳୀ ଅତି କଷି ନୁହେଁ କିମ୍ବା
Sajuāṇi kadalī ଅତି ପାକଳ ନୁହେଁ—Plantain
अजोह केला which is neither very mature nor
very raw.

ସଜୁନା—ପ୍ରାକୃତ (ଉତ୍କଳର କାଲେଶ୍ୱର) ବି—ଶଜନା (ଦେଖ)
Sajanā Śajunā. (See)

ସଜୁଷ୍—ସଂ. ବିଣ (ସ=ସହ+ଜୁଷ୍. ଧାତୁ=ସେବା କରିବା+
Sajush କ୍ତୁ. କ୍ୱିପ୍)—୧ । ପ୍ରୀତିଯୁକ୍ତ—1. Loving;
cheerful. ୨ । ସେବାକାରୀ—2. Tending;
serving. ୩ । ଏକତ୍ର ସେବାକାରୀ—3. Serving
together. ସଂ. ବି—ତାପସ—A sage.

ସଜୁ(ଜ୍ୱ)ସ୍—ସଂ. ଅ (ସହ+ଜ୍ୱ୍. ଧାତୁ=ତୃପ୍ତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Saju(jwa)s କ୍ୱିପ୍)—ସହ; ସହିତ—With; along
(ସଜୁଃ, ସଜ୍ୱଃ—ଅନ୍ୟରୂପ) with. [ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆରେ ଏ ଶବ୍ଦର
ବ୍ୟବହାର ନାହିଁ ।]

ସଜେ—କ୍ରି. ବି ଓ ବିଣ—ଏକ ସାରମାତ୍ର—
Saje One set; one set of.
एक सेट एक सेट

ସଜେଇବା—କ୍ରି. କ୍ରି—ସଜାଇବା (ଦେଖ)
Sajeibā Sajāibā. (See)

ସଜୋର—କ୍ରି. ବିଣ (ସ=ସହ ଶବ୍ଦର+ଫା. ଜୋର୍=ବଳ)—
Sajor ବଳିଷ୍ଠ—Strong; forcible. କ୍ରି. କ୍ରି. ବିଣ—
जोराल ୧ । ବଳପୂର୍ବକ—1. Strongly; forcibly.
बलवान, जोरदार ୨ । ଜୋର କରି—2. With force;
सजोरे जोरसे violently.
(ସଜୋରେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଜ୍ଜ—ସଂ. ବିଣ (ସସଜ୍. ଧାତୁ=ସଜ୍ଜିତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Sajja ୧ । ସଜ୍ଜିତ; ସଜ୍ଜା ହୋଇଥିବା—1. Equipped;
furnished; fitted up. ୨ । ଭୂଷିତ—
2. Adorned. ୩ । ପ୍ରସ୍ତୁତ—3. Prepared; got
ready. ୪ । ଉଦ୍ୟତ—4. Ready. ୫ । ସନ୍ନଦ୍ଧ;
ସାଜୁ ପିନ୍ଧିଥିବା—5. Armed; armoured;
accoutred. ୬ । ପ୍ରାକାରଦ୍ୱାରା ସୁରକ୍ଷିତ—
6. Well protected by walls (a town, a
fort). ୭ । ଯେ ବେଶଭୂଷା ପରିଧାନ କରିଥାଏ—
7. Dressed; accoutred.

ସଜ୍ଜକ୍ରମ—ସଂ. ବିଣ (ସଜ୍ଜ+କ୍ରମ)—ପ୍ରସ୍ତୁତ; ସଜ୍ଜିତ—
Sajjakrama Equipped; arranged.

ସଜ୍ଜନ—ସଂ. ବିଣ (କର୍ମଧାରୟ; ସତ୍=ସାଧୁ+ଜନ)—୧ । ସନ୍ତ;ସାଧୁ;
Sajjana ସୁଜନ—1. Good; virtuous. ୨ । ସଚ୍ଚରିତ୍ର—
2. Of good character or morals. ୩ ।
ସୁଜାତ; ସତ୍‌କୁଳୋଦ୍ଭବ—3. Of noble family;
respectable, noble. ସଂ. ବି—୧ । ସାଧୁବ୍ୟକ୍ତି—
1. A good man. ୨ । ସଚ୍ଚରିତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି—
2. A man of good moral character.
୩ । (ସସଜ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ସଜ୍ଜନା (ଦେଖ)—
Sajjanā (See)

ସଜ୍ଜନା—ସଂ. ବ (ସସଜ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ) —୧ । ସଜ୍ଜନ;
Sajjanā ସଜ୍ଜୀକରଣ—1. Act of fitting up; equipping. ୨ । ସାଜସଜ୍ଜା—2. Equipage; trappings. ୩ । ରକ୍ଷୀ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ଅବସ୍ଥିତି ସ୍ଥାନ-3. A resting place for guards; a sentries' post. ୪ । ଚୌକୀ; ଥାନା; ଘାଟ; ଘାଟୀ—4. Out-post; military out-post. ୫ । ବିପଦ୍‌ସଙ୍କୁଳ ସ୍ଥାନ-ମାନଙ୍କରେ ପ୍ରହରୀନ୍ୟାସ—5. Act of putting guards at places or points of danger. ୬ । ଘାଟ—6. Landing place; wharf. ୭ । ବନ୍ଦର—7. Port; quay. ୮ । ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ସୈନ୍ୟ ସ୍ଥାପନ—8. Battle array; cohort. ୯ । ସାଜ; ବେଶ; ପୋଷାକ—9. Dress; accoutrements. ୧୦ । ଘରର ଅସବାବପତ୍ର—10. Furniture. ୧୧ । ଅଳଂକରଣ—11. Adorning; decorating. ୧୨ । ଆୟୋଜନ; ବନ୍ଦୋବସ୍ତ—12. Arrangement; settlement; preparation. ୧୩ । ବେଶ କରିବା—13. Adorning; decorating. ୧୪ । ଘୋଡ଼ାକୁ ସଜାଇବା—14. Harnessing a horse. ୧୫ । ହାତୀକୁ ସଜାଇବା—15. Act of fitting up an elephant.

ସଜ୍ଜନିତ—ସଂ. ବିଣ (ସତ୍ + ଜନ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ଜନି ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)-
Sajjanita ୧ । ଉତ୍ତମରୂପେ ବା ଭାବରେ ପ୍ରସୂତ—1. Well born. ୨ । ସାଧୁତାଜନିତ—2. Due to honesty. (ଉ—ବିହିତବିହିତ ଭେଷଜସଜ୍ଜନିତ ଏହି ପେ— ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।)

ସଜ୍ଜା—ସଂ. ବ (ସସଜ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ + ଆ)—୧ । ସାଜ; ବେଶଭୂଷା;
Sajjā ପୋଷାକ—1. Accoutrements; dress; ornaments. ୨ । ସନ୍ନାହ; ସାଞ୍ଜୁ—2. Arms; armour; coat of mail. ୩ । ଆୟୋଜନ—3. Preparation; arrangement. ୪ । ସଜ୍ଜୀକୃତ ଅବସ୍ଥା—4. Equipped state.

ସଜ୍ଜା ଗୃହ—ସଂ. ବ—ନର୍ତ୍ତକନର୍ତ୍ତକୀମାନଙ୍କ ବେଶ ହେବାର ଗୃହ—
Sajjā gṛuha Green-room; dressing room,

ସଜ୍ଜିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସସଜ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ ବା ସଜ୍ଜା + ଇତ)—
Sajjita ୧ । ସଜ୍ଜୀକୃତ—1. Furnished; equipped. ୨ । ଭୂଷିତ—2. Adorned; decorated. ୩ । ବେଶପରିହିତ—3. Dressed ୪ । ବର୍ମ୍ମିତ—4. Armed. ୫ । ସନ୍ନଦ୍ଧ—5. Accoutred. ୬ । ଆୟୋଜିତ—6. Arranged. ୭ । ଉଦ୍ୟତ—7. Ready; prepared. ୮ । ଉଦ୍‌ଯୁକ୍ତ—8. Prepared for action; set ready for use.
(ସଜ୍ଜିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଜ୍ଜୀକୃତ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ (ସଜ୍ଜା + ଅଭୂତ ତଦ୍ଭାବେ ଚ୍ବି + କୃତ)—ଯେ
Sajjikṛuta ପ୍ରଥମେ ଅସଜ୍ଜିତ ଥାଇ ପରେ ସଜ୍ଜିତ ହୁଏ—
[ସଜ୍ଜୀକୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ] (ସଜ୍ଜୀକରଣ—ବ). Adorned; fitted up.

ସଜ୍ଜୀଭୂତ—ସଂ. ବିଣ (ସଜ୍ଜା + ଅଭୂତ ତଦ୍ଭାବେ ଚ୍ବି + ଭୂତ)—
Sajjibhūta ପୂର୍ବେ ସଜ୍ଜିତ ନ ଥାଇ ବର୍ତ୍ତମାନ ସଜ୍ଜେ ଯେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇଥାଏ— Having dressed up; wearing dress; arranged presently.

ସଜ୍ୱର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସ = ସହିତ + ଜ୍ୱର; ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—
Sajwara ଜ୍ୱରଯୁକ୍ତ—Feverish; suffering from fever
(ସଜ୍ୱରା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଜ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ସ = ସହିତ + ଜ୍ୟା; ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—ଆରୋପିତ
Sajya ମୌର୍ବୀକ; ଜ୍ୟାଯୁକ୍ତ—Furnished with a bow-string.
(ସଜ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଞ୍ଜା—ଦେ. ବ (ସଂ. ସ୍ୱାମୀ) – ସାଇଁ; ସ୍ୱାମୀ; ପ୍ରଭୁ—
Sañjā Master; lord.

ସଞ୍ଚ—ସଂ. ବ (ସମ୍ + ଚି-ଧାତୁ = ଏକତ୍ର କରିବା + ଅଧି ଅ)—ପୋଥି
Sañcha ବା ପୁସ୍ତକ ଲେଖିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ପତ୍ରସମୂହ;ପୋଥିର ଛନ୍ଦ —A collection of palm leaves cut and moulded ready for being written on to be used as a palm leaf manuscript.

ସଞ୍ଚ ଦାଗ ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ସଙ୍ଗ) ଦାଗ; ସଞ୍ଚା; ଚିହ୍ନ—
1. Mark left on a thing. [ଉ—ଦଶନ ସଞ୍ଚ ଗଣ୍ଡସ୍ଥଳେ—ଭୂଷଣ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।] ୨ । ଗ୍ରନ୍ଥି; ଗଣ୍ଠି—2. Knot. ୩ । (ସଂ. ସଜ୍ଜା) ଶୋଭା;
ଖୁବ ସୁରତୀ, ସୁଡୌଲ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—3.Beauty. ୪ । ସୁଡ଼ଳତା—
ସୁନ୍ଦର 4. Symmetry. ଦେ. ବିଣ—୧ । ସୁନ୍ଦର; ଶୋଭା-
ଖୁବ ସୁରତ, ସୁଡୌଲ ସଂପନ୍ନ—1. Beautiful. [ଉ—ସେହି ବନର ଗଛମାନେ ଅତି ଉଚ୍ଚ । ହୋଇଅଛନ୍ତି ଫୁଲ ଫଳେ ସଞ୍ଚ—ଭୂଷସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।] ୨ । ସୁଡ଼ଳ; ସୁଠାମ—2. Symmetrical. [ଉ—ଦେବଣ ସଞ୍ଚଅଧରୀକୃତ ଧର ଧାଇଁ ହ ବେଗେ—ଉତ୍କଳରଣ. ମଥୁରାମଙ୍ଗଳ ।]

ସଞ୍ଚ ଘଞ୍ଚ—ଦେ. ବିଣ (ଯୁଗ୍ମ ସହଚର)—ସାନ୍ଦ୍ରଭାବରେ ପୁଥୁଳ; ସୁନ୍ଦର
Sañcha ghañcha ଓ ଘନ—Densely thick; beautiful and dense. [ଉ—ଜଳରେ ଅତୁଳ ସଞ୍ଚ ଘଞ୍ଚ
ସାନ୍ଦ୍ର, ଘନ ସ୍ତନ-ଜଳ ଲଳିତ—ରାଧାନାଥ. ଛପା]

ସଞ୍ଚତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + ଚି ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅତ୍)—୧ । ପ୍ରତାରକ;
Sañchat ବଞ୍ଚକ—1. Deceitful. ୨ । ଠକ—
(ସଞ୍ଚତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Cheating.

ସଞ୍ଚନ—ଗ୍ରା. ବ (ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ସଞ୍ଚୟନ)—ସଞ୍ଚୟ (ଦେଖ)
Sañchana Sanchaya (See) [ଉ—ଧନ ସଞ୍ଚନେ ଧନ ଦୁଃଖ । ଗର୍ବିତା ସଣ ତାର ବଡ଼—ପ୍ରାଚୀ. କର୍ଣ୍ଣ-ମାହାତ୍ମ୍ୟ ।]

ସଞ୍ଚପ—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ସଂକ୍ଷେପ)—ସଂକ୍ଷେପ (ଦେଖ)—Samkshepa Sañchapa (See) ଦେ. ବିଣ—ସଂକ୍ଷିପ୍ତ (ଦେଖ) Samkshipta (See)

ସଞ୍ଚପି କହିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ସଂକ୍ଷେପ)—ସଂକ୍ଷେପରେ କହିବା—Sañchapi kahibā To speak concisely. ସଂକ୍ଷେପେ ବଳା **संक्षेपमे कहना**

ସଞ୍ଚପିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ସଂ. ସଂକ୍ଷେପ)—ସଂକ୍ଷେପ କରିବା—Sañchapibā ସଂକ୍ଷେପ କରା **संक्षेप करना** 1.To abridge. ଜମାନ **संचय करना** ୨ । (ସଂ. ସଞ୍ଚୟ) ସଞ୍ଚୟ କରିବା— 2. To store. ୩ । ସଂଗ୍ରହ କରିବା—3. To gather. ୪ । ରାଶୀକୃତ କରିବା; ଗଦା କରିବା— 4. To heap up; to amass.

ସଞ୍ଚୟ—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ଚି ଧାତୁ = ଏକତ୍ର କରିବା + ଭାବ. ଅ)—Sañchaya ୧ । ସମୂହ—1. Multitude. ୨ । ସଂଗ୍ରହ— 2. Collection. ୩ । ସଂଗୃହୀତ ବସ୍ତୁଚୟର ରାଶୀ-କରଣ—3. Heaping of collected things. ୪ । ରାଶି; ଗଦା—4. Heap; accumulation. ୫ । ରାଶୀକୃତ ଧନ—5. Hoard; stored wealth. ୬ । ଜମା; ପାଣ୍ଠି—6. Stock; store.

ସଞ୍ଚୟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସଂଗ୍ରହ କରି ରାଖି କରିବା—Sañchaya karibā 1. To collect and store. ସଞ୍ଚୟକରା, ଜମାନ **संचय करना** ୨ । ଧନ ଜମା କରିବା—2. To hoard wealth.

ସଞ୍ଚୟ କାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଞ୍ଚୟ + କୃ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍) ଯେ ଜମା କରେ—Hoarding, storing up. (ସଞ୍ଚୟକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଞ୍ଚୟ ଗୃହ—ସଂ: ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) ସଞ୍ଚୟ ବସ୍ତୁ ରଖିବାର ଘର; ଭଣ୍ଡାର—Stock room. Sañchaya gṛuha

ସଞ୍ଚୟନ—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ଚି ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ସଂଗ୍ରହ-କରିବା—1. Act of collecting; collection. ୨ । ରାଶୀକରଣ—2. Act of storing up; heeping up. Sañchayana

ସଞ୍ଚୟ ନିରତ—ସଂ: ବିଣ. ପୁଂ (୭ମୀ ତତ) ଯେ ସର୍ବଦା ସଞ୍ଚୟ କରିବାରେ ଲାଗିଥାଏ—Engaged in storing up or hoarding. (ସଞ୍ଚୟନିରତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଞ୍ଚୟନିରତା, ସଞ୍ଚୟନିରତା—ସ୍ତ୍ରୀ) Sañchaya nirata

ସଞ୍ଚୟନୀୟ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + ଚି ଧାତୁ + କର୍ମ. ଅନୀୟ) ସଞ୍ଚିତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—Capable of being stored; fit to be hoarded. Sañchanīya

ସଞ୍ଚୟଶୀଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି) ସଞ୍ଚୟୀ; ଯେ ସର୍ବଦା ସଞ୍ଚୟ କରେ; ସଞ୍ଚୟ କରିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ—Habituated to storing up; Having a tendency to hoard. (ସଞ୍ଚୟଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ସଞ୍ଚୟଶୀଳତା—ବି) Sañchayasīla

ସଞ୍ଚୟାକାଙ୍କ୍ଷା—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ବା ୭ମୀ ତତ୍) ସଞ୍ଚୟ କରିବାର ଇଚ୍ଛା—Desire to store up. Sañchayākāṅkshā [ସଞ୍ଚୟାଭିଳାଷ—ଅନ୍ୟରୂପ] [ସଞ୍ଚୟାକାଙ୍କ୍ଷୀ, ସଞ୍ଚୟାଭିଳାଷୀ—ବିଣ. ପୁଂ]

ସଞ୍ଚୟାଗାର—ସଂ ବି (୬ଷ୍ଠୀତତ୍) ଭଣ୍ଡାର ଘର; ଗୋଦାମଘର—Sañchayāgāra Store room; godown.

ସଞ୍ଚୟାର୍ଥୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଉପପଦ ତତ୍, ସଂଚୟ + ଅର୍ଥ୍ ଧାତୁ = ଅଭିଳାଷ କରିବା = କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍) ସଞ୍ଚୟ କରିବା ପାଇଁ ଅଭିଳାଷୀ—Desirous of hoarding up. Sañchayārthī [ସଞ୍ଚୟାର୍ଥିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ସଞ୍ଚୟୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍ + ଚି ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍, ୧ମା ୧ବ) ଯେ ସଞ୍ଚୟ କରେ—Storing; hoading. Sañchayī ସଞ୍ଚୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଞ୍ଚର—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ଚର୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—୧ । ଚଳନ; ଗମନ—1. Moving, motion. ୨ । (ସଞ୍ଚଳନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଗମନ— 2. Moving from one place to another. ୩ । ସ୍ପନ୍ଦନ—3. Vibration. ୪ । କମ୍ପନ—4. Trembling; quaking. ୫ । (+ କରଣ. ଅ); ଶଙ୍କ; ସେତୁ; ପୋଲ—5. Bridge. ୬ । ଅମ୍ବୁପଥ—6. An opening or passage for water. ୭ । (+ ଅଧିକରଣ. ଅ) ପଥ—7. Way. ୮ । (ଅଧିକରଣ. ଅ) ଶରୀର, ଦେହ—8. Body.

ସଞ୍ଚର(ରେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ସମ୍ + ଚର୍ ଧାତୁ)—୧। ସଞ୍ଚରିବା ଚାଳିତକରା **चालित करवाना** Sañcharā(re)ibā କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—1. Causative form of Sañcharibā. ୨ । ଗତିଶୀଳ କରିବା—2. To cause to move. [ଉ—ଭୂମେ ଯେ ଆକାଶରେ ସଞ୍ଚରିଅ ଘନ । —ଭୂପତିସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଆଦି]

ସଞ୍ଚରିତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + ଚର୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ପ୍ରସ୍ଥିତ-Sañcharita 1. Gone away. ୨ । ପ୍ରଚଳିତ— 2. Moving; Current. ୩ । ଗତ—3. Gone; past.

ସଞ୍ଚରିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସମ୍ + ଚର୍ ଧାତୁ)—୧ । ଗତି କରିବା; ଗତି-ଶୀଳ ହେବା—To move. [ଉ—ଯହିଁ ଚାଳିତ ହେବା **चलना** ମନ କରେ ତହୁ ତ ଯାଇପାରେ, ସଞ୍ଚରୁ ଥାଏ ସେ କେବଳ ଆକାଶରେ । ଭୂପତିସିଂହ, ମହାଭାରତ. ସଭା ।] ୨ । ଇତସ୍ତତ କରିବା—2. To move to and fro. ୩ । ପାଦଗତି କରିବା; ଭ୍ରମଣ କରିବା— 3. To walk. [ଉ—କରପେ ସଞ୍ଚରିବା ନ ସହିବ, ତର ଶବଦେ ଯେବେ ଅରୋହିବ । —କବିସୂର୍ଯ୍ୟ: ସଂଗୀତ] ରୋମାଞ୍ଚ ହେବା **रोमांच होना** ୪ । (ରୋମ) ଠାଢ଼ୁରିବା—4. To stand on end (said of the hairs).

जातहओया पैदाहोना (ଉ—ଗାଛଫୁଲ ପରି ପ୍ରେମ ସଞ୍ଚରିଲା ଅଥବା ।—ସଙ୍ଗୀତ) ୫ । (ଦେହରେ) ସଞ୍ଚାରିତ ହେବା; ଜାତ ହେବା; ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବା—5. To pervade; to prevail; to be produced. (ଉ—ବ୍ୟାଧି ଅଳପ ହୋଇ ସଞ୍ଚରିଲା, ହେଲା ମାତ୍ରକେ ସବୁଙ୍କେ ମାରିଲା ।—ଭକ୍ତଚରଣ. ମଥୁରାମଙ୍ଗଳ) ୬ । ଅତଯାତ ହେବା—6. To frequent. (ଉ—ଏ ଅସ୍ଥା କର୍ମବନ୍ଧ ହୋଇ, ନାନାଦି ଘଟେ ସଞ୍ଚରିଲା ।—ଭୂପତି. ପ୍ରେମ ପଞ୍ଚାମୃତ) ।

यातायातकरा
आनाजानाकरना

ସଞ୍ଚରିଷ୍ଣୁ—ସଂ. ବିଣ—(ସମ୍ + ଚର ଧାତୁ + ଶୀଳାର୍ଥେ ଇଷ୍ଣୁ)—
Sañcharishṇu ସଞ୍ଚରଣଶୀଳ; ଗତିଶୀଳ; ଭ୍ରମଣଭାବ—Moving; walking; having a tendency to move.

ସଞ୍ଚଳନ—ସଂ. ବି— (ସମ୍ + ଚଳ ଧାତୁ + ଭାବ ଅନ)—
Sañchalana ୧ । କମ୍ପନ—1 Trembling; shaking; quivering. ୨। ଦୋଳନ—2. Oscillation. ୩ । ପ୍ରଚଳନ—3. Currency; prevalence. ୪ । ଗତି କରିବା; ଚଳିବା—4. Moving; motion. [ଦ୍ର—ସ୍ଖଳନ = ନିଜେ ଚଳିବା; ସଞ୍ଚାଳନ = ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଚାଳିତ ଗତି ।] (ସଞ୍ଚଳିତ—ବିଣ)

ସଞ୍ଚା—ସଂ. ବି—ସଞ୍ଚ (ଦେଖ)—Sañcha (See) ଦେ. ବି—
Sañchā ୧ । ଚିହ୍ନ; ଅଳଙ୍କାରାଦି ଘଷିବାରେ ଦେହରେ ରହି ଯାଇଥିବା ଦାଗ—1. Marks left on the body by the pressure of ornaments (ଉ— ଶୋଭା ଅଲଙ୍କାର ଚିହ୍ନ ସଞ୍ଚା ଦେହରେ ବସେ । ପ୍ରାଚୀ. ଶିଶୁଶଙ୍କର. ଉଷା ଅଭିଳାଷ ।) ୨ । ଶୋଭା; ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ—2. Beauty; grace. ୩ । ରକ୍ତାଦିର ବିନ୍ଦୁ ବା ଦାଗ; ଛିଟା—3. Stain or spots (of blood etc) on a thing. (ଉ—ବିଶ୍ୱରେ ପଲାଶ ବୃକ୍ଷର ସଞ୍ଚା, ବିକଶିତ ପୁଷ୍ପ ପରାସ୍ତେ ପଞ୍ଚା—ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ) ।

दाग
शोभा
छिटा

ସାମଗ୍ରୀ रसद ୪ । (ସଂ. ସଂଭାର) ସାମଗ୍ରୀ; ଉପକରଣ—4. Materials. ୫ । ଅତିଥି ଓ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟପାକାର୍ଥ ଦିଆଯିବା ଚାଉଳ, ଡାଲି, ପରିବା ଆଦି ସାମଗ୍ରୀ; ସିଧା; ଖାଦ୍ୟସମ୍ଭାର—5. Victuals presented to guests; materials for cooking meal sent to guests who cook their own food. (ଉ—ଅନ୍ନ ଦେବ ଯେବେ, ମଣୋହ ସଞ୍ଚା ଉଆଇବ ତେବେ—ପ୍ରାଚୀ. ପ୍ରତାପ ଶଶିସେନା ।)

सामग्री

ସଂଗ୍ରହ ୬ । ସଂଗ୍ରହ; ସମଷ୍ଟି—6. Collection. ୭ । ଏକତ୍ରୀକରଣ; ଗଦା—7. Heaping up. ୮ । ବନୋବସ୍ତ; ବ୍ୟବସ୍ଥାନ—8. Arrangement. [ଉ—ତୁ ଯଦି ସଞ୍ଚା ବେଗେ କର, ପ୍ରେମନ୍ତେ ଜିଣିବୁ ଅମର । ଜଗନ୍ନାଥ. କଠିନ, ଶକ୍ତ ଭଗବତ ।] ଦେ.ବିଣ—୧ । ଦୃଢ଼; କଠିନ—1. Hard. ଦୃଢ଼ ୨ । (ସଂ. ସଞ୍ଚୟୀ) ପୁଂ—ସଞ୍ଚୟଶୀଳ—2. Storing; (ସଞ୍ଚୀ, ସଞ୍ଚେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) hoarding. ୩ । କୃପଣ—3. Miserly.

संग्रह
संचय
सामग्री
सामग्री
संचयी

ସଞ୍ଚା(ଞ୍ଚେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଞ୍ଚାଇବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—
Sañchā(ñche)ibā Causative form of
ସଞ୍ଚୟ କରାନ
Sañchibā.

सामग्री
संचय करवाना

ସଞ୍ଚାଣ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସଞ୍ଚୟନ) —୧ । ସଞ୍ଚୟ କରିବା କର୍ମ—
Sañchāṇa 1. Act of storing or hoarding.
ସଞ୍ଚୟ କରାନ ୨ । (ସଂ. ସଞ୍ଚାନ) —ଶ୍ୟେନ ପକ୍ଷୀ—2. Hawk.

संचय करवाना
संचान

ସଞ୍ଚାଣୀ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସଞ୍ଚୟନ) —ସଞ୍ଚୟ (ଦେଖ)
Sañchāṇi Sañchaya (See)
ସଞ୍ଚିତ ଦେ. ବିଣ—୧ । ସଞ୍ଚିତ—1. Stored. ୨ । ସଂଚିତ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ—2. Settled; fixed. ୩ । ବ୍ୟବସ୍ଥିତ—3 Arranged.

संचय
संचित

ସଞ୍ଚାଣୀ—ଦେ. ବିଣ ଓ ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ସଞ୍ଚୟକାରିଣୀ ସ୍ତ୍ରୀ—A woman
Sañchāṇi ସଞ୍ଚୟକାରିଣୀ given to hoarding.
संचय करनेवाली (ସଞ୍ଚା, ସଞ୍ଚାଣ, ସଞ୍ଚାଣିଆ—ପୁଂ. ବିଣ) (ସଞ୍ଚାଣେଇ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଞ୍ଚାନ—ସଂ. ବି. (ସମ୍ + ଚି ଧାତୁ = ଛିଣ୍ଡାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—
Sañchāna ଶ୍ୟେନ ପକ୍ଷୀ; ଛଞ୍ଚାଣ—Hawk.

ସଞ୍ଚାଜ୍ୟ—ସଂ. ବି. (ସମ୍ + ଚି ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—ଯଜ୍ଞ ବିଶେଷ—
Sañchājya A sort of vedic sacrifice.

ସଞ୍ଚାର—ସଂ, ବି. (ସମ୍ + ଚର ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—୧ । ଗମନ; ଗତି—1. Moving; motion. [ଉ—ନାନା ବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଣ କିରଣ ଭୂମିର, ଭିନ୍ନ ଲୋକ ଯାହାରେ କରନ୍ତି ସଞ୍ଚାର । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ, ଆଦି ।] ୨ । (+କରଣ. ଅ) —ସେତୁ;ପୋଲ;ସଙ୍ଘ—2. A bridge. ୩ । (+ଅଧିକରଣ. ଅ)—ପଥ—3. Way; passage; road. ୪ । (+ଭାବ. ଅ) ସଂକ୍ରମଣ; ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ରାଶ୍ୟନ୍ତରକୁ ଚଳନ—4. Transition of a planet from one zodiacal sign to another. ୫ । ବୃଦ୍ଧି—5. Increase; growth. ୬ । ବିସ୍ତାର—6. Expansion; diffusion; cir-

culation. ୭ । କଷ୍ଟଗତ—7. Difficult predicament. ୮ । କଷ୍ଟ; ଦୁଃଖ;ବିପଦ—8. Trouble; calamity. ୯ । ପଥପ୍ରଦର୍ଶନ—9. Leading the way. ୧୦ । ଉତ୍ତେଜନ—10. Exciting; urging; instigating. ୧୧। ଚାଳନ;ଚଳାଇବା କର୍ମ—11. Causing to move. ୧୨ ।(+ କରଣ. ଅ; ଏଥିର ଅଲୋକ ସାହାଯ୍ୟରେ ସର୍ପ ଅନ୍ଧକାରରେ ଗତି କରି ପାରେ) ସର୍ପମଣି—12. A gem on the hoo dof a venomous serpent. ୧୩। (+ଭାବ ଅନ) ସଂକ୍ରମଣ; ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗାକ୍ରାନ୍ତ ରୋଗୀର ଦେହରୁ ଦେହାନ୍ତରକୁ ରୋଗର ଅବତରଣ—13. Infection; communication by contagion. ଦେ. ବ—୧ । ଛାଉଣୀ; ପଦାର୍ଥ ଉପରେ ମଢ଼ାଯିବା ପ୍ରଳେପ—1. Covering; plating.

ଛାଉନୀ, ଟାକା ଛାବନୀ [ଉ—ବହୁମାନଙ୍କରେ ସୁନା ରଣ୍ଡ ସଞ୍ଚାର । ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମନିରୂପଣ. ଗୀତା ।] ୨ । ବାଦ୍ୟର ଆଦ୍ୟ ତାନ—2. The introductory tunes of a musical instrument.

ସଂଚାର [ଉ—ମୃଦଙ୍ଗ ବାଜୁଛି ଆଦ୍ୟ ସଞ୍ଚାରକୁ ଫେରି । କୃଷ୍ଣଜନ୍ମ ମହାଉତ୍ସବ ।]

ସଞ୍ଚାରକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ. (ସମ୍ + ଚର ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ଗୁଣ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ.ଅକ)—୧ । ବିସ୍ତାରକ—1. Spreading. ୨ । ସଂକ୍ରାମକ—2. Contagious; infectious. ୩। ଚାଳକ; ଯାହା ଅନ୍ୟକୁ ଗତି କରାଏ—3. Moving; causing motion. ୪ । ପଥ ପ୍ରଦର୍ଶକ—4. Leading the way; guiding.

(ସଞ୍ଚାରକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଞ୍ଚାର ଜୀବୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସଞ୍ଚାର=ବିପଦ; ଦୁଃଖ + ଜୀବ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଶରଣାପନ୍ନ—1. Having taken shelter or refuge under. ୨ । ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଗ୍ରସ୍ତ; ଦୁରବସ୍ଥାଗ୍ରସ୍ତ—2. Fallen into misfortune or danger.

(ସଞ୍ଚାର ଜୀବିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଞ୍ଚାରଣ—ସଂ. ବି. (ସମ୍ + ଚର୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—୧ । ସଞ୍ଚାର କ୍ରିୟା—1. Act of moving. ୨ । ସଞ୍ଚାର (ଦେଖ)—2. Sañchāra (See)

Sañchārana

ସଞ୍ଚାର ଫଳ—ସଂ.ବି. (ଫଳିତ ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ସଞ୍ଚାର ଜନିତ ଶୁଭାଶୁଭ ଫଳ—Good or bad results happening (to persons born under different zodiacal signs or to the world) as the result of the transition of different planets from one sign to another.

Sañchāra phala

[ଉ—ଭବ ସଞ୍ଚାର ଫଳ 'ସଂକ୍ରାନ୍ତ ଚକ୍ର' ଭଳେ ଦେଖ ।]

ସଞ୍ଚାରିକା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସମ୍ + ଚର୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ + ସ୍ତ୍ରୀ.ଆ)—୧ । ଯୁଗ୍ମ; ଯୋଡ଼ା—1. A pair; couple. ୨ । ଦୂତୀ—2. A procuress. ୩ । ଘ୍ରାଣ—3. Scent; smell. ୪ । ବାୟୁ—4. The air; atmosphere. ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସଞ୍ଚାରକର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Sanchāraka.

Sañchārikā

(ସଞ୍ଚାରକ—ପୁଂ)

ସଞ୍ଚାରିଣୀ—ସଂ. ବି. (ବୈଦ୍ୟକ)—ହଂସପଦୀ ନାମକ ଅଷ୍ଟବର୍ଗ ମୂଳ—A kind of fern; Maiden-hair fern.

Sañchāriṇī

(ସଞ୍ଚାରୀ—ପୁଂ.ବିଣ) [ଉ—ଏହା କର୍ଣ୍ଣ ଉପରେ ଓଡ଼ା ପାତ୍ରୀ ଅତି ଉପରେ ମାଡ଼େ ।] ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସଞ୍ଚାରୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Sañchārī.

ସଞ୍ଚାରିତ—ସଂ.ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍ + ଚରଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ ଗୁଣଧାତୁ + କର୍ମ.ତ)—୧ । ଇତସ୍ତତଃ ଚାଳିତ—Caused to move to and fro. ୨ । ବିକମ୍ପିତ; ଦୋଳାୟିତ—Rocked.

Sañchārita

(ସଞ୍ଚାରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଞ୍ଚାରିବା—କ୍ରି—(ସଂ ସଞ୍ଚାର)—ସଞ୍ଚାରିତ କରିବା; ବିସ୍ତାର କରିବା—To diffuse; to spread.

Sañchāribā

ସଞ୍ଚାରକରା ଫୈଲାନା (ଉ—ଶମଇ ଏ ମହାଅଗ୍ନି ଅମୃତ ସଞ୍ଚାର । ମଧୁସୂଦନ. ଚକ୍ରଭାବଳୀ)

ସଞ୍ଚାରିଭାବ—ସଂ. ବି—(କର୍ମ ଧା; ଉ—ସମସ୍ତପଦ ହେଲେ ସଞ୍ଚାରିଭାବ ଓ ପୃଥକ୍ ପଦଦ୍ୱୟ ହେଲେ ସଞ୍ଚାରୀ ଭାବ ହୁଏ)—ସଞ୍ଚାରୀ ଭାବ (ଦେଖ)—Sanchāribhāba (See)

Sañchāribhāba

ସଞ୍ଚାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ସମ୍ + ଚରଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ) ୧ । ସଞ୍ଚରଣଶୀଳ—1. Walking. ୨ । ଗତିଶୀଳ 2. Moving. ୩ । ଅସ୍ଥାୟୀ; ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ—3. Temporary; passing; fleeting; subject to change. ୪ । ବିସ୍ତାରଶୀଳ—4. Expanding. ୫ । ଆଗନ୍ତୁକ (ବିଶେଷତଃ)—5. Adventitious; casual. ସଂ. ବ—୧ । ସଞ୍ଚାରୀ ଭାବ (ଦେଖ) 2. Air ୩ । ଧୂପ—3. Incense. ୪ । (ସଙ୍ଗୀତ) ଗୀତ ବା ରାଗ ଅଳାପର ଚାରି ପାଦ ମଧ୍ୟରୁ ତୃତୀୟ ପାଦ [ଉ—ପ୍ରତି ଶ୍ଳୋକରେ, ସଙ୍ଗୀତରେ ବା ଭଜନରେ ଯେପରି ୪ ଗୋଟି ଚରଣ ଥାଏ, ସେହିପରି ଅଳାପରେ ମଧ୍ୟ ଚାରିଟି ଚରଣ ବିଦ୍ୟମାନ ଅଛି; ପ୍ରଥମ ଚରଣର ନାମ ଅସ୍ଥାୟୀ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଚରଣର ନାମ ଅନ୍ତରା, ତୃତୀୟ ଚରଣର ନାମ ସଞ୍ଚାରୀ ଓ ଚତୁର୍ଥ ଚରଣର ନାମ ଆଭୋଗ ।] 4. The third of the four parts of a song or musical air. ଦେ. କ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଦୂତୀ—A female go-between. ଦେ. ବିଣ, ପୁଂ—ସଞ୍ଚରଣଶୀଳ—Moving;

ସଂଚାରିକା

ସଙ୍କରଣକାରୀ

walking to and fro. (ଉ—ଜୟ ସୁର୍ଯ୍ୟତନୟା ନିକଟ ସଞ୍ଚାରୀ—ଭୂଷ୍ମସିଂହ ମହାଭାରତ. ବିରାଟ ।)

ସଞ୍ଚାରୀ ଭାବ—ସଂ ବି [ଦ୍—ସମାସ ହେଲେ ଏ ଦୁଇ ପଦ ମଧ୍ୟି 'ସଞ୍ଚାରି-ଭାବ' ଅବାର ଧାରଣ କରେ ।] ୧ । ଭାବ୍ୟାଦବଣ୍ଡିତ ରସମାନଙ୍କର ବିଭେଦ, ଅବେଗ ଆଦି ଅସ୍ଥାୟୀ ବ୍ୟଭିଚାରୀ ଭାବ—Some fleeting mental conditions resulting from sentiments (in literature). [ଦ୍—ସ୍ଥାୟୀଭାବ, ସାତ୍ତ୍ୱିକଭାବ ଓ ସଞ୍ଚାରୀ ଭାବ ଭେଦରେ ଭାବ ଅନେକ ପ୍ରକାରର; ନାନାଘଟନାରେ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଶୃଙ୍ଗାରାଦି ରସକୁ ଭାବିତ କରେ ବୋଲି ତାହାକୁ ଭାବ ବୋଲାଯାଏ । ଯେଉଁସ୍ଥଳରେ ଏହି ଭାବ ନାନା ବିଷୟରେ ସଞ୍ଚାରଶୀଳ ହୁଏ, ସେଠାରେ ସଞ୍ଚାରୀ ଭାବ ହୁଏ । ଶୃଙ୍ଗାରାଦି ରସରେ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବ, ସାତ୍ତ୍ୱିକଭାବ ଓ ସଞ୍ଚାରୀ ଭାବ ଅଛି । ବୀଭତ୍ସ-ରସରେ ଅନିଷ୍ଟ ଶଙ୍କା, ହର୍ଷ ଓ ଗର୍ବାଦି ସଞ୍ଚାରୀ ଭାବ । ଧୀର ରସରେ ଧୃତି, ମତି, ଗର୍ବ, ସ୍ମୃତି, ତର୍କ, ରୋମାଞ୍ଚ ସଞ୍ଚାରୀ ଭାବ ଅଟେ । ଏହିସବୁ ସଞ୍ଚାରୀ ଭାବଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାୟୀ ଭାବର ପୁଷ୍ଟି ହୁଏ—ବଙ୍ଗଳା ବିଶ୍ୱକୋଷ । 'ବ୍ୟଭିଚାରୀ ଭାବ' ଦେଖ—]

ସଞ୍ଚାରୀୟ—ସଂ. ବିଣ.— (ସମ୍ + ଚର୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—ସଂକ୍ରମଣୀୟ—Communicable by contact; contagious; infectious.

ସଞ୍ଚାଳନ—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ଚଳ ଧାତୁ + ଭାବ, ଅନ)—୧ । ସଂକ୍ରମଣ—1. Traversing. ୨ । ଚାଳନ; (ସଞ୍ଚାଳିତ, ସଞ୍ଚାଳକ, ସଞ୍ଚାଳୀ—ବିଣ) ଚଳାଇବା—2. Causing to move. ୩ । ଇତସ୍ତତଃ ଚାଳନ; ଦୋଳାଇବା—3. Causing to move to and fro; rocking.

ସଞ୍ଚାଳୀ—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ଚଳ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ ଈ)—ଗୁଞ୍ଜା; ଜାଇଫଳ—The black-tipped red seed of Abrus Precatorius. (ସଞ୍ଚାଳକ—ସ୍ତ୍ରୀ-ବିଣ) ସଂ. ବିଣ ପୁଂ—ଯାହା ଇତସ୍ତତଃ ଚାଳିତ କରେ Rocking; causing to move.

ସଞ୍ଚିତ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଂ. ସଞ୍ଚୟୀ)—୧ । ସଞ୍ଚୟଶୀଳ—1. Hoarding. ୨ । କୃପଣ—2. Miserly. (ସଞ୍ଚୀ, ସଞ୍ଚେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଞ୍ଚୟଶୀଲ ସଂଚୟଶୀଳ

ସଞ୍ଚିକୀ(ଚୀ)ଷୁ—ସଂ. ବିଣ (ସମ + ଚୀ ଧାତୁ + ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍ + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ) —ସଞ୍ଚୟ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—[ସଞ୍ଚିକୀ(ଚୀ)ଷା—ବି] Wishing to hoard up or heap up.

ସଞ୍ଚିକ୍ଷୀପ୍ସୁ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + କ୍ଷିପ୍ ଧାତୁ + ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍ + କର୍ତ୍ତୃ ଉ)—ସଂକ୍ଷେପ କରିବାକୁ ଅଭିଳାଷୀ—(ସଞ୍ଚିକ୍ଷୀପ୍ସା—ବି) Desirous of abridging.

ସଞ୍ଚିତ୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଭଳସ୍ୱର) ବି—ଟୁଲ୍‌ଟିଙ୍ଗ; ମାଳଡ଼ିଚଢ଼ି—Sanchit Somersault. (ବୀରହାଉ—ସଞ୍ଚିତ୍ ମାରିବା)

ସଞ୍ଚିତ—ସଂ, ବିଣ (ସମ୍ + ଚି ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । ସଂଗୃହୀତ—Sanchita 1. Collected. ୨ । ରାଶୀକୃତ; ଏକତ୍ରୀକୃତ—2. Heaped up; hoarded; accumulated.

ସଞ୍ଚିତ ଦେ. ବିଣ—୧ । ଅବସ୍ଥାପିତ—1. Placed; stationed. [ଉ—ରାଜାଙ୍କ ବଳ ପରାଖାଥେ । ମଧ୍ୟେ ସଞ୍ଚିତ କରି ମୋତେ—ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ ।] ୨ । ପାଳିତ—2. Nurtured. [ଉ—ଦୁଃଖେ ସଞ୍ଚିତ ଦାସ ସୁତ—ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ ।] ୩ । ସୃଷ୍ଟ—3. Created. [ଉ—ବ୍ରହ୍ମା-ସଞ୍ଚିତ ସୃଷ୍ଟି ମଧ୍ୟେ । ବ୍ରାହ୍ମଣ କ୍ଷତ୍ରିୟ ଅନନ୍ତେ—ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ ।]

ସଂଚିତ ସଂଚିତ ପୈଦା ହୁଆ

ସଞ୍ଚିତ ଧନ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧାରୟ)—ଜମା କରାଯାଇଥିବା ଧନ—Sanchita dhana Hoarded wealth. ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଧନ ସଞ୍ଚୟ କରିଅଛି—(ସଂଚିତଧନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Having hoarded wealth.

ସଞ୍ଚିତି—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ଚି ଧାତୁ + ଭାବ କି)—୧ । ସ୍ତରେ ସ୍ତରେ ସଜାଇବା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—1. Arrangement in layers. ୨ । ଗ୍ରନ୍ଥନ (ବିଶ୍ୱକୋଷ) ଗୁନ୍ଥା—2. Stringing together.

ସଞ୍ଚିତ୍ରା—ସଂ. ବି—ମଣ୍ଡିକର୍ଣ୍ଣୀ ନାମକ ଶାକବିଶେଷ; ମୁଷାକାନି—Sanchitrā Salvinia Cucllata (plant).

ସଞ୍ଚିନ୍ତିତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + ଚିନ୍ତ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—ସମ୍ୟକ୍ ଚିନ୍ତାଯୁକ୍ତ—Sanchintita Vary anxious. [ଉ—ଭରତ ମହାଭାଗବତ । ଋଷିଙ୍କେ ଦୋଇ ସଞ୍ଚିନ୍ତିତ—ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ ।] (ସଞ୍ଚିନ୍ତିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । (+ କର୍ମ ତ) ସମ୍ୟକ୍ ଚିନ୍ତିତ—2. Well thought of.

ସଂଚିନ୍ତ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + ଚିନ୍ତ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—ସମ୍ୟକ୍ ରୂପେ ଚିନ୍ତନୀୟ—Sanchintya Deserving to be thought of carefully. (ସଞ୍ଚିନ୍ତନୀୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଞ୍ଚିବା—ଦେ, କ୍ରି (ସମ୍ + ଚି ଧାତୁ) ୧ । ସଞ୍ଚୟ କରିବା—1 To store up; to hoard. ୨ । ରକ୍ଷାକରିବା—2. To guard; to protect.

ସଞ୍ଚୟକରା ସଂଚୟକରନା

ପାଳନକରା ପାଳନକରନା

୩ । ଯତ୍ନ ସହିତ ସାଇତିବା; ସମ୍ଭାଳିବା; ରକ୍ଷିବା—3. To store up with care. ୪ । ପାଳିବା; ପୋଷିବା—4. To maintain. ୫ । ନିର୍ମାଣକରିବା-5. To build. (ଉ—ସେ ହର ଅସ୍ତ୍ର ମାୟା ନିର୍ମାଣକରା ନିର୍ମାଣକରନା ଜଳେ, ସୃଷ୍ଟି ସ୍ଥଳେ ଏ ଶୟୁଳେ—ଜଗନ୍ନାଥ, ଭାଗବତ) ୬ । ସୃଷ୍ଟି କରିବା—6. To create. (ଉ—ଚତୁର୍ଦ୍ଦ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ବହି ସଞ୍ଚିଲ ।—ପ୍ରାଚୀ ପରତେ ଗୀତା) ୭ । ପୂର୍ବରୁ

ନିର୍ମାଣକରା

ସିଦ୍ଧାନ୍ତକରା ସିଦ୍ଧାନ୍ତକରନା

ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା—7. To preordain. (ଉ—ସ୍ମରଣରାଖା **सस्मरखना** ଜନ୍ମ ସଞ୍ଚିତ ପ୍ରାପତ, ବାଳକ ଜାତ ଯେତେ ଗତ ।—ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ) ୮ । ସ୍ମରଣରେ ରଖିବା—8. To cherish in memory. (ଉ—ସେ ରସାନ୍ତରେ ସ୍ନେହ ଜାତରେ ସ୍ନେହ ଚିତ୍ତରେ ସଞ୍ଚେ ।—ଭକ୍ତ, ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।)

ସଞ୍ଚିଲ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ, ସଞ୍ଚିତ)—୧ । ସଞ୍ଚିତ—1. Hoarded; gathered up. ୨ । ସୃଷ୍ଟ—2. Created. (ଉ—ସଂଚିତ **संचित** ଔଷଧି ବନସ୍ପତି ଯେତେ, ତାହା ସଞ୍ଚିଲ ଏ ଜଗତେ ।—ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ) ।

Sañchilā

ସଞ୍ଚିଲ ଜନ—ଦେ. ବି—ପାଳିତ ବ୍ୟକ୍ତି—A person who has been maintained or brought up by another. (ଉ—ଠୁଙ୍କ ପାଳିତବ୍ୟକ୍ତି କାଳରୁ ସଞ୍ଚିଲ ଜନ ହେ ।—ବିଶ୍ୱନାଥ· ବିରଚିତ ରାମାୟଣ)

Sañchilā jana

ସଞ୍ଚିଲ ଧନ—ଦେ. ବି—ସଞ୍ଚିତ ସମ୍ପତ୍ତି—Hoarded wealth hoard.

Sañchilā dhana

ସଞ୍ଚିତ ଧନ **संचितधन**

ସଞ୍ଚୂର୍ଣ୍ଣନ—ସଂ. ବିଣ. (ସମ୍ + ଚୂର୍ଣ୍ଣଧାତୁ + ଭାବ ଅନ)—୧। ଉତ୍ତମ ରୂପେ ଚୂରିବା—1. Pulverising (Apte) ୨ । ବାଟିବା; ମଳିବା—Crushing; bruising. (Apte) (ସଞ୍ଚୂର୍ଣ୍ଣିତ—ବିଣ)

Sañchūrṇṇana

ସଞ୍ଚେତବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ସମ୍ + ଚି ଧାତୁ + କର୍ମ. ତବ୍ୟ)—୧ । ସଞ୍ଚୟ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ; ସଞ୍ଚିତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—1. Fit to be stored. ୨। ସଂଗ୍ରାହ୍ୟ—2. Collectable; fit to be collected or gathered. (ସଞ୍ଚେତ୍ୟ, ସଞ୍ଚେତନୀୟ—ବିଣ)

Sañchetabya

ସଞ୍ଚୋଦନ—ସଂ. ବି. (ସମ୍ + ଚୋଦ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ)—ପ୍ରେରଣ (ଶବ୍ଦକୋଷ)—Sending; deputing. (ସଞ୍ଚୋଦିତ, ସଞ୍ଚୋଦନୀୟ—ବିଣ)

Sañchodana

ସଞ୍ଜ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ. (ସଜ୍ ଧାତୁ)—ଅସକ୍ତ ହେବା—To be attached to; to stick to.

Sañj (root)

ସଞ୍ଜା(ଞ୍ଜ)—ସଂ. ବି. (ସମ୍ = ସମାନ ରୂପେ + ଜନ୍ ଧାତୁ = ସୃଷ୍ଟି କରିବା + କରଣ. ଅ; ଯାହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମସ୍ତ ଜୀବ ସମାନ ରୂପେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଅଛନ୍ତି)—୧ । ବ୍ରହ୍ମା—1. Brahmā. ୨ । ଶିବ; ମହାଦେବ—2. Śiba. ଦେ. ବି. (ସଂ. ସନ୍ଧ୍ୟା; ପ୍ରା. ସଂଝା)—୧ । ସନ୍ଧ୍ୟା; ସାୟଂକାଳ—1. Evening; nightfall. [ଉ—ସାଁମ୍ଝ ଜହ୍ନୀ ଫୁଲର ଅଲ(ଯୁ)ପ ପାଅ, ସଙ୍ଗେ ଫୁଟି ସକାଳେ ଯାଅ । ଅଭିଶାପ ବାକ୍ୟ ଓ ବ୍ୟଙ୍ଗୋକ୍ତି ।] ୨ । ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳରେ ଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜଳାଯିବା ବତୀ; ସଞ୍ଜବତୀ—2. A wick lighted and set in the evening and dedicated to a Deity. ଦେ. ସାମ୍ଝକା ବିଣ—ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳୀନ—Pertaining to or happening in the evening. [ଉ—ସଞ୍ଜ ଚୁମ୍ବନ ସମ ହ୍ରାସ ବିଳାସ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।]

Sañja (ñjha)

ସଞ୍ଜା ଆଳ(ର)ତି—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସନ୍ଧ୍ୟା + ଆରାର୍ତ୍ତିକ)—ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଦେବତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ସାଁଜ(ଝ) ଆରତି ବର୍ତ୍ତିକା ସଂଯୁକ୍ତ କରି କରାଯିବା ଆରାର୍ତ୍ତିକ—ସାଁମ୍ଝ ଆରତୀ The ceremony of waving lighted wicks before idols in the evening.

Sañja āla(ra)ti

ସଞ୍ଜା କରିବା—ଦେ. ବି—ସଞ୍ଜ ବୁଡ଼ାଇବା (ଦେଖ)

Sañja karibā Sañja burḍāibā (See)

ସଞ୍ଜା ଘଣ୍ଟା(ଣ୍ଟା,ଣ୍ଟି)—ଦେ.ବି (ସଂ. ସନ୍ଧ୍ୟା + ଘଣ୍ଟା)—ସନ୍ଧ୍ୟାଘଣ୍ଟା; ସନ୍ଧ୍ୟା ଆରତି ସମୟରେ ଠାକୁରଙ୍କ ସାଁଝଘଣ୍ଟା **सांझकाघंटा** ନିକଟରେ ବଜାଯିବା ଘଣ୍ଟା—Gongs sounded in the evening when lights are waved before Idols

Sañja ghaṇṭa(ṇṭā, ṇṭi)

ସଞ୍ଜା ଦୀପ—ଦେ. ବି (ସଂ. ସନ୍ଧ୍ୟା ଦୀପ)—ସନ୍ଧ୍ୟା ଦୀପ (ଦେଖ)—ସାଁଜପ୍ରଦୀପ **दियावती, साँजबती**

Sañja dīpa Sandhyā dīpa (See)

ସଞ୍ଜା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜଳନ୍ତା ବତୀ ବସାଇବା—To set a lighted wick in the evening by offering it to the Deity. (ଉ—ପ୍ରତିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଗୋଟାଏ ଜଳନ୍ତା ଜାଳ ଅଣି ଠାକୁରାଣୀ ସ୍ଥାନରେ ସଞ୍ଜ ଦିଏ—ଫକୀରମୋହନ· ଛ ମାଣ ଅଠଗୁଣ ।) [ଉ—ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଦେବାଳୟରେ, ତୁଳସୀତରୁର ମୂଳେ, ହନୁଙ୍କ ଘରେ, ହନୁଙ୍କ ଦାଣ୍ଡ-ଦୁଆରେ ଓ ଗୃହର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରକୋଷ୍ଠରେ, ବିଶେଷତଃ ଭଣ୍ଡାରଘରେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ସଞ୍ଜବତୀ ଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜଳାଯାଏ ।]

ସଞ୍ଜା ଧୂପ—ଦେ. ବି (ସଂ ସନ୍ଧ୍ୟା + ଧୂପ)—ସନ୍ଧ୍ୟାଧୂପ; ସନ୍ଧ୍ୟା ପରେ ଦେବତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଅର୍ପିତ ଭୋଗ ଓ ପୂଜା, ଧୂପ ପ୍ରଭୃତି—Worship and offerings of food and incouse to an Idol after evening; evening service of an Idol.

Sañja dhūpa

ସାଁଝ ଧୂପର ବେଶ **सांझधूपकाबेश**

ସଞ୍ଜାଧୂପ ବେଶ—ଦେ. ବି (ସଂ ସନ୍ଧ୍ୟା + ଧୂପ + ବେଶ)—ସନ୍ଧ୍ୟାଧୂପ ବେଳେ ଦେବମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କୁ ପେନ୍ଧାଇ ଦିଆଯାଏ—The dress put on an Idol for the evening service.

Sañja dhūpa beśa

ସଞ୍ଜନ—ସଂ ବି (ସଜ୍ ଧାତୁ = ଅସକ୍ତ ହେବା + ଭାବ ଅନ)—୧ । ବନ୍ଧନ—1. Confining; binding. ୨ । ସଂଘଟନ—2. Occurrence; meeting.

Sañjana

ସଞ୍ଜ ବତି—ଦେ. ବ (ସଂ ସନ୍ଧ୍ୟା+ବର୍ତ୍ତୀ)—ସନ୍ଧ୍ୟାବତି (ଦେଉଳ)—
Sañja batī Sandhyā batī (See)
ସାଁଝବାତୀ ସେଁଜତି ସେଁଜୁତି **दियाबती, साँजबती**
(ସଞ୍ଜବଳତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଞ୍ଜବତି ଲଗିବା—ଦେ. ବ—୧ । ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଦେବତା-
Sañja batī lāgibā ମନ୍ଦିରରେ, ଗୃହରେ ବା ତୁଳସୀ-
ସାଁଝବାତୀଲାଗା **दियाबती लगाना** ତଳସ୍ଥ ମୂଳେ
[ସଞ୍ଜବତିଲଗା(ଗେ)ଇବା—କ୍ରିୟାରୂପ] ଜଳନ୍ତା ବତି ଜଳାଯିବା—1. Offering of lighted wicks in the evening in temples and houses before idols. ୨ । ସନ୍ଧ୍ୟା ବୁଡ଼ିବା ବେଳ; ସନ୍ଧ୍ୟା—2. Lamplight; nightfall.

ସଞ୍ଜବ(ମ)ନ—ସଂ ବ (ସମ୍+ନୁ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଅଧିକରଣ
Sañjaba(ma)na ଅନ)—ଚତୁଃଶାଳୀ; ପରସ୍ପରାଭିମୁଖୀ ଗୃହ-
ଚତୁଷ୍ଟୟ—A suite of four houses facing one another built on the four sides of a quadrangle.

ସଞ୍ଜବ(ମ)ନୀ ପୁର(ରି)—ଦେ. ବ (ସଂ ସଞ୍ଜୀବନୀ)—ଯମପୁରୀ—
Sañjaba(ma)nī pura(rī) The abode of the
ସଞ୍ଜୀବନୀପୁର **संजमनी** God of death.

ସଞ୍ଜବନୀପୁର ପଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଯମପୁରକୁ ପଠାଇବା;
Sañjabanīpura pathā(ṭhe)ibā ମୃତ୍ୟୁମୁଖକୁ ପଠାଇବା;
ଯମପୁରେପାଠାନ **संजमनीपुरभेजना** ବଧ କରିବା—
To kill (a being)
(ଉ—କେଉଁ ମୁଗମାନଙ୍କୁ ପ୍ରହାର ଶତ୍ରୁବର, ପଠିଅଇ ଦେଲେ ସେ ସଞ୍ଜମନୀପୁର—କୃଷ୍ଣଦ୍ୱିଜ ମହାଭାରତ
(ସଞ୍ଜବନୀପୁରକୁ ପଠିଅଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅଦ ।)

ସଞ୍ଜ ବସା(ସେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଞ୍ଜ ଦେବା; ସନ୍ଧ୍ୟାବତିକୁ ଜାଳି
Sañja basā(se)ibā ଦେବମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ,
ସନ୍ଧ୍ୟାଦେଓୟା **साँझबतीदेना** ତୁଳସୀମୂଳେ ବା ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରରେ
ରଖିବା—To set lighted wicks before Idols or Tulsi plants in the evening.
[ଉ—ସଞ୍ଜବତି ଦେବତାଙ୍କ ଆଗରେ ବସାଇବା ବେଳେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଧର୍ମଦେବତାଙ୍କୁ ତାକ ମିତ୍ର ଓ ପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତି-ମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳକାମନା କରନ୍ତି ଏବଂ ଶତ୍ରୁ ଓ ଅପକାରୀ-ମାନଙ୍କ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ସେମାନେ ଧର୍ମଦେବତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦଣ୍ଡିତ ହେବାପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି । ଅତଏବ "ସେ ଅମୁକ ନାଆଁରେ ସଞ୍ଜ ବା ସଞ୍ଜବତି ବସାଉଛି"ର ଅର୍ଥ—ସେ ଅମୁକର ଅଶୁଭ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଛି । ଏହିପରି ମଧ୍ୟ ସକାଳେ ସ୍ନାନ କଲାବେଳେ ମାଇପେ 'ଧର୍ମଦେବତାଙ୍କୁ' ତାକ ପାଣି ଅଞ୍ଜଳି ଟେକନ୍ତି ବା ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ ଶତ୍ରୁର ଅମଙ୍ଗଳ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ "ଅମୁକ ନାଆଁରେ ପାଣି ଟେକିବା, ପାଣିଅଞ୍ଜଳି ଟେକିବା, ପାଣି ଅଞ୍ଜଳି ଦେବା" ମଧ୍ୟ ଅମୁକଶତ୍ରୁର ଅମଙ୍ଗଳକାମନା କରିବା ଏହି ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ସଞ୍ଜ ବୁଡ଼(ବେଳ)—ଦେ. ବ (ସଂ. ସନ୍ଧ୍ୟା+ବେଳା)—ବେଳବୁଡ଼;
Sañja burḍa(bela) ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳ—Nightfall; sunset.
ସାଂଜବେଳା ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳା **सांझसमय** (ଉ—ସଞ୍ଜବେଳରୁ କଞ୍ଜ
(ସଞ୍ଜ ବୁଡ଼ିବାବେଳ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଫୁଟିବାଯାଏ—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ) ।

ସଞ୍ଜ ବୁଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ସନ୍ଧ୍ୟା ହେବାର ସରବଣ୍ଟି
Sañja burḍā(ṛḍe)ibā କାଳଯାଏ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ
ସନ୍ଧ୍ୟା ବାହାନ କରିବା—1. To do any work till after
साँझकरना evening. ୨ । ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳ ଅତିବାହିତ କରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ବା ବିଳମ୍ବ କରିବା—2. To delay a work till after evening. ୩ । ସନ୍ଧ୍ୟାବତିକୁ ତେଲରେ ବା ଘିଅରେ ବୁଡ଼ାଇବା—To immerse the wick to be lighted in the evening, in oil or ghee.

ସଞ୍ଜ ବୁଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳ ହେବା— The
Sañja burḍibā coming of the evening; night-
ସନ୍ଧ୍ୟା ହଓୟା fall. ୨ । ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳ ଅତୀତ ହେବା—
संध्यातीतना 2. It being past evening.

ସଞ୍ଜୟ— ସଂ. କ. ନାମ—ଅନ୍ଧ ରାଜା ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀ— Name
Sañjaya of the minister of the blind King Dhṛutarāshṭra, who narrated the story of the great battle of Kurukshetra in all its details to Dhṛutarāshṭra.
[ଉ—କୌରବ ଓ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ଓ ଯୁଦ୍ଧ ନ ଘଟିବା ପାଇଁ ସଞ୍ଜୟ ବହୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ବିଫଳ-ମନୋରଥ ହୋଇଥିଲେ । ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କ କୃପାରୁ ସେ ଦିବ୍ୟ ଚକ୍ଷୁ ଲାଭ କରି ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧର ଦୈନନ୍ଦିନ ବିବରଣ ଯଥାଯଥ ଭାବରେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ନିକଟରେ କର୍ତ୍ତନା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣାର୍ଜୁନ ସଂବାଦ (ଭଗବଦ୍-ଗୀତା) ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କୁ କହୁଥିଲେ । କୁରୁ ସୈନ୍ୟ ଧ୍ୱସ୍ତ ହେବା ପରେ ସାତ୍ୟକୀ ସଞ୍ଜୟଙ୍କୁ ନିଧନ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେବାରୁ ବ୍ୟାସଦେବ ତାଙ୍କ ପ୍ରାଣରକ୍ଷା କଲେ । ଯୁଦ୍ଧାନ୍ତେ ସେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ସହିତ ୧୫ ବର୍ଷ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କ ଆଶ୍ରୟରେ ରହି ଶେଷରେ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବାନପ୍ରସ୍ଥ କରିଥିଲେ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଦାବାନଳରେ ଦଗ୍ଧ ହେବାରୁ ସଞ୍ଜୟ ହିମାଳୟକୁ ଯାଇ ତପଶ୍ଚରଣ ପୂର୍ବକ ଅବଶିଷ୍ଟ ଜୀବନ ଯାପନ କଲେ ।]

ସଞ୍ଜ ଲଗା (ଗେ) ଇବା—ଦେ କ୍ରି.—ସନ୍ଧ୍ୟା ହେବା ପରେ ସଞ୍ଜବତି
Sañja lagā(ge)ibā ଜାଳିବା—To light the evening
ସନ୍ଧ୍ୟା ଦେଓୟା **साँझबती लगाना** lamp after nightfall.

ସଞ୍ଜ ଲାଗିବା—ଦେ. ବ-ସନ୍ଧ୍ୟା ବୁଡ଼ିବା ପରେ ଦୀପ ଜାଳିବା (ବେଳ)—
Sañja lāgibā Lamplight; the lighting of the
ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳା ସାଁଝବତୀଜଳନା evening lamp after dusk.

ସଞ୍ଜ ସକାଳ—ଦେ. ବ—ସନ୍ଧ୍ୟା ଓ ପ୍ରାତଃକାଳ—
Sañja sakāla Morning and evening; day-
ସାଁଝସକାଳ, ସନ୍ଧ୍ୟାସକାଳ ସାଁଝପ୍ରଭାତ break and dusk.

ସଞ୍ଜ ସକାଳ(ଳେ)—ଦେ. କି. ବଣ—ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳେ ଓ
Sañja sakāla(le) ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ—In the morning
ସାଁଝସକାଳେ ସାଁଝପ୍ରଭାତେ [and evening daily.

ସଞ୍ଜା—ସଂ. ବ—(ସଞ୍ଜ ଧାତୁ=ଆସକ୍ତ ହେବା+ଚତୁ.ଅ+ଷ୍ଟ.ଆ)—
Sañjā ଛାଗୀ;ମାଈ ଛେଳି (ଅଭିଧାନ ଶେଷ)—A she-goat.
ସାଁଜା ଦେ.ବ—(ଫା.ସଜା=ପ୍ରତିଜ୍ଞା, ସ୍ୱୀକାର; ଯାହା ପ୍ରତିଜ୍ଞାତ ବା
ମନଖପ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଥାଏ; ଚୁକ୍ତି)—୧ । ଜମିର ନଗଦ ଖଜଣା
ପରିବର୍ତ୍ତେ ଚାଷୀର ଜମିଦାରକୁ ଶସ୍ୟର ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ
ପରିମାଣ ଦେବା ପାଇଁ ଜମିଦାରସଙ୍ଗେ ପୂର୍ବରୁ କରାଯିବା
ଚୁକ୍ତି—1. Contract for payment of rent in kind fixed beforehand (i.e. before the crop is harvested) and payable to the landlord by the cultivator in lieu of cash rent. ୨ । ସଞ୍ଜା ପ୍ରଥା ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଶସ୍ୟାଂଶରୂପ କର—2. Stipulated produce-rent settled or previously fixed; rent-in-kind paid by the cultivator to the landlord. [ଦ୍ର—ନଗଦ ଖଜଣା ପରିବର୍ତ୍ତେ ପ୍ରଜାର ଜମିଦାରକୁ ଶସ୍ୟର ଅଂଶ ଦେବା ପ୍ରଥାକୁ 'ଭାଗ' ଦେବା ପ୍ରଥା କୁହାଯାଏ । ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର—୧ । ଧୂଳିଭାଗ, ୨ । ସଞ୍ଜା ଭାଗ । ଧୂଳିଭାଗକୁ ଲୋକେ ସାଧାରଣତଃ 'ଭାଗ' ଓ ସଞ୍ଜା-ଭାଗକୁ 'ସଞ୍ଜା' କୁହନ୍ତି । ଉଭୟ ପ୍ରଥାର ମୂଳରେ ଭୂମିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଶସ୍ୟର ଅଂଶ (ଭାଗ) ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା କଥା ବିଦ୍ୟମାନ । 'ଭାଗ'ରେ ଜମିରୁ ଶସ୍ୟାଦି ଯେତେ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଲା, ଶସ୍ୟ ଅମଳ ହୋଇ ଦେଖାଗଲା ପରେ ତହିଁର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ଅଂଶ କୃଷକର (ଚାଷା ଭାଗ ବା ଚାଷୀଭାଗ) ଓ ଅପରାର୍ଦ୍ଧ ଜମିଦାରଙ୍କର (ରଜାଭାଗ ବା ରାଜଭାଗ) କୁହାଯାଇ ସ୍ଥିର ହୁଏ । କିନ୍ତୁ 'ସଞ୍ଜା' ରେ ଭୂମିରୁ ଅମଳ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ତହିଁର ଉତ୍ପନ୍ନ ଶସ୍ୟର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ପରିମାଣ ଅଟକଳ ବା ଅନୁମାନ କରାଯାଏ । ସଞ୍ଜା ପ୍ରଥା 'ଇକ୍ତା' ବା ରଜା ପ୍ରଜା ମଧ୍ୟରେ 'ଚୁକ୍ତି' ଉପରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରେ; ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରଜା ଚାଷ କରୁଥିବା ଜମିରୁ ଅନାଜ ଏତେ ଧାନ ଆମଦାନି ହେବ, ଏହା ଧାନ କଟା ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଅଟକଳ ବା ଅନାଜ ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିରୀକୃତ ହୁଏ ଏବଂ ଉକ୍ତ ପରିମିତ ଧାନ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ପ୍ରଜା ଦେବା ନିମନ୍ତେ ପୂର୍ବରୁ ଅଙ୍ଗୀକାର (ଇକ୍ତା) ବା ଚୁକ୍ତି କରେ । ଏଥିରୁ ଦେଖାଯିବ ଯେ 'ଭାଗ ପ୍ରଥା' ଜମିର ପ୍ରକୃତ ଉତ୍ପାଦନ ଉପରେ ଓ 'ସଞ୍ଜା ପ୍ରଥା' ଅନୁମାନିକ ଉତ୍ପାଦନ ଅନୁପାତରେ ରଜା ପ୍ରଜା ମଧ୍ୟରେ ହେବା ଚୁକ୍ତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । 'ଭାଗ' ପ୍ରଥାରେ ଜମିରୁ ମିଳିବା ଧାନରୁ ଅଧେ ଜମିଦାର ନିଅନ୍ତି ଓ ଅଧେ ପ୍ରଜା ନିଅନ୍ତି; 'ଧୂଳିଭାଗ' ପ୍ରଥାରେ ଜମିରୁ ଯେତେ ଯେତେ ପଦାର୍ଥ (ଧାନ, ନଡ଼ା, ଚାଷ, ଏପରି କି 'ଧୂଳି' ସୁଦ୍ଧା) ମିଳେ, ତହିଁରୁ ଅଧେ ଜମିଦାର ତାହାଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ୟ 'ରାଜଭାଗ' ନିଅନ୍ତି ଓ ଅନ୍ୟ ଅର୍ଦ୍ଧେକ ପ୍ରଜା ଭାବ 'ଚଷାଭାଗ' ପାଆନ୍ତି । ଭାଗ ବା ଧୂଳିଭାଗରେ ରଜା ପ୍ରଜା ଉଭୟେ ଆଉ ଧାନ କଟା ହୁଏ, ଅଥବା ଧାନଦଳା ଓ ନଡ଼ାଯାଇ ଗଣତି କରି ପ୍ରଜା ଅଧେ ଧାନଦଳା ଓ ନଡ଼ା ନିଅନ୍ତି ଏବଂ ଜମିଦାର ଅନ୍ୟ ଅର୍ଦ୍ଧେକ ନିଅନ୍ତି; କିମ୍ବା ସବୁ ଦଳା ଓ ନଡ଼ା ଏକା ଜାଗା (ଜମିଦାରଙ୍କ ଖଳା ବା ଉଭୟର ଖଳା କିମ୍ବା ଉଭୟଙ୍କ ମନୋନୀତ ତୌଣସି 'ଭଲ ଲୋକ'ଙ୍କ ଖଳା)କୁ ନିଆଯାଇ ସେଠାରେ ବେଙ୍ଗଳା ପଡ଼େ ଏବଂ ବେଙ୍ଗଳା ପରେ ଯାହା ଯାହା ମିଳେ (ଧାନ, ଅଗାଡ଼ି, ଚଷ୍ଟ, ଚାଷ) ସେ ସବୁଥିରୁ ଜମିଦାର ଅଧେ ଓ ପ୍ରଜା ଅଧେ ନିଅନ୍ତି । ଏହାକୁ 'ଧୂଳିଭାଗ' କୁହାଯାଏ । ସଞ୍ଜାର ନାନା ପ୍ରକାର ମଧ୍ୟ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି । ଯଥା—୧ । ସାଧାରଣ ସଞ୍ଜା, ୨ । ମୁଚରକ୍ତ ସଞ୍ଜା, ୩ । ଦେଖାମଣା ସଞ୍ଜା ।

୧ । ସାଧାରଣ ସଞ୍ଜା—ଜମିଦାର ପ୍ରଜାକୁ ଜମି ପଟ୍ଟା ଦେଲା ବେଳେ ଜମିଦାର ଓ ପ୍ରଜା ଉଭୟେ ଅନୁମାନ ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥିର କରନ୍ତି ଯେ, ଏ ଜମିରେ ଏତେ ଧାନ ଫଳିବ; ସେହି ଅନୁମାନ ଉପରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରି ଶସ୍ୟର ଉକ୍ତ ଅନୁମାନିକ ପରିମାଣରୁ ଅଧେ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଦେବା ପାଇଁ ପ୍ରଜା ଚୁକ୍ତି କରନ୍ତି । ପ୍ରଜାଙ୍କ କର୍ମକୁ ଯେବେ ଉକ୍ତ ଜମିରେ ଅନୁମିତ ପରିମାଣରୁ ଅଧିକ ଶସ୍ୟ ଫଳିଲା, ତାହା ହେଲେ ଚୁକ୍ତି ହୋଇଥିବା ପରିମାଣରୁ ଅଧିକ ଶସ୍ୟ ଜମିଦାର ପ୍ରଜା-ଠାରୁ ଦାବି କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ; ପୂର୍ବରୁ ଯେତିକି 'ସଞ୍ଜା' ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଥାଏ, ଜମିଦାର ସେତିକି ମାତ୍ର ଶସ୍ୟ ପାଆନ୍ତି । ଆଉ ଯାହା ବେଶୀ ଫଳେ ଓ ନଡ଼ା ପ୍ରଭୃତି ଯାହା ହୁଏ, ସେ ସମସ୍ତ ପ୍ରଜା ନିଅନ୍ତି । ପୁଣି ଯଦି ପ୍ରଜାଙ୍କ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟକୁ ଉକ୍ତ ଜମିରୁ ଅନୁମିତ 'ସଞ୍ଜା' ଅପେକ୍ଷା କମ୍ ଶସ୍ୟ ମିଳେ, ତେବେ ପ୍ରଜା ବିନା ଓଜରରେ ପୂର୍ବରୁ ଚୁକ୍ତି କରିଥିବା ପରିମାଣର 'ସଞ୍ଜା' ଧାନ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି । ଯେବେ ଧୋଇ ବା ମରୁଡ଼ି ଯୋଗୁଁ ଫସଲ ଲୋକସାନ ହୋଇଯାଏ କିମ୍ବା କିଛି ନ ଫଳେ, ଅଥବା ପ୍ରଜା ଉକ୍ତ ଜମିକୁ ପଡ଼ିଆ ପକାନ୍ତି, ତେବେ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରଜା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ 'ସଞ୍ଜା' ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ସାଧାରଣ 'ସଞ୍ଜା'ରେ ଧୋଇ, ମରୁଡ଼ି, ପଡ଼ିଆ, ଛାଟିଆ, ଲୋକସାନ ଆଦିର ଓଜର ଆପତ୍ତି ନାହିଁ ।

୨ । ମୁଚରକ୍ତ ସଞ୍ଜା ବା ଚିରସ୍ଥାୟୀ ସଞ୍ଜା—ଏ ସଞ୍ଜାର ପରିମାଣ ଅବଶ୍ୟ ଅନୁମାନିକ ଉତ୍ପନ୍ନ ଶସ୍ୟର ଅଧେ

ବୋଲି କହୋଇ କରାଯାଏ; କିନ୍ତୁ ଏହା ଜମିଦାର ଓ ପ୍ରଜା ମଧ୍ୟରେ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ରୂପେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଥାଏ । ଉକ୍ତ ପରିମାଣର 'ସଞ୍ଜା' ପ୍ରଜା ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମେ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତି । ଏଥିରେ ମଧ୍ୟ ଧୋଇ, ମରୁଡ଼ି ଲୋକସାନି ଆଦିର ଓଜର ପ୍ରଜା କରି ନ ପାରେ ।

୩ । ଦେଖାମଣା ସଞ୍ଜା ବା ଲୁଡ ସଞ୍ଜା—ଏହା ପ୍ରତି ବର୍ଷ ପ୍ରତି ଫସଲର ପରିମାଣ ଅନୁସାରେ କମ୍ ବେଶୀ ହୁଏ । ଜମିରେ ପାଚିଲା ଫସଲ ମହଜୁଦ ଥିଲା ବେଳେ ଜମିଦାର ଓ ପ୍ରଜା ଉଭୟେ କେତେଜଣ ଭଲଲୋକଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଘେନି ଜମି ଉପରକୁ ଯାଆନ୍ତି ଏବଂ ସେଠାରେ ମହଜୁଦ ଥିବା ଫସଲକୁ ବା ଛେକୁ 'ଦେଖା ମଣା' କରନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ଯେ, ଉକ୍ତ ଫସଲ ଅମଳ ହେଲେ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଏତେ ପରିମିତ ଶସ୍ୟ ମିଳିବ । ଏହି ଅନୁମାନ କରିବାକୁ 'ଲୁଡ' କରିବା ବା ଲୁଇବା (ଗଣ୍ଡାମରେ ଗୁଡା ବା ଗୁଣ୍ଡି) କହନ୍ତି । ଏହି ଅନୁମିତ ଉତ୍ପନ୍ନ ଦ୍ରବ୍ୟରୁ ଅଧେ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଦେବା ପାଇଁ ପ୍ରଜା ସେହିଠାରେ 'ମଣନ୍ତି' ଅର୍ଥାତ୍ ଅଙ୍ଗୀକାର କରନ୍ତି । ଜମିଦାର ଓ ପ୍ରଜା ଉଭୟେ ଜମିର ଫସଲକୁ ଦେଖିବା ଦ୍ୱାରେ ଜମିଦାରଙ୍କ ପ୍ରାପ୍ୟକୁ ପ୍ରଜା ମଣିବାରୁ (ଅଙ୍ଗୀକାର କରିବାରୁ) ଏ ଖିଇର ନାମ 'ଦେଖାମଣା' । ତାପରେ ଫସଲ କଟା ହେବାବେଳେ ଜମିକୁ ଅସିବା ଜମିଦାରଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ ନାହିଁ । ପ୍ରଜା ଫସଲ କାଟି ଅମଳ କରନ୍ତି ଏବଂ 'ଦେଖାମଣା' ହୋଇଥିବା ପରିମାଣରୁ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ବେଶୀ ମିଳୁ ବା କମ୍ ମିଳୁ, ସେ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ପୂର୍ବ ସ୍ୱୀକୃତ 'ଦେଖାମଣା ସଞ୍ଜା' ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ଅଟନ୍ତି । ଏହି ଦେଖାମଣା ସଞ୍ଜାର ପରିମାଣ ଧୋଇ ମରୁଡ଼ି ଆଦି ଅନୁଯାୟୀ ଫସଲର ଅବସ୍ଥା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ ।

ଜମିରେ ଆବାଦ କରାଯିବା ନାନାବିଧ ଶସ୍ୟ (ଧାନ, ମୁଗ, ବିରି, କୋଳଥ, ମାଣ୍ଡିଆ, ଚଣା) ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ସଞ୍ଜା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ 'ମୁକରରି ସଞ୍ଜା'ରେ ଓ 'ସାଧାରଣ ସଞ୍ଜାରେ' ଯାହା ପୂର୍ବରୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ବା ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇଥିବ, ପ୍ରଜା ତଦପେକ୍ଷା ବେଶୀ ପାଇଲେ କିମ୍ବା ତହିଁରୁ ଅଧିକ ପ୍ରକାରର ଫସଲ ସେ ଜମିରେ ଆବାଦ କଲେ ଜମିଦାର ମୁକରରି ଜମାରୁ ବେଶୀ ପ୍ରଜାଠାରୁ ଦାବି କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଗଣ୍ଡାମର ଜମିଦାର (ଅର୍ଥାତ୍ ରାଜା ଉପାଧିଧାରୀ) ମାନେ ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ଏହି 'ଗୁଣ୍ଡି' ପ୍ରଥାରେ ଫସଲରୁ ଅଧେ ନିଅନ୍ତି ଏବଂ ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ବହୁ ଗ୍ରାମରୁ ଏହି 'ସଞ୍ଜା' ଆଦାୟ କରିବାର ଅଧିକାରକୁ ଜମିଦାରମାନେ ଜଣେ ତୃତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ 'ଗୁଣ୍ଡି' ଦିଅନ୍ତି; ଅର୍ଥାତ୍ ଉକ୍ତ ତୃତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଜମିଦାରଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ନଗଦ ଟଙ୍କା ଅଗଉଣ୍ଡି ଦେଇ ପରେ ସର-ଜମିନ୍‌ରେ ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ 'ଦେଖାମଣା ସଞ୍ଜା' ଆଦାୟ କରି ନିଅନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ଜମିଦାରୀମାନଙ୍କରେ ଜମିଦାର ବା ପ୍ରଜା କଲେକ୍ଟର କିମ୍ବା ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହାକିମଙ୍କ ପାଖେ ଦରଖାସ୍ତ କଲେ ହାକିମ 'ସଞ୍ଜା' ବା 'ଭାଗ' ପରିବର୍ତ୍ତେ ଉକ୍ତ ଜମି ଉପରେ 'ନଗଦ ଖଜଣା' ଧାର୍ଯ୍ୟ କରି ଦିଅନ୍ତି । କେବଳ କେତେକ ଶ୍ରେଣୀର ଅନନ୍ୟୋପାୟ ଜମିଦାର-ମାନଙ୍କ (ଯେଉଁ ଦେବତା-ଜମିଦାରଙ୍କ 'ଭୋଗ' ଜିନିଷ, ଯଥା, ଖଇ, ଛଉଅ, ଚୁଡ଼ା, ଖିରି ଆଦି ଜମିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଶସ୍ୟରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ, ବିଧବା ଜମିଦାର, ନାବାଲଗ ଜମିଦାର, ବ୍ରାହ୍ମଣ, କ୍ଷତ୍ରିୟ ଓ କରଣ ଜାତୀୟ ଜମିଦାର, ଯେଉଁମାନେ ନିଜେ ସାମାଜିକ ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ହଳ ଧରି ନିଜେ ଭୂମି ଚଷି ପାରିବେ ନାହିଁ—ଏହିମାନଙ୍କ) ଅଧୀନ ରହିତ ଜମିର 'ସଞ୍ଜା' 'ନଗଦ ଖଜଣା'ରେ ବଦଳା ଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । (୧୯୧୩ ସାଲର ୨ ଆଇନ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଜାସ୍ୱତ୍ୱ ଆଇନର ୪୭ ଦଫା) । ଯେବେ 'ସଞ୍ଜା' ବା 'ଧୂଳିଭାଗ' ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାକୁ ଜମିଦାର ବା ପ୍ରଜା ଜମି ଉପରକୁ ନ ଆସନ୍ତି ଓ ଏଣେ ପାଚିଲା ଫସଲ ଉଜୁଡ଼ି ଯିବାର ଆଶଙ୍କା ଥାଏ, କିମ୍ବା ଜମିଦାର ଓ ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଫସଲ ନେବା ବିଷୟରେ ବିବାଦ ବା କଳହ ହେବାର ଆଶଙ୍କା ଥାଏ, ତେବେ ଏଥିଯୋଗୁଁ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ପକ୍ଷ (ରାଇତ ବା ଜମିଦାର) କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ପାଖେ ଦରଖାସ୍ତ ଦେଲେ କିମ୍ବା ଏଥିର ସମ୍ବାଦ କଲେକ୍ଟରଙ୍କୁ ମିଳିଲେ କଲେକ୍ଟର ଜଣେ ସରକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି (କାନୁଗୋଇ, ନାଜିର ପିଆଦା ବା ପୁଲିସ କର୍ମଚାରୀ)ଙ୍କୁ ସର-ଜମିନ୍‌କୁ ପଠାଇ ଶସ୍ୟକୁ ଲୁଡ କରାଇ ଦିଅନ୍ତି, କିମ୍ବା କଟାଇ ଅମଳ କରାଇ ଉପସ୍ଥିତ ପକ୍ଷର ପ୍ରାପ୍ୟ ଶସ୍ୟାଂଶ ତାକୁ ଦିଆଇ ଦିଅନ୍ତି ଓ ଅନୁପସ୍ଥିତ ପକ୍ଷର ପ୍ରାପ୍ୟ ଫସଲକୁ ଭଲଲୋକଙ୍କ ଜିମାରେ ରଖାଇ ଦେଇ ଆସନ୍ତି; ଅଥବା ଉଜୁଡ଼ି ଯିବା ସମ୍ଭାବନା ହେଲେ ତାକୁ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ନିଲାମ ଦ୍ୱାରା ଜମି ଉପରେ ବା ନିକଟ-ବର୍ତ୍ତୀ ହାଟରେ ବିକି ଦେଇ ତହିଁରୁ ମିଳିବା ନଗଦ ଟଙ୍କା ଆଣି ସରକାରୀ ଖଜଣା ଖାନାରେ ଉପାଜିତ୍ କରି ଦିଅନ୍ତି । ଅନୁପସ୍ଥିତ ପକ୍ଷ କଚେରୀରେ ହାଜର ହୋଇ ଦରଖାସ୍ତ କଲେ ଉକ୍ତ ଜମା ଥିବା ଶସ୍ୟ ବା ଟଙ୍କା ତାକୁ ମିଳେ ଓ ସେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଉକ୍ତ ଫସଲ, ସଞ୍ଜା ବା ଭାଗ ଅପର ପକ୍ଷଙ୍କ ଠାରୁ ଦାବି କରି ପାରେ ନାହିଁ । (୧୯୧୩ ସାଲର ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଜାସ୍ୱତ୍ୱ ଆଇନର ୨୯ ଦଫା)

ଭାଗ ଓ ସଞ୍ଜା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଲେଖା ହେବା ପରେ ନୂଆ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ ପାଇଁ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟକ କଂଗ୍ରେସୀ ମେମ୍ବରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଣୀତ ଓଡ଼ିଶା ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ସଭା ନୂଆ ପ୍ରଜାସ୍ୱତ୍ୱ ଆଇନ ୧୯୩୭-୩୮ ରେ ଯେଣ ଓ ପାଣ୍ ଜାରି ଅଛନ୍ତି । ଏଥିରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ ଜମିଦାରଙ୍କର ଉତ୍ପନ୍ନ ଫସଲର ଅର୍ଦ୍ଧାଂଶ ପାଇବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ନଗଦ ଖଜଣା ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ କଟକଣା କରା ଯାଇଅଛି ।]

ସଞ୍ଜାଇ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଂ. ସନ୍ଧ୍ୟା ଦେବୀ)—ସନ୍ଧ୍ୟାଦେବୀ; ଦେବତା ରୂପେ କଳ୍ପିତା ସନ୍ଧ୍ୟା—The evening personified as a Deity. [ଉ—ସନ୍ଧ୍ୟା ଦେବୀ, ସନ୍ଧ୍ୟା ରାଣୀ
Sañjāī **संधया-देवी** ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱରୀ, ସୁରେଶ୍ୱରୀ, ସଞ୍ଜାଇ, ସାରଳା । ଗୀତାମ୍ବର. ନୃସିଂହପୁରାଣ ।] [ଡ—ସଞ୍ଜବତୀ ବସାଇଲ କେଳେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମାନେ ଏହି ଦେବତାଙ୍କ ଡାକନ୍ତି ଓ କୌଣସିଠାରେ ଏ ସ୍ତ୍ରୀଦେବତା 'ଗ୍ରାମ ଦେବତା' ରୂପେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତା ।]

ସଞ୍ଜା କବୁଲିୟ(ଅ)ତ—ଦେ. ବ—ସଞ୍ଜା ଜମି ପାଇଁ ଜମିଦାରଙ୍କ
Sañjā kabuliya(a)ta ପ୍ରଜାଙ୍କ ଲେଖି ଦେବା ଚୁକ୍ତିପତ୍ର—
ସଂଜା କବୁଲିୟତ A written agreement executed
मनखप कबूलियत by a royat in favour of the landlord for payment of rent-in-kind.

ସଞ୍ଜା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ରୟତ ଜମିର ସଞ୍ଜା ଖଜଣା ଦେବା
Sañjā karibā ପାଇଁ ଜମିଦାର ସଙ୍ଗେ (ପ୍ରଜା) ଚୁକ୍ତି କରିବା
ସଂଜା କରା 1. To contract with the landlord
मनखप लिखदेना to pay the estimated rent-in-kind. ୨ । ସଞ୍ଜା ଖଜଣା ଦେବାର ଚୁକ୍ତି କରି ଜମିଦାରଙ୍କଠାରୁ (ପ୍ରଜ) ପଟା ନେବା—2. To take lease of a Sanjā-rent-paying holding. ୩ । ସଞ୍ଜା ଖଜଣା ଦେବାର ସର୍ତ୍ତରେ ଜମିଦାରଙ୍କ ଠାରୁ ରୟତ ଜମି ପଟା ନେଇ ଚାଷ କରିବା; ସଞ୍ଜା ଧରିବା—3. To hold or cultivate a holding on Sañjā-rent. ୪ । ସଞ୍ଜା ଦେଖିବା (ଦେଖ)
4. **Sañjā dekhibā** (See)

ସଞ୍ଜା ଖଜଣା—ଦେ. ବ—ଜମିରେ ଫସଲ ଉତ୍ପାଦନ କରି ରୟତ
Sañjā khajaṇā ଜମିଦାରଙ୍କୁ ନଗଦ ଖଜଣା ନ ଦେଇ
ସଂଜା ଖାଜନା ଜମିଦାରଙ୍କ ସହିତ ପୂର୍ବ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ସର୍ତ୍ତ ଅନୁଯାୟୀ
मनखप ଫସଲର ଯେଉଁ ଅର୍ଦ୍ଧାଂଶ ତାଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତି—Rent-in-kind payable to the landlord by a tenant on the estimated value of a portion (generally half) of the crop.

ସଞ୍ଜା ଚଷିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସଞ୍ଜା ଧରିବା—To hold land on
Sañjā chashibā the Sañjā system.
ସଂଜା ଚାଷ କରା **मनखप जोतना**

ସଞ୍ଜା ଚା(ତା)ଷ—ଦେ. ବ—୧ । ଜମିଦାରଙ୍କ ସଞ୍ଜା ଖଜଣା ଦେବା
Sañjā chā(tā)sha ସର୍ତ୍ତରେ କରାଯିବା କୃଷି—1. Cultiva
ସଂଜା ଚାଷ tion of land on Sañjā rent. ୨ । ସଞ୍ଜା ଜମି
मनखप चास (ଦେଖ)—2. Sañjā jami (See)

ସଞ୍ଜା ଜମି—ଦେ. ବ—ପ୍ରଜା ଯେଉଁ ରୟତ ଜମି ପାଇଁ ଜମିଦାରଙ୍କୁ
Sañjā jami ନଗଦ ଖଜଣା ପରିବର୍ତ୍ତରେ ସଞ୍ଜା ଦିଅନ୍ତି—
ସଂଜା ଜମି A holding for which Sañjā (rent-in-
मनखप जमीन kind) is payable by the cultivator.

ସଞ୍ଜାତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ ।
Sañjāta ଜାତ; ଉତ୍ପନ୍ନ—1. Born; produced. ୨ ।
(ସଞ୍ଜାତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପ୍ରାପ୍ତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Got; attained.

ସଞ୍ଜାତି—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ସ୍ୱଜାତୀୟ; ସଜାତୀୟ)—୧ । ସ୍ୱଜାତୀୟ;
Sañjāta ନିଜ ଜାତୀୟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—1. Belonging to
ସ୍ୱଜାତି one's own caste. ୨ । ସମଜାତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି—
सजाती 2. Belonging to the same caste.

ସଞ୍ଜା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସଞ୍ଜା ଲଗାଇବା; ରୟତ ଜମିକୁ ସଞ୍ଜା
Sañjā debā ଖଜଣାରେ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ବିଲି କରିବା ବା ପଟ୍ଟା
ସଂଜା ଦେଓୟା, ଦେବା—1. To let out a holding to
ସଂଜା ବିଲି କରା a cultivator on Sañjā-rent. ୨ ।
मनखप देना ସଞ୍ଜା ଧାନ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଅଦାୟ ଦେବା—
2. To pay the fixed rent-in-kind to the landlord.

ସଞ୍ଜା ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜମିଦାରଙ୍କଠାରୁ କୌଣସି ଜମିକୁ ସଞ୍ଜା
Sañjā dharibā ଖଜଣା ଦେବାକୁ ଚୁକ୍ତି କରି ଚାଷ କରିବା—
ସଂଜାୟ ଧରା To hold a land on Sañjā rent.
मनखप करना (ସଞ୍ଜାରେ ଧରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଞ୍ଜା ଧାନ—ଦେ. ବ—ସଞ୍ଜା ଖଜଣାରୂପେ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ଦେୟ ଧାନ—
Sañjā dhāna Paddy payable to the landlord,
ସଂଜା ଧାନ by the cultivator as Sañjā or
मनखप धान rent fixed in kind. [ଦ—ଏହିପରି ସଞ୍ଜା ମୁଗ, ସଞ୍ଜା ମାଣ୍ଡିଆ, ସଞ୍ଜା ଚୋଲଥ, ସଞ୍ଜା ବିରି ଆଦି ହୁଏ ।]

ସଞ୍ଜାପ(ବ)—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ସଞ୍ଜାଫ୍)—୧ । ଚୁର୍ଣ୍ଣ, ରେଜେ ଲ
Sañjāpa(ba) ଆଦିର ଧଡ଼ିରେ ସିଲାଇ କରାଯିବା କନାର ସରୁ
ସଞ୍ଜାବ **संजाफ** ବିଟ ବା ଧଡ଼—1. Thin border sewn to a garment or quilt. ୨ । ପୋଷାକ ଉପରେ ଦିଆଯିବା ପତଳା ଲୁଗା; ଅସ୍ତର—
2. Lining put below a dress.

ସଞ୍ଜା ପଟା(ଟ୍ଟା)—ଦେ. ବ—ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ସଞ୍ଜା ଖତରେ ଜମି ବିଲି କରିବା
Sañjā paṭā(ṭṭā) ଉପଲକ୍ଷରେ ଜମିଦାରଙ୍କର ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଲେଖି
ସଂଜା ପଟା ଦେବା ପଟା—A written lease granted
मनखप पटा to a royat on a fixed rent-in-kind by the landlord,

ସଞ୍ଜା ପ୍ରଜା—ଦେ. ବ—ସଞ୍ଜା ରୟତ (ଦେଖ)
Sañjā prajā Sañjā raita (See)

ସଞ୍ଜା ବିଲ—ଦେ. ବ—ସଞ୍ଜା ଜମି (ଦେଖ)—
Sañjā bila Sañjā jami (See)
(ସଞ୍ଜା ଭୂମି, ସଞ୍ଜା ଚୋତ, ସଞ୍ଜା ଖେତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଞ୍ଜା ବିଲି—ଦେ. ବ—ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ରୟତ ଜମି ସଞ୍ଜା ଖତରେ ଲଗାଇବା
Sañjā bili ବା ଦେବା—The leasing out of land
ସଂଜା ବିଲି to a royat on a fixed rent-in-
मनखप लगाव kind.

ସଞ୍ଜା ବିଲ କ ଧ)ରିବା—ଦେ· କ୍ରି—ଜମିକୁ ସଞ୍ଜା ସ୍ଥିତରେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ
Sañjā bila ka(dha)ribā ଜମିଦାରଙ୍କଠାରୁ ନେବା—
ସଂଜାୟ ଜମି ଲଓୟା To take on lease a royati
ମନଖପ ଲେ· land on fixed rent in kind.

ସଞ୍ଜା ଭାଗ—ଦେ· ବ—୧ । ଜମିଦାରଙ୍କ ପ୍ରାପ୍ୟ ସଞ୍ଜାରୂପ ଜମିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ
Sañja bhāga ଶସ୍ୟର ଅଂଶ—1. The portion of
ସଂଜା ଭାଗ the produce of a holding payable
ମନଖପ ହିସ୍ସା to the landlord or rent in kind.
୨ । ସଞ୍ଜା ଖଜଣା ଓ ଧୂଳିଭାଗ ଖଜଣା—2. Fixed
produce rent and half the actual pro-
duce payable as rent.

ସଞ୍ଜା ରଇ(ଏ, ୟ) ତ—ଦେ· ବ—ଜମିଦାରଙ୍କଠାରୁ ସଞ୍ଜା ଖଜଣାରେ
Sañjā rai(e, ya)ta ଜମି ଗ୍ରହଣ କରୁଥିବା ଗୃହୀ—A royat
ସଂଜା ରୟତ or tenant holding land from a
ମନଖପ ରୈୟତ landlord on a stipulated rent in
kind.

ସଞ୍ଜା ରଇ(ଏ, ୟ)ତି—ଦେ· ବିଣ—ସଞ୍ଜା ରୟତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Sañjā rai(e, ya)ti Relating to a tenant paying
ସଂଜା ରାୟତି stipulated rent in kind. ଦେ. ବ—
ମନଖପ ରୈୟତୀ ଜମିକୁ ସଞ୍ଜାରେ ଧରିବାର ରୟତ ସ୍ୱତ୍ୱ—
The right of occupancy accruing to a
tenant holding land on stipulated rent
in kind.

ସଞ୍ଜା ଲଗା(ଗେ)ଇବା—ଦେ· କ୍ରି—ସଞ୍ଜା ବିଲ କରିବା (ଦେଖ)
Sañjā lagā(ge)ibā Sañjā bili karibā (See)
ସଂଜା ବିଲି କରା **ମନଖପ ଲଗାନା**

ସଞ୍ଜିଆ—ଗ୍ରା· ବ (ସ. ସନ୍ଧ୍ୟା)—୧ । ସଞ୍ଜ; ସନ୍ଧ୍ୟା—1. Evening;
Sañjiā ସଂଝ **ସାଁଝ** nightfall.
ସେଂଜତୀ ୨ । ସଞ୍ଜବତୀ; ସଞ୍ଜବାତ; ସନ୍ଧ୍ୟାବାତ—2. Wick
ସାଁଝବତ୍ତି lighted in the house or before a
Deity in the evening.

ସଞ୍ଜିଘୃକ୍ଷୁ—ସ. ବିଣ (ସମ୍+ଗ୍ରହ ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍+ଉ)—
Sañjighṛukshu ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—
(ସଞ୍ଜିଘୃକ୍ଷା—ବ) Desirous of accepting.

ସଞ୍ଜିହୀର୍ଷା—ସ. ବ. (ସମ୍+ହୃ ଧାତୁ ସନନ୍ତ=ଜିହୀର୍ଷ ଧାତୁ=
Sañjihīrshā ସଂହାର କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବା+ଭାବ. ଅ+
ଆ)—ସଂହାର କରିବାର ଇଚ୍ଛା—Desire to slaughter.

ସଞ୍ଜିହୀର୍ଷୁ—ସ. ବିଣ. (ସମ୍+ହୃ ଧାତୁ ସନନ୍ତ=ଜିହୀର୍ଷ ଧାତୁ+
Sañjihīrshu କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—ସଂହାର କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—
Desirous of destroying or killing.

ସଞ୍ଜୀବ—ସ. ବିଣ (ସମ୍+ଜୀବ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପୁନର୍ଜୀବନ-
Sañjiba ଦାନକାରୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Restoring to life.
ସ. ବ. (+ଭାବ. ଅ)—୧ । ପୁନର୍ଜୀବନଦାନ
(ବିଶ୍ୱକୋଷ)—1. Restoration to life. ୨ ।
ନରକ ବିଶେଷ (ବୌଦ୍ଧ ମତେ)—2. Name of a
hell according to the Buddhists.

ସଞ୍ଜୀବକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍+ଜୀବ ଧାତୁ ଣିଚ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Sañjibaka ଜୀବନଦାନକାରୀ; ଯେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବଞ୍ଚାଇ
(ସଞ୍ଜୀବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ପାରେ—Restoring the dead to
(ସଞ୍ଜୀବକା, ସଞ୍ଜୀବିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) life.

ସଞ୍ଜୀବ କରଣୀ—ଦେ. ବ—ସଞ୍ଜୀବନୀ (ଦେଖ)
Sañjiba karaṇī Sañjibanī (See)
[ଉ—ତାଙ୍କ ବି ପ୍ରକାରେ ଥିବ ଜାଣିଲି, ଜଉଁ ସଞ୍ଜୀବ
କରଣୀ ପିଅଇ । କବିସ ଫି. ରତ୍ନସ୍ୱମଞ୍ଜରୀ ।]

ସଞ୍ଜୀବନ—ସ. ବ. (ସମ୍+ଜୀବ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+ଭାବ ଅନ)—
Sañjibana ୧ । ଜିଆଇବା; ଜୀବିତ କରାଇବା—1. Anima-
ting; reviving of life. ୨ । ଜୀବ ଦାନ କରିବା;
ଜୀବନୀ ଶକ୍ତି ଦେବା—2. Infusing vitality. ୩ ।
ସମ୍ୟକ୍ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରାଣ ଧାରଣ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
3. Living excellently. ୪ । ୨୧ ନରକ ମଧ୍ୟରୁ
ଏକତମ (ମନୁ ୪।୮୯)—4. One of the 21 hells
according to Manu. ସ. ବିଣ. ପୁଂ (+କର୍ତ୍ତୃ
ଅକ)—୧ । ଯାହା ଜିଆଏ ବା ଜୀବିତ କରାଏ;
(ସଞ୍ଜୀବନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଜୀବିତକାରୀ—1. Animating; revi-
ving; infusing vitality. ୨ । ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଯାହା;
ପୁଣି ଜିଆଁଏ—2. Restoring life to the
dead; resusciation.

ସଞ୍ଜୀବନୀ—ସ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଞ୍ଜୀବନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
Sañjibani ଜିଆଇବାର ଦ୍ରବ୍ୟ ବା ଔଷଧ—1. Anything
which restores the dead to life. ୨। ଯେଉଁ
ବିଦ୍ୟାବଳରେ ମୃତପ୍ରାଣୀ ବଞ୍ଚି ଉଠେ—2. The art
or lore by which the dead is restored
to life. (ଉ—ସଞ୍ଜୀବନୀ ବିଦ୍ୟାବଳରେ ଶୁଣ ମୃତ,
ଜୀବନ ଦାନ ତାଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତିଟି ପୁଣି । କୃଷ୍ଣସିଂହ· ମହା-
ଭାରତ· ଆଦ ।)

ସଞ୍ଜୀବନୀ ପୁର(ରୀ)—ସଂ· ବ—ଯମପୁର; ଯମାଳୟ—The abode
Sañjibanī pura(rī) of the God of death.
(ଉ—ଶୁଳୀ ଯେ ମହା-ହିଶୂଳ ପ୍ରେରଣ ଛଟକେ, ଦୁର୍ବର୍ଷ
ହିପୁରରଥେ ସଞ୍ଜୀବନୀ ପୁରେ । ଚନ୍ଦ୍ରମଣି. ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ ।)

ସଞ୍ଜୀବନୀ ସୁଧା—ସ. ବ (କର୍ମଧା)—ମଲା ମନୁଷ୍ୟକୁ ଜିଆଁଇ ଦେବା
Sañjibanī sudhā ଅମୃତ—Elixir of life.

ସଞ୍ଜୀବୟିଷୁ—ସ. ବିଣ (ସମ୍+ଜୀବ ଧାତୁ· ଣିଚ୍; ଜୀବ ଧାତୁ+
Sañjibayishu ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ. ସନ୍+ଉ)—ଅନ୍ୟକୁ ଜିଆଇବାକୁ
(ସଞ୍ଜୀବୟିଷା—ବ) ଇଚ୍ଛୁକ—Desirous to restore
another's life.

ସଞ୍ଜୀବିଷୁ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ଜୀବ. ଧାତୁ+ଇଷ୍ଣୁ ପ୍ରତ୍ୟୟ. ସନ୍+ଉ)—Sañjībishu ନିଜେ ଜୀଇଁବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—Desirous to live. (ସଞ୍ଜୀବିଷା—ବି)

ସଞ୍ଜୁଆ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସାନ୍ଧ୍ୟ)—୧ । ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Sañjua 1. Relating to evening. ୨ । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ସେଁଝୋ, ସାଁଝର ଘଟିବା; ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳୀନ—2. Happening at dusk. ଦେ. ବି—ସଞ୍ଜ (ଦେଖ)—Sañja. (See)

ସଞ୍ଜୁ(ଞ୍ଜୋ)ଗ୍(ଟ୍,ତ୍)—ଦେ. ବି (ସଂ. ସଂଯୋଗ)—୧ । ଅୟୋଜନ ବ୍ୟବସ୍ଥା—Sañju(ñjo)g(ṭ,t) 1. Arrangement. ୨ । ସଞ୍ଜୁଗ ଉପକରଣାଦି ପ୍ରସ୍ତୁତ ରଖିବା 2. Collection of materials; keeping the materials ready. ସଞ୍ଜୁଗ ଦେ. ବିଣ (ସଂ.ସମ୍ଭୃତ)—୧ । ଅୟୋଜିତ 1. Arranged. ଉଦ୍‌ଯୋଗକିୟା ହୁଆ ଉଦ୍‌ଯୋଗକିୟା ହୁଆ ed. ୨ । ଉପକରଣାଦି ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିବା—2. With the materials collected and kept ready.

ସଞ୍ଜ୍ୱର—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଜ୍ୱର)—୧ । ଉତ୍ତାପ—1. Great heat. Sañjwara ୨ । ବିଶେଷ ଜ୍ୱର—2. High fever.

ସଞ୍ଜ୍ୱରବାନ୍ } ପୁ. ; ସଞ୍ଜ୍ୱରୀ } ; ସଞ୍ଜ୍ୱରବତୀ } ସ୍ତ୍ରୀ ; ସଞ୍ଜ୍ୱରିଣୀ } ; ବିଣ

ସଞ୍ଜ୍ୟା(ଞ୍ଜ୍ୟା)—ପ୍ରା. ବି (ସଂ. ସନ୍ଧ୍ୟା)—ସଞ୍ଜ (ଦେଖ) Sañjyā(ñjhyā) Sañja. (See)

ସଟ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଅଂଶ କରିବା—1. To divide into parts. ୨ । ଖଣ୍ଡିତ ହେବା—2. To be cut or riven. ୩ । ଅବୟବ ବା ଅଙ୍ଗ ହେବା—3. To be a part or limb of. Saṭ (root)

ସଟ୍‌କଲା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ଭଳପୁର) କ୍ରି. ବିଣ—ଶୀଘ୍ର—Soon. Saṭ-kalā

ସ(ସା)ଟ୍‌କିନା(ନି)—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ହଠାତ୍ ଚଟ ସଟ୍‌କରେ, ସଟାନ୍ ଉତ୍ପାଦନପୂର୍ବକ—Sa(sā)ṭ-kinā(ni) 1. Suddenly, by emitting a cracking sound. ୨ । ସଟସେ ହଠାତ୍—2. Suddenly. ୩ । ଚଞ୍ଚଳ—3. Shortly; soon. (ଷଟ୍‌ଦ[ଧ]ସ୍, ସଟ୍ କର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଟ୍‌ଚାଲିଶ(ଶି)—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ସତଚାଳିଶ (ଦେଖ) Saṭ-chālisa(si) Satachālisa. (See)

ସଟ୍‌ତିରିଶ(ଶି)—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ସଇଁତିରିଶ (ଦେଖ) Saṭ-tirisa(si) Saiñtrisa. (See)

ସଟ(ଟା)—ସଂ. ବି (ସଟ୍ ଧାତୁ=ଅବସ୍ଥାନ ହେବା+କ୍ୱିପ୍. ଅ,ଆ)—Saṭa(ṭā) ୧ । ସିଂହ ଓ ଅଶ୍ୱାଦିଙ୍କ ଗଳା ଉପରର କେଶର—1. The manes on the neck of lion or horse. ୨ । ଋଷିଙ୍କ ଜଟା—2. Matted hair of sages. ୩ । ବରଗଛର ଓହୋଳ—3. The aerial roots of banian tree. ୪ । ଶିଖା—4. Flame. ୫ । ଚୂଳ; ଶିଖା—5. Crest; a tuft of hair on the crown. ୬ । ପର୍ବତ ଶୃଙ୍ଗ—6. Mountain-peak. ୭ । ଶିଖା; ବ୍ରହ୍ମଚାରୀମାନେ ବା ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ରଖିଥିବା ଚୂଟି ବା ଚୂରତ—7. Pigtail grown on the head.

ସଟର୍‌ସେଁ—ଦେ. ବି (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—ଡୋର ବନ୍ଧାଯାଇ ସେଁ ସେଁ ଶବ୍ଦ କରୁଥିବା କାଠର ଏକପ୍ରକାର କଳ ବା ଖେଳନା—Saṭar-señ A wooden contrivance or plaything tied with a string and producing a simmering sound.

ସଟରା—ଦେ. ବି—ପୁରୀର ସାଇଯାତ୍ରରେ ଏରା ପକ୍ଷୀର ପକ୍ଷ ଓ ମାଳ ପିନ୍ଧି ନାଗାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବାହାରିବା ସନ୍ନ୍ୟାସୀ-ମାନଙ୍କ ସହଚର ନାଚକ-ଟଣ୍ଡୀବେଶଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—Saṭarā ସଙ୍ ଜୋଗିରା, ସରରା A person wearing the feather of the Era bird and beads and accompanying the Nāgās in the pantomines (sājāta) of Puri town. [ଦ୍ର—ଏମାନେ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାରେ ଗୀତ ଗାଆନ୍ତି । ବିହାର ଅଞ୍ଚଳରେ ଦୋଳଯାତ୍ରା ସମୟରେ ଏହିପରି ବେଶଧାରଣ କରି ଯାତ୍ରାରେ ବାହାରି ଗୀତ ବୋଲିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ 'ସରେ' ବା 'ଯୋଟିବ' କହନ୍ତି ।]

ସଟାଙ୍କ—ସଂ. ବି (ସଟ, ସଟା=କେଶର ଅଟେ ଅଙ୍କ = ଚିହ୍ନ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ସିଂହ; କେଶରୀ—Saṭāṅka Lion.

ସଟାଙ୍କ(ଙ୍ଗ)କିନା(ରି)—ଦେ.କ୍ରି. ବିଣ(ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧। ହଠାତ୍—Saṭāṅk(ṅg)kinā(ri) 1. Suddenly; abruptly. (ସଟାଂକିନା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସିଧା ଦୋଇ ଲମ୍ବାଭାବରେ—ସଟାନ୍ ସଟସେ 2. In straight and long manner; straightaway; straightforwardly

ସଟାଟୋପ୍—ଦେ. ବି—ପଟାଟୋପ୍ (ଦେଖ) Saṭaṭop Paṭāṭop (See).

ସଟାବଟା—ଦେ. ବିଣ—ଅସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ବା ଯେନତେନ ପ୍ରକାରେ କରାଯାଇଥିବା (କର୍ମ)—(act) Done clumsily anyhow. ଦେ. ବି—ଭଣ୍ଡାଇଣ୍ଡି—Inveigling. Saṭābaṭā

ସଟାମ—ପ୍ରାଦେ (ଲରଅ) ବି—ସ୍ୱଅଶ୍ୱ ଗାଡ଼ି—An office jaun (carriage). Saṭām

ସଟାଲ—ସଂ. ବି (ସଟା+ବିଶିଷ୍ଟାର୍ଥେ ଅଲ)—ସିଂହ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Saṭāla Lion.

ସଟି(ଟି)—ସଂ. ବି—ଶଟୀ (ଦେଖ)—Saṭi(ṭi) Saṭī (See). (ଷଟିକା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଠୀକ—ସଂ. ବି (ସ=ସହ+ଟୀକା; ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଟୀକାଯୁକ୍ତ—1. Annotated. ୨ । ମନ୍ତବ୍ୟଯୁକ୍ତ—2. Joined with or furnished with remarks or notes.
Saṭīka

ସଟେନ୍—ପ୍ରାଦେ (ଇରଅ) ବି—ଖାଇଁ ଖାଇଁ କାଶିବା—
Saṭen Coughing during meal.

ସଟ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ବଧକରିବା—1. To kill. ୨ । ହିଂସାକରିବା 2. To injure.
Saṭṭ(root)

ସଟ୍ଟକ—ସଂ. ବି (ସଟ୍ ଧାତୁ=ଗଣ୍ଡିତକରିବା+କର୍ମ.ଟକ)—ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ ନାଟକବିଶେଷ—A sort of drama in 'Prākṛuta' or ancient vulgar language of India [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପ୍ରବେଶକ ଓ ବିଷ୍କମ୍ଭକ ନ ଥାଏ ଓ କେହି ପ୍ରାକୃତ ଶବ୍ଦ ଥାଏ । ଏଥିରେ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ଅଦ୍ଭୁତ ରସ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୁଏ । ଏଥିର ଅଙ୍କମାନ ଯବନିକା ନାମରେ ଖ୍ୟାତ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]
Saṭṭaka

ସଟ୍ଟା—ଦେ. ବି—ଅଗଭୁରି ସଉଦା କରିବାରୁ ଜୁଆଖେଳ—
Saṭṭā (ସଟ୍ଟା) Speculation on advance contract.

ସଠ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—ଠକିବା—
Saṭh(root) To cheat; to deceive.

ସଠ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଶଠ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Saṭha (etc) Śaṭha etc. (See)

ସଠା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବି—୧ । ଶଠା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Saṭhā (etc) 1. Shaṭha etc. (See) ୨ । ଶଠା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—2. Śaṭhā etc. (See)

ସଠା(ଠେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଭଣ୍ଡ ଇବା—
Saṭhā(ṭhe)ibā To inveigle.

ସଠାସଏ(ହେ)—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ଏକଶତ ଷାଠିଏ—
Saṭhāsae(he) One hundred and sixty.

ସଠାସଠି—ଦେ. ବି—ଭଣ୍ଡାଇଣ୍ଡି; ଭଣ୍ଡାଇବା କର୍ମ—
Saṭhāsaṭhi Inveigling.

ସଠିକ—ଦେ. ବିଣ—୧ । (ସଂ. ସଟୀକ)—ସଟୀକ (ଦେଖ)—
Saṭhika 1. Saṭīka (See). ୨ । (ସଂ. ସଠୀକ ସ୍ଥଗ୍ ଧାତୁଜ ଦେଶଜ 'ଠିକ୍'; ଦେର ଅଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରୟୋଗ)—ଠିକ୍; ସୁନିଶ୍ଚିତ—
Saṭhika (ବେଠିକ୍—ବିପରୀତ)?.Certain ୩ । ଅଭ୍ରାନ୍ତ—3. Correct. [ଦ୍ର—ଅନେକ ଶବ୍ଦକୋଷ ଓଡ଼ିଆ ଲେଖକଙ୍କ ଲେଖାରେ ଏ ଅଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରୟୋଗ ବହୁଶଃ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ ।]

ସଠିକ ଖବର(ସମ୍ବାଦ)—ଦେ. ବି. (ଠିକ୍ ଖବରର ଅଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରୟୋଗ)-
Saṭhika khabara(sambāda) ୧ । ସତ୍ୟମୂଳକ ସମ୍ବାଦ-
ସଠୀକ ଖବର ଠିକ ଖବର 1. Correct or true news. ୨ । ସବିଶେଷ ବୃତ୍ତାନ୍ତ—2. Detailed news.

ସଠୀ—ସଂ. ବି—ଶଠୀ (ଦେଖ)—
Saṭhī Saṭī (See).
ଦେ. ବି—ଷଠୀ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—Shaṭhī etc. (See)

ସଡ଼୍‌କିନା(ନି)—ଦେ. ଅ—ସଟ୍‌କିନା (ଦେଖ)—Saṭ-kinā (See)
Sarḍ-kinā(ni) [ଦ୍ର—ବ୍ୟବହାରରେ ସଟ୍ ଓ ସଡ଼୍ ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ସଡ଼ାକ୍‌କିନା(ନି), ସଡ଼ାଟ୍‌କିନା(ନି), ସଡ଼ାକ୍, ସଡ଼୍‌ସଡ଼୍ } —ଅନ୍ୟରୂପ ସାମାନ୍ୟ ପାଥକ୍ୟ ଅଛି । ବୋତଲରେ ଖୁବ କସି ହୋଇ ବସିଥିବା ଟିପିଟି ସଟ୍‌କିନ ବାହାରେ; କିନ୍ତୁ ଢୁଙ୍ଗୁଳା ଟିପିଟି ସଡ଼୍‌କିନ ବାହାରେ ।]

ସଡ଼୍‌କି-ପଲମ—ପ୍ରାଦେ (ଯାଜପୁର) ବି—ଚକ୍ଳପିଠା ଓ ରୁଟି ଆଦି କରିବାପାଇଁ ମାଟିର ଚଟକା ଢେଲେଣି—
Sarḍ-ki palama Flat earthen frying pan used in preparing pancake or chakuli and bread roll.

ସଡ଼ (ଢ଼) ଇତ୍ୟାଦି—ଦେ. ବିଣ—ଶଡ଼(ଢ) ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)—
Sarḍa(rḍha)etc Śarḍa(rḍha) etc (See).

ସଡ଼ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ ବି ଓ ବିଣ—ଷଡ଼ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sarḍa (etc) Sharḍa etc. (See)

ସଡ଼କ—ଦେ. ବି (ସଂ. ସରକ; ସରଣୀ)—୧ । ରାଜଦାଣ୍ଡ—
Sarḍaka 1. Highway. ୨ । ରାସ୍ତା—
ସଡ଼କ ରାସ୍ତା ସଡ଼ୁକ 2. Road. ୩ । ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା ବା ନିର୍ମିତ ରାସ୍ତା—3. A constructed road. [ଦ୍ର—ଏ ଶବ୍ଦର ପୂର୍ବେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇ ଯେଉଁ ସବୁ ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ସେହିସବୁ ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ମାନଙ୍କପାଇଁ ରାସ୍ତା ତଳେ ଦେଖ ।]

ସଡ଼କ ଦାଣ୍ଡ(ଣ୍ଡି)—ଦେ. ବି (ଏକାର୍ଥକ ସହଚର)—୧ । ଲମ୍ବା ସଡ଼କ-
Sarḍaka dāṇḍa(ṇḍi) 1. A long road.
(ସଡ଼କ ରାସ୍ତା—ଅନରୂପ) ୨ । ସଡ଼କ; ରାଜଦାଣ୍ଡ—
2. A road; highway.

ସଡ଼କା(ଙ୍ଗ,ଙ୍ଗା)—ଦେ. ବିଣ. ଓ ବି—ଶଡ଼କା (ଙ୍ଗ,ଙ୍ଗା) (ଦେଖ)—
Sarḍakā(ṅga,ṅgā) Śarḍakā (ṅga, ṅgā) (See)

ସଡ଼ ଦି(ଦେ)ବାଲ(ଲି)—ଦେଦେ. ବି (ଫା. ସର୍‌ଦ୍ଦବାଲ୍)—
Sarḍa di(de)bāla(li) ସଡ଼୍ ଦିଉଅଲ (ଦେଖ)
(ସଡ଼ ଦେଉଅଲ[ଲି]—ଅନ୍ୟରୂପ) Sar-diuāla (See)

ସଡ଼ପ—ଦେ. ବି—୧ । (ସଂ. ସରକ) ସଡ଼କ—1. Road. ୨ । ସଂ. ଛତ୍ରାଫଳ=ତାଳଗଛ) ସାଗୁ ବା ଗୁଆଗଛ ସମ୍ପ, ଗୋଳସାଗୁ ଜାତୀୟ ଏକପ୍ରକାର ଗଛ—2. A sort of palm tree;Uaryota Curens. [ଦ୍ର—ଏହା ଗୁଆ ଗଛ ଶ୍ରେଣୀର; କିନ୍ତୁ ଏଥିର କାଣ୍ଡ ନ ଭୁଆ ଗଛ ପରି ମୋଟା । ଏଥିର ଶାଖା ମଝିରେ ଖଳୁ ବୋଳ ପରି ବିଦା ବୋଳମାନ ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ପେଣ୍ଡା ପେଣ୍ଡା ହୋଇ ଫଳେ ଓ ଏହି ଗଛର ଦେହରୁ ବର୍ଷକୁ ବର୍ଷ ଗୁଆ ଖୋଳିଆ ଭଳି ଶୁଖିଲା ବାହୁଙ୍ଗା ଝଡ଼େ । ଏଥିର ଫଳ
ମାଡ଼

ଓ ମଞ୍ଜି ଏକ । ଫଳ ଶୁଖିଗଲେ କଳା ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ଜାତୀୟ ଗୁଆଗଛରେ କାଟିଲେ ତହିଁର କଣ୍ଟି ଓ ସ୍ୱାଦ ଅବିକଳ ଗୁଆ ପରି ଲାଗେ । ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖା ଯାଇଅଛି ଯେ,ଉକ୍ତ ଗୁଆକୁ କାଟି ପାନ ସଙ୍ଗେ ସାଧାରଣ ଗୁଆ ପରି ଖିଆ ଯାଇ ପାରେ । ଏହା ଏ ଦେଶର ଗଛ ନୁହେ; କିନ୍ତୁ ଗୋଲ ସମ୍ପାଦନ ପାଇଁ ସଉଖ ଓ ବଡ଼-ଲୋକମାନେ ଏ ଗଛକୁ ଆଣି ବଗିଚାରେ ଓ ବାଟର ଦୁଇ ପାଖରେ ଲଗାନ୍ତି । ଏ ଗଛଗୁଡ଼ିକ ବଡ଼ ହୋଇଗଲେ ମନୋରମ ଦେଖାଯାଏ । ଏହା ଅବିକଳ ସାଗୁ ଗଛ ପରି ଓ ସାଗୁ ଗଛର ଅନ୍ତରୁ ଯେଉଁ ପରି ସାଗୁଦାନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ, ଏହାର ଅନ୍ତରୁ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଏକପ୍ରକାର ଦାନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ ।

ଆସାମରେ ଏହିପ୍ରକାର ଗଛକୁ 'ସରଳ' ବୋଲି କହନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶା ସଡ଼ଜାତର ଜଙ୍ଗଲରେ ଅନେକ ସଉପ ଗଛ ଦେଖାଯାଏ । ଗରିବ ଲୋକେ ଏହାର ମଞ୍ଜିରୁ ଖାଦ୍ୟ (ଅଟା) ବାହାର କରି ପିଠା ଓ ଖିରି କରି ଖାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହା ସାଗୁ ପରି ଲଘୁପାକ ନ ହୋଇ ଗୁରୁପାକ ଅଟେ ।]

ସଡ଼ପ କୋଲି(ଗୁଆ)—ଦେ. ବ—ସଡ଼ପ ଗଛରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ କଳା କଳା ଫଳ—Nut-like fruit of the Sardapa tree. (ସଡ଼ପ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ)

Sardapa koli(guā)
ସଲପକୁଳ ସୁପାରିକୁଳ
ମାଡ଼କାଫଳ

ସଡ଼ସଡ଼ – ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) — ୧ । ପାଣିଆ ଖାଦ୍ୟକୁ କିମ୍ବା ଜଳମିଶ୍ରିତ ଖାଦ୍ୟ (ଯଥା ଭାତ, ପଖାଳ ଭାତ) ଖାଇ ସପାସପ ସଡ଼ସଡ଼ ଦାଣ୍ଡର ଖାଇବାର ଶବ୍ଦ—1. The chuckling sound produced by eating watery food. ୨ । (ସଂ. ସଟ୍ ଧାତୁ= ଭେଦ କରିବା, ଅବସନ୍ନ ହେବା) ବ୍ରଣ ହେବା ସ୍ଥାନରେ (ଦେହ ଫୋଡ଼ି ହେବା ବା ଫାଟି ପଡ଼ିବା ପରି) ବେଦନାର ଅନୁଭୂତି; ସର୍‌ସର୍—2. An uneasy and aching sensation felt at the part of the limb where there is a big sore or boil or ulcer. ୩ । ପୂର୍ବେ ଅନୁଭବ ବା ଉପଭୋଗ କରିଥିବା ସୁଖପ୍ରଦ ବସ୍ତୁକୁ ଦେଖିଲେ ପୁଣି ତାହା ଭୋଗ କରିବାର ଲାଳସା ବା ମନର ଗଲ୍ ବା କଣ୍ଡୁ—3. A hankering after or itching for a thing which has once been enjoyed with pleasure; mental itching. ୪ । ସଡ଼ସଡ଼ ସଡ଼ସଡ଼ ନଳଅଦ୍ଧମଧ୍ୟରେ ନାଡ଼ିଆ ବା ଦୁର୍ବଳା ଜିନିଷ ଦୁର୍ବଳା ହୋଇ ଯିବା ଅଥବା କରିବାର ଅବସ୍ଥା—4 The state of a loose or slimy thing passing up and down a hole. ୫ । ସଲସଲ; ଗଲଗଲ; ଦେହରେ କୌଣସି ହାଲୁକା ବସ୍ତୁ ଚୁଲିବା ବେଳର ଅନୁଭୂତି; ଗଲ୍—5. A creeping sensation felt in the body when a light thing passes over the skin. ୨ । ଚୁଲୁଚୁଲୁ ଅନୁଭୂତି; ସଲ୍‌ସଲ୍—6. Tickling or tingling sensation in the body. ୨ । ସର୍‌ସର୍ (ଦେଶ)—7. Sar-sar (See)

ସଡ଼ସଡ଼ ହେବା
ସଡ଼ସଡ଼କରା
ଚଟ୍‌ପଟ୍
ସଡ଼ସଡ଼
ସରସର

ସଡ଼ସଡ଼ ହେବା—ଦେ.କ—(ଘାଆ ବା ବଥ) ଅତିଶୟ ବଥାଇବାଦ୍ୱାରା ସଡ଼ସଡ଼କରା ଚଟ୍‌ଚଟାନା ବେଦନା ହେବା—To ache with pain (said of a sore or boil).

Sarda sarda hebā

ସଡ଼ସଡ଼—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଜଳଯୁକ୍ତ—1. Watery ୨ । ଢୁଳୁଳା—2. Slack. ୩ । ନାଡ଼ିଆ—3. Slippery; ସେଁତସେତେ ଗୀଳା slimy. ୪ । ନରମ—4. Soft. ୫ । ଢିଲା ଢିଲା ଗାରସ; ଶୁଷ୍କ—5. Dry. ୬ । ଚଟ୍‌ଚଟିଆ—ଲାଳାମୟ ଲାରବାଳା 6. Clayey; muddy. ନରମ କୋମଳ ନୀରସ ନୀରସ ଭାଟିଭେଟେ, ଭଡ଼ଭଡ଼େ କୀଚଡ଼ବାଳା (ସଡ଼ସଡ଼ିଆ—ଅନ୍ୟ ବିଣ ରୂପ)

Sardasardi

ସଡ଼ା(ଡ଼ା) (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବିଣ—ଶଡ଼ା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Sardā(rdhā) (etc) Śardā etc. (See)

ସଡ଼ା(ଢ଼ା, ଡ଼େ, ଢ଼େ)ଇ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଶଢ଼ାଇ ଇତ୍ୟାଦି Sardā (rdhā, rde, rdhe)i (etc) (ଦେଖ)—Śardhāi etc. (See)

ସଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ—ଶଢ଼ାଇବା (ଦେଖ) Sarda(rde)ibā Śardāibā (See)

ସ: ଡି: ଓ:—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଏସ୍. ଡି. ଓ. ର ସାଙ୍କେତିକ)—ସବ୍‌ଡିଭିଜନାଲ୍ ଅଫିସର୍‌ର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଆକାର—S. D. O; Sub-divisional Officer. ଏସ. ଡି. ଓ.

Sa: di: o:

ସଡ଼(ଢ଼ି)ଙ୍ଗ(ଙ୍ଗା, ଙ୍ଗି)—ଦେ. ବ—ଶଢ଼ଙ୍ଗ(ଙ୍ଗା) (ଦେଖ) Sardi(rdhi)ṅga(ṅgā, ṅgi) Śardiṅga(ṅgā) (See)

ସ: ଡି: ମ:—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ଏସ୍. ଡି. ଏମ୍‌ର ସାଙ୍କେତିକ)—ସବ୍‌ଡିଭିଜନାଲ୍ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍‌ର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଆକାର—Abbreviation for Sub-divisional Magistrate. ଏସ. ଡି. ଏମ୍

Sa: di: mā:

ସଡ଼(ଢ଼ି)ବା—ଦେ. କ—୧ । ଶଢ଼ିବା (ଦେଖ)—1. Śardibā Sardi(rdhi)bā (See). ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ନିଜର ପୁରୁଷାର୍ଥକୁ ବା କର୍ମଠ ପଣକୁ କାମରେ ନ ଲଗାଇ ଅଳସ୍ୟରେ ବା ଜନାକୀର୍ଣ୍ଣରେ ରହି ସାଧାରଣକୁ ବୃଥା ନଷ୍ଟ କରିବା—(figurative) To rot; to while away one's time without doing work; to idle away one's life by keeping onesel away from public field of action. f

[ଉ—ଘରର ବୋଉଣେ ନ ସଡ଼ ଗୋ ! ଅଫି ନାସ୍ତିକର ଚରିତ ଚଢ଼ିଣ ନିଜ ଜୀବନକୁ ଗଢ ଗୋ । ବାଳକୃଷ୍ଣ ଫୁଲ ବଉଲବେଣୀ ।]

ସଡ଼ୁ(ଡ଼ୁ)—ଦେ. ବ [ସଂ ସବୋଢ଼ା (ସ=ସମାନ+ବୋଢ଼ା= Sardu(rdhu) ବିବାହକର୍ତ୍ତା); ଅଥବା ଶ୍ୟାଳୀବୋଢ଼ୁ (ଶ୍ୟାଳୀ ଭାସ(ୟ)ରାଭାଇ =ଶାଳୀ+ବୋଢ଼ୁ=ବିବାହକର୍ତ୍ତା [Beames]

ସାଢ଼ୁ —(ପୁରୁଷ ପକ୍ଷରେ) ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଭଉଣୀଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ— One's wife's sister's husband.

[ଉ—ପୁରୁଷ ପକ୍ଷରେ ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଭଉଣୀ (ପୁରୁଷର ଶାଳୀ ବା ଦେଢ଼ଶାଶୁ)ଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଭଲ୍ଲ ପୁରୁଷର 'ସଢ଼ୁ' ଅଟନ୍ତି ।

ସ୍ତ୍ରୀ ପକ୍ଷରେ ନିଜ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଭଉଣୀ (ନଣନ)ଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି 'ନଣନେଇ' ଅଟନ୍ତି ।

ବଡ଼ ସଢ଼ୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଅପଣାର 'ଦେଢ଼ଶାଶୁ' ଓ ସାନ ସଢ଼ୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଅପଣାର 'ଶାଳୀ' ଅଟନ୍ତି ।]

ସଣ—ସଂ. ବ ('ଶଣ' ଶବ୍ଦର ବିକଳ୍ପ ରୂପ; ରାସ୍ନୁଲୁଟ କୃତ ଅମର ଟୀକା)—ଶଣ (ଦେଖ)— Sana (See)

Sana

ସଣ ପଟ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶଣ+ପାଟ)—ଶଣପଟ; ଶଣ—

Sana pata Flex of Sana hemp; hemp; hempen fibres.

ଶଣ୍ ସନପଟୁଆ

ସଣ ଭ(ସ)ଣ—ଦେ. ଅ (ସଂ. ସ୍ୱନ୍ ଧାତୁ=ଶବ୍ଦ କରିବା)—

Sana bha(sa)na ୧ । (ଧ୍ୱନ୍ୟର୍ଥକ) ସାଲ୍ ସାଲ୍; ରଣଭଣ;

ଶଣ ଶଣ୍, ଭ୍ୟାଣ୍ ଭ୍ୟାଣ୍ ଖାଦ୍ୟାଦିକୁ ମାଛି ଗୁଡ଼ାଏ ବା କୀଟମାନେ

ମନମନ ବେଢ଼ିବା ଅବସ୍ଥା; ଘାଆରେ କୃମି ବେଢ଼ିବା ଅବସ୍ଥା; ମୁଣ୍ଡରେ ଉକୁଣି ସାଲ୍ ସାଲ୍ ହେବା ଅବସ୍ଥା— 1. The state of (food etc) being infested with fleas, maggots etc. ୨ । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ପଙ୍କ ବା ବିଷ୍ଠା ଆଦି ପୂରିବା ଅବସ୍ଥା— 2. The state of a place being strewn with mud, nightsoil or filth. ୩ । ପଚା ଜିନିଷ ଓ ମଇଳା ଆଦି ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେବା ଯୋଗୁଁ କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ବା ସ୍ଥାନ ଗନ୍ଧାଇବା ଅବସ୍ଥା— 3. The state of a place being full of putrid and foul smell. [ଉ—ରଜା ପୁଅ ଯାଇ ମୁଖା ମାଟି ରଣଭଣ, ବିଲେଇ ଗୁହ ସଣସଣ, ଗୋଟାଏ ଘରେ କବାଟ ବିଳ ମୁଢ଼ିଁ ମାଡ଼ ଶୋଇଲା—ଭାହାଣୀ] ଦେ. ବିଣ—

[ସଣ ଭ(ସ)ଣିଆ—ଅନ୍ୟ ବିଣ ରୂପ] ୧ । ମଛିକା, ବିଷ୍ଠା,କୀଟ, ମଇଳା

ଶଣ୍ ଶଣେ ଆଦି ଦ୍ୱାରା ପୂର୍ଣ୍ଣ (ସ୍ଥାନ)—1. (a place) Full of filth, maggots, nightsoil etc.; Filthy (place). ୨ । ପୂତି ଗନ୍ଧମୟ ସ୍ଥାନ— 2. (place) Full of putrid and foul smell.

ସଣର୍ ମଣର୍—ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବିଣ—ସାଲ୍ ସାଲ୍ (ଦେଖ)

Sanar manar Sālu sālu (See)

ସଣ ସୂତ୍ର—ସଂ. ବ—ଶଣ ସୂତ୍ର (ଦେଖ)

Sana sūtra Śaṇa sūtra (See)

ସଣ୍ଟା—ଦେ. ବ—ସାଣ୍ଟିବା କର୍ମ; ସାଣ୍ଟିବା (ଦେଖ)

Santā The act of Sāṇṭibā (See)

ଫେନି ଦେଓୟା, ଘୁଁଟେ ଦେଓୟା ଦେ. ବିଣ—ଘେଣ୍ଟା ହୋଇଥିବା—

ଘୋଟା ହୁଆ Mixed up thoroughly.

ସଣ୍ଟା(ଣ୍ଟେ)ଇବା—ଦେ. କି—୧ । ଶଣ୍ଡାଇବା (ଦେଖ)—

Santā(nte)ibā 1. Śaṇḍāibā (See) ୨ । ସାଣ୍ଟିବା (ଦେଖ)—2. Sāṇṭibā (See) ୩ । ସାଣ୍ଟିବାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ—3. Causative of Sāṇṭibā (See)

ସଣ୍ଠ—ପ୍ରାଦେ. (ଅଠମଲ୍ଲିକ) ବିଣ—କୃପଣ—

Santha Niggardly.

ସଣ୍ଠଣ(ଣା)—ଦେ. ବ (ସଂ. ସଂସ୍ଥାନ)—୧ । ଉତ୍ତମ ଚାଲଚଳଣ—

Santhana(nā) 1. Good conduct or deportment.

(ସଣ୍ଠଣା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ମର୍ଯ୍ୟାଦା—2. Respect; etiquette. ୩ । ସୁସଜ୍ଜିତ ଅବସ୍ଥା—3. Well-arranged condition. ୪ । ସୁବ୍ୟବସ୍ଥିତ ଅବସ୍ଥା— 4. Well regulated or equipped condition. ୫ । ପରିପାଟୀ; ପାରିପାଟ୍ୟ—5. The condition of being methodical. ୬ । ସୂକ୍ଷ୍ମକଳା— 6. Fine arts. ୭ । କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ—7. Fine work. ୮ । କଳାବିଦ୍ୟା-ସାଧନଜନିତ କର୍ମ (ଯଥା—ଚିତ୍ର ଅଙ୍କିବା, ମୂରୁଜ ଦେବା ଇତ୍ୟାଦି)—8. Acts done as a result of one's proficiency in fine arts (e.g. painting, drawing).

ସାଜାନ ଗୁଛାନ

ସୁଚାଲୀବାଳା

[ଅସଣ୍ଠଣ(ଣା), ଅସଣ୍ଠଣା—ବିପରୀତ]

ଦେ. ବିଣ—୧ । ସୁବ୍ୟବସ୍ଥିତ—1. Orderly; methodical; properly arranged. ୨ । ସୁନ୍ଦର— 2. Elegant. ୩ । ମର୍ଯ୍ୟାଦାଯୁକ୍ତ—3. Respectable. ୪ । ଭଦ୍ର ସମାଜୋଚିତ ମର୍ଯ୍ୟାଦା-ସମ୍ପନ୍ନ—4. Well-behaved; conforming to the etiquette of polished society. ୫ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ପରିପାଟୀରୂପେ ବେଶ ଆଦି ପିନ୍ଧେ ବା ବସେ— 5. One who is elegant in the mode of dressing or sitting.

(ଣ୍ଠଣୀ, ସଣ୍ଠଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଣ୍ଡ—ସଂ. ବ (ସ୍ୱନ୍ ଧାତୁ=ସେବା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଡ଼ ଶଣ୍ଡ ଓ ଷଣ୍ଡର ବିକଳ୍ପରୂପ— ଅମର ଟୀକା)—ଶଣ୍ଡ (ଦେଖ)

Sanda Śaṇḍa (See)

ସଣ୍ଡା(ଣ୍ଡେ)ଇବା—ଦେ. କି—ସଜାଇବା (ଦେଖ)

Sandā(nde)ibā Sandhāibā (See)

ସଣ୍ଡାଶ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ସଣ୍ଡାଶ୍)—ପକ୍କା ଏକମହଲା ପାଇ-

Sandās ଖାନା—A pucca ground-privy. [ଉ—

ସାଁଡ଼ାଶି ଏଥିରେ ମନୁଷ୍ୟ ଛାଡ଼ା ଫେର ବସିବା ବେଳେ ଦୁଇ

ସଂଡାସ ଗୋଡ଼ ରଖିବା ସ୍ଥାନରେ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ଇଟା ବା ପଥର ପଡ଼ି ତହିଁର ତଳେ ଚୂନକାମ ବା ପକ୍କା କରା ଯାଇଥାଏ ।]

ସଣ୍ଡାଶି—ଦେ. ବ (ସଂ. ସଣ୍ଡିଶ; ସନ୍ଦଂଶ)—ସଣ୍ଡୁଆଶି (ଦେଖ)
Sanḍāśi ସଁଡ଼ାଶି Sanḍuāśi (See)

ସଣ୍ଡିଶ—ସଂ. ବ—ସନ୍ଦଂଶ; ସଣ୍ଡୁଆଶି—
Sanḍiśa Pincers, pair of tongs.

ସଣ୍ଡୀନ—ସଂ. ବ (ସମ୍=ସଙ୍ଗତ+ଡୀ ଧାତୁ=ଉଡ଼ିବା+ଭାବ.ତ)—
Sanḍīna ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ଉଡ଼ିବାର ପ୍ରକାରବିଶେଷ; ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ଉଡ଼ି କରି ବୃକ୍ଷାଦିରେ ପତନ—A kind of bird's flight consisting of alighting on trees. [ଦ୍ର—ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ବସିବା ସ୍ଥାନରୁ ଉଡ଼ିବାକୁ ଉଦ୍ୟମର ନାମ ଡୀନ, ପ୍ରଥମେ ଉଡ଼ିବା କ୍ରିୟାର ନାମ 'ପ୍ରଡୀନ', ଆକାଶକୁ ଉଠିବା କ୍ରିୟାର ନାମ 'ଉଡ୍ଡୀନ' ଓ ଉଡ଼ି କରି ବୃକ୍ଷାଦିରେ ପତନ କ୍ରିୟାର ନାମ 'ସଣ୍ଡୀନ'—ଶବ୍ଦକୋଷ. ଭରତ ।] ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଶୂନ୍ୟରୁ ବୃକ୍ଷାଦିରେ ବସିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଉଡ଼ୁଥିବା (ପକ୍ଷୀ)—(bird) Flying from one place to a tree.

ସଣ୍ଡୁଆଶି—ଦେ, ବ (ସଂ. ସନ୍ଦଂଶ; ସଣ୍ଡିଶ)—ବଣିଆ ଓ କମାର-
Sanḍuāśi ମାନଙ୍କର ଦ୍ୱିବାହୁକ ଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ (ଯାହାଦ୍ୱାରା; ସଁଡ଼ାଶି କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ପାଟିରେ କାମୁଡ଼ିଲା ପରି ଧରିପାଇ
ସଁଡ଼ସୀ ପାରେ)—A pair of pincers or tongs; pincers. [ଦ୍ର—ଚମ୍ବୁଟାର ଅଣ୍ଟା ଦୁଇଟି ସିଧା; ମାତ୍ର ସଣ୍ଡୁଆଶିର ଅଣ୍ଟା ବଙ୍କା ।]

ସଣ୍ଡୁଆସ—ପ୍ରାଦେ. (ଉତ୍କଳ ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ଗୁଳ ଘରରେ ଦିଆ ।
Sanḍuāsa ଯିବା ବଡ଼ା ବାଡ଼ର କାମଡ଼ା—The pairs of split bamboos which keep the sloping rafters of a thatched roof in position,

ସଣ୍ଡେ—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ସନ୍‌ଡେ)—ରବିବାର—
Sanḍe ସଣ୍ଡେ ସଁଡ଼େ Sunday.

ସଣ୍ଡେ ଇସ୍କୁଲ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ. ସନ୍‌ଡେ ସ୍କୁଲ୍)—ପାଦ୍ରୀମାନଙ୍କ
Sanḍe iskul ଦ୍ୱାରା ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ଶିକ୍ଷାର୍ଥ ସ୍ଥାପିତ ରବିବାରଅ
ସଣ୍ଡେ ସ୍କୁଲ ସଁଡ଼େ ସ୍କୁଲ ବିଦ୍ୟାଳୟ—Sunday school.
(ସଣ୍ଡେ ସ୍କୁଲ୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଣ୍ଢିଆ—ଦେ. ବ (ସଂ. ସନ୍ଧି କାଳକ)—ଶଗଡ଼ ଚକର ପହିରେ
Sanḍhiā ଥିବା ପୁଟିଖଣ୍ଡମାନଙ୍କୁ ପରସ୍ପର ସହିତ ଯୋଡ଼ି ଖୋଇ ପ୍ୟାନା ଲୌହ ଦୁଡ଼ିଭାବରେ ସଲଗ୍ନ କରାଇବାର ଘରା ବା ସନ୍ଧିର (ସଣ୍ଢିଆ କାଳା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଭିତରେ ଦିଆଯିବା କାଠର ଖିଲ—Wooden pins wedged in between the tennons and mortices of the pieces (arcs) of the rim of a cart. [ଦ୍ର—ଏହି ଖିଲମାନଙ୍କ ଯୋଗୁ ପୁଟିଖଣ୍ଡମାନ ପରସ୍ପର ସହିତ ଦୃଢ଼-ସଲଗ୍ନ ହୁଏ ।]

ସତ୍—ସଂ. ବିଣ—[ଅସ୍ ଧାତୁ=ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅତ୍ (ଶତୃ); ସତ୍
Sat ଶବ୍ଦ ପୁଂ, ୧ମା. ୧ବ.]—ସନ୍ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ସତ୍ତା; କ୍ଲୀବ.
(ସତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସତ୍)—୧ । ବିଦ୍ୟମାନ; ବର୍ତ୍ତମାନ—1. Exis-
(ଅସତ୍—ବିପରୀତ) ting; existent. ୨ । ସତ୍ୟ—2. True. ୩ । ପ୍ରକୃତ—3. Actual; real. ୪ । ସାଧୁ—4. Honest; righteous. ୫ । ଉତ୍ତମ-5. Good. ୬ । ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—6. Excellent. ୭ । ପ୍ରଶସ୍ତ—7. Wide. ୮ । ଧୀର—8. Patient. ୯ । ସୁନ୍ଦର; ଶୋଭନ—9. Beautiful. ୧୦ । ଚିର-ସ୍ଥାୟୀ—10. Permanent. ୧୧ । ମାନନୀୟ; ପୂଜ୍ୟ—11. Venerable; honourable. ୧୨ । ଜ୍ଞାନୀ; ବିଦ୍ୱାନ୍—12. Wise; learned. ବ—ବ୍ରହ୍ମ—God; the Divine Essence. [ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତରେ 'ସତ୍' ଶବ୍ଦର ପୁଂଲିଙ୍ଗ ୧ମା. ଏକ ବଚନରେ 'ସନ୍' ଓ କ୍ଲୀବଲିଙ୍ଗରେ 'ସତ୍' ଓ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ 'ସତ୍ତା' ହୁଏ । ଅନ୍ୟପଦ ସଙ୍ଗେ ସମାସ ବା ସନ୍ଧି ହେଲେ 'ସତ୍' ରୂପ ରହେ, କିନ୍ତୁ ପୁଂଲିଙ୍ଗରେ ଏକାକୀ ବ୍ୟବହାର ହେଲେ ସଂସ୍କୃତରେ ସନ୍ ଓ ଭାଷାରେ ସତ୍ ବ୍ୟବହାର ହୁଏ । ଯଥା—ସେ ଅଛି ସତ୍ ଲୋକ । ସତ୍ ଶବ୍ଦ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରର ଗୋଟିଏ ପାରିଭାଷିକ ଶବ୍ଦ । ଯାହା ନିତ୍ୟ ବିଦ୍ୟମାନ, ଯାହାର କ୍ଷୟ ବା ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟେ ନାହିଁ ତାହା ସତ୍ । ଏହି ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜୀରେ Being ବା Reality ଅର୍ଥସୂଚକ; ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହା ଅସ୍ତିତ୍ୱଜ୍ଞାପକ (Existential), ଯାହା ପ୍ରତି ନାସ୍ତିତ୍ୱ ଅର୍ଥ କଦାପି ଆରୋପ କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ଶଙ୍କର-ବେଦାନ୍ତରେ ବ୍ରହ୍ମ ଏକା ସତ୍, ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଅସତ୍ । ସଂସାର ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଏବଂ ଯାହା ପରିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ତାହା ଅସତ୍ (Non-being) । 'ଓଁ ତତ୍ ସତ୍'ରେ 'ସତ୍' ଶବ୍ଦ ଏହି ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ 'ସତ୍'ର ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଅର୍ଥ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଏହି ଅର୍ଥରେ ସତ୍ ଉତ୍ତମତାସୂଚକ (=The good) । 'ସାତ୍ତ୍ୱିକ' ଶବ୍ଦର ଉତ୍ପାଦକ 'ସତ୍' ଏହି ଅର୍ଥବୋଧକ । ସାଧାରଣ ଭାଷାରେ ଏହି ଅର୍ଥର ପ୍ରୟୋଗ ବିଶେଷଭାବରେ ଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ । ଯଥା—ସତ୍ ଓ ଅସତ୍ ଲୋକ । ଭଗବାନ୍ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ; ଏବଂ ସଚ୍ଚିଦାନନ୍ଦ ଶବ୍ଦରେ ସତ୍ ଶବ୍ଦ ଉଭୟ ଅର୍ଥରେ ବିଅପାଇ ପାରେ । ସତ୍ (=all good) ଚିତ୍ (all knowing), ଆନନ୍ଦ (all happy) ଅଥବା ଭଗବାନ୍ ସତ୍ (= being), କାରଣ ସେ ନିତ୍ୟ, ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଅନିତ୍ୟ ଅତଏବ ଅସତ୍—ସନ୍ଦର୍ଭ ଲେଖକ ପ୍ରୋଫେସର୍ ବିପିନ-ବିହାରୀ ରାୟ ଏମ୍. ଏ. ।]

ସତ୍‌କଥକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (କର୍ମଧା)—ସଦ୍‌ବକ୍ତା—Eloquent;
Sat-kathaka fluent. ବ—ଯେ ଭଲ ବକ୍ତୃତା କରି ପାରନ୍ତି—A fluent or eloquent speaker;

ସତ୍‌କଥା—ସଂ.ବ (କର୍ମଧା) —୧। ଭଲ କଥା—1. Good words.
Sat kathā ,, ଧର୍ମଚର୍ଚ୍ଚା—2. Religious discussion.

ସତ୍‌କଦମ୍ବ—ସଂ. ବ—କେଳିକଦମ୍ବ; ଗିରିକଦମ୍ବ; ହଳୁମ ଗଛ—
Sat-kadamba Neuclea Cordifolia (tree).

ସତ୍ କବି—ସଂ. ବ(କର୍ମଧା)—ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବା ଉତ୍ତମ କବି—
Sat-kabi An eminent or good poet.

ସତ୍ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ—ସଂ.ବିଣ ପୁଂ.(ସତ୍+କୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—ସତ୍‌କୃତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—
Sat-karttabya (ସତ୍‌କର୍ତ୍ତବ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Fit to be tended or entertained.

ସତ୍ କର୍ତ୍ତା—ସଂ.ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ସତ୍‌କର୍ମକାରୀ—1. Doing good works. ୨ । ସତ୍‌କାରକାରୀ—2. Entertaining (guests).
Sat karttā (ସତ୍‌କର୍ତ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ. ପୁଂ—ବିଷ୍ଣୁ (ସହସ୍ର ନାମୋକ୍ତ)—An epithet of Bishṇu.

ସତ୍ କର୍ମ—ସଂ.ବ—୧। ବେଦବିହିତ କର୍ମ-1.Ceremonies or acts prescribed by the Vedas. [ଦ୍ର—ପ୍ରଶସ୍ତ କର୍ମ ପ୍ରତି ସତ୍ ଶବ୍ଦପ୍ରୟୋଗ କରାଯାଏ । ସଦ୍ଭାବ ଓ ସାଧୁଭାବରେ ସତ୍ ଶବ୍ଦ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଜ୍ଞ, ତପସ୍ୟା ଓ ଦାନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କର୍ମକୁ ସତ୍‌କର୍ମ ବୋଲାଯାଏ । ଅଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ଯାହା ହୁତ, ଦତ୍ତ, ତପ୍ତ, ଓ କୃତ ହୁଏ ତାହାକୁ ଅସତ୍ ବୋଲାଯାଏ--ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା—୧୭ଅଧ୍ୟାୟ;୨୬-୨୮ ଶ୍ଳୋକ ।] ୨ । ସାଧୁ କାର୍ଯ୍ୟ; ଉତ୍ତମ କାର୍ଯ୍ୟ—2. Good acts. ୩ । ପୁଣ୍ୟଜନକ କାର୍ଯ୍ୟ—3. Pious act ; virtuous act. ୪ । ଧର୍ମ କାର୍ଯ୍ୟ—4. Religious act. ୫ । ପରୋପକାର—5.Charitable acts;good service rendered to others.

ସତ୍ କାବ୍ୟ——ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—ଯେଉଁ କାବ୍ୟ ଅଦୋଷଗୁଣ-ବିଶିଷ୍ଟ ଅଳଙ୍କାରଦ୍ୱାରା ଅଳଂକୃତ ଓ ରସଯୁକ୍ତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—An excellent literary production.
Sat-kābya

ସତ୍ କାଞ୍ଚନାର—ସଂ.ବ—ରକ୍ତ କଞ୍ଚନ ଗଛ—The red-flowered species of Kānchana tree.
Sat kānchanāra

ସତ୍‌କାଣ୍ଡ—ସଂ. ବ—୧ । ଚିଲପକ୍ଷୀ—1. Indian kite. ୨ । ଶ୍ୟେନ; ଇଆଣ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Hawk.
Sat-kāṇḍa

ସତ୍‌କାର—ସଂ. ବ (ସତ୍+କୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ସମାଦର; ପରିଚର୍ଯ୍ୟା—1. Showing respect;tending; attending; respectful or reverential treatment; welcome, entertainment. ୨ । ପୁରସ୍କାର—2. Reward. ୩ । ପୂଜା—3. Worship. ୪ । ଶବସଂସ୍କାର; ଶବ-ଦାହାଦି କର୍ମ—4. The act of burning or disposing of the dead body; funerals; obsequies.
Sat-kāra (ସତ୍‌କୃତ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ସତ୍‌କୃତ-ବିଣ

ସତ୍‌କାର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଶବ ଦାହ କରିବା—
Sat-kāra karibā 1.To burn a dead body.
সত কার করা सत्कार करना

୨ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସାଦର ପରିଚର୍ଯ୍ୟା କରିବା—
2. To welcome or entertain a person.

ସତ୍‌କାରଣ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—ବିଦ୍ୟମାନ କାରଣ—Existing cause. ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ପଦ୍ମର କାରଣ ବିଦ୍ୟମାନ—Whose cause is in existence.
Satkāraṇa

ସତ୍‌କାର୍ଯ୍ୟ—ସଂ ବ (କର୍ମଧା)—ସତ୍‌କର୍ମ (ଦେଖ)—Satkarma (See) ସଂ. ବିଣ ପୁଂ—(ସତ୍+କୃ ଧାତୁ +କର୍ମ ଯ)—ସତ୍‌କର୍ତ୍ତବ୍ୟ (ଦେଖ)—Sat-karttabya (See)
Sat-kārjya (ସତ୍‌କାର୍ଯ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ)

ସତ୍‌କାର୍ଯ୍ୟ ବାଦ—ସଂ.ବ—ସାଙ୍ଖ୍ୟଦର୍ଶନ ମତରେ ଏ ଜଗତ୍ ସତ୍‌କାରଣ ବା ସତ୍ ପଦାର୍ଥରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଅଛି, ଏବଂଭୂତ ମତବାଦ—(Sāṁkhya Philosophy) The theory that the universe has been created out of some existing matter.
Sat-kārjya bāda

ସତ୍‌କୁଳ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—ସଦ୍‌ବଂଶ; ଉଚ୍ଚ ବଂଶ—
Sat-kula Noble family; respectable family.

ସତ୍‌କୁଳଜ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସଦ୍‌ବଂଶଜାତ—Born of a high or noble family, respectable.
Sat-kulaja
ସତ୍‌କୁଳଜାତ
ସତ୍‌କୁଳପ୍ରସୂତ } —ଅନ୍ୟରୂପ
ସତ୍‌କୁଳୀନ
(ସତ୍‌କୁଳଜା, ସତ୍‌କୁଳଜାତା, ସତ୍‌କୁଳପ୍ରସୂତା, ସତ୍‌କୁଳୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସତ୍‌କୃତ—ସଂ. ବିଣ (ସତ୍+କୃ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ସମ୍ମାନିତ; ସମାଦୃତ—1. Respected; honoured; hospitably. entertained. ୨ । ପୁରସ୍କୃତ—2.Rewarded. ୩ । ପୂଜିତ—3. Worshipped; revered. ବ (ସହସ୍ରନାମୋକ୍ତ) ବିଷ୍ଣୁ—An epithet of Bishṇu.
Sat-kṛuta (ସତ୍‌କୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସତ୍‌କୃତି—ସଂ. ବ (ସତ୍+କୃ ଧାତୁ+ଭାବ.ତି)—ସତ୍‌କାର (ଦେଖ) Sat-kāra (See)
Sat-kṛuti

ସତ୍‌କ୍ରିୟା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସତ୍+କ୍ରିୟା)—୧ । ସତ୍‌କର୍ମକାରୀ—1. Doing good or pious acts. ୨ । ଧାର୍ମିକ—2. Virtuous; pious.
Sat-kriya (ସତ୍‌କ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସତ୍‌କ୍ରିୟା—ସଂ, ବ (କର୍ମଧା; ସତ୍+କ୍ରିୟା)—୧ । ସତ୍‌କର୍ମ (ଦେଖ) 1. Sat-karma (See) ୨ । ସତ୍‌କାର (ଦେଖ)—2. Satkāra (See) [ଦ୍ର—ଲତାଲତ ଦେଖାଇ ଜଗତେ ଯୋଗ୍ୟତା, ସତ୍‌କ୍ରିୟାରୂପେ ଏ ରୂପକଲ୍ପଲତା—ରାଧାନାଥ, ଚଳିତା ।] ସଂ. ବିଣ ସ୍ତ୍ରୀ—ସତ୍‌କ୍ରିୟାର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ — Feminine of Sat-kriya.
Sat-kriyā

ସତ୍ଚାକର—ଦେ. ବ—୧ । ନମକହଲାଲ ଭୃତ୍ୟ—1. A servant
Sat-chākara true to his salt. ୨। ଯେଉଁ ଚାକର ବିଶ୍ୱାସୀ ଚାକର **ନମକହଲାଲ ନୌକର** ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଧନାଦି ଚୋରି କରେ ନାହିଁ—2. Honest servant.

ସତ୍ନାରଣ—ଗ୍ରା. ବ—ସତ୍ୟନାରାୟଣ (ଦେଖ)
Sat-nārapa Satyanārāyana (See)
(ସତ୍ନାରାୟଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସତ୍ପତ୍ର—ସଂ. ବ—ପଦ୍ମର ନବଦଳ (ଶବ୍ଦଚନ୍ଦ୍ରିକା)—
Sat-patra The new petals of a lotus.

ସତ୍ପଥ—ସଂ. ବ—୧ । ସୁପଥ; ସୁଦ୍ରାସ୍ତା; ସନ୍ମାର୍ଗ; ଉତ୍ତମ ମାର୍ଗ—
Sat-patha 1. A good road. ୨। ସଦାଚରଣ—2. Good or virtuous practice or conduct.

ସତ୍(ତ)ପଥୀ(ସ୍ତୀ)—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ଶତପଥୀ)—ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର
Sat-(ta)pathī(sti) ବଂଶୋପାଧିବିଶେଷ—A family-title of Brāhmans.

ସତ୍ପରାମର୍ଶ—ସଂ. ବ(କର୍ମଧା)—ଉତ୍ତମ ବା ମଙ୍ଗଳମୟ ବା ସମୟୋ-
Sat-parāmarśa ପଯୋଗୀ ପରାମର୍ଶ—Good counsel; beneficial or opportune advice.

ସତ୍ପଶୁ—ସଂ. ବ—ଯଜ୍ଞୀୟ ପଶୁ; ଯଜ୍ଞ ବଳି—
Sat-pasu A victim for a Vedic sacrifice.

ସତ୍ପାତ୍ର—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ସତ୍+ପାତ୍ର)—୧ । ଦାନଗ୍ରହଣ
Sat-pātra କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A person deserving of charity or gift. ୨। (କନ୍ୟାକୁ) ବିବାହ କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A person deserving to be given a bride. ୩। ଶୁଦ୍ଧ ପାତ୍ର—3. A holy or pure pot or receptacle. ୪। ସଚ୍ଛିଷ୍ୟ—4. A good and dutiful disciple.

ସତ୍ପିତା—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ସତ୍+ପିତା)—ପୁତ୍ର ପ୍ରତି ଦୟାଳୁ
Sat-pitā ଓ ଉତ୍ତମ ବ୍ୟବହାରକାରୀ ପିତା—A good and kind father.

ସତ୍ପିର୍—ଗ୍ରା. ବ—୧ । ସତ୍ୟପିର (ଦେଖ)—1. Satyapira
Sat-pir (See) ୨। (ପୁଂ) ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—2. A name given to males.

ସତ୍ପୁତ୍ର—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ସତ୍+ପୁତ୍ର)—ସୁପୁତ୍ର—
Sat-putra A good and dutiful son.
(ସତ୍ପୁତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସତ୍ପ୍ରତିଗ୍ରହ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—ସାଧୁଜନଦତ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟର ଗ୍ରହଣ—
Sat-pratigraha Acceptance of gifts from a good person.

ସତ୍ପ୍ରତିଜ୍ଞା—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—ସତ୍କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାପାଇଁ ସଂକଳ୍ପ—
Sat-pratijñā Vow to do a good act.

ସତ୍ପ୍ରତିପକ୍ଷ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—୧ । ତୁଲ୍ୟ ପ୍ରତିଯୋଗୀ—1. A
Sat-pratipaksha suitable rival. ୨। (ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର) ସାଧ୍ୟାତ୍ମକ ବ୍ୟାପ୍ୟବତ୍ ପକ୍ଷ; ପ୍ରକୃତ ବା ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ କାରଣ ଉପରେ ସ୍ଥାପିତ ଅନୁମାନ—2. (Logic) A guess based on reasoning; reasonable proposition

ସତ୍ପ୍ରସଙ୍ଗ—ସଂ.ବ(କର୍ମଧା)—ଉତ୍ତମ ବା ଧର୍ମବିଷୟକ କଥାବାର୍ତ୍ତା—
Sat-prasanga Religious topic or discussion.

ସତ୍ଫଳ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ସତ୍+ଫଳ)—୧ । ସୁଫଳ—
Sat-phala 1. Good result. ୨। (ବହୁବ୍ରୀହି; ବୈଦ୍ୟକ) ଡାଳିମ୍ବବୃକ୍ଷ—2. Pomegranet tree.

ସତ୍ବ୍ୟକ୍ତି—ଦେ. ବ (ସମସ୍ତ ପଦ ହେଲେ ସତ୍ବ୍ୟକ୍ତି ହେବ)—
Sat-byakti ୧ । ସଚ୍ଚରିତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି; ସାଧୁବ୍ୟକ୍ତି—1. Good (ସତ୍ମନୁଷ୍ୟ, ସତ୍ଲୋକ—ଅନ୍ୟରୂପ) man. ୨ । ଯେ ସାଧୁଲୋକ **ସତ୍ବ୍ୟକ୍ତି** ଉତ୍କୋଚ ଆଦି ନିଏ ନାହିଁ—2. Honest.

ସତ୍(ତ)ରଙ୍ଗ(ଙ୍କି,ଞ୍ଜି,ଞ୍ଜି—ଦେ. ବ—ସତରଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Sat(ta)ranga(ṅki)ñj,ñji Sataranga (See)

ସତ୍ସଂକଳ୍ପ—ସଂ. ବ—ସତ୍ ପ୍ରତିଜ୍ଞା—Promise or determi-
Sat samkalpa nation to do good; good resolution.
(ସତ୍ସଙ୍କଳ୍ପ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସତ୍ସଂସର୍ଗ—ସଂ. ବ—ସାଧୁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସହବାସ—
Sat samsarga Mixing with good people.
(ସତ୍ସଂସର୍ଗ—ବିଣ)

ସତ୍ସଙ୍ଗ—ସଂ. ବ—୧ । ସାଧୁସଙ୍ଗ; ସଜ୍ଜନ ସହବାସ; ଉତ୍ତମ ବ୍ୟକ୍ତିର
Sat-sanga ସଙ୍ଗ—1. Mixing in good company. ୨ । ଧର୍ମ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ସହବାସ—2. Passing time with pious and religiously-minded persons. ୩ । ଅନେକ ଲୋକ ମିଳିତ ହୋଇ ପାରମାର୍ଥିକ ବିଷୟ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବା—3. Discussion on religious subjects in Company. ଦେ. ବ—ଅଣାଦାର ଓ ଅଲେଖ ଆଦି ବିଷୟରେ ପାଞ୍ଚ ଜଣ ବସି ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବା ସଭା—A meeting where people assemble and talk about a popular form of religion.
[ଦ୍ର—ସଙ୍ଗ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।]

ସଂସଙ୍ଗ
ସତ୍ସଙ୍ଗ

ସତ୍ସଙ୍ଗୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସତ୍ ସଙ୍ଗ କରେ—
Sat-sangī 1 One who does 'Sat sanga'. ୨।ସଚ୍ଚରିତ୍ର (ସତ୍ସଙ୍ଗିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ) ସହଚର—2. A good and virtuous companion.

ସଂସଙ୍ଗୀ **ସତ୍ସଂଗୀ**

ସତ୍ସାର—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଉତ୍ତମ ସାରଯୁକ୍ତ—Having
Sat-sāra good essence or pith. ବ—୧ । ବୃକ୍ଷ ବିଶେଷ—1. Name of a tree. ୨ । ଚିତାଘାରୁ

(ଦେଶ)—2. Chitāpāru. (See) ୩ । କବି—3. Poet, ୪ । ଚିତ୍ରକର—4. A painter; an artist.

ସତ୍ ସାହସ—ଦେ. ବ (କର୍ମଧା)—୧ । ସତ୍କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ବିଷୟରେ ନିର୍ଭୀକତା—1. Courage to do good things. ୨ । ସତ୍ୟ କହିବା ବିଷୟରେ ନିର୍ଭୀକତା—2. Courage of one's convictions; courage to speak out truth or one's feelings.
Sat-sāhasa
सत् साहस

ସତ୍ ସେବା—ସଂ. ବ.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସାଧୁଜନ ପ୍ରତି ଭକ୍ତି ସେବା—Serving under a good person; attending on a good man.
Sat sebā

ସତ—ଦେ. ବ. (ସଂ—ସତ୍ୟ)—୧ । ସତ୍ୟ; ଶପଥ; ପ୍ରତିଜ୍ଞା—1. Promise; truth. (ଉ—ଅପଣା ପ୍ରତିଜ୍ଞା ରଖିବ, (ମିଛ—ବିପରୀତ) ତୁମ୍ଭର ସତ ଛଡ଼ାଇବ । ଭୂପତି. ପ୍ରେମ ସତ୍ୟ ପଞ୍ଚାମୃତ ।) ୨ । ସତ୍ୟକଥା—2. Truth. ୩ । ବିଶ୍ୱାସ; ଆସ୍ଥା—3. Faith ୪ । ସତ୍ୟଯୁଗ—4. The Golden Age of truth; the millenium ୫ । ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ (ଦେଶ)—5. Sattwa guṇa. (See) ବିଶ—୧ । ସତ୍; ସାଧୁ—1. Honest. (ଉ—ଅମ୍ଭର ମନ ସଂ ଯେବେ ଛେ, ଯାଇଛି ଗୋବିନ୍ଦ ସଙ୍ଗତ । ଭୂପତି) ୨ । ସତ୍ୟବାଦୀ—2. Truthful. ୩ । ଯାହା ମିଥ୍ୟା ନୁହେଁ; ପ୍ରକୃତ—3. True. (ଉ—ବିରହ ସ୍ମୃତ ଯୋଗ ସତ ସ୍ୱରୂପ । ଭଞ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶ-ବିଳାସ ।) ୪ । ପ୍ରତିଜ୍ଞାପାଳକ—4. True to promise. ୫ । ବିଶ୍ୱାସୀ—5. Faithful. ଦେ. ଅ—ସିନା (ନିଶ୍ଚୟାର୍ଥକ); ନିଶ୍ଚୈ—Certainly. (ଉ—ଫଳିତ ହୋଇ ଦୂରରେ ଥିଲେ ତେ ତେ ଭକ୍ତ ଥିବାର ସତ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ବିଶୋଷ୍ଟ ରମ୍ଭ. ଫ. ଗୀତ ।) [ଦ୍—ଏ କଥା ମତେ ସତ ତତେ (ତୁମ୍ଭେ) ମିଛ—ଦେ. ବାକ୍ୟ—

କୌଣସି ଅସମ୍ଭବ ବା ଅବିଶ୍ୱସନୀୟ ଘଟନାକୁ ସ୍ୱଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଆଗରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲାବେଳେ କହିବା ବାକ୍ୟ; ଅର୍ଥାତ୍ ଏହା ମୁଁ ଦେଖିଛି ବୋଲି ମୁଁ ଏ କଥା ସତ୍ୟ ବୋଲି ଜାଣିଛି, ତନ୍ତୁ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏହା ଦେଖି ନାହିଁ ବୋଲି ଏହାକୁ ସତ୍ୟ ମଣିବ ନାହିଁ ।]

ସତ ଉପୁଜିବା—ଦେ. କ—ପୃଥିବୀରେ ସତ୍ୟଯୁଗ ଆବିର୍ଭୂତ ହେବା—The appearance or dawning of the millenium or the Golden Age in the world.
Sata upujibā
सत उपजना
सत् युगका आगमन

[ଉ—ତରକ ଥିବୁ ତେଏବକୁ, ତରକ ପନର କେହ ନ ରହିବେ, ସତ ଉପୁଜିବ ସତରକୁ । ମାଳିକା ପ୍ରବଚନ ।]

ସତ କଥା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସତ୍ୟ+କଥା)—୧ । ସତ୍ୟ ବାକ୍ୟ—1. True words. ୨ । ପ୍ରକୃତ ଘଟନା; ସତ୍ୟ କଥା ପ୍ରକୃତ ବିଷୟ—2. Actual fact.
Sata kathā
सच बात

ସତ କରିବା—ଦେ.କ—୧ । କୌଣସି ବାକ୍ୟରେ ବା କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମା ଆସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ କରିବା; ସତ ମଣିବା—1. To believe a thing to be true.
Sata karibā
विश्वास करना
सत करना

[ଉ—ବାହୁକ ଶୁଣିଣ ବୋଇଲେ ଏହା ମୁହଁ, ନ ସତ୍ୟ କରା ଗଣିଲେ କେବେ ସତ କରିବ ନାହିଁ । ବୃଷ୍ଣିଦ. ମହାଭାରତ. ବନ ।] ୨ । ସତ୍ୟ କରିବା; ଧର୍ମତଃ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିବା—2. To promise or vow to do a thing solemnly.

ସତ୍ୟ କହିବା—ଦେ. କ—ସତ୍ୟ କଥା କହିବା—To speak the truth.
Satya kahibā
सत्य कहना

[ଉ—ଶପଥ ଶତ ଅଛୁ କହିବଟି ସତ୍ୟ ବଳା । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ବିଶୋଷ୍ଟ ରମ୍ଭ. ଶ ଗୀତ ।]

ସତ କହିଲା—ଦେ. ବାକ୍ୟ—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଛିଙ୍କିଲା ବେଳେ ନିକଟସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଉଚ୍ଚାରିତ ପଦ; ସତ୍ୟଂଜୀବ—An expression uttered by person present when another person sneezes.
Sata kahilā
सत्य सत्य
सतंजीव

ସତକା(କୁ) ସତ—ଦେ. କ ବିଶ—ପ୍ରକୃତରେ; ବାସ୍ତବରେ—Actually; truly.
Satakā(ku) sata
सत्य सत्य
सचका सच

[ଉ—ସତକୁ ସତ ସ୍ୱରଣ ଯାହା କହିଥିଲ ସେଇଯା ହେଲ । ଗାଳକଣ୍ଠ ଦାଶ ପିଲଙ୍କ ରାମାୟଣ ।]

ସତ ଘଣ୍ଟା ବାଜିଲା—ଦେ. ବାକ୍ୟ—ଲୋକେ ବସି କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉ-ଥିବା ବେଳେ କୌଣସି ପ୍ରସଙ୍ଗ ବା କଥା କୌଣସି ଲୋକ ମୁହଁରୁ ବାହାରି ପଡ଼ିବା ବେଳେ ଯେବେ ନିକଟରେ ଘଣ୍ଟା ବା ଘଣ୍ଟାର ଧ୍ୱନି ଶୁଣାଯାଏ ତେବେ ଲୋକେ ଏହା କହୁ ଥାଆନ୍ତି; ଅର୍ଥାତ୍, ଏ କଥାର ସତ୍ୟତା ସମ୍ବନ୍ଧେ 'ଘଣ୍ଟା ବାଜିବା' ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଉଅଛି—An expression meaning 'The truth of my saying is testified to by the sounding of the bell at this moment'.
Sata ghaṇṭā bājilā
सचका घण्टा बजा

ସତ ଚାଳିଶ(ଶି)—ଦେ. ବ ଓ ବିଶ (ସଂ. ସପ୍ତ ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍)—ଚାଳିଶରୁ ଅଧିକା ସାତ; ୪୭—ସାତଚଳ୍ଲିଶ ସୈଂତାଲିସ Fortyseven.
Sata chālisa(śi)

ସତତ—ସ. ବିଶ—ସନ୍ତତ; ନିରନ୍ତର—Constant; uninterrupted.
Satata

କ. ବିଶ (ସମ୍ ଉପସର୍ଗ+ତନ୍ ଧାତୁ =ବିସ୍ତାର କରିବା+ତ)—୧। ସର୍ବଦା—1. Always. ୨ । ନିରନ୍ତର—2. Incessantly.

ସତତ ଜ୍ୱର—ସଂ. ବ—ସନ୍ତତ ଜ୍ୱର (ଦେଖ)
Satata jwara Santata jwara (See)

ସତ ତିରିଶ—ଦେ. ବ (ସଂ. ସପ୍ତ ତ୍ରିଂଶତ୍)— ତିରିଶରୁ ଅଧିକ ସାତ; Sata tirisa ୩୭—Thirty seven. [ଉ—ସତ ତିରିଶେ ସାଇଁତ୍ରିଶ **ଜଣେ** ଜାଣ, ଅରଣାଗତ ପାଳ ଗୁଣ । ପ୍ରାଚୀ. **सैंतिस** ପୁଣ୍ଡରମ. ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ।]

ସତତ୍ତ୍ୱ—ସଂ. ବ. (ସ=ସମାନ+ତତ୍ତ୍ୱ=ପ୍ରକୃତି)—ପ୍ରକୃତି; ସ୍ୱଭାବ— Satattwa Nature; tendency; natural temperament.

ସତନ୍ତର—ପାଦେ. (ଲରିଆ) ବିଣ—ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର— Satantara Separate.

ସତପଥୀ(ଥୀ, ସ୍ତି, ସ୍ଥି)— ସ୍ତ୍ରୀ. ବ—ସତ୍ ପଥୀ (ଦେଖ) Satapati(thi, sti, sthi) Sat-pathi (See)

ସତନାମି—ଦେ. ବ—ଛତିଶଗଡ଼ର ଚମାର ଜାତିସ୍ୱଳୋକଙ୍କ କଥିତ Sata nāmi **ଛତିଶଗଡ଼** ବା ଲରିଆ ଭାଷାର ରୂପାନ୍ତର— ସତନାମୀ Chhatisgari or Laria language **सतनामी** spoken by the 'Chamāra's in Chhatisgarh.

ସତ ଫଳା(ଲେ)ଇ କହିବା—ଦେ. କ୍ରି—କହିବା କଥା ସତ୍ୟ ବୋଲି Sata phalā(le)i kahibā ଲୋକଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସ କରାଇ ସତ୍ୟ ଫଳିଯେ ବଳା କହିବା—To speak a thing, so as **सचके जैसा कहना** to make people believe it to be true.

ସତ ଫଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମିଛ କଥାକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି Sata phalā(le)ibā ବିଶ୍ୱାସ କରାଇ କଥା କହିବା— ସତ୍ୟ ଫଳାନ 1. To depict a false or untune **सचके जैसा कहना** matter as if it were true. ୨ । ଆପଣାର କଥାକୁ ସତ୍ୟ ରୂପେ ପ୍ରମାଣିତ କରାଇବା— 2. To prove one's words to be true; to substantiate one's sayings.

(ମୋର) ସତ ବଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ.ବ—କୌଣସି ବିଷୟର ସତ୍ୟତା Sata balā(le)ibā ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାପନ—1. Belief in (ସତ ବଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) the truth of a thing. ୨ । ସତ୍ୟ ବୁଝା (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ) ଆସ୍ଥା ସ୍ଥାପିତ ହେବା—2. **सच समझना** Having confidence on a person. ୩ । ସତ୍ୟ ନିର୍ଭର କରା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସାହସ ହେବା—3. **सच स्थापित होना** Having the boldness to do a ସାହସ ହଓୟା thing; venturing to do a thing. **हिम्मत होना** (ଯଥା—ଭୁଡ଼ିଥଣି ପିଲାଟାକୁ ସାତ ସମୁଦ୍ର ଲଙ୍ଘା ପାରିବୁ ମନ ଲାଗା ପଠାଇବାକୁ ମୋର ସତ ବଳୁ ନାହିଁ ।) ୪ । ମନ **इच्छा होना** ହେବା; ଇଚ୍ଛା ଜାତ ହେବା—4. Desire to do a thing. [ଉ—ଏ ଗୁଡ଼ ତୋର ନ ଥିଲା ଗୋ ! ପୋଷି ଥିବା ପକ୍ଷୀ ମାରିବାକୁ ତୋର ସତ କେମନ୍ତେ ବଳିଲା ଗୋ—ଭଞ୍ଜ. ଲାବଣ୍ୟବତୀ ।]

ସତ ମଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସତ୍ୟ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବା—To be- Sata manibā lieve a thing to be true. ସତ୍ୟ ବୁଝା **सच समझना**

ସତମସ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସ+ତମସ୍)—୧ । ଅନ୍ଧକାରଯୁକ୍ତ— Satamasa 1. Dark. ୨ । ରାହୁଗ୍ରହଯୁକ୍ତ—2. Over- ଅନ୍ଧାରେ ଢାକା shadowed by the planet Rāhu. **सान्धकार** [ଉ—ସତ ମଙ୍ଗଳ ସେ ଯେନ ଉପଜେ, ସତମସ ତ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ବିରାଜେ । ଭଞ୍ଜ. କୋଟିବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସୁନ୍ଦରୀ ।]

ସତ ମିଛ—ଦେ.ବିଣ (ସହଚର ଶବ୍ଦ; ସଂ. ସତ୍ୟ, ମିଥ୍ୟା)—୧ । ସତ୍ୟ Sata michha ଓ ମିଥ୍ୟା—2. True and false. ସତ୍ୟମିଥ୍ୟା ୨ । ପ୍ରକୃତ ଓ ଅପ୍ରକୃତ—2. Real and unreal. **सच्चामूठा** ବ—୧ । ସତ କଥା ଓ ମିଥ୍ୟା କଥା—2. Truth ସତ୍ୟ ମିଥ୍ୟା and falsehood. ୨ । ପ୍ରକୃତ ବିଷୟ ଓ ଅପ୍ରକୃତ **सचझूठ** ବିଷୟ—2. Real matter and unreal matter.

ସତ ମିଛ ଲଗା(ଗେ)ଇ କହିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଚୁଗୁଲି କରିବା; Sata michha lagā(ge)i kahibā କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ନାମରେ ଚୁଗୁଲି କାଟା କେତେକ ସତ୍ୟ ଓ କେତେକ ମିଥ୍ୟା କଥା **चुगुली खाना** ମିଶାଇ ଅନ୍ୟ ଆଗେ କହିବା— To backbite a person.

ସତ ଯତ—ଦେ. ବିଣ—ଯତ ସତ (ଦେଖ)—Jata sata (See) Sata jata [ଉ—ସତ ଯତ ପ୍ରାଣୀମାନେ କଳରେ ବହନ— ପ୍ରାଚୀ. ଶ୍ରୀଗୁରୁଭକ୍ତଗୀତା ।]

ସତର—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ (ସଂ. ସପ୍ତଦଶ)—ଦଶରୁ ଅଧିକ ସାତ Satara ସଂଖ୍ୟା; ୧୭—Seventeen. ବିଣ—ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ— ସତେର **सतरह** Many.

ସତର ଉତର ଶହେ—ଦେ. ବ—ଏକଶତ ସତର; ୧୧୭—One Satara utara śahe hundred and seventeen; ଏକଶ ସତେର **एकसौ सतरह** 117.

ସତର ଉତର ଦୁଇ ଶହ—ଦେ. ବ—ଦୁଇଶ ସତର; ୨୧୭— Satara utara dui śaha Two hundred and ଦୁଶ ସତେର seventeen; 217. [ଦ୍ର—ଏହିପରି ସତର **दोसौ सतरह** ଉତର ଉତ୍ତର ଶହ, ଚାରି ଶହ ଆଦି ହୋଇ ପାରେ ।]

ସତରକ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସତର୍କ)—ସତର୍କ (ଦେଖ)—Satarka Sataraka (See) ଦେ. ବ (ସଂ. ସପ୍ତଦଶ)—ସତର ସତେରର ଘର ଘର ପଣ୍ଡିକିଆର ୧୦ ଗଣା—Arithmetical **सतरहकी पट्टी** tables from 17×1 to 17×10.

ସତର କଥାରେ ସତୀ ଭୁଲେ—ଦେ. (ପ୍ରବଚନ)—୧ । ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପ୍ରତି Satara kathāre sati bhule ଭକ୍ତିମତୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକମୁଖରୁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ (ସତର) ନାନା ଦୁର୍ନାମ ଶୁଣିଲେ ଉକ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀର ମନ ମଧ୍ୟ ଭୁଲିଯାଏ ବା ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପ୍ରତି ବିମୁଖ ହୁଏ—1. Even a devoted woman becomes prejudiced against her husband on hearing many bad reports against her husband. ୨ । ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଏକାନ୍ତ ଅନୁରକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ସତର (ଅର୍ଥାତ୍ ନାନା ପ୍ରକାରେ ବା ବହୁବାର)ଉପଲେଖନଯୁକ୍ତ କଥା କହିଲେ

ସେ ମଧ୍ୟ ସତୀତ୍ୱରୁ ବିଚଳିତା ହୁଏ—2. Even a chaste woman is led astray from the path of virtue by many honeyed and tempting words.

ସତରଙ୍ଗ(ଙ୍ଗି, ଞ୍ଜ, ଞ୍ଜି)—ବୈଦେ. ବି (ଅ. ଶତ୍‌ରଞ୍ଜୀ)—ଚତୁ-
Sataraṅga(ṅgi, ñja. ñji) ରଙ୍ଗ ପାଲ ପରି ଘର ଘର
ସତରଞ୍ଜି **सतरंजी** ହୋଇ ବୁଣା ହୋଇଥିବା ମୋଟା ସୂତର
(ସତରି[ରେ]ଙ୍ଗି—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଛଣା; ଦରି—Durry; a carpet made of cotton thread. ଦେ. ବି
ସତରଞ୍ଜ (ସ.ଚତୁରଙ୍ଗ)—(ଏହି ଶବ୍ଦରୁ ଅ. ଓ ଫା. ସାଦ୍‌ରଞ୍ଜ୍ ଖେଳ
सतरंज सत्रंज ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଅଛି; ଆରବୀ ଭାଷାରେ ସତ୍—
୧୦୦ ଲୋକଙ୍କୁ ଯେ ରଞ୍ଜେ ବା ଆନନ୍ଦିତ କରାଏ (ରାଜା ରାଧାକାନ୍ତଦେବଙ୍କ ସମର୍ଥକୋଷ)—ଚତୁରଙ୍ଗ ବା ନ୍ୟାୟବଳ ଖେଳ—The game of chess. [ଦ୍ର—ସତରଞ୍ଜ ଖେଳରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷରେ ଚତୁରଙ୍ଗ ସେନା (ହସ୍ତୀ, ଅଶ୍ୱ, ରଥ ଓ ପଦାତି)ଙ୍କୁ ଘେନି ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ରାଜା, ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧର ଅନୁକରଣରେ ଖେଳ ହୁଏ । ଏହି ଖେଳରେ ୬୪ଟି ଘର ବା କୋଠି କଟା ହୋଇଥିବ ପାଲି ବା ପଟା (chess board) ଉପରେ ରାଜା ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଚତୁରଙ୍ଗବଳରୂପ ଗୋଟୀମାନଙ୍କୁ ଦୁଇ ଜଣ ଖେଳାଳି ଚାଳନ କରି ଖେଳନ୍ତି । ପ୍ରତି ଖେଳାଳିଙ୍କ ଗୋଟୀର ରଙ୍ଗ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କରାଯାଇଥାଏ । ପ୍ରତି ପକ୍ଷରେ ଜଣେ ରାଜା ଓ ତାହାଙ୍କ ବଳ, ଯଥା—ଜଣେ ମନ୍ତ୍ରୀ (ଫା. ଦାବା, ଇଂ. Queen), ଦୁଇଟି ହାତୀ, (ଫା. ପିଲ୍ଲ, ଇଂ. Bishop), ଦୁଇଟି ଅଶ୍ୱ (ଫା. ଘୋଡ଼ା, ଇଂ Knight). ଦୁଇଟି ରଥ ବା ନୌକା (ଫା. ରୁଖ୍ ବା ରୋଖ୍, ଇଂ., Rook or castle) ଏବଂ ଆଠଜଣ ପଦାତି (ଫା. ବଡ଼ିୟା, ଇଂ. Pawn), ଏପରି ପ୍ରତି ପକ୍ଷରେ ୧୬ଟି ଗୋଟୀରେ ଖେଳାଯାଏ । ବିପକ୍ଷ ଦଳର ଆକ୍ରମଣରୁ ରାଜାଙ୍କୁ ଜିତିବା ପାଇଁ ସ୍ୱପକ୍ଷର ବଳମାନଙ୍କୁ ଚଳାଇବାକୁ ହୁଏ । ଅପର ପକ୍ଷ ରାଜାଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରନ୍ତି । ପଦାତିମାନେ ସାମନାରେ ଗୋଟିଏ ଘର ମାତ୍ର ଅଗ୍ରସର ହେବେ । ଅନ୍ୟ ବଳମାନଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ଗତି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ମନ୍ତ୍ରୀର ଗତି ଅବାଧ । 'ବଳ'ମାନେ ବିପକ୍ଷର ବଳଦ୍ୱାରା ପରାଜିତ ହେଲେ ରାଜା କ୍ରମଶଃ 'ସ୍ୱଳ୍ପବଳ' ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ବିପକ୍ଷ ବଳ ଉକ୍ତ ଦୁର୍ବଳ ରାଜାଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରନ୍ତି । ଏହିରୂପ ଆକ୍ରମଣକୁ 'କିସ୍ତି' ବୋଲାଯାଏ । କିସ୍ତି ହେଲାକ୍ଷଣି ରାଜାଙ୍କୁ ବିପକ୍ଷ ବଳର ଆକ୍ରମଣରୁ ଘୁଞ୍ଚାଇନେବାକୁ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ବଳ ରାଜାଙ୍କୁ ଯେତେବେଳେ ଅପର ପକ୍ଷର ବଳ ଏପରି ଘେରି ଯାଆନ୍ତି ଯେ, ରାଜାଙ୍କୁ ଆଉ ଘୁଞ୍ଚିବାକୁ ଘର ନ ଥାଏ, ତେବେ ରାଜା 'ବନ୍ଦୀ' ହୁଅନ୍ତି । ଏହାକୁ 'କିସ୍ତିମାତ୍' ବୋଲାଯାଏ । ତାହାହେଲେ ବିପକ୍ଷ ପକ୍ଷର ଖେଳାଳି ଜିତନ୍ତି । ରାଜା ଅସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ହାତୀର ଗୁରିକଡ଼ରେ ବୁଲିଲେ 'ଘୁଲ୍ଡ଼ୀ' (ବା ଗଜଚକ୍ର) ଓ ପଦାତିର ଗୁରି ପାଖରେ ବୁଲିଲେ ଚତୁରଙ୍ଗ (ବା ଚତୁର) ଓ ଅଶ୍ୱର ଗୁରିପାଖେ ବୁଲିଲେ 'ଅଶ୍ୱଚକ୍ର' (ଅଶ୍ୱଚକ୍ର) ହାର୍ ହୁଏ । ଏ ଖେଳରେ ବିଶେଷ ମସ୍ତିଷ୍କ ଚାଳନା ଦରକାର ହୁଏ ଓ ଏଥିରେ ମାତିବା ଲୋକେ ବିଚକ୍ଷଣ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି । ଏ ଖେଳର ଉତ୍ପତ୍ତି ଭାରତରେ ହୋଇଥିଲା । ଭାରତରୁ ପାରସ୍ୟ ଓ ପାରସ୍ୟରୁ ଇଉରୋପକୁ ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇ ଏହା ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟ ସମାଜର ପ୍ରଧାନ ମସ୍ତିଷ୍କଚାଳନାଯୁକ୍ତ ଖେଳରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି । ଏହାକୁ ନ୍ୟାୟବଳ ଖେଳ ବୋଲାଯାଏ । ଏ ଖେଳର ମାଦକତା ବା ବ୍ୟସନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆମ ଓଡ଼ିଆରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବଚନ ଅଛି—ଜୁଆ, ପକ୍ଷୀ,ପାଶାରଙ୍ଗ, ପଣା, ନ୍ୟାୟବଳ, ବେଶ୍ୟା ସଙ୍ଗ । ଏ ପଡ଼ରସେ ପେଉଁ ସୁଅ ଥାଏ, ଲୋକେ ମରି ଟାକର ଖାଏ ।]

ସତରଙ୍ଗ(ଙ୍ଗି, ଞ୍ଜ, ଞ୍ଜି) ପକା(କେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଭୂମିରେ ସତ-
Sataraṅga(ṅgi, ñja, ñji) pakā(ke)ibā ରଞ୍ଜ ବିସ୍ତୃତ
ସତରଞ୍ଜି ପାତା, ସତରଞ୍ଜି ବିଛାନ କରିବା—To spread a
सतरंजी बिछाना durry on the ground.
(ସତରଙ୍ଗ ପାରିବା, ସତରଙ୍ଗ ବିଛ[ଛେ]ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସତରଞ୍ଜ ଗୁଡ଼ି—ପ୍ରଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି—ନାନା ରଙ୍ଗର ଅନେକ
Satarañja gurḍi ଖଣ୍ଡ କାଗଜ ଯୋଡ଼ି ଯେଉଁ ଗୁଡ଼ି ତିଆରି
ହୋଇଥାଏ—A kite which is made of pieces of paper of varions colours. [ଦ୍ର—ଏହା ଦେଖିବାକୁ ସତରଞ୍ଜି ପରି ହୋଇଥିବାରୁ ଏପରି ନାମ ହୋଇଅଛି ।]

ସତର ପନ୍ଦର—ଦେ. ବିଣ—୧ । ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ—1. A many.
Satara pandara ୨ । ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟକ—2. Of un-
ବାର ରକମ ascertained number. ୩ । ଅନିଶ୍ଚିତ—
बारह बात 3. Uncertain. ବି—୧ । ଅନିଶ୍ଚିତତା; ଅନିର୍ଦ୍ଦେଶ—
1. Uncertainty ୨ । ସନ୍ଦେହ—2. Doubt.

ସତର ପନ୍ଦର କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମନରେ କୌଣସି କଥା ସ୍ଥିର
Satara pandara kariba କରି ନ ପାରିବା; ସନ୍ଦେହ
ସାତ ପାଞ୍ଚ ଭାବା କରିବା—1. To be in doubt. ୨ । ଧନ୍ଦ
उधेडबुन करना ହେବା—2. To be in dilemma.

ସତର ଫଳା—ଦେ. ବିଣ—ଓଡ଼ିଆର ଯେଉଁ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କର
Satara phalā ଫଳକ ବା 'ଫଳା'ମାନ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗେ
ଫଳା ମିଶି ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ହୁଏ, ସେହି ଫଳକ ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷରମାନ—
युक्ताक्षर The signs representing the consonants while forming dipthongs with other consonants. [ଦ୍ର—ଯେଉଁ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଅକ୍ଷରମାନ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ସଂଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣରେ ମୂଳଅକ୍ଷର ରହେ ତାକୁ ଫଳା ବୋଲାଯାଏ ତାହୁଁ, ଯଥା—ବ+ଧ=ବ୍ଧ, କ+ସ=କ୍ସ, ଗ+ଜ=ଗ୍ଜ); ବ୍ୟଞ୍ଜନ

ବର୍ଣ୍ଣରେ ଯୁକ୍ତ ହେବା ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣର ଚିହ୍ନମାନଙ୍କୁ 'ମାତ୍ରା' ବୋଲାଯାଏ । (ଯଥା—କ+ଆ=କା; ଶ+ଇ=ଶି) । ଦ୍ୱିତ୍ୱ ବ୍ୟଞ୍ଜନକୁ ଫଳା ବୋଲାଯାଏ ନାହିଁ । ଯଥା— କ୍ଚ, ଚ୍ଛ, ଜ୍ଝ, ଜ୍ଞ, ଟ୍ଠ, ଡ଼୍ଢ, ଣ୍ଡ, ତ୍ଥ, ଦ୍ଧ, ନ୍ଧ, ବ୍ଭ, ମ୍ଭ । ଅନୁନାସିକ ବର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗେ ସେହି ବର୍ଗର ବ୍ୟଞ୍ଜନବର୍ଣ୍ଣ ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ତାହାକୁ ମଧ୍ୟ ଫଳା ବୋଲାଯାଏ ନାହିଁ । (ଯଥା— ଙ+କ=ଙ୍କ ବା କ୍କ, ଙ+ଖ=ଙ୍ଖ ବା ଖ୍ଖ, ଙ+ଗ =ଙ୍ଗ ବା ଗ୍ଗ, ଙ+ଘ=ଙ୍ଘ ବା ଘ୍ଘ, ଞ+ଚ=ଞ୍ଚ,ଞ+ ଛ=ଞ୍ଛ, ଞ+ଜ=ଞ୍ଜ, ଞ+ଝ=ଞ୍ଝ, ଣ+ଟ=ଣ୍ଟ, ଣ+ଠ=ଣ୍ଠ, ଣ+ଡ=ଣ୍ଡ, ଣ+ଢ=ଣ୍ଢ, ନ+ଦ= ନ୍ଦ, ନ+ଧ=ନ୍ଧ, ମ+ପ=ମ୍ପ, ମ+ଫ=ମ୍ଫ)

ନିମ୍ନଲିଖିତ ୧୭୫ ଫଳା ଓଡ଼ିଆ ବର୍ଣ୍ଣ ପରିଚୟରେ ପିଲାମାନେ ଶିଖନ୍ତୁ—

୧ । କ ଫଳା= ୍କ, ଯଥା—କ୍ତ, ସ୍ତ ।

୨ । ଟ ଫଳା= ୍ଟ, ଯଥା—ଷ୍ଟ, ଷ୍ଠ ।

୩ । (କ) ତ ଫଳା (ବର୍ଣ୍ଣର ପରେ)= ୍ତ, ନ୍ତ, ନ୍ତ, ପ୍ତ, ପ୍ତ, ସ୍ତ ।

(ଖ) (ବର୍ଣ୍ଣର ପୂର୍ବେ) ତ ଫଳା= ତ୍ର, ଯଥା= ତ୍ର, ସ୍ତ୍ର ।

୪ । ଥ ଫଳା= ୍ଥ, ଯଥା =ନ୍ଥ, ସ୍ଥ ।

୫ । ନ ଫଳା= ୍ନ, ଯଥା—କ୍ନ, ତ୍ନ; ଲ୍ନ, ସ୍ନ ।

୬ । ବ ଫଳା= ୍ବ, ଯଥା=କ୍ବ, ଜ୍ବ, ଦ୍ବ, ଷ୍ବ, ହ୍ବ ।

[ଦ୍ର—ମ ଓ ବ ଅକ୍ଷର ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଅକ୍ଷର ସଙ୍ଗେ 'ବ' ଫଳା ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଉକ୍ତ 'ବ' ଫଳା ଅବର୍ଗ୍ୟ ବ'ରୂପେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ । 'ମ'ରେ 'ବ' ଫଳା ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଉକ୍ତ ଫଳା 'ବର୍ଗ୍ୟ ବ' ଓ 'ଅବର୍ଗ୍ୟ ବ'ରୂପେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ, ଯଥା—୧ । ଅମ୍ବର (ବର୍ଗ୍ୟ ବ ଉଚ୍ଚାରଣ), ୨ । ତମ୍ବାହରଣ (ଅବର୍ଗ୍ୟ ବ ଉଚ୍ଚାରଣ); 'ଦ'ରେ 'ବ'ଫଳା ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଦୁଇ ପ୍ରକାରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ,ଯଥା— ୧ । ସଦ୍ବଳ (ବର୍ଗ୍ୟ ବ ଉଚ୍ଚାରଣ) ଓ ୨ । ଅଦ୍ୱୈତ (ଅବର୍ଗ୍ୟ ବ ଉଚ୍ଚାରଣ)

୭ । ମ ଫଳା= ୍ମ, ଯଥା—କ୍ମ, ଖ୍ମ, ଗ୍ମ, ଦ୍ମ, ଧ୍ମ, ଲ୍ମ, ସ୍ମ ।

୮ । ଯ ଫଳା= ୍ୟ, ଯଥା—କ୍ୟ, ଖ୍ୟ, ଗ୍ୟ, ଚ୍ୟ, ଜ୍ୟ ।

୯ । ର ଫଳା (ବର୍ଣ୍ଣର ପରେ)= ୍ର, ଯଥା—ଙ୍ଗ୍ର, ଖ୍ର, ଗ୍ର ।

୧୦ । ର ଫଳା (ବର୍ଣ୍ଣର ପୂର୍ବେ)= ର୍, ଯଥା—କର୍, ଖର୍, ଗର୍ ।

[ଦ୍ର—ବର୍ଣ୍ଣର ପୂର୍ବେ ର ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଉକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବକଳ୍ପେ ଦ୍ୱିତ୍ୱ ହୁଏ । ଯଥା—ଚର୍, ଜ୍ଜର୍, ଝ୍ଝର୍, ଡ଼୍ଢର୍, ଦର୍ ।]

୧୧ । ଳ ଫଳା= ୍ଳ, ଯଥା—ଗ୍ଳ, ଙ୍ଗ୍ଳ, ଗ୍ଳ, ଘ୍ଳ

ଲ ଫଳା= ୍ଲ, ଯଥା—ସ୍ଲ, ଷ୍ଲ

୧୨ । ରେଫ୍+କ ଫଳା ଯଥା—ର୍କ

୧୩ । ରେଫ୍+ଯ ଫଳା ଯଥା—ର୍ଯ୍ୟ

୧୪ । ରେଫ୍+ମ ଫଳା ଯଥା—ର୍ମ

୧୫ । ରେଫ୍+ବ ଫଳା ଯଥା—ର୍ବ

୧୬ । ରେଫ୍—ର ଫଳା ଯଥା—ର୍ର

୧୭ । ରେଫ୍+ଳ ଫଳା ଯଥା—ର୍ଳ

ଅତଏବ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ସତର ଫଳାର ସଂଖ୍ୟା-ବିଭାଗ ଦୃଢ଼ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ଚଳି ନାହିଁ; ଗୁଡ଼ିଏ ଫଳା ଓ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ନ ଶିଖିଲେ ଯୁକ୍ତବର୍ଣ୍ଣର ଜ୍ଞାନ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ଗୃହଶାଳି ପାଠୁଆମାନେ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ବିଷୟରେ ଅନେକ ପାଖାରେ ଦୃଷ୍ଟିଦିଅନ୍ତି । ର ଓ ଠ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ ସହିତ ମିଶିଲେ ତାକୁ କେତେ ଲେଖକ ଫଳା କହନ୍ତି । ବଙ୍ଗଳାରେ ଦଶଟି ଫଳା ଯଥା—ଯ, ର, ଲ, ବ, ଶ, ନ, ମ, ଋ, ଓ, ଠ ।]

ସତରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଶ—୧ । ପ୍ରକୃତରେ—1. Actually.
Satare ୨ । ବିଶ୍ୱାସପୂର୍ବକ—2. With confidence.
सत्यि **वास्तवमे**

ସତର୍କ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସହିତ+ତର୍କ=ବୁଦ୍ଧି ଦ୍ୱାରା
Satarka ବିଚାରଣା)—୧ । ବିବେଚକ; ତର୍କଜ୍ଞ—
(ସତର୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Reasoning; reasonable. ୨ । (ସତର୍କତା—ବି) ସାବଧାନ; ହୁସିଆର; ଜାଗରୁଆର—
2. Watchful; careful; guarded; vigilant, cautious. ୩ । ଯେ ଆଗ ପଛ ତର୍କଣା କରି କାମ କରେ—3. Acting after due deliberation; sagacious. ୪ । ଯତ୍ନଶୀଳ—4. Diligent; strenuous. ୫ । ମନୋଯୋଗଶୀଳ—5. Attentive.

ସତର୍କ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅସନ୍ନ ବିପଦାଦି
Satarka karibā ବିଷୟରେ ଆଗରୁ ସାବଧାନ କରି ଦେବା
ସତର୍କ କରା ବା ଚେତାଇ ଦେବା—To warn a person
सतर्क करना about an impending danger; to caution a person.

ସତର୍କତା—ସଂ. ବି (ସତର୍କ+ଭାବ. ତା)—ସାବଧାନତା; ହୁସିଆରି—
Satarkatā Sagacity; watchfulness.

ସତର୍କତାବଲମ୍ବନ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ; ସତର୍କତା+ଅବଲମ୍ବନ)—
Satarkatābalambana ସତର୍କତାର ଆଶ୍ରୟ ନେବା—
Having recourse to due deliberation or sagacity.

ସତର୍କ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ସାବଧାନ ହେବା—
Satarka hebā To be careful or vigilant.
ସତର୍କ ହଓୟା **सतर्क होना**

ସତଳ—ଦେ. ବିଶ (ସଂ. ସମତଳ)—ସମତଳ; ଚତୁରସ୍ର—
Satala Level; levelled.
समतल **समतल**

ସତ ଷଠା ଶଏ(ହେ)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ (ସଂ.ସପ୍ତଷଷ୍ଟ୍ୟୁତ୍ତରଶତ)—Sata shathā śae(he) ଏକଶ ସତଷଠି, ୧୬୭—One **सतषठा शए(हे)** एक सातषटि hundred sixty seven; 167. [ଦ୍ର-ଏହିପରି **एकसौ सरसठ** ସତଷଠା ଦୁଇଶହ ହୁଏ = ୨୬୭ ।]

ସତଷଠି—ଦେ. ବ ଓ ବଣ (ସଂ. ସପ୍ତ ଷଷ୍ଟି)—ଷାଠିଏରୁ ଅଧିକ Satashathi ସାତ; ୬୭— Sixty seven; 67. **सतषठि** सातषटि **सरसठ**

ସତସତିଆ—ଦେ. ବ—ଝିଟିପିଟି—The house lizard. [ଦ୍ର— Satasatiā କୌଣସି କଥାପ୍ରସଙ୍ଗ ପଡ଼ିଥିବା ବେଳେ ଝିଟିପିଟି ଟିକିଟିକି ଶବ୍ଦକଲେ ଲୋକେ କହନ୍ତି 'ସତ ସତିଆ ବା ସତିଆ **छिपकली** ଡାକଲଣି, ଏ କଥା ନିଶ୍ଚେ ସତ ହେବ ।'] **सतसतिआ**

ସତସା—ସଂ. ବ—ଏକ ପ୍ରକାର ନାଗବଲ୍ଲୀ ବା ପାନ— Satasā A kind of betel.

ସତସ୍ତ(ସ୍ତୁ)ରି—ଦେ. ବ ଓ ବଣ (ସଂ. ସପ୍ତ ସପ୍ତତି)—ସାତ ଅଧିକ Satasta(stu)ri ସତୁରି; ୭୭—Seventy seven; 77. **सतहत्तर** सातात्तर

ସତସ୍ତୁରି ଶଏ(ହେ)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ (ସଂ. ସପ୍ତସପ୍ତତ୍ୟୁତ୍ତରଶତ)—Satasturā śae(he) ଏକଶ ସତସ୍ତୁରି; ୧୭୭—One **सतहत्तर** एकश सातात्तर hundred seventy seven; 177. **एकसौ सतहत्तर** [ଦ୍ର—ଏହିପରି ସତସ୍ତୁରି ଦୁଇଶହ = ୨୭୭ ହୁଏ]

ସତ ହ(ହେ)ବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ବର୍ଣ୍ଣିତ ବିଷୟ ବା Sata ha(he)bā ବାକ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟତଃ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଦେଖାଯିବା; ସତ୍ୟ ହଓୟା (କହିବା କଥା) ସତରେ ସତରେ ଘଟିବା— **सतय होना** To come to pass; to actually happen. (ସତ ଫଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ତୁମ୍ଭ ଅଣୀଦ୍ଧନ ସତ ହେଉ ।)

ସତା—ଦେ. ବ—୧ । ସତ୍ତା (ଦେଖ) —1. Santā (See) ୨ । Satā (ସଂ. ସତ୍ତ୍ୱ) ସାର; ବଳ; ପରାକ୍ରମ—2. Strength. ୩ । ସାମର୍ଥ୍ୟ—3. Power. ୪ । ସତ୍ତ୍ୱ —4. Existence; presence. **सार, सत्ता**

ସତାଅଶି—ଦେ. ବ ଓ ବଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ) (ସଂ. ସପ୍ତାଶୀତି)—Satā-aśi ସତାଶି; ସାତ ଅଧିକ ଅଶି; ୮୭—Eighty-seven; 87. (ସତାଶି—ଅନ୍ୟରୂପ) सातासि **सतासी**

ସତାଅଶିଆ ଶଏ(ହେ)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ—ଏକଶ ଶତାଅଶି; ୧୮୭-- Satā-aśiā śae(he) One hundred eightyseven; ଏକଶ ସାତାଶି 187. [ଦ୍ର—ଏହିପରି ସତାଅଶିଆ ଦୁଇଶହ **एकसौ सतासी** = ୨୮୭ ହୁଏ ।]

ସତା(ତେ)ଇ ପତା(ତେ)ଇବା—ଦେ. କି (ସକର୍ମକ) (ସଂ. ସନ୍ତପ୍ତ)— Satā(te)i patā(te)ibā ସନ୍ତାଇବା ୨ (ଦେଖ) [ସତା(ତେ)ଇ ପତା(ତେ)ଇ ହେବା—ଅକର୍ମକରୂପ] Santāibā [ସତା(ତେ)ଇ ପତା(ତେ)ଇ ମାରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ] 2 (See) କଷ୍ଟ ଦେଓୟା **सन्ताप देना**

ସତା(ତେ)ଇବା—ଦେ. କି—ସନ୍ତାଇବା (ଦେଖ) Satā(te)ibā Santāibā (See)

ସତା(ତେ)ଇଶ(ଶି)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ (ସଂଖ୍ୟା; ସଂ. ସପ୍ତବିଂଶ; Satā(te)iśa(śi) ସପ୍ତବିଂଶତି)—ସପ୍ତବିଂଶତି; ସାତ ଅଧିକ ସାତାଶ, ସାତାଇଶ କୋଡ଼ିଏ—Twentyseven; 27. **सताइस** [ଉ— ସତାଇଶି କନ୍ୟା ପାଇଲେ କଳାକର— କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।] **सताइस नक्षत्र**

ସତାଇଶ(ଶି) ନକ୍ଷତ୍ର—ଦେ. ବ—ଜ୍ୟୋତିଷଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ସପ୍ତବିଂଶ Satāiś(śi) nakshatra ନକ୍ଷତ୍ର—The 27 asterisms or groups of stars taken as the bases of calculation of time and the motions of the planets and of the sun in Hindu astrology. [ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କର ନାମ ଯଥା—(୧) ଅଶ୍ୱିନୀ, (୨) ଭରଣୀ ବା ଦ୍ୱିକା, (୩) କୃତ୍ତିକା, (୪) ରୋହିଣୀ, (୫) ମୃଗଶିରଃ ବା ମୃଗଶିରା, (୬) ଆର୍ଦ୍ରା, (୭) ପୁନର୍ବସୁ, (୮) ପୁଷ୍ୟ ବା ପୁଷ୍ୟା, (୯) ଅଶ୍ଳେଷା, (୧୦) ମଘା, (୧୧) ପୂର୍ବଫାଲ୍ଗୁନୀ, (୧୨) ଉତ୍ତରଫାଲ୍ଗୁନୀ, (୧୩) ହସ୍ତା, (୧୪) ଚିତ୍ରା, (୧୫) ସ୍ୱାତି, (୧୬) ବିଶାଖା, (୧୭) ଅନୁରାଧା, (୧୮) ଜ୍ୟେଷ୍ଠା, (୧୯) ମୂଳା, (୨୦) ପୂର୍ବାଷାଢ଼ା, (୨୧) ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ା, (୨୨) ଶ୍ରବଣା, (୨୩) ଧନିଷ୍ଠା, (୨୪) ଶତଭିଷା, (୨୫) ପୂର୍ବଭାଦ୍ରପଦ, (୨୬) ଉତ୍ତର ଭାଦ୍ରପଦ, (୨୭) ରେବତୀ ।

କେହି କେହି ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ ଏହି ୨୭ ନକ୍ଷତ୍ର ସଙ୍ଗେ 'ଅଭିଜିତ୍' (Vega) ନାମକ ନକ୍ଷତ୍ରକୁ ମିଶାଇ ୨୮ ନକ୍ଷତ୍ର ଗଣନା କରନ୍ତି । ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ାର ଶେଷ ୧୫ ଦଣ୍ଡ ଓ ଶ୍ରବଣାର ପ୍ରଥମ ୪ ଦଣ୍ଡକୁ ଅଭିଜିତ୍ ନକ୍ଷତ୍ର କହନ୍ତି—ଶବ୍ଦେନ୍ଦ୍ର ।]

ସତା(ତେ)ଇଶ(ଶି) ପୁରୁଷ—ଦେ. ବ—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱତନ Satā(te)iśa(śi) purusha ଓ ଅଧସ୍ତନ ବହୁପୁରୁଷ— **सताइस पुरुष** ଚୌଦ ପୁରୁଷ Many generations of a man's progenitors and successors. (ଯଥା—ଏ କଥା ତ ଆମ ସତାଇଶ ପୁରୁଷରେ ଦେଖା ନ ଥିଲା ।)

ସତା(ତେ)ଇଶ(ଶି) ଯୋଗ—ଦେ. ବ—ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ସପ୍ତବିଂଶ ଶୁଭ- Satā(te)iśa(śi) jōga ଶୁଭ ଯୋଗମାନ—The 27 **सताइस योग** astrological conjunction. [ଦ୍ର— ୨୭ ଯୋଗ ଯଥା—୧ ବିଷ୍କୁମ୍ଭ, ୨ ପ୍ରୀତି, ୩ ଆୟୁଷ୍ମାନ୍, ୪ ସୌଭାଗ୍ୟ, ୫ ଶୋଭନ, ୬ ଅତିଗଣ୍ଡ, ୭ ସୁକର୍ମା, ୮ ଧୃତି, ୯ ଶୂଳ, ୧୦ ଗଣ୍ଡ, ୧୧ ବୃଦ୍ଧି, ୧୨ ଧ୍ରୁବ, ୧୩ ବ୍ୟାଘାତ, ୧୪ ହର୍ଷଣ, ୧୫ ବଜ୍ର, ୧୬ ଅସିଦ୍ଧ, ୧୭ ବ୍ୟତିପାତ, ୧୮ ବରୀୟାନ୍, ୧୯ ପରିଘ, ୨୦ ଶିବ, ୨୧ ସାଧ୍ୟ, ୨୨ ସିଦ୍ଧି, ୨୩ ଶୁଭ, ୨୪ ଶୁକ୍ଳ, ୨୫ ବ୍ରହ୍ମ, ୨୬ ଇନ୍ଦ୍ର, ୨୭ ବୈଧୃତି ।]

ସତା(ତେ)ଇଶ(ଶି) ହଜାରି—ଦେ. ବଣ—ଅତି ଧନୀ (ବ୍ୟକ୍ତି); Satā(te)iśa(śi) hajāri (ଯେ ନିଜର ୨୭ ହଜାର ଟଙ୍କା ସାତାଶ ହାଜାରି ଗଣି ଦେଇ ପାରେ)—Very rich (man).

ଲାଖପତୀ ବ—୧ । ଅତି ଧନୀ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A very rich man. ୨ । ପୁରୀ ରାଜାଙ୍କ ମାରଫତଦାରରେ ଥିବା ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ସେବା ପାଇଁ ଖଞ୍ଜା ପୁରୀଜିଲ୍ଲାରେ ଅବସ୍ଥିତ ଜମିଦାରୀ—2. Name of a Zamindary or estate in the Puri district which has been endowed for the worship of the Deity Jagannath of Puri. [ଦ୍ର—ଏହାର ଆୟ ୨୨ ହଜାର ଟଙ୍କା ଥିବା ବିଷୟ ପୂର୍ବେ କଷୋଟ କରାଯାଇଥିବାରୁ ଏହି ନାମ ହୋଇଅଛି । ଏହାକୁ ପୂର୍ବେ ଇଂରାଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ନିଜେ ହସ୍ତମୁଦ୍ର ବା ଖାସ୍ ତହସିଲ୍ ଅଧୀନ କରି ଏଥିର ଖଜଣା ଆଦାୟ କରି ପୁରୀର ରାଜାଙ୍କୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସେବା ଖରଚ ପାଇଁ ୨୭ ହଜାର ଟଙ୍କା ନଗଦ ଦେଉଥିଲେ । ତନ୍ତୁ ପରେ ଏ ଜମିଦାରୀକୁ ରାଜାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଦେଲେ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ଜମିଦାରୀ ମାହାଲକୁ ପୁରୀ ରାଜା ନିଜେ ଭୁକ୍ତିଅଛନ୍ତି । ଏହି ଜମିଦାରୀର ଗୋଟିଏ ବିଶେଷତ୍ୱ ଏହି ଯେ, ଏଥିର କେତେକ ଜମିର ଖଜଣାକୁ ରଇତ ଓ ମଧ୍ୟସ୍ୱତ୍ୱାଧିକାରୀମାନେ ବାଣ୍ଟି କରି ପୁରୀ ରାଜାଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତି ଓ କେତେକ ଅଂଶ ରାଜାଙ୍କ ଜମିଦାରୀର ଜମିଦାର ପାଇକପଡ଼ା ଷ୍ଟେଟ୍‌ର ମାଲିକଙ୍କୁ ଦିଅନ୍ତି । ଖଜଣାର ଯେଉଁ ଅଂଶକୁ ରଇତ ପୁରୀ ରାଜାଙ୍କୁ ଦିଏ ତାକୁ 'ସତେଇଶି ହଜାରି' ଜମା ବୋଲାଯାଏ ।]

ସତା(ତେ)ଇଶ(ଶି) ହଜାରିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଧନୀ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Satā(te)iśa(śi) hajāriā 1. Very rich. ୨ । ଯାହାର ସାତାଶ ହଜାରି ଅନେକ ହଜାର ଟଙ୍କା ସଞ୍ଚିତ ଅଛି—2. Having a rich hoard or cash. **ଲାଖପତୀ**

ସତା(ତେ)ଇଶ(ଶି) ହଜାରି ମାହାଲ୍—ଦେ. ବ—ସତାଇଶ ହଜାରି Satā(te)iśa(śi) hajāri māhāl ୨ (ଦେଖ)—Satāiśa hajāri 2 (See)

ସତା(ତେ)ଇଶା ଶଏ(ଅ, ହ, ହେ)—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ, Satā(te)iśā śae(a, ha, be) ସଂ. ସପ୍ତବିଂଶତି + ଶତ)—ଏକଶ ସତାଶି ଏକ ଶହରୁ ସତାଇଶ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା—**ଏକସୌ ସାତାସୀ** One hundred twenty seven. (ସତା[ତେ]ଇଶିଥ ଶଏ[ଅ,ହ,ହେ]—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଏହିପରି ସତା(ତେ)ଇଶା ଦୁଇ ଶବ୍ଦ (୨୨୭) ହୁଏ ।]

ସତାଁ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ସପ୍ତ ଗୁଣିତ ବା ସାତଦ୍ୱାରା ଗୁଣିତ ହେଲେ—Satāñ Multiplied by seven. [ଦ୍ର—ଏହା ପଣିସାତା **ସତାଁ** ବିଥର ସପ୍ତମ ଖଦା ଅଟେ । ଯଥା—୧୨ ସତାଁ । ୮୪ ପଣ ୫ କାହାଣ ଗୁଣ ପଣ ।]

ସତା(ତାଁ)ଣ(ନ, ନ୍ନ, ଲ, ଲ୍ଲ)ବେ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; Satā(tāñ)ṇa(na, nna, la, lla)be ସଂ. ସପ୍ତନବତି)—ସାତାନବଇ **ସଂତାନବେ** ସାତ ଅଧିକ ନବେ; ୯୭—Ninety-seven; 97. [ସତା(ତାଁ)ଣୋ(ନୋ, ଲୋ, ଲୋ)ର—ଅନ୍ୟରୂପ]

ସତା(ତାଁ)ଣୁ(ନୁ, ନ୍ନୁ, ଲୁ)ଆ ଶଏ(ହେ)—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟା-ବାଚକ)—Satā(tāñ)ṇu(nu, nnu, lu)ā śae(he) ଏକଶ ସାତାନବଇ ଏକ ଶତ ସତାଇଶକେ; ୧୯୭—One hundred ninety-seven; 197. **ଏକସୌ ସଂତାନବେ**

ସତାନ(ଲ)ଭିଆ ଶଏ(ହେ)
ସତାନ(ଲ)ବା ଶଏ(ହେ) } ଅନ୍ୟରୂପ

ସତାନ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ)—ସତାବନ; ୫୭—Satāna ସତାନ **ସତାବନ** Fifty seven; 57. [ଭ୍ର—ସତାନ ଗୁଣେ କେଣ୍ଡଧର; କୋଟିବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ କଲେବର—ପ୍ରାଚୀ. ପୁର୍ଣ୍ଣତମ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ।]

ସତାନନ୍ଦ—ସଂ. ବ (ନାମ)—ଗୌତମ ମୁନିଙ୍କ ପୁତ୍ର ଓ ଜନକ ରାଜାଙ୍କ ପୁରୋହିତ—Name of the son of Sage Gautama and priest of king Janaka. (ଶତାନନ୍ଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସତାନ(ନ୍ନ,ଲ,ଲ୍ଲ)ବେ ପୁରୁଷ—ଦେ ବ—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱତନ ଓ ଅଧସ୍ତନ ଅସଂଖ୍ୟ ସାତାନବବେ ପୁରୁଷ ପୁରୁଷ—Countless generations of a person's progenitors and descendants. **ସଂତାନବେ ପୁରୁସ**

ସତାନି ପତାନି—ଦେ. ବ—ସତାଇଶ ପୁରୁଷ (ଦେଖ) Satāni patāni Satāiśa purusha. (See)

ସତାନି ପତାନି ଉଝାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱତନ ଓ ଅଧସ୍ତନ ବହୁ ପୁରୁଷଙ୍କ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଗାଳି ଦେବା—To abuse a person by alluding to innumerable generations of his progenitors and descendants. **ସଂତାନବେ ପୁରୁସ ଉଖେଳନା**

ସତାନି ପତାନି ଶୋଧିବା
ସତାନି ପତାନି ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରିବା
ସତାନି ପତାନି ଧରି ଉଝାଳିବା
ସତାନି ପତାନି ଧରି ଶୋଧିବା
ସତାନି ପତାନି ଧରି ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରିବା
ସତାନି ପତାନି ଲଗା(ଗେ)ଇ ଉଝାଳିବା
ସତାନି ପତାନି ଲଗା(ଗେ)ଇ ଶୋଧିବା
ସତାନି ପତାନି ଲଗା(ଗେ)ଇ ଶ୍ରାଦ୍ଧ କରିବା
ଚଉଦ ପୁରୁଷ ଉଦ୍ଧାର କରା
} ଅନ୍ୟରୂପ]

ସତାବନ—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ)—(ସଂଖ୍ୟା; ସଂ. ସପ୍ତ Satābana ପଞ୍ଚାଶତ)—ସପ୍ତପଞ୍ଚାଶତ୍; ସାତ ଅଧିକ ପଚାଶ; ୫୭—ସାତାନ୍ନ **ସତାବନ** Fifty seven; 57.

ସତାବନ ପୁରୁଷ—ଦେ. ବ—ସତାଇଶ ପୁରୁଷ (ଦେଖ) Satābana purusha Satāiśa purusha. (See)

ସତାବନଶଏ(ହେ)—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ—(ସଂଖ୍ୟା; ସଂ. ସପ୍ତ-Satābanaśae(he) ପଞ୍ଚାଶଦୁତ୍ତର ଶତ)—ଏକଶ ସତାବନ, ଏକଶସାତାନ୍ନ ୧୫୭—One hundred fifty-seven; 157. **ଏକସୌସତାବନ**

ସତାର୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—୧ । ଅପେକ୍ଷା କରିବା—1. Waiting. ୨ । କାଳ ବିଳମ୍ବ—2. Deferring; postponement. **ସବୁର୍** **ସବୁରକରା**

ସତାର୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କେତେକ ସମୟ ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା
Satār karibā କରିବା—1. To wait for some time.
ସବୁରକରା ୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ବିଳମ୍ବ ସହ୍ୟ କରିବା;
सबूर करना ସମ୍ଭାଳିବା—2. To brook delay; to acquiesce in a matter being delayed for some time. ୩ । ସମୟ ଦେବା; ମହଲତ ଦେବା—3. To grant time; to adjourn; to grant adjournment.

ସତାର ମଦାର୍—ବୈଦେ. ବି (ଫା· ସହତର ଶବ୍ଦ)—ସହ୍ୟ ସମ୍ଭାଳିବା;
Satār madār ବାଳ ବିଳମ୍ବ—Waiting; deferring
ସାମ୍ଳେ ସବୁରକରେ of a matter to some future time.
सबूरउबूर [ଦ୍ର—'ସତାର'ର ଅର୍ଥ ବାଳ ବିଳମ୍ବ ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା ଓ 'ମଦାର'ର ଅର୍ଥ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟସାଧନାର୍ଥ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ଭର ଦେବା । ଉଭୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଫଳତଃ କାର୍ଯ୍ୟ-ସାଧନରେ ବିଳମ୍ବ ଘଟେ ।]

ସତାର ମଦାର୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟସାଧନାର୍ଥ
Satār madār karibā ବାଳ ବିଳମ୍ବକୁ ସମ୍ଭାଳିବା ବା
ମହଲତ ଦେବା—1. To brook delay; to
ସାମ୍ଳେସବୁର କରେ କରା **grant postponement.** ୨ । କୌଣସି
सबूर उबूर करना କାର୍ଯ୍ୟସାଧନ ପାଇଁ ମହଲତ ବା ସମୟ ନେବା—2. To take time; to get time by praying for postponement.

ସତାର—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । (ସ+ତାରା) ତାରା ସହିତ
Satāra ବିଦ୍ୟମାନ ବା ଯୁକ୍ତ—1. Having or furnished
with stars ୨ । (ସ+ତାର) ସତନ୍ତ୍ର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
2. Furnished with strings.

ସତାରିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବାଳ ବିଳମ୍ବକୁ ସହ୍ୟ କରେ
Satāriā ବା ସମ୍ଭାଳେ—1. Brooking delay.
ସବୁରକରା **सबूरकरनेवाला** ୨ । ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ—
2 Patient.

ସତାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସବୁର କରିବା; ବାଳ ବିଳମ୍ବ ସହିବା; ଅପେକ୍ଷା
Satāribā କରିବା—To wait; to brook delay.
ସବୁର କରା **सबूर करना**

ସତା(ତାଁ)ଲବେ—ଗ୍ରା. ବି ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ)—ସତାନବେ
Satā(tāñ)labe (ଦେଖ)—Satānabe. (See)
[ସତା(ତାଁ) ଲୋ(ଲେ)ଇ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ସତାସମ—ଦେ. ବି—ସତ୍ତା—Existence. [ଉ—ଜନମାନ । ସତାସମ
Satāsama କହିବେ ନାହିଁ । ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବିଦଗ୍ଧ ଚିନ୍ତାମଣି ।]
(ସତା ସମ୍ବନ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସତି—ସଂ. ବି (ସନ୍. ଧାତୁ=ଦାନ କରିବା+ଭାବ. ତି; ନ ଲୋପ)—
Sati ୧ । ଦାନ—1. Gift. ୨ । (ଷୋ. ଧାତୁ=ନାଶ କରିବା+ଭାବ. ତି; ଣତ୍ୱ ଅଭାବ) ଅବସାନ; ବିନାଶ—
2. Decline; extinction; end.

ସତିଆ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବି ଓ ବିଣ—ସତ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Satiā Satya etc. (See)

ସତିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଂ. ସତ୍ୟବାଦୀ)—ସତ୍ୟବାଦୀ—Ttruth-
Satiā ful (person). (ଉ—ସତିଆ ପୁରୁଷ ମୁଣ୍ଡରେ ଜଟ, ଚୂଅ (ସତ୍ତା, ସତେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ହୁଗି ଦିଏ ଲମ୍ବପଟ । ଭଗ ।) ବି—
ସତ୍ୟବାଦୀ ୧ । ସତ୍ୟବାଦୀର ଡାକ ନାମ—1. Name for
सचबोलनेवाला calling 'Satyabādi'. ୨ । ଝିଟିପିଟି; ଗୃହ ଟିକିଟିକି ଗୋଧିକା; ପଲ୍ଲୀ—2. The common house-
छिपकली lizard. [ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ଝିଟିପିଟି ମନୁଷ୍ୟ ଉପରେ ଅଙ୍ଗବିଶେଷରେ ଖସି ପଡିଲେ ତମ୍ଭା ମନୁଷ୍ୟ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିବା ସ୍ଥାନର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦିଗରେ ଟିକ୍ ଟିକ୍ ଶବ୍ଦ କଲେ, ତହିଁରୁ ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଶୁଭାଶୁଭ ଫଳ ଜଣାପଡ଼େ । ଏଥିପାଇଁ ପଲ୍ଲୀ ସତ କହେ ବୋଲି ଏହାର ନାମ 'ସତିଆ' । କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥିବେଳେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ପ୍ରସଙ୍ଗ କହୁଥିବା ସମୟରେ ଯେବେ ଝିଟିପିଟି ଟିକ୍ ଟିକ୍ ଶବ୍ଦ କରେ, ତେବେ ଉକ୍ତ ପ୍ରସଙ୍ଗ ସତ୍ୟଥିବାର ସୂଚିତ ହୁଏ ବୋଲି ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ସେହି ସମୟରେ କହନ୍ତି 'ସତିଆ ସତ କହିଲା' ।]

ସତିଆ ଆମ୍ବ(ମ୍ବା)—ଦେ. ବି (ସଂ. ସତ୍ୟାମ୍ର)—ସତ୍ୟ ଅମ୍ବ (ଦେଖ)
Satiā āmba(mbā) Satya āmba (See)
(ସତ୍ତ ଅମ୍ବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସତିଆନାଶ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବି—ସତ୍ୟାନାଶ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Satiānāśa (etc) Satyānāśa etc (See)

ସତିଆନାଶିଆ—ଗ୍ରା· ବିଣ. ପୁଂ—ସତ୍ୟାନାଶିଆ (ଦେଖ)—
Satiānāśiā Satyānāśiā (See)
(ସତିଆନାଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସତିଆ ପୁରୁଷ—ଦେ· ବି (ସଂ. ସତ୍ୟବାଦୀ ପୁରୁଷ)—୧ । ସତ୍ୟବାଦୀ
Satiā purusha ବ୍ୟକ୍ତି—1. A truthful person.
ସାଚ୍ଚା ଲୋକ ୨ । ସତ୍ୟଯୁଗର ପୁରୁଷ ପରି ବିଶ୍ୱସ୍ତ ଓ ଧାର୍ମିକ
सच्चा आदमी ପୁରୁଷ—2. A truthful and upright man (like a person of the Golden Age).
୩ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ) ମିଥ୍ୟାବାଦୀ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A liar.
୪ । (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ) କପଟାତ୍ମା ବ୍ୟକ୍ତି—
4. A hypocrite.

ସତିଆ ସତ କହିଲା—ଦେ. ବାକ୍ୟ—(କୌଣସି ଗୃହରେ କଥାପ୍ରସଙ୍ଗ
Satiā sata kahilā ଚାଲୁଥିବା ସମୟରେ ଗୃହର କୌଣସି
ଟିକିଟିକି ପାଡ଼ଲ ଅଂଶରେ ଝିଟିପିଟି ବୋବାଇବାର ଶବ୍ଦ ଶୁଣାଗଲେ କଥିତ ବକ୍ତା ସତ୍ୟ ବୋଲି କହି ଏ ବାକ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିଥାଏ; ଏଥିର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ—) ମୋ ବାକ୍ୟର ସତ୍ୟତା ଏହି 'ସତିଆ'ର ଅର୍ଥାତ୍ ଝିଟିପିଟିର ଶବ୍ଦଦ୍ୱାରା ପ୍ରମାଣିତ ହେଉଅଛି —(A sentence exclaimed by a speaker in asserting the truth of his statement when the ticking of a lizard is heard while he is making a statement;. It

means—) The truth of my statement is borne out by the ticking of the truthful animal. i, e. the lizard.

ସତ୍ତିକ(କା, କେ)ଇ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ସତ୍ୟବାଦିନୀ)—୧ । ସତ୍ୟ-
Satika(kā, ke)ī ବାଦିନୀ ;—1. A truthful woman.
ସତ୍ୟବାଦିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ ୨ । (ସ. ସତୀ) ସତୀ; ସାଧ୍ୱୀ ସ୍ତ୍ରୀ—2. A
ସତ୍ତୀସ୍ତ୍ରୀ chaste woman. [ଦ୍ର—ସତ୍ତିକଇ (ସତ୍ତିକା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସୁରସ୍ତ୍ରମ ଗଳ । ପାଦ ଦଉଡ଼ି ଦଉଡ଼ି ମଲ— ଭଗ ।]

ସତ୍ତିକାପଣ—ଦେ. ବ—ସତୀପଣ (ଦେଶ)—Satīpaṇa (See)
Satikāpaṇa ସତୀପାନା
[ସତ୍ତିକାପଣିଅ, ସତ୍ତିକ(କା, କେ)ଇପଣ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ସ(ସଁ)ତିରିଶ(ଶି)—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ସ. ସପ୍ତତ୍ରିଂଶତ୍)
Sa(sañ)tiriśa(śi) —ସପ୍ତତ୍ରିଂଶତ୍; ତିରିଶରୁ ଅଧିକା ସାତ—
ସଁଇତ୍ରିଶ **ସୈତିସ** Thirty seven; 37.
[ସଁତ୍ରିଶ(ଶି), ସଂତ୍ରିରଶ(ଶି), ସନ୍ତିଶ(ଶି)—ଅନ୍ୟରୂପ]

ସ(ସଁ)ତିରିଶାଶଏ(ହେ)—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ସ. ସପ୍ତ-
Sa(sañ)tiriśāśae(he) ତ୍ରିଂଶୋତ୍ତରଶତ)—ଏକଶ ସତତିରିଶ;
ଏକଶ ସଁଇତ୍ରିଶ ୧୩୭—One hundred thirty seven;
ଏକସୌ ସୈତିସ 137. (ଯଥା—ଏହିପରି ସତତିରିଶା ଦୁଇଶହ
ସଅଁତିରିଶାଶଏ(ହେ), ସନ୍ତ୍ରିରଶାଶଏ(ହେ), } ଅନ୍ୟରୂପ = ୨,୩୭
ସଂତ୍ରିଶାଶଏ(ହେ), ସନ୍ତିଶାଶଏ(ହେ) ହୁଏ ।)

ସତୀ—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—[ଅସ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅତ୍ (ଶତୃ) + ସ୍ତ୍ରୀ-
Satī ଈ; ସତ୍ ଶବ୍ଦର ପୁଂଲିଙ୍ଗ ସନ୍; ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ସତୀ]—
୧ । ବିଦ୍ୟମାନା—1. Existent (female).
୨ । ସତ୍‌ସ୍ୱଭାବା; ଉତ୍ତମା; ସଚ୍ଚରିତ୍ରା—2. Good
(woman); virtuous. ୩ । ସାଧ୍ୱୀ; ପତିବ୍ରତା—
3. Chaste (woman). ବ—[ଷୋ· ଧାତୁ = ନାଶ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅତ୍ (ଶତୃ) + ଈ; ଯାହାକୁ ଦର୍ଶନ କରିବା ମାତ୍ରେ ପାପ ନାଶ ହୁଏ]—୧ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଚିତାନଳରେ ନିଜ ଦେହକୁ ଝାସ ଦିଏ; ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସହମୃତା ସ୍ତ୍ରୀ—1. A woman who burns herself on her husband's funeral pyre. [ଦ୍ର—ଇଂରେଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ସତୀଦାହ ପ୍ରଥା ଉଠାଇ ଦେବା କାଳରୁ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ ମରନ୍ତି କିମ୍ବା ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର ଅବ୍ୟବହିତ ପରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ସାଧାରଣତଃ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ସତୀ ବୋଲି କହନ୍ତି ।]
୨ । ସାଧ୍ୱୀ ସ୍ତ୍ରୀ; ପତିଗତପ୍ରାଣା ସ୍ତ୍ରୀ; ପତିବ୍ରତା ସ୍ତ୍ରୀ—2. A chaste woman; a woman devoted to the loving service of her husband; a woman who has consecrated or offered her body and soul to her husband (even unto death). ୩ । ଦାନ—3. Gift. ୪ । ଅବସାନ—4. Extinction; end. ୫ । ସୌରାଷ୍ଟ୍ର ମୃତ୍ତିକା—5. A kind of coloured earth. ୬ । ଚତୁରକ୍ଷର ସଂସ୍କୃତ ଛନ୍ଦୋବିଶେଷ—6. Name of a Sanskrit metre of 4 syllables. ୭ । (ନାମ) ସାବିତ୍ରୀ (ସତ୍ୟବାନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ)—7. Sābitrī; the wife of Satyabān. ୮ । (ନାମ) ଉମା; ପାର୍ବତୀ; ଦୁର୍ଗା; ଦକ୍ଷକନ୍ୟା; ମହାଦେବଙ୍କ ପତ୍ନୀ—8. The daughter of Daksha and wife of Śiba. [ଦ୍ର—ଏ ଦକ୍ଷପ୍ରଜାପତିଙ୍କ କନ୍ୟା ଥାଇ ମହାଦେବଙ୍କ ବିବାହ କରିଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ମହାଦେବ ପ୍ରଣାମାଦି ଦ୍ୱାରା ଦକ୍ଷଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ ନ କରିବାରୁ ଦକ୍ଷ ତାଙ୍କ ଉପରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଅପମାନ ଦେବା ପାଇଁ ଏକ ଯଜ୍ଞ ଆରମ୍ଭ କଲେ; ସେହି ଯଜ୍ଞକୁ ଦକ୍ଷ ତ୍ରିଲୋକର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ, ମାତ୍ର ଶିବଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ ନାହିଁ । ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିବାର ଭାର ନାରଦ ମୁନିଙ୍କ ଉପରେ ଥିଲା । ସେ ଗୋପନରେ କୈଳାସକୁ ଯାଇ ଏ ଯଜ୍ଞର ସମ୍ବାଦ ସତୀଙ୍କୁ ଦେଲେ । ସତୀ ଅନିମନ୍ତ୍ରିତା ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ପିତୃଯଜ୍ଞ ଦେଖିବାକୁ ଯାଇ ପିତୃଗୃହରେ ଦକ୍ଷଙ୍କ ମୁଖରୁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ନିନ୍ଦା ଶୁଣି ତାହା ସହ୍ୟ ନ ପାରି ଯଜ୍ଞକୁଣ୍ଡରେ ଝାସ ଦେଇ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ସତୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯାଇଥିବା ନନ୍ଦୀ ସତୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁସମ୍ବାଦ ଘେନି କୈଳାସରେ ପହଞ୍ଚିବାରୁ ମହାଦେବ ସତୀଙ୍କ ବିୟୋଗବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣି କ୍ରୋଧ ଓ ଜିଘାଂସାରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇ ସ୍ୱୀୟ ଜଟା ଛେଦନ ପୂର୍ବକ ତହିଁରୁ ବୀରଭଦ୍ର ନାମକ ଭୈରବକୁ ସୃଷ୍ଟି କରି ସ୍ୱଗଣ ସମଭିବ୍ୟାହାରରେ ଦକ୍ଷଗୃହରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଶିବାନୁଚରମାନେ ନାନା ଅତ୍ୟାଚାର କରି ଦକ୍ଷଯଜ୍ଞକୁ ନଷ୍ଟ କଲେ ଓ ଦକ୍ଷଙ୍କୁ ବଧ କଲେ । ପରେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଅନୁରୋଧରେ ଦକ୍ଷଙ୍କ ଗଳିରେ ଛିନ୍ନ ମସ୍ତକ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ଛାଗ ମୁଣ୍ଡ ଯୋଜନା କରି ମହାଦେବ ଦକ୍ଷଙ୍କୁ ଜିଆଁଇଲେ । ମହାଦେବ ସତୀଙ୍କ ମୃତ ଦେହକୁ ତ୍ରିଶୂଳ ଉପରେ ଧାରଣ କରି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡଯାକ ବୁଲିଲେ । ଏହା ଦେଖି ବିଷ୍ଣୁ ସୁଦର୍ଶନ ଚକ୍ର ଯୋଗେ ଉକ୍ତ ସତୀଙ୍କ ଶବକୁ ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ କଲେ ଓ ଉକ୍ତ ଶବର ଘଳି ଘଳି ଅଙ୍ଗ ଯେଉଁ ଯେଉଁଠାରେ ପଡ଼ିଲା, ସେହି ସେହି ସ୍ଥାନମାନ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ପୀଠ ଓ ଉପପୀଠରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଉକ୍ତ ପୀଠମାନ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ମହାତୀର୍ଥ ରୂପେ ଅଦ୍ୟାବଧି ଭାରତର ଘଳି ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ବିରାଜିତ ଅଛି । (ପୀଠ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।) ଅତଃପର ସତୀ ପରଜନ୍ମରେ ହିମାଳୟଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ମେନାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ପାର୍ବତୀ ରୂପରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି କଠୋର ତପଃସାଧନ ପୂର୍ବକ ପୁଣି ଶିବଙ୍କୁ ସ୍ୱାମୀ ରୂପେ ପାଇଲେ ।] ଦେ. ବିଣ—ସତ୍ୟବାଦିନୀ (ସ୍ତ୍ରୀ)—Truthful
ସତ୍ତୀ (woman). ବ—୧ । ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ
ସତ୍ତୀ ପୂର୍ବରୁ ମୃତା ହୁଅନ୍ତି—1. A woman who

predeceases her husband. ୨ । ସତ୍ୟବାଦିନୀ ସ୍ତ୍ରୀ — 2. A truthful woman.

ସତୀ ଖର୍ଦ୍ଦୁ—ଦେ. ବ—ମୃତ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସହମୃତା ହୋଇଥିବା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ
Satī khardu ହସ୍ତର ବଳୟ (ଓ ଆଜି କାଲି ସତୀଦାହ ପ୍ରଥା
ସତୀ ନନାସ୍ତି, ସତୀବାଳା ଉଠି ଯିବାରୁ ସ୍ୱାମୀ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଯେଉଁ
सतीकी अंगेली ସ୍ତ୍ରୀ ମୃତା ହୁଅନ୍ତି ତାଙ୍କ ହାତର ଖର୍ଦ୍ଦୁ)— The wristlet of a woman who predeceases or dies with her husband. [ଦ୍ର—ଏହାକୁ ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ସଂଗ୍ରହ କରି ଆଦର ସହିତ ପିନ୍ଧନ୍ତି ।]

ସତୀ ଚଉରା—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସତୀ ଓ ଚତୁରସ୍) —୧ । ସହମୃତା
Satī chaurā ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସମାଧି ମନ୍ଦିର; ସତୀଙ୍କ ଚିତାଭସ୍ମ ଉପରେ
सती समाधि ନିର୍ମିତ ଚତୁରା ବା ମଣ୍ଡପ—1. A platform
सती चौरा raised in her honour, on the ashes of a woman who died with her husband. ୨ । କଟକ ସହରର ପଶ୍ଚିମ ପ୍ରାନ୍ତସ୍ଥ କାଠଯୋଡ଼ୀ ନଦୀ କୂଳର ଶ୍ମଶାନର ନାମ (ସମ୍ଭବତଃ ଏଠାରେ କୌଣସି ପ୍ରସିଦ୍ଧା ସତୀ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ମଣ୍ଡପ ଥିଲା)—2. Name of a cremation ground on the bank of the Kāthajordi river just to the west of the town of Cuttack. [ଦ୍ର—ଏହିଠାରେ କବିବର ରାଧାନାଥ, ଭକ୍ତକବି ମଧୁସୂଦନ, କୃଷ୍ଣନାଥ କର, ଜାଲମଣି ବିଦ୍ୟାରତ୍ନ, ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ରଥ, ଅର୍ଜୁନାଣ ଶତପଥୀଙ୍କ ଶ୍ମଶାନସ୍ଥ ଚିତା ଉପରେ ସମାଧି ମନ୍ଦିରମାନ ନିର୍ମିତ ହୋଇଅଛି ଓ ଏହି ଶ୍ମଶାନରେ ଆଉ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପୁରାତନ ଓ ନୂତନ ସମାଧି-ଚତୁରା ବିଦ୍ୟମାନ ।]

ସତୀ ଡେଙ୍ଗୁରା—ଦେ. ବ—ସତୀ ନାଗରା (ଦେଖ)
Satī deṅgurā Satī nāgarā. (See)

ସତୀତ୍ୱ(ତା)—ସଂ. ବ (ସତୀ+ଭାବ. ତ୍ୱ, ତା)—ସତୀ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଧର୍ମ;
Satītwa(tā) ପାତିବ୍ରତ୍ୟ; ପରପୁରୁଷସଂସର୍ଗହୀନତା—
Chastity; female purity.

ସତୀତ୍ୱ ଧର୍ମ—ସଂ. ବ (ରୂପକ; ସତୀତ୍ୱ+ଧର୍ମ)-ପାତିବ୍ରତ୍ୟରୂପ ବ୍ରତ—
Satītwa dharma The vow of chastity observed by a woman.

ସତୀତ୍ୱ ନାଶ (ଭଙ୍ଗ)—ସଂ. ବ—ସ୍ତ୍ରୀର ସତୀତ୍ୱ ନଷ୍ଟ କରିବା; ପରପୁରୁଷ
Satītwa nāśa (bhaṅga) ଦ୍ୱାରା ସତୀସ୍ତ୍ରୀର ରମଣ— The violation of the chastity of a woman; ravishment or rape of a chaste woman.

ସତୀତ୍ୱ ରକ୍ଷା (ପାଳନ)—ସଂ. ବ—୧ । ପାତିବ୍ରତ୍ୟ ଧର୍ମ ପାଳନ—
Satītwa rakshā (pālana) 1. The observance of chastity by a woman. ୨ । ସତୀ ସ୍ତ୍ରୀର ସତୀତ୍ୱ ନାଶ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଆକ୍ରମଣରୁ ସତୀକୁ ରକ୍ଷା କରିବା—2. Saving a chaste woman from ravishment.

ସତୀ ଦାହ—ସଂ. ବ—ମୃତ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଶବ ସଙ୍ଗେ ଚିତାଗ୍ନିରେ ସତୀର
Satī dāha ଜୀବନୋତ୍ସର୍ଗ; ସହମରଣ; ଅନୁମରଣ—The voluntary immolation or burning of the wife on the funeral pyre of the husband. [ଦ୍ର—ଅତି ପ୍ରାଚୀନକାଳରୁ ଭାରତୀୟ ହିନ୍ଦୁରମଣୀ ପତିଙ୍କ ଚିତାନଳରେ ଆରୋହଣପୂର୍ବକ ମୃତା (ସହମୃତା) ହେଉଥିଲେ, କିମ୍ବା ଦୂରରେ ମୃତ ପତିଙ୍କ ଶବ ନ ମିଳିଲେ ପତିଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଚିତାରୋହଣ-ପୂର୍ବକ ମୃତା (ଅନୁମୃତା) ହେଉଥିଲେ । ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟ୍ ସତୀଦାହ ବିରୁଦ୍ଧରେ ନିଷେଧାଜ୍ଞା ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଲୁପ୍ତ ପ୍ରଥା ଉଠାଇ ଦେଇ ପାରି ନ ଥିଲେ । ଇଂରାଜ ରାଜତ୍ୱରେ ଭାରତର ବଡ଼ଲାଟ ଲର୍ଡ୍ ୱିଲିୟାମ୍ ବେଣ୍ଟିଙ୍କ୍ ବଙ୍ଗୀୟ ସମାଜସଂସ୍କାରକ ରାଜା ରାମମୋହନ ରାୟଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ (ଅନେକ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ହିନ୍ଦୁଙ୍କ ଆପତ୍ତି ସত୍ତ୍ୱେ) ଏ ପ୍ରଥା ରହିତ କରି ୧୮୧୯ ସାଲରେ ଗୋଟିଏ ଆଇନ୍ ପ୍ରଣୟନ କଲେ ଓ ତହିଁରେ ଏପରି ବିଧାନ କଲେ ଯେ, ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସତୀଦାହ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସହାୟତା କରିବେ ସେମାନେ ନରହତ୍ୟା ଅପରାଧରେ ଦଣ୍ଡିତ ହେବେ । ସେହି ସମୟରୁ ଭାରତରୁ ସତୀଦାହ ପ୍ରଥା ଉଠି ଯାଇଅଛି ।

ସତୀଦାହ ଦୁଇ ପ୍ରକାର—

୧ । ସହମରଣ—ପତିଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ସଙ୍ଗେ ସ୍ତ୍ରୀ ପତିଙ୍କ ଚିତାରେ ଆରୋହଣ କରି ପତିଙ୍କ ଶବକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ଚିତାନଳରେ ଦଗ୍ଧ ହେଉଥିଲେ ।

୨ । ଅନୁମରଣ—ପତିଙ୍କର ଦୂରଦେଶରେ ମୃତ୍ୟୁ ହେଲେ ବା ପତିଙ୍କ ଶବ ନ ମିଳିଲେ କିମ୍ବା ପତିଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ କାଳରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଗର୍ଭବତୀ ଥିଲେ (ଗର୍ଭରୁ ମୁକ୍ତା ହେଲେ) ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ବ୍ୟବହୃତ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ କିମ୍ବା ପଳାଶପତ୍ରାଦି ରଚିତ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ କଳ୍ପିତ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ସନ୍ତକରୂପେ ଧାରଣ କରି ବିଧବା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଚିତାରେ ଆରୋହଣ କରୁଥିଲେ ।]

ସତୀ ଧର୍ମ—ସଂ. ବ—ସତୀତ୍ୱ (ଦେଖ)
Satī dharma Satītwa. (See)

ସତୀ ଧର୍ଷଣ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସତୀର ସତୀତ୍ୱ ନଷ୍ଟ କରିବା—
Satī dharshaṇa Outraging the chastity of a woman.

ସତୀନ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । କଳାୟ; ମଟର—1. Pea;
Satīna field pea; Pisum Sativum. [ଦ୍ର—ଏହା ଅନ୍ୟ ସଂ. ନାମ—କଳାୟ, ମଧୁର, କଷାୟରସ, ମଧୁର ବିପାକ, କଫ୍ଲ, ହରେଣୁ । ରୁକ୍ଷ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ବାୟୁବର୍ଦ୍ଧକ, ଅମ-
ମଟର ଦୋଷକାରକ, ପିତ୍ତ, ଦାହ ଓ କଫ
केराव, मटर କାରକ ।] ୨। (ସତୀ+ଣ. ଧାତୁ+ ଅ; କ) ସତୀଳ (ଦେଖ)—
2. Satīla. (See)
ତେ. ପେଦଲଙ୍କ
(ସତୀନକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସତୀ ନାଗରା—ଦେ. ବ—ପୂର୍ବେ ସହମୃତା ବା ଅନୁମୃତା ହେବାକୁ
Satī nāgarā ଶ୍ମଶାନକୁ ଯାଉଥିବା ସତୀ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଯାତ୍ରା
सतीडङ्का, सतीनागरा ସମୟରେ ବଜା ଯାଉଥିବା ନାଗରା; (କିନ୍ତୁ
सतीनगारा ବର୍ତ୍ତମାନ ସତୀଦାହ ପ୍ରଥା ରହିତ ହେବାରୁ,ସ୍ୱାମୀ ବଞ୍ଚି ଥାଉଁ ଥାଉଁ ମୃତା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଶବ ଦାହାର୍ଥ ଶ୍ମଶାନକୁ ନିଆ ଯିବା ବେଳେ ଶବଯାତ୍ରା ସଙ୍ଗେ ବାଜିବା ବାଦ୍ୟ—

Drum accompanying the corpse of a wife who predeceases her husband and of a woman who jumped with the funeral pyre of her husband (when this custom had not been prevented by law.)

ସତୀନାଥ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) — ମହାଦେବ; ଶିବ—Śiba. ଦେ. Satī nātha ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—A name **ସତୀନାଥ** given to males. (ସତୀନ୍ଦ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସତୀପଣ—ଦେ. ବ—୧ । ସତୀତ୍ୱ—1. Chastity. ୨ । ସତୀତ୍ୱର Satīpaṇa ବଢ଼ାଇ—2 Boasting about one's (ସତୀପଣିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) chastity. ୩ । (ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକର) ସତୀପଣା ସତ୍ୟବାଦିତା—3. Truthfulness of a **ସତୀପଣ** woman). ୪ । (ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକର) ସାଧୁତା— 4. Honesty (of a woman).

ସତୀ ପୀଠ—ସଂ. ବ (ନାମ)—୧ । ବଜୋ କ୍ଷେତ୍ର; ଯାଜପୁରର ଏକ Satī pīṭha ନାମ—1. A name of Jajapura (which is one of the places where parts of the body of Satī fell). [ଦ୍ର—କଥିତ ଅଛି— ମହାଦେବଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ସତୀଙ୍କ ଶବ ସୁଦର୍ଶନ ଚକ୍ର ଦ୍ୱାରା ୫୧ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ, ଭାରତବର୍ଷର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ଯେଉଁ ଖଣ୍ଡ ଚମ୍ପକ ବନରେ ପଡ଼ିଥିଲା ତାହା 'ବିରଜା' ନାମରେ ବିଦିତ ଓ ସେ ସ୍ଥାନ ସତୀପୀଠ ବା ବିରଜାକ୍ଷେତ୍ର ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିଲା ।

ଶୈବ ପୁରାଣମତରେ—ଯାଜପୁର କାଳୀଙ୍କର ଏକ ପୀଠ । ଶିବଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ସତୀଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ଶିବ ବାଉଳ ହୋଇ ପୃଥିବୀର ଚାରିଆଡ଼େ ବୁଲିଲେ । ତାଙ୍କର ବାଉଳତା ନାଶ କରିବା ପାଇଁ ବିଷ୍ଣୁ ନିଜର ସୁଦର୍ଶନ ଚକ୍ରରେ ଉକ୍ତ ଶବକୁ ୫୧ ଖଣ୍ଡ କଲେ । ଯେଉଁ ସବୁ ସ୍ଥାନରେ ଏହା ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା, ସେ ସବୁ ସ୍ଥାନ ସତୀପୀଠ ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲା । ବିରଜା ନାମରେ ସତୀଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମନ୍ଦିର ଯାଜପୁରରେ ଅଛି । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଏ ମନ୍ଦିର ବିଦ୍ୟମାନ, ସେଠାରେ ସତୀଙ୍କର ଶବରୁ ଖଣ୍ଡେ ପଡ଼ିଥିଲା ବୋଲି କଥିତ । ଲେଖକ—ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଦାସ ।] ୨ । ଯେଉଁ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ସତୀଙ୍କ ଶବର ଅଂଶମାନ ପଡ଼ିଥିଲା (ପୀଠ ତଳେ ଟୀକା ଦେଖ)—2. Places where parts of the corpse of Sati fell. (See note under Pīṭha)

ସତୀ ଯିବା—ଦେ. କ୍ରି (ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ପ୍ରଥା ରହିତ)—ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସହ- Satī jibā ମୃତା ହେବା—To commit suicide on the **ସତୀତେଯାଓୟା, ସତୀହଓୟା** cremation pyre of the husband. (ସତୀରେ ଯିବା, ସତୀ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସତୀର୍ଥ(ର୍ଥ୍ୟ)—ସଂ. ବ (ସ=ସମାନ+ତୀର୍ଥ=ଗୁରୁ ଯାହାର; ସତୀର୍ଥ= Satīrtha(rthya) ସମାନ ଗୁରୁ;+ବାସାର୍ଥେ. ଯ)—ସମକାଳରେ ଏକ ଗୁରୁଙ୍କ ନିକଟରେ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିବା ଶିଷ୍ୟ; ସହାଧ୍ୟାୟୀ; ସହପାଠୀ—Fellow student; a fellow disciple; a co-disciple under the same preceptor.

ସତୀଳ—ସଂ. ବ (ସତୀ=ସାଧ୍ୱୀ+ଲା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ; Satīla ଯାହା ସାଧ୍ୱୀ କୁଳବଧୂମାନଙ୍କୁ ଧାରଣ (ସତୀଳକ—ଅନ୍ୟରୂପ) କରେ)—୧ । ବଂଶ; କୁଳ— 1. Family; race. ୨ । (ସ=ସମାନ+ଇଳ= ଖସା; ଖସାପରି କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ) ମାଷ; ବିରି—2. Kidney bean; Phasolus Radiatus. ୩ । ମଟର; କଳାୟ—Pea; field pea; Pisum Sativum.

ସତୀ ଲକ୍ଷ୍ମୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ. ସତୀ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ; ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି Satī lakshmī ଅଶୀର୍ବଚନ)—ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ପରି ସତୀ ଓ ଗୁଣବତୀ **ସତୀଲକ୍ଷ୍ମୀ** ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀ—A chaste and good woman (whose husband is alive); a paragon among wives.

ସତୀଳା(ଳ)—ସଂ. ବ (ସତୀଳ+ଆ) —କିପୁଷ୍ଠୀ; ଖେସାରି; ଚଣା— Satīlā(lā) A species of kidney bean; Lathyrus Sativus.

ସତୀଶ—ସଂ. ବ (ସତୀ=ପାର୍ବତୀ+ଈଶ=ସ୍ୱାମୀ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)— Satīśa ମହାଦେବ; ଶିବ—Śiba. ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—A name given to males.

ସତୀ ସାଧ୍ୱୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ଏକାର୍ଥକ ସହଚର;ଅଶୀର୍ବାଦ (ସତୀ ସ୍ତ୍ରୀ — Satī sādhabī A chaste woman; a paragon **ସତୀସାଧ୍ୱୀ** among women. (ସତୀ ସାଧ୍ୱୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସତୀ ସାବିତ୍ରୀ—ଦେ. ବ (ଅଶୀର୍ବାଦ)—ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ପରି ସତୀ— Satī Sabitrī A woman as chaste as Sābitrī; a **ସତୀ ସାବିତ୍ରୀ** paragon among women.

ସତୁଆ—ଦେ. ବଣ. ପୁଂ—ସତ୍ୟବାଦୀ—Truthful. [ଉ—କନ୍ୟାକୁ Satuā ଯେତେବେଳେ ଦେଖିବୁ, ବୁଝିବୁ ଅଜା ସତୁଆ କି ମିଛୁଆ । **ସାଚ୍ଚା** ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।] (ସତେ[ଭୋ]ଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ମିଛୁଆ—ବିପରୀତ]

ସତୁରାଶଏ(ହେ)—ଦେ. ବ ଓ ବଣ (ସଂଖ୍ୟା; ସ. ସପ୍ତତ୍ୟୁତ୍ତର ଶବ)— Saturāśae(he) ଏକ ଶହ ସତୁର; **୧୭୦**—One hundred and seventy; 170. (ଯଥା—୧୭ ଦର୍ଶା ସତୁର. **ଏକସୌ ସତ୍ତର** ଶହେ ପଣ ବଣ କାହାଣ ଦଶ ପଣ—ପଣକଆ ।) [ଦ୍ର—ଏହିପରି ସତୁରି ଦୁଇଶ=୨୭୦ ।]

ସତୁରି—ଦେ. ବଣ. ଓ ବ (ସଂଖ୍ୟା; ସ. ସପ୍ତତି; ପା. ସତ୍ତରି)—ସପ୍ତତି; Saturi ୨×୧୦; ୬୦ ସଂଖ୍ୟାରୁ ଅଧିକ ୧୦; ୭୦— **ସତ୍ତର** Seventy; 70.

ସତୁଲ—ଗ୍ରାମ୍ୟ (ସିଂହଭୂମି) ବ. (କଟକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅତୁଲ)—ହସ୍ତ- Satula ଭୂଷଣ ଖଡ଼ୁ; ଦାନ୍ତଥିବା ହାତ ଖଡ଼ୁ—Toothed wristlet.

ସତୁଷ—ସଂ. ବଣ (ସହାର୍ଥେ ; ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସହିତ+ତୁଷ)—ତୁଷ- Satusha ଯୁକ୍ତ (ଶସ୍ୟ)—(grain) Chaffed; having chaff. ବ—ଧାନ୍ୟ—Paddy.

ସତୃଟ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସ+ତୃଷ୍; ସତୃଷ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା. ୧ବ)—ସତୃଷ୍ଣ; ତୃଷିତ—Thirsty.
Satṛuṭ (ସତୃଷା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସତୃଷ୍ଣ—ସଂ. ବିଣ (ସ+ତୃଷ୍ଣା; ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ତୃଷାଯୁକ୍ତ; ପିପାସୁ—1. Thirsty. ୨ । ସତୃଷ୍ଣ—2. Full of hankering. ୩ । ସାଗ୍ରହ; ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଗ୍ରହଯୁକ୍ତ (ଦୃଷ୍ଟି)—3. Very eager(look).
Satṛushṇa (ସତୃଷ୍ଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସତୃଷ୍ଣ ଦୃଷ୍ଟି—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ସତୃଷ୍ଣ+ଦୃଷ୍ଟି)—୧ । ସାଗ୍ରହ ନୟନ—1. Eager eyes; wistful eyes. ୨ । ଲାଳସାଯୁକ୍ତ ଦୃଷ୍ଟି—2. Hankering look; hungering look. ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି) ସାଗ୍ରହ ଦୃଷ୍ଟିଯୁକ୍ତ—With wistful look.
Satṛushṇa drushṭi (ସତୃଷ୍ଣ ନୟନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସତେ—ଦେ. ଅ—୧ । ସତରେ; ସତ୍ୟରେ; ପ୍ରକୃତରେ—1. Truly; actually. (ଉ—ଚେ ପୀରତି ସତେ, ବି (ସତେକି, ସତେରେ, ସତେ ସତେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ପଦାର୍ଥ କହ ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ ପଣ୍ଡିତେ ମତେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କବିତା ।) ୨ । (କାମନା ଓ ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) ପ୍ରକୃତରେ ବା ଫଳତଃ ଏହାକି ଘଟିବ ?—2. (conjunction) Will it so happen ?; will it come to pass ? ୩ । (ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥକ) ଏହା କି ସତ୍ୟ ? ଭଲ ?—3. (Interjection) Pray ! Is it true ? (ଉ—ଚେତି ଲଖିନ ସତେ, ଗୁମର ଚିତ୍ତ ମତେ, ଚହକାଇ ପଗୁରିଲ କହ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚିତ୍ରୋତ୍ପଳ ଚମ୍ପୂ. ଚ ଗୀତ ।) ୫ । (ବିସ୍ମୟାର୍ଥକ) ପ୍ରକୃତରେ; ବାସ୍ତବରେ—5. Actually; in fact. (ଉ—ପୃଷ୍ଠ ମଣ୍ଡୀହାସିରେ । ସତେ ଭୁ ବ ସାହସୀରେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।) ୬ । ଫଳତଃ—6. In the long run. (ଉ—ସତେ ସତେ ସେହ ବାଣୀ ହୋଇଲା ବିଫଳ । ମଧୁସୂଦନ. ବାଲ୍ମୀକିଯାଗ ।)
Satei

ସତେଇ ହେ(ହ)ବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଭଲେଇ ହେବା; ଆପଣାର ସାଧୁତା ଦେଖାଇ ହେବା ବା କହି ହେବା—1. To show off one's honesty; to boast of one's honesty. ୨ । ନିଜର ନିଷ୍କଳଙ୍କତ୍ୱ ସଦାରେ କହି ବୁଲିବା—2. To boast that one has no blemishes or secrets to be ashamed of. ୩ । ଆପଣାର ସତୀତ୍ୱ ଦେଖାଇ ହେବା—3. To boast of on'es chastity. (ଉ—ସତୀ ଲୋ ! ସତେଇ ହଉଛୁ କେତେ ! ତୋହୋ ଘର ନିଆଁ ଅଣ୍ଟା ରେ ଚୁରେଇ, ଝତେଇ ହଉଛୁ ମତେ !—ଭଗ ।)
Satei he(ha)bā
ସାଚା ହଓୟା
ସଚ୍ଚା ହୋନା

ସତେଜ—ଦେ. ବିଣ (ସ+ତେଜଃ=ସତେଜସ୍ ୧ମା. ୧ବ; ସତେଜାଃ)—୧ । ପ୍ରଖର; ତେଜସ୍ୱୀ)—1. Vigorous; energetic; sharp. ୨ । ବୀର୍ଯ୍ୟଶାଳୀ; ବଳବାନ୍—2. Strong. ୩ । ସଜୀବ—3. Healthy; lively; hale. ୪ । ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ—4. Well-developed; hale and hearty.
Sateja
ସତେଜ
ତେଜୀ

ସତେଜାଃ—ସଂ. ବିଣ (ସ+ତେଜଃ=ସତେଜସ୍. ୧ମା. ୧ବ)—ସତେଜ (ଦେଖ)—Sateja (See)
Satejāḥ

ସତେର—ସଂ. ବି—ତୁଷ (ଶସ୍ୟପ୍ରକାର ତୃଣାଦି ବୃକ୍ଷ)—Chaff of grains.
Satera

ସତ୍‌କଥନ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ—ସତ୍‌କଥନ (ଦେଖ)—Sat-kathana (See)
Satkathana [ଦ୍ର—ସତ୍ ଶବ୍ଦର ତ୍+କ (ଲୁ) ଆଦି ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସତ୍ ତଳେ ଦିଆ ଯାଇଥିବା ଶବ୍ଦମାନ ଦେଖ ।]

ସତ୍ତ—ଦେ. ବି. ଓ ବିଣ (ସଂ. ସତ୍ୟ)—ସତ୍ୟ (ଦେଖ)—Satya (See) ବିଣ (ସଂ. ସତ୍)—ସତ୍ (ଦେଖ) Sat (See)
Satta

ସତ୍ତମ—ସଂ. ବିଣ (ସତ୍—ଉତ୍ତମ+ଅତିଶୟାର୍ଥେ ତମ)—୧ । ଅତି ଉତ୍ତମ; ସର୍ବୋତ୍ତମ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—1. Best; very good. ୨ । ପୂଜ୍ୟତମ—2. Most venerable. [ଦ୍ର—ଏହା ବିଶେଷ୍ୟ ପରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ଯଥା—ଦ୍ୱିଜସତ୍ତମ, ନୃପସତ୍ତମ, ନାରୀସତ୍ତମା ।]
Sattama (ସତ୍ତମା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସତ୍ତା—ସଂ. ବି (ସତ୍+ଭାବେ. ତା)—୧ । ବିଦ୍ୟମାନତା; ସ୍ଥିତି—1. Presence; existence; being. ୨ । ଉତ୍ପତ୍ତି—2. Birth; origin; production. ୩ । ସାଧୁତା—3. Honesty. ୪ । ଉତ୍କର୍ଷ—4. Excellence. [ଦ୍ର—ଏହା ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରର ପାରିଭାଷିକ ଶବ୍ଦ । ଯାହା ପଦାର୍ଥର ସାର ବିଷୟ, ଯାହା ପଦାର୍ଥର ପଦାର୍ଥତ୍ୱ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ, ତାହା ଉକ୍ତ ପଦାର୍ଥର ସତ୍ତା । ସତ୍ (ବା ସ୍ଥିତିବିଶିଷ୍ଟ) ପଦାର୍ଥ ମାନେ ସତ୍ତାବିଶିଷ୍ଟ ଏବଂ ଏକ ପଦାର୍ଥର ସତ୍ତା ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥର ସତ୍ତାଠାରୁ ଭିନ୍ନ । ବେଦାନ୍ତ ମତରେ ବ୍ରହ୍ମ ଏକା ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ସତ୍ତା । ଜୀବାତ୍ମା (Human Soul) ଏବଂ ପରମାତ୍ମା (World Soul) ଏକ ସତ୍ତାବିଶିଷ୍ଟ । ଜାଗତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ମାୟା ଅଟେ । ଯଦି ମାୟାବାଦ ସ୍ୱୀକୃତ ନ ହୁଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ସାଂସାରିକ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସତ୍ୟତା ଗୃହୀତ ହୁଏ, ତେବେ ମଧ୍ୟ ସତ୍ତାର ଏକତ୍ୱ ସଂରକ୍ଷିତ ରହେ । ଏହି ଅର୍ଥରେ ସାଗ ଜାଗତିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ (evolution) ଏକ ସତ୍ତାର ବିକାଶ =ଭେଦ ମାତ୍ର । ସାଂଖ୍ୟ ମତରେ ଜଗତ୍ ପ୍ରକୃତି (=body) ଏବଂ ପୁରୁଷ (=soul), ଏହିରୂପ ଦୁଇ ସତ୍ତାଯୁକ୍ତ । ବୈଶେଷିକ ଦର୍ଶନରେ ଜଗତ୍ ପରମାଣୁରୁ ସୃଷ୍ଟ । ପରମାଣୁ ଅନେକ ଏବଂ ବିଭିନ୍ନ । ଏଣୁ ସତ୍ତା ଘୋଷ ଏକ ପଦାର୍ଥ ଅନ୍ୟଠାରୁ ଭିନ୍ନ—ସନ୍ଦର୍ଭ ଲେଖକ. ପ୍ରୋଫେସର୍ ବିପିନବିହାରୀ ରାୟ ଏମ୍. ଏ. ।] ଦେ. ବି—ଚିହ୍ନ; ଚିହ୍ନ—Trace; indication. (ଯଥା—ସେ ମୋତେ ଅମୁକ ବିଷୟର ସତ୍ତା ଦେଖାଇଲା ନାହିଁ ।)
Sattā
ଚିହ୍ନ

ସତ୍ତେ—ସ୍ତ୍ରୀ. ଅବ୍ୟୟ (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ. ସଂ-ସତ୍ ଶବ୍ଦୋତ୍ପନ୍ନ ସତ୍ତ୍ୱ)—କୌଣସି ବିଷୟର ଉପସ୍ଥିତି ଥାଇ ସ୍ତ୍ରେ—(conjunction) In spite of; in the face of; notwithstanding.
Satte
ସତ୍ତ୍ୱେ
(ସତ୍ତ୍ୱେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସତ୍ତ୍ୱ—ସଂ. ବି (ସତ୍+ଭାବ. ତ୍ୱ)—୧ । ବିଦ୍ୟମାନତା—1. Presence. ୨ । ସ୍ଥିତି—2. Existence; being. ୩ । ଚେତନ ପଦାର୍ଥ—3. Sentient being. ୪ । ଜୀବ; ପ୍ରାଣୀ; ଜନ୍ତୁ—4. Animal. ୫ । ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ; ସତ୍ତ୍ୱର ବା ପ୍ରକୃତିର ୩ଟି ଗୁଣ ମଧ୍ୟରୁ
Sattwa

ପ୍ରଧାନ ବା ଉତ୍ତମ ବା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗୁଣ—5. Moral goodness; the best of the 3 qualities in the material Nature; the aggregate of moral good qualities. [ଦ୍ର—ଏହି ଗୁଣରୁ ସତ୍ୟ, ଧର୍ମ, ଦୟା, ସଦ୍ଭାବ, ପ୍ରେମ, ନ୍ୟାୟ, ପରୋପକାର, ପବିତ୍ରତା, ଈଶ୍ୱର ଭକ୍ତି ଆଦି ଭାବ ଜନ୍ମେ ।

ମହାଭାରତ ମତରେ ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣର ଧର୍ମ ୬ ପ୍ରକାର; ଯଥା—ପ୍ରସାଦ, ହର୍ଷ, ପ୍ରୀତି, ଅସନ୍ଦେହ, ଧୃତି ଓ ସ୍ମୃତି ।] ୭ । ଦ୍ରବ୍ୟ; ପଦାର୍ଥ—6. Article; thing. ୭ । ମନଃ; ଅନ୍ତଃକରଣ; ଚିତ୍ତ—7. Mind; the intellectual faculty of mind; intelligence; sensation; feeling. ୮ । ସ୍ୱଭାବ; ପ୍ରକୃତି—8. Nature; disposition; natural propensities. ୯ । ବ୍ୟବସାୟ; ବ୍ୟବହାର—9. Trade; business. ୧୦ । ସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥା—10. Natural condition. ୧୧ । ବଳ; ଶକ୍ତି; କ୍ଷମତା—11. Strength; power; ୧୨ । ପରାକ୍ରମ—12. Force; might. ୧୩ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ—13. Patience; coolness. ୧୪ । ତେଜଃ—14. Vigour; energy. ୧୫ । ଉତ୍ସାହ—15. Eagerness; exertion. ୧୬ । ଧନ—16. Wealth. ୧୭ । ଜୀବନ; ପ୍ରାଣ—17. Life; vitality. ୧୮ । ଜୀବନଧାରଣ—18. State of living; livelihood. ୧୯ । ଜୀବନକାଳ; ଆୟୁଃ—19. Life-time. ୨୦ । ଚୈତନ୍ୟ—20. Consciousness; sensation. ୨୧ । ଆତ୍ମା—21. Spirit; soul. ୨୨ । ସାହସ—22. Courage; boldness. ୨୩ । ନିର୍ଯ୍ୟାସ; ରସ—23. Juice; fluid. ୨୪ । ସାର—24. Essence. ୨୫ । ରସ; ମନୋଗତ ଭାବ—25. Sentiment; passion. ୨୬ । କୁବେର—26. The God of wealth. ୨୭ । ପିଶାଚ—27. Aerial beings; demigods. ଦେ.ବ (କରିଆ) (ସଂ.ସ୍ୱତ୍ୱ)—ସମ୍ପତ୍ତିରେ ସ୍ୱାମୀର ଅଧିକାର; ସ୍ୱାମିତ୍ୱ, ସ୍ୱତ୍ୱ—Proprietory right over a thing; ownership.

ସ୍ୱତ୍ୱ ହକ

ସତ୍ତ୍ୱ ଗୁଣ—ସଂ. ବ—ସତ୍ତ୍ୱ ୫ (ଦେଖ)—Sattwa 5 (See)

Sattwa guṇa [ଦ୍ର—ସତ୍ତ୍ୱ, ରଜଃ ଓ ତମଃ—ଏହି ତିନିଗୋଟି ପ୍ରକୃତିର ଗୁଣ; ଜୀବାତ୍ମା ଏହି ଗୁଣତ୍ରୟ ଦ୍ୱାରା ସଂସାରରେ ଆବଦ୍ଧ ହୁଏ । ଏହି ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ ନିର୍ମଳ, ପ୍ରକାଶକ ଓ ଅନାମୟ; ଏହା ମନୁଷ୍ୟକୁ ସର୍ବଦା ସୁଖରେ ଓ ଜ୍ଞାନରେ ଆବଦ୍ଧ କରି ରଖେ । ଯେଉଁ ପଦାର୍ଥ ଦ୍ୱାରା ପରମାୟୁ, ସତ୍ତ୍ୱ, ବଳ, ଆରୋଗ୍ୟ, ସୁଖ ଓ ପ୍ରୀତି ବଢ଼େ ଓ ଯାହା ରସମୟ, ହୃଦୟଗ୍ରାହୀ, ସ୍ନିଗ୍ଧ ଓ ସ୍ଥିର ଖାଦ୍ୟପଦାର୍ଥ, ତାହା ସାତ୍ତ୍ୱିକ ପ୍ରକୃତିବିଶିଷ୍ଟ ଲୋକର ପ୍ରିୟ]

ସତ୍ତ୍ୱବାନ୍—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ—(ସତ୍ତ୍ୱ + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବତ୍; ୧ମା ୧ବ)—

Sattwabān (ସତ୍ତ୍ୱବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ ବିଶିଷ୍ଟ—1. Possessing moral goodness. ୨ । ସ୍ଥାୟୀ—2. Permanent. ୩ । ସ୍ୱାଭାବିକ—3. Natural. ୪ । ଧାର୍ମିକ—4. Virtuous; pious. ୫ । ନିଷ୍ପାପ—5. Sinless. ଦେ ବଣ (କରିଆ)—ସତ୍ତ୍ୱବାନ୍ (ଦେଖ)—Satwabān (See).

ସତ୍ତ୍ୱସ୍ଥ—ସଂ. ବଣ—(ସତ୍ତ୍ୱ + ସ୍ଥା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—ସତ୍ତ୍ୱଗୁଣ ପ୍ରଧାନ

Sattwastha (ବ୍ୟକ୍ତି)—(a person) In whom (ସତ୍ତ୍ୱସ୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ) moral virtues predominate.

ସତ୍ତ୍ୱେ—ଦେ. ଅ—(ସଂ. ସତ୍ ଶବ୍ଦର ୭ମୀ ବିଭକ୍ତି ସତି)—ଥାଇ ମଧ୍ୟ;

Sattwe ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ; ହେଲେ ମଧ୍ୟ; ବି; ହେଲେହେଁ—

ସତ୍ତ୍ୱେ; ସତ୍ତ୍ୱେ (ଅନୁକରଣ) ବିଦ୍ୟମାନତା ଥାଇ ସ୍ତ୍ରୀ—Even though; even if; inspite of; in the presence of. [ଉ—ଶତ୍ରୁସତ୍ତ୍ୱେ କ୍ଷମାଗୁଣ ପରକାଶି—(ସତ୍ତ୍ୱେଓ—ଅନୟରୁପ) ରାଧାନାଥ—ମହାରାଣୀ ଭଟ୍ଟୋରିୟା]

ସତ୍ତ୍ର(ତ୍ରା)—ସଂ. ବ—(ସଦ୍. ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + ଅଧିକରଣ. ତ୍ର)—

Sattra(tra) ୧ । ଯଜ୍ଞ—1. Vedic sacrifice or offering of oblations to the Deities through fire. ୨ । ସତତ ଅନ୍ନପାନାଦି ଦାନ—2. Act of free and constant distribution of food and drink. ୩ । ସଦାବ୍ରତ; ଶ୍ରୀବ୍ରତ; ସଦା ଦାନ—3. Charity; act of giving gifts continuously. ୪ । ବନ; ଅରଣ୍ୟ—4. Forest. ୫ । ଗୃହ—5. House; abode; residence. ୬ । ଧନ—6. Riches. ୭ । ଆଚ୍ଛାଦନ—7. Covering. ୮ । କୌତୁକ; ଛଳ—8. Deceit; fraud; cheating. ୯ । ସରୋବର—9. Tank; pond. ୧୦ । (ବିଷ୍ଣୁ ସହସ୍ର ନାମ) ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଏକନାମ—10. A name of Bishṇu. ୧୧ । ଯେଉଁଠାରେ ଅନ୍ନପାନାଦି ଲୋକଙ୍କୁ ବିତରଣ କରାଯାଉଥାଏ—11. A place where food or drink or both is distributed free. [ଦ୍ର—ଏହି ସତ୍ର ଶବ୍ଦ ଅପଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆରେ ଛତ୍ର ବା ଛତରରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି । ଜଳଛତ୍ର = ଜଳଦାନ ଓ ଜଳଦାନ ଦିଆଯିବାର ସ୍ଥାନ; ଅନ୍ନଛତ୍ର = ଅନ୍ନ ଦିଆଯିବାର ସ୍ଥାନ ।]

ସତ୍ତ୍ରଶାଳା—ସଂ. ବ—୧ । ଯଜ୍ଞଶାଳା—1. A room or shed

Sattra śālā where vedic sacrifice is performed. ୨ । ଅନ୍ନ ଦାନାଦିର ଗୃହ; ଯେଉଁ ଗୃହରେ ଅନ୍ନଦାନାଦି ଦିଆଯାଏ—2. A house where food is freely distributed; a free kitchen.

ସତ୍ତ୍ରା(ତ୍ରା)ଜିତ୍—ସଂ.ବ. (ନାମ)(ସତ୍ତ୍ର + ଅ + ଜି.ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ.କ୍ୱିପ୍)—

Sattrā(trā)jit ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଶ୍ୱଶୁର; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅଷ୍ଟ ମହିଷୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମା ସତ୍ୟଭାମାଙ୍କ ପିତା—Name of a father-in-law of Srikṛushṇa. [ଦ୍ର—ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଏହାଙ୍କୁ 'ସ୍ୟମନ୍ତକ' ମଣି ଦାନ କରିଥିଲେ । ଏ ପୁଣି ନିଜ ସହୋଦର ପ୍ରସେନଜିତ୍‌ଙ୍କୁ ଏହା ଦେଇଥିଲେ; ପ୍ରସେନଜିତ୍ ମୃଗୟାରେ ସିଂହ କର୍ତ୍ତୃକ ହତ ହେବାରୁ, ଏହାକୁ ଜାମ୍ବବାନ୍ ପାଇଥିଲେ । ଜାମ୍ବବାନ୍‌ଙ୍କୁ ପରାଜିତ କରି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପୁଣି ଏ ମଣିକୁ ଆଣି

ସତ୍ତ୍ରାଜିତ୍‌ଙ୍କୁ ଦେଲେ । ଅକ୍ରୂରଙ୍କ ପ୍ରରୋଚନାରେ ଶତଧନ୍ୱା ସତ୍ତ୍ରାଜିତ୍‌ଙ୍କୁ ବଧ କରି ଏ ମଣିକୁ ହରଣ କଲେ ।]

ସତ୍ତ୍ରାନ୍ନ—ସଂ. ବ—(ସ. ଯ. ଲୋ; ସତ୍ତ୍ର+ଅନ୍ନ)—ସତ୍ତ୍ରରେ ପ୍ରଦତ୍ତ
Sattrānna ଅନ୍ନ; ଅନ୍ନସତ୍ରରେ କ୍ଷୁଧିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ପକ୍ୱାନ୍ନ—Boiled rice distributed to the famished people who come to a public free kitchen.

ସତ୍ତ୍ରାନ୍ନଭୋଜୀ—ସଂ. ବ ଓ ବିଣ. ପୁଂ—ଛତ୍ରଖିଆ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ନ-
Sattrānnabhoji ଛତ୍ରରେ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଯିବା ଅନ୍ନ ଖାଏ—
(ସତ୍ତ୍ରାନ୍ନଭୋଜିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) A person partaking of
(ସତ୍ତ୍ରାନ୍ନଭୁକ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) boiled rice distributed free in a public kitchen.

ସତ୍ତ୍ରି—ସଂ.ବି.(ସଦ୍‌ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା; ହିଂସା କରିବା+କ୍ତ୍ରି.ଣି)-
Sattri ୧ । ମେଷ; ମେଣ୍ଢା—1. Sheep. ୨ । ହସ୍ତୀ—
2. Elephant. ବିଣ—ଜୟଶୀଳ—Conquering; victorious.

ସତ୍ତ୍ରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ସତ୍ତ୍ର+ଇନ୍; ୧ମା ୧ ବ)—ଯାଗଶୀଳ—
Sattrī Habitually performing vedic sacrifices. ବି. ୧ । ସଦାଚାରୀ ଗୃହସ୍ଥ—1. A dutiful or pious householder. ୨ । ଦୂତ—2. An ambassador.

ସତ୍‌ପଥ—ସଂ.ବି.—ସତ୍‌ପଥ (ଦେଖ)—Sat-patha (See)
Satpatha [ଦ୍ର—ସତ୍ ଶବ୍ଦ ପୁଂଲିଙ୍ଗ ତ+ପ (ପୃ) ଅଦ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସତ୍ ଶବ୍ଦ ଘରେ ଦିଆଯାଇ ଥିବା ଶବ୍ଦ ମାନ ଦେଖ ।]

ସତ୍ତ୍ୱ—ସଂ. ବ—(ସତ୍+ଭାବେ. ତ୍ୱ; ତ ଲୋପ)—ସତ୍ତ୍ୱ (ଦେଖ)—
Satwa Sattwa (See). ଦେ.ବି. (ସଂ.ସ୍ୱତ୍ୱ) (କଚରିଆ) ବସ୍ତୁରେ ବା ସମ୍ପତ୍ତିରେ ସ୍ୱାମିତ୍ୱ; ଅଧିକାର; ସ୍ୱତ୍ୱ—Right and title; ownership; interest; proprietory right. [ଦ୍ର—ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ଭୂସମ୍ପତ୍ତିରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ସତ୍ତ୍ୱର ନାମ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି ଯଥା—ଅସ୍ଥାୟୀସତ୍ତ୍ୱ, ଖରିଦାସତ୍ତ୍ୱ, ଚିରସ୍ଥାୟୀ ସତ୍ତ୍ୱ, ଜୀବନ ସତ୍ତ୍ୱ, ଦଖଲ(ସ୍ଥିତିବାନ)ସତ୍ତ୍ୱ, ନିଟୁଟ ସତ୍ତ୍ୱ, ବିରୁଦ୍ଧ ସତ୍ତ୍ୱ, ପ୍ରଜା (ରୟତ) ସତ୍ତ୍ୱ, ଭୂସତ୍ତ୍ୱ, ମଜୁରସୀ ସତ୍ତ୍ୱ, ମଧ୍ୟ ସତ୍ତ୍ୱ, ଲାଖେରାଜ ସତ୍ତ୍ୱ, ସିବମି ସତ୍ତ୍ୱ, ଜମିଦାରୀ ସତ୍ତ୍ୱ, ମକଦମି ସତ୍ତ୍ୱ, ବାହେଲ ସତ୍ତ୍ୱ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ସତ୍ତ୍ୱ ଉଚ୍ଛେଦ—ଦେ. ବ. (କଚରିଆ)—ସ୍ୱତ୍ୱର ଲୋପ—
Satwa uchchheda Extinction of title.
ସତ୍ତ୍ୱ ଉଚ୍ଛେଦ **सत्व लोप, हक मारना**

ସତ୍ତ୍ୱ ଉଦ୍ଭବ—ଦେ. ବ. (କଚରିଆ)—ଖରିଦ ବା ବହୁକାଳ ଦଖଲ
Satwa udbhaba ବା ଇଚ୍ଛାଧିକାରତ୍ୱ ବା ଦାନଗ୍ରହଣ
ସତ୍ତ୍ୱ ଉଦ୍ଭବ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ଭୂମି ସମ୍ପତ୍ତିରେ ସ୍ୱତ୍ୱର ଉତ୍ପତ୍ତି—
सत्व उद्भव, हकप्राप्त Accrual of title to land by purchase or long possession or inheritance or gift.

ସତ୍ତ୍ୱ ଦଖଲ—ଦେ. ବ.—(କଚରିଆ; ସହଚର ଶବ୍ଦ)—କୌଣସି
Satwa dakhala ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ୱତ୍ୱ ଓ ଭୂମି ସମ୍ପତ୍ତିର ଭୋଗ
ସତ୍ତ୍ୱ ଦଖଲ Title and possession in a property.
सत्व दखल हक दखल

ସତ୍ତ୍ୱ ଦାବୀ—ଦେ. ବ. (କଚରିଆ)—ସମ୍ପତ୍ତିରେ ସ୍ୱାମିତ୍ୱ ବା ଅଧିକାର
Satwa dābī ପାଇବାପାଇଁ ଦାବୀ—Claim of title to a
ସତ୍ତ୍ୱଦାବି **सत्व दावी, हक दावी** property.

ସତ୍ତ୍ୱ ଦାୟୀ—ଦେ. ବ. (କଚରିଆ) – ସମ୍ପତ୍ତିରେ ଯାହାର ସ୍ୱତ୍ୱ ବା
Satwa dāyī ସ୍ୱାମିତ୍ୱ ଅଛି; ସ୍ୱତ୍ୱବାନ୍ (ବ୍ୟକ୍ତି)—(A person)
ସ୍ୱତ୍ୱବାନ୍ Having title or interest in a property.
सत्वदायी, हकदार

ସତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରଚାର—ଦେ. ବ. (କଚରିଆ) – କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିରେ ବାସ୍ତବ
Satwa prachāra ସ୍ୱାମିତ୍ୱ ଥିବା ବିଷୟ ଅଦାଲତଦ୍ୱାରା
ସତ୍ତ୍ୱପ୍ରଚାର ଘୋଷଣା—Judicial declaration of one's
सत्व घोषणा, हककी डिक्री title to a property.

ସତ୍ତ୍ୱ ବାନ୍—ବିଣ.—ସତ୍ତ୍ୱବାନ୍ (ଦେଖ)
Satwabān Sattwabān (See)
ସତ୍ତ୍ୱବାନ୍ ଦେ. ବିଣ (କଚରିଆ; ସଂ. ସ୍ୱତ୍ୱବାନ୍) —ଯାହାର ସମ୍ପତ୍ତିରେ
सत्वबान्, हकदार ସ୍ୱତ୍ୱ ବା ସ୍ୱାମିତ୍ୱ ଥାଏ; ହକ୍‌ଦାର୍—
Having title to any property.

ସତ୍ତ୍ୱ ବୁଡ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି. (କଚରିଆ)—ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର
Satwa burdā (rde) ibā ସ୍ୱତ୍ୱକୁ ବା ସ୍ୱାମିତ୍ୱକୁ ଯବରଦସ୍ତି
ସତ୍ତ୍ୱ ଡୁବାନ ଅଧିକାର ଦ୍ୱାରା ଲୋପ କରିବା—To extinguish
सत्व मिटाना, हक मारना a person's title by forcible possession.

[ସତ୍ତ୍ୱ ବୁଡ଼ିବା (ବୁଡ଼ିଯିବା)—ବିଶେଷ୍ୟରୂପ] [ଦ୍ର—କେତେ କାଳ ଅନ୍ୟର ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ବଳପୂର୍ବକ ଅଧିକାର କଲେ ସମ୍ପତ୍ତିସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଭୂମି ସମ୍ପତ୍ତିରେ ସତ୍ତ୍ୱ ବୁଡ଼ିଯାଏ ବା ସତ୍ତ୍ୱଲୋପ ହୁଏ, ତାହା ଉମାଦ ଆଇନରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି ।]

ସତ୍ତ୍ୱର—ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ—(ବହୁଗ୍ରହ) (ସ=ସହିତ+ତ୍ୱର)—
Satwara ଅବିଳମ୍ବେ; ଶୀଘ୍ର—Soon; speedily; hastily.
ବିଣ—ଶୀଘ୍ର; ତ୍ୱରିତ; ଅବିଳମ୍ବ—Speedy; hasty.

ସତ୍ତ୍ୱର ଗତି—ସଂ. ବ.—ସଂ.ବି.(କର୍ମଧା; ସତ୍ତ୍ୱର+ଗତି) ଶୀଘ୍ର ଗମନ—
Satwara gati Speedy movement. ବିଣ (ବହୁଗ୍ରହ)
ତ୍ୱରିତ ଗତି ବିଶିଷ୍ଟ—Moving speedily.

ସତ୍ତ୍ୱରତା(ତ୍ୱ)—ସଂ ବ—(ସତ୍ତ୍ୱର+ଭାବେ. ତା)—ଶୀଘ୍ରତା—
Satwaratā (twa) Swiftness; speediness; quickness.

ସତ୍ତ୍ୱ ଲାଭ—ଦେ. ବ. (କଚରିଆ)—୧ । ସତ୍ତ୍ୱ ଉଦ୍ଭବ (ଦେଖ)
Satwa lābha Satwa udbhaba (See). ୨। ସମ୍ପତ୍ତିରେ
ସତ୍ତ୍ୱଲାଭ ଜନ୍ମିଥିବା ସବୁ ପ୍ରକାରର ସ୍ୱତ୍ୱ—2. All rights
सत्वलाभ, हकलाभ which have accrued in a property. (ଦ୍ର—କଳକ୍ରମେ ଲେଖାଯାଏ—ଏ ସମ୍ପତ୍ତି ଓ ତହିଁର ସମସ୍ତ ସତ୍ତ୍ୱଲାଭ ସତ୍ତ୍ୱ ତତ୍ତ୍ୱ କାଳୋଚିତ ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରମାଣେ ଆପଣଙ୍କ ହସ୍ତେ ବିକ୍ରି କଲି) ।

ସତ୍ତ୍ୱ ଲୋପ—ଦେ. ବ. (କଚରିଆ)—ବିକ୍ରି ବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାଳ ଅପେକ୍ଷା
Satwa lopa ବେଶି ସମୟ ବେଦଖଲ ଅଧିକାର ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପତ୍ତିରେ
ସତ୍ତ୍ୱଲୋପ ସମ୍ପତ୍ତିସ୍ୱାମୀର ଥିବା ସ୍ୱାମିତ୍ୱର ନାଶ—Extinction

सत्वलोप, हकलोप of one's title to a property by sale or long dispossession.

ସତ୍ୱ ସାବ୍ୟସ୍ତ—ଦେ. ବ. (ଜଟିଳଅ)—ସମ୍ପତ୍ତିରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର-
Satwa sābyasta ସ୍ୱତ୍ୱ ଥିବା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅଦାଲତଙ୍କ ଦ୍ୱାରା
ସତ୍ୱସାବ୍ୟସ୍ତ ବିଚାରପୂର୍ବକ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ —Declaration or
सत्व निर्द्धारण establishment of one's title to a property by a court of justice.

ସତ୍ୱସାବ୍ୟସ୍ତ ମକଦ୍ଦମା—ଦେ. ବ (ଜଟିଳଅ)—କୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତିରେ
Satwasābyasta makaddamā ବାସ୍ତବ ସ୍ୱାମିତ୍ୱ ଥିବା
ସତ୍ୱସାବ୍ୟସ୍ତ ମୋକଦ୍ଦମା ବିଷୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ପାଇଁ କରାଯିବା
सत्वनिर्द्धारण मुकद्दमा ମକଦ୍ଦମା—Suit for establishment and declaration of one's title to a property.

ସତ୍ୱ ହାନି—ଦେ. ବ (ଜଟିଳଅ)—୧ । ସ୍ୱତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧେ କ୍ଷତି—1. Loss
Satwa hāni of one's title. ୨ । ସ୍ୱତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧେ ବାଧା—
ସତ୍ୱହାନି **सत्वहानि, हकनुकसान** 2. Detriment to one's title.

ସତ୍ୱାସତ୍ୱ—ଦେ. ବ (ଜଟିଳଅ)—ସ୍ୱତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବିଷୟ; ବାଦୀ ଓ
Satwāsatwa ପ୍ରତିବାଦୀ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କାହାର ଦାବୀକୃତ
ସତ୍ୱାସତ୍ୱ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ସତ୍ୱ ଅଛି ଓ କାହାର ନାହିଁ, ଏହି ବିଷୟ—
सत्वासत्व, हकवेहक Title of one party and want of title of the other party in a disputed property, the subject matter of a title suit.

ସତ୍ୱାସତ୍ୱ ମକଦ୍ଦମା—ଦେ. ବ (ଜଟିଳଅ)—ଯେଉଁ ମକଦ୍ଦମାରେ
Satwāsatwa makaddamā ସମ୍ପତ୍ତି (ବିଶେଷତଃ
ସତ୍ୱାସତ୍ୱ ମୋକଦ୍ଦମା ଭୂସମ୍ପତ୍ତିରେ ବାଦୀ ପ୍ରତିବାଦୀ ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ
सत्वासत्व मुकद्दमा, हकवेहक मुकद्दमा କାହାର ସତ୍ତ୍ୱ ଅଛି
କାହାର ନାହିଁ, ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ମୀମାଂସା କରାଯାଏ—
Title suit.

ସତ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ସତ୍ + ଯ)—୧ । ପ୍ରକୃତ; ଯଥାର୍ଥ—
Satya 1. Actual. ୨ । ଯାହା ଭ୍ରମାତ୍ମକ ନୁହେଁ; ଠିକ୍—
2. Right. ୩ । ଯାହା ମିଥ୍ୟା ନୁହେ—3. True. ୪ । ନିତ୍ୟ; ଅବିନାଶୀ—4. Permanent; indestructible. ୫ । ନିଃସନ୍ଦେହ; ନିଶ୍ଚିତ—5. Certain; sure. ବି. ବିଣ (ସଂ, ସତ୍ୟଂ)—୧ । ଯଥାର୍ଥରେ—1. Really. ୨ । ପ୍ରକୃତରେ—2. Actually. ୩ । ନିଶ୍ଚୟ—3. Certainly; verily. ଇ—୧ । ନିତ୍ୟତା; ଅନଶ୍ୱରତା—1. Permanence; indestructibility. ୨ । ଯାଥାର୍ଥ୍ୟ—2. Reality. ୩ । ଯଥାର୍ଥ କଥନ; ଅମିଥ୍ୟା; ପ୍ରକୃତ ଘଟଣାର ବର୍ଣ୍ଣନା—3. Speaking what is true; truth. ୪ । ପବିତ୍ରତା—4. Purity. ୫ । ପୁଣ୍ୟ—5. Virtue. ୬ । ଯଥାର୍ଥ ଜ୍ଞାନ—6. True knowledge. ୭ । ବିଜ୍ଞାନ—7. Science; scientific knowledge. ୮ । ସିଦ୍ଧାନ୍ତ—8. Conclusion; resolution. ୯ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ବା ପ୍ରାକୃତିକ ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ ନିୟମ—9. Natural or scientific rules or maxims or truths; axiomatic truths; scientific maxims. ୧୦ । ଧର୍ମତଃ ପ୍ରତିଜ୍ଞା; ଶପଥ—10. Vow; solemn declaration. [ଦ୍ର—ହିନ୍ଦୁଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ସତ୍ୟ କହିବାଠାରୁ ଓ ସତ୍ୟପାଳନ ବା ପ୍ରତିଜ୍ଞାପାଳନଠାରୁ ବଳି ଅନ୍ୟ ଧର୍ମ ସଂସାରରେ ନାହିଁ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି, ସତ୍ୟଠାରୁ ବଳି ଧର୍ମ ନାହିଁ, ମିଥ୍ୟା ବା ଅନୃତଠାରୁ ବଳି ପାତକ ନାହିଁ; ମାତାଙ୍କଠାରୁ ବଳି ବନ୍ଧୁ ନାହିଁ, ମନ୍ତ୍ରଦାତାଙ୍କଠାରୁ ବଳି ଗୁରୁ ନାହାନ୍ତି; ଯେ ସତ୍ୟ କହେ ଓ ସତ୍ୟ ପାଳନ କରେ ସେ ସମସ୍ତ ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟର ଫଳ ପାଏ; ସତ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ଏ ସୃଷ୍ଟି ଚଳୁଅଛି । ସତ୍ୟରକ୍ଷା ବା ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପାଳନହିଁ ମନୁଷ୍ୟର ପ୍ରାଣାନ୍ତେ ମଧ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ; ଯେ ମିଥ୍ୟା କହେ ଓ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଭଙ୍ଗ କରେ ତାଠାରୁ ବଳି ପାତକୀ ଏ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡରେ ନାହିଁ; ମହାପୁରୁଷମାନେ ପ୍ରାଣାନ୍ତେ ବୃଥା ମିଥ୍ୟା କହନ୍ତି ନାହିଁ କିମ୍ବା ସତ୍ୟ (ପ୍ରତିଜ୍ଞା) ଲଙ୍ଘନ୍ତି ନାହିଁ ।] ୧୧ । ସତ୍ୟଯୁଗ; କୃତଯୁଗ; ସୃଷ୍ଟିର ଚାରିଯୁଗ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଥମ ଯୁଗ—11. The first of the four ages of the creation according to the Hindu mythology. [ଦ୍ର—ଏହାର କାଳ ୧୨ କୋଟି ୭ ଲକ୍ଷ ୨୮ ହଜାର ବର୍ଷ; ମତାନ୍ତରରେ ୧୭ ଲକ୍ଷ ୨୮ ହଜାର ବର୍ଷ ।

ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରଥମରେ ସତ୍ୟଯୁଗ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ତତ୍ପରେ ତ୍ରେତା, ଦ୍ୱାପର ଓ କଳିଯୁଗ କ୍ରମେ ହେଲାପରେ ପୁଣି ସତ୍ୟଯୁଗ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ବୈଶାଖ ଶୁକ୍ଳ ଅକ୍ଷୟ ତୃତୀୟା ଦିନ ସତ୍ୟଯୁଗର ଉତ୍ପତ୍ତି । ଏଯୁଗର ପରିମାଣ ୧୭ ଲକ୍ଷ ୨୮ ହଜାର ବର୍ଷ; ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ପରମାୟୁ ଲକ୍ଷେ ବର୍ଷ; ମନୁଷ୍ୟ ଦେହରେ ୨୧ ହାତ ବଢ଼ନ୍ତି; ମହାଗତ ପ୍ରାଣ; ଇଚ୍ଛାମୃତ୍ୟୁ; ବ୍ୟବହାରପାଦ ସୁବର୍ଣ୍ଣ; ସାମବେଦର ଅଧିକାର; ତୀର୍ଥନାମ ପୁଷ୍କର; ଲୋକେ ସତ୍ୟଧର୍ମରତ ଓ ତୀର୍ଥାଶ୍ରୟୀ । ସତ୍ୟଯୁଗରେ ୬ଜଣ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ—ବଳି; ବେଣୁ, ମାନ୍ଧାତା, ପୁରୁରବାଃ, ଧୁନ୍ଧୁମାର, କାର୍ତ୍ତବୀର୍ଯ୍ୟାର୍ଜୁନ, ଭାରତବନ୍ଦ୍ରନାମ—ନାରାୟଣପରାବେଦାଃ ନାରାୟଣ ପରାକ୍ଷରା । ନାରାୟଣ ପରାମୁକ୍ତି ର୍ନାରାୟଣ ପରା ଗତିଃ । ପଞ୍ଚିକୋକ୍ତ ବଚନ ।)

୧୨ । ବ୍ରହ୍ମଲୋକ; ସପ୍ତଲୋକର ବା ସପ୍ତ ଭୁବନର ଉଚ୍ଚତମ ଲୋକ—12. The highest of the 7 upper worlds of the Hindu mythology. [ଦ୍ର—ଏହି ଲୋକରେ ବିଷ୍ଣୁ ଓ ବ୍ରହ୍ମା ବାସ କରନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ମୃତ୍ୟୁପରେ ନିଜ ନିଜର ପୁଣ୍ୟଫଳରେ ସତ୍ୟଲୋକରେ ଉପସ୍ଥିତ ସେମାନେ ଅଛି ସଂସାରରେ ପୁନର୍ଜନ୍ମ ଲାଭ କରନ୍ତି

ନାହିଁ ।] ୧୩ । (ସହସ୍ର ନାମ) ବିଷ୍ଣୁ—13. A name of Bishṇu. ୧୪ । (ଶବ୍ଦରତ୍ନାବଳୀ) ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର—14. A name of Rāmachandra. ୧୫ । (ରାଜନିର୍ଘଣ୍ଟ) ଅଶ୍ୱତ୍ଥ ବୃକ୍ଷ—15. The religious fig tree. ୧୬ । ନାନ୍ଦୀମୁଖ ଶ୍ରାଦ୍ଧରେ ଆହୂତ ଦେବତା—16. The Deity invoked in the Nāndīmukha Srāddha. ଦେ. ବ.—ତଥ୍ୟ; ବିଜ୍ଞାନ ବା ଦର୍ଶନାଦି

ସତ୍ୟ सत्य ଶାସ୍ତ୍ରମତେ ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ ବିଷୟ; ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧ, ସ୍ୱକାର୍ଯ୍ୟ— Scientific; philosoplical or religious truths; axioms; axiomatic truths.

ସତ୍ୟ(ତ୍ୟା) ଆମ୍ବ(ମ୍ବା)—ଦେ. ବ—(ସ ସତ୍ୟ ଓ ଆମ୍ର)—ନାଗେଶ୍ୱରାଦି ବର୍ଗର ସ୍ୱଠାମ ଶ୍ୟାମଳ ତରୁ; [ସତ୍ୟାମ୍ବ(ମ୍ବା)—ଅନ୍ୟରୂପ] ବିଶେଷ—Garcina Xanthochymus (a tree). [ଦ୍ର—ଏ ଗଛ ଉମାଳ ଗଛ ପରି ଚିରଶ୍ୟାମଳ ଓ ସ୍ଥୂଳ-ସ୍କନ୍ଧ ଗଛ । ଏଥିର ଫଳ ନେଙ୍ଗଡା ଆମ୍ବ ବା ଦେଢ ଫଳ ପରି ଗୋଲ । କଞ୍ଚା ଫଳ ଖଟା; ଫଳ ପାଚିଲେ ଈଷତ୍ ମିଠା ଓ ଖଟା ଲାଗେ ଓ ହଳଦିଆ ବା ନାରଙ୍ଗୀ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ପାଚିଲା ଆମ୍ବର ବର୍ଣ୍ଣ ଧରେ । ପତ୍ର ଗୁଡ଼ିକ ଆମ୍ବ ପତ୍ରଠାରୁ ବଡ଼, ବିନ୍ଦୁ ମୋଟା ଓ ଚିକ୍କଣ । ଫୁଲ ଧଳା ଓ ସୁଗନ୍ଧ । ବସନ୍ତ କାଳରେ ଫୁଲ ଫୁଟେ । ବର୍ଷା ଓ ଶରତ୍ କାଳରେ ଫଳ ପାଚେ । ପାଚିଲା ଫଳକୁ ଗରିବ ଲୋକେ ଖାଆନ୍ତି ଏବଂ ଆମ୍ବଳି ତରକାରୀ କରନ୍ତି । କଞ୍ଚା ଫଳକୁ କେହି କେହି କାଟି ଅଗୁରି କରନ୍ତି । ଫଳ ଭିତରେ ଗୁଡ଼ିଏ ଖୋସା ବା ଚରୁଡ଼ା ଥାଏ ଓ ବଲ୍କଳ ମଞ୍ଜିଠାରୁ ବଡ଼ ଓ କଳା କଳା ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଲମ୍ବ ମଞ୍ଜି ଥାଏ । ଏହାର ଡାଳମାନ ଘନ ଓ ପତ୍ରମାନ ମଧ୍ୟ ଘନସନ୍ନିବିଷ୍ଟ । ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଓ ଗଡ଼ଜାତରେ ଏ ଗଛ ମଳକୁ ଜନ୍ମେ । ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମ, ଆସାମ, ବ୍ରହ୍ମଦେଶ ଓ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ଏ ଗଛ ହୁଏ ।

ଏହାର ଅପକ୍ୱ ଫଳ ଅମ୍ଳ, ଧାରକ, ବାୟୁନାଶକ, ଉଷ୍ଣ-ବୀର୍ଯ୍ୟ, ଗୁରୁ ଓ ପିତ୍ତ ବର୍ଦ୍ଧକ । ଏହାର ପକ୍ୱ ଫଳ—ଘାସକ, ରୁଚିଜନକ, ଲଘୁ, ଉଷ୍ଣବୀର୍ଯ୍ୟ, କଫ ଓ ବାୟୁନାଶକ ।

ଏହାର ବୀଜର ତୈଳ ତିକ୍ତ, ଅମ୍ଳ—ମଧୁର, ପାଚକ, ରୁଚିକାରକ, ବଳକର, ସାରକ; କୃମି, କୁଷ୍ଠ ଓ ବ୍ରଣ ରୋଗରେ ଉପକାରକ ।] ୨ । କୁସୁମ ୨ (ଦେଖ) 2. Kusuma 2. (See)

ସତ୍ୟଂକାର—ସଂ. ବ—ସତ୍ୟଙ୍କାର (ଦେଖ) Satyaṁkāra Satyaṅkāra (See)

ସତ୍ୟକ—ସଂ. ବ (ସତ୍ୟ+କ)—ସତ୍ୟଙ୍କାର (ଦେଖ) Satyaka Satyaṅkāra (See)

ସତ୍ୟ କଥନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସତ କହିବା— Satya kathana Speaking of truth.

ସତ୍ୟକଥା—ଦେ. ବ—ଅମିଥ୍ୟା; ପ୍ରକୃତ ଘଟଣାର ବିବୃତି— Satya kathā Truthful speech. ସତ୍ୟ କଥା सच्चि बात

ସତ୍ୟ କରଣ—ସଂ. ବ—୧ । ସତ୍ୟଙ୍କାର (ଦେଖ)—1. Satya-Satya karaṇa ṅkāra (See) ୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିବା—2. A resolution to do something. ୩ । ଶପଥ; ଧର୍ମତଃ ପ୍ରତିଜ୍ଞା— 3. Vow; promise on oath.

ସତ୍ୟ କରିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଧର୍ମତଃ Satya karibā ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିବା—To take a solemn ସତ୍ୟ କରା सत्य करना vow to do some thing.

ସତ୍ୟ କହିବା—ଦେ. କି—ସତ୍ୟ ବାକ୍ୟ କହିବା— Satya kahibā To speak the truth. ସତ୍ୟ ବଲା सच कहना

ସତ୍ୟକାର—ସଂ. ବ—ସତ୍ୟଙ୍କାର (ଦେଖ) Sātyakāra Satyaṅkāra (See) (ସତ୍ୟ କ୍ରିୟା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସତ୍ୟ କିଙ୍କର—ସଂ. ବ ଓ ବିଣ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍;ସତ୍ୟ+କିଙ୍କର)—ସତ୍ୟର Satya kiṅkara ଦାସ; ସତ୍ୟବ୍ରତପରାୟଣ—A servant of truth; practising truthfulness.

ସତ୍ୟକୁ ଆସିବା—ଦେ. କି—ସତ୍ୟ ରୂପେ ଘଟିବା— Satyaku āsibā To come to be true. ସତ୍ୟ ହଓୟା सच होना

ସତ୍ୟଙ୍କାର—ସଂ. ବ (ସତ୍ୟଂ+କୃ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । କୌଣସି Satyaṅkāra ଦ୍ରବ୍ୟ କ୍ରୟ କରିବା ପାଇଁ ଅଙ୍ଗୀକାର— 1. The conclusion or ratification of a bargain; agreement or promise to purchase a thing. ୨ । ଚିନ୍ତିତ କାର୍ଯ୍ୟର ଅବଶ୍ୟ-କ୍ରିୟା ସାଧନ ନିମିତ୍ତ ପର ହସ୍ତରେ ଘାଟୁମାନ ବସ୍ତୁ ବା ବ୍ୟକ୍ତି (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—2. Any person or thing given as security for the performance of an act.

ସତ୍ୟଙ୍କାର କୃତ—ସଂ. ବ—କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟ କିଣିବା ନିମନ୍ତେ କଥା Satyaṅkāra kṛuta ସ୍ଥିର ହେବାପରେ ବିକ୍ରେତାକୁ ଅଗ୍ରିମ ଦିଆ ଯିବା ଧନ; ବିଚ୍ଛନା—Advance made towards the settled consideration-money for the purchase of an article.

ସତ୍ୟ ଛଡ଼ା—ଦେ. ବିଣ—ମିଥ୍ୟାବାଦୀ—Liar. [ଉ—ଅହେ ନୃପ Satya chhardā ନୋହିଲ ତୁମ୍ଭେ ସତ୍ୟଛଡ଼ା, ସାରଲିତ ସତ୍ୟଛାଡ଼ା କାର୍ଯ୍ୟ, ଦିଅ ଆମ୍ଭର ଘୋଡ଼ା । କୃଷ୍ଣସିଂହ.ମହାଭାରତ.ବନ] सच छोड़ा

ସତ୍ୟ ଜଲ୍ପନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସତ୍ୟକଥନ; ସତ୍ୟ କହିବା— Satya jalpana Speaking of truth.

ସତ୍ୟତପାଃ—ସଂ. ବି. ପୁ—(ସତ୍ୟ + ତପସ୍, ୧ ମା ୧ ବ) —
Satya tapāḥ ମୁନି ବିଶେଷ — Name of a sage. [ଦ୍—ଏ ପ୍ରଥମେ ବ୍ୟାଧ ଥିଲେ, ପରେ ତପସ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ଦୁର୍ବାସାଙ୍କ ବରରେ ଏହି ନାମଧାରୀ ସର୍ବଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞ ମୁନି ହୋଇଥିଲେ । (ବରାହ ପୁରାଣ ସତ୍ୟତପାଃ-ଉପାଖ୍ୟାନାଧ୍ୟାୟ)]

ସତ୍ୟ ଦେବ—ସଂ. ବି—ସତ୍ୟ ନାରାୟଣ (ଦେଖ)
Satya deba Satya nārāyaṇa (see)

ସତ୍ୟଧର୍ମ—ସଂ. ବି. (ରୂପକ)—ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପାଳନରୂପ ଧର୍ମ; ସତ୍ୟବ୍ରତ-
Satya dharma The vow of keeping one's promise.

ସତ୍ୟଧର୍ମ ପରାୟଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସତ୍ୟବ୍ରତପାଳନତତ୍ପର—
Satyadharma parayāṇa Always true to one's promise.
(ସତ୍ୟ ଧର୍ମ ପରାୟଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ସତ୍ୟଧର୍ମପରାୟଣତା—ବି)

ସତ୍ୟ ଧୃତି—ସଂ. ବି.—ମୁନି ବିଶେଷ—Name of a sage.
Satya dhruti [ଦ୍—ଏ ଗୌତମଙ୍କ ଔରସରେ ଅହଲ୍ୟାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ହୋଇ ବେଦବିଦ୍ୟା ପାରଙ୍ଗମ ହୋଇଥିଲେ]

ସତ୍ୟ ନାରାୟଣ—ସଂ. ବି—ବିଷ୍ଣୁ ବା ନାରାୟଣ—Bishṇu.
Satya nārāyaṇa [ଦ୍—ବାଞ୍ଛାସିଦ୍ଧି କାମନାରେ ଏହାଙ୍କ ପୂଜାପଦ୍ଧତି ଓ ବ୍ରତ ଓ ସେହି ବ୍ରତର ବିଧାନ ଓ ଫଳ-ଲାଭ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଉପଦେଶ ସ୍କନ୍ଦପୁରାଣ ରେବା ଖଣ୍ଡରେ ସତ୍ୟ ନାରାୟଣ କଥା ନାମକ ୪ ଗୋଟି ଅଧ୍ୟାୟରେ ଅଛି । ଏହା ଭବିଷ୍ୟ ପୁରାଣୋକ୍ତ ବୋଲି କେହି କେହି କହନ୍ତି । ଭଗବାନ୍ ନାରଦଙ୍କୁ ଏହା କହିଥିଲେ; ନାରଦ ଶୁକଙ୍କୁ କହିଥିଲେ ଓ ଶୁକ ନୈମିଷାରଣ୍ୟରେ ଶୌନକାଦିଙ୍କୁ କହିଥିଲେ । ଭାରତରେ ମୁସଲମାନ୍ ରାଜତ୍ୱକାଳରେ ଏହି ସତ୍ୟନାରାୟଣ ବା ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ ହିନ୍ଦୁମାନେ 'ସତ୍ୟପୀର' ନାମ ଦେଇ ମୁସଲମାନ ପ୍ରତିବେଶୀମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ସାର୍ବଭୌମିକତା ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି ।

ପୁରାଣରେ ଲିଖିତ ଅଛି, ସତ୍ୟନାରାୟଣ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବେଶରେ କଥାବର୍ଣ୍ଣିତ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦେଖା ଦେଇଥିଲେ । ହିନ୍ଦୁମାନେ ଉକ୍ତ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବେଶଧାରୀ ସତ୍ୟନାରାୟଣଙ୍କୁ ବୁଢ଼ା ଶ୍ମଶ୍ରୁଧାରୀ ଫକୀର ରୂପରେ ଓ ପୁରାଣ କଥିତ ଏଲାଚୁତ ପକ୍ୱ ରମ୍ଭାଫଳ, ଘୃତ, ଦୁଗ୍ଧ, ଶର୍କରା ଓ ଗୋଧୂମ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ବା ଶାଳୀ ତଣ୍ଡୁଳ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ବା 'ଅମୃତକୁଣ୍ଡ'କୁ ମୁସଲମାନଙ୍କ ଶିରନ୍ନି ରୂପରେ ଓ ସତ୍ୟ-ନାରାୟଣଙ୍କ ପୂଜାକୁ ସତ୍ୟପୀରଙ୍କ ପାଲି ରୂପରେ ନାମକରଣ କରି ପୁରାଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ୪ ଗୋଟି କାହାଣୀର ଅଙ୍ଗ ବୃଦ୍ଧି କରି ୧୬ ଗୋଟି ଗଳ୍ପ ବା ୧୬ ପାଲିରେ ପରିଣତ କରିଅଛନ୍ତି । ଏ ସବୁ ନାମକରଣ ମୁହେଁ ମୁହେଁ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ଉକ୍ତ ସତ୍ୟପୀରଙ୍କ ପାଲି ଗୀତ ବୋଲାଯିବା ପୂର୍ବରୁ ପୁରାଣୋକ୍ତ ବିଧିରେ ପଞ୍ଚଦେବତା (ଗଣେଶ, ଶିବ, ଦୁର୍ଗା, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ବିଷ୍ଣୁ)ଙ୍କର ଓ ନବଗ୍ରହଙ୍କର ଓ ଦଶ ଦିଗପାଳାଦିଙ୍କର ଅର୍ଚ୍ଚନା କରି "ଧ୍ୟାୟେତ୍ ସତ୍ୟଂଗୁଣାତୀତଂ ଗୁଣତ୍ରୟସମନ୍ୱିତଂ, ଲୋକନାଥଂ ତ୍ରିଲୋକେଶଂ ପୀତାମ୍ବରଧରଂ ହରିଂ, ଇନ୍ଦୀବରଦଳଶ୍ୟାମଂ ଶଙ୍ଖଚକ୍ରଗଦାଧରଂ, ସତ୍ୟ-ଦେବଂ ଚତୁର୍ବାହୁଂ ଶ୍ରୀବତ୍ସପଦଭୂଷିତଂ, ଗୋବିନ୍ଦଂ, ଗୋକୁଳାନନ୍ଦଂ ଜଗତଃ ପିତରଂ ଗୁରୁମ୍" ଧ୍ୟାନ ଦ୍ୱାରା ଓ 'ଶ୍ରୀମତ୍ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ଗୋବିନ୍ଦାୟ ନମଃ' ମନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ନୈବେଦ୍ୟକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରନ୍ତି ଓ "ଅଚ୍ୟୁତଂ ପୁଣ୍ଡରୀକାକ୍ଷଂ ନୃସିଂହଂ ଦୈତ୍ୟସୂଦନଂ, ହୃଷିକେଶଂ ଜଗନ୍ନାଥଂ ବାଗୀଶଂ ବରଦାୟକଂ, ଗୁଣତ୍ରୟସମୁଦ୍ଭୂତଂ ଗୋବିନ୍ଦଂ ଗରୁଡ଼ଧ୍ୱଜଂ, ଜନାର୍ଦ୍ଦନଂ ଜନାନନ୍ଦଂ ଜାନକୀ ବଲ୍ଲଭଂ ଜୟଂ, ପ୍ରଣମାମି ସଦା ସତ୍ୟନାରାୟଣଂମହାପରଂ" ଏହି ସ୍ତବ ଦ୍ୱାରା ପୂଜା ଶେଷ କରି ତତ୍ପରେ ବୁଢ଼ା ଫକୀରଙ୍କ କରାୟତ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ ୧୬ ଗୋଟି ବଙ୍ଗଳା ପଦ୍ୟରେ ରଚିତ ଗଳ୍ପ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଗଳ୍ପ ବା ପାଲି ବୋଲନ୍ତି । ଭାରତର ଅନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳର ହିନ୍ଦୁମାନେ ପୁରାଣୋକ୍ତ ବିଧିରେ ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପୂଜା କରନ୍ତି; ଉତ୍କଳରେ ଓ ବଙ୍ଗରେ ତାହାହିଁ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ସତ୍ୟପୀରଙ୍କ ପାଲି ଉତ୍କଳ ଓ ବଙ୍ଗ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟତ୍ର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।

ସ୍କନ୍ଦ ପୁରାଣରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ, କଳିଯୁଗରେ ନାରାୟଣଙ୍କୁ 'ସତ୍ୟନାରାୟଣ' ରୂପେ ପୂଜା କରି ବ୍ରତ ପାଳିବାକୁ ଶ୍ରେୟସ୍କର ଓ ଏତଦ୍ଦ୍ୱାରା ବାଞ୍ଛାସିଦ୍ଧି, ଦାରିଦ୍ର୍ୟ-ନାଶ, ପୁତ୍ର କନ୍ୟା ଲାଭ, ନଷ୍ଟଧନ ପ୍ରାପ୍ତି, ପୁଣ୍ୟଲାଭ, ଜୟଲାଭ, ଶ୍ରୀଲାଭ, କାରାରୁ, ପୀଡ଼ାରୁ ଓ ବନ୍ଧନାଦିରୁ ମୁକ୍ତି-ଲାଭ ହୁଏ ଏବଂ ମରଣାନ୍ତେ ସତ୍ୟ ଲୋକ ବା ସ୍ୱର୍ଗପ୍ରାପ୍ତି ହୁଏ ।]

ସତ୍ୟନାରାୟଣ କଥା—ସଂ; ବି—୧ । ସ୍କନ୍ଦପୁରାଣ ରେବାଖଣ୍ଡର ୪ଟି
Satyanārāyaṇa kathā ଅଧ୍ୟାୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ 'ସତ୍ୟନାରାୟଣ' ବ୍ରତ ଓ ପୂଜା ଏବଂ ଉକ୍ତ ବ୍ରତାଗ୍ରହୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବିବରଣୀ ବା ଗଳ୍ପ—1. The story (four in number) of the effect of worshipping the Deity Satyanārāyaṇa as narrated in the Purāṇas. [ଦ୍— ସ୍କନ୍ଦ ପୁରାଣରେ ଲିଖିତ ବିମ୍ବୋକ୍ତ କଥା ବା ଗଳ୍ପକୁ ସତ୍ୟ ନାରାୟଣଙ୍କ ପୂଜା ଶେଷରେ ଶ୍ରବଣ କରି ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବ କୁଟୁମ୍ବ ପରିବାରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରାସାଦ ଭକ୍ଷଣ କଲେ ପୁଣ୍ୟଲାଭ ହୁଏ ଓ ମନୋବାଞ୍ଛାର ସିଦ୍ଧି ହୁଏ ।

୧ । କାଶୀପୁରରେ ଗୋଟିଏ ଦରିଦ୍ର ଭିକ୍ଷୁକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅତି କଷ୍ଟରେ ଦିନ ଯାପନ କରୁଥିଲେ । ଦିନେ ସତ୍ୟ-ନାରାୟଣ ଦେବ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବେଶ ଧାରଣ କରି ଉକ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦେଖା ଦେଇ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପୂଜା ଓ ବ୍ରତ କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହେଲେ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ତହିଁ ଆରଦିନ ସକାଳୁ ଉଠି ଭିକ୍ଷା କରିବାକୁ ଗଲେ;

ଓ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦୟାରୁ ସେ ଦିନ ପ୍ରଚୁର ଧନ ଉଷା ପାଇ ଉକ୍ତ ବ୍ରତ ଆଚରଣ କରି ପ୍ରତି ମାସରେ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପୂଜା କଲେ । ଏଥିର ଫଳରେ ତାହାଙ୍କର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ନାଶ ହୋଇ ସେ ସର୍ବସମ୍ପତ୍ତିସମନ୍ୱିତ ଓ ସର୍ବପାପମୁକ୍ତ ହୋଇ ଦେହାନ୍ତେ ମୋକ୍ଷ ଲାଭ କଲେ । (ରେବାଖଣ୍ଡ ସତ୍ୟନାରାୟଣ-ବ୍ରତ —ନାମକ—ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ ।)

୨ । ଉକ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଆଉ ଦିନେ ଉକ୍ତ ବ୍ରତ ଉତ୍ସବ କରୁଥିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କ ଘରେ 'କାଷ୍ଠକେତୁ' ନାମକ ଜଣେ କାଠୁରିଆ ଅତି କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତ ଓ ତୃଷାର୍ତ୍ତ ହୋଇ ଆସି ପହଞ୍ଚି ସେଠାରେ ଜଳପାନ ଓ ପ୍ରସାଦ ସେବନ ପୂର୍ବକ ଏ ବ୍ରତର ବିଧାନ ଓ ଫଳ ବ୍ରାହ୍ମଣଠାରୁ ଶୁଣି କାଠ ବିକିବାକୁ ଗଲା ଓ ସେ ଦିନ କାଠ ବିକି କରି ବହୁ ଧନ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ବଜାରରୁ ପାଚିଲା କଦଳି, ଘିଅ, ଦୁଧ, ଗୁଡ଼ ଓ ଗହମ ଅଟା କିଣି ଆଣି 'ଅମୃତ କୁଣ୍ଡ' କରି ସତ୍ୟନାରାୟଣଙ୍କୁ ପୂଜା କଲା ଓ ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବମାନଙ୍କୁ ଡାକି ବ୍ରତ ଓ ଉତ୍ସବ କଲା । ଏଥିର ଫଳରେ କାଠୁରିଆ ଧନପୁତ୍ର ସମନ୍ୱିତ ହୋଇ ଦେହାନ୍ତେ 'ସତ୍ୟପୁର'କୁ ଗଲା । (୨ୟ ଅଧ୍ୟାୟ)

୩ । ଉଲ୍କାମୁଖ ନାମରେ ଜଣେ ବଳବାନ୍ ରାଜା ଥିଲେ ଓ ସେ ତାଙ୍କ ଭାର୍ଯ୍ୟା ସହିତ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ବ୍ରତ ଆଚରଣ କରୁଥିଲେ । ସେଠାରେ ଜଣେ ନିଃସନ୍ତାନ ବଣିକ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିଲା ଯେ, ଏ ବ୍ରତ କଲେ ସନ୍ତାନ ଲାଭ ହୁଏ । ସାଧବ ନିଜ ଘରକୁ ଫେରି ଯାଇ ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀ ଲୀଳାବତୀକୁ ଏ କଥା କହି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲା,—ମୋର ସନ୍ତାନ ଲାଭ ହେଲେ ମୁଁ ଏ ବ୍ରତ କରିବି । ସତକୁ ସତ କିଛିଦିନ ପରେ ସାଧବର କଳାବତୀନାମ୍ନୀ ଗୋଟିଏ କନ୍ୟା ଜାତ ହେଲା । କିଛିଦିନ ପରେ ଲୀଳାବତୀ ସାଧବକୁ ପ୍ରତିଜ୍ଞିତ ବ୍ରତ କରିବାକୁ କହିବାରୁ ସାଧବ କହିଲା,—ଏ କନ୍ୟାର ବିବାହ ସମୟରେ ବ୍ରତ କରିବ । ଏହା କହି ବର ଖୋଜାଇ କାଞ୍ଚନ ନଗରବାସୀ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଯୁବା ସଙ୍ଗେ କନ୍ୟାର ବିବାହ ଦେଲା, କିନ୍ତୁ ଦୈବ ଯୋଗୁଁ ସାଧବ ଏ ବ୍ରତ କଥା ଭୁଲିଗଲା । ତତ୍ପରେ ଜାମାତା ସହିତ ସିନ୍ଧୁତୀରସ୍ଥ ରତ୍ନସାର ପୁରକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରି ପୁର ନିର୍ମାଣ କରି ରହିଲା । ସାଧବ ବ୍ରତ ନ କରିବାରୁ ସତ୍ୟନାରାୟଣ କୁପିତ ହୋଇ ତାକୁ ଅଭିଶାପ ଦେଲେ,— ତୋର ମହାଦୁଃଖ ଉପସ୍ଥିତ ହେଉ । ଦିନେ ଜଣେ ଚୋର ସେ ଦେଶର ରାଜା ଚନ୍ଦ୍ରକେତୁଙ୍କ ଘରୁ ଚୋରି କରି ଧନ ନେଇ ପଳାଇ ଯାଉ ଯାଉ ରାଜଦୂତମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଭୟରେ ଧନଯାକ ସାଧବର ଘରେ ପକାଇ ଦେଇଗଲା । ରାଜଦୂତ-ମାନେ ସାଧବ ଘରେ ହୃତଧନକୁ ଦେଖି ସାଧବକୁ ଓ ତାହାର ଜାମାତାକୁ ଚୋର ବୋଲି ସ୍ଥିର କରି ରାଜାଙ୍କ ନିକଟକୁ ନେଲେ ଓ ରାଜାଜ୍ଞାରେ ସେ ଦୁହିଙ୍କୁ କାରାବଦ୍ଧ କଲେ ଓ ରାଜା ସାଧବର ସମସ୍ତ ଧନ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଏଣେ ସାଧବର ନିଜ ଗ୍ରାମରେ ଥିବା ସ୍ତ୍ରୀ ଓ କନ୍ୟାଙ୍କ ନିକଟରୁ ମଧ୍ୟ ଚୋରମାନେ ସମସ୍ତ ଧନ ଅପହରଣ କଲେ ଓ ସେମାନେ ଶେଷକୁ ରୋଗାର୍ତ୍ତ ହୋଇ ଉଷା କଲେ । ଦିନେ ସାଧବକନ୍ୟା ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଘରକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ବ୍ରତ ହେଉଥିବା ଦେଖି ମାଆଙ୍କୁ ଆସି କହିବାରୁ ମାତା ଓ କନ୍ୟା ଦୁହେଁ ଉକ୍ତ ବ୍ରତ କରି, ସାଧବ ଓ ଜାମାତା ଫେରି ଆସନ୍ତୁ ବୋଲି ସତ୍ୟନାରାୟଣଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ସତ୍ୟନାରାୟଣ ଏଥିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଚନ୍ଦ୍ରକେତୁ ରାଜାଙ୍କୁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଖାଦେଇ, ସାଧବ ଓ ଜାମାତା ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ ଅଟନ୍ତି ବୋଲି ଆଦେଶ ଦେବାରୁ ରାଜା ତହିଁଆଉ ଦିନ ସକାଳୁ ସାଧବକୁ ଓ ଜାମାତାଙ୍କୁ ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ କରି ତାଙ୍କୁ ଦ୍ୱିଗୁଣ ଧନ ଦେଇ ତାଙ୍କ ଦେଶକୁ ବିଦାୟ କଲେ । ଏମାନେ ନୌକାରେ ଧନ ରତ୍ନ ବୋଝାଇ କରି ଘରକୁ ଆସୁ ଆସୁ ବାଟରେ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପ୍ରଭୁ ବୃଦ୍ଧ ଦଣ୍ଡୀ ବେଷରେ ଦେଖାଦେଇ ସାଧବକୁ ପଚାରିଲେ,—ଏ ଡଙ୍ଗାରେ କଅଣ ଅଛି ? ସାଧବ ଲୋଭପରବଶ ହୋଇ କହିଲା,—ହେ ଦଣ୍ଡି । ତୁମ୍ଭେ ମୋ ଡଙ୍ଗାର ଧନରତ୍ନ ନେବାକୁ ଲୋଭ କରି ମତେ ପଚାରୁଛ; ଏ ଡଙ୍ଗାରେ ଧନରତ୍ନ କିଛି ନାହିଁ, କେବଳ ଗୁଡ଼ିଏ ଲତାପତ୍ର ଅଛି । ଏହା ଶୁଣି ଦଣ୍ଡୀ କହିଲେ—ତଥାସ୍ତୁ । ସତକୁ ସତ ସାଧବ ଯାଇ ଡଙ୍ଗା ଦେଖିଲାବେଳକୁ ଧନରତ୍ନ କୁଆଡ଼େ ଉଭେଇ ଯାଇଅଛି ଓ ଡଙ୍ଗାଟି ଯାକ ଲତା ପତ୍ରରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛି । ସାଧବ ଏହା ଦେଖି କାନ୍ଦି ବୋବାଇ ଅସ୍ଥିର ହେଲା । ଜାମାତା ସାଧବକୁ କହିଲା,—ତୁମ୍ଭେ ସେ ଦଣ୍ଡୀଙ୍କୁ ଅପମାନିତ କରିବାରୁ ତାଙ୍କ ଶାପରେ ଏପରି ହେଲା; ଚାଲ ତାଙ୍କର ଶରଣାପନ୍ନ ହେବା । ଏହା କହି ଦୁହେଁ ଯାଇ ଦଣ୍ଡୀଙ୍କଠାରେ ଶରଣ ପଶିବାରୁ ଦଣ୍ଡୀ କହିଲେ,— ତୁ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ବ୍ରତ କରିବା ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଭଙ୍ଗ କରିବାରୁ ଦୁଃଖ ପାଉଛୁ । ସାଧବ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲା ଯେ, ଘରକୁ ଯାଇ ବ୍ରତ କରିବ । ଦଣ୍ଡିରୂପଧାରୀ ଜନାର୍ଦ୍ଦନ ତା ଉପରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ ଓ ସାଧବ ଯାଇ ଦେଖିଲାବେଳକୁ ନୌକା ପୂର୍ବପରି ଧନରତ୍ନ ଭରା ହୋଇଅଛି । ସାଧବ ଓ ଜାମାତା ଆପଣା ଗ୍ରାମ ନିକଟରୁ ଖଣ୍ଡ ଦୂରରୁ ତାଙ୍କ ଆସିବା ଖବର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ କନ୍ୟାଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇବାରୁ ସ୍ତ୍ରୀ ସତ୍ୟ-ନାରାୟଣଙ୍କ ପୂଜାକରି ପ୍ରସାଦ ସେବା କରି ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲା । କିନ୍ତୁ ତାହାର କନ୍ୟା ନିଜର ପତିଙ୍କୁ ଦେଖିବା ଲୋଭରେ ସତ୍ୟନାରାୟଣଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ଭୋଜନ ନ କରି ନିଜ ପତିଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସିଲାବେଳକୁ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ମାୟା କରି ନୌକାକୁ ଓ ତାର ସ୍ୱାମୀକୁ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ାଇ ଦେଲେ । ସାଧବ ଓ ତାର ସ୍ତ୍ରୀ ଏହା ଦେଖି ଅବାକ୍ ହେଲେ । କନ୍ୟା କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହେବାକୁ ବସିଲା । ସାଧବ ସତ୍ୟ-ନାରାୟଣଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାରୁ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ବୃଦ୍ଧବ୍ରାହ୍ମଣ ବେଶରେ ଦେଖା ଦେଇ କହିଲେ,— ତୋ କନ୍ୟା ମୋ ପ୍ରସାଦକୁ ଲଙ୍ଘନ କରି ସ୍ୱାମି-ଦର୍ଶନାର୍ଥ ଆସିବାରୁ ତାକୁ ଏ ଦଣ୍ଡ ହୋଇଅଛି; ସେ ଘରକୁ ଯାଇ ମୋ ପ୍ରସାଦକୁ ଖାଇ

ପୁଣି ଆସିଲେ ତା ପତିକୁ ପାଇବ । ତଦନୁସାରେ କନ୍ୟା ଘରକୁ ଫେରିଯାଇ ସେଠାରେ ଛାଡ଼ି ଆସିଥିବା ପ୍ରସାଦକୁ ଖାଇ ଫେରି ଆସି ଦେଖେ ଯେ, ନଷ୍ଟସ୍ୱାମୀ ଓ ନଷ୍ଟନୌକା ମିଳି ଅଛନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦରେ ଘରକୁ ଗଲେ । ସାଧବ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପୂଜା କଲା ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣିମୀରେ ଓ ସଂକ୍ରାନ୍ତିରେ ଯଥାବିଧି ଏ ବ୍ରତ କରି ଇହଲୋକରେ ସୁଖଭୋଗ କରି ଦେହାନ୍ତେ ସତ୍ୟଲୋକକୁ ଗଲା (୩ୟ ଅଧ୍ୟାୟ) ।

୪ । ବଂଶଧ୍ୱଜ ନାମକ ଜଣେ ରାଜା ଥିଲେ, ସେ ମୃଗୟାରୁ ଫେରିଲାବେଳେ ବାଟରେ ଦେଖିଲେ ଯେ, ଗୁଡ଼ିଏ ଗୋପାଳ ସବାନ୍ଧବ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପୂଜା କରୁଅଛନ୍ତି । ରାଜା ଗର୍ବରେ ହାତିରୁ ଓହ୍ଲାଇଲେ ନାହିଁ ଓ ଗଡ଼ଜାତମାନେ ରାଜାଙ୍କୁ ସତ୍ୟନାରାୟଣଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ଯାଚିବାରୁ ରାଜା ତାହାକୁ ଲଘନ କରି ଚାଲି ଆସିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ପ୍ରଭୁ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ରାଜାଙ୍କ ଉପରେ କୁପିତ ହେବାରୁ ରାଜାଙ୍କର ଶତ ପୁତ୍ର ମଲେ ଓ ଧନ ସମ୍ପତ୍ତି ସମ୍ପଦାୟ ନଷ୍ଟ ହେଲା । ରାଜା ଏହା ଦେଖି ପୁଣି ସେହି ଗୋପାଳମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କ ପୂଜାରେ ଯୋଗ ଦେଇ ତାଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରସାଦ ଖାଇ ତେଣୁ ଆସି ନିଜେ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ବ୍ରତ କଲେ ଓ ନଷ୍ଟପୁତ୍ର ଓ ଧନାଦି ପୁନଃପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ପରକାଳରେ ସତ୍ୟଲୋକ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ (୪ର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟ) ।

ସତ୍ୟନାରାୟଣଙ୍କ ପୂଜା କରି ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବମାନଙ୍କ ସହିତ ଏ କଥା ଶୁଣି ପ୍ରସାଦ ସେବନ କଲେ ଇହକାଳରେ ଧନ, ସମ୍ପତ୍ତି, ସନ୍ତାନଲାଭ, ଶତ୍ରୁନାଶ, ଜୟ, ବାଞ୍ଛିତଫଳସିଦ୍ଧି ଓ ପରକାଳରେ ମୋକ୍ଷଲାଭ ଓ ବିଷ୍ଣୁଲୋକ ବା ସତ୍ୟଲୋକ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ ବୋଲି ସ୍କନ୍ଦ ପୁରାଣରେ ଉକ୍ତି ଅଛି ।]

୨ । ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ ଏ ଯୁଗରେ ରଚିତ ଏବଂ ବଙ୍ଗଦେଶରୁ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଅଣିତ ଦରଖଣ୍ଡିଆ ବଙ୍ଗୋତ୍କଳ ଭାଷାରେ ବଙ୍ଗ ଭାଷାନଭିଜ୍ଞ ଓଡ଼ିଆଙ୍କଦ୍ୱାରା ପୋଥି ଧରି ବୋଲାଯିବା (ପୋଥିପୂଜା) ଓ ନୃତ୍ୟଗୀତାଦି ସହିତ ବୋଲାଯିବା (ଠିଆପୂଜା) ପଦ୍ୟାତ୍ମକ ୧୬ଟି ଗଳ୍ପ ବା ପାଲା—2. The stories of the effect of worshipping 'Satyapira' as depicted in Bengalee rhymes and also sung in Oriya (in Bengalee mixed with Oriya language). (The stories are 16 in number). [ଦ୍ର—ଅଧୁନିକ ବଙ୍ଗୀୟମାନେ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ବ୍ରତର ୪ ଗୋଟି କଥା ସ୍ଥାନରେ ୧୬ ଗୋଟି କଥା ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛନ୍ତି । ସେହି ୧୬ ଟି କଥା ମଧ୍ୟରୁ ଉକ୍ତ ୪ ଗୋଟି କଥା ପୁରାଣରେ ଅଛି, ଅନ୍ୟ ୧୨ ଗୋଟି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ନାମ ନିମ୍ନରେ ଦିଆଗଲା । ଏ ସବୁ କବିକଣ୍ଠଙ୍କ କପୋଳକଳ୍ପିତ ରଚନା; ଏବଂ ପୀର, କୋରାନ, ଦରିଆ, ବାଦସାହା ଆଦି କେତେକ ଫାରସୀ ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ଏ ସବୁ କଥାରେ ଅଛି । ଏହାଙ୍କ ଦେଖାଦେଖି ବଙ୍ଗଳାରେ ରାମରାମ ନାମକ ଜଣେ କବି ଓ ଓଡ଼ିଶାର କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ବଙ୍ଗଳା ଛନ୍ଦରେ ମଧ୍ୟ ପାଲା ରଚନା କରିଅଛନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ କବିକଣ୍ଠଙ୍କ ରଚିତ ନିମ୍ନଲିଖିତ ୧୬ଟି ଗଳ୍ପାତ୍ମକ ପଦ୍ୟକୁ ଷୋଳ ପାଲା ବୋଲାଯାଏ । ଯଥା—

୧ । ଜନ୍ମପାଲା—ଏକ ବାଦଶାହଜନ୍ୟାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ସତ୍ୟପୀର'ଙ୍କର, ଅବତାର । ମୃତ ବାଳକର ପୁନର୍ଜୀବନଲାଭ ।

୨ । ପଦ୍ମଲୋଚନ ପାଲା—ପଦ୍ମଲୋଚନ ନାମକ ଏକ ଅପୁତ୍ରକ ରାଜାଙ୍କର ସତ୍ୟନାରାୟଣଙ୍କ କୃପାରୁ ପୁତ୍ରଲାଭ ।

୩ । ମର୍ଦ୍ଦଗାଜି ଜନ୍ମ ପାଲା—ଅଉମନ୍ତ୍ୟ ମୃତ ଅପୁତ୍ରକ ପଶ୍ଚିମ ରାଜାଙ୍କର ଫକୀରବେଶଧାରୀ ସତ୍ୟପୀରଙ୍କ କୃପାରୁ ପୁତ୍ରଲାଭ ।

୪ । ମର୍ଦ୍ଦଗାଜି ବିଭା ପାଲା—ଗଜେନ୍ଦ୍ର ନାମକ ରାଜାଙ୍କର ଏକ ମାତ୍ର ପୁତ୍ର ମର୍ଦ୍ଦଗାଜିର ବିଦେଶ ଗମନ ଓ ବିବାହ ।

୫ । ବିଦ୍ୟାଧର ପାଲା—ରୈରବ ଦେଶର ନୃସିଂହ ରାଜାଙ୍କ ଗଳ୍ପ ।

୬ । ମଦନସୁନ୍ଦରୀ ପାଲା—ରତ୍ନାକର ନାମକ ରାଜାଙ୍କର ଓ ଦୁଇଟି ବଣିକ ସାନନ୍ଦ ଓ ବିନୋଦଙ୍କ ସାନ ଭାଇ ମଦନ ସୁନ୍ଦରର ଗଳ୍ପ ।

୭ । ସଦାନନ୍ଦ ସୌଦାଗର ପାଲା ବା ଧନୀ ସୌଦାଗର ପାଲା—ଉକ୍ତ ମଦନ ସୁନ୍ଦରର ଗଳ୍ପ ।

୮ । ଶ୍ୱେତ ବସନ୍ତ ପାଲା—ଶାଳଧ୍ୱଜ ରାଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଶ୍ୱେତ ବସନ୍ତର ଗଳ୍ପ ବା ଫାସିଆରି ବା ମନୋହର ଫାସିଆରି ପାଲା—ଏକ ଡକାଇତ ହସ୍ତରୁ ରାଜପୁତ୍ରର ପ୍ରାଣରକ୍ଷା ।

୯ । ଶଙ୍କର ଗୁଡ଼ିଆ ପାଲା—କାଞ୍ଚନପୁର ବାସୀ ଶଙ୍କର ନାମକ ଜଣେ ନାସ୍ତିକ ଗୁଡ଼ିଆର ଓ ତାହାର ଛଅ ପୁତ୍ରଙ୍କର ଗଳ୍ପ ।

୧୦ । ଦୁର୍ଜନସିଂହ ପାଲା ବା ଚନ୍ଦ୍ରାଙ୍ଗଦ ପାଲା—ଅମ୍ବିକା ନଗରର ଦୁର୍ଜନ ନାମକ ନାସ୍ତିକ ରାଜାଙ୍କର ଗଳ୍ପ ।

୧୧ । ହାରାଧନ ପାଲା—ମାଣିକା ସହରର ଅପୁତ୍ରକ ରାଜା ସନାତନର ଗଳ୍ପ ।

୧୨ । ହର ଅର୍ଜୁନ ପାଲା—ସନାତନ ନାମକ ଜଣେ ଅପୁତ୍ରକ ରାଜା ଓ ତାଙ୍କର ଦୁଇଭାଣୀଙ୍କ ଗଳ୍ପ । ମୃତ କୁମାରର ପୁନର୍ଜୀବନ ଲାଭ ବା ଉତ୍ତରାରି ପାଲା ।

୧୩ । କାଠୁରିଆ ପାଲା—ସତ୍ୟ ନାରାୟଣ ପୂଜକ ଗୋଟିଏ ଗରିବ ବ୍ରାହ୍ମଣ. କୃଷ୍ଣଦାସର ପୂଜା ଦେଖି ଜଣେ କାଠୁରିଆର ଉକ୍ତ ବ୍ରତ ପାଳନ ଓ ବିଭବଲାଭ ।]

୧୪ [। ଲକ୍ଷ୍ମଣକୁମର ପାଲା—ବନାୟୁଜ ଦେଶର ଶିଲପ ରାଜାଙ୍କ ଗଳ୍ପ ।]

୧୫ । ଅଉଲମଦନ ପାଲ୍ଲ ବା ଚନ୍ଦ୍ରାଙ୍ଗଦ ପାଲ୍ଲ— ବୀରସିଂହ ନାମକ ଜଣେ ରାଜାଙ୍କ ଗଳ୍ପ ।

୧୬ । ସ୍ୱର୍ଗାରୋହଣ ପାଲ୍ଲ—ବରୁଣ ସହରର ରାଜା ପଦ୍ମଲୋଚନଙ୍କ ଗଳ୍ପ । (ଏଥିରେ କବିକର୍ଣ୍ଣ ବିରଚିତ ୧୬ଟି ପାଲ୍ଲର ନାମ ଦିଆଯାଇ ଅଛି ।]

ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପାଲ୍ଲ—ଦେ. ବି. (ସଂ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ଓ ପାଲ, Satyanārāyaṇa pāla ଓଡ଼ିଆ ପାଲ, ପାଲା; ପାଲ୍ଲ ଶବ୍ଦ ସତ୍ୟନାରାୟଣପାଲା ବଙ୍ଗଳାରୁ ଆଗତ) —

ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପୂଜା ସତ୍ୟନାରାୟଣଙ୍କ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନାପୂର୍ବକ ୧୬ ଗୋଟି ପାଲ୍ଲ ବା ଗଳ୍ପରୁ ଗୀତ ଦ୍ୱାରା ବର୍ଣ୍ଣନ— The chanting of the doings of the Deity Satyanārāyana in 16 poems. [ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାରେ ବୋଲା ଯାଉଥିବା 'ପାଲ୍ଲ' ମାନ 'କବିକର୍ଣ୍ଣ' ବିରଚିତ ବଙ୍ଗଳା ପାଞ୍ଚାଳି ଛନ୍ଦରେ ରଚିତ ବଙ୍ଗଳା ଗୀତର ବିକୃତ ମାତ୍ର । ସଂ. ପାଲ, ଓ. ପାଲ ବଂ. ପାଲ୍ଲ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ବା କ୍ରମ । ପାଲ୍ଲଶବ୍ଦ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାରୁ ଆଗତ । ଜଣେ 'ଗାୟକ' ଗୀତ ବୋଲନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆଉ ଜଣେ ବାଦ୍ୟ ବଜାନ୍ତି ଓ କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ଲୋକ ପାଳି ଧରନ୍ତି ବୋଲି ଏହାର ନାମ ପାଲ୍ଲ ହୋଇଅଛି । 'ଗାୟକ' ଗୀତ ବୋଲନ୍ତି 'ବାୟକ' ମୃଦଙ୍ଗ ବଜାନ୍ତି । ଗାୟକ ଏକାଧିକ ଗୀତ ବୋଲି ଥକି ଗଲେ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ କିମ୍ବା ଗୀତର ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କଥୋପକଥନଛଳରେଗାୟକଙ୍କୁ ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଗାୟକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ 'ଶିଷ୍ୟ ପାଳିଆ' ବା 'ଡାହାଣ ପାଳିଆ' ବା 'ଶ୍ରୀ ପାଳିଆ' ଥାଆନ୍ତି । ଗାୟକଙ୍କ ଡାହାଣ ହାତରେ 'ମନ୍ଦିରା ବା ଗିନି ବନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ ଓ କାଖରେ ଚଅଁର ମୁଠା ଥାଏ । ଶ୍ରୀପାଳିଆ ଝାଞ୍ଜ ଧରିଥାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଗାୟକ ଗୀତ ବୋଲିବା ବେଳେ ଶ୍ରୀପାଳିଆ ଝାଞ୍ଜ ବଜାନ୍ତି ନାହିଁ । ପାଳିଆମାନେ ପାଳି ଧରିବା ବେଳେ ଶ୍ରୀପାଳିଆ ଅନ୍ୟ ପାଳିଆମାନଙ୍କ ସହିତ ଝାଞ୍ଜ ବଜାନ୍ତି ଓ ବାୟକ ଗାୟକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଓ ପାଳିଆଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୃଦଙ୍ଗ ବଜାନ୍ତି ।

ଗୋଟିଏ ପାଲ୍ଲଦଳ ଦୁଇଟି ପକ୍ଷରେ ବିଭକ୍ତ । ଗାୟକଙ୍କ ବୋଲିବା ଗୀତର ପାଳି ଧରିବାକୁ ୨ ଜଣ 'ପାଳିଆ' ଥାଆନ୍ତି । ଗାୟକଙ୍କ ଗୀତର ଶେଷାଂଶ ବା ଛୁଆ ବା ଘୋଷାକୁ ଏମାନେ ବୋଲନ୍ତି ଓ ଝାଞ୍ଜ ବଜାନ୍ତି ।

ପାଲ୍ଲବାଲାମାନେ ନାନାପ୍ରକାର ବେଶରେ (ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଣ୍ଡରେ ପଗଡ଼ି, ଦେହରେ ଚୟ୍‌ଚଳ୍ ପରି ବଡ ଲୁଗା ଅଣ୍ଟାରେ ଘାଗରା ଓ ଗୋଡ଼ରେ ବଳା ବା ଘାଙ୍ଗୁର ପିନ୍ଧି ନାଚନ୍ତି ।

ପୁସ୍ତକ ସାହାଯ୍ୟରେ ଯେଉଁ ପାଲ୍ଲ ବୋଲାଯାଏ ଓ ପୂଜା କରାଯାଏ ତାକୁ ପୋଥିପାଲ୍ଲ ବା ପୋଥିପୂଜା ବୋଲାଯାଏ ।

ପୁସ୍ତକର ବିନା ସାହାଯ୍ୟରେ ଗାୟକ ଓ ନର୍ତ୍ତକମାନେ ବାଜା ବଜାଇ ଯାହାକୁ ବୋଲି ଅଭିନୟ କରନ୍ତି ତାକୁ ଠିଆପୂଜା ବା ଠିଆପାଲ୍ଲ ବୋଲାଯାଏ ।

ଏକ ଦଳ ପାଲ୍ଲବାଲା ପାଲ୍ଲ ଅଭିନୟ କଲେ ତାକୁ 'ଗୋଟିକିଆ ପାଲ୍ଲ' କହନ୍ତି ।

ଦୁଇଦଳ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ହୋଇ ପାଲ୍ଲ ଅଭିନୟ କଲେ ତାକୁ 'ଜାଉଁଳି ପାଲ୍ଲ' ବା 'ଜାଉଁଳି ପୂଜା' କହନ୍ତି । ଏକାଧିକ ଦଳ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ହୋଇ ପାଲ୍ଲ କଲେ ତାକୁ 'ବାଘା ପାଲ୍ଲ' ବା 'ଲଢ଼େଇ ପାଲ୍ଲ' ବୋଲାଯାଏ ।

ପାଲ୍ଲ ଅଭିନୟକାରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ 'ଗାୟକ', ଜଣେ 'ବାୟକ', ଜଣେ 'ଶିବପାଳିଆ' ଓ ଦୁଇ ବା ୩ ଜଣ 'ପାଳିଆ' ଥାଆନ୍ତି ।

କବିକର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ରଚିତ 'ପାଲ୍ଲ'ମାନଙ୍କ ଭାଷା ବଙ୍ଗଳା ଓ ଉର୍ଦ୍ଦୁ ଭାଷାରେ ଫାରସୀ ଶବ୍ଦର ବହୁଳତା (ଯଥା—ବାଦସା, ଉଜୀର, କାଲାମ, ମୋଲ୍ଲାକାତ, ସଲାମ, ହକିକତ, ଦିଲଖୋସ ଓ ହାସିଲ ଇତ୍ୟାଦି ଶବ୍ଦ) ଦେଖାଯାଏ ଓ କେଲେ କେଲେ ଫାରସୀ ଭାଷାର ବାକ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । କବିକର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ବିରଚିତ ବଙ୍ଗଳା ପାଲ୍ଲ ବଙ୍ଗଳା ଓ ଉର୍ଦ୍ଦୁ ଭାଷାର 'ଖେଚୁଡ଼ି'; ତାହା ପୁଣି ବଙ୍ଗଳା ଅଳଙ୍କ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ମୁହଁରେ ବଙ୍ଗଳା, ଉର୍ଦ୍ଦୁ ଓ ଓଡ଼ିଆ ମିଶା 'ପଇକ' ହୁଏ । ତହିଁରୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଧାଡ଼ିର ଉଦାହରଣ କ୍ରମରେ ଦିଆଗଲା—

ଶୁନ ସବେ ବିରାଦରେ ପୀରେର କାଲାମ୍
ନିୟତ ହାସଲ୍ ହୁଏ, ଫତେ ହୁଏ କାମ୍ ।
ଲୟାର୍ ପିୟାର୍ ଭାଇ ସକଲେ ଶୁନତ
ଯେଇଁ ରୂପେ ଶ୍ୱେତ ବସନ୍ତ ପାଲ୍ଲ ହକିକତ ।
ହର ହର୍ ବୋଲ ଦିଅ ସବୁ ସଜ୍ଜନ
ବିପଦ୍ ପଡ଼ିଲେ ରଖେ ସତ୍ୟ ନାରାୟନ ।

× × ×

ଯାର ଘରେ ହୁଏ ପୂଜା ସାହେବେର କାମ୍
ବଢ଼ାଏ ଦୌଲତ ତାର ଫତେ କରେ କାମ୍ ।
ଶ୍ରୀ କବି କର୍ଣ୍ଣେତେ ଗାଏ ନାରାୟନେର ଗାୟ୍
ହର ହର ବୋଲ ସବେ ପାଲ୍ଲ ହଲ୍ଲ ସାୟ୍ ।

ସାଧାରଣତଃ 'ପାଲ୍ଲ ଗୀତ' ପ୍ରତ୍ୟେକ ୧୪ଅକ୍ଷର ଯୁକ୍ତ ଦୁଇଟି ଧାଡ଼ିରେ ରଚିତ, କିନ୍ତୁ ମଝିରେ ମଝିରେ ଏକାଦାଣ୍ଡିଆ (monotony) ଭଙ୍ଗିବା ପାଇଁ—

'ରଜନୀର ଅବଶେଷେ ଗ୍ରାମର ଉତ୍ତରେ ପଶେ
ଚନ୍ଦ୍ରହାସ ରାଜାର କୁମାର'

୮ ଅକ୍ଷରିଆ ୨ ପାଦ ଓ ୧୦ ଅକ୍ଷରିଆ ଏକପାଦ ଯୁକ୍ତ 'ତ୍ରିପଦୀ' ଦ୍ୱାରା ସମ୍ବଳିତ ଗୀତ ମଧ୍ୟ ବୋଲାଯାଏ ।

ଗଳ୍ପର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଓ ଅବସର କ୍ରମେ ପାଲ୍ଲବାଲାମାନେ ଏଥିରେ ଯମକ, ଅନୁପ୍ରାସ, ବ୍ୟାଘ୍ରଗତି, ଶ୍ଳେଷ ଯୁକ୍ତ, ଅବଳା ଆଦି ଶବ୍ଦ କସରତ୍ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଚୀନ ଓ ନବ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ, ଚଉପଦୀ, ଡାହୁକା, ଭଜନ, ବନ୍ଦନା ଆଦି ଲଗାଇ 'ପାଲ୍ଲକୁ' ଜମ୍‌କ୍ କରନ୍ତି ଓ କେତେକ ଗାୟକଙ୍କର ଅବଧାନ, ଅଳଙ୍କାର, କାବ୍ୟନାଟକ, ଚମ୍ପୂ ଆଦିରେ

ଅସାଧାରଣ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ଓ କେତେକଙ୍କଠାରେ ଅଣୁକବିତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ।]

ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପୂଜା—ଦେ. ବ—୧ । ସ୍କନ୍ଦ ପୁରାଣାନ୍ତର୍ଗତ ରେବା
Satyanārāyaṇa pūjā ଖଣ୍ଡର ୪ର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ
ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପୂଜା ସତ୍ୟନାରାୟଣ ବା ସତ୍ୟଦେବ ବା ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର
सत्यनारायण पूजा ପୂଜା—1. The worship of Satyanārāyaṇa or Bishṇu according to the instructions given in the Skanda-purāṇa. [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପାଚିଲା କଦଳୀକୁ ସମପରିମିତ ବା କିଛି ଦୁଧ, ଘିଅ ଓ ଗୁଡ଼ ବା ଚିନି ସଙ୍ଗେ ଚକଟି ତହିଁରେ ଗହମ ଚୂନା ବା ଗୁଡ଼ୁଳ ଚୂନା ମିଶାଇ ଓ ମସଲାଗୁଣ୍ଡ ଦେଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯିବା 'ଚକଟା' ବା 'କଦଳୀ ଚକଟା' ବା ଅମୃତକୁଣ୍ଡ ଭୋଗ ଦିଆଯାଏ । ଗୋଟିଏ ପୀଠ ଉପରେ ଆସନ ପକାଇ ଶାସ୍ତ୍ର ବିଧିମତେ ସ୍ୱସ୍ତିବାଚନ ଓ ସଙ୍କଳ୍ପ ଓ ଆବାହନାଦିପୂର୍ବକ ସେଥିର ଚାରି କୋଣରେ କଳ୍ପିତ ଚାରି ଦେବତା (ଗଣେଶ, ଶିବ, ଦୁର୍ଗା ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟ)ଙ୍କୁ ସ୍ଥାପନକରି କେନ୍ଦ୍ରରେ'ସତ୍ୟନାରାୟଣ'ଙ୍କୁ (ଶାଳଗ୍ରାମଶିଳା ରଖି କିମ୍ବା ପୁଷ୍ପାଦି ସ୍ଥାପନ କରି ବିଷ୍ଣୁଙ୍କୁ କଳ୍ପନା କରି) ଅର୍ଚ୍ଚନା କରି ଉକ୍ତ କଦଳୀ ଚକଟାକୁ ବିଷ୍ଣୁ ମନ୍ତ୍ରରେ ନୈବେଦ୍ୟ କରାଯାଏ । ତତ୍ପରେ ଆପଣାର ଗ୍ରାମବାସୀ ଓ ବନ୍ଧୁ କୁଟୁମ୍ବଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ପୁରାଣୋକ୍ତ ସତ୍ୟନାରାୟଣଙ୍କ କଥା ଶୁଣାଇବାକୁ ହୁଏ; ନାରାୟଣଙ୍କ ସ୍ତବ ପାଠ କରି ମନୋବାଞ୍ଛା ସିଦ୍ଧ୍ୟର୍ଥ ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଯାଏ ଓ ପୂଜକଙ୍କୁ ଦକ୍ଷିଣାଦ୍ୱାରା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ନିମନ୍ତ୍ରିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଓ ସ୍ୱପରିବାରର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଉକ୍ତ ପ୍ରସାଦ ସେବା କରିବାକୁ ହୁଏ । ଯୋଥି ଧରି ଉକ୍ତ 'କଥା' ବୋଲାଗଲେ ତାକୁ ପୋଥିପୂଜା ବୋଲାଯାଏ । ପଞ୍ଚଦେବତା ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିବା ପୀଠର ବା ପୀଢ଼ାର ଚାରି କୋଣରେ ୪ଖଣ୍ଡି ମୟୂରଚନ୍ଦ୍ରକାଯୁକ୍ତ 'କାଣ୍ଡସର'ର କାଣ୍ଡ ପୋତା ଯାଇ ତା ଉପରେ ଫୁଲର ବା ଲୁଗାର ଚାନ୍ଦୁଆ ଟଣା ଯାଏ । ଏହାହିଁ ପୁରାଣୋକ୍ତ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପୂଜା ପଦ୍ଧତି । ଉକ୍ତ ପୁରାଣରେ ଏହି ବ୍ରତର ନିୟମ ଓ ପାଳନ ବିଧି ମଧ୍ୟ ଲେଖାଅଛି, ଯଥା—'ନିଶାମୁଖରେ ଅର୍ଥାତ୍ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଏ ପୂଜା କରିବ । କଦଳୀ ଚକଟାକୁ ନିବେଦନ କରି ବାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦକ୍ଷିଣା ଦେଇ, ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ ସହିତ ସତ୍ୟନାରାୟଣ କଥା ଶୁଣି ଉକ୍ତ ପ୍ରସାଦ ସମସ୍ତେ ସେବନ କରିବେ; ତତ୍ପରେ 'ନୃତ୍ୟଗୀତାଦି' କରିବେ । ଏହି ନୃତ୍ୟଗୀତାଦିରୁ, ଅଧୁନିକ 'ଠିଆପାଲି'ର ସୃଷ୍ଟିପାତ ହୋଇଥିବା ବୋଧ ହୁଏ । ଅଧୁନିକ 'ପାଲି'ରେ ପୁରୋହିତ ପୁରାଣୋକ୍ତ ବିଧିରେ ପୂଜା କରି ସାରିବା ପରେ ଲୋକ ମୁଖରେ 'ପୂଜା' ନାମରେ ଅଖ୍ୟାତ 'ସତ୍ୟପୀର ପାଲି' ପୁସ୍ତକର ସାହାଯ୍ୟରେ (ପୋଥିପୂଜା) ଗୀତ ବୋଲାଯାଏ ବା ନାଟ, ଗୀତ ଓ ବାଦ୍ୟ ଦ୍ୱାରା (ଠିଆପୂଜା) ଅଭିନୀତ ହୁଏ ।] ୨ । ବଙ୍ଗଦେଶରୁ ଉତ୍କଳକୁ ଆଗତ 'କବିକଣ୍ଠ' ରଚିତ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାର ପାଞ୍ଚାଳୀ ଛନ୍ଦର (୧୪ ଅକ୍ଷରିଆ) (ଯଥା—

ଶୁନ ଶୁନ ସଜ୍ଜନ କରି ନିବେଦନ
କାଟୁରିୟା ପାଲି ଆମି କରିବ ଗାୟନ)

୧୬ ଗୋଟି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଗଳ୍ପ ବର୍ଣ୍ଣନାତ୍ମକ ୧୬ଟି ପୃଥକ୍ ନାମରେ ଅଖ୍ୟାତ ପାଲି ମଧ୍ୟରୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଗୋଟିଏ ଚରିତ୍ରର ଗୀତକୁ ପୁସ୍ତକ ସାହାଯ୍ୟରେ କିମ୍ବା ନୃତ୍ୟ-ବାଦ୍ୟାଦି ସାହାଯ୍ୟରେ ବୋଲାଯିବାରୂପ କ୍ରିୟା—
2. The performance of dancing and singing (accompanied with drum and cymbals by a party of choristers) in chorus, of one of the 16 stories relating to the prowess of the Deity Satyanārāyaṇas. [ଦ୍ର—ପୁରାଣୋକ୍ତ 'ସତ୍ୟ-ନାରାୟଣ ପୂଜା' ଭାରତର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳ, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ, ଗୁଜରାଟ୍, ବମ୍ବେ ଓ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପାଲି କେବଳ ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଓ ବଙ୍ଗ-ଦେଶରୁ ଆଣାଯାଇ ଓଡ଼ିଶାରେ ଦେଖାଯାଏ । ସ୍କନ୍ଦ ପୁରାଣରେ ଥିବା ୪ଟି ଉପାଖ୍ୟାନ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କେତେ-ଗୁଡ଼ିଏ ଗଳ୍ପକୁ ମିଶାଇ ବଙ୍ଗର 'କବିକଣ୍ଠ' ୧୪ ଅକ୍ଷରିଆ ଛନ୍ଦ (ଯେଉଁ ଛନ୍ଦରେ ଓଡ଼ିଆ ନୃସିଂହ ପୁରାଣ, ଶାରଳା ମହାଭାରତ ଆଦି ରଚିତ ତହିଁ)ରେ ୧୬ଟି ପଦ୍ୟ ରଚନା କରିଥିଲେ । ସେହି ଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରତ୍ୟେକର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନାମ ଅଛି । ଲୋକେ ମନୋବାଞ୍ଛା ସିଦ୍ଧ ହେବାର କାମନା କରି 'ପୂଜା' କରନ୍ତି, କିମ୍ବା ମନୋବାଞ୍ଛା ସିଦ୍ଧ ହେଲେ ୧୫ର ବା ୪ଥର ବା ୮ ଥର ବା ୧୬ ଥର ପୂଜା କରିବେ ବୋଲି ଯାଚନ୍ତି ବା ମନାସନ୍ତି । ଏହି ପୂଜାରେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ପ୍ରତିବେଶୀ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମାବଲମ୍ବୀଙ୍କର ମୁସଲମାନଙ୍କ ଧର୍ମ ପ୍ରତି ଅସ୍ଥା ଥିବା ବିଷୟ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ 'ସତ୍ୟନାରାୟଣ'ଙ୍କୁ 'ସତ୍ୟପୀର', ପୂଜାକୁ 'ପାଲି', 'ନୈବେଦ୍ୟ'କୁ 'ଶିରନି' ରୂପେ ଅଖ୍ୟାତ କରାଯାଇଅଛି । ସତ୍ୟପୀରଙ୍କୁ ମୁସଲମାନଙ୍କ ଭାଷାରେ 'ସତ୍ୟଅସେର୍ 'ଶିରନି', 'ସତ୍ୟଅମହଣ ଶିରନୀ', 'ସତ୍ୟଅସହ କେଲ' ଯଣ୍ଡାଯାଏ । ପୁରାଣବର୍ଣ୍ଣିତ 'ଅମୃତକୁଣ୍ଡ ବା କଦଳୀ-ଚକଟାକୁ' 'କଳୀ ଶିରନୀ' ନାମ ଦେଇ ମୁସଲମାନଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଗହମ ଅଟାର ଛଅର ବୁନ୍ଦିଆ ଓ ମିଠାଇକୁ 'ସକ୍ରୀଶିରନୀ' ନାମ ଦେଇ 'ସତ୍ୟପୀର'ଙ୍କଠାରେ ପୂଜା କରାଯାଏ । ପୁରାଣରେ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ଦେବ 'ବୃଦ୍ଧବ୍ରାହ୍ମଣ' ବା ବୃଦ୍ଧଦଣ୍ଡୀ ବେଶରେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦେଖା ଦେଇଥିଲେ । କବିକଣ୍ଠ ରଚିତ ପାଲିରେ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ଦେବ 'ବୁଢ଼ା ଫକୀର' ବେଶରେ ଦେଖା ଦେଇଥିବା ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । ପୀଢ଼ା ଉପରେ ଆବାହନ କରି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିବା ପଞ୍ଚ-ଦେବତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ବା ସତ୍ୟପୀରଙ୍କ

ନିମନ୍ତେ ଅଉପେତ ନୈବେଦ୍ୟ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ପାତ୍ରରେ ରଖାଯାଇଥାଏ ଓ ଅନ୍ୟ ୪ ଦେବତାଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ନିକଟରେ ପାନ, ଗୁଆ ସହିତ ସାମାନ୍ୟ ପରିମାଣରେ ନୈବେଦ୍ୟ ବା ଗୋଟିଏ କଦଳୀ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ରଖାଯାଏ । ଉକ୍ତ ନୈବେଦ୍ୟକୁ 'ମୃକାମ୍' ବା 'ମୃକା' ବା 'ମୋକାମ୍' କହନ୍ତି । (ଫା, ମକାନ୍ = ବାସସ୍ଥାନ)

ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ବିଧିଦ୍ୱାରା ସତ୍ୟନାରାୟଣଙ୍କ ପୂଜା ଶେଷ କରି ବଙ୍ଗଳାଭାଷାରେ ରଚିତ 'ପୂଜା' ବା ପାଲ୍ଲଗୀତ ଆରମ୍ଭ କରାଯାଏ ।

ସତ୍ୟନାରାୟଣଙ୍କ ପୂଜାବିଧି ଉକ୍ତ ପୁରାଣରେ ଅଛି ଓ ସତ୍ୟନାରାୟଣ କଥାଶ୍ରବଣ ଓ ନୃତ୍ୟଗୀତାଦି କରିବା କଥା ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି; କିନ୍ତୁ ଅଧୁନା ଆଚରିତ 'ପାଲ୍ଲ'ର କଥାମାନ ପୁରାଣରେ ମିଳେ ନାହିଁ । ଏହି ପୂଜାକୁ ଯେ କୌଣସି ଦିନ 'ନିଶାମୁଖ'ରେ ଅର୍ଥାତ୍ ରାତ୍ରିର ପ୍ରଥମ ପ୍ରହରରେ କରିବାର ବିଧି ଅଛି । ସତ୍ୟନାରାୟଣ ଦେବଙ୍କୁ ନୈବେଦ୍ୟ ଅର୍ପଣ କରାଇ, ପୂଜକକୁ ଦକ୍ଷିଣା ଦେଇ, ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ସତ୍ୟନାରାୟଣଙ୍କ କଥା ଶୁଣି, ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ (ସମପାଦ ପକ୍ୱରମ୍ଭା, ଦୁଧ, ଘୃତ, ଶର୍କରା ଓ ଗୋମୁରୁଣ୍ଡି—ଅଭାବେ ଶାଳି ତଣ୍ଡୁଳଚୂର୍ଣ୍ଣ ମିଶ୍ରଣଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଓ ସତ୍ୟନାରାୟଣଙ୍କୁ ନିବେଦିତ) ଉକ୍ତ ପ୍ରସାଦ ସେବନ କରି ନୃତ୍ୟଗୀତାଦି କରିବ । ଏହା କଲେ ବାଞ୍ଛାସିଦ୍ଧି ହୁଏ । କଳିଯୁଗରେ ଏହା ଛଡ଼ା ମୋକ୍ଷଲାଭର ପ୍ରକୃଷ୍ଟତର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଆମ ଦେଶରେ ସାଧାରଣତଃ ଶିଶୁର ଏକୋଇଶିଆକୁ 'ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପୂଜା' କରାଯାଏ । ଅକ୍ଷମ ବ୍ୟକ୍ତି ଗୋଟି ପୂଜା କରେ ଓ କ୍ଷମ ବ୍ୟକ୍ତି 'ଠିଆଁ ପୂଜା', 'ଜାଉଁଳିପୂଜା' 'ବାଘପୂଜା' ଆଦି କରନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ଏକାଧିକ ପୂଜା ଯାଚ ଥାଆନ୍ତି, ସେମାନେ ପ୍ରତି ବର୍ଷର ପିଲାଦିନ ଜନ୍ମଦିନ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ପୂଜା କରି ମାନସିକ ଅନୁସାରେ ୪, ୮ ବା ୧୬ ପାଲ୍ଲ ଶେଷ କରନ୍ତି ।]

ସତ୍ୟନାରାୟଣ ବ୍ରତ—ସଂ. ବି—ମନୋବାଞ୍ଛାସିଦ୍ଧି ହେବା ପାଇ ଅନୁଷ୍ଠିତ ସତ୍ୟନାରାୟଣଙ୍କ ପୂଜା କିମ୍ବା ବାଞ୍ଛାସିଦ୍ଧି ହେଲେ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପୂଜା କରିବା ପାଇଁ ମନୁଷ୍ୟ ଯେଉଁ ସଙ୍କଳ୍ପ (ମାନସିକ) କରିଥାଏ, ବାଞ୍ଛାସିଦ୍ଧି ଉତ୍ତାରେ ଉକ୍ତ ପୂଜା କରିବା ଓ ବନ୍ଧୁ କୁଟୁମ୍ବ ସହିତ ସତ୍ୟନାରାୟଣ କଥା ଶୁଣିବା ଓ ପ୍ରସାଦ ସେବନ କରିବାରୂପ ବ୍ରତ—The vow or promise for the worship of Satyanārāyaṇa and the carrying out of the same vow. [ଦ୍ର—ସ୍କନ୍ଦ ପୁରାଣରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ, ଯେ କେଉଁଣସି ଦିନ ଓ ବିଶେଷତଃ ସଂକ୍ରାନ୍ତି, ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଆଦି ପୁଣ୍ୟ ଦିବସରେ 'ନିଶାମୁଖ'ରେ ବା ରାତ୍ରିର ପ୍ରଥମ ପ୍ରହରରେ ଏ ପୂଜା କରିବ ଏବଂ କଳିଯୁଗରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଏ ବ୍ରତ କରିବ, ତାହାର ସର୍ବ ବାଧା ପ୍ରଶମନ, ସର୍ବ କାମ ସିଦ୍ଧି, ଇହଲୋକରେ ବିଜୟ ଓ ପରଲୋକରେ ବୈକୁଣ୍ଠ ପ୍ରାପ୍ତି ହେବ । ବଚନ ଯଥା—

ଧନଧାନ୍ୟାଦିକଂ ତସ୍ୟ ଭବେତ୍ ସତ୍ୟ ପ୍ରସାଦତଃ,
ଦରିଦ୍ରୋ ଲଭତେ ବିତ୍ତଂ ବଦ୍ଧୋମୁଚ୍ୟେତ ବନ୍ଧନାତ୍ ।
ଭୀତୋଭୟାତ୍ ପ୍ରମୁଚ୍ୟେତ ସତ୍ୟମେବତ୍ ନସଂଶୟଃ
ଇପ୍ସିତଂଚ ଫଳଂ ଭୁକ୍ତ୍ୱା ଗୃହ୍ଣେ ସତ୍ୟପୁରଂ ବ୍ରଜେତ୍ ।

ଓ

ଏବଂ କୃତେ ମନୁଷ୍ୟାଣାଂ ବାଞ୍ଛାସିଦ୍ଧି ଭବେତ୍ ଧ୍ରୁବ
ବିଶେଷତଃ କଳିଯୁଗେ ନାନ୍ୟୋପାୟୋଽସ୍ତି ଭୂତଳେ—

ସ୍କନ୍ଦପୁରାଣ ରେବାଖଣ୍ଡ, ୪ର୍ଥ ଓ ୧ମ ଅଧ୍ୟାୟ ।]

ସତ୍ୟନାଶ—ଦେ. ବି—ସତ୍ୟାନାଶ (ଦେଖ)
Satyanāśa Satyānāśa (See)

ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସତ୍ୟ + ନିଷ୍ଠା; ସତ୍ୟରେ ନିଷ୍ଠା ଯାହାର)—୧ । ସତ୍ୟବାଦୀ; ଯେ ସର୍ବଦା (ସତ୍ୟନିଷ୍ଠା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସତ୍ୟ କହିବାକୁ ଦୃଢ଼ ବ୍ରତ କରିଥାଏ—
Satyanishṭha (ସତ୍ୟନିଷ୍ଠତା—ବି) 1. Resolved to speak the truth. ୨ । ସତ୍ୟ ବା ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପାଳନ କରିବାକୁ ଦୃଢ଼ବ୍ରତ—2. Resolved to keep one's vow or solemn promise. ୩ । ସତ୍ୟାନୁରାଗୀ—3. Attached to truth; devoted to the cause of truth.

ସତ୍ୟ ନିଷ୍ଠା—ସଂ.ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ + ଆ)—ସତ୍ୟନିଷ୍ଠର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Satya nishṭhā The feminine of Satyanishṭha. ବି. (୭ମୀ ତତ୍; ସତ୍ୟରେ ନିଷ୍ଠା)—ସତ୍ୟରେ ବା ସତ୍ୟ ବିଷୟରେ ନିଷ୍ଠା—Rigidity or constancy in the observance of Satya (truth or one's solemn vow).

ସତ୍ୟ ପରାୟଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; କର୍ମଧା. ସତ୍ୟ + ପର + ଅୟନ)—ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ (ଦେଖ)—
Satya parāyaṇa Satyanishṭha (See) (ସତ୍ୟପରାୟଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ସତ୍ୟପରାୟଣତା—ବି)

ସତ୍ୟପାଠ—ଦେ. ବି (କର୍ମଧା)—ସତ୍ୟ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ୩ (ଦେଖ)
Satyapāṭha Satya pratijñā 3 (See)

ସତ୍ୟ ପାଳନ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ପ୍ରତିଜ୍ଞାପାଳନ; ସତ୍ୟରକ୍ଷା—
Satya pālana Carrying out of one's vows. (ସତ୍ୟପାଳକ, ସତ୍ୟପାଳୟିତା—ବିଣ. ପୁଂ) (ସତ୍ୟପାଳନା—ଦେ. ରୂପ)

ସତ୍ୟ ପାଳିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସତ୍ୟ ବା ଧର୍ମତଃ କରାଯାଇଥିବା ଅଙ୍ଗୀକାରକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା—
Satya pālibā ସତ୍ୟ ପାଳା ସତ୍ୟ ପାଳନା To carry out one's vow; to keep one's promise.

ସତ୍ୟପୀର—ଦେ. ବି—୧ । ସତ୍ୟନାରାୟଣ (ଦେଖ)—1. Satyanārāyaṇa (See). ୨ । (ପୁଂ) ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯାଇଥିବା ନାମ—A name given to males.
Satyapīra (ସତ୍ୟ ପୀର ଗୋସ୍ୱ [ଗ୍ରେ] ଇଁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସତ୍ୟପୁର—ସଂ. ବ—ସତ୍ୟଲୋକ (ଦେଖ)
Satyapura Satyaloka (See)

ସତ୍ୟପ୍ରତିଜ୍ଞ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସତ୍ୟ+ପ୍ରତିଜ୍ଞା; ସତ୍ୟ ଅଟେ
Satyapratijña ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଯାହାର)—୧ । ଯେ ପ୍ରତିଜ୍ଞାପାଳନ (ସତ୍ୟପ୍ରତିଜ୍ଞା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଷୟରେ ଅଟଳ—1. Rigid or unalterable in the keeping of one's promise. ୨ । ଦୃଢ଼ପ୍ରତିଜ୍ଞ—2. Resolute.

ସତ୍ୟ ପ୍ରତିଜ୍ଞା—ସଂ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସତ୍ୟ ପ୍ରତିଜ୍ଞ+ଟାପ୍, ଆ)—ସତ୍ୟପ୍ରତିଜ୍ଞର
Satyapratijñā ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—The feminine of Satyapratijña. ଦେ. ବ (କରିଣ)—୧ । ଶପଥ; ମୁଁ ଯାହା କହୁଛି ଏହା ସତ୍ୟ ବୋଲି ଶପଥ କରିବା; ହଲଫ—1. Swearing to the truth of one's statement; statement on oath. ୨ । ଏଫିଡେଭିଟ୍; ସ୍ୱକୃତିପତ୍ର; ଲିଖିତ ଦଲିଲରେ ଲେଖାଥିବା ବିଷୟ ସତ ଥିବା ବିଷୟରେ ଲେଖକର ଶପଥ—2. Affidavit; sworn testimony. ୩ । ମକଦମାରେ ପକ୍ଷମାନେ (ଅର୍ଥାତ୍ ବାଦୀ ତାହାର ଅରଜିର ଶେଷରେ, ପ୍ରତିବାଦୀ ତାହାର ଜବାବର ଶେଷରେ ଓ ଦରଖାସ୍ତକାରୀ ତାହାର ଦରଖାସ୍ତର ଶେଷରେ) କଚିରିରେ ଦାଖଲ କରିବା ଅରଜି ଆଦିର ପ୍ରାନ୍ତରେ ଲେଖିବା ଧର୍ମତଃ ଶପଥ ବାକ୍ୟ; ସତ୍ୟପାଠ—3. Verification at the end of a plaint or a written statement or of a petition filed in court.

ଦ୍ର—ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଆକାରରେ ସତ୍ୟପ୍ରତିଜ୍ଞା ବା ସତ୍ୟପାଠ ଲେଖାଯାଏ—

ଆମ୍ଭେ ଅମୁକ ଆଜି ଅମୁକ ତାରିଖରେ ଅମୁକ ମୁକାମରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଧର୍ମତଃ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରୁଅଛୁଁ କି, ଏଥି ଲିଖିତ ଅମୁକ ଅମୁକ ଦଫାର ବିଷୟମାନ ଆମ୍ଭ ଜ୍ଞାନମତେ ସତ୍ୟ ଅଟେ ଓ ଅମୁକ ଅମୁକ ଦଫାର ବିଷୟମାନ ଆମ୍ଭର ବିଶ୍ୱାସମତେ ସତ୍ୟ ଅଟେ ।

ବିଶିଷ୍ଟରୂପେ କ୍ଷମତାପ୍ରାପ୍ତ ନ ହେଲେ କୌଣସି ଦାଇପରଦାଜ ବା ଏଜେଣ୍ଟ୍ ସ୍ୱାମୀ (Principal)ଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ସତ୍ୟପ୍ରତିଜ୍ଞାରେ ଦସ୍ତଖତ୍ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

ସତ୍ୟପ୍ରସନ୍ନ ସିଂହ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ସ୍ୱର୍ଗତ ମାନ୍ୟବର ଲର୍ଡ
Satyaprasanna simha ଏସ୍. ପି. ସିଂହ ବା ଲର୍ଡ ସିନ୍‌ହା—The late Lord S. P. Sinha of Raipur. [ଦ୍ର—ଏ ବଙ୍ଗ ପ୍ରଦେଶରେ ବୀରଭୂମି ଜିଲ୍ଲାର ରାଏପୁର ଗ୍ରାମରେ ବଙ୍ଗୀୟ କାୟସ୍ଥ ବଂଶରେ ୧୮୬୩ ସାଲରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି ଏଫ୍. ଏ. ପାଶ୍ କରି କଲିକତା ଯାଇ ସେଠାରେ ଲିନ୍‌କଲ୍‌ନ୍‌ସ୍ ଇନ୍ (Lincoln's Inn) ନାମକ ବାରିଷ୍ଟରୀ ଶିକ୍ଷା-ଭବନରୁ ୧୮୮୬ ରେ ବାରିଷ୍ଟରୀ ପାଶ୍ କରି କଲିକତା ହାଇକୋର୍ଟରେ ବାରିଷ୍ଟର ବ୍ୟବସାୟ କରେ, ଓ ୧୯୦୪ ସାଲରେ ହାଇକୋର୍ଟରେ ପ୍ରଥମ Standing Council (ସରକାରୀ ପରାମର୍ଶଦାତା) ଓ ତତ୍‌ପରେ Advocate General (ପ୍ରାଦେଶିକ ସରକାରଙ୍କ ପ୍ରଧାନତମ ବାରିଷ୍ଟର) କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ୧୯୦୬ ସାଲରେ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ଶାସନ ସଭା (Executive Council) ର (Law member) ଅର୍ଥାତ୍ ସଚିବ ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏ ପ୍ରଥମେ ଏହି ଉଚ୍ଚ ପଦ ଲାଭ କରିଥିଲେ । ତତ୍‌ପରେ ବିଲାତର ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ୍ ସଭାରେ ଭାରତର ସହକାରୀ ସଚିବ (Under Secretary) ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ସେଠାରେ ସମ୍ରାଟଙ୍କଠାରୁ (Lord Sinha of Raipur) ଲର୍ଡ ଉପାଧି ପାଇ ଭାରତକୁ ଆସି ବିହାର ଓଡ଼ିଶାର ଲାଟ୍ (Governor) ହେଲେ । ଏ ଉଚ୍ଚ ପଦବୀ ମଧ୍ୟ ଭାରତବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏ ପ୍ରଥମ ପାଇଥିଲେ ଓ ଅଦ୍ୟାବଧି ଅନ୍ୟ କେହି ଭାରତୀୟ ଏ ଲର୍ଡ ପଦବୀ ପାଇ ନାହାନ୍ତି । ତତ୍‌ପରେ ଶାରୀରିକ ଅସୁସ୍ଥତା ବଶତଃ ଲାଟ ପଦରୁ ଅବସର ନେଇ କେତେକ ଦିନ ବଙ୍ଗଦେଶରେ ଓ କେତେକ ଦିନ ବିଲାତରେ ଏ ରହୁଥିଲେ । ଏ ବାରିଷ୍ଟରୀ କରିବା ସମୟରେ ଭାରତର ଜାତୀୟ ମହାସଭା କଂଗ୍ରେସ (Indian National Congress) ର ସଭ୍ୟରୂପେ ଭାରତବାସୀଙ୍କୁ ରାଜକୀୟ ଓ ସାମରିକ ବିଭାଗର ଉଚ୍ଚ ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଏ ମଧ୍ୟ ଲିଗ୍‌ଅବ୍ ନେସନ୍ସ ଅନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସଙ୍ଘ (League of Nations) ରେ ଭାରତୀୟ ଜନସାଧାରଣ (The people of India) ଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି ରୂପେ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ହୋଇଥିଲେ । ଲର୍ଡ ମର୍ଲି ଓ ମିଣ୍ଟୋଙ୍କ ଅମଳରେ ଭାରତକୁ ଯେଉଁ ଶାସନ-ସଂସ୍କାରମାନ ବିଲାତ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ୍ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ, ତତ୍‌ସମ୍ବନ୍ଧେ ଏ ବହୁତ ଆୟୋଜନ କରିଥିଲେ ଓ ଉକ୍ତ ସଂସ୍କାର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଆଇନକୁ ବିଲାତର ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟର ଲର୍ଡସଭା (House of Lords) ରେ ଏ ପେଶ୍ କରିଥିଲେ । ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟର ଲର୍ଡସଭା (House of Lords) ର ସଭ୍ୟ ରୂପେ ଏହାଙ୍କୁ ସମ୍ରାଟ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ।

ତତ୍‌ପରେ ଏ ବିଲାତର ପ୍ରିଭିକାଉନ୍ସିଲ୍ ବା ଉଚ୍ଚତମ ବିଚାରାଳୟର ବିଚାରପତି ରୂପେ ସମ୍ରାଟଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ।

ଏହାଙ୍କର ଭାଇ ମେଜର୍ ଏନ୍. ପି. ସିନ୍‌ହା ବିଲାତରୁ ଚିକିତ୍ସା ବିଭାଗୀୟ ଉଚ୍ଚ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ସିଭିଲ୍ ସର୍ଜନ୍ (Civil Surgeon) ବା ଭାରତ ସାହେବ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଅବସର ଗ୍ରହଣ କରି ଅଛନ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଲର୍ଡ ସିଂହ ଉପାଧି ପାଇଅଛନ୍ତି ।]

ସତ୍ୟପ୍ରସାଦ ସର୍ବାଧିକାରୀ—ଦେ. ବ. (ନାମ)—ବଙ୍ଗ ଦେଶର ଜଣେ
Satyaprasāda Sarbādhikārī ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି
Name of a late celebrated Bengalee doctor. [ବ୍—ଏ ଦୁର୍ଗୁଳ ଜିଲ୍ଲାରେ ୧୮୫୮ ରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏ କଲିକତା ମେଡିକାଲ୍ କଲେଜରୁ ପାଶ୍ କରି କଲିକତାରେ ଡାକ୍ତରି କରୁଥିଲେ । ଏ କଲିକତାର ରାସାୟନିକ ସଙ୍ଘର ମେମ୍ବର ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇ—ପୃଥିବୀ ବିଖ୍ୟାତ ଫ୍ରୀ ମାସନ୍ (Free mason) ନାମକ ସାଙ୍କେତିକ ଉଦାର ଧର୍ମ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ଗୋଟିଏ ଉଚ୍ଚପଦ (Part-assistant Grand Director of Ceremonies of England) ଲାଭ କରିଥିଲେ । ଅନ୍ୟ ଭାରତବାସୀଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଏ ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ଉଚ୍ଚ ପଦବୀ ଅଜିଯାଏ ଘଟିନାହିଁ ।]

ସତ୍ୟପ୍ରାଣ—ସ.ବହୁ.ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀହି, ସତ୍ୟ ଅଛେ ପ୍ରାଣ ଯାହାଙ୍କର)—
Satyaprāṇa ସତ୍ୟୈକନିଷ୍ଠ; ଯେ ସତ୍ୟ କହିବା ଓ ସତ୍ୟ
(ସତ୍ୟପ୍ରାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପାଳନ କରିବା ପାଇଁ ଜୀବନକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଅଛନ୍ତି— A person whose life is dedicated to the pursuit of truth and to the performance of his vows.

ସତ୍ୟପ୍ରିୟ—ସ. ବହୁ.ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ସତ୍ୟ ଅଛେ ପ୍ରିୟ ଯାହାର)—
Satyapriya ୧ । ସତ୍ୟବାଦୀ—1. Truthful.
(ସତ୍ୟପ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସତ୍ୟାନୁରାଗୀ—2. Attached to
(ସତ୍ୟପ୍ରିୟତା—ବି) truth.

ସତ୍ୟଫଳ—ସ. ବ—ବିଲ୍ୱବୃକ୍ଷ; ଶ୍ରୀଫଳ—The Bael tree;
Satyaphala Aegle Marmelos.

ସତ୍ୟବକ୍ତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସତ୍ୟବାଦୀ—
Satyabaktā Truthful.
(ସତ୍ୟବକ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ସତ୍ୟବକ୍ତା—ଦେ. ରୂପ)

ସତ୍ୟ ବଚନ—ସ. ବ (କର୍ମଧା)—ସତ୍ୟକଥା—
Satya bachana True words.

ସତ୍ୟବଚଃ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସତ୍ୟ+ବଚସ୍; ସତ୍ୟ
Satyabachāḥ ଅଛେ ବଚସ୍=ବାକ୍ୟ ଯାହାର)—
(ସତ୍ୟବାକ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ସତ୍ୟବାଦୀ—Truthful. ବ—ଋଷି; ମୁନି—A sage; hermit.

ସତ୍ୟବତୀ—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସତ୍ୟବତ୍ +ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; ସତ୍ୟବତ୍ ଶବ୍ଦର
Satyabatī ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ)—ସତ୍ୟବାଦିନୀ—The feminine of satyabat; Truthful (woman). ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—
୧ । ବ୍ୟାସ ଜନନୀ; ଶାନ୍ତନୁଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟା ପତ୍ନୀ—
1. Name of the 2nd wife of 'Śāntanu' and mother of sage 'Byāsa'.
[ଦ୍—ବ୍ୟାସଜନନୀଙ୍କର ବାଲ୍ୟ ନାମ ମତ୍ସ୍ୟଗନ୍ଧା । ଏ ବସୁବ୍ରାଜଙ୍କ ଔରସରେ ମତ୍ସ୍ୟରୂପା ଅଦ୍ରିକା ନାମ୍ନୀ ଅପ୍ସରାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଜନ୍ମିଥିଲେ । ମତ୍ସ୍ୟର ଗର୍ଭରୁ ଜନ୍ମିଥିବାରୁ ଏହାଙ୍କ ଦେହରେ ମତ୍ସ୍ୟଗନ୍ଧ ଥିଲା । (ସେଥିପାଇ ଏହାଙ୍କ ନାମ ମତ୍ସ୍ୟଗନ୍ଧା) । ଜନ୍ମ ପରେ ବସୁବ୍ରାଜ ଏହାଙ୍କୁ ଲାଳନପାଳନାର୍ଥ ଦାସରାଜ (ଜେଲେଟ)ଙ୍କୁ ଅର୍ପଣ କରିଥିଲେ । ଏ ବୟସପ୍ରାପ୍ତ । ହେଲାରୁ ଦାସରାଜ ଏହାଙ୍କୁ ଯମୁନା ନଦୀ ଘାଟରେ ତରଣ ପରିଚାଳନର କର୍ମରେ ରଖିଲେ । ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ଦିନେ ପରାଶର ମୁନି ଯମୁନା ନଦୀ ପାର ହେବା ସମୟରେ ଏହାଙ୍କ ରୂପରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ସଙ୍ଗମ ଲାଳସାରେ ଯୋଗ ମହିମା-ବଳରେ ଏହାଙ୍କ ଦେହରୁ ମତ୍ସ୍ୟଗନ୍ଧ ବିଦୂରିତ କରି ଏହାଙ୍କ ଦେହକୁ ପଦ୍ମଗନ୍ଧମୟ କଲେ । ପରାଶରଙ୍କ ଔରସରେ ଏହାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ବ୍ୟାସଦେବ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ଏହା ସତ୍ୟବତୀଙ୍କ ଜୀବନର ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ ।

କେତେ ଦିନ ପରେ ଗଙ୍ଗା ଦେବୀଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ ଓ ଦେବବ୍ରତ (ପରବର୍ତ୍ତୀ ନାମ ଭୀଷ୍ମ)ଙ୍କ ପିତା ଶାନ୍ତନୁରାଜ ସତ୍ୟବତୀଙ୍କ ଦେହର ପଦ୍ମଗନ୍ଧ ଦ୍ୱାରା ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ଏହାଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ କରି ଦାସରାଜଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାରୁ ଦାସରାଜ ଶାନ୍ତନୁଙ୍କୁ କହିଲେ—ଆପଣ ଯେବେ ଆପଣଙ୍କ ଔରସରେ ଏହି କନ୍ୟା ଗର୍ଭରୁ ଜାତ ସନ୍ତାନକୁ ଆପଣଙ୍କ ଅନ୍ତେ ସିଂହାସନର ଅଧିକାରୀ କରିବାକୁ ସତ୍ୟ କରିବେ ତେବେ ଏ କନ୍ୟାକୁ ଆପଣଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଅର୍ପଣ କରିବି; କିନ୍ତୁ ପ୍ରଥମା ପତ୍ନୀ ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ଗର୍ଭଜାତ 'ଦେବବ୍ରତ' ଥାଇ ଥାଇ ଶାନ୍ତନୁ ଏପରି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହୋଇ ବିବଶ ହୃଦୟରେ ରାଜ୍ୟକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ଏଣେ ପିତୃଭକ୍ତ ଦେବବ୍ରତ ପିତାଙ୍କ ମନୋ-ଦୁଃଖର କାରଣ ଅନୁସନ୍ଧାନ ଦ୍ୱାରା ଜାଣି ପାରି ସ୍ୱୟଂ ଦାସରାଜଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଏହିପରି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ ଯେ,ଦାସରାଜଙ୍କ ଅଭିଳାଷ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେ ପିତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ନିଜେ ପିତୃ ସିଂହାସନ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ସତ୍ୟବତୀଙ୍କ ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଉକ୍ତ ସିଂହାସନରେ ବସାଇବେ ଓ ସ୍ୱୟଂ ଚିରକୁମାର ରହିବେ । ଦେବବ୍ରତ ଏହି 'ଭୀଷ୍ମ ପ୍ରତିଜ୍ଞା' କରି ତାହା ପାଳନ କରିଥିବାରୁ ତଦବଧି ତାଙ୍କ ନାମ ଭୀଷ୍ମ ହେଲା । ଦାସରାଜ ଏ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଶୁଣି ସତ୍ୟବତୀଙ୍କୁ ଭୀଷ୍ମଙ୍କ ହସ୍ତରେ ପ୍ରଦାନ କଲେ ଓ ଭୀଷ୍ମ ସତ୍ୟବତୀଙ୍କୁ ଆଣି ପିତୃଦେବଙ୍କ ଚରଣରେ ଅର୍ପଣ କଲେ । କାଳକ୍ରମେ ସତ୍ୟବତୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଶାନ୍ତନୁଙ୍କ ଔରସରେ ଚିତ୍ରାଙ୍ଗଦ ଓ ବିଚିତ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟ ନାମକ ଦୁଇଟି ପୁତ୍ର ଜନ୍ମ ହେଲେ । ଶାନ୍ତନୁଙ୍କ ଅନ୍ତେ ଭୀଷ୍ମ ଚିତ୍ରାଙ୍ଗଦଙ୍କୁ ରାଜ-ପଦରେ ବସାଇଲେ, କିନ୍ତୁ ଚିତ୍ରାଙ୍ଗଦ ଅଳ୍ପଦିନ ପରେ ନିଃସନ୍ତାନ ହୋଇ ମୃତ ହେବାରୁ ଭୀଷ୍ମ ତାଙ୍କ କନିଷ୍ଠ ବିଚିତ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ରାଜା କଲେ । ପରେ କାଶୀରାଜାଙ୍କ କନ୍ୟା ଅମ୍ବାଲିକାଙ୍କୁ ଓ ଅମ୍ବିକାଙ୍କୁ ସ୍ୱୟମ୍ବର ସଭାରୁ ହରଣ କରି ଆଣି ବିଚିତ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ବିବାହ ଦେଲେ । ଦୈବଗତ୍ୟା ବିଚିତ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ନିଃସନ୍ତାନ ହୋଇ ମୃତ ହେଲେ । ଆପଣାର କୁଳ ଲୋପ ହେବା ଦେଖି ସତ୍ୟବତୀ ଅତି ଦୁଃଖିତା ହୋଇ ଭୀଷ୍ମଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ସ୍ୱୀୟ ବାଲ୍ୟ ପୁତ୍ର

ବ୍ୟାସ ଦେବଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ତାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ନିୟୋଗ ବିଧି ଦ୍ୱାରା ମୃତ ବିଚିତ୍ରବୀର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ (ଅମ୍ବିକା ଓ ଅମ୍ବାଳିକାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ) ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ପାଣ୍ଡୁ ନାମକ କୁମାର-ଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ଉତ୍ପାଦନ କରାଇ ଶାନ୍ତନୁଙ୍କ କୁଳ ରକ୍ଷା କଲେ । ଯୌବନଦ୍ୱୟ ବୟଃପ୍ରାପ୍ତ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସତ୍ୟବତୀ ଭୀଷ୍ମଙ୍କ ଆଶ୍ରୟରେ ରହିଥିଲେ । ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ବଡ଼ ପୁତ୍ର ଥିଲେହେଁ ଜନ୍ମାନ୍ଧ ଥିବାରୁ କନିଷ୍ଠ ପାଣ୍ଡୁ ରାଜା ହେଲେ, କିନ୍ତୁ ଦୈବ-ଗତ୍ୟା 'ଅକାଳକାଣ୍ଡ' କପାଳେ ବାଜିବାରୁ ପାଣ୍ଡୁ ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ମୃତ ହେଲେ । ପାଣ୍ଡୁଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସତ୍ୟବତୀ ପୁତ୍ରବଧୂ ଦ୍ୱୟଙ୍କ ସହ ବନବାସ ଆଶ୍ରୟ କରି ତପଶ୍ଚରଣରେ ବିଯୁକ୍ତା ହୋଇ ଦେହ ତ୍ୟାଗ କଲେ ।] ୨ । ନାରଦ ମୁନିଙ୍କ ପତ୍ନୀ—2. Name of the wife of sage 'Nārada'. ୩ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ଭଉଣୀ; ରୁଚିକ ଋଷିଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଓ ଶୁନଃଶେଫ ଋଷିଙ୍କ ମାତା—3. The sister of 'Biswāmitra' and wife of sage 'Ruchika'. [ଦ୍ର—ତପୋବଳରେ ଏ ଦେହାନ୍ତେ ସଶରୀର ସ୍ୱର୍ଗାରୋହଣ କରିବା ପରେ ପୃଥିବୀର ହିତ କାମନାରେ ସ୍ରୋତସ୍ୱତୀ ରୂପେ ହିମାଳୟରୁ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ 'କୌଶିକୀ' ନାମ ଧାରଣ କଲେ । କୌଶିକୀ ହିମାଳୟରୁ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଥିବା ବିହାର ପ୍ରଦେଶାନ୍ତର୍ଗତ ନଦୀବିଶେଷ । ଏହା ଭାଗଲପୁରର କିଛି ଦୂର ତଳେ ପୂର୍ବରେ ଗଙ୍ଗା ନଦୀ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ଅଛି ।]

ସତ୍ୟବତୀ ସୁତ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ବ୍ୟାସ ଦେବ—
Satyabatī suta The sage Byāsa.

ସତ୍ୟବନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ. (ସଂ. ସତ୍ୟବତ୍ ଶବ୍ଦର ୧ମା ବିଭକ୍ତି, ବହୁ
Satyabanta ବଚନରେ ଅକାର 'ସତ୍ୟବନ୍ତଃ')—
[ସତ୍ୟବନ୍ତା(ନ୍ତୀ)—ସ୍ତ୍ରୀ] ୧ । ସତ୍ୟବାଦୀ—1. Truthful.
ସତ୍ୟବନ୍ତ ୨ । ଯେ ସତ୍ୟ ପାଳନ କରେ—2. True to one's
ସତ୍ୟବାଦୀ promise or vow. [ଉ—ଉରତ ବଂଶେ ହେଲେ ଏପରି ନୃପତି, ସତ୍ୟବନ୍ତ ଯେ ମହାରଥ ସେ
ସତ୍ୟବାନ୍ ଅଟନ୍ତି । କୃଷ୍ଣକିହ. ମହାଭାରତ ଆଦି ।] ବି. ପୁଂ—
ସତ୍ୟବାନ ସତ୍ୟବାନ୍; ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ—Satyabān; the husband of 'Sābitri.' [ଉ—ଏ ରୂପେ ବରଷ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣେ ସତ୍ୟବନ୍ତ, ଦେହରେ କାଳ ଅସି ହେଲା ଉପଗତ । କୃଷ୍ଣକିହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।]

ସତ୍ୟବନ୍ତା—ଦେ. ବିଣ ପୁଂ. ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—ସତ୍ୟବନ୍ତ (ଦେଖ)
Satyabantā Satyabanta (See)

ସତ୍ୟବାକ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସତ୍ୟ ଅଟେ ବାକ୍ ଯାହାର)—
Satyabāk ସତ୍ୟବାଦୀ—Truthful. ବି—୧ । ମୁନି; ଋଷି—
(ସତ୍ୟବାଚୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Sage. ୨ । କାୟସ; କାକ—
(ସତ୍ୟବାକ—ଦେ. ରୂପ) 2. Crow.

ସତ୍ୟବାଦି—ସଂ. ବିଣ (ସତ୍ୟବାଦିନ୍ ଶବ୍ଦ; ସତ୍ୟ+ବଦ୍. ଧାତୁ+
Satyabādi କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—ସତ୍ୟବାଦୀ; ଯେ ସତ୍ୟ କହେ—
(ସତ୍ୟବାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Truthful; speaking the truth
ସତ୍ୟବାଦୀ ବି—୧ । ମୁନି—1. Sage. ୨ । କାୟସ; କାକ—
ସତ୍ୟବାଦୀ 2. Crow. ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—1. A name given to males. ୨ । ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ ରାହାଙ୍କ ପ୍ରଗନ୍ନାର ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗ୍ରାମ—2. Name of a village in Puri district. [ଦ୍ର—ଏହା ପୁରୀଠାରୁ କଟକ ଅଡ଼ନ୍ଧ ଅସିଥିବା ଜଗନ୍ନାଥ ସଡ଼କର ନିକଟରେ ପୁରୀଠାରୁ ୧୦ ମାଇଲ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଜୟପୁର ନାମକ ଗ୍ରାମର ଅଧମାଇଲ ପଶ୍ଚିମରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରେ ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ବା ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳ ନାମକ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣବିଗ୍ରହଙ୍କ ମନ୍ଦିର ଅଛି । ଏଥିପାଇଁ ଏ ସ୍ଥାନର ନାମ ମଧ୍ୟ ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳ ହୋଇଅଛି ଓ ଏହି ଗ୍ରାମର ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଯୋଗୁଁ ଜୟପୁର ମୌଜାରେ ଅବସ୍ଥିତ ଡାକ୍ତରଖାନା, ଡାକଘର, ଥାନା ଆଦି ପୂର୍ବରୁ ସତ୍ୟବାଦୀ ଶବ୍ଦ ଲଗାଇ କୁହାଯାଏ । ଏଠାରେ ଦେବତା 'ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳ'ଙ୍କୁ 'ସତ୍ୟବାଦୀ ଗୋପୀନାଥ' ଓ 'ଗୋପାଳଜୀଉ' ବା 'ଗୋପାଳଜୀ' ବୋଲି ଲୋକେ ଡାକନ୍ତି । ଏହି ବିଗ୍ରହଙ୍କୁ ପୁରୁଷୋତ୍ତମଦେବ କାଞ୍ଚିବିଜୟ କରି ସେଠାରୁ ଆଣି କଟକରେ ରଖିଥିଲେ ଓ ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟଦେବ ଏହାଙ୍କୁ କଟକଠାରେ ଦେଖିଥିଲେ । ତତ୍ପରେ କେତେକ ଦିନ ଏ ବିଗ୍ରହ ପୁଷ୍ପଜଙ୍ଗିର ରଥିପୁର ଓ କନ୍ତିଲବାଇରେ ରଖାଯାଇଥିଲେ ଓ ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭକ୍ତ ଠାକୁରଙ୍କର ଭୁଜା ଓ ଭଙ୍ଗା ଦେଉଳମାନ ଅଛି । ଏହାଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ ମନ୍ଦିର ସତ୍ୟବାଦୀଠାରେ ଏକ ପ୍ରକାଣ୍ଡ (୯ ବାଟି ୯ ମାଣ ୯ ଗୁଣ୍ଠ ୯ ବିଘା ଜମିରେ ଥିବା) ବିରାଟ ଉପବନ ମଧ୍ୟରେ ଆଜିକୁ ଅନ୍ଦାଜ ୧୫୦ ବର୍ଷ ହେବ ନିର୍ମିତ ହୋଇଅଛି । ପୂର୍ବେ ଏ ମନ୍ଦିରର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱରେ ଗୃହ ଓ ବସତି ଆଦି ନ ଥିଲା । ଏପରି କି, ଏହାଙ୍କ ସେବକମାନଙ୍କ କପଡ଼ି ଦେଉଳଠାରୁ ଅଧମାଇଲ୍ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏ ଦେବତାଙ୍କ ସେବା ନିମନ୍ତେ ଓ ସେବକଙ୍କ ଜାଗିର ନିମନ୍ତେ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜାମାନେ ଅନେକ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ଛାଡ଼ି ଯାଇଅଛନ୍ତି ଓ ପୂର୍ବେ ଏହାର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରଣର ଭାର ଜଣେ ରାଜ-ବିରାଦର (ରାଏ ସାହେବ)ଙ୍କ ଉପରେ ଥିଲା, କିନ୍ତୁ ସେ ମନ୍ଦିରର କାର୍ଯ୍ୟରେ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଦେଖାଇବାରୁ ଇଂରେଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଏ ମନ୍ଦିରର ପରିଚାଳନାର୍ଥ ୧୮୬୩ ସାଲର ୨୦ ଅଇନ ଅନୁସାରେ ପ୍ରଥମେ ୩ ଜଣ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ୫ ଜଣ ମେମ୍ବର ସମ୍ବଳିତ ଗୋଟିଏ ପରିଚାଳନ କମିଟି (Endowment Committee or Temple Committee) ମୁକରର କରିଅଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଉକ୍ତ ଖଣ୍ଡା ସମ୍ପତ୍ତିର ବାର୍ଷିକ ଆୟ ପ୍ରାୟ ୨୦ ହଜାର ଟଙ୍କା ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ଦେଉଳର ଚାରିପାଖେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଘର, ଦୋକାନ, ବଜାର, ମନ୍ଦିରଅଫିସ୍, ଧର୍ମଶାଳା, ନିର୍ମିତ ହେବାରୁ ସ୍ଥାନଟି ବସତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଜନତାମୟ

ହୋଇଅଛି । ଦେଉଳର ପଶ୍ଚିମ ପାଖେ ବଉଳ ଗୋଟା ମଧ୍ୟରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଦେଶକର୍ମୀ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତି ୧୫ ବର୍ଷ କାଳ ସରକାରୀ ସାହାଯ୍ୟକୁ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ଗୋଟିଏ ଆଦର୍ଶ ବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପନ କରି ସ୍ୱଶ୍ରୟାଣ୍ଡ ସହକ ତାହା ପରିଚାଳନ କରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ ଯେ ଖିରତର ନନ୍-କୋ-ଅପରେସନ୍‌ର ଚେଷ୍ଟାରେ ଏ ବିଦ୍ୟାଳୟଟି କିଛିଦିନ ପାଇଁ ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପରିଣତ ହୋଇ ପରେ ଧ୍ୱସ୍ତ ପ୍ରାୟ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା; କିନ୍ତୁ ପରେ କେତେକ ଭଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଯତ୍ନରେ ଏବେ ଗୋଟିଏ ସରକାରୀ ସାହାଯ୍ୟପ୍ରାପ୍ତ ହାଇ ସ୍କୁଲରେ ଏହା ପରିଣତ ହୋଇଅଛି ।

ଏହି ସ୍ଥାନଟି ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଜଟାଧାରୀ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାଶ, ସ୍ୱର୍ଗୀୟ କୃପାସିନ୍ଧୁ ମିଶ୍ର, ପଣ୍ଡିତ ନୀଳକଣ୍ଠ ଦାଶ, ଆଗ୍ରହ ହରିହର ଦାଶ, ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶ ମିଶ୍ର ଆଦି ଦେଶକର୍ମୀମାନଙ୍କର ଜାତୀୟ କର୍ମସାଧନାର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳୀ ଥିଲା ଓ ଏଠାରେ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କ ପ୍ରଗ୍ରହିତ ସାପ୍ତାହିକ, ଖରେ ଦୈନିକ, ସମ୍ବାଦପତ୍ର ପତ୍ର 'ସମାଜ'ର ଜନ୍ମ । ସ୍ଥାନଟି ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଜଟାଧାରୀ ମହାଙ୍କ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଶାସନମାନଙ୍କର ପ୍ରାୟ କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

ଏହାର ସନ୍ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରପୁର ଶାସନରେ ଅନେକ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ବାସ ଓ ଗୋପାଳପୁର ପଟଣାରେ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଖଡ଼େଇବାଳିଆ ମହାଜନ 'ଓଡ଼ା'ବଂଶର ଓ ନିକଟସ୍ଥ ଜୟପୁର ଗ୍ରାମରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଅନ୍ୟ ମହାଜନ 'ଶତପଥୀ'ବଂଶଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ ଅଛି । ସତ୍ୟବାଦୀରେ ଗୋଟିଏ ଦାତବ୍ୟ ଚିକିତ୍ସାଳୟ, ଥାନା, ପୋଷ୍ଟ ଓ ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ ଅଫିସ, ଡାକବଙ୍ଗଳା, ବେଙ୍ଗଲ ନାଗପୁର ରେଲୱେର ସ୍ୱଳ୍ପ ଶାଖାର ଗୋଟିଏ ଷ୍ଟେସନ, ଇଉନିୟନ୍ କମିଟି, କେତେ ମାରୁଆଡ଼ି ଓ ମେମନ୍ ମହାଜନଙ୍କ ଗୋଦାମ ଓ ଗ୍ରହାଙ୍କର ଜମିଦାରୀ ପାଇକପଡ଼ା ଷ୍ଟେଟ୍‌ର 'ଲାଲବାବୁ'ଙ୍କ କଚରି ଓ ଗୋଟିଏ ସୁରମ୍ୟ ଧର୍ମଶାଳା ଅଛି । ଏହା ମଧ୍ୟ ନଡ଼ିଆ ବ୍ୟବସାୟର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ ଓ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏଠାର ନଡ଼ିଆ-ମହାଜନମାନେ କହୁ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ନଡ଼ିଆ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶକୁ ରେଲଦ୍ୱାରା ପଠାନ୍ତି ।

ସତ୍ୟବାଦୀ କମି(ମେ)ଟି—ଦେ. ବି—ସତ୍ୟବାଦୀ ମନ୍ଦିର ପରିଚାଳନାର୍ଥ ଜିଲାଜଜଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ୧୮୬୩ ସାଲର ୨୦ ଆଇନ ଅନୁସାରେ ନିଯୁକ୍ତ (ବର୍ତ୍ତମାନ ୫ ଜଣ ମେମ୍ବର ସମ୍ବଳିତ) ସମିତି—The Sākhigopāl Endowment Committee appointed by the District Judge under Act 20 of 1863. [ଦ୍—ସତ୍ୟବାଦୀଠାରେ ଇଉନିୟନ୍ କମିଟି, ଡାକ୍ତରଖାନା କମିଟି ଆଦି ଅନ୍ୟ କମିଟିମାନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା, 'ମନ୍ଦିର କମିଟି' ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିବାରୁ ସତ୍ୟବାଦୀ କମିଟି କହିଲେ ସାଧାରଣତଃ ସତ୍ୟବାଦୀ ମନ୍ଦିର କମିଟି ବୋଲି ଲୋକେ ବୁଝନ୍ତି ।]

ସତ୍ୟବାଦୀ କମି(ମେ)ଟି } ଅନ୍ୟରୂପ
ସତ୍ୟବାଦୀ ଟେମ୍ପଲ କମି(ମେ)ଟି

ସତ୍ୟବାଦୀ ଗୋପୀନାଥ—ଦେ. ବି.—ସତ୍ୟବାଦୀରେ ବିରାଜିତ 'ସାକ୍ଷୀ-ଗୋପାଳ' ବା 'ଗୋପାଳଜୀ' ନାମକ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ବିଗ୍ରହ-The Deity Gopinātha at Sākhigopāl.

Satyabādī gopināṭha

ସତ୍ୟବାଦୀ ଗୋପୀନାଥ ଜୀଉ(ଜି) } ଅନ୍ୟରୂପ
ସତ୍ୟବାଦୀ ଗୋପୀନାଥ ଦେବ

ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳ **ସତ୍ୟବାଦୀ ଗୋପୀନାଥ**

(ଦ୍—ଏ କଳାମୁଗୁନି ପଥରରେ ନିର୍ମିତ ମନୁଷ୍ୟପ୍ରମାଣ ମୂର୍ତ୍ତି ଅଟନ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ବାମ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ସମକୋଣ ସମ୍ପୃକ୍ତ କରି ପିତ୍ତଳପ୍ରଧାନ ଧାତୁମୟ ରାଧିକା ବା ଠାକୁରାଣୀ ମୂର୍ତ୍ତି ବିରାଜିତା । କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅଛି ଯେ, ଏ ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରଥମେ ବୃନ୍ଦାବନରେ ଥିଲେ । ସେଠାକୁ ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟର ଗୋଟିଏ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଓ ଗୋଟିଏ ଯୁବକ ତୀର୍ଥ କରିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ସେମାନେ ଏହି ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କୁ ମନ୍ଦିରରେ ଦର୍ଶନ କରୁଥିବାବେଳେ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଆପଣା କନ୍ୟାକୁ ଯୁବକଙ୍କୁ ବିବାହ ଦେବାପାଇଁ 'ସତ୍ୟ' କରିଥିଲେ । ଏହି ଅଙ୍ଗୀକାରକୁ କେବଳ ଗୋପୀନାଥ ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କେହି ଶୁଣି ନ ଥିଲେ । କାଳକ୍ରମେ ବ୍ରାହ୍ମଣଦ୍ୱୟ ସ୍ୱଦେଶକୁ ଫେରି ଆସିବାପରେ କେତେକ କାରଣରୁ ବୃଦ୍ଧ ଆପଣାର ସତ୍ୟ ରକ୍ଷା ନ କରିବାରୁ ଯୁବକ ପଞ୍ଚାୟତଙ୍କ ନିକଟରେ ଫେରାଦ ହେଲେ; ପଞ୍ଚାୟତ ଯୁବକଙ୍କୁ ସାକ୍ଷୀ ତଲବ କଲେ । ଯୁବକଙ୍କର ଅନ୍ୟ କେହି ସାକ୍ଷୀ ନ ଥିବାରୁ ବୃନ୍ଦାବନର ଗୋପୀନାଥ ମୂର୍ତ୍ତି ତାହାଙ୍କ ସାକ୍ଷୀଥିବା କଥା କହି ଓ ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସରେ ପ୍ରଣୋଦିତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ବୃନ୍ଦାବନରୁ ଏଠାକୁ ସଶରୀରରେ ଆଣିବାପାଇଁ ଯୁବକ ବୃନ୍ଦାବନ ଗଲେ ।

ଦେବମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କୁ ସ୍ୱଗ୍ରାମକୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ଯୁବକ ଅନାହାରରେ ମନ୍ଦିରରେ ଅଧା ପଡ଼ି ଯେତେବେଳେ ମୃତପ୍ରାୟ ହୋଇ ଗଲେ, ସେତେବେଳେ ଶ୍ରୀଗୋପାଳ ଆଉ ସହ୍ୟ ନ ପାରି କହିଲେ,—ମୁଁ ତୋ ପାଇଁ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବାକୁ ତୋ ପଛେ ପଛେ ତୋ ଗ୍ରାମକୁ ଯିବି; ତୁ ଆଗେ ଆଗେ ଯାଉଥିବୁ ଓ ମୋ ଝୁମୁକ କଠାରର ଝୁମ୍‌ଝୁମ୍ ଶବ୍ଦ ତୋ କାନକୁ ଶୁଣୁଥିବ । ସେହି ଶବ୍ଦରୁ ତୁ ଠାହରିଥିବୁ ଯେ, ମୁଁ ତୋ ପଛେ ପଛେ ଯାଉଅଛି; ତୁ ବାଟରେ ପଛ ଆଡ଼କୁ ଫେରି ଯଦି ଗ୍ରହଣ କରୁ, ତେବେ ମୁଁ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ପାଷାଣ ପାଲଟି ଯାଇ ଅଚଳ ହୋଇଯିବି । ଯୁବକଙ୍କୁ ଗୋପୀନାଥ ଏତେ ପ୍ରକାର ସାବଧାନ କରାଇଥିଲେହେଁ ସେ ଆସୁ ଆସୁ କାବେରୀ ନଦୀ ବାଲିରେ ଗୋପୀନାଥଙ୍କ ଝୁମୁକ କଠାରୁ ବାଲିରେ ଘୋଡ଼ି ହୋଇ ଯାଇ ଝୁମଝୁମଶବ୍ଦ ନ ଶୁଣିବାରୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ନ ପାରି ଯୁବକ ପଛ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଗ୍ରହଣ ଦେଲେ । ଦେଖିଲାବେଳକୁ ସେହିଠାରେ ଶ୍ରୀଗୋପୀନାଥ ସଭକୁସଭ ପାଷାଣମୟ ଅଚଳ ବିଗ୍ରହ ପାଲଟି ଗଲେ ଓ ଆଉ ସେହି ସ୍ଥାନରୁ ଚଳିଲେ

ନାହିଁ । ଯୁବକ ଏହା ଦେଖି ନିଜର ଭାଗ୍ୟକୁ ନିନ୍ଦା କରି ରହିଲେ । ଶ୍ରୀଗୋପୀନାଥ ଦେବ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଯୁବକ ପାଇଁ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବାକୁ ବୃନ୍ଦାବନରୁ ଆସିବାରୁ ତଦବଧି ତାଙ୍କ ନାମ 'ସାକ୍ଷୀଗୋପାଳ' ବା 'ସାକ୍ଷୀ ଗୋପୀନାଥ' ହେଲା । ଏ ବିଗ୍ରହ ପୂର୍ବେ କାଞ୍ଚି ରାଜ୍ୟରେ ଥିଲେ, ପରେ କାଞ୍ଚି ବିଜୟ ସମୟରେ କାଞ୍ଚିରୁ ରାଜା ପୁରୁଷୋତ୍ତମଦେବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କଟକକୁ, ସେଠାରୁ ଖୋରଧାର ରଥିପୁରକୁ, ପରେ କନ୍ତଳବାଇକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହୋଇ ବାବା ବ୍ରହ୍ମଗିରିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଗ୍ରତ ହୋଇ ବର୍ତ୍ତମାନ ପୁରୀକିଲ୍ଲା, ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ପ୍ରଗନ୍ନା, ସତ୍ୟବାଦୀ ମଉଜା 'ଫୁଲ ଅଲସା' ବଉଳ ତୋଟାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ପୂଜା ପାଉଅଛନ୍ତି । ଏଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଗୋପୀନାଥ 'ସତ୍ୟବାଦୀ' ଥିବାରୁ ଏ ସ୍ଥାନର ନାମ 'ସତ୍ୟବାଦୀ' ହୋଇଅଛି । ଏହାଙ୍କ ମନ୍ଦିର ପୁରାତନ ନୁହେଁ । ଏହାକୁ ପ୍ରାୟ ୧୦୦ ବର୍ଷ ହେଲା ବାବା ବ୍ରହ୍ମଗିରି ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ । ଏହାର ଗୁରୁ ପାଖରେ ୯ ବାଟି ୯ ମାଣ ୯ ଗୁଣ୍ଠ ଓ ୯ ଖଣ୍ଡା ପରିମିତ ଗୋଟିଏ ବଉଳବନ (ବଉଳ ତୋଟା) ଅଛି । ଏ ତୋଟାଟି ବଉଳ ଓ ଜୁରଅନା ଗଛରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହି ତୋଟା ମଧ୍ୟରେ ଗୋପୀନାଥଙ୍କ ବେଢ଼ାର ପଶ୍ଚିମ ପଟ ପଛରେ 'ସତ୍ୟବାଦୀ ସ୍କୁଲ' ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ-ଅଛି । ଏ ବିଗ୍ରହ ମୁଗ୍ଧନ ପଥରରେ ତିୟାରି, କିନ୍ତୁ ଏହାଙ୍କ ନିକଟରେ ସ୍ଥାପିତ ଶ୍ରୀରାଧିକାଙ୍କ ବିଗ୍ରହ ଧାତୁ ନିର୍ମିତ । କଥିତ ଅଛି ଯେ, ଏ ବିଗ୍ରହ କେତେକ ଦିନ ଏଠାରେ ଏକାକୀ ରହିବାପରେ ନିଶାଯୋଗେ ମନୁଷ୍ୟ ରୂପଧାରୀ ଗୋଟିଏ ଅସାଧାରଣ ରୂପବତୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ସେବକ-ବାଳିକା ନିକଟକୁ ଯିବା ଆସିବା କଲେ । ଉକ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣ କନ୍ୟା ନିକଟକୁ କୌଣସି ପୁରୁଷ ନିଶାଯୋଗେ ଯିବା ଆସିବା କରୁଥିବାକଥା ଗୁପ୍ତ ହେବାରୁ ଓ ସକାଳୁ କନ୍ୟାର ଶେଯରେ ଶ୍ରୀଖଣ୍ଡର ପରିହିତ ଫୁଲ ମାଳ ଓ ବଂଶୀ ପଡ଼ିଥିବା ଦେଖା-ଯିବାରୁ, ଗୋପୀନାଥଦେବ ସ୍ୱପ୍ନରେ ତତ୍କାଳୀନ ରାଜ-ବିଦ୍ୟାଧରଙ୍କୁ ଦେଖାଦେଇ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ରାଧାଙ୍କର ବିଗ୍ରହ ନ ଥିବାରୁ ଏପରି ଲୀଳା ଘଟୁଥିବା ବିଷୟ ନିଜେ ସ୍ୱପ୍ନାଦେଶ କଲେ । ରାଧାଙ୍କର ଧାତୁମୟୀ ପ୍ରତିମା ନିର୍ମିତ ହୋଇ ଗୋପୀନାଥଙ୍କ ବିଗ୍ରହର ବାମ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲେ, ଏବଂ ଏହି ଧାତୁ ପ୍ରତିମାଙ୍କଠାରେ ମନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଜୀବନ୍ୟାସ କରାଯିବା ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ପୂର୍ବୋକ୍ତା ବ୍ରାହ୍ମଣ କନ୍ୟାଟି ସ୍ୱତଃ ଦେହତ୍ୟାଗ କଲେ ।

କଥିତ ଅଛି ଯେ, ଏହି 'ଫୁଲଅଲସା' ନାମକ ବଉଳବନ ରାଧାକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଲୀଳାଭୂମି ଥିବାରୁ ରାତିରେ ଏହି ସୀମା ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ଜନପ୍ରାଣୀଙ୍କୁ ରଖାଯାଉ ନ ଥିଲା । ଏମନ୍ତ କି, ରାତିରେ ଏହି ଚକଡ଼ା ମଧ୍ୟରେ ବାନର ଓ ପକ୍ଷୀଆଦି ରହିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ସଜ୍ଞାବେଳୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଏହି ତୋଟାରୁ ହଟାଇ ଦେବା ପାଇଁ ଜାତିଶ୍ରେଣୀଆ ଲୋକ (ଚାକର) ଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ତୋଟା ମଧ୍ୟରେ ଦୋକାନ, ବଜାର, ସ୍କୁଲ, ଅଫିସ ଆଦି ନିର୍ମିତ ହୋଇଅଛି ।

ଏ ଦେବତାଙ୍କ ନିକଟରେ କୌଣସି ସଙ୍କୁଡ଼-ଭୋଗ (ଅନ୍ନ ବ୍ୟଞ୍ଜନ) ଲାଗେ ନାହିଁ; ଖଇ, ଖଇଚୂନା, ଗହମ ଚୂନାରେ ତିଆରି କାକରା, ଚୂଡ଼ା ପଖାଳ, ଡାଲମ, ସରପୁଳି, ସର, ଲବଣୀ, ଦୁଧ, କଦଳୀ ଆଦି ଭୋଗ କରାଯାଏ । କେବଳ କାକଡ଼ି, କଦଳୀ ଓ ଦେଶୀ ଅଙ୍ଗୁର ଭଜା ଏଥି ସଙ୍ଗେ ଭୋଗ ଲାଗେ ।

ସତ୍ୟବାନ୍—ସ.ବିଣ. ପୁଂ.—(ସତ୍ୟ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବତ୍, ସତ୍ୟବତ୍) Satyabān ୧ । ସତ୍ୟଶରଣ; ସତ୍ୟବାଦୀ—1. Truthful. (ସତ୍ୟବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସତ୍ୟବ୍ରତ—2. Determined to carry out a vow or solemn promise. ୩ । ସତ୍ୟଯୁକ୍ତ; ସତ୍ୟ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ—3. Based on truth. ବି—୧ । ମୁନି ବିଶେଷ—Name of a sage ୨ । ଶାଲ୍ୱ ଦେଶର ଦ୍ୟୁମତ୍‌ସେନ ରାଜାଙ୍କର ପୁତ୍ର, ନୃପ ବିଶେଷ; ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ—2. Name of a king, husband of Sāvitrī.

[ବ୍ୟୁ—ଶାଲ୍ୱଦେଶର ରାଜା ଦ୍ୟୁମତ୍‌ସେନଙ୍କ ଔରସରେ ତତ୍‌ପତ୍ନୀ ଶୈବ୍ୟାଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଏ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଦୈବଦୁର୍ବିପାକରୁ ସତ୍ୟବାନଙ୍କ ଶୈଶବାବସ୍ଥାରେ ଦ୍ୟୁମତ୍‌ସେନ ଅନ୍ଧ ହୋଇଗଲେ ଓ ଭ୍ରଷ୍ଟରାଜ୍ୟ ହୋଇ ପତ୍ନୀ ଓ ପୁତ୍ରଙ୍କ ସହିତ ବନବାସୀ ହେଲେ । ସତ୍ୟବାନ୍ ବନରେ ଫଳମୂଳ ଖାଇ ମୁନିବୃତ୍ତି ଅବଲମ୍ବନ କରି ଭକ୍ତିସହକାରେ ପିତାମାତାଙ୍କର ସେବା କରୁଥାଆନ୍ତି । ଏକଦା ଅଶ୍ୱପତି ରାଜାଙ୍କ ଦୁହିତା 'ସାବିତ୍ରୀ' ପିତାଦେଶରେ ସ୍ୱୀୟ ମନୋମତ ପତି ଅନ୍ୱେଷଣାର୍ଥେ ଭ୍ରମଣ କରୁ କରୁ ଏହି ବନରେ ଆସି ପହଞ୍ଚି ସତ୍ୟବାନଙ୍କ ଅସୀମ ପିତୃଭକ୍ତି ଓ ଧର୍ମପରାୟଣତା ଓ ରୂପରେ ମୁଗ୍ଧା ହୋଇ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଭୋଗଲାଳସା ତ୍ୟାଗ କରି ଏହାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ବନରେ ମୁନିବୃତ୍ତି ଓ ଦାରିଦ୍ର୍ୟକୁ ଶିରସହକାରେ ବରି ଜୀବନଯାପନ କରିବା ପାଇଁ ସଂକଳ୍ପ କରି ଏହାଙ୍କୁ ପତିରୂପେ ବରଣ କଲେ । ଉଭୟ ପକ୍ଷଙ୍କ ପିତାମାତାଙ୍କ ଅନୁମତିକ୍ରମେ ଏ ଦୁହିଙ୍କର ବିବାହ ହେଲା । ଦୈବ ନିର୍ବନ୍ଧରେ ସତ୍ୟବାନ୍ ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବନରୁ କାଷ୍ଠ ଆହରଣ କରିବାକୁ ଯାଇଥିବା ସମୟରେ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପତିତ ହୁଅନ୍ତେ, ସାବିତ୍ରୀ ନିଜ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ମୃତଦେହକୁ କୋଳରେ ରଖି ସେହିଠାରେ ବସିରହିଲେ । ଯମଦୂତ-ମାନେ ସତ୍ୟବାନଙ୍କ ଶବକୁ ନେବାପାଇଁ ଆସିଲାରୁ ସାବିତ୍ରୀ ଉକ୍ତ ଶବକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଲେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଯାଇ ଏ ବିଷୟ ଯମଙ୍କୁ କହିବାରୁ ଯମ ନିଜେ ଆସି ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସାବିତ୍ରୀ ଯମଙ୍କୁ ସ୍ତବ କରି ମୃତପତିଙ୍କ ପ୍ରାଣ ଚାହିଁଲେ । ଯମରାଜ ଏହାଙ୍କ ପତିଭକ୍ତି ଓ ସ୍ତବରେ ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଏହାଙ୍କ ପତିଙ୍କୁ ପୁନରୁଜ୍ଜୀବିତ କଲେ ଓ ତତ୍‌ପରେ ଯମଙ୍କ ବରଦ୍ୱାରା ଏହାଙ୍କ ଶ୍ୱଶୁରଙ୍କ ନଷ୍ଟ ଚକ୍ଷୁ

ଓ ହୃତ ରାଜ୍ୟ ପୁନଃପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ସାବିତ୍ରୀ ସତ୍ୟବାନଙ୍କ ସହିତ ସୁଖରେ ବାସ କରି ଅପତ୍ୟାଦି ଲାଭ କରି ବହୁ ବର୍ଷ ସୁଖରେ କଟାଇ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ ।
ସାବିତ୍ରୀ ସାଧ୍ୱୀ ନାରୀଙ୍କର ଆଦର୍ଶ; ତେଣୁ ଅଦ୍ୟାବଧି ଏ ଦେଶର ସଧବା ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ପରିସାଧ୍ୱୀ ହେବେ ବୋଲି ସାବିତ୍ରୀ ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ନିରାହାର ରହି ସାବିତ୍ରୀ-ବ୍ରତ ପାଳନ କରନ୍ତି ।]
ଦେ. ବ. (ପୁଂ) ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ
A name given to males.

ସତ୍ୟବ୍ରତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀହି; ସତ୍ୟ ଅଟେ ବ୍ରତ ଯାହାର) Satyabrata ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ (ଦେଖ)—Satyanishṭha (See) (ସତ୍ୟବ୍ରତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବି—୧ । ଭୀଷ୍ମଙ୍କର ନାମାନ୍ତର—1. A name of a Bhishma. ୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ଜନୈକ ରାଜା—2. Name of a king of the Solar dynasty. ଦେ. ବ. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
A name given to males.

ସତ୍ୟ ଭଙ୍ଗ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀତତ)—ପ୍ରତିଜ୍ଞାଭଙ୍ଗ; ଅଙ୍ଗୀକାର ଅନୁସାରେ Satya bhaṅga କାର୍ଯ୍ୟ ନ କରିବା—Breach of faith; breach of promise.

ସତ୍ୟଭାମା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସତ୍ୟ+ଭାମ=ସୁନ୍ଦର+ଆ)—ସତ୍ରାଜିତ୍ Satyabhāma ରାଜାଙ୍କର କନ୍ୟା; ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ୮ ଜଣ ମହିଷୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମା—Name of one of the eight Ranees of Srikrushṇa and daughter of king Satrājit. [ବ୍ର—ଏହାଙ୍କ ଅନୁରୋଧ ପୂରଣ କରିବା ପାଇଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରି ସ୍ୱର୍ଗରୁ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ନନ୍ଦନକାନନରୁ ପାରିଜାତ ବୃକ୍ଷକୁ ଆଣି ଏହାଙ୍କୁ ଉପହାର ଦେଇଥିଲେ । ଏ ପୁଣ୍ୟକ ବ୍ରତ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ପାରିଜାତ ବୃକ୍ଷରେ ବନ୍ଧନ କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଔରସରେ ଭାନୁଆଦି ସାତପୁତ୍ର ଜାତ ହୋଇଥିଲେ । ଯଦୁବଂଶର ଧ୍ୱଂସ ଓ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଦେହତ୍ୟାଗ ପରେ ଯଦୁବଂଶୀୟା ଅନ୍ୟ ମହିଳାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅର୍ଜୁନ ଏହାଙ୍କୁ ଦ୍ୱାରକାରୁ ହସ୍ତିନାପୁରକୁ ନେଇ ଯାଇଥିଲେ । ପରେ ଏ ବନବାସିନୀ ହୋଇ ତପଶ୍ଚରଣପୂର୍ବକ ଜୀବନର ଶେଷ ଅଂଶ ଅତିବାହିତ କଲେ ।
ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅଷ୍ଟ ପଟ୍ଟମହିଷୀଙ୍କ ନାମ ଯଥା—୧ । ରୁକ୍ମିଣୀ, ୨ । ସତ୍ୟଭାମା; ୩ । କାଳିନ୍ଦୀ, ୪ । ଶୁଚିସ୍ମିତା, ୫ । ମିତ୍ରବିନ୍ଦା, ୬ । ଜାମ୍ବବତୀ, ୭ । ନାଗ୍ନଜିତୀ; ୮ । ସୁଲକ୍ଷଣା]

ସତ୍ୟଭାରତ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ସତ୍ୟ+ଭାରତ=ମହାଭାରତ)—Satyabhārata ମହାଭାରତ ପ୍ରଣେତା ବେଦବ୍ୟାସ—Name of Byāsa; the author of the Mahābhārata.

ସତ୍ୟ ଭାଷଣ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସତ କହିବା; ସତ୍ୟ କଥନ—Satya bhāshaṇa Speaking of truth; truthfulness.

ସତ୍ୟଭାଷୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସତ୍ୟଭାଷିନ୍ ଶବ୍ଦ; ସତ୍ୟ+ଭାଷ୍. ଧାତୁ—ବହୁବ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—ସତ୍ୟବାଦୀ—Satya bhāshī (ସତ୍ୟଭାଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Truthful; speaking the truth. [ସତ୍ୟଭାଷିତା—ବି]

ସତ୍ୟଭ୍ରଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୫ମୀ ତତ୍; ସତ୍ୟ+ଭ୍ରଷ୍ଟ)—ଯେ ସତ୍ୟ Satya bhrashṭa ଲଙ୍ଘନ କରିଅଛି—One who has (ସତ୍ୟଭ୍ରଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) plighted his truth.

ସତ୍ୟମ୍—ସଂ. ଅ (ସତ୍+ଯମ୍)—୧ । ସ୍ୱୀକାରାର୍ଥ ହଁ—1. Yes; I Satyam agree. ୨ । ପ୍ରତିଜ୍ଞାମୂଳକ ହଁ—2. Yes; I (ସତ୍ୟଂ—ଅନ୍ୟରୂପ) promise. ୩ । ପ୍ରଶ୍ନାର୍ଥ-ସତେ; ଏହା କି ସତ୍ୟ—3. Is it so ? Is it true ? ବି—ସତ୍ୟ ଲୋକ (ଦେଖ)—Satyaloka. (See)

ସତ୍ୟମୂଳକ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ସତ୍ୟ+ମୂଳ+କ, ସତ୍ୟ ଅଛି Satyamūlaka ମୂଳରେ ଯାହାର)—ସତ୍ୟ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ—
Based on truth.

ସତ୍ୟଯୁଗ—ସଂ. ବି—କୃତଯୁଗ; ସୃଷ୍ଟିର ୪ଟି ଯୁଗ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଥମ ଯୁଗ—Satya juga The first of the 4 ages or cycles of the creation according to the Hindu mythology. [ବ୍ର—ଏ ଯୁଗର ପରିମାଣ ୧୭ ଲକ୍ଷ ୨୮ ହଜାର ବର୍ଷ । ମତାନ୍ତରରେ ୧ କୋଟି ୭ ଲକ୍ଷ ୨୮ ହଜାର ବର୍ଷ । ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରଥମେ ସତ୍ୟଯୁଗ, ତତ୍ପରେ ତ୍ରେତା, ଦ୍ୱାପର ଓ ଶେଷରେ କଳିଯୁଗ, ଏହି କ୍ରମ ଅନୁସାରେ ଯୁଗମାନ ହୁଏ । ବୈଶାଖ ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ତୃତୀୟା (ଅକ୍ଷୟ ତୃତୀୟା) ଦିନ ସତ୍ୟଯୁଗର ଉତ୍ପତ୍ତି ଏହି ଯୁଗରେ ମତ୍ସ୍ୟ, କୂର୍ମ, ବରାହ ଓ ନୃସିଂହ ଏହି ୪ ଗୋଟି ଅବତାର; କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ତୀର୍ଥ; ମନୁଷ୍ୟମାନେ ସତ୍ୟପରାୟଣ ଓ ମହାଗତ ପ୍ରାଣ, ରୋଗଶୂନ୍ୟ, ଲକ୍ଷାୟୁଷ୍ୟ; ଉଚ୍ଚରେ ୨୧ ହାତ ବଢ଼ନ୍ତି । ପରମାୟୁ ୧ ଲକ୍ଷ ବର୍ଷ । ସତ୍ୟ ଯୁଗରେ ବଳି, ବେଣୁ, ମାନ୍ଧାତା, ପୃଥୁରୋଚନାଃ, ଧୁନ୍ଧୁମାର, ଚାଣ୍ଡିକାର୍ଯ୍ୟ ଏହି ୬ଜଣ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ରାଜା ଥିଲେ ।
ସତ୍ୟଯୁଗର ଚାରିକ ବ୍ୟାପ୍ତି ନାମ—

ନାରାୟଣ ପରାବେଦାଃ, ନାରାୟଣ ପରାସ୍ତପଃ
ନାରାୟଣ ପରା ମୁକ୍ତିଃ, ନାରାୟଣ ପରା ଗତିଃ"

ଏହି ଯୁଗରେ ଧର୍ମ ଚତୁଷ୍ପାଦ । ଦେବତାମାନେ ପୃଥିବୀରେ ସର୍ବଦା ବିଚରଣ କରି ଲୋକଙ୍କୁ ସଦ୍ୟଃଫଳ ଦେଉଥିଲେ । କଳ୍ପମଞ୍ଜରୀ ସର୍ବଶସ୍ୟପ୍ରଦା ଓ ଦୁଗ୍ଧମୃତ୍ତିକାଜଳାବୃତ ଥିଲା ।]

ସତ୍ୟ ଯୌବନ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ସତ୍ୟ=ଚିରସ୍ଥାୟୀ ଅଟେ ଯୌବନ Satya Jaubana ଯାହାର; ଯେ ଚିର ଯୁବା)—ବିଦ୍ୟାଧର; (ସତ୍ୟ ଯୌବନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେବଯୋନି ବିଶେଷ—A class of demigods (literally, of unfading youth).

ସତ୍ୟ ରକ୍ଷା—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସତ୍ୟ ପାଳନ (ଦେଖ)
Satya rakshā Satya pālana (See)

ସତ୍ୟର ଦାସ—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ—୧ । ଯେ ସତ୍ୟ ପାଇଁ ସର୍ବସ୍ୱ ତ୍ୟାଗ କରି
Satyara dāsa ପାରେ—1. A servant of truth; a
ସତ୍ୟେର ଦାସ person who is ready to sacrifice
ସତ୍ୟକା ଦାସ everything for truth or for keeping his vow. ୨ । ସତ୍ୟନିଷ୍ଠ (ବ୍ୟକ୍ତି)—2. One who has dedicated his life to the service of truth. ୩ । ସତ୍ୟପ୍ରତିଜ୍ଞ—3. True to one's vows.
(ସତ୍ୟଦାସ, ସତ୍ୟକିଙ୍କର—ସଂ. ରୂପ)

ସତ୍ୟ ଲଙ୍ଘନ—ସଂ. ବ· (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ସତ୍ୟ ଭଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Satva lamghana Satya bhanga (See)

ସତ୍ୟ ଲଙ୍ଘିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସତ୍ୟ ଭଙ୍ଗ କରିବା; ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପାଳନ ନ
Satya lamghibā କରିବା—To break one's pro-
ସତ୍ୟ ଲଂଘନ କରା mise; to plight one's truth.
ସତ୍ୟ ଲାଂଘନା

ସତ୍ୟ ଲୋକ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ସତ୍ୟ=ଅବିନଶ୍ୱର ଅଟେ ଯେଉଁ ଲୋକ
Satya loka —ଭୁବନ)—ସପ୍ତଲୋକାନ୍ତର୍ଗତ ଉଚ୍ଚତମ ଲୋକ;
ବ୍ରହ୍ମଲୋକ; ବିଷ୍ଣୁଲୋକ—The highest of the 7 worlds according to the Hindu mythology. [ଦ୍ର—ସପ୍ତଲୋକ; ଯଥା—ଭୂଃ; ଭୁବଃ, ସ୍ୱଃ, ମହଃ, ଜନଃ, ତପଃ, ସତ୍ୟମ୍ । ଏହି ସତ୍ୟଲୋକରେ ବ୍ରହ୍ମା ଓ ବିଷ୍ଣୁ ବାସ କରନ୍ତି । ଏହି ଲୋକକୁ ଦେହାନ୍ତେ ବିଷ୍ଣୁଭକ୍ତ, ସତ୍ୟବ୍ରତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଯାଆନ୍ତି । ଏଠାକୁ ଗଲେ ଆଉ ମନୁଷ୍ୟ ପୃଥିବୀରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।]

ସତ୍ୟ ସଙ୍ଗର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସତ୍ୟ+ସମ୍+ଗୃ ଧାତୁ=ଗ୍ରାସ
Satya sangara କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ସତ୍ୟପ୍ରତିଜ୍ଞ—
(ସତ୍ୟସଙ୍ଗରା—ସ୍ତ୍ରୀ) True to one's vows. ବ—କୁବେର—The God of wealth.

ସତ୍ୟସଜ୍ଜା—ସଂ. ବ ସ୍ତ୍ରୀ(ସତ୍ୟ+ସଜ୍ଜା; ସ୍ତ୍ରୀ.ଅ; ସତ୍ୟ ଅଟେ ସଜ୍ଜା ଯାହାର)
Satya sajjā —ପାଣ୍ଡବ ମହିଷୀ; ଦ୍ରୌପଦୀ—
The consort of the five Pāndaba brothers.

ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ—ଦେ. ଅ—କୌଣସି ପ୍ରତିଜ୍ଞାକୁ ପାଳନ କରିବା
Satya satya satya ପାଇଁ ଧର୍ମତଃ ପ୍ରତିଜ୍ଞାପୂର୍ବକ 'ସତ୍ୟ'
ସତ୍ୟି ସତ୍ୟି ସତ୍ୟି ଶବ୍ଦର ତିନିଥର ଉଚ୍ଚାରଣ—(Interjection)
ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ Repetition of the word Satya to emphasise a person's vowing to act up to his promise, by saying—'I vow', 'I vow', 'I vow thrice'.

ସତ୍ୟସନ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (କର୍ମଧା; ସତ୍ୟ+ସନ୍ଧା=ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଯାହାର)
Satyasandha —୧ । ସତ୍ୟ ପ୍ରତିଜ୍ଞ; ସତ୍ୟ ପାଳନ କରିବା
(ସତ୍ୟସନ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) ନିମନ୍ତେ ଦୃଢ଼ପରିକର—1. One who has determined to keep his vows; true to one's vows. ୨ । ସଫଳ ପ୍ରତିଜ୍ଞ—2. One who has carried out his vow. ବ. ପୁଂ—୧ । ଭରତ—1. Bharata. ୨ । (ପିତୃ ସତ୍ୟ ପାଳନ କରିଥିବାରୁ) ରାମଚନ୍ଦ୍ର—2. An epithet of Rāmachandra. ୩ । ଚନ୍ଦ୍ର। ପରୀକ୍ଷିତଙ୍କ ପୁତ୍ର ଜନମେଜୟ—3. Janamejaya; a king of the Lunar dynasty. [ଦ୍ର—ପିତୃହନ୍ତା ତକ୍ଷକ ନାଗର ବଂଶ ଲୋପ କରିବା ପାଇଁ ଏହାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ କରିଥିବା ସତ୍ୟକୁ ଏ ପାଳନ କରିଥିଲେ ।]

ସତ୍ୟା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସତ୍ୟ+ସ୍ତ୍ରୀ: ଅ)—ସତ୍ୟର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—
Satyā The feminine of Satya. ବ· ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ସତ୍ୟବତୀ; ବ୍ୟାସ ଜନନୀ—1. A name of the mother of Byāsa. ୨ । ସତ୍ୟଭାମା (ଦେଖ)—2. Satyabhāmā (See). ୩ । ରାମଜାୟା ସୀତା—3. Sitā, the wife of Rāmachandra. ୪ । ଦୁର୍ଗା—4. Goddess Durgā.

ସତ୍ୟାଆମ୍ବ(ମ୍ବା)—ଦେ. ବ—ସତ୍ୟଆମ୍ବ (ଦେଖ)—
Satyā āmba(mbā) Satya āmba (See)

ସତ୍ୟାକୃତି—ସଂ· ବ (ସତ୍ୟ+ଅ+କୃ ଧାତୁ+ଭାବ ତି)—ସତ୍ୟକାର
Satyākṛuti (ଦେଖ)—Satyaṅkāra (See)

ସତ୍ୟାଗ୍ନି—ସଂ: ବ—(ସତ୍ୟ=ଚିରସ୍ଥାୟୀ ଅଟେ ଅଗ୍ନି=ଯଜ୍ଞାଗ୍ନି
Satyāgni ଯାହାଙ୍କର)—ଅଗସ୍ତ୍ୟ ମୁନି—Sage Agastya.

ସତ୍ୟାଗ୍ରହ—ସଂ. ବ—ସତ୍ୟପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ; ସତ୍ୟନିଷ୍ଠା; ସତ୍ୟାନୁରାଗ—
Satyāgraha Attachment to the truth. ଦେ: ବ—ହିଂସାଶୂନ୍ୟ ଓ ଶାନ୍ତ ହୋଇ ମିଥ୍ୟା ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ରୀତି; ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ କର୍ମନୀତି—The line of conduct preached by Mahātmā Gāndhi; unrevengeful or peaceful passive resistence to untruth; the doctrine of passive resistence or non-co-operation preached by Mahātmā Gāndhi. [ଦ୍ର—ଯାହାକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଜାଣିବ ତାହା ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି କଷ୍ଟ ବା ନିର୍ଯାତନକୁ ଡରିବ ନାହିଁ । ଏମନ୍ତ କି, ସତ୍ୟର ପକ୍ଷ ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ପାଇଁ ନିଜ ପ୍ରାଣକୁ ସୁଦ୍ଧା ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବ ଓ ଏପରି କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମନରୁ ଓ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ସବୁ ପ୍ରକାରର ହିଂସାଭାବ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବ ଓ ଅସତ୍ୟଗାମୀ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ନାହିଁ ଓ ପ୍ରାଣାନ୍ତେ ଅନ୍ୟାୟ ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବ ନାହିଁ । ଏହି ନୀତି ପାଳନ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଅହିଂସାବାଦ ଉପକରଣରେ ସାବରମତୀରେ ମହାତ୍ମା। ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ରମ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ।]
ସତ୍ୟାଗ୍ରହ **ସତ୍ୟାଗ୍ରହ**

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ—ଦେ. ବ ଓ ବିଣ—ଯେଉଁମାନେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ
Satyāgrahī ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ବ୍ରତ ଅବଲମ୍ବନ କରିଅଛନ୍ତି—
ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ **सत्याग्रही** The followers of the

doctrine of Satyāgraha preached by Mahātmā Gāndhi. ଦେ. ବ—ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସେନା (ଦେଖ)—Satyāgrahī senā (See)

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସେନା—ଦେ. ବ—ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ ରାଜନୀତିକ Satyāgrahī senā ଦଳ—The political party
ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀସେନା **सत्याग्रहीसेना** formed by Mahātmā Gāndhi. [ଦ୍ର—୧୯୩୦ ସାଲର ଏପ୍ରିଲ୍ ଓ ମଇ ମାସରେ ଏମାନେ ଆଇନ୍ ଅମାନ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରଥମେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଲବଣମରୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ।]

ସତ୍ୟାଚରଣ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ସତ କହିବା; ସତ୍ୟ- Satyācharaṇa ବାଦିତା—1. Truthfulness. ୨ । (ସତ୍ୟାଗ୍ରହ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସତ୍ୟପାଳନ—2. Carrying out (ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ—ବିଣ. ପୁଂ) of one's promise.

ସତ୍ୟାନାଶ—ଦେ. ବ—(ସଃ ସତ୍ୟ ଓ ନାଶ)—୧ । ସର୍ବନାଶ—1. Satyānaśa Utter ruin or destruction. ୨ । ସର୍ବ୍ବନାଶ ସବ୍ବନାଶ ସତ୍ୟଭଙ୍ଗ—2. Breach of faith. **सत्यानाश**

ସତ୍ୟାନାଶ କରିବା—ଦେ. କ—୧ । ସର୍ବନାଶ ଘଟାଇବା—1. To Satyānāśa karibā cause utter ruin; to ସର୍ବ୍ବନାଶକରା ସବ୍ବନାଶକରା bring about destruction. **सतयानाशकरना** ୨ । କୌଣସି ବିଷୟ ନଷ୍ଟ କରିବା—2. To spoil a thing. ୩ । ସତ୍ୟଭଙ୍ଗ କରିବା—3. To break one's vow.

ସତ୍ୟାନାଶିଆ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ (ଗାଳି)—୧ । ଯେ ସର୍ବନାଶ Satyānāśiā ଘଟାଏ—1. One who causes ruin; (ସତ୍ୟାନାଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) one who brings about destruc- ସବନେଶେ ସବନେଶେ tion. ୨ । ନାଶକାରୀ—2. **सतयानाशी** One who spoils any thing. ୩ । ସତ୍ୟଭଙ୍ଗକାରୀ—3. One who breaks his vow or promise.

ସତ୍ୟାନୁରାଗ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ସତ୍ୟ+ଅନୁରାଗ; ସତ୍ୟରେ Satyānurāga ଅନୁରାଗ)—ସତ୍ୟନିଷ୍ଠା (ଦେଖ)—(ସତ୍ୟାନୁରକ୍ତ, ସତ୍ୟାନୁରାଗୀ—ବିଣ) Satyanisṭhā (See)

ସତ୍ୟାନୁସନ୍ଧାନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ସତ୍ୟ+ଅନୁସନ୍ଧାନ)—ସତ Satyānusandhāna କଥାକୁ ବା ପ୍ରକୃତ ତଥ୍ୟକୁ ଖୋଜିବା- (ସତ୍ୟାନ୍ୱେଷଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) Search after truth. (ସତ୍ୟାନୁସନ୍ଧାନୀ; ସତ୍ୟାନ୍ୱେଷୀ—ବିଣ)

ସତ୍ୟାନୁସନ୍ଧିତ୍ସା—ସଂ. ବ—(ସତ୍ୟ+ଅନୁସନ୍ଧିତ୍ସା)—ସତ୍ୟ ବା ତଥ୍ୟ Satyānusandhitsā ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା—(ସତ୍ୟାନୁସନ୍ଧିତ୍ସୁ—ବିଣ) A desire to seek after the truth.

ସତ୍ୟାନୃତ—ସଂ. ବିଣ—(ବିପରୀତାର୍ଥ ସହଚର ଶବ୍ଦ)—୧ । ସତ୍ୟ ଓ Satyānṛuta ମିଥ୍ୟା—1. True and false. ୨ । ସତ୍ୟ ଓ ମିଥ୍ୟା ମିଶ୍ରିତ—2. Partly true and partly false. ବ—୧ । ସତ ଓ ମିଛ କଥା—1. Truth and falsehood; mixturs of truth and falsehood. ୨ । (ବହୁବ୍ରୀହି; ସତ୍ୟ ଓ ଅନୃତ ଅଛି ଯହିଁରେ)—ବାଣିଜ୍ୟ; ବ୍ୟବସାୟ—2. Trade; commerce [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ସତ୍ୟର ଓ ମିଥ୍ୟାର ଅଣ୍ଟିଯୁ କଥା ନ ଗଲେ ଏହା ଚଳି ପାରେ ନାହିଁ ।]

ସତ୍ୟାପନ(ନା)—ସଂ. ବ—(ସତ୍ୟ+ଣି=ସତ୍ୟାପି ନାମ ଧାତୁ+ଭାବ Satyāpana(nā) ଅନ; +ଆ)—ସତ୍ୟଙ୍କାର (ଦେଖ)—Satyaṅkāra (See)

ସତ୍ୟାର୍ଥ ପ୍ରକାଶ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ସ୍ୱାମୀ ଦୟାନନ୍ଦଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ Satyārtha prakāśa ସ୍ୱନାମଖ୍ୟାତ ଗ୍ରନ୍ଥ—The title of ସତ୍ୟାର୍ଥ ପ୍ରକାଶ a treatise composed by Swāmī **सत्यार्थ प्रकाश** Dayānanda. [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ବେଦୋକ୍ତ ଋଷି ଓ ମନ୍ତ୍ରମାନଙ୍କର କେତେକ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଦିଆଯାଇ ଅଛି ।]

ସତ୍ୟାଶ୍ରିତ—ସଂ. ବିଣ (ସତ୍ୟ+ଆଶ୍ରିତ)—ସତ୍ୟ ଯାହାକୁ ଆଶ୍ରୟ Satyāśrita କରିଅଛି; ସତ୍ୟମୂଳକ—Based on truth. (ଯଥା—ସତ୍ୟାଶ୍ରିତ ଘଟନା, ସତ୍ୟାଶ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣନ ।)

ସତ୍ୟାସତ୍ୟ—ସଂ. ବ (ସହଚର ଶବ୍ଦ; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ; ସତ୍ୟ ଓ ଅସତ୍ୟ)—Satyāsatya ୧ । ସତ୍ୟ ଓ ମିଥ୍ୟା—1. Truth and falsehood. ୨ । କୌଣସି ବିଷୟ ସତ୍ୟ ଅଟେ ବା ନା, ଏହି ବିଷୟ—2. The truth or otherwise of any matter. [ଦ୍ର—ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ଲୋକ-ମୁଖରୁ ଶୁଣିଲେ ତହିଁର ସତ୍ୟାସତ୍ୟ ନିରୂପଣ ନ କରି ଶୁଣା କଥା ଉପରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ମୂର୍ଖତା ଅଟେ ।]

ସତ୍ୟେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁର—ଦେ. ବ (ନାମ)—କଲିକତା ଶୋଭାବଜାରର Satyendranātha ṭhākura ବିଖ୍ୟାତ ଠାକୁର ବଂଶୀୟ ଜମିଦାର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ମହର୍ଷି ଦେବେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁରଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଗତ ଦ୍ୱିତୀୟ ପୁତ୍ର—The 2nd son of Maharshi Debendranāth Tagore; who was the first Indian who passed the I. C. S. examination in England and was District Magistrate and Sessions Judge in the Bombay Presidency; and was the author of some Bengalee hymns. [ଦ୍ର—ଏ ବିଲାତକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ 'ସିଭିଲ୍ ସର୍ଭିସ୍' ପରୀକ୍ଷାରେ ପାଶ୍ କରି ବୋମ୍ବାଇ ପ୍ରଦେଶରେ ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଓ ସେସନ୍ସ ଜଜ୍ ହୋଇଥିଲେ । ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏ ପ୍ରଥମ "ସିଭିଲିଆନ୍" ଥିଲେ । ଏ ବଙ୍ଗୀୟ ସାହିତ୍ୟାନୁରାଗୀ ଥିଲେ ଓ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ସୁଲଳିତ ବଙ୍ଗଳା ଭଜନ ରଚନା କରିଥିଲେ ।]

ସତ୍ୟୋଦ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସତ୍ୟ+ବଦ୍ ଧାତୁ=କହିବା+କର୍ତ୍ତା. ଯ)—ସତ୍ୟବାଦୀ—Truthful.
Satyodva (ସତ୍ୟୋଦ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସତ୍ର—ସଂ. ବି—ସତ୍ତ୍ର (ଦେଖ)—
Satra Sattra (See)

ସତ୍ରଙ୍ଗ(ଙ୍ଗି, ଞ୍ଜ, ଞ୍ଜି)—ଦେ. ବି—ସତରଙ୍ଗ (ଦେଖ)—
Satraṅga(ṅgi, ñja, ñji) Sataraṅga (See)
(ସତ୍ରା[ଙ୍ଗି,ଞ୍ଜ]ଙ୍ଗ[ଞ୍ଜି]—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସତ୍ର ସମାପତି—ଦେ. ବି (ସଂ. ସତ୍ର ସମାପ୍ତି)—ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ତୀର୍ଥ-ବିଶେଷ—Name of a place of Hindu pilgrimage. [ଉ—ସତ୍ର ସମାପତି ସ୍ଥାନରୁ ଦେଢ଼ ଦୁଇ, ଯାର ଦେଖିଅଛ ପାତକ ତାର ନାହିଁ
Satra samāpati (ସତ୍ରସମାପ୍ତି—ସଂ. ରୂପ)—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।]

ସତ୍ରା—ସଂ. ଅ—୧ । ସହିତ—1. With. ୨ । ସଙ୍ଗେ; ସମ-ବ୍ୟାହାରରେ—2. Along with; together with.
Satrā
(ଉ—ଏ ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର ଓଡ଼ିଆରେ ନାହିଁ ।)

ସତ୍ରାଜିତ୍—ସଂ. ବି—ସତ୍ତ୍ରାଜିତ୍ (ଦେଖ)—Sattrājit (See)
Satrājit (ସତ୍ରାଜିତ—ଦେ. ରୂପ)

ସତ୍ରାନ୍ନ—ସଂ. ବି (ମ. ସ. ଲୋ.)—ସତ୍ତ୍ରାନ୍ନ (ଦେଖ)
Satrānna Sattrānna (See)

ସତ୍ରିଜାତକ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ; ସ=ସହିତ+ତ୍ରିଜାତକ=ଜାଳ-ଚିନି, ଅଳାଇଚ ଓ ତେଜପତ୍ର)—ମାଂସ ତର-କାରିବିଶେଷ—A kind of meat-curry. [ଉ—ମାଂସକୁ ବହୁପରିମିତ ଘୃତରେ ଭାଜିବା ଅବସ୍ଥାରେ ତହିଁ ଉପରେ ମୁହୁର୍ମୁହୁ ପାଣି ଛିଞ୍ଚୁଥିବ ଓ ତହିଁରେ କାଗ ଅଦ ମସଲାର ଗୁଣ୍ଡା ଛିଞ୍ଚୁଥିବ । ଏପରି ଭାବରେ ସନ୍ତୁଳା ହୋଇଥିବା ଶୁଖିଲା ମାଂସକୁ "ପରିଶୁଷ୍କ" କହନ୍ତି । ଏହିପରି ଶୁଷ୍କ ମାଂସକୁ ଘୃତ ଓ ତତ୍ରରେ ବଘାର ତ୍ରିଜାତକ (ଜାଳଚିନି, ଅଳାଇଚ ଓ ତେଜପତ୍ର) ମିଶାଇ ତିଆରି କରାଯିବା ତରକାରୀର ନାମ ସତ୍ରିଜାତକ—ଶଳଚନ୍ଦ୍ରିକା ।]
Satrijātaka

ସତ୍ରୀ—ସଂ. ବିଣ. ଓ ବି—ସତ୍ତ୍ରୀ (ଦେଖ)
Satrī Sattrī (See)

ସତ୍ସଂସର୍ଗ—ସଂ. ବି—ସତ୍ସଂସର୍ଗ (ଦେଖ)—Sat-saṁsarga (See)
Satsaṁsarga [ଦ୍ର-ସତ୍ ଶବ୍ଦପୂର୍ବକ ତ+ସ(ସ୍ର) ଅଦ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ ଶବ୍ଦମାନ ସତ୍ ଶବ୍ଦ ଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କ ପରେ ଦେଖ ।]

ସଦ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଗମନ କରିବା—1. To go. ୨ । ଭ୍ରମଣ କରିବା—2. To walk. ୩ । ଗତି କରିବା—3. To move. ୪ । ଲଭିବା; ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—4. To get; to acquire.
Sad (root)

ସଦ୍‌ଗତି—ସଂ. ବି (ସତ୍+ଗତି; କର୍ମଧା)—୧ । ଉତ୍ତମ ଗତି—1. Good motion. ୨ । ମନ୍ଦ ଅବସ୍ଥାରୁ ଉତ୍ତମ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତି—2. Attainment of a better condition. ୩ । ଉତ୍ତମ ଅବସ୍ଥା-ଲାଭ—3. Attainment of a good condition. ୪ । ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର—4. Good behaviour; good treatment. ୫ । ଉତ୍ତମ ପରିଣାମ; ସୁଖମୟ ପରିଣାମ—5. Good result; good and happy end. ୬ । ମୁକ୍ତି—6. Liberation; emancipation. ୭ । ମୋକ୍ଷ; ନିର୍ବାଣ—7. Final beatitude. ୮ । ସତ୍‌ଚରିତ୍ର—8. Good conduct. ୯ । ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆତ୍ମାର ମୋକ୍ଷଲାଭ—9. The emancipation of the soul from matter after death.
(ସଦ୍‌ଗତି—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଦ୍‌ଗନ୍ଧ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ସତ୍+ଗନ୍ଧ)—ଉତ୍ତମ ବା ମନୋମୋହ-କର ଗନ୍ଧ; ସୁଗନ୍ଧ—Good smell; sweet odour.
Sad-gandha
(ସଦ୍‌ଗନ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଦ୍‌ଗୁଣ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ସତ୍+ଗୁଣ)—ସୁଗୁଣ; ଉତ୍ତମଗୁଣ—Good quality; noble quality. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଉତ୍ତମଗୁଣବିଶିଷ୍ଟ—Good; having good qualities; noble.
Sad-guṇa
(ସଦ୍‌ଗୁଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ସଦ୍‌ଗୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ)

ସଦ୍‌ଗୁରୁ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ସତ୍+ଗୁରୁ)—ଉପଯୁକ୍ତ ବା ଯୋଗ୍ୟ ବା ଭଲ ଗୁରୁ—A good or wise preceptor; a fit or capable teacher.
Sad-guru
(ସଦ୍‌ଗୁରୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଦ୍‌ଗୁରୁ ବୋଧଗମ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (କର୍ମଧା; ସତ୍+ଗୁରୁ; ବୋଧ୍ୟ ତତ; ସଦ୍‌ଗୁରୁଙ୍କଦ୍ୱାରା ବୋଧଗମ୍ୟ)—ଯେଉଁ ବିଷୟ ସଦ୍‌ଗୁରୁଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ବୁଝିବାକୁ ଶିଷ୍ୟ କ୍ଷମ ହୁଏ—(a subject) Capable of being clearly explained by a fit preceptor.
Sad-guru bodhagamya

ସଦ୍ ଗୃହ—ସଂ. ବି.—(କର୍ମଧା; ସତ୍+ଗୃହ)—ଉତ୍ତମ ଘର—A good or excellent house.
Sad-gṛuha
(ସଦ୍‌ଗୃହ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଦ୍ ଗୋପ—ଦେ. ବି—୧ । ଧଳଭୂମିର ଓଡ଼ିଆ ଗୋପ ବା ଗଉଡ଼-ମାନଙ୍କ ଜାତିର ଶାଖା ବିଶେଷ—1. A sub caste amongst the cowherds of Dhalbhum. [ଦ୍ର—ଏମାନେ ଓଡ଼ିଶାର ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କ ପରି ମୃତକାଶୌଚରେ ୧୦ ଦିନରେ ଶୁଦ୍ଧି ହୁଅନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର କୁଳପୁରୋହିତ ଓଡ଼ିଆ ବ୍ରାହ୍ମଣ ।]
Sad-gopa
(ସଦ୍‌ଗୋପ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ସଦ୍‌ଗୋପ
୨ । ବଙ୍ଗଦେଶର ଶୂଦ୍ର ବା ବୈଶ୍ୟ ଜାତି ବିଶେଷ—2. A caste of Sudras or Baisyas in Bengal.

ସଦ୍ ଗ୍ରାମ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ସତ୍+ଗ୍ରାମ)—ସଦ୍‌ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଭଲ-ଜାତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବା ଭଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଅଧ୍ୟୁଷିତ ଗ୍ରାମ—A village inhabited by good or high-caste people.
Sad-grāma
(ସଦ୍‌ଗ୍ରାମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଦ୍ ଜ୍ଞାନ—ଦେ. ବି—ସଜ୍ ଜ୍ଞାନ (ଦେଖ)—Saj-jñāna (See)
Sad-jñāna [ଦ୍ର—ସଂସ୍କୃତ ନିୟମାନୁସାରେ 'ସତ୍+ଜ୍ଞାନ' ସନ୍ଧି (ସଦ୍ ଜ୍ଞାନ—ବିଣ) ହେଲେ 'ସଜ୍ ଜ୍ଞାନ' ହୁଏ, ତେଣୁ 'ସଦ୍

ଜ୍ଞାନ' ବ୍ୟାକରଣ ମତେ ଅସିଦ୍ଧ । 'ସଜ୍ ଜ୍ଞାନ' ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]

ସଦ୍ ବଂଶ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—ଉତ୍ତମ ବା ଉଚ୍ଚ କୁଳ; ସତ୍‌କୁଳ—
Sad-bamsa Noble family; high family.
(ସଦ୍ ବଶଜ, ସଦ୍ ବଂଶୀୟ—ବିଣ) (ସଦ୍ବଂଶ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଦ୍ ବକ୍ତା—ସଂ. ବ ଓ ବିଣ. ପୁଂ (କର୍ମଧା)—ସୁବକ୍ତା; ବାଗ୍ମୀ—
Sad-baktā Eloquent speaker.
(ସଦ୍ବକ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ) (ସଦ୍ ବକ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ)

ସଦ୍ ବନ୍ଧୁ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ସତ୍+ବନ୍ଧୁ)—୧ । ସନ୍ମିତ୍ର; ଉତ୍ତମ
Sad-bandhu ବନ୍ଧୁ—1. A good friend. ୨ । ଉପକାରୀ
(ସଦ୍ବନ୍ଧୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବା ପ୍ରକୃତ ବନ୍ଧୁ—2. A real friend.

ସଦ୍ ବସଥ—ସଂ. ବ—(ସତ୍+ବସ୍ ଧାତୁ+ଅଧିକରଣ ଅଥ)—
Sad-basatha (ସଦ୍ବସଥ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଗ୍ରାମ—Village.

ସଦ୍ ବିଚାର—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ସତ୍+ବିଚାର)—ସୁବିଚାର; ନ୍ୟାୟ-
Sad-bichāra ବିଚାର—Good judgment; just con-
(ସଦ୍ବିଚାର—ଅନ୍ୟରୂପ) sideration; equitable adju-
(ଅସଦ୍ ବିଚାର—ବିପରୀତ) dication.
(ସଦ୍ ବିଚାରକ—ବିଣ. ପୁଂ)

ସଦ୍ ବିଦ୍ୟା—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—୧ । ଉତ୍ତମ ବିଦ୍ୟା—1. A good
Sad-bidyā learning. ୨ । ପେଟ୍ର ବିଦ୍ୟା ବା ବିଜ୍ଞାନ ଦ୍ୱାରା
(ସଦ୍ବିଦ୍ୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜଗତର ଉପକାର ହୁଏ—2. A science which benefits society. ୩ । ପାରମାର୍ଥ ବିଦ୍ୟା—3. Metaphysical learning.

ସଦ୍ ବିବେକ—ସଂ. ବ—୧ । ଉତ୍ତମ ବିବେକ—1. A pure or
Sad-bibeka good conscience. ୨ । ସଦ୍ବିବେଚନ
(ସଦ୍ବିବେକ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଦେଖ)—2. Sad-bibechana
(ସଦ୍ବିବେକୀ—ବିଣ. ପୁଂ) (See)

ସଦ୍ ବିବେଚନ(ନା)—ସଂ. ବ—୧। ସୁବିବେଚନା; ଉତ୍ତମ ବିବେଚନା—
Sad-bibechana(nā) 1. Good or just considera-
(ସଦ୍ବିବେଚନା—ଅନ୍ୟରୂପ) tion. ୨ । ଭଲ ମନ୍ଦ ବାଛିବା
(ସଦ୍ବିବେଚକ—ବିଣ, ପୁଂ) ବିଷୟରେ ନିପୁଣତା—2. Proper discrimination.

ସଦ୍ ବୃତ୍ତ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ସତ୍+ବୃତ୍ତ)—୧ । ସତ୍ ବ୍ୟବହାର—
Sad-brutta 1. Good behaviour. ୨ । ସଚ୍ଚରିତ୍ର—
(ଅସଦ୍ ବୃତ୍ତ—ବିପରୀତ) 2. Good conduct. ବିଣ. (ସତ୍
(ସଦ୍ବୃତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅଟେ ବୃତ୍ତ=ବ୍ୟବହାର ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)
—୧ । ସଚ୍ଚରିତ୍ର ବିଶିଷ୍ଟ—1. Of good conduct.
୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଗୋଲ; ସୁଗୋଲ—2. Well-rounded; fully circular.

ସଦ୍ ବୃତ୍ତି—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ସତ୍+ବୃତ୍ତି)—୧ । ସଦ୍ବ୍ୟବହାର—
Sad-brutti 1. Good conduct. ୨ । ଉତ୍ତମ ଜୀବିକା—
(ଅସଦ୍ ବୃତ୍ତି—ବିପରୀତ) 2. Noble profession or
(ସଦ୍ବୃତ୍ତି—ଅନ୍ୟରୂପ) livelihood; honest business. ୩ । ଶିକ୍ଷାଦାନ ଗ୍ରନ୍ଥ ବିଶେଷ—3. A very good commentary. ୪ । ଉତ୍ତମ ଚରିତ; ଉତ୍ତମ ଲୋକମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ବିବରଣ—4. A commentary containing descriptions of good people.

ସଦ୍ ବୃତ୍ତି ଭାକ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଦ୍ବୃତ୍ତି+ଭଜ୍ ଧାତୁ=ଯାଇବା+
Sad-brutti bhāk ଭକ୍ତି, ବ୍ୟପ୍); ସଦ୍ବୃତ୍ତିଭାକ୍ ଶବ୍ଦ; ୧ମା.
(ସଦ୍ବୃତ୍ତି ଭାକ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ବ)—୧ । ସଦ୍ବୃତ୍ତି ବିଶିଷ୍ଟ—
2. Of good conduct. ୨ । ଉତ୍ତମ ଜୀବିକା ଅବଲମ୍ବନକାରୀ—2. Pursuing a noble or honest profession.

ସଦ୍ ବ୍ୟବହାର—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—୧ । ସମୁଚିତ ବ୍ୟବହାର—
Sad-byabahāra 1. Good or proper use.
(ସଦ୍ବ୍ୟବହାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଉତ୍ତମ ବ୍ୟବହାର—
2. Good treatment. ୩ । ଉତ୍ତମ ଆଚରଣ—
3. Good conduct. ୪। ପ୍ରଶଂସନୀୟ କାରବାର ବା ଜୀବିକା
4. A noble profession; a laudable or honest business.

ସଦ୍ ବ୍ୟୟ—ସଂ. ବ. (କର୍ମଧା; ସତ୍+ବ୍ୟୟ)—ସତ୍କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟୟ
Sad-byaya —Expenses incurred for good pur-
(ଅସଦ୍ ବ୍ୟୟ—ବିପରୀତ) (ସଦ୍ବ୍ୟୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) poses.

ସଦ୍ ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ—ସଂ. ବ—୧ । ଉତ୍ତମ ରୂପେ ବ୍ୟାଖ୍ୟାକରଣ—
Sad-byākhyāna 1. Good and clear explanation.
(ସଦ୍ବ୍ୟାଖ୍ୟାନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସଚ୍ଚରିତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ବିବରଣ—2. Description of good people.

ସଦ୍ ଭାବ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ସତ୍+ଭାବ)—୧ । ପ୍ରଣୟ; ବନ୍ଧୁତା;
Sad-bhāba ଘନିଷ୍ଠତା—1. Good feeling (between
(ଅସଦ୍ ଭାବ—ବିପରୀତ) persons); friendship; good terms (between 2 persons); intimacy.
୨ । ଭଲ ମିଜାଜ—2. Good disposition. ୩ । ସାଧୁତା—3. Honesty; uprightness. ୪ । ଶିଷ୍ଟତା; ଭଦ୍ରତା—4. Gentlemanliness; civility; courtesy. ୫ । ସତ୍ତା; ସ୍ଥିତି—
(ଅଭାବ—ବିପରୀତ) 5. Existence; being. ୬ ।
ସଦ୍ବୃତ୍ତ (ଦେଖ)—6. Sad-brutta (See) ୭ ।
(ସଦ୍ଭାବ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଦ୍ବୃତ୍ତି (ଦେଖ)—7. Sad-brutti (See)

ସଦ୍ ଭୂତ—ସଂ. ବିଣ—(ସତ୍+ଭୂତ)—୧ । ସତ୍ୟ—1. True.
Sadbhūta ୨ । ଯଥାର୍ଥ—2. Real
(ଅସଦ୍ଭୂତ—ବିପରୀତ) (ସଦ୍ଭୂତ, ସଦ୍ଭୂତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଦ—ସଂ. ବ (ସଦ୍. ଧାତୁ=ଯିବା+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଲାଭ—
Sada 1. Profit; acquisition. ୨ । (+କର୍ମ. ଅ)—
କ୍ଷେତ୍ରଫଳ—2. Area. ଦେ. ବିଣ—(ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ ଶବ୍ଦରୁ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ

ସନ୍ଧ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପନ୍ନ ସଦ୍‌ର ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ (ଯଥା— ସଦଜ୍ଞାନ)—ଉତ୍ତମ; ସାଧୁ—Good; noble. (ଉ— ସଦ ଅସଦ ପରେ ସ୍ଥିତ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।) ବ — ସଧ ୩ (ଦେଶ)—Sadha 3. (See)

ସଦଂଶ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସହିତ+ଦଂଶ=ଦାନ୍ତ)— Sadamsa ଦନ୍ତଯୁକ୍ତ—Having teeth; toothed. ବ— ୧ । ସଣ୍ଡାଅସି—1. A pair of tongs. ୨ । (କର୍ମଧା; ସତ୍+ଅଂଶ) ଉତ୍ତମଭାଗ—1. A good portion.

ସଦଂଶକ—ସଂ. ବିଣ (ସ=ସହିତ+ଦଂଶ=ଦାନ୍ତ+କ)--ଦନ୍ତଯୁକ୍ତ— Sadamsaka Having tooth; toothed. ବ— ୧ । କଙ୍କଡ଼ା—1. Crab. ୨ । ସଣ୍ଡାଅସି— 2. Tong

ସଦଂଶ ବଦନ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସଦଂଶ=ଦନ୍ତଯୁକ୍ତ ବଦନ Sadamsa badana ଯାହାର)—(ଏହାର ମୁହଁ ସଣ୍ଡାଅସିପରି ଲମ୍ବ ଓ ବଙ୍କା ଥିବାରୁ)-ବକ ପକ୍ଷୀ; ବଡ଼ିଆବାଙ୍କ— Crane; heron.

ସଦଃ—ସଂ. ବ (ସ୍ତ୍ରୀ ଓ କ୍ଲୀ)—(ସଦସ୍ ଶବ୍ଦ; ସଦ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଅଧିକରଣ. ଅସ୍; ଯେଉଁଠାକୁ ଅନେକ ଲୋକ ଯାଆନ୍ତି)—ସମିତି; ସଭା; ପରିଷଦ୍—Meeting; association; committee; assembly.

ସଦଗତି—ଦେ. (ପଦ୍ୟ) ବ. (ସଂ. ସଦ୍‌ଗତି)—ସଦ୍ ଗତି (ଦେଶ)— Sadagati Sad-gati. (See) (ଉ—ଭାବତ ନୋହେ ସଦଗତି, ଯଜ୍ଞଦ କର୍ମେ ନ କରନ୍ତି । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।)

ସଦଜ୍ଞାନ—ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବ—(ସଂ. ସଜ୍‌ଜ୍ଞାନ)—ସଜ୍‌ଜ୍ଞାନ (ଦେଶ)— Sadajnāna Saj-jnāna. (See)

ସଦଜ୍ଞାନୀ—ଗ୍ରା. ବିଣ—ସଜ୍‌ଜ୍ଞାନ ବିଶିଷ୍ଟ; ପାରମାର୍ଥିକ ଜ୍ଞାନବିଶିଷ୍ଟ— Sadajnāni Having spiritual wisdom; versed सद्ज्ञानी **सदज्ञानी** in metaphysics or philosophy.

ସଦନ—ସଂ. ବ (ସଦ୍. ଧାତୁ=ଯିବା+ଅଧିକରଣ ବାଚ୍ୟ କର୍ମ ଅନ; Sadana ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ଲୋକ ବାସ କରିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି)— ୧ । ଘର; ଗୃହ; ଆଳୟ; ବାସସ୍ଥାନ—1. House; residence; abode. ୨ । (+ବହୁ. ଅନ) ଜଳ— 2. Water. ୩ । (+ଭାବ.ଅନ) ମନୋଦୁଃଖ;ବିଷାଦ— 3. Sorrow; grief; dejection.

ସଦନୁଷ୍ଠାନ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ସତ୍+ଅନୁଷ୍ଠାନ)—୧ । ସତ୍‌କାର୍ଯ୍ୟ— Sadanushthāna 1. Good work. ୨ । ଲୋକହିତକର (ସଦନୁଷ୍ଠାତା—କର୍ତ୍ତୃ. ବିଣ) କାର୍ଯ୍ୟ ବା ଅନୁଷ୍ଠାନ—2. A [ସଦନୁଷ୍ଠିତ—କର୍ମ. ବିଣ] work or establishment of public utility; a public institution.

ସଦନ୍ତଃକରଣ—ସଂ.ବ (କର୍ମଧା)—ସାଧୁ ଚିତ୍ତ—Pious or good Sadantahkarana heart. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ସାଧୁ (ସଦନ୍ତଃକରଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ହୃଦୟଯୁକ୍ତ—Having a good heart.

ସଦୟ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସହିତ+ଦୟା; ଦୟା ସହିତ Sadaya ବର୍ତ୍ତମାନ)—୧ । ଦୟାମୟ; ଦୟାଳୁ; ଦୟାଶୀଳ; (ସଦୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) କୃପାଳୁ—1. Kind; merciful. ୨ । ପରର [ନିର୍ଦ୍ଦୟ—ବିପରୀତ] ଦୁଃଖରେ କାତର—2. Compassionate; sympathetic. ୩ । ଦୟାଯୁକ୍ତ—3. Full of kindness. ବ—(ସତ୍=ଉତ୍ତମ+ଅୟ= ବିଧାନ)—ଶୁଭକର ବିଧି—A good or beneficial rule.

ସଦୟତା—ସଂ. ବ (ସଦୟ+ଭାବ. ତା)—ଦୟାଶୀଳତା— Sadayatā Mercifulness.

ସଦୟପ୍ରକୃତି—ସଂ. ବ (କର୍ମ. ଧା)—ଦୟାଳୁ ସ୍ୱଭାବ— Sadaya prakṛuti Kind nature.

ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ସଦୟ ପ୍ରକୃତିକ (ଦେଶ) Sadaya prakṛutika.

ସଦୟ ପ୍ରକୃତିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ.—(କର୍ମଧା)—ଦୟାଳୁ ସ୍ୱଭାବ ବିଶିଷ୍ଟ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Compassionate; Sadaya prakṛutika (ସଦୟ ପ୍ରକୃତିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) of kind or merciful nature.

ସଦୟ ବ୍ୟବହାର—ସଂ. ବ.— (କର୍ମଧା)—ଦୟାଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବହାର— Sadaya byabahāra Kind or sympathetic treatment.

ସଦୟ ଭାବ—ସଂ. ବ.— (କର୍ମଧା) ୧ । କୃପାଳୁ ଅବସ୍ଥା— Sadaya bhāba 1. Merciful condition. ୨ । ଦୟାଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବହାର—2. Kind treatment.

ସଦୟ ହୃଦୟ—ସଂ. ବ.—(କର୍ମଧା)—ଦୟାମୟ ଚିତ୍ତ—Kind Sadaya hṛudaya heart. ବିଣ. ପୁଂ—(ବହୁବ୍ରୀହି) ଯାହାର (ସଦୟ ହୃଦୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ହୃଦୟ ଦୟାପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଟେ—Of a kind heart; kind-hearted.

ସଦୟେ—ଗ୍ରା. ବିଣ —(ପଦ୍ୟ) ସଦୟ (ଦେଶ) Sadaya (see) Sadaye [ଉ—ବିଧୁ ମହେଶ୍ୱର ବଡ଼ ତ ଜୁହଇ ସେ ମୃତ୍ୟୁ କଳା ଦୟା ପ୍ରାୟେ, ବସୁଧା ପରେ ଜନ୍ୟ ଧନ୍ୟ ସେ ରୁପେ ମୋଠାରେ ଦୟା ପ୍ରଭୁ ସଦୟେ । ଭଞ୍ଜ ବୈଦେହୀଶବିଳାସ] ବ—ଦୟା— Kindness [ଉ—ଲୋଭଲ ମଧୁକର ପ୍ରାୟେ, ଭୋ ମୁନ କରିବା ସଦୟେ । ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ ।]

ସଦର—ବୈଦେ. ବିଣ—(ଅ. ସଦର୍)—୧ । ପ୍ରଧାନ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ- Sadara 1. Chief. ୨ । ପ୍ରକାଶ୍ୟ; ବ୍ୟକ୍ତ; ଯାହା ଗୁପ୍ତ ନୁହେଁ; ସଦର ଯାହା ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼େ—2. Public; patent; सदर that which is visible to the public. ୩ । ରାଜ୍ୟଶାସନ ସମ୍ପର୍କରେ କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥାନୀୟ ରାଜଧାନୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ଶାସନକେନ୍ଦ୍ରିକ; ରାଜଧାନୀରେ ଅବସ୍ଥିତ— 3. Central (in respect of the administration of a country); relating to the capital or head quarters of a country; situated at the capital. ୪ । ବହିଃସ୍ଥ— 4. Outward; outer; external. ୫ । ଘରର ଦାଣ୍ଡଅଡ଼େ ଅବସ୍ଥିତ—5. Situated on the

outside or exterior of a residence ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+ଦର=ଭୟ)—ଭୟଯୁକ୍ତ [ଭ୍ରୂ ସନ୍ଦ ହସ ଜନ ବଳଶ ଭର, ଅମ୍ବକ ମଧ୍ୟ ବରଣ ସଦର । ଭଣ୍ଡ ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।] କୈବେ. ବ—୧। ଜିଲ୍ଲାର, ଜିଲ୍ଲାର ବା ପ୍ରଦେଶର ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନାର କେନ୍ଦ୍ର (ମଫସଲ—ବିପରୀତ) ସ୍ଥାନ—1. Administrative headquarters of a District or Division or (ମଫସଲ—ବିପରୀତ) Province. ୨। ରାଜଧାନୀ—2. Capital. ୩। ଘରର ବାହ୍ୟ ଭାଗ—3. Exterior of a residence. ୪। ପିନ୍ଧା ଲୁଗାର ବା (ମଫସଲ—ବିପରୀତ) ପୋଷାକର ଯେଉଁ ଭାଗ ବାହାରକୁ ଥାଏ; ଲୁଗାର ଅଗ ଭାଗ—4. The outer side or exterior of a cloth or dress. ୫। ସହର—5. A town [ଦ୍ର—ଏହି ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜୀ ରୂପାରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଛି—Sadar)

ସଦର ଅନ୍ଦର—କୈବେ. ବ—(ଅ; ବିପରୀତାର୍ଥ ସହର)—୧। ଗୃହର ବାହ୍ୟଭାଗ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନଙ୍କ ରହିବା
Sadara andara ଭାଗ—1. The outer and
ସଦରଅନ୍ଦର ସଦ୍‌ରଅନ୍ଦର inner apartments of a house. ୨। କୌଣସି ବସ୍ତୁର ବାହାର ଭାଗ ଓ ଭିତର ଭାଗ—2. Outside and inside of a thing.

ସଦର ଅଫିସ୍—କୈବେ. ବ—(ଅ ସଦର୍ ଓ ଇଂ ଅଫିସ) ସଦର
Sadara aphis ମହକୁମାର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ—The office
ସଦରଆଫିସ ସଦ୍‌ରଅଫିସ at the head quarters.

ସଦର ଅଫିସର୍—କୈବେ. ବ—(ଅ ସଦର ଓ ଇଂ ଅଫିସର୍)—
Sadara aphisar ସଦର ହାକିମ; ସଦର ମହକୁମାର ଉଚ୍ଚ-
ସଦରଅଫିସର ସଦ୍‌ରଅଫିସାର କର୍ମଚାରୀ—An officer at the headquarters.

ସଦର ଅ(ଆ)ମଲା—କୈବେ. ବ—(ଅ: ସଦର୍ ଓ ଫା. ଅମଲ)—
Sadara a(ā)malā ଜମିଦାରଙ୍କ ସଦର କଚେରିରେ ବା
ସଦରଆମଲା ସଦ୍‌ରଅମଲା ଜିଲ୍ଲାର ସଦର କଚେରିରେ ନିଯୁକ୍ତ ଅମଲା ବା କର୍ମଚାରୀ—The ministerial officer at the headquarter.

ସଦର ଅମୀନ—କୈବେ. ବ—(ଅ. ସଦର୍ ଓ ଫା. ଅମୀନ)—
Sadara amina ୧। ଜମି ମାପ କରିବାପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ଅମୀନ-
ସଦର ଆମୀନ,ସଦ୍‌ର ଅମୀନ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ ଅମୀନ—1. The head surveyor. ୨। ଜମିଦାରଙ୍କ ସଦର କଚେରିରେ ଥିବା ଅମୀନ—2. The surveyor who works at the headquarters of a Zamindar. ୩। ମୋଗଲ ଅମଳରେ ଦେବାନ ମକଦମା ବୁଝିବା ନିମନ୍ତେ ନିଯୁକ୍ତ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ (ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁନସିଫ)—The civil judges who were exercising the jurisdiction (under the Moghal government), now vested in the Munsifs.

ସଦର ଅମିନ ଆଲା (ଲ୍ଲା)—କୈବେ. ବ—(ଫା.) — ମୋଗଲ
Sadara amina ālā(llā) ବାଦସାହାଙ୍କ ଅମଳରେ ଜିଲ୍ଲାର
ସଦର ଆମିନ ଆଲା ସଦର ମହକୁମାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଭୂମିସଂକ୍ରାନ୍ତ
ସଦ୍‌ର ଅମୀନ ଆଲ୍ଲା କର୍ମଚାରୀ ଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରଧାନ ହାକିମ—The Chief Revenue Judge of a District under the Moghals.

ସଦର ଆଲା (ଲ୍ଲା)—କୈବେ. ବ—(ଅ. ସଦର ଓ ଫା. ଆଲ୍ଲା)—
Sadara ālā (llā) ଜିଲ୍ଲାର ସଦରରେ ବା କେନ୍ଦ୍ରରେ ନିଯୁକ୍ତ
ସଦର ଆଲା,ସଦ୍‌ର ଆଲ୍ଲା ଦେବାଣୀ କର୍ମଚାରୀ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ହାକିମ—
[ସଦରଜଜ (ଜ୍ଞା)—ଅନ୍ୟରୂପ] The highest Civil Judge at the District headquarters under the Moghals.

(ଦ୍ର—ବଙ୍ଗ, ବିହାର, ଓଡ଼ିଶାର 'ଦେବାଣୀ'କୁ ଇଂରାଜ-ମାନେ ମୋଗଲ ସମ୍ରାଟଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରଥମେ ଇଜାରା ନେବା ସମୟରେ ଏ ରାଜ୍ୟର ଖଜଣା ଅସୁଲର ଭାରପ୍ରାପ୍ତ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଇଂରେଜମାନେ ନିଯୁକ୍ତ କରୁଥିଲେ । ଉକ୍ତ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ନାମ 'କଲେକ୍ଟର' ବା ତହସିଲଦାର ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନର 'କଲେକ୍ଟର'ମାନେ ସେହି ତହସିଲଦାର-ମାନଙ୍କ ସ୍ଥଳାଭିଷିକ୍ତ ଅଟନ୍ତି । ସେମାନେ ଖଜଣା ଅସୁଲ କରୁଥିଲେ ଓ ଖଜଣା (ମାଲ୍=Revenue) ସଂକ୍ରାନ୍ତ ବିଷୟମାନ କଲେକ୍ଟରମାନେ ବୁଝୁଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ମୋଗଲ ବାଦସାହାଙ୍କ ନିଯୁକ୍ତ ବିଚାରକମାନେ ଦେବାଣୀ (Civil) ଓ ଫଉଜଦାରୀ (Criminal) ମକଦମା ବୁଝୁଥିଲେ । ମଫସଲରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଯେଉଁ ବିଚାରକମାନେ ରହୁଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ 'କାଜୀ', ସହରର ଛୋଟ ହାକିମଙ୍କୁ ସଦର ଅମିନ୍ ଓ ଜିଲ୍ଲାର ସଦରରେ ଯେଉଁ ପ୍ରଧାନ ବିଚାରପତି ରହୁଥିଲେ ତାଙ୍କୁ ସଦର ଅଲ୍ଲା କୋଲପାଇଥିଲା ଓ ସର୍ବୋପରି କଲିକତାରେ ସଦର ଦେବାଣୀ ଅଦାଲତ ଥିଲା । କ୍ରମଶଃ ବଙ୍ଗ ବିହାର ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶାସକ ଓ ବିଚାର ବିଭାଗକୁ ଇଂରେଜ-ମାନେ ହସ୍ତଗତ କରି ଦିନାକେତେ ବିଚାରକମାନଙ୍କର ପୂର୍ବ ଉପାଧି ରଖିଥିଲେ ଓ ପରେ ସେ ବିଚାରକମାନଙ୍କର ଉପାଧି ପରିବର୍ତ୍ତନ କଲେ । ସାବକର ସଦର ଅମୀନମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁନସିଫ; ସାବକର 'ସଦର ଅଲ୍ଲା'ମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ 'ସବଜଜ୍' ଅଟନ୍ତି ଓ ସାବକର ସଦର 'ଦେବାଣୀ ଅଦାଲତ' ବର୍ତ୍ତମାନ 'ହାଇକୋର୍ଟ' ଅଟେ । ସାବକର 'କାଜୀ' (village Munsiff) ପ୍ରଥା ବର୍ତ୍ତମାନ ବଙ୍ଗ ବିହାର ଓଡ଼ିଶାରୁ ଉଠିଯାଇଅଛି ।]

ସଦର ଇ(ଏ)ଲାକା—କୈବେ. ବ (ଅ. ସଦର ଓ ଫା. ଏଲାକା)—
Sadara i(e)lākā ଜିଲ୍ଲାର ରାଜଧାନୀର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ବା ସଂଲଗ୍ନ
ସଦର ଇଲାକା ଅଞ୍ଚଳ—Part of the country ad-
ସଦ୍‌ର ଏଲାକା joining the capital of a district.

ସଦର କଚି(ଚେ)ରି —ବୈଦେ. ବି (ଅ. ସଦର ଓ ଫା· କଚହରି)—
Sadara kachi(che)ri ସଦର ଅଫିସ୍; ସଦର ମହକୁମାରେ
ସଦର କାଚାରୀ ଥିବା ରାଜକୀୟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ—The court or
ସଦ୍‌ର କଚହରୀ office at the headquarters.

ସଦର କାନ(ନୁ)ଗୋଇ—ବୈଦେ. ବି—(ଅ. ସଦର ଓ ଫା.
Sadar kāna(nu)goi କାନୁନ୍‌ଗୋ) —ଜିଲ୍ଲାର ସଦରରେ ବା
ସଦର କାନୁନ୍‌ଗୋ } —ଅନ୍ୟରୂପ ରାଜଧାନୀରେ ନିଯୁକ୍ତ ପ୍ରଧାନ
ସଦର କାନୁନ୍‌ଗୋଇ } କାନୁନଗୋ—Sudder
ସଦର କାନୁନଗୋ **ସଦ୍‌ର କାନୁନ ଗୋ** Kanungo.

[ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାର ଭୂରାଜସ୍ୱ ଓ ଭୂମି ସମ୍ବନ୍ଧେ ସଂବାଦ ସଂଗ୍ରହ ଓ କେତେକ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ, ଫସଲ କୋରଖ ଆଦି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ମୋଗଲ ବାଦ. ସାହାଙ୍କ ଅମଳରେ ଜାଟିରଖିଆ ପଟ୍ଟ ଅଧିମାନେ ନିଯୁକ୍ତ ଥିଲେ । କ୍ରମଶଃ ଇଂରାଜଙ୍କ ଅମଳରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଗନ୍ନାରେ ଜଣେ ଲେଖାଏଁ କାନୁନଗୋ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଓ ପଟ୍ଟ ଅଧି ପ୍ରଥା ରହିତ ହେଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ କାନୁନଗୋ-ମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କମିଅଛି ଓ ଏକାଧିକ ପ୍ରଗନ୍ନା ଜଣେ ଜଣେ କାନୁନ୍‌ଗୋଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଅଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ କାନୁନଗୋଙ୍କ ଅଧୀନ ଇଲାକାକୁ 'ଚକଲା' ବୋଲାଯାଏ ଓ ମଫସଲର କାନଗୋଇମାନଙ୍କୁ 'ଚକଲା କାନଗୋଇ' ବୋଲାଯାଏ । ସେମାନଙ୍କ କାଗଜ ପତ୍ର ଓ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ରିପୋର୍ଟମାନ ଜନିଖି କରି ଜିଲ୍ଲାର ସାହେବଙ୍କ ନିକଟ ତାହା ପେଶ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସଦର ମହକୁମାରେ ଯେଉଁ କାନୁନଗୋ ଥାଆନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ସଦର କାନୁଗୋଇ ବୋଲାଯାଏ ।]

ସଦର ଗୁ (ଗୋ) ମାସ୍ତା—ବୈଦେ· ବି —(ଅ ସଦର ଓ ଫା ଗୋମସ୍ତା)
Sadara gu (go) mastā ୧ । ଜମିଦାରଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନରେ
ସଦରଗୋମାସ୍ତା ବା ରାଜଧାନୀରେ ନିଯୁକ୍ତ ଗୁମାସ୍ତା ବା ମୋହରର—
ସଦ୍‌ର ଗୁମାସ୍ତା 1. The clerk at the suddar or head-
quarters. ୨ । ପ୍ରଧାନ ଗୁମାସ୍ତା—2 Head-
mohorir [ଦ୍ର—ଏହିପରି ସଦର ତହସିଲଦାର, ସଦର ମୋହରର, ସଦର ପିଅନ, ଆଦି ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ସଦର ଜମା—ବୈ. ଦେ.—(ଅ ସଦର ଓ ଫା. ଜମାହ୍)—ଜମିଦାର
Sadara jamā ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କୁ ଯାହା ରାଜସ୍ୱ ଦିଅନ୍ତି—
ସଦ୍‌ର ଜମା The revenue payable by the Zamindar
ସଦ୍‌ର ଜମା to the Government.

[ଦ୍ର—ପୂର୍ବେ ମୋଗଲ ଓ ମରହଟ୍ଟା ଅମଳରେ ପ୍ରଜା ମାନଙ୍କଠାରୁ ଓଜଣା ଆଦାୟ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁମାନେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଉଥିଲେ ସେମାନେ ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ଆଦାୟ କରିବା ଓଜଣାରୁ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ପାରି-ଶ୍ରମିକ ଜାଟି ରଖି ବାକି ଧନ ରାଜସ୍ୱରୂପେ ସରକାରଙ୍କ-ଠାରେ ଦାଖଲ କରୁଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଜମିଦାରମାନେ କେବଳ ମାତ୍ର ତହସିଲଦାର ବା ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ ଓଜଣା ଅସୁଲ କରିବା କର୍ମଚାରୀ ମାତ୍ର ଥିଲେ ଓ ସରକାର ଅପଣା ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ମୁକରର ଓ ବରଖାସ୍ତ କରି ପାରୁଥିଲେ । ଇଂରାଜମାନେ ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର କରିବା ପରେ ଯେଉଁମାନେ ସାବକ ସରକାରଙ୍କ ଅଧୀନ ତହସିଲଦାର ଥିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ 'ଜମିଦାର' ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରି ସେହିମାନଙ୍କୁ ଯେ ଯାହାର ଅସୁଲ ଇଲାକାର 'ମାଲିକ' କଲେ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କଠାରୁ ଜମିଦାରମାନେ ଯେଉଁ ଓଜଣା ଆଦାୟ କରିବେ, ତାହା ପାଇଁ ଜମିଦାର-ମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କନ୍ଦୋବସ୍ତ (Settlement) କରାଗଲା । ଉକ୍ତ ମଫସଲଜମାରୁ ଜମିଦାର ତାଙ୍କ ପାରିଶ୍ରମିକ ବା 'ମାଲିକାନା' ଶତକଡ଼ା ୫ ୩୫ ଠାରୁ ୫ ୫୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାଟି ରଖି ବାକି ଟଙ୍କା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କୁ ବର୍ଷକୁ ବର୍ଷ ଯାହା ଦେବେ ବୋଲି ସ୍ଥିର କରି କବୁଲିୟତ ଲେଖି ଦେଲେ ଉକ୍ତ ଦେୟର ନାମ 'ସଦରଜମା' ବା 'ମାଲଗୁଜାରି' ଅଟେ । କାଳକ୍ରମେ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଥରକୁଥର ରାଜସ୍ୱ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ(Revenue Settlement)କରି ଜମିଦାରର ଜମିମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରଜାଙ୍କଠାରୁ କେତେ ଓଜଣା ଆଦାୟ ହେବ, ତାହା ତଦନ୍ତ କରି ସେଥିରୁ ଜମିଦାରଙ୍କ ପ୍ରାପ୍ୟ ମାଲିକାନା କାଟି ବାକି ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କୁ ଦେୟ 'ସଦର ଜମା' ପ୍ରତିବର୍ଷ ଲାଟିନେ କିସ୍ତି ମୁତାବକ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ଠାରେ ଦାଖଲ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଜମିଦାରମାନଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରତି ସେଟଲମେଣ୍ଟ ଶେଷରେ କବୁଲିୟତ୍ ଲେଖାଇ ନେଉଅଛନ୍ତି । କବୁଲିଅତରେ ଯେଉଁ ଶରତ୍‌ମାନ ଥାଏ ତାହା ଜମିଦାର ପାଳନ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ଅଟନ୍ତି; ତାହା ପାଳନ ନ କଲେ ଜମିଦାରଙ୍କ ଠାରୁ ସରକାର ଉକ୍ତ ଜମିଦାରି ଛଡ଼ାଇ ନେବେ ।]

ସଦର ଥାନା—ବୈ. ବି—ଜିଲ୍ଲାର ରାଜଧାନୀ ବା ସଦରର ସଂଲଗ୍ନ
Sadara thānā ଅଞ୍ଚଳର ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା, ଅପରାଧପ୍ରତିରୋଧ ଆଦି ପାଇଁ
ସଦ୍‌ର ଥାନା ନିଯୁକ୍ତ ପୁଲିସ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ରହନ୍ତି—
ସଦ୍‌ର ଥାନା The Police station having jurisdic-
tion over the tract of country adjoining
the district headquarters.

ସଦର ଦର(ରୋ)ଜା—ବୈଦେ. ବି (ଅ. ସଦର ଓ ଦରୱାଜା)—
Sadara dara(ro)jā ଘରର ଦାଣ୍ଡ ପାଖରେ ଥିବାର ଦ୍ୱାର;
(ସଦର ଦୁଆର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଯେଉଁ ଦ୍ୱାର ବାଟେ ସଦରରୁ ବା
ସଦର ଦରଜା ଦାଣ୍ଡରୁ ଲୋକେ ଘର ଭିତରକୁ ଯାଆନ୍ତି—
ସଦ୍‌ର ଦରବାଜା The main door or entrance of a
house.

ସଦର ଦି(ଦେ)ବାନି ଅଦାଲତ—ବୈଦେ. ବି (ଅ. ସଦର+ଫା·
Sadara di(de)bāni adalata ଦେବାନି+ଅଦାଲତ)—
ସଦର ଦେଉଅନି ଅଦାଲତ } ଅନ୍ୟରୂପ— ଇଂରେଜମାନେ ପ୍ରଥମେ
ସଦର ଦେବାନି ଅଦାଲତ } ବଙ୍ଗ ବିହାର ଓଡ଼ିଶାର
ସଦପଦେଓୟାନି ଆଦାଲତ ରାଜସ୍ୱର ଇଜାରା (ଦେବାନି) ମୋଗଲ
ସଦ୍‌ର ଦିବାନି ଅଦାଲତ ବାଦସାହାଙ୍କଠାରୁ କେବା ସମୟରେ
କଲିକତାରେ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିବା ଦେବାନି ମକଦମାମାନଙ୍କ

ବିଗ୍ରହାର୍ଥେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଅଦାଲତ (ଯାହା କଲିକତା ହାଇକୋର୍ଟରେ ପରିଣତ ହେଲା)—The name of the former highest civil court in Bengal, Bihar and Orissa, which has now been replaced by the Calcutta High Court.

ସଦର ପିଠିକା - ଦେ. ବ (ଅ. ସଦର+ସଂ. ପୃଷ୍ଠିକା)—ତାଳପତ୍ର ଗାଣ୍ଡିବିଡ଼ାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବା ଉପରର ପତ୍ର—Sadara piṭhikā ସଦର ପିଠିକା The outermost leaf of a bundle of palm-leaf manuscript account book (which is the front cover of the book).

ସଦର ଫି(ଫେ)ରସ୍ତ—ବୈଦେ. ବ (ଅ. ସଦର ଓ ଫା. ଫିରସ୍ତ)—Sadara phi(phe)rasta କୌଣସି ଖାତାର ଆଦ୍ୟରେଥିବା ସଦରଫିରିସ୍ତି ସୂଚିପତ୍ର; ଖାତା ମଧ୍ୟରେ ଲେଖାଥିବା ବିଷୟର ସୂଚୀ-ସଦର ଫିରିସ୍ତ ପତ୍ର, ଯାହା ଖାତାର ଆଦ୍ୟରେ ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇଥାଏ—The index attached at the beginning to a book; the table of contents of a book attached to it.

ସଦର ବୋର୍ଡ୍(ଡ଼୍) - ବୈଦେ. ବ (ଅ. ସଦର ଓ ଇଂ. ବୋର୍ଡ୍)—Sadara bord(rd) ପ୍ରଦେଶର ରାଜଧାନୀରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ରାଜସ୍ୱ ସଦରବୋଡ଼ ସମ୍ପର୍କୀୟ ବିଷୟମାନଙ୍କର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ବିଚାରକ ସମିତି—ସଦରବୋର୍ଡ଼ The Board of Revenue in the capital of a Province. (ସଦର ବୋରଡ୍[ଡ଼୍]—ଗ୍ରାମ୍ୟ ରୂପ)

ସଦର ମପ(ଫ)ସଲ—ବୈଦେ. ବ (ଅ. ସଦର+ଅ. ମୁଫସ୍‌ସଲ; Sadara mapa(pha)sala ବିଷୟାର୍ଥକ ସଦର)—ସଦର ମଫସ୍ୱଲ ୧ । ଜିଲ୍ଲାର ରାଜଧାନୀ ଓ ମଫସଲ; ସହର ଓ ସଦର ମୁଫସ୍‌ସଲ ଦେଶ—1. The town and the country; the headquarters and the interior of a District. ୨ । ଲୁଗାର ବା ପୋଷାକର ବାହାର ପାଖ ଓ ଭିତର ପାଖ—2. The outside and inside of a garment or cloth.

ସଦର ମହକୁମା—ବୈଦେ. ବ (ଅ. ସଦର ଓ ଫା. ମହକୁମା)—Sadara mahakumā ୧ । ଜିଲ୍ଲାର ରାଜଧାନୀସ୍ଥ ରାଜକୀୟ ସଦର ମହକୁମା ବିଚାରାଳୟ ଓ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଆଦି ପରିଚାଳନା ସଦର ମୁହକମା ଅନୁଷ୍ଠାନମାନ—1. The offices and courts in the headquarters of a District. ୨ । ଜିଲ୍ଲାର ରାଜଧାନୀ—2. The headquarters of a District. ୩ । ସଦର ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍; ଯେଉଁ ସବ୍‌ଡିଭିଜନରେ ଜିଲ୍ଲାର ରାଜଧାନୀ ଅବସ୍ଥିତ—3. The Sudder Subdivision of a District; the Headquarters Subdivision of a District.

ସଦର ମାଲଗୁଜାର୍--ପ୍ରାଦେ.(ସମ୍ବଲପୁର) ବୈଦେ.ବ-ଲମ୍ବରଦାର୍(ଦେଖ) Sadara mālagujār Lambaradār (See) (ସଦର ମାଲଗୁଜାର୍‌ଦାର୍—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଦର ମାଲଗୁଜାରୀ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବ—ସଦର ଜମା (ଦେଖ) Sadara mālagujārī Sadara jamā (See)

ସଦର ଲୋକାଲ୍ ବୋର୍ଡ୍(ଡ଼୍) - ବୈଦେ.ବ—(ଅ. ସଦର ଓ ଇଂ Sadara lokāl bord (bord) ଲୋକାଲବୋର୍ଡ଼୍)—ଜିଲ୍ଲାର ସଦର ଲୋକାଲ ବୋର୍ଡ଼ ସଦର ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍ ଇଲାକାର ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନ ସଦର ଲୋକାଲ ବୋର୍ଡ଼ ବିଭାଗର ପରିଚାଳନାଧିକାରପ୍ରାପ୍ତ ସ୍ଥାନୀୟ ସମିତି—The Local Board at the head-quarters of a District. [ଡ଼-ସ୍ଥାନୀୟ ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଶାସନ (Local self-Government) ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ସହରମାନଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା, ରାସ୍ତା ଆଦିର କାର୍ଯ୍ୟ ବୁଝିବା ନିମନ୍ତେ ସରକାର 'ମିଉନିସିପାଲିଟି' (Municipality) ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛନ୍ତି ଓ ମଫସଲର ଉକ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟମାନ ବୁଝିବା ପାଇଁ ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ (District Board) ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଜିଲ୍ଲାର ମଫସଲର ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନ ବିଭାଗର ପରିଚାଳନ ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ୍ ବୋର୍ଡ଼୍ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ଥାଏ । ଗୋଟିଏ ଜିଲ୍ଲା ଏକାଧିକ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍‌ରେ ବିଭକ୍ତ । ଜିଲ୍ଲାବୋର୍ଡ଼ର ଅଧୀନତାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍‌ର ସ୍ୱାୟତ୍ତ ଶାସନ ସମ୍ପର୍କୀୟ ବିଷୟମାନଙ୍କ ପରିଚାଳନ ଭାର ଲୋକାଲ୍ ବୋର୍ଡ଼୍ (Local Board) ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ଜିଲ୍ଲାର ସଦର ସବ୍‌ଡିଭିଜନର ଭାରପ୍ରାପ୍ତ ଲୋକାଲ୍ ବୋର୍ଡ଼କୁ ସଦର ଲୋକାଲ୍‌ବୋର୍ଡ଼ ବୋଲାଯାଏ ।]

ସଦର ସବ୍‌ଡିଭି(ବି)ଜନ୍—ବୈଦେ. ବ—(ଅ. ସଦର୍ ଓ ଇଂ, Sadara sab-dibhi(bi)jan ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍) — ଜିଲ୍ଲାର ସଦର ସବଡିଭିଜନ, ସଦର ସବଡ଼ିଭିଜନ ରାଜଧାନୀ ଯେଉଁ ସବ୍‌ଡିଭିଜନର ଅନ୍ତର୍ଗତ—The Sub-division of a District which is directly administered by the authorities stationed at the head-quarters of the District.

ସଦର ସବ୍‌ରେଜ(ଜେ)ଷ୍ଟ୍ରି ଅଫିସ୍ (କଚିରି)—ବୈଦେ.ବ (ଅ. ସଦର; Sadara sab-reji(je)shṭari aphis (kachiri) ଇଂ.ରେଜିଷ୍ଟ୍ରୀ ସଦର ସବରେଜିଷ୍ଟାରୀ ଅଫିସ +ଇଂ. ଅଫିସ୍; ଫା. କଚହରୀ)—ସଦର ସବରେଜିଷ୍ଟ୍ରି ଅଫିସ ଜିଲ୍ଲାର ରାଜଧାନୀରେ ସ୍ଥାପିତ ଯେଉଁ ସଦର ସବ୍‌ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ ଅଫିସ୍ / ସଦର ରେଜ(ଜେ)ଷ୍ଟ୍ରର ଆଫିସ } ଅନ୍ୟରୂପ କଚିରିରେ ଦଲିଲ-ପତ୍ର ରେଜିଷ୍ଟ୍ରର କରାଯାଏ—Sadar Subregistration Office.

ସଦର ସବ୍‌ରେଜିଷ୍ଟ୍ର(ଷ୍ଟ, ଷ୍ଟ୍ରା)ର୍—ବୈଦେ. ବ (ଅ. ସଦର ଓ ଇଂ. Sadra sab- rejishṭra(shṭa, shṭrā)r ସବ୍‌ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାର୍) ସଦର ସବରେଜିଷ୍ଟାର —ଜିଲ୍ଲାର ରାଜଧାନୀରେ ଯେଉଁ କର୍ମଚାରୀ ସଦର ସବରଜିଷ୍ଟାର ବିଚାରାଧୀନ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରର କରନ୍ତି—The Subregistrar of deeds stationed at the headquarters of a District; the District Sabregistrar. [ଦ—ଜିଲ୍ଲାର ରାଜଧାନୀରେ ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚ ଖାଦ୍ୟାର କର୍ମଚାରୀ ଜିଲ୍ଲାର ସମସ୍ତ ସବ୍-

ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାର ଅଫିସର କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ଓ ସବ୍ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାର୍‌ମାନଙ୍କ ଆଦେଶ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅପିଲ୍ ବୁଝିବା କାମନ୍ତେ ନିଯୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ତାକୁ ଜିଲ୍ଲା ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାର୍ (District Registrar) ବୋଲାଯାଏ ।]

ସଦର୍ ସବ୍‌ରେଜିଷ୍ଟ୍ରୀ—ବୈଦେ. ବି (ଅ ସଦର ଓ ଇଂ. Sadara sabrejistri ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ୍)—ଜିଲ୍ଲାର ସଦର (ସଦରସବ୍‌ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଥାନାରେ ଥିବା ଦଲିଲମାନ ସଦରସବରେଜିଷ୍ଟ୍ରି ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାର କରିବା କଚେରି—The Registration office at the headquarters a district.
सदरसबरेजिष्टरी

ସଦର ସର୍(ର)ବରାକାର—ଦେ. ବି (ପ୍ରାଚୀନ) —ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ଗ୍ରାମରୁ Sadara sar(ra)barākāra ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ କରୁଥିବା ସଦରତହସିଲଦାର ମଫସଲର ସରବରାକାରମାନଙ୍କଠାରୁ ରାଜସ୍ୱ **सदरतहसिलदार** ଆଦାୟ କରି କିଛାଦାରମାନଙ୍କ ନିକଟରେ (ସଦର ସର୍‌ବରାକାର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଦାଖଲ କରୁଥିବା ରାଜସ୍ୱ କର୍ମଚାରୀ—The Revenue Officer who used to collect the sums realised by Moffassal Sarbarakars and remit it to the Sadar Treasury.

ସଦର ସିରସ୍ତା—ବୈଦେ. ବି (ଅ. ସଦର ଓ ଫା. ସେରସ୍ତା)—Sadara sirastā ଜମିଦାରଙ୍କ ସଦର କଚେରିର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ସଦରସେରେସ୍ତା **सदरसिरस्ता** ଓ ହିସାବପତ୍ର—The office and accounts kept at the headquarters of a Zamindar.

ସଦର ହାକିମ—ବୈଦେ.ବି—ରାଜଧାନୀର ସଦର ଅଫିସରେ ନିଯୁକ୍ତ ସର୍ବ- Sadara hākima ପ୍ରଧାନ ହାକିମ—The Officer of ସଦରହାକିମ **सदरहाकिम** Head of any department stationed at the headquarters or the capital.

ସଦରି—ଦେ. ବିଣ—ସଦର ବା ରାଜଧାନୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating Sadari to the headquarters.
(ସଦରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ସଦରିଆ **सदरिया**

ସଦରି କୋରୁଆ—ଦେ. ବି—ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଯାଶପୁରର କୋରୁଆ Sadari koruā ଜାତିର କଥିତ ଛତିଶିଗଢ଼ ଓ ଲରିଆ ଭାଷାର ରୂପାନ୍ତର—A form of Chhatisigarḍi or Loriā language spoken by Koruās in Jāspur in C. P.

ସଦରି କୋଲ(ଲା)—ଦେ.ବି—ବାମଣ୍ଡାର କୋଲ୍ଲ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କ କଥିତ Sadari kola(hla) ମଗାହି ଭାଷାର ରୂପାନ୍ତର—A form of Eastern Magāhi dialect spoken by the Kolhas in the Bamra State of the Eastern States Agency.

ସଦର୍ଜନ—ସଂ. ବି—(କର୍ମଧା ସତ୍+ଅର୍ଜନ)—ସଦୁପାୟ ଦ୍ୱାରା Sadarjana ଧନାର୍ଜନ—Honest acquisition or earning.

ସଦର୍ଜିତ—ସଂ. ବିଣ—(ସତ୍+ଅର୍ଜିତ)—ସଦୁପାୟ ଦ୍ୱାରା ଅର୍ଜିତ— Sadarjita Honestly acquired or earned.

ସଦର୍ପ—ସଂ. ବିଣ—(ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି ସ=ସହିତ+ଦର୍ପ)— Sadarpa ଅହଙ୍କାର ଯୁକ୍ତ—Arrogant; full of pride.

ସଦର୍ପରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ସଂ. ସଦର୍ପଂ)—ଦର୍ପ ସହକାରେ— Sadarpare Arrogantly; with pride.
(ସଦର୍ପେ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ସଦର୍ପେ **सदर्पमे**

ସଦଳ—ସଂ.ବିଣ—(ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି ସ=ସହିତ+ଦଳ)—୧। ପତ୍ରଯୁକ୍ତ Sadala —1. With leaves attached to it.
୨। ପାଖୁଡ଼ାଯୁକ୍ତ—2. With petals attached.
୩। ଆପଣାର ଗୋଷ୍ଠୀ ସହିତ—3. Accompanied with one's party or retinue.

ସଦଳବଳ—ସଂ. ବିଣ—(ସ=ସହିତ+ଦଳବଳ—ଆପଣାର ଦଳ- Sadalabala ବଳ ସହିତ—Accompanied with one's party and retinue.

ସଦଳସ—ଦେ. ବି—(ସଂ. ସଦ୍ରସ)—ଧୂଣା— Sadalasa Resin.
ଧୂନା **धूपधूना**

ସଦଶିଷ୍ୟ—ଦେ. ବି—(ପ୍ରାଚୀନ ପଦ୍ୟ)—(ସଂ. ସତ୍+ଶିଷ୍ୟ)— Sadaśishya ସୁଶିଷ୍ୟ—Honest disciple. [ଉ— ସଂଶିଷ୍ୟ **सदशिष्य** ସତଗୁରୁ ମିଳିଲେ ଯେ ସଦଶିଷ୍ୟ ପାଇ —ପ୍ରାଚୀ. ଶ୍ରୀ ଗୁରୁବଚ୍ଚ ଗୀତା ।]

ସଦସଜ୍‌ଜ୍ଞାନ—ସଂ. ବି—ସଦସତ୍ ବିବେକ (ଦେଖ)— Sadasaj-jñāna Sadasat-bibeka (See)
(ସଦସଜ୍ଜ୍ଞ—ବିଣ) (ସଦସଦ୍‌ଜ୍ଞାନ—ଦେ. ରୂପ)

ସଦସତ—ସଂ. ବିଣ (ବିପରୀତ ସଦତରେ; ସତ୍+ଅସତ୍)—୧। ସତ୍ Sadasat ଓ ଅସତ୍; ଭଲ ଓ ମନ—1. Good and bad.
ସତଅସତ **सदसत**
୨। (ବେଦାନ୍ତ) ସ୍ଥୂଳ ଓ ସୂକ୍ଷ୍ମ (ବସ୍ତୁ) —2. (Vedānta) Material and etherial. [ଉ—ଯେଣୁ ଏ ସଦସତ୍ ରୂପ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବର୍ତ୍ତିତ । —ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ] ବି—ଭଲ କଥା ଓ ମନକଥା—Good and bad things; thingsgood and bad.

ସଦସଦ୍ ବିଚାର—ସଂ. ବି (ସଦସତ୍+ବିଚାର; ସଷ୍ଠୀ)—ଉତ୍ତମ ଓ ମନ Sadasad-bichāra ବିଷୟର ବିଚାର; କିଏ ଉତ୍ତମ କିଏ ମନ (ସଦସଦ୍ ବିଚାରକ—ବିଣ) ଏଥିର ବିଚାର—Discrimination between good and evil.

ସଦସଦ୍ ବିବେକ—ସଂ. ବି. (ସଦସତ୍+ବିବେକ)—ସଦସତ୍ ଜ୍ଞାନ; Sadasad-bibeka ଭଲ ଭଲ ବିଏ ମନ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଜ୍ଞାନ— (ସଦସଦ୍ ବିବେକୀ—ବିଣ. ପୁଂ) Knowledge about or discrimination between good and evil; power of discrimination between good and evil.

ସଦସଦ୍ ବିବେଚନା—ସଂ. ବି (ସଦସତ୍+ବିବେଚନା)—ସଦସତ୍ Sadasad-bibechana ବିବେକ; ଉତ୍ତମ ଓ ମନ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ (ସଦସଦ୍ ବିବେଚକ—ବିଣ. ପୁଂ) ସମ୍ବନ୍ଧେ ଚିନ୍ତନ ବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ— Ascertaining what is good and what is evil; discriminating the good from the evil.

ସଦସ୍—ସଂ. ବି—୧ । ସଦଃ (ଦେଖ)—1. Sadaḥ (See) Sadas ୨ । ସଭା—2. Assembly.

ସଦସ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ସଦସ୍=ସଭା+ଷ୍ୟଞ୍ଚାର୍ଥେ. ଯ)—୧ । ସଭା Sadasya ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to an assembly. ୨ । ସାମାଜିକ—2. Social. ସଂ.ବି ପୁଂ (ସଦସ୍+ଷ୍ୟ ବା କୁଶଳ ଅର୍ଥରେ. ଯ)—୧ । ସଭାସଦ୍; ସଭାର ସଭ୍ୟ— 1. Member of an assembly or association. ୨ । ଯଜ୍ଞାଦି ସ୍ଥଳରେ ବିଧିଦର୍ଶୀ ବ୍ୟକ୍ତି, ଯଜ୍ଞ-ସ୍ଥଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଯଜ୍ଞାଦି ଅନୁଷ୍ଠାନ କରୁ ଥିବା ପୁରୋହିତମାନଙ୍କର ଭ୍ରମାଦି ସଂଶୋଧନ କରନ୍ତି— 2. A person whose duty is to point out the mistakes, if any, committed by per- (ସଦସ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) sons performing Vedic sacrifices.

[ଦ୍ର—ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯଜ୍ଞାନୁଷ୍ଠାନରେ ଯେତେଗୁଡ଼ିଏ ପୁରୋହିତ ବା ଯାଜକ ନିଯୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି, ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ସଦସ୍ୟ ଏକଜଣ; ଏହାଙ୍କ ନାମାନ୍ତର 'ପ୍ରଶ୍ନବକ୍ତା' ।'କର୍ତ୍ତା' ହୋମାଦି କରନ୍ତେ, ପୁରୋହିତ ବା 'ଋତ୍ୱିକ୍' ତାଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରାଦି ବତାଇ ଦେଉଥିବେ ଓ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିବେ; ଅନ୍ୟ ଜଣେ 'ବ୍ୟକ୍ତି' ସ୍ତୁତ୍ୟାଗୃହ ବା 'ଉନ୍ନଧାରକ' ପୋଥି ଧରି ପୁରୋହିତଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିବେ । ଅନ୍ୟ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରଶ୍ନବକ୍ତା ବା 'ସଦସ୍ୟ' ଦେଖୁ-ଥିବେ ଯେ, ବେଦୋକ୍ତ ବିଧି କେଉଁଠାରେ ନ୍ୟୁନାତିରିକ୍ତ ହେଲା, କେଉଁଠାରେ ଋତ୍ୱିକ୍ ଓ ଉନ୍ନଧାରକ କିଅଣ ଭୁଲ ଗଲେ ।] ଦେ. ବି—ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ବଂଶୋପାଧି ବିଶେଷ— A family-title of Brāhmaṇas. [ଦ୍ର— ଫଳତଃ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ଯେଉଁମାନଙ୍କ କୌଣସି ପୂର୍ବ-ପୁରୁଷ ପୂର୍ବେ ଯଜ୍ଞରେ 'ସଦସ୍ୟ' ରୂପେ ବରିତ ହୋଇ ସେହି ଉପାଧି ପାଇଥିଲେ, ତାଙ୍କର ବଂଶଧରମାନେ ସେହି ସଦସ୍ୟ ଉପାଧି ଅପଣା ନାମ ସଙ୍ଗେ ଅଦ୍ୟାବଧି ରଖିଅଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ଦୁଃଖର କଥା, ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକଙ୍କ ପକ୍ଷରେ 'ସଦସ୍ୟ'ର ଅର୍ଥ ଜାଣିବା ଅତି ଦୁରୂହବ୍ୟାପାର ହୋଇଅଛି ।]

ସଦା—ସଂ. ଅ—(ସର୍ବ+କାଳାର୍ଥେ. ଦା)—୧ । ସର୍ବଦା;ସବୁବେଳେ— Sadā 1. Always. ୨ । ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ରୂପେ—2. Conti- (ସଦାଇ—ଅନ୍ୟରୂପ) nually. ୩ । ଚିରକାଳ ସକାଶେ— ସଦା सदा 3. Perpetually; in perpetuity. ଦେ. ବି—୧ । (ପୁଂ) ସଦାନନ୍ଦ ଓ ସଦାଶିବର ଅନାଦରାର୍ଥକ ଡାକ ନାମ 1. Name for calling Sadānanda and Sadāśiba in familiarity. ୨ । ସଧା (ଦେଖ)—2. Sadhā (See) ପ୍ରାଦେ. (ଲିଖିତ) ବିଣ—ଶାଦା—White.

ସଦା କାଳ—ଦେ. ବି—୧ । ସବୁ ସମୟ—1. All time. ୨ । Sadā kāla ଚିରକାଳ—2. Perpetuity. ଦେ. କ. (ସଦାକାଳେ—ଅନ୍ୟ ରୂ. ବିଣ. ରୂପ) ବିଣ—୧ । ଚିରୟୁଗ; ସର୍ବଦା ସଦାକାଳ हमेशा —1. Always. ୨ । ଚିରକାଳ—ପାଇଁ 2. Perpetually.

ସଦା ଗତି—ସଂ. ବିଣ (ସଦା=ସର୍ବଦା+ଗତି ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)— Sadā gati ସର୍ବଦା ଗତିଶୀଳ—Perpetually moving; ସଦାଗତି सदागति always moving. ସଂ. ବି—୧ । ବାୟୁ; ପବନ—1. Air. ୨ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—2. Sun. ୩ । ଆତ୍ମା— 3. The soul; the spirit. ୪ । (ଅବ୍ୟୟୀଭାବ) ମୁକ୍ତି— 4. Freedom. ୫ । ମୋକ୍ଷ—5. Final beatitude. ୬ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ପରମେଶ୍ୱର—6. God. ଦେ. ବି— ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଗମନ—Continual motion. [ଉ— ବଚନ କୋକିଳ ସଦାଗତି ମେକ ହୋଇ । ଭଗ-ବଦ୍ଦେବୋପଶିବଳାସ ।] ଦେ. ବିଣ—ମୁକ୍ତି ବହନକାରୀ— Carrying or causing liberation or final beatitude. [ଉ—ବିହେ ଅଗତି, ବିହେ ସହିଁରେ ସଦାଗତି । ଭଗ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।]

ସଦାଗର—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ସୌଦାଗର୍)—ବଣିକ; ସଉଦାଗର— Sadāgara Trader; merchant. ସଦାଗର सौदागर

ସଦାଗରି—ବୈ ଦେ. ବି (ଫା. ସୌଦାଗରୀ)—ସଉଦାଗର; ବାଣିଜ୍ୟ; Sadāgari ବେପାର—Business of a merchant; ସଦାଗରି सौदागरी trade; commerce. ବୈଦେ. ବିଣ—ବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to trade.

ସଦାଚରଣ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ସତ୍+ଆଚରଣ)—୧ । ସାଧୁ Sadācharaṇa ବ୍ୟବହାର; ଉତ୍ତମ ଚାଲିଚଳନ—1. Good (ଅସଦାଚରଣ—ବିପରୀତ) conduct. ୨ । ଶାନ୍ତ ଓ ଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟବହାର—2. Gentle conduct; good behaviour.

ସଦାଚରଣ ଜାମିନ୍(ନି)—ଦେ. ବି (ସଂ. ସଦାଚରଣ+ଫା. ଜାମିନ୍) Sadācharaṇa jāmin(ni) (ଚରିତ୍ର)—ଚରିତ୍ରଗତରେ ଜାମିନ। ସଦାଚରଣ ଜାମିନ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟାଚାର ନ କରି ଶାନ୍ତ ଓ ଶିଷ୍ଟ ଭାବରେ ସଦାଚରଣ ଜାମିନ ଚଳିବା ପାଇଁ ଦୁଷ୍ଟ ଓ ଅପରାଧୀ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ

ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଯେଉଁ ଜାମିନ୍ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି—Bail or security taken by a magistrate from a wicked person to be of good behaviour.

ସଦାଚରଣ ମୁ(ମୋ)ଚ୍ଛଳିକା—ଦେ.ବ (କର୍ମଧା; ସ. ଦୋଚରଣ + ଫା. Sadāchara na mu(mo)chālikā ମୁଚଲ୍‌କା)—ଦୁଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ସଦାଚରଣ ମୁଚଲିକା ବା ଅପରାଧୀ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଦୁଷ୍ଟାମି **ସଦାଚରଣ ମୁଚ୍ଛଳିକା** କରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କୁ ଜଣେ ଯେଉଁ ଏକରାରନାମା ଲେଖି ଦିଏ—An agreement or recognisance bond executed by a wicked person before a magistrate to be of good behaviour in future.

ସଦାଚାର—ସ. ବି (କର୍ମଧା. ସତ୍=ସାଧୁ + ଆଚାର)—୧ । ସାଧୁ ବ୍ୟବହାର—1. Good conduct. ୨ । (ଅସଦାଚାର—ବିପରୀତ) ଶାସ୍ତ୍ରବିହିତ ବିଧି ବା ରୀତି—2. Approved usage. ୩ । ଶାସ୍ତ୍ରବିହିତ ଆଚାର—3. Conduct approved or enjoined by the scriptures. ୪ । ଧର୍ମାନୁମୋଦିତ ଆଚରଣ—4. Virtuous course of action. ୫ । ସାଧୁ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଆଚରଣ—5. The conduct or course of action of good and great men. [ଦ୍ର—ମନୁସଂହିତାରେ ଅଛି ଯେ, ସରସ୍ୱତୀ ଓ ଦୃଶଦ୍‌ବତୀ ନାମକ ଦେବନଦୀଦ୍ୱୟର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଦେବନିର୍ମିତ ଦେଶକୁ 'ବ୍ରହ୍ମାବର୍ତ୍ତ' ବୋଲାଯାଏ; ସେହି ଦେଶରେ ଭଲ ଭଲ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କର ପାରମ୍ପର୍ଯ୍ୟକ୍ରମାଗତ ଆଚାରକୁ 'ସଦାଚାର' ବୋଲାଯାଏ । ସତ୍ ଅର୍ଥାତ୍ ସାଧୁବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଆଚରଣକୁ ସଦାଚାର ବୋଲାଯାଏ । "ମହାଜନୋ ଯେନ ଗତଃ ସ ପନ୍ଥାଃ"; ମହାଜନମାନେ ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟମାନ କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି, ସେହି ଅନୁସାରେ କରାଯିବା ଆଚରଣକୁ ସଦାଚାର କହନ୍ତି । ଅଗ୍ନି, ପୁରାଣ ଓ ସଂହିତାରେ ରାଜାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସଦାଚାର, ଗୃହସ୍ଥର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସଦାଚାର ଆଦି ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି । ଯଥା—ବେଦାଧ୍ୟୟନ, ହୋମ, ପୂଜା, ଶ୍ରାଦ୍ଧ, ବୈଶ୍ୱଦେବ, ବଳିଦାନ, ସ୍ନାନ, ଦନ୍ତଧାବନ, ଶାଳଦୟା ଦୁର୍ଗାପୂଜା, ପୃଥ୍ୱୀଭିଷେକ, ଶ୍ରୀପଞ୍ଚମୀ ପୂଜା, ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ଧନରେ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀତ୍ୱ, ନିତ୍ୟକର୍ମ, ବ୍ରତ, ପର୍ବ, ଦଶବିଧ ସଂସ୍କାର, ଶୌଚାଶୌଚ, ଖାଦ୍ୟାଖାଦ୍ୟ, ସ୍ପୃଶ୍ୟାସ୍ପୃଶ୍ୟ, ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟିକ୍ରିୟା, ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମଧର୍ମ, କର୍ତ୍ତବ୍ୟାକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଇତ୍ୟାଦି । ମନୁସଂହିତା, ବାଳକାପୁରାଣ—୮୬, ୮୧ ଅଧ୍ୟାୟ, ବାମନପୁରାଣ ୧୪ଶ ଅଧ୍ୟାୟ, ପଦ୍ମପୁରାଣ ସ୍ୱର୍ଗଖଣ୍ଡ, ବିଷ୍ଣୁପୁରାଣର ୧୧୫ ଅଧ୍ୟାୟ, ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ପୁରାଣର ସଦାଚାର ନାମକ ଅଧ୍ୟାୟରେ ସଦାଚାର ବିଶେଷରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ।]

ସଦାଚାର ନିରତ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (୭ମୀ ତତ୍)—ଯେ ସର୍ବଦା ସଦାଚାରରେ ରତ ହୋଇଥାଏ—Pursuing a virtuous course of action.

ସଦାଚାର ରତ; ସଦାଚାର ନିଷ୍ଠ, ସଦାଚାର ପରାୟଣ, ସଦାଚାର ଶୀଳ } ଅନ୍ୟରୂପ

ସଦାଚାର ରତା, ସଦାଚାର ରତତା, ସଦାଚାର-ନିଷ୍ଠା, ସଦାଚାର ପରାୟଣା, ସଦାଚାର ଶୀଳା } ସ୍ତ୍ରୀ

ସଦାଚାର ନିଷ୍ଠା—ସ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଦାଚାରନିଷ୍ଠ + ଆ)—ସଦାଚାର-Sadāchāra nishṭhā ନିଷ୍ଠର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—The feminine form of Sadāchāra nishṭha ସଂ ବି (ସଦାଚାର + ନିଷ୍ଠା; ୭ମୀ ତତ୍)—ସଦାଚାର ପ୍ରତି ଅତ୍ୟାସକ୍ତି—Reverence or respect for approved course of conduct.

ସଦାଚାର ବାନ୍—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଦାଚାର + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବତ୍; Sadāchāra bān ୧ମା. ୧ବ)—ସଦାଚାରୀ (ଦେଖ) (ସଦାଚାରବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Sadāchārī (See)

ସଦାଚାର ବିଗର୍ହିତ—ସଂ. ବିଣ (୩ୟା ତତ୍)—ସଦାଚାରର ପ୍ରତିକୂଳ Sadāchāra bigarhita (କାର୍ଯ୍ୟ)—Opposed to (ସଦାଚାର ବିରୁଦ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ) approved usage.

ସଦାଚାର ବିହିତ—ସଂ. ବିଣ (୩ୟା ତତ୍)—ସଦାଚାର ଅନୁସାରେ Sadāchāra bihita କୃତ—Conformable to approved usage or conduct. (ସଦାଚାର ସଙ୍ଗତ, ସଦାଚାର ସମ୍ମତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଦାଚାର ବିହୀନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୩ୟା ତତ୍)—ଯେ ସଦାଚାର Sadāchāra bihīna ଚାଳନ କରେ ନାହିଁ—Devoid of (ସଦାଚାର ବିହୀନତା—ବି) virtuous actions. (ସଦାଚାର ରହିତ, ସଦାଚାର ହୀନ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ସଦାଚାର ବିହୀନା, ସଦାଚାର ରହିତା, ସଦାଚାର ହୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଦାଚାର ଭ୍ରଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୫ମୀ ତତ୍)—ସଦାଚାରରୁ ସ୍ଖଳିତ; Sadāchāra bhrashṭa ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସଦାଚରଣ ତ୍ୟାଗ (ସଦାଚାର ଭ୍ରଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) କରିଅଛି—One who has deviated from virtuous line of conduct.

ସଦାଚାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଦାଚାର + ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. Sadāchārī ୧ବ)—ଯେ ସଦାଚାର ବା ସାଧୁ ଆଚରଣ କରେ— (ସଦାଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Practising or following a virtuous course of action.

ସଦା ଜୟ(ୟେ)—ଗ୍ରା. ବିଣ—ସର୍ବଦା ଜୟଯୁକ୍ତ—Always vic-Sadā jae(ye) torious. ତଦ୍ ବି ଓ ଅ,—ସର୍ବଦା ଜୟ—ସଦା ଜୟ ସଦା ଜୟ Constant victory. [ଦ୍ର—କେତେକ ପ୍ରାଚୀନ ପୋଥିର ଅନ୍ତରେ ଲେଖକମାନେ ଶୁଭକାମନା କରି ଏ ବାକ୍ୟ ଲେଖିଥିବା ଦେଖାଯାଏ ।]

ସଦା ଜୟ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ କବି ବିଶେଷ—Sadā jaya The name of an ancient Oriya ସଦା ଜୟ ସଦା ଜୟ poet. [ଦ୍ର—ଏହି କବି ସାରଳା ସ୍ତୁତି, ମଙ୍ଗଳା ସ୍ତୁତି ଓ ବିମଳାସ୍ତୁତି ଲେଖିଥିଲେ—ତାରିଣୀ. ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ।]

ସଦାତନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଦା + ଘଟିବା ବା ହେବା ଅର୍ଥରେ ତନ)—
Sadātana ୧ । ଚିରସ୍ଥାୟୀ; ନିତ୍ୟ; ସନାତନ—1. Perma-
(ସଦାତନା—ସ୍ତ୍ରୀ) nent; perpetual; eternal. ୨ । ଅବି-
ଶ୍ରାନ୍ତ—2. Continual; incessant. ସଂ. ବି—
ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଏକ ନାମ—An epithet of Bishṇu.

ସଦା ତୋୟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଦାତୋୟ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—୧ । ରାସ୍ନା
Sadā toyā (ଦେଖ)—1. Rāsnā (See). ୨ । ସଦା
ନୀରା (ଦେଖ)—2. Sadā nīrā (See)

ସଦାତ୍ମା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସତ୍ ଅର୍ଥେ ଅସ୍ତି = ଅସ୍ମି
Sadātmā ଯାହାର; ୧ମା. ୧ବ)—ସାଧୁ; ସଦନ୍ତଃକରଣ—
Having a good or noble heart.

ସଦା ଦାନ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ସଦା = ସର୍ବଦା + ଦାନ = ମଦଦାର
Sadā dāna ବହେ ଯାହାଠାରୁ)—୧ । ମତ୍ତହସ୍ତୀ—1. An
infuriated elephant; an elephant in
his ruts. ୨ । ଐରାବତ ହସ୍ତୀ—2. Indra's
elephant. ୩ । ଗଣେଶ—3. The elephant-
headed son of Śiba. ୪ (ଅବ୍ୟୟୀଭାବ; ସଦା +
ଦାନ) ସଦାବ୍ରତ; ଖଇରାତ—4. Charity; dis-
tribution of alms.

ସଦା ଦିନ(ନେ)—କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ସବୁଦିନେ—1. Every
Sadā dina(ne) day. ୨ । ସବୁ ସମୟରେ—2. Al-
ways. [ଉ—ଭକ୍ତ ମୋ ଜୀବନ ଭକ୍ତ ଠାକୁର,
ସବରୋଜ ଭକ୍ତ ହୃଦୟେ ସଦା ଦିନେ ଘର—ପ୍ରାଚୀ. ପରଚେଗୀତା]

ସଦାନନ୍ଦ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଦା = ସର୍ବଦା + ଆନନ୍ଦ ଯାହାର;
Sadānanda ବହୁବ୍ରୀହି)—ନିତ୍ୟ ହର୍ଷଯୁକ୍ତ—Always
(ସଦାନନ୍ଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) merry; perpetually joyful. ସଂ.
ବି—୧ । ବିଷ୍ଣୁ—1. Lord Bishṇu. ୨ । ଶିବ;
ମହାଦେବ—2. Lord Śiba. ୩ । ବ୍ରହ୍ମ; ପରମାତ୍ମା
—3. The Divine Soul pervading the
ସଦାନନ୍ଦ Universe. କ୍ରି. ବି. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
ସଦାନନ୍ଦ A name of males.

ସଦାନନ୍ଦ କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବ୍ରହ୍ମା—କ୍ରି. ବି (ନାମ)—୧୮ଶ ଶତାବ୍ଦୀର
Sadānanda kabisūrjya brahmā ଶେଷ ଭାଗର ଗଡ-
ଜାତ ନୂଆଗଡ଼ର ଜନୈକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୈଷ୍ଣବ କବି—
A Brahmaṇa and Baishṇaba poet of
Nayāgarda state of 18th century A. D.
[ଉ—ଏ 'ନାମଚିନ୍ତାମଣି', 'ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ' ଓ
'ପ୍ରେମଲହରୀ' ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଣେତା—ଜଗବନ୍ଧୁ. ପ୍ରାଚୀନ
ଉ ଳ ।]

ସଦାନନ୍ଦ ସଉଦାଗର—କ୍ରି. ବି. (ନାମ)—ସତ୍ୟପୀର ପାଲାରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ
Sadānanda saudāgara ସଉଦାଗରର ବା ବଣିକ୍ ପୁଷ୍କର
(ସଦାନନ୍ଦ ସୌଦାଗର—ଅନ୍ୟରୂପ) ନାମ—Name of a
ସଦାନନ୍ଦ ସୌଦାଗର trader mentioned in one of
ସଦାନନ୍ଦ ସୌଦାଗର the 'Satya Pīra Pālā' songs.

ସଦାନନ୍ଦ ହୃଦୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସଦାନନ୍ଦ ଅଟେ ହୃଦୟ
Sadānanda hṛudaya ଯାହାର)—ସର୍ବଦା ଆନନ୍ଦମୟ;
(ସଦାନନ୍ଦ ହୃଦୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସବୁବେଳେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଚିତ୍ତ—Always
joyful; always merry.

ସଦାନର୍ତ୍ତ—ସଂ. ବି (ସଦା = ସବୁବେଳେ + ନର୍ତ୍ତ = ନର୍ତ୍ତକ)—
Sadānartta ଖଞ୍ଜନପକ୍ଷୀ; ଜଳଜପାଣ୍ଡ ଚଢ଼େଇ—The
blue wagtail (bird) ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସର୍ବଦା
(ସଦାନର୍ତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ନୃତ୍ୟକାରୀ—Constantly dancing.

ସଦାନୀରା—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ସଦା = ସର୍ବଦା + ନୀର = ଜଳ
Sadānīrā ଯହିଁରେ)—ବଙ୍ଗ ଦେଶର କରତୋୟା ନଦୀ;
(ସଦାନୀରବହା—ଅନ୍ୟରୂପ) କରତୋୟା (ଦେଖ)—
Karatoyā. (See) [ଉ—ପୁରାଣ ମତରେ ସବୁ ନଦୀ
ଶ୍ରାବଣ ମାସରେ ରଜସ୍ୱଳା ହୁଅନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଏ ନଦୀ ରଜସ୍ୱଳା
ହୁଏ ନାହିଁ ।]

ସଦାନୁଗତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ସର୍ବଦା ଅନୁଗତ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Sadānugata Always subservient (person).
(ସଦାନୁଗତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ସଦାନୁଗତ୍ୟ—ବି)

ସଦାପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ସଦା = ସବୁ ଋତୁରେ ପୁଷ୍ପ ଫୁଟେ
Sadāpushpa ଯାହାର; ସର୍ବଦା ପୁଷ୍ପଯୁକ୍ତ)—୧ । ନାରିକେଳ
ବୃକ୍ଷ; ନଡ଼ିଆଗଛ—1. Cocoanut tree. ୨ । ଧଳା
ଅର୍କ ଗଛ—2. The white variety of
Calotropis Gigantea plant. ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—
(ସଦାପୁଷ୍ପା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସର୍ବଦା ପୁଷ୍ପଯୁକ୍ତ (ବୃକ୍ଷଲତାଦି); ସବୁ ଋତୁରେ
ଯହିଁର ଫୁଲ ଫୁଟେ—Flowering in all the
seasons of the year.

ସଦାପୁଷ୍ପୀ—ସଂ. ବି (ସଦା ପୁଷ୍ପ + ଡୀ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ରକ୍ତାର୍କ
Sadāpushpī ବୃକ୍ଷ; ଲାଲ ଅରଖ ଗଛ (ଋତୁମାଳା)—
The red variety of Calotropis Gigantea
plant.

ସଦାପ୍ରଭୁ—କ୍ରି. ବି (ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଧର୍ମପ୍ରଚାରକମାନଙ୍କ ବାଇବଲ୍
Sadāprabhu ଅନୁବାଦ ଆଦିରେ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦ)—
ସଦାପ୍ରଭୁ ସଦାପ୍ରଭୁ ପରମେଶ୍ୱର; ସନାତନ ପ୍ରଭୁ—The
Eternal God.

ସଦା ପ୍ରସୂନ—ସଂ, ବିଣ (ବୈଦ୍ୟକୀ)—(ବହୁବ୍ରୀହି, ସଦା = ସର୍ବଦା +
Sadā prasūna ପ୍ରସୂନ = ପୁଷ୍ପ ଯାହାର)—ସର୍ବଦା ପୁଷ୍ପଯୁକ୍ତ
(ସଦାପ୍ରସୂନା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ବୃକ୍ଷ)—Always flowering. ସଂ. ବି—
୧ । ରୋହିତକ ବୃକ୍ଷ; ସ୍ୱାଆମ ଗଛ—1. A timber
tree; Indian redwood. ୨ । ଅର୍କ ଗଛ—
2. Calotropis Gigantea. ୩ । ଚିନ ଫୁଲ (ଚିନ
ଚମ୍ପକ)—3. A flowering shrub; Jasminum
Multiflorum.

ସଦାଫଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସଦା=ସବୁ ଋତୁରେ ଫଳ ହୁଏ ଯାହାର)—ସବୁ ଋତୁରେ ଫଳ ଧରିବା (ସଦାଫଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ବୃକ୍ଷ)—(Tree) Bearing fruit in all seasons. ସଂ. ବ—୧ । ନାରିକେଳ; ନଡ଼ିଆ (ମେଓରା)—1. Cocoanut. ୨ । ଡୁଡ଼ୁମ୍ବର (ମେଦରା) —2. Fig. ୩ । ବିଲ୍ୱ; ବେଲ (ଜଟାଧରା)— 3. Marmalos fruit and tree.

ସଦାଫଳା—ସଂ. ବ (ସଦାଫଳ+ଆ)—୧ । ହିଂସ୍ରପୁଷ୍ପ; ଏକ ପ୍ରକାର ବାଇଗଣ, ନାଇତର ବାଇଗଣ—ଅନ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ନାମ—1. A variety of brinjal; Solanum Melonga—variety Esculents, [ଏହି ବାଇଗଣ ଲମ୍ବା, ବଙ୍କା ସଲା ବେଗୁନ, କୁଳୀ ବେଗୁନ ଓ ଗୋଲ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ । ଏ ବାଇଗଣଗଛ ଦଁକୋ ବେଗୁନ, ଶିଂ ବାବେଗୁନ ସବୁ ଋତୁରେ ଫଳେ । ଏହି ଲମ୍ବା ବୈଗନ ହିଦୋଷଘ୍ନୀ, ରକ୍ତ ପିତ୍ତ ପ୍ରସାଦକ; ଜଣା ବହୁ ବିଷ ।—ରାଜବଲ୍ଲଭ] ୨ । ବୃହତ୍ସ୍ୱେତ ବାଇଗଣ—2. Solanum Indicum. ୩ । ଏକପ୍ରକାର ଫୁଲ—3. A kind of flower. [ଦ୍ର—ଏହା ନାଲି, ଧଳା ଓ କଳା ଭେଦରେ ତିନି ପ୍ରକାର । ବୈଦ୍ୟକମତରେ ଏହା ରୁଚିକାରକ ଏବଂ କଫ, ବାତ ଓ ହିଦୋଷର ନାଶକ ।]

ଅନ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ନାମ—ସାକ୍ଷ୍ୟକ୍ଷୁପା, ସଙ୍କରଣ୍ଟୀ, ହିଂସ୍ରକ୍ଷୁପା, ଚାଣ୍ଡା, ସ୍ୱକ୍ଷୁପାସ୍ତ, ସଙ୍କରା

ସଦାବର୍ତ୍ତ—ଦେ. ବ. (ସଂ. ସଦାବ୍ରତ)—୧ । ସର୍ବଦା ଦାନ—1. Constant bestowal of gifts. ୨ । ଖଏରାତ—2. Giving of doles; charitable distribution of rice etc. ୩ । ଦରିଦ୍ରାଳୀ, ଉଦାସୀ ଓ ବୈରାଗୀମାନଙ୍କୁ ଅଶ୍ରୟ, ଭୋଜନ ଓ ଦାନ ଦେବାରୂପ ପୁଣ୍ୟ କର୍ମ—3. Pious act of giving shelter, food and alms to the poor, the beggars and mendicants; charities.

Sadābartta ସଦାବ୍ରତ, ସଦାବର୍ତ

ସଦାବର୍ତ୍ତ (ର୍ତ୍ତି)ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଭୋଜନ ଖଇରାତ ଦେବା—ସଦାବ୍ରତ କରା Sadābart ta(rtti)debā To distribute food, shelter, money and alms; charitably. ସଦାବର୍ତ ଦେବା

ସଦାବର୍ତ୍ତ (ର୍ତ୍ତି) ମଠ—ଦେ. ବ.—ଖଇରାତ ମଠ; ଯେଉଁ ମଠରେ ସମାଗତ ଅତିଥି ଓ ବୈରାଗୀ ମାନଙ୍କୁ ଅଶ୍ରୟ ଓ ଭୋଜନାଦି ଦେବା ନିମନ୍ତେ ସମ୍ପତ୍ତି ଖଞ୍ଚା ଥାଏ—Charitable endowments.

Sadābartta(rtti) matha ସଦାବ୍ରତୀମଠ; ସଦାବର୍ତ ମଠ

ସଦାବର୍ତ୍ତ (ର୍ତ୍ତି) ସମ୍ପତ୍ତି—ଦେ.ବ.—ଯେଉଁ ସମ୍ପତ୍ତିର ଆୟ ଅଭ୍ୟାଗତ ମାନଙ୍କ ଭୋଗାର୍ଥ ଖଞ୍ଚା ଯାଇଥାଏ—Property endowed for charitable purposes; charitable endowment.

Sadābartta(rtti) sampatti ସଦାବ୍ରତ ସମ୍ପତ୍ତି, ଖୟରାତି ସମ୍ପତ୍ତି ସଦାବର୍ତ ସମ୍ପତି [ସଦାବ୍ରତ(ର୍ତ) ସମ୍ପତ୍ତି—ଅନ୍ୟାରୂପ]

ସଦାବର୍ତ୍ତ—ଦେ. ବ.—ସର୍ବଦା ଦରିଦ୍ରାଳୀ, ଯୋଗୀ, ଉଦାସୀ ଓ ବୈରାଗୀ ମାନଙ୍କୁ ଖଇରାତ ଦେବାରୂପ ଧର୍ମକର୍ମ—Pious act of giving shelter, food and alms to the poor and beggars and mendicants. ଦେ. ବିଣ.—ସଦାବ୍ରତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating to charities; charitable.

Sadābartti ସଦାବ୍ରତୀ, ସଦାବର୍ତୀ

ସଦାବର୍ତ୍ତିଆ—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ସଦାବର୍ତ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to charities. ୨ । ଖଇରାତଖୋର, ଯେଉଁମାନେ ଅନ୍ୟଠାରୁ ଅଶ୍ରୟ, ଖାଦ୍ୟ ଓ ଉଷା ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି—2. Living on the charitable gifts from others.

Sadābartti ସଦାବ୍ରତୀ, ସଦାବର୍ତୀ, ସଦାବର୍ତଲେନେବାଲା

ସଦା ବି(ବେ)ହାରୀ—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସଦା+ବିହାରୀ; ଏହା ସବୁ ଋତୁରେ ଫୁଟେ)—ଅଇଁ ସିଉଳି ଫୁଲ ଓ ଝିଙ୍କୀ ଟଗର, ସଦାଇସୁଖୀ ଗୁଳ୍ମ—Myrtle; periwinkle. Vinca Minor; Vinca Alba and Vinca Rosea. [ଦ୍ର—(ସଂସ୍କୃତ ନାମ—ଝିରଙ୍ଗୀଭଗର) ଏହି ଗୁଳ୍ମ ଦେଢ଼ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚ ହୁଏ । ଏହାର ଫୁଲ ଧଳା ଓ ଫିକା ନାଲି ଭେଦରେ ଦୁଇ ଜାତିର ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ଗଛରୁ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଶାଖା ବାହାରେ । ସବୁ ଋତୁରେ ଏଥିରେ ଫୁଲ ଫୁଟେ । ପ୍ରତି ଫୁଲରୁ ଦୁଇଟି ଲେଖାଏଁ ଛୁଇଁ ହୁଏ । ପ୍ରତି ଫୁଲରେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ପାଖୁଡ଼ା ଥାଏ । ଏହି ଫୁଲର କୌଣସି ଗନ୍ଧ ନାହିଁ ।]

ସଦାବିହାର ଫା—ଗୁଲ୍-ଲ-ଫରଙ୍ଗ

ସଦା ବେଳ—ଦେ. ବ. (ଅଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରୟୋଗ)—ସବୁ କାଳ; ସଦାକାଳ—ସର୍ବଦା ହମେଶା All time.

Sadā bela

ସଦାବେଳେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ସର୍ବଦା; ସବୁ ସମୟରେ—Always; at all times. [ଉ—ଶ୍ରୁତିବନ୍ତ ସର୍ବଦାଇ ହମେଶା ହୋଇ କରି ସଦାବେଳେ ଥିବ । ପ୍ରାଚୀ. ଶ୍ରୀଗୁରୁଭକ୍ତ ଗୀତା ।]

Sadābela

ସଦାବ୍ରତ—ସଂ. ବ (ସଦା=ସର୍ବଦା+ବ୍ରତ=ପୁଣ୍ୟକାର୍ଯ୍ୟ)—୧ । ଅନ୍ନସତ୍ର—1. Charitable distribution of cooked rice to the needy. ୨ । ସଦାବର୍ତ୍ତ; ସଦାଦାନ; ଖଇରାତ—2. Charitable distribution of rice and food and alms and giving shelter.

Sadābrata

ସଦାବ୍ରତ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—ସଦାବର୍ତ୍ତ (ଦେଖ)

Sadābrati Sadābartti. (See)

ସଦାବ୍ରତିଆ—ଦେ. ବିଣ—ସଦାବର୍ତ୍ତିଆ (ଦେଖ)

Sadābratiā Sadābarttiā (See)

ସଦାଭଦ୍ରା—ସଂ. ବ—ଗମ୍ଭାରି ଗଛ (ଶବ୍ଦ ରତ୍ନମାଳା) (ଦେଖ)

Sadābhadrā Gambhāri (tree), (See)

ସଦାଭବ—ସଂ. ବିଣ (ସଦା+ଭୂ ଧାତୁ=ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—
Sadābhbaba ସଦାଭନ (ଦେଖ)—Sadātana. (See)
(ସଦାଭବା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଦାମୁନି—ସଂ. ବି—ଯେଉଁ ଗୃହସ୍ଥ ସର୍ବଦା ମୁନିବୃତ୍ତି ଅବଲମ୍ବନ କରନ୍ତି
Sadāmuni (ଅର୍ଥାତ୍ ମଦ୍ୟ ଓ ଅମିତାଦ ଭକ୍ଷଣ ନ କରି, ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ
(ସଦାଯୋଗୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅବଲମ୍ବନ କରନ୍ତି)—A house-
holder who practises abstinence in food,
drink and sexual matters; a householder
practising continence.

ସଦା ଯୋଗୀ—ସଂ. ବି—୧ । ବିଷ୍ଣୁ (ନିର୍ବାଣ ଶେଷ)—
Sadā jogī 1. An epithet of Bishṇu.
୨ । ସଦା ମୁନି (ଦେଖ)—2. Sadāmuni (See)

ସଦାର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+ଦାର=ସ୍ତ୍ରୀ)—
Sadāra ୧ । ସସ୍ତ୍ରୀକ—1. Accompanied with or
joined by one's wife. ୨ । ଯାହାର ସ୍ତ୍ରୀ ଜୀବିତା—
2. Having one's wife living.

ସଦାଳାପ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ସତ୍+ଆଳାପ)—୧ । ଉତ୍ତମ ବା ଭଦ୍ର
Sadālāpa କଥାବାର୍ତ୍ତା—1. Polite talk; friendly
(ସଦାଳାପୀ—ବିଣ ପୁଂ) conversation. ୨ । ସତ୍କଥା (ଦେଖ)—
(ସଦାଳାପିନୀ—ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Sat-kathā. (See)

ସଦାଶଙ୍କିତ—ସଂ. ବିଣ, ପୁ—ସର୍ବଦା ଶଙ୍କାଯୁକ୍ତ—
Sadā śaṅkita Always apprehensive.
[ସଦା ଶଙ୍କିତା—ସ୍ତ୍ରୀ]

ସଦାଶୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସତ୍ ଅନ୍ତେ ଆଶୟ=ଚିତ୍ତ
Sadāśaya ଯାହାର)—ମହାଶୟ; ସହୃଦୟ; ଉନ୍ନତଚେତାଃ—
(ସଦାଶୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Magnanimous; noble-minded;
[ସଦାଶୟତା—ବି] high-minded.

ସଦାଶିବ—ସଂ. ବି (ସଦା=ସର୍ବଦା+ଶିବ=ଶୁଭଦ)—ମହାଦେବ;
Sadāśiba ଶିବ—Śiba. ଦେ. ବି. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
ସଦାଶିବ ସଦାଶିବ A name of males.

ସଦାଶିବ ବିଦ୍ୟାଭୂଷଣ—ଦେ. ବି (ନାମ)—ଗଞ୍ଜାମ ବ୍ରହ୍ମପୁରବାସୀ
Sadāśiba bidyābhūshaṇa ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ଉତ୍କଳୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ
ପଣ୍ଡିତ—A late Oriya Brahmin Pandit of
Berhampur of Ganjam district.
[ଦ୍ର—୧୮୬୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏହାଙ୍କର ଜନ୍ମ ଏବଂ
୧୯୩୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପରଲୋକପ୍ରାପ୍ତି । ଏ ମାମୁଘରେ
ବ୍ରହ୍ମପୁରଠାରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି ମାମୁଙ୍କର ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର
ହୋଇଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଜନ୍ମଦାତା ପିତା ନାରାୟଣ
ମିଶ୍ର ଅନ୍ଧ୍ର ପ୍ରଦେଶର ପାଲକୋଣ୍ଡା ରାଜ୍ୟବାସୀ ଥିଲେ ।
ଏହାଙ୍କ ମାତା ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣା ସଂସ୍କୃତ, ଓଡ଼ିଆ ଓ ତେଲୁଗୁ
ଭାଷାରେ ସୁପଣ୍ଡିତା ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ପାଳକ ପିତା
(ମାତୁଳ) ଚନ୍ଦ୍ରଶିଖର ରାୟଙ୍କୁ ଚକଟୀ ରାଜାଙ୍କ ସଭା-
ପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ । ବ୍ରହ୍ମପୁର ନର୍ମାଲ୍‌ସ୍କୁଲରେ ଏକ ବର୍ଷ ଅଧ୍ୟୟନ
କରି ନିମ୍ନ ୪ର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀରୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବାପରେ ଏହାଙ୍କ
ସ୍କୁଲ ଶିକ୍ଷା ସାଙ୍ଗ ହୋଇଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଘରେ ବହୁ
ବିଦ୍ୟାନୁଶୀଳନ କରି ଏ କାବ୍ୟ, ନାଟକ, ସଙ୍ଗୀତ,
ବ୍ୟାକରଣ ଆଦିରେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଲାଭ କରିଥିଲେ । ଉତ୍କଳ
ଭାଷା, ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଉତ୍କଳୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ
ଅପରାଜୁ ବିସ୍ମୋଚିତ କରି ତାଳାଳକ ରାଜଗାଜକ ଓଡ଼ିଶା
ସଙ୍ଗେ ଗଞ୍ଜାମର ମିଶ୍ରଣ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଏ ସବିଶେଷ ଚେଷ୍ଟା
କରିଥିଲେ । ଏ ଗଞ୍ଜାମସ୍ଥ ଚକଟୀ ରାଜ୍ୟର ରାଜା
ରାଧାମୋହନ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ ସଭାପଣ୍ଡିତ ଥାଇ
ତାଙ୍କୁ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଓଡ଼ିଆ ନାଟକ ରଚନାରେ ଖୁବ୍
ସହାୟତା କରିଥିଲେ । ଏ ଇଂରାଜୀ, ବଙ୍ଗଳା, ହିନ୍ଦୀ,
ତେଲୁଗୁ, ମରାଠୀ, ଗୁଜରାଟୀ, ତାମିଲ ପ୍ରଭୃତି ଭାଷାଭିଜ୍ଞ
ଥିଲେ । ତେଲୁଗୁ, ଓଡ଼ିଆ, ବଙ୍ଗଳା, ସଂସ୍କୃତ ଓ
ହିନ୍ଦରେ ଏ ଅତି ସୁନ୍ଦରରୂପେ କବିତା କରି ପାରୁଥିଲେ ।
ସଦାଶିବଙ୍କର ଜନପ୍ରିୟତା ଅତି ପ୍ରବଳ ଥିଲା । ଏ ବଙ୍ଗ,
ବିହାର, ଓଡ଼ିଶା, ମାଦ୍ରାଜ, ବମ୍ବେ ଆଦି ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳ
ପୁନଃ ପୁନଃ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରି ବିଭିନ୍ନ ଜନବର୍ଣ୍ଣାର ବିଦ୍ୟାଳୟରେ
ସଭାମଣ୍ଡପ ଓ ରଙ୍ଗଭୂମି ତାଙ୍କର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ପ୍ରିୟସ୍ଥଳ
ଥିଲା । ଏ ତେଲୁଗୁରେ ଓ ସଂସ୍କୃତରେ ଗୁଡ଼ିଏ ସଙ୍ଗୀତ
ଓ ନାଟକ ରଚନା କରିଥିଲେ । ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ଏହାଙ୍କର
ନାଟକ ଅଭିନୟ ବିଷୟରେ ସ୍ପୃହା ଥିଲା । ଯୌବନ ବୟସରେ
ଏ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ଗୋଟିଏ ଓଡ଼ିଆ ନାଟକଦଳ ଗଠନ
କରିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବ୍ରହ୍ମପୁରରୁ ପ୍ରକାଶିତ 'ଓଡ଼ିଆ'
ନାମକ ସାପ୍ତାହିକ ସମ୍ବାଦପତ୍ରର ସମ୍ପାଦକ ପଣ୍ଡିତ ଅନନ୍ତ
ଅଗ୍ରୟୀ ଏହାଙ୍କ ଭ୍ରାତୁଷ୍ପୁତ୍ର ଅଟନ୍ତି ।]

ସଦାଶିବ ମିଶ୍ର—ଦେ. ବି—(ନାମ)—ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ଜନୈକ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ
Sadāśiba misra କୁଳୀନ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଣ୍ଡିତ—Late Pandit
Sadāśiba Misra, Brahmin Pandit of
Puri district. [ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାରେ, ବିଶେଷତଃ
ରଥଶୀଳ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଇଂରାଜୀ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଚଳନ
କରାଇବା ପାଇଁ ଏ ବିଶେଷ ଯତ୍ନ କରି ବିଦ୍ୟାରୁ
କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷମାନଙ୍କୁ ସବିଶେଷ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ
ଚେଷ୍ଟାରେ ସୁଖଚଳାର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଅଧୁନିକ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି
ଅନୁରାଗାନ୍ୱିତ ହୋଇଥିଲେ ।]

ସଦାଶିବ ମିଶ୍ର କାବ୍ୟକଣ୍ଠ (ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ)—ଦେ. ବି (ନାମ)—
Sadāśiba misra kābyakaṇṭha
(mahāmahopādhyāya) ଓଡ଼ିଶାର ସଂସ୍କାରକାମୀ ଜନୈକ
ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଣ୍ଡିତ—The late famous
Brahmin Pandit of Orissa. [ଦ୍ର—
ଏ ପୁରୀ ସହରରୁ ପାଞ୍ଚ ମାଇଲ୍ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଶାସନ
ଦାମୋଦରପୁରରେ ୧୮୫୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି
ଥିଲେ ଏବଂ ୭୩ ବର୍ଷ ବୟସରେ ତା ୧୭-୮-୧୯୨୯ ରେ

ଉତ୍କଳୀଳା ସାଙ୍ଗ କଲେ । ଏ ବାଲ୍ୟକାଳରେ ଗ୍ରାମର ପ୍ରାଇମେରୀ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପଢ଼ିସାରି ପୁଣି ସଂସ୍କୃତ ସ୍କୁଲରେ ଉପାଧି ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ୧୮୮୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗର ଅଧୀନତାରେ ସରକାରୀ ଗୃହଣୀ କରି ପୁଣି କଟକସ୍ଥିତ ହେଡ୍ ପଣ୍ଡିତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ରହିଲେ । ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ ୩୫ ବର୍ଷ କାଳ ରହି ଏ ଖୁବ୍ ସୁନାମ ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ୧୯୦୧ ରେ ଏ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା 'ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ' ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାଛଡ଼ା ଭାରତ ଧର୍ମମହାମଣ୍ଡଳ ଆଦି ସଭା ତାଙ୍କୁ 'ମହୋପଦେଶକ', 'ବିଦ୍ୟାଭୂଷଣ' ଓ 'ଉତ୍କଳ ଭୂଷଣ' ଉପାଧିମାନ ଦେଇଥିଲେ ।

ଏ ଉତ୍କଳରେ ଶିକ୍ଷା ବିସ୍ତାର ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣସମାଜର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ନାନା ଦେଶହିତକର ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ ରୂପେ ନିଜର ବହୁ ସମୟ ବିନିଯୋଗ କରିଥିଲେ । ଉତ୍କଳ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମିତି, ପୁରୀ ମୁକ୍ତି ମଣ୍ଡପ ପଣ୍ଡିତ ସଭା, ପୁରୀର କର୍ମକାଣ୍ଡ ବେଦ-ବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ହାଇ. ଏହାଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ । ଏ ନିଜ ଗ୍ରାମରେ ଗୋଟିଏ ମାଇନର୍ ସ୍କୁଲ ବସାଇଥିଲେ । ଏହା ଛଡ଼ା ଏ ପୁରୀ ମୁକ୍ତିମଣ୍ଡପ ପଣ୍ଡିତ ସଭାର ସଭାପତି, ବଙ୍ଗଳା ଅସିଆଟିକ୍ ସୋସାଇଟିର ସଦସ୍ୟ, ବନାରସ ହିନ୍ଦୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ସଦସ୍ୟ, ବିହାର ଓଡ଼ିଶା ସଂସ୍କୃତ କାଉନ୍‌ସିଲ୍‌ର ମେମ୍ବର, ପାଟଣା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ସିନେଟ୍‌ର ମେମ୍ବର, ମଥୁରାର ବ୍ରଜମଣ୍ଡଳର ସଂସ୍କୃତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଗ୍ରାନ୍‌ସେଲର୍ ଏବଂ ପାଟଣା ଓ ବଙ୍ଗଳା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କର ସଂସ୍କୃତ ପରୀକ୍ଷକ ଥିଲେ । ଏ ସଂସ୍କୃତ ଶିକ୍ଷା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଭାରତୀୟ ଅଧିକାଂଶ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଓ ସଭା ସମିତିମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ସମୟରେହିଁ ମୁକ୍ତିମଣ୍ଡପ ପଣ୍ଡିତ ସଭା ତରଫରୁ ବିହାରର ଲାଟ୍ ସର୍ ଏଡ୍‌ୱାର୍ଡ୍ ଗେଟ୍, କେ. ଏସ୍. ମାଲ୍‌ଡୋନାଲ୍ଡ, ଗୋଳପୁରର ସ୍ୱର୍ଗତ ମହାରାଜ ଆଦିଙ୍କୁ ସମ୍ମାନସୂଚକ ଉପାଧିମାନ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଥିଲା ।

ଏ ଉତ୍କଳପ୍ରଚଳିତ ସ୍ମୃତି ଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରୁ ସାର ସଂଗ୍ରହ କରି 'କଲ୍ୟାପକର୍ମ ସର୍ବସ୍ୱ' ନାମକ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଏହା ଛଡ଼ା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ପେଜ ତତ୍ତ୍ୱ, ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟ ଦର୍ଶନ, ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିର, ବ୍ୟାକରଣାନୁଶୀଳନୀ, ମହାଷ୍ଟମୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆଦି ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ମଧ୍ୟ ଏହାଙ୍କ ରଚନା ।

ଗୋଳପୁରର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ମହାରାଜ ସର ବୀରମିତ୍ରୋଦୟ ସିଂହ ଦେବ ଧର୍ମନିଧି ଜ୍ଞାନପୁଣାଙ୍କର K. C. I. E. ଙ୍କ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟରେ ଏ କେତେ ଖଣ୍ଡ ସଂସ୍କୃତ ଗ୍ରନ୍ଥର ମୁଦ୍ରଣ କରାଇଥିଲେ ।

ଏ ସର୍ବଦା ଦେଶର ସାଧାରଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଶ୍ରମ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ନିଜେ ଜଣେ ନୈଷ୍ଠିକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥାଇ ସ୍ୱକୀୟ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜରେ ସମୟୋଚିତ ସଂସ୍କାରର ପକ୍ଷପାତୀ ଥିଲେ । ଏ ଇଂରାଜୀ ପଢ଼ି ନ ଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଅଧୁନିକ ସମାଜରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତୀୟ ବିଧବାବିବାହ, ସମୁଦ୍ର-ଯାତ୍ରା ଆଦି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏହାଙ୍କ ମତ ମରହଟ୍ଟୀ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ମତ ଅପେକ୍ଷା ଉଦାରତର ଥିଲା । ଧର୍ମ, ସାହିତ୍ୟ ଓ ସମାଜ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଏହାଙ୍କର ବହୁ ପ୍ରବନ୍ଧ ସାମୟିକ ପତ୍ରପତ୍ରିକାମାନଙ୍କରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ସରକାର ଭୁବନେଶ୍ୱର ମନ୍ଦିର ମରାମତି କାର୍ଯ୍ୟର ଭାର ଗ୍ରହଣ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଏ ସାଧାରଣ ଗୃହଦ୍ୱାରା ଉକ୍ତ ମନ୍ଦିରର ମରାମତି କାର୍ଯ୍ୟର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ କରିଥିଲେ । ଏହିରୂପେ ତାଙ୍କର ସମଗ୍ରଜୀବନ ସାମାଜିକ ନାନା କର୍ମଜାଲରେ ସତତ ବିଜଡ଼ିତ ଥିଲା । ପୁରୀରେ ଏହାଙ୍କ ବିୟୋଗଜନିତ ଅଭାବ ଗତ ୧୦ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପାରି ନାହିଁ ।]

ସଦାଶ୍ରିତ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ୱ (ସତ୍+ଆଶ୍ରିତ)—୧ । ଯେ ସାଧୁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରି ଅଛନ୍ତି—1. One who has taken shelter under a good man.
Sadāśrita (ସଦାଶ୍ରିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
୨ । (ସଦା+ଆଶ୍ରିତ) (କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର) ସର୍ବଦା ଆଶ୍ରୟାଧୀନ—2. Always dependent on.

ସଦା ସର୍ବଦା—କ୍ରି. ବିଣ (ଏକାର୍ଥ ସହଚର)—୧ । ସଦା; ସର୍ବଦା; ସବୁ ବେଳେ—1. Always.
Sadā sarbadā
୨ । ନିରନ୍ତର ସଦାସର୍ବଦା ସଦାସର୍ବଦା —2. Constantly.

ସଦିଚ୍ଛା—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ସାଧୁ ଇଚ୍ଛା; ସାଧୁ ସଂକଳ୍ପ—A good wish; honest desire.
Sadichchhā

ସଦୁକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ (ସତ୍+ଉକ୍ତ)—୧ । ଉତ୍ତମ ରୂପେ କଥିତ—1. Well spoken.
Sadukta
୨ । ଉପଯୁକ୍ତ ରୂପେ ଉକ୍ତ —2. Properly or rightly said.

ସଦୁକ୍ତି—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା) -୧ । ସାଧୁଉକ୍ତି—1. Good saying.
Sadukti
୨ । ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କ ବଚନ—2. Sayings of great men.

ସଦୁତ୍ତର—ସଂ. ବି (ସତ୍+ଉତ୍ତର) (କର୍ମଧା)—୧ । ଉତ୍ତମ ଉତ୍ତର—1. Good reply.
Saduttara
୨ । ଉପଯୁକ୍ତ ଉତ୍ତର—2. Proper reply; fit answer.

ସଦୁଦ୍ଦେଶ୍ୟ—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା; ସତ୍+ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ)—1. Honest intention.
Saduddeśya
୨ । ମହତ୍ ଅଭିପ୍ରାୟ—2. Noble aim.

ସଦୁପଦେଶ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ସତ୍+ଉପଦେଶ)—୧ । ଉତ୍ତମ ଉପଦେଶ—1. Good advice or instruction.
Sadupadeśa
୨ । ମଙ୍ଗଳକର ପରାମର୍ଶ—2. Salutary advice.
(ସଦୁପଦେଶକ—ବିଣ. ପୁ.)

ସଦୁପଦେଶ ଗର୍ଭ—ସଂ, ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସଦୁପଦେଶ ଅଛି ଗର୍ଭରେ ଯାହାର)—ସଦୁପଦେଶ ପୂର୍ଣ୍ଣ (ସଦୁପଦେଶ ଗର୍ଭିତ—ଅଳ୍ପରୂପ) (ବାକ୍ୟ)—Full of salutary advice.
Sadupadeśa garbha

ସଦୁପାୟ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—୧ । ସତ୍ ଉପାୟ; ଉତ୍ତମ ଉପାୟ—1. Good means.
Sadupāya
୨ । ଉପଯୁକ୍ତ ଉପାୟ—2. Proper means.

ସଦୃକ୍—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସ=ସମାନ, ଅନୁରୂପ+ଦୃଶ୍. ଧାତୁ= Sadṛuk ଦେଖିବା+କର୍ମ. କ୍ୱିପ୍; ସଦୃଶ୍ ଶବ୍ଦର ୧ମା.୧ବ)— (ସଦୃଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ସଦୃଶ; ତୁଲ୍ୟ; ଅନୁରୂପ—1. Similar. ୨ । ଉପଯୁକ୍ତ; ଯୋଗ୍ୟ—2. Fit; fitting.

ସଦୃକ୍ଷ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସ=ସମାନ+ଦୃଶ୍. ଧାତୁ+କର୍ମ. ସକ୍)— Sadṛuksha ସମାନ; ତୁଲ୍ୟ—Similar to; resembling. [ସଦୃକ୍ଷା, ସଦୃକ୍ଷୀ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ସଦୃଶ୍—ସଂ. ବିଣ (ସ+ଦୃଶ୍. ଧାତୁ+କର୍ମ. କ୍ୱିପ୍)—ସଦୃକ୍ (ଦେଖ) Sadṛus Sadṛuk. (See)

ସଦୃଶ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସ=ସମାନ+ଦୃଶ୍. ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅ)— Sadṛusa ୧ । ସମାନ; ତୁଲ୍ୟ—1. Equal to; similar (ସଦୃଶୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) to; same as; resembling. ୨ । ଉପଯୁକ୍ତ; [ସାଦୃଶ୍ୟ, ସଦୃଶତା—ବ] ଯୋଗ୍ୟ—2. Fit; befitting; fitting. ଦେ. ଅ.—ସଦୃ—Like.

ସଦୃଶ ବ୍ୟବସ୍ଥା—ଦେ. ବ (ଅଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ହୋମିଓପାଥି Sadṛusa byabasthā ଚିକିତ୍ସା—Homeopathy; সদৃশব্যবস্থা the system of Homoeopathic **হোমিয়োপৈথিক চিকিত্সা** treatment. [ଦ୍—ଏହି ଚିକିତ୍ସା-ଜାତିର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏହି କି, ଯେଉଁ ଦ୍ରବ୍ୟ ସେବନ କଲେ କୌଣସି ରୋଗ କି ରୋଗର ଲକ୍ଷଣ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ, ପୁଣି ସେହି ଦ୍ରବ୍ୟର ଅଳ୍ପମାତ୍ରା ପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା ସେହି ରୋଗର ନିରାକରଣ ହୁଏ ।]

ସଦୃଶା—ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ (ପ୍ରାଚୀନ ସଦ୍ୟ)—ସଦୃଶ (ଦେଖ)— Sadṛusā Sadṛusa (See)

[ଉ—ଭରସି ଯିବାକୁ ନାହିଁ ଭରସା,
ଖଣ୍ଡାଧାର ବାଟ ସେହି ସଦୃଶା ।
—ପ୍ରାଚୀ. ପରତେ ଗୀତା]

ସଦୃଶି—ସ୍ତ୍ରୀ. ଅ (ପ୍ରାଚୀନ ସଦ୍ୟ)—ସଦୃଶ; ସଦୃଶ—Alike; Sadṛusi সদৃশ সদৃশ resembling.

[ଉ—ବିଭୀଷଣ ଭୂମିକର୍ତ୍ତି ମନ୍ଦର ନ ନାଶି,
ବଟ ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ଜଳ ପ୍ରଳୟ ସଦୃଶି ।
—ଉଜ୍ଜ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ]

ସଦୃଷ୍ଟାନ୍ତବାଦୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଉପଯୁକ୍ତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦର୍ଶାଇବାକୁ କ୍ଷମ— Sadṛustānta bādī Able to cite similer instances or similes in speech. ସଂ. ବି. ପୁଂ— ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି—A person who uses similes or similar instances in ordinary conversation.

ସଦେଇ—ଦେ.ବ.ନୁଂ—(ନାମ)—ସଦାନନ୍ଦ ବା ସଦାଶିବର ଅପଭ୍ରଂଶ Sadei ଡାକନାମ—Name for calling Sadānanda সদাই সদানন্দ or Sadāsiba.

ସଦେଶ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସମାନ+ଦେଶ)—୧ । ଏକ Sadeśa ଦେଶସ୍ଥ—1. Of the same country. ୨ । ସମାନ ଦେଶୀୟ—2. Of a similar tract of country. ୩ । (ସ=ସହିତ+ଦେଶ) ସମୀପସ୍ଥ; ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ—3. Contiguous; adjoining.

ସଦେଶଜ—ସଂ. ବିଣ (ସଦେଶ+ଜନ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—ଏକ Sadeśaja ଦେଶଜାତ—Born or produced in the same country.

ସଦ୍ଧନ—ସଂ. ବ (ସତ୍+ଧନ; ସଦୁପାୟାର୍ଜିତ ଧନ; ସତ୍ୟପଦଲୋପୀ)- Saddhana ସଦୁପାୟରେ ଅର୍ଜିତ ଧନ—Wealth earned honestly; honestly acquired wealth.

ସଦ୍ଧର୍ମ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ସତ୍+ଧର୍ମ)—୧ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଧର୍ମ—1. Saddharma An eminent religion. ୨ । ଉତ୍ତମ କର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ—2. A good observance. ୩ । ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ—3. The Buddhistic religion; Buddhism. [ଦ୍—ବୌଦ୍ଧ ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ତ୍ରିରତ୍ନ (ଯଥା, ବୁଦ୍ଧ, ସଙ୍ଘ ଓ ଧର୍ମ) ମଧ୍ୟରେ ଧର୍ମ ଏକତମ ଅଟେ ।]

ସଦ୍ଧର୍ମ ବିଶାରଦ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (କର୍ମଧା, ୭ମୀ ତତ୍)—ବୌଦ୍ଧ- Saddharma bisārada ଧର୍ମରେ ପାରଦର୍ଶୀ—Versed (ସଦ୍ଧର୍ମ ବିଶାରଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) in Buddhism. ସଂ. ବ— ବୌଦ୍ଧ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କର ଉପାଧି ବିଶେଷ—One of the titles of Buddhist saints.

ସଦ୍ଧେତୁ—ସଂ. ବ (ସତ୍+ହେତୁ)—(ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ର)—ହେତ୍ୱାଭାସ Saddhetu ଦୋଷ ରହିତ ପ୍ରତିଜ୍ଞା—(Logic) A proposition to be proved in which the attribute is inherent.

ସଦ୍ୱୀପ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସ=ସହିତ+ଦ୍ୱୀପ)—ଦ୍ୱୀପ ସମନ୍ୱିତ— Sadwīpa Comprising or including the (ସଦ୍ୱୀପା—ସ୍ତ୍ରୀ) islands; together with the islands. (ଯଥା—ସଦ୍ୱୀପ ଭାରତବର୍ଷ; ସଦ୍ୱୀପା ବସୁନ୍ଧରା)

ସଦ୍ମ—ସଂ. ବ. କ୍ଳୀ (ସଦ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଅସ୍ତ୍ରକରଣ ମନ୍; Sadma ସଦ୍ମନ୍ ଶବ୍ଦର ୧ମା. ୧ବ; ମନୁଷ୍ୟମାନେ ବିଶ୍ରାମାର୍ଥ ଯେଉଁଠାକୁ ଗମନ କରନ୍ତି)—୧ । ନିକେତନ; ଗୃହ; ଘର—1. House; home. ୨ । ବାସଗୃହ— 2. Residence; abode. ୩ । ଭଦ୍ରାସନ; ପୈତୃକ ବାସଗୃହ—3. Residential house; one's ancestral house; ୪ । (+କର୍ତ୍ତୃ ମନ୍; ଯାହା ଗତି କରେ) ଜଳ—4. Water.

ସଦ୍ୟ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସଦ୍ୟଃ)—ସଦ୍ୟ; ତତ୍କାଳ—Fresh. ଦେ. ଅ: Sadya ସଦ୍ୟଃ (ଦେଖ)—Sadyah (See) ୧ । সদ্য সদ্য ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—1. Immediately. ୨ । ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ପୂର୍ବେ—2 Recently; freshyl ୩ । ନୂତନହୋଇ—3. Newly.

ସଦ୍ୟ ଉଦ୍ଧୃତ—ସଂ.ବିଣ (ସଦ୍ୟଃ+ଉଦ୍ଧୃତ; ସନ୍ଧିଦ୍ୱାରା ବିସର୍ଗର ଲୋପ)—
Sadyauddhṛuta ସଦ୍ୟଃସମୁଦ୍ଧୃତ (ଦେଖ)—Sadyaḥ-samuddhṛuta (See)

ସଦ୍ୟଃ—ସଂ. ଅ [ସ=ସମାନ+ଦ୍ୟସ୍ (ଦିବା ଶବ୍ଦରୁ); ସମେ ଦିବସେ
Sadyaḥ =ସେହି ଦିନ; ଏକା ଦିନରେ]—୧ । ସତ୍ୱର; ତତ୍‌କ୍ଷଣେ; ସେହିକ୍ଷଣି; ତତ୍କାଳେ—1. Immediately; at once. ୨ । ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ—2. At that moment. ୩ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ—3. At the present moment. ୪ । ଉପସ୍ଥିତ ଦିବସରେ—4. On the very day; the same day. [ଦ୍ର—ଏଥିର ଓଡ଼ିଆ ଅପଭ୍ରଂଶ 'ସଜ' ।]

ସଦ୍ୟଃକୃତ—ସଂ. ବିଣ—୧ । କିଛିକ୍ଷଣ ପୂର୍ବେ କରା ଯାଇଥିବା—
Sadyaḥkṛuta 1. Recently done. ୨ । ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ (ସଦ୍ୟଃକୃତ—ଅନ୍ୟରୂପ, ବିଶ୍ୱକୋଷ) —2. Done immediately. ସଂ. ବି—୧ । ଅଖ୍ୟା—1. Appellation. ୨ । ସଂଜ୍ଞା—2. Definition. ୩ । ନାମ—3. Name.

ସଦ୍ୟଃକ୍ରିୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଦ୍ୟଃ+କ୍ରିୟା ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Sadyaḥkriya ଯେ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ—Prompt
(ସଦ୍ୟଃ କ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) in doing a work; prompt in
(ସଦ୍ୟଃ କ୍ରିୟକା—ବି) action.

ସଦ୍ୟଃ କ୍ରିୟା—ସଂ. ବି—ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ମରିବା ଦିନଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି
Sadyaḥ kriyā କରାଯିବା ଅନ୍ତ୍ୟେଷ୍ଟି କ୍ରିୟା; ସଜ କ୍ରିୟା—
Funeral ceremonies commenced from the very day of death. ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସଦ୍ୟଃ-କ୍ରିୟର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—Feminine of Sadyaḥkriya.

ସଦ୍ୟଃ କ୍ଷତ—ସଂ.ବିଣ—ଯାହା ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ କ୍ଷତ ହୋଇଅଛି(ବିଶ୍ୱକୋଷ)
Sadyaḥ kshata —Freshly wounded.

ସଦ୍ୟଃ ପକ୍ୱ—ସଂ. ବିଣ—୧ । କିଛିକ୍ଷଣ ପୂର୍ବେ ପାଚିଥିବା—
Sadyaḥ pakwa 1. Recently ripened. ୨ । କିଛିକ୍ଷଣ ପୂର୍ବେ ଖାଦ୍ୟ କରା ଯାଇଥିବା—2. Freshly cooked or dressed.

ସଦ୍ୟଃ ପ୍ରସୂତ—ସଂ.ବିଣ.ପୁଂ—ଅତି ଅଳ୍ପକାଳ ହେଲା ଜାତ(ସନ୍ତାନ)—
Sadyaḥ prasūta Newly born (baby).
(ସଦ୍ୟଃ ପ୍ରସୂତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଦ୍ୟଃ ପ୍ରସୂତି—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅର୍ଥାତ୍
Sadyaḥ prasūti କିଛିମାତ୍ର ପୂର୍ବେ ପ୍ରସବ କରିଅଛି—
A woman who has been recently delivered of a child.

ସଦ୍ୟଃ ପ୍ରାଣକର—ସଂ. ବିଣ—ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍, ଅର୍ଥାତ୍ ସେହିଦିନ ମାତ୍ରେ
Sadyaḥ prāṇakara ବଳକାରକ—Immediately infusing strength or vigour or vitality. [ଉ—ସଦ୍ୟୋମାଂସଂ, ଦଧିଚାଳ୍ଳଂ ତ, ବାଳା ସ୍ତ୍ରୀ, ଶ୍ରୀର ଭୋଜନଂ ଘୃତମୁଷ୍ଣୋଦକଂଚୈବ ସଦ୍ୟଃ ପ୍ରାଣକରାଣି ଷଟ୍—ଗୃଣକ୍ୟ ।]
(ସଦ୍ୟଃ ପ୍ରାଣକରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଦ୍ୟଃ ପ୍ରାଣହର—ସଂ. ବି. ପୁଂ—୧ । ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ପ୍ରାଣନାଶକ—
Sadyaḥ praṇahāra 1. Causing instant death. ୨ । ସେହିଦିନ ମାତ୍ରେ ବଳ ଓ ଆୟୁଃକ୍ଷୟକର—2. Immediately causing loss of strength and vitality. [ଉ—ଶୁଷ୍କଂ ମାଂସଂ ମୈଥୁନଂ ଦଧ୍ୟ, ପ୍ରଭୁତେ ମୈଥୁନଂ ନିଦ୍ରା ସଦ୍ୟଃ-ପ୍ରାଣହରାଣି ଷଟ୍—ଗୃଣକ୍ୟ ।]
(ସଦ୍ୟଃପ୍ରାଣ ହାରୀ, ସଦ୍ୟଃପ୍ରାଣାପହାରୀ, ସଦ୍ୟଃପ୍ରାଣହାରକ, ସଦ୍ୟଃପ୍ରାଣାପହାରକ—ଅନ୍ୟରୂପ)
(ସଦ୍ୟଃପ୍ରାଣହର, ସଦ୍ୟଃପ୍ରାଣହାରିଣୀ, ସଦ୍ୟଃପ୍ରାଣାପହାରିଣୀ ସଦ୍ୟଃପ୍ରାଣହାରିକା, ସଦ୍ୟଃପ୍ରାଣାପହାରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଦ୍ୟଃ ଶୁଦ୍ଧି—ସଂ. ବି—ସଦ୍ୟଃ ଶୌଚ (ଦେଖ)
Sadyaḥ śuddhi Sadyaḥ śaucha (See)

ସଦ୍ୟଃ ଶୋଥା—ସଂ. ବି (ସଦ୍ୟଃ+ଶୋଥସ୍=ଫୁଲା; ୧ମା. ୧ବ;
Sadyaḥ śothā ଯାହା ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ଦେହକୁ ଫୁଲାଇ ଦିଏ)—
କାଉଡଙ୍କ; କପିକଚ୍ଛୁ (ଶିମ ଚେଡ଼ା)—Cowhage, cowage; Mucura Pruriens.

ସଦ୍ୟଃ ଶୌଚ—ସଂ. ବି—ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ଶୁଦ୍ଧି; ଅଶୁଦ୍ଧ ହେବାର ପର
Sadyaḥ śaucha କ୍ଷଣରେ ଶୁଦ୍ଧ ହେବା—Purification immediately after the attainment of impurity. [ଦ୍ର—ଯଦି ମୃତ ହେଲେ ବା ବାଳକ ଦେଶାନ୍ତରରେ ମୃତ ହେଲେ ତଲ୍ଲିକଟସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସ୍ନାନ ଦ୍ୱାରା ସଦ୍ୟଃ ଶୌଚ ହେବେ—ଗରୁଡ ପୁରାଣ, ୧୦୭ ଅଧ୍ୟାୟ ।] ଯେ ବିଣ—ଯାହାର ଶୁଦ୍ଧି ଲାଭ କରିବା ପାଇଁ ବିଳମ୍ବ ଘଟେ ନାହିଁ; ଯେ ଅଶୁଚି ହେବା ମାତ୍ରକେ ଶୁଦ୍ଧିଲାଭ କରେ—One who becomes purified immediately after he becomes impure. [ଦ୍ର—ଶିଳ୍ପୀ, ଚାରୁ (ଅର୍ଥାତ୍ ଉପକାରୀ), ବୈଦ୍ୟ, ଦାସୀ, ଦାସ, ଭୃତ୍ୟ, ଅଗ୍ନିମାନ୍, ଶ୍ରୋତ୍ରିୟ, ନାପିତ, ରାଜା, ଏମାନେ ସଦ୍ୟଃଶୌଚ ଅଟନ୍ତି । ଏମାନେ ଅଶୁଚି ହେବା ମାତ୍ରେ ସ୍ନାନାଦି ଦ୍ୱାରା ଶୁଦ୍ଧିଲାଭ କରନ୍ତି—ଗରୁଡ ପୁରାଣ, ୧୦୭ ଅଧ୍ୟାୟ ।
ବିବାହ, ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଓ ଯଜ୍ଞ ଆରମ୍ଭ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ, ବ୍ରତଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ, ହୋମାରମ୍ଭକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସଦ୍ୟଃଶୌଚ ଅଟନ୍ତି—ବିଷ୍ଣୁ ପୁରାଣ ।
ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ, ରାଷ୍ଟ୍ରବିପ୍ଳବ, ଅପଘାତ ଦ୍ୱାରା ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବା କାଳରେ ଲୋକେ ସଦ୍ୟଃଶୌଚ ହୁଅନ୍ତି—କୂର୍ମ ପୁରାଣ ।
ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ସ୍ୱଜାତିଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବା ପରେ ଉତ୍ତରକ୍ରିୟାରୀ ସଦ୍ୟଃଶୌଚ ବ୍ୟକ୍ତ

ବିବେଚନ ହୋଇ ସ୍ୱଜ୍ୟାଉପେକ୍ଷ ଅବ କର୍ମ କରନ୍ତି । ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପାଇଁ ପୁଣ୍ଡରୁ ନିଯୁକ୍ତ 'ପୁଅ ବ୍ରାହ୍ମଣ' ଅଶୌଚ ଓ ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦି ପାଳନ କରନ୍ତି ।]

ସଦ୍ୟଃ ସମୁଦ୍ଧୃତ—ସଂ· ବିଣ—ଯାହା ଅଲୁପ୍ତଣ ହେଲା ଉଦ୍ଧୃତ ହୋଇଅଛି
Sadyaḥ samuddhṛuta —Which has been taken up or extracted recently.

ସଦ୍ୟଃ ସମୁଦ୍ଧୃତ ନବନୀତ—ସଂ.ବି—ତଟକା ଲହୁଣୀ—Fresh butter.
Sadyaḥ samuddhṛuta nabanīta [ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟକ ମତରେ ଏହା ମଧୁରରସ, ଧାରକ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ଲଘୁ ଓ ମେଧାଜନକ । ତତ୍ତାଂଶ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଥିଲେ ଏହା ବିଷ୍ଟମ୍ ତିକ୍ତାମ୍ଳରସ ଅଟେ ।]

ସଦ୍ୟଃ ସ୍ନାତ—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ—ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ସ୍ନାନ କରିଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Sadyaḥ snāta Having bathed immediately; (ସଦ୍ୟଃ ସ୍ନାତା—ସ୍ତ୍ରୀ) recently washed.

ସଦ୍ୟଃ ସ୍ନାନ—ସଂ. ବି—ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ସ୍ନାନ—Taking a bath
Sadyaḥ snāna immediately. [ଦ୍ର—ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବନ୍ଧୁ ଓ ସଗୋତ୍ରମାନେ ସଦ୍ୟଃସ୍ନାନଦ୍ୱାରା ଶୁଦ୍ଧି ଲାଭ କରନ୍ତି ।]

ସଦ୍ୟଃ ସ୍ନାୟୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେ ସଦ୍ୟ ସ୍ନାନ କରିଅଛନ୍ତି—
Sadyaḥ snāyī One who has taken a bath (ସଦ୍ୟଃ ସ୍ନାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) recently; just bathed.

ସଦ୍ୟ କ୍ରିୟା—ଦେ. ବି (ସଂ· ସଦ୍ୟଃ କ୍ରିୟା) —ସଦ୍ୟଃ କ୍ରିୟା (ଦେଖ)
Sadya kriyā Sadyaḥ kriyā (See)

ସଦ୍ୟ କ୍ରିୟା ଧରିବା—ଦେ· କ୍ରି—ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମରିବା ଦିନଠାରୁ
Sadya kriyā dharibā ଆରମ୍ଭ କରି ମୃତାହ କ୍ରିୟା କରିବା—
सद्य क्रिया धरा To perform the funeral ceremonies beginning from the
सद्य प्रेतकर्म करना day of a person's death.

ସଦ୍ୟ ଗର୍ଭ—ଦେ. ବି—ସହବାସ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗର୍ଭାଧାନ—Concep-
Sadya garbha tion taking place immediately
सद्यगर्भ after the 1st coition. [ଦ୍ର—ସତ୍ୟବତୀ
सद्यगर्भ ହୋଇଲେ ଅହେ ପୁତ୍ରବର, ଯେରୂପେ ସଦ୍ୟଗର୍ଭ ହେବ ତାହାଙ୍କର—କୃଷ୍ଣସିଂହ· ମହାଭାରତ, ଆଦି ।]

ସଦ୍ୟ ପାତି(ତି)—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସଦ୍ୟଃ ପତିତ)—ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍
Sadya pāti(ti) ପଡ଼ିଥିବା—Having fallen imme-
सद्यपड़ा diately; which has been just shed.
सद्य गिरा हुआ, [ଦ୍ର— ସଦ୍ୟପାତୀ ଉକ୍ତ ପାଠିକ-ମଦନ ପ୍ରେତ-
तत्का गिरा हुआ ବୃକ୍ଷ ସନ୍ତର୍ଦ୍ଧଣ—ରାଧାନାଥ. ପାର୍ବତୀ ।]

ସଦ୍ୟ ପୁଷ୍ପ—ଦେ. ବି (ସଂ. ସଦ୍ୟଃ+ପୁଷ୍ପ)—ସଦ୍ୟ ଫୁଲ—Fresh
Sadya pushpa सद्यपुष्प तत्का फूल flower.

ସଦ୍ୟ ମୁକ୍ତି—ଦେ. ବି (ସଂ· ସଦ୍ୟୋମୁକ୍ତି)—ସଦ୍ୟୋମୁକ୍ତି (ଦେଖ)
Sadya mukti Sadyo mukti (See) [ଦ୍ର—ଯେ ସଦ୍ୟୋମୁକ୍ତ ଉପମୁକ୍ତି, ସ୍ୱଭାବସିଦ୍ଧ ହେବ ଗତ—
ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

ସଦ୍ୟ ଶୌଚ—ଦେ. ବି (ସଂ· ସଦ୍ୟଃ ଶୌଚ)—ସଦ୍ୟଃ ଶୌଚ (ଦେଖ)
Sadya śaucha Sadyaḥ śaucha (See)

ସଦ୍ୟସ୍କ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଦ୍ୟସ୍+କ)—୧ । ସଦ୍ୟୋଜାତ—
Sadyaska 1. Recently born. ୨ । ନୂତନ—
(ସଦ୍ୟସ୍କା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. New. ୩ । ତଟକା—3. Fresh.

ସଦ୍ୟୋ ଗୋମୟ—ସଂ· ବି (ସଦ୍ୟଃ+ଗୋମୟ)—ସଦ୍ୟ ଗୋବର—
Sadyo gomaya Recently discharged cowdung.

ସଦ୍ୟୋ ଜାଗରିତ—ସଂ. ବିଣ (ସଦ୍ୟଃ+ଜାଗରିତ)—ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ
Sadyo jāgarita ନିଦରୁ ଉଠିଅଛି—Freshly awaken
(ସଦ୍ୟୋଜାଗ୍ରତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) from sleep.

ସଦ୍ୟୋ ଜାତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଦ୍ୟଃ+ଜାତ)—୧ । ବର୍ତ୍ତମାନ
Sadyo jāta ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବା—1. Recently born.
(ସଦ୍ୟୋଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ନବୋତ୍ପନ୍ନ—2. Newly pro-
(ସଦ୍ୟୋଜାତା, ସଦ୍ୟୋଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) duced. ସଂ. ବି—୧ । ନବଜାତ ବାଛୁରୀ; ଭଣ୍ଡିଳ—1. A newly born calf. ୨ । ଶିବଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିବିଶେଷ—2. One of the incarnations of Mahādeba. [ଦ୍ର—ଶିବସ୍ତୁତି ଭ୍ରତରେ ଶିବସ୍ନାନ ମନ୍ତ୍ର, ଯଥା—"ଓଁ ସଦ୍ୟୋ-ଜାତାୟ ନମଃ ।]"

ସଦ୍ୟୋ ଦୁଗ୍ଧ—ସଂ· ବି (ସଦ୍ୟଃ+ଦୁଗ୍ଧ)—ତଟକା ଦୁଧ; ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ମାତ୍ର
Sadyo dugdha ପୂର୍ବେ ଦୁହାଁ ଯାଇଥିବା ଦୁଗ୍ଧ—
Fresh milk.

ସଦ୍ୟୋ ବିଚ୍ୟୁତ—ସଂ. ବିଣ (ସଦ୍ୟଃ+ବିଚ୍ୟୁତ)—ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍
Sadyo bichyuta ପତିତ—Recently fallen.
(ସଦ୍ୟଶ୍ଚ୍ୟୁତ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ସଦ୍ୟୋବିଚ୍ୟୁତ, ସଦ୍ୟାଶ୍ଚ୍ୟୁତ—ବି)

ସଦ୍ୟୋ ବୃଷ୍ଟି—ସଂ. ବି (ସଦ୍ୟଃ+ବୃଷ୍ଟି)—ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ବର୍ଷିବା;
Sadyo brushṭi ତଟକା ଅସର—Fresh shower of
(ସଦ୍ୟୋବର୍ଷ, ସଦ୍ୟୋବିବର୍ଷ—ଅନ୍ୟରୂପ) rain.

ସଦ୍ୟୋ ବ୍ରଣ—ସଂ. ବି (ସଦ୍ୟଃ+ବ୍ରଣ)—(ବୈଦ୍ୟକ) ନୂତନ
Sadyo braṇa ଘାଅ—Fresh wound.

ସଦ୍ୟୋ ଭାବୀ—ସଂ. ବି (ସଦ୍ୟଃ+ଭାବୀ)—ସଦ୍ୟୋଜାତ ବତ୍ସା;
Sadyo bhābī ନବଜାତ ବାଛୁରୀ; ଭଣ୍ଡିଳ (ଶିଶୁଚନ୍ଦ୍ରିକା)—
A newly born calf; a very young calf.

ସଦ୍ୟୋ ମନ୍ୟୁ—ସଂ. ବି (ସଦ୍ୟଃ+ମନ୍ୟୁ)—ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଜାତ
Sadyo manyu ହେବା କ୍ରୋଧ—Anger which rises
immediately or on sudden provocation.
ସଂ. ବିଣ—ଯାହା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ କ୍ରୋଧ ଜାତ କରାଏ—
That which produces anger at sight;
provocative of anger.

ସଦ୍ୟୋ ମରଣ—ସଂ. ବି (ସଦ୍ୟଃ+ମରଣ)—୧ । ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ପୂର୍ବେ
Sadyo maraṇa ଘଟିଥିବା ମୃତ୍ୟୁ—1. Recently
(ସଦ୍ୟୋ ମୃତ୍ୟୁ—ଅନ୍ୟରୂପ; occurred death. ୨ । ଅକ-
(ସଦ୍ୟୋମୃତ—ବିଣ) ସ୍ମାତ ମୃତ୍ୟୁ—2. Death by accident.

ସଦ୍ୟୋ ମାଂସ—ସଂ. ବ (ସଦ୍ୟଃ+ମାଂସ)—ଅବସ୍ଥିତ ମାଂସ; ସଜ
Sadyo māṁsa ମାଛଁସ; ତଟକା ମାଛଁସ—
Fresh meat.

ସଦ୍ୟୋ ମୁକ୍ତି—ସଂ. ବ (ସଦ୍ୟଃ+ମୁକ୍ତ)—ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୁକ୍ତ
Sadyo mukti ପାଇବା—Immediate delivery;recent
(ସଦ୍ୟୋମୁକ୍ତ—ବଣ) release.

ସଦ୍ୟୋ ମୃତ—ସଂ. ବଣ. (ସଦ୍ୟ+ମୃତ)—୧ । ଯେ ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ହେଲା
Sadyo mṛuta ମରିଅଛି—1 Recently dead.
(ସଦ୍ୟୋ ମୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ହଠାତ୍ ବା ଅପଘାତ ମୃତ—
2. Suddenly dead

ସଦ୍ୟୋହତ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ସଦ୍ୟଃ+ହତ)—ଯେ ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ
Sadyohata ହେଲା ହତ ହୋଇଅଛି—Recently killed
(ସଦ୍ୟୋହତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (animal). ସଂ. ବ. ପୁଂ—ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ
ହେଲା ହତ ହୋଇଥିବା ଜୀବ—A recently killed
animal.

ସଦ୍ୟୋହତ ମାଂସ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —ସଦ୍ୟୋହତ ଜୀବର
Sadyohata māṁsa ମାଂସ;ସଜ ମାଛଁସ—The flesh of a
recently killed animal; fresh meat.
[ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ସଦ୍ୟୋହତ ଜୀବର
ମାଂସ ବ୍ୟାଧିନାଶକ, ବୟଃସ୍ଥାପକ, ପୁଷ୍ଟିକାରକ ଓ
ରୁଚିକର ।]

ସଦ୍ରୁ—ସଂ. ବଣ (ସଦ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଶୀଳାର୍ଥେ କ୍ରୁ)
Sadru —୧ । ଗମନଶୀଳ; ଗତିବିଶିଷ୍ଟ—1. Moving;
going. ୨ । ଅବସନ୍ନ—2. Pulled down;
tired. ୩ । ଅବସ୍ଥିତ—3. Situated.

ସଦ୍ରୂପ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ସତ୍+ରୂପ)—ସୁନ୍ଦର ରୂପ—
Sadrūpa A good form or shape; beautiful form.

ସଧ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶ୍ରଦ୍ଧା)—୧ । କୌଣସି ବିଷୟ ପ୍ରତି ଅକାଙ୍କ୍ଷା;
Sadha ଇଚ୍ଛା—1 Desire for anything
ସାଧ (ଉ—ନ ଜଳ ତବାୟୁଧ, ତରିବ ବୋଲି ସଧ,
ସାଧ ଜଳି ସଂସାର ଅକୂପାରକୁ ରେ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ ।]
୨ । ଲାଳସା; ଅଭିଳାଷ—2. Relish; hankering.
(ଉ—ବଳକୁ ଅଶ୍ରା କଲେ ବହୁ ଅତି ସଧ । କୃଷ୍ଣସିଂହ.
ମହାଭାରତ. ସଭା ।) ୩ । କାର୍ଯ୍ୟସାଧନାର୍ଥ ଉପାୟ—
3. Expedients; means. ୪ । ସାଧ (ଦେଶ)—
4. Sādha. (See) (ଉ—ଅଜ ପାପ ସଂଗୀତ ବିଦ୍ୟା-
ସଧରେ ଚିତ୍ତ, ନ ଦେବ ବୋଲି ଜଳ ସଂକଳପ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ.
ସଂଗୀତ ।) ୫ । (ସଂ, ଶ୍ରଦ୍ଧା ବା ସ୍ୱାଦ) ସ୍ୱଅଦ; ଗର୍ଭିଣୀ-
ମାନଙ୍କ ଦୋହଦ ବାସନା—5. Desire of a preg-
nant woman for certain foods. ୬ । ମାୟା;
ମମତା; ସ୍ନେହ; ଶ୍ରଦ୍ଧା—6. Love; affection;
attachment. (ଉ—ଏହିରୂପେ ଅଜ ଘଡ଼ିଏ ଭୁମ୍ବେ
ଯୁଦ୍ଧ, ତଲେ ଛଡ଼ ଦେଇ ମୁଁ ପଶ୍ଚାତରୁ ସଧ । କୃଷ୍ଣସିଂହ.
ମହାଭାରତ. ବିରାଟ ।) ୭ । ଗର୍ଭିଣୀର ଦୋହଦ ଯୋଗୁଁ
ଅଭିଳଷିତ ଖାଦ୍ୟ—7. Particular article of
food hankered after by a pregnant
woman.

ସଧ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ଶାଧ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଶ)
Sadha (etc) Sādha etc. (See)

ସଧନ—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+ଧନ)—ଧନଶାଳୀ;
Sadhana ଧନବାନ—Rich; wealthy.
(ସଧନା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ବିଦ୍ଧନ—ବିପରୀତ]

ସଧବା—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ=ସହିତ+ଧବ: ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—
Sadhabā ସଭର୍ତ୍ତୃକା; ପତିବନ୍ତୀ; ଜୀବତ୍-ସ୍ୱାମିକା; ଅହ୍ୟୁ;
(ବିଧବା—ବିପରୀତ) ଅହିଅ (ସ୍ତ୍ରୀ)—(A woman) Having
her husband living.

ସଧର୍ମ(ର୍ମ୍ମ)—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—୧ । ତୁଲ୍ୟ ଧର୍ମ—1. Same
Sadharma(rmma) religion. ୨ । ସମାନ ଗୁଣ—2.Same
quality.

ସଧର୍ମଚାରିଣୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ=ସହ+ଧର୍ମଚାରିଣୀ; ଯେ ପତିଙ୍କ
Sadharmchāriṇī ସଙ୍ଗେ ଧର୍ମାଚରଣ କରନ୍ତି)—ସହଧର୍ମିଣୀ;
ଧର୍ମ ପତ୍ନୀ—One's lawfully wedded wife.

ସଧର୍ମ(ର୍ମ୍ମ)ଣୀ—ସଂ. ବଣ ଓ ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସଧର୍ମିଣୀ (ଦେଶ)
Sadharma(rmma)ṇī Sadharmiṇī. (See)

ସଧର୍ମା(ର୍ମ୍ମା)—ସଂ. ବଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସମାନ ଅଟେ ଧର୍ମ୍ମ ଯେ=
Sadharmā(rmmā) ଧର୍ମ୍ମ ଯାହାର; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଏକ
(ସଧର୍ମିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଧର୍ମାକ୍ରାନ୍ତ—1. Of the same religion.
[ବିଧର୍ମା—ବିପରୀତ] ୨ । ଏକ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ—2. Professing
the same religion, ୩ । ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ଗୁଣଯୁକ୍ତ—
3. Possessing the same attribute or
quality. ୪ । ଏକରୂପ; ସଦୃଶ; ତୁଲ୍ୟ—
4. Similar

ସଧର୍ମି(ର୍ମ୍ମି)ଣୀ—ସଂ. ବଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଧର୍ମିନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ· ଈ)—ଏକ ଧର୍ମାକ୍ରାନ୍ତ;
Sadharmi(rmmi)ṇī ସଧର୍ମା ଓ ସଧର୍ମୀର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
(ସଧର୍ମା, ସଧର୍ମୀ—ପୁଂ) Feminine of Sadharmā and
Sadharmī. ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ଧର୍ମପତ୍ନୀ; ଭାର୍ଯ୍ୟା—
One's better half; one's wedded wife.

ସଧର୍ମୀ(ର୍ମ୍ମୀ)—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ସଧର୍ମ+ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)—ସଧର୍ମା
Sadharmī(rmmī) (ଦେଶ)—Sadharmā. (See)
(ସଧର୍ମିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ବିଧର୍ମୀ—ବିପରୀତ]

ସଧଲିଆ—ପ୍ରାଦେ (ଲିଆ) ବଣ (ସଂ.ଶ୍ରଦ୍ଧାଳୁ)—ଇଚ୍ଛୁକ—
Sadhaliā Desirous.

ସଧା—ଦେ. ବ—(ସଂ. ସାଧ୍ ଧାତୁ)—୧ । ସାଧନ (ଦେଶ)—
Sadhā Sādhana (See) ୨ । ବହୁ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଧନ
ସାଧା ସାଧନା ଅଦିର ସଂଗ୍ରହ—2. Act of collecting
money etc. from many persons;
collection; realisation. ୩ । ସମସ୍ୟା
ସାଧନ—3. Working up of a problem.

ସଧା(ଧେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ଣିଜନ୍ତ ସାଧ୍ ଧାତୁ ବା ସାଧ୍ ଧାତୁ) Sadhā(dhe)ibā ସାଧ୍ୟ କରାଇବା; ସାଧିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ସାଧାନ **साधन कराना** ରୂପ—The causative form of the verb Sādhibā. [ଦ୍—ସଧାଇବାର ବିଭିନ୍ନ ଅର୍ଥ ଜାଣିବା ପାଇଁ 'ସାଧିବା' ଶବ୍ଦର ବିବରଣ ଅର୍ଥ ଦେଖ ।]

ସଧି—ସଂ. ବ (ସ=ସହ+ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+କ୍ତି. ଇ) Sadhi —ଅନଳ; ଅଗ୍ନି; ଅର୍ଥ—Fire.

ସଧିଃ—ସଂ. ବ (ସହ୍ ଧାତୁ=ସହିବା+କ୍ତି. ଇସ୍; ୧ମା ୧ବ)— Sadhiḥ ଷଣ୍; ବୃଷ—Bull.

ସଧୀର—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସଧୈର୍ଯ୍ୟ)—ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ— Sadhīra ଧୀର **सधीर** Patient.

ସଧୀରେ—ଦେ. କ୍ରି ବିଣ (ପଦ୍ୟ)—୧ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସହକାରେ— Sadhīre 1. Patiently. ୨ । ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ; ଧୀରେ ଧୀରେଧୀରେ **धीरेधीरे** ଧୀରେ—2. Slowly.

ସଧେ—ଦେ. କ୍ରି ବିଣ(ପଦ୍ୟ)—ଶ୍ରଦ୍ଧାଭାବରେ; ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ—Lovingly; Sadhe affectionately. [ଭ୍—କର୍ମଣିଗର୍ମେ ପଞ୍ଚ ଭବ୍ଦ ସାଧେ, ଶ୍ରଦ୍ଧାୟ **श्रद्धामें** ପ୍ରକାଶିତ ସଧେ । ପ୍ରାଚୀ. ଶିବସ୍ତ୍ରୋଦୟ]

ସଧୈର୍ଯ୍ୟ(ର୍ଯ୍ୟେ)—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—(ସଂ ସଧୈର୍ଯ୍ୟ) ୧ । ଧୀରତା Sadhairjya (rjye) ସହକାରେ—1. Slowly. ୨ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସଧୈର୍ଯ୍ୟ **सधैर्य्य** ସହକାରେ—2. Patiently.

ସଧ୍ରମ୍—ପ୍ରାଦେ (ଲିଖିତ) ବିଣ—ସତ୍ୟବାନ୍— Sadhram Truthful.

ସଧ୍ରୀଚୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଧ୍ର୍ୟଚ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; ସଧ୍ର୍ୟଚ୍ ଶବ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ) Sadhrīchī ସହଚରୀ; ସଙ୍ଗିନୀ—A female companion. (ସଧ୍ର୍ୟଙ୍—ପୁଂ)

ସଧ୍ର୍ୟଙ୍—ସଂ ବ. ପୁଂ—(ସ=ସହ+ଅନ୍‌ଚ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ Sadhryan କ୍ତି. ବ୍ୟୁତ୍; ଜଯାଭନ ସଧ୍ର୍ୟଚ୍ ଶବ୍ଦ—୧ମା. ୧ବ; (ସଧ୍ରୀଚୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯେ ସର୍ବଦା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗମନ କରେ)— ୧। ସହଚର; ସଙ୍ଗୀ—1. Companion; associate; mate. ୨ । ସହାୟ; ସାହାଯ୍ୟକାରୀ—2. Assistant.

ସନ୍—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ପବନ ଜୋରରେ ବୋହିବାର San ଶବ୍ଦ; ବାୟୁ ସଞ୍ଚାଳନ ଶବ୍ଦ—1. The sound of brisk (ସନ୍‌ସନ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) blowing of wind. ୨ । ଶରର ବା ସନ୍, ସନ୍‌ସନ **सनसन** ତୀରର ମୁହୁର୍ମୁହୁଃ ମରିପିବାର ଶବ୍ଦ—2. The sound of arrows being discharged in quick succession. ୩ । ଦ୍ରୁତ ଗମନଜନିତ ଶବ୍ଦ— 3. Sound of quick motion. ପ୍ରାଦେ. (ଲିଖିତ) ବ—ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ; ସୁନା—Gold. ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବ— ସନ (ଦେଖ) Sana (See)

ସନ୍(ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଦାନ କରିବା—1. To give; to San (root) bestow. ୨ । ସେବା କରିବା—2. To tend; to serve. ୩ । ପୂଜା କରିବା—3. To worship.

ସନ୍ (ପ୍ରତ୍ୟୟ)—ସଂ—ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ଧାତୁର ପରେ ଲାଗିବା ପ୍ରତ୍ୟୟ— A San (inflexion) suffix added to verbs meaning,- wishing to do an act. [ଦ୍—ଏହି ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୁକ୍ତ ହେବା ପରେ ଧାତୁକୁ 'ସନନ୍ତ' ଧାତୁ ବୋଲାଯାଏ । ସନନ୍ତ ହେଲେ ମୂଳ ଧାତୁର ଅଦ୍ୟାକ୍ଷର ପ୍ରାୟଶଃ ଦ୍ୱିତ୍ୱ-ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା— କୃଧାତୁ=କରିବା+ସନ୍=ଚିକୀର୍ଷ୍ ଧାତୁ=କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବା, ପାଧାତୁ=ପିଇବା+ସନ୍=ପିପାସ୍ ଧାତୁ =ପିଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବା, ଜ୍ଞାଧାତୁ=ଜାଣିବା+ସନ୍ =ଜିଜ୍ଞାସ୍ ଧାତୁ=ଜାଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବା । ଏହି ଧାତୁରେ ଭାବ ବାଚ୍ୟରେ 'ଅ' ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲେ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦ ପ୍ରାୟଶଃ ଅକାରାନ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—ଚିକୀର୍ଷା=କରିବା ଇଚ୍ଛା; ପିପାସା=ପିଇବା ଇଚ୍ଛା; ଜିଜ୍ଞାସା=ଜାଣିବା ଇଚ୍ଛା; ସନନ୍ତ ଧାତୁରେ 'ଉ' ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେଲେ ଉକାରାନ୍ତ ବିଶେଷଣ ଶବ୍ଦ ହୁଏ । ଯଥା—ଚିକୀର୍ଷୁ=କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ, ପିପାସୁ=ପିଇବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ, ଜିଜ୍ଞାସୁ=ଜାଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ।]

ସନ୍ବ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ଗମନ କରିବା—1. To go. Sanba (root) ୨ । ଗତି କରିବା—2. To move.

ସନ୍ ବରସନ୍—ବୈଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ସନ ବରସନ (ଦେଖ) San barasan sana barasana (See)

ସନ—ସଂ. ବ. (ସନ୍ ଧାତୁ=ସେବା କରିବା+କରଣ. ଅ)— Sana ୧ । ହସ୍ତିକର୍ଣ୍ଣାସ୍ଫାଳନ; ହାତୀର କାନ ହଲାଇବା— 1. The fanning or waving of the ears by an elephant. ୨ । ଘଣ୍ଟା ପାଟଳୀ ବୃକ୍ଷ— 2. A tree; Schebra Swieteniodes (tree).

ସନାତନ सन ଦେ. ବ. (ପୁଂ) -ସନାତନର ଡାକ ନାମ—Name for calling Sanātana. ପ୍ରା. ବ. (ପଦ୍ୟ)-ସ୍ୱନ; ଶବ୍ଦ—Voice. [ଭ୍—କମ୍ବୁ ସନ ଘନ, ମଧୁ ଲୁବ୍ଧେ ଅଳି ବୃନ୍ଦ ବନ । ପ୍ରାଚୀ. ପ୍ରତାପ—ଶଶିସେଣା]

ସନ—ବୈଦେ. ବ (ଅ. ସନ୍)—୧ । ସାଲ; ବର୍ଷ; ଅବ— Sana 1. Year. [ଦ୍—ଯଯାତିକେଶରୀଙ୍କ ରାଜତ୍ୱକାଳରୁ ଉତ୍କଳରେ ଏକ ସନ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇ ଅସୁଅଛି । ଭାଦ୍ର ମାସ ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀ ଦିନଠାରୁ ଏହି ସନର ବର୍ଷାରମ୍ଭ । ସେଦିନ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳରେ 'ସୁକିଅ' ନାମରେ ଖ୍ୟାତ— ଉତ୍କଳସିନ୍ଧୁ, ଉତ୍କଳ ଇତିହାସ ।

ଦେଶୀୟ ଅବ୍ଦ ଗଣନା ଓ ଇଂରାଜୀ ଅବ୍ଦ ଗଣନା ମଧ୍ୟେ କୌଣସି ସଂଖ୍ୟକ ଅବ୍ଦ ସୂଚକ 'ସନ' ଶବ୍ଦ ଲେଖାଯାଏ, ଏବଂ ସାଧାରଣତଃ ସବୁ ପ୍ରକାରର ଅବ୍ଦ ପରେ 'ସାଲ' ଶବ୍ଦ ଓ ଇଂରାଜୀ ଅବ୍ଦ ପରେ 'ମସିହା' ଲେଖାଯାଏ । ଯଥା— (ଦେଶୀୟ) ସନ ୧୦୦୦ ସାଲ, ସନ ୧୯୨୬ ସାଲ ବା ସନ ୧୯୨୬ ମସିହା, (ଇଂରାଜୀ) ସନ ୧୯୩୮ ମସିହା । ଲିଖିତ ଓ ମୋହରରମାନେ ଏହି 'ସନ' ଓ 'ସାଲ' ଶବ୍ଦକୁ ଯଥାକ୍ରମେ 'ସ୍ନ' ଓ 'ସ୍ଲା' ବୋଲି ଲେଖନ୍ତି । ଯଥା—ସ୍ନ ୧୦୦୦ ସ୍ଲା=ସନ ୧୦୦୦ ସାଲ ।]

୨ । ମୁଦ୍ରା ଉପରେ ଛପା ଥିବା ବର୍ଷର ସଂଖ୍ୟା ।
2. The number of the year stamped on a coin.

[ଦ୍ର—ସନ ଗଣନା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନାନା ଦେଶରେ ନାନା ପ୍ରକାରର ରୀତି ଓ ଭାରତର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ମଧ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳିତ ଥିବା ଦେଖାଯାଏ । ଯଥା— ଯେଉଁଦିନ ୧-୯-୧୯୩୭, ସେଦିନ ସଂବତ ୧୯୯୪, ଶକାବ୍ଦ ୧୮୫୯, ବଙ୍ଗୀଶ୍ୱରାବ୍ଦ ୧୩୪୪, ଉଡ଼ିଆବ୍ଦ ୧୩୪୪, ବଙ୍ଗାବ୍ଦ ୧୩୪୪, ଫସଲି ୧୩୪୪]

୧ । ସଂବତ୍ ବା ବିକ୍ରମାବ୍ଦ—କାଳକ୍ରମରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ସଂବତ୍ ବା ବିକ୍ରମାବ୍ଦ ଭାରତରେ ଅଧୁନା ପ୍ରଚଳିତ ସବୁ ସନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାଚୀନ । ଏହା ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ପୂର୍ବ ୫୭ ବର୍ଷଠାରୁ ଆରବ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ଏ ଅବ୍ଦ ପ୍ରଥମେ ମାଳବ ଦେଶରେ ଚଳିଥିଲା । ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ (ମତାନ୍ତରରେ ବିକ୍ରମ) ଶକ ବା ହୂଣମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି ଭାରତରେ ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିବା ସମୟରେ ଏହି ଅବ୍ଦକୁ ରାଜ୍ୟରେ ଚଳାଇଲେ । ('ବିକ୍ରମାଦିତ୍ୟ' ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ); ଏହି ଅବ୍ଦକୁ ମାରବାଡ଼ୀ ଓ ପଣ୍ଡିତମାନେ ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଏହା ପ୍ରତି ବର୍ଷ ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ (ଶୁକ୍ଳା) ପ୍ରତିପଦ ଦିନ ଆରବ୍ଧ ହୋଇ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଚୈତ୍ର କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ (ବଦି) ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ଶେଷ ହୁଏ । ଏହି ବର୍ଷର ମାସମାନ ଗୌଣଚନ୍ଦ୍ରମାନ ଅନୁସାରେ ଗଣା ହୁଏ । ମାରବାଡ଼ୀମାନେ ଏହି ଅନୁସାରେ ସନ ଗଣନା କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ରାମନବମୀ (ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳ ନବମୀ) ଦିନ ସେମାନଙ୍କର ଖାତା ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି । ସୌରମାନ ବର୍ଷ ଗଣନା ସଙ୍ଗେ ଏହାକୁ ସମାନ କରିବାକୁ ଏଥିରେ ମଳ ମାସ ଗଣନା କରାଯାଏ । ଏ ବର୍ଷର ଦିନ ସଂଖ୍ୟା ୩୬୦ ଦିନ ।

୨ । ଇଂରେଜୀ ସନ ବା ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଅନ୍ ସନ ବା ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ— ଯିଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କ ଜନ୍ମଠାରୁ ଏହା ଗଣା ହୋଇ ଆସୁଅଛି । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟ ଜଗତରେ ସର୍ବତ୍ର ଏହି ଅବ୍ଦ ଚଳୁଅଛି । ଏହା ଡିସେମ୍ବର ମାସ ୩୧ ତାରିଖରେ ଶେଷ ହୁଏ ଓ ଜାନୁଆରି ମାସ ପହିଲାରେ ଆରବ୍ଧ ହୁଏ । ଏ ବର୍ଷର ଦିନ ସଂଖ୍ୟା ୩୬୫ ଦିନ । ସୌର ବର୍ଷର ଦିନ ସଂଖ୍ୟା ୩୬୫.୨୪ ଦିନ । ସୌର ବର୍ଷ ସଙ୍ଗେ ଏହାକୁ ସମାନ କରିବାପାଇଁ ପ୍ରତି ଚାରି ବର୍ଷରେ ପଡ଼ିବା ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଲିପ୍ ଇୟର୍ (Leap year) ବର୍ଷରେ ଫେବୃଆରୀ ମାସଟି ୨୮ ଦିନଅଁ ନ ହୋଇ ୨୯ ଦିନଅଁ ହୁଏ । ସେହି ବର୍ଷଟିର ଦିନ ସଂଖ୍ୟା ୩୬୬ ଦିନ ହୁଏ । ଏ ଇଂରାଜୀ ସନ ସୌର ଗଣନାକ୍ରମେ ଗୃହୀତ ହୁଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଏହା ସୌର ବର୍ଷ । ଅତଏବ ପ୍ରତି ବର୍ଷ ୫ ଦିନ ୧୦ ଦଣ୍ଡ ୩୧ ପଳ ୩୧ ବିପଳ ୨୪ ଅନୁପଳ ଶକାବ୍ଦରେ ଯୋଗ କଲେ ନାମଟି ବର୍ଷ ହୁଏ । ଏହି ଅବ୍ଦଦ୍ୱାରା ଦଶା ଗଣନା କରିବାକୁ ହୁଏ ବୋଲି ବରାହମିହିର ଲେଖିଅଛନ୍ତି ।

୩ । ଶକାବ୍ଦ ବା ଶାଳିବାହନାବ୍ଦ—
ଶକ ବା ସିଥିଅନ୍ (Scythian) ମାନେ ଭାରତରେ ରାଜତ୍ୱ କରିବା ସମୟରେ ଶକରାଜା ଶାଳିବାହନଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ କାଳରୁ ଏହି ସନ ଗଣନାର ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦଠାରୁ ୭୮ ବର୍ଷ କମ୍, ଅର୍ଥାତ୍ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୭୮ ମସିହାରେ ଏହା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଭାରତରେ ଏହା ଚଳୁଅଛି । ଶକାବ୍ଦ ମହାବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତି (ପଣା ସଂକ୍ରାନ୍ତି) ଦିନ ଆରବ୍ଧ ହୁଏ ।

୪ । ବଙ୍ଗୀଶ୍ୱରାବ୍ଦ—
ଏହା ମୋଗଲ ବାଦସାହା ଆକବରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଭାରତରେ ଚଳିଥିଲା ଏବଂ ଏବେ ମଧ୍ୟ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଗଣନାରେ ଚଳୁଅଛି । ଆକବର ବାଦସାହା ହିଜିରା ୯୬୩ ସାଲ= ୧୪୭୮ ଶକାବ୍ଦରେ ଏହା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ କରିଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ଯେଉଁ ହିଜିରା ସନ (୯୬୩) ହୋଇଥିଲା, ସେହି ସନର ସଂଖ୍ୟାଗଣନାରୁ ଆମ୍ଭେ କରି ସୌର ଗଣନାକ୍ରମେ ଏ ସନ ଗଣା ହୋଇ ଆସୁଅଛି ଏବଂ ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ଦେଶରେ ଚାନ୍ଦ୍ର ଓ ସୌର ଗଣନାକ୍ରମେ ଚଳୁଅଛି ।

ହିଜିରା ସନ ଚାନ୍ଦ୍ରମାନ ଗଣନାକ୍ରମେ ହେଉଥିବାରୁ ତହିଁର ବର୍ଷକ=୩୫୪ ଦିନ ଓ ତାହା ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ସୌରମାନ ବର୍ଷଠାରୁ ୧୧ ଦିନ କମ ।

୫ । ଉଡ଼ିଆବ୍ଦ ବା ଓଡ଼ିଆ ସନ—
ଏହା ବଙ୍ଗୀଶ୍ୱରାବ୍ଦ; କିନ୍ତୁ ଏହା କନ୍ୟା (ଅଶ୍ୱିନ) ମାସରେ ଆରବ୍ଧ ହୁଏ । ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀ (ମୁଣିଆଁ) ଦିନ ଏହାର ଆରମ୍ଭ ହୁଏ, ଅର୍ଥାତ୍, ତହିଁର ପୂର୍ବରୁ ପଡ଼ିଥିବା ସୌର ଅଶ୍ୱିନ ମାସର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଦିବସମାନ ଯଦି ୧୩୪୪ ସାଲ ହୋଇଥିବ, ତେବେ ତତ୍ପରବର୍ତ୍ତୀ ସୌର ଅଶ୍ୱିନର ଦିନମାନ ୧୩୪୫ ସାଲରେ ସୁମାର ହେବ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଦେଖାଯାଉ ଯେ ୧୯୩୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀ ସୌର ଅଶ୍ୱିନର ୩ ଦିନ ସୁଦିଅଁ । ସେହି ଅଶ୍ୱିନ ବା କନ୍ୟା ମାସର ୪ ଦିନଠାରୁ ୧୩୪୫ ସାଲ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଏବଂ ତହିଁର ପୂର୍ବଦିନ କନ୍ୟା ୩ ଦିନ ୧୩୪୪ ସନରେ ଗଣନା ହେଲା ଓ କନ୍ୟା ୪ ଦିନ ୧୩୪୫ ସନରେ ଗଣନା ହେଲା । ପୁଣି ରାଜାଙ୍କର ନୂତନ ଅଙ୍କ ମଧ୍ୟ ସେହି ଦିନଠାରୁ ଗଣାଯାଏ ।

କିନ୍ତୁ ଦେବତାମାନଙ୍କ ପୂଜାରେ କନ୍ୟା ସଂକ୍ରାନ୍ତିଠାରୁ ନୂଆ ସନ ଗଣାଯାଏ । ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଚଳିତ ସନକୁ ମଧ୍ୟ ଫସଲି ବା ବିଲୟୁକ୍ତ ବର୍ଷ ବୋଲାଯାଏ । (କିନ୍ତୁ ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବଙ୍କର ବାର୍ଷିକ ଗତି ଓ ମନୁଷ୍ୟ-ମାନଙ୍କର ପରମାୟୁ ବତ୍ସର ସୌର ଚୈତ୍ର ୩୦ ଦିନ ଶେଷ ହୋଇ ପଣାସଂକ୍ରାନ୍ତିଠାରୁ ନୂତନ ବର୍ଷ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ।

ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଜାସ୍ୱତ୍ୱ ଆଇନ ଅନୁସାରେ ବର୍ଷ ଗଣନା ମଧ୍ୟ ସୌର ବୈଶାଖ ୧ ଦିନଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥାଏ

୬ । ବଙ୍ଗାବ୍ଦ ବା ବଙ୍ଗୀୟ ସନ—ଏହା ମଧ୍ୟ ଅକବର ବାଦଶାହାଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ସନ । ଏହି ସନ ଓ ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମରେ ପ୍ରଚଳିତ "ମଗୀ"ସନ ସୌରମାନ ଗଣନାରେ ଗୃହୀତ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଏହା ମହାବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତିଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ନ ହୋଇ ତହିଁର ପରଦିନଠାରୁ ବୈଶାଖ ୧ ହୋଇ ଗଣାଯାଏ । ଓଡ଼ିଆ ସନରେ ଫଗାଳ୍ପ ସୌର ମାସର ୧ ଦିନ; କିନ୍ତୁ ବଙ୍ଗଳା ସନରେ ଫଗାଳ୍ପ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ସୌରମାସର ଶେଷ ଦିନ ଅଟେ ।

ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ—ଖ୍ରୀ ୧୯୨୬ ସାଲର ୧୩ ତାରିଖ ଅପ୍ରେଲ ମହାବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଓଡ଼ିଶାରେ ୧୩୩୩ ସାଲର ବୈଶାଖ ୧ ଦିନ (କାରଣ ଓଡ଼ିଶାରେ ୧୩୩୩ ସନ ଗତ କନ୍ୟା ବା ସୌର ଅଶ୍ୱିନରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା); କିନ୍ତୁ ଉକ୍ତ ଖ୍ରୀ ୧୯୨୬ର ୧୩ ଅପ୍ରେଲ ବଙ୍ଗଳାରେ ୧୩୩୨ ସାଲର ଚୈତ୍ର ୩୦ ଦିନ ଅଟେ । ତହିଁପରଦିନ ବଙ୍ଗାବ୍ଦର ଆରମ୍ଭ ଅର୍ଥାତ୍ ଖ୍ରୀ ୧୯୨୬ ସାଲ ୧୪ ଅପ୍ରେଲ=ନୂତନ ବଙ୍ଗାବ୍ଦ ୧୩୩୩ର ବୈଶାଖ ୧ ଦିନ ହେଲା । ଏଥିରୁ ଦେଖାଯିବ ଯେ, ଓଡ଼ିଶାରେ ଅଶ୍ୱିନ [ସୁକ୍ରଅଁ]ଠାରୁ ଯେଉଁ ନୂଆ ସନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥାଏ, ବଙ୍ଗଦେଶରେ ସେହି ନୂଆ ସନ ଧନୁବର୍ତ୍ତୀ ବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତିର ପରଦିନଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ଓଡ଼ିଶାରେ ସୁକ୍ରଅଁ ଦିନ ନବ ବର୍ଷାରମ୍ଭ, ବଙ୍ଗଦେଶରେ ମହାବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ପରଦିନ ନବ ବର୍ଷାରମ୍ଭ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୯୨୬ ସାଲ ସୁକ୍ରଅଁର ପୂର୍ବଦିନ [୧୮-୯-୨୬] ଓଡ଼ିଆ ୧୩୩୩ ସାଲର ଶେଷ ଦିନ, କିନ୍ତୁ ତତ୍ପରବର୍ତ୍ତୀ ବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତି [୧୩-୪-୨୭] ବଙ୍ଗଳା ୧୩୩୩ ସାଲର ଶେଷ ଦିନ ହୋଇଥିଲା ।

୭ । ଫସଲି ସନ ବା ଅମଳୀ ସନ—ଫସଲ ଅମଦାନି ବା ଶସ୍ୟକର୍ତ୍ତନ [ବା ଅମଳ] ଅନୁସାରେ ଏହି ବର୍ଷର ଗଣନା ହୁଏ । ବଙ୍ଗଦେଶରେ ମହାବିଷୁବ ସଂକ୍ରାନ୍ତିର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦିନଠାରୁ, ଓଡ଼ିଶାରେ ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀ (ସୁକ୍ରଅଁ) ଠାରୁ ଓ ଉତ୍ତରଭାରତରେ ୧ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଶ୍ୱିନଠାରୁ ଫସଲି ସନ ଗଣାଯାଏ । ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରରେ ଫସଲ ସନର ଗଣନା ହୁଏ ।

୮ । ବଲସ୍ୱୀ ସନ—ଯେଉଁ ଫସଲି ସନ ୧ ସୌର ଅଶ୍ୱିନ (କନ୍ୟା)ରୁ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ, ତାହାର ନାମ ବଲସ୍ୱୀ ସନ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଦେବସ୍ଥାନ ଆଦି ବଲସ୍ୱୀ ସନ ଗଣନା-କ୍ରମେ ଧରାଯାଏ । ଏହାର ସଂଖ୍ୟା ଗଣନା ସମ୍ରାଟ ଅକବରଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ସନ ଅନୁସାରେ ହୁଏ ।

କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତର ଭାରତରେ ଫସଲି ସନ ଅଶ୍ୱିନ କୃଷ୍ଣ ପ୍ରତିପଦଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ।

୯ । ହିଜରୀ ସନ ବା ମୁସଲମାନୀ ସନ ବା ମହମ୍ମଦୀୟ ସନ—ମହମ୍ମଦ ଶଙ୍କୁମାଲଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାରରେ ମକ୍କାଠାରୁ ମଦିନାକୁ ଯାତ୍ରା କରିବା ଦିନ (ଖ୍ରୀ. ୬୨୨ ଜୁଲାଇ ୧୦ ତାରିଖ) ଠାରୁ ଏହି ସନ ଗଣନା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସନ ଚନ୍ଦ୍ରମାନ ବର୍ଷ । ୧୨ ଡିସେମ୍ବରରେ ଏକ ବର୍ଷ=୩୫୪ ଦିନ ।

ଅମାବାସ୍ୟା ପରେ ପ୍ରଥମେ ଯେଉଁ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଦ୍ୱିତୀୟାର ଚନ୍ଦ୍ର ଦେଖାଯାଆନ୍ତି, ସେହି ଦିନର ପର ଦିନଠାରୁ ମାସର ଗଣନା ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ତତ୍ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦ୍ୱିତୀୟାର ଚନ୍ଦ୍ର ଦର୍ଶନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ମାସ ହୁଏ ।

ବଙ୍ଗାବ୍ଦ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର ସୌର ଗଣନା କ୍ରମେ ୧ ବର୍ଷ =୩୬୫ ଦିନ । ଭାରତରେ ଚନ୍ଦ୍ରମାନ ଗଣନା ଅନୁସାରେ ଯେଉଁ ବର୍ଷ ଗଣିତ ହୁଏ, ସେଥିରେ ପ୍ରତି ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ଷ ସୌରବର୍ଷଠାରୁ ୧୧ଦିନ କମ୍ ହେବାରୁ ୩ବର୍ଷ ଅନ୍ତରରେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ମଳ ମାସ ବା ଅଧିମାସ ପୂରାଇ ଚନ୍ଦ୍ର ବର୍ଷ ସଙ୍ଗେ ସୌର ବର୍ଷର ମେଳ କରାଯାଏ, ଓ ସେହି ହେତୁ ଏ ଦୁଇପ୍ରକାର ଗଣନାରେ ଋତୁର ସମତା ରକ୍ଷା କରାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ହିଜରୀ ସନ ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ଷ ଥିବାରୁ ସେହି ଗଣନା ଅନୁସାରେ ସୌର ବର୍ଷ ଅପେକ୍ଷା ହିଜରୀ ସନର ଯେଉଁ ୧୧ ଦିନ ପ୍ରତି ବର୍ଷ କମ୍ ହୁଏ, ତାହା ପୂରଣ କରା ନ ଯିବାରୁ ହିଜରୀ ସନର ମାସମାନ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଏକ ଋତୁରେ ପଡ଼େ ନାହିଁ; ସେଥିଯୋଗୁଁ ମୁସଲମାନଙ୍କ ପର୍ବମାନ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଋତୁରେ ପଡ଼େ । ଯଥା--ଥରେ ଖରାଦିନେ ମହରମ୍ ପଡ଼େ; ୨୩ ବର୍ଷ ବାଦ ତାହା ବର୍ଷାଦିନେ ପଡ଼େ; ଫେର୍ ୨୩ ବର୍ଷ ବାଦ ତାହା ଶରତ୍ କାଳରେ, ପରେ ଶୀତକାଳରେ, ପୁଣି କେତେବର୍ଷ ପରେ ବସନ୍ତ କାଳରେ ପଡ଼େ ।

ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ଅକବର ବାଦଶାହା ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱର ଆରମ୍ଭ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୫୫୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ =ଶକାବ୍ଦ ୧୪୭୮ରେ ଚଳୁଥିବା ହିଜରୀ ୯୬୩ ସନକୁ ଭାରତରେ ସମାନ ସଂଖ୍ୟକ ସନ ୯୬୩ ହୋଇ ପ୍ରଥମେ ଚଳାଇଥିଲେ । ସେହି ଦିନଠାରୁ ୧୯୧୩୬ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହିଜରୀ ଗଣନାକ୍ରମେ ୧୩୪୫ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ହିଜରୀ ସନ ହିଜରୀମାନଙ୍କ ସନଠାରୁ ପ୍ରତିବର୍ଷ ୧୧ ଦିନ କମ୍ ଥିବାରୁ ସେଦିନ ହିଜରୀ ୧୩୫୬ ସନ=ଶକାବ୍ଦ ୧୮୫୯ =୧୯୩୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ=ଓଡ଼ିଆ ସନ ବା ଦକ୍ଷିଣାବ୍ଦ ୧୩୪୪=ବିକ୍ରମାବ୍ଦ ୧୯୯୪ ହେଲା । ଅର୍ଥାତ୍, ଅକବର ବାଦଶାହାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ଆରମ୍ଭ (୧୫୫୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦଠାରୁ ହିଜରୀ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଗଣନା କ୍ରମେ ୩୮୧ ବର୍ଷ ଗତ ହୋଇଅଛି; କିନ୍ତୁ ମୁସଲମାନୀ ଗଣନାକ୍ରମେ ୩୯୩ ବର୍ଷ ଗତ ହୋଇଅଛି; ଅନ୍ୟ କଥାରେ କହିବାକୁ ଗଲେ. ହିଜରୀ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଗଣନାକ୍ରମେ ୩୮୧ ବର୍ଷ=ହିଜରୀ ଗଣନାକ୍ରମେ ୩୯୩

ବର୍ଷ, ଅର୍ଥାତ୍ ହିଜ୍‌ରୀ ୩୧ ବର୍ଷ=ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୩୨ ବର୍ଷ; କାରଣ, ମୁସଲମାନ୍ ଙ୍କ ପ୍ରତିବର୍ଷ ହିନ୍ଦୁ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍ ଗଣନା ଅନୁସାରେ ୧୧ ଦିନ ଲେଖାଏଁ କମି ହେବାରୁ ପ୍ରତି ୩୧ ବର୍ଷରେ ୩୬୫ ଦିନ ଲେଖାଏଁ କମିଯାଇଛି ।

ହିଜ୍‌ରୀ ସନର ପ୍ରଥମ ମାସ ମହରମ ଓ ଶେଷମାସ ଜେଲ୍ ହଜ୍ଜ ଅଟେ ।

୧୦ । ପୁରୀ ଗଜପତିରାଜାଙ୍କ ଅଙ୍କ—

ପୁରୀର ରାଜାମାନେ "ରାର ଶ୍ରୀ ଗଜପତି ଗୌଡେଶ୍ୱର ନବ କୋଟି କର୍ଣ୍ଣାଟ କଳବର୍ଗେଶ୍ୱର" ଥିବା ସମୟରୁ ପ୍ରତି ରାଜାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱର ଆରମ୍ଭରୁ ଏହି ଅଙ୍କ ଗଣନା କରାଯାଏ । ପୁରୀର ରାଜାମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜତ୍ୱ କରୁଛନ୍ତି । ଇଂରାଜ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ପୁରୀର ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜାଙ୍କୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ 'ରାଜା' ଉପାଧି ଦିଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଉତ୍କଳବାସୀମାନେ ତାଙ୍କୁ 'ପୁରୀରାଜା' 'ଗଜପତି ମହାରାଜା' ବା 'ଠାକୁର ରାଜା' ବୋଲି କହନ୍ତି ।

ଏହି ଅଙ୍କ ପ୍ରତିବର୍ଷ ପୁଣ୍ୟଅଁ (ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀ) ଠାରୁ ଗଣନା କରାଯାଏ; କିନ୍ତୁ ଏହାର ମାସର ଓ ଦିନର ଗଣନା ସୌରଗଣନା ଅଟେ । ଯଥା—

ଭାଦ୍ର, ଭାଦ୍ର ମାସ=ସୌର ସିଂହ ମାସ

ଅଶ୍ୱିନ=କନ୍ୟା

କାର୍ତ୍ତିକ=ତୁଳା

ଏହି ସନର ବିଶେଷତ୍ୱ ଏହି ଯେ, ସୌର କନ୍ୟା ମାସର ଯେଉଁ ଦିବସ (ଭାଦ୍ର ଶୁକ୍ଳ ଦ୍ୱାଦଶୀ) ପୁଣ୍ୟଅଁ ପଡ଼ିବ, ସେହି ଦିନ ସେହି ତାରିଖ ଧରିବାକୁ ହେବ । ତତ୍ ପୂର୍ବଦିନ ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଅଙ୍କର ପୂର୍ବ ତାରିଖ ଧରାଯାଏ । ଯଥା—ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ୧୯୨୬ର ପୁଣ୍ୟଅଁ (୧୯।୯।୧୯୨୬) ସୌର ଅଶ୍ୱିନ ବା କନ୍ୟା ମାସର ୪ ଦିନ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ସେହିଦିନରୁ ପୁରୀର ନୂତନ (ବର୍ତ୍ତମାନ) ରାଜା ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କର ରାଜତ୍ୱର ୧ମ ବର୍ଷ ଅର୍ଥାତ ୩ ଅଙ୍କ ବୋଲାଗଲା ଓ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଦିଲ୍ଲୀଶ୍ୱରାବ୍ଦ ୧୩୩୫ ସନ ମଧ୍ୟ ସେହିଦିନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

ତହିଁର ପୂର୍ବଦିନ (୧୮।୯।୨୬ରେ) ଲେଖା ଯାଇଥିଲା ୧୩୩୩ ସାଲ, ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କ ୫୫ ଅଙ୍କ କନ୍ୟା (ଅଶ୍ୱିନ) ୩ ଦିନ ଓ ସେହିଦିନ (୧୯।୯।୨୬ରେ) ଲେଖାଗଲା ୧୩୩୪ ସାଲ୍ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ (ରାଜତ୍ୱର ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ବା) ୩ ଅଙ୍କ କନ୍ୟା ୪ ଦିନ ।

ଏହି ଅଙ୍କର ଗଣନାରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷତ୍ୱ ଏହି ଯେ, ନୂଆ ରାଜାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱର ୧ମ ବର୍ଷ ୩ ଅଙ୍କ ବୋଲି ଗଣାଯାଏ । ତତ୍‌ପରେ ୨, ୧୬, ୨୬, ୩୬, ୪୬, ୫୬ ଇତ୍ୟାଦି ସଂଖ୍ୟା ଗଣନା କରାଯାଏ ନାହିଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ୫ ଅଙ୍କ ପରେ ୭ଅଙ୍କ,୧୫ ଅଙ୍କ ପରେ ୧୭ ଅଙ୍କ, ୨୫ ଅଙ୍କ ପରେ ୨୭ ଅଙ୍କ ଗଣା ହୁଏ । ୧୦ଅଙ୍କ ଗଣାଯାଏ; କିନ୍ତୁ ୨୦, ୩୦,୪୦,୫୦, ୬୦ ଆଦି ୧୦ର ଗୁଣିତକ ଅଙ୍କମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଗଣାଯାଏ ନାହିଁ; ଅର୍ଥାତ୍ ୧୯ ପରେ ୨୧ ଅଙ୍କ, ୨୯ ପରେ ୩୧ ଅଙ୍କ ଗଣାଯାଏ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଦେଖାଯାଉ ଯେ, ୧୯୨୬ ସନ ପୂର୍ବଅଁ ପୂର୍ବେ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ମହାରାଜାଙ୍କର ୫୫ ଅଙ୍କ ହୋଇଥିଲା । ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ବଞ୍ଚି ଥିଲେ ଏ ପୁଣ୍ୟଅଁ ପରେ ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କର (୫୬ ଅଙ୍କ ନ ହୋଇ) ୫୭ ଅଙ୍କ ହୋଇଥାନ୍ତା; କିନ୍ତୁ ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ପୁଣ୍ୟଅଁ ପୂର୍ବରୁ ମୃତ ହେବାରୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଦେବ ରାଜା ହେଲେ । ପୁଣ୍ୟଅଁ ପୂର୍ବର ସନ ଆରମ୍ଭଠାରୁ ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କର ୫୫ ଅଙ୍କ ଚାଲିଥିଲା । ଏଥିମଧ୍ୟରେ ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ସ୍ୱର୍ଗପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ଓ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଦେବ ରାଜା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପୁଣ୍ୟଅଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ମୁକୁନ୍ଦଦେବଙ୍କର ୫୫ ଅଙ୍କ ଚାଲିଲା ଓ ପୁଣ୍ୟଅଁ ପରେ ନୂଆ ରାଜା (ରାମଚନ୍ଦ୍ରଦେବ)ଙ୍କ ରାଜତ୍ୱର ପ୍ରଥମ ବର୍ଷ ଅର୍ଥାତ୍ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଦେବଙ୍କ ୩ ଅଙ୍କ ବୋଲି ଗଣାଗଲା । ନୂଆ ରାଜାଙ୍କର ୨ ଅଙ୍କ ଗଣାଗଲା ନାହିଁ ।

ପୁରୀ ରାଜାଙ୍କର ବଂଶାନୁଗତ ନାମକରଣରେ ମଧ୍ୟ ବିଶେଷତ୍ୱ ଅଛି । ଯଥା—ପୁରୀର ଗଜପତି ରାଜାମାନେ ଯଥାକ୍ରମେ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦେବ, ବୀରକିଶୋର ଦେବ, ଦିବ୍ୟସିଂହ ଦେବ ଓ ମୁକୁନ୍ଦଦେବ ଏହି ନାମ ଚାରୋଟି ମାତ୍ର ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ଏହି ୪ଟି ନାମ ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇ ଆସୁଅଛି ।]

ସନ ଆଖର(ରି)—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ସନ୍ ଓ ଆଖୀର୍)—ବର୍ଷର ଶେଷ—The end of a year.

Sana ākhara(ri)

ସନ୍ ଆଖିର ସନ ଆଖିର (ସନ ଆଖିର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସନ ଆଦ୍ୟ—ବୈ. ବି (ଫା. ସନ୍ ଓ ସଂ. ଆଦ୍ୟ) —ବର୍ଷର ଆରମ୍ଭ—The beginning of a year.

Sana ādya

ସନ ଆରମ୍ଭ ସନ ଆରମ୍ଭ

ସନକ—ସଂ. ବି (ନାମ) (ସନ୍ ଧାତୁ=ସେବା କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ-ଅକ)—ଜଳେଚ ମୁନି; ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ୭ଟି ମାନସ ପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ; ବୈଷ୍ଣବଦେବ ଓ ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦିରେ ଯେଉଁ 'ସପ୍ତଦିବ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ'ଙ୍କ ତର୍ପଣ କରାଯାଏ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—Name of a progenitor of mankind. [ଦ୍ର—ସପ୍ତ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ନାମ; ଯଥା—୧ ସନକ, ୨ ସନାତନ, ୩ କପିଳ, ୪ ବୋଢ଼ୁ, ୫ ଆସୁରି, ୬ ପଞ୍ଚଶିଖ ଓ ୭ ସନନ୍ଦ । ପୁରାଣ ମତରେ ଏମାନେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ପୂର୍ବପୁରୁଷ ଓ ଜନଲୋକବାସୀ ଅଟନ୍ତି । ମତାନ୍ତରରେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ୪ଗୋଟି ମାନସପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରୁ ସନକ ଏକତମ—୪ ପୁତ୍ରଙ୍କ ନାମ; ଯଥା—ସନକ, ସନନ୍ଦ, ସନାତନ ଓ ସନତ୍‌କୁମାର; ଏମାନେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସୃଷ୍ଟି କଲେ (ଭାଗବତୀୟ ୩ୟ ସ୍କନ୍ଧ ୧୨ ଅଧ୍ୟାୟ) । ବିବାହିତ ହୋଇ ଅର୍ଥାତ୍ ପତ୍ନୀଙ୍କୁ ମାଳ ପରି କେବଳରେ ଲମ୍ବାଇ ଉତ୍ତରମୁଖ ହୋଇ ଏହି ସପ୍ତ ଦିବ୍ୟମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଜଳ ଜୋଡ଼କରେ ତର୍ପଣ କରିବାକୁ ହୁଏ ।]

ସନକ୍ଷତ୍ର—ସଂ. ବି (ସଂ. ସ୍ୱଜନକ୍ଷତ୍ର)—ମନୁଷ୍ୟର ଜନ୍ମଦିନର ନକ୍ଷତ୍ର ଯେଉଁ ଦିବସରେ ଥାଏ—One's birthday.

Sanakshatra

ସନକ୍ଷତ୍ର ଜନ୍ମଗାଁଠି

ସନତ୍—ସଂ. ବି (ସନ୍ ଧାତୁ=ଦାନ କରିବା+କ୍ତ୍ରି. ଅତ୍)—
Sanat ବ୍ରହ୍ମା—Brahma. ସ. ଅ—ସଦା; ସର୍ବଦା—
Always; for ever.

ସନତ୍ କୁମାର—ସଂ.ବି (ନାମ) (ସନତ୍=ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର+କୁମାର=ପୁତ୍ର)
Sanat kumāra —ଋଷି ବିଶେଷ; ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ମାନସ ପୁତ୍ର-
ସଂ. ଣେ ଧାତୁତ, ଧାତୁପୁତ୍ର, ଦେଧାସ୍ଥା] ବିଶେଷ—Name of a
sage. [ଦ୍—ଏହାଙ୍କର ନାମ ମହାଭାରତର ହରିବଂଶରେ
ମିଳେ । ଏ ମହାତପାଃ ଓ ପରମଧାର୍ମିକ ଥିଲେ । ଏଥିଯୋଗୁ
ଋଷିମାନେ ଏହାଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ । ରାଜର୍ଷି
ବୈଶ୍ୟଙ୍କ ଅଶ୍ୱମେଧ ଯଜ୍ଞ କାଳରେ ଗୌତମ ଓ ଅଙ୍ଗିରା
ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାରୁ ତାହାର ମୀମାଂସା ନିମନ୍ତେ
ଉଭୟ ପକ୍ଷ ଏହାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ମାନିବାରୁ ଏ ଉକ୍ତ ବିବାଦକୁ
ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିଥିଲେ ।

ଧର୍ମଦେବଙ୍କ ଔରସ ଅହିଂସାଙ୍କଠାରୁ ୪ଟି ପୁତ୍ର ଜାତ
ହୋଇଥିଲେ ଓ ପରେ ଏମାନଙ୍କୁ ବ୍ରହ୍ମା ଦତ୍ତକ ପୁତ୍ରରୂପେ
ଗ୍ରହଣ କରି ପ୍ରଜାସୃଷ୍ଟି କରାଇଲେ । ଏମାନଙ୍କ ନାମ
ଯଥାକ୍ରମେ ସନତ୍କୁମାର, ସନାତନ, ସନକ ଓ ସନନ୍ଦ
ବା ସନନ୍ଦନ । ଧର୍ମଙ୍କ ଔରସରେ ଅହିଂସାଙ୍କ ଗର୍ଭରେ
ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବା ଅନ୍ୟ ୪ ଗୋଟି ପୁତ୍ରଙ୍କ ନାମ, ଯଥା—
କପିଳ, ବୋଢ୍ଢୁ, ଅସ୍ଥୁରି ଓ ପଞ୍ଚଶିଖ । ଏହି ୮ ଜଣଙ୍କ
ମଧ୍ୟରୁ ସନତ୍କୁମାରଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ୭ ଜଣଙ୍କୁ 'ସପ୍ତ
ମନୁଷ୍ୟ' ନାମରେ ଶ୍ରାଦ୍ଧ, ବୈଶ୍ୱଦେବ ଓ ତର୍ପଣରେ ବିତ
ଓ ଉଲୋଦକାଦି ଦିଆଯାଏ । ଏମାନଙ୍କ ଅଙ୍ଗୀକାର
ମହାଭାରତୀୟ ହରିବଂଶ, ବାମନ ପୁରାଣ ୫୭।୫୮ ଅଧ୍ୟାୟ,
ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତ ପୁରାଣ, କୃଷ୍ଣଜନ୍ମଖଣ୍ଡ ୧୨୯ ଅଧ୍ୟାୟରେ
ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ।] ୨ । ଜିନ ବା ଜୈନଙ୍କ ମତରେ ଦ୍ୱାଦଶ
ସାର୍ବଭୌମମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—2. One of the
12 famous universal saints according
to the Jainas.

ସନନ୍ଦ—ଦେ.ବି. (ସଂ.ସନନ୍ଦ)—ସନନ୍ଦ ନାମକ ଋଷି; ସପ୍ତମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ
Sanada ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—Sage Sananda.
ସନନ୍ଦ ସନଂଦ ଦେଦେ. ବି—ସନନ୍ଦ (ଦେଖ)
Sananda (See)

ସନନ୍ଦ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସ=ସହିତ+ନନ୍ଦ=ଆନନ୍ଦ)—ଆନନ୍ଦଯୁକ୍ତ
Sananda —Joyous; merry. ସଂ. ବି. (ନାମ)—
(ସନନ୍ଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ମାନସ ପୁତ୍ର ବିଶେଷ; ଋଷି ବିଶେଷ—
Name of a sage. [ଦ୍—ସନତ୍ କୁମାର ଜଣେ
ଗୋଟ୍ ଦେଖ ।] ଦେଦେ. ବି.—(ଆ)—ଦୌଲତି
ସନନ୍ଦ ସନଂଦ ; ସନନ୍ଦ୍ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଭୂମି, ଦ୍ରବ୍ୟ, ପଦ ବା ଉପାଧି ଆଦି
ଦିଆଗଲେ ତାହାର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ ତାଙ୍କୁ ରାଜଙ୍କଠାରୁ
ମିଳିବା ପରୁଆନା; ରାଜାଦେଶ ପତ୍ର; ରାଜାଙ୍କର ସ୍ୱାକ୍ଷର ଓ
ମୋହର ଯୁକ୍ତ ଆଦେଶ ପତ୍ର; ଅନୁଶାସନ—Firman; a
grant; a written order signed and
sealed by a king; mandate of appoint-
ment. [ଉ—ଜମି ଭୋଗ ଦଖଲ କରିବା ନିମନ୍ତେ
ମରହଟ୍ଟା ସୁବାଦାର ତମ୍ବାପାଟିଆ ସନନ୍ଦ ଦେଇଅଛନ୍ତି ।
ଫକୀର ମୋହନ, ଛଅ ମାଣ ଆଠ ଗୁଣ୍ଠ]
[ଦ୍—ଏ ଶବ୍ଦ ଇଂରାଜୀରେ ମଧ୍ୟ 'Sanad' ବୋଲି
ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

ସନନ୍ଦନ—ସଂ. ବି. (ସ+ନନ୍ଦନ=ଆନନ୍ଦ)—ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ଏକତମ
Sanandana ମାନସ ପୁତ୍ର; ସନନ୍ଦଙ୍କର ନାମାନ୍ତର—
Another name of sage Sananda.

ସନ୍ପଟ୍—ପ୍ରାଦେ (ପାଟଣା) ବି—ଜଣପଟ—
San-pat Sun-hemp; Crotolaria Juncea.

ସନ ବରସନ—ଦେଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ଆ. ସନ୍=ବର୍ଷ ଓ ବର୍ସନ୍=
Sana barasana ବର୍ଷରେ)—ପ୍ରତିବର୍ଷ; ପ୍ରତି ସନ—Every
ପ୍ରତିବର୍ଷ ବର୍ଷ ବର୍ଷ year; annually.

ସନମତ—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ସମ୍ମତ)—ସମ୍ମତ (ଦେଖ)—
Sanamata Sammata (See) [ଉ—ବିଶ୍ୱସନମତ ପୃଥିବୀ
ସନମତ ସହମତ ବିଦ୍ୟା ଗାର୍ଥ୍ୟ ଏହି—ଉଦ୍ଧ. ଦେଦେ ପ୍ରଣ
ସମ୍ମତି ସମ୍ମତି ବିଳାସ] ଗ୍ରା. ବି—ସମ୍ମତି (ଦେଖ)—
Sammati (See) [ଉ—ଏ କଥା ଶୁଣି ଦ୍ୱିଜ
ସନମତ ତଲେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ.ମହାଭାରତ. ବନ]

ସନମତ(ତି) କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମ୍ମତ ହେବା; ରାଜିହେବା—To
Sanamata(ti) karibā agree; to consent.
ସନମତ ହଓୟା ସହମତ କରନା [ଉ—ସୁନ ତାହା ଶୁଣି
କରନ୍ତେ ସନମତ, ସେନାପତି ତଲେ ତାହାଙ୍କୁ ପୂରୁହୁତ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ. ବନ]

ସନମତି—ଗ୍ରା. ବି—(ସଂ. ସମ୍ମତି)—୧ । ସମ୍ମତି (ଦେଖ)—
Sanamati 1. Sammati (See) [ଉ—ସେ କଥାକୁ
ସମ୍ମତି ସମ୍ମତି ସନମତି ସେ ତଲେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ, ମହାଭାରତ,
ଆଦି] ୨ । ବରଣ ସମାଜରେ ମହାପ୍ରସାଦ ନିବେଦନ ପରେ
କନ୍ୟାଘରୁ ବରଘରକୁ ସ୍ୱୀକାର(ସ୍ୱୀକାର)ଦେବାର
ପଠାଯିବା ପରେ ବରଘରୁ କନ୍ୟାଘରକୁ କନ୍ୟାର
ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ପାଟସାଡ଼ୀ, ଅଳଙ୍କାର ଓ ବାସନ ଆଦି ଯାହା
ଦେବାର ପଠାଯାଏ—2. Formal present of
cloth, ornaments etc for the use of the
bridegroom sent on receipt of the
presents from the bride's party after
formal betrothal. [ଉ—ମହାପ୍ରସାଦ ନିବେଦନ
ପରେ ଏହା କନ୍ୟା ପକ୍ଷରୁ ସାମାଜିକ ଅଗ୍ରଦାନ
ସ୍ୱୀକୃତ ଅଟେ ।]

ସନମାନ—ଗ୍ରା. ବି.—(ସଂ ସମ୍ମାନ) —ସମ୍ମାନ—
Sanamāna Respect.
ସନମାନ ସମ୍ମାନ [ଉ—ଏ ରୂପେ ସନମାନ କରି, ତା ପରେ
ବାରତା ପଚାରି । ଭୂଷଣ.ପ୍ରେମ ପଞ୍ଚାମୃତ]

ସନମୁଖ—ଗ୍ରା. ବି.—ସମ୍ମୁଖ (ଦେଖ)
Sanamukha Sammukha (See)

ସନ ମୁଣ୍ଡ—ଦେ. ବି.—ସନର ଅଖର; ବର୍ଷର ଶେଷ ଭାଗ—
Sana munḍa Year's end; the end of the year.
ବଚ୍ଛରେର ଶେଷ **ସନଆଖିର**

ସନ ମଣ୍ଡେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ବର୍ଷ ଶେଷରେ—
Sana munḍe At the end of the year.
ବଚ୍ଛରେର ଶେଷେ **ସନଶେଷମେଁ**

ସନ ମୂଳ—ଦେ. ବି—ବର୍ଷର ଆରମ୍ଭ—
Sana mūla Beginning of the year.
ସନ ଆରମ୍ଭ **ସନ ଆରମ୍ଭ**

ସନ ମୂଳେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ବର୍ଷର ଆଦ୍ୟରେ—
Sana mūle At the beginning of the year.
ସନମୂଳେ, ସନାରମ୍ଭେ **ସନ ଆରମ୍ଭମେଁ**

ସନଲା—ଦେ. ବି (ବଣିଆ ଶବ୍ଦ)—ଓଠାଣକ ବସ୍ତ୍ର ଘରେ ବର ବରଫନ୍ଦି
Sanalā ଜଳ୍ୟାଣୁ ବଥପିବା ଏକପ୍ରକାର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଚଣ୍ଡି—
A sort of gold necklace given to the bridegroom's party during the marriage amongst the Mahomedans.

ସନ ସନ—ଦେ. ଅ (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ) (ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁକୃତ)—
Sana sana ୧ । ଅସ୍ତ୍ର ଚାଳନର ଝଣଝଣ୍ଟାର ଶବ୍ଦ; ଝଣଝଣ—
ସନସନ 1. The rattling or clicking sound
ସନସନ produced by the active of weapons use.
୨ । ପବନ ଅତି ବହିବାର ଶବ୍ଦ; ସାଁ ସାଁ—
2. Noise produced by the blowing of wind.

ସନ ସୂତ୍ର—ସଂ. ବି (ଚଣ୍ଡୀ ତତ୍)—ଦୁଇଟି ଖିଅ ଶଣସୂତ୍ର ଦ୍ୱାରା
Sana sūtra ଗଠିତ ପଇତା; ଶଣସୂତ୍ର—The sacred thread (consisting of 2 strings of the sunhemp fibre worn by Kshyatriyas.
[ଦ୍ର—ଏହା କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କ ପରିଧେୟ]

ସନ ହାଲ୍—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ସନ୍ + ହାଲ୍)—ଚଳିତ ସନ; ଏହି
Sana hāl ବର୍ଷ—Current year. ଦେ. ବିଣ—
ସନହାଲ **ହାଲକାସନ** ଚଳିତ ସନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—Relating
(ବଦେୟା, ସାବକ୍—ବିପରୀତ) to the current year.
[ଯଥା—ଏ ପ୍ରଜା ଭୂସରେ ଖଜଣା ସନହାଲ୍ ବାକି ୫ ୫୧
୬ ସାବକ ବାକି ୫ ୫୧ ହେଉଅଛି ।]

ସନା—ସଂ. ଅ—୧ । ନିତ୍ୟ; ସର୍ବଦା—1. Always; constant-
Sanā ly; constant. ୨ । ସର୍ବକାଳେ—2. At all times. ୩ । ଚିରକାଳ—3. Eternally. ୪ ।
ସୃଷ୍ଟିର ଆଦ୍ୟରୁ—4. From time eternal.
ଦେ. ବି—(ଅନାଦ୍ୟର୍ଥକ) ସନାତନର ଡାକନାମ—
[ଦ୍ର—ସନାତନର ସନା, ସନ୍ଧିଅ-ଅନାଦ୍ୟର୍ଥକ ରୂପ ସନାଇ, ସନ୍ଧ, ସନ୍ଧୁ, ସନେଇ—ଅଦ୍ୟର୍ଥକ ରୂପ ଅଟେ ।]

ପ୍ରାଦେ (ପାଟଣା ଜିଲାର ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରଚଳିତ ଭାଷା) ବି—
ସୁନା—Gold.

ସନାଏତ୍—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି.—ଆପତ୍ତି—
Sanāet Objection.

ସନାକୁରୁ—ଦେ. ବି—କାଠ ବେଣ୍ଟରେ ବନ୍ଦା ଲୁହାର ଅଙ୍କୁଶି ଲାଟି-
Sanākuru ଥିବା ଅଟାଳିକ ଯନ୍ତ୍ର—An iron hook
with a wooden handle used by bell metal workers to poke the fire of the oven; iron poker. [ଦ୍ର—ଏହାଦ୍ୱାରା ଅଟାଳି-ଶାଳର ନିଆଁକୁ ବାରମ୍ବାର ଉଖାଡ଼ିବାକୁ ହୁଏ ।]

ସନାକ୍ତ—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ସନାଖ୍ତ୍) (ଚିହ୍ନିଆ)—ଅଭିଜ୍ଞାନ;
Sanākta ଚିହ୍ନିବା; ଚିହ୍ନୋଟ—Identification.
ସନାକ୍ତ **ସନାକ୍ତ**

ସନାକ୍ତ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି. ।ଚିହ୍ନିଆ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବା ବସ୍ତୁକୁ
Sanākta karibā ଚିହ୍ନିବା; ଚିହ୍ନୋଟ କରିବା—To
ସନାକ୍ତ କରା **ସନାକ୍ତ କରନା** identify a thing or a
person. [ଦ୍ର—ସେହି ଲୁଚ ଚଳିଅଣି ଶାରିଅର ଥିବାର ଗୋଚର ଜେନା ସନାକ୍ତ କଲା । ଫକୀରମୋହନ. ଛଅମାଣ ଆଠଗୁଣ୍ଠ]

ସନା(ନ୍ନା)ଟ ମାରିବା—ପ୍ରାଦେ.(ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି—ସନାଟି ଆସିବା(ଦେଖ)
Sanā(nnā)ṭa māribā Sanāṭi āsibā (See)
(ସନା(ନ୍ନା)ଟ ପିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଗାଁଡ ଖାଇଲା ପରେ ବେହି ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ମାଛ ଖୁବ୍ ଜୋରରେ ସନାଟ ମାରନ୍ତି ।]

ସନାଟି ଆସିବା—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) କ୍ରି—୧ । ଅତି କ୍ଷିପ୍ର ଗତିରେ
Sanāṭi āsibā ଧାଇଁ ଆସିବା—To come with a
very quick pace. [ଯଥା—ତା ଭୁଭୁର ମୋ ଆଡ଼କୁ ସନାଟି ଆସିଲା) ୨ । ଖୁବ୍ ଜୋର୍‌ରେ ଗତି କରିବା—2. To move very briskly.

ସନାତ୍—ସଂ. ଅ—ନିତ୍ୟ—Eternal. ସଂ. ବି—(ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ସ୍ୱଦସ୍ୟ
Sanāt ନାମୋକ୍ତ) ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ନାମ—A name of
Bishṇu.

ସନାତନ—ସଂ. ବିଣ (ସନା = ସଦା + ଦ୍ୱାର୍ଥେ ତନ)—୧ । ସଦା-
Sanātana ତନ; ନିତ୍ୟ; ଚିରସ୍ଥାୟୀ—1. Eternal; pre-
(ସନାତନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) petual; ever existing; incessant. ୨ । ସୁନିଶ୍ଚଳ—2. Unmoving; unchangeable. ୩ । ସୃଷ୍ଟିର ଆଦ୍ୟରୁ ଚଳି ଆସୁଥିବା
3. Current from time immemorial.
ସଂ. ବି. ପୁଂ—୧ । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ମାନସ ପୁତ୍ରବିଶେଷ—
1. Name of one of the adopted sons of Brahmā. (ଦ୍ର—ସନତ୍ କୁମାର ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ) ଦେ. ବି—୧ । ସନାତନ ଗୋସ୍ୱାମୀ (ଦେଖ)
1. Sanātana Goswāmī (See) ୨ । (ପୁଂ)
ସନାତନ **ସନାତନ** ଲୋକଙ୍କ ନାମ—2. A name given to males.

ସନାତନ ଗୋସ୍ୱାମୀ—ଦେ· ବ—(ନାମ) ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ଦେବଙ୍କ
Sanātana goswāmī ସମସାମୟିକ ସାଧୁଶୀଳ ବୈଷ୍ଣବ ଭକ୍ତ
Name of a very devout Baishnaba, contemporary of Chaitanya. (ଜ—ଏହାଙ୍କ ଜନ୍ମ ଖ୍ରୀ ୧୪୮୮ ଓ ମୃତ୍ୟୁ ଖ୍ରୀ ୧୫୫୮ । ଏହାଙ୍କର ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମରେ ନାମ ଥିଲା 'ଅମର' ଓ ବଙ୍ଗର ମୁସଲମାନ ରାଜା ହୁସେନ୍ ସାହାଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ନାମ 'ସାକର ମଲ୍ଲିକ'; ଏହାଙ୍କ ଭାଇଙ୍କ ନାମ ରୂପ ଗୋସ୍ୱାମୀ । ଏ ଦୁଇ ଭାଇ ମୁସଲମାନ ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନ ଚାକିରି କରିଥିଲେ; ତନ୍ତୁ ରୂପ ଧର୍ମସାଧନାର୍ଥ ଗୃହ ତ୍ୟାଗ କରି ବୈଷ୍ଣବ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଗ୍ରହଣ କରି 'ରୂପ ଗୋସ୍ୱାମୀ' ନାମ ଧାରଣ କରି ବୃନ୍ଦାବନ ଠାରେ ତୀର୍ଥବାସ କଲେ ଓ ସନାତନ ଭକ୍ତି-କର୍ମନିଷ୍ଠ ଓ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇ ରହିଲେ । ସନାତନ ଏପରି ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହୋଇଗଲେ ଯେ, ତାଙ୍କର ସନ୍ନ୍ୟାସ କର୍ମରେ ଧର୍ମାଧର୍ମ ଜ୍ଞାନ ରହିଲା ନାହିଁ । ଏହାଙ୍କ ଘରକୁ ଲାଗିକରି ଗୋଟିଏ ଗରିବ ବ୍ରାହ୍ମଣର ପୈତୃକ ଘରବାଡ଼ିକୁ ଅଘଣାଇ ଘର ବାଡ଼ି ସାମିଲ୍ କରିବାକୁ ଏ ଭୃତ୍ୟଙ୍କୁ ହୋଇ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଉପରେ ନାନା ଅତ୍ୟାଚାର କରିବାରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୃନ୍ଦାବନକୁ ଯାଇ ରୂପ ଗୋସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଶରଣାପନ୍ନ ହେଲା । ରୂପ ଗୋସ୍ୱାମୀ ଦୁଃଖୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହାତରେ ଖଣ୍ଡିଏ କାଗଜରେ "ଯ—ଶ୍ରୀ, ଈ—ଲା; ଇ—ରଂ; ନ—ସ୍ୱ" ଏହି ୮ଟି ଅକ୍ଷରକୁ ୪ଟି ଧାଡ଼ିରେ ଲେଖି ସନାତନଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇ ଦେଲେ । ସନାତନ ମଧ୍ୟ ରୂପଙ୍କ ପରି ନିଜେ ସଂସ୍କୃତରେ ମହାପଣ୍ଡିତ ଥିଲେ । ସେ ଏହି ୮ ଗୋଟି ଅକ୍ଷରବିଦ୍ୟାକୁ, ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶ୍ଳୋକଟି କଳନା କରି ଭ୍ରାତାଙ୍କ ପ୍ରେରିତ ୮ଟି ଅକ୍ଷରର ମର୍ମ ବୁଝି ନେଲେ ଯଥା—
"ଯଦୁପତେଃ କୃଷ୍ଣତା ମଥୁରାପୁରୀ, ରଘୁପତେଃ କୃ ଗତୋ-ତ୍ତରକୋଶଳା; ଇତି ବିଚିନ୍ତ୍ୟ କୁରୁଷ୍ୱ ମନଃ ସ୍ଥିରଂ, ନ ସଦିଦଂ ଜଗଦିତ୍ୟବଧାରୟ ।" ଅର୍ଥାତ୍ ଯଦୁପତିଙ୍କର ମଥୁରାପୁରୀ ଓ ରଘୁପତିଙ୍କର ଅଯୋଧ୍ୟା ବ୍ରଜ୍ୟ କୃଷ୍ଣଙ୍କେ ଲୋପ ପାଇଗଲାଣି । ଏହି କଥାକୁ ଭାବି ମନକୁ ସ୍ଥିର କର ଓ ଏ ସଂସାର ଅସତ୍ ବା ନଶ୍ୱର ବୋଲି ଅବଧାରଣ କର ।

ଶ୍ଳୋକର ମର୍ମାର୍ଥ ବୁଝି ସନାତନଙ୍କର ଚୈତନ୍ୟୋଦୟ ହେଲା ଓ ସେ ଗୃହତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ କୃତସଂକଳ୍ପ ହୋଇ ବ୍ରଜକାର୍ଯ୍ୟରେ ମନ ନ ଦେଇ ଘରେ ବସି ଧର୍ମଚେତନା କଲେ । ରାଜା ଏଥିଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କୁ କାରାରୁଦ୍ଧ କଲେ । କିଛିକାଳ ପରେ ସେ କାରାଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କୁ ଗାଳି ଦେଇ କାରାଗୃହରୁ ପଳାଇ ଚୈତନ୍ୟଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ତାଙ୍କଠାରୁ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଗ୍ରହଣ କରି ବୃନ୍ଦାବନକୁ ଗଲେ ଓ ସେଠାରେ ଭାଇଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦିନପାତ କଲେ । ଏ ଦୁଇ ଭାଇ ଅନେକ ବୈଷ୍ଣବ ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖି ଯାଇଅଛନ୍ତି । ରୂପ ଗୋସ୍ୱାମୀଙ୍କର ମତାନୁସାରେ ଏହାଙ୍କ କୃତ ହଂସଦୂତ ଖଣ୍ଡ କାବ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ସାହିତ୍ୟ ଜଗତରେ ସୁପରିଚିତ ।

ସନାତନ ତମ—ସଂ. ବ—ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ନାମ ବିଶେଷ (ବିଷ୍ଣୁ ସହସ୍ର-
Sanātana tama ନାମୋକ୍ତ)—Bishnu.
ସଂ. ବିଣ—(ସନାତନ+ତମ)—ପ୍ରାଚୀନତମ—Oldest.

ସନାତନ ଧର୍ମ—ସଂ. ବ—ପ୍ରାଚୀନ ଅର୍ଥମାନଙ୍କ ଅମଳରୁ ଚଳି ଆସୁଥିବା
anātana dharm ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ (ଯାହା ସୃଷ୍ଟି ଆଦ୍ୟରୁ ପୃଥିବୀରେ ଚଳିଆସୁଛି ବୋଲି ହିନ୍ଦୁମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି)—The Hindu religion (which is believed by the Hindus to have been current since the creation)

ସନାତନ ଧର୍ମ ସଭା—ସଂ. ବ—କାଶୀ ନଗରୀରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପୁରାତନ
Sanātana dharma sabhā ହିନ୍ଦୁ ମହାସଭା—An association of the Hindus long established in Benares.

ସନାତନୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସନାତନର ସ୍ତ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗ—Feminine of
Sanātanī Sanātana. ସଂ. ବି· ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଦୁର୍ଗା—1. Goddess Durgā. ୨ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ—2. The Goddess of wealth. ୩ । ସରସ୍ୱତୀ—3. The Goddess of learning.

ସନାଥ—ସଂ. ବିଣ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+ନାଥ)—୧ । ପାହାର ନାଥ
Sanātha ବା ପ୍ରଭୁ ବା ସ୍ୱାମୀ ଅଛନ୍ତି—1. Having an
(ସନାଥ—ସ୍ତ୍ରୀ) owner or lord or master.
(ଅନାଥ—ବିପରୀତ) ୨ । (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ସମାସରେ) ସହିତ; ଯୁକ୍ତ—2. Connected with; accompanied by; joined with.

ସନାଥା—ସଂ. ବିଣ· ସ୍ତ୍ରୀ (ସ=ସହିତ ବର୍ତ୍ତମାନ+ନାଥ=ଭର୍ତ୍ତା+ସ୍ତ୍ରୀ.
Sanāthā ଆ)—ସଧବା; ସଭର୍ତ୍ତୃକା—(a woman)
(ଅନାଥା—ବିପରୀତ) Having her husband living.

ସନାଭି—ସଂ. ବ (ସ=ସହିତ+ନାଭି)—ସପ୍ତ ପୁରୁଷାନ୍ତର୍ଗତ ସପିଣ୍ଡ;
Sanābhi ଭାଇ; ସପିଣ୍ଡ (ଦେଖ)—Agnate (within 7 degrees). ସଂ· ବିଣ—୧ । ସ୍ନେହଯୁକ୍ତ—1. Affectionate. ୨ । ସଦୃଶ—2. Similar.

ସନାମକ—ସଂ.ବିଣ (ସ=ସମାନ+ନାମ+କ)—ସମାନ ନାମଯୁକ୍ତ—
Sanāmaka Having the same name.
(ସନାମିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ· ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଶୋଭାଞ୍ଜନ; ସଜନା ଗଛ—A tree; Indian horse-radish tree; the Moringa tree.

ସନା ମନା—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ସମ୍ମାନ)—ସମ୍ମାନ; ମର୍ଯ୍ୟାଦା—
Sanā manā Honour; respect.
ସମ୍ମାନ ସନ୍ମାନ ଗ୍ରା. ବିଣ—ସମ୍ମାନିତ—Honoured.
ସମ୍ମାନିତ

ସନାମନା କରିବା—ଗ୍ରା· କ୍ରି—ସମ୍ମାନିତ କରିବା—To honour;
Sanā manā karibā to show respect; to render
ସମ୍ମାନିତ କରା ସନ୍ମାନ କରନା homage.

ସନାରମ୍ଭ—ପ୍ରାଦେ. (ତାଳଚେର) ବ—ବର୍ଷର ଆରମ୍ଭ—
Sanārambha The beginning of the year.
[ଦ୍ର—ଏହା ବଶହର ଦିନଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ।]

ସନାସି—ପ୍ରାଦେ. (ଲଉଅ) ବ—(ସଂ. ସନ୍ଦଂଶ) ଚିମ୍ଟା—
Sanāsi A pair of tongs.
(ସଡ଼ନା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସନି(ନି)—ସଂ. ବ (ସନ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଇ)—୧ । ପୂଜା—
Sani(ni) 1. Worship. ୨ । ଦାନ—2. Charitable
(ସନ୍ତ,ସନେଇ—ନାମର ଅନ୍ୟରୂପ) gift. ୩ । ପ୍ରାର୍ଥନା—3. Soli-
(ସଳଅ,ସନ୍ତଅ,ସଳା—ଅଦାଦ୍ୟର୍ଥକ) citation. ୪ । ଅନୁରୋଧଣା;
ଗୁରୁ ଓ ପୁରୋହିତଙ୍କୁ ପୁଷ୍ପାଦି ପ୍ରଦାନପୂର୍ବକ ସତ୍କାର କରି ଚୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିୟୋଜନ (ଯଥା—ହେ ଗୁରୋ ! ଆପଣ ମତେ ବିଦ୍ୟା ଦାନ କରନ୍ତୁ)—4. Formal solicitation made to a priest or preceptor to show certain favour to a person. ୫ । ଦିକ୍; ଦିଗ—5. A quarter of the earth. ୬ । ପ୍ରଦେଶ; ଅଞ୍ଚଳ—6. Province; tract of country.
ଦେ. ବ (ଅଦାଦ୍ୟର୍ଥକ)—ସନାତନର ଡାକନାମ—
Name for calling Sanātana.

ସନିତ—ସଂ. ବିଣ (ସନ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ପ୍ରକଟିତ—
Sanita 1. Accomplished; demonstrated.
୨ । ସୁଖ୍ୟାତିଯୁକ୍ତ—2. Famous; celebrated.

ସନିଧ(ଧି,ଧ୍ୟ)—ପ୍ରା. ବ (ସଂ. ସନ୍ନିଧି)—ସନ୍ନିଧି; ନିକଟ; ସମୀପ—
Sanidha(dhi,dhya) Nearness; propinquity.
[ଉ—ଦେଖିଣ ବଇଦ୍ୟ, ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସନିଧ, ଦେଖି ନାରୀ
ସାନ୍ନିଧ **ସନ୍ନିଧ** ପ୍ରତା ତୋଳ ଦେଲେ ବଦ୍ୟ ନାହିଁ; ଝଡ଼ିଲ ସେ
ପ୍ରାସ, ମୁଦ ଦେଲ ହୁଦ୍ଦଳୀ । ବିଶ୍ୱନାଥ· ବିରଚିତ ରାମାୟଣ ।]

ସନିଧା(ଧ୍ୟା)ନ—ପ୍ରା. ବ (ସଂ. ସନ୍ନିଧାନ)—ସନ୍ନିଧାନ; ନିକଟ—
Sanidhā(dhyā)na Nearness; propinquity.
ସନିଧାନ [ଉ—ତାହାଙ୍କୁ ମୋର ସନିଧାନ, ଅସି ନ ଦେବ,
ସନିଧାନ କଦାଚନ । ପ୍ରାଚୀ, ନିର୍ଭୟମଦ୍ୟ ।]

ସନିଧେ(ଧ୍ୟେ)—ପ୍ରା· ଅ (ସଂ. ସନ୍ନିଧି)—ଠାରୁ; ନିକଟରୁ—
Sanidhe(dhye) To; near to.
ସନ୍ନିଧେ **ସନିଧର୍ମେ**

ସନିପାତ—ପ୍ରା· ବ (ସଂ. ସନ୍ନିପାତ)—ଜ୍ୱରାଦିର ବିଦୋଷଜ ବିକାର—
Sanipāta Collapse or crisis in fever.
ସନିପାତ **ସନିପାତ**

ସନିର୍ବନ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସହିତ+ନିର୍ବନ୍ଧ=
Sanirbandha ବିଶେଷ ଭାବର)—ଖୁବ୍ ଜୋର ସହିତ
କରାଯିବା (ଅନୁରୋଧ)—Very importune
(request).

ସନିଷ୍ଠୀ(ଷ୍ଠେ)ବ—ସଂ. ବ (କ୍ଲୀ)—(ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସହିତ+
Sanishṭhī(shṭhe)ba ଶିଷ୍ଟୀ, ନିକଟସ୍ଥ=ଶେଷ)—ଅନ୍ତିମ;
ଶିଷ୍ଟୀବଜନ୍ତ ବାକ୍ୟ (ମୁହଁରୁ ଶେଷକଣା ବାହାରୁଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ କହାଯିବା କଥା)—Words uttered while spitting.

ସନୀ—ସଂ. ବ (ସନ୍ ଧାତୁ+କରଣ. ଈ)—ହସ୍ତୀକର୍ଣ୍ଣ ଚାଳନ—
Sanī The fanning of the ears by an elephant.

ସନୀଡ଼—ସଂ. ବିଣ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସହିତ+ନୀଡ଼=ଖଗୀର
Sanīrda ବସା)—୧ । ନୀଡ଼ ଯୁକ୍ତ—1. Joined with the nest. ୨ । ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ; ସମୀପସ୍ଥ—2. Near, adjacent. ୩ । ତୁଲ୍ୟ; ସମାନ—3. Equal; similar.

ସନେ—ଦେ. ଅ—(ସଂ ସନାଥ; ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୁଦିତ)—୧ । ସଙ୍ଗେ
Sane 1. —With. ୨ । ସମଭାବ୍ୟାହାରରେ—2. Along.
ସନେ **ସାଥମେ** with; together with. [ଉ—ସ୍ୱରଗେ
ଅମର ପୁରେ ଥାଇ ଦେବତାଙ୍କ ସନେ । ଉତ୍କଳ
ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶିତ ଅଧିକାଂଶ କବିତା]

ସନେଇ—ଦେ.ବ (ନାମ)—୧ । କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ବାଙ୍କୀର ସ୍ୱନାମଧନ୍ୟ ସ୍ୱର୍ଗତ
Sanei ଚୋର—1. A notorious thief (now dead)
ସନାଇ of the name, resident of Bāṅkī in the
ସନାଇ district of Cuttack. ୨ । ସନାତନର ଅଦାଦ୍ୟର୍ଥକ ଡାକନାମ—2. A name for calling Sanātana

ସନେଟ୍—ବୈଦେ. ବ (ଇଂ)—ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଅକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ
Sanet ପଦ ବା ଛନ୍ଦଯୁକ୍ତ କବିତା—Sonnet. [ଦ୍ର—
ସନେଟ **ସନେଟ** ଏ ହା ଇଂରାଜି ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରଥମେ ମିଲ୍‌ଟନ୍ କବି ଲେଖିଥିଲେ ଓ କ୍ରମଶଃ ଏହା ବଙ୍ଗ ଓ ଉତ୍କଳର କବିମାନେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି ।]

ସନ୍ତ—ସଂ.ବ—ସହିତଳ; ଯୁକ୍ତତଳ; ଦୁଇ କରତଳ ଯୋଡ଼ା ହୋଇଥିବା
Santa ଅବସ୍ଥା—Folded palms.
ଦେ. ବ (ସ. ସତ୍
ସନ୍ତ ସଂତ ଶବ୍ଦର ପୁଂଲିଙ୍ଗ ପ୍ରଥମା ବହୁବଚନ 'ସନ୍ତଃ'; ପ୍ରା. ସନ୍ତ) —୧ । ସନ୍ତ; ଅଭ୍ୟାସ ବା ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ପାଇଁ ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ଶିଷ୍ୟର ନେବା ନୂତନ ପାଠ—1. New lesson taken from a teacher for preparation. ୨ । ସାଧୁ ବ୍ୟକ୍ତି; ସତ୍‌ପୁରୁଷ; ସଜ୍ଜନ ବ୍ୟକ୍ତି—2. An honest man; a good person. ୩ । ଧାର୍ମିକ ଓ ପୁଣ୍ୟଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି—3. A pious person; a religiously minded person. ୪ । ସାଧାରଣ ସାଧୁ; ବୈରାଗୀ; ବାବାଜୀ—4. An anchorite; a recluse. [ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଆ, ବଙ୍ଗଳା, ହିନ୍ଦୀ, ମରାଠୀ ଓ ଆସାମୀ ଭାଷାରେ ଏହି ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଅର୍ଥମାନଙ୍କରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।] ୫ । (ପୁଂ) ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
5. A name given to males.

ସନ୍ତକ—ଦେ. ବ—୧ । ନିଦର୍ଶନ ଦ୍ରବ୍ୟ; ସୂଚକ ଚିହ୍ନ—1. A thing
Santaka or sign which indicates some other
ସନ୍ତ୍ରୋକ thing. [ଉ—ବୃତ ଅନ୍ତକ ଘରେ, ତହିଁ ସନ୍ତକ

ନିଶାନ କାଟିଲେ ଛୋଲେ ବସିବ—ଭଣ୍ଡ. ବୈଦେଖୁଶ-ବିଳାସ ।] ୨ । ଅଭିଜ୍ଞାନ; ଯାହାଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବସ୍ତୁର ବା ବ୍ୟକ୍ତିର ବିଶିଷ୍ଟତା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମେ—2. A token. ୩ । ସ୍ମାରକ ବସ୍ତୁ—3. A memento. [କ୍ର—ସନ୍ତକ କରଣ ମଣି ମସ୍ତକେ ଦେଲେ—ଦଶକୁମାର. ବିଚିତ୍ର ରାମାୟଣ ।] ୪ । ଅକ୍ଷର ଲେଖି ଜାଣି ନ ଥିବା ବା ସ୍ୱାକ୍ଷର କରି ଜାଣି ନ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର କୌଣସି ଦଲିଲ ସମ୍ପାଦନ କରିବାର ନିଦର୍ଶନସ୍ୱରୂପ ଉକ୍ତ ଦଲିଲରେ ଦଲିଲ ସମ୍ପାଦନକାରୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅଙ୍କିତ ଚିହ୍ନ—4 A mark put or drawn by an illiterate person on a document to indicate that he has executed the document. ୫ । ଜାତି ବା ବ୍ୟକ୍ତି-ବିଶେଷର ବିଶେଷତ୍ୱଜ୍ଞାପକ ଚିହ୍ନ—5. The special mark by which the individuality of a particular individual, nation or caste is recognized. ୬ । ବସ୍ତୁତଃ; ସହି; ସ୍ୱାକ୍ଷର—6. Signature. [କ୍ର—ଏ ଜାତି ସନ୍ତକ ଗୋକରି ଜେନାର ସହି—ଫକୀରମୋହନ. ଛମାଣ ଅଠ ଗୁଣ ।] [ବି – ଲେଖି ନ ଜାଣିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର କୌଣସି ଦଲିଲ ସମ୍ପାଦନ କରିବା ବା ଦଲିଲରେ ସାକ୍ଷୀ ପଡ଼ିବା ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ସେ ନିଜର ନାମ ଦସ୍ତଖତ୍ କରି ଜାଣୁ ନ ଥିବାରୁ ସେ ଉକ୍ତ ଦଲିଲରେ ଆପଣାର ବିଶେଷତ୍ୱ-ଜ୍ଞାପକ ଗୋଟିଏ ଚିହ୍ନ କାଟି ଦିଅନ୍ତି, ମୋ ଦଲିଲ ଯେଉଁ କଲମରେ ଲେଖା ହୋଇଥାଏ ସେହି କଲମକୁ ଛୁଇଁ ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ଦଲିଲର ସମ୍ପାଦନକାରୀଙ୍କ ଅଙ୍କିତ ଚିହ୍ନ ତଳେ, କିମ୍ବା ଚିହ୍ନ ଅଙ୍କି ନଥିଲେ ନିବେଦିତା (ଲେଖକ) ନିଜେ ସମ୍ପାଦନକାରୀଙ୍କ ପାଇଁ ସମ୍ପାଦନକାରୀଙ୍କ ସନ୍ତକ-ଚିହ୍ନଟି ଦଲିଲରେ ଅଙ୍କି ଦିଅନ୍ତି ଓ ତଳେ ଲେଖନ୍ତି—"ଏ ଅମୁକ ସନ୍ତକ ଶ୍ରୀ ଅମୁକଙ୍କର ସହି, ବଦଲିମ ବା । ବ । ନିବେଦିତା ।"

ସାଧାରଣତଃ ସଧବା ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ସନ୍ତକ 'ହାତ ମୁଦି' ଓ ବିଧବା ବ୍ରାହ୍ମଣୀମାନଙ୍କର ସନ୍ତକ 'ତୁଳସୀ ମାଳା' ଅଟେ । ବିଭିନ୍ନ ଜାତିସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସନ୍ତକ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ । ଯଥା—

ଗଉଡ଼ଙ୍କର ସନ୍ତକ ନଉଡ଼ି 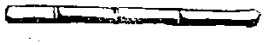

କରଣଙ୍କର ଲେଖନ,

ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର କୁଶବଟୁ

ବଢ଼େଇଙ୍କର ମୁଷୁଳ 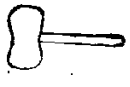

ଚଷାଙ୍କର ମଇ

ବୁଢ଼ିଆଙ୍କର ଚଟ୍ଟ

ଖଣ୍ଡାୟତଙ୍କର ଖଣ୍ଡା

ଯଷ୍ଟିଯୁଦ୍ଧଙ୍କର ଧନୁ

ସନ୍ତାଳଯୁଦ୍ଧଙ୍କର କଟାରି

କଣିଆଙ୍କର ନିକତି 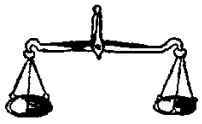

ଭଣ୍ଡାରୀଙ୍କର ନଦୁରୁଣୀ

କମାରଙ୍କର ଛୁରି 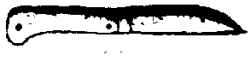

ଜେଲେଟଙ୍କର ସଡ଼ଙ୍ଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜବଂଶର ମଧ୍ୟ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସନ୍ତକ ଅଛି, ଯଥା—ମୟୂରଭଞ୍ଜ ରାଜବଂଶର—ମୟୂର, ଢେଙ୍କାନାଳ ରାଜ-ବଂଶର—ମାଛ, ଯାଜପୁର ରାଜବଂଶର—ଶଙ୍ଖ, ପୁରୀଗଜପତି ରାଜବଂଶର—ସୁଦର୍ଶନଚକ୍ର, ବୌଦ୍ଧ ରାଜବଂଶର—ମୟୂର, କାମଣ୍ଡା ରାଜବଂଶର—ଶଙ୍ଖ ।

ଏହିପରି ପ୍ରାଚୀନ ଓ ଅଧୁନିକ ସଭ୍ୟ ଜଗତର ରାଜା ଓ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟରେ ବିଶେଷ ବିଶେଷ ସନ୍ତକ ଅଛି । ଯଥା—ଇଂରେଜଙ୍କର ସିଂହ (Lion), ରୁଷିଆର ଭାଲୁ (Bear), ମିଶର ଓ ତୁରସ୍କର ଶଣ୍ଡଚନ୍ଦ୍ର (Crescent), ଆମେରିକା ଯୁକ୍ତରାଜ୍ୟର ଇଗଲ୍ (Eagle), ଚିନ୍‌ର ସାପ (Dragon); ବସ୍ତୁତଃ ଯେଉଁ ରାଜାଙ୍କର ବା ରାଜ୍ୟର ଯାହା ପ୍ରଧାନ ଅବଲମ୍ବନ ବା ଭରସା ବା ପୂଜ୍ୟ ବସ୍ତୁ ଅଟେ, ତାହାଙ୍କର ସେହି ପଦାର୍ଥ ସନ୍ତକରୂପେ ଲେଖାଯାଏ ।

୨ । ପୂର୍ବକାଳରେ ନିଜ ଭର୍ତ୍ତାଙ୍କଠାରୁ ଦୂରପ୍ରବାସରେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସ୍ମାରକରୂପେ ଯେଉଁ ମୂର୍ତ୍ତି ବା ବସ୍ତୁକୁ ମୃତ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଶବରୂପରେ କଳ୍ପନା କରି ତାକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ଚିତାଗ୍ନିରେ ଝମ୍ପ ଦେଉଥିଲେ—7. An image or memento of a deceased husband which was embraced by the wife while consigning herself to the funeral pyre, on learning of the death of her husband in a far off country when the custom of self-imolation of Hindu women was in vogue. [କ୍ର—ପୂର୍ବେ ବିଦେଶରେ ମରିଯିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଶବର ଅଭାବରେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସନ୍ତକ (ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ କଳ୍ପିତ ମୂର୍ତ୍ତି ବା ଭାବଭାବପ୍ରାରେ ବ୍ୟବହୃତ ଦ୍ରବ୍ୟ, ଯଥା—କଠାଉ, ଲୁଗା, ଯଷ୍ଟି) ଧରି ଚିତାଗ୍ନିରେ ଝମ୍ପ ଦେଉଥିଲେ । ଏହାକୁ 'ସନ୍ତକ ଧରି ସତୀ ହେବା' ବୋଲି ଯାଉଥିଲା ।]

ସନ୍ତକ କରିବା—ବେ. କ୍ରି—୧ । ଦଲିଲରେ ନିଜର ନାମ ଦସ୍ତଖତ
Santaka karibā କରିବା; ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିବା—1. To
ସନ୍ତକ କରା ନିଶାନ କରନା sign one's name in a document. ୨ । ସନ୍ତକ କାଟିବା (ଦେଖ)—
2. Santaka kāṭibā (See)

ସନ୍ତକ କାଟିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ନିଜର ନାମ ଲେଖି ଜାଣି ନ
Santaka kāṭibā ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି) କୌଣସି ଦଲିଲରେ ଅପଣାର
सन्तक काटा 'ସନ୍ତକ'ର ଅଙ୍କିତ କରିବା—1. To put one's
निशान करना, mark on a document (in the case
निशान लगाना of an illiterate (person).୨ । ନିରକ୍ଷର
ବ୍ୟକ୍ତି କଲମରୁ କେବଳ ଛୁଇଁ ଦେଇ ଘରେ (ନିରକ୍ଷିତା)
ଦଲିଲସମ୍ପାଦନକାରୀଙ୍କ ସନ୍ତକକୁ ଦଲିଲରେ ଲେଖିବା—
2. (The deed-writer) To put an illiterate
person's mark on a document.

ସନ୍ତକ ଧରି ସତୀ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ବିଦେଶରେ ମୃତ ହୋଇଥିବା
Santaka dhari sati hebā ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଜୀବଦଶାରେ
सन्तक धरे सती होना ବ୍ୟବହୃତ କୌଣସି ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ଦମ୍ଭା ଘଲାଣ
निशान लेकर सती होना ସହାରେ ଚିତା ମୁହଁକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ
କରି (ବିଧବା) ଚିତାଜଳରେ ଝାମ୍ପ ଦେବା ବା ଅନୁମୃତ
ହେବା-To immolate one's self by jumping
into the funeral pyre of her husband by
embracing any article which her late
husband was using or his effigy (said
of a widow following her husband who
died abroad and whose dead body
could not be available to the widow,
when the practice of self immolation
of widows was in vogue.)

ସନ୍ତ ଖରଚ—ଗ୍ରାମ୍ୟ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବି. (ଗଞ୍ଜାମୀ ଓଡ଼ିଆ ମହାଜନମାନଙ୍କ
Santa kharacha ବ୍ୟବହୃତ)—ମହାଜନଙ୍କର ବା ଦୋକାନଦାରଙ୍କର
ନିଜର ବସାଖରଚ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଖରଚ—Private
expenses and fooding expenses incurred
by a trader or shop-keeper.

ସନ୍ତତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ତନ୍. ଧାତୁ=ବିସ୍ତୃତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ.ତ)—
Santata ୧ । ବିସ୍ତୃତ; ପରିବ୍ୟାପ୍ତ—1. Diffused; extended. ୨ । ସତତ; ନିୟତ; ନିରନ୍ତର—2. Constant. ୩ । ଅବିରତ—3. Continuous; incessant. ୪ । ବହୁଳ—4. Excessive. ୫ । ଅନାଦି; ଅନନ୍ତ—5. Eternal. ୬ । ନିରନ୍ତର—6. Perpetual. ବି.

ସତତ ବିଣ—୧ । ସର୍ବଦା—1. Constantly; always.
सतत ୨ । ଅବିରତ; ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନରୂପେ—2. Uninterruptedly. ୩ । ନିରନ୍ତରରୂପେ—3. Perpetually; eternally.

ସନ୍ତତ ଜ୍ୱର—ସଂ. ବି—ସତତ ଜ୍ୱର; ଏକପ୍ରକାର ବିସ୍ମୟକର ଜ୍ୱର;
Santata jwara ବିଷମଜ୍ୱର ବିଶେଷ—A kind of
remittent fever; a kind of typhoid
fever. [ଦ୍ର—ଏହି ଜ୍ୱର ଏକାଦିକ୍ରମେ ୭ଦିନ, ୧୦
ଦିନ, ୧୨ ଦିନ, ୨୧ ଦିନ, ଏକମାସ, ଦୁଇ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ନିୟତ ଶରୀରରେ ରହେ ।]

ସନ୍ତତି—ସଂ. ବି (ସମ୍+ତନ୍. ଧାତୁ=ବିସ୍ତୃତ ହେବା+କରଣ. ତି=
Santati ଯାହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବଂଶ ବିସ୍ତୃତ ହୁଏ)—୧ । ଅପତ୍ୟ;
ସନ୍ତାନ; ପୁତ୍ରକନ୍ୟା—1. Offspring; progeny;
child; son and daughter; issue. ୨ । (+
ଭୂବ. ତି) ବ୍ୟାପ୍ତି—2. Profusion; expansion;
extension. ୩ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ତି) ପୁତ୍ର ବଂଶ; ଗୋତ୍ର—
2. Lineage; posterity; family. ୪ । ପଙ୍କ୍ତି;
ଶ୍ରେଣୀ—4. Line. ୫ । ପାରମ୍ପର୍ଯ୍ୟ—5. Continuity; succession. ୬ । ଧାରା—6. System;
custom; usage. ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—କନ୍ୟା; ଝିଅ—

सन्तति Daughter. [ଦ୍ର—ସାତ ପାଟ ରୂପରେ ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ,
संतति ଭୂମେ ସ୍ପୃଷ୍ଟ ସ୍ୱକାଙ୍କ ସନ୍ତତି । ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ]

ସନ୍ତତେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ସଂ. ସନ୍ତତ)—ସର୍ବଦା; ସବୁବେଳେ—
Santate always; everyday. (ଦ୍ର—ଯେଣୁ କରି ମୀନ-
हमेशा ଯେତନ କମଳା କୋମଳ କର-କମଳରେ କରନ୍ତି ସନ୍ତତେ
हमेशा ଯତନ । ପାନକୁଞ୍ଜ. ଜଗମୋହନ ।)

ସନ୍ତପତ(ନ୍ତ, ନ୍ଥ)—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ସନ୍ତପ୍ତ)—ସନ୍ତପ୍ତ (ଦେଖ)—
Santapata(nta,ntha) 1. Santapta. (See) ୨ । କ୍ଲିଷ୍ଟ;
सन्तपत, व्यतिव्यस्त ଦୁଃଖିତ—2. Afflicted; sorry. (ଦ୍ର—
संतपत ଚୁଟ୍‌ମ୍ବୀ ଜନ ମନ ପରାଏ ଦବସ ହୁଏ ସନ୍ତପନ୍ତ । ପାନକୁଞ୍ଜ.
(ସନ୍ତପତ[ନ୍ତ,ନ୍ଥ]ଅ—ଅତ୍ୟରୂପ) ଜଗମୋହନ ।) ୩ । ବ୍ୟତି-
ବ୍ୟସ୍ତ—3. Very much troubled; pestered;
harassed. (ଦ୍ର—ଶରକୁ କେବେ ନ କରିବ ସନ୍ତପନ୍ତ ।
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।)

ସନ୍ତପତି(ନ୍ତି)—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ସନ୍ତାପ, ସନ୍ତପ୍ତି)—ସନ୍ତାପ; କ୍ଲେଶ;
Santapati(nti) ଦୁଃଖ)—Grief; sorrow; affliction.
सन्ताप (ଦ୍ର—ପୁଷ୍ପକାଳେ ଶୈବ୍ୟ ନାମରେ ନୃପତି, ପାଇଥିଲେ,
संताप ପ୍ରଳୟଶୋକରେ ସନ୍ତପତି । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ.
ଆଦି ।) ୨ । ପରଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପୀଡ଼ନ—2. Harassment
oppression.

ସନ୍ତପ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍+ତପ୍. ଧାତୁ=ଉଷ୍ଣ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Santapta ତ)—୧ । ସନ୍ତାପଯୁକ୍ତ; ଦୁଃଖିତ; କ୍ଲିଷ୍ଟ—
(ସନ୍ତପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Distressed; grieved; afflicted.
୨ । ତାତିଲା; ଉତ୍ତପ୍ତ—2. Heated. ୩ । ଦଗ୍ଧ—
3. Scorched. ୪ । ପରିଶ୍ରାନ୍ତ; ପଥଶ୍ରମରେ କ୍ଲାନ୍ତ—
4. Fatigued with travel. ୫ । ଜ୍ୱରାକ୍ରାନ୍ତ—
5. Feverish; suffering from fever. ୬ । ଜ୍ୱଳନ୍ତ—6. Burnt; burning. ୭ । ଅଗ୍ନିଦ୍ୱାରା
ବିଶୁଦ୍ଧ—7. Purified by fire.

ସନ୍ତମସ—ସଂ. ବି (ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍+ତମସ୍=ଅନ୍ଧକାର+ଅ)—
Santamasa ୧ । ନିବିଡ଼ ଅନ୍ଧକାର—1. Dense darkness; utter darkness. ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଅତିଶୟ
ମୋହ ବା ମହାମାୟା [ରୂପ ଅନ୍ଧକାର; ମୋହାନ୍ଧକାର;

ମହାମୋହ—2. (figurative) Spiritual stupefaction (compared to darkness).

ସନ୍ତ ମହନ୍ତ—ଦେ. ବ. (ସହଚର) (ବହୁବଚନ)—ବୈରାଗୀ ଓ ମହନ୍ତ; Santa mahanta ବାବାଜୀ ବୈଷ୍ଣବ; ସାଧୁସନ୍ତ—Anchorites and abbots.
सन्त महन्त सं॰त महंथ

ସନ୍ତରଣ—ସଂ. ବ (ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍+ତୃ ଧାତୁ=ପାରହେବା+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ପହଁରିବା; ପାଣିରେ ନିଜର ଦେହକୁ ଭାସାଇ ଗତି କରିବା—1. Swimming. ୨ । ନଦୀ ଆଦିକୁ ପାରହେବା—2. Crossing of a river.
Santaraṇ

ସନ୍ତରଣକାରୀ—ସଂ.ବିଣ. ପୁଂ—(ସନ୍ତରଣ କାରିନ୍, ୧ମା. ୧ବ.)—ଯେ ପହଁରେ—Swimming. (ସନ୍ତରଣକାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
Santaraṇa kāri

ସନ୍ତରଣ କୁଶଳ—ସଂ.ବିଣ.ପୁଂ—(୭ମୀତତ୍ପୁରୁଷ)—ସନ୍ତରଣ ବିଷୟରେ ଦକ୍ଷ; ପହଁରିବା ବିଷୟରେ ପଟୁ—(ସନ୍ତରଣ ନିପୁଣ, ସନ୍ତରଣ ପଟୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ସନ୍ତରଣ ନିପୁଣା, ସନ୍ତରଣ କୁଶଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ସନ୍ତରଣ କୁଶଳତା, ସନ୍ତରଣ ପଟୁତା, ସନ୍ତରଣ ନିପୁଣତା—ବ)
Santaraṇa kuśala Expert in swimming.

ସନ୍ତରଣ କୌଶଳ—ସଂ. ବ (୭ମୀତତ୍ପୁରୁଷ)—ପହଁରିବାର କଦର—The art of swimming. (ସନ୍ତରଣ ନୈପୁଣ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)
Santaraṇa kauśala

ସନ୍ତର ପନ୍ତର—ଗ୍ରା. ବିଣ.—ସନ୍ତପନ୍ତ (ଦେଖ)
Santara pantara Santapanta (See)

ସନ୍ତରୀ—ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ସଂସ୍ତର) ଏକପ୍ରକାର ମାଂସଳ ତୃଣ—1. Elephant grass; Typha; a sort of aquatic reed grass used in weaving mats; Rambana. [ଉ—ଗାଳ ବଇଁଶେତ ବଜ୍ରର ଲମ୍ବିତ ହରିତ ଘଷ୍ଟ ସନ୍ତରୀ । ସ୍ୱଧାନାଥ. ଯଯାତିକେଶରୀ].
Santarā 1. Elephant grass; Typha; a sort of aquatic reed grass used in weaving mats; Rambana.
ସଂ ଫରକା, ଗୁନ୍ଦ୍ରମୂଳା, ଶିବ, ଶରୀ, ଗୁନ୍ଦ୍ରା, ସାଁତରା, ହୋଗଳା ଗୋଁଦ, ପତର
ମ—ମୋଥୀତୃଣ
ଅସାମ—ଇକରୀ

[ଦ୍ର—ଏହା ଜଳ ଓ ନଦୀ ପ୍ରଭୃତିର ଧାରରେ ଓ ଜଳା ଭୂମିରେ ଜନ୍ମେ । ଏହାର କାଣ୍ଡ ଫମ୍ପା ଓ ୫।୬ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବରେ ବଢ଼େ । ଏହାକୁ କାଟିଆଣି ଫଡ଼ା ଫଡ଼ା କରି ଚିରି ଶୁଖାଇ ଯେବେ ଦରକାରରେ ଛନ ମଶିଣା ଓ ହେଂସ ବୁଣନ୍ତି । ଏହାର ଗଡ଼ଜାତି ନାମ ତେଲଙ୍ଗା ବା ତେଲେଙ୍ଗା ।

ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଏକ ପ୍ରକାରର କାଣ୍ଡ ଚିକ୍କଣ-ଗୋଣିଆ (କାଣ୍ଡ କାଣ୍ଡିଆ) ଓ ପତ୍ର ସରୁ (Typha Elephantina) । ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର କାଣ୍ଡ ଅର୍ଦ୍ଧଗୋଲ (ସନ୍ତରୀ) ଓ ପତ୍ର ଚେପ୍ଟା (Typha Augustata) । ଗାର୍ଦ୍ଦାରଙ୍କ ମତରେ ଏଥିର ସଂସ୍କୃତ ନାମ ଏରକା, ବଙ୍ଗଳା ନାମ ହୋଗ୍ଲା, ହିନ୍ଦୀ ନାମ ପତର୍ ଓ ଇଂରେଜୀ ନାମ Rambana ।

ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ଶ୍ରମଜନକ, ଚକ୍ଷୁର୍ହିତକର ଓ ବାୟୁ ପ୍ରକୋପକ । ଏହା ମୂତ୍ରକୃଚ୍ଛ୍ର, ଅଶ୍ମରୀ, ଦାହ, ପିତ୍ତ ଓ ରକ୍ତଦୋଷରେ ଉପକାରକ ।

ଅମ ଦେଶରେ ବେରୁହାଁ, ସନ୍ତରୀ, କାଣ୍ଡକାଣ୍ଡିଆ ଓ ଚୁଣରେ ହେଁସ ବୁଣା ଯାଏ; ସନ୍ତରୀରେ ବୁଣାହେବା ମଶିଣାକୁ ପରୁଡ଼ ମଶିଣା ବୋଲାଯାଏ ।

କଥିତ ଅଛି ଯେ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଦେହତ୍ୟାଗ ପରେ ଯଦୁ-ବଂଶୀୟମାନେ ସନ୍ତରୀ ବଣରେ ହଣାହଣି ହୋଇ ମଲେ । କଲିକତାର ଉପକଣ୍ଠସ୍ଥ ଜଳାଭୂମିରେ ଅନେକ ସନ୍ତରୀ ଗଛ ଅଛି । ଏହି ସନ୍ତରୀରୁ ପରୁଡ଼ ମଶିଣା ବୁଣାଯାଏ । କଲିକତା ନିକଟରେ "ସାନ୍ତରୀ ଗାଛି" ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଗ୍ରାମ ଓ ରେଲ ଷ୍ଟେସନ ଅଛି । ଓଡ଼ିଆରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଛଗ ଅଛି—"ଘଇତା ଅପୋଗ୍ୟ ପଣେ, ମାଇପ ଶ୍ରୀ ସନ୍ତରୀ ବଣେ ।" ସନ୍ତରୀ ଗଛ ପାଣିକୂଳରେ ଆର୍ଦ୍ର ଭୂମିରେ ଜନ୍ମେ ଓ ସନ୍ତରୀ ବଣରେ ଅନେକ ପାଣିଧଣ୍ଡ ଥାପ ରହନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ଛଗ ବୋଲନ୍ତି—'ସନ୍ତରୀ ବଣରେ ଧଣ୍ଡ' ଯଦି ଏଠାରେ ବହୁତ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି ।] ୨ । (ସଂ. ଛନ୍ଦ) ଏକ ଜାତୀୟ ତୃଣ—2. Andropagen Hoenanthus. [ଦ୍ର—ବୈଦ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ 'ଭୂସ୍ତୃଣ'ର ଅନ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ନାମ 'ଛନ୍ଦ'ର ଅପଭ୍ରଂଶ 'ସନ୍ତରୀ' ଅଟେ । ଏହାର ଅନ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ନାମମାନ, ଯଥା—ଭୂସ୍ତୃଣ, ଗୃହ୍ୟଗାଜ, ଭୂଗାକ, ସୁଗନ୍ଧି, ଜମ୍ବୁକପ୍ରିୟ ଓ ମାଳାତୃଣ । ଏହା କଟୁଉକ୍ତ ରସ ଓ ବାତ, ସନ୍ନିପାତ, ଗ୍ରହଦୋଷ, ବିଷଦୋଷ ଓ ଭୂତ ଦୋଷର ନାଶକ ଏବଂ ବିରେଚକ ଅଟେ ।] ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । (ସଂ. ସେଁତସେଁତେ ଗୀଳା ସିକ୍ତ) ସନ୍ତପ୍ତ; ଓଦା (ଭୂମି)—Wet; (ସନ୍ତପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) moist; damp (soil) ୨ । ଅପରିଷ୍କୃତ(ସ୍ଥାନ) —2. Unclean (place). ୩ । ଅମାଜିତ ଶରୀରଯୁକ୍ତ ନୋଂରା ଗନ୍ଦା (ବ୍ୟକ୍ତି)—3. Having the body uncleansed. ପ୍ରାଦେ. (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—ଏକ ପ୍ରକାର କମଳା ଲେମ୍ବୁ—A kind of orange.

ସନ୍ତରୀ ବଣ—ଦେ. ବ—୧ । ଅନେକ ସନ୍ତରୀଗଛ ଜନ୍ମିଥିବା ଜଳାଭୂମି-1. A damp place overgrown with Santarā reed plants. ୨। ଅପରିଷ୍କୃତ ସ୍ଥାନ—2. An untidy or unclean, or unswept place. [ଉ—ଘଇତା ଅପୋଗ୍ୟ ପଣେ, ମାଇପ ଶ୍ରୀ ସନ୍ତରୀ ବଣେ । ଛଗ]
Santarā baṇa
ହୋଗଳା ବନ ଗୋଁଦ୍‌କା ବନ

ସନ୍ତରୀ ମଶିଣା—ଦେ. ବ.—ପରୁଡ଼ ମଶିଣା; ସନ୍ତରୀ ଦ୍ୱାରା ବୁଣା ହୋଇଥିବା ହେଁସ—A mat woven with Santarā reeds.
Santarā masiṇā
ହୋଗଳା ଚଟାଇ ଗୋଁଦ୍‌ରୀ

ସନ୍ତରିବା—ଦେ. କ୍ରି.(ସଦ୍ୟ)—(ସଂ. ସନ୍ତରଣ)—ସନ୍ତରଣ କରିବା; ପହଁରିବା—To swim.
Santariba
ସାଁତରାନ, ସାଁତାରକାଟା ତୈରନା [ଉ—ନରକାସୁ ଶୋଣିତ-ସମୁଦ୍ର-ଜଳେ, ସନ୍ତରନ୍ତି ମୀନ ସମ ବହୁଳେ । ମଧୁସୂଦନ—ଶ୍ରୀକମାଳା ।]

ସନ୍ତର୍ପଣ—ସଂ. ବ (ସମ୍+ତୃପ୍ ଧାତୁ, ଣିଚ୍+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ତୃପ୍ତି କରିବା; ତୃପ୍ତିଦାନ—1. Satisfying; gratifying. ୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) ଦ୍ରାଘାବସ୍ତୁ ତୃପ୍ତିଜନକ
Santarpaṇa

ମିଷ୍ଟ ଦ୍ରବ୍ୟବିଶେଷ-2.A sweetmeat made of grapes. (ସନ୍ତର୍ପିତ—ବିଣ) ୩ । ତୃପ୍ତି—3. Gratification; satisfaction. ସଂ. ବିଣ—୧ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅଜ) ପ୍ରୀତିଜନକ; ଆନନ୍ଦଜନକ—1. Pleasing. ୨ । ତୃପ୍ତିଜନକ—

ସନ୍ତର୍ପଣ 2. Gratifying. ଦେ. ବ—୧ । (ଲକ୍ଷ ଣାର୍ଥ)

ସାବଧାନତା, ହୁସିଆର ସାବଧାନତା ଅବଲମ୍ବନ; ସତର୍କତା ଅବଲମ୍ବନ—1. Taking care; being careful. ୨ । ଯତ୍ନ—2. Care. ପ୍ରାଦେ. (ଉଚ୍ଚାମ) ବିଣ—ସାବଧାନ, ଜାଗ୍ରତ—Careful; watchful.

ସନ୍ତର୍ପଣ ସହକାରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ଅତି ସାବଧାନତା

Santarpaṇa sahakāre ଅବଲମ୍ବନପୂର୍ବକ—1. Carefully; cautiously. ୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କୋମଳତା ଓ

ସନ୍ତର୍ପଣସେ ଯତ୍ନପୂର୍ବକ—2. With tender care. (ସନ୍ତର୍ପଣରେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରୀତିଜନକ ଭାବରେ—3. Very pleasingly.

ସନ୍ତସନ୍ତିଆ—ଦେ: ବିଣ (ସଂ. ସିକ୍ତ)—ଆର୍ଦ୍ର, ଓଦା; ଜଳସିକ୍ତ—

Santasantiā Moist; damp.

ସେଁତସେଁତିଆ, ସେଁତସେଁତେ, ସେଁତା **ଗୀଳା**

ସନ୍ତା—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସିକ୍ତ)—ଜଳାର୍ଦ୍ର; ଓଦା—Moist. ଦେ.ବ

Santā ସନ୍ତ୍ରା (ଦେଖ)—Santhā (See)

ସେଁତା **ଗୀଳା**

ସନ୍ତା(ନ୍ତେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ସଂ. ସିକ୍ତ) (ଭୂମି) ଜଳାର୍ଦ୍ର ହେବା

Santā(nte)ibā —1. To be damp; to be

ସାଁତାନ ସେଁତାନ full of moisture. ୨ । (ସଂ.

ଗୀଳାହୋଇ ସନ୍ତପନ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସନ୍ତାପିତ କରିବା

ସନ୍ତାପଦେଓୟା ବା କ୍ଲିଷ୍ଟ କରିବା; କ୍ଲେଶ ଦେବା—2. To

ସନ୍ତାପଦେନା cause suffering to a person; to afflict or harass a person.

ସନ୍ତା(ନ୍ତେ)ଇ ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଅତ୍ୟନ୍ତ ପୀଡ଼ା ଦେବା—To

Santā(nte)i māribā give too much pain;

ସେଁତିୟେମାରା to harass much.[ଉ—ସେ ଦେଖିଯାଇ

ସନ୍ତାପଦେନା ସନ୍ତେଇ ମାରିଲଣି; ହଜାର ହଜାର ଲୋକଙ୍କ ଅସ୍ଥା ଜାନୁଛି । ଫକୀରମୋହନ ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ]

ସନ୍ତା(ନ୍ତେ)ଇ ହେବା—(ସଂ. ସନ୍ତାପିତ) ସନ୍ତାପିତ ହେବା—

Santā(nte)i hebā To suffer; to be afflicted.

ସନ୍ତାପିତ ହେଓୟା **ସନ୍ତାପିତ ହୋଇ**

ସନ୍ତାନ—ସଂ. ବ (ସମ୍+ତନ୍ ଧାତୁ=ବିସ୍ତୃତ ହେବା+କରଣ ଅ)

Santāna ୧ । ସନ୍ତତି (ଦେଖ)—1. Santati (See) ୨ । ବଂଶଧର—2. Descendant. ୩ । (+ଭାବ ଅ) ବିସ୍ତାର—3. Diffusion; spreading ୪ । (+କର୍ମ ଅ) ପ୍ରବନ୍ଧ—4. A connectedn arrative; essay. ୫ । ମୁଷଳ ଧାରା ବର୍ଷାର ଟେପାମାନ—5. Large drops of rain in a very heavy shower. ୬ । (+ଭାବ ଅ) ଅବିଚ୍ଛେଦ ପ୍ରବାହ—6. A continuous stream or current. ୭ । (+କର୍ତ୍ତୃ ଅ) ଦେବତରୁ-ବିଶେଷ—7. A sort of mythical tree of the heaven. ଦେ. ବ (ପୁଂ)—ପୁତ୍ର; ପୁତ୍ର—Son.

ସନ୍ତାନକ—ସଂ ବ—(ସନ୍ତାନ+ସ୍ୱାର୍ଥେକ)—୧ । କଳ୍ପବୃକ୍ଷ; ଦେବତରୁ

Santānaka ବିଶେଷ—1. Name of a mythical tree of the Hindus' heaven. ୨ । ସନ୍ତାନ (ଦେଖ)—

2. **Santāna** (See) ସଂ. ବିଣ—ବିସ୍ତୃତ, ବ୍ୟାପନଶୀଳ—Extensive; diffusive.

ସନ୍ତାନ କାମନା—ସଂ. ବ—(ଷଷ୍ଠୀତତ୍)—ଅପତ୍ୟ ଲାଭ କରିବାର

Santāna kāmanā ଇଚ୍ଛା—Desire to have issue.

ସନ୍ତାନ କାମୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସନ୍ତାନକାମିନ୍; ୧ମା ୧ବ)—ଯେ

Santāna kāmi ଅପତ୍ୟ ଲାଭ କରିବା ପାଇଁ କାମନା

(ସନ୍ତାନକାମିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) କରେ; ସନ୍ତାନଲାଭ କରିବା ପାଇଁ

ଯେ ଇଚ୍ଛା କରେ—Desirous to have offsprings.

ସନ୍ତାନ ଗୋପାଳ ମନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବ—ସନ୍ତାନ ଲାଭ କାମନାରେ ଜପ କରି-

Santāna gopāḷa mantra ପିବା ମନ୍ତ୍ର ବିଶେଷ—A mystic formula to be repeatedly recited by a person desirous of issue [ଦ୍ର—ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସନ୍ତାନ ଗଣପତି ମନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ଜପ କରାଯାଏ ।]

ସନ୍ତାନ ଚର୍ଯ୍ୟା—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀତତ୍)—ସନ୍ତାନ ପାଳନ (ଦେଖ)—

Santāna charjyā Santān pāḷana (See)

ସନ୍ତାନ ଜନକ—ସଂ. ବିଣ.ପୁଂ (ସନ୍ତାନ+ଜନ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଅଜ)—

Santāna janaka ସନ୍ତାନୋତ୍ପାଦକ (ଦେଖ)—

(ସନ୍ତାନଜନିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Santānotpādaka (See)

ସଂ. ବ. ପୁଂ—ସନ୍ତାନର ପିତା—Father of issues.

ସନ୍ତାନ ପରମ୍ପରା—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀତତ୍)—ସନ୍ତାନାଦି କ୍ରମ; ସନ୍ତାନଙ୍କ

Santāna parmparā ସନ୍ତାନ, ତାଙ୍କର ସନ୍ତାନ, ଏହିପରି

ପରମ୍ପରା—Successive generations of descendants.

ସନ୍ତାନ ପାଦପ—ସଂ. ବ—ସନ୍ତାନ ୭ (ଦେଖ)—Santāna 7 (See)

Santāna pādapa [ଉ—ସନ୍ତାନ ପାଦପ ମୂଳରେ, ମଣି

ନିର୍ମିତ ବେଦୀ ପରେ—ପ୍ରାଚୀ.ପୂର୍ଣ୍ଣିମଚନ୍ଦ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ]

ସନ୍ତାନ ପାଳନ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଅପତ୍ୟାଦିଙ୍କ ଲାଳନପାଳନ-

Santāna pāḷana Care of children; bringing up to children.

ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଅପତ୍ୟ ଜନ୍ମ କରିବା—

Santāna prasaba Bringing forth or begetting of children.

ସନ୍ତାନବାନ୍—ସଂ. ବିଣ: ପୁଂ (ସନ୍ତାନ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥରେ ବତ୍)

Santānabān ସନ୍ତାନବତ୍, ୧ମା. ୧ବ)—ଯାହାର ଅପତ୍ୟ

(ସନ୍ତାନବତୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) (ସନ୍ତାନବନ୍ତ—ବ) ଥାଏ—Having issues.

(ସନ୍ତାନସ୍ଥାନ, ସନ୍ତାନବସ୍ଥାନ, ସନ୍ତାନରହିତ—ବିପରୀତ)

ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତି—ସଂ. ବ (ଏକାର୍ଥକ ସହଚର) (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । Santāna santati ପୁତ୍ରକନ୍ୟାଗଣ; ଅପତ୍ୟମାନେ—Offsprings male and female; a number of children. ୨ । ସନ୍ତାନ ପରମ୍ପରା—2. Successive generations of offsprings; successive descendants.

ସନ୍ତାନହୀନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ଯାହାର ଅପତ୍ୟ ନାହିଁ; Santānahīna ଅପତ୍ୟରହିତ—Issueless; childless. (ସନ୍ତାନହୀନତା—ବ) (ସନ୍ତାନହୀନା-ସ୍ତ୍ରୀ)

ସନ୍ତାନିକ—ସଂ. ବି,—(ସନ୍ତାନ+ଇକ)—ସନ୍ତାନବିଶିଷ୍ଟ—Santānika Having issues

ସନ୍ତାନିକା—ସଂ. ବ (ସନ୍ତାନ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ; ଯାହା ଦୁଗ୍ଧ ଉପରେ Santānikā ବିସ୍ତୃତ ହୁଏ)—୧ । ଦୁଧର ସର—1. Cream of milk. ଦ୍ର—ଏହା ଗୁରୁପାକ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ରକ୍ତଶୁକ୍ରବର୍ଦ୍ଧକ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟନାଶକ, ବାତଘ୍ନ, ତୃପ୍ତିକର, ପୁଷ୍ଟିକର, ସ୍ନିଗ୍ଧ, କଫଜନକ, ବଳକର ଓ ଶୁକ୍ରଜନକ ଅଟେ ।] ୨ । ଛୁରୀର ଧାର—2. The edge of a knife. ୩ । ଫେନ—3. Froth; foam. ୪ । ଲୂତାତନ୍ତୁ; ମାକଡ଼ସା ଜାଲ—4. Spider's web; cobweb.

ସନ୍ତାନିତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ତନ୍ ଧାତୁ; ଣିଚ୍+ତ ବା ସନ୍ତାନ+ Santānita ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ ଇନ୍)—ବିସ୍ତାରିତ କରାଯାଇଥିବା—Made to expand.

ସନ୍ତାନି ପନ୍ତାନି—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତି)—ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତି (ଦେଶ) Santāni pantāni Santāna santati (See)

ସନ୍ତାନି ପନ୍ତାନି ଧରି ଶୋଧିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ସନ୍ତାନ Santāni pantāni dhari śodhibā ସନ୍ତତିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଛେଳେ ପିଲେ ନାମ ଧରେ ଗାଳି ଦେଓୟା ଗାଳି ଦେବା—To abuse बाल बच्चेको गाली देना a person by calling (ସନ୍ତାନି ପନ୍ତାନି ଶୋଧିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) names to his or her children.

ସନ୍ତାନୋଚିତ—ସଂ,ବିଣ(ଷଷ୍ଠୀତତ୍)—ପୁତ୍ର କନ୍ୟାଙ୍କର କରିବା ଉପଯୁକ୍ତ—Santānochita Befitting or becoming a child.

ସନ୍ତାନୋତ୍ପାଦକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍; ସନ୍ତାନ+ଉତ୍ପାଦକ)—Santānotpādaka ଯାହା ସନ୍ତାନ କରାଏ—Causing (ସନ୍ତାନୋତ୍ପାଦିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) production of children; (ସନ୍ତାନୋତ୍ପାଦକତା—ବ) produtive; generative of issues.

ସନ୍ତାନୋତ୍ପାଦିକା ଶକ୍ତି—ସଂ., ବ—ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ସନ୍ତାନ Santānotpādikā śakti କରାଇବାର କ୍ଷମତା—Productive or generative power in a male or female.

ସନ୍ତାନୋତ୍ପାଦୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସନ୍ତାନ+ଉତ୍+ପଦ୍ ଧାତୁ Santānotpādī +କର୍ତ୍ତୃ, ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)— (ସନ୍ତାନୋତ୍ପାଦିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯେ ସନ୍ତାନ କରେ କରେ;ସନ୍ତାନଜନକ-ବାଗ—Producing or bringing forth (ସନ୍ତାନୋତ୍ପାଦିକା—ବ) children.

ସନ୍ତାପ—ସଂ. ବ (ସମ୍+ତପ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ଉତ୍ତାପ—Santāpa 1. Heat. ୨ । ଜ୍ୱରଜନିତ ଶରୀରର ତାପ—Fever- (ସନ୍ତପ୍ତ—ଇଣ) —2. heat. ୩ । ମନୋଦୁଃଖ; ମନସ୍ତାପ;ମର୍ମପୀଡ଼ା 3. Sorrow; grief; anguish; woe. ୪ । ପରିତାପ; ଅନୁଦାହ; ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ, ଅନୁତାପ—4. Regret; repentance. ୫ । ଦେହସ୍ଥ ରିପୁ—5. The passions. ୬ । ଶତ୍ରୁ—6. Enemy. ଦେ. ବ

सन्ताप (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଜନକ ଓ ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ ବାକ୍ୟଦ୍ୱାରା ମନର

सन्ताप ବେଦନା ପ୍ରକାଶ—(figurative) Giving vent to one's grief.

ସନ୍ତାପ କର—ସଂ. ବିଣ (ସନ୍ତାପ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଦୁଃଖ- Santāpa kara ଜନକ—Producing grief or sorrow. (ସନ୍ତାପଜନକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସନ୍ତାପ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରିବା—To give Santāpa karibā vent to one's grief.

सन्ताप करना

ସନ୍ତାପ କ୍ଲିଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ମର୍ମପୀଡ଼ା ଯୋଗୁ Santāpa klishṭa କାତର—Afflicted with grief. (ସନ୍ତାପକ୍ଲିଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସନ୍ତାପନ—ସଂ. ବ (ସମ୍+ତପ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ—ତାପି ଧାତୁ+ଭାବ Santāpana ଅନ)—୧ । ସନ୍ତାପ ଦାନ; କ୍ଲେଶ ଦେବା—1. Afflicting; giving pain. ୨ । ବସ୍ତୁକୁ ଉତ୍ତପ୍ତ ଦେବା—2. Transmitting heat to a a body. ୩ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) କାମଦେବଙ୍କର ପଞ୍ଚଶର ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ (ଯାହା ଅପରିତାର୍ଥ ପ୍ରେମିକର ମନରେ ସନ୍ତାପ କରାଏ)—3. Name of one of the five arrows of Cupid (which is said to infact pain on a disappointed lover). ସଂ. (ସନ୍ତାପନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଣ. ପୁଂ (କର୍ତ୍ତୃ)—୧ । ସନ୍ତାପଜନକ, ଦୁଃଖ- ଜନକ—1. Producing grief; afflicting. ୨ । ଯାହା ଉତ୍ତପ୍ତ କରେ—2. Heating

ସନ୍ତାପ ନାଶ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଦୁଃଖର କ୍ଲେଶ; ଦୁଃଖର Santāpa nāśa ଦୂରୀକରଣ—Removal of grief or sorrow.

ସନ୍ତାପନୀୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍+ତପ. ଧାତୁ ଣିଚ+କର୍ମ. Santāpanīya ଅନୀୟ)—ଯାହା ସନ୍ତାପିତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ— (ସନ୍ତାପନୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Capable of being distressed or afflicted or heated.

ସନ୍ତାପାଗ୍ନି—ସଂ. ବ (ରୂପକ କର୍ମଧାରୟ)-ଅଗ୍ନିପରି ଦାହକ ମନସ୍ତାପ— Santāpāgni Sorrow compared to fire;burning grief. (ସନ୍ତାପକ୍ଲିଷ୍ଟ, ସନ୍ତାପାଜନକ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସନ୍ତାପିତ—ସଂ. ବିଣ. (ସନ୍ତାପ + ଣିଜାତ ଅର୍ଥରେ ଇତ)—୧ । ଦୁଃଖିତ; Santāpita ସନ୍ତାପଯୁକ୍ତ—1. Afflicted; distressed; pained. ୨ । ତାପ ପ୍ରାପ୍ତ; ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତପ୍ତିତ— 2. Heated; scorched. ୩ । ଉତ୍ତେଜିତ— 3. Excited.

ସନ୍ତାପି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ମନୋଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରିବା— Santāpi hebā 1. To give vent to one's grief. ସନ୍ତାପକରା; **सन्तापित होना** ୨ । ଅନୁତାପ କରିବା—2. To repent; to express regret. [ଉ—ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଅବଜ୍ଞା ଭରଣ ବାଚାପି । ଯମ୍ପୁରେ ବସିଲ ହୋଇଣ ସନ୍ତାପି ।—କୃଷ୍ଣବିହ. ମହାଭାରତ. ବନ]

ସନ୍ତାପୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । (ସନ୍ତାପ + ଅଣ୍ଟ ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. Santāpī ୧ବ.)—୧ । ସନ୍ତାପଯୁକ୍ତ—1. Grieving; (ସନ୍ତାପିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) afflicted. ୨ । (ସମ + ତପ ଧାତୁ ଣିଚ୍ + କର୍ତ୍ତୃ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଯେ ଅନ୍ୟକୁ ସନ୍ତାପିତ କରେ— Afflicting.

ସନ୍ତାର—ସଂ, ବି—୧ । (ସମ୍ + ତୃ ଧାତୁ + ଭାବ ଅ) ସନ୍ତରଣ— Santāra 1. Swimming. ୨ । (ସମ + ତୃ ଧାତୁ ଣିଚ୍) + ଭାବ ଅ) ନଦୀଅବକୁ ପାର କରାଇବା—2. Ferrying accross.

ସନ୍ତି—ସଂ, ବି.—(ସନ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ତି)—୧ । ଦାନ; ବିତରଣ— Santi 1. Distribution; bestowal of gift. ୨ । ଅବସାନ; ଶେଷ—2. Decline; extinction; close.

ସନ୍ତିଆ—ଦେ. ବିଣ—୧ । (ସ. ସିକ୍ତ) ସନ୍ତସନ୍ତିଆ; ଓଦା; ଆର୍ଦ୍ର— Santiā 1. Wet; damp. ୨ । (ସଂ. ସନ୍ତ = ଅବସାନ) ସେଁତା, ସେଁତସେଁତେ, **गीला** ଅପରିଷ୍କୃତ ଶରୀର ଯୁକ୍ତ— ନୋଂରା, **गंदा** 2. Having unclean body. ୩ । ରୋଗ ସେଁତା, ରୋଗା, **दुबला** ଯୋଗୁଁ ଶୀର୍ଣ୍ଣକାୟ—3. Emaciated (ସନ୍ତେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) through disease. ୪ । ଦୁର୍ବଳ ଓ ଅକର୍ମଣ୍ୟ—4. Weak and worthless; impotent; unable to work. [ଉ—ଘରକା ପରକେ ସନ୍ତିଆ ହଉ, ଲଗା ଦିବ ଭଉଁରିଆ ।—ଭଗ] ଦେ. ବି—ଦୁର୍ବଳ ଓ ଅକର୍ମ ବ୍ୟକ୍ତି—A weak and worthless person. [ଉ—ଚଦକ ସନ୍ତିଆ, ମାରକ ନାହିଁ; ରାଗେ ହେଉଥାଏ ଜଉଁ ଜଉଁ ।—ଭଗ]

ସନ୍ତୁଳା—ଦେ. ବି.—(ସଂ ସନ୍ତୋଳନ)—୧ । ସାମାନ୍ୟ ମାତ୍ର ତୈଳ ଦ୍ୱାରା ଅର୍ଦ୍ଧଭର୍ଜିତ କରାଯାଇ ଅଳ୍ପ ଜଳ ଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧ Santulā ଚଡ଼ ଚଡ଼ି, **सादातरकारी** ନିର୍ଜଳ ବ୍ୟଞ୍ଜନ; ଟୁକୁଟୁକା—1. Curry slightly fried with oil and then boiled with a little water; waterless curry. (ଯଥା—ବାଇଗଣ ସନ୍ତୁଳା) ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦହଗଞ୍ଜ ହେବା; ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହେବା—2. (Figurative) Being afflicted or pained; extreme botheration; harassment. ଦେ. ବିଣ—ଅଳ୍ପ ତୈଳ ଦ୍ୱାରା ଭର୍ଜିତ ଓ ପରେ ସାମାନ୍ୟ ଜଳ ଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧ ଓ ଶୀତଳୀକୃତ—Fried with a little oil. (ଯଥା—ସନ୍ତୁଳାମାତ୍ର) ।

ସନ୍ତୁଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ସନ୍ତୁଳିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ— Santulā(le)ibā The causative form of ଚଡ଼ଚଡ଼ି କରାନ **भूनवाना** Santuliba.

ସନ୍ତୁଳିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ସନ୍ତୋଳନ)—୧ । ତରକା ପରିବା ବା ମାଛ Santulibā ପ୍ରଭୃତିକୁ ସାମାନ୍ୟ ଘିଅରେ ବା ତେଲରେ ଭାଜିବା ଚଡ଼ଚଡ଼ି କରା, ସଁତଳାନ **तलाना** ପରେକିଞ୍ଚିତ୍ ଜଳ ମିଶାଇ ତମ୍ବା ଉକ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟକୁ ବାହାରିବା ଜଳ ଛଡ଼ା ତହିଁରେ ଅନ୍ୟ ଜଳ ଯୋଗ ନ କରି ତାହାକୁ ନିର୍ଜଳ କରି ସିଦ୍ଧ କରି ତରକାରୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା—1. To fry vegetable or fish with a little ghee or oil and then let it boil with a little or no water added to it. [ଉ—ମାଛ ଓ ମାଂସକୁ ରାନ୍ଧିବା ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରଥମେ ସନ୍ତୁଳିବାକୁ ହୁଏ । ତାହା ସନ୍ତୁଳା ହୋଇ ସାରିଲା ପରେ ସେଥିରେ ବେସର ପାଣି ବା ମସଲାପାଣି ମିଶାଇ ତାକୁ ସିଦ୍ଧ କରି ମାଛ ବା ମାଂସର ଝୋଳ ବା ତିଅଣ ରନ୍ଧାଯାଏ । ନଚେତ୍ ସନ୍ତୁଳା ମାଛ ମାଂସକୁ ରଖିଦେଇ ପରେ ତାହାଦ୍ୱାରା ତିଅଣ କରାଯାଏ । ଖରାଉଛା ପଦାର୍ଥକୁ ସାମାନ୍ୟ ଘୃତ ବା ତୈଳଦ୍ୱାରା ନିଆଁ ଉପରେ ଥିବା ପାତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଚଟୁ ଦ୍ୱାରା ଘାଣ୍ଟି ତାହାକୁ ଅର୍ଦ୍ଧସିଦ୍ଧ ଓ ଶୁଷ୍କ ଅବସ୍ଥାରେ ନିଆଁରୁ ଓହ୍ଲାଇ-ଯାଏ; (ଯଥା—ଶାଗ ଖରଡ଼ା) । ସନ୍ତୁଳିବା ପଦାର୍ଥକୁ ପ୍ରଥମେ ଖରଡ଼ି ସାରିବା ପରେ ତହିଁରେ ସାମାନ୍ୟ ଜଳ ଯୋଗକରି ଉତ୍ତମ ରୂପେ ସିଝାଇ ତାହା ସାମାନ୍ୟ ଜଳଯୁକ୍ତ ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ତାକୁ ଚୁଲିଉପରୁ ଓହ୍ଲାଇ ନେବାକୁ ହୁଏ; (ଯଥା—ବଡ଼ି ସନ୍ତୁଳା, ମାଛ ସନ୍ତୁଳା, ବାଇଗଣ ସନ୍ତୁଳା) । ଭାଜିବା ପଦାର୍ଥକୁ ବହୁତ ପରିମିତ ଘିଅରେ ବା ତେଲରେ ସିଦ୍ଧକରି ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ନିର୍ଜଳ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଆଁ ଉପରେ ରଖାଯାଏ ।] ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ କଷ୍ଟ ଦେବା—2 (Figurative) To afflict or give much pain to a person; to harass. ପ୍ରାଦେ. (ସିଂହଭୂମି) କ୍ରି—ବଘାରିବା (ଦେଶ)— Baghāribā (See).

ସନ୍ତୁଳି ହେବା—ଦେ. କ୍ରି (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—୧ । ଦୁଃଖରେ କ୍ଲିଷ୍ଟ ହେବା— Santuli hebā 1. To be afflicated with pain. ଭାଜାଭାଜା ହଓୟା [ଉ—ସଂସାରର ଜ୍ୱାଳାରେ ମୁଁ ସନ୍ତୁଳି ହୋଇ **कष्ट पाना** ଗଲିଣି ।] ୨ । ଅତିଶୟ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଯୋଗୁଁ ବ୍ୟଥିତ ହେବା—2. To be afflicted with excessive heat. [ଯଥା—ଏ ବର୍ଷ ଖରା ଦିନରେ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଯୋଗୁଁ ଦିନହରେ ମୁଁ ଘର ଭିତରେ ସୁଦ୍ଧା ସନ୍ତୁଳି ହୋଇଯାଉଛି ।]

ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍+ତୁଷ୍ ଧାତୁ=ତୃପ୍ତ ହେବା+ କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—୧ । ସନ୍ତୋଷଯୁକ୍ତ; ତୃପ୍ତ; ପ୍ରସନ୍ନ— (ସନ୍ତୁଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Contented; gratified; satisfied; Pleased.

(ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ—ବିପରୀତ) ୨ । ହୃଷ୍ଟ; ଆହ୍ଲାଦିତ—2. Overjoyed.

ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ତୃପ୍ତ କରାଇବା— Santushṭa karibā To please a person; to make ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରା **ସଂତୁଷ୍ଟ କରନା** one satisfied or gratified.

[ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରା(ରେ)ଇବା—ଅନ୍ୟରୂପ] [ଦ୍ର—'ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରାଇବା' ଅର୍ଥରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ 'ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା' ପ୍ରୟୋଗ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ଦେଖାଯାଏ । ମାତ୍ର ତାହା ବ୍ୟାକରଣର ନିୟମାନୁସାରେ ଅସିଦ୍ଧ; ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରାଇବା ଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରୟୋଗ ।]

ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଚିତ୍ତ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧାରୟ)—ହୃଷ୍ଟ ମନ—Contented Santushṭa chitta mind. ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)— (ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଚିତ୍ତ—ସ୍ତ୍ରୀ) ତୃପ୍ତମନାଃ; ଯାହାର ମନସ୍ତୁଷ୍ଟି ହୋଇଅଛି— Inwardly pleased; gratified at heart.

ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଚେତା—ଦେ.ବିଣ।(ସଂ. ସନ୍ତୁଷ୍ଟଚେତାଃ)—ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଚେତାଃ(ଦେଖ) Santushṭa chetā Santushṭa chetāḥ (See)

ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଚେତାଃ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି Santushṭa chetāḥ ଚେତସ୍ ଯାହାର=ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଚେତସ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ପ୍ରସନ୍ନମନାଃ—Gratified at heart; inwardly pleased.

ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ମନ—ଦେ. ବ (କର୍ମଧାରୟ,ସନ୍ତୁଷ୍ଟ+ମନସ୍)—ଆନନ୍ଦିତ ମନ— Santushṭa mana Contented or satisfied mind. (ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ମନଃ, ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ମାନସ—ସଂସ୍କୃତ ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ବିଣ. ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ମନ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସଂ. ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ମନାଃ) – ସନ୍ତୁଷ୍ଟମନାଃ (ଦେଖ) **ସଂତୁଷ୍ଟ ମନ** Santushṭa manāḥ (See) (ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ମନା—ଅନ୍ୟ ବିଣ ରୂପ)

ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ମନାଃ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସନ୍ତୁଷ୍ଟ+ମନସ୍ Santushṭa manāḥ ଯାହାର;୧ମା. ୧ବ)—ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଚେତାଃ— ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ମାନସ.ପୁଂ } ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ମାନସା.ସ୍ତ୍ରୀ } ଅନ୍ୟରୂପ Gratified at heart; inwardly pleased.

ସନ୍ତୁଷ୍ଟି—ସଂ. ବ (ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍+ତୁଷ୍ଟି=ତୃପ୍ତି)—୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ Santushṭi ପରିତୃପ୍ତି—1. Contentment. ୨ । ମନୋବୋଧ —2. Satisfaction; gratification.

ସନ୍ତୁଷ୍ଟି କର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସନ୍ତୁଷ୍ଟି+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— Santushṭi kara ଯାହା ମନୁଷ୍ୟକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରେ— ସନ୍ତୁଷ୍ଟି କରା } ସ୍ତ୍ରୀ ସନ୍ତୁଷ୍ଟି ପ୍ରଦା } Gratifying; satisfactory. (ସନ୍ତୁଷ୍ଟି ପ୍ରଦ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସନ୍ତୋଳନ—ସଂ. ବ. (ସମ୍+ତୁଳ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ସନ୍ତୁଳନା Santolana କ୍ରିୟା—The act of frying any (ସନ୍ତୋଳନ—ବିଣ). kitchen vegetable etc. to a point when it becomes almost waterless. (ସନ୍ତୋଳା – ଦେ. ବ; ସନ୍ତୋଳନା—ଦେ.କ୍ରି).

ସନ୍ତୋଷ—ସଂ. ବ. (ସମ୍+ତୁଷ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧ । ପରିତୋଷ; Santosha ତୃପ୍ତି—1. Satisfaction; gratification; ସନ୍ତୁଷ୍ଟ contentment. ୨ । ଆହ୍ଲାଦ; ଆନନ୍ଦ—2. Joy; **ସଂତୁଷ୍ଟ, ସନ୍ତୋଷ** pleasure. ଗ୍ରା. ବିଣ—ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—Satisfied, gratified. [ଉ—ସନ୍ତୋଷ ହେଲା ମାତ୍ର ଯେ ଅଛି ମନରେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।]

ସନ୍ତୋଷ କର—ସଂ. ବିଣ (ସନ୍ତୋଷ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)— Santosha kara ତୃପ୍ତିକର; ଯାହା ଆନନ୍ଦ କରାଏ— Gratifying; satisfying; pleasing; satisfactory. (ସନ୍ତୋଷ ଜନକ, ସନ୍ତୋଷ ପ୍ରଦ, ସନ୍ତୋଷ ପ୍ରଦାୟକ— ଅନ୍ୟରୂପ) (ସନ୍ତୋଷ କରା, ସନ୍ତୋଷ ଜନକା, ସନ୍ତୋଷ ପ୍ରଦା, ସନ୍ତୋଷ ପ୍ରଦାୟିକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସନ୍ତୋଷ କରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରାଇବା— Santosha karibā To please or gratify a person. ସନ୍ତୋଷ କରା **ସଂତୁଷ୍ଟ କରନା**

ସନ୍ତୋଷଣୀୟ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ତୁଷ. ଧାତୁ ଣିଚ=ତୋଷି. Santoshaṇīya ଧାତୁ+କର୍ମ. ଅନୀୟ)—୧ । ଯାହାଙ୍କ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରାଇବା ଉଚିତ—1. Fit to be pleased or gratified. ୨ । ଯାହାଙ୍କ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରାଯାଇ ପାରେ— 2. Capable of being gratified.

ସନ୍ତୋଷ ବର୍ଦ୍ଧନ—ସଂ. ବ (ସନ୍ତୋଷ+ବୃଧ୍. ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)— Santosha bardhana ତୃପ୍ତି ବଢ଼ାଇବା; ସନ୍ତୋଷକୁ କ୍ରମଶଃ ଅଧିକତର କରାଇବା—Increasing or promoting satisfaction or pleasure. ସଂ. ବିଣ (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ) —ଯେ ସନ୍ତୋଷ ବର୍ଦ୍ଧନ କରେ—Promoting satisfaction; (ସନ୍ତୋଷବର୍ଦ୍ଧକ—ଅନ୍ୟ ବିଣରୂପ) conducive of pleasure.

ସନ୍ତୋଷ ବୃଦ୍ଧି—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—କ୍ରମଶଃ ତୃପ୍ତି ବଢ଼ିବା— Santosha bruddhi Promotion of pleasure.

ସନ୍ତୋଷ ହେବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି—ପରିତୃପ୍ତ ହେବା; ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବା— Santosha hebā To be pleased; to be contented. ସନ୍ତୋଷ ହେବା **ସଂତୁଷ୍ଟହୋ**

ସନ୍ତୋଷିବା—ଦେ. କ୍ରି (ଅଦ୍ୟ)—ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରାଇବା— Santoshibā To please; to satisfy; to gratify. ସନ୍ତୋଷ (ସନ୍ତୁଷ୍ଟକରା) (ଉ—ଯାଣରେ ସନ୍ତୋଷିଲା ରମଣୀ ମନ । **ସଂତୁଷ୍ଟ କରନା** ସ୍ୱଧାନାଥ. ମେଘଦୂତ ।)

ସନ୍ତୋଷୀ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ—୧ । (ସମ+ତୁଷ. ଧାତୁ ଣିଚ+କର୍ତ୍ତୃ. Santoshī ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ଆହ୍ଲାଦକର—1. Pleas- (ସନ୍ତୋଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ing; gratifying. ୨ । (ସନ୍ତୋଷ+ ଅଛି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ) ସନ୍ତୁଷ୍ଟ—2. Contented. ୩ । ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ପ୍ରକୃତିକ—3. Contented by nature.

ସନ୍ତ୍ରସ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍=ବିଶେଷ ଭାବରେ+ତ୍ରସ୍ ଧାତୁ+ କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୀତ; ଭୀତ ଚକିତ—
Santrasta Terrified; very much afraid.
[ଦ୍ର—ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଭୀତିପ୍ରାପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଥଳରେ ସନ୍ତ୍ରାସିତ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ସନ୍ତ୍ରା—ପ୍ରା. ବି ଓ ବିଣ—ସନ୍ତ୍ରାସ (ଦେଖ)।
Santrā Santarā. (See)

ସନ୍ତ୍ରାସ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ତ୍ରସ୍. ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୀତି—
Santrāsa Terror; much fright; great fear.

ସନ୍ତ୍ରାସିତ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ (ସମ୍+ତ୍ରସ୍. ଧାତୁ, ଣିଚ୍+କର୍ମ. ତ)—
Santrāsita ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଭୀତିପ୍ରାପ୍ତ—Frightened;terri-
(ସନ୍ତ୍ରାସିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) fied. [ଦ୍ର—ସନ୍ତ୍ରସ୍ତ=ନିଜେ ଭୀତ; ସନ୍ତ୍ରାସିତ—ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ଭୟପ୍ରାପ୍ତ ।]

ସନ୍ତ୍ରୀ—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ. ସେଣ୍ଟ୍ରୀ)—ପହରାଦାର ସିପାହୀ—
santrī ସନ୍ତ୍ରୀ **सन्त्री** Sentry; sentinel.

ସନ୍ଥ—ଦେ. ବି. ପୁଂ (ସଂ. ସନ୍ତ୍ ଶବ୍ଦର ପୁଂଲିଙ୍ଗ ପ୍ରଥମା ବିଭକ୍ତି ବହୁବଚନ
Santha ସନ୍ତଃ; ପ୍ରା. ସନ୍ଥ)—୧ । ସତ୍‌ପୁରୁଷ; ସଚ୍ଚରିତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି;
ସନ୍ତ **सन्त** ସାଧୁ ବ୍ୟକ୍ତି—1. A good person. (ଉ—ପୁଣ୍ଯେ ଅଶେଷ ମୁକ୍ତ ସନ୍ଥେ, ମୋକ୍ଷ ହୋଇଲେ ଯେହିଁ ପଥେ । ଜଗଲାଥ. ଭାଗବତ ।) ୨ । ଧାର୍ମିକ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A pious person. (ଉ—ଅଶାନ୍ତକୁ ଶାନ୍ତ ଯେ ଅସନ୍ତକୁ ସନ୍ଥ, କରୁଥିବାରୁ ଦଣ୍ଡ ବୋଲନ୍ତି ଜଗତ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଶାନ୍ତି ।) ୩ । ମହାପୁରୁଷ—3. A great man. ୪ । ସାଧାରଣ ବୈରାଗୀ; ବାବାଜ—4. A recluse; an anchorite. [ଦ୍ର—ଉପର୍ଯ୍ୟୁକ୍ତ ୪ ଅର୍ଥରେ ଏ ଶବ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ଅଭାବ ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ନାହିଁ ।] ୫ । ଅଭ୍ୟାସ ବା ଅଯୁକ୍ତ ନୂତନ ପଢ଼ା କରିବା ପାଇଁ ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ଶିଷ୍ୟର ଗ୍ରହଣ କରିବା ନୂତନ
ନୟା ପାଠ ପାଠ—5. New lesson imparted or set to a student by a teacher for preparing it. (ଉ—ପ୍ରେମ-ଗୁରୁଠାରୁ ଶିଖିଲା ସେ ଅସ୍ତ-ବିସ୍ତ ଭିତର ଅଦ୍ୟ ସନ୍ଥ । ରାଧାନାଥ. ଯପାତି ।) [ଦ୍ର—ସଂ. ସନ୍ତ=ଦୁଇ ହାତକୁ ଯୋଡ଼ିବା ଅବସ୍ଥା । ସମ୍ଭବତଃ ଛାତ୍ର ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ 'ସନ୍ଥ' ଗ୍ରହଣ କଲାବେଳେ ଦୁଇ ହାତ ଯୋଡ଼ି କରି ତାଙ୍କ ଅଗରେ ଅବନତଶିର ହୋଇ ଠିଆ ହେବାର ଭାବରୁ ଏହି ଶବ୍ଦର ଏହି ଅର୍ଥ ଅସିଅଛି ।] ୬ । (ପୁଂ) ଲୋକଙ୍କୁ ଦିଆଯିବା ନାମ—6. A name given
ସନ୍ତ **सन्त** to males. ଦେ. ବିଣ—ସାଧୁଶୀଳ; ସତ୍‌ଶୀଳ—Honest; noble; good (person). (ଉ—ଦୁଷ୍ଟ ଦ୍ୱିଜ ଛଡ଼ିଣ ଯେ ସନ୍ତଦ୍ୱିଜଙ୍କ, ଆଗେ ଏହା କହିଲ ନ ଲଭେ ଅତଙ୍କ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।)

ସନ୍ଥ ଘେ(ଗ୍ରି)ଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସନ୍ଥ ନେବା (ଦେଖ)
Santha ghe(ghi)nibā Santha nebā. (See)

ସନ୍ଥ ଜନ—ଦେ. ବି (ସଂ. ସନ୍ତ୍+ଜନ)—ସାଧୁ ବ୍ୟକ୍ତି—A good
Santha jana person. (ଉ—ଜେଣୁ ବୋଲାଇ ସନ୍ତଜନ
ସନ୍ତ ଜନ **सन्त आदमी** ବଡ଼, ସନ୍ତକ ବନ୍ଦୁ ଯେତେ ସବୁ ଭାବ ପ୍ରାଚୀ ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।

ସନ୍ଥ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଛାତ୍ରକୁ ଅଭ୍ୟାସ କରିବା ପାଇଁ (ଗୁରୁ) ନୂତନ
Santha debā ପାଠ ନ୍ୟସ୍ତ କରିବା—To set a new lesson
ନୂତନ ପଢ଼ା ଦେଓୟା to a pupil to prepare it at
नया पाठ देना home.

ସନ୍ଥ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—(ଛାତ୍ର) ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ନୂଆ ପାଠ ଗ୍ରହଣ
Santha nebā କରିବା—To take a new lesson
ନୂତନ ପଢ଼ା ନେଓୟା **नया पाठ लेना** from a teacher.

ସନ୍ଥ ପଇଠା(ଟେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ଗୁରୁଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ନୂଆ ପାଠକୁ
Santha paiṭā(ṭe)ibā ଅଯୁକ୍ତ ବା ମୁଖସ୍ଥ କରିବା—
ନୂତନ ପଢ଼ା ମୁଖସ୍ଥ କରା To get by heart or prepare a
नयापाठ याद करना new lesson.

ସନ୍ଥପଣ—ଦେ. ବି—୧ । ସାଧୁତା—1. Nobility; goodness;
Santhapaṇa honesty. ୨ । ଆଚରଣର ଧୀରତା; ଭଦ୍ରତା—
ସନ୍ତପନା 2. Civility; gentleness of manners;
सन्तता nobility of character. ୩ । ଭଦ୍ର ବ୍ୟବହାର—
(ସନ୍ତ୍ରପଣିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ) 3. Gentlemanly conduct; civil manners.

ସନ୍ଥ ମହନ୍ତ—ଦେ. ବି (ସମ୍ଭବତଃ; ବହୁବଚନ)—ସାଧାରଣ ବୈରାଗୀ ଓ
Santha mahanta ମଠାଧିକାରୀ ବୈରାଗୀମାନେ—Ordinary
ସନ୍ତ ମହାନ୍ତ **सन्त महन्थ** anchorites and abbots.

ସନ୍ଥ ମେଳ(ଳା)—ଦେ. ବି-ସାଧୁ ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର ମିଳନମହୋତ୍ସବ—
Santha mel(lā) A gathering of anchorites.
ସନ୍ତ ସମ୍ମେଳନ **सन्त सम्मेलन** (ଇଂରାଜୀ-ଅନ୍ୟରୂପ)

ସନ୍ଥ ସାଧୁ—ଦେ. ବି (ଏକାର୍ଥକ ସମ୍ଭବତଃ; ବହୁବଚନ)—ବାବାଜ-
Santha sādhu ବୈଷ୍ଣବଗଣ—Anchorites.
ସନ୍ତ ସାଧୁ **साधु सन्त**

ସନ୍ଥା—ଦେ.ବି—ଘାଆର ବା ଫାଟିଥିବା କଥର ମୁହଁ ଯେପରି ବୁଜି ହୋଇ
Santhā ନ ଯିବ ଓ ଭିତରେ ମଧ୍ୟରୁ ମୁହଁ ବାଟେ ଚୂନ ଓ ପାଣି ଆଦି
ପଳିତା ବାହାରିଯିବ, ଏଥିପାଇଁ ତା ମୁହଁରେ ଦିଆଯିବା କାଠି ବା
ସଳାଇ ସଳତା—A probe or wick or plug thrust into the mouth of a sore or abcess,so that the purulent matter inside it will be drained out when the plug is taken out. [ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଘାଆର ମୁହଁରୁ କାଢ଼ିଦେଲେ ସେହି ଛିଦ୍ରବାଟେ ପୂଜ ଆଦି ବୋହିଯାଏ ।]

ସନ୍ଦ—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ସନ୍ଦ୍)—ସନନ୍ଦ (ଦେଖ)
Sanda Sananda. (See)

ସନ୍ଦଂଶ—ବି (ସମ୍+ଦନ୍ଶ୍. ଧାତୁ=କାମୁଡ଼ିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ; ଯେ
Sandamsa ଅଢ଼ା କରି କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ କାମୁଡ଼ି ଧରେ)—

୧ । ସଣ୍ଡାଶୀ—1. A pair of tongs. ୨ । ଚିମୁଟା—2. Pincers. ୩ । ଗୁଆଦାନ—3. Nut-cracker.

ସନ୍ଦଂଶ ପ୍ରାପିତ ନ୍ୟାୟ—ସଂ.ବି (ନ୍ୟାୟ) – ସଣ୍ଡାଶୀର ଦୁଇ ବାହୁଦ୍ୱାରା Sandamśa prāpita nyāya ଧୃତ ବସ୍ତୁକୁ ଚାପିବା ପରି ଦୁଇ ଅଙ୍ଗ ଉତ୍ତମରୂପେ ବା ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ଧରା ହେବା ବସ୍ତୁ ବା ଦୁଇ ଦିଗରୁ ଅଟକାନ୍ତ ହୋଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ପକ୍ଷରେ—ଏହି ନ୍ୟାୟ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହୁଏ—A metaphorical expression or analogy used in the case of a person or thing tightly pressed from both sides, as by a vice, and thus being incapable of freeing himself or itself.

ସନ୍ଦଂଶ ଯାତନା—ସଂ. ବି-(ବହୁବ୍ରୀହି)--ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ନରକ ବିଶେଷ — Sadamśa jātanā Name of a part of the hell of the Hindu mythology.

[ଦ୍ର—ସଣ୍ଡାଶୀ ଦ୍ୱାରା ଚାପିଲେ ମନୁଷ୍ୟର ଯେପରି କଷ୍ଟ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ, ଏ ନରକରେ ପାପୀଙ୍କୁ ସେହିପରି ଯାତନା ଦିଆଯାଏ ବୋଲି ଏପରି ନାମ ହୋଇଅଛି ।]

ସନ୍ଦରସ—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ସର୍ଜରସ; ଇଂ. ସଣ୍ଡରାକ୍) —ବୃକ୍ଷବିଶେଷର ଶୁଷ୍କ ନିର୍ଯ୍ୟାସ; ଏକ ପ୍ରକାର ଶାଳଗଛରୁ ଧୁନା; ଧୂନା ବାହାରିବା ଝୁଣା; ଧଳା ଝୁଣା—Gum Sandaras; a kind of resin; the dried juice of Vateria India. [ଦ୍ର—ଏହା ବାର୍ଣ୍ଣିଷ୍ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ଲାଗେ ।]

ସନ୍ଦର୍ଭ—ସଂ. ବି. (ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍+ଦୃଭ୍ ଧାତୁ=ସଂଗ୍ରହ କରିବା+ଭାବ. Sandarbha ଅ; ଶବ୍ଦ ଓ ଅର୍ଥ ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇଥିବା ରଚନା)—୧ । ରଚନା; ପ୍ରବନ୍ଧ—1. An essay; a composition; a thesis. ୨ । ପରସ୍ପର ସହିତ ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ ସମ୍ବନ୍ଧ ରଚନା—2. A discourse in which the parts are well connected; a connected narrative. ୩ । ସଂଗ୍ରହ—3. Collection; compendium; compilation. ୪ । ସମ୍ବନ୍ଧ—4. Connection. ୫ । ଗ୍ରନ୍ଥନ—5. Arrangement. ୬ । (+କର୍ମ. ଅ) କୌଣସି ବିଷୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗ୍ରନ୍ଥ ପୁସ୍ତକ—6. A treatise on a particular subject. ୭ । ବିସ୍ତାର—7. Expansion. ୮ । ରହସ୍ୟ; ଗୂଢ଼ାର୍ଥ—8. Secret or hidden meaning. (ସଂଦର୍ଭ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସନ୍ଦର୍ଶନ—ସଂ. ବି.—(ସମ୍+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+ଭାବ.ଅନ)—୧ । ସମ୍ୟକ୍ Sandarśana ଦର୍ଶନ; ଅବଲୋକନ; ନିରୀକ୍ଷଣ—1. Observation; act of looking at a thing. ୨ । ପରୀକ୍ଷା—2. Examination; scrutiny. ୩ । ଦେଖିବା—3. Act of seeing. ୪ । ଜ୍ଞାନ—4. Knowledge; wisdom; idea. ୫ । ମୂର୍ତ୍ତି; ଆକୃତି—5. Form; shape; image. (ସଂଦର୍ଶନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସନ୍ଦଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. (ସମ୍+ଦଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ତ) —୧ । ଗୁରୁତର Sandashṭa ଭାବରେ କାମୁଡ଼ା ହୋଇଥିବା—1. Severely bitten ୨ । ସଂଲଗ୍ନ—2. Brought into contact. ୩ । ଦୃଢ଼ରୂପେ ଲଗ୍ନ—3. Closely joined with; made to adhere to. (ସଂଦଷ୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସନ୍ଦଷ୍ଟୋଷ୍ଠ ପୁଟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି; ସନ୍ଦଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି ନିଜର Sandashṭoṣṭha puṭa ଓଷ୍ଠପୁଟ ଯାହା ଦ୍ୱାରା)—ଅତି (ସନ୍ଦଷ୍ଟୋଷ୍ଠ ପୁଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଯେ ରାଗରେ ନିଜର ଓଠକୁ ଖୁବ୍ ଜୋର୍‌ରେ କାମୁଡ଼ି ଧରିଅଛି—One who has very firmly pressed his teeth on his own lips in a paroxysm of anger.

ସନ୍ଦାର୍ଦ୍ଦ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବି.—କାଠର ମୋଟ ଠେଙ୍ଗା — Sandārda A thick cudgel of wood.

ସନ୍ଦାନ—ସଂ.ବି.—(ସମ୍+ଦୋଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+ଭାବ-ଅନ)- Sandāna ୧ । ସମ୍ୟକ୍ ଛେଦନ—1.Cutting through; tearing asunder. ୨ । ବନ୍ଧନ—2. Binding. ୩ । (+କର୍ମ ଅନ)ଶୃଙ୍ଖଳ—3.Chain. ୪ । ରଜ୍ଜୁ—4. Rope; chord. ୫ । ବନ୍ଧନ ସାଧନ ବସ୍ତୁ—5. Bond. ୬ । (ସମ୍+ଦାନ=ଗଜଗଣ୍ଡ ଦାନ) ହସ୍ତୀର କପୋଳର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଦେଶ ଓ ଜାନୁଦ୍ୱୟର ଅଧୋଭାଗ, ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ ମଦ ଜଳ ସ୍ରବିତ ହୁଏ—6. The upper part of the brow and the lower part of the knees of an elephant from which a sweet-scented juice is exuded. (ସଂଦାନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସନ୍ଦାନିତ—ସଂ. ବିଣ: (ସନ୍ଦାନ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ ଇତ୍)—୧ । ଶୃଙ୍ଖଳିତ— Sandānita 1. Enchained. ୨ । ବଦ୍ଧ— 2. Bound. (ସଂଦାନିତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୩ । ଛିନ୍ନ—3. Torn.

ସନ୍ଦାନିନୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସନ୍ଦାନ+ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ; ଯେଉଁଠାରେ Sandānini ଗୋରୁଙ୍କୁ ବନ୍ଧାଯାଏ)—ଗୋଶାଳା; ଗୁହାଳ ଘର-- Cow-shed; a place where cattle are tied. (ସଂଦାନିନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସନ୍ଦାବ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଦୁ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଭାବ. ଅ)— Sandāba ୧ । ପଳାୟନ—1. Fleeing. ୨ । ହଟିଯିବା— 2. Retiring. (ସଂଦାବ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସନ୍ଦି—ଭା. ବ (ସଂ. ସନ୍ଧି)—ସନ୍ଧି (ଦେଖ) Sandi Sandhi (See)

ସନ୍ଦିଆ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଭା. ବ –ସନ୍ଧିଆ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Sandiā (etc) Sandhiā etc. (See)

ସନ୍ଦିଆସି—ଭା. ବ (ସଂ. ସନ୍ନ୍ୟାସୀ)—ସନ୍ନ୍ୟାସୀ (ଦେଖ) Sandiāsi Sannyāsī (See)

ସନ୍ଦିଗ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍+ଦିହ୍ ଧାତୁ—ସଂଶୟ କରିବା+କ୍ତି. Sandigdha ତ)—ସନ୍ଦେହାଳ; ସଂଶୟ ଯୁକ୍ତ—Suspicious; sceptic; doubtful. (ସଂଦିଗ୍ଧ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ଚିତ୍ତ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧାରୟ) —ସଂଶୟ ଯୁକ୍ତ ମନ—
Sandigdha chitta Suspicious mind.
(ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ମନାଃ—ଅନ୍ୟ ବିଣ ରୂପ) ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—
(ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ଚିତ୍ତ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ଚେତାଃ (ଦେଖ)
Sandigdha chetāḥ (See)

ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ଚେତାଃ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସନ୍ଦିଗ୍ଧ + ଚେତସ୍;
Sandigdha chetāḥ ୧ମ୍ ୧ବ)—ଯାହାର ମନ ସଂଶୟୁ-
[ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ଚେତା—ଦେ. ରୂପ] ଯୁକ୍ତ ଅଟେ; ଯାହାର ମନରେ
ସନ୍ଦେହ ଜାତ ହୋଇଅଛି—Of a suspicious mind; doubting.

ସନ୍ଦିଗ୍ଧତା—ସଂ. ବ (ସଂ. ସନ୍ଦିଗ୍ଧ + ତ୍ୱଦେ. ତା)—୧ । ସନ୍ଦେହ ଯୁକ୍ତତା;
Sandigdhatā ସନ୍ଦିଗ୍ଧାନତା—1. Doubtfulness; hesitativeness. ୨ । ଅଳଙ୍କାର ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଶବ୍ଦଦୋଷ—
ବିଶେଷ; ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା ଅର୍ଥର ଅବଗତିରେ
ସନ୍ଦେହ ଜାତ ହେବା ଦୋଷ—2. A defect in composition consisting of the use of a word capable of conveying more that one sense.
[ଏଥିର ଉଦାହରଣ—
ଶୁଣ ଅହେ ବନ୍ଧୁଗଣ ଭପାଇଁ ଚରଣ ମନ
ଏହି ଦେଶ ସ୍ୱର୍ଗଲୟ କର ଗମନ
ତହିଁ ନିତ୍ୟ ସେବା କର ମନେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଅନ୍ତରେ
ଜନ୍ମେ ଆସନ୍ତି ବହିବ ତୁମ୍ଭ ମନର ।
ଚୂଳମଣି. ଅଳଙ୍କାର ତରଙ୍ଗିଣୀ ।]

ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ମନାଃ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି;ସନ୍ଦିଗ୍ଧ + ମନସ୍; ୧ମା.
sandigdha manāḥ ୧ବ)—ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ଚେତାଃ (ଦେଖ)
[ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ମନା—ଦେଶଜ ରୂପ) Sandigdha chetāḥ (See)

ସନ୍ଦିତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + ଦୋ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା + କର୍ମ.ତ)-
Sandita ସନ୍ଦାନିତ (ଦେଖ)—Sandānita (See)

ସନ୍ଦିଶା—ପ୍ରା. ବ (ସଂ. ସନ୍ଦେଶ)—ଅଭିଳାଷ; ମନୋରଥ; ବାଞ୍ଛା—
Sandiśā ଅଭିଳାଷ ସନ୍ଦିଚ୍ଛା Desire; wish.

ସନ୍ଦିଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ; ପୁଂ (ସମ୍ + ଦିଶ୍ ଧାତୁ=ଆଦେଶ କରିବା,
Sandishṭa କହିବା + କର୍ମ. ତ) – ୧ । ଆଦିଷ୍ଟ; ଆଦେଶ ପ୍ରାପ୍ତ;
(ସନ୍ଦିଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ.ବିଣ) ଆଜ୍ଞପ୍ତ —1. Commanded; ordered.
୨ । କଥିତ—2. Spoken; told. ସଂ. ବ (+ଭାବ.ତ)
୧ । ଆଦେଶ—1. Order; command. ୨ । ବାର୍ତ୍ତା;
ସମ୍ବାଦ—2. News; information; intelligence.
(ସନ୍ଦିଷ୍ଟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସନ୍ଦିଷ୍ଟାର୍ଥ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସନ୍ଦିଷ୍ଟ=ଆଦିଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି;
Sandishṭārtha ଅର୍ଥ=ପ୍ରୟୋଜନ ବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଯାହାର)-
(ସନ୍ଦିଷ୍ଟାର୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବାର୍ତ୍ତାବହ; ଦୂତ—Messenger.

ସନ୍ଦିହାନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍ + ଦିହ୍ ଧାତୁ=ଲେପନ କରିବା,
Sandihāna ସଂଶୟ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ସନ୍ଦେହାନ୍ୱିତ;
(ସନ୍ଦିହାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂଶୟ ଯୁକ୍ତ; ଯାହାର ମନରେ ସନ୍ଦେହ ଜାତ
ହୋଇଅଛି—Suspicious; sceptic; doubtful.

ସନ୍ଦୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସମ୍ + ଦୋ ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା + କର୍ମ.
Sandī ଅ + ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—୧ । ଶଯ୍ୟା—1. Bed.
2. Bedstead. ୨ । ଅସନ୍ଦୀ; ଚଉକି—3. A stool;
(ସନ୍ଦୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) a small chair.

ସନ୍ଦୀପ୍ୟ—ସଂ. ବ. -(ବୈଦ୍ୟକ)—ମୟୂରଶିଖା ଗୁଳ୍ମ; ମୟୂରଚୂଳିଆ
Sandīpya ଗଛ—Name of a tree; Celesia
(ସଂଦୀପ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) Cristata.

ସଂଦ୍ରୁବ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ—(ସମ + ଦ୍ରୁନ୍ଦ୍ ଧାତୁ=ଗ୍ରନ୍ଥନ କରିବା +
Sandṛubdha କର୍ମ. ତ) ୧ । ଗ୍ରଥିତ—1. Sewn;orderly
arranged. ୨ । ରଚିତ—2. Composed.

ସନ୍ଦେ—ପ୍ରାଦେ. (ବାଲେଶ୍ୱର) ବ—ସନ୍ଦେହ—
Sande Doubt.

ସନ୍ଦେଶ—ସଂ. ବ. (ସମ୍ + ଦିଶ୍ ଧାତୁ=ଆଜ୍ଞା କରିବା + କର୍ମ ଅ)
Sandeśa ୧ । ସମ୍ବାଦ; ବାର୍ତ୍ତା; ଖବର—1. News; intel-
ligence. ୨ । ଅନ୍ୟର ନିକଟକୁ ପ୍ରେରିତ ସମ୍ବାଦ—
ସନ୍ଦେଶ 2. Message. ୩ । ଆଜ୍ଞା; ଆଦେଶ—3. Order;
(ସନ୍ଦେଶ—ବିଣ) command. ଦେ. ବ.—୧ । (ସଂ. ସନ୍ଦେଶ
=ବାର୍ତ୍ତା,ସଂବାଦ । ବନ୍ଧୁ ଘରକୁ କୁଶଳ ସଂବାଦ ବୁଝିବା
ପାଇଁ ଯେଉଁ ଦୂତ ପଠାଯାଏ, ତା ହାତରେ ସନ୍ଦେଶ ବା
ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ପଠାଯିବା ବଙ୍ଗ ଦେଶୀୟ ପ୍ରଥାରୁ ଏହି ବ୍ୟବହାର
ଆସିଅଛି ।)—ଗୁଡ଼ରେ ବା ଚିନିରେ ପାଗ କରି ଯାଉଥିବା
ନଡ଼ିଆ କୋରାରେ ବା ଛେନାରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ
—1.A sweetmeat made of the scrapings of cocoanut or cheese fried with sugar.
[ଦ୍ର—ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ 'ଛେନା' ପଠାଇବା ଉପଲକ୍ଷରେ ପୂର୍ବେ
ନଡ଼ିଆ କୋରା ଓ ଗୁଡ଼ରେ ତିଆରି ସନ୍ଦେଶ ପଠାଯାଉଥିଲା;
ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୁଧଛେନାରେ ତିଆରି ସନ୍ଦେଶ ନାମକ ମିଠେଇ
ପଠାଯାଏ । ଓଡ଼ିଶାରେ 'ଛେନା' ବୋଲି ସଙ୍ଗ ମୃତ୍ତିରେ,
ଉଖୁଡ଼ାରେ ଓ ଦୁଗ୍ଧରେ ତିଆରି ମୁଆ ଏବଂ ମନୋହର
ଆଦି ପଠାଯାଏ । ସନ୍ଦେଶର ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହାର
ବଙ୍ଗ ଦେଶର ଅନୁକରଣରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଚଳିଅଛି ।] ୨ ।
ବର୍ଜିତ ଦୁଧଛେନାସଙ୍ଗେ ଚିନି ମିଶାଯାଇ କରେଇରେସନ୍ତୁଳା
ହୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯିବା ମିଷ୍ଟାନ୍ନବିଶେଷ—2. Asweetmeat prepared by frying fresh cheese with sugar.[ଦ୍ର—ଗୁଡ଼ ପ୍ରୟୋଗ ପୂର୍ବକ ଦୁଧଛେନାରୁ
ପାଣିଯାଳ କଢାଇ ଗଢାଇ ତହିଁରେ ଚିନି ମିଶାଇ ତାକୁ
ଉତ୍ତମରୂପେ ବାଟି କରେଇରେ ସନ୍ତୁଳିଲେ ସନ୍ଦେଶ ହୁଏ;
ପୁଣି ଉକ୍ତ ସନ୍ଦେଶକୁ ନାନାପ୍ରକାର ଛାଞ୍ଚରେ ଢାଳି ନାନା
ଆକୃତିର ସନ୍ଦେଶ ତିଆରି କରାଯାଏ । ଏହାଛଡ଼ା ନଡ଼ିଆ
କୋରାକୁ ଚିନିରେ ମିଶାଇ ସନ୍ତୁଳିଲେ ମଧ୍ୟ ତହିଁରୁ
ସନ୍ଦେଶ ତିଆରି ହୁଏ । ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ ଛାଞ୍ଚ ସାହାଯ୍ୟରେ
ଆମ୍ବ ଆକାରରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ସନ୍ଦେଶକୁ 'ଆମ୍ବ ସନ୍ଦେଶ',
ଉପରେ ରାମନାମ ମୁଦ୍ରିତଥିବା ଚକାକୃତି ସନ୍ଦେଶକୁ

'ଭ୍ରମଗ୍ରସ୍ତ ସନ୍ଦେଶ', ଉପରେ ଛୋଟି ଛୋଟି ଚିହ୍ନ ଦିଆଯାଇ ତିଆରି କରାଯିବା ସନ୍ଦେଶକୁ 'ଭ୍ରମୋ ବା ଜେଜେ ସନ୍ଦେଶ', ନଡ଼ିଆକୋରାରେ ତିଆରି ସନ୍ଦେଶକୁ 'ନାରିକେଳ ସନ୍ଦେଶ' ବୋଲାଯାଏ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଛେନାର ସନ୍ଦେଶକୁ କଞ୍ଚା ଗୋଲ୍ଲା (କାଁଚାଗୋଲ୍ଲା) ବୋଲାଯାଏ । ଏହାଛଡ଼ା ବିଭିନ୍ନ ଭାବର ସନ୍ଦେଶକୁ ବଙ୍ଗଳାରେ 'ଗୋଲ୍ଲା ବା ମୋଣ୍ଡା ବା ମଣ୍ଡା ସନ୍ଦେଶ', ଏବଂ ଛିଡ଼ି ଛିଡ଼ି ବାଟୁଳି ପରି ବଳା ହୋଇଥିବା ସନ୍ଦେଶକୁ 'ମୁଣ୍ଡ ସନ୍ଦେଶ,ବୋଲାଯାଏ ।] ଗ୍ରା. (ପଦ୍ୟ) ବି —ସନ୍ଦେହ—Doubt. (ଉ—ଏ ଭଥା ବଡ଼ ବ୍ୟାଘ ଶିଷ, ଫଟିକ ମନର ସନ୍ଦେଶ । —ପ୍ରାଚୀ· ଜର୍ଜୁଣ-ମାହାତ୍ମ୍ୟ ।)

ସନ୍ଦେଶ ବହ —ସଂ. ବି. ପୁଂ—(ସନ୍ଦେଶ+ବହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Sandeśa baha ବାର୍ତ୍ତାବହ; ଦୂତ; ହରକରା—Messenger; news-bearer.
[ସନ୍ଦେଶବହ(ହା)ର—ଅନ୍ୟରୂପ]
(ସନ୍ଦେଶବହା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସନ୍ଦେହ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଦିହ୍ ଧାତୁ—ଦ୍ୱୈଧ ଭାବ କରିବା+ଭାବ. ଅ) ୧ । ସଂଶୟ; ଦ୍ୱୈଧଭାବ—1. Doubt; suspicion; suspense. ୨ । ଅର୍ଥାଳଙ୍କାର ବିଶେଷ—2. A figure of speech.
Sandeha
[ଦ୍ର—ଉପମେୟ ଓ ଉପମାନର ପାର୍ଥକ୍ୟ ବିରୁପଣରେ ପ୍ରତିବସ୍ତୂପମ ବିଚାର କରାଗଲେ ସନ୍ଦେହ ଅଳଙ୍କାର ହୁଏ ।]
ବିବକ୍ଷିତାନ୍ୟପରାକୃତ ସଂଶୟକୁ ସନ୍ଦେହାଳଂକାର ବୋଲାଯାଏ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଦେଖି ତାକୁ ଏହାଧିକ ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରୁ ତାହା ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରାଯିବ ଏବଂକୁତ ସନ୍ଦେହ ଜନକ ମନରେ ଜାତ ହେବା ସ୍ଥଳରେ ସନ୍ଦେହାଳଂକାର ହୁଏ ।
ଏଥିର ଉଦାହରଣ—
ଭାଭୁଛି ନୁହଇ ମାର, ଅଛି ଫୁଲ ଧନୁଶର,
ନୁହେ ସୁଧାକର, ତହିଁ କଳଙ୍କ ଅଛି;
ଅଛି ଦେବତାମାନଙ୍କ ଚର୍ପା ଅଣିବ ମନକୁ,
ମୋହର ସୁକୁଳ ଏ ପୁରୁଷ ହୋଇଛି
ମୋର ଧୂଳି ସୁକୁଳ ଦେଖେ
ଏମନ୍ତ ଶୋଭା ଜାତ ହେବାରୁ ଜଗତେ ।
—ଉଷ. ଲାବଣ୍ୟବତୀ ।]

ସନ୍ଦେହ କରିବା—କ୍ରି. ବି—କୌଣସି ବିଷୟରେ ମନରେ ଦ୍ୱିଧାଭାବ ପୋଷଣ କରିବା—To doubt; to suspect.
Sandeha karibā
ସନ୍ଦେହ କରା सन्देह करना

ସନ୍ଦେହ ଜନକ—ସଂ ବିଣ—ଯାହା ମନୁଷ୍ୟ ମନରେ ସଂଶୟ ଜାତ କରାଏ—Engendering doubt in one's mind; suspicious.
Sandeha janaka

ସନ୍ଦେହ ଦୋଳା—ସଂ. ବି (ରୂପକ କର୍ମଧାରୟ)—ଦୋଳା ସଙ୍ଗେ ଉପମିତ ସନ୍ଦେହ—Suspense; doubt compared to a swing
Sandeha dolā

ସନ୍ଦେହ ଭଞ୍ଜନ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀତତ୍)—ମନରୁ ସଂଶୟର ଦୂରୀକରଣ—Removal of a doubt.
Sandeha bhañjana

ସନ୍ଦେହ ସଙ୍କର—ସଂ. ବି—ଅର୍ଥାଳଙ୍କାର ବିଶେଷ—
Sandeha saṅkara A kind of figure of speech.
[ଦ୍ର—ଯେଉଁଠାରେ ଦୁଇଟି ଅଳଙ୍କାର ମଧ୍ୟରେ କେଉଁଟି ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ବୋଲି ସନ୍ଦେହ ହୁଏ, ସେଠାରେ "ସନ୍ଦେହ ସଙ୍କର" ଅଳଂକାର ହୁଏ; ଯଥା—"ମୃଗଚନ୍ଦ୍ର ଶୋଭା ପାଉଛି" । ଏହି ବାକ୍ୟରେ ଶୋଭା ପାଇବା ରୂପ ସାଧାରଣ ଧର୍ମ ମୃଗରେ ସମ୍ଭବପର,ପୁଣି ଚନ୍ଦ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବପର ତେଣୁ ଏହା 'ରୂପକ' ହୋଇପାରେ, ପୁଣି 'ଉପମା' ମଧ୍ୟ ହୋଇ ପାରେ । ଏହିପରି ସ୍ଥଳରେ 'ସନ୍ଦେହ ସଙ୍କର' ଅଳଙ୍କାର ହେଲା ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।]

ସନ୍ଦେହ ସଙ୍କୁଳ—ସଂ. ବିଣ (ତୃ୍ୟା ତତ୍)—ସନ୍ଦେହପୂର୍ଣ୍ଣ; ସନ୍ଦେହ-ଜନକ—Doubtful; suspicious.
Sandeha saṁkula

ସନ୍ଦେହାକୁଳ—ସଂ. ବିଣ. (ତୃତୀୟାତତ୍)—ସଂଶୟଦ୍ୱାରା ପୀଡ଼ିତ; ସଂଦିଗ୍ଧ—Troubled with doubt
Sandehākula
[ସନ୍ଦେହାକ୍ରାନ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ]
(ସନ୍ଦେହାକୁଳା, ସନ୍ଦେହାକ୍ରାନ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସନ୍ଦେହାଳଂକାର—ସଂ. ବି—ସନ୍ଦେହ ୨ (ଦେଖ)
Sandehālaṁkāra Sandeha 2. (See)

ସନ୍ଦେହୀ—ସଂ.ବିଣ.ଘ—(ସମ୍+ଦିହ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.ଇନ୍ ବା ସନ୍ଦେହ +ଇନ୍ ୧ ମା. ୧ ବଚନ)—ସଂଶୟୁକ୍ତ—Doubting; suspicious; sceptic. ଦେ ବିଣ.
Sandehī
सन्देही सन्देहीआसामी (ତତ୍ସମ)—ଯାହାପ୍ରତି କୌଣସି ବିଷୟରେ ମନରେ ସନ୍ଦେହ ଜାତ ହୁଏ—Suspected. (ଉ—ପୁଲିସ ସନ୍ଦେହୀ ଅସାମୀମାନଙ୍କ ଘର ତଲ୍ଲାସ କରି ଚେତେକ ଚୋରା ମାଲ ବରାମଦ୍ କଲେ ।)

ସନ୍ଦେହୀ ଆସାମୀ—ଦେ. ବି (ତତ୍ସମ)—ଚୋରିଆଦି ଅପରାଧ କରି-ଥିବା ବିଷୟରେ ଯାହାକୁ ସନ୍ଦେହ କରା
Sandehī āsāmī
सन्देहीआसामी सन्देहीआसामी ଯାଉଥାଏ—A suspect.

ସନ୍ଦୋହ—ସଂ. ବି—(ସମ୍+ଦୁହ୍ ଧାତୁ—ଦୁହିଁବା+ଭାବ, ଅ)—୧ ।
Sandoha ସମ୍ୟକ୍ ଦୋହନ; ଉତ୍ତମ ରୂପେ ଦୁହିଁବା—1. Milching well. ୨ । (+କର୍ମ. ଅ) ଯାହା ସମ୍ୟକ୍ ଦୋହନ କରା ହୋଇଅଛି—2. That which has been milched well. ୩ । ଦୁଗ୍ଧ—3. Milk. ୪ । ସମୂହ—4. Multitude; assemblage. ୫ । ରାଶି—5. Heap.

ସନ୍ଦ୍ରାବ—ସଂ. ବି. (ସମ୍+ଦ୍ରୁ ଧାତୁ—ବେଗରେ ଗମନ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—ବେଗରେ ଗମନ; ପଳାୟନ—Fleeing away; flight.
Sandrāba
[ଉ—ବିଦ୍ରବଲ ମାନସ ଦୈତ୍ୟ ବିଷ ଶୁଣି,
ବାଜୁଛି ତ ନୂପୁର ସନ୍ଦ୍ରାବ ଯୋଗାଣି ।
—ଉଷ· ବୈଦେହୀଶବଳାସ]

ସନ୍ଧ—ପ୍ରାଦେ. (ଲଉଅ)ବ.—ସୁଗନ୍ଧ ବିଶେଷ—
Sandha A kind of scent.

ସନ୍ଧା—ସ. ବ (ସମ୍ + ଧା ଧାତୁ = ଧାରଣ କରିବା + ଭାବ ଅ + ଟାପ୍.
Sandhā ଆ)—୧ । ଅନୁସନ୍ଧାନ—1. Investigation; searching. ୨ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା—2 Promise; vow. [ଦ—ଏହା ସମାସରେ ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ପୁଂଲିଙ୍ଗରେ 'ସନ୍ଧ' ରୂପ ଧାରଣ କରେ । ଯଥା—'ସତ୍ୟସନ୍ଧ'—ସ. ବିଣ—(ସତ୍ୟ = ଅଟଳ ଅଟେ ସନ୍ଧା = ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଯାହାଙ୍କର; ବହୁବ୍ରୀ ହି) ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପାଳନ କରିବା ବିଷୟରେ ଅଟଳ ।] ୩ । ସ୍ଥିତି—3. Staying; existence. ୪ । ସନ୍ଧି; ଯୋଡ—4. Space between two things; joint. ୫ । ମିଳନ—5. Meeting; mixing up; alliance; union. ୬ । ସନ୍ଧ୍ୟା—6. Evening. ଦେ. ବ.—୧ । ସାଣିବା; ଚକଟାନ ମିଳାବ ଘାଣିବା—1. Intimately mixing ଫାଂକ, ସାଂଧି ଫାଂକ up many things. ୨ । ସନ୍ଧିଫାଙ୍କ—2. Interstice; space between.

ସନ୍ଧା(ନ୍ଧେ)ଇବା—ଦେ. କ.—୧ । ସାଣିବା କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ; ଅନ୍ୟ
Sandhā(ndhe)ibā ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱାରା ସାଣିବା କ୍ରିୟା କରାଇବା—
ଚକଟାନ ସାଁଡବାନା 1. Causative form of
ଗଜାନ କଳାନ ଜକିରାଲଗାନା 'Sāndhibā ୨ ।
ସାରୁର ମଞ୍ଜିରୁ ବା ବିହନରୁ ଗଜା ବାହାରିବା ପାଇଁ ଭାଲୁ ଗୋଟିଏ ଘାଡରେ ଏଡାଠେଇଁ ଖୋଡିଦେବା—2. To put the arum seeds in a hole under the ground for sometime for causing them to sprout. [ବ୍ୟ—ସାରୁ ମଞ୍ଜିରୁ ଗଜା ବାହାରିବା ପରେ ତାହା କିଆରିରେ ପୋତାଯାଏ]

ସନ୍ଧା ଘାଆ—ପ୍ରାଦେ. (ଯାଜପୁର)ବ.—ଖାଣିରେ ଭଡୁଳ ଏମ୍ବ ବୁଡି
Sandhā ghāā ରହିବାରୁ ଅଙ୍ଗୁଳି ସନ୍ଧିରେ ହେବା ଘାଆ—
Eczima between two fingers due to the palms or the feet being drenched too often in water.

ସନ୍ଧାତବ୍ୟ—ସ. ବିଣ (ସମ୍ = ସମ୍ୟକ୍ + ଧା ଧାତୁ = ଧାରଣ କରିବା
Sandhātabyā + କର୍ମ ତବ୍ୟ)—୧ । ଯାହା ସହିତ ସନ୍ଧି କରାଯିବା ଉଚିତ—1. (A person) Fit to be allied with; (a person) with whom an alliance should be formed. ୨ । ଯାହାକୁ ସନ୍ଧାନ କରିବା ଉଚିତ—2. Fit to be searched after.

ସନ୍ଧାନ—ସ. ବ.—(ସମ୍ = ସମ୍ୟକ୍ + ଧା ଧାତୁ = ଧାରଣ କରିବା +
Sandhāna ଭାବ ଅନ)—୧ । ଖୋଜିବା; ଅନ୍ୱେଷଣ; ଖୋଜ; ତଲାସ—1. Searching; enquiry. ୨ । ହେରି ଯାଇଥିବା ବା ହରି ଯାଇଥିବା ବସ୍ତୁକୁ ଖୋଜିବା—2. Searching after a lost or stolen thing. ୩ । ମିଶ୍ରଣ; ଏକତ୍ରୀକରଣ—3. Mixing up. ୪ । ମିଳନ; ସଂଯୋଜନ; ଯୋଜନା—4. Joining, meeting; union; junction. ୫ । ସ୍ଥିତି—5. Staying; situation ୬ । ସନ୍ଧି; ଦୁଇ ବସ୍ତୁର ଯୋଗସ୍ଥାନ—6 Joint; juncture; confluence ୭ । ପାଳନ—7. Supporting; bringing up; cherishing; fostering. ୮ । ବାଣ ଯୋଜନା—ଧନୁରେ ଶର ଯୋଖିବା—8. Fixing or setting an arrow to the bow ୯ । ବନ୍ଧନ—9. Binding; bond. ୧୦ । ଅରିଷ୍ଟ; ମଦ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଦ୍ରବ୍ୟ ବା ଉପାଦାନାଦିର ଯୋଗ—10. Mixing up the materials for wine; fermentation. ୧୧ । ମଦ୍ୟ; ମଦ; ସୁରା—11. Wine; spirits. ୧୨ । କାଞ୍ଜି—12. Fermented or sour rice-gruel. ୧୩ । ସାଜସଜ୍ଜା; ଘଟା—13. Equipments; accoutrements. ୧୪ । ମଦ୍ୟ ସଂଧାନକରଣ—14. Act of distiling or fermenting spirituous liquor. ୧୫ । ଉପାୟ; କର୍ମକୌଶଳ—15. Expediency. ୧୬ । ଲକ୍ଷ୍ୟ—16. Aim. ଦେ. ବ.—୧ । ହରିଥିବା ବା
ସନ୍ଧାନ ପତ ଗେରି ଯାଇଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟ ବା ଅପରାଧ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତଥ୍ୟ ବା ସମ୍ବାଦ; ସୂତ୍ରକ୍—1. Clue; information about a lost or stolen thing or
ସନ୍ଧାନ ଗୂଢ଼ଛିଦ୍ର about an offence. ୨ । ପରିବାରର ଗୁପ୍ତ କଥା; ଗୁଢ଼ଛିଦ୍ର—2. The mysteries or
ସନ୍ଧାନ ସଂଧାନ secrets of a family. ଦେ. ବିଣ—ସଂଲଗ୍ନ; ସଂଯୋଜିତ—Attached.

[ଉ—ଛଟି ସନ୍ଧାନ ପାଦ କରି
ତହିଁ ବସିଲେ ନରହରି ।
—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାବବତ]

ସନ୍ଧାନ କରଣୀ—ସଂ. ବ—ମହୌଷଧ ବିଶେଷ—Name of a
Sandhān karaṇī panacea.

[ଉ—ସନ୍ଧାନ କରଣୀ ଯେ ବିଶଲ୍ୟକରଣୀ
ମୃତ୍ୟୁ ସଞ୍ଜୀବନୀ ଯେ ସ୍ତମ୍ଭିନୀ କରଣୀ ।
—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ]

ସନ୍ଧାନ କରିବା—ଦେ କ.—୧ । ଖୋଜିବା—1. To search
Sandhāna karibā after. ୨ । ତଲାସ କରିବା—2.
ସନ୍ଧାନ କରା ପତ ଲଗାନା To enquire into.

ସନ୍ଧାନ ଦେବା—ଦେ. କ.—କୌଣସି ବିଷୟର ତଥ୍ୟ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
Sandhāna debā ଜଣାଇବା—To suggest of point
ସନ୍ଧାନ ଦେଓୟା ପତା ଦେନା out the clue to a person.

ସନ୍ଧାନ ନେବା—କ୍ରି. କ୍ରି—କୌଣସି ବିଷୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଖୁଜିବା
Sandhāna nebā ସମ୍ବାଦ ବା ତଥ୍ୟ ଖୋଜିବା; ଅନୁସନ୍ଧାନରେ
ସନ୍ଧାନ ଅଓସ୍ତା ରହିବା—To be on the look-out for a
ପତା ଲେନା clue; to enquire into a matter; to make enquires into a matter.

ସନ୍ଧାନ ପାଇବା—କ୍ରି. କ୍ରି—ସୂତ୍ରକୁ ପାଇବା; କୌଣସି ବିଷୟର ତଥ୍ୟ
Sandhāna pāibā ବା ସଂବାଦ ଅବଗତ ହେବା—To get
ସନ୍ଧାନ ପାଓସ୍ତା a clue to a matter; to find out a
ପତା ପାନା clue.

ସନ୍ଧାନ ବର୍ଗ—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ନାନା ପ୍ରକାର
Sandhana barga ମଦିରା (ଯଥା—ମଦ୍ୟ, ଗୌଡ଼ୀ, ମାଧ୍ୱୀ,
ପୈଷ୍ଟୀ, କାଦମ୍ବରୀ, ମାଧୂକା, ମୈରେୟୀ, ମାର୍ଦ୍ଦୀକ, ସୁରା,
ଶୀଧୁ)—The different sorts of wine mentioned in the Hindu medical treatises.

ସନ୍ଧାନ ମିଲିବା—କ୍ରି. କ୍ରି—ଖୋଜା ଯାଉଥିବା କୌଣସି ବିଷୟର
Sandhāna milibā ତଥ୍ୟ ଜଣା ପଡ଼ିବା—The clue to
ସନ୍ଧାନ ମେଳା a matter being found out.
ପତା ମିଳିବା

ସନ୍ଧାନ ସୂତ୍ର—ସଂ. ବ—ସୂତ୍ରକୁ; କୌଣସି ବିଷୟ ଖୋଜି କରି ପାଇବାର
Sandhāna sūtra ଉପାୟ—The clue to find out
[ସନ୍ଧାନ ସୂତ୍ର(ତ୍ର)ର—ଷ. ତତ୍ପ] a thing which one is searching for.

ସନ୍ଧାନିକା—ସଂ. ବ (ସନ୍ଧାନ+କ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—ବିବିଧ ଫଳରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ
Sandhānikā ଅଚାର—Pickles prepared from various fruits. [ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ଏହା ଅମ୍ଳ ମଧୁର ରସ, ଶୀତବୀର୍ଯ୍ୟ, ମାରକ, ବିଦାହୀ ଓ କଫପିତ୍ତ-ବର୍ଦ୍ଧକ ଅଟେ ।]

ସନ୍ଧାନିତ—ସଂ. ବିଣ (ସନ୍ଧାନ+ଯୁକ୍ତାର୍ଥେ. ଇତ)—୧ । ମିଶ୍ରିତ—
Sandhānita 1. Mixed up. ୨ । ସମ୍ମିଳିତ—
2. Joined together. ୩ । ଯାହାର ସନ୍ଧାନ ମିଳିଅଛି—3. Traced.

ସନ୍ଧାନୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସନ୍ଧାନ+ଅଛି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍; ୧ମା. ବ)—
Sandhāni ୧ । ଅନୁସନ୍ଧାନକାରୀ—1. Searching. ୨ ।
(ସନ୍ଧାନିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଲକ୍ଷ୍ୟଭେଦୀ—2. Aiming ସଂ. ବ (ସମ୍+
ଧା ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—ସନ୍ଧାନ (ଦେଖ)
Sandhāna (See) ସଂ. ବିଣ (ବିଶେଷଣ)—୧। ସନ୍ଧାନ କରିବାରେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ -1 Expert or skilled in tracing; having detective capacity.
୨ । ଅପରାଧ ଆଦିର ସନ୍ଧାନରେ ନିଯୁକ୍ତ—
2. Detective; engaged in detecting crimes.

ସନ୍ଧି—ସଂ. ବ (ସମ୍+ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+ଭାବ. କ)—
Sandhi ୧ । ସଂଯୋଗ; ମିଳନ—1. Meeting; union.
୨ । (+କର୍ମ. କ) ଦୁଇ ବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟବଧାନ; ଫାଙ୍କ—2. Space between two things; interstice. [ଉ—କର୍ଣ୍ଣ ଅରଜୁନ ଦୃଅନ୍ତେ ବିଦାରିଲା, ଅବାଶ ଦେଖେ ବିଛ ନ ରହିଲା ସନ୍ଧି । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. କର୍ଣ୍ଣ ।] ୩ । (+ଅଧି. କ) ମିଳନ ସ୍ଥାନ; ଯୋଡ଼; ଗଣ୍ଠି—3. Junction; joint. ୪ । (+ଭାବ. କ) ମୈତ୍ରୀକରଣ—4. Establishment of friendship. ୫ । (+କରଣ. କ) (ବିଜୟୀ) ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ବିଜୟୀ ଓ ଅବଜିତ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପୁଂଜ ରାଜନୀତିକ ସ୍ଥାପନ—(political) 5. Treaty; alliance set up between the rival parties after war. [ଉ—ବିଭୀଷଣ ସନ୍ଧି ଯେ ନ ସମ୍ପାଦ । ଉତ୍କ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।] [ଦ୍ର—ବିଷ୍ଣୁଶର୍ମାଙ୍କ କୃତ ହିତୋପଦେଶାଦି ଗ୍ରନ୍ଥରେ ୧୬ ପ୍ରକାର ସନ୍ଧିର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଧନାଦି ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ, ପୁତ୍ର କନ୍ୟାଦି ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ, ଉଭୟଙ୍କ ଶତ୍ରୁ ଶାସନ କରିବା ପାଇଁ ଅଙ୍ଗୀକାର, ପରସ୍ପରର ଉପକାର କରିବାର ଅଙ୍ଗୀକାର, ଅତୀତ ପୂରଣ ପ୍ରଦାନ, ଆପଣାର ସୈନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ମିତ୍ରର ରକ୍ଷାକରଣ, ବାର୍ଷିକ କରଦାନର ଅଙ୍ଗୀକାର, ଗୁଳ୍ୟାଂଶ ଦାନ ଇତ୍ୟାଦି ଉପାୟରେ ଦୁଇ ପକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ 'ସନ୍ଧି' କରାଯାଏ । ୬ । (+କର୍ତ୍ତୃ. କ) (ଯୁଗାଣ) ଏକ ଯୁଗର ଅବସାନ ଓ ଅନ୍ୟ ଯୁଗର ଆରମ୍ଭ ସ୍ଥଳ; ଦୁଇ ଯୁଗର ପରସ୍ପର ମିଳନ କାଳ—6. The meeting space between two ages; the period of time between two successive ages. ୭ । (ଶାରୀର ବିଦ୍ୟା) ଦେହ ଗ୍ରନ୍ଥି; ଅସ୍ଥି ବା ଶିରା ଦ୍ୱୟର ମିଳନ ସ୍ଥଳ; ଗଣ୍ଠି—7 (Anatomy) The joints of the body. [ଦ୍ର—ଜୀବ ଦେହରେ ୨୧୦ଟି ସନ୍ଧି ଅଛି । ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ହାତ ଓ ଗୋଡ଼ରେ ୬୮, କୋଷ୍ଠରେ ୫୯, ଗ୍ରୀବାର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଭାଗରେ ୮୩ । ସନ୍ଧି ସମୂହ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ; ଯଥା—ଚେଷ୍ଟାଶୀଳ ଓ ସ୍ଥିର । ଚେଷ୍ଟାଶୀଳ ସନ୍ଧି ଦ୍ୱାରା ଅଙ୍ଗମାନ ଗୁଳିତ ହୁଏ । ସ୍ଥିର ସନ୍ଧିମାନ ଦେହର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଂଶରେ ଥାଏ । ଆକୃତିଭେଦରେ ସନ୍ଧିମାନଙ୍କ ୮ ଗୋଟି ନାମ ଅଛି; ଯଥା—କୋଷ, ଉଦୂଖଳ, ସାମୁଦ୍ଗ, ପ୍ରତର, ତୁଣ ସେବନୀ, କାଚକୁଣ୍ଡ, ମଣ୍ଡଳ ଓ ଶଙ୍ଖାବର୍ତ୍ତ ।] ୮ । (+ଭାବ. କ) (ବ୍ୟାକରଣ) ସନ୍ନିକଟସ୍ଥ ଦୁଇଟି ବର୍ଣ୍ଣର ସଂଯୋଗଜାତ ବିକାର; ବର୍ଣ୍ଣ-ଦ୍ୱୟର ସଂଯୋଗଜାତ ରୂପାନ୍ତର—(grammar) 8 The resultant letter formed by the blending of two letters (the last letter of a word and the first letter of the next word); conjunction of two letters.

[ଦ୍ର—ବ୍ୟାକରଣରେ ସନ୍ଧି ୩ ପ୍ରକାର—ସ୍ୱରସନ୍ଧି, ବ୍ୟଞ୍ଜନ ସନ୍ଧି ଓ ବିସର୍ଗ ସନ୍ଧି । ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗେ ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ

ମିଳିତ ହେଲେ ସ୍ୱରସନ୍ଧି ହୁଏ, ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ ମିଳିତ ହେଲେ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ସନ୍ଧି ହୁଏ ଏବଂ ପ୍ରଥମ ପଦର ଶେଷରେ ଥିବା ବିସର୍ଗ ସଙ୍ଗେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ସ୍ୱରବର୍ଣ୍ଣ ମିଳିତ ହେଲେ ବିସର୍ଗସନ୍ଧି ହୁଏ ।] ୯ । (+କରଣ ଇ) (ଅଳଂକାର ଶାସ୍ତ୍ର) ନାଟକାଂଶ ବିଶେଷ; ନାଟକର ଦୁଇଟି ଅଙ୍କ ବା ଗର୍ଭାଙ୍କ (ଭୂଗ୍ଭ) ମଧ୍ୟର ବ୍ୟବଧାନ—9. Part of a drama between two acts or scenes. ୧୦ । (+କରଣ ଇ) ସିନ୍ଧ ଗାତ; ଚୋର କରିବା ପାଇଁ ଚୋରମାନେ ଘର-ଭିତରକୁ ଫୁଟାଇବା ଗାତ—10. A hole bored into a house by house-breakers. ୧୧ । ସୁଡଙ୍ଗ; ସୁରଙ୍ଗ—11. Tunnel. ୧୨ । ଗାତ; ଖୋଲ—12. Hole; breach. ୧୩ । ଖଣିଗାତ—13. Mine; excavation; pit. ୧୪ । ଦ୍ୱାର—14. Door; entrance. ୧୫ । (+କରଣ. ଇ) ଭଗ; ଯୋନିଦ୍ୱାର—15. The vaginal orifice. ୧୬ । (+କରଣ. ଇ) ବିଶ୍ରାମ—16. Rest; repose; recess ୧୭ । ସନ୍ଧିପୂଜା (ଦେଖ)—17. Sandhi-pūjā. (See) ୧୮ । (+କରଣ. ଇ) ସାଧନ; କାର୍ଯ୍ୟ-ସାଧନାର୍ଥ ପ୍ରୟୋଜ୍ୟ ଉପାୟ—18. Means or instruments for the accomplishment of an act. ୧୯ । (+କରଣ. ଇ) ସନ୍ଧାନ; ତତ୍ତ୍ୱ; ତଥ୍ୟ—19. Clue; information; the key to a matter. ୨୦ । (କର୍ମ. ଇ) ଗୁପ୍ତ କଥା; ରହସ୍ୟ—20. Secret; mystery. ୨୧ । ରୋଗର ଅତି ବିଷମ ଅବସ୍ଥା (ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥା ପରେ ରୋଗ ଭଲହେଲା କିମ୍ବା ମୃତ୍ୟୁ ହୁଏ)—21. Crisis of a disease. ଦେ-

ସନ୍ନିପାତ ବି—୧ । (ସଂ. ସନ୍ନିପାତ ବିଶେଷ; ଜ୍ୱର ଅବସ୍ଥାରେ
सन्निपात ବାତ, ପିତ୍ତ ଓ କଫର ପ୍ରକୋପଜନିତ ଅବସ୍ଥା—1. Typhoid; state of collapse in fever, cholera etc. ୨ । (ପଦ୍ୟ) ଛଳ; ଛଳନା—2. Conceit; diceit; hypocricy. (ଉ—ଏମନ୍ତ ବୋଲି ବିଗୁରିଲ, ସନ୍ଧି ନ ଜାତ ପଗୁରିଲ । ପ୍ରାତୀ. ଜଗନ୍ନାଥ-ମାହାତ୍ମ୍ୟ ।) ୩ । ଅତି ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଗଳି—3. Narrow lane. ୪ । କଥାର ଗୁପ୍ତ ମର୍ମ୍ମ ବା ରହସ୍ୟ—4. The hidden purport or meaning of any speech. (ଉ—କହିବା ଏଥିର ସନ୍ଧି ଯେ ଏଥି ରହସ୍ୟ, ସନ୍ଧି ରହସ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା । ପ୍ରାତୀ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଭକ୍ତ ଗୀତା ।)

ସନ୍ଧି ଢଙ୍ଗ **सन्धि ढंगली** ୫ । କଥା କହିବାର ଭଙ୍ଗୀ ବା କୌଶଳ—5. The mode of expressing matter. (ଉ—କଥାର ଭାବ ଆନ ଭାବେ ବୋଲୁଛି ବାନ୍ଧ । ଭଗ ।)

ସନ୍ଧିଆ—ଗ୍ରା. ବି—୧ । (ସଂ. ସନ୍ଧ୍ୟା) ସନ୍ଧ୍ୟା (ଦେଖ)—
Sandhiā 1. Sandhyā. (See) ୨ । (ସଂ. ସନ୍ଧି) ସନ୍ଧି (ଦେଖ)—2. Sandhi. (See) ଦେ. ବି—୧ । ଶଗଡ଼

ସନ୍ଧି ଚକର ପରିଧିର ୨ ଖଣ୍ଡ ଅଂଶର ଯୋଡ଼ା ଜାଗା—
संधि 1. The joint between the two arcs of the rim of a cart-wheel; the tenon or mortise by which the arcs of a cart wheel are joined together. ଦେ. ବିଣ—

ସନ୍ଧିଯୁକ୍ତ **संधियुक्त** (ସଂ. ସନ୍ଧି) ସନ୍ଧିବିଶିଷ୍ଟ—Having joints.

ସନ୍ଧିଆ ପ(ପୋ)ଚରା—ଦେ. ବି—ଶଗଡ଼ଚକର ପରିଧିରେ ଥିବା ଭିନ୍ନ
Sandhiā pa(po)charā ଭିନ୍ନ ବୃତ୍ତଖଣ୍ଡମାନଙ୍କୁ ସଂଯୁକ୍ତ ସନ୍ଧିଖିଳ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଖିଲ ଓ ଖୋଲ—The
संधिका कीला tenon and mortise which secures the different arcs of a cart wheel; the holes and pins of the different pieces of the cart wheel.

ସନ୍ଧିଆ ପ(ପୋ)ଚରା ମାରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଦୌଣସି
Sandhiā pa(po)charā mārribā କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଖୁବ୍ ସଂଯୁକ୍ତ ସନ୍ଧିଖିଳ ଅଁଟି କରି ସମ୍ପାଦନ କରିବା—1. To accomplish
संधिमें कीला लगाना a work very strongly and securely. ୨ । ଶଗଡ଼ ଚକର ପରିଧିକୁ ଦୃଢ଼ କରିବା ପାଇଁ ତହିଁରେ ଖିଲ ପ୍ରଭୃତି ମାରିବା—2. To make the rim of a cart wheel strong by securely putting the pins into the holes of the different arcs.

ସନ୍ଧିଆସୀ—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ସନ୍ନ୍ୟାସୀ)—ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—
Sandhiāsi An anchorite.
सन्न्यासी, सन्निसी सनिआसी

ସନ୍ଧିକ—ସଂ. ବି (ସନ୍ଧି+ସ୍ୱାର୍ଥ. କ)—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ତ୍ରୟୋଦଶ
Sandhika ସନ୍ନିପାତ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—One of the 13 kinds typhoid fever. [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ରୋଗୀର ପରମାୟୁ ୭ଦିନ; କିନ୍ତୁ ଏହା ସାଧ୍ୟ ('ସନ୍ନିପାତ' ଶବ୍ଦର ଟିପ୍ପଣୀ ଦେଖ ।)]

ସନ୍ଧି କଥା—ଦେ. ବି (ସଂ. ସନ୍ଧି+କଥା)—୧ । ବିଷମ ସମସ୍ୟା—
Sandhi kathā 1. A dilemma. ୨ । ଗୁପ୍ତ କଥା;
सन्धि कथा ରହସ୍ୟ—2. A secret; a mystery. ୩ । ଅସଙ୍ଗତି
दुविधा ଅବସ୍ଥା—3. A critical position.
रहस्य रहस्य

ସନ୍ଧି କର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସନ୍ଧି+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯେଉଁ
Sandhi kara ବ୍ୟକ୍ତି ଦୁଇ ବିପକ୍ଷ ପକ୍ଷଙ୍କୁ ସନ୍ଧିଦ୍ୱାରା ମିଳିତ (ସନ୍ଧିକର୍ତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) କରାଏ—(a person) Causing or bringing about alliance between two opposite parties.

ସନ୍ଧି କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବିପକ୍ଷ ପକ୍ଷଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୈତ୍ରୀ ସ୍ଥାପନ
Sandhi karibā କରିବା—To enter into an alli-
सन्धि करना ance or to make a treaty with the enemy.

୧	ଇ	ଉ	ଋ,ୠ	ଌ	ଏ	ହ୍ରସ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁନାସିକ ଯୁକ୍ତାକ୍ଷର	କ୍ଷ	ଜ	ଶ,ଷ	ଜ୍ଞ	ଇୟ	ଉଅ	ଜ
୨	ଈ	ଊ	ରୁ	ଲୁ	ଯେ	ଅକାରାନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଅନୁସ୍ୱାର ବା ଚନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁଯୁକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ	ଖ୍ୟ	ଯ	ସ	ଗ୍ୟ	ଇଅ	ଜ	ନ

ସନ୍ଧିକା—ସଂ. ବ (ସନ୍ଧି+ସ୍ୱାର୍ଥେ କ+ଆ)-ମଦ୍ୟ ସନ୍ଧାନ; ମଦର
Sandhikā ଉପାଦାନସବୁଡ଼ିକୁ ବିଧିପୂର୍ବକ ସଢ଼ାଇବା—
Distillation; fermentation of the materials for distilling wine.

ସନ୍ଧି କାଳ—ଦେ. ବ (ସଂ. ସନ୍ଧି+କାଳ)—ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଓ ପ୍ରତିପଦର
Sandhi kāla ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଗ୍ରହଣ କାଳ—The time of
ସନ୍ଧିକାଳ eclipse between the full moon and the
ସଂଧି କାଳ succeeding day. (ଉ—ଦ୍ୱାସ-ପୀଯୂଷ ଘାନ କରିଦେଲେ ସନ୍ଧିକାଳ ହୋଇ ମେଳ ଯେ । ଭଞ୍ଜ. କୋଟି ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସୁନ୍ଦରୀ ।) ସଂ. ବ—ସନ୍ଧିକ୍ଷଣ (ଦେଶ)—
Sandhikshaṇa. (See)

ସନ୍ଧି କ୍ଷଣ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ସନ୍ଧି ସମୟ; ଦୁଇଟି କାଳର
Sandhi kshaṇa ବା ଦୁଇଟି ବସ୍ତୁର ମିଳନ କାଳ—1. The
period of transition between two
periods or things. ୨ । ଅଷ୍ଟମୀ ଓ ନବମୀ ଶୁକ୍ଳାଷ୍ଟମୀ ଓ ଶୁକ୍ଳନବମୀର ଯଥାକ୍ରମେ ଅନ୍ତିମ ଓ ପ୍ରଥମ ଦଣ୍ଡ (ଯହିଁରେ ସନ୍ଧି ପୂଜା ହୁଏ)—2. The 2
daṇḍas of the 8th and 9th days of the
bright lunar fortnights of Āswina and
Chaitra.

ସନ୍ଧି ଗୁଲ୍ମ—ସଂ. ବ. (ବୈଦ୍ୟକ)—ବନ୍ୟଗୁଲ୍ମ ବିଶେଷ—Name
Sandhi gulma of a plant; Laurns Lanceolaria

ସନ୍ଧି ଚୌର—ସଂ. ବ. (ବହୁବ୍ରୀହି ବା ମ. ତ. ଲେ; ସନ୍ଧିକାରୀ ଚୌର)-
Sandhi chaura ଯେଉଁ ଚୋର ଘରେ ସିନ୍ଧ ଗାତ ଖୋଳି
ଚୋରି କରେ—A house-breaker who
enters into a house by boring a hole
from out-side.

ସନ୍ଧି ଚୌର୍ଯ୍ୟ—ସଂ ବ (୩ୟାତତ୍)—ସିନ୍ଧଗାତ ଖୋଳି ଘରେ ପଶି
Sandhi chaurjya ଯେଉଁ ଚୋରି କରାଯାଏ—Theft
committed by boring a hole into a house.

ସନ୍ଧି ଚ୍ୟୁତ—ସଂ. ବିଣ (୫ମୀ ତତ୍)—ହାଡ଼ଗଣ୍ଠିରୁ ଖସି ଯାଇଥିବା
Sandhi chyuta (ହାଡ଼)—Dislocated (bone)

ସନ୍ଧି ଚ୍ୟୁତି—ସଂ. ବ—(୫ମୀ ତତ୍)—ହାଡ଼ଗଣ୍ଠିରୁ ହାଡ଼ଖସିଯିବା—
Sandhi chyuti Dislocation of a bone from
the joint.

ସନ୍ଧିଜ—ସଂ ବ—(ସନ୍ଧି=ମଦ୍ୟସନ୍ଧାନ+ଜନ୍ ଧାତୁ=ଜନ୍ମିବା+
Sandhija କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ବିଜାତୀୟଦ୍ୱାରା ଚୁଆଁ ହୋଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ
ହେବା ମଦ୍ୟ; ସୁରା—Distilled spirit; fermented liquor.

ସନ୍ଧି ଜୀବକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସନ୍ଧି+ଜୀବ୍ ଧାତୁ=ବଞ୍ଚିବା+କର୍ତ୍ତୃ.
Sandhi jībaka ଅକ)—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଶଠତାଦ୍ୱାରା
ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରେ—1. Earning one's
(ସନ୍ଧିଜୀବିକା; ସନ୍ଧିଜୀବିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) livelihood by pursuing
(ସନ୍ଧିଜୀବୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) unfair means. ୨ । ସନ୍ଧି ଚୌର୍ଯ୍ୟ କରି ଯେ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରେ—2. Earning livelihood by housebreaking. ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ସନ୍ଧିଚୋର—1. A regular house-breaker by boring holes. ୨ । ଭଣ୍ଡୁଆ; ଭଡ଼ୁଆ—2. A panderer; a bawd; a procurer.

ସନ୍ଧି ଜୀବିକ—ସଂ. ବିଣ ଓ ବ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସନ୍ଧି ଅଛି ଜୀବିକା
Sandhi jībika ଯାହାର)—ସନ୍ଧି ଜୀବକ (ଦେଶ)—Sandhi
(ସନ୍ଧିଜୀବିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) jībaka (See)

ସନ୍ଧିତ୍‌ସା—ସଂ. ବ.—(ସମ୍+ଧା. ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ.
Sandhit-sā ଆ)—ସନ୍ଧାନ କରିବାର ଇଚ୍ଛା—A desire
(ସନ୍ଧିତ୍ସା—ଅନ୍ୟରୂପ) to enquire; inquisitiveness.

ସନ୍ଧିତ୍‌ସୁ—ସଂ. ବିଣ.—(ସମ୍+ଧା ଧାତୁ+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍+କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)
Sandhit-su ସନ୍ଧାନ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—Inquisitive;
(ସନ୍ଧିତ୍ସୁ-ଅନ୍ୟରୂପ) desirous of enquiry.

ସନ୍ଧିତ—ସଂ. ବିଣ.—(ସନ୍ଧା+ସମ୍ପ୍ରାର୍ଥେ କତ)—୧ । ମିଳିତ—1.
Sandhita United; joined together; mixed up.
୨ । (ବ୍ୟାକରଣ) ସନ୍ଧିଯୁକ୍ତ—2. (words) Combined into a composite word by the rules of 'Sandhi'. ୩ । ବନ୍ଧ—3. Bound down. ୪ । ପୁନର୍ମିଳିତ—4. Re-united ୫ । ସନ୍ଧି ଦ୍ୱାରା ଆବଦ୍ଧ—5. Bound by treaty.

ସନ୍ଧିନୀ—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ. (ସନ୍ଧା=ମିଳନ+ଅଛି ଅର୍ଥରେ ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)
Sandhinī ୧ । ବୃଷ ଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତା ଋତୁମତୀ ଗାଈ; ଯେଉଁ ଗାଈ ବଏ ପାଇଅଛି; ବିଶ୍ୱାବଚମ୍ପୈଥନା ଋତୁମତୀ ଗାଈ—1. A menstruated cow which has been copulated by a bull. ୨ । ଅକାଳରେ ଦୁଗ୍ଧଦାୟିନୀ ଗାଈ—2. A cow which is milked in wrong time without a calf. [ଦ—ଏ ଗାଈର ଦୁଗ୍ଧ ଅସେବନୀୟ—ପାଚକକଳ୍ପ] ୩ । ସ୍ନେହ ଉଦ୍ଦୀପନାର ବିକାର ବିଶେଷ—3. A kind of indication for exciting love. [ଉ—ସନ୍ଧିନୀ ସମ୍ବନ୍ଧୀ ଅଭ୍ୟାଦିଗ, ବିକାର ଭାବ୍ ବ୍ରୀଡ ଅଛି ଯେନ । ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବିଦଗ୍ଧ ଚିନ୍ତାମଣି]

ସନ୍ଧି ପତ୍ର—ସଂ. ବ.—(ମ. ତ. ଲେ)—ଯେଉଁ ପତ୍ରରେ ବା ଲେଖାରେ
Sandhi patra ସନ୍ଧିକାରୀ ଉଭୟ ପକ୍ଷ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରନ୍ତି—
A document signed by the parties to a
(ସନ୍ଧିଲେଖ—ଅନ୍ୟରୂପ) treaty.

'ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଅପର ପୃଷ୍ଠାରେ ସୂଚିତ ୧ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ଏବଂ ୨ଚିହ୍ନିତ ଅକ୍ଷର ଓ ମାତ୍ରା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅତଏବ ୧ ବା ୨ ଚିହ୍ନିତ କୌଣସି ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିଲେ ଯେବେ ଏ ଭାଷାକୋଷରେ ନ ମିଳିବ, ତେବେ ସେହି ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ଉହାର ବିପରୀତ ୨ ବା ୧ ଚିହ୍ନିତ ବର୍ଣ୍ଣ ବା ମାତ୍ରାଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଖୋଜିବାକୁ ହେବ । ଯଥା— 'ଗାଇ' ନ ମିଳିଲେ 'ଗାଈ' ଖୋଜିବେ; 'ମୁଚ' ନ ମିଳିଲେ 'ମୁଚ' ଖୋଜିବେ; 'ବଧୁ' ନ ମିଳିଲେ 'ବନ୍ଧୁ' ଦେଖିବେ; 'ଅଗର୍ବ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଗ୍ରବ' ନ ପାଇଲେ 'ଅଲ୍ପବତ୍' ଦେଖିବେ

ସନ୍ଧି ପୂଜା—ସଂ.ବି (ମ.ଷ.ତତ୍ପୁ)—ଆଶ୍ୱିନ ଓ ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳାଷ୍ଟମୀ ଓ ନବମୀ
Sandhi pūjā ତିଥି ଦ୍ୱୟର ସନ୍ଧିକ୍ଷଣରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଦୁର୍ଗା ପୂଜା; ମହାଷ୍ଟମୀର ଶେଷ ଦଣ୍ଡ ଓ ମହାନବମୀର ଆଦ୍ୟ ଦଣ୍ଡର ମଧ୍ୟକାଳୀନ ଦୁର୍ଗା ପୂଜା-The worship of Goddess Durgā which is done during the transitory moment between the 8th and 9th days of the bright lunar fortnights in the months of Āswina and Chaitra. [ଦ୍ର—ଶାସ୍ତ୍ର ବିଧି ଅନୁସାରେ ଶାରଦୀୟା ଓ ବାସନ୍ତୀ ଦୁର୍ଗା ପୂଜାରେ ଏହି 'ସନ୍ଧି' କାଳରେ ଦେବୀଙ୍କୁ ଭଗବତୀ ଦଥପିବା ବିଷୟରେ ପ୍ରଶସ୍ତ; ଅଷ୍ଟମୀର ଶେଷ ଏକ ଦଣ୍ଡ ଓ ନବମୀର ପ୍ରଥମ ଏକ ଦଣ୍ଡ, ଏହି ଦୁଇ ଦଣ୍ଡ ସନ୍ଧିକାଳ; ଏହି କାଳରେ ସନ୍ଧି ପୂଜା କରାଯାଏ । ସପ୍ତମୀ ପୂଜାକୁ ପ୍ରଥମା ପୂଜା, ଅଷ୍ଟମୀ ପୂଜାକୁ ଦ୍ୱିତୀୟା ପୂଜା ଓ ଅଷ୍ଟମୀର ଶେଷ ଓ ନବମୀର ଆରମ୍ଭରେ କରାଯିବା ପୂଜାକୁ ତୃତୀୟା ପୂଜା ବା ସନ୍ଧି ପୂଜା ବୋଲାଯାଏ । ଅଷ୍ଟମୀ ଗତେ ନବମୀର ପ୍ରଥମ ଦଣ୍ଡରେ ବଳିଦାନ ପ୍ରଶସ୍ତ— ଶବ୍ଦକୋଷ ।]

ସନ୍ଧି ବଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ (ଶ୍ୟା ତତ୍)—ସନ୍ଧିସୂତ୍ରରେ ଆବଦ୍ଧ; ପରସ୍ପର
Sandhi baddha ମଧ୍ୟରେ ସନ୍ଧି ବନ୍ଧନ ଦ୍ୱାରା ମିଳିତ— Allied with each other by a treaty; mutually allied.

ସନ୍ଧି ବନ୍ଧ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ରୁମି ଚମ୍ପକ; ଭୂଇଁ ଚମ୍ପା।
Sandhi bandha (ଶବ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ରିକା)—1. A sort of flower; Koemferia Rotunda. ୨। ସନ୍ଧି ବନ୍ଧନ (ଦେଖ)—2. Sandhi bandhana (See)

ସନ୍ଧି ବନ୍ଧନ—ସଂ. ବି (ଶ୍ୟା ତତ୍)—୧ । ସନ୍ଧି ଦ୍ୱାରା ପରସ୍ପର
Sandhi bandhana ସହିତ ମିଳନ—1. Formation of alliance by a treaty. ୨ । (ଚତୁର୍ବ୍ରୀହି) ଶିରା— 2. Vein; artery. [ଦ୍ର—ଏହି ଶିରା ଶରୀରର ସନ୍ଧି ସ୍ଥାନକୁ ବନ୍ଧନ କରି ରଖେ ।]

ସନ୍ଧିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସଂ. ସନ୍ଧାନ)—୧ । ସନ୍ଧାନ କରିବା; ଖୋଜିବା;
Sandhibā ତଲାସିବା—1. To enquire; to search. **ସନ୍ଧାନ କରା** ୨ । ଶକ୍ତି ରୂପକ ଅସ୍ତ୍ରର ସନ୍ଧାନ କରିବା— **ପତା ଲଗାନା** 2. To aim the weapon Śakti at the **ଶର ସନ୍ଧାନ କରା** target. [ଉ—ବୀର ସାଳୁକକୁ ଶକ୍ତି ସନ୍ଧି । **ଅସ୍ତ୍ର ସଂଧାନ କରନା** ଭଗ. ବୈଦେହୀଶବଳାସ ।] ୩ । ଶର ସନ୍ଧାନ କରିବା; ଫିଙ୍ଗିବା ପାଇଁ ଶରକୁ ଧନୁରେ ଯୋଡିବା—3. To fit the arrow to the bow. [ଉ—ସନ୍ଧିଲ ମାତ୍ରେ ଛିଡ଼ିବ ଗୁଣ, ବିସ୍ମ କରିବ ଯେ । ଭଗ. କୋଟିବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସୁନ୍ଦରୀ ।] ୪ । ସନ୍ଧିବା (ଦେଖ) 4. Sandhibā (See) ୫ । ସନ୍ଧାଇବା (ଦେଖ) 5. Sandhāibā (See) ୬ । ଯୋଜନା କରିବା; ସନ୍ଧାନ କରା ପ୍ରୟୋଗ କରିବା—6. To attach. [ଉ—ଧନୁରେ **ଜୋଡ଼ନା** ବାଣ ସନ୍ଧି ବନ୍ଧିଣ ଶିଖଣ୍ଡୀ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ-କର୍ଣ୍ଣ ।] ୭ । ଯୋଡିବା—7. To join together. [ଉ— କରି ଗ୍ରଷଣୀ ଯେଣୁ ସନ୍ଧି ତାକୁ ଥିଲା, ଏଥୁଁ ପୁନ୍ନ ନାମ କରିସନ୍ଧ ହୋଇଲା । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।]

ସନ୍ଧି ବାତ—ସଂ. ବି (ସନ୍ଧି ସ୍ଥଳରେ ଜାତ ବାତ)—ଗଣ୍ଠିବାତ; ଦେହର
Sandhi bāta ଗଣ୍ଠିରେ ଜନ୍ମିବା ବାତ ରୋଗ— Rheumatism of the joints.

ସନ୍ଧି ବିଗ୍ରହ—ସଂ. ବି (ବିପରୀତାର୍ଥକ ସହଚର; ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ସନ୍ଧି ଓ ଯୁଦ୍ଧ--
Sandhi bigraha Peace and war.

ସନ୍ଧି ବିଗ୍ରହକ—ସଂ. ବି (ସନ୍ଧିବିଗ୍ରହ+କ)—ସନ୍ଧି ବିଗ୍ରହକ; ରାଜ୍ୟର ସନ୍ଧି
Sandhi bigrahaka ଓ ଯୁଦ୍ଧ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଯେଉଁ ସଚିବ ପରାମର୍ଶ ଦିଅନ୍ତି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—War-minister.

ସନ୍ଧି ବିଚ୍ଛେଦ—ସଂ. ବି—୧ । ସନ୍ଧି ଭଙ୍ଗ (ଦେଖ)—1. Sandhi
Sandhi bichchheda bhanga. (See) ୨ । (ବ୍ୟାକରଣ) ସନ୍ଧି ଦ୍ୱାରା କଷ୍ଟଲ ପଦର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅଂଶକୁ ପୃଥକ କରିବା—2. (grammar) Taking to pieces the elements of a word formed by 'Sandhi' or grammatical combination, by separating its combined letters.

ସନ୍ଧି ବିସନ୍ଧି—ଦେ. ବି (ବିରୁଦ୍ଧାର୍ଥକ ସହଚର)—୧ । ବଡ଼ ଓ ଛୋଟ
Sandhi bisandhi ସମସ୍ତ ସନ୍ଧି—1. All the joints, **ସନ୍ଧି ବିସନ୍ଧି** big and small. ୨ । ବାହାରର ଓ ଭିତରର **ରନ୍ଧ୍ରୀ ରନ୍ଧ୍ରୀ** ସମସ୍ତ ସ୍ଥାନ—2. All the spaces in and out. ୩ । ସାନ ବଡ଼ ସବୁ ଫାଙ୍କ—3. All the interstices, big and small.

ସନ୍ଧି ବେଳ—ଦେ. ବି—୧ । ସନ୍ଧିକ୍ଷଣ ସମୟ; ଅସ୍ଥିର ସମୟ; ବିଷମ
Sandhi bela ଅବସ୍ଥା—1. Critical time. ୨ । ସନ୍ଧି **ସନ୍ଧି କାଳ** ବେଳା (ଦେଖ)—2. Sandhi bela (See) **ସାଂଘାତିକ ସମୟ**

ସନ୍ଧି ବେଳା—ସଂ. ବି—୧ । ଦିନ ଓ ରାତିର ମିଳନ କାଳ,
Sandhi bela ସନ୍ଧ୍ୟା—1. Evening. ୨ । ତିଥି ଦ୍ୱୟର ମିଳନ କାଳ—2. The meeting space between two lunar days. ୩ । ସନ୍ଧି କ୍ଷଣ ୨ (ଦେଖ) 3. Sandhi kshaṇa 2 (See)

ସନ୍ଧି ଭଙ୍ଗ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧। ଦୁଇ ପକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ କରା ଯାଇ-
Sandhi bhaṅga ଥିବା ସନ୍ଧିର ଲଙ୍ଘନ-1. Disruption of an alliance. ୨। (ବୈଦ୍ୟକ) ସନ୍ଧି ଚ୍ୟୁତି; ଦେହର ଗଣ୍ଠି ଖସିଗଲା—2. Dislocation of a joint.

ସନ୍ଧି ରନ୍ଧ୍ରକା—ସଂ. ବ (ସନ୍ଧି+ରନ୍ଧ୍ର+ବୈଧାତୁ+ଭାବ. ଅ; ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ)—
Sandhi randhrakā ସୁରୁଙ୍ଗା; ସୁଡ଼ଙ୍ଗ—A mine; a tunnel.

ସନ୍ଧି ରାଗ—ସଂ.ବ. (କର୍ମଧାରୟ; ସନ୍ଧି=ସନ୍ଧ୍ୟାର ରାଗ ପରି ରାଗ ଯାହାର)
Sandhi rāga —ସିନ୍ଦୂର—Red lead.

ସନ୍ଧିଳା—ସଂ. ବ (ସନ୍ଧି+ଲା ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ସ୍ତ୍ରୀ.
Sandhilā ଆ)—୧। ସୁଡ଼ଙ୍ଗ—1. A tunnel. ୨। ସିନ୍ଧ କାଟ—2. A hole made by house-breakers. ୩। ନଦୀ—3. River. ୪। (+ଅଧ. ଅ) ମଦିରା—4. Wine; spirituous liquor.

ସନ୍ଧି ସର(ରେ)ତ୍—ଦେ. ବ—ସନ୍ଧିର ବିଷୟମାନ—The condi-
Sandhi sara(re)t tions or terms of a treaty.
(ସନ୍ଧି ସର୍ତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସନ୍ଧିସର୍ତ୍ତ **संधि सर्त्त**

ସନ୍ଧି ସ୍ଥଳ—ସଂ. ବ—୧। ଗଣ୍ଠି ଜାଗା—1. Joint. ୨। ଯୋଡ଼-
Sandhi sthala ମୁହଁ—2. Juncture. ୩। ଚରମ ଅବସ୍ଥା-2. Critical position. ୪। ଦୁଇ କାଳର ମିଳନ କାଳ—4. The juncture of two periods.

ସନ୍ଧି ହାରକ—ସଂ. ବ (ଉପପଦ ତତ୍; ସନ୍ଧି=ସିନ୍ଧ କାଟ ଦ୍ୱାରା ହରଣ
Sandhi hāraka କରେ ଯେ)—ସିନ୍ଧଅ ଚୋର; ସନ୍ଧିଚୋର—A thief who commits house-breaking by boring a hole into the house.

ସନ୍ଧୁକ୍ଷଣ—ସଂ. ବ (ସମ୍+ଧୁକ୍ଷ ଧାତୁ=ପ୍ରାପ୍ତ କରିବା+ଭାବ. ଅନ)—
Sandhukshaṇa ୧। ଅଗ୍ନି ପ୍ରଜ୍ୱାଳନ; ନିଆଁକୁ ଜଳାଇବା—1. Kindling of a fire. ୨। ନିଆଁକୁ ତେଜିବା; ଉଦ୍ଦୀପନ; ଅଗ୍ନି ଉତ୍ତେଜନ—2. Trimming of a fire.

ସନ୍ଧୁକ୍ଷିତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ଧୁକ୍ଷ ଧାତୁ=ଜଳାଇବା+କର୍ମ. ତ)
Sandhukshita ୧। ପ୍ରଜ୍ୱାଳିତ—1. Kindled. ୨। ତେଜା ଯାଇଥିବା; ଉତ୍ତେଜିତ—2. Trimmed (fire).

ସନ୍ଧେଅ—ଗ୍ରା. ବ (ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ) (ସଂ. ସନ୍ଦେହ)—ସନ୍ଦେହ
Sandhea (ଦେଖ)—Sandeha (See)

ସନ୍ଧେୟ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ଧା ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—୧। ସନ୍ଧି
Sandheya କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ—1. Fit to be allied with. ୨। ଯାହା ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ—2. Fit to be enquired into. ୩। ଲକ୍ଷ କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ—3. Fit to be aimed at (a target).

ସନ୍ଧ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ.—୧। ସନ୍ଧିଜାତ—1. Resulting from
Sandhya Sandhi. ୨। ସନ୍ଧି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—2. Relating to Sandhi (See)

ସନ୍ଧ୍ୟା ବେଳା—ସଂ. ବ—ଉଷା ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Sandhyā belā Dawn & dusk.

ସନ୍ଧ୍ୟର୍କ୍ଷ—ସଂ. ବ—(ସନ୍ଧି+ଋକ୍ଷ)—(ଜ୍ୟୋତିଷ) ଯେଉଁ ନକ୍ଷତ୍ରରେ
Sandhyarksha ଦୁଇଟି ରାଶିର ସନ୍ଧି ହୁଏ—(Astrono-
(ସନ୍ଧି ନକ୍ଷତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) my)—An asterism in which two zodiacal signs meet. [ଦ୍ର—କୃତ୍ତିକା ନକ୍ଷତ୍ରର ପ୍ରଥମପାଦ ମେଷରାଶି ଓ ଶେଷ ତିନି ପାଦ ବୃଷରାଶି । ଅତଏବ କୃତ୍ତିକା ନକ୍ଷତ୍ର ସନ୍ଧ୍ୟର୍କ୍ଷ ଅଟେ ।]

ସନ୍ଧ୍ୟା—ସଂ. ବ.—(ସନ୍ଧି=ଦିନ ରାତିର ମିଳନ+ଯ+ସ୍ତ୍ରୀ ଆ; ଅଥବା
Sandhyā ସମ୍+ଧ୍ୟୈ ଧାତୁ=ଧ୍ୟାନ କରିବା+ଅଧିକରଣ ଅ+ଆ; ଯେଉଁ ସମୟରେ ଦେବାରାଧନା କରାଯାଏ ତାହା ସମ୍+ଧା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଯ+ଆ ଯାହା ମଙ୍ଗଳକୁ ଧାରଣ କରେ)—୧। ଦିନ ଓ ରାତିର ସନ୍ଧିକାଳ; ଦିନ ଓ ରାତିର ମିଳନ ସମୟ—1 The space of time between the day and the night; twilight; nightfall ; dusk [ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ସନ୍ଧ୍ୟା ଦ୍ୱିବିଧ; ଯଥା—ପ୍ରାତଃସନ୍ଧ୍ୟା (କର୍ତ୍ତବ୍ୟେର, ପ୍ରତ୍ୟୁଷ) ଓ ସାୟଂସନ୍ଧ୍ୟା (ସନ୍ଧ୍ୟାସନ୍ଧ୍ୟା, ଗୋଧୂଳି) । କିନ୍ତୁ ଶାସ୍ତ୍ରାଦିରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ତ୍ରିବିଧ; ଯଥା—୧। ପ୍ରାତଃସନ୍ଧ୍ୟା (ଉଷାର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ କାଳ; ରାତିର ଶେଷ ଦଣ୍ଡ ଓ ଦିନର ପ୍ରଥମଦଣ୍ଡ)—
୨। ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସନ୍ଧ୍ୟା (ଠିକ୍ ଦିନ ଦୁଇପ୍ରହର ବେଳ; ତେତେବେଳେ ଆକାଶର ଠିକ୍ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଥାଆନ୍ତି ।)
୩। ସାୟଂସନ୍ଧ୍ୟା (ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳ; ଦିବସର ଶେଷଦଣ୍ଡ ଓ ରାତିର ପ୍ରଥମ ଦଣ୍ଡ ।)
୨। ପ୍ରାତଃସନ୍ଧ୍ୟା ଓ ସାୟଂସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଉପାସନାଦି; ସନ୍ଧ୍ୟାହ୍ନିକ; ସନ୍ଧ୍ୟାବନ୍ଦନା—2. Worship or other rituals performed at dawn and evening; the morning and evening meditations. [ଦ୍ର—ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତ ପୁରାଣର ପ୍ରକୃତିଖଣ୍ଡରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି ଯେ, 'କାଳ'ର ୩ ଗୋଟି ସ୍ତ୍ରୀ; ଯଥା—ସନ୍ଧ୍ୟା, ରାତି ଓ ଦିନ ।

'ସନ୍ଧ୍ୟା'ର କାଳ ଦ୍ୱିନାଡ଼ିକା ଅର୍ଥାତ୍ ଦୁଇ ଦଣ୍ଡ ମାତ୍ର । ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ, ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର ପୂର୍ବର ଏକ ଦଣ୍ଡ ଓ ପରର ଏକ ଦଣ୍ଡ କାଳ ସନ୍ଧ୍ୟା ଅଟେ । 'ସନ୍ଧ୍ୟା' କାଳରେ ଭୋଜନ, ଶୟନ, ସ୍ନାନ ଆଦି ନିଷିଦ୍ଧ । ତିନିସନ୍ଧ୍ୟା (ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାତଃ, ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଓ ସାୟଂକାଳ) ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ଉପାସନା କାଳ । ବ୍ରାହ୍ମଣ ପ୍ରତ୍ୟହ ନିୟମିତ ରୂପେ ସନ୍ଧ୍ୟା କଲେ ତାହାର ପୁଣ୍ୟ ବଢ଼େ ନାହିଁ; ପରନ୍ତୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ନ କଲେ

ପାପ ହୁଏ । ସନ୍ଧ୍ୟା କଲେ ସମସ୍ତ ପାପ ନାଶ ହୁଏ । ଏହି ଉପାସନା ବିଧି ଗୁରୁ ବେଦ ଅନୁସାରେ ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ଏବଂ ପ୍ରତି ବେଦୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଉତ୍ତମ୍ ବେଦୋକ୍ତ ବିଧିଦ୍ୱାରା ଉପାସନା କରନ୍ତି । ଏଥିରେ ଭଗବାନଙ୍କ ନାମ ସ୍ମରଣ, ଜଳଦ୍ୱାରା ମାର୍ଜନ, ଅପୋ ଦେବତା, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେବତା, ଇନ୍ଦ୍ରାଦି ସମସ୍ତ ଦେବଙ୍କୁ ଓ ସବିତୃମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ପଦ୍ମାସନ ସ୍ଥିତ ଶଙ୍ଖ-ଚକ୍ରଧାରୀ ନାରାୟଣଙ୍କ ଧ୍ୟାନ, ଉପାସନା ଆଦି ଥାଏ । ସ୍ଥୂଳତଃ ସନ୍ଧ୍ୟାର ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ ୪ ଗୋଟି; ଯଥା—୧ । ଜଳଦ୍ୱାରା ମାର୍ଜନ, ୨ । ପ୍ରଣବ ଓ ପ୍ରାଣାୟାମ (ରେଚକ, ପୂରକ, କୁମ୍ଭକ), ୩ । ଗାୟତ୍ରୀ ଜପ ଓ ଧ୍ୟାନ ଏବଂ ୪ । ସୂର୍ଯ୍ୟୋପାସନା । ଏହି ସବୁର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ମନ୍ତ୍ର ଅଛି । ଫଳତଃ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେବତା ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ, ଶିବଙ୍କର ଏବଂ ବାୟୁ, ଅଗ୍ନି, ଜଳ ଆଦି ଦେବତାଙ୍କର ଉପାସନା ଓ ପ୍ରାଣାୟାମ ବା ଶ୍ୱାସ-ବାୟୁର ସାଧନା କରାଯାଏ ।]

୩ । ପ୍ରାତଃସନ୍ଧ୍ୟା, ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସନ୍ଧ୍ୟା ଓ ସାୟଂସନ୍ଧ୍ୟା କାଳରେ ଉପାସ୍ୟ ଦେବତା—3. The Deities worshipped at morning, noon and evening. [ଦ୍ର—ତିନି ସନ୍ଧ୍ୟାର ୩ ଟି ଉପାସ୍ୟ-ଦେବତା, ଯଥା—ପ୍ରାତଃସନ୍ଧ୍ୟାରେ 'ଗାୟତ୍ରୀ', ମଧ୍ୟାହ୍ନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ 'ସାବିତ୍ରୀ' ଓ ସାୟଂସନ୍ଧ୍ୟାରେ 'ସରସ୍ୱତୀ' । ଏହି ଗାୟତ୍ରୀ ଦେବତା ଅଷ୍ଟଭୁଜା । ଏହାଙ୍କୁ ଉପାସନା କଲେ ସମସ୍ତ ଦେବତାଙ୍କର ଉପାସନା ହୁଏ । ଏହି ତିନି ଦେବତାଙ୍କର ରୂପ ଓ ଧ୍ୟାନ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ । ଏମାନେ ସୂର୍ଯ୍ୟ-ମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟସ୍ଥା । (୧) ଗାୟତ୍ରୀ ଦ୍ୱିଭୁଜା, ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣା, ହଂସ—ବାହନା, କୁମାଣ୍ଡ ଓ ଅକ୍ଷମାଳା କମଣ୍ଡଳୁ ଧାରଣୀ । (୨) ସାବିତ୍ରୀ ଚତୁର୍ଭୁଜା, ଶୁକ୍ଳବର୍ଣ୍ଣା, ଗରୁଡ଼ ବାହନା, ଯୁବତୀ ଓ ଶଙ୍ଖଚକ୍ର ଗଦାପଦ୍ମ ଧାରଣୀ । (୩) ସରସ୍ୱତୀ ଦ୍ୱିଭୁଜା, କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣା, ବୃଷ ବାହନା, ବୃଦ୍ଧା, ଡମରୁ ତ୍ରିଶୂଳ ଧାରଣୀ । ଗାୟତ୍ରୀଙ୍କ ଅସ୍ତ୍ରା ବ୍ରହ୍ମା, ସାବିତ୍ରୀଙ୍କ ଅସ୍ତ୍ରା ବିଷ୍ଣୁ ଓ ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ଅସ୍ତ୍ରା ମହାଦେବ ଅଟନ୍ତି ।] ୪ । ତିନି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଉପାସ୍ୟ ଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜପାଯିବା ମନ୍ତ୍ର—4. The mystic incantations uttered respectively at dawn, noon and evening. [ଦ୍ର—ଏହି ଉପାସ୍ୟ ମନ୍ତ୍ର ରୂପ ଦେବତାଗଣଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସନ୍ଧ୍ୟା ବୋଲାଯାଏ ।] ୫ । ଯୁଗସନ୍ଧି; ଦୁଇ ଯୁଗର ମିଳନ କାଳ; ସନ୍ଧ୍ୟାଂଶ—5. The meeting of two successive ages. [ଦ୍ର—କାହାରି କାହାରି ମତରେ ଯୁଗର ଆଦ୍ୟକୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ଓ ଯୁଗର ଶେଷ କାଳକୁ ସନ୍ଧ୍ୟାଂଶ ବୋଲାଯାଏ ।] ୬ । କାଳ—6. Time. ୭ । କାଳ ଦେବତାଙ୍କର ତିନି ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମା—7. One of the three wives of time deified. ୮ । ଉପାସନା—8. Worship; prayer; ritual. ୯ । ଧ୍ୟାନ—9. Religious or spiritual meditation. ୧୦ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା—10. Promise; vow; declaration. ୧୧ । ସୀମା—11. Boundary. ୧୨ । ନଦୀ ବିଶେଷ; ସନ୍ଧ୍ୟାଚଳରୁ ନିର୍ଗତା ନଦୀ—12. Name of a river. ୧୩ । ପୁଷ୍ପ ବିଶେଷ (ହେମତଜ)—13. Name of a flower. ୧୪ । ପ୍ରତିଷ୍ଠା—14. Consecration; establisnment. ୧୫ । ଚିନ୍ତା—15. Contemplatioh ୧୬ । ସମ୍ବନ୍ଧ—16. Connection. ୧୭ । ସନ୍ଧାନ. (ଦେଖ)—17. Sandhāna. (See) ୧୮ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ଜୀବନର ଅବସାନ କାଳ; ମୃତ୍ୟୁର ପୂର୍ବ କାଳ—18. (figurative) The time before death; the time of impending death.

ସାଁଝର ଦୀପ ଦେ. ବି—୧ । ସନ୍ଧ୍ୟାଦୀପ (ଦେଖ)—
सांझ 1. Sandhyādīpa. (See) ୨ । ସାୟଂକାଳ;
ସାଂଝ ଦିବାବସାନ—2. Evening; dusk. ପ୍ରାଦେ. (ଉତ୍ତର
सांझ ବାଲେଶ୍ୱର) ବି—ବିଜିତ; ଭୋଜନ ଅର—Time of meal. (ଉ—ତିନି ଘରେ ମୁଁ ଦୁଇ ସନ୍ଧ୍ୟା ଖାଇଲି ।)

ସନ୍ଧ୍ୟା ଆହ୍ନିକ—ଦେ. ବି (ସଂ. ସନ୍ଧ୍ୟାହ୍ନିକ) —ସନ୍ଧ୍ୟାହ୍ନିକ (ଦେଖ)
Sandhyā āhnika Sandhyāhnika. (See)
सन्ध्याआह्निक सन्ध्याह्निक

ସନ୍ଧ୍ୟା ଆଲ(ର)ତି—ଦେ. ବି (ସଂ. ସନ୍ଧ୍ୟା+ଆରାତ୍ରିକ)—
Sandhyā ālā(ra)ti ସାୟଂକାଳରେ ଦେବତାଙ୍କ ନିକଟରେ
सन्ध्या आरती ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ବତ୍ତୀ ଦ୍ୱାରା ଆରତିକରଣ—Evening service of a Deity accompanied by the waving of lighted wicks before It.

ସନ୍ଧ୍ୟାଂଶ—ସଂ. ବି—୧ । ଯୁଗସନ୍ଧି; ଦୁଇ ଯୁଗର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ କାଳ—
Sandhyāmśa 1- The transitory period between two Ages. ୨ । ଯୁଗର ଶେଷ କାଳ—2. The closing period of an Age. [ଦ୍ର—ପୁରାଣ ଅନୁସାରେ ସତ୍ୟଯୁଗର ସନ୍ଧ୍ୟାଂଶ ୪୦୦୦ ମାନୁଷ ବର୍ଷ, ତ୍ରେତା ଯୁଗର ୩୦୦୦ ବର୍ଷ, ଦ୍ୱାପରଯୁଗର ୨୦୦୦ ବର୍ଷ ଓ କଳିଯୁଗର ୧୦୦୦ ବର୍ଷ । ମନୁ ।] ୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁଗର ପ୍ରଥମ ଓ ଶେଷାଂଶ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. The first and last part of every mythological Age. [ଦ୍ର—ଦୈବ ପରିମାଣରେ ୪ ହଜାର ବର୍ଷ ସତ୍ୟ ଯୁଗର କାଳ । ଏଥିର ପ୍ରଥମ ୪ଶତ ବର୍ଷ ସନ୍ଧ୍ୟା ଓ ଶେଷ ୪ଶତ ବର୍ଷ ସନ୍ଧ୍ୟାଂଶ; ତ୍ରେତା ଯୁଗର କାଳ ୩ ହଜାର ବର୍ଷ; ଏଥିର ପ୍ରଥମ ୩ଶତ ବର୍ଷ ସନ୍ଧ୍ୟା ଓ ଶେଷ ୩ ଶତ ବର୍ଷ ସନ୍ଧ୍ୟାଂଶ; ଦ୍ୱାପର ଯୁଗର କାଳ ୨ ହଜାର ବର୍ଷ; ତହିଁର ପ୍ରଥମ ୨୦୦ ବର୍ଷ ସନ୍ଧ୍ୟା ଓ ଶେଷ ୨୦୦ ବର୍ଷ ସନ୍ଧ୍ୟାଂଶ; କଳିଯୁଗର କାଳ ୧ ହଜାର ବର୍ଷ; ତହିଁରୁ

ପ୍ରଥମ ୧୦୦ ବର୍ଷ ସନ୍ଧ୍ୟା ଓ ଶେଷ ୧୦୦ ବର୍ଷ ସନ୍ଧ୍ୟାଂଶ ବିଶ୍ୱକୋଷ; ମନୁ ୧।୬୯—୭୦ ।]

ସନ୍ଧ୍ୟା କରିବା—ଦେ· କ୍ରି—୧ । ତ୍ରିସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଅନୁଷ୍ଠେୟ ଉପାସନା
Sandhyā karibā କରିବା—1. To perform the
सन्ध्या करना rituals enjoined for the dawn and
संध्या करना noon and evening. ୨ । ସନ୍ଧ୍ୟା ଛଡ଼ାଇବା; ଦୈନିକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଳମ୍ବ କରିବା—2. To delay a work till night-fall.

ସନ୍ଧ୍ୟା କାଳ—ସଂ. ବି—୧ । ସାୟଂକାଳ; ଦିବାବସାନ—1. Even-
Sandhyā kāla ing· ୨ । ସନ୍ଧ୍ୟାହ୍ନିକ କରିବାର ସମୟ; ତ୍ରିସନ୍ଧ୍ୟା—2. The three periods of the day in which daily worship is enjoined to be performed.

ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳୀନ—ସଂ. ବିଣ (ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳ+ଭବାର୍ଥେ ଇନ୍)—ସନ୍ଧ୍ୟା
Sandhyākālīna କାଳରେ ଘଟିବା—Happening in the evening.

ସନ୍ଧ୍ୟା କୃତ୍ୟ—ସଂ. ବି—ସନ୍ଧ୍ୟାହ୍ନିକ (ଦେଖ)
Sandhyā kṛutya Sandhyāhnika. (See)

ସନ୍ଧ୍ୟାଗମ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ)—ସନ୍ଧ୍ୟାର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ କାଳ;
Sandhyāgama ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ସମୟ—The time just before sunset.

ସନ୍ଧ୍ୟା ଗାୟତ୍ରୀ—ସଂ.ବି—ତ୍ରିସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଉପାସ୍ୟ ଦେବତାତ୍ରୟ (ଗାୟତ୍ରୀ,
Sandhyā gāyatrī ସାବିତ୍ରୀ ଓ ସରସ୍ୱତୀ)—The three Deities worshipped respectively during morning, noon and evening in the course of the daily Sandhyā.

ସନ୍ଧ୍ୟା ଘଣ୍ଟ(ଣ୍ଟା)—ଦେ. ବି—ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଦେବମନ୍ଦିରରେ ଆରତି
Sandhyā ghaṇṭa(ṇṭā) ହେବା ସମୟରେ ବଜାହେବା
सन्ध्या घण्टा ସନ୍ଧ୍ୟା ଘଣ୍ଟା—Gongs sounded in temples
सन्धयाघंण्टा during the evening service.

ସନ୍ଧ୍ୟାଚଳ—ସଂ. ବି—ପୁରାଣୋକ୍ତ ପର୍ବତ ବିଶେଷ—Name of a
Sandhyāchala mythological mountain· [ଦ୍ର—କାଳିକା ପୁରାଣର ୫୦ ଓ ୮୧ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଏହି ପର୍ବତର ଓ ଏହି ପର୍ବତରୁ ନିର୍ଗତ କାନ୍ତା ବା ସନ୍ଧ୍ୟାନାମ୍ନୀ ନଦୀର ବିଷୟ ଲିଖିତ ଅଛି । ବଶିଷ୍ଠ ଏହିଠାରେ 'ସନ୍ଧ୍ୟା' କରିଥିଲେ ବୋଲି ଏଥିର ଏପରି ନାମ ହୋଇଅଛି । ଏହି ପର୍ବତ 'କାମରୂପ' (ଆସାମ) ଦେଶରେ ଥିବାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଏହି ପର୍ବତରୁ ବାହାରିଥିବା 'ସନ୍ଧ୍ୟା' ନଦୀରେ ସ୍ନାନ କଲେ ମନୁଷ୍ୟ ଚିରାୟୁଃ ଓ ଆରୋଗ୍ୟ ହୁଏ ।]

ସନ୍ଧ୍ୟା ଦର୍ଶନ—ଦେ· ବି·—ଆଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳା ନବମୀ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ
Sandhyā darśana ଗୁଣ୍ଡିଚା ଘରେ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ
सन्ध्या दर्शन ଦର୍ଶନ—Paying visit to Lord
संध्या दरशन Jagannāth in the Guṇḍichāghara in the evening of the ninth day of the bright lunar fortnight of Āsāṛha·
[ଦ୍ର—ସନ୍ଧ୍ୟା ଦର୍ଶନର ଅନ୍ୟ ନାମ ନବମୀ ଦର୍ଶନ ।]

ସନ୍ଧ୍ୟା ଦୀପ—ସଂ. ବି·—(ମ.ଷ.ତତ୍ପୁ; ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳରେ ପ୍ରଜ୍ୱାଳିତ ଦୀପ)—
Sandhyā dīpa ସନ୍ଧ୍ୟାଦୀପ; ସାୟଂକାଳରେ ଗୃହରେ ବା ଦେବ-ମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରଜ୍ୱାଳିତ ପ୍ରଦୀପ—Lamp lighted in a house or temple at nightfall.

ସନ୍ଧ୍ୟା ଦେବା—ଦେ· କ୍ରି—ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଘରେ ବା ଦେବମନ୍ଦିରରେ
Sandhyā debā ବା ତୁଳସୀଚତ୍ୱର ମୂଳେ ଆଲୋକ ଜାଳିବା
संध्या देओआ —To light a lamp or wick in the
सन्ध्या देना, सांझ देना house or temple or near the holy Basil plant in the evening.

ସନ୍ଧ୍ୟା ଧୂପ—ଦେ· ବି.—ସଞ୍ଜ ଧୂପ (ଦେଖ)—
Sandhyā dhūpa Sañja dhūpa (See)
संध्या धुप सांझधूप

ସନ୍ଧ୍ୟାନାଟୀ—ସଂ ବି.—(ସନ୍ଧ୍ୟା+ନଟଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ.)
Sandhyā nāṭī ଶିବ; ମହାଦେବ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Śiba.

ସନ୍ଧ୍ୟା ପହର—ଦେ· ବି.—(ସଂ. ସନ୍ଧ୍ୟା+ପ୍ରହର)— ସାୟଂକାଳର
Sandhyā pahara ପରବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରହର; ରାତ୍ରିର ପ୍ରଥମପ୍ରହର—
संध्या प्रहर सन्ध्या पहर The first watch (3hours) of the night.

ସନ୍ଧ୍ୟା ପୁଷ୍ପୀ—ସଂ.ବି.—(ସନ୍ଧ୍ୟା+ପୁଷ୍ପ+ଈ)—ଜାତି; ଜାଇଫୁଲ (ଗୁଜ
Sandhyā pushpī ବିଶେଷ)—A kind of single-petalled jasmine; Jasminum Grandiflorum.

ସନ୍ଧ୍ୟା ବତ୍ତି(ବଳିତା)—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ସନ୍ଧ୍ୟା+ବର୍ତ୍ତୀ)—ସନ୍ଧ୍ୟା
Sandhyā bati (balitā) ବେଳେ ଗୃହରେ ବା ଦେବ-
संध्यावती, सांझेबती ମନ୍ଦିରରେ ଜଳାଯିବା ବର୍ତ୍ତିକା—Wick
सांझबती lighted in the house or before a Deity in the evening.

ସନ୍ଧ୍ୟା ବନ୍ଦନ(ନା)—ସଂ. ବି.—ତ୍ରିସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଅନୁଷ୍ଠେୟ ଉପାସନାଦି—
Sandhyā bandana(nā) Worship or ritual enjoined to be daily performed during morn, moon and evening.

ସନ୍ଧ୍ୟା ବଳି—ସଂ ବି.--(ବହୁବ୍ରୀହି; ସନ୍ଧ୍ୟା=ସାୟଂକାଳ ଅଟେ ବଳି=
Sandhyā bala ଶକ୍ତି ଯାହାର)—ରାକ୍ଷସ; ଦିଶାଚର (ନିକାଣ୍ଡ ଶେଷ)—Demon.

ସନ୍ଧ୍ୟା ବଳି—ସଂ ବି.—ଶିବାଳୟସ୍ଥ ପାଷାଣମୃତ୍ତିକାକାଷ୍ଠାଦି ନିର୍ମିତ ବୃଷ-
Sandhyā bali ପ୍ରତିମା (ଦ୍ୱାରବଳି)—The image of a bull (made of stone, earth or wood) kept in the temple of Śiba.

(ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସନ୍ଧ୍ୟା ବୁଡ଼—ଦେ. ବ.—ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳ (ଦେଖ)
Sandhyā burḍa Sandhyā beḷa (See)
ସଂଧ୍ୟାବେଳା सन्ध्या

ସନ୍ଧ୍ୟା ବୁଡ଼ିବା—ଦେ. ବ.—ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପରେ ଅନ୍ଧକାର ଘୋଟିବା—It
Sandhyā burḍibā being sunset; nightfall; the
ସଂଧ୍ୟା ହଏଯାଓୟା सन्ध्या होजाना sun being set and
the earth being enveloped with
darkness.

ସନ୍ଧ୍ୟା ବେଳ—ଦେ. ବ.—(ସ. ସନ୍ଧ୍ୟା+ବେଳା)—ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟ;
Sandhyā beḷa ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳ—Eventide;
ସଂଧ୍ୟା ବେଳା सन्ध्या समय evening; dusk.
(ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳା—ସ. ରୂପ)

ସନ୍ଧ୍ୟାଭ୍ର—ସଂ. ବ—୧। (ସନ୍ଧ୍ୟା କାଳରେ ଅଭ୍ର ପରି ଦେଖାଯିବା;
Sandhyābhra ବହୁବ୍ରୀହି; ସନ୍ଧ୍ୟା+ଅଭ୍ର) —ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଗୈରିକ
(ରାଜ ନିର୍ଘଣ୍ଟ)—1. A sort of golden ochre.
୨। (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳୀନ ମେଘ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
2. Evening cloud.

ସନ୍ଧ୍ୟାଭ୍ରମ—ସଂ. ବ.—ମେଘ ଘୋଡାଇବା ଯୋଗୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ନ ହେଇଣୁ
Sandhyā bhrama ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲା ବୋଲି ମନରେ ଜନ୍ମିବା
ଭ୍ରମ—Mistaking daytime for evening
owing to cloudy weather.

ସନ୍ଧ୍ୟାମଣି—ଦେ. ବ.—କୃଷ୍ଣକେଳି ଫୁଲ; ରକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ପୁଷ୍ପ ବିଶେଷ;
Sandhyā maṇi ରଙ୍ଗଣୀ ଫୁଲ—A sort of red flower
सन्ध्याफुल, कृष्णकलि Mirabiles Jalapa; marvel of
ସଂଧ୍ୟାମଣି, କୃଷ୍ଣକ(କେ)ଳି Peru. [ଦ୍ର—ଏହି ଫୁଲର ଅରବୀ
ନାମ ଗୁଲ୍-ଇ-ଅବାସୀ। ଧଳା, ନାଲି ଓ ହଳଦିଆ
ଭେଦରେ ଏହା ୩ ପ୍ରକାର; ଏହା ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ
ଫୁଟେ।]

ସନ୍ଧ୍ୟା ମୁଖ—ସଂ. ବ. (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସନ୍ଧ୍ୟାର ଆରମ୍ଭ ବେଳା—
Sandhyā mukha The beginning of the
evening

ସନ୍ଧ୍ୟାମୁହାଁ—ଦେ. ବଣ (ସ.ସନ୍ଧ୍ୟା+ମୁଖ) —ସନ୍ଧ୍ୟା ବା ସାୟଂକାଳରେ
Sandhyā muhāṅ ଅସ୍ତ ପହଞ୍ଚିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—Reaching
ସଂଧ୍ୟାମୁଖୋ a place at night fall. [ଉ—ମୁଁ ସନ୍ଧ୍ୟାମୁହାଁ
सांझमें आने ହୋଇ ଘରକୁ ପହଞ୍ଚି ଗଲି।]

ସନ୍ଧ୍ୟାର(ରା)ତ୍ରିକ—ସ ବ.—(ସ.ଷ.ତତ୍)-ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳୀନ ଆଲତ; ଦେବ-
Sandhyāra(rā)trika ମନ୍ଦିରଦ୍ୱାରେ ପ୍ରାତଃ ସନ୍ଧ୍ୟା ଓ ସାୟଂ
ସନ୍ଧ୍ୟାରେ କରାଯିବା ଆରତି—The ceremony
of waving of lighted wicks before a
Deity in the morning and evening.

ସନ୍ଧ୍ୟା ରାଗ—ସଂ. ବ. ୧। (ବହୁବ୍ରୀହି;ସନ୍ଧ୍ୟା ଯର ରାଗ=ରଙ୍ଗ ପାହାର)
Sandhyā rāga ସିନ୍ଦୁର (ରାଜ ନିର୍ଘଣ୍ଟ)—1. Red lead;
vermillion. ୨। ସକାଳେ ପୂର୍ବାକାଶରେ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ
ପୂର୍ବରୁ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ପଶ୍ଚିମାକାଶରେ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପରେ
ଦେଖାଯିବା ଅରୁଣିମା—2. The red colour in
the eastern sky (before sun-rise) and
in the western sky (after sun-set).

ସନ୍ଧ୍ୟାରାମ—ସ.ବ. (ବହୁବ୍ରୀ,ତ୍ର; ସନ୍ଧ୍ୟା+ରାମ;ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ରମଣ ଯାହାଙ୍କର)
Sandhyārāma ପ୍ରଜାପତି; ବ୍ରହ୍ମା (ଶବ୍ଦରତ୍ନାବଳୀ)—
Brahmā; the Creator.

ସନ୍ଧ୍ୟା ଶଙ୍ଖ—ଦେ. ବ:—ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଯେଉଁ ଶଙ୍ଖ ବଜାଯାଏ—
Sandhyā śaṅkha Conch-shell sounded
ସନ୍ଧ୍ୟାଶଙ୍ଖ सन्धाशङ्ख in the evening.

ସନ୍ଧ୍ୟାଶଙ୍ଖଧ୍ୱନି—ସ. ବ—ସନ୍ଧ୍ୟାକାଳରେ ବଜାଯିବା ଶଙ୍ଖର ଧ୍ୱନି—
Sandhyā śaṅkha dhwani The sound of
conchshells sounded in the evening.
[ଦ୍ର—ସନ୍ଧ୍ୟା କାଳରେ ଶଙ୍ଖ ବଜାଇଲେ ଅମଙ୍ଗଳ ନାଶ
ହୁଏ। ଯେତେହୁର ଯାଏଁ ସେ ଶବ୍ଦ ଶୁଭେ ସେତେ-
ହୁର ଯାଏଁ ଅଞ୍ଚଳରେ ଶୁଭ ହୁଏ ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି।
—ବିଶ୍ୱକୋଷ]

ସନ୍ଧ୍ୟାହ୍ନିକ—ସଂ.ବ. (ସନ୍ଧ୍ୟା+ଅହ୍ନିକ)—ସନ୍ଧ୍ୟାବନ୍ଦନା; ନିତ୍ୟକ୍ରିୟାରେ
Sandyāhnika ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତ୍ୟୁଷ ଉପାସନାଦି—Rituals
and worship done in the morning,
noon and evening.

ସନ୍ନ—ସ. ବିଣ. ଘ (ସଦ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ ତ)—୧।
Sanna ଶୀଣ—1. Thin; wasted; worn out.
emaciated. ୨। ହୀନ; ରହିତ—2. Destitute of; bereft of; devoid of. ୩। ଅବସନ୍ନ
3. Wearied; fatigued; ୪। ଗତ—4. Gone.
(ସନ୍ନା-ସ୍ତ୍ରୀ) ୫। ନଷ୍ଟ—5. Lost; exhausted; spoilt.
(ସ୍ତ୍ରୀ—ବ) ୬। ଜଡ଼ ଓ ସ୍ଥାବର—6. Immoveable. ୭।
ଭଗ୍ନୋତ୍ସାହ—7. Dispirited; dejected. ସ. ବ
ପିୟାଳ ବୃକ୍ଷ—Name of a tree; Buchanonia Latifolia

ସନ୍ନକ—ସ. ବିଣ. ଘ.—(ସନ୍ନ+ସ୍ୱାର୍ଥେ, କ)— ଖର୍ବ (ବିରଳ)—
Sannaka (ସନ୍ନିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Dwarf.

ସନ୍ନକଦ୍ରୁ—ସ. ବ.=(ସନ୍ନକ=ଖର୍ବ+ଦ୍ରୁ=ବୃକ୍ଷ)—ପିୟାଳ ବୃକ୍ଷ
Sannakadru (ଅମର)—A tree; Buchanonia
Latifolia.

ସନ୍ନତ—ସ. ବିଣ.—(ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍+ନମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ତ)—୧।
Sannata ପ୍ରଣତ—1. Making obeisance; prostrate. ୨। ସନ୍ନିତ; ଧ୍ୱନିତ—2. Sounded; resounded. ୩। ବିନୀତ—3. Humbled;
[ଦ୍ର—ନିଜେ ନଇଁପଡ଼ିଥିବା=ସନ୍ନତ; ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା ନୁଆଁ
ଯାଇଥିବା=ସନ୍ନମିତ।]

ସନ୍ନତି—ସ.ବ. ଧାତୁ(ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍+ନମ୍ ଧାତୁ=ନଇଁବା+ଭାବ. ତି)
Sannati ୧। ଅବନତି—1. Bending; prostration; lowliness. ୨। ପ୍ରଣତି; ପ୍ରଣାମ—2.

Obeisance; low salutation. ୩ । ନମ୍ରତା; ନମ୍ରତ୍ୱ—3. State of being bent. ୪ । ବିନୟ—4. Humility; humbleness. ୫ । ଧ୍ୱନି—5. Sound; noise. ୬ । ହୋମ ବିଶେଷ—6. A form of offering oblations to fire.

ସନ୍ନଦ୍ଧ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍+ନହ୍ ଧାତୁ=ବାନ୍ଧିବା+କର୍ମ. ତ)—୧ । ସନ୍ନାହ ବିଶିଷ୍ଟ; କବଚିତ, (ସନ୍ନଦ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସାଜୁ ପିନ୍ଧିଥିବା; କବଚବଦ୍ଧ; କୃତସନ୍ନାହ—1. Accoutred; girt with armour. (ସନ୍ନାହ, ସନ୍ନହନ—ବି) ୨ । ସାଜସଜ୍ଜା ସହିତ—2. Equipped with fittings; harnessed. (ସନ୍ନଦ୍ଧବ୍ୟ, ସନ୍ନାହ୍ୟ—ବିଣ) ୩ । ଶସ୍ତ୍ରସଜ୍ଜିତ—3. Armed. ୪ । ପୋଷାକ ପିନ୍ଧିଥିବା—4. Dressed. ୫ । ବ୍ୟୂହିତ; ବ୍ୟୂହବିନ୍ୟାସ ଯୁକ୍ତ; ବ୍ୟୂହ—5. Arranged in battle order; arrayed. ୬ । ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ—6. Arranged; in row or lines ୭ । ବଦ୍ଧ, ସଂବଦ୍ଧ—7. Well bound; connected, confined. ୮ । ଉତ୍ପନ୍ନ—8. Born; produced. ୯ । ଆତତାୟିବଧାର୍ଥ ଉଦ୍ୟତ—9. Ready to kill the enemy. ୧୦ । ଯାହାର ବାହୁରେ କବଚ ବା ତେଜିରିଆ ବନ୍ଧା ହୋଇଅଛି—10. Wearing an amulet ୧୧ । ମନ୍ତ୍ରାଦି ସଂଯୁକ୍ତ; ମନ୍ତ୍ରାଦି ରକ୍ଷିତ; ଅଭିମନ୍ତ୍ରିତ—11. Consecrated with mystic formula or charms.

ସନ୍ନ ଭାବ—ସଂ. ବି.—୧ । ଅବସନ୍ନତା—1. Weariness. ୨ । Sanna bhāba ଭୀରୁତା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Cowardice

ସନ୍ନମନ—ସଂ. ବି. (ସମ୍+ନମ୍ ଧାତୁ=ନୁଆଁଇବା+ଭାବ. ଅନ)—ତଳକୁ ନୁଆଁଇବା—Bending down; causing to bend low; lowering. (ସନ୍ନମିତ—ବିଣ)

ସନ୍ନୟ—ସଂ. ବି. (ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍+ଣୀ ଧାତୁ=ନେବା, ପାଇବା+କର୍ମ ଅ)—୧ । ସମୂହ—1. Multitude; assemblage. ୨ । ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଭାଗସ୍ଥ ସୈନ୍ୟ—2. Rearguard; soldiers placed at the rear of an army.

ସନ୍ନହନ—ସଂ.ବି. (ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍+ନହ୍ ଧାତୁ=ବାନ୍ଧିବା+ଭାବ-ଅନ) —୧। କର୍ମ ପରିଧାନ—1. Putting on an armour. ୨ । ଦେହରେ ଅସ୍ତ୍ର ବାନ୍ଧିବା; ଅସ୍ତ୍ର ବନ୍ଧନ—2. Putting on of arms or weapons; arming one's body with weapons. ୩ । ରଣ ସଜ୍ଜା—3. Battle array; preparation for battle. ୪ । ଉଦ୍‌ଯୋଗ—4. Readiness for action; exertion; attempt.

ସନ୍ନା—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସନ୍ଦଂଶ)—ଛୋଟ ସଣ୍ଡାଶୀ; ଚିମ୍ଟା—Sanna ସଣ୍ଡାଶୀ; ଚିମ୍ଟା Small pincers,

ସନ୍ନାଦ—ସଂ. ବି—(ସମ୍+ନଦଧାତୁ+ଭାବ ଅ)—ଭୀଷଣ ଶବ୍ଦ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Fierce sound. Sannāda (ସନ୍ନାଦିତ—ବିଣ)

ସନ୍ନାମ—ସଂ. ବି. ୧ । (ସମ୍+ନମ ଧାତୁ+ଭାବ ଅ)—ନମ୍ରତା Sannāma (ବିଶ୍ୱକୋଷ)-1. The state of being bent. ୨ । (ସତ୍+ନାମ)—ଉତ୍ତମ ନାମ—2. A good name

ସନ୍ନାମା—ସଂ.ବିଣ (ସତ୍+ନାମନ୍; ବହୁବ୍ରୀହି; ସନ୍ନାମନ୍; ୧ମା.୧ବ) Sannāmā ଉତ୍ତମ ନାମ ଯୁକ୍ତ—Having or bearing a good name.

ସନ୍ନାହ—ସଂ. ବି. (ସମ୍+ନହ୍ ଧାତୁ=ବାନ୍ଧିବା+କରଣ ବା କର୍ମ.ଅ) Sannāha —୧। କବଚ; ସାଜୁ; କର୍ମ; ତନୁତ୍ର—1. Armour; coat of mail. ୨ । ପୋଷାକ; ପରିଚ୍ଛଦ—2. Dress. ୩ । ସାଜସଜ୍ଜା—3. Equipment; trappings. ୪ । (+ଭାବ.ଅ) ଉଦ୍ୟୋଗ—4. Readiness for action.

ସନ୍ନାହ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ସନ୍ନାହ+ଯୋଗ୍ୟାର୍ଥେ ଯ)—୧ । ସନ୍ନଦ୍ଧ Sannāhya ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—1. Fit to be armed or equipped. ୨ । କର୍ମିତ—2. Armed; accoutred. ସଂ. ବି—ଯୁଦ୍ଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେବାର ଉପଯୁକ୍ତ ହସ୍ତୀ; ସମରୋଚିତ ଗଜ—An elephant fit for being employed in war

ସନ୍ନିକଟ—ସଂ.ବିଣ. (ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍+ନିକଟ)—୧ । ଅତି ନିକଟ—Sannikaṭa 1. Very near. ୨ । ଲଗାଲଗି—2. Adjacent; adjoining each other ୩ । ଆସନ୍ନ—3 Impending.

ସନ୍ନିକର୍ଷ—ସଂ. ବି.—(ସମ୍+ନି+କୃଷଧାତୁ=ଆକର୍ଷଣ କରିବା+ଭାବ. ଅ)—୧ । ସାନ୍ନିଧ୍ୟ; ନୈକଟ୍ୟ—Nearness; proximity; propinquity ୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ.ଅ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗୋଚର ବିଷୟ—2. Matter; anything perceptible by the sense-organs. ୩ । (ନ୍ୟାୟ) ବିଷୟେନ୍ଦ୍ରିୟ ସମ୍ବନ୍ଧ—3. (Logic) The correlation or connection between matter and senses; preception of matter through the sense-organs [ଦ୍ର-ନ୍ୟାୟ ଶାସ୍ତ୍ର ମତରେ ସନ୍ନିକର୍ଷ ବା ବିଷୟେନ୍ଦ୍ରିୟ ସମ୍ବନ୍ଧ ଦ୍ୱିବିଧ; ଯଥା—୧। ଲୌକିକ ସନ୍ନିକର୍ଷ, ୨ । ଅଲୌକିକ ସନ୍ନିକର୍ଷ; (୧) ଲୌକିକ ସନ୍ନିକର୍ଷ ୬ ପ୍ରକାରର—(କ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସଂଯୋଗ, (ଖ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସଂଯୋଗ ସମବାୟ, (ଗ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସଂଯୁକ୍ତ ସମବେତ ସମବାୟ, (ଘ) ଶବ୍ଦାଦି ସମବାୟ, (ଙ) ଶବ୍ଦାଦି ସମବେତ ସମବାୟ, (ଚ) ତଦାଦି ବିଶେଷଣତା । (୨) ଅଲୌକିକ ସନ୍ନିକର୍ଷ ତ୍ରିବିଧ—(କ) ସାମାନ୍ୟ ଲକ୍ଷଣା, (ଖ) ଜ୍ଞାନ ଲକ୍ଷଣା, (ଗ) ଯୋଗଜ ।] ୪(ନ୍ୟାୟ ଦର୍ଶନ)

ସାମାନ୍ୟ ଲକ୍ଷଣା, ଜ୍ଞାନ ଲକ୍ଷଣା ଓ ଯୋଗଜ, ଏହି ତିବିଧ ଅଲୌକିକ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସାଧନ ଉପାୟ—3. (Logic) The three supernatural methods of perceiving objects.

ସନ୍ନିକର୍ଷଣ—ସଂ. ବ (ସମ୍+ନି+କୃଷ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—Sannikarshaṇa ୧ । ସନ୍ନିଧାନ—1. Nearness; vicinity. ୨ । ସମ୍ବନ୍ଧ—2. Relation.

ସନ୍ନିକୃଷ୍ଟ—ସଂ. ବଣ (ସମ୍+ନି+କୃଷ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ, କ)—Sannikrushṭa ସନ୍ନିହିତ; ଅତିଶୟ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ—Very near; adjoining; proximate.

ସନ୍ନିଗ୍ରହ—ସଂ. ବ (ସମ୍+ନିଗ୍ରହ)— ଗୁରୁ ଦଣ୍ଡ ଦାନ—Sannigraha Severe punishment (ସନ୍ନିଗ୍ରହିତ—ବଣ)

ସନ୍ନିଧ—ସଂ. ବ (ସମ୍+ନି+ଧା ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—ସନ୍ନିଧାନ Sannidha (ଦେଶ)—Sannidhāna (See) [ଉ— ଏକାମ୍ର ସନ୍ନିଧରେ ସେ ସ୍ଥାନ ଯେ ଅଛେ । ପ୍ରାଚୀ. ଗୁରୁବକ୍ତ୍ର. ଗୀତା ।]

ସନ୍ନିଧାତା—ସଂ. ବ ଓ ବଣ. ପୁଂ (ସମ୍+ନି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ, ତୃ; ୧ମା. Sannidhātā ୧ବ)—କର୍ତ୍ତା (ମନୁ)—Doer; performer. (ସନ୍ନିଧାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସନ୍ନିଧାନ—ସଂ. ବ (ସମ୍+ନି+ଧା. ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+ Sannidhāna ଭାବ. ଅନ)—୧ । ସାମୀପ୍ୟ, ନୈକଟ୍ୟ—1. Nearness. ୨ । ସମାଗମ; ଆବିର୍ଭାବ—2. Arrival; meeting; unfolding; appearance. ୩ । ସ୍ଥିତି—3. Staying; continuance. ୪ । (+ଅଧି. ଅନ) ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗୋଚର ବିଷୟ—4. Things perceived by the senses. ୫। (କର୍ମ ଅନ)ଆଶ୍ରୟ—5. Shelter; refuge. ୬ । ଅବସ୍ଥାନ—6. Situation.

ସନ୍ନିଧାପନ—ସଂ. ବ (ସମ୍+ନି+ଧା. ଧାତୁ, ଣିଚ୍=ଧାପି. ଧାତୁ Sannidhāpana ଧରାଇବା+ଭାବ. ଅନ)—୧ । ସଂସ୍ଥାପନ—1. Act of placing. ୨ । ନିକଟରେ ରଖିବା; କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ନିକଟକୁ ଅଣି ଥୋଇବା—2. Act of placing a thing near another.

ସନ୍ନିଧାପନୀ ମୁଦ୍ରା—ସଂ. ବ—ଦେବପୂଜାରେ ବ୍ୟବହୃତ ମୁଦ୍ରା ବା Sannidhāpanī mudrā ଅଙ୍ଗୁଳିରଚନାବିଶେଷ—A certain posture of the fingers used in worshipping Deities. [ଦ୍ର—ବାମ ହସ୍ତର ବୃଦ୍ଧାଙ୍ଗୁଳିକୁ ଡାହାଣ ହାତର ମୁଠାଦ୍ୱାରା ମୁଠାଇ ଧରି ଏହି ମୁଦ୍ରା ଦେଖାଇବାକୁ ହୁଏ ।]

ସନ୍ନିଧି—ସଂ. ବ (ସମ୍+ନି+ଧା ଧାତୁ+ଭାବ. ଇ)—୧ । ସାମୀପ୍ୟ, Sannidhi ସନ୍ନିଧାନ—1. Nearness; vicinity; propinquity. ୨ । (ସହ+ବିଧି, କର୍ମଧା)—ଉତ୍ତମ ବିଧି; ସମ୍ପତ୍ତି; ସଂପଦ—2.Good jem; riches. [ଉ—(୧ଓ ୨ ଅର୍ଥ) ବେଦରେ ହୋଇଛି,ପରି ଏ ସନ୍ନିଧି,ସନ୍ନିଧି ଗଡ଼ିଯାଇଛି ଯେ । ଭଜ୍ଜ. ବୈଦେଶ୍ୱରବିଳାସ ।] ୩ । ଅବସ୍ଥାନ; ଅବସ୍ଥିତି—3. Staying; situation. ୪ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟ-ଗ୍ରାହ୍ୟ ବିଷୟ—4. A thing perceived by the senses.

ସନ୍ନିଧିକୁ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ନିକଟକୁ; ପାଖକୁ—To. [ଉ—ଏ Sannidhiku ଚିଠାରେ ସ୍ୱାକାର ସନ୍ନିଧିକୁ ପ୍ରେରିତ ହେଲା ।] (ସନ୍ନିଧେ, ସନ୍ନିଧିକୁ—ଅନ୍ୟରୂପ) सन्निधिते, सन्निधिके समीपमे

ସନ୍ନିଧେ(ଧ୍ୟେ)—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ—ନିକଟରେ—At. [ଉ—ଅପଣା Sannidhe(dhye) ସନ୍ନିଧେ ବସାଇ । ଯଶୋବନ୍ତ. ପ୍ରେମଭକ୍ତି (ସନ୍ନିଧି[ଧ]ରେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବ୍ରହ୍ମ ଗୀତା ।] सन्निधिते समीपमे

ସନ୍ନିନ(ଦା)ଦ—ସଂ. ବ (ସମ୍+ନିନଦ; ନିନାଦ)—୧ । ଭୀମରବ— Sannina(nā)da 1. Fierce; sound. ୨ । ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱର— 2. Loud sound.

ସନ୍ନିପତନ—ସଂ. ବ (ସମ୍+ନିପତନ)—ସନ୍ନିପାତ (ଦେଖ) Sannipatana Sannipāta (See)

ସନ୍ନିପତିତ—ସଂ. ବଣ (ସମ୍+ନିପତିତ)—୧। ସମ୍ୟକ୍ ରୂପେ ପତିତ— Sannipatita 1. Fallen completely. ୨ । ଉପସ୍ଥିତ— 2. Present. ୩ । ଆଗତ—3. Come; arrived. ୪ । ସମ୍ମିଳିତ; ଏକତ୍ର ମିଳିତ—4. Joined together; meeting together. ୫ । ମିଶ୍ରିତ— 5. Mixed together;mixed up. ୬। ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ— 6. Arrived at; descended; alighted. ୭ । ମୃତ—7. Dead; deceased. ୮ । ଏକୀଭୂତ— 8. Unified.

ସନ୍ନିପାତ—ସଂ. ବ. (ସମ୍+ନି+ପତ୍ ଧାତୁ+ଭାବ ଅ)—୧ । Sannipāta ସମ୍ୟକ୍ ରୂପେ ପତନ—1. Falling completely. ୨ । ବିନାଶ—2. Ruin; destruction. ୩ । ଅବତରଣ—3. Descent. ୪ । ଉପସ୍ଥିତି—4. Presence; arrival. ୫ । ସମୂହ; ସମଷ୍ଟି—5. Aggregate; multitude. [ଉ— ବୃଣସନ୍ନିପାତ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଦୋଷ ବୃଦ୍ଧିଯାଏ । —କାଳିଦାସ ରଘୁବଂଶ] ୬ । ସମୂହର ମିଳନ—6. The conglomeration of a multitude. ୭ । (+ଅଧିକରଣ ଅ) ଯୁଦ୍ଧ; ସଂଗ୍ରାମ—7. War; battle. ୮ । ସନ୍ଧି; ବାତପିତ୍ତ-କଫର ପ୍ରକୋପଜନିତ ତ୍ରିଦୋଷଜ ବିକାର; ଜ୍ୱରବେଗର ମାରାତ୍ମକ ଅବସ୍ଥା—8. State of collapse due to a morbid condition of the three humours of the body; fatal condition of fever. [ଦ୍ର—ଏହି ସମୟରେ ବିକାରଜନିତ

ପ୍ରକୋପ ଅଧିକ ହୋଇଗଲେ ରୋଗୀର ଅସନ୍ନମୃତ୍ୟୁ ଅବସ୍ଥା ଘଟେ । ଏହାକୁ ସନ୍ନିପାତ ବା 'ତ୍ରିସନ୍ଧି' ବୋଲିଯାଏ ।

ବୈଦ୍ୟକ ଗ୍ରନ୍ଥ (ଯଥା—ହଂସରାଜ ପ୍ରଣୀତ ନିଦାନ ଗ୍ରନ୍ଥ) ଅନୁସାରେ ସନ୍ନିପାତ ୧୩ ପ୍ରକାରର । ଯଥା—ସନ୍ଧିଜ, ଅନ୍ତକ, ରୁଗ୍‌ଦାହ, ଚିତ୍ତବିଭ୍ରମ, ଶୀତାଙ୍ଗ, ତନ୍ଦ୍ରିକ, କଣ୍ଠକୁବ୍ଜ, କର୍ଣ୍ଣକ, ଭ୍ରୁଗ୍ନନେତ୍ର, ରକ୍ତଷ୍ଠୀବି, ପ୍ରଳାପକ, ଜିହ୍ୱକ ଓ ଅଉନ୍ୟାସ । ସନ୍ଧିଜରେ ୭ ଦିନ, ଅନ୍ତକରେ ୧୦ ଦିନ, ରୁଗ୍‌ଦାହରେ ୨୦ ଦିନ, ଚିତ୍ତ-ବିଭ୍ରମରେ ୨୪ ଦିନ, ଶୀତାଙ୍ଗରେ ୧୫ ଦିନ, ତନ୍ଦ୍ରିକରେ ୨୫ ଦିନ, କଣ୍ଠକୁବ୍ଜରେ ୧୩ ଦିନ, କର୍ଣ୍ଣକରେ ୩ ମାସ, ଭ୍ରୁଗ୍ନନେତ୍ରରେ ୮ ଦିନ, ରକ୍ତଷ୍ଠୀବିରେ ୧୦ ଦିନ, ପ୍ରଳାପକରେ ୧୪ଦିନ, ଜିହ୍ୱକରେ ୧୬ଦିନ, ଅଉନ୍ୟାସରେ ୧୬ ଦିନ ପରମାୟୁ । ଏଥି ମଧ୍ୟରୁ ସନ୍ଧିଜ, ତନ୍ଦ୍ରିକ, କର୍ଣ୍ଣକ, କଣ୍ଠକୁବ୍ଜ, ଜିହ୍ୱକ ଓ ଚିତ୍ତବିଭ୍ରମ ଏହି ୬ଟି ସାଧ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟ ୭ଟି ମାରକ ।

'ଭାବପ୍ରକାଶ' ରେ ଏହି ତ୍ରୟୋଦଶ ସନ୍ନିପାତକୁ ଏକୋଲ୍ବଣ, ଦ୍ୱୀଲ୍ବଣ ଓ ତ୍ରୀଲ୍ବଣ ଏହି ତିନି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି ।

ଗ୍ରନ୍ଥାନ୍ତର ମତରେ ବିଷ୍ଟାରକ, ଅଶ୍ରୁକାଶ, ଜୃମ୍ଭକ, ବଭ୍ରୁ, ଶୀଘ୍ରକାଶ, ଭଙ୍ଗ, ସପ୍ତମ, କୃଷ୍ଣପାଳକ, ସଂମୋହକ, ପାଳକ, ଯାମ୍ୟ, ତ୍ରିକଟ, କର୍କଟକ, ବୈଦାରକାଭିଧ—ସନ୍ନିପାତ ଏହି ୧୪ ପ୍ରକାରର ।]

ସନ୍ନିପାତ ଜ୍ୱର—ସଂ. ବି. (ବୈଦ୍ୟକ)—ତ୍ରିଦୋଷଜ ଜ୍ୱର—Sannipāta jwara Typhoid fever; Typhus; (ସନ୍ନିପାତଜ ଜ୍ୱର; ସାନ୍ନିପାତିକଜ୍ୱର—ଅନ୍ୟରୂପ) fever accompanied with collapse. [ଦ୍ର—ଏହାକୁ ଚଳିତ କଥାରେ 'ଜ୍ୱର ବିକାର' ବା 'ସନ୍ନି' କହନ୍ତି । ଏହି ଜ୍ୱରରେ କ୍ଷଣେ କ୍ଷଣେ ଦାହ, ପୁଣି ପରକ୍ଷଣରେ ଶୀତ ଏବଂ ଅସ୍ଥି ଓ ସନ୍ଧିସମୂହରେ ବେଦନା ଅନୁଭବ ହୁଏ; ନେତ୍ର-ଦ୍ୱୟ ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ, ଅବଳ, ରକ୍ତାଭ ଓ ବିସ୍ତାରିତ ବା କୁଞ୍ଚିତ ହୁଏ; କର୍ଣ୍ଣରନ୍ଧ୍ରରେ ନାନା ପ୍ରକାରର ଶବ୍ଦ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ; କଣ୍ଠନାଳ ମଧ୍ୟରେ ଧାନର ଶୁଆଁରେ ଫୋଡ଼ି ଫୋଡ଼ି ହେଲା ପରି ଜଣାଯାଏ; ଜିହ୍ୱା କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ, କର୍କଶ ଓ କଣ୍ଟକ-ଯୁକ୍ତ ହୁଏ; ତନ୍ଦ୍ରା, ମୂର୍ଚ୍ଛା, ପ୍ରଳାପ, କାଶ, ଶ୍ୱାସ, ଅରୁଚି, ଭ୍ରମ, ତୃଷ୍ଣା ଓ ନିଦ୍ରାନାଶ ହୁଏ; ମଳ, ମୂତ୍ର ଓ ଘର୍ମର ରୋଧ ଏବଂ ଅତିଶୟ ଘଟେ; ମୁଖ, ନାସିକା, କର୍ଣ୍ଣ ଓ କଣ୍ଠ ମଧ୍ୟରେ କ୍ଷତ ହୁଏ ଏବଂ ଦେହରେ ବିଚୁଡ଼ି ମାରିବା ପରି ଶୋଥ ଦେଖାଯାଏ । ଏହା ଛଡ଼ା ସନ୍ନିପାତ ଜ୍ୱରର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବିଶେଷ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଯାଏ । ବକ୍ଷସ୍ଥଳରେ ବେଦନା ଓ କଣ୍ଠୀୟ ପ୍ରଶ୍ୱାସରେ କଷ୍ଟ ବୋଧହୁଏ; କଣ୍ଠ ଭିତର ଶୁଖିଯାଏ; ଛାତି ଦରଜ ହୁଏ; କର୍ଣ୍ଣ ମଧ୍ୟରେ ନାନା-ପ୍ରକାର ଶବ୍ଦ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ, କଣ୍ଠ ଶ୍ଳକ (କଠିନ ଲୋମ) ଦ୍ୱାରା ଆବୃତ ହେଲା ପରି ଅନୁଭୂତ ହୁଏ; ମୂର୍ଚ୍ଛା ବାଟେ ସମସ୍ତ ସମୟରେ ରକ୍ତ ପଡ଼େ । ଏହାକୁ ଡାକ୍ତରମାନେ 'ନ୍ୟୁମୋନିଆ' (Pneumonia) କହନ୍ତି । ନ୍ୟୁମୋନିଆରେ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍ ଦୂଷିତ ହୋଇ ଯାଇପାରେ । ସନ୍ନିପାତ ଜ୍ୱର କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ । ୭, ୯, ୧୦, ୧୧, ୧୨, ୧୮, ୨୨ ବା ୨୪ ଦିନ ଏ ରୋଗର କାଳ । ଏହାପରେ ରୋଗୀ ଆରୋଗ୍ୟ ଲାଭ କରେ ବା ମୃତ ହୁଏ । ବାତ, ପିତ୍ତ, କଫ ଅତି ଦୂଷିତ ହୋଇ ଜ୍ଞାନେନ୍ଦ୍ରିୟ ଓ ମନକୁ ବିକୃତ କଲେ ଏହି ଜ୍ୱରକୁ 'ଅଉନ୍ୟାସ ଜ୍ୱର' କହନ୍ତି । ଏଥିରେ ରୋଗୀ ନିଶ୍ଚେଷ୍ଟ ହୁଏ ଏବଂ ରୋଗୀର ଶ୍ରବଣ, ଦର୍ଶନ, ସ୍ପର୍ଶ, ସ୍ପନ୍ଦନ ଓ ଘ୍ରାଣଶକ୍ତି ରହିତ ହୁଏ ଏବଂ ରୋଗୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିପାରେ ନାହିଁ; ସର୍ବଦା ମସ୍ତକ ସଞ୍ଚାଳନ କରି ଅସ୍ଥିର ହୁଏ । ବେଳେବେଳେ ସନ୍ନିପାତ ଜ୍ୱରରେ ଜ୍ଞାନମୁଣ୍ଡା, ବେଳ ଓ ଗାଲଫାଟି ଫୁଲି ବେଦନା-ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଏହାକୁ "ଲୁମ୍ପଟ ସନ୍ନିପାତ" ବୋଲିଯାଏ । ଅଉନ୍ୟାସ ଜ୍ୱର ସର୍ବଥା ଅସାଧ୍ୟ ।

ସନ୍ନିପାତ ଜ୍ୱର ସଙ୍ଗେ ଅତିସାର ଘଟିଲେ ତାହାକୁ ସନ୍ନିପାତିକ ଜ୍ୱରାତିସାର ବା Typhoid fever କହନ୍ତି । ସାଧାରଣ ଲୋକେ ଏହାକୁ "ବାଇଶିଦିନିଆ ଜ୍ୱର" କହନ୍ତି ।]

ସନ୍ନିପାତନ—ସଂ.ବି. (ସମ୍ + ନି + ପତ୍ ଧାତୁ + ଭାବ ଅନ)—ସନ୍ନିପାତ Sannipātana (ଦେଶ)—Sannipāta (See)

ସନ୍ନିପାତ ମଳୁ (ରୋଗୀ)—ଦେ.ବି.—ସନ୍ନିପାତ ଦ୍ୱାରା ଅହାଲ୍ତ ରୋଗୀ—Sannipāta malu(rogi) A patient in a state of collapse. ସନ୍ନିପାତରୋଗୀ ସାନ୍ନିପାତରୋଗୀ

ସନ୍ନିପାତୀ—ସଂ. ବିଣ. ଣି (ସନ୍ନିପାତ + ଇନ୍ ; ୧ମା ୧ବ)—ସନ୍ନିପାତ Sannipāti ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ—Suffering from pneumonia. (ସନ୍ନିପାତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସନ୍ନିବଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. (ସମ୍ + ନି + ବନ୍ଧ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ । Sannibaddha ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ବଦ୍ଧ; ସମ୍ୟକ୍ ବନ୍ଧନଯୁକ୍ତ—Securely or very tightly bound. ୨ । ଗ୍ରଥିତ—2. Strung together. ୩ । ଘନ-ଭାବରେ ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ—3. Arranged in thick set rows; thickly set.

ସନ୍ନିବନ୍ଧ—ସଂ. ବି. (ସମ୍ + ନି + ବନ୍ଧ୍ ଧାତୁ = ଏକାଠି କରିବା + Sannibandha ଭାବ. ଅ)—୧ । ସନ୍ନିବେଶ—1. Arrangemnet; setting. ୨ । ଦୃଢ଼ ବନ୍ଧନ—2. Tight binding. ୩ । ଗ୍ରନ୍ଥନ; ଗୁନ୍ଥା—3. Stringing up. ୪ । ପ୍ରବନ୍ଧ ରଚନା—4. Composition of an essay.

ସନ୍ନିବନ୍ଧନ—ସଂ. ବି. (ସମ୍ + ନି + ବନ୍ଧ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ) ୧ । Sannibandhana ସଙ୍କଳନ—1. Compilation ୨ । ଗ୍ରଥନ—2. Stringing. ୩ । ଦୃଢ଼ ବନ୍ଧନ—3. Tight binding. ୪ । ରଚନା—4. Composi-

tion. ୫ । ଶୃଙ୍ଖଳା; ବିନ୍ୟାସ; ସୁଶୃଙ୍ଖଳ ବିନ୍ୟାସ- 5. Orderly arrangement. ସଂ. ବିଣ.—(ବହୁବ୍ରୀହି; ସତ୍=ଉତ୍ତମ ହୋଇଅଛି ବିବରଣ ଯାହାର) ୧ । ଉତ୍ତମ ଭାବେ ଗ୍ରନ୍ଥଯୁକ୍ତ—1. Excellently or profusely annotated. ୨ । ଉତ୍ତମ ପ୍ରୀତିଦାନ-ଯୁକ୍ତ—2. Very pleasing.

ସନ୍ନିବପନ—ସଂ. ବି.—(ସମ୍ + ନିବପନ)—ଉତ୍ତମରୂପେ ବୁଣିବା— Sannibapana Sowing well. (ସଲିବାପ—ଶବ୍ଦରୂପ)

ସନ୍ନିବାୟ—ସଂ. ବି.—୧ । ସମୁଦାୟ—1. Whole. ୨ । ସମଷ୍ଟି— Sannibāya (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Collection; multitude.

ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. (ସମ୍ + ନି. + ବିଶ୍‌ଧାତୁ=ପ୍ରବେଶ କରିବା + Sannibishṭa କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ୧ । ଉପବିଷ୍ଟ; ଗୁପ୍ତଭାସନ— 1. Seated. ୨ । ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ—2. Appearing before. ୩ । ନିକଟସ୍ଥ; ସମୀପ— 3. Contiguous; adjoining. ୪ । ସମ୍ବନ୍ଧ— (ସଲିବେଶ—ବି) 4. Relating to; pertaining to.

ସନ୍ନିବୃତ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. (ସମ୍ + ନି + ବୃତ୍ ଧାତୁ=ନିବୃତ୍ତ ହେବା + Sannibṛutta କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ୧ । ବିରତ—1. Ceased. ୨ । ନିବୃତ୍ତ—2. Desisted; stopped. ୩ । ଅପଗତ— (ସନ୍ନିବୃତ୍ତି, ସନ୍ନିବର୍ତ୍ତନ—ବି) 3. Departed. ୪ । ପ୍ରତ୍ୟାଗତ— 4. Returned.

ସନ୍ନିବୃତ୍ତି—ସଂ. ବି. (ସମ୍ + ନି + ବୃତ୍ ଧାତୁ=ନିବୃତ୍ତ ହେବା + Sannibṛutti ଭାବ. ତି)—୧ । ବିରତି—1. Cessation. ୨ । ନିବୃତ୍ତି—2. Stoppage; relinquishment. ୩ । ଅପଗମ—3. Departure. ୪ । ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ— 4. Returning.

ସନ୍ନିବେଶ—ସଂ. ବି. (ସମ୍ + ନି + ବିଶ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରବେଶ କରିବା + Sannibeśa ଅଧିକରଣ ଅ)—୧ । ଆଶ୍ରମ—1. Hermitage; a retreat. ୨ । ସ୍ଥାନ—2. Place; position. ୩ । ନୈକଟ୍ୟ—3. Nearness; propinquity. ୪ । ନଗରାଦିର ବହିଃସ୍ଥ ବିହାର ସ୍ଥାନ—4. A park or place of diversion or recreation outside a city. ୫ । ନଗରର ବହିଃସ୍ଥ ପ୍ରଦେଶ— (ସନ୍ନିବିଷ୍ଟ, ସନ୍ନିବେଶିତ—ବିଣ.) 5. Place outside a town; precincts of a town. ୬ । (ସମ୍ + ନି + ବିଶ୍‌ଧାତୁ ଣିଚ + ଭାବ ଅ) ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କରାଇବା— 6. Act of thrusting inside. ୭ । (ସମ୍ + ନି + ବିଶ ଧାତୁ + ଭାବ ଅ) ସମଷ୍ଟି—7. Total; aggegrate. ୮ । ସ୍ଥିତି—8. Continuance; permanence; staying. ୯ । ବିନ୍ୟାସ— 9. Orderly arrangement. ୧୦ । ସ୍ଥାପନ— 10 Establishment; placing. ୧୧ । ସଂଯୋଗ; ମିଳନ—11. Union; close contact; (ସନ୍ନିବେଶନ-ଅନ୍ୟରୂପ) ୧୨ । ରଚନା—12. Composing. ୧୩ । ବସାଇବା—13. Placing; setting up.

ସନ୍ନିଭ—ସଂ. ବିଣ. (ସମ୍ + ନିଭ=ତୁଲ୍ୟ ବା ସମ + ନି + ଭା ଧାତୁ Sannibha —ଘାତ୍ରି ପାଇବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ତୁଲ୍ୟ; ସଦୃଶ— Like; similar.

ସନ୍ନିରୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ନି + ରୁଧ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)— Sanniruddha ଉତ୍ତମ ରୂପେ ନିରୁଦ୍ଧ— (ସନ୍ନିରୋଦ୍ଧବ୍ୟ, ସନ୍ନିରୋଧନୀୟ—ଅନ୍ୟ ବିଣ ଆକାର) Well (ସନ୍ନିରୋଧ, ସନ୍ନିରୋଧନ—ବି) obstructed or confined.

ସନ୍ନିରୁଦ୍ଧ ଗୁଦ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧାରୟ)—ଦାରୁଣ କୋଷ୍ଠକାଠିନ୍ୟ ରୋଗ- Sanniruddha guda ବିଶେଷ—A kind of very painful constipation. [ବ୍ୟ—ମଳବେଗ ଧାରଣ ଦ୍ୱାରା କୁପିତ ଅପାନ ବାୟୁ ମଳବାହିନୀ ସ୍ରୋତକୁ ସଙ୍କୁଚିତ କରି ବୃହତ୍ ଦ୍ୱାରକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରେ । ଏଥିପାଇଁ ଅତି କଷ୍ଟ ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣା ସହକାରେ ମଳନିର୍ଗମ ହୁଏ । ଏଥିର ନିବାରଣାର୍ଥ ବାତଘ୍ନ ତୈଳ ଦ୍ୱାରା ପରିଷେକ ଓ ଘୃତ ତୈଳାଦି ମିଶ୍ରିତ ଲୌହ ନଳ ଗୁହ୍ୟରେ ପୂରାଇ ମଳ ନିଃସାରଣ କରାଯାଏ— ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ସନ୍ନିହିତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍ + ନି + ଧା ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)— Sannihita ୧ । ସନ୍ନିବେଶିତ; ସଂସ୍ଥାପିତ—1. Placed; (ସନ୍ନିଧାନ, ସନ୍ନିଧି—ବି) set up; ୨ । ସମୀପସ୍ଥ; ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ— 2. Adjoining; neighbouring. ୩ । ଦୃଢ଼ ରୂପେ ସ୍ଥାପିତ—3. Firmly set. ସଂ. ବି— (+ଭାବ. ତ) ସନ୍ନିଧାନ—Nearness.

ସନ୍ନ୍ୟ(ନ୍ୟ)—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ସୈନ୍ୟ)—ସୈନ୍ୟ (ଦେଶ)—Sainya Sannya(nya) (See) [ଉ—ଗ୍ରାମରେ ପଶି, ସନ୍ୟଙ୍କୁ ନାଶି, ସୈନ୍ୟ ସନ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ ମାରଇ, ବଡ଼ ଭଇସି । ପ୍ରତାପ. ଶଶିଶେଣା ।]

ସନ୍ନ୍ୟସ୍ତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + ନି + ଅସ୍ ଧାତୁ=ତ୍ୟାଗ କରିବା + Sannyasta କର୍ମ. ତ)—୧ । ଗଚ୍ଛିତ; ସଂରକ୍ଷିତ— ସନ୍ନ୍ୟାସ } ବି 1. Deposited; kept for safe custody. ୨ । ସମର୍ପିତ—2. Entrusted; made over. ୩ । ନିକ୍ଷିପ୍ତ—3. Thrown into. ୪ । ତ୍ୟକ୍ତ—4. Relinquished; renunciated.

ସନ୍ନ୍ୟାସ—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ନି + ଅସ୍ ଧାତୁ=ତ୍ୟାଗ କରିବା + Sannyāsa ଭାବ. ଅ)—୧ । ସଂସାର ବାସନା ତ୍ୟାଗ; ଭିକ୍ଷୁ ଧର୍ମ—1. Renunciation of worldly desires and pursuits; religious mendicancy. [ବ୍ୟ—ଭଗବାନଙ୍କଠାରେ ସମସ୍ତ କର୍ମର ନ୍ୟାସ ବା (ସନ୍ନ୍ୟସ୍ତ, ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—ବିଣ) ସମର୍ପଣକୁ 'ସନ୍ନ୍ୟାସ' ବୋଲାଯାଏ ।] ୨ । ନିଷ୍କାମ କର୍ମ; କାମ୍ୟ କର୍ମ ପରିତ୍ୟାଗ—2. Renunciation of acts done with a definite aim. [ବ୍ୟ—ସକଳପ୍ରକାର କର୍ମଫଳ ତ୍ୟାଗକୁ ସନ୍ନ୍ୟାସ

ବୋଲାଯାଏ । କାମ୍ୟକର୍ମ ପରିତ୍ୟାଗର ନାମ ସନ୍ନ୍ୟାସ; ସମସ୍ତ କର୍ମ ଫଳର ତ୍ୟାଗର ନାମ ତ୍ୟାଗ (ଗୀତା—୧۸।୨) । ସ୍ୱର୍ଗାଦି ଫଳଲାଭାର୍ଥ କାମନା ପୂର୍ବକ ଯେଉଁ କର୍ମ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ ତାହାକୁ କାମ୍ୟ କର୍ମ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟା, ଉପାସନା, ନିତ୍ୟ ହୋମ, କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧରେ ତପସ୍ୟା ଓ ଦାନ ପ୍ରଭୃତିକୁ ନିତ୍ୟକର୍ମ ବୋଲାଯାଏ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନେ କାମ୍ୟ-କର୍ମ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବେ ବୋଲି ନିତ୍ୟକର୍ମ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବେ ନାହିଁ; ଅନାସକ୍ତ ହୋଇ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିରେ ନିତ୍ୟ କର୍ମର ଅନୁଷ୍ଠାନ କରିବେ ।

କର୍ମ ସନ୍ନ୍ୟାସ (କର୍ମ ପରିତ୍ୟାଗ) ଓ କର୍ମ ଯୋଗ (ନିଷ୍କାମ ଭାବରେ ଜଗତର ଉପକାର ପାଇଁ କର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ), ଏହି ଉଭୟ ବିଧ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଦ୍ୱାରା ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ମାନବ ମୋକ୍ଷ ଲାଭ କରେ । କର୍ମ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଓ କର୍ମ ଯୋଗ, ଏ ଉଭୟ ଆତ୍ମଜ୍ଞାନର ଦ୍ୱାର ସ୍ୱରୂପ ବୋଲି ଭଗବାନ୍ ଭଗବଦ୍ଗୀତାର ୫ମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ପ୍ରତିପାଦନ କରିଅଛନ୍ତି ଓ ସଂସାରୀ ପକ୍ଷରେ କର୍ମ ସନ୍ନ୍ୟାସ (ସମସ୍ତ କର୍ମ ପରିତ୍ୟାଗ କରି କେବଳ ସର୍ବଦା ବ୍ରହ୍ମ ଚିନ୍ତନ) ଅପେକ୍ଷା କର୍ମ ଯୋଗ (କର୍ମର ଫଳର ଆଶା ନ ରଖି କର୍ତ୍ତବ୍ୟାନୁରୋଧରେ କର୍ମ କରଣ)କୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି କହିଅଛନ୍ତି ।] ୩ । ହିନ୍ଦୁଙ୍କର ଚତୁର୍ଥ ଆଶ୍ରମ—3. The fourth stage of a Hindu's life. [ଦ୍ର—ବର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରମ ଧର୍ମହିଁ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ମୂଳ । ଉପନୟନ ପରେ ଗୁରୁଗୃହରେ ଅବସ୍ଥାନ ପୂର୍ବକ ଜୀବନର ଚତୁର୍ଥ ଭାଗ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟାଶ୍ରମ, ତତ୍ପରେ ଗୁରୁଙ୍କ ଆଦେଶରେ ଜୀବନର ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମ, ତତ୍ପରେ ଗାତ୍ରଚର୍ମ ଲୋଳ, କେଶ ପକ୍ୱ ଓ ପୁତ୍ର ପୌତ୍ର ହେଲେ ଜୀବନର ଏକ ଚତୁର୍ଥାଂଶ ବାନପ୍ରସ୍ଥାଶ୍ରମ ଓ ତତ୍ପରେ ଜୀବେନ୍ଦ୍ରିୟକୁ ଓ ବିଷୟବିତୃଷ୍ଣା ଲାଭ ହେଲେ ଜୀବନର ଅବଶିଷ୍ଟ ଚତୁର୍ଥାଂଶ ସନ୍ନ୍ୟାସାଶ୍ରମ ଅବଲମ୍ବନ ଦ୍ୱିଜାତି ପକ୍ଷରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।] ୪ । ନିକ୍ଷେପ—4. Act of throwing. ୫ । ସମର୍ପଣ—5. Entrusting. ୬ । ଗଚ୍ଛିତ ରଖିବା—6. Act of depositing. ୭ । (+କର୍ମ. ଅ) ଗଚ୍ଛିତ ଧନ—7. Deposit; something deposited on trust. ୮ । ଦେହତ୍ୟାଗ; ହଠାତ୍ ମୃତ୍ୟୁ—8. Sudden death. ୯ । ସନ୍ନ୍ୟାସ ରୋଗ (ଦେଖ)—9. Sanngāsa roya (See). [ଦ୍ର—ଏହି ରୋଗ ହଠାତ୍ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଚୈତନ୍ୟ ଲୋପ କରେ ଓ ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡର କ୍ରିୟା ବନ୍ଦ କରି କ୍ଷଣକାଳ ପରେ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟାଏ, ଏହା ମୂର୍ଚ୍ଛା ରୋଗର ପ୍ରକାର ଭେଦ ।] ୧୦ । ତ୍ୟାଗ—10. Relinquishment. ୧୧ । ଜଟା-ମାଂସୀ—11. Indian spikenard. ୧୨ । ଶିବ-ପୂଜା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମାଳସୀକୃତ ସନ୍ନ୍ୟାସବ୍ରତ ଅବଲମ୍ବନ ରୂପ ବ୍ରତ ବିଶେଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—12. A religious vow undertaken for the worship of Śiba. [ଦ୍ର—ଚୈତ୍ର ମାସ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ପୂଜା (ଶିବା ସଂକ୍ରାନ୍ତି) ପୂର୍ବରୁ ଏ ବ୍ରତ କରାହୋଇ ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଦିନ ଏହା ଉଦ୍‌ଯାପନ କରାଯାଏ । ବୃହଦ୍ଧର୍ମ ପୁରାଣ ଉତ୍ତର ଖଣ୍ଡ ୧୯ମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଏ ବ୍ରତର ବର୍ଣ୍ଣନ ଅଛି । ନୃତ୍ୟ ଗୀତାଦି ଦ୍ୱାରା ମହାଦେବଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମହୋତ୍ସବ କରିବା ଆମ ଦେଶରେ ଏହି ବ୍ରତ ମାତ୍ର ଜାତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କରନ୍ତି । ଏ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କୁ 'ଗାଜୁଆ' ବୋଲାଯାଏ । ଏମାନେ ଚୈତ୍ର ମାସଭାତ ନିସଙ୍ଗ ସ୍ନାନ, ରାତିରେ ହବିଷ୍ୟ ଭୋଜନ କରି ଅଳଙ୍କାର ଆଦି ପିନ୍ଧି ବାଦ୍ୟ ସହାଯ୍ୟରେ ନୃତ୍ୟ ଗୀତ କରି ସଂକ୍ରାନ୍ତି ଦିନ ଉପବାସ ଓ ହୋମ କରି ଦେହକୁ ପୀଡ଼ା ଦେଇ ପିଠିକୁ ହୁକ ଲଗା କଣ୍ଟାରେ ଫୋଡ଼ି ବାଉଁଶରେ ଝୁଲା ହୋଇ ଶୂନ୍ୟରେ ଘୂରି ଯାଆନ୍ତି । ଏ ବ୍ରତରେ ଶଙ୍ଖବାଦ୍ୟ ଓ ଶଙ୍ଖଜଳ ବ୍ୟବହାର ନିଷିଦ୍ଧ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ସନ୍ନ୍ୟାସ ଗ୍ରହଣ—ସଂ. ବି (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍)—ଗୃହସ୍ଥ ଧର୍ମ ପରିତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ
Sannyāsa grahaṇa ସନ୍ନ୍ୟାସ ବ୍ରତ ଅବଲମ୍ବନ—Act of entering into the order of a recluse. [ଦ୍ର—କେହି କେହି ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟାଶ୍ରମରୁ, କେହି କେହି ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମରୁ ଓ କେହି କେହି ବାନପ୍ରସ୍ଥାଶ୍ରମରୁ ସନ୍ନ୍ୟାସଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ।]

ସନ୍ନ୍ୟାସ ଧର୍ମ—ସଂ. ବି—ସଂସାରବାସନା ପରିତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ ଯୋଗ
Sannyāsa dharma ସାଧନାରୂପ ଧର୍ମ—The act of (ସନ୍ନ୍ୟାସବ୍ରତ—ଅନ୍ୟରୂପ) practising 'joga' or spiritual exercise after renouncing the world. [ଦ୍ର—ଭଗବତ୍ ଗୀତାରେ ପଞ୍ଚମ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ ସନ୍ନ୍ୟାସଧର୍ମ ପାଳନ ଏବଂ ସନ୍ନ୍ୟାସୀର ଲକ୍ଷଣ ଓ ସାଧନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉପଦେଶ ଦେଇଅଛନ୍ତି ।]

ସନ୍ନ୍ୟାସନ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ନି+ଅସ୍. ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—
Sannyāsana ୧ । ସଂସାର ତ୍ୟାଗ କରିବା—1. Act of renouncing the world. ୨ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟରେ ଧନାଦି ଗଚ୍ଛିତ ରଖିବା—2. Causing a thing or money to be deposited on trust. ୩ । ନିକ୍ଷେପ କରିବା—3. Act of throwing away. ୪ । ତ୍ୟାଜନ—4. Relinquishment.

ସନ୍ନ୍ୟାସ ରୋଗ—ସଂ. ବି. (ବୈଦ୍ୟକ) ମାରାତ୍ମକ ମୂର୍ଚ୍ଛାରୋଗ ବିଶେଷ—
Sannnyāsa roga Apopelxy; heart failure,
[ଦ୍ର—ବାତାଦି ଦୋଷସମୂହ ଅତିମାତ୍ର କୁପିତ ହୋଇ ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡକୁ ଓ ମସ୍ତିଷ୍କକୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ମନ ଓ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସମୂହର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତାକୁ ବିନଷ୍ଟ କରେ ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟକୁ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ କରେ । ଏହି ରୋଗ ଅତି ଭୟାନକ । ପୂର୍ବରୁ ରୋଗର ଲକ୍ଷଣ କିଛିମାତ୍ର ପ୍ରକାଶ ପାଏ ନାହିଁ ଓ ହଠାତ୍ ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡର କ୍ରିୟା ସ୍ଥଗିତ ହେବାରୁ ମୂର୍ଚ୍ଛା ଘଟି ମୃତ୍ୟୁ ହୁଏ । ମୂର୍ଚ୍ଛା, ଭ୍ରମ ଓ ସନ୍ନ୍ୟାସ ରୋଗମାନ ଏକଶ୍ରେଣୀୟ ରୋଗ ।

ରୋଗୀ ବସିଥାଏ ବା ଚାଲିଥାଏ, ବା କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥାଏ, ହଠାତ୍ ଜଳପଡ଼ି ଅଚେତନ ହୁଏ ଓ ଚାରିଘଣ୍ଟା ପରେ ତାର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟେ ।

ସନ୍ନ୍ୟାସ ରୋଗ ଜନିତ ମରଣ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରୋଗ ଜନିତ ମରଣ ଅପେକ୍ଷା ଅତି ଅଳ୍ପ କଷ୍ଟପ୍ରଦ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଓ ଯୋଗୀମାନେ ଏହି ପ୍ରକାର ମୃତ୍ୟୁ କାମନା କରୁଥିବାରୁ ଏହାକୁ 'ସନ୍ନ୍ୟାସ' ରୋଗ ବୋଲାଯାଏ । ଏହି ରୋଗ ହଠାତ୍ ମସ୍ତିଷ୍କର ଓ ହୃତ୍‌ପିଣ୍ଡର କ୍ରିୟାକୁ ବନ୍ଦ କରିଦିଏ ।]

ସନ୍ନ୍ୟାସାଶ୍ରମ—ସଂ. ବି (ରୂପକ)—ହିନ୍ଦୁର ଚତୁର୍ଥ ଆଶ୍ରମ; ଋଷି ଧର୍ମ—
Sannyāsāśrama The 4th stage of the life of a Hindu house-holder.

ସନ୍ନ୍ୟାସିନୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସନ୍ନ୍ୟାସ+ଅସ୍ତି ଅର୍ଥେ ଇନ୍+ସ୍ତ୍ରୀ. ଈ)—
Sannyāsinī ସନ୍ନ୍ୟାସଧର୍ମ ଗ୍ରହଣକାରିଣୀ; ସଂସାରତ୍ୟାଗିଣୀ—(Female) Renouncing the world. ସଂ.ବି—(ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—ପୁଂ) ସନ୍ନ୍ୟାସାବଲମ୍ବିନୀ ନାରୀ; ସଂସାରତ୍ୟାଗିନୀ ନାରୀ—A female recluse.

ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍+ନି+ଅସ୍ ଧାତୁ—ତ୍ୟାଗ କରିବା+
Sannyāsī କ୍ତିନ୍. ଣିନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ସଂସାରବିରାଗୀ; ସଂସାର ବିରକ୍ତ—Renouncing the world. ସଂ. ବି—(ସନ୍ନ୍ୟାସିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ସଂସାରବିରାଗୀ ବ୍ୟକ୍ତି; ଯେ ସଂସାର ଆଶ୍ରମ ଓ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଆଶ୍ରମ ତ୍ୟାଗ କରି ଋଷି ହୋଇଥାଆନ୍ତି—1. A person who has renounced the world; a recluse. ୨ । ଋଷି—2. A religious mendicant. ୩ । ଯୋଗୀ—3. A person who is practising spiritual concentration. [ବ୍ର—୧ । ସନ୍ନ୍ୟାସ ବ୍ରତ ଅବଲମ୍ବନକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ମୁଣ୍ଡିତ-କେଶ ଏବଂ ଗୈରିକ ବସନ, କୌପୀନ ଓ ଦଣ୍ଡ-କମଣ୍ଡଳୁଧାରୀ ହୋଇ ଜୀବନରକ୍ଷାର୍ଥ ଭିକ୍ଷାବୃତ୍ତି ଅବଲମ୍ବନ ପୂର୍ବକ ନିର୍ଜନରେ ଯୋଗ ସାଧନା କରନ୍ତି । ସେ ନିଜର କୃତ ସମସ୍ତ କର୍ମକୁ ଭଗବାନଙ୍କଠାରେ ସମର୍ପଣ କରନ୍ତି । ସୁଖ-ଦୁଃଖ, ନିନ୍ଦା-ସ୍ତୁତି, ଶୀତୋଷ୍ଣ, ମାନାପମାନ, ଓ ଶତ୍ରୁ-ମିତ୍ର ଦ୍ୱାରା ସେ ବିଚଳିତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ସମସ୍ତ ରିପୁକୁ ଜୟ କରିଥାଆନ୍ତି ।

ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଶବ୍ଦର ପର୍ଯ୍ୟାୟ:—ପାରିଶଣ୍ଡ, ସନ୍ନ୍ୟାସୀ, କର୍ମନ୍ଦୀ, ଶ୍ରମଣ, ଋଷି, ଯତି । ବିଷୟବିତୃଷ୍ଣ ହୋଇ ଗୃହତ୍ୟାଗ, ସଂସାର ତ୍ୟାଗ, ସମାଜ ତ୍ୟାଗ, ସଙ୍ଗତ୍ୟାଗ, ମସ୍ତକ ମୁଣ୍ଡନ, ଗୈରିକ କୌପୀନ ଓ ଦଣ୍ଡ କମଣ୍ଡଳୁ ଧାରଣ କରି ଭିକ୍ଷାବୃତ୍ତିଦ୍ୱାରା ଜୀବନଧାରଣ କରି ନିର୍ଜନ ପ୍ରଦେଶରେ ଅବସ୍ଥାନ ପୂର୍ବକ କେବଳ ଅନ୍ତର୍ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ଉପାସନାକାରୀଙ୍କୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ବୋଲାଯାଏ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କର ସବଳ, ଜଳ, ଜ୍ଞେଷ୍ଠ ଓ କାଞ୍ଚନରେ ସମବୁଦ୍ଧି । ସେ ନିତ୍ୟ ପ୍ରବାସୀ ହେବେ ଓ ଚତୁର୍ମାସ୍ୟ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଅଧିକ ଦିନ ରହିବେ ନାହିଁ; ବ୍ରାହ୍ମଣଗୃହରେ ଅନ୍ନ ଭୋଜନ କରିବେ । ତାହାଠାରୁ ବିଶେଷ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବେ ନାହିଁ; କ୍ରୋଧ ମୋହ ଅହଙ୍କାରବିରହିତ ହେବେ; ଅପାଚିତଭାବେ ଯାହା ମିଳିବ ତାହା ଭୋଜନ କରିବେ, ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ମୁଖାବଲୋକନ ବା ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିବେ ନାହିଁ । ସେ ମରଣ ବା ଜୀବନ ଅଭିଳାଷ କରିବେ ନାହିଁ, ନିରପେକ୍ଷଭାବେ ମୃତ୍ୟୁକାଳ ପାଇଁ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରିବେ । ଶତ୍ରୁ, ମିତ୍ର, ମାନ, ଅପମାନ, ଶୀତ, ଉଷ୍ଣ, ନିନ୍ଦା, ସ୍ତୁତି ସମଜ୍ଞାନ କରିବେ । ସେ ହିଂସାରୁ ଓ ସର୍ବପ୍ରକାର ଆସକ୍ତିରୁ ନିବୃତ୍ତ ହେବେ, ମୌନାବଲମ୍ବନ କରିବେ, ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟ ହେବେ । ଗୀତାରେ ଭଗବାନ୍ କହିଅଛନ୍ତି, ଯେ ଭଗବାନଙ୍କଠାରେ ସର୍ବକର୍ମାର୍ପଣ କରନ୍ତି ସେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ।

ସ୍କନ୍ଦପୁରାଣରେ, କୂର୍ମପୁରାଣରେ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁରାଣ-ମାନଙ୍କରେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କର ବହୁ ଶ୍ରେଣୀ ଓ ଉପଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଗ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ସୁତସଂହିତାରେ ଶୈବ-ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଓ ଭାଗବତ ୧୧ଶ ସ୍କନ୍ଧ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ବୈଷ୍ଣବ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କ ବିଷୟ ଲେଖା ଅଛି । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ-ମାନଙ୍କର ମଣ୍ଡଳୀ ଅଛି । ମଣ୍ଡଳୀର ଅଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କୁ ସ୍ୱାମୀ ବୋଲାଯାଏ । ବୃତ୍ତିଭେଦରେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କର କୁଟୀଚକ୍ର, ବହୁଦକ, ହଂସ ଓ ପରମହଂସ ବିଭାଗ ଅଛି । ମହାନିର୍ବାଣତନ୍ତ୍ରରେ ତନ୍ତ୍ରମାର୍ଗାଶ୍ରୀ ନାନାଶ୍ରେଣୀର ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଏହାଛଡ଼ା ଭାରତରେ ନାନାମତାବଲମ୍ବୀ, ନାନାମାର୍ଗଶ୍ରୀ, ନାନାତନ୍ତ୍ର-ମନ୍ତ୍ରୋପାସକ, ନାନାସାଧନରତ ବହୁପ୍ରକାରର ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି, ଯଥା :—ଜ୍ୟୋତିର୍ମାର୍ଗ, ନାଗାସନ୍ନ୍ୟାସୀ, ଅଲେଖିଆ, ଦଙ୍ଗଲ, ଅଘୋରୀ, ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱବାହୁ, ଆକାଶମୁଖୀ, ନଖୀ,ଠାଢ଼େଶ୍ୱରୀ, ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱମୁଖ, ସପ୍ତଧୂନୀ, ମୌନୀ, ଜଳଶାୟୀ, ଜଳାଧାରବ୍ରତୀ, କଡ଼ାଲଙ୍ଗୀ, ଫଳାହାରୀ, ଦୁଗ୍ଧାହାରୀ, ଅଲ୍ଲଣ, ଅଓଘଡ଼, ଚିକରନାଥ, ସ୍ୱର୍ଦ୍ଧଙ୍ଗୀ, ଘରବାସୀ, ତ୍ୟାଗୀ, ଅଭୁବ, ମାନସ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ, ଅନ୍ତଃସନ୍ନ୍ୟାସୀ, ଓ ସ୍ତ୍ରୀସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ଭୈରବୀ । ବିଶ୍ୱକୋଷ]

୨ । ଶ୍ରୀମତ୍ ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଦଶନାମୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଭାରତର ଚାରି ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ତାଙ୍କର ଚାରିଜଣ ଶିଷ୍ୟଙ୍କ ଅଧୀନ ଦଶଉପାଧିଧାରୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ପାଇଁ ଯଥାକ୍ରମେ ୪ଟି ମଠ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ଯଥା—

୧ । ବିଶ୍ୱରୂପାଚାର୍ଯ୍ୟ..... { ୧ । ତୀର୍ଥ ଉପାଧିଧାରୀ
(ସାରଦାମଠ, ଦ୍ୱାରକା) { ୨ । ଆଶ୍ରମ

୨ । ପଦ୍ମପାଦାଚାର୍ଯ୍ୟ..... { ୩ । ବନ
(ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ମଠ, ପୁରୀ) { ୪ । ଅରଣ୍ୟ

୩ । ତୋଟକାଚାର୍ଯ୍ୟ..... { ୫ । ଗିରି
(ଜୋଶୀ ମଠ, ବଦରିକା) { ୬ । ପର୍ବତ
{ ୭ । ସାଗର

୪ । ସୁରେଶ୍ୱରାଚାର୍ଯ୍ୟ..... { ୮ । ସରସ୍ୱତୀ
(ଶୃଙ୍ଗେରୀ ମଠ, ରାମେଶ୍ୱର) { ୯ । ଭାରତୀ
{ ୧୦ । ପୁରୀ

୧ । ତୀର୍ଥ ଉପାଧ୍ୟାସ୍ତ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—
ତ୍ରିବେଣୀ ସଙ୍ଗମେ ତୀର୍ଥେ ତତ୍ତ୍ୱମସ୍ୟାଦି ଲକ୍ଷଣେ
ସ୍ନାତ୍ୱା ତତ୍ତ୍ୱାର୍ଥ ଭାବେନ ତୀର୍ଥନାମା ସ ଉଚ୍ୟତେ ।
୨ । ଆଶ୍ରମ ଉପାଧ୍ୟାସ୍ତ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—
ଆଶ୍ରମସ୍ତୁହଣେ ପ୍ରୌଢ଼ ଆଶା ପାଶ ବିବର୍ଜିତଃ
ଯାତାୟାତବିନିର୍ମୁକ୍ତ ଏଷ ଆଶ୍ରମ ଉଚ୍ୟତେ ।
୩ । ବନ ଉପାଧ୍ୟାସ୍ତ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—
ସ୍ୱରମ୍ୟେ ଜଙ୍ଗଳ ସ୍ଥାନେ ବନେ ବାସଂ କରୋତି ଯଃ
ଆଶାବନ୍ଧ ବିନିର୍ମୁକ୍ତୋ ବନ ନାମା ସ ଉଚ୍ୟତେ ।
୪ । ଅରଣ୍ୟ ଉପାଧ୍ୟାସ୍ତ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—
ଅରଣ୍ୟେ ସଂସ୍ଥିତୋ ନିତ୍ୟଂ ଆନନ୍ଦେ ନନ୍ଦନେ ବନେ
ତ୍ୟକ୍ତ୍ୱା ସର୍ବମିଦଂ ବିଶ୍ୱମରଣ୍ୟଃ ପରିକୀର୍ତ୍ତ୍ୟତେ ।
୫ । ଗିରି ଉପାଧ୍ୟାସ୍ତ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—
ବାସୋ ଗିରିବନେ ନିତ୍ୟଂ ଗୀତାଧ୍ୟୟନ ତତ୍ପରଃ
ଗମ୍ଭୀରତଳବୁଦ୍ଧିଶ୍ଚ ଗିରିନାମା ସ ଉଚ୍ୟତେ ।
୬ । ପର୍ବତ ଉପାଧ୍ୟାସ୍ତ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—
ବସନ୍ ପର୍ବତମ୍ ଲେଷ୍ଟୁ ପ୍ରୌଢ଼ଂ ଜ୍ଞାନଂ ବିବର୍ତ୍ତି ଯଃ
ସାରାସାରଂ ବିଜାନାତି ପର୍ବତଃ ପରିକୀର୍ତ୍ତ୍ୟତେ ।
୭ । ସାଗର ଉପାଧ୍ୟାସ୍ତ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—
ତତ୍ତ୍ୱସାଗର ଗମ୍ଭୀରେ ଜ୍ଞାନରତ୍ନ ପରିପୂରିତଃ
ମର୍ଯ୍ୟାଦାଃ କୈବ ଲଙ୍ଘେତ ସାଗରଃ ପରିକୀର୍ତ୍ତ୍ୟତେ ।
୮ । ସରସ୍ୱତୀ ଉପାଧ୍ୟାସ୍ତ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—
ସ୍ୱରଜ୍ଞାନରତୋ ନିତ୍ୟଂ ସ୍ୱରବାସ୍ତ ବିଶ୍ୱରଃ
ସଂସାର ସାଗରାସାର ହନ୍ତାରୌ ହି ସରସ୍ୱତୀ ।
୯ । ଭାରତୀ ଉପାଧ୍ୟାସ୍ତ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—
ବିଦ୍ୟାଭାରେଣ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣଃ ସର୍ବଭାବଂ ପରିତ୍ୟଜନ୍
ଦୁଃଖଭାରଂ ନ ଜାନାତି ଭାରତୀ ପରିକୀର୍ତ୍ତ୍ୟତେ ।
୧୦ । ପୁରୀ ଉପାଧ୍ୟାସ୍ତ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ—
ଜ୍ଞାନତତ୍ତ୍ୱେନ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଃ ପୂର୍ଣ୍ଣତତ୍ତ୍ୱ ପଦେ ସ୍ଥିତଃ
ପରଂବ୍ରହ୍ମତତ୍ତ୍ୱୋ ନିତ୍ୟଂ ପୁରୀ ନାମା ସ ଉଚ୍ୟତେ ।
ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ସାହୁ, ଏମ୍. ଏଙ୍କ ଉଦ୍ଧୃତ ।]
୪ । ବୌଦ୍ଧ ଋଷି—4. A Buddhist recluse.
୫ । କାଶୀସ୍ଥ ଜଟାଧାରୀ ଏକଜାତୀୟ ଗୃହସ୍ଥ—5. A class of householders in Benares.
ଦେ. ବ.ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ନାମ—A name given to males.

ସନ୍ମତ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ସମ୍ମତ)—୧ । ସମ୍ମତି; ସ୍ୱୀକାର—1. Agreement. (ଉ—ତୋ ବିନୁ ଶୁଭ ନୋହୁଁ ବିଚ୍ଛ, ମୋର ସନ୍ମତ ଯେହୁ ଅଛ । ଯଶୋବନ୍ତ, ପ୍ରେମଭକ୍ତି-ଗୀତା ।) ୨ । ଗ୍ରହ; ଅଙ୍ଗୀକାର—2. Consent.
Sanmata
ସମ୍ମତ
ଗ୍ରା. ବଣ. ସମ୍ମତ—A greed

ସନ୍ମତି—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)— ଉତ୍ତମ ବୁଦ୍ଧି—Good intelligence.
Sanmati ଗ୍ରା.ବ ଧ୍ରୁବଣ—ସନ୍ମତ (ଦେଖ)—Sanmata(See)

ସନ୍ମତେ—ଗ୍ରା. କ୍ରି. ବିଣ.—ସମ୍ମତିକ୍ରମେ—With consent. (ଉ—Sanmate ସୁଜ୍ଞମାନଙ୍କ ଉକ୍ତିରେ, ସାଧୁମାନଙ୍କର ସନ୍ମତେ । ପ୍ରାଚୀ. ପୁର୍ଣ୍ଣିମାମତ୍ରୋଦୟ) ।
ସମ୍ମତେ ସମ୍ମତିମେ

ସନ୍ମାନ—ଗ୍ରା. ବ. (ସଂ ସମ୍ମାନ)—ସମ୍ମାନ (ଦେଖ)—Sammāna, Sanmāna (See). [ଉ—ଋଗ୍ବେଦର ପ୍ରତିଶାଖ୍ୟରେ ସମ୍ମାନ ସମ୍ମାନ ଅର୍ଥରେ ସନ୍ମାନ ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗ ଅଛି ।] ସଂ. ବ.—୧ ।
ସନ୍ମାନ (ଶ୍ରେଷ୍ଠିତ) ସଦ୍‌ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ମର୍ଯ୍ୟାଦା—1. Esteem or regard of the good. ୨ । (ଶ୍ରେଷ୍ଠିତ) ସଦ୍‌ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ସମ୍ମାନ—2. Respect or honour shown to the good people.

ସନ୍ମାର୍ଗ—ସଂ. ବ (ସତ୍=ଉତ୍ତମ+ମାର୍ଗ=ସନ୍ମାର୍ଗ; କର୍ମଧା)—Sanmārga ୧ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସତ୍‌ପନ୍ଥା; ସଦାଚାର—1. Good conduct. ୨ । ସଦୁପାୟ—2. Honest means. ୩ । ସାଧୁମାନଙ୍କର ଆଚରିତ ପନ୍ଥା—3. The ways of the virtuous.

ସନ୍ମିତ୍ର—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା; ସତ୍=ଉତ୍ତମ+ମିତ୍ର)—୧ । ଉତ୍ତମ ବନ୍ଧୁ—1. A good friend. ୨ । ପ୍ରକୃତ ଉପକାରୀ ବନ୍ଧୁ—2. A real friend.
Sanmitra

ସନ୍ମିଳନ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ, ସମ୍ମିଳନ)—ସମ୍ମିଳନ (ଦେଖ)
Sanmilana Sammilana. (See)
ସମ୍ମିଳନ ସନ୍ମିଳନ ସଂ. ବ. (ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜନ) ସାଧୁମାନଙ୍କ ମିଳନ—A meeting of good people.

ସନ୍ମିଳନୀ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ସମ୍ମିଳନୀ)—ସମ୍ମିଳନୀ (ଦେଖ)
Sanmilani Sammilani. (See)
ସମ୍ମିଳନୀ ସନ୍ମିଳନୀ

ସନ୍ମୁଖ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ସମ୍ମୁଖ)—ସମ୍ମୁଖ (ଦେଖ)
Sanmukha Sammukha. (See)
ସମ୍ମୁଖ ସନ୍ମୁଖ ଗ୍ରା. ବିଣ. ସାମନାରେ ଥିବା—Frontal.

ସପ୍(ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ଏକତ୍ର ହେବା—1. To be gathered or collected together. ୨ । ସମ୍ମୀଳ ଅବରୋଧ କରିବା—2. To beseige.
Sap (root)

ସପ୍(ପ)—ବୈଦେ. ବ (ଅ. ସପ୍; ସ. ଶପ=ତୃଣ ବିଶେଷ)—ଶପ (ଦେଖ)—Sapa. (See)
Sap(pa)
ସପ ସଫ

ସପ୍(ପ)ଟା(ଟେ)ଇ ଧରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଜାରୁଡ଼ କରି ଧରିବା—To hold tightly.
Sap-(pa)ṭā(ṭe)i dharibā
ସାପ୍‌ଟେଇରା ଚିକେଟନା

ସପ୍(ପ)ଟା(ଟେ)ଇବା—ଦେ, କ୍ରି (ସଂ. ସର୍ପ ବା ସଂ. ସମ୍+ଯୁଜ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଦୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ ଅନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ସଙ୍ଗେ ସଂଶ୍ଳେଷିତ କରିବା; ଜଡ଼ାଇବା; ଜଡ଼ିତ କରାଇବା—1. To cause any thing to adhere to another thing. ୨ । ଜାରୁଡ଼ କରି ଧରିବା—2. To hold tightly. ୩ । ଗୁଡ଼େଇ ଦେବା—3. To entwine.
Sap-(pa)ṭā(ṭe)ibā ଧାତୁ)
ସାପ୍‌ଟାନ ମିଳାନା
ସାପଟିୟେ ଧରା ଚିମଟନା
ସାପଟାନ ଲିପଟନା

ସପ୍(ପ)ଟା ସପ୍(ପ)ଟି କରିବା—କ୍ରିଯା. (ଯାଜପୁର) କି—ସାଲୁଣ
Sap-(pa)ṭā sap-(pa)ṭi karibā ସାଲୁଣ କରିବା; ବହଲ-ବହଲ କରିବା; ପଟାପଟି କରି ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା—
To pursuade by coaxing; to cajole.

ସପ୍(ପ)ଟିବା—କ୍ରି. କି. (ସଂ. ସମ+ପୃଷ ଧାତୁ ବିନା ସର୍ଷ+ପୃଷ; Sap-(pa)ṭibā ସାପ ଗଛ ଆଦିର ଦେହରେ ଜଡ଼ କରି ଘୁଡ଼େଇ [ସପ୍(ପ)ଟିବା—ଅନ୍ୟରୂପ] ହୋଇଯିବା ପରି) ୧। କୌଣସି ବସ୍ତୁର ସାପଟା ଦେହରେ ଲାଗିକରି ଜଡ଼ିଯିବା—1. To closely **ଜଡ଼ିବା** adhere or cling to a thing. ୨। ସଙ୍କୁଚିତ ହେବା ଗୁଟିଯେଯାଓୟା —2. To shrink. [ଉ—ଜଳିଲା ଦିନରେ **ସଙ୍କୁଚିବା** ଜାତ ବଳାଇଲେ ତା ମୁଣ୍ଡ ସପଟି ଯାଏ ।] ୩। (ଶିତାର ଗୁଟିଯେ ଗୁଟିଯେ ଯାଓୟା ଜଳବାୟୁ ଯିବା ବେଳେ ଶିତାଙ୍ଗପଣୁ) **ସୁଙ୍କୁଚିବା** ଲେପ୍‌ଟେଇ ପଡିବା—3. To cringe; to crouch.

ସପକ୍ଷ—ସଂ. ବିଣ. (ସ=ସମାନ+ପକ୍ଷ=ଦଳ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି) Sapaksha ୧। ଏକ ପକ୍ଷାବଲମ୍ବୀ—1. Belonging to (ବିପକ୍ଷ—ବିପକ୍ଷରେ) the same side or party; (ସପକ୍ଷକ—ଅନ୍ୟରୂପ) partisan. ୨। ସାହାଯ୍ୟକାରୀ—2. Helping; assisting. ୩। ଅନୁକୂଳ—3. Favourable. ୪। ତୁଲ୍ୟ—4. Similar; equal. ୫। (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି) ପକ୍ଷ କା ଡେଣାଯୁକ୍ତ 5. Winged.

ସପକ୍ଷତା(ତ୍ୱ)—ସଂ.ବି. (ସପକ୍ଷ+ତ୍ୱ-ଭାବେ.ତା,ତ୍ୱ)—୧। ସହାୟତା; ସାହାଯ୍ୟ Sapakshatā(twa) —1. Help; assistance. ୨। ଏକ (ବିପକ୍ଷତା—ବିପକ୍ଷରେ) ପକ୍ଷାବଲମ୍ବନ—2. Act of joining the same party; partisanship. ୩। ପକ୍ଷ କା ଡେଣାଯୁକ୍ତ ଅବସ୍ଥା—3. The state of being winged. ୪। ଅନୁଗ୍ରହ; ଅନୁକୂଳ୍ୟ—4. Favour.

ସପଠ—ଦେ.ବିଣ.—ପାଠୁଆ;ବିଦ୍ୱାନ୍—Learned; wise. [ଉ—Sapaṭha ଚଳିତ ପଢ଼ିଅଛ ଜିଉଁବନ ପାଠ, ଆମ୍ଭେ ଋଷି ତୁମ୍ଭେ ବିଦ୍ୱାନ, ବା ପଢ଼ାଶୁନା (ଲୋକ) ତ କେତେକ ସପଠ । —କୃଷ୍ଣସିଂହ **ପଢ଼ୁଆ** ମହାଭାରତ ବନ]

ସପତ—ଗ୍ରା. ବି ଓ ବିଣ (ପଦ୍ୟ)— (ସ ସପ୍ତ) ସପ୍ତ; ସାତ—Seven Sapata in number. [ଉ—କମ୍ବୁ କଣ୍ଠେ ଥୋଇଲ ସପତ ସାତ ଅଦ୍ୟ ସ୍ୱର । — ଶିଶୁଶଙ୍କର ଜଗାଉଳାପ] ବି. (ସଂ ଶପଥ) **ସାତ** ଶପଥ—Oath. [ଉ—ସପତଟି ମୋ'ରରେ, ସହ ଏହି ଦିବ୍ୟ ଥରରେ । —ଜଗନ୍ନାଥ ଦେଶୋଷ୍ଟ ଭଜ୍ଜ. ସ ଗୀତ] **ସପଥ**

ସପତ କରିବା—କ୍ରି. କି—ଶପଥ କରିବା—
Sapata karibā To take oath.
ଦିବ୍ୟକରା **ସପଥ କରନା**

ସପତ ଜନମ—ଗ୍ରା. ବି.—ସପ୍ତ ଜନ୍ମ (ଦେଖ)
Sapata janma Sapta janma (See)
(ସପତ ଜନ୍ମ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ସପ୍ତଜନ୍ମ ସାତଜନମ

ସପତଣୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ପଦ୍ୟ) (ସଂ.ସପତ୍ନୀ)—A co-wife; one Sapataṇī of the wives of the same husband. **ସତୀନ** [ଉ—ସପତଣୀ ହଂସା ଗୋଠାରୁ ଦୂରକର, ଶତ୍ରୁ ମୋ **ସୌତିନ** ପତିଙ୍କି ବସନ୍ତୁ କୋଳେ ଧର । —କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ ଶଲ୍ୟ]

ସପତ ପାତାଳ—ଗ୍ରା: ବି. (ପଦ୍ୟ)—ସପ୍ତ ପାତାଳ (ଦେଖ)
Sapata pātāla Sapta pātāla (see)
ସପ୍ତ ପାତାଳ **ସାତପାତାଳ**

ସପତ ପୁରୁଷ—ଗ୍ରା. ବି. (ସଂ. ସପ୍ତ+ପୁରୁଷ)—ସପ୍ତପୁରୁଷ (ଦେଖ)
Sapata purusha Sapta purusha (see)
ସାତପୁରୁଷ **ସାତପୁରୁଷ**

ସପତ ଫେଣା(ଣି)—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସପ୍ତ+ଫଣା, ଫଣୀ)—ସପ୍ତଫେଣି Sapata pheṇā (ṇi) ଗଛ—Cactus; Opuntia Dil- [ସପତ ଫେଣିଆ (ଅ) ଅନ୍ୟରୂପ] leni. [ଉ—ଏହା ଏକ ଫେଣିମନସା ଫଣାମନସା ପ୍ରକାର ନାଗଫେଣିଆ ଗଛ । ନାଗଫେଣିଆର **ସପତ ଫେଣୀ** ଶାଖା ଅଂଶଯୁକ୍ତ; କିନ୍ତୁ ସପତଫେଣିଆର ଶାଖା ଚେପ୍‌ଟା ।] ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. ସପ୍ତଫଣୀ) ସପ୍ତଫେଣୀ; ସପ୍ତଫଣାଯୁକ୍ତ (ସର୍ପ)—Seven hooded (serpent).

ସପତ ଭୁବନ—ଗ୍ରା. ବି (ପଦ୍ୟ) —ସପ୍ତ ଭୁବନ (ଦେଖ)
Sapata bhubana Sapta bhubana (See)
ସପ୍ତ ଭୁବନ [ଉ—ଏହିପରି ପତିସିଙ୍କ, ସପତ ସାଗର, ସପତ **ସାତ ଭୁବନ** ଜନମ, ସପତ ଦ୍ୱୀପ ଆଦି ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]

ସପତମ—ଗ୍ରା. ବିଣ (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ସପ୍ତମ)—ସପ୍ତମ (ଦେଖ)
Sapatama Saptama (See)
[ଉ—ସପତମ ଦିନ ହୋଇଲା ପରଦେଶ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।]

ସପତମ ଶୀତଳ—ଦେ. ବି—ମୃତାହର ସପ୍ତମ ଦିନ ଭାଇଭାଣ୍ଡୁମ୍ବଆଦିଙ୍କୁ
Sapatama śītala ଦିଆଯିବା ଜଳଖିଆ ଭୋଜନ—
Light refreshment served to relatives and kinsmen on the 7th day of the funerals.

ସପତମୀ—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ସପ୍ତମୀ)—ସପ୍ତମୀ (ଦେଖ)
Sapatam Saptamī (See)

ସପତ ସୁ(ସ୍ୱ)ରି(ରା)—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସପ୍ତସ୍ୱର)—ସପ୍ତସ୍ୱରୀ; ସପ୍ତସ୍ୱର
Sapata su(swa)ri(rā) ଯୁକ୍ତ (ବାଦ୍ୟ)—(musical
ସପ୍ତସ୍ୱରା, instrument) Having seven tunes.
ସାତସୁରୀ ଦେ. ବି—ସପ୍ତସ୍ୱର ଯୁକ୍ତ ବାଜା—A musical instrument with seven tunes.

ସପତା (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ସପ୍ତାହ)— ସପ୍ତା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sapatā (etc) Saptā etc (See)

ସପତ୍ନ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ସପତ୍ନୀ+ତୁଲ୍ୟାର୍ଥେ. ଅ; ଅଥବା ସ=ସହ+ପତ୍ Sapatna ଧାତୁ=ଯତ୍ନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ନ; ଯାହା ବିରୁଦ୍ଧରେ (ସପତ୍ନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅପରାର ଦଳ ସହ ଯତ୍ନ କରିଥାଏ)— ଶତ୍ରୁ; ରିପୁ; ବୈରୀ—An enemy; adversary; antagonist. ସଂ. ବିଣ—ଶତ୍ରୁଭାବାପନ୍ନ— Inimical; antagonistic.

ସପତ୍ନଘ୍ନ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ—ଶତ୍ରୁଜୟକାରୀ—
Sapatnaghna Vanquisher of one's foes.
(ସପତ୍ନଜିତ୍, ସପତ୍ନ ଭୁଷଣ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସପତ୍ନାରି—ସଂ. ବି (ସପତ୍ନ+ଅରି)—ଏକ ପ୍ରକାର କାଣ୍ଡିଶ; କଣ୍ଟା
Sapatnāri କାଇଁଶି; ମୂଳ କାଣ୍ଡିଶ—A species of
(ସପତ୍ନାରି—ଅନ୍ୟରୂପ) thorny bamboo; Bambosa
ବେଉଡ଼ ବାଂଶ Arundanacia

ସପତ୍ନୀ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ=ସମାନ+ପତି=ସ୍ୱାମୀ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)
Sapatnī —ସମାନପତିକା ସ୍ତ୍ରୀ; ସତ୍ତୁଣୀ—Co-wife;
(ସପତ୍ନୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) one married to a man who
has got another wife.

ସପତ୍ନୀକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ସପତ୍ନୀ+କ)—୧ । ଯାହାର ଏକାଧିକ
Sapatnīka ବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀ ଥାଆନ୍ତି—1. A person hav-
(ସପତ୍ନୀକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ing more than one wife.
(ବିପତ୍ନୀକ—ବିପତ୍ନୀକ) ୨ । (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+ପତ୍ନୀ+କ)
ଯାହାର ସ୍ତ୍ରୀ ବଞ୍ଚିଥାଏ—2. A person having his
wife living. ୩ । ସସ୍ତ୍ରୀକ; ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସମଭିବ୍ୟାହାରୀ—
3. Accompanied with one's wife.

ସପତ୍ନୀ ପୁତ୍ର—ସଂ. ବି. ପୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍.)—ସତ୍ତୁଣୀଙ୍କ ପୁଅ; ସପତ୍ନୀର
Sapatnī putra ପୁତ୍ର; ସାବତ୍ନ ପୁଅ—The son of one's
(ସପତ୍ନୀ ତନୟା, ସପତ୍ନୀ ପୁତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ) co-wife; stepson.

ସପତ୍ନୀ ପୁତ୍ରୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ସାବତ୍ନ ଝିଅ; ସତ୍ତୁଣୀଙ୍କ ଝିଅ—
Sapatnī putrī One's co-wife's daughter;
(ସପତ୍ନୀ ତନୟା—ଅନ୍ୟରୂପ) step-daughter.

ସପତ୍ର—ସଂ. ବିଣ (ସ=ସହିତ+ପତ୍ର; ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—
Sapatra ୧ । ପତ୍ରଯୁକ୍ତ—1. Leaved; leafy; hav-
(ସପତ୍ରକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ing leaves. ୨ । ପକ୍ଷଯୁକ୍ତ—
2. Winged. ସଂ. ବି—ଶର; ବାଣ (ଶବ୍ଦକୋଷ)—
Arrow; dart.

ସପତ୍ର(ତ୍ରା)କୃତ—ସଂ. ବିଣ (ସ=ସହିତ+ପତ୍ର=ବାଣର ପକ୍ଷ+କୃ
Sapatra(trā)kṛuta ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ; ପକ୍ଷେ ଆ ଆଗମ)—
[ସପତ୍ର(ତ୍ରା)କୃତ—ବି] ୧ । ବାଣବିଦ୍ଧ; ଶରବିଦ୍ଧ (ମୃଗାଦି)—
1. (animal) Pierced with arrow or dart.
୨ । ଅତିଶୟ ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ—2. Much oppressed;
tortured; troubled; tormented.

ସପତ୍ରାକରଣ—ସଂ. ବି (ସ+ପତ୍ର=ବାଣର ପକ୍ଷ+କୃ ଧାତୁ+ଭାବ-
Sapatrākaraṇa ଅଣ)—୧ । ବାଣ ବା ଶର ଦ୍ୱାରା ବେଧନ—
(ସପତ୍ରାକୃତ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Piercing with an arrow.
୨ । ଅତିଶୟ ପୀଡ଼ନ; ଉତ୍ପୀଡ଼ନ—2. Oppression;
torturing; harassing; tormenting.

ସପଦି—ସଂ. ଅ (ସ=ସହ+ପଦ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କ୍ତି. ଇ)—
Sapadi ୧ । ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍; ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ; ଏକାବେଳକେ—
1. Immediately; instantly; at once;
simultaneously. ୨ । ଦ୍ରୁତ; ଶୀଘ୍ର—
2. Speedily; hastily.

ସପଦ୍ମ—ସଂ. ବି (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—ପଦ୍ମ ବିଶିଷ୍ଟ—
Sapadma Full of lotus flowers.

ସପନ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ସ୍ୱପ୍ନ)—୧ । ସ୍ୱପ୍ନ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sapana (etc) 1. Swapna etc. (See)
ସପନ ୨ । (ପୁଂ) ସ୍ୱପ୍ନେଶ୍ୱର ଡାକ ନାମ—2. (masculine)
ସପନ Name for calling Swapneśwara.
[ସପନା(ଣି), ସପନ(ନେ)ଶ(ଶ)ର—୨ୟ ଅର୍ଥରେ ଅନ୍ୟରୂପ]

ସପନ କଥା—ଗ୍ରା. ବି—୧ । ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଖାଯିବା ବିଷୟ; ସ୍ୱପ୍ନଭୁକ୍ତ
Sapana kathā ବିଷୟ—1. A thing seen in dream.
ସପନ କଥା [ଉ—ସପନ କଥା କି ସତ, ମଣିବାର ଉଚିତ—
ସପନେକି ବାତ ସଙ୍ଗୀତ ।] ୨ । କାଳ୍ପନିକ ବା ଅବାସ୍ତବ ବିଷୟ—
2. Imaginary thing. ୩ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ବିଷୟ
—3. Wonderful matter. ୪ । ଯେଉଁ କଥାର
ସତ୍ତା ନାହିଁ—4. Nonexistent thing.

ସପନ ଦୋଷ—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ସ୍ୱପ୍ନଦୋଷ)—ସ୍ୱପ୍ନଦୋଷ (ଦେଖ)
Sapana dosha Swapna dosha (See)

ସପନା—ଦେ. ବି—୧ । ସ୍ୱପ୍ନେଶ୍ୱର ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନାଦରାର୍ଥକ
Sapanā ଡାକ ନାମ—1. A name for calling Swap-
neśwara in contempt. ୨ । ସପନାଇବା;
ସ୍ୱପ୍ନରେ ଦେଖା ଦେବା—2. Appearing in
dream.

ସପନା(ନେ)ଇବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି. (ସଂ ସ୍ୱପ୍ନ)—ସ୍ୱପ୍ନାଇବା (ଦେଖ)—
Sapanā(ne)ibā Swapnāibā (See)

ସପନାବତୀ—ଗ୍ରା. ବି.—ସ୍ୱପ୍ନ ସ୍ୱରୂପିଣୀ ଦେବୀ—The Goddess
Sapanābatī of dream; dream personified.
ସ୍ୱପ୍ନଦେବୀ ସ୍ୱପନଦେବୀ [ଉ—ଅଗୋ ତୁ ସପନାବତୀ ! ସପନ
ଘାତନା ଘାତ, ବଞ୍ଚାଇ ତୁ ନେତ୍ର ଚାତ, ଜନମାନଙ୍କୁ ।
(ସ୍ୱପ୍ନଭୁକ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) —ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟ ମଞ୍ଜରୀ]

ସପ ମଶିଣା—ଦେ. ବି—ସପ ତଣ୍ଟେଇ; ଏକ ପ୍ରକାର ମସୃଣ ତୃଣଦ୍ୱାରା
Sapa masiṇā ବୁଣା ଯାଇଥିବା ମଶିଣା—A mat
ସପ୍, ସପ୍ ମ ଦୁର ସଫଚଟାଇ made of a kind of
[ସପମଶୁଣି, ସପତଣ୍ଟା(ଟେ)ଇ—ଅନ୍ୟରୂପ] slender reed. [ଉ—
ମେଦନୀପୁର, ଜାଜ୍ପୁର ଓ ବାଲେଶ୍ୱରର ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳରେ
ମିଳିବା ଏକପ୍ରକାର ଜଳଜ ତୃଣର ଦଣ୍ଡରୁ ସପ ମଶିଣା
ବୁଣା ହୁଏ । ଏହାର କାଠି ସରୁ ସୂତାର ସରୁ ଦଉଡ଼
ବା ଝୋଟିର ସରୁ ଦଉଡ଼ି ଦ୍ୱାରା ବୁଣାଯାଏ । ବୁଣିବାର
ଦଉଡ଼ି ଗୋଟିକିଆ ହୋଇ ଖଞ୍ଜା ଯାଇଥିଲେ ଉକ୍ତ ସପ-
ମଶିଣାକୁ ଏକତାର, ଯୋଡ଼ ହୋଇ ଦିଆ ଯାଇଥିଲେ
ଦୋତାର ଓ ପୁଞ୍ଜା ପୁଞ୍ଜା ହୋଇ ଦିଆ ଯାଇଥିଲେ ତାକୁ
ତଉତାର ସପ ମଶିଣା କୋହଯାଏ ।]

ସପର(ଧାତୁ)—ସ.—ପୂଜା କରିବା—
Sapara(root) To worship; to adore.

ସପର ସଲେଇ ହେବା—ଦେ: କ୍ରି.—ଉପରେ ପଡ଼ି ଉପଦେଶ କହିବା-
Sapara salei hebā To give advice gratis.
ଉପରେ ପଡେ ଉପଦେଶ ଦେଓୟା ବିନା ପୁଛି ଉପଦେଶ ଦେନା

ସପରିତୋଷ—ସ. ବିଣ. '(ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+ପରିତୋଷ)—
Saparitosha ପରିତୋଷ ସହିତ ବର୍ତ୍ତମାନ—With contentment or satisfaction; satisfied.

ସପରିବାର—ସ. ବିଣ. (ସ=ସହିତ+ପରିବାର; ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)
Saparibāra ୧ । ସପରିଜନ ବର୍ଗ ସମନ୍ୱିତ—1. Having a family. ୨ । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁତ୍ରାଦି ପରିବାର ସହିତ ବିଦ୍ୟମାନ—2. Being accompanied with one's family members. ସ. କ୍ରି. ବିଣ.—ଅପଣାର ସ୍ତ୍ରୀ ପୁତ୍ରାଦି ପରିବାର ସହିତ (କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା)—Along with or accompanied by the members of one's family.
[ସପରିବାରେ, ସପରିବାରରେ—ଅନ୍ୟ କ୍ରି. ବିଣ. ରୂପ]

ସପରିବାର ବିଦେଶ ବାସ—ସଂ. ବି—ଅପଣାର ସ୍ତ୍ରୀ ପୁତ୍ରାଦିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ
Saparibāra bideśa bāsa ଯୋଗ ବିଦେଶରେ ବାସ କରିବା—Living abroad with one's family. [ଟି—ପୂର୍ବେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ସମାଜରେ ସପରିବାର ବିଦେଶ ବାସ ନ ଥିଲା ବୋଲି କହିଲେ ଚଳେ; ଏପରି କି, ସପରିବାର ବିଦେଶକୁ ଯିବା ବ୍ୟକ୍ତି ସମାଜଚ୍ୟୁତ ହେଉଥିଲେ ଓ ତାହାର ଫଳରେ ସମାଜଶାସନ ଯୋଗୁଁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ବିଦେଶରେ ଏକାକୀ ରହିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଅବୈଧ ପରିବାରଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି ଓ ସୁଖଭୋଗ କରୁଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ଅଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ସମାଜରେ ସପରିବାର ବିଦେଶବାସ ଚଳ ନାହିଁ; ତଥାପି ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷାର ବିସ୍ତାର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ସପରିବାର ଦର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ବାସ କରିବାକୁ କେଣ୍ ଅରମ୍ଭ କରିଅଛନ୍ତି ।]

ସପରିଷତ୍‌କ—ସ. ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+
Saparishat-ka ପରିଷତ୍+କ)—ସଦଳ—Accompanied by one's party

ସପର୍ଯ୍ୟା—ସ. ବି—(ସପର ଧାତୁ=ପୂଜା କରିବା+ଭାବ, ଯ+ଅ+
Saparjyā ଆ)—ପୂଜା (ଅମର)—Worship.

ସପ(ପା)ସପ୍(ପ)—ଦେ. ଅ. (ଧ୍ୱନ୍ୟନୁକରଣ)—୧ । ଜୋତା
Sapa(pā)sap(pa) ମାଡ଼ ଚଞ୍ଚଳ ଚାଲିଯିବାର ଶବ୍ଦ—
ସସ୍‌ସସ୍,ସପାସପ୍ ଫଟଫଟ 1. Sound of brisk walking with shoes on. ୨ । ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଦେହରେ ବେତାଘାତର ଶବ୍ଦ—2. Sound of repeated canings inflicted on a person.
ସପାସପ୍ ସରସର ବା ଭାତରେ ଡାଲି ଗୋଳାଇ ଶୀଘ୍ରଶୀଘ୍ର ଚୁଣ୍ଡାଚୁଣ୍ଡା ଖାଇବାର ଶବ୍ଦ—3. The sound of briskly eating handfuls of rice mixed with dal. ୪ । ଫଟ୍‌ଫଟ; ଉପର୍ଯ୍ୟୁପରି ଓ ଶୀଘ୍ର ଶୀଘ୍ର—4. Repeatedly and hurriedly.

ସପାଟ୍(ମ୍)—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ.—ହଠାତ୍; ଫଟ୍—
Sapāt(m) Swiftly; at once.
ହଠାତ୍ ଏକାଏକ

ସପାଦ—ସ. ବିଣ. (ସ=ସହିତ+ପାଦ=ଚରଣ, ଚତୁର୍ଥାଂଶ)—
Sapāda ୧ । ଚରଣଯୁକ୍ତ—1. Footed; legged. ୨ । ଚତୁର୍ଥ ଭାଗ ସହିତ—2. With one fourth. ୩ । ସଚ୍ଛ—3. One and one fourth of.

ସପାଦ ପୀଠ—ସ. ବି.—(ସ=ସହିତ+ପାଦ ପୀଠ)—ପାଦପୀଠଯୁକ୍ତ
Sapāda pīṭha (ସିଂହାସନ)—Having a footstool attached to it.

ସପାଦ ଶିରଣୀ—ପା. ଦେ. (ଯାଜପୁର) ବି.—ସତ୍ୟନାରାୟଣ ପୂଜାରେ
Sapāda śiraṇi ୧୦୦ ପାଚିଲା କଦଳୀ ସଙ୍ଗେ ଏକସେର ଏକପାଅ ଘିଅ, ଏକସେର ଏକପାଅ ଦୁଧ, ଏକସେର ଏକପାଅ ଗହମଅଟା ମିଶାଯାଇ ତିଆରି କରାଯିବା ଭୋଗ—A preparation made by mixing 1¼ seers each of ghee, sugar, milk and wheaten flour with 100 ripe plantains and offered to Satyanārāyaṇa.

ସପାଦୁକ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ—(ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+ପାଦୁକା ଦେଶ)
Sapāduka ଜୋତା ବା କଠାରି ସହିତ—With shoes & sandals on.
(ସପାଦୁକା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସପିଣ୍ଡ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ. (ସ=ସମାନ ହୋଇଛି ପିଣ୍ଡ=ଶ୍ରାଦ୍ଧରେ
Sapiṇḍa ଦେୟ ଅନ୍ନ ଗୋଳକ ଯେଉଁମାନଙ୍କର; ବହୁବ୍ରୀହି)—
(ସପିଣ୍ଡା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପିଣ୍ଡଦ୍ୱାରା ସଂବଦ୍ଧ—Related with one another by the funeral oblations and cakes. (ସଂ. ବି.—ସନାଥ; ମନୁଷ୍ୟର ଉପର ୩ ପୁରୁଷ (ପିତା, ପିତାମହ ଓ ପ୍ରପିତାମହ ଏବଂ ଏମାନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ), ତଳ ୩ ପୁରୁଷ (ପୁଅ, ନାତି ଓ ଅଣନାତି ଏବଂ ଏମାନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ) ଓ ନିଜେ, ଏପରି ୭ ପୁରୁଷ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଥାଆନ୍ତି; ପିଣ୍ଡଦ୍ୱାରା ସଂବଦ୍ଧ ଏକବଂଶୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ—Agnates of a person within 7 generations (related with each other on account of the offering of funeral cakes) [ଟି—ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ପିଣ୍ଡ ଦିଏ (ଅର୍ଥାତ୍, ମୋ ପିତୃ ପିତାମହ ଓ ପ୍ରପିତାମହ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ) ସେମାନେ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ବଂଶଧରମାନେ (ଯଥା ମୋ ଭାଇ, ମୋ ପିତୃବ୍ୟ ଓ ପିତୃବ୍ୟଙ୍କ ପୁତ୍ରଆଦି) ପିଣ୍ଡ, ଦିଅନ୍ତି, ସେମାନେ ମୋର ସପିଣ୍ଡ; ଯେଉଁମାନେ ମୋତେ ପିଣ୍ଡ ଦେବେ (ଅର୍ଥାତ୍, ମୋ ପୁଅ, ନାତି ଓ ଅଣନାତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ), ସେମାନେ ପରସ୍ପର ସହିତ ବିବାହ ଓ ଦାୟାଦାଧିକାରରେ 'ସପିଣ୍ଡ'—ସଂପର୍କ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୁଅନ୍ତି; ଅର୍ଥାତ୍ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ସପିଣ୍ଡମାନେ ସପ୍ତଶ୍ରୀଶୌଚ (ଅର୍ଥାତ୍ ୧୦ ଦିନ) ପାଳନ କରିବେ । ସପିଣ୍ଡମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାହ ନିଷିଦ୍ଧ । ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ଜୀବିତ ଥିବା

ନିକଟତମ ସପିଣ୍ଡ ତାହାର ତ୍ୟକ୍ତ ସଂପତ୍ତିରେ ଅଧିକାରୀ ହୁଏ ।

ସ୍ୱାମୀ ଯାହାଙ୍କର 'ସପିଣ୍ଡ' ଅଟନ୍ତି, ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର 'ସପିଣ୍ଡ' ଅଟନ୍ତି ।

ଅପଣା ବଂଶର (ଉତ୍ତର ୩ ପୁରୁଷ, ସ୍ୱୟଂ ଓ ତଳ ୩ ପୁରୁଷ) ୭ମ ପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି 'ସପିଣ୍ଡ', ୧୪ଶ ପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ 'ସମାନୋଦକ' ଓ ତହିଁରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ବା ଅଧଃ 'ସଗୋତ୍ର' ଅଟନ୍ତି ।

ସପିଣ୍ଡ ୨ ପ୍ରକାରର ; ଯଥା—ସଗୋତ୍ର ସପିଣ୍ଡ (ଅର୍ଥାତ ନିଜ ଗୋତ୍ରର ପିତୃ, ପିତାମହ, ପ୍ରପିତାମହ ଓ ପୁତ୍ର, ପୌତ୍ର ଓ ପ୍ରପୌତ୍ରାଦି) ଓ ଅସଗୋତ୍ର ସପିଣ୍ଡ (ଅର୍ଥାତ୍ ମାତାମହ, ପ୍ରମାତାମହ, ବୃଦ୍ଧ ଓ ପ୍ରମାତାମହ ଓ ଦୌହିତ୍ର, ଦୌହିତ୍ରପୁତ୍ର ଓ ଦୌହିତ୍ରପୌତ୍ରାଦି, ଯେଉଁମାନେ ମୋ ବଂଶଜ ନୁହନ୍ତି) ।

ଅଶୌଚ, ବିବାହ ଓ ଦାୟ ଭେଦରେ ସପିଣ୍ଡ ତ୍ରିବିଧ ॥ ଅଶୌଚ ବିଷୟେ ଉପରତଳ ସପ୍ତମ ପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସପିଣ୍ଡ ନାମରେ ଅଭିହିତ । ତଳ ପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପିଣ୍ଡଭୋଗୀ ଓ ତଦୂର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ୩ ପୁରୁଷ ପିଣ୍ଡର ଲେପଭୋଗୀ; ଏହି ୬ ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ୱୟଂ ପିଣ୍ଡଦାତା—ଏପରି ସାତପୁରୁଷ ସପିଣ୍ଡ ଅଟନ୍ତି । ଏହା ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଖଟେ । ସ୍ତ୍ରୀ ମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବିଶିଷ୍ଟ ବିଧାନ ଏହିକି, ଭର୍ତ୍ତାଙ୍କ ସପିଣ୍ଡ ଦତ୍ତା କନ୍ୟାର ସପିଣ୍ଡ ଅଟନ୍ତି । ଅଦତ୍ତା କନ୍ୟାର ପିତୃ, ପିତାମହ ଓ ପ୍ରପିତାମହ ସପିଣ୍ଡ; ତଦୂର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ପୁରୁଷଙ୍କ ସହିତ ଅଦତ୍ତାକନ୍ୟାର ସପିଣ୍ଡତ୍ୱ ନାହିଁ । ସପିଣ୍ଡ ଜ୍ଞାତିଙ୍କ ମରଣରେ ବା ଜନ୍ମରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୌଚ ପାଳିବାକୁ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ କନ୍ୟାର ଜନ୍ମରେ ୩ ପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୂର୍ଣ୍ଣାଶୌଚ ହୁଏ; ତଦୂର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ପୁରୁଷଙ୍କର ନିରାଶ ଅଶୌଚ ହୁଏ । ବିବାହ ବିଷୟରେ ପିତା ଓ ପିତାଙ୍କ ପିତୃଷ୍ୱସା ଭାଇ ଭାଇଙ୍କ ଠାରୁ ସପ୍ତମ ପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓ ମାତାମହ ଓ ମାତୃଷ୍ୱସା ପୁତ୍ର ଭାଇଙ୍କ ଠାରୁ ପଞ୍ଚମ ପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସପିଣ୍ଡ ଅଟନ୍ତି । ବରର ଓ କନ୍ୟାର ପିତୃ ପକ୍ଷଠାରୁ ସପ୍ତମ ଓ ମାତୃ ପକ୍ଷଠାରୁ ପଞ୍ଚମ ପୁରୁଷ ବାଦ୍ ଦେଇ ବିବାହସ୍ଥିର କରିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଦାୟ ବିଷୟରେ ୩ ପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସପିଣ୍ଡ, ଅର୍ଥାତ୍ ଦାୟ ବିଷୟରେ ପିତା, ପିତାମହ ଓ ପ୍ରପିତାମହ ଓ ସେମାନଙ୍କ ପୁତ୍ର, ପୌତ୍ର, ପ୍ରପୌତ୍ର ଓ ମାତାମହ, ପ୍ରମାତାମହ ଓ ବୃଦ୍ଧପ୍ରମାତାମହ ଓ ସେମାନଙ୍କ ପୁତ୍ର, ପୌତ୍ର, ପ୍ରପୌତ୍ର ସପିଣ୍ଡ ଅଟନ୍ତି—ବିଶ୍ୱକୋଷ]

ସପିଣ୍ଡନ—ସଂ. ବି (ସ+ପିଣ୍ଡ, ଧାତୁ+ଭାବ. ଅନ)—ସପିଣ୍ଡୀକରଣ—
Sapiṇḍana The ritual of incorporating a deceased among the Sapiṇḍas of a person.

ସପିଣ୍ଡା—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସପିଣ୍ଡର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Sapiṇḍā Feminine of Sapiṇḍa.

ସପିଣ୍ଡୀକରଣ—ସଂ. ବି (ସପିଣ୍ଡ+ଅଭୂତ ତଦ୍ଭାବେ ଚ୍ୱି+କୃ ଧାତୁ+
Sapiṇḍīkaraṇa ଭାବ. ଅନ)—ମୃତାହରେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରେତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ପିଣ୍ଡକୁ ପିତା, ପିତାମହ, ପ୍ରପିତାମହଙ୍କ ପିଣ୍ଡ ସଙ୍ଗେ ମିଶାଇବା ରୂପ କର୍ମ; ପିତୃପିଣ୍ଡ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରେତପିଣ୍ଡର ମିଶ୍ରୀକରଣ—The ritual of admitting the deceased to the category of Sapiṇḍa and excluding the erstwhile eldest Sapiṇḍa from the category.

[ଦ୍ର—ଏହା ମୃତ୍ୟୁର ସଂବତ୍ସରାନ୍ତେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଜୀବିତ ଥିବା ସମୟରେ ସେ ତାହାଙ୍କ ଉପରସ୍ଥ ୩ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ଅର୍ଥାତ୍, ପିତୃ, ପିତାମହ ଓ ପ୍ରପିତାମହଙ୍କୁ ପିଣ୍ଡଦାନ କରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସେ ମରିଗଲେ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ନିଜର ଉପରସ୍ଥ ତିନି ପୁରୁଷଙ୍କୁ (ଅର୍ଥାତ, ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତି, ଏବଂ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପିତା ଓ ପିତାମହ, ଏଇ ୩ ପୁରୁଷଙ୍କୁ) ପିଣ୍ଡ ଦିଅନ୍ତି । ଏଥିଲାଗି ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ମରିବାର ଏକବର୍ଷ ପୂରିଲେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଉପରସ୍ଥ ୩ ପୁରୁଷଙ୍କ ପାଇଁ ୩ ଗୋଟି ପିଣ୍ଡ ସ୍ଥାପିତ କରାଯାଏ ଓ ଉକ୍ତ ୩ ଗୋଟି ପିଣ୍ଡର ପାଖରେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରେତଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପିଣ୍ଡ ରଖାଯାଏ । ତଦୁପରେ ଉକ୍ତ ପ୍ରେତପିଣ୍ଡକୁ ୩ ଭାଗ କରି ପୂର୍ବର ୩ ପିଣ୍ଡରେ ମିଶାଇ ଦିଆଯାଏ ଓ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରପିତାମହ 'ସପିଣ୍ଡ' ଶ୍ରେଣୀରୁ ବହିଷ୍କୃତ ହୋଇଯାଆନ୍ତି ଓ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତି (ଯେ ବି ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେତ ଥିଲେ) 'ସପିଣ୍ଡ' ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ଏହି କ୍ରିୟାକୁ 'ସପିଣ୍ଡୀ କରଣ' ବୋଲାଯାଏ । ଏହା ମୃତ୍ୟୁର ଏକ ବର୍ଷ ପୂରିଲେ କରାଯିବାର ବିଧି, କିନ୍ତୁ ସାଧାରଣତଃ ଲୋକେ ଏହାକୁ ଓ ବର୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ କରାଯିବା ଅନ୍ୟ ଶ୍ରାଦ୍ଧମାନଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁର ଦ୍ୱାଦଶଦିନ କରିନେଇ ଗୋଟାଏ ଦାୟିତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି । ଏପରି କରିବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର ବଚନ ଅଛି । ସପିଣ୍ଡୀକରଣ ପରେ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଆତ୍ମା ପ୍ରେତଦେହତ୍ୟାଗକରି 'ଭୋଗ-ଦେହ' ବା ପିତୃ ଲୋକରେ ଧାରଣ କରାଯିବା ଦେହ ଲାଭ କରନ୍ତି । ସପିଣ୍ଡୀ କରଣ ପୂର୍ବରୁ ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତି 'ଅମୋଘ-ପ୍ରେତ' ହୋଇ ରହି ଥାଆନ୍ତି ଓ ସପିଣ୍ଡୀକରଣ ପରେ 'ପିତୃତ୍ୱ' ଲାଭ କରନ୍ତି ।]

ସପିଣ୍ଡୀକୃତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ମୃତବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସପିଣ୍ଡୀକରଣରୂପ
Sapiṇḍīkṛuta କ୍ରିୟା କରା ଯାଇଅଛି—(a deceased) (ସପିଣ୍ଡୀକୃତା—ସ୍ତ୍ରୀ) For whom the Sapiṇḍīkaraṇa rites have been performed, i. e. who has been admitted to the category of Sapiṇḍa by the Sapiṇḍīkaraṇa ritual.

ସପିନା—ବୈଦେ. ବି (ଇଂ. ସପିନା)—ବିଚାରାଳୟରେ ହାଜର ହେବା
Sapina ପାଇଁ ପକ୍ଷ ବା ସାକ୍ଷୀଙ୍କ ପ୍ରତି କୋର୍ଟରୁ ବାହାରିବା
ସପିନା ସପିନା ସମନ୍—Subpœna; summons.

ସପିବା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) କ୍ରି. (ସଂ. ଶପ୍, ଧାତୁ)—୧ । ସପ୍ପିବା.
Sapibā ଗାଳି ଦେବା—1. To rebuke. ୨ । ଅଭିଶାପ ଦେବା—2. To curse.

ସପୀତକ—ସଂ. ବି (ସ+ପୀତ+କ) (ବୈଦ୍ୟକ)—୧ । ବବୁଲ;
Sapītaka ବବୁଲ ଗଛ—1. Acacia Arabica (tree). ୨ । ରାଜକୋଷାତକୀ; ଜଙ୍ଗୀ (ରାଜନିର୍ଘଣ୍ଟ)—2. A kind of Luffa fruit.

ସପୀତି—ସଂ. ବି (ସ=ସହ+ପୀତି=ପାନ)—ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର
Sapīti ଏକତ୍ର (ମଦ୍ୟ ଓ ଜଳାଦି ଓ ଅଜକାଦି ଗୃହା, ବାଘୀ) (ସହପୀତି—ଅନ୍ୟରୂପ) ପାନ କ୍ରିୟା; ସହପାନ; ବନ୍ଧୁ ଓ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବସି ଏକତ୍ର ପାନ କରିବା ରୂପ କ୍ରିୟା—The act of more than one person drinking together; drinking in company.

ସପୀତିକା—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ହ୍ରସ୍ୱଦୋଷ; ମହାକୋଷାତକୀ;
Sapītikā ମଧୁର ତରଡ଼ା (ରାଜ ନିର୍ଘଣ୍ଟ)—The Luffa Aegyptica (fruit).

ସପୁତ୍ର—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସହିତ+ପୁତ୍ର)—
Saputra ୧ । ପୁତ୍ର ସହିତ ବିଦ୍ୟମାନ; ପୁତ୍ର ବିଶିଷ୍ଟ—(ସପୁତ୍ରକ—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Having a son. ୨ । ଯାହା ସଙ୍ଗେ [ସପୁତ୍ରା, ସପୁତ୍ରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ] ପୁତ୍ର ଥାଏ—2. Attended with (ଅପୁତ୍ରକ—ବିପରୀତ) or accompanied by one's son.

ସ(ସୁ)ପୁର୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର, ପାଟଣା, ଦୌଡ଼, ବାମଣ୍ଡା). ବିଣ—
Sa(su)pur ୧। ସରୁ; କ୍ଷୀଣ—1. Tender; fine. (ଉ—ସପୁର ଲୁଗା, ସପୁର୍ ଚାଉଲ୍ ।) ୨ । ଅଣଓସାରିଆ—2. Narrow. ୩ । ଅତିକ୍ଷୁଦ୍ର—3. Tiny.

ସ(ସୁ)ପୁର୍ ଚକୁଲି—ପ୍ରାଦେ (ବାମଣ୍ଡା) ବି—ସରୁ ଚକୁଳି—
Sa(su)pur chakuli Thin Chakuli cake.

ସପୁରି—ବୈଦେ. ବି [ଅ. ସଫର୍=ବିଦେଶ; ସଫରୀ=ବିଦେଶାଗତ
Sapuri (ଫଳ)]—ଅମ୍ଳ ମଧୁର ରସଯୁକ୍ତ ଫଳ ବିଶେଷ—ଆନାରସ **ଆନାନସ** Pineapple; Ananas Sativus. (ସମ୍ପୁରି, ସପୁରି ପଣସ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ଦ୍ର—ଆମେରିକାର ବ୍ରାଜିଲ୍ (ସଂ. ବହୁନେତ୍ର ଫଳ; ଅନଂଶାଶ) ଦେଶରୁ ଏହା ପ୍ରଥମେ ଭାରତକୁ ଆଗତ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ସର୍ବତ୍ର କୃଷିଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପାଦିତ ହେଉଅଛି । ଆସାମର ଓ ବ୍ରହ୍ମଦେଶର ଜଙ୍ଗଲରେ ଏହା ପ୍ରଚୁର ଜନ୍ମେ । ଏହା ବିଅଜାତୀୟ ଗୁଳ୍ମ; ତହିଁର ଶାଖାଗ୍ରରୁ ବହୁ ପୁଷ୍ପ ଜାତ ହୋଇ ତହିଁରେ ଏହି ଫଳ ଧରେ । ଏହା ଭାରତୀୟ ପ୍ରାଚୀନ ଗଛ ନୁହେଁ । ଏହାର ବ୍ରାଜିଲ୍ ଦେଶୀୟ ନାମ 'ନନସ୍' (Nanas) । ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ୍ (ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଥମେ ଆମେରିକାକୁ ଯାଇଥିଲେ ସେମାନ)ଙ୍କ ଭାଷାର 'ଅନାନସ୍' (Ananas)=ପାଇନ୍ (Pine) ଗଛର ଫଳ ସହିତ ଏହି ଫଳର ସାଦୃଶ୍ୟ ଥିବାରୁ ଇଂରେଜମାନେ ଏହାକୁ ପାଇନ୍ ଆପ୍‌ଲ୍ (Pine apple) କହିଲେ । ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଏହା କୃମିଘ୍ନ, ମଧୁର ବଳକର, ବାତହର, ରୁଚ୍ୟ, ଶ୍ଳେଷ୍ମଳ, ତୃପ୍ତିପ୍ରଦ ଓ ଗୁରୁପାକ ଅଟେ । ଏହାର ରସ ଅମ୍ଳମଧୁର ଓ ଏହି ଫଳ ଉପରୁ ଚୋପା ଛଡ଼ାଇ, ତା ମଝିରେ ଥିବା ଟାଣୁଆ ଭଣ୍ଡିକୁ ବାଦ୍ ଦେଇ ଚେରା ଚେରା କରି କାଟି କଞ୍ଚା ଅବସ୍ଥାରେ ଅମ୍ଳିଳ କରାଯାଏ ଓ ପାଚିଲା ଅବସ୍ଥାରେ ଖିଆଯାଏ । ଏଥିରେ ମୁରବ୍ବା ମଧ୍ୟ ହୁଏ । ସପୁରିରସକୁ ଲୋକେ ପାଚିଲା ଗାମୁଛାରେ ମଡ଼ାଇ ଓ ସପୁରି କନ୍ଦାର ରସକୁ କୃମିରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ଶିଶୁଙ୍କୁ ଖୁଆନ୍ତି ।]

ସପୁରି ଆଖି—ଦେ. ବି—ସପୁରି ଫଳର ଦେହ ଉପରେ ବା ଚୋପାରେ
Sapuri ākhi ଥିବା ଗୋଲାକାର ଚିହ୍ନମାନ—The eylets or circular marks on the skin of the pineapple fruit. **ନସକୀ ବିଚୀ**

ସପୁରି କଣ୍ଡା—ଦେ.ବି—ସପୁରି ଗଛର ଦଣ୍ଡର ମୂଳରେ ସଜର ପାଖୁଡ଼ା-
Sapuri kandā ମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଥିବା କୋମଳାଂଶ—ଆନାରସ ଗାଛର ମାଝ The soft kernal inside the stem of the pine apple plant near the root. **ଆନାନସ କନ୍ଦ**

[ଦ୍ର—ଏହି କନ୍ଦାର ରସକୁ କୃମିରୋଗଯୁକ୍ତ ଶିଶୁଙ୍କୁ ଅଳ୍ପେ କୃମି ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଆନ୍ତି ଏବଂ ଶିଶୁ ମାରୋଗ ଓ ସବଳ ହୁଅନ୍ତି ।]

ସପୁରି ମୁ(ମୋ)ରବା(ବା)—ଦେ. ବି—ସପୁରିର ଚୋପା ଛଡ଼ାଯାଇ
Sapuri mu(mo)rabā(bbā) ତହିଁର କୋମଳାଂଶକୁ ଚିନି ଆନାରସ ମୋରବା ସହିତ ପାକ କରାଯାଇ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯିବା ମିଷ୍ଟାନ୍ନ—**ଆନାନସକା ମୋରବ୍ବା** Preserve or marmalade made from pineapple.

ସପୁର୍ଣ୍ଣି (ର୍ଣ୍ଣି)ଆ—ପ୍ରାଦେ, (ଗଡ଼ଜାତ) ବି—ଝଙ୍କାଳିଆ ବନ୍ୟଗୁଳ୍ମ-
Sapurṇṇi(rni)ā ବିଶେଷ—Heptapleurum Venulosum (plant)—(Haines Botany of Bihar and Orissa).

ସପୁଷ୍ପ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି (ସ=ସହିତ+ପୁଷ୍ପ; ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—
Sapushpa ପୁଷ୍ପଯୁକ୍ତ—Flowered; having flowers. (ସପୁଷ୍ପା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସପେଟା—ବୈଦେ. ବି (ଲଂ. ସପୋଟା)—ବକୁଳାଦିବର୍ଗର ତରୁ-
Sapeṭā ବିଶେଷ ଓ ତହିଁର ସୁଖାଦ୍ୟ ଫଳ—Achras Sapota; ସପୋଟା **ସପେତା** sapodilla. [ଦ୍ର—ଏହି ଗଛ ବିଦେଶୀ; କାମେରିକାଦ୍ୱୀପରୁ ପୂର୍ବେ ଭାରତକୁ ଆଗତ ହୋଇ ଅଜକାଲି ଉଦ୍ୟାନରେ ଲାଗି ଫଳ ଫଳୁଛି । ଏହାର ଫଳ ବୃତ୍ତାକାର-ଡିମ୍ବାକୃତି ଓ ପାଚିଲେ ମାଂସଳ । ଏଥିମଧ୍ୟରେ ଚିରୁଡ଼ା ଚିରୁଡ଼ା ଈଷତ୍ ହରିତ ବର୍ଣ୍ଣ କୋମଳ ଶସ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ବହୁଳକୋଳି ଠାରୁ ଲମ୍ବ କଳା ମଞ୍ଜିମାନ ଥାଏ । ଏ ଫଳର ଉପର ଚୋପା ନସ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ । ପାଚିଗଲେ ଏଥିର ଚୋପା ଉପରେ ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ଚିହ୍ନ ଦେଖାଯାଏ । ଆମେରିକା ମେକ୍ସିକୋ

ଦେଶର ଭାଷାରେ ଏଥିର ନାମ କୋଚିଟ ଜାପୋଟେ (Cochit-Zapote) ଓ ସ୍ପେନ୍ ଦେଶୀୟ ଭାଷାରେ ଜାପୋଟେ (Zapote) (କାରଣ ସ୍ପେନ୍ ଦେଶବାସୀମାନେ ପ୍ରଥମେ ଏ ଫଳକୁ ଆମେରିକାରେ ଦେଖିଥିଲେ) । ଏଥିର ଫଳକୁ ଇଂରାଜରେ ସପୋଟା (Sapota; the Sapotilla plum) କହନ୍ତି ।]

ସପ୍ତା (ପ୍ତେ)ଇବା—ଦେ ଶ—ସପ୍ତ୍ଟାଇବା (ଦେଖ)
Sapt̄ā(pt̄e)ibā Sap-t̄āibā. (See)

ସପ୍ତିବା—ଦେ. ଶ—ସପ୍ତ୍ଟିବା (ଦେଖ)
Sapt̄ibā Sap-t̄ibā. (See)

ସପ୍ତ—ସଂ. ବି (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ବହୁବଚନ) (ସପ୍ ଧାତୁ=ଏକତ୍ର ହେବା+କର୍ମ ଭାବ; ସପ୍ତନ୍ ଶବ୍ଦ, ୧ମା, ବହୁବଚନ)—
Sapta ସାତ (ସଂଖ୍ୟା)—Seven. ସଂ. ବିଣ—ସାତସଂଖ୍ୟକ—Seven in number. [ଦ୍ର—ସପ୍ତ ସଂଖ୍ୟାର ବ୍ୟବହାର ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ଓ ଅନେକ ଗଣନାରେ ଦେଖାଯାଏ ଏବଂ ପ୍ରାଚୀନ ଜାତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ସଂଖ୍ୟା ଶୁଭସୂଚକ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା । ଏହି ଶବ୍ଦ ବହୁବଚନାନ୍ତ । ସପ୍ତବାଚକ ବା ସପ୍ତସଂଖ୍ୟକ ବସ୍ତୁସୂଚକ କେତେକ ଶବ୍ଦ :—ସାତ ଭୁବନ, ଧାତୁ, ଋଷି, ମନୁଷ୍ୟ, ଦ୍ୱୀପ, ସିନ୍ଧୁ, ବାର, ସୂର୍ଯ୍ୟାଶ୍ୱ, ସ୍ୱର, ରାଜାଙ୍କ, ଅଙ୍ଗ, ଗ୍ରହ, ବର୍ଷ, ଶିଖା, ପର୍ବତ ।

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଷାରେ 'ସପ୍ତନ୍' ଶବ୍ଦର ସାଦୃଶ୍ୟ ଯଥା,—ସଂସ୍କୃତ ସପ୍ତ, ଇଂରେଜ—ସେଭେନ୍, ପାରସୀ—ହଫତ୍, ଗ୍ରୀକ୍—ହେପ୍ତ, ଲାଟିନ—ସେପ୍ଟମ୍, ଜର୍ମାନ୍—ସେପ୍ତ୍, ଓଡ଼ିଆ ଓ ହିନ୍ଦି ଓ ବଙ୍ଗଳା—ସାତ ।]

ସପ୍ତକ—ସଂ. ବି. (ସପ୍ତନ+ସ୍ୱାର୍ଥେ କ)—୧ । ସପ୍ତ ସଂଖ୍ୟା—1. The
Saptaka number seven. ୨ । ସାତ ଗୋଟି ବସ୍ତୁର ଏକତ୍ର ମିଳନ—2.The aggregate of seven things; a group of seven things. ୩ । (ସଂଗୀତ) ସାତ ଗୋଟି ସ୍ୱରର ଏକତ୍ର ମିଳନ—3. The combination of the seven musical tunes. [ଦ୍ର—ସଂଗୀତର ୩ଟି ଗ୍ରାମ (ଯଥା—ଉଦାତ୍ତ, ମୁଦାତ୍ତ ଓ ତାତ୍ତ) ରେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ସପ୍ତକ ଅଛି । ଷଡ଼ଜ (ସା), ଋଷଭ (ରି), ଗାନ୍ଧାର (ଗା), ମଧ୍ୟମ (ମା), ପଞ୍ଚମ (ପା), ଧୈବତ (ଧା), ନିଷାଦ (ନି), ଏହି ୨ଟି ସ୍ୱରରେ ଗୋଟିଏ ସପ୍ତକ ହୁଏ । ଇଂରାଜରେ ସ୍ୱରଗ୍ରାମକୁ Octave (ଅଷ୍ଟକ) ବୋଲାଯାଏ । କାରଣ ମୁଦାତ୍ତର 'ସା' ଉଦାତ୍ତର ସାତସ୍ୱର ସଙ୍ଗେ ଓ ତାତ୍ତର 'ସା' ଉଦାତ୍ତର ୭ ସ୍ୱର ସଙ୍ଗେ ଗଣାଯାଇ ୮ ବିବେଚିତ ହୁଏ ।

ହିନ୍ଦୁ ସଂଗୀତର ୨ ଗୋଟି ମୌଳିକ ଧ୍ୱନି ଅଛି; ଯଥା, 'ସା, ରି, ଗା, ମା, ପା, ଧା; ନି' । ଏହି ସପ୍ତକ ପୁଣି ଗ୍ରାମ ଭେଦରେ ଉଚ୍ଚ, ମଧ୍ୟ, ନିମ୍ନ ଏହିପରି ତିନି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । (୧) ମୁଦାତ୍ତ, (୨) ଉଦାତ୍ତ ବା ମନ୍ଦ୍ର, (୩) ତାତ୍ତ ।

ଏହି ସପ୍ତକ ମଧ୍ୟରେ ୫ ଗୋଟି ବିକୃତ ସ୍ୱର ଅଛି ଯଥା, ୨ ଓ ୩ ମଧ୍ୟରେ କୋମଳ ରେଖାବ୍(ରି), ୩ ଓ ୪ ମଧ୍ୟରେ କୋମଳ ଗାନ୍ଧାର (ଗା), ୪ ଓ ୫ ମଧ୍ୟରେ ତୀବ୍ର ମଧ୍ୟମ (ମା), ୬ ଓ ୭ ମଧ୍ୟରେ କୋମଳ ଧୈବତ୍ (ଧା), ୭ ପରେ କୋମଳ ନିଷାଦ (ନି) । 'ରାଗ' ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ ।]
ସଂ. ବିଣ—ସପ୍ତ ସଂଖ୍ୟକ—1. Numbering seven; consisting of seven. ୨ । ସପ୍ତମ; ସାତର ପୂରଣ; ସପ୍ତ ସ୍ଥାନୀୟ—2. Seventh.

ସପ୍ତକାଣ୍ଡ—ସଂ. ବି.—ରାମାୟଣ ଗ୍ରନ୍ଥର ୭ ଗୋଟି କାଣ୍ଡ ବା ବିଭାଗ—
Sapta kāṇḍa The seven books or parts of the Rāmāyāṇa.

ସପ୍ତକୀ—ସଂ. ବି. (ସପ୍ତକ=ସପ୍ତ ସଂଖ୍ୟକ+ଈ; ଯାହାର ୭ ଗୋଟି
Saptakī ସର ଥାଏ; କିମ୍ବା ସପ୍ ଧାତୁ=ଏକତ୍ର ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ ଭାବ+ଈ; ଯାହା କଟିରେ ଏକତ୍ର ହୁଏ) ୧ । କାଞ୍ଚୀ; ଅଣ୍ଟାସୂତା; ମେଖଳା; (ଅମର)—1. Waist-chain; girdle. ୨ । ସାତ ସରଥ ଗୋଠ —2 A seven-stringed waist-chain. ଦେ. ବି. ବୀଣା—Harp [ଦ୍ର—ସପ୍ତକୀ ନିନାଦ, ଶୁଣି ମୁଁ ଆନନ୍ଦ, ରସସାଗରେ ଭାସିବ ।—ଅଭିମନ୍ୟୁ, ବିଦଗ୍ଧ ଚିନ୍ତାମଣି]

ସପ୍ତକୋ(କ୍ରୋ)ଶୀ ଗଣ୍ଡ—ଦେ.ବି. ନାମ—(ସାତ କୋଶିଆ ଗଣ୍ଡ (ଦେଖ)
Sapta ko(kro)śī gaṇḍa Sāta kośiā gaṇḍa (see)

ସପ୍ତଗଙ୍ଗା—ସଂ. ବି. (ସମାହାର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—(ସପ୍ତନ୍+ଗଙ୍ଗା)—ସାତ ଗୋଟି
Sapta gaṅga ନଦୀର ମିଳନ ସ୍ଥାନ—The junction of 7 rivers.

ସପ୍ତଗ୍ରନ୍ଥି ଶୁଣ୍ଡ—ସଂ.ବି. (ଜୀବବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା)—ଯେଉଁ ଜୀବମାନଙ୍କର
Sapta granthi śuṇḍa ଶୁଣ୍ଡଦ୍ୱୟର ଅଗରେ ୭ଟି ଲେଖାଏଁ ଗ୍ରନ୍ଥି ଥାଏ (ଯଥା—ବୃଶ୍ଚିକ) The chilopoda.

ସପ୍ତଗ୍ରାମ—ଦେ. ବି. (ନାମ) ସାତଗାଁ । ନାମକ ବଙ୍ଗ ଦେଶର ପ୍ରାଚୀନ
Saptagrāma ବିଖ୍ୟାତ ଅଞ୍ଚଳ ଓ ତହିଁର ରାଜଧାନୀ—Name of a province & its capital of ancient Bengal. (ଦ୍ର—ଏହି ସପ୍ତଗ୍ରାମନଗର ଆଧୁନିକ ହୁଗୁଳି ସହରର ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମରେ ପ୍ରାୟ ୧୩ କୋଶ ଦୂରରେ ତ୍ରିବେଣୀ ତୀର୍ଥ ନିକଟରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଲୁପ୍ତ ସରସ୍ୱତୀ ନାମକ ନଦୀ ତୀରରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା । ହିନ୍ଦୁ ରାଜତ୍ୱରେ ଏହା ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ନଗର ଥିଲା । ଖ୍ରୀଃ ତ୍ରୟୋଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପରେ ବଙ୍ଗ ମୁସଲମାନଙ୍କ ଅଧିକୃତ ହେବା ପରେ ମଧ୍ୟ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହା ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ବାଣିଜ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ଓ ବନ୍ଦର ଥିଲା । ମୁସଲମାନ୍ ମାନେ ଅନେକ ହିନ୍ଦୁ ମନ୍ଦିରକୁ ଭାଙ୍ଗି ତହିଁ ଉପରେ ମସଜିଦମାନ ନିର୍ମାଣ କଲେ । ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପୂର୍ବର ଇଉରୋପୀୟ ପର୍ଯ୍ୟଟକଗଣ ଏ ନଗରର ବାଣିଜ୍ୟ ସମୃଦ୍ଧି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛନ୍ତି । କବିକଙ୍କଣ କୃତ ଚଣ୍ଡୀ, ବୃନ୍ଦାବନଦାସଙ୍କ

ଚୈତନ୍ୟ ଭାଗବତ ଓ କୃଷ୍ଣଦାସଙ୍କ ଶପ୍ତୀସଙ୍ଗଳରେ ସପ୍ତ ଗ୍ରାମର ସମୃଦ୍ଧି ବର୍ଣ୍ଣନା ହୋଇଅଛି । ମୁସଲମାନ ରାଜତ୍ୱରେ ଏହା ଗୋଟିଏ ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟ କେନ୍ଦ୍ର (ପ୍ରଗନା ବା ସରକାର) ଥିଲା ଓ ଏଠାରେ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଟାଙ୍କଶାଳା ଥିଲା । ସମ୍ରାଟ ଅକବରଙ୍କ ସମୟରେ ଏଥିର ଅଧଃପତନ ହେଲା । ସେ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜମାନଙ୍କୁ ହୁଗଲୀରେ ସହର ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେବାରୁ ହୁଗଲୀ ସହର ନିର୍ମିତ ହେଲା ଓ ସପ୍ତଗ୍ରାମ ଜନଶୂନ୍ୟ ହେଲା— ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ସପ୍ତ ଚତ୍ୱାରିଂଶ—ସଂ. ବିଣ (ସପ୍ତ ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍+ପୂରଣାର୍ଥେ ଅ)— Sapta chatwārimśa ୪୭ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣ— Forty seventh.

ସପ୍ତ ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍—ସଂ. ବି (ସପ୍ତ ଅଧିକ ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍; ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧାରୟ)—ସତଚାଳିଶ; ୪୭ ସଂଖ୍ୟା—Forty seven; 47. ସଂ. ବିଣ—ସତଚାଳିଶ ସଂଖ୍ୟକ—Numbering fortyseven. Sapta chatwārimśat

ସପ୍ତ ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍ତମ—ସଂ. ବିଣ (ସପ୍ତ ଚତ୍ୱାରିଂଶତ୍+ପୂରଣାର୍ଥେ ତମ)—୪୭ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣ—Forty seventh. Sapta chatwārimśattama

ସପ୍ତଚ୍ଛଦ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ସପ୍ତନ୍+ଛଦ=ପତ୍ର ଯାହାର; ସନ୍ଧି Saptachchadda ଯୋଗେ 'ଚ'ର ଦ୍ୱିତ୍ୱ; ଏହାର ପ୍ରତି ଛାତିମ୍(ନ୍) ଚତୀବନ ଗଣ୍ଠିରେ ୭ଟି ଲେଖାଏଁ ପତ୍ର ଡାଳକୁ ଦେଖିଥାଏ)—ସପ୍ତପର୍ଣ୍ଣ; ଛତିଅନା (ଗଛ)— Alstonia Scholaris tree. ଛତିନା ୧ (ଦେଖ)

ଅନ୍ୟ ସଂ ନାମ—ବୃହତ୍ପୁଷ୍ପ, ଯୁଗପର୍ଣ୍ଣ, ମଣିଚ୍ଛଦ, ବୃହତ୍ତ୍ୱକ୍, ବହୁପର୍ଣ୍ଣ, ଶାଳୁଳପତ୍ରକ, ମଦାଳ, ଗନ୍ଧପର୍ଣ୍ଣ)

ସପ୍ତ ଜନ୍ମ—ସଂ. ବି—ସାତ ଥର ଦେହ ଧାରଣ କରିବା—Seven births in the world. Sapta janma

ସପ୍ତ ଜାଗର—ଦେଂ ବି—ସାତ ଦୀପ (ଦେଖ) Sapta jāgara Sāta dipa (See)

ସପ୍ତ ଜିହ୍ୱ(ଜ୍ୱାଳ)—ସଂ.ବି (ସପ୍ତନ୍=୭+ଜିହ୍ୱା, ଜ୍ୱାଳା=ଶିଖା ଯାହାର ବହୁବ୍ରୀହି)—ଅଗ୍ନି; ଜିଅଁ—Fire. Sapta jihwa(jwāla)

[ତ୍ର—ଅଗ୍ନିର ୭ ଗୋଟି ଜିହ୍ୱାର ନାମ, ଯଥା—କାଳୀ, କରାଳୀ, ମନୋଜବା, ସୁଲୋହିତା, ସୁଧୂମ୍ରବର୍ଣ୍ଣା, ସ୍ଫୁଲିଙ୍ଗିନୀ ବା ଉଗ୍ରା, ବିଶ୍ୱରୁପିଣୀ ବା ବିଶ୍ୱନନ୍ଦା ବା ପ୍ରଦୀପ୍ତା । ମହାଭାରତରେ ସପ୍ତ ଜିହ୍ୱାର ନାମ, ଯଥା—ଅବହ, ପ୍ରବହ, ଉଦ୍‌ବର୍ହ, ସଂବହ, ବିବହ, ନିବହ, ପରିବହ । ଏହି ୭ ଗୋଟି ବାୟୁ ଅଗ୍ନିର ୭ ଗୋଟି ଜିହ୍ୱା ରୂପେ କଥିତ ।

କର୍ମ ବିଶେଷରେ ଏହି ସପ୍ତ ଜିହ୍ୱାଙ୍କର ନାମାନ୍ତର ମଧ୍ୟ ଅଛି, ଯଥା—(କ) ୧ ହିରଣ୍ୟା, ୨ କନକା, ୩ ରକ୍ତା, ୪ କୃଷ୍ଣା, ୫ ସୁପ୍ରଭା, ୬ ବହୁରୂପା, ୭ ଅତିରକ୍ତା । (ଖ) ୧ ଶ୍ୱେତ, ୨ ପୀତ, ୩ ରକ୍ତ, ୪ କୃଷ୍ଣ, ୫ ନୀଳ, ୬ ଧୂମ୍ର, ୭ ପାଟଳ ।]

ସପ୍ତ ତନ୍ତୁ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ସପ୍ତନ୍=ଅଗ୍ନିର ସପ୍ତ ଜିହ୍ୱା ବା ସପ୍ତ ବିଧ ପ୍ରାର୍ଥନା+ତନ୍ ଧାତୁ+ଅଧିକରଣ ଭୂ; ଯହିରେ ଅଗ୍ନିର ସପ୍ତ ଜିହ୍ୱା ବିସ୍ତୃତ ହୁଏ)—ଯଜ୍ଞ; ଯାଗ; (ଅମର)—Vedic sacrifice. Sapta tantu [ତ୍ର—ଭୂ ଦେବ ସପ୍ତତନ୍ତୁ ହେତୁ, ତତ୍ତୁର ହୋମ ମୂଳତତ୍ତ୍ୱ । ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

ସପ୍ତ ତାଳ—ସଂ.ବି—ଏକ ଧାଡ଼ିରେ ବା ଏକତ୍ର ସ୍ଥିତ ୭ ଗୋଟି ତାଳଗଛ Sapta tāla —Seven palmyra trees standing together or in a row. [ତ୍ର—ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଏକ ଶର ଦ୍ୱାରା ସପ୍ତ (ସାତ) ତାଳଗଛ ଭେଦ କରିଥିଲେ ।]

ସପ୍ତତି—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ [ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ସପ୍ତଦଶ+ପରିମାଣାର୍ଥେ ତି (ବିପାଚନ); ଯାହାର ପରିମାଣ ସାତ×୧୦]—୭୦; ସତୁରି—70; Seventy. Saptati

ସପ୍ତତିତମ—ସଂ. ବିଣ (ସପ୍ତତି+ପୂରଣାର୍ଥେ ତମ)—୭୦ ର ପୂରଣ— Seventieth. Saptatitama

ସପ୍ତ ତ୍ରିଂଶ—ସଂ. ବିଣ (ସପ୍ତ ତ୍ରିଂଶତ୍+ପୂରଣାର୍ଥେ ଅ)— ୩୭ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣ—Thirtyseventh. Sapta trimśa

ସପ୍ତ ତ୍ରିଂଶତ୍—ସଂ. ବି (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ସପ୍ତ ଅଧିକ ତ୍ରିଂଶତ୍)— ୩୦ ରୁ ସାତ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା—Thirty-seven. ବିଣ—୩୭ ସଂଖ୍ୟକ—Numbering thirty seven. Sapta trimśat

ସପ୍ତ ତ୍ରିଂଶତି—ସଂ. ବିଣ (ସପ୍ତ ତ୍ରିଂଶତ୍+ପୂରଣାର୍ଥେ ଇ)—୩୭ ସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣ—Thirty seventh. Sapta trimśati

ସପ୍ତ ଦଶ—ସଂ. ବି (ସପ୍ତ ଦଶନ୍ ଶବ୍ଦ; ବହୁବଚନ; ସପ୍ତନ୍+ଦଶନ୍; ସପ୍ତ ଅଧିକ ଦଶ; ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧାରୟ)— (ସପ୍ତ ଦଶତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧୭; ସତର—Seventeen; 17. Sapta dasa

ସଂ. ବିଣ—୧ । ସତର ସଂଖ୍ୟକ—1. Numbering seventeen. ୨ । ସତର ସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣ— 2. Seventeenth.

ସପ୍ତ ଦଶମ—ସଂ. ବିଣ—ସତର ସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)— Sapta dasama Seventeenth.

ସପ୍ତ ଦିବ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟ—ସଂ. ବି—ସପ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ (ଦେଖ) Sapta dibya manushya Sapta manushya (See)

ସପ୍ତ ଦୀଧିତି—ସଂ. ବି (ସପ୍ତନ୍+ଦୀଧିତି=ପ୍ରଭା ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)— Sapta didhiti ସପ୍ତଜିହ୍ୱ; (ହିନ୍ଦୀ ଶବ୍ଦ)—Fire.

ସପ୍ତ ଦୀପ—ସଂ. ବି—ସାତ ଦୀପ; ସାତ ଗୋଟି ମୁଖଯୁକ୍ତ ପ୍ରଦୀପ— Sapta dīpa A lamp with seven mouths.

[ତ୍ର—ଏହି ଦୀପରେ ୭ ଗୋଟି କଳିତା ଦିଆଯାଇ ଦେବତା ଓ ବର କନ୍ୟାଙ୍କୁ ବନ୍ଦାପନା କରାଯାଏ ।]

ସପ୍ତ ଦ୍ୱୀପ—ସଂ. ବି (ଦ୍ୱିତ୍ୱ)—ପୁରାଣୋକ୍ତ ପୃଥିବୀର ୭ ଗୋଟି ଦ୍ୱୀପ— Sapta dwīpa The seven islands comprising the earth according to the Hindu mythology.

[ଉଃ—ସେ ରାଜାଇଅଛନ୍ତେ କରି
ଦୋଳଲ ଯେତେକ ଇସ୍ତାର ।
ତେଣୁ ସପତଦ୍ୱୀପ ହେଲ
ପୃଥିବୀ ସାତଭାଗ କଲ ।
ଶାକ ଶାଲ୍ମଳି ଜମ୍ବୁ ପ୍ଲକ୍ଷ
କୁଶ ପୁଷ୍କର ଆଉ କ୍ରୌଞ୍ଚ ।
ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ ।]

ଦ୍ର—ପୁରାଣୋକ୍ତ ଏହି ୭ଟି ଦ୍ୱୀପର ନାମ, ଯଥା—ଜମ୍ବୁ, ପ୍ଲକ୍ଷ, ଶାଲ୍ମଳୀ, କୁଶ, କ୍ରୌଞ୍ଚ, ଶାକ ଓ ପୁଷ୍କର । ଏମାନେ ପୁରାଣୋକ୍ତ ସପ୍ତସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ କ୍ରମାନ୍ୱୟେ ଅବସ୍ଥିତ ଓ ଏମାନଙ୍କର ରାଜା ମଧ୍ୟ ଯଥାକ୍ରମେ ୭ ଜଣ । ଭାରତବର୍ଷ ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପ ଅନ୍ତର୍ଗତ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦ୍ୱୀପରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ବା ଦେଶ ଅଛି । ଏହି ସପ୍ତଦ୍ୱୀପ ମେରୁ ପର୍ବତକୁ ବେଷ୍ଟନ କରି ଅବସ୍ଥିତ । ଏହି ସପ୍ତଦ୍ୱୀପର ମଧ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପ ଅବସ୍ଥିତ ।

ଆମ୍ଭେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭୂଗୋଳରେ ଦ୍ୱୀପ ଅର୍ଥରେ ଯାହା ବୁଝୁଁ, ଏ ଦ୍ୱୀପମାନ ତାହା ନୁହେଁ । ଯେଉଁ ଭୂଖଣ୍ଡ ଚାରିଆଡ଼େ ଜଳବେଷ୍ଟିତ, ତାହା ଦ୍ୱୀପ ଅଟେ, ଏହାହିଁ ଭୌଗୋଳିକ ସଂଜ୍ଞା । କିନ୍ତୁ ହିନ୍ଦୁ ପୁରାଣୋକ୍ତ ଏ ଦ୍ୱୀପମାନ ଗୋଲାକାର ପାଟୀ ଓ ତହିଁର ଦୁଇ ଦିଗରେ ଜଳବେଷ୍ଟିତ ବଳୟ ବା ଅଙ୍ଗୁରୀୟକତୁଲ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡ (rings) ଅବସ୍ଥିତ ।

ମେରୁଗିରିକୁ ବେଢ଼ି ଗୋଟିଏ ସମୁଦ୍ର ବଳୟ ଓ ତାକୁ ବେଢ଼ି ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱୀପ ବଳୟ; ତାକୁ ବେଢ଼ି ପୁଣି ଗୋଟିଏ ସମୁଦ୍ର ବଳୟ ଓ ତାକୁ ବେଢ଼ି ପୁଣି ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱୀପ ବଳୟ—ଏହିପରି ମେରୁଗିରିକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ୭ ଗୋଟି ସମୁଦ୍ର ଓ ୭ ଗୋଟି ଦ୍ୱୀପ ବଳୟାକାରରେ ବେଢ଼ିଥିବା ପୁରାଣରେ ଲେଖାଅଛି ।

(ସପ୍ତ ଦ୍ୱୀପା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ସପ୍ତଦ୍ୱୀପ ବିଶିଷ୍ଟ—Consisting of 7 islands.

ସପ୍ତ ଦ୍ୱୀପ ପତି—ସଂ, ବି (ସପ୍ତନ୍ + ଦ୍ୱୀପ + ପତି)—ପୁରାଣୋକ୍ତ ସପ୍ତ
Sapta dwīpa pati ଦ୍ୱୀପମାନଙ୍କର ପୁରାଣୋକ୍ତ ରାଜଗଣ—The seven mythological kings of the seven mythological islands. [ଦ୍ର—ଏହି ସପ୍ତ ଦ୍ୱୀପପତିଙ୍କର ନାମ, ଯଥାକ୍ରମେ ଅଗ୍ନୀଧ୍ର, ମେଧାତିଥି, ବପୁଷ୍ମାନ୍, ଜ୍ୟୋତିଷ୍ମାନ୍, ଦ୍ୟୁତିମାନ୍, ଭବ୍ୟ ଓ ସବନ ।]

ସପ୍ତ ଦ୍ୱୀପା—ସଂ. ବିଣ, ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ସପ୍ତଦ୍ୱୀପ ବିଶିଷ୍ଟା—
Sapta dwīpā. Having seven islands.
ସଂ, ବି (ସପ୍ତଦ୍ୱୀପ ବିଶିଷ୍ଟା)—ପୃଥିବୀ; ଧରଣୀ—The earth.

ସପ୍ତଧା—ସଂ.କ୍ରି.ବିଣ (ସପ୍ତ + ପ୍ରକାରାର୍ଥେ ଧା)—୧। ସାତ ପ୍ରକାରେ
Saptadhā —1. In seven ways. ୨। ସାତ ଥର—2. Seven times. ୩। ସାତ ଦିଗରେ—3. In seven direcions. ୪। ସାତ ଅଂଶରେ—4. In seven parts.

ସପ୍ତ ଧାତୁ—ସଂ. ବି—ଶରୀରସ୍ଥ ସପ୍ତ ସଂଖ୍ୟକ ଧାତୁ ବା ସାର ବା
Sapta dhātu ଉପାଦାନ—The seven ingredients of the body.

[ଉ—ହୃଦୟ ଅବୋରିବା ଅଶେ
ଅସ୍ଥି ସଜଲ ପୃଷ୍ଠଦେଶେ ।
ଅସ୍ଥି ଭିତରେ ମଜ୍ଜା କଲ
ଚର୍ମରେ ମେଦ ଉଆଇଲ ।
ତାର ଉପରେ ମାଂସ ଧରି
ରୁଧିର ଆବରଣ କରି ।
ତାର ଉପରେ ଭିନ୍ନ ଚର୍ମ
ମଜ୍ଜାର ମଧ୍ୟେ ରହେ ବ୍ୟୋମ ।
ଏମନ୍ତେ କରି ସପ୍ତଧାତୁ
ସେ ଭୂମି ଜଳ ତେଜ ହେତୁ ।
ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ]

[ଦ୍ର—ରସ, ରକ୍ତ, ମାଂସ, ମେଦ, ଅସ୍ଥି, ମଜ୍ଜା ଓ ଶୁକ୍ର ଏହି ସପ୍ତଧାତୁ ପୋଷି ଶରୀର ବଞ୍ଚି ରହେ । ଏମାନ ଶରୀରର ସ୍ଥୈର୍ଯ୍ୟପ୍ରଦ । ଏ ସପ୍ତଧାତୁ ଶରୀରକୁ ଧାରଣ କରନ୍ତି ବୋଲି ଏମାନଙ୍କ ନାମ ଧାତୁ । ଅହାରର ସାର ପ୍ରଥମେ ରସରେ, ରସ ରକ୍ତରେ, ରକ୍ତ ମାଂସରେ, ମାଂସ ମେଦରେ, ମେଦ ଅସ୍ଥିରେ, ଅସ୍ଥି ମଜ୍ଜାରେ ଓ ମଜ୍ଜା ଶୁକ୍ରରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଖାଦ୍ୟର ଅସାର ଅଂଶ ମଳ, ମୂତ୍ର, ଘର୍ମ ଆଦି ରୂପରେ ଦେହରୁ ବାହାରି ଯାଏ । ସପ୍ତଧାତୁର ଉପଚୟରେ ଶରୀରର ଉପଚୟ ଓ କ୍ଷୟରେ ଶରୀରର କ୍ଷୟ ହୁଏ ।]

ସପ୍ତ ନବତି—ସଂ. ବିଣ (ସପ୍ତ ନବତି + ପୂରଣାର୍ଥେ ଅ)—ସତାନବେ
Sapta nabata ସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣ—Ninetyseven.
(ସପ୍ତ ନବତି ତମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସପ୍ତ ନବତି—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ସପ୍ତନ୍ + ଅଧିକାର୍ଥେ
Sapta nabati ନବତି)—ନବେଠାରୁ ସାତ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟା—Ninety seventh.

ସପ୍ତ ନବୟା—ଦେ. ବିଣ (ସ. ସପ୍ତନ୍ + ନବ + ବୟସ୍)—ଷୋଡ଼ଶ
Sapta nabayā ବର୍ଷୀୟା; ଷୋଡ଼ଶୀ—Sixteenyear old ଷୋଡ଼ଶୀ (female). [ଉ—ସପ୍ତ ନବୟା ଭୋଷିବ । ସୋଳହ ବର୍ଷକୀ ଅଉମନ୍ତ୍ୟ ବିଦଗ୍ଧ ଚିନ୍ତାମଣି ।]

ସପ୍ତ ନଳୀ—ସଂ. ବି—ସାତ ନଳୀ; ପକ୍ଷୀ ଧରିବା ପାଇଁ ଜୋଳାଙ୍କ
Sapta nalī ବ୍ୟବହୃତ ନଳ—Seven long hollow rods, the head of one fitting to the tail of the other, and used in catching birds.

ସପ୍ତନାଡ଼ିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସପ୍ତନ୍ + ନାଡ଼ୀ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି;
Sapta nārdika ସପ୍ତନ୍ + ନାଡ଼ୀ + କ)—୧। ସାତ ଗୋଟି
(ସପ୍ତ ନାଡ଼ିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ନାଡ଼ୀଯୁକ୍ତ—1. Having seven stems or veins. ୨। (ଜ୍ୟୋତିଷ) ସପ୍ତନାଡ଼ୀ ଚକ୍ର ବିଶିଷ୍ଟ—2. Having the astrological figure of Sapta nārdī chakra.

ସପ୍ତ ନାଡ଼ୀ ଚକ୍ର—ସଂ.ବ (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ବୃଷ୍ଟିଜ୍ଞାନାର୍ଥ ଗ୍ରହନକ୍ଷତ୍ରାଙ୍କିତ
Sapta nāḍī chakra ସପ୍ତନାଡ଼ୀକ ସର୍ପାକୃତି ଚକ୍ର ବିଶେଷ—An astrological circle set up with planets and asterisms indicating the amount of rain which will fall on the earth.

[ଦ୍ର—ସର୍ପଆକାରରେ ୨୫ ନାଡ଼ୀ ଅଙ୍କନ କରି ତହିଁରେ ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ରର ଉପଦେଶ ଅନୁସାରେ ଗ୍ରହ-ନକ୍ଷତ୍ରାଦି ସଂସ୍ଥାପିତ କଲେ ସେହି ଗ୍ରହନକ୍ଷତ୍ରାଦିଙ୍କ ଅବସ୍ଥାନ ଅନୁସାରେ ଆଗାମୀ ବର୍ଷ ହେବା ବୃଷ୍ଟିର ପରିମାଣ ଓ କାଳ ଜଣା ପଡ଼େ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲେଖାଏଁ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଗୋଟିଏ ନାଡ଼ୀ ହୁଏ । ସେ ନାଡ଼ୀମାନଙ୍କର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ନାମ ଓ ଫଳ ଅଛି ।]

ସପ୍ତନାମା—ସଂ. ବି. (ବୈଦ୍ୟକ)—ଅଦତ୍ୟ ଭଲ୍ଲା (ସ୍ୱଳ୍ପଗର୍ଭ); ଅଣ
Saptanāmā ସୋରପିଅ ଗୁଳ୍ମ; ବନ୍ୟ ଶାକ ବିଶେଷ—Cleome Viscosa (a plant).

ସପ୍ତ ପଞ୍ଚାଶ—ସଂ. ବିଣ (ସପ୍ତ ପଞ୍ଚାଶତ୍ + ପୂରଣାର୍ଥେ ଅ)—ସତାବନ
Sapta panchāsa ସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣ—Fifty seventh.

ସପ୍ତ ପଞ୍ଚାଶତ୍—ସଂ.ବି ଓ ବିଣ (ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ସପ୍ତନ୍ ଅଧିକ ପଞ୍ଚାଶତ୍)
Sapta pañchāśat ସପ୍ତଗୁଣ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ସାତ ସଂଖ୍ୟା Fifty seven.

ସପ୍ତପତ୍ର—ସଂ. ବି. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । (ବୈଦ୍ୟକ) ମୃଦୁର ବୃକ୍ଷ; (ରାଜ ନିର୍ଘଣ୍ଟ); ମୁଗ୍ଧା ମଲ୍ଲୀ ଗୁଳ୍ମ—1. A
Sapta patra flowering plant; Double Jasmine. ୨ । ସୁଗନ୍ଧିକ ଗୁଳ୍ମ—2. A flowering plant; Gardenia Florida. ୩ । (ସପ୍ତନ୍ + ପତ୍ର ଯାହାର; (ସପ୍ତପର୍ଣ୍ଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବହୁବ୍ରୀହି) ସପ୍ତଚ୍ଛଦ (ଦେଖ)—3. Saptachhada (See).

ସପ୍ତପଦ—ସଂ. ବି.—(ଦ୍ୱିଗୁ; ସପ୍ତନ୍ + ପଦ)—୧ । ସାତ ପାଦୁଣ୍ଡ;
Saptapada ସାତ ଥର ପଦ ବିଶେଷ—1. Seven steps ୨ । ବିବାହ କାଳରେ ବରଙ୍କୁ ଦେୟ ସାତ ଗୋଟି ବସ୍ତୁ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Seven items of articles given to the bridegroom at marriage. ୩ । ସେହି ମନ୍ତ୍ରର ଆଦ୍ୟରେ 'ସପ୍ତପଦୀ' ଶବ୍ଦ ଉକ୍ତ ହୋଇଅଛି (ବିଶ୍ୱ କୋଷ)—3. A mystic formula beginning with the word Saptapadī.

ସପ୍ତ ପଦାର୍ଥ—ସଂ. ବି. (ଦ୍ୱିଗୁ; ସପ୍ତନ୍ + ପଦାର୍ଥ)—(ନ୍ୟାୟ ଓ
Sapta padārtha ବୈଶେଷିକ ଦର୍ଶନ)-ଦ୍ରବ୍ୟ, ଗୁଣ, କର୍ମ, ସାମାନ୍ୟ, ବିଶେଷ, ସମବାୟ ଓ ଅଭାବ, ବସ୍ତୁର ଏହି ୨ ଗୋଟି ବିଷୟ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)-(Nyāya & Baiseshika philosophy) The seven articles or attributes of matter.

ସପ୍ତପଦୀ—ସଂ. ବି.—ସ୍ତ୍ରୀ (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ; ସପ୍ତନ୍ = ୨ + ପଦ =
Sapta padī ପଦଚିହ୍ନ + ସମାହାରାର୍ଥେ ଈ; ସପ୍ତ ପଦର ବା ସାତ ପାଦୁଣ୍ଡର ମିଳନ)-ବିବାହ କାଳରେ ବରଙ୍କର ଓ କନ୍ୟାଙ୍କର ୨ଥର ଏକ ଏକ ମଣ୍ଡଳରେ ପାଦକ୍ଷେପ କରିଥିବା ରୂପ କ୍ରିୟା—The ceremony performed just after the rite of marriage when the bride steps on seven circles chalked on the ground beforehand and the bridegroom follows on her footsteps uttering mystic formulas. [ଦ୍ର—କନ୍ୟାସମ୍ପ୍ରଦାନ ପରେ ଓ ପାଣିଗ୍ରହଣ କର୍ମ ସରିଥିବା ପରେ ବିବାହବେଦୀରୁ ଉଠି ବର ଧ୍ରୁବୋତ୍ତର ଦିଗକୁ ଯାଇ କନ୍ୟାଙ୍କ ହାତ ଧରି, ଉଭୟ ଉଭୟ ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ ଜୀବନ ଚାଳନ କରିବା ବିଷୟରେ ବିଷ୍ଣୁ ପ୍ରଭୃତି) ଭୂମିକୁ କାଠି ଦେଖାଇ, ଏହି ସମୟର ୨ ଗୋଟି ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବକ ଭୂମିରେ ପୂର୍ବରୁ ଯିଠଉରେ ବା ମୁରୁଜରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଥିବା ୨ ଗୋଟି ମଣ୍ଡଳ କାଟେ କନ୍ୟାକୁ କାଠି ଦେଇଦିଏ ଓ କନ୍ୟା ସେହି ମଣ୍ଡଳମାନଙ୍କରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଗୋଡ଼ ପକାଇ କରି ଚାଲନ୍ତି । ତତ୍ପରେ କନ୍ୟା ପୁଣି ୨ ଗୋଟି ମନ୍ତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି ଓ କନ୍ୟା ଯେଉଁ ୨ ଗୋଟି ମଣ୍ଡଳରେ ପାଦ ପକାଇ ଯାଇଥାଆନ୍ତି, ବର ପୁଣି ସେହି ସାତ ଗୋଟି ମଣ୍ଡଳରେ ପାଦ ଦେଇ ତାଙ୍କ ଅନୁଗମନ କରି ଫେରି ଅସନ୍ତି । ଏହାକୁ 'ସପ୍ତପଦୀ ଗମନ' ବୋଲାଯାଏ ।]

ସପ୍ତପଦୀ ଗମନ—ସଂ.ବି—ବିବାହ ପରେ ମନ୍ତ୍ରୋଚ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବକ ବରଙ୍କର
Saptapadī gamana ଓ କନ୍ୟାଙ୍କର ୨ଗୋଟି ମଣ୍ଡଳରେ ପାଦ ପକାଇ ଯିବାରୂପ କର୍ମ—The concluding ceremony of marriage consisting of the bride & the bridegroom walking seven steps together through seven circles drawn on the ground, chanting some mystic formulae.

ସପ୍ତ ପରାକ—ସଂ. ବି—୧ । ବାହ୍ୟ ବସ୍ତୁରୁ ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ନିବୃତ୍ତିକରି ରଖିବା
Sapta parāka (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—1. Keeping the mind away from outer matters. ୨ । ଏକ ସପ୍ତାହ କାଳ ଉପବାସୀ ରହିବା (ବିଶ୍ୱକୋଷ) 2. Fasting for a week continuously.

ସପ୍ତ ପର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବି. (ବୈଦ୍ୟକ) ୧ । ଛତିନା ୧ (ଦେଖ)—
Sapta parṇa Astonia Scholaris (tree) (ସପ୍ତ ପର୍ଣ୍ଣକ, ସପ୍ତ ପଲାଶ —ପ୍ରଥମ ଅର୍ଥରେ ଅନ୍ୟରୂପ) (ପ୍ରଥମ ଅର୍ଥର ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ବିଶାଳତ୍ୱକ୍, ଶାରଦୀ, ବିଷମଚ୍ଛଦ, ଶାରଦ, ଦେବ ବୃକ୍ଷ, ଦାନଗନ୍ଧ, ଶିରୋରୁଜା, ପ୍ରହଳାଶ, ଶୁଭପର୍ଣ୍ଣ, ବୃହାଣୀ, ଛତ୍ରଚ୍ଛାଶନ, ସ୍ୱତ୍ସପୁଷ୍ପ, ଗୁଚ୍ଛପୁଷ୍ପ, ଶକ୍ତିପର୍ଣ୍ଣ, ସପ୍ତପର୍ଣ୍ଣକ, ବୃତ୍ତତ୍ୱକ୍ । (ବ) ଛତିମ, (ଭ) ଛତିବଳ, (ମ) ସାଳବର୍ଣ୍ଣୀ, ଏଡ଼ାଳୁକ, ଅରଣ୍ୟାଳୁ; (ଓ) ଛତିଅନା, ଛତିନା,

(ତେ) ଏଲୋଇଗା। ଏହା ବ୍ରଣ, ଶ୍ଳେଷ୍ମ, ବାତ, ବିଷ, ରକ୍ତ-ଦୋଷ ଓ କୃମିନାଶକ; ଶ୍ୱାସକ, ଶ୍ୱାସଘ୍ନ, ଶୂଳଘ୍ନ, ସ୍ନିଗ୍ଧ ଓ ଉଷ୍ଣ—(ବିଶ୍ୱକୋଷ) ୨। (ଏଥିରେ ଦ୍ରାକ୍ଷା, ଡାଳିମ୍ବ, ଖଜୁର, ଶର୍କରା, ଲବଙ୍ଗଚୂର୍ଣ୍ଣ, ଘୃତ ଓ ମଧୁ, ଏହି ସାତଟି ଦ୍ରବ୍ୟ ମିଶା ପିବାରୁ) ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ବିଶେଷ; ଦ୍ରାକ୍ଷା, ଡାଳିମ୍ବ, ଖଜୁର, ଗୁଡ଼, ଘୃତ ଓ ମଧୁଦ୍ୱାରା ମିଶ୍ରିତ ଆମ୍ବ ଉପରେ ଖଇ ଚୂନା ଛଞ୍ଚା ହୋଇଥିବା ମିଷ୍ଟାନ୍ନ (ଶବ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ରିକା)—2. A sort of sweetmeat prepared from grape, pomegranate, date, mango, mixed with molasses, ghee & honey and sprinkled ver with the powder of fried paddy.

ସପ୍ତପର୍ଣ୍ଣୀ—ସଂ. ବି. (ବୈଦ୍ୟକ)— ଲଜ୍ଜାଳୁ ଲତା; ଲଜକୋଳି ଲତା Sapta parnnī (ଛତୁପାଳା, ବ୍ରଜନିର୍ଗୁଣ୍ଡି)—The Mimosa Pudica (creeper).

ସପ୍ତ ପାତାଳ—ସଂ. ବି—(ହିନ୍ଦୁ)—ସପ୍ତଜଗତ୍ୟକ ଅଧୋଭୁବନ—The Sapta pātāla seven nether worlds according to Hindu mythology. [ଦ୍ର—ଏହି ସପ୍ତ ପାତାଳର ନାମ, ଯଥା—ଅତଳ, ବିତଳ, ନିତଳ, ଗଭସ୍ତିମତ୍ ବା ତଳାତଳ, ମହାତଳ, ସୁତଳ ଓ ଅଗ୍ର। ମତାନ୍ତରରେ ଏହି ୭ଟିର ନାମ, ଯଥା—ଅତଳ, ବିତଳ, ସୁତଳ, ତଳାତଳ, ମହାତଳ, ରସାତଳ ଓ ପାତାଳ।]

ସପ୍ତପିତୃକାମାବାସ୍ୟା—ସଂ. ବି—ସାତପୁରୁଷ ଅମାବାସ୍ୟା; ଭାଦ୍ର ଅମାବାସ୍ୟା- Saptapitṛukāmābāsyā The new moon of the month of Bhādra. [ଦ୍ର—ଏହି ଅମାବାସ୍ୟାରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଅଦି ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ନିକଟରେ ସାତ ପ୍ରକାର ପୁରୁଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ପିଠା ପୂଜା ହୁଏ।]

ସପ୍ତ ପୁତ୍ର—ସଂ. ବି—(ହିନ୍ଦୁ)—ସାତଗୋଟି ସନ୍ତାନ—Seven sons. Sapta putra ସଂ. ବିଣ ଓ ବି. ପୁଂ—୧। (ବହୁବ୍ରୀହି) (ସପ୍ତପୁତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯାହାଙ୍କର ୭ଟି ପୁଅ ଅଛନ୍ତି—1. Father of seven sons. ୨। ସଂ. (ବହୁବ୍ରୀହି) ସପ୍ତଲୋକ ଯାହାଙ୍କ ପୁତ୍ର—2. Father of the seven worlds.

ସପ୍ତ ପୁତ୍ରସୂ—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି. ସ୍ତ୍ରୀ.—(ସପ୍ତପୁତ୍ର+ସୂ ଧାତୁ+କ୍ୱିପ୍)—ସୁତବତ୍ସା; ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ସାତ ଗୋଟି ପୁତ୍ର ଜନ୍ମ କରିଥାଆନ୍ତି—Mother of seven sons.

ସପ୍ତ ପୁରୁଷ—ସଂ. ବି—ମନୁଷ୍ୟର ଉପରର ଓ ତଳର, କିମ୍ବା ଉପରକୁ, ତଳକୁ ଓ ନିଜକୁ ମିଶାଇ ଗଣାଯିବା ସାତଜଣ ବଂଶଧର—Seven generations (above and below) and either including or excluding himself.

ସପ୍ତ ପ୍ରକୃତି—ସଂ. ବି (ହିନ୍ଦୁ ଦର୍ଶନ)—ପଞ୍ଚଭୂତ, ମହତ୍ ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ଅହଂକାର—(Hindu philosophy)—The seven elements of nature e.g. the five elements, the Divine and the Human natures.

ସପ୍ତ ଫ(ଫେ)ଣା(ଣୀ)—ଦେ. ବି. (ସଂ. ସପ୍ତଫଣୀ, ଏହାର ଶାଖାମାନ Sapta pha(phe)ṇā(ṇī) ସର୍ପର ଫଣା ସଦୃଶ)—୧। [ସପ୍ତ ଫ(ଫେ)ଣିଆ(ଆଁ) —ଅନୀରୁପ] ନାଗଫେଣିଆ ଗଛ— ଫେଣୀମନସା, ଫଣାମନସା 1. A species of cactus; **ସପ୍ତଫଣୀ** Apuntia Dillenii (plant) [ଦ୍ର—ସପ୍ତଫଣା ଏ ଦେଶୀୟ ଗଛ ନୁହେ। ପ୍ରାୟ ସାଢ଼େ ୩ଶହ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ରଙ୍ଗ ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ ଏହାକୁ ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାରୁ ଆଣି ଏ ଦେଶରେ ଲଗାଇଥିଲେ। ଏପ୍ରକାର ରଙ୍ଗ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଥିବା କୀଟ (cochineal insect) ସପ୍ତଫଣା ଗଛରେ ଜନ୍ମନ୍ତି ବୋଲି ସେମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା। ଏହି କୋଚିନିଏଲ୍ ରଙ୍ଗ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଥିବା ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ ସପ୍ତଫଣାକୁ ଆମ ଦେଶକୁ ଆଣି ଦେଖିଲେ ଯେ, ଏ ଗଛରେ କୌଣସି ରଙ୍ଗ ଉତ୍ପାଦନକାରୀ କୀଟ ଜନ୍ମନ୍ତି ନାହିଁ। ଏହାର ଇଂରାଜୀ ନାମ ପ୍ରିକ୍ଲି ପିଅର୍ (Prickly Pear)। ଏହାର ଶାଖାଗୁଡ଼ି ନାଗଖପର ଫଣାପରି ଦେଖାଯାଉଥିବାରୁ ଲୋକେ ଏହାକୁ ନାଗଫଣା ବୋଲି କହି ଅସିଅଛନ୍ତି।

ସପ୍ତଫଣା ଦୁଇପ୍ରକାର—କଣ୍ଟକଯୁକ୍ତ ଓ କଣ୍ଟକହୀନ। ଏହି ଗଛ ପାଇଁ ବେଶି ପାଣି ଲୋଡ଼ା ହୁଏ ନାହିଁ। ଶୁଖିଲା ଭୂଇଁରେ, ପାହାଡ଼ଅ ଭୂମିରେ ଓ ବାଲିରେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଜନ୍ମି ପାରେ। ଏହାର ଫଣା ବା ଶାଖା ସବୁ ଏତେ ବହଳ ଯେ, ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣ ଏହାର ତଳକୁ ଶୁଖାଇପାରେ ନାହିଁ। ଫଣାରେ ବହୁତ କଣ୍ଟା ଥିବାରୁ ପଶୁଅଦିଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ଏହା ରକ୍ଷାପାଏ। ଏଗଛର ତେର ମାଡ଼ ତେରରୁ ଭୂଇଁ ଦେଇ ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ଏଥିର ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ବଣ ହୋଇଯାଏ। ଏଗଛ ମାଡ଼ିବା ଯାଗାରେ ଅନ୍ୟ ଫସଲ ଉଧାଏ ନାହିଁ।

ଭାରତର ଥୋ ସପ୍ତଫଣାର ଅଦି ଜନ୍ମଭୂମି ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାର କୃଷକମାନେ ସପ୍ତଫଣା ଯୋଗୁଁ ବହୁତ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେଉଅଛନ୍ତି। ଏଣୁ ଏଥିର ବଂଶ ଲୋପ ପାଇଁ ଔଷଧ-ପ୍ରୟୋଗାଦି ବହୁ ଉପାୟ ପ୍ରୟୋଗର ଚେଷ୍ଟା ହୋଇଅଛି; ତନ୍ତୁ ତାହାଁରେ କିଛି ଫଳ ଓହରା ଦେଖାଯାଇ ନ ଥିଲା।

ବହୁ ଚେଷ୍ଟା ପରେ ଏଓକ ସେହି ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାରୁ ଏକ ଜାତୀୟ କୀଟ ଏଦେଶକୁ ଅଣା ହୋଇଅଛି। ସପ୍ତଫେଣା ଗଛର ଡାଳରେ ଏ କୀଟକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଏକୀଟମାନଙ୍କ ବଂଶ ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ ଓ ସେହି କୀଟମାନଙ୍କ ଧଳାସୂତ୍ର ଏ ଗଛର ଦେହସାରା ମାଡ଼ିଯାଏ ଓ ଗଛକୁ ମାରିପକାଏ। ଏ କୀଟମାନଙ୍କର ସପ୍ତଫଣା ଗଛକୁ ନାଶ କରିବାରେ ଅଦ୍ଭୁତ ଶକ୍ତି ଅଛି। ମାଦ୍ରାଜର ଦକ୍ଷିଣ ଜିଲ୍ଲାମାନଙ୍କରେ, ବିଶାଖାପାଟଣାରେ ଓ ଯୁଗରେ ଏହି କୀଟମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ସପ୍ତଫେଣାର ବଂଶ

ଧ୍ୱଂସ କରିବାର ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବିତ ହୋଇଅଛି । ଏମାନଙ୍କୁ ସପ୍ତଫଣା ଗଛରେ'ଅଣି ରଖିଦେଲେ ବଂଶ ବୃଦ୍ଧି ହୋଇ ଏମାନେ ଗଛର ଦେହଯାକ ମାଡ଼ିଯାଆନ୍ତି ଓ ଗଛର ଡାଳ ଓ ଗଣ୍ଡିମାନ ଏକ ସପ୍ତାହ ମଧ୍ୟରେ ଝାଉଁଳି, ମଜ୍ଜିକ ଶୁଖିଯାଏ । ୩।୪ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ବିଶାଖାପାଟଣାରେ ସପ୍ତଫଣା ବଂଶ ନିର୍ମୂଳ ହୋଇଥିବା ଦେଖାଯାଇଅଛି;ପୁଣି ସହରର ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ସପ୍ତଫଣା ଗଛଯାକ ଏ ଯୋଜକ ଯୋଗୁଁ ମରିଯାଇଥିବା ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଇଅଛି ।] ୨ । ସାତଫେଣୀ ୨ (ଦେଖ)— 2. Sātapheṇī 2. (See)

ସପ୍ତଫଣୀ—ସଂ. ବିଣ.—(ସପ୍ତ ଫଣା+ଇନ୍ ; ୧ମା. ୧ବ.)—ପୁରାଣୋକ୍ତ Sapta phaṇī ସାତଟି ଫଣାଯୁକ୍ତ (ସର୍ପ)—(Mythological serpent) Having seven heads.

ସପ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣ—ସଂ. ବି ୧ । (ସମାହାର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ) ଏକସ୍ଥାନରେ ସାତଜଣ Sapta brāhmaṇa ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ସମ୍ମିଳନ—1. Seven Brāhmaṇas assembled at one place. ୨ । (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ) ସପ୍ତର୍ଷି (ଦେଖ)—2. Saptarshi (See).

ସପ୍ତଭଦ୍ର—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ) (ବହୁବ୍ରୀହି; ସପ୍ତ=ସାତ+ଭଦ୍ର Sapta bhadra ଶୁଭକର)—ଶିରୀଷ ବୃକ୍ଷ (ଗଛ ଚନ୍ଦ୍ରା)- Acacia Lebbec (tree).

ସପ୍ତ ଭୁବନ—ସଂ. ବି (ସମାହାର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ସପ୍ତଲୋକ (ଦେଖ)— Sapta bhubana Saptaloka (See).

ସପ୍ତମ—ସଂ. ବିଣ—(ସପ୍ତନ୍+ପୂରଣାର୍ଥେ ମ) ସାତସଂଖ୍ୟାର ପୂରଣ— Saptama (ସପ୍ତମୀ ସପ୍ତମୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Seventh.

ସପ୍ତମ ଗୃହ(ସ୍ଥାନ)—ସଂ. ବି (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ଜାତକରେ ଲଗ୍ନଠାରୁ Saptama gṛuha (sthāna) ୭ମ ଗୃହର ଅବସ୍ଥିତି; ରାଶିଚକ୍ରରେ ଲଗ୍ନଠାରୁ ୭ମ ସ୍ଥାନ—(Astrology) The seventh room counted from one's natal sign; [ଦ୍ର—ଜାତକର ଏହି ଗୃହ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଜାୟା ସ୍ଥାନ ଅଟେ । ଏହି ଗୃହରେ ଥିବା ଗ୍ରହର ପ୍ରକୃତି ଅନୁସାରେ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ବା ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ସୂଚିତ ହୁଏ ।

ସପ୍ତ ମଙ୍ଗଳା—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ସପ୍ତ+ମଙ୍ଗଳ)—ବିବାହର ସପ୍ତମ Sapta maṅgalā ଦିବସ ଓ ସେ ଦିନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମ- ସାତମଙ୍ଗଳା ବିବାହକାସମପମଦ୍ଦିନ କନ୍ୟାଙ୍କ କନ୍ୟାସନାଦ କର୍ମ- The 7th day of the marriage and the ceremonies performed on that day.

ସପ୍ତ ମନୁଷ୍ୟ—ସଂ. ବି—ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ପୁରାଣୋକ୍ତ ସାତଜଣ ଆଦି- Sapta manushya ପୁରୁଷ—Names of seven pro (ସପ୍ତମନୁଷ୍ୟଗଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) genitors of mankind. [ଦ୍ର—ଶ୍ରାଦ୍ଧ ଓ ତର୍ପଣାଦିରେ ଏହି ସପ୍ତ ଆଦିପୁରୁଷଙ୍କୁ ପିଣ୍ଡ ଓ ତିଳୋଦକାଦି ଦିଆଯାଏ । ଏମାନଙ୍କ ନାମ, ଯଥା—ସନକ, ସନନ୍ଦ, ସନାତନ, କପିଳ, ବୋଢ଼ୁ, ଆସୁରି ଓ ପଞ୍ଚଶିଖ । 'ସନକ ଓ ସନନ୍ଦ' ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ]

ସପ୍ତ ମରୀଚ(ମନ୍ତ୍ର)—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଅଗ୍ନି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)— Sapta maricha(mantra) Fire.

ସପ୍ତ ମାତୃକା—ସଂ. ବି—(ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ) ତାନ୍ତ୍ରିକମାନଙ୍କର ସାତ ଦେବତା— Sapta mātṛukā A class of seven female Deities worshipped in Tantric rites. [ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କର ନାମ, ଯଥା—ବ୍ରହ୍ମୀ, ମାହେଶ୍ୱରୀ, କୌମାରୀ, ବୈଷ୍ଣବୀ, ବାରାହୀ, ଇନ୍ଦ୍ରାଣୀ ଓ ଚାମୁଣ୍ଡା]

ସପ୍ତମାଧିପତି—ସଂ. ବି.—(ଜ୍ୟୋତିଷ) ଲଗ୍ନଠାରୁ ୭ମ ଗୃହରେ ଥିବା Saptamādhipati ଗ୍ରହ—The planet which presides in the seventh compartment. counted from one's 'Lagna'.

ସପ୍ତମୀ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସପ୍ତମ+ଈ)—'ସପ୍ତମ' ଶବ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ— Saptamī Feminine of Saptama. ସଂ. ବି.— (ସପ୍ତମ—ପୁଂ) ୧ । ସପ୍ତମର ପୂରଣୀ ତିଥି; ପୁଣ୍ଡ ମାସ ପରଦିନ (କୃଷ୍ଣ ପ୍ରତିପଦ) ଠାରୁ ଗଣା ଯିବ ସପ୍ତମ ତିଥି—1. The seventh day of the dark or bright lunar fortnight of a month; the seventh day after the full moon or new moon. [ଦ୍ର—କୃଷ୍ଣ ପକ୍ଷର ସପ୍ତମୀକୁ କୃଷ୍ଣା ସପ୍ତମୀ ଓ ଶୁକ୍ଳ ପକ୍ଷର ସପ୍ତମୀକୁ ଶୁକ୍ଳା ସପ୍ତମୀ ବୋଲାଯାଏ । ଉକ୍ତ ଉଭୟ ଶୁକ୍ଳ-ସପ୍ତମୀରେ ନାନା ବ୍ରତ ଆଚରଣ କରିବା ପାଇଁ ପୁରାଣରେ ଉପଦେଶ ଅଛି । ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ନିମ୍ନ ସପ୍ତମୀମାନ ପ୍ରଧାନ । ସପ୍ତମୀ ସୂର୍ଯ୍ୟମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରକାଶିତ ତିଥି ଥିବାରୁ ସପ୍ତମୀମାନଙ୍କରେ ସୂର୍ଯ୍ୟପୂଜା ଓ ଉପବାସାଦି କରିବାର ବିଧି ଅଛି । ମତ୍ସ୍ୟ ପୁରାଣର ୬୧ ଅଧ୍ୟାୟଠାରୁ ୭୫ ଅଧ୍ୟାୟ ମଧ୍ୟରେ ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ସପ୍ତମୀର ନାମ ଓ ବ୍ରତବିଧି ଲେଖା ଅଛି । ଯଥା—୧ । କଲ୍ୟାଣସପ୍ତମୀ, ୨ । ଅଶୋକ ସପ୍ତମୀ; ୩ । ଶର୍କରା ସପ୍ତମୀ, ୪ । କମଳ ସପ୍ତମୀ, ୫ । ମନ୍ଦାର ସପ୍ତମୀ, ୬ । ଶୁଭ ସପ୍ତମୀ ।

ଏହାଛଡ଼ା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁରାଣୋକ୍ତ ନିମ୍ନ ସପ୍ତମୀମାନ ମଧ୍ୟ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ପର୍ବ ରୂପରେ ଗଣ୍ୟ ହୋଇ ଆସୁଅଛି । ଯଥା—

୧ । ଆରୋଗ୍ୟ ସପ୍ତମୀ, ବା ମାଳବ୍ୟ ସପ୍ତମୀ ବା ମାଘ ସପ୍ତମୀ ବା ରଥ ସପ୍ତମୀ ବା ଅରୁଣୋଦୟ ସପ୍ତମୀ ବା ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା ସପ୍ତମୀ ବା ମାଘୀ ସପ୍ତମୀ—

ଏହି ସପ୍ତମୀରେ ପ୍ରାତଃସ୍ନାନ, ଉପବାସ, ସୂର୍ଯ୍ୟପୂଜା ଓ ତୀର୍ଥସ୍ନାନ କରାଯାଏ । ଏହି ଦିନ ଭୁବନେଶ୍ୱର ନିକଟସ୍ଥ ଖଣ୍ଡଗିରିରେ ମେଳା ହୁଏ । ପୁଣି ପୁରୀଜିଲ୍ଲାର ସମୁଦ୍ରୋପକୂଳସ୍ଥ କୋଣାର୍କ ବା ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା ତୀର୍ଥରେ ଅରୁଣୋଦୟ ବେଳାରେ ସ୍ନାନ କରି ଉଦୟମାନ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଦର୍ଶନ କଲେ ମହାପୁଣ୍ୟ ହୁଏ ବୋଲି ବହୁ ସହସ୍ର ନରନାରୀ ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା-ଠାରେ ମାଘ ସପ୍ତମୀ ଦିନ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ପୂର୍ବେ ଏକତ୍ର ହୁଅନ୍ତି ।

ମାଘସପ୍ତମୀଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବର୍ଷେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ୧୨୫ ସପ୍ତମୀରେ (ମଲମାସର ସପ୍ତମୀକୁ ଛାଡ଼) ଉପବାସ, ପ୍ରାତଃସ୍ନାନ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟପୂଜାସହିତ କରାଯିବା ବ୍ରତକୁ 'ଅରୋଗ୍ୟ ବ୍ରତ' ବୋଲାଯାଏ । ଏହି ବ୍ରତର ବିଧାନ କଳ୍ପହିପୁରାଣ, ଭବିଷ୍ୟ ପୁରାଣ ଓ ବ୍ରହ୍ମବୈବର୍ତ୍ତ ପୁରାଣରେ ଅଛି । ଏହି ବ୍ରତରେ ଆଦିତ୍ୟଙ୍କୁ ବିଷ୍ଣୁ ରୂପରେ କଳ୍ପନା କରି ପୂଜା କରାଯାଏ ଏବଂ ଏ ବ୍ରତ କଲେ ମନୁଷ୍ୟ ସବୁପ୍ରକାର ରୋଗରୁ ମୁକ୍ତ ହୁଏ । ଏହି ସପ୍ତମୀରେ ସ୍ନାନଦାନାଦି ସୂର୍ଯ୍ୟ-ଗ୍ରହଣ କାଳରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ସ୍ନାନଦାନାଦି ତୁଲ୍ୟ ଫଳଯୁକ୍ତ ଅଟେ ।

ଏହି ବ୍ରତ ଏକପ୍ରକାର ଉପବାସ । ଅର୍କ ଗଛର ଅଗ୍ର ବା ଅଙ୍କୁର, ଯବପରିମିତ ଗୋମୂତ୍ର, ଶୋଭନ ମରିଚ, ଜଳ, ଅପକ୍ୱ କଦଳୀର କଣ ପରିମିତ ମଧୁଘୃତ, ଯବ-ପରିମିତ ବୃକ୍ଷମୂଳ ଭୋଜନ, ନକ୍ତବ୍ରତାଚରଣ, ମୟୂର ଡମ୍ବରର ଏକ ଗ୍ରାସ ମାତ୍ର ଭୋଜନ, ଅର୍ଦ୍ଧକୋଷ ପରିମିତ ଦୁଗ୍ଧପାନ, ସ୍ନାନାନ୍ତେ ବାୟୁଭୋଜନ, ପୌଷମାସରେ ଅତ୍ୟଳ୍ପ ଘୃତ ଭୋଜନ, ଏହିପରି ମାଘ ମାସରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଏକବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତି ସପ୍ତମୀରେ କରାଯାଏ । ପରେ ଭକ୍ତିପୂର୍ବକ ବ୍ରାହ୍ମଣଭୋଜନ କରାଇ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦକ୍ଷିଣା ଦେଇ ଉପରକର୍ତ୍ତା ଅଷ୍ଟମୀ ଦିନ ଏ ବ୍ରତର ପାରଣା କରାଯାଏ (ବିଷ୍ଣୁକୋଷ ଉଦ୍ଧୃତ ଭବିଷ୍ୟତତ୍ତ୍ୱ) । ଏ ଦିନ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଲିଙ୍ଗରାଜ ଦେବଙ୍କର ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଯାତ୍ରା ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଯାତ୍ରା ।

୨ । ଲୁକ୍ଷ୍ମୀ ସପ୍ତମୀ ବା ଲଳିତା ସପ୍ତମୀ—

ଏହାକୁ ଭଦ୍ର ଶୁକ୍ଳ ସପ୍ତମୀ ବା ଚୋକଟ ବ୍ରତ ମଧ୍ୟ ବୋଲାଯାଏ । ଏଥିରେ ପାର୍ବତୀଙ୍କୁ ଓ ମହାଦେବଙ୍କୁ ପୂଜା କରାଯାଏ । ଏଥିରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଗଣ୍ଠି ପଡ଼ିଥିବା 'ବ୍ରତ' ବାହୁରେ ପିନ୍ଧନ୍ତି । ସମ୍ଭବତଃ ଲୁକ୍ଷ୍ମୀମାନଙ୍କ ପରି ବହୁ ସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ କାମନାରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଏ ବ୍ରତ ଆଚରଣ କରନ୍ତି ବୋଲି ଏ ସପ୍ତମୀର ଏହି ନାମ ହୋଇଅଛି ।

୩ । ପୋଥିପୂଜାସପ୍ତମୀ ବା ନବ ପତ୍ରିକା ସପ୍ତମୀ ବା ମହାସପ୍ତମୀ—

ଏହା ଆଶ୍ୱିନ ଶୁକ୍ଳ ସପ୍ତମୀ ଅଟେ । ଏ ଦିନ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ତିନିଦିନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପୂଜା ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ଏବଂ ନବ ପତ୍ରିକା ପୂଜା ଓ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ପ୍ରଭୃତିର ପୂଜା ହୁଏ ।

୪ । ଜନ୍ମ ସପ୍ତମୀ—ଏହା ବୈଶାଖ ଶୁକ୍ଳସପ୍ତମୀ ଅଟେ । ଏ ଦିନ ଜାହ୍ନବୀ ବା ଗଙ୍ଗାଙ୍କ ପୂଜା ହୁଏ ।

୫ । ମିତ୍ର ସପ୍ତମୀ—ମାର୍ଗଶିର ମାସର ଶୁକ୍ଳ ସପ୍ତମୀ ଦିନ ଏହା ପଡ଼େ ।

୬ । ଚୈତ୍ର ସପ୍ତମୀ—ଏହା ଚୈତ୍ର ମାସର ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ସପ୍ତମୀରେ ହୁଏ । ଏ ଦିନ ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ବାସନ୍ତୀ ପୂଜା କରାଯାଏ ।

୭ । ବିଜୟା ସପ୍ତମୀ—କୌଣସି ମାସର ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ସପ୍ତମୀ ତିଥି ରବିବାରରେ ପଡ଼ିଲେ, ସେହିଦିନ ବିଜୟା ସପ୍ତମୀ ହୁଏ । ଭବିଷ୍ୟ ପୁରାଣରେ ଏହି ସପ୍ତମୀର ବିଧାନ ଲିଖିତ ହୋଇଅଛି । ଏଦିନ ଶାଳିତଣ୍ଡୁଳର ସୁସଂସ୍କୃତ ଅନ୍ନ ରାତ୍ରି ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଚରୁ ବା ନୈବେଦ୍ୟ ଦେବାକୁ ହୁଏ । ଉକ୍ତ ଅନ୍ନରେ ଯେତେଗୋଟି ତଣ୍ଡୁଳ ଥାଏ, ପୂଜକ ସେହାନ୍ତେ ସେତେ ସହସ୍ର ବର୍ଷ ସୂର୍ଯ୍ୟଲୋକରେ ବାସ କରନ୍ତି ।]

୨ । (ବ୍ୟାକରଣ) ସପ୍ତମୀ ବିଭକ୍ତି; ଅଧିକରଣ କାରକର ବିଭକ୍ତି । ବିଶେଷ୍ୟ ଓ ସର୍ବନାମ ପଦର ବିଭକ୍ତି ବିଶେଷ—2. (Grammar) The seventh case of nouns and pronouns. [ବ୍ର—ସପ୍ତମୀ ବିଭକ୍ତିର ଚିହ୍ନ, —ରେ, ଠାରେ । ସୁଣି ଅକାରାନ୍ତ ଶବ୍ଦର ଶେଷାକ୍ଷରରେ ଏକାର ଯୋଗକରି ମଧ୍ୟ ଏହି ବିଭକ୍ତିଚିହ୍ନ ସ୍ଥଳେ ସ୍ଥାନେ ଦେଖାଇଦିଆଯାଏ; ଯଥା—ଘରେ (ଘରରେ) ଭାତ ନାହିଁ । ଆଜି କାଲି ଓଡ଼ିଆ କବିମାନେ ଅକାରାନ୍ତ ଶବ୍ଦ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦକୁ ଅକାରାନ୍ତରୂପେ କଳ୍ପନା କରି ଏକାର ଯୋଗ କରି ସପ୍ତମୀ ବିଭକ୍ତିକୁ ଚିହ୍ନାଇଲେଣି; ଯଥା—ରାତିରେ, ସ୍ଥଳରେ ରାତେ । ଏପରି ବ୍ୟବହାର ଦୂଷ୍ୟ । ସପ୍ତମୀ ବିଭକ୍ତିର ପ୍ରୟୋଗ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ନାନା ସ୍ଥଳରେ ହୋଇଥାଏ । ଯଥା—

୧ । ବିଷୟାଧିକରଣରେ ସପ୍ତମୀ—ଖାଇବା(ବିଷୟ)ରେ ତାକୁ କେହି ଜଳିବ ନାହିଁ ।

୨ । ସ୍ଥାନାଧିକରଣରେ ସପ୍ତମୀ—କଟକ(ସ୍ଥାନ)ରେ କଲେଜ ଅଛି ।

୩ । ନିର୍ଦ୍ଧାରଣାଧିକରଣରେ ସପ୍ତମୀ—ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟ (ଶ୍ରେଣୀ)ରେ ସିଂହ ବଳବାନ୍ । ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କରେ ରାଜା ଶ୍ରେଷ୍ଠ ।

୪ । କାଳାଧିକରଣରେ ସପ୍ତମୀ-ଖରାଦିନେ (ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ) ଅମ୍ବ ପାତେ ।

୫ । ପାରଙ୍ଗମ, ସାଧୁ, କୁଶଳ, ନିପୁଣ, ଉତ୍ସୁକ, ସାକ୍ଷୀ ପ୍ରଭୃତି ଶବ୍ଦର ପୁଚ୍ଛରେ ଥିବା ବିଶେଷ୍ୟରେ ସପ୍ତମୀ—କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିପୁଣ, ବିଦ୍ୟାରେ କୁଶଳ ।

୬ । ଭାବାଧିକରଣରେ ସପ୍ତମୀ—ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟରେ (ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ଭାବ ବା ଅବସ୍ଥା ଘଟିଲେ) ପଦ୍ମ ଫୁଟେ ।

୭ । ସମୀପାର୍ଥରେ ସପ୍ତମୀ—ଆଜି ମୋଠାରେ ଯଉସାଟାଏ ସ୍ୱିକା ନାହିଁ ।

୮ । ହେତ୍ୱର୍ଥକ ଶବ୍ଦର ପରେ—କି କାରଣରେ (ବା ହେତୁରେ) ଆପଣ ମତେ ଡକାଇଲେ ? କି ଯୋଗେ ମତେ ଡାକିଲେ ?

୯ । ଦୂର ଓ ଅନ୍ତିକାର୍ଥ ଶବ୍ଦ ପରେ—ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ବସ; ସେ ବହୁଦୂରରେ ଅଛନ୍ତି ।

୧୦ । ଅଧାରାର୍ଥରେ ସପ୍ତମୀ—ବାକ୍ସ(ଅଧାର)ରେ ଧନ ଅଛି; ପୋଖରୀରେ ମାଛ ଅଛି ।

୧୧ । ଏକଦେଶାର୍ଥ ବା ଏକକାଳାର୍ଥରେ ସପ୍ତମୀ—ନଈରେ (ନଈର ଏକ ଦେଶରେ) ଜମ୍ବୀର ଅଛି; କଣରେ

ବାଘ ଅଛି; ଦ୍ୱାପର(ଦ୍ୱାପରର ଏକ ସମୟରେ)ରେ କୃଷ୍ଣ ଜନ୍ମିଥିଲେ ।

୧୨ । ବ୍ୟାପ୍ତ୍ୟର୍ଥରେ ସପ୍ତମୀ—ଦୁଧରେ (ଦୁଧଯାକ ବ୍ୟାପି) ଶର୍କରା ଅଛି, ତଳରେ ତୈଳ ଅଛି ।

ସପ୍ତମୀଜ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସପ୍ତମୀ+ଜନ୍. ଧାତୁ+ଡଡ୍ଡ. ଅ)—
Saptamīja ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସପ୍ତମୀ ତିଥିରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି—(ସପ୍ତମୀଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) Born on the 7th day of the lunar fortnight. [ଦ୍ର—କୋଷ୍ଠୀପ୍ରଦୀପ ଗ୍ରନ୍ଥ ମତରେ ସପ୍ତମୀରେ ଜାତ ହେବା ବ୍ୟକ୍ତି ଜନ୍ୟାପ୍ରିୟ, ବୈଦ୍ୟନାଶକ, ବିଶାଳନେତ୍ର, ବିଖ୍ୟାତ, ଦେବଦ୍ୱିଜପୂଜକ ଓ ପିତୃବିରୁଦ୍ଧଚାରୀ ହୁଅନ୍ତି ।]

ସପ୍ତମୀ ତତ୍‌ପୁରୁଷ—ସଂ.ବି—ତତ୍‌ପୁରୁଷ ସମାସବିଶେଷ; ଯେଉଁ ତତ୍‌ପୁରୁଷ
Saptamī tat-purusha ସମାସରେ ସପ୍ତମୀବିଭକ୍ତିର ଚିହ୍ନର ଲୋପ ହୁଏ—A compound word in which one of the component parts has the 7th case-ending. (ଯଥା—ରଣରେ ପଣ୍ଡିତ—ରଣପଣ୍ଡିତ
ଜଳରେ ମଗ୍ନ—ଜଳମଗ୍ନ
ବାକ୍ୟରେ ପଟୁ—ବାକ୍‌ପଟୁ
ସୁଖାକରେ ନ୍ୟସ୍ତ—ସୁଖାକରନ୍ୟସ୍ତ) ।

ସପ୍ତମୀ ପୂଜା—ସଂ. ବି—୧ । ସପ୍ତମୀ ତିଥିରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ସୂର୍ଯ୍ୟ,
Saptamī pūjā ଦୁର୍ଗା, ଶିବ ଓ ବିଷ୍ଣୁ ଆଦି ଦେବତାଙ୍କ ପୂଜା—1. The worship of certain Deities performable on the senventh days of lunar fortnight. ୨ । ଆଶ୍ୱିନ ଶୁକ୍ଳ । ସପ୍ତମୀ ଦିନ ବିହିତ ନବପତ୍ରିକା ଦୁର୍ଗାପୂଜା—2. The worship of the Goddess Durgā begun on the 7th day of the bright lunar fortnight of Āswina. ୩ । ଚୈତ୍ର ଶୁକ୍ଳ । ସପ୍ତମୀ ଦିନ ବିହିତ ବାସନ୍ତୀ ଦୁର୍ଗାପୂଜା—3. The worship of Durgā begun on the 7th day of the bright lunar fortnight of the month of Chaitra.

ସପ୍ତମୀ ବିଭକ୍ତି—ସଂ.ବି—(ବ୍ୟାକରଣ) ଅଧିକରଣ କାରକର ଚିହ୍ନ (ଏଥିର
Saptamī bibhakti ଚିହ୍ନ;—ରେ,ପରେ,ମଧ୍ୟରେ,ଥିରେ, ଠାରେ ଆଦି)—(Grammar) The signs of the seventh case-ending. [ଦ—'ସପ୍ତମୀ' ଶବ୍ଦର, ଦ୍ୱିତୀୟ ଅର୍ଥ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ ।]

ସପ୍ତ ରକ୍ତ—ସଂ. ବି—(ଦ୍ୱିତ୍ୱ; ସପ୍ତନ୍+ରକ୍ତ=ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ଅବୟବ)—
Sapta rakta ଶରୀରର ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ବା ରକ୍ତାଭ ସାତ ଗୋଟି ଅବୟବ (ଯଥା—କରତଳ, ପାଦତଳ, ଜେହ୍ନପ୍ରାନ୍ତ, ଜିହ୍ୱା, ତାଳୁ, ଓଷ୍ଠ ଓ ନଖ)—The seven reddish parts of the body (e. g. palms; soles, ends of the eyes, tongue, palate, lips and nails.

ସପ୍ତ ରାତ୍ର—ସଂ.ବି (ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ)—ସପ୍ତାହ; ଲଗେଲଗେ ସାତଦିନ ଓ
Sapta rātra ସାତରାତ୍ରି ବ୍ୟାପୀ ସମୟ—A week.

ସପ୍ତର୍ଷି—ସଂ. ବି (ସପ୍ତନ୍+ଋଷି; ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ)—ସାତ ଜଣ
Saptarshi ପ୍ରଧାନ ଋଷିଙ୍କ ସମୂହ । (ଯାହାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପିଣ୍ଡ ଦିଆଯାଏ ଓ ତର୍ପଣ କରାଯାଏ)—Seven of the famous sages. [ଦ୍ର—ନକ୍ଷତ୍ର ଶବ୍ଦ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ) । ଏମାନଙ୍କ ନାମ ଯଥା—୧. ମରୀଚି, ୨. ଅତ୍ରି-୩. ଅଙ୍ଗିରା, ୪. ପୁଲସ୍ତ୍ୟ, ୫. ପୁଲହ, ୬. କ୍ରତୁ ଓ ୭. ବଶିଷ୍ଠ । ଏମାନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ନାମ ଯଥାକ୍ରମେ—୧ ସଂଭୂତି, ୨. ଅନସୂୟା, ୩. କ୍ଷମା, ୪. ପ୍ରୀତି, ୫. ସନ୍ନତି ୬. ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଓ ୭. ଅରୁନ୍ଧତୀ । ପଦ୍ମପୁରାଣ ସ୍ୱର୍ଗଖଣ୍ଡ ୧୧ଶ ଅଧ୍ୟାୟରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ,ଏ ଋଷିମାନେ ଜଗତ୍‌ରେ ପ୍ରଜା ସୃଷ୍ଟିପାଇଁ ବିଧାତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବିନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଏମାନେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ମାନସ-ପୁତ୍ର ଅଟନ୍ତି ଏମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସପ୍ତ-ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲାଯାଏ । ଏମାନେ ଲୋକପିତା ଅଟନ୍ତି ଓ ଏମାନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଲୋକମାତା ଅଟନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ତପସ୍ୟାଦ୍ୱାରା ନିତ୍ୟଜୀବନ ଅମୃତ ହୋଇ ରହିଅଛି । ଏମାନେ ସର୍ବଦା ନିତ୍ୟସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଉପାସନା ଓ ଗାୟତ୍ରୀ ଜପ କରୁ-ଅଛନ୍ତି ବୋଲି କଥିତ ।] ୨ । ସପ୍ତର୍ଷି ମଣ୍ଡଳ (ଦେଖ)—
2. Saptarshi maṇḍala. (See)

ସପ୍ତର୍ଷି ମଣ୍ଡଳ—ସଂ. ବି—ଉତ୍ତରାକାଶର ସୁପରିଚିତ ୭ଟି ନକ୍ଷତ୍ରର ପୁଞ୍ଜ—
Saptarshi maṇḍala The constellation of the Great Bear (Ursa Major) which rises & sets round the Polestar in the northen sky. [ଦ୍ର—ଏ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ସାତ । ଉତ୍ତରାକାଶରେ ଧ୍ରୁବନକ୍ଷତ୍ରର ଚାରିଆଡ଼େ ବୁଲୁଥିବା ପରି ଏହି ନକ୍ଷତ୍ର ମଣ୍ଡଳ ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ମଣ୍ଡଳର ଆକାର ଗୋଟିଏ ପୁଚ୍ଛଯୁକ୍ତ ଚତୁର୍ଭୁଜ ବା ଡୋରଲଗା ଘୁଡ଼ିପରିବୁଣ । ପୁରାଣ ମତରେ ଏହି ସାତ ଗୋଟି ନକ୍ଷତ୍ର ଯଥାକ୍ରମେ ମରୀଚି, ଅତ୍ରି ଆଦି ଋଷିପର୍ଯ୍ୟାୟ ସାତ ଗୋଟି ଋଷି ଅଟନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥିତି

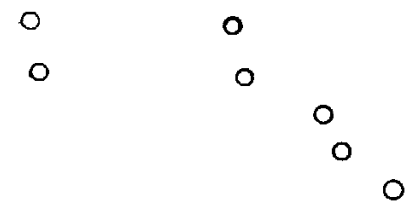

ଏହିପରି ଅଟେ । ଏହି ନକ୍ଷତ୍ରପୁଞ୍ଜର ଚତୁର୍ଭୁଜର ବାମପାର୍ଶ୍ୱଗତ ବା ମୁଣ୍ଡଆଡ଼ର ଦୁଇଟି ନକ୍ଷତ୍ରକୁ ଯୋଗ କରିବା କଳ୍ପିତ ରେଖାକୁ ଆକାଶରେ ବଢ଼ାଇଲେ ତାହା ଧ୍ରୁବ ନକ୍ଷତ୍ରକୁ ପ୍ରାୟ ସ୍ପର୍ଶ କରେ । ଏହି ସପ୍ତର୍ଷି ଋକ୍ଷଋକ୍ଷ ଋତୁରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅବସ୍ଥାନରେ ଧ୍ରୁବ ନକ୍ଷତ୍ରର ଚାରିଆଡ଼େ ବେଙ୍ଗଲା ବୁଲିବାପରି ଘାଉଁରି ଖାଇ ବୁଲୁଥାଆନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ଭାସ୍କର ରାଧାନାଥ ମହାଶୟଙ୍କରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛନ୍ତି—"ମେରୁ ନଦେ ସପ୍ତର୍ଷିର ସ୍ୱବର୍ଣ୍ଣ ବେଙ୍ଗଲା" ।

ଏହିମାନଙ୍କୁ କାଳ୍ପନିକ ରେଖାମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଯୋଗ କରିଲେ ଏକା ଗୋଟିଏ କାଳ୍ପନିକ ଉଲ୍ଲୁକ ପରି ଦେଖାଯିବ ଓ ଏହି ନକ୍ଷତ୍ର ମଣ୍ଡଳର କଳ୍ପିତ ଲଞ୍ଜ ଉଲ୍ଲୁ କଳ୍ପିତ ଉଲ୍ଲୁକର ଲଞ୍ଜ ହେବ। ଏଥିପାଇଁ ଲାଟିନ୍‌ରେ ଏହି ମଣ୍ଡଳକୁ ବୃହତ୍ ଋକ୍ଷପୁଚ୍ଛ (Ursa Major ବା The Great Bear) ବୋଲାଯାଏ। ଏହି ନକ୍ଷତ୍ରପୁଞ୍ଜର କଳ୍ପିତ ଲଞ୍ଜର ମଝି ନକ୍ଷତ୍ରଟି ବଶିଷ୍ଠ ନାମରେ ଅଭିହିତ। ଏହି ବଶିଷ୍ଠ ନକ୍ଷତ୍ର ପାଖରେ ଅତି ଗୋଟିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ନକ୍ଷତ୍ର ଦେଖାଯାଏ; ତାହା ବଶିଷ୍ଠଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଅରୁନ୍ଧତୀ। କଥିତ ଅଛି ଯେ, ଯେଉଁ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ଖାଲି ଆଖିରେ ଏହି ଅରୁନ୍ଧତୀ ନକ୍ଷତ୍ର ଦେଖା ନ ଯାଏ, ୬ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଲୋକର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟେ। ମଧ୍ୟରେ ଅବ ସାତଟି ଋଷି ଏହି ନକ୍ଷତ୍ରପୁଞ୍ଜରୂପେ ଧ୍ରୁବମଣ୍ଡଳର (ଧ୍ରୁବଲୋକ) ଚାରିପାଖରେ ଚକ୍ରାକାରେ ବୋଲି ପୁରାଣରେ ଲିଖିତ ଅଛି।]

ସପ୍ତଳା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ— (ସପ୍ତନ୍=ସାତ ଗୋଟି ପତ୍ର ବା ଶାଖା+ Saptalā ଲା ଧାତୁ=ଛେଦନ କରିବା+କର୍ତ୍ତା ଅ+ଆ· ସ୍ତ୍ରୀ)— ୧। ନବମଲ୍ଲିକା ଫୁଲ; ନିଅଳି ଫୁଲ—1. A sort of Jasmine; Jasminum Zambac. ୨। ଗୁଞ୍ଜା; କାଇଁଚ—2. A sort of black-tipped red or white seed enclosed in a pod; Abrus Precatorius. ୩। ଚର୍ମକିଷା; ଦେଉଳିଆ ସିଜୁ (ଗଛ) —3. Origanum Vulgaris (tree). ୪। ମଂସରୋହିଣୀ ନାମକ ବୃକ୍ଷ—4. Red wood tree; Soymida Febrifuga.

ସପ୍ତ ଲୋକ—ସଂ. ବି·—(ସପ୍ତନ୍+ଲୋକ; ସମାହାର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ଛନ୍ଦ Sapta loka ପୁରାଣୋକ୍ତ ୭ ଗୋଟି ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଭୁବନ—The seven upper worlds according to the Hindu mythology. [ବ୍ୟୁ—ଏହି ସପ୍ତଲୋକର ନାମ ଯଥାକ୍ରମେ—ଭୂଃ, ଭୁବଃ, ସ୍ୱଃ, ମହଃ, ଜନଃ, ତପଃ ଓ ସତ୍ୟମ୍। ପୃଥିବୀ (ଭୂଃ) ଓ ପୃଥିବୀ ଉପରେ ଥିବା ଅଉଛଅ ଗୋଟି କଳ୍ପିତ ଭୁବନ ସପ୍ତଲୋକ ନାମରେ ଅଭିହିତ।]

ସପ୍ତ ଶତ—ସଂ. ବି. ଓ ବିଶ—(ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ସପ୍ତନ୍+ଶତ)— Sapta śata ସାତ ଶହ—Seven hundred. [ବ୍ୟୁ—ଏହିପରି ସପ୍ତସହସ୍ର, ସପ୍ତଲକ୍ଷ, ସପ୍ତକୋଟି ଆଦି ଶବ୍ଦ ହୁଏ।]

ସପ୍ତଶତିକା—ସଂ. ବିଶ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସପ୍ତଶତ+କ+ଆ)—ସପ୍ତଶତ ଶ୍ଳୋକ Sapta śatikā ବିଶିଷ୍ଟ—(feminine) Having seven (ସପ୍ତଶତ—ଅନ୍ୟରୂପ) hundred slokas. ସଂ. ବି·—(ସାତ ଶହ ଶ୍ଳୋକଯୁକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥ)—ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ପୁରାଣାନ୍ତର୍ଗତ ଦେବୀମହାତ୍ମ୍ୟ ବା ଚଣ୍ଡୀ ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥ—The book called Chaṇḍī which consists of 700 slokas [ବ୍ୟୁ—ଏଥିରେ ଦୁର୍ଗାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଛଳ ଛଳ ଅସୁରଙ୍କ ବଧ ଓ ତାହାଙ୍କ ଇତିହାସ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି। ଏଥିରେ ଆଦ୍ୟୋପାନ୍ତ ୧ ଅଧ୍ୟାୟରେ ୧୦୪ ଶ୍ଳୋକ, ମଧ୍ୟଚରିତ ୩ ଅଧ୍ୟାୟରେ ୧୫୫ ଶ୍ଳୋକ ଓ ଉତ୍ତରଚରିତ ୫ଅଧ୍ୟାୟରେ ୪୪୧ଶ୍ଳୋକ ଅଛି। ମୋଟରେ ୩ ଚରିତରେ ୧୩ ଅଧ୍ୟାୟରେ ୭୦୦ ଶ୍ଳୋକ ଅଛି। ଉପଦ୍ରବଗୀତାକୁ ମଧ୍ୟ ସପ୍ତଶତୀ ବୋଲାଯାଇପାରେ, କାରଣ ଏଥିରେ ଶ୍ଳୋକ ସଂଖ୍ୟା ୭୦୦(ବିଶ୍ୱକୋଷ)। ବେ. ବି.— ପୂର୍ବବଙ୍ଗ ଦେଶରେ ପୂର୍ବେ ବାସ କରୁଥିବା ସାତ ଶହ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପରିବାରଙ୍କ ସମବାୟ—The aggregate of 700 families of Brāhmaṇas who were formerly living in Bengal.

ସପ୍ତ ଶଯ୍ୟା—ବେ· ବ—(ସପ୍ତ ସଂଖ୍ୟକ ଶଯ୍ୟା ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)— Sapta śajjyā ଢେଙ୍କାନାଳ ରାଜ୍ୟସ୍ଥିତ ସାତଗୋଟି ସ୍ତର ବା ଶ୍ରେଣୀ ବିଶିଷ୍ଟ ପାହାଡ଼ର ନାମ—Name of a range of seven layers of hills in the Dhenkanal State of Orissa. [ବ୍ୟୁ—ଝରଉପତ୍ୟକା ଧାରା ସପ୍ତଶଯ୍ୟା-ଶିଖରଶୃଙ୍ଗେ ଚଅଁଳା—ରାଧାନାଥ ପାଙ୍ଗଣ]. [ବ୍ୟୁ—ଏହି ପାହାଡ଼ରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ଝର ଅଛି ଓ ଏହା ଉପରେ ଥିବା ଜଙ୍ଗଲରେ ଲେମ୍ବୁ, ଟକ୍ସ, କଦଳୀ, ଚେଉଟ, ଧାନୁଆ ଲକ୍ଷ୍ମୀମରିଚ ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ଗଛ ଅଛି। ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକେ ଏ ସବୁକୁ ଖାଦ୍ୟପାଇଁ ସଂଗ୍ରହ କରନ୍ତି। ଢେଙ୍କାନାଳ ସହରଠାରୁ ସାତ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ କୋଣରେ ଏହି ପର୍ବତ ଅବସ୍ଥିତ।]

ସପ୍ତଶଳାକ—ସଂ. ବିଶ—(ସପ୍ତନ୍+ଶଳାକା; ସପ୍ତଶଳାକା ଅଛି ଯାହାରେ; Sapta śalāka ବହୁବ୍ରୀହି)—ସାତ ଗୋଟି ଶଳାକା ଯୁକ୍ତ— Having seven rods, pins or straight lines. ୨। ସପ୍ତଶଳାକ ଚକ୍ର (ଦେଖ)—2. Sapta-śalāka chakra (See)

ସପ୍ତ ଶଳାକ ଚକ୍ର—ସଂ. ବି·—(ସପ୍ତନ୍+ଶଳାକା=ରେଖା; ସମାହାର Sapta śalāka chakra ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଓ କର୍ମଧା)—ଜ୍ୟୋତିଷ (ଫଳିତ) ମତରେ ବିବାହର ଶୁଭାଶୁଭ ଦିନ ନିର୍ଣ୍ଣୟାର୍ଥ ଅଙ୍କିତ ଲକ୍ଷ୍ୟଗୁର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ସପ୍ତରେଖା ବିଶିଷ୍ଟ ଚକ୍ର ବିଶେଷ—An astrological figure consisting of seven lines crossing 7 other lines and drawn to ascertain an auspicious day for marriage. [ବ୍ୟୁ—ସାତ ଗୋଟି ଛିରେଖା କାଟି ତାକୁ ଅଉ ସାତ ଗୋଟି ରେଖା ଦ୍ୱାରା ଛେଦାଇ ହୁଏ ଓ ଏହିପରି ଛିଡ଼ା ହୋଇଥିବା ୧୪ ରେଖାର ମୁଣ୍ଡରେ ବୃତ୍ତିକା (ଅଶ୍ୱିନୀ) ନକ୍ଷତ୍ର ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ତାହାଣ ଦିଗକୁ ନକ୍ଷତ୍ରମାନ ସଂଖ୍ୟା କ୍ରମେ ବସାଇ ଯିବାକୁ ହୁଏ ଓ ୨୧ (ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ା) ପରେ ୦ (ଶୂନ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଭିଜିତ୍ ନାମକ ନକ୍ଷତ୍ର) ଲେଖି, ତହିଁ ପରେ ୨୨ (ଶ୍ରବଣା) ଲେଖି ୧୪ଟି ରେଖାର ୨୮ଟି ଅନ୍ତରାଳ ପୂରଣ କରାଯାଏ। ଯଥା, ୩।୪।୫।୬।୭।୮।୯।୧୦।୧୧।୧୨।୧୩।୧୪।୧୫।୧୬।୧୭।୧୮।୧୯।୨୦।୨୧।୦।୨୨।୨୩।୨୪।୨୫।୨୬।୨୭।୨୮।୧।୨।

ସପ୍ତ ଶଳାକ ଚକ୍ର

ଯେଉଁ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ବିବାହର ଦିନ ସ୍ଥିର ହୋଇଥିବ, ଏହି ଚକ୍ର ଅନୁସାରେ ସେହି ନକ୍ଷତ୍ରର ବିପରୀତ ମୁଣ୍ଡରେ ଅବସ୍ଥିତ ନକ୍ଷତ୍ର ପ୍ରଥମ ନକ୍ଷତ୍ରର ବେଧ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରତିକୂଳ ଅଟେ; ଉକ୍ତ ବିବ ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଯଦି ଚନ୍ଦ୍ର ବିନା ଅନ୍ୟ ଗ୍ରହ ସେ ଦିନ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିବା ଦେଖାଯାଏ, ତେବେ ଏହା 'ସପ୍ତଶଳାକ ବେଧ' ନାମକ ଦୋଷଯୁକ୍ତ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହୁଏ ଓ ଏହି ନକ୍ଷତ୍ରଯୁକ୍ତ ତିଥିରେ ବିବାହ ଚଳେ ଚନ୍ୟା ବିଧବା ହୁଏ ।

(୩) କୃତ୍ତିକା ସହିତ ତ୍ରେଣା (୨୨)ର ବେଧ ଅଟେ
(୪) ରୋହିଣୀ ,, ଅଭିଜିତ୍ (୦) ,,
(୫) ମୃଗଶିରା ,, ଉତ୍ତରାଷାଢ଼ା (୨୧) ,,
(୬) ଆର୍ଦ୍ରା ,, ପୂର୍ବାଷାଢ଼ା (୨୦) ,,

ସପ୍ତଶଳାକ ବେଧ—ସଂ. ବି (ଜ୍ୟୋତିଷ)—ସପ୍ତଶଳାକ ଚକ୍ର ପାତନ ଦ୍ୱାରା ଗଣନା କରି ଗଲେ ବିବାହ ପାଇଁ ସ୍ଥିରୀକୃତ ତିଥିର ନକ୍ଷତ୍ରରେ ଘଟିବା ଅଶୁଭକର ଦୋଷ—The inauspicious condition of an asterism, found out by calculation by drawing the Saptaśalāka chakra. (ସପ୍ତଶଳାକ ଚକ୍ର ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ) ।

Saptaśalāka bedha

ସପ୍ତ ଶାଳ—ସଂ. ବି.—ରାମାୟଣ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଏକତ୍ରାବସ୍ଥିତ ସାତଗୋଟି ଭେଙ୍ଗା ଓ ସିଧା ଶାଳଗଛ—Seven śāla trees which grew together, as described in the Rāmāyaṇa and which were simultaneously pierced with one arrow by Rāmachandra.

Saptaśāla

ସପ୍ତ ଶିରା—ସଂ. ବି (ସପ୍ତନ୍+ଶିରା ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି, ଏହି ପତ୍ରରେ ସାତ ଗୋଟି ଶିରା ଥିବାରୁ)—ନାଗବଲ୍ଲୀ (ଉଚ୍ଚ-ବର୍ଦ୍ଧକ)—The betel plant. ଦେ. ବି—ସଂ, ସପ୍ତଶିରସ୍—ସାତଟି ମସ୍ତକ ବିଶିଷ୍ଟ) ସହସ୍ରଗ୍ରୀବଙ୍କର ଜଣେ ମନ୍ତ୍ରୀ—Name of a minister of Sahasrā Rāvaṇa.

Sapta śirā

ସପ୍ତଶିରା

ସପ୍ତ ଶୀର୍ଷ—ସଂ. ବି ବହୁବ୍ରୀହି —କୃତ୍ତିକା ନକ୍ଷତ୍ର—The Kṛuttikā asterism.

Sapta śīrsha

[ଉ—କୃତ୍ତିକା ତାହା ଶୁଣି ମାନସରେ ଭାବ, ଆକାଶରେ ଯାଇ ରହିଲେ ବାସ କରି । ଅଜହିଁ ସପ୍ତଶୀର୍ଷ ନାମରେ ବ୍ୟକ୍ତ × × × କୃତ୍ତିସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।]

ସପ୍ତ ଶୂନ୍ୟ—ସଂ. ବି—ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନା କ୍ରମେ ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ଅମଙ୍ଗଳସୂଚକ ଅବସ୍ଥାନ ବିଶେଷ—A very inauspicious conjunction of planets according to a particular astrological calculation. [ଦ୍—ଜ୍ୟୋତିଷ ଗଣନା କ୍ରମେ କୌଣସି ଜାତକରେ ଯଦି ଚାରି, ସପ୍ତଶୂନ୍ୟ ଯୋଗ ଘଟିଲେ ଉକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବାର ଆଶଙ୍କା ହୁଏ ।]

Sapta śūnya

ସପ୍ତଷଷ୍ଠ—ସଂ.ବିଣ—(ସପ୍ତଷଷ୍ଠି+ପୂରଣାର୍ଥେ ଅ)—ସତଷଠୀର ପୂରଣ—Sixtyseventh.

Saptashashṭha

(ସପ୍ତଷଷ୍ଠିତମ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସପ୍ତଷଷ୍ଠି—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ—(ସଂଖ୍ୟାବାଚକ, ସପ୍ତ ଅଧିକ ଷଷ୍ଠି)—ଷାଠିଏରୁ ସାତ ଅଧିକ—Sixty-seven.

Sapta shashṭhi

ସପ୍ତସପ୍ତକ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ—(ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ସପ୍ତଗୁଣିତ ସପ୍ତ+କ)—ଅଣଚାଳିଶ (ଉଣ୍ଣଚାଳିଶ)—Fortynine.

Saptasaptaka

ସପ୍ତସପ୍ତତି—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ—(ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ସପ୍ତ ଅଧିକ ସପ୍ତତି)—୭୭; ସତସତୁରି—77; seventyseven.

Saptasaptati

ସପ୍ତସପ୍ତତିତମ—ସଂ. ବିଣ. (ସପ୍ତସପ୍ତତି+ପୂରଣାର୍ଥେ ତମ)—ସତସତୁରି ସ୍ଥାନୀୟ—Seventyseventh.

Saptasaptatitama

ସପ୍ତସପ୍ତି—ସଂ. ବି—(ସପ୍ତନ୍+ସପ୍ତି=ଘୋଡ଼କ ଅଛନ୍ତି ଯାହାଙ୍କ ରଥରେ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ସୂର୍ଯ୍ୟ; ସୂର୍ଯ୍ୟ (ହେମ ଚନ୍ଦ୍ର)—The sun (who, according to the Hindu mythology, has seven horses in his one-wheeled chariot).

Saptasapti

ସପ୍ତ ସମୁଦ୍ର—ସଂ. ବି—(ସମାହାର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ସପ୍ତସିନ୍ଧୁ; ହିନ୍ଦୁ ପୁରାଣ ମତରେ ମେରୁଗିରିର ଚାରି ପାଖେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଦ୍ୱୀପକୁ କ୍ରମାନ୍ୱୟେ ଘେରିଥିବା ୭ ଗୋଟି ସମୁଦ୍ର—The seven concentric oceans or rings of fluids surrounding the Meru mountain and in turn surrounded by rings of seven concentric islands.

[ଦ୍—ଏହି ସପ୍ତ ସାଗରର ନାମ ଯଥା—ଲବଣ, ଇକ୍ଷୁ ବା ମଧୁ, ସୁରା, ଘୃତ, ଦଧି, କ୍ଷୀର ବା ଦୁଗ୍ଧ ଓ ଜଳ ସମୁଦ୍ର । ଏହି ସମୁଦ୍ରମାନ ମେରୁ ପର୍ବତକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଯଥାକ୍ରମେ ସପ୍ତ ଦ୍ୱୀପକୁ ବେଷ୍ଟନ କରିଅଛନ୍ତି । ଏଥି ମଧ୍ୟରୁ କ୍ଷୀର ସାଗର ମଧ୍ୟସ୍ଥିତ କୈଳାସରେ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ନିବାସ ।]

ସପ୍ତସାଗର—ସଂ. ବି—୧ । ମତ୍ସ୍ୟପୁରାଣୋକ୍ତ (୨୬୧ ଅଧ୍ୟାୟ) ମହାଦାନ ବିଶେଷ—1. Name of a kind of gift mentioned in the Matsya Purāṇa. [ଦ୍—ଏହି ଦାନ ସର୍ବପାପ-ବିନାଶକ । ଗୋଟିଏ ପୁଣ୍ୟ ଦିବସ ନିର୍ବାଚନ କରି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣରେ ପ୍ରାଦେଶ ବା ଏକଗୃହଣ୍ଡ ପରିମିତ ୭ ପଲଠାରୁ ସହସ୍ର ପଲ ଓଜନରେ ୭ ଗୋଟି କୁଣ୍ଡ ରଚନା କରି ଉକ୍ତ କୁଣ୍ଡମାନଙ୍କୁ କୃଷ୍ଣାଜିନ ଓ ତିଳ ଉପରେ ରଖିବ । କୁଣ୍ଡମାନଙ୍କରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଲବଣ, ଦୁଗ୍ଧ, ଘୃତ, ଗୁଡ଼ ବା ମଧୁ, ଦଧି, ଶର୍କରା ଓ ତୀର୍ଥବାରି ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବ ଏବଂ ଉକ୍ତ ପାତ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯଥାକ୍ରମେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ମିତ ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ, ଶିବ, ଭାସ୍କର, ଚନ୍ଦ୍ର, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଓ ଶାର୍ଦ୍ଦୁଳଙ୍କର ବିଗ୍ରହମାନ ରଖି ଉକ୍ତ କୁଣ୍ଡ-

ମାନଙ୍କ ଗୃହଅଙ୍ଗେ ଧାନ୍ୟ ଓ ଜଳ ବୁଣି ଦେବା ତତ୍ସରେ ହୋମ କରି ସମୁଦ୍ର ଓ ସମୁଦ୍ରାଧିଷ୍ଠାତୃ ଦେବତା-ମାନଙ୍କ ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ ପୂର୍ବକ ମନ୍ତ୍ର ପାଠ କରି ଉକ୍ତ ବୁଣ୍ଡମାନଙ୍କୁ ଯଥାକ୍ରମେ ଜଣେ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଦାନ କରିବ ।] ୨ । ଶିବଲିଙ୍ଗ ବିଶେଷ (ପ୍ରକୃତବାଦ)— 2. Name of a phallic image of Śiba. ୩ । ସପ୍ତସମୁଦ୍ର (ଦେଖ)— 3. Sapta Samudra (See)

ସପ୍ତ ସାମ—ସଂ. ବି—(ସପ୍ତନ୍+ସାମନ୍; ଦ୍ୱିଗୁ)—ରଥନ୍ତର, ବୃହତ୍ ସାମ, ବାମଦେବ୍ୟ, ବୈରୂପ, ସାବମାନ, ବୈରାଜ ଓ ଗୃଦ୍ରମସ—ଏହି ସାତ ଗୋଟି ସାମ ବା ସାମବେଦୋକ୍ତ ଗୀୟମାନ ମନ୍ତ୍ର—The seven mystic incantations in the Sāma Beda.

ସପ୍ତ ସିନ୍ଧୁ—ସଂ. ବି—(ସପ୍ତନ୍+ସିନ୍ଧୁ; ଦ୍ୱିଗୁ)—ସପ୍ତ ସମୁଦ୍ର, (ଦେଖ) Sapta sindhu Sapta samudra (See)

ସପ୍ତ ସୁର—ଦେ. ବି.—ସପ୍ତସ୍ୱର (ଦେଖ)— Sapta sura Saptaswara (See) সপতস্বর সপ্তস্বর

ସପ୍ତସୁ(ସୋ)ରି(ରି)—ଦେ. ବି.—(ସଂ. ସପ୍ତସ୍ୱରୀ) ୧ । ସପ୍ତସ୍ୱର ବିଶିଷ୍ଟ ବାଜା—A musical instrument with seven tunes. ୨ । ସପ୍ତସ୍ୱରା (ଦେଖ)—2. Saptaswarā (See) সপতসুরা সপ্তস্বরা

ସପ୍ତସୂ—ସଂ. ବିଣ୍. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସପ୍ତନ୍+ସୂ ଧାତୁ+କ୍ତିନ୍. କ୍ୱପ୍)— ସୃତବତ୍ସରା; ସପ୍ତସ୍ୱରପ୍ରସୂତା (ସ୍ତ୍ରୀ); ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ସାତଟି ପୁତ୍ର ଜନ୍ମ କରିଅଛନ୍ତି—A mother of seven sons. Saptasū সপতসু সপ্তসূ

ସପ୍ତ ସ୍ୱର—ସଂ. ବି—ହିନ୍ଦୁ ସଙ୍ଗୀତଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ସାତ ଗୋଟି ସ୍ୱର—ସା, ରି, ଗା, ମା, ପା, ଧା, ନି—The seven notes in the Hindu musical gamut. [ଦ୍ର— ରାଗ ତଳେ ନୋଟ୍ ଦେଖ । ସଙ୍ଗୀତ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଲେଖାଅଛି ଯେ, ଏହି ସାତ ଗୋଟି ସ୍ୱର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜନ୍ତୁଙ୍କ ସ୍ୱରରୁ ଗୃହୀତ ହୋଇଅଛି ଯଥା—

ସା...ଷଡ଼ଜ...ମୟୂରର...ଇଂ—C (Do).
ରି...ଋଷଭ...ବୃଷଭର...ଇଂ—D (Re).
ଗା...ଗାନ୍ଧାର...ଛାଗର...ଇଂ—E (Mi).
ମା...ମଧ୍ୟମ...କ୍ରୌଞ୍ଚର...ଇଂ—F (Fa).
ପା...ପଞ୍ଚମ...କୋକିଳର...ଇଂ—G (So).
ଧା...ଧୈବତ...ଘୋଟକର—ଇଂ—A (La).
ନି...ନିଷାଦ...ହସ୍ତୀର...ଇଂ—A (Ta).

ଏହି ସାତଗୋଟି ସ୍ୱରମିଶି ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ସପ୍ତକ ହୁଏ । ସପ୍ତକ ତିନି ଗୋଟି । ଯଥା— ଉଦାତ୍ତ—ତାର ପାଟି ବା ଉଚ୍ଚୈଃସ୍ୱର; ମୁଦାତ୍ତ—ସାଧାରଣ ପାଟି, ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ୱର; ତାତ୍ତ—ଢେଁ ଢେଁ ଶବ୍ଦ ବା ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଶିଶୁଙ୍କ ସ୍ୱର ।

ଏହି ସାତ ଗୋଟି ସ୍ୱରର ଧୁଣି କୋମଳ, ଅତି କୋମଳ, ତୀବ୍ର (କଡ଼ା) ଓ ଅତି ତୀବ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଭେଦ ଅଛି ।]

ସପ୍ତସ୍ୱରା—ସଂ. ବି. (ସପ୍ତସ୍ୱର+ଆ)—୧ । ତନ୍ତ୍ରୀ ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରବିଶେଷ (ଏଥିରେ ସାତ ଗୋଟି ସ୍ୱର ଥାଏ)— Saptaswarā 1. A stringed instrument striking 7 tunes. ୨ । ଜଳ ତରଙ୍ଗ ନାମକ ବାଦ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ର [ଦ୍ର—ସାତ ଗୋଟି ପାତ୍ରରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପରିମାଣରେ ଜଳ ରଖି ଉକ୍ତ ପାତ୍ରକୁ ଖଣ୍ଡିଏ କାଠିଦ୍ୱାରା କ୍ରମାନୁସାରେ ବଜାଇ ସଙ୍ଗୀତର ସପ୍ତସ୍ୱର ଏଥିରୁ ଉତ୍ପାଦନ କରାଯାଏ ।]— 2. A musical instrument consisting of a set of seven cups containing different quantities of water and struck with a stick successively to produce the seven tunes of the gamut. ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସପ୍ତସ୍ୱର ବିଶିଷ୍ଟ—Striking 7 tunes. [ଦ୍ର— ଏତ ହସ୍ତେ ଗ୍ରନ୍ଥ; ଅନେ ବୀଣା ସପ୍ତସ୍ୱରା—ରାଧାନାଥ (ସପ୍ତସ୍ୱରି—ଦେ ରୂପ) ମହାପାତ୍ର]

ସପ୍ତ ସ୍ୱର୍ଗ—ଦେ.ବି.—ଭୂ, ଭୁବଃ, ସ୍ୱଃ, ମହଃ, ଜନଃ, ତପଃ ଓ ସତ୍ୟମ୍,— Sapta swarga ଏହି ସପ୍ତଲୋକ—The seven heavens or upper worlds according to Hindu mythology. সপ্তসর্গ সপ্তস্বর্গ

ସପ୍ତା—ଦେ. ବି.—୧ । (ସଂ. ସପ୍ତାହ)—ସପ୍ତାହ—1. A week. Saptā ୨ । ସପ୍ତାହକାଳ ଅହୋରାତ୍ର ଦୋଲଯାତ୍ରା ଅଦ୍ୟରୁ ହପ୍ତା ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାଗବତ ୧୨ ସ୍ୱରଯାକ ପାଠ କରାଯିବା ରୂପ ଅନୁଷ୍ଠାନ—The reading out of the Oriya Bhāgabata in the course of 7 days & nights continuously. [ଦ୍ର—ଲୋକେ ମାନସିକ କରି କିମ୍ବା ଗ୍ରାମରେ ମହାମାରୀ ଆଦି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ତନ୍ନିବାରଣ କାମନା କରି ଅହୋରାତ୍ର ୭ ଦିନ ଭାଗବତ ପାଠ କରାନ୍ତି ବା 'ସପ୍ତା ଉଠାନ୍ତି'। ଏହା ଶେଷ ହେଲେ ପୂଜା ଓ ଭୋଜନ ଆଦି କରାଯାଏ । ଏ ସାତ ଦିନଯାକ ପଞ୍ଚାଏ ଲୋକେ ପାଠକ ପାଖରେ ଭାଗବତ ବୋଲି ଥାଆନ୍ତି । ପଞ୍ଚାଏ ବୋଲି ବୋଲି ଥକି ଗଲେ ଆଉ ପଞ୍ଚାଏ ବୋଲନ୍ତି ।] ୩ । (ସଂ ସପ୍ତମ)— ଶନିଷଷ୍ଠ; ଶନିଗ୍ରହର ଲଗ୍ନଠାରୁ ୭ମ, ୮ମ ଓ ୯ମ ରାଶିରେ ଥିବା ଅବସ୍ଥା—(ଏହା ଅତି ଅଶୁଭ ଫଳପ୍ରଦ)—3. Astrology) The state of the planet Saturn being in its 7th, 8th and 9th places from a man's natal sign. ସଂ. ବିଣ—(ସପ୍ତ

+ ଅ)—୧। ସପ୍ତମ ଅଷ୍ଟମ ଓ ନବମର ପୂରଣ—1.The 7th, 8th and 9th. [ଯଥା—ଶନିସପ୍ତା।]
୨। ସପ୍ତାହବ୍ୟାପୀ—2. Extending over a week. [ଯଥା—ସପ୍ତାହଭାଗବତ]

ସପ୍ତାଂଶୁ—ସଂ. ବି.—୧। (ସପ୍ତନ୍+ଅଂଶୁ=କିରଣ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ଅଗ୍ନି; ସପ୍ତଗ୍ରହ—1. Fire. [ଦ୍ର—ଭୁଶୁଣ୍ଡି ହୋମରେ ଅଗ୍ନିର ଶ୍ୱେତ, ରକ୍ତ, ପୀତ, ନୀଳ, କୃଷ୍ଣ, ଧୂମ୍ର ଓ ପାଟଳ, ଏହି ସାତ ଗୋଟି ଅଂଶୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆହୁତି ଦିଆଯାଏ।] ୨। ଶନିଗ୍ରହ—2. The planet Saturn. ସଂ. ବିଣ—(ସପ୍ତାଂଶୁ ବା ଶନିଙ୍କର ଗୋଟିଏ କ୍ରୂର ନେତ୍ର ଥିବାରୁ)—କ୍ରୂର-ନେତ୍ର; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦୃଷ୍ଟି ଅଶୁଭ ଫଳପ୍ରଦ—A person having malignant eyes.

ସପ୍ତାଂଶୁ ପୁଙ୍ଗବ—ସଂ. ବି.—(ସପ୍ତାଂଶୁ+ପୁଙ୍ଗବ=ଶ୍ରେଷ୍ଠ) ଶନିଗ୍ରହ—The planet Saturn.
Saptāṁsu puṅgaba

ସପ୍ତାଙ୍ଗ—ସଂ. ବି.—(ସପ୍ତନ୍+ଅଙ୍ଗ; ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ)—୧। ଗୀତ-ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ରାଜ୍ୟର ସାତ ଗୋଟି ଅଙ୍ଗ—1. The seven components of a kingdom. [ଯଥା—ସ୍ୱାମୀ, ଅମାତ୍ୟ, ସୁହୃତ୍, କୋଷ, ରାଷ୍ଟ୍ର, ଦୁର୍ଗ ଓ ବଳ; ମତାନ୍ତରରେ ରାଜା, ଅମାତ୍ୟ, ପୁର, ରାଷ୍ଟ୍ର, କୋଷ, ଦଣ୍ଡ ଓ ସୁହୃତ୍ (ମନୁ ୯-୨୯।୨୯୬); ମତାନ୍ତରରେ ରାଜା, ଅମାତ୍ୟ, ପ୍ରଜା, ଦୁର୍ଗ, କୋଷାଗାର, ବଳୁରଙ୍ଗ ସୈନ୍ୟ, ମିତ୍ର (ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ୧—୩୫୨) ୨। ଏକପ୍ରକାର ଯୋଗ ସାଧନ—2. A sort of spiritual exercise. ୩। (ଜ୍ୟୋତିଷ) ତିଥି ବାର ନକ୍ଷତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧେ ଛାଡ଼ିବା ଜ୍ୟୋତିଷୋକ୍ତ ସାତ ଗୋଟି ବିଷୟ (ଯାହା ପଞ୍ଜିକାରେ ଉଲ୍ଲେଖ ହୋଇଥାଏ; ଯଥା—ତିଥି, ବାର, ନକ୍ଷତ୍ର, ରାଶି, ଯୋଗ, କରଣ ଓ ରବ୍ୟଂଶ)—3.The seven items or information which are calculated according to astrology in respect of every day. ୪। (ବହୁବ୍ରୀହି; ସପ୍ତଅଙ୍ଗ ବିଶିଷ୍ଟ)—ରାଜ୍ୟ—4. A kingdom.

ସପ୍ତା ବଢ଼ା—କ୍ରି. ବି—ସପ୍ତାହ ବ୍ୟାପୀ ଭାଗବତ ପାଠ ରୂପ ଉତ୍ସବର ଶେଷ ହେବା ଉଦ୍‌ଯାପନ—The formal or ceremonial completion of the continuous reading of the Bhāgabata for a week.
Saptā bardhā (ସପ୍ତା ବଢ଼ିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ଭାଗବତ ସପ୍ତାହେର ଉଦ୍‌ଯାପନ
भागवत सप୍ताहका खतम

ସପ୍ତା ବଢ଼ା(ଢ଼େ)ଇବା—କ୍ରି. ବି—ସପ୍ତାହ ବ୍ୟାପୀ ଭାଗବତ ପାଠରୂପ ଉତ୍ସବକୁ ଉଦ୍‌ଯାପନ କରିବା—ଭାଗବତ ସପ୍ତାହେର ସମାପ୍ତି କରା To bring about the completion of the reading of the Bhāgabata for a week.
Saptā bardhā(rdhe)ibā
भागवत सप्ताहका खतम करना

ସପ୍ତା ବସା(ସେ)ଇବା—କ୍ରି. ବି—ଫଳଲାଭ ପୂର୍ବକ ଏକ ସପ୍ତାହକାଳ ଅନବରତ ଭାଗବତ ପାଠରୂପ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଶୁଭାରମ୍ଭ କରିବା—ଭାଗବତ ସପ୍ତାହ ବୈଠାନା To begin the reading of the Bhāgabata constantly throughout of a week.
Saptā basā(se)ibā
भागवत सप्ताह बसाना

ସପ୍ତା ବସିବା—କ୍ରି. ବି—ସପ୍ତାହକାଳ ଅନବରତ ଭାଗବତ ପାଠରୂପ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଆରମ୍ଭ—The beginning of the reading of the Bhāgabata continuously for a week.
Saptā basibā
भागवत सप्ताह बैठना

ସପ୍ତା ଭାଗବତ—କ୍ରି. ବି (ସ. ସପ୍ତାହ ଓ ଭାଗବତ)—ଏକ ସପ୍ତାହକାଳ ଭାଗବତ ପୁରାଣ ଅନବରତ ବୋଲାଯିବା ରୂପ ଉତ୍ସବ—The festival of reading the Bhāgabata constantly for a week.
Saptā bhāgabata
सप्ताह भागवत
सप्ताह भागवत

ସପ୍ତା ମଜୁରି (ମଜୁରି, ମୂଲି)—କ୍ରି. ବି.—କାରଖାନା ଆଦିରେ କାମ କରୁଥିବା ମୂଲିଆମାନଙ୍କୁ ସପ୍ତାହ ମଜୁରି ସପ୍ତାହର ଶେଷ ଦିନ ଦିଆଯିବା ଉକ୍ତ ସପ୍ତାହର କର୍ମ ପାଇଁ ପ୍ରାପ୍ୟ ମଜୁରି—Weekly wages paid to day—labourers in a factory once in a week.
Saptā mainā(majuri, mūla)
सप्ताह मजूर

ସପ୍ତାର୍ଚ୍ଚିଃ—ସଂ. ବି (ସପ୍ତନ୍+ଅର୍ଚ୍ଚିସ୍=କିରଣ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧। ସପ୍ତଗ୍ରହ; ଅଗ୍ନି—1. The fire. ୨। ସପ୍ତାଂଶୁ (ଦେଖ)—2. Saptāṁsu (See) ୩। ତିନିକ ବୃକ୍ଷ (ଶବ୍ଦକୋଷ)—3. The plumbago Zeylanica (tree). ସଂ. ବିଣ—କ୍ରୂର ଚକ୍ଷୁ ବିଶିଷ୍ଟ—Having malignant look.
Saptārchchiḥ

ସପ୍ତାର୍ଣ୍ଣବ—ସଂ. ବି (ସପ୍ତନ୍+ଅର୍ଣ୍ଣବ; ଦ୍ୱିଗୁ)—ସପ୍ତ ସମୁଦ୍ର (ଦେଖ) Sapta samudra (See)
Saptārṇṇaba

ସପ୍ତାଶ୍ୱ—ସଂ. ବି (ସପ୍ତନ୍+ଅଶ୍ୱ=ଘୋଡ଼ା ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧। ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The sun. ୨। (ଦ୍ୱିଗୁ) ସାତଟା ଘୋଡ଼ା—2. Seven horses. ୩। ଗାୟତ୍ରୀ, ଉଷ୍ଣିକ୍, ଅନୁଷ୍ଟୁପ୍, ବୃହତୀ, ପଂକ୍ତି, ତ୍ରିଷ୍ଟୁପ୍, ଜଗତୀ—ଏହି ୭ଟି ବୈଦିକ ଛନ୍ଦ; (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—3. Seven vedic metres. ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ସାତ ଗୋଟି ଅଶ୍ୱ ବିଶିଷ୍ଟ—Having seven horses.
Saptāśwa

ସପ୍ତାଶ୍ୱ ବାହନ—ସଂ. ବି (ସପ୍ତନ୍+ଅଶ୍ୱ+ବାହନ; ସପ୍ତ ଅଶ୍ୱ ଅଛନ୍ତି ଯାହାଙ୍କର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ସୂର୍ଯ୍ୟ (ଶାମ୍ବ ପୁରାଣୋକ୍ତ ସୂର୍ଯ୍ୟସ୍ତବରେ ଥିବା ନାମ)—The sun. [ଦ୍ର—ପୁରାଣରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଏକଚକ୍ର ରଥର ସାତ ଗୋଟି ଅଶ୍ୱ ଥିବା କଳ୍ପିତ ହୋଇଅଛି ଓ ଅଧୁନିକ ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣକୁ ବିଶ୍ଳେଷଣ କରି ତହିଁରେ ସାତଗୋଟି ମୌଳିକ ରଶ୍ମି (Vybgior) ପାଇଅଛନ୍ତି।]
Saptāśwa bāhana
सप्ताश्व वाहन

ସପ୍ତାଶ୍ର—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସପ୍ତନ୍+ଅଶ୍ର)—ସପ୍ତକୋଣ ବିଶିଷ୍ଟ—
Saptāśra Having seven angles; septangular.

ସପ୍ତାହ—ସଂ. ବ (ସପ୍ତନ୍+ଅହନ୍=ଦିନ, ସମାହାର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—
Saptāha ସପ୍ତଦିନ ବ୍ୟାପୀ କାଳ—A week; an aggregate of seven days.

ସପ୍ତି—ସଂ. ବ (ସପ୍ ଧାତୁ=ଏକତ୍ର ହେବା, ସମର୍ଥ ହେବା+କ୍ତି. ଇ; ଯୁଦ୍ଧ କାଳରେ ଯୁଦ୍ଧ ଭୂମିରେ ଅଶ୍ୱ ଏକତ୍ର ବା ସମର୍ଥ ହେବା ଯୋଗୁଁ)—ଅଶ୍ୱ; ଘୋଡ଼ା—Horse.
Sapti

ସପ୍ତିତା—ସଂ. ବ (ସପ୍ତି+ତା)—ବେଗଗାମିତ୍ୱ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Saptitā Fleetness.

ସପ୍ତୋତ୍ତର—ସଂ. ବିଣ (ସପ୍ତନ୍+ଉତ୍ତର; ସପ୍ତ ସଂଖ୍ୟା ଅଛି ଉତ୍ତରରେ ବା ଶେଷରେ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ସାତ-ଉତ୍ତର; ଯେଉଁ ରାଶିର ଶେଷରେ ୭ ସଂଖ୍ୟା ଅଛି—
Saptottara Having the digit 7 at the end.
(ଯଥା—ସପ୍ତୋତ୍ତର ଶତ=୧୦୭;
ସପ୍ତୋତ୍ତର ଦ୍ୱିଶତ=୨୦୭)

ସପ୍ନ(ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ସ୍ୱପ୍ନ)—ସ୍ୱପ୍ନ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sapna(etc) Swapna etc (See)

ସପ୍ନା—ଗ୍ରା. ବ (ଅନାଦରାର୍ଥକ)—ସ୍ୱପ୍ନେଶ୍ୱରର ଡାକ ନାମ—
Sapnā A name for calling Swapneswara.
(ସ୍ୱପ୍ନ—ଆଦରାର୍ଥକ ରୂପ)

ସପ୍ନା(ପ୍ନେ)ଇବା—ଗ୍ରା. କ. (ସଂ. ସ୍ୱପ୍ନରୁ ଓଡ଼ିଆ ଜାତ ଧାତୁ)—
Sapnā(pne)ibā ସପନାଇବା (ଦେଖ)
Sapanāibā (See)

ସପ୍ରକାରକ—ସଂ. ବିଣ (ସ+ପ୍ରକାର+କ)—ବିବିଧ ପ୍ରକାରବିଶିଷ୍ଟ
Saprakāraka —Of various sorts.

ସପ୍ରଜ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+ପ୍ରଜା)—୧ । ପ୍ରଜା
Sapraja ବିଶିଷ୍ଟ—1. Having subjects. ୨। ସନ୍ତାନବାନ୍
(ସପ୍ରଜା—ସ୍ତ୍ରୀ) —2. Having issues.

ସପ୍ରତିବନ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. (ସ=ସହ+ପ୍ରତିବନ୍ଧ=ବାଧା)—ବାଧାଯୁକ୍ତ
Sapratibandha Attended with obstacles;
(ବିପରୀତ—ଅପ୍ରତିବନ୍ଧ) obstructive.

ସପ୍ରତିଭ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସ=ସହିତ+ପ୍ରତିଭା; ପ୍ରତିଭା ସହିତ ବର୍ତ୍ତମାନ)—୧ । ଅସାଧାରଣ ବୁଦ୍ଧିସମ୍ପନ୍ନ—
(ସପ୍ରତିଭା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Possessing extra-ordinary
(ଅପ୍ରତିଭ—ବିପରୀତ) genius. ୨ । ପ୍ରତିଭାନ୍ୱିତ; ମେଧାବୀ—
2. Acute; witty; intelligent. ୩ । ପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନ-ମତି—3. Ready-witted.

ସପ୍ରଭ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+ପ୍ରଭା)—ପ୍ରଭା ବିଶିଷ୍ଟ
Saprabha Lustrous.
(ସପ୍ରଭା—ସ୍ତ୍ରୀ) [ସପ୍ରଭତା(ତ୍ୱ)—ବ]

ସପ୍ରଭାବ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—ପ୍ରଭାବ ବା ପରାକ୍ରମ ବିଶିଷ୍ଟ—Mighty.
Saprabhāba
(ସପ୍ରଭାବା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସପ୍ରମାଣ—ସଂ. ବିଣ (ସ=ସହିତ+ପ୍ରମାଣ)—୧ । ପ୍ରମାଣଯୁକ୍ତ—
Sapramāṇa 1. Attended with proof. ୨ ।
(ବିପରୀତ—ଅପ୍ରମାଣ) ପ୍ରମାଣିତ—2. Proved.

ସପ୍ରାଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+ପ୍ରାଣ)—
Saprāṇa ପ୍ରାଣବିଶିଷ୍ଟ; ଜୀବିତ—Living.
(ସପ୍ରାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସପ୍ରୁଣିଆ—ପ୍ରାଦେ (ବେଣେଇ ଓ ଖୋର୍ବା) ବ—ଝଟାଳିଆ ଗୁଳ୍ମ-
Sapruṇiā ବିଶେଷ—A bushy shrub; Heptaplenrum
Renulosum (Haines).

ସପ୍ଲା(ପ୍ଲେ)ଇ—ବୈଦେ. ବ. ପ୍ରାଦେ (ଗଞ୍ଜାମ)—(ଇଂ. ସପ୍ଲାଇ)—
Saplā(ple)i ଅତିଥିଙ୍କ ଖାଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ଘରକୁ ପଠାଯିବା ଅସିବ
ବସ୍ତୁତୟ—ଡାଲି, ଚାଉଳ, ପରିବା ଓଗେର ସିଧା—
A supply of victuals sent to a guest.

ସଫ୍‌ତାଲୁ—ବୈଦେ. ବ (ଫା)—ଏକପ୍ରକାର ବିଦେଶୀୟ ଖାଦ୍ୟଫଳ
Saph-tālu ଓ ବୃକ୍ଷ; ପୀଚ୍ ଗଛ ଓ କୋଳି—Peach (tree
ସଫତାଲୁ ସଫତାଲ୍ଲୁ and fruit).

ସଫ—ଦେ. ବ—ସପ (ଦେଖ)—Sapa. (See) ସଂ. ବ (ନାମ)—
Sapha ବଶିଷ୍ଠଗୋତ୍ରୀୟ ଜଣେ ଅଗ୍ନ୍ୟର୍ଷି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Name of a sage.

ସଫ ମଶିଣା—ଦେ. ବ—ସପ ମଶିଣା (ଦେଖ)
Sapha maśiṇā Sapa maśiṇā. (See)

ସଫର—ବୈଦେ (ଅରବୀ)—ବ—୧ । ପର୍ଯ୍ୟଟନ; ଦେଶାନ୍ତରେ
Saphar ଭ୍ରମଣ—1. Travelling abroad; tour;
ସଫର journey. ୨ । ବିଦେଶବାସ—2. Sojourn. ୩ । ଜଳ
ସଫର ଯାତ୍ରା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Voyage.

ସଫର—ସଂ. ବ—(ସ୍ଫୁର୍. ଧାତୁ+କ୍ତି. ଅ; ଯେ ଜଳରେ ସ୍ଫୁରିତ ଘାସ, ଅର୍ଥାତ୍ ଘାସ ଦ୍ୱାରା ଗଛ ଭରେ)—(ଶଫରର
(ଶଫର—ଅନ୍ୟରୂପ) ଅନୀରୂପ) ଶଫର (ଦେଖ)—Śaphara.
(See) (ଭରତକୃତ ଅମର ଟୀକା)

ସଫର କରିବା—ଦେ. କ—ଦେଶବିଦେଶ ଭ୍ରମଣ କରିବା—
Saphara karibā To travel abroad; to make a
ସଫର କରା ସଫର କରନା journey.

ସଫର ଦରୀ—ଦେ. ବ (ଜାହାଜ ଭାଷା)—ଜାହାଜର ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଭାଗରେ
Saphara darī ପତାକା ଉଡ଼ିବାର ଡମ୍ବ—The hind flag-
ମାଲୁମ କାଠ mast of a ship. [ଦ—ଡାଣ୍ଡା ବାଦେ ଦଣ୍ଡିଲ
ସଫର ଦରୀ ଜାହାଜର ବାହୁଟିଆ ଲୁଚା, ଥରି ସଫରଦରୀ ରସି ।
ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପସ୍ୱଳ୍ପ ।]

ସଫରିଆ(ଆ)—ଦେ. ବିଣ—୧ । ଭ୍ରମଣକାରୀ—
Sapharia(yā) 1. Travelling; itinerant.
ସଫରିଆ ମୁସାଫିର

ସଫରୀ—ସଂ. ବ—ଶଫରୀ (ଦେଖ) (ଭରତକୃତ ଅମର ଟୀକା)—
Saphari Śaphari. (See) ବୈଦେ. ବିଣ—ଭ୍ରମଣକାରୀ

ସଫରୀ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ—Fit for camp use. (ଯଥା—ସଫରୀ ଖଟ, ସଫରୀ ଚୌକି ।)
सफरी

ସଫଳ—ସଂ. ବିଣ (ସ=ସହିତ+ଫଳ, ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ଫଳ ସହିତ ବର୍ତ୍ତମାନ)—୧ । ଫଳବାନ୍—1. Bearing fruit; fructified. ୨ । ଫଳ ବିଶିଷ୍ଟ—[ବିପରୀତ—ବିଫଳ, ନିଷ୍ଫଳ] 2. Fruitful. ୩ । ଯେଉଁ (ସଫଳତା[ତ୍ୱ], ସାଫଲ୍ୟ—ବି) ଗଛରେ ଫଳ ଧରିଥାଏ—3. Fruit-bearing (tree). ୪ । ଲାଭଜନକ—4. Attended with profit; profitable. ୫ । ଫଳରେ ବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଘଟିବା—5. Realised. ୬ । ଅମୋଘ; ସୁସିଦ୍ଧ—6. Efficacious; effectual. ୭ । ଯହିଁରେ ଆଶାନୁରୂପ ଫଳ ମିଳେ—7. Attended with the desired or hoped for result. (ଉ—ସଫଳ ହୋଇଛି ତୁମ୍ଭର ଆଶା କି ଗୁଜନ ?
ଭୂଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ସଭା ।)
Saphala

ସଫଳ କ୍ଲେଶ(କଷ୍ଟ)—ସଂ. ବି (ସଫଳ+କ୍ଲେଶ; କର୍ମଧା)—ଯେଉଁ କ୍ଲେଶ ପାଇବା ଦ୍ୱାରା ଅଭିପ୍ସିତ ଫଳଲାଭ ହୁଏ—Pains attended with the hoped for result; fruit-bearing pain.
Saphala kleśa(kashṭa)

ସଫଳ ପରିଶ୍ରମ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ଫଳଯୁକ୍ତ ପରିଶ୍ରମ—Fruitful labour.
Saphala pariśrama

ସଫଳ ପ୍ରଯତ୍ନ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ଫଳଯୁକ୍ତ ଉଦ୍ୟମ—Fruitful endeavour. ବିଣ.ସୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—(ସଫଳ ପ୍ରୟାସ, ସଫଳ ଯତ୍ନ, ସଫଳୋଦ୍ୟମ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଯାହାର ଯତ୍ନ ସଫଳ ହୋଇ ଅଛି—Rewarded with success for his endeavours.
Saphala prajatna
ସଫଳ ପ୍ରଯତ୍ନା, ସଫଳ ପ୍ରୟାସା, ସଫଳଯତ୍ନା, ସଫଳୋଦ୍ୟମା } ସ୍ତ୍ରୀ. ବିଣ

ସଫଳ ସ୍ୱପ୍ନ—ସଂ ବି (କର୍ମଧା)—ଯେଉଁ ସ୍ୱପ୍ନଦୃଷ୍ଟ ଘଟନା ସତରେ ଘଟେ ବା ସଫଳ ହୁଏ—Realised dream.
Saphala swapna

(ସଫଳ ସ୍ୱପ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସ. ବିଣ ସୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯାହାର ସ୍ୱପ୍ନଦୃଷ୍ଟ ବିଷୟ ବାସ୍ତବ ଘଟନାରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି—Having one's dream realised.

ସଫା—ବୈଦେ. ବି.—(ଅ. ସାଫ୍)—୧ । ସ୍ୱଚ୍ଛ—1. Clear; distinct. ୨ । ସରଳ; ଛଳପଟ—2. Frank; guileless. ୩ । ପ୍ରକାଶ୍ୟ—3. Public; apparent. ୫ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ; ଦୋଷଶୂନ୍ୟ—5. Faultless. ୬ । ଯହିଁରେ ଦାଗ ନାହିଁ—6. Unstained. ବୈଦେ. ବି—ପରିଷ୍କୃତ ଲୁଗା ଓ ପୋଷାକ—Neat and clean dress. [ଉ—ସକାଳୁ ଗାଧୋଇ ଖଣ୍ଡିଏ ସଫା ପିନ୍ଧିଲେ ମନ ଖୁବ୍ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ରହେ ।] ୧ । (ଅ. ସଫା) ପୃଷ୍ଠା—1. Page. ୨ । (ଜମିବାଡ଼ି ସିରସ୍ତା) ଖାତାର ଯେଉଁ ପୃଷ୍ଠାରେ ପୂର୍ବପୃଷ୍ଠାଗୁଡ଼ିକର ଜମିଜମା ଆଦିର ସମଷ୍ଟି ଲେଖା ଥାଏ—2. The page of an account book in which the total of the entries of previous pages is entered. ବି. ବିଣ—୧ । ସ୍ୱଚ୍ଛରୂପେ—1. Clearly; distinctly. [ଉ—ଏ କଥାର ଅର୍ଥ ସଫା ବୁଝାଗଲା ନାହିଁ; ଫକୀର ମୋହନ; ଛ ମାଣ ଅଠଗୁଣ୍ଠ] ୨ । ପ୍ରକାଶ୍ୟ ରୂପେ—2. Publicly; apparently; palpably.
Saphāi
साफ साफ

ସଫାଇ—ବୈଦେ. ବିଣ (ଅ. ସାଫ୍)—୧ । ପରିଷ୍କୃତ—1. Cleansed. ୨ । ସ୍ୱଚ୍ଛୀକୃତ—2. Cleared; made clear. ବି. (ଅ. ସଫାଇ) ୧ । ପରିଷ୍କରଣ—1. Act of cleansing; clearance. ୨ । ଗ୍ରାମର ବା ନଗରର ମଇଳାର ପରିଷ୍କରଣ—2. Conservancy or clearance of the dirts of a town or village. ୩ । (ଓଡ଼ିଆ) ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଅପଣାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବୋଲି ଅଦାଲତଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରମାଣ ଦର୍ଶାଇବା କର୍ମ—3. Defence of an accused person. ୪ । (ଓଡ଼ିଆ) ସଫାଇ ସାକ୍ଷୀ (ଦେଖ)—4. Saphāi sākshī (See). ୫ । ସଫାଇ ନାଳ (ଦେଖ)—5. Saphāi nāla (See). ୬ । ନିର୍ଦ୍ଦୋଷତା—6. Innocence. ୭ । ସତ୍ୟପଣ; ବିଶ୍ୱାସିତା—7. Reliability; trustworthiness. ୮ । ସରଳତା; ନିଷ୍କପଟତା—8. Frankness.
साफाई
सफाई

ସଫାଇ ଗାଡ଼ି—ଦେ. ବି.—ଯେଉଁ ଗାଡ଼ିରେ ମିଉନିସିପାଲଟିଶାସିତ ସହରର ବା ଗ୍ରାମର ମଇଳା ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହୁଏ—Conservancy carts; carts used for carrying away the sweepings of a town or village.
Saphāi gārdi
सफाई गाड़ि

ସଫାଇ ଗୁଜାରିବା(ଦେବା)—ବୈଦେ. କ୍ରି.—(ଓଡ଼ିଆ)—ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ନିଜର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷତା ସାଫାଇ ଦେଇ ପ୍ରମାଣାର୍ଥ ଅଦାଲତରେ ଯେଉଁ ପ୍ରମାଣ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବା—To adduce evidence in one's defence in a court.
Saphāi gujāribā(debā)
सफाई देना

ସଫାଇ ଗୁଜୁରିବା—ବୈଦେ. କ୍ରି. (ଓଡ଼ିଆ)—ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ପକ୍ଷରୁ ସଫାଇ ସାକ୍ଷୀରୂପେ ଅଦାଲତରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବା—To give evidence in a court as a defence witness.
Saphāi gujuribā
सफाई देना

ସଫାଇ ଦେଖା(ଖେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ନିଜର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷତା ନିଜ ମୁଖରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ବା କହି ହେବା—To boast of one's own innocence. [ସଫାଇ ଦେଖା(ଖ)ଇହ(ହେ)ବା—ଅନ୍ୟରୂପ]
Saphāi dekhā(khe)ibā
साफाई दिखाना

ସଫାଇ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—
Saphāi debā
साफाई देना
୧ । ସଫାଇ ଗୁଜାରିବା (ଦେଖ) 1. Saphāi gujāribā (see)
୨ । ସଫାଇ ଗୁଜୁରିବା (ଦେଖ) Saphāi gujuribā (see)
सफाई देना

ସଫାଇ ନାଳ—ବୈଦେ. ବି.—(ଅ. ସଫାଇ ଓ ଇଂ. କେନାଲ, ସ୍ପ. ନାଳ)—ଯେଉଁ ନାଳ ବା ପ୍ରଣାଳୀ ସାଫାଇ ନାଳା ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳର ଜଳ ସବୁ ଖାଲ ଅଡ଼ିକୁ ସାଫାଇ କେନାଲ ବହିଯାଏ—The natural drain of a country.
ସଫାଇ ନହର

ସଫାଇ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି. (କରିଅ)—ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ପକ୍ଷରୁ ସଫାଇ ସାକ୍ଷୀ ଗ୍ରହଣ କରିବା—To take defence evidence from an accused.
ସାଫାଇ ନେଓୟା **ସଫାଇ ଲେନା**

ସଫାଇ ମାନିବା—ଦେ. କ୍ରି. (କରିଅ)—(ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି) ଅପଣାର ନିର୍ଦ୍ଦୋଷତା ପ୍ରମାଣ କରିବା ପାଇଁ ସାକ୍ଷୀ-ସାଫାଇ ସାନା ମାନଙ୍କୁ ସମନ କରିବା ପାଇଁ କୋର୍ଟକୁ ଆବେଦନ କରିବା—To cite defence witness in one's own defence (said of an accused person.
ସଫାଇ ମାନନା

ସଫାଇ ସାକ୍ଷ—ଦେ. ବି. (କରିଅ)—ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ପକ୍ଷରେ ଉପସ୍ଥାପିତ ମୌଖିକ ପ୍ରମାଣ—Oral evidence adduced for the defence.
ସାଫାଇ ସାକ୍ଷ୍ୟ **ସଫାଇ ଗବାହ**
[ସଫାଇ ଗବାହ (ଗେ) ର—ଅନ୍ୟରୂପ]

ସଫାଇ ସାକ୍ଷୀ(ଖୀ)—ଦେ. ବି. (କରିଅ)—ଅଭିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ୱୀୟ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷତା ପ୍ରମାଣାର୍ଥ ଅଦାଲତରେ ସାଫାଇସାକ୍ଷୀ ଉପସ୍ଥାପିତ ସାକ୍ଷୀ—Defence witness; witness cited in one's defence in a criminal court.
ସଫାଇ ଗବାହ (ସଫାଇ ଗୁହା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଫାଇ ସାହା(ହି,ହେ)ବ—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—୧। ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟିର ଚେୟାରମ୍ୟାନ୍—The Chairman of a Municipality. ୨। ସଫା ରହିଲା ବା ନାହିଁ, ଏ ବିଷୟ ପରିଦର୍ଶନ କରିବା ପାଇଁ ସହରରେ ମ୍ୟୁନିସିପାଲିଟି ଦ୍ୱାରା ନିଯୁକ୍ତ ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚାରୀ—2. Conservancy Inspector of a Municipality.

ସଫା କଥା—ଦେ. ବି.—(ଅ-ସାଫ୍+ସ.କଥା)—୧। ସ୍ପଷ୍ଟ କଥା—1. Clear or distinct speech.
ସାଫ କଥା ୨। ସରଳ ବା ନିଷ୍କପଟ କଥା
ସାଫ ବାତ 2. Frank words.

ସଫା କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧। କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ପରିଷ୍କୃତ କରିବା—1. To cleanse a place.
ସାଫକରା ୨। ନିର୍ମଳ ବା ମଳଶୂନ୍ୟ କରିବା—
ସାଫ କରନା 2. To clear a place of its impurities or dirt.

ସଫା କହିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧। ସ୍ପଷ୍ଟ ରୂପେ କଥା କହିବା—1.To speak clearly or distinctly. ୨। ନିଷ୍କପଟ ଭାବରେ କଥା କହିବା—2. To speak frankly.
ସାଫ୍ କହିବା **ସାଫ ବୋଲନା**

ସଫା ଜବାବ—ଦେ. ବି—୧। ସ୍ପଷ୍ଟ ଉତ୍ତର—1. Clear reply. ୨। ନିଃସନ୍ଦେହ ଉତ୍ତର—2. Definite response. ୩। ନିଷ୍କପଟ ଉତ୍ତର—3. Frank reply.
ସାଫ୍ ଜବାବ **ସାଫ ଜବାବ**

ସଫା ଝାଡ଼ା—ଦେ. ବି—କୋଷ୍ଠ ଶୁଦ୍ଧି—Evacuation of the bowels; free motion of the bowels.
ସାଫ୍ ବାହ୍ୟ, ସାଫ୍ ଦାସ୍ତ **ସାଫ ପାଖାନା**
(ସଫା ଯୋଗର, ସଫା ବାହାରକୁ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଫା ଦି(ଦେ)ହ—ଦେ. ବି—ପରିଷ୍କୃତ ଦେହ—Cleansed body.
ସାଫ୍ ଶରୀର **ସାଫ ଶରୀର**

ସଫା ପାଣି—ଦେ. ବି—୧। ନିର୍ମଳ ଜଳ—1. Purified or clear water; water cleared of its impurities. ୨। ସ୍ୱଚ୍ଛ ଜଳ—2. Transparent water.
ସାଫ୍ ଜଳ **ସାଫ ପାନୀ**

ସଫା ଲୁଗା—ଦେ. ବି—୧। ପରିଷ୍କୃତ ବସ୍ତ୍ର—1. Cleansed cloth.
ସାଫ୍ କାପଡ଼ **ସାଫ କପଡ଼ା**
୨। ମଳ ବା ଚିହ୍ନ ବିହୀନ ଲୁଗା—2. Unstained cloth.

ସଫା ସକାଳ—ଦେ. ବି—ପରିଷ୍କୃତ ସକାଳ; ଯେତେବେଳେ ଅନ୍ଧାର ବିଦାଇ ଛାଡ଼ି ଯାଇଥାଏ—Clear daybreak.
ସାଫ୍ ସକାଳ ବେଳା **ସାଫ ସୁବହ**

ସଫା ସଫା—ଦେ, କ୍ରି. ବିଶ—୧। ସ୍ପଷ୍ଟ ରୂପେ—1. Very clearly.
୨। ନିଷ୍କପଟ ଭାବରେ—2. Frankly.
(ସଫାସଫି—ଅନ୍ୟରୂପ) ସାଫ୍ ସାଫ୍ **ସାଫ ସାଫ**

ସଫା ସାବି(ବୀ)ତ—ବୈଦେ. ବି (କରିଅ) (ଫା. ସାଫ୍ ଓ ସାବୁତ୍—ପ୍ରମାଣ)—ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ; ନିଃସନ୍ଦେହ ପ୍ରମାଣ—Clear and undeniable proof.
[ସଫା ସାବୁତ୍(ତ୍)—ଅନ୍ୟରୂପ]
ସାଫ୍ ସାବୁତି **ସାଫ ସାବିତ** ବିଶ—ସ୍ପଷ୍ଟରୂପେ ପ୍ରମାଣିତ—Clearly proved; proved beyond doubt.

ସଫା ସୁତ(ତୁ)ରା—ବୈଦେ. ବିଶ (ଫା. ସାଫ୍ ଓ ଉର୍ଦ୍ଦୁ ସୁଥ୍‌ରା)—୧। ସୁପରିଷ୍କୃତ—1. Well cleaned; (ସଫାସୁରା—ଅନ୍ୟରୂପ) well swept (house) ୨। ସୁନିର୍ମଳ—2. Purified. ୩। ପରିଷ୍କୃତ ଓ ପରିଚ୍ଛନ୍ନ—3. Neat and clean.
ସାଫ୍ ସୁଥ୍‌ରା, ସାଫ୍‌ସୁତ୍ରା **ସାଫସୁଥରା**

ସଫି—ସ.ବି—ଏକପ୍ରକାର ବନଚୁଣ (ବଙ୍ଗ ଦେଶର ଉତ୍ତରପୂର୍ବ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଜନ୍ମେ)—Myrica Integrifolia. (tree)
Saphi

ସଫିଆ(ୟା)ନା—ବୈଦେ. ବି. ଫା (କରିଅ)—ସାଫିଆନା (ଦେଖ)
Sāphiā(yā)nā Sāphiānā. (See)
ସାଫିଆନା **ସାଫିଆନା**

ସପିନା—ବୈଦେ. ବ—ସପିନା (ଦେଖ)
Saphinā Sapinā. (See)

ସଫୁର୍—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ଭବତଃ) ବଣ—ସରୁ—Delicate; tender;
Saphur fine. (ଯଥା—ସ୍ତ୍ରୀ, ଧାନ, ଚାଉଳ, ଧୋତି)

ସଫେଇ(ଇତ୍ୟାଦି)—ବୈଦେ.ବ (ଆ.ସଫାଇ)—ସଫାଇ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Saphei (etc) ସାଫାଇ ସଫାଇ Saphāi etc (See)
ପ୍ରାଦେ. (ଉଲ୍ଲଙ୍ଗିର ପାଠଣା) ବଣ—ସଫା; ପରିଷ୍କୃତ—
Clear; clean.

ସଫେଦ୍(ଦ)—ବୈଦେ. ବଣ (ଫା. ସଫେଦ୍, ସୁଫେଦ୍)—
Saphed(da) ୧ । ଧଳା; ଶ୍ୱେତ; ଶୁଭ୍ର—1. White. ୨ ।
ସଫେଦ ଶୁଭ୍ର; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—2. Bright. ବ—୧ । ଶୁଭ୍ରବର୍ଣ୍ଣ—
ସଫେଦ 1. White colour. ୨ । ଶୁଭ୍ରବର୍ଣ୍ଣ ଚୂନା—
2. White powder. ୩ । ରଙ୍ଗ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହୃତ ସୀସକରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଧଳାଚୂନା ଓ ରଙ୍ଗ ବିଶେଷ—
3. A white powder used in painting; white lead.

ସଫେ(ଫୈ)ଦ୍‌କୋ—ବୈଦେ. ବ. (ଚାମ)—ଅଫଗାନିସ୍ଥାନର
Saphe(phai)d-ko ପର୍ବତମାଳା ବିଶେଷ—Name of a
(ସୁଫିକ୍‌କୋ—ଅନ୍ୟରୂପ) range of mountains in
ସଫେଦକୋ Afganistan. [ଦ୍ର—ଏ ପର୍ବତ ଅଫଗାନିସ୍ଥାନର
ସଫୈଦ୍‌କୋ ରାଜଧାନୀ କାବୁଲ ଓ ଗଜନୀ ନଗରର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀସ୍ଥାନରୁ ଉଠି ୭୫ ମାଇଲ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ ହୋଇ ସେଠାରୁ ଦୁଇ ଶାଖା ହୋଇଅଛି । ଗୋଟିଏ ଶାଖା ଖାଇବାର୍ ଦିଗସଙ୍କଟ ଅଡ଼ିକି ଓ ଅନ୍ୟଟି କାବୁଲ ଓ ସିନ୍ଧୁ ନଦୀର ସଙ୍ଗମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ । ଏହି ପର୍ବତରୁ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ନଦୀ ବାହାରି ଅଛି । ଏ ପର୍ବତରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଶୃଙ୍ଗ ଓ ଗିରିସଙ୍କଟ ଅଛି । ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଶୀତାରାମ ଶୃଙ୍ଗ ସମୁଦ୍ରପୃଷ୍ଠରୁ ୧୬୬୨୨ ଫିଟ ଉଚ୍ଚ । ପର୍ବତର ଉଚ୍ଚତମ ପୃଷ୍ଠରେ ପାଇନ୍ (ଦେବଦାରୁ) ଓ ବାଦାମ ଆଦି ଅନେକ ବଡ଼ ଗଛ ଜନ୍ମେ । ଏହି ପର୍ବତର ପୃଷ୍ଠଦେଶରେ ଅସଂଖ୍ୟ ମେଉଁଅ ବସିଥାଏ । ଏହି ପର୍ବତରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ଡାଳିମ (ଦେଦାନା), ଅଖରୋଟ; ପେସ୍ତା, ବାଦାମ, ଜଳପାଇ, ଖୋବାଗ, ଅଙ୍ଗୁର, କିସ୍‌ମିସ୍, ଅଳୁବୋଖାରା ଆଦି ମେଉଁଅଫଳ ଭାରତକୁ ଆସି ଚିହ୍ନି ହୁଏ । ଏ ପର୍ବତରେ ଅନେକ ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ଅଫଗାନ ଜାତି ବାସ କରନ୍ତି ଓ ବିଦେଶୀମାନଙ୍କ ଏ ଅଞ୍ଚଳକୁ ମାପ କରି ଏଥି ରେ ଜ୍ଞାତବ୍ୟ ତତ୍ତ୍ୱମାନ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ବିଷୟରେ ଏ ଅଫଗାନ୍‌ମାନେ ବରାବର ବାଧା ଦେଇ ଆସୁଅଛନ୍ତି—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ସଫେଦା—ବୈଦେ. ବଣ (ଫା. ସଫେଦା)—୧ । ଶୁଭ୍ର; ଧଳା—
Saphedā 1. White. ୨ । ଶୁଭ୍ର; ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ—2. Bright.
ସଫେଦା ବ—୧ । ରଙ୍ଗ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଏକପ୍ରକାର ଧଳାରଙ୍ଗ—
ସଫେଦା (ସୀସକରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ)—1. A sort of white paint; white lead. ୨ । ଲକ୍ଷ୍ନୌର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଧଳା ଖରବୁଜ—
2. A white species of melon of Lucknow. ୩ । ଲକ୍ଷ୍ନୌର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଧଳା ଆମ୍ବ—3. A white species of mango of Lucknow. ୪ । ରଙ୍ଗରେ ଓ ଔଷଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ଦସ୍ତାଧାତୁର ଭସ୍ମ—
4. Oxide of Zinc. ୫ । ଚାଉଳକୁ ପାଣିରେ ବଢ଼ାଇ ଚାଉଳ ମାତ୍ର ଶୁଖାଇ ଚୂର କରି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯିବା ଶୁଭ୍ର ଗୁଣ୍ଡା—5. Powdered rice. [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପିଠା ଓ ଜଳଖିଆ ଆଦି ତିଆରି ହୁଏ । ଏହାପରି ସିଂଘାଡ଼ାର ଚୂନା ଓ ଗାଡ଼ିଆର ଚୂନାକୁ ମଧ୍ୟ ସଫେଦା କହନ୍ତି ।] ୬ । ଏକପ୍ରକାର ବିଦେଶୀଗତ ସୁସ୍ୱାଦୁ ଫଳ ଓ ତହିଁର ବୃକ୍ଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ); ସପୋଟା ?—
6. A kind of sweet fruit and its tree; Achras Sapota ? [ଦ୍ର—ଏ ଗଛମାନ ଖୁବ୍ ବଡ଼େ ଓ ଏଥିର ଗଣ୍ଡିରୁ ଚିକ୍ଲା ତିଆରି ହୁଏ; କିନ୍ତୁ କାଠ ଖୁବ୍ ଭାରି ସହ ନୁହେଁ (ବିଶ୍ୱକୋଷ) ।]

ସଫେଦି—ବୈଦେ. ବ.—(ଫା. ସଫେଦ୍) ୧ । ଶୁଭ୍ରୀକରଣ—1.
Saphedi Whitening. ୨ । ଘରର କାନ୍ଥ ଆଦିକୁ
ସଫେଦୀ ସଫେଦି କଲି ଚୂନରେ ବା ଚକଖଡ଼ି ଗୋଳା ପାଣିରେ ଧଳା କରିବା; ଧଳାଇବା—2. Whitewashing.

ସଫେଦ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଧଳାଇବା; ଶୁଭ୍ର କରିବା—To
Saphedi karibā whiten; to whitewash.
ସଫେଦିକରା ସଫେଦିକରନା

ସଫେନ—ସ.ବଣ.—(ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି;ସ=ସହିତ+ଫେନ)—ଫେନ
Saphena ଯୁକ୍ତ—Frothy; foamy.

ସବ୍(ବ)—ବୈଦେ. ବଣ.—[ଇଂ ଓ ଲାଟିନ୍ ସବ୍; ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ
Sab(ba) ପୂର୍ବେ ବ୍ୟବହୃତ ଇଂରାଜୀ ଉପପଦ (ଏଥିର ଅର୍ଥ
ସବ ସବ ଅଧୀନ, ନିମ୍ନ]—The prefix 'Sub' denoting under., subordinate. [ଦ୍ର—ଇଂରାଜୀ ଭାଷା ବ୍ୟବହୃତ ସବ (Sub) ଯୁକ୍ତ ଅଧିକାଂଶ ଶବ୍ଦ ତଦାକାରରେ କିମ୍ବା ବିକୃତଆକାରରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଶବ୍ଦ ଅକ୍ଷରକ୍ରମରେ ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା ।] ସର୍ବନାମ—(ଫା ସବ୍; ସ. ସର୍ବ) ସବୁ
—All. (ଯଥା—ସବ୍‌ଜାନତା ।)

ସବ୍‌ଅ(ଆ)ଫି(ପି)ସ୍(ସି)=ବୈଦେ. ବ. (ଇଂ. ସବ୍ ଅଫିସ୍)—୧ ।
Sab-a(ā)phi(pi)s(si) କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟାଳୟର ବା
ସବ ଅଫିସେ ସବଆଫିସ କଚେରିର ଅଧୀନ ବା ଅଧସ୍ତନ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ—1. Sub-office; an office subordinate to a central office. ୨ । ମଫସଲରେ ଗ୍ରାମରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଛୋଟ ଡାକଘର—2. Sub Post-office.

ସବ୍‌ଇଞ୍ଜିନିଅ(ୟ)ର୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ.—ବଡ଼ ଇଞ୍ଜିନିଅରଙ୍କ ଅଧ
Sab injinia(ya)r ସ୍ତନ ଇଞ୍ଜିନିଅର୍—Sub-Engineer.
ସାବ୍‌ଇଞ୍ଜିନିୟାର ସବଇଞ୍ଜିନିୟର

ସବ୍‌ଇନ୍(ନି)ସ୍‌ପେକ୍‌ଟର୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବି.—
Sab in(ni)s-pektar ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟରଙ୍କ ଅଧସ୍ତନ ପଦବର୍ଣ୍ଣ
ସବ୍‌ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର୍ କର୍ମଚାରୀ—Sub-Inspector. [ଦ୍ର—
ସବ୍‌ଇନ୍‌ସ୍(ସ୍ପି)ପିଟର୍ ସ୍କୁଲ (School), ପୁଲିସ୍ (Police),
ସବ୍‌ଇନ୍‌ସ(ଲ୍ଟ)ପେକ୍ଟର ଲବଣ (Salt), ଅବକାରୀ (Excise),
ସବ୍‌ଇନ୍‌ସପିଟର୍ ଇତ୍ୟାଦି ବିଭାଗର ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟରଙ୍କ ଅଧସ୍ତନ
—ଅନ୍ୟରୂପ/ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଉପାଧି ପୂର୍ବରେ ସବ୍ ଶବ୍ଦ ଲଗାଇ
ସାବ୍ ଇନସ୍ପେକ୍‌ଟର ତତ୍ତତ ବିଭାଗର ଅଧସ୍ତନ ହାକିମଙ୍କୁ ଚିହ୍ନାଇ
ସାବଇନସିପିଟର ଦିଆଯାଏ । ଯଥା ସବ୍‌ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ଅଫ୍
ସ୍କୁଲ୍‌ସ, ସବ୍‌ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ଅଫ୍ ପୋଲିସ, ସବଇନ୍‌ସ-
ପେକ୍‌ଟର ଅଫ ଏକ୍‌ସାଇଜ୍ ।]

ସବ୍ ଓଭ୍‌ର୍‌ସିଅ(ସ୍ୟ)ର୍—ବୈଦେ. (ଇଂ)ବି.—ଓଭର୍‌ସିଅରଙ୍କ ଅଧସ୍ତନ
Sub obhar-sia(ya)r କର୍ମଚାରୀ—Sub-overseer. [ଦ୍ର-
ସାବଓଭରସିଅର **ସାବଓମରିସିୟର** ସାଧାରଣତଃ ବାଗିଚାପିଣ୍ଡୀ
(P. W. D. ବା ପୂର୍ତ୍ତ ବିଭାଗରେ ଏହି କର୍ମଚାରୀ
ନିଯୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ।]

ସବ୍‌କମି(ମେ)ଟୀ—ବୈ ଦେ. (ଇଂ)ବି—କୌଣସି କମିଟିର ବା ସମିତିର
Sab kami(me)tī ଅଧୀନ ଛୋଟ କମେଟି—Sub-com-
ସବ୍‌କମିଟୀ **ସବକମିଟୀ** mittee. [ଦ୍ର—କୌଣସି
ସମିତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ଯେଉଁ ବିଶେଷ ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟର
ବିଚାର ବା ଅନୁଚିନ୍ତନା ବା ସମାଧାନ ପାଇଁ ସବ୍‌କମିଟି
ନିଯୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି, ସେହି ସେହି କାର୍ଯ୍ୟର ଇଂରାଜୀ ବା
ଦେଶୀୟ ନାମ ପୂର୍ବେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଏ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ
ହୁଏ । ଯଥା—ଟେକ୍‌ସ୍‌ଟ୍ ବୁକ୍ ବା ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ
ସବ୍‌କମିଟି (Text Book Subcommittee
ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ ବୋର୍ଡ୍ ବା ଲୋକାଲ୍ ବୋର୍ଡ ବା ମିଉନିସି
ପାଲିଟିଙ୍କ ଅଧୀନ ଏଡୁକେସନ୍ ବା ଶିକ୍ଷା ସବ୍‌କମିଟି
(Education Subcommittee), ଫାଇନାନ୍‌ସ୍
ବା ଅର୍ଥ ସବ୍‌କମିଟି (Finance Subcommit-
tee), ହେଲ୍‌ଥ୍ ବା ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସବ୍‌କମିଟି (Health
Subcommittee; (ପବ୍ଲିକ୍ ୱାର୍କ୍‌ସ ବା ପୂର୍ତ୍ତ
ବିଭାଗ ସବ୍‌କମିଟି (Public works Sub com-
mittee ।]

ସବ୍ କଲେକ୍‌ଟର୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବି.—କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ଅଧୀନ ଛୋଟ
Sab kalektar ହାକିମ—Sub-collector. [ଦ୍ର—ଏ
(ସବ୍ କଲେକ୍‌ଟର୍) ଅଶୁଦ୍ଧରୂପ] ହାକିମ ଓଡିଶାର କେବଳ ଗଞ୍ଜାମ
(ସବ୍ କଲ(ଲ)ଟର୍ } ଓ ଚୋରସ୍ତ ଜିଲ୍ଲାରେ ଅଛନ୍ତି ।]
ସବ କଲେକ୍‌ଟର **ସବ କଲକ୍‌ଟର**

ସବ୍ କୋଟ୍(ଟ୍)—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବି—(ଗଞ୍ଜାମ)ବଡ କୋର୍ଟ୍‌ର ବା
Sab kot(rt) କଚେରିର ଅଧୀନ ଛୋଟ ହାକିମଙ୍କ କଚେରି—
(ସବ୍ କୋରଟ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) Sub-court. [ଯଥା—ଜଜ୍‌ଙ୍କ
ସବ୍ କୋର୍ଟ ଅଧୀନ ସବ୍ ଜଜଙ୍କ କୋର୍ଟ୍, ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ଅଧୀନ
ସବ କୋର୍ଟ ସବ୍‌ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ କୋର୍ଟ୍ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ସବ୍ ଜଜ୍—ବୈଦେ(ଇଂ)ବି.—ଜଜ୍‌ଙ୍କ ଅଧସ୍ତନ ବିଚାରପତି—
Sab jaj Sub-judge.
[ସବ ଜଜ-ଅନ୍ୟରୂପ] ସବ୍ ଜଜ **ସବ ଜଜ**

ସବ୍‌ଜା—ବୈଦେ. ବିଣ.—(ଫା)—ସବଜା (ଦେଖ)—
Sabjā Sabajā (see)

ସବ୍‌ଜୀ—ବୈଦେ. ବି.—(ଫା)—ସବଜୀ (ଦେଖ)
Sab-jī Sabajī (see)

ସବ୍ ଜାନତା—ବୈଦେ(ଫା) ବି ଓ ବିଣ--(ଭୁଲନାତ୍ମକ—ସଂ-ସର୍ବଜ୍ଞ)—
Sab-jāntā (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ) ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସର୍ବଜ୍ଞ ବୋଲି ଗର୍ବ କରେ
(ସବ୍‌ଜାନ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ) (Ironical) A person who
ସବ୍ ଜାନତା boasts that he is all-knowing; a
ସବ ଜାନନେ ବାଲା quidnunc.

ସବ୍ ଜେଲ୍—ବୈଦେ (ଇଂ) ବି—ଜିଲ୍ଲାର ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍‌ରେ ଥିବା
Sab-jel ଜେଲ୍ ଖାନା—Sub-jail.
[ସବ୍ ଜ (ଜେ) ଇଲ୍—ଗଞ୍ଜାମୀରୂପ] ସବ୍ ଜେଲ **ସବ ଜେଲ**

ସବଡି(ଡେ, ଦି, ଦେ, ଦୋ)ପୁ(ପୋ)ଟି—ବୈଦେ. (ଇଂ)ବି—
Sab ḍi(ḍe, di, de, do)pu(po)ṭi ଡେପୁଟିଙ୍କ ଅଧସ୍ତନ
(ସବ୍‌ଡୁ ପ (ପ୍ପ)ଟି ଅନ୍ୟରୂପ) ହାକିମ—Subdeputy. [ଦ୍ର—
ସବ ଡେପୁଟି ଏମାନେ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀର ଯଥା—ସବ ଡେପୁଟି
ସବ ଡିପୁଟି କଲେକ୍‌ଟର ଓ ସବ୍ ଡେପୁଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ।]

ସବ୍ ଡି(ଡେ)ପୁ(ପୋ)ଟି କଲେକ୍ଟର୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବି—ରାଜସ୍ୱ
Sab ḍi(ḍe)pu(po)ṭi kalektar ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଡେପୁଟି କଲେକ୍ଟରଙ୍କ
ସବ୍‌ଡେପୁଟି କଲେକ୍ଟର୍ ଅଧସ୍ତନ ହାକିମ—Sub Deputy-
ସବଡିପୁଟୀ କଲକ୍‌ଟର collector.
[ସବ୍ ଦ(ଡୁ, ଦୋ)ପ(ପ୍ପୁ, ପୋ)ଟି(ଟ୍ଟୀ)କ(କ)ଲ(ଲେ)ଟ(କ୍ଟ)ର—
ଅନ୍ୟରୂପ]

ସବ୍ ଡି(ଡେ)ପୁ(ପୋ)ଟି ମା(ମେ)ଜି(ଜେ)ଷ୍ଟ୍ରେ(ଷ୍ଟ୍ର)ର—ବୈଦେ. (ଇଂ)
Sab ḍi(ḍe)pu(po)ṭi mā(me)ji(je)shṭa(shṭra)r. ବି.
ସବ ଡେପୁଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ. —ଫଉଜଦାରୀ ବିଚାର ବିଭାଗୀୟ ଡେପୁଟି
ସବଡିପୁଟୀ ମଜିସ୍ଟର ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ଅଧସ୍ତନ ହାକିମ—
Subdeputy majistrate.
[ସବ୍ ଦ(ଡୁ, ଦୋ)ପ(ପ୍ପୁ, ପୋ)ଟି ମା(ମେ)ଜ(ଜେ)ଷ୍ଟ୍ରେଟ୍—
ଅନ୍ୟରୂପ]

ସବ୍ ଡିଭି(ବି)ଜନ୍—ବୈଦେ. ବି. (ଇଂ)—୧ । ଜିଲ୍ଲାର ଅଧସ୍ତନ
Sab ḍibhi(bi)jan ପ୍ରଦେଶ—1. (administrative)
ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍ Subdivision of a District. ୨ । କାରିଗର
ସବଡିଭିଜନ ମିସ୍ତ୍ରୀ ଇଞ୍ଜିନିୟର ଡିଭିଜନ୍ ଅଧୀନ ଇଲାକା—
2. Subdivision under a P. W. D.
Division. [ଦ୍ର—ରାଜକୀୟ ଶାସନାର୍ଥ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜିଲ୍ଲା
ଅଧୀନ ଗୁଡ଼ିଏ ସବ୍ ଡିଭିଜନ୍ ଥାଏ ଓ କାରିଗର ମିସ୍ତ୍ରୀ
(P. W. D.) ଇଞ୍ଜିନିୟର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଡିଭିଜନ୍ ଅଧୀନ
ମଧ୍ୟ ଗୁଡ଼ିଏ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ ଥାଏ; ଜିଲ୍ଲାର ରାଜଧାନୀ ଓ
ତତ୍‌ସନ୍ନିକଟସ୍ଥ ଅଞ୍ଚଳର ଶାସନାର୍ଥ ଯେଉଁ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ

ଥାଏ ତାକୁ ସଦର ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍ ଓ ତହିଁର ଶାସନକର୍ତ୍ତା ଅଧସ୍ତନ ହାକିମଙ୍କୁ ସଦର ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍ ବା (ସଦର ସବ୍‌ଡିଭିଜନଲ୍) ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ କୋହାଯାଏ ।]

ସବ୍ ଡିଭି(ବି)ଜନ୍ ଅ(ଆ)ଫି(ଫି)ସ୍—କ୍ରିଦେ. (ଇଂ) ବି—ସବଡିଭିଜନର
Sab ḍibhi(bi)jan a(ā) phi(pi)s ଶାସନକାର୍ଯ୍ୟରେ ଥିବା
ସବ୍‌ଡିଭିଜନ ଅଫିସ୍ ଥିବା ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ—
ସବଡିଭିଜନ ଆଫିସ Sub-Divisional Office.
[ସବ୍ ଡିଭିଜନ(ନା)ଲ୍ ଅଫିସ୍—ଅନ୍ୟରୂପ]

ସବ୍ ଡିଭି(ବି)ଜନ୍ ଅ(ଆ)ଫି(ଫି)ସ(ସା)ର୍—କ୍ରିଦେ. (ଇଂ) ବି—
Sab ḍibhi(bi)jan a(ā)phi(pi)sa(sā)r
[ସବ୍ ଡିଭି(ବି)ଜନ(ନା)ଲ୍ ଅ(ଆ)ଫି(ଫି)ସ(ସା)ର୍—ଅନ୍ୟରୂପ]
ସବ୍‌ଡିଭିଜନ ଅଫିସର୍ ସବ୍‌ଡିଭିଜନର ଶାସନ କର୍ମ ପରିଚାଳନାର୍ଥ
ସବଡିଭିଜନ ଆଫିସର ଭାରପ୍ରାପ୍ତ ପ୍ରଧାନ ହାକିମ—
Subdivisional Officer.

ସବ୍ ଡିଭି(ବି)ଜନ୍ ମା(ମେ)ଜି(ଜେ)ଷ୍ଟ୍ର(ଷ୍ଟ୍ରେ)ର୍(ଟ୍)—
Sab ḍibhi(bi)jan mā(me)ji(je)shṭa(shṭre)r(ṭ)
[ସବ୍ ଡିଭି(ବି)ଜ(ଜା)ନ(ନା)ଲ୍ ମା(ମେ)ଜି(ଜେ)ଷ୍ଟ(ଷ୍ଟ୍ରେ)ର(ଟ୍)—
ସବ୍‌ଡିଭିଜନ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଅନ୍ୟରୂପ]
ସବଡିଭିଜନ ମଜିଷ୍ଟର ସବ୍‌ଡିଭିଜନର ଫଉଜଦାରୀ ବିଚାର ବିଭାଗ ଭାରପ୍ରାପ୍ତ ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚାରୀ—Sub-divisional Magistrate.

ସବ୍ ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ୍—କ୍ରିଦେ. (ଇଂ) ବି—ଜିଲ୍ଲାର ଅଧସ୍ତନ ଶାସନ ବିଭାଗ;
Sab ḍishṭrikṭ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ—Subdivision.
ସବ୍‌ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ **ସବ ଡିଷ୍ଟ୍ରିକ୍ଟ**

ସବ୍ ପୋଷ୍ଟ୍ ଅ(ଆ)ଫି(ଫି)ସ୍—କ୍ରିଦେ. (ଇଂ) ବି—ଜିଲ୍ଲାର ବଡ଼
Sab poshṭ a(ā)phi(pi)s ଡାକଘରର ଅଧୀନ ଡାକ ଘର—
ସବ୍ ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସ୍ Sub Post office.
ସବ ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସ [ଉ—ଜିଲ୍ଲାର କେନ୍ଦ୍ର ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସର ଅଧୀନତାରେ ସବ୍ ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସ, ବ୍ରାଞ୍ଚ ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସ, ଉଲେଜ୍ ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସ, ଏକସ୍‌ଟ୍ରାଡିପାର୍ଟ୍‌ମେଣ୍ଟାଲ୍ ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସ, ଏକସ୍‌ଫେରମେଣ୍ଟାଲ୍ ପୋଷ୍ଟ୍ ଅଫିସ୍‌ମାନ ଥାଏ ।]

ସବ୍ ପୋଷ୍ଟ୍ ମାଷ୍ଟର୍—କ୍ରିଦେ. (ଇଂ) ବି—ସବ୍ ପୋଷ୍ଟ୍ ଅଫିସ୍‌ର
Sab post mā̄shṭar ଭାରପ୍ରାପ୍ତ ଡାକ କାରୁ—Sub Post-
ସବ୍ ପୋଷ୍ଟ ମାଷ୍ଟର୍ master; the master of a sub post
ସବ ପୋଷ୍ଟ ମାସ୍ଟର office.

ସବ୍ ପ୍ରୋଟେମ୍—କ୍ରିଦେ. ବିଣ. ଲାଟିନ୍ (କଚରଅ)—ସରକାରୀ ଚାକରିର
Sab protem ଏକ ପ୍ରକାର ଅସ୍ଥାୟୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା—
ସବ୍ ପ୍ରୋଟେମ୍ **ସବପ୍ରୋଟେମ** Sub pro tem.

ସବ୍ ପ୍ରୋପ୍ରାଇଟର—କ୍ରିଦେ. ବି (କଚରଅ)—ଭୂମିର ସ୍ୱତ୍ୱବାନ୍ ବା
Sab proprāiṭar ମାଲିକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଅଧସ୍ତନ ସ୍ୱତ୍ୱବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି—
ସବ୍ ପ୍ରୋପ୍ରାଇଟର **ସବ ପ୍ରୋପ୍ରାଇଟର** A subproprietor.

ସବ୍‌ରାତ୍—କ୍ରିଦେ. ବି—ସବୁରାତ୍ (ଦେଖ)
Sab-rāt ସବୁର **ସବର** Saburāt (See)

ସବ୍‌ରାତ୍ କରିବା—କ୍ରିଦେ. କ୍ରି—୧ । ଅପେକ୍ଷା କରିବା—1. To
Sab-rāt karibā wait. ୨ । ସହ୍ୟ କରିବା—2. To
ସବୁର କରା bear. ୩ । ସମ୍ଭାଳ ଥିବା—3. To forbear.
ସବର କରନା ୪ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସହକାରେ ରହିବା—4. To remain patient and calm.

ସବରାତି—ବିଦେ. ବିଣ—୧ । ସହନଶୀଳ—1. Forbearing.
Sab rāti ୨ । ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ—2. Patient.
[ସବ୍ ରାତ୍ରି (ସ୍ଥା)—ଅନ୍ୟରୂପ] ୩ । ସ୍ଥିରମନା—3. Calm
ସବୁର କରା **ସବରକା** and quiet.

ସବ୍‌ରେଜି(ଜେ)ଷ୍ଟ୍ର(ଷ୍ଟ୍ରା,ଷ୍ଟ୍ର,ଷ୍ଟ୍ରାର୍—ବିଦେ(ଇଂ)ବି—ସବ୍ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାର
Sab reji(je)shṭa(shṭrā, shṭra, shṭrā̄)r ଅଫିସର ହାକିମ—
ସବରଜିଷ୍ଟାର Sub-registrar.
ସବ ରେଜିଷ୍ଟାର

ସବ୍‌ରେଜି(ଜେ)ଷ୍ଟ୍ର(ଷ୍ଟ୍ରି)ରି—କ୍ରିଦେ. (ଇଂ) ବି—ବଡ଼ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ୍
Sab-reji(je)shṭa(shṭri ଅଫିସ୍‌ର ଅଧୀନ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ୍
ସବ୍‌ରେଜିଷ୍ଟ୍ରି } ଅନ୍ୟରୂପ ଅଫିସ୍—
ସବ୍‌ରେଜି(ଜେ)ଷ୍ଟ୍ରେସନ୍ ଅ(ଆ)ଫି(ଫି)ସ୍ } Sub—
ସବ ରେଜିଷ୍ଟରୀ **ସବରଜିଷ୍ଟରୀ** registry; sub-registration office.

ସବ୍‌ଲମ୍ବର୍‌ଦାର୍—ଗ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ମାହାଲର ନିମ୍ନ ସ୍ୱତ୍ୱା-
Sab lambar-dār ଧାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ନିର୍ବାଚିତ ପ୍ରତିନିଧି—
A person appointed to represent the inferior proprietors of a village or estate. (ସମ୍ବଲପୁର ମାନୁଆଲ୍, ୧୦୨୮ ।)

ସବ୍‌ଲିଜ୍—କ୍ରିଦେ. ବି (ଇଂ)—ପଟାଦ୍ୱାରା ଗୃହୀତ ଘୋଡ଼ା ବା ସ୍ୱତ୍ୱକୁ
Sab-lij ଅନ୍ୟକୁ ପଟା ଦେବା ଘଟଣା—Sublease.
ସବଲୀଜ **ସବଲୀଜ**

ସବ୍ ଲେଟ୍ କରିବା—କ୍ରିଦେ. କ୍ରି (ଇଂ. ସବ୍ ଲେଟ୍)—୧ । ନିଜର
Sab leṭ karibā ଭଡ଼ାରେ ବା ଅନ୍ୟ ଅଧସ୍ତନ ସ୍ୱତ୍ୱକୁ ଅନ୍ୟ
ସବ ଲେଟ କରା କାହାକୁ ପଟା ଦେବା—1. To sublet one's
ସବଲେଟ କରନା tenancy holding or lease. ୨ ।
ଗୃହସ୍ୱାମୀଙ୍କଠାରୁ ଭଡ଼ାରେ ନେଇଥିବା ଗୃହ ଅଦଳ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଭଡ଼ା ଦେବା—2. To sublet a house which one has taken from the owner on hire or rent.

ସବ୍‌ଲୁ(ଲୋ)ଟ୍—କ୍ରିଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସବ୍ ଓ ଲୁଠ ଧାତୁ; ଯେ ସବୁ ମଜା
Sab-lu(lo)ṭ ଲୁଟି କରେ)—୧ । ଲମ୍ପଟ—1. Lecherous.
ଲମ୍ପଟ **ଲମ୍ପଟ** ୨ । ମଜାଳିଆ (ବ୍ୟକ୍ତି)—2. A merry and sportive person.

ସବ୍‌ସିଡିଆରି ସନ୍ଧି—କ୍ରିଦେ. ବି—ଇଂରାଜୀ ଭାଷାର ଏବଂ ଦେଶୀୟ
Sab sidiārī sandhi ରାଜା ପରସ୍ପରକୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ଓ ଶତ୍ରୁ-
ସବସିଡିଆରୀ ସନ୍ଧି ଠାରୁ ରକ୍ଷାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ସର୍ତ୍ତରେ
ସବସିଡିଆରୀ ସନ୍ଧି ହୋଇଥିବା ସନ୍ଧି—Sabsidiary

treaty between the East India Company and some of the Indian princes,

ସବ୍ ସେକ୍ସନ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ); ବ—୧ । ଆଇନ୍ ଅଦର ସେକ୍ସନ୍
Sab seksan ବା ଦଫା ତଳେ ଥିବା ଉପବିଧି—1. Sub-
ସବ ସେକ୍ସନ section of a Law or Act or Rule.
सब सेक्सन ୨ । କୌଣସି କର୍ମବିଭାଗର ଅଧୀନ ଉପବିଭାଗ—
2. Subsection of a section of a department.

ସବ୍ ସ୍କ୍ରିପ୍ସନ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ—ଗୁଡ଼ା; ସାଧାରଣ ଚାନ୍ଦା ଘାଟି
Sab skripsan ବହୁ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଅଦାୟ ହେବା ଧନ—
ସବ ସ୍କ୍ରିପ୍ସନ सब स्क्रीप्सन Subscription.

ସବ—ସଂ. ବ (ସୂ ଧାତୁ=ପ୍ରସବ କରିବା+କର୍ମ. ଅ)—୧ । ଅପତ୍ୟ;
Saba ସନ୍ତାନ (ମେଦିନୀ)—1. Child; son; offspring.
୨ । (+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ) ଜଳ (ଜଟାଧର)—2. Water.
୩ । ଯଜ୍ଞ (ଅମର)—3. Vedic sacrifice. ୪ ।
(+ଭାବ. ଅ) ପ୍ରସବ—4. The bringing
forth of a child. ୫ । ସୁରା ସନ୍ଧାନ—5. Fer-
mentation of liquor. ୬ । (+କର୍ମ.ଅ)
ଚନ୍ଦ୍ର—6. The moon. ୭ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—7. The
sun. ୮ । ପୁଷ୍ପମଧୁ—8. The honey of flowers.
ବୈଦେ. ବଣ—ସବ୍ (ଦେଖ)—Sab (See)

ସବଂଶ—ସଂ. ବଣ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସହିତ+ବଂଶ=କୁଳ)—
Sabamsa ବଂଶ ସହିତ; ସପରିବାର—
Attended with one's family.

ସବଂଶେ—ଦେ. କ୍ରି. ବଣ (ସଂ. ସବଂଶ)—ବଂଶର ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସହିତ-
Sabamse With all the members of the family
ସବଂଶେ सवंश or race.

ସବଜ—ବୈଦେ. ବଣ—ସବୁଜ (ଦେଖ)
Sabaja Sabuja (See)

ସବଜା—ବୈଦେ. ବଣ—ସବୁଜା (ଦେଖ)
Sabajā Sabujā (See)

ସବଜାଣ—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ସବଜ୍ଞ)—ଯେ ସବୁ କଥା ଜାଣେ—
Sabajāna All-knowing; omniscient.
ସବଜାନ, ସବଜାନତା सब जाननेवाला, सवजानता
(ସବଜାଣତା[ନ୍ତା], ସବଜାନତା, ସବଜାନ୍ତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସବଜି—ବୈଦେ. ବଣ ଓ ବ—ସବୁଜ (ଦେଖ)
Sabaji Sabuji (See)

ସବ(ବା)ର୍ଡ଼ି(ଡ଼ି)ନେଟ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବଣ—ଅଧସ୍ତନ; ଅଧୀନ—
Saba(bā)rdi(rdi)net Subordinate.
ସବାଡ଼ିନେଟ सबार्डिनेट

ସବ(ବା)ର୍ଡ଼ି(ଡ଼ି)ନେଟ୍ ଜଜ୍—ବୈଦେ. (ଇଂ) ବ—ଜଣେ ଅଧସ୍ତନ
Saba(bā)rdi(rdi)net jaj ଦେଓାନ୍ ମଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ବିଚାରପତି;
ସବାଡ଼ିନେଟ ଜଜ ସବଜଜ୍—Subordinate judge.
सबार्डिनेट जज

ସବତ—ଦେ. ବ (ସଂ. ଶପଥ)—ଋଣ—Oath. [ଉ—କୋଣାର
Sabata ଦୀବୀ सौगंद ସବତେ ଅଲୀକର ହେଲେ ଗୋଟିଏ
ନ ଘେନ୍ତୁ ଭମ୍ବନ—ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖି. ଗୀତ ।]

ସବତ୍ସ—ସଂ, ବଣ, ପୁଂ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସହ+ବତ୍ସା=ବାଛୁରୀ;
Sabatsa ପିଲା)—ବତ୍ସା ସହିତ—Accompanied with
(ସବତ୍ସା—ସ୍ତ୍ରୀ) calf or a young one.

ସବତ୍ସା ଗାଭୀ—ବୈ. ବ (ସଂ. ସବତ୍ସା+ଗବୀ)—ବାଛୁରୀ ସହିତ ଥିବା
Sabatsā gābhī ଗାଈ—A cow accompanied
[ସବତ୍ସା ଧେନୁ—ସଂ. ରୂପ] with the calf.

ସବତ୍ସା ଧେନୁ ଦାନ—ସଂ. ବ—ମହାପୁଣ୍ୟକର ଦାନବିଶେଷ;
Sabatsā dhenu dāna ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ବାଛୁରୀ ସହିତ ଦୁହାଁଳୀ
ଗାଈ ଦାନ କରିବା—The gift of a milch cow
with the calf to a Brāhmaṇa.

ସବନ—ସଂ. ବ (ସୂ ଧାତୁ—ପ୍ରସବ କରିବା; ଅଭିଷବ କରିବା+ଭାବ,
Sabana ଅନ)—୧ । ପ୍ରସବ—1. Begetting; giving
birth to; producing child. ୨ । [+ଅଧି-
କରଣ. ଅ) ଯଜ୍ଞସ୍ନାନ [ଅମର]—2. Ablution
after a vedic sacrifice. ୩ । ଅଧ୍ୱର; ଯଜ୍ଞ
[ମେଦିନୀ]—3. Vedic sacrifice. ୪ । ସୋମ
ପାନ [ଭରତ]—4. Drinking of the juice
of the Soma creeper.
୫ । ସୋମରସ ସନ୍ଧାନ; ସୋମ ନିଦ୍ରାଳନ (ମେଦିନୀ)—
5. The act of crushing the twigs and
fermenting the juice pressed from the
Soma creeper, Asclepias Acida. ୬ । ଚନ୍ଦ୍ର
—6. Moon. ୭ । ପୁଷ୍କର ଦ୍ୱୀପର ପୌରାଣିକ ରାଜା—
7. The mythological king of the island
of Pushkara. ୮ । (+ଅଧି. ଅ) ଯନ୍ତ୍ର—
8. Instrument. ୯ । (ନାମ) ଭୃଗୁଙ୍କର ଏକ
ପୁତ୍ର—9. Name of a son of sage Bhṛugu.
୧୦ । (ନାମ) ସ୍ୱାୟମ୍ଭୁବ ମନୁଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—10. Name
of a son of Swāyambhuba Manu.
୧୧ । ପ୍ରିୟବ୍ରତ ରାଜାଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର—11. Name
of a son of King Priyabrata. ୧୨ । ଅଗ୍ନିର
ନାମାନ୍ତର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—12. A name of fire
ସଂ. ବଣ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—ବନ ବିଶିଷ୍ଟ - Having
forest or wood.

ସବନିକ—ସଂ. ବଣ (ସବନ+ଇକ)—ଯଜ୍ଞରେ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Sabanika Relating to vedic sacrifice.
(ସବନୀୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସବୟାଃ—ସଂ. ବଣ (ସ=ସମାନ+ବୟସ୍; ସବୟସ୍ ୧ମା. ୧ବ;
Sabayāḥ ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ସମ ବୟସ୍କ (ଅମର)—1.
Of the same age. ବ—୨ । ସହଚର—2.
Companion; mate. ୩ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ସହଚରୀ; ବୟସ୍ୟା;

ସଖୀ; (କଟାଧର)—3. A female companion of a lady.

ସବର(ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରା.ବି.ସୁଂ (ସଂ. ଶବର)--୧। ଶବର ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sabara (etc) 1. Sabara etc (See). ୨ । ସର୍ବେଶ୍ୱରର ଡାକନାମ-2. Name for calling Sarbeśwara. ୩ (ଜାହାଜଅ ଭାଷା) ଜାହାଜରେ ବ୍ୟବହୃତ ପାଲ ବିଶେଷ —3. (Nautical) Name of one of the sails of a ship. [ଉ—ଡୋଲ ନୃପରେ ସବର, ଗଉର, ଗଉର ପଛକୁ କଲମି ଡୋଲ ଅଉ ବରଗାମାନ ଟେକି ଦେଇ ଶେଡ଼ ସ୍ତମ୍ଭାଇ ଟିକ୍ କରି ଲଣ୍ଡି ଦେଇଛନ୍ତି । ଫକୀରମୋହନ. ଗଳ୍ପସଳ୍ପ ।]

ସବର—ସଂ. ବି (ସୃ ଧାତୁ=ପ୍ରସବ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅର)—୧ । ଜଳ;
Sabara ସଲିଳ (ନିଘଣ୍ଟ ଶେଷ)—1. Water. ୨ । ଶିବ (ନିଘଣ୍ଟ ଶେଷ)—2. Śiba.

ସବରଣୀ—ପ୍ରା. ବି—ସବରୁଣୀ (.ଦେଖ)
Sabaraṇī Sabaruṇī (See)

ସବରା—ଦେ. ବିଣ—ଭରାଭର; ନଈର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଢ଼ି ହେବା (ଅବସ୍ଥା)—
Sabarā Fully flooded (condition of a river). (ଯଥା—ଏଥର ବଢ଼ିରେ ନଈଟା ସବରା ହେଲଣି ।)

ସବରାତ୍—ଦେ ଦେ: ବି—ସବୁରାତ (ଦେଖ)
Sabarāt Saburāta (See)
(ସବରାତ, ସବରାତଅ – ବିଣ)

ସବରି—ଦେ. ବି ଓ ବିଣ—ସାବରି (ଦେଖ)
Sabari Sābari (See)
(ସବରି ଭମଡ଼ା, ସବରି ଭମ—ଅନ୍ୟରୂପ),

ସବରୁଣୀ—ପ୍ରା. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ଶବରୀ)—ଶବରସ୍ତ୍ରୀ—
Sabaruṇī A female of the śabara caste.

ସବର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବିଣ. (ସ=ସମାନ ଅଟେ ବର୍ଣ୍ଣ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Sabarṇṇa ୧ । ସମବର୍ଣ୍ଣ; ଏକ ରଙ୍ଗ ବିଶିଷ୍ଟ—1. Of the
(ସବର୍ଣ୍ଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) same caste or colour. ୨ । ସଦୃଶ—
(ଅସବର୍ଣ୍ଣ—ବିପରୀତ) 2. similar. ୩ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଉଚ୍ଚାରିତ (ବର୍ଣ୍ଣ ବା ଅକ୍ଷରମାନ)—3. (letters) Uttered from the same place. ବ—୧। ସମାନ ଜାତି—1. Same caste or tribe. ୨ । ସଦୃଶ ରଙ୍ଗ—2. Same colour. ୩ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଏକ ସ୍ଥାନ (ଯଥା—କଣ୍ଠ, ତାଳୁ, ଦନ୍ତ ମୂଳ, ମୂର୍ଦ୍ଧା ଇତ୍ୟାଦି) ରୁ ଉଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ—(ଯଥା କଣ୍ଠ୍ୟବର୍ଣ୍ଣ, ତାଲବ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣ) 3. (grammar) Letters uttered from the same place.

ସବର୍ଣ୍ଣ ବିବାହ—ସଂ. ବି.—ସମଜାତୀୟ ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
Sabarṇṇa bibāha ବିବାହ—Marriage in the
(ବିପରୀତ—ଅସବର୍ଣ୍ଣ ବିବାହ) same caste; marriage between persons of the same caste.

ସବର୍ଣ୍ଣା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସବର୍ଣ୍ଣ+ଆ ସ୍ତ୍ରୀ)—୧। ସବର୍ଣ୍ଣର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Sabarṇṇā 1. Feminine form of Sabarṇṇa. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପତ୍ନୀ, ଛାୟାଦେବୀ—1. One of the two wives of the Sun-god. (shade personified). ୨ । ସମାନଜାତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ—2. A woman of the same caste.

ସବର୍ଣ୍ଣିକରଣୀ —ଦେ. ବି. — ଅବ୍ୟର୍ଥ ମହୌଷଧ ବିଶେଷ—
Sabarṇṇikaraṇī A kind of never-failing
ମହୌଷଧ **महौषध** medicine. [ଉ—ଏକେ ଔଷଧ ମୃତ୍ୟୁ ସଞ୍ଜିବନୀ । ବିଶଲ୍ୟକରଣୀକି ଘେନ । ସନ୍ଧାନକରଣୀ ଔଷଧ ଭଳି । ଚତୁର୍ଥେ ସବର୍ଣ୍ଣିକରଣୀ ଘେନ । ବିଶ୍ୱନାଥ—ବିଚିତ୍ର ରାମାୟଣ ।]

ସବର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ—୧। ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗୁଣ ବିଶିଷ୍ଟ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Sabarjya 1. Having excellent quality—
(ସବର୍ଯ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଶ୍ରେଷ୍ଠଧନବିଶିଷ୍ଟ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
2. Having much riches. ୩ । ବିଶ୍ୱସ୍ତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Excellent.

ସବଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସହିତ+ବଳ)—
Sabala ୧ । ବଳବାନ୍; ସାମର୍ଥ୍ୟଯୁକ୍ତ—1. Powerful.
(ସବଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ସୈନ୍ୟଯୁକ୍ତ—2. Attended with an
(ସବଳତା—ବି) army or force. ୩ । ବଳବଳ ସହିତ—
3. Attended with one's party or retinue. ୪ । ବଳ ପ୍ରୟୋଗଯୁକ୍ତ—4. Forceful; forcible. ପ୍ରା. ବିଣ—(ସଂ. ଶବଳ)—ନାନାବିଧ ବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ—
Variegated. [ଉ—ମଦନ ମଦ ବରଧନ-ଜର । ସବଳ ଫରଳ ତରଳ ହାର ।—ଭକ୍ତ. ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ।]

ସବଳି—ସଂ. ବି. — ଓପରଓଳି (ହେମଚନ୍ଦ୍ର)—Afternoon.
Sabali ସଂ. ବିଣ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+ବଳି)—ବଳି ବିଶିଷ୍ଟ—Having Bali.

ସବଳେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ବଳପୂର୍ବକ; ଜୋର୍ ସହିତ—
Sabale 1. Forcibly; with force. ୨ । ସୈନ୍ୟ
ସବଳେ जोरसे ସହ—2. With force or army.

ସବସ୍ତ୍ର—ସଂ. ବିଣ.—(ସ=ସହ+ବସ୍ତ୍ର=ଲୁଗା)—୧ । ବସ୍ତ୍ର ସହିତ—
Sabastra 1. With cloth. ୨ । ପରିଧାନବସ୍ତ୍ର—
(ସବସ୍ତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Wearing clothes.

ସବହା—ସଂ. ବି—(ବୈଦ୍ୟକ) — ଶିକୁଡ଼ା; ଉଦ୍ଭିଦ (ଭରତ)—
Sabahā A medicinal root; Ipomea Turpethum.

ସବହୁମାନ—ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ—(ସ+ବହୁମାନ)—ବହୁମାନ ସହକାରେ;
Sabahumāna ସମ୍ମାନ ସହକାରେ—With great respect or honour.

ସବା—ଦେ. ସର୍ବନାମ.—(ସଂ.ସର୍ବ)—୧। (ଏହା ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ଲାଗେ)
Sabā ସବୁ—1. All. (ଯଥା—ସବାଶିଆ, ସବାଜାଲ)—
ସବ,ସବା, सब, सबसे ୨ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ—2. Amongst

all. (ସଅ—ସବା ସାନ, ସବା ବଡ଼) । ଦେ. ବିଣ.
ସଓସା **सवा** (ସଂ. ଉପାଦ) ସଉଅ (ଦେଶ)—Sauā (See).

ସବା ଅଗ—ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. ସର୍ବାଗ୍ର)—୧ । ସର୍ବାଗ୍ର—1. First
Sabā āga of all. ୨ । ସର୍ବାଗ୍ରେ ସ୍ଥିତ—2. Standing
ସବାର ଆଗେ, **सबसेआगे** in the front line. କ୍ରି. ବିଣ—
ସମସ୍ତଙ୍କ ଅଗରେ ବା ପଛରେ—First of all.
(ବିପରୀତ—ସବା ପଛ) ବି.—୧ ।ସର୍ବାଗ୍ରସ୍ଥାନ—1. Front or
first position. [ଉ—ପ୍ରେମାଳୁ ସବା ଅଗେ ତର ।
ନିଶ୍ଚା ତୁ ରହ ଗୋ ଏଠାର ।—ଭୂଗତ, ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ]
୨ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଅଗ — 2. Front rank of all
persons.

ସବାଇ—ଦେ. ବି.—('ଉ. ସଂ. ଶତପର୍ବିକା ବମ୍ବା ଶତବାର୍ଷ୍ୟା=
Sabāi ଦୁବଘାସ)—ଏକପ୍ରକାର ଘାସ; ପଳାସୀ ଘାସ—
ସବାଇ,ବାବଇ, ବାବୁଇ ଘାସ, Sabai grass; Ischaemum
भाभर, बबई Augustifolium; Pollindium Augusti-
folium. [ଦ୍ର—ଏହା ଏକ ପ୍ରକାର ଘାସ ଅରଣ୍ୟ
ତୃଣ । ଏହାର ପତ୍ର ଦୁଇ ହାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବ ହୁଏ । ଏହା
ମଧ୍ୟ-ଭାରତ, ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ ଓ ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମ ଭାରତରେ
ଶୁଷ୍କ ଦେଶରେ ଜନ୍ମେ । ଏହି ଘାସକୁ ବଳି ଖୁବ୍ ଶକ୍ତ
ଦଉଡ଼ି ହୁଏନ୍ତି; ଏବେ ଏହି ଘାସରୁ କାଗଜ ପାଇଁ ମଣ୍ଡ
(pulp) ତିଆରି ହେଉଅଛି ।]

ସବାଇ ଦଉଡ଼ା(ଡ଼ି)—ଦେ. ବି—ପଳାସୀ ଦଉଡ଼ା—A rope
Sabāi daurdā(rdi) made of sabai grass.
बाबईदड़ी बबईरस्सी

ସବାକାଳେ—ଦେ.କ୍ରି.ବିଣ—(ପ୍ରାଚୀନପଦ୍ୟ)—୧। ସବୁକାଳପାଇଁ—
Sabākāle 1. For all time.
ସବସମୟେ **सब समय** [ଉ—କାନୁଛି ଅତହିଁ ବଳେ,
ମୋତେ ଜାଣିଲେ ସବାକାଳେ—ଭୂଗତ, ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।]
୨ । ସର୍ବଦା—2. Always.

ସବାକ୍ରାନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ—(ସଂ. ସମାକ୍ରାନ୍ତ ବା ସୀମାକ୍ରାନ୍ତ)—୧ । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
Sabākrānta ସୀମାରେ ଅବସ୍ଥିତ ସମସ୍ତ ଭୂମି ସହିତ—1.
ସବାକ୍ରାନ୍ତ **समूचा** Consisting of all the lands
within a boundary. ୨ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
ସୀମାବିଶିଷ୍ଟ—2. Being bounded on all sides
by certain limits.

ସବାକ୍ରାନ୍ତ ଚକଡ଼ା—ଦେ. ବି—(ସଂ. ସୀମାକ୍ରାନ୍ତ ଓ ଚକ)—
Sabākrānta chakarā କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମା ମଧ୍ୟସ୍ଥ
ସବାକ୍ରାନ୍ତ ଚାକଡ଼ା ସମୁଦାୟ ଜମି—All the lands com-
समूचा चकला prised within given boundaries
on all sides. [ଦ୍ର—ଓଡ଼ିଶାର ରାଜାମାନେ
ଜାନ୍ୟକୁବ୍ଜରୁ ନୈଷ୍ଠିକ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଅଣାଇ ପୁଷ୍ପ ଓ
ଯାଜପୁରରେ ଶାସନ ଗ୍ରାମ ମାନ କରାଇ ଉକ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ
ସନନଦ୍ୱାରା 'ସବାକ୍ରାନ୍ତ ଚକଡ଼ା' ନିଷ୍କର ବା ଟକୋରୁପେ
ଦାନ କରୁଥିଲେ ।]

ବା ଖଇଙ୍ଗା—ଦେ. ବି.—ଚିଲିକା ହ୍ରଦରେ ମିଳୁଥିବା ଏକପ୍ରକାର ବଡ଼ ମାଛ
Sabā khaingā —A class of big salt-water-fish
(found in the Chilkā lake).

ସବାଖାଇ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଂ. ସର୍ବ+ ଖାଦକା)—୧ । ସବା-
Sabākhāī ଖିଆର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ; ସବାଖିଆ ଜେଲାଜାତୀୟା ସ୍ତ୍ରୀ—
ସବାଖିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ 1. A woman of the Sabākhiā
(ସବାଖିଆ—ସଂ) gypsy caste. ୨ । (ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ
ସବଖାକୀ(ଗୀ) ବିଅପିବା ଗାଳି ବିଶେଷ) ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ
सर्वभक्षी ଖାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଅଖାଦ୍ୟ ଖାଏ; ଯେ ନିଷିଦ୍ଧ ଓ ଘୃଣ୍ୟ
ଦ୍ରବ୍ୟ ଖାଏ; ଅମେଧ୍ୟ ଭୋଜନ—2. A term of
abuse used to women (Literally; all—
devouring) Eating everything, even
prohibited articles.)

ସବାଖିଆ(ଖା)—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—(ସଂ ସର୍ବ ଖାଦକ)—(ଘୃଣାର୍ଥକ)
Sabākhiā(yā) ଯେ ସବୁ ପଦାର୍ଥ ଖାଏ; ଯାହାର ଖାଇବା
(ସବାଖାଇ—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଷୟରେ ମେଧ୍ୟାମେଧ୍ୟ ବିଚାର ନ ଥାଏ—
ସବଖେକୋ Eating everything; omnivorous,
सर्वभक्षी eating prohibited food. ବି.—ଜେଲା-
ମାନଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀ ବିଶେଷ—A class of kelās or
wandering tribe of gypsies. [ଦ୍ର—ଏମାନେ
ସବୁ ପ୍ରକାରର ଜୀବ, ଯଥା ସାପ, ବେଙ୍ଗ, କୁମ୍ଭୀର, ବିଲ୍ଲଅ
ଆଦି ଜନ୍ତୁଙ୍କ ମାଂସ ଖାଆନ୍ତି । ଏମାନେ ଯାଯାବର ଜାତି;
ଏମାନେ ଅତି କ୍ରୂର ଓ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ବୁଲି ଅପଣା ଦେହରୁ
ଦୁଗ୍ଧ ଦ୍ୱାରା ବିକ୍ରିକରି ଦେହରୁ ରକ୍ତ ଚୁହାଇ ଲୋକଙ୍କ
ଦୟା ଓ ସହାନୁଭୂତି ଆକର୍ଷଣ କରନ୍ତି । ଫଳରେ ଲୋକେ
ଏମାନଙ୍କୁ ଭିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଅନ୍ତି ।]

ସବାଗିଳା—ଦେ. ବିଣ—ସର୍ବଗ୍ରାସୀ; ସବାଖିଆ—
Sabāgilā Omnivorous.
ସବଖେକୋ **सर्वभक्षी**

ସବାଧାଳେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଏକବାରକେ
Sabādhāle Once for all; all at once.
ଏକେବାରେ **एकाएक**

ସବାଧ—ସଂ. ବିଣ—(ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+ବାଧା)-୧ । ବାଧାଯୁକ୍ତ-
Sabādha 1. Having impedements. ୨ । ପୀଡ଼ାଯୁକ୍ତ-
(ଅବାଧ—ବିପରୀତ) 2. Diseased. ୩ । ନିଷେଧଯୁକ୍ତ—
(ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Having prohibiton.

ସବା ଧୋଇ—ଦେ. ବି.—(ସ ସର୍ବ + ଧୌତ) ୧ । ଅତିଶୟ ବୃଷ୍ଟି ହେତୁ
Sabā dhoi ଶସ୍ୟ ସମୂଳେ ଧୋଇଯିବା—Complete
ଧୁଇହାଜା **बिलकुल दाहर** destruction of crops owing
to excessive rain. [ଉ—କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କ
୩୨ ଓ ୩୩ ଅଙ୍କରେ ସବାଧୋଇ, ବନ୍ୟା ଓ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ
ହୋଇଥିଲା ।—ଜଗବନ୍ଧୁ, ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ।] ୨ । ନିଇବଢ଼ି
ଯୋଗୁଁ ସମସ୍ତ ଜମିର ଫସଲର ଲକ୍ଷ—2. Complete

destruction of the crops of a place due to river flood.

ସବା ପଛ—ଦେ. କ୍ରି.ବିଶ—୧। ସମସ୍ତଙ୍କ ପଶ୍ଚାତ୍‌ଭାଗରେ— 1.On the
Sabā pachha back side of all. ୨। ଅବଶେଷରେ;
ସବା ପଛରେ } କ୍ରି. ବିଶ.] ସମସ୍ତଙ୍କ ଶେଷରେ—2. At last.
ସବା ପଛେ } ଅନ୍ୟରୂପ [ଉ—ସବା ପଛେ ଖାଇଲେ
ସବାରି ପି(ପେ)ଛୁନେ ଖାଣ୍ଡବ ବ୍ରାହ୍ମଣ—ଭୂଷ୍ଟ ଦ୍ରୋହ ମହାଭାରତ
सबसे पिछे ବନ] ୩। ସମସ୍ତଙ୍କ ପରେ—3. After all.

ସବା ବଡ଼—ଦେ. ବିଶ—(ସ. ସର୍ବ ଓ ଫା. ବଡ଼ା)—୧। ସମସ୍ତଙ୍କ-
Sabā barda ଠାରୁ ବଡ଼;ବୃହତ୍ତମ—1.Largest;biggest.
ସବାର ବଡ଼ ୨। ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକବୟସ୍କ—2. Eldest;
सबसे बडा oldest.
[ସବାସାନ, ସବାଶ୍ରେଷ୍ଠ—ବିଶେଷିତ],

ସବା ବାଳ—ଦେ. ବ.—(ସ. ସର୍ବ ଓ ବାଳ=କେଶ)—ଖୌର
Sabā bāla ନ ହେବାରୁ ମସ୍ତକରେ ଓ ମୁଖରେ ବଢ଼ିଥିବା
ସବ ଚୁଳ କେଶ; ମସ୍ତକ ଓ ମୁଖରେ ବଢ଼ିଥିବା ସମସ୍ତ କେଶ—
सब बाल The hair of the whole head left as a
result of not shaving the head; the
whole head of hair.

ସବା ବାଳ ଛାଡ଼ିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ଖୌର ନ ହୋଇ ମସ୍ତକର ସମସ୍ତ
Sabā bāla chhārdibā କେଶକୁ ବଢ଼ାଇବା—To let
ସବାବାଳ ବଢ଼ା(ଡ଼େ)ଇବା } ଅନ୍ୟରୂପ the hair of the
ସବାବାଳ ରଖିବା } whole head grow
ସବଚୁଳ ରାଖା as a result of not shaving any
सबबालछोड़ना part thereof.

ସବା ବାଳୁଆ—ଦେ. ବିଶ ଫୁ—ଯେଉଁ ପୁରୁଷ ଖୌର ନ ହୋଇ
Sabā bāluā ମୁଣ୍ଡର କେଶ ଓ ଶ୍ମଶ୍ରୁ ଅଦକ୍ଷ ବଢ଼ାଇଥାଏ—
ସବଚୁଳ ବାଳା A person who has let the hair of
सबबाल रखने वाला the head and face grow
long without shaving.

ସଭା ମଝି—ଦେ. ବ.—(ସ. ସର୍ବ ମଧ୍ୟ)— ୧। ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥଳ—
Sabhā majhi 1.The middle of all. ୨। ସମସ୍ତଙ୍କ କେନ୍ଦ୍ର-
ସବାର ମାଝ 2. The centre of all. ଦେ.ବିଶ.—ସବାମଝିଆଁ
सबका बीच (ଦେଖ) Sabā majhiāñ See)
(ସବା ମଝିରେ—କ୍ରି. ବିଶ ରୂପ) (ସବାମଝିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସବା ମଝିଆଁ—ଦେ. ବିଶ. (ସ. ସର୍ବ ମଧ୍ୟସ୍ଥ)—୧। ସମସ୍ତଙ୍କର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥ-
Sabā majhiāñ 1. Central. ୨। ସମସ୍ତଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସ୍ଥଳରେ
ସବାର ମାଝେର ଅବସ୍ଥିତ—2. Middlemost. ୩। (ପୁ.) ସବୁ
सबका बीचका ଭାଇ ଅଦକ ମଝିରେ ଜାତ—3. Middle-
(ସବା ମଝିଆଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) most in point of age or
seniority or birth.

ସବା ମରୁଡ଼ି—ଦେ.ବ. —ବୃଷ୍ଟି ଅଭାବରୁ କୌଣସି ଅଞ୍ଚଳର ସମସ୍ତ ଫସଲର
Sabā marurdi ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କ୍ଷତି—Complete failure of
crops in a place due to drought.

ସବା(ବା)ର୍—କ୍ରି.ଦେ. (ଫା) ବ.—(ଫା. ସବାର୍)—୧। ଅଶ୍ୱାରୋହୀ—
Sabā(wā)r 1. Rider.
ସଓୱାର ୨। ଅଶ୍ୱାରୋହୀ—
सवार 2. Horse-rider.

ସବାର ହେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧। ଘୋଡ଼ା ପିଠିରେ ଆରୋହଣ କରିବା
Sabāra hebā 1.To ride on a horse. ୨। କୌଣସି
ସଓୱାର ହଓୱା ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ଚଢ଼ିବା—2.To ride on a
सवार होना person. ୩। (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଗଳଗ୍ରହ
ହେବା—3.(figurative) To be a burden on
a person ୪। (ଭୂତ ଆଦି ମନୁଷ୍ୟଠାରେ) ଆବିଷ୍ଟ ହେବା;
ମନୁଷ୍ୟର ଆତ୍ମାକୁ ଅଧିକାର କରିବା—4. To possess
a person (said of a ghost or evil spirit.)

ସବାରାଶି—ଦେ. ବ.—୧। ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରି ମାପିବା
Sabārāsi ପ୍ରକାର—Mode of measuring each plot
କିତାଓ ୟାରି of land. ବିଶ ୧। କ୍ରମିକ—1. Serial. ୨।
कितावार क्रमिक କିତାଓ୍ୱାର (ମାପ) 2. Measurement
plot by plot.

ସବାରାଶି ଜରିପ୍ (ପି,ବ,ବି)—ଦେ.ବ.—ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରକୁ କ୍ରମ-
Sabā rāsi jarip (pi, b, bi) ନ୍ୟାୟରେ ମାପିବା
(ସବାରାଶି ମାପ—ଅନ୍ୟରୂପ) Serial measurement of the
କେତାଓ୍ୱାରି ଜରିପ plots of land; plot by plot
कितावारी जरिब measurement

ସବାରାଶି ଜରିପ୍(ପି, ବ, ବି)ଭଉଁରିଆ(ସ୍ତ୍ରୀ)—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ
Sabārāsi jarip(pi,ba,bi)bhauñriā(yā) ଭଉଁରିଥରେ
(ସବାରାଶି ଭଉଁରିଆ[ସ୍ତ୍ରୀ]—ଅନ୍ୟରୂପ) ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରର
କିତାଓ୍ୱାରି ଜରିପର ଖତିୟାନ କିତାଓ୍ୱାରି ମାପର ପରିମାଣ,
कितावारी जरिब खतियान ବିବରଣ ଓ ନିଦର୍ଶନ ଲେଖାଥାଏ—
A fieldbook containing the particulars
of measurement of land plot by plot.

ସବାରାଶି ମର୍ଦ୍ଦାଣ—ଦେ. ବ—ସବାରାଶି ଜରିପ ଭଉଁରିଥରେ ଲେଖା-
Sabārāsi mardāna ଥିବା ବିବରଣ ମୁତାବକ ପ୍ରତ୍ୟେକ
କିତାଓ୍ୱାରି ଜରିପର ଖତିୟାନ ମିଳାନ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରି
ମାପି ପ୍ରତାଳ କରିବା—Remeasuring and
checking every plot of land according
to the directions given in the plot-by-
माप पड़तालकरना measurement field book.

ସବାରି—କ୍ରି.ଦେ. (ଫା) ବ. (ମୂଳ. ସଂ. ଶିବିକା ଓ ତେଲୁଗୁ—
Sabāri ସାବାରି)—୧। ପାଲକି; ଖଡ଼ଖଡ଼ି—1. A
(ସ୍ତ୍ରୀଅଶ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) palankeen; a palki. ୨। ଘୋଡ଼ା
ସଓୱାରି ବା ହାତୀ ଅଦରେ ଚଢ଼ିବା—2. Riding on horse
सवारी or elephant. ୩। ଘୋଡ଼ା, ଗାଡ଼ି, ହାତୀ ଅଦରେ
ଚଢ଼ିବାର ଥର—3. The using of a horse or
carriage for riding once. (ଯଥା--ଏ ଘୋଡ଼ାର
ଅଜ ତିନୋଟି ସବାରି ହେଲା।) ବିଶ—୧। ଚଢ଼ିବା କ୍ରମରେ

ବ୍ୟବହୃତ—1. Used for riding. (ଯଥା—ସବାରି ଘୋଡ଼ା, ସବାରି ହାତୀ ।) ୨ । ଅରୋହଣ ଯୋଗ୍ୟ—2. Fit for riding. [ଦ୍ର—ଜାଠରେ ଓ ବେତରେ ସବାରି ତିଆରି ହୁଏ ଏବଂ ଲୁହାରେ ତିଆରି କେତୋଟି ଉପାଦାନ ମଧ୍ୟ ଏଥିପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏ । ସବାରିର ଦୁଇ ପାଖରେ କବାଟ ଲାଗିଥାଏ, ତାକୁ ଟାଣିକରି ଖୋଲା ଓ ବନ୍ଦ କରାଯାଏ । ସେ କବାଟମାନ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଚକମାନଙ୍କ ଉପରେ ଚଳେ । ଏଥିପାଇଁ ସବାରିକୁ ମଧ୍ୟ ଖଡ଼ଖଡ଼ୀ ବୋଲାଯାଏ । ସବାରିର ବିଭିନ୍ନ ଅଂଶର ନାମ; ଯଥା—

[କ] ବାଉଁଶ—ସବାରିର ଆଗରେ ଓ ପଛରେ ଲାଗିଥିବା ଦଣ୍ଡଦ୍ୱୟର, ଯାହାକୁ ବେହେରାମାନେ ବାନ୍ଧେଇ କରି ସବାରି ବୁହାନ୍ତି ।

[ଖ] ଭୂମି— ସବାରିର ଅଗପାଖ ବାଉଁଶ (ସବାରିର ଆଗ ବାଉଁଶର ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ଭୂମ୍ବାକାର ଅଳଙ୍କାର ଲାଗିଥିବାରୁ)

[ଗ] ପିଙ୍ଗ, ପିଙ୍ଗ—ସବାରିର ପଛ ବାଉଁଶ ।

[ଘ] ପାହୁଆ ବା ପାହ୍ୟା—ସବାରିର ତଳେ ଥିବା ଚାରୋଟି ଗୋଡ଼ ।

[ଙ] ଛତ—ସବାରିର ଉପର ଆବରଣ ବା ଛଦ ।

[ଚ] ତାନ—ସବାରିର ବାଉଁଶରୁ ଯେଉଁ ଲୁହାର ଦଣ୍ଡମାନ ସବାରିର ଦୁଇମୁଣ୍ଡରେ ତଳ ଓ ଉପରଅଡ଼ ସହିତ ଜଡ଼ା ହୋଇଥାଏ ।

[ଛ] ବାଡ଼ ବା ବାଡ଼ା—ସବାରିର ପାର୍ଶ୍ୱଦେଶସ୍ଥ କାଷ୍ଠ ।

[ଜ] ଫରମା ବା ଫର୍ମା—ସବାରିର ପ୍ରକୋଷ୍ଠାକୃତି ଚତୁଷ୍କୋଣ ଅଂଶ (ଅର୍ଥାତ୍ ଯନ୍ତ୍ରର ଆଗରେ ଓ ପଛରେ ଦୁଇ ଗୋଟି ବାଉଁଶ ଯୋଗା ହୋଇଥାଏ ।)

[ଝ] ତଳି ବା ତଳା—ସବାରିର ଯେଉଁ ଅଂଶରେ ଆରୋହୀ ବସନ୍ତି ।

[ଞ] ଖଡ଼ଖଡ଼ ବା କବାଟ—ସବାରିର ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ଅଂଶରେ ଲାଗିଥିବା ଦ୍ୱାର (ଯାହାକୁ ଖୋଲି ଓ ବନ୍ଦ କରି ଯାଇପାରେ) ।]

ସବାରିଆ(ୟା)—ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁ ଘୋଡ଼ା ସବାରି ବା ଚଢ଼ିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—(Horse) Used for riding.
Sabāriā(yā)
ସଓୟାରିୟା **सवारिका**

ସବାରି କାନ୍ଧ(ନ୍ଧୁ)ଆ—ଦେ, ବି—ସବାରିର ବାଉଁଶକୁ କାନ୍ଧ ଉପରେ ବୁହାଇବା କାହାରଣ—Bearers carrying the poles of the palki on the shoulders. ଦେ. ବିଣ—ଯେଉଁମାନେ ସଓୟାରିଓୟାଲା ସବାରିର ବାଉଁଶକୁ କାନ୍ଧଦ୍ୱାରା ବୁହାନ୍ତି—Bearing the pālki on their shoulders. (ଯଥା—ସବାରିକାନ୍ଧିଆ ଗଉଡ଼)
Sabāri kāndhi(ndhu)ā
ସଓୟାରି ବେହାରା **सवारीढोलाई**
सवारीढोनेवाला

ସବାରି ଗଉଡ଼(ବେହେରା)—ଦେ.ବି—ସବାରି ବାନ୍ଧୋଇବା ବେହେରାଗଣ
Sabāri gaurda(beherā) The—bearers of a pālki
ସଓୟାରି ବେହାରା [ଦ୍ର—କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଗଉଡ଼ମାନେ,କେତେକ
सवारि कहार ସ୍ଥଳରେ ବାହକ, କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ଡୋଲି, କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ସାନ୍ତାଳ ଆଦି ଆଦିବାସୀଜାତି ଓ କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ହାଡ଼ିମାନେ ସବାରି ବୁହନ୍ତି ।]

ସବାରି ଗାଡ଼ି—ଦେ. ବି—୧ । ଯେଉଁ ଚାରିଚକିଆ ଗାଡ଼ି ଉପରେ
Sabāri gārdi ସବାରି ପରି ଗୋଟିଏ ପ୍ରକୋଷ୍ଠ ଲୋକଙ୍କ
ପାଲ୍‌କି ଗାଡ଼ି ବସିବା ପାଇଁ ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇଥାଏ—1. A four-
सवारी गाडी wheeled carriage on which is attached a frame like a palki; an office-jann. ୨ । ଆରୋହୀଙ୍କ ବସିବା ପାଇଁ ସବାରି ପରି ଆବୃତ ଆସନ ଯେଉଁ ବଳଦ ଗାଡ଼ିର ଦଣ୍ଡା ଉପରେ ରଖା ଯାଇଥାଏ—2. A cart on which is attached a sedan-chair-like contrivance.

ସବାରି ଘୋଡ଼ା—ଦେ. ବି—ଯେଉଁ ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ
Sabāri ghordā ହୁଏ—Riding horse. (ଏହିପରି
ସଓୟାରି ଘୋଡ଼ା ସବାରି ଓଟ, ସବାରି ହାତୀ ଆଦି ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ
सवारी घोडा ହୁଏ ।)

ସବାରି ଡାକ—ଦେ. ବି—୧ । ବହୁ ଦୂରରେ (ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ୧୦
Sabāri ḍāka ମାଇଲ ଅନ୍ତରରେ) କ୍ଲାନ୍ତ ବେହେରାମାନଙ୍କ
ସବାରି ଡାକ ବଦଳରେ ଥରେ ଥରେ ନୂଆ ବେହେରାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା
सवारी डाक ସବାରିକୁ ବହୁଦୂର ବାଟକୁ ନେବାରୁପ ବ୍ୟବସ୍ଥା—1. Arrangement for carrying a pālki to a long distance by having it carried by fresh relays of bearers at fixed intervals (of 10 miles). ୨ । ସବାରି ବେହେରାମାନେ ସବାରି ବାନ୍ଧେଇବା ସମୟରେ କ୍ଲାନ୍ତିନିବାରଣାର୍ଥ ବହୁ ଥାଟି କରି ଡାକିବା ବାକ୍ୟମାନ—2. The hallooing of pālki-bearers while carrying the pālki.

[ଦ୍ର—ସାଧାରଣତଃ ସବାରିର ଆଗ ବାଉଁଶକୁ ବାନ୍ଧେଇ ଥିବା ବେହେରାମାନେ ଚାଲିବାବେଳେ ଡାକ ଡାକ ଚାଲନ୍ତି । ପଛ ବାଉଁଶକୁ ବାନ୍ଧେଇଥିବା ବେହେରାମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମୁଖ ଦିଗ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ, ଏଥିପାଇଁ ଆଗରେ ବାନ୍ଧେଇଥିବା ବେହେରାମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଡାକ ଡାକ ପଛ ବେହେରାମାନଙ୍କୁ ଭଲ ଭଲ ବାକ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ରାସ୍ତା ସମ୍ବନ୍ଧେ ସାବଧାନ କରେ ଦିଅନ୍ତି । ଏହାଛଡ଼ା ବେହେରାମାନେ ଡାକ ଦ୍ୱାରା ନାନାପ୍ରକାରର ଗୀତ, ଡାକ ବଚନ ଓ ପ୍ରବଚନ ବୋଲନ୍ତି ଏବଂ ରସିକତା ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି । ଏହି ଡାକ ନାନା ଢଙ୍ଗରେ ବୋଲାଯାଏ । ଆଗରେ ବାନ୍ଧେଇଥିବା ବେହେରାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ବା ଦୁଇଜଣ ଗୋଟିଏ 'ଡାକ' ଡାକନ୍ତି ଓ

ବିଶ୍ରାମ ମାରିବାକୁ ଅଣକ ପାଇଁ ଛୁଟି ହୁଅନ୍ତି । ଏହି ଅବସରରେ ଅନ୍ୟ ବେହେରା ଜଣେ ବା ଦୁଇଜଣ ସେହି ଡାକକୁ ମିଶାଇ ଡାକ ମାରନ୍ତି । ଅତଏବ ଡାକମାରିବା ବେହେରାମାନେ ଦୁଇଟି ଦଳରେ ବିଭକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି । ଏକ ଦଳ ଡାକ ମାରି ଛୁଟି ହେଲାବେଳେ ଅନ୍ୟ ଦଳକ ଡାକ ମାରନ୍ତି ଓ ଦୂରରୁ ଏ ଦୁଇଦଳଙ୍କ ଡାକ ମିଶି ଗୋଟିଏ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଶବ୍ଦଧାରା ପରି ଶୁଣାଯାଏ । ଏମାନଙ୍କ ଡାକ ସାଧାରଣତଃ ୪ ଅକ୍ଷରିଆ (ଯଥା—ଯାଉଗୁଲି, ବିଆ ଯେଲ), ୫ ଅକ୍ଷରିଆ (ଯଥା—ହୁଁ ମେଘ ଭାଇ, ଖବର ଖାଇ), ୬ ଅକ୍ଷରିଆ (ଯଥା—ହୁଁ ମେଘ ଭାଇରେ, ଖବର ଖାଇରେ, ଅକାଶି ଲଗାରେ, ଅଗିଲା ଭାଇରେ), ଓ ୭ ଅକ୍ଷରିଆ (ଯଥା—ଡାହାଣକୁ ମୋଡ଼ରେ, ବାଆଁ ଛଡ଼ ଭାଇରେ, ଦଇଖିରୁ ଡାଇରେ) ଆଦି ଛନ୍ଦ ବିଶିଷ୍ଟ ହୋଇ-ଥାଏ । କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ "ଘେ ଘା ! ଘେ ଘେ ! ହେଁ ହେଁ ! ହେଁ ହାଁ !" ଇତ୍ୟାଦି ନିରର୍ଥକ ଡାକ ମଧ୍ୟ ବେହେରା ମାନେ ଡାକନ୍ତି । ଅଗର ବେହେରାମାନେ 'ଡାକ' ଡାକନ୍ତି ଓ ପଛ ବେହେରାମାନେ ତାହା ଶୁଣି ସେହି ଡାକର ଅର୍ଥକୁ ବୁଝି କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି ଏବଂ ଯେଉଁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବେହେରା କାମେଇବାରୁ ଅବସର ପାଇ ସବାରର ପଛରେ ଚାଲି ଥାଆନ୍ତି, ସେମାନେ ଛେ ସମୟ ପରେ ଅଗ ବେହେରାଙ୍କୁ ବା ପଛ ବେହେରାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ତାଙ୍କ କାମେଇବା କାର୍ଯ୍ୟରୁ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ମୁକ୍ତ (Relief) ଦିଅନ୍ତି । ଏହି ସବାର ଡାକରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବାକ୍ୟ ବିଶିଷ୍ଟ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ କେତୋଟି ଉଦାହରଣ ନିମ୍ନରେ ଦିଆ ଯାଉଅଛି—

୧ । ଅକାଶି ଲଗାରେ-ସବାର ଯାଉଥିବା ବାଟର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଗଛର ଡାଳ ବା ଲତା ଓହଳି ଥିଲେ ଏହି ଡାକ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

୨ । ଖଡ଼ପା ଲଗାରେ—ବାଟରେ କଣ୍ଟା ପଡ଼ିଥିଲେ କିମ୍ବା କୌଣସି ବେହେରାର ଗୋଡ଼ରେ କଣ୍ଟା ଗଳିଗଲେ ଏହି ଡାକ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

୩ । ଗୋବର ଲଗାରେ—ବାଟରେ ଅଳ୍ପ ଚାଉଳ ଥିଲେ ଏହି ଡାକଟି ଡକାଯାଏ । କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହି ଡାକଟି ଗୋବର ଚାଉଳରେ, ଦେଇଛ ଚାଉଳରେ—ରୂପରେ ଶୁଣାଯାଏ ।

୪ । ଉଚ୍ଚଟି ଲଗାରେ—ବାଟରେ ଚିକିତା ଚାଉଳ ଥିଲେ ଏହି ଡାକ ଡକାଯାଏ ।

୫ । ଠୋକର ଲଗାରେ—ବାଟରେ ଗଛର ଶିଅ ଆଦି ଝୁଣ୍ଟିବାର ଅଶଙ୍କା ଥିଲେ ଏହି ଡାକଟି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

୬ । ଅଗିଲା ଭାଇରେ—ସମ୍ମୁଖରେ ଅନ୍ୟ ସବାର ବା ଲୋକ ଗହଳି ଯୋଗୁଁ ଶୀଘ୍ର ଚାଲିଯିବାର ସୁବିଧା ନଥିଲେ ଏହି ଡାକଟି ଡକାଯାଏ ।

୭ । ଦୋରେଇ ଗାଡ଼ରେ, ଚୁଲେଇ ମାଡ଼ରେ—ବାଟରେ ଗାତ ଥିଲେ କିମ୍ବା ବାଟ ଭାଙ୍ଗିକରି ଯିବାବେଳେ ଏହି ଡାକଟି ଡାକିବାକୁ ହୁଏ ।

୮ । ଡାହାଣ ଛଡ଼ରେ ବା ବାଆଁକୁ ଧରରେ—ବାଟରେ ଡାହାଣ ଅଡ଼େ ଗଛ ଆଦି ଥିଲେ ଡାକିବାକୁ ହୁଏ ।

୯ । ବାଆଁ ଛଡ଼ରେ ବା ଡାହାଣେ ଧରରେ—ବାଟର ବାମଅଡ଼େ ଗଛ ଆଦି ଥିଲେ ଏପରି ଡାକ ଡକାଯାଏ ।

୧୦ । ବାଆଁ ଡାହାଣେ ରେ ବା ଡାଆଁ ବାଆଁଣେ ରେ—ବାଟର ଦୁଇ ପାଖେ ଗଛ ଆଦି ଥିଲେ ଏହି ଡାକଟି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

୧୧ । ଠିଆ ପହଣ୍ଡରେ ବା ଉଆଁ ପହଣ୍ଡରେ—ବାଟରେ ନଳା ବା ନର୍ଦ୍ଦମା ବା ହୁଡ଼ ଥିଲେ ତାକୁ ଡେଇଁ କରି ଯିବାବେଳେ ଏ ଡାକଟି ଦିଆଯାଏ ।

୧୨ । ଦୋସରା ଛିଅଁରେ—ଥରେ ଡେଇଁ ସାରିବା ପରେ ପୁଣି ଆଉ ଥରେ ନଳା ବା ହୁଡ଼ ଆଦିକୁ ଡେଇଁବାକୁ ପଡ଼ିଲେ ଏହି ଡାକଟି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

୧୩ । ବାନ୍ଧ ବଦଳରେ—ଆମ୍ଭେମାନେ କ୍ଳାନ୍ତ ହେଲୁଣି, ଚାଲିଥିବା ବେହେରାମାନେ ଥରି ଆମ ଡାକରୁ ସବାର ନିଅନ୍ତୁ—ଏହି ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରେ ।

୧୪ । ଲଙ୍ଗଳ ଡାଡ଼ାରେ—ଯିବା ବାଟରେ ବିଲରେ ଲଙ୍ଗଳ ଦ୍ୱାରା ଚଷା ହୋଇ ଥିବା ବଡ଼ ବଡ଼ ମାଟି ମୁଣ୍ଡା ପଡ଼ିଥିଲେ ସାବଧାନ ହୋଇ ଚାଲିବାକୁ ଏହି ଡାକଟି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

୧୫ । ହାଉଡ଼ା ଲଗାରେ—ଯିବା ବାଟର କଡ଼ରେ ଥଣ୍ଟା ଗଛ, ଖଣ୍ଡ ବା ଢୁଙ୍କା ଅଛି; ତେଣୁ ସବାରର ପାଛଅ ତହିଁରେ ଲାଗିଯିବାର ଅଶଙ୍କା, ଏହି ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରେ ।

୧୬ । ଅନ୍ଧାର ଲଗାରେ—ଅନ୍ଧକାର ଯୋଗୁଁ ବା ପାଣି ଯୋଗୁଁ ଗୋଡ଼ତଳର ଭୂମି ଆଦିକୁ ଦେଖାଯାଉ ନ ଥିଲେ ଏହି ଡାକଟି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

୧୭ । ଅଳପ ଅଛି, ଅଣି ମାରୁଛି, ସୂତା ଶିଅ ପରି ଲାଗି ରହିଛି—ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଉଥାଇଁ, ତାହା ସନ୍ନିକଟ-ବର୍ତ୍ତୀ ହେଲାଣି, ଆଉ ଅଧିକ ଦୂର ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ—ଏହି ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରେ ।

୧୮ । ଦିଅ ଗୋହିର, ମାର୍ ମୁଣ୍ଡିଆ ଯାଉ ବାହାର—ସବାର ଦିଅ ;ଗୋହିର ମଧ୍ୟରେ ଯାଉଅଛି, ବାଟ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଥିବାରୁ ଓ ଦୁଇ ଅଡ଼ର ଦିଅ ଗଛର ସଂଘର୍ଷ ଯୋଗୁଁ ଗଛରେ ବାଧା ହେବାରୁ ପଛ ବେହେରାମାନେ ସବାରକୁ ଜୋରରେ ଘେଲି ଦିଅ—ଏହି ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରେ ।

୧୯ । ମାଆ ଠାକୁରାଣୀ ହୋଇବେ ସାହା ଲେ—ବାଟ ପାଖରେ କୌଣସି ଗ୍ରାମ ଦେବତାଙ୍କ ଅସ୍ଥାନ ଦେଖା ଗଲେ ଏହି ଡାକଟି ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।

୨୦ । ଚଲନ୍ତ ପାଇରେ—ରାସ୍ତା ଭଲ ଥିବାରୁ ଚାଲିବାକୁ ସୁବିଧା ହେଉଅଛି—ଏହି ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରେ ।]

ସବାରି ପାଇକ(ସିପାଇ, ସିପାହି)—ଦେ. ବ—ସବାରି ପାଖେ ପାଖେ
Sabāri pāika(sipāi, sipāhi) ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ର ଧରି ପିଛା ପାଇଁ
ସଓୟାରୀ ସିପାହୀ ନିଯୁକ୍ତ ପାଇକ ବା ପାଇକମାନେ—
सवारी सिपाही An armed guard or guards who accompany a palki while it carries a Raja or Ranee or an official.

ସବାରି ବଗି—ଦେ. ବ—ସବାରି ଗାଡ଼ି ୧ (ଦେଖ)
Sabāri bagi Sabāri gārdi 1 (See)

ସବାରି ବେହେରା—ଦେ. ବ—ସବାରିକୁ କାନ୍ଧ ଦ୍ୱାରା ବୋହିବା
Sabāri beherā ବେହେରା—Palki-bearers.
ସଓୟାରି ବେହାରା [ଦ୍ର—ଉତ୍କଳ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଞ୍ଚଳରେ ଉଚ୍ଚ ଉତ୍କଳ ଜାତୀୟ
सवारि कहार ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସବାରି କାନ୍ଧାନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାରେ କଟକ, ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାରେ ଗଉଡ଼ ଓ ବାଉରିମାନେ ସବାରି ବୁହାନ୍ତି । ବାଲେଶ୍ୱରର ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳରେ ପାଣ ଓ ମେଦନ୍ତ ପୁରରେ ପାଣ ଓ ହାଡ଼ିମାନେ ସବାରି କାନ୍ଧାନ୍ତି । ପଶ୍ଚିମ ଓ ବିହାରରେ କାହାରମାନେ, ଗଡ଼ଜାତ ଅଞ୍ଚଳରେ କନ୍ଧ, କୋଲ୍ଲ ଓ ସାନ୍ତାଳମାନେ ସବାରି କାନ୍ଧେଇବା ଦେଖାଯାଏ ।]

ସବାରି ଭିଡ଼ିବା—ଦେ. କି-ବେହେରାମାନେ କାନ୍ଧେଇ କରି ଚଳାଉଥିବା
Sabāri bhirdibā ସବାରିର ଗତିକୁ ବନ୍ଦ କରି ସବାରିକୁ
ପାଲ୍କୀ ରାଖା ଏକସ୍ଥାନରେ ରଖିବା—To stop a
सवारी रखना moving Pālki and set it down at a place.

ସବାରି ହାତୀ—ଦେ ବ. ପୁଂ—ଯେଉଁ ହାତୀ ରାଜାଙ୍କର ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ
Sabāri hātī ବିଶିଷ୍ଟ ଲୋକଙ୍କ ଆରୋହଣାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ—
ସଓୟାରୀ ହାତୀ An elephant which is used by a
सवारी हाथी Raja or high official for riding.
(ସବାରି ହାତୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) [ଦ୍ର—କେତେକ ହାତୀ ଚାଲିଲାବେଳେ ତାଙ୍କ ପିଠି ଏପରି ଦୋହୋଲେ ଯେ, ସେଥିରେ ଆରୋହୀଙ୍କ ଶରୀର ଖୁବ୍ ଦୋହୋଲେ । ଏପରି ହାତୀର ଆରୋହଣ କ୍ଲାନ୍ତିପ୍ରଦ । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ହାତୀ ଚାଲିବାବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ପିଠି ସାମାନ୍ୟ ଦୋହୋଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଆରୋହଣ କରିବା ଅତିପ୍ରଦ ।]

ସବାରି ହେବା—ଦେ. କି—ସବାରି ହେବା (ଦେଖ)
Sabāri hebā Sabāra hebā (See)

ସବାରୀ—ପ୍ରାଦେ. (ଲିରିଅ) ବିଣ—ଇଜମାଲ
Sabārī Joint.

ସବା(ବା)ଲ୍—ବୈଦେ. ବ.(କଚରିଅ)—(ଫା.ସଓ୍ୱାଲ୍)—୧। ପ୍ରଶ୍ନ—
Sabā(wā)l 1.Question. ୨। ମକଦମାରେ କୌଣସି ପକ୍ଷ ଅପର
ସଓୟାଲ ପକ୍ଷକୁ ଲେଖିକରି ପଚାରିବା ପ୍ରଶ୍ନ—2. Interrogatory
सवाल submitted to court by one party to be served on the opposite party in a case.

ସବାଲ୍ କରିବା—ଦେ. କି (କଚରିଅ)—ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା
Sabāl karibā To question.
(ସବ୍ୟାଲ୍ ଦେବା—ଅନ୍ୟରୂପ)
ସଓୟାଲ କରା **सवाल करना**

ସବାଲ୍ ଜବାବ୍—ବୈଦେ (ଫା.) ବ. (କଚରିଅ)—୧। ପ୍ରଶ୍ନୋତ୍ତର—
Sabāl jabāb 1. Question and reply. ୨।
ସଓୟାଲ ଜବାବ ମକଦମାରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷରୁ ପ୍ରମାଣ ଦିଆଯିବା ପରେ
सवाल जवाब ଉଭୟ ପକ୍ଷର ଓକିଲଙ୍କ ବାଦାନୁବାଦ—2. The argument of the pleaders of both sides after evidence is taken.

ସବାଲ୍ ଫରଦ୍(ଫର୍ଦ)—ବୈଦେ(ଫା)ବ.(କଚରିଅ)—ଯେଉଁ କାଗଜରେ
Sabāl pharad(pharda) ପକ୍ଷମାନେ ଅପର ପକ୍ଷକୁ ପଚାରିବା
ସଓୟାଲ ଫର୍ଦ୍ଦ ପ୍ରଶ୍ନମାନ ଲେଖାଥାଏ—A sheet containing
सवाल फरद the interrogatories put by one party to the other.

ସବାଲିଆ(ୟା)—ଦେ. ବିଣ ପୁଂ—ପ୍ରଶ୍ନକାରୀ
Sabāliā(yā) Questioning; interrogating.
ସଓୟାଲକାରୀ **सवाल करनेवाला**
[ସବାଲି(ଲ୍ଲି)—ସ୍ତ୍ରୀ]

ସବା(ବା) ଶଅ(ହ)—ଦେ.ବ ଓ ବିଣ(ସଂଖ୍ୟାବାଚକ; ସପାଦ+ଶତ)—
Sabā(wā) sa-a(ha) ଏକ ଶତ ପଚିଶ—One hundred
ସଓୟାଶତ **सवासौ** twenty five.

ସବାସ—ସ. ବିଣ—(ସ=ସହିତ+ବାସ=ଗନ୍ଧ, ଗୃହ; ସହାର୍ଥ
Sabāsa ବହୁବ୍ରୀହି)—୧। ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ—1. Having smell; scented. ୨। ଗୃହଯୁକ୍ତ—2. Having a habitation. ୩। ଗୃହସ୍ଥ—3. Having a household; householder. ଦେ. ବିଣ—(ସ.
ସବାସାଃ)—ସବାସା (ଦେଖ)—Sabāsā (See)

ସବାସା(ସାଃ)—ସ. ବିଣ—(ସ=ସହିତ+ବାସସ୍=ବସ୍ତ୍ର; ସବାସସ୍
Sabāsā(sāh) ଶବ୍ଦର ୧ମା. ୧ବ.)—ସବସ୍ତ୍ର (ଦେଖ)—
ସବା ସାନ—ଦେ. ବିଣ—ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାନ—Youngest or
Sabā sāna smallest of all. [ଉ—ଯୁଧିଷ୍ଠିର ତ
ସବାରଛୋଟ ସବାସାନ ଦୁଇଭାଇ, ଯେଉଁ ଦ୍ରୋଣଠାକୁ ଆସିଲେ
सबसेछोटा ବେଗେ ଧାଇଁ । —କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ । ସ୍ତ୍ରୀ]

ସବାହ୍ୟାନ୍ତଃକରଣ—ସଂ. ବିଣ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଓ ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ବାହ୍ୟ+
Sabāhyāntaḥkaraṇa ଅନ୍ତଃକରଣ; ସ+ବାହ୍ୟାନ୍ତଃକରଣ)-
ଦେହ ଓ ଅନ୍ତଃକରଣ ସହିତ ବର୍ତ୍ତମାନ—With the body and mind.

ସବାହ୍ୟାଭ୍ୟନ୍ତର—ସଂ. ବିଣ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଓ ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—ବାହାର
Sabāhyābhyantara ଓ ଭିତରର ସହିତ—Including outside and inside.

ସବି—ପ୍ରା. ସର୍ବନାମ—(ସଂ. ସର୍ବ)—ସର୍ବେ; ସବୁ—All.
Sabi ସବଇ **सब**

ସବିଏ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—(ବହୁବଚନ ସର୍ବେ)—୧। ସମସ୍ତେ—
Sabie 1. All. ୨। ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି—2. Every one.

ସବିକଳ୍ପ—ସଂ. ବିଣ—(ସ=ସହିତ+ବିକଳ୍ପ)—ଦ୍ୱୈଧଜ୍ଞାନଯୁକ୍ତ;
Sabikalpa ସନ୍ଦିଗ୍ଧ—Sceptic. ବି.—୧। (ବେଦାନ୍ତ)
(ସବିକଳ୍ପକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜ୍ଞାତା ଓ ଜ୍ଞେୟର ଭେଦଜ୍ଞାନ—1.The

knowledge of the individual existence of the knower and the knowable. ୨ । (ନ୍ୟାୟ ଦର୍ଶନ) ବିଶେଷଣ(ଗୁଣ)ଯୁକ୍ତ ବିଶେଷ୍ୟ(ବସ୍ତୁ)ର ଜ୍ଞାନ —2.(Logic) Knowledge of a thing with its attribute. ୩ । (ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ର) ସମାଧିବିଶେଷ— (Jōga) A kind of deep meditation. [ଦ୍ର— ସବିକଳ୍ପ ଓ ନିର୍ବିକଳ୍ପ ଭେଦରେ ସମାଧି ଦୁଇ ପ୍ରକାର । ଯେଉଁ ସମାଧିରେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଆଲମ୍ବନ ଥାଏ ତାହା ସବିକଳ୍ପ ବା ସଭିଜ ସମାଧି ବୋହନ୍ତି— ଶବ୍ଦକୋଷ ।]

ସବିକାର—ସ. ବିଣ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ବିକାରଯୁକ୍ତ—
Sabikāra 1. Having transformation.
(ସବିକାରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଚିତ୍ତବିକାର ବିଶିଷ୍ଟ—2. Having change or agitation of mind.

ସବିକାସ(ଶ)—ସ. ବିଣ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+ବିକାଶ)—
Sabikāsa(śa) ୧ । ବିକାଶ ପ୍ରାପ୍ତ; ପ୍ରସାରିତ; ଅସଙ୍କୁଚିତ— 1. Expanded. ୨ । ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ; ବିକଶିତ—2. Full-blown.

ସବିଗ୍ରହ—ସ.ବିଣ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସହ+ବିଗ୍ରହ=ଶରୀର)—
Sabigraha ୧ । ମୂର୍ତ୍ତିମାନ୍; ଦେହ ବିଶିଷ୍ଟ; ସଶରୀର— 1. Embodied; corporeal. ୨ । ରୂପ ବିଶିଷ୍ଟ— 2. Having a form or shape. ୩ । ଦେବମୂର୍ତ୍ତି ସହ ବିଦ୍ୟମାନ—3. Accompanied by the image of a Deity. ୪ । (ବ୍ୟାକରଣ) ସମାସଯୁକ୍ତ ବା ସମସ୍ତ (ପଦ)—4. (a word) Formed by compounding several words. ୫ । ଅର୍ଥଦ୍ୟୋତକ —5. Signifying a meaning. ୬ । ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ-ସୂଚକ—6. Indicative of a purport; denotative.

ସବିଙ୍କ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—ସମସ୍ତଙ୍କର—Of all. [ଉ—ଏକତାର
Sabiṅka ଚିହ୍ନ ଯାହା ନାହିଁ ଦେଖା ବୃଥା ଅହଂକାର ସବିଙ୍କର
(ସବିଙ୍କର—ଅନ୍ୟରୂପ) ସଭା—ଭାରଣୀଚରଣ. ରତିକଲ୍ପ ।]
ସବାର, ସବାକାର सबका

ସବିଙ୍କି(ଙ୍କୁ)—ଦେ. ସର୍ବନାମ—ସମସ୍ତଙ୍କୁ—To all. [ଉ—ଏଗଣ୍ଠି
Sabiṅki(ṅku) ସବିଙ୍କି ଯେପିବ ଯମଘଣ୍ଟ, ବସିବ ଅସି ପୁଣି
ସକଳକେ, ସବାଇକେ ଡୋଲେ ଡୋଲେ ଧରି । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହା-
सबको ଭାରତ. ବନ ।]

ସବିଜ୍ଞାନ—ସ. ବିଣ (ସ=ସହ+ବିଜ୍ଞାନ)—ବିଜ୍ଞାନ ସହିତ—
Sabijñāna With science; with special knowledge.

ସବିଡ଼ାଲମ୍ବ—ସ. ବି—ପରିହାସ ବା କୌତୁକ ନାଟକ ଭେଦ (ଭରତ
Sabirḍālambha ନାଟ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର)—A kind of jestive dancing or acting.

ସବିତା—ସ. ବିଣ. ପୁଂ [ସୂ ଧାତୁ=(ସଙ୍କଳ୍ପେ) ପ୍ରସବ କରିବା+ତୃଚ୍
Sabitā ତୃ; ସବିତୃ ଶବ୍ଦ; ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଜନୟିତା—
(ସବିତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Begetting; giving birth. ୨ । ସ୍ରଷ୍ଟା —2. Creating. ବି—୧ । ସୂର୍ଯ୍ୟ—1. The sun. ୨ । ଜଗତର ସ୍ରଷ୍ଟା; ଈଶ୍ୱର—2. God. [ଦ୍ର— ଋଗ୍‌ବେଦରେ ସବିତାହିଁ ଅଦିତିଦେବ ରୂପେ ଅଭିହିତ; ବ୍ରାହ୍ମଣାଦି ବର୍ଣ୍ଣ ତ୍ରୟର ମୂଳ ଗାୟତ୍ରୀ ମନ୍ତ୍ରରେ ସବିତାହିଁ ଉପାସିତ—(ଶବ୍ଦକୋଷ) । ଗାୟତ୍ରୀର ଧ୍ୟାନରେ ନାରାୟଣଙ୍କୁ ସବିତୃମଣ୍ଡଳମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ପଦ୍ମାସନସନ୍ନିବିଷ୍ଟ ରୂପେ କଳ୍ପନା କରା ଯାଇଅଛି ।] ୩ । ଅର୍କ ବୃକ୍ଷ—3. A plant; Calotropis Gigantea.

ସବିତୃ—ସଂ. ବିଣ ଓ ବି (ଶବ୍ଦ)—ସବିତା (ଦେଖ)
Sabitṛu Sabitā (See)

ସବିତୃତନୟ—ସ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଶନି ଗ୍ରହ—
Sabitṛu tanaya The planet Saturn.
(ସବିତୃ ପୁତ୍ର, ସବିତୃ ସୁତ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସବିତୃଦୈବତ—ସ. ବି (ସବିତା ଅଟନ୍ତି ଦୈବତ=ଦେବତା, ଯେଉଁ
Sabitṛu daibata ନକ୍ଷତ୍ରର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ହସ୍ତା ନକ୍ଷତ୍ର—
The 13th asterism.

ସବିତୃମଣ୍ଡଳ—ସ. ବି (ସବିତୃ+ମଣ୍ଡଳ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସୂର୍ଯ୍ୟ ମଣ୍ଡଳ.
Sabitṛu maṇḍala The circumference or halo of the sun; the solar sphere; the orb of the sun.

ସବିତ୍ରିୟ—ସ. ବିଣ (ସବିତୃ+ଇୟ)—ସୂର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ (ଶବ୍ଦକୋଷ)—
Sabitriya Solar; relating to the sun.

ସବିତ୍ରୀ—ସ.ବିଣ.ସ୍ତ୍ରୀ (ସୂ ଧାତୁ+ତୃ+ଙ୍ଗୀ·ଈ)—ଜନୟିତ୍ରୀ; ପ୍ରସୂତି—
Sabitrī (female) Begetting; giving birth to. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଜନନୀ; ମାତା—1. Mother. ୨ । ଗାଈ —2. Cow.

ସବିଦ୍ୟ—ସ. ବିଣ. ପୁଂ (ସ=ସହିତ+ବିଦ୍ୟା; ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—
Sabidya ବିଦ୍ୱାନ୍; କୃତବିଦ୍ୟ—Learned; educated.
(ସବିଦ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସବିଧ—ସ. ବିଣ (ସ=ସମାନ ଅଟେ ବିଧା=ପ୍ରକାର ଯାହାର;
Sabidha ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ସଦୃଶ—1. Similar. ୨ । ସନ୍ନିକଟ; ନିକଟ—2. Contiguous; near.

ସବିଧାନ—ସ. ବିଣ (ସ=ସହିତ+ବିଧାନ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ବିଧିପୂର୍ବକ—
Sabidhāna (ସବିଧି—ଅନ୍ୟରୂପ) With all the formalities.

ସବିନୟ—ସ. ବିଣ (ସ=ସହ+ବିନୟ; ବହୁବ୍ରୀହି)—ବିନୀତ; ବିନୟ-
Sabinaya ଯୁକ୍ତ—With modesty; modest; res-
[ସବିନୟ—ଅନ୍ୟରୂପ] pectful. କ୍ରି· ବିଣ—ବିନୟ ସହକାରେ
(ସବିନୀତ—ଅଶୁଦ୍ଧରୂପ) Modestly; respectfully.

ସବିନୟ ନିବେଦନ—ସ. ବ (କର୍ମଧା)—ବିନୟ ସହକାରେ ଅନୁରୋଧ
Sabinaya nibedana —Respectful request;
(ସବିନୟ ପ୍ରାର୍ଥନା—ଅନ୍ୟରୂପ) respectful solicitation.

ସବିନୟ ନିବେଦନ ମିଦଂ—ସଂ. ବାକ୍ୟ—ଚିଠି ଲେଖିବା ଆଦ୍ୟରେ
Sabinaya nibedana midam ଶିରୋନାମାରେ ଲେଖାଯିବା
ବାକ୍ୟ; ଏଥିର ଅର୍ଥ—"ଏହା ମୋର ସବିନୟ
ନିବେଦନ ଅଟେ"—A phrase written at the
beginning of a letter meaning "This is
my respectful solicitation".

ସବିରାମ—ସଂ. ବିଣ (ସ=ସହିତ+ବିରାମ=ବିଚ୍ଛେଦ, ନିବୃତ୍ତି;
Sabirāma ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ବିରାମଯୁକ୍ତ—1. Remittent;
(ବିପରୀତ—ଅବିରାମ) intermittent. ୨ । ବିଚ୍ଛେଦ ବିଶିଷ୍ଟ—
2. Having separation or space.

ସବିରାମ ଜ୍ୱର—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ଯେଉଁ ଜ୍ୱର ମଝିରେ ମଝିରେ
Sabirāma jwara ଛାଡ଼ିଯାଏ ଓ ପୁଣି ଆକ୍ରମଣ କରେ—
Remittent fever; intermittent fever.

ସବିଶେଷ—ସଂ. ବିଣ (ସ=ସହ+ବିଶେଷ)—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ—
Sabiśesha 1. Excessive. ୨ । ବିସ୍ତାରିତ—2. De-
tailed. ୩ । ବିଶେଷ ପ୍ରକାରର—3. Of a parti-
cular kind; special; particular.
କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ବିଶେଷ ରୂପେ—1. Particularly;
specially. ୨ । ବିସ୍ତାରିତ ବିବରଣ ସହ—2. In
detail.

ସବିସ୍ତ(ସ୍ତା)ର—ସଂ. ବିଣ (ସ=ସହ+ବିସ୍ତର=ବିସ୍ତୃତ; ବହୁବ୍ରୀହି)—
Sabista(stā)ra ୧ । ବିସ୍ତାରିତ—1. Detailed. ୨ ।
ଅସଂକ୍ଷିପ୍ତ—2. Not very abridged. ୩ । ବାହୁଲ୍ୟ-
ଯୁକ୍ତ—3. Exaggerated.

ସବିସ୍ତାରିତ—ଦେ. ବିଣ (ଅଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରୟୋଗ)—ସବିସ୍ତର (ଦେଖ)
Sabistārita Sabistara (See)
(ସବିସ୍ତୃତ—ଅନ୍ୟ ଅଶୁଦ୍ଧରୂପ)

ସବିସ୍ତୃତି—ସଂ. ବିଣ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସହ+ବିସ୍ତୃତି)—ସବିସ୍ତର;
Sabistṛuti ବିସ୍ତୃତି ସହିତ; ବିସ୍ତାରିତ—
Detailed; minute.

ସବିସ୍ମୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସ=ସହ+ବିସ୍ମୟ; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ ।
Sabismaya ସାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ; ବିସ୍ମିତ—1. Wondering; asto-
(ସବିସ୍ମୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) nished. ୨ । ବିସ୍ମୟ ସହକାରେ—
2. With wonder or amazement. କ୍ରି. ବିଣ—
ବିସ୍ମିତଭାବରେ—With wonder; in an astoni-
shed manner.

ସବିସ୍ମୟେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ସଂ. ସବିସ୍ମୟଂ)—ବିସ୍ମିତ ହୋଇ—
Sabismaye In an astonished manner; with
ସବିସ୍ମୟେ **सविस्मय** astonishment.

ସବିସ୍ମିତ—ଦେ. ବିଣ (ଅଶୁଦ୍ଧ)—ସବିସ୍ମୟ (ଦେଖ)
Sabismita Sabismaya (See)

ସବିହେ(ହେଁ)—ଦେ. ସର୍ବନାମ—ସଭିଏ; ସମସ୍ତେ—All; one and
Sabihe(heñ) all. [ଉ—ଦେହ ଛାଡ଼ି ମୋର ସବିହେ
ସବାଇ **सबकोइ** ଅଛନ୍ତି—ଶ୍ରୀଶୂନ୍ୟକର. ଉଷା ଅଭିଳାଷ ।]

ସବୀଜ—ସଂ. ବିଣ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+ବୀଜ)—ବୀଜ ସହିତ
Sabīja ବର୍ତ୍ତମାନ—With the Bīja or seed.

ସବୀର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+ବୀର୍ଯ୍ୟ)—ବୀର୍ଯ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ—
Sabīrjya Having Bīrjya.

ସବୁ—ଦେ. ସର୍ବ ନାମ (ସଂ. ସର୍ବ)—୧ । ସର୍ବ—1. All. [ଉ—
Sabu ସବୁ ଶବ୍ଦ ଅଶ୍ଚେ ସେ ହୋଇଲେ ବୁଝିଲ—ବୃଷ୍ଣସିଂହ.
ସବଇ ମହାଭାରତ. ଅଦ ।] ୨ । ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପରେ ବହୁ-
सब ବଚନାର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ପଦାଂଶ—2. Signifying
plural number when used after words.
[ଦୃ—ସବୁ ଲୋକ=ସମସ୍ତ ଲୋକ; ଲୋକ ସବୁ=
ଲୋକମାନେ ।]

ସବୁ କରି—ଦେ. ଅ—ସର୍ବମୋଟ; ସବୁ ମିଶାଇଲେ—In all.
Sabu kari ସର୍ବମୋଟ, ସବ ଜଡ଼ିଯେ **सब मिलाकर**

ସବୁଙ୍କର(ରି)—ଦେ. ସର୍ବନାମ—ସମସ୍ତଙ୍କର—Of all. [ଉ—
Sabuṅkara(ri) ସର୍ବାଙ୍ଗେ ଶୁଭଳ ବଗେ ସବୁଙ୍କର ବାସ—
ସବାର, ସବାକାର **सबका** ପ୍ରାଚୀ. ବ୍ରହ୍ମକରୁପଣ ଗୀତା ।]

ସବୁଙ୍କୁ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—ସଭିଙ୍କି; ସମସ୍ତଙ୍କୁ—To all persons.
Sabuṅku [ଉ—ତୁଭମାନଙ୍କୁ ହଜାରବ, ସବୁଙ୍କୁ ଭଅର କହିବ
ସବାଇକେ **सबको** ଭୁଷ୍ଣ. ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ ।]

ସବୁଜ(ଜା)—ବୈଦେ. (ଫା) ବି (ଫା. ସବ୍‌ଜ)—ଶାଗୁଆ ରଙ୍ଗ;
Sabuja(jā) ହରିଦ୍‌ବର୍ଣ୍ଣ; ଗଛପତ୍ରର ବର୍ଣ୍ଣ—Green colour;
ସବୁଜ **सबजा** emerald. ବିଣ—ଶାଗୁଆ; ହରିତ—
Green.

ସବୁ ଜାଣ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସର୍ବଜ୍ଞ)—ସର୍ବଜ୍ଞ; ସର୍ବଜ୍ଞ—
Sabu jāṇa Omniscient.
ସବ ଜାନ୍ତା **सब जाननेवाला**

ସବୁ ଜାଣତା(ନ୍ତା)—ଦେ. ବିଣ (ବ୍ୟଙ୍ଗ୍ୟ. ସଂ. ସର୍ବଜ୍ଞ)—ସର୍ବଜ୍ଞତା;
Sabu jāṇatā(ntā) ସର୍ବଜ୍ଞ—Omniscient; all-kno-
ସବ ଜାନ୍ତା **सब जाननेवाला** wing.
(ସବୁ ଜାନ୍‌ତା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସବୁଜି—ବୈଦେ. ବି (ଫା. ସବ୍‌ଜି)—୧ । ଶାଗୁଆ ବସ୍ତୁ—1. A
Sabuji green thing. ୨ । ବୃକ୍ଷଲତାଦି—2. Trees
ସବୁଜି **सबजी** and plants. ୩ । ଶାକାଦି ତରକାରି ଫଳ—
3. Kitchen vegetables.

ସବୁଠ(ଠା)ଉଁ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—ସବୁଠୁଁ (ଦେଖ)—
Sabuṭha(ṭhā)uñ Sabuṭhuñ (See)
ସବଥେକେ **सबसे**

ସବୁଠା—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ସଂ. ସର୍ବ ଓ ସ୍ଥାନ)—ସବୁ ଜାଗା; ସବୁ
Sabuṭhā ସବ ଜାୟଗା **सब जगह** ସ୍ଥାନ—All places.

ସବୁଠାଇଁ—ଦେ, ସର୍ବନାମ (ସଂ. ସର୍ବସ୍ଥାନେଷୁ)—ସବୁଠିଁ (ଦେଖ)
Sabuṭhāiñ ସବଠାଇଁ **सब जगह** Sabuṭhiñ (See)

ସବୁଠାକୁ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—ସବୁ ସ୍ଥାନକୁ—To all places.
Sabuṭhāku ସବ ଜାୟଗାୟ **सब जगहको**

ସବୁଠାରୁ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—୧ । ସବୁ ସ୍ଥାନରୁ—1. From all Sabuṭhāru places. ୨ । ସର୍ବାପେକ୍ଷା—2. Than all. ସବ ଜାୟଗାଥେକେ, ସବାଚ୍ଛେ **सबजगहसे, सबसे**

ସବୁଠାରେ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—ସବୁ ସ୍ଥାନରେ—At all places. Sabuṭhāre ସବ ଜାୟଗାୟ **सब जगहमें**

ସବୁଟିଁ(ଠି)—ଦେ. ସର୍ବନାମ—ସବୁଠାରେ—At all places. Sabuṭhiñ(ṭhi) ସବ ଜାୟଗାୟ **सब जगहमें**

ସବୁଠିକା—ଦେ. ସର୍ବନାମ—ସବୁ ସ୍ଥାନର—Of all places. Sabuṭhikā ସବ ଜାୟଗାର **सब जगहका** (ସବୁଟିକାର—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସବୁଠିକି(କୁ)—ଦେ. ସର୍ବନାମ—ସବୁ ସ୍ଥାନକୁ—To all places. Sabuṭhiki(ku) ସବ ଜାୟଗାୟ **सब जगहको**

ସବୁଠୁଁ(ଠୁ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—୧ । ସବୁଠାରୁ; ସବୁ ସ୍ଥାନରୁ—Sabuṭhuñ(ṭhu) 1. From all places. ୨ । ସର୍ବାପେକ୍ଷା—2. Than all; of all. [ଉ—ସବ ଜାୟଗାଥେକେ **सबसे** ଶଳା ମରଲା ସବୁଠୁଁ ସାର, ମଲେ ହାଣ୍ଡି ବୁଣେଇବୁ ସବାଚ୍ଛେ ବାହାର—ଭଗ ।]

ସବୁଠେଇଁ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—୧ । ସର୍ବସ୍ଥାନରେ—1. At all Sabuṭheiñ places. ୨ । ସବୁ ଦେଶରେ—2. In all ସବ ଜାୟଗାୟ **सब जगहमें** countries.

ସବୁତ୍—ବୈଦେ. ବ (ଅ. ସ୍ୱବୁତ୍)—୧ । ପ୍ରମାଣ—1. Proof. Sabut ୨ । କାରଣ—2. Cause. ବୈଦେ. ବିଣ—ସାବୁଦ **सबूत, सुबूत** ପ୍ରମାଣିତ—Proved.

ସବୁଥି—ଦେ. ସର୍ବନାମ—ସବୁ ବିଷୟ—All things or matters Sabuthi ସବ **सबविषय**

ସବୁଥିକି(କୁ)—ଦେ. ସର୍ବନାମ—୧ । ସବୁ ସ୍ଥାନକୁ—1. To all Sabuthiki(ku) places. ୨ । ସବୁ ବିଷୟ ପ୍ରତି—ସବ ବିଷୟେ 2. For all matters. ୩ । ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକୁ—**सबकेलिये** 3. To all works.

ସବୁଥିରୁ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—୧ । ସବୁ ବିଷୟରୁ—1. From all Sabuthiru matters. ୨ । ସବୁ ବସ୍ତୁରୁ—2. From all ସବଥେକେ things. ୩ । ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟରୁ—3. From all **सबसे** works. ୪ । ସର୍ବାପେକ୍ଷା—4. Than all.

ସବୁଥିରେ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—୧ । ସର୍ବତ୍ର; ସବୁଠାରେ—1. In all Sabuthire places. ୨ । ସବୁ ବିଷୟରେ; ସବୁ କଥାରେ—ସବଜାୟଗାୟ, ସବାତେ **सबमें** 2. In all matters.

ସବୁ ଦିନ—ଦେ. ବ—୧ । ସବୁବେଳ—1. All times. ୨ । Sabu dina ପ୍ରତିଦିନ—2. Everyday. ବେ. ଅ—୧ । ସବସମୟ ସବୁ ଦିନରେ; ସବୁ କାଳରେ—1. At all times. **सब दिन** ୨ । ପ୍ରତିଦିନ—2. Daily.

ସବୁନ୍ତି—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ସ. ସର୍ବ)—୧ । ସମସ୍ତେ—1. All- ୨ । Sabunti ସବଙ୍କି; ସମସ୍ତଙ୍କୁ—2. To all. ସ୍ତ୍ରୀ. ସର୍ବନାମ—ସବାଇ ସମସ୍ତଙ୍କର; ସବୁର—Of all. (ଉ—ଏହିମତ ସବୁନ୍ତି **सबको** ସୁଖ, ଯୁବତୀଙ୍କେ ଭୁଜ ମୁଖକେ ମୃଗ । ପ୍ରାଚୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ ।)

ସବୁ ପ୍ରତିକି(କୁ)—ଦେ. ଅ—ସମସ୍ତଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା—Of all. (ଉ—Sabupratiki(ku) କୃଷ୍ଣକର୍ଣ୍ଣ ସବୁପ୍ରତିକି ବଡ଼ ଜାୟା । ସବଚେୟେ **सबसे** 'କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ ।)

ସବୁ ବେଳ—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ସ. ସର୍ବ ଓ ବେଳା)—ସର୍ବକାଳ—Sabu bela All times. ସବ ସମୟ **सब समय**

ସବୁବେଳେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—୧ । ସର୍ବଦା—1. Always. ୨ । Sabubele ସତତ—2. Constantly. ୩ । ଅଧିକାଂଶ ସବ ସମୟେ **सब समयमें** ସମୟରେ—3. Very often.

ସବୁମତେ—ଦେ. ଅ—ସବୁ ପ୍ରକାରେ—In all respects. (ଉ—Sabumate ସେ ସବୁ ମତରେ ପୁରୁଷ ବୋଲାଉଛି । କୃଷ୍ଣସିଂହ (ସବୁ ମତରେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ମହାଭାରତ. ସଭା ।) ସବ ରକମେ **सब तरहसे**

ସବୁର୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ସବର୍; ସବୁର୍)—୧ । ଅପେକ୍ଷା Sabur କରିବା—1. Waiting. ୨ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ—2. Patiସବୁର ence. ୩ । ସହିଷ୍ଣୁତା—3. Fortitude; forbearସବୁର ance. ବିଣ—ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ—Patient. ଅ—୧ । ଥୟ ଧର—1. (Interjection) Be patient ! ୨ । ବନ୍ଦ କର ! ବିରତ ହୁଅ ! – 2. Stay ! stop !

ସବୁର୍ କରିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରିବା—1. To forbear; Sabur karibā to have patience. ୨ । କାଳ ଅପେକ୍ଷା ସବୁର କରା କରିବା—2. To bide one's time. ୩ । **सबूर करना** ଧୈର୍ଯ୍ୟସହକାରେ ଅପେକ୍ଷା କରିବା—3. To wait patiently. ୪ । ବିରତ ହେବା; କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଦ କରିବା—4. To stop; to cease.

ସବୁର୍ ଗଛରେ ମେଉଆ ଫଳେ—ଦେ. ଭଗ—ହିନ୍ଦର 'ସବୁର୍ ଗା Sabur gachhare meuā phale ଝାଡ଼ମେ ମେବା ଫଳୁଛା' ସବୁରେ ମେଓୟା ଫଳେ ପ୍ରବଚନର ଅନୁବାଦ)—ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି **सबुरके पेड़में मेवा फलताहै** ସୁଫଳ ଲାଭ କରେ—A patient man gets a good reward. [ଦ୍ର—ମେଉଆ=ସୁମିଷ୍ଟ କାଠୁଲି ଫଳ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ସହକାରେ ଅପେକ୍ଷା କଲେ ମେଉଆ ପରି ସୁମିଷ୍ଟ ଫଳ ଲାଭ ହୁଏ ।]

ସବୁର୍ ସହିବା—ଦେ. କ୍ରି—କାଳ ବିଳମ୍ବ ସମ୍ଭାଳିବା—Sabur sahibā To brook delay. ସବୁର ସହା **सबुर करना**

ସବୁରତ୍—ବୈଦେ. ବ (ଫା. ସବ୍‌ରତ୍)—ସବୁର୍ (ଦେଖ)—Saburāt Sabur (see). ସବୁର **सबुरा**

ସବୁରତ୍ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସବୁର୍ କରିବା (ଦେଖ) Saburāt karibā Subur karibā. (See) ସବୁର କରା **सबुर करना**

ସବୁରତ୍ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—ବିରାମ ଦେବା—Saburāt debā To grant remission. ରେହାଇ ଦେଓୟା **सबुर देना**

ସବୁରାତି – ଦେ· ବିଣ—୧ । ଧୈର୍ଯ୍ୟଶାଳ—1. Patient. ୨ । ଯେ
Saburāti ସମୟ ଦିଏ—2. Granting time. ୩ । ଯେ
(ସବୁରାତିଆ[ୟା]—ଅନ୍ୟରୂପ) ହଠାତ୍ ରାଗିଯାଏ ନାହିଁ--
ସବୁରେ **सबुर करनेवाला** 3. Of a calm temper.

ସବୁରି – ଦେ. ସର୍ବନାମ. ବହୁବଚନ (ସଂ. ସର୍ବନାମ 'ସର୍ବ' ଶବ୍ଦର ଷଷ୍ଠୀ
Saburi ବିଭକ୍ତି)—୧ । ସମସ୍ତଙ୍କର—1. Of all· (ଉ—
ସବାକାର, ସବାର, ସବାରୀ ସଦୃଶ। ସବୁର ପ୍ରତି, ଯୋଷିଥିବ ଜନ
सबका, सबकाइ ରାତି—ବାଳକୃଷ୍ଣ, ରାଜାପୁଅ ରାଜାହିଁଅ ।) ୨। ସବୁ
ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର—2. Of all persons. (ଉ—ଘରଦ୍ୱାର
ମାଲପ ସବୁର ଶାଳୀ । ଚଗ ।)

ସବୁରିଆ(ୟା)—ଦେ. ବିଣ—ସବୁରାତି (ଦେଖ)—
Saburiā(yā) Saburāti. (See)
ସବୁରେ, ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ **सबुर करनेवाला**

ସବୁରିଙ୍କି(ଙ୍କୁ)—ଗ୍ରା· ସର୍ବନାମ ·ସମସ୍ତଙ୍କୁ—
Saburiṅki(ṅku) To all.
ସବାଇକେ **सबको**

ସବୁରି ଠ(ଠା)ଉଁ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—୧ । ସବୁଠୁଁ (ଦେଖ) —
Saburi ṭha(ṭhā)uñ 1· Sabuṭhuñ. (See) ୨। ସମସ୍ତଙ୍କ
(ସବୁଠୁଁ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଠାରୁ—2. From all. ୩ । ସମସ୍ତଙ୍କ
ସବାର କାହଥେକେ, ସବଚେୟେ **सबसे** ଅପେକ୍ଷା; ସମସ୍ତଙ୍କ
ମଧ୍ୟରେ—3. Than all; of all.

ସବୁରି ଠା(ଠେ)ଇଁ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—୧ । ସବୁଠିଁ (ଦେଖ) —
Saburi ṭhā(ṭhe)iñ 1. Sabuṭhiñ, (See) ୨ । ସମସ୍ତଙ୍କ
(ସବୁଠାରେ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନିକଟରେ—2. At, near or
ସବ ଜାୟଗାୟ, ସବାର କାହେ **सबके पाशमें** before all
persons.

ସବୁରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସବୁର କରିବା (ଦେଖ)
Saburibā Sabur karibā. (See)
(ସବୁର ଯିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ସବୁର କରା **सबुर करना**

ସବୁଲା—ପ୍ରାଦେ. (ଲରିଆ) ସର୍ବନାମ—ସମସ୍ତ—
Sabulā All.

ସବୃଦ୍ଧିକ—ସଂ. ବିଣ (ସ=ସହ+ବୃଦ୍ଧି+କ; ବୃଦ୍ଧି ସହିତ ବର୍ତ୍ତମାନ;
Sabṛuddhika ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ବୃଦ୍ଧିଯୁକ୍ତ—
1. With increase· ୨ । ସୁଦ ସମେତ—
2. With interest.

ସବୃଷ୍ଟିକ—ସଂ· ବ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+ବୃଷ୍ଟି+କ)—ବୃଷ୍ଟିସହିତ—
Sabṛushṭika Accompanied with rain.

ସବେ—ଦେ. ସର୍ବନାମ—ସମସ୍ତେ—
Sabe ସବେ **सबे** All.

ସବେଇ—ଦେ. ବ—ସବାଇ (ଦେଖ)—
Sabei Sabāi, (See)

ସବେକାଦର୍—ଦେ·ଦେ· (ଅ) ବ—ମୁସଲମାନ ରମ୍‌ଜାନ୍ ମାସର
Sabekādar ସପ୍ତବିଂଶ ଦିନ—The 27th day of the
ସବେକାଦର month of Ram-jan of the Mahomedan
सबेकादर year.

ସବେଗ—ସଂ. ବିଣ (ସ=ସହ+ବେଗ)—ବେଗବାନ୍—
Sabega With force; forceful; fleet.
ସବେଗ **बेगवान** (ସବେଗା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସବେ(ବି,ବେ)ବରାତ୍—ଦେ·ଦେ· ବ (ଫା· ସବ୍=ଶବଂସ୍ତ=ରାତ୍ରି+
Sabe(bi,bbe)barāt ଇ=ର+ବରାତ୍=ମୁକ୍ତିଦାନ;ପାପମୋଚନ,
[ସବେରାତ୍, ସବ୍‌ରାତ୍, ସବ୍‌ବେରାତ୍—ଅନ୍ୟରୂପ] ସବ୍-ଇ-ବରାତ୍=
ପାପ ମୋଚନର ରାତ୍ରି)—ସବେରାତ୍; ମୁସଲମାନଙ୍କ ପର୍ବ-
ସବେବରାତ୍; **सोबरातस** ବିଶେଷ—Name of a Maho-
medan festival. [ଟ—ଏହି ଦିନ ରାତିରେ
ନମାଜ ପଢ଼ିଲେ ଓ ରୋଜା ରଖିଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ଉପବାସ
କଲେ ବହୁ ପୁଣ୍ୟଲାଭ ହୁଏ । ଏହି ଦିନ ପିତୃଲୋକଙ୍କ
ନାମରେ ଦରିଦ୍ରଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟ ଦେବାର ଉପଦେଶ
ମୁସଲମାନ୍ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି ।]

ସବେଶ(ଷ)—ସଂ. ବିଣ.—ସ=[ସହ+ବେଶ (ଷ)]—୧ । ସମୀପସ୍ଥ;
Sabeśa(sha) ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ—1. Contiguous; near.
୨ । ଭୂଷିତ; ବେଶ-ପରିହିତ — 2. Dressed;
accoutred.

ସବୋ—ପ୍ରାଦେ (ପାଠଣା) ସର୍ବ—ସବୁ —All.
Sabo

ସବ୍ଜା (ଜ୍ଜ) ଦେ. ବିଣ.—ସବୁଜ (ଦେଖ)—Sabuja (See)
Sabjā (bji)

ସବ୍ଜାନ୍‌ତା—ଦେ. ବିଣ.—ସବ୍‌ଜାନ୍‌ତା (ଦେଖ)—Sab-jān-tā
Sabjān-tā (See)

ସବ୍ଜି—ଦେ·ଦେ. ବ.—(ଫା)—୧ । ଶାଗ ପତ୍ରାଦି ପନି ପରିବା—
Sabji सबजी; सबजी 1. Potherbs and kitchen
vegetables. ୨ । ଭାଙ୍ଗ; ସିଦ୍ଧି—2. A drink
made of the leaves of Cannabis Indica.

ସବ୍ଭା (ଭ୍ଭା)—ଦେ. ବିଣ.—ସବା (ଦେଖ)—Sabā (See)
Sabbā (bbhā)

ସବ୍ଭା(ଭ୍ଭା) ଆଗ—ଦେ. ବ. ବିଣ ଓ କ୍ରି. ବିଣ—ସବା ଆଗ (ଦେଖ)
Sabbā (bbhā) āga Sabā āga (See)
[ସବ୍ଭା (ଭ୍ଭା) ପରି ବିଯୁକ୍ତ)]

ସବ୍ଭାଇ—ଦେ. ବ—ସବାଇ (ଦେଖ)—Sabāi (See)
Sabbāi

ସବ୍ଭା(ଭ୍ଭା)ଖାଇ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—ସବାଖାଇ (ଦେଖ)
Sabbā(bbhā)khāi Sabākhāi (See).

ସବ୍ଭା (ଭ୍ଭା)-ଖିଆ—ଦେ. ବ. ଓ ବିଣ—ସବାଖିଆ (ଦେଖ)
Sabbā(bbhā)khiā Sabākhiā (See)

ସବ୍ଭା(ଭ୍ଭା)ବଡ—ଦେ. ବ.—୧ । ସବୁଠାରୁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ—1. Eldest.
Sabbā(bbhā)barda ୨ । ବୃହତ୍ତମ—2. Biggest;
largest.

ସବ୍ଭା(ଭ୍ଭା)ବାଳ—ଦେ. ବ.—ସବାବାଳ (ଦେଖ)
Sabbā(bbhā)bāla Sabā bāla (See).

ସବ୍ଭା(ଭ୍ଭା)ବାଳୁଆ—ଦେ. ବିଣ—ସବାବାଳୁଆ (ଦେଖ)
Sabbā(bbhā)bāluā Sabābāluā (See)

ସବ୍ଭା (ଭ୍ଭା) ସାନ—ଦେ. ବିଣ.—୧ । ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ସାନ—
Sabbha (bbhā) sāna 1. Youngest. ୨ । କ୍ଷୁଦ୍ରତମ—
ସବସେହୋଟ; ସବସେଛୋଟା 2. Smallest.
[ସବ୍ଭା(ଭ୍ଭା)ବଡ଼—ବିପରୀତ]

ସବ୍ଭା—ଦେ. ବିଣ.—(ସଂ. ସର୍ବ)—୧ । ସବୁ—1. All. (ଅନ୍ୟ
Sabbha ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ ।) ୨ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା—
ସରାସ; ସବସେ 2. Of all; others all than. (ଯଥା—
ସବ୍ଭା ବଡ଼, ସବ୍ଭା ସାନ, ସବ୍ଭା ଅଗ ।

ସବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ.—(ସୂ ଧାତୁ=ପ୍ରସବ କରିବା, ପ୍ରେରଣ କରିବା +
Sabya କର୍ମ. ଯ)—୧ । ବାମ; ବାଆଁ—1. Left. ୨ ।
ଦକ୍ଷିଣ; ଡାହାଣ—2. Right. [ବ୍ୟୁ—ସବ୍ୟ ଶବ୍ଦର
ବାମ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଦୁଇ ଅର୍ଥ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସାଧାରଣତଃ ଏହା
ବାମ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ; (ବିଶ୍ୱକୋଷ)] ୩ ।
ପ୍ରତିକୂଳ—3. Contrary. ୪ । ପଶ୍ଚାତ୍—4. Hind;
back; rear; backward. ୫ । ଦକ୍ଷିଣଦିଗସ୍ଥ—
5. Southern. ୬ । ବାମ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଉଭୟ—
6. Both right and left. ୭ । ବାଆଁ କାନ୍ଧରେ
ପଇତାକୁ ସକାଇ କଟୀର ଡାହାଣ ଦିଗକୁ ଲମ୍ବାଇବା
ପ୍ରକାରେ ପଡ଼ିଥିବା (ଯଜ୍ଞୋପବୀତ)—7. (the sacred
thread) Passed over the left shoulder
down to the right side of the waist.
ସଂ. ବି (+କର୍ତ୍ତୃ. ଯ)—୧ । ବିଷ୍ଣୁ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
1. Bishṇu. ୨ । ଯଜ୍ଞୋପବୀତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
2. The sacred thread. ୩ । ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଚନ୍ଦ୍ର
ଗ୍ରହଣର ୧୦ ପ୍ରକାର ଗ୍ରାସ ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
3. One of the ten kinds of eclipse.
୪ । ଅଙ୍ଗିରା ଋଷିଙ୍କର ଏକ ପୁତ୍ର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
4. A son of a sage Aṅgirā. [ଦ୍ର—ଅଙ୍ଗିରା
ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ପୁତ୍ର ରୂପେ ଲାଭ କରିବାକୁ କାମନା କରି
ବେଦାଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ । ଇନ୍ଦ୍ର ତାହାଙ୍କ ପୁତ୍ର ରୂପେ ଜନ୍ମ
ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେହି ପୁତ୍ର ସବ୍ୟ ନାମରେ ପରିଚିତ ।
ଏ ଋଗ୍‌ବେଦର ୧—୫୧।୫୭ ସୂକ୍ତର ମନ୍ତ୍ରଦ୍ରଷ୍ଟା ଋଷି ।
ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ସବ୍ୟ କର—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—୧ । ବାମ ହାତ—1. Left hand.
Sabya kara ୨ । ଉଭୟ ହସ୍ତ—2. Left and right
hands. ୩ । ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତ—3. Right hand.

ସବ୍ୟ ସାଚୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସବ୍ୟ=ବାମ+ସଚ୍ ଧାତୁ=ସେବନ
Sabya sāchī କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
(ସବ୍ୟଗ୍ରୀବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ବାମ ହସ୍ତ
ଦ୍ୱାରା ଶର ନିକ୍ଷେପ କରେ—1. Able to
shoot an arrow with the left hand.
୨ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଉଭୟ ହାତ ଦ୍ୱାରା ଶର ନିକ୍ଷେପ
କରିବାରେ ପଟୁ—2. Ambidexterous; using
the left hand with as much facility as
the right hand in shooting. ବି. ପୁଂ—
ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ନାମାନ୍ତର—A name of the 3rd
Pāṇḍaba brother. [ଦ୍ର—ଅର୍ଜୁନ ଉଭୟ ହସ୍ତ
ଦ୍ୱାରା ଶର ସନ୍ଧାନ କରି ପାରୁଥିଲେ ।]

ସବ୍ୟା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଚନ୍ଦ୍ରାବଳୀଙ୍କର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ସଖୀ ବିଶେଷ—
Sabyā A female companion of
Chandrābalī. [ଉ—ଏହି କାଳରେ ସେହି ସ୍ଥଳରେ
ସବ୍ୟା ସଖୀ ପରିବେଶ । ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବିଦଗ୍ଧ ଚିନ୍ତାମଣି ।]

ସବ୍ୟାଜ—ସଂ. ବିଣ (ସ=ସହ+ବ୍ୟାଜ; ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଛଳଯୁକ୍ତ
Sabyāja —1. With pretext; fraudulent.
୨ । ପ୍ରତିବନ୍ଧକ—2. Having obstacles.

ସବ୍ୟାଧି—ସଂ. ବିଣ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—ବ୍ୟାଧିଯୁକ୍ତ—
Sabyādhi Sick.

ସବ୍ୟେତର—ସଂ. ବିଣ (ସବ୍ୟ+ଇତର; ୫ମୀ ତତ୍)—ଡାହାଣ;
Sabyetara ଦକ୍ଷିଣ—Right (hand; side),

ସବ୍ୟେଷ୍ଠ(ଷ୍ଠା)—ସଂ. ବି (ସଂ. ସବ୍ୟେ=ବାମ ପାର୍ଶ୍ୱରେ+ସ୍ଥା. ଧାତୁ=
Sabyeshṭha(shṭhā) ରହିବା+ଅ; ଯଥା ସବ୍ୟେ+ସ୍ଥା ଧାତୁ+
କର୍ତ୍ତୃ. ଅ;ସବ୍ୟେ+ସ୍ଥା ଧାତୁ+ଡ;ଅଲୁକ୍ ସମାସ,ଯେ ରଥର
ବାମ ପାଖରେ ଉପବେଶନ କରେ)—୧ । ରଥଚାଳକ;
ସାରଥି—1. Charioteer; a car-driver. ୨ ।
ରଥର ବାମ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଉପବିଷ୍ଟ ବୀର—2. A warrior
who sits on the leftside of the car.

ସବ୍ରହ୍ମଚାରୀ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—(ସ=ସମାନ+ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ)—ଯେଉଁ ଛାତ୍ର-
Sabrahmachārī ମାନେ ଏକ ଗୁରୁଙ୍କ ନିକଟରେ
ବେଦାଧ୍ୟୟନ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ
କରନ୍ତି; ସତୀର୍ଥ; ସହାଧ୍ୟାୟୀ—A fellow student;
pupils of the same preceptor; reading
the Bedas under the same preceptor.

ସବ୍ରାହ୍ମଣ—ସଂ. ବିଣ—(ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି) (ସ+ବ୍ରାହ୍ମଣ)—ବ୍ରାହ୍ମଣ
Sabrāhmaṇa ବିଶିଷ୍ଟ—Having Brāhmaṇas

ସବ୍ରୀଡ଼—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ—(ସ=ସହ+ବ୍ରୀଡ଼ା; ବହୁବ୍ରୀହି)—ସଲଜ୍ଜ—
Sabrīrda Modest; shameful; bashful.
(ସବ୍ରୀଡ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଭକ୍ତି—ସଂ. ବିଣ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+ଭକ୍ତି)—ଭକ୍ତି ସହିତ
Sabhakti ବର୍ତ୍ତମାନ—Accompanied with devo-
tion. ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ—ଭକ୍ତି ସହକାରେ—With
(ସଭକ୍ତିକ—ଅନ୍ୟରୂପ) devotion.

ସଭଙ୍ଗ ଶ୍ଳେଷ—ସଂ. ବି.—କାବ୍ୟର ଅଳଙ୍କାର ବିଶେଷ,ଶ୍ଳେଷ (ଦେଖ)-
Sabhaṅga ślesha (Rhetoric) Name of a figure
of speech.

ସଭୟ—ସଂ. ବିଣ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି, ସ+ଭୟ)—୧ । ଭୟବିଶିଷ୍ଟ;
Sabhaya ଭୟଯୁକ୍ତ—Attended with fear. ୨ ।
ଭୀତ—2. Fearful; apprehensive.

ସଭର୍ତ୍ତୃକା—ବି. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସ=ସହ+ଭର୍ତ୍ତୃ+କ+ଆ; ବହୁବ୍ରୀହି) Sabharttṛuka ପତିବତୀ, ସନାଥା; ସଧବା; ଅଦ୍ୟ— Having her husband living.

ସଭଲିତ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ.ସ୍ଖଳିତ)—ସ୍ଖଳିତ—Slipped; displaced. [ଉ—ସଭଲିତ ଚରଣ ହେଲା ସବାଙ୍ଗେ ପୁଲକ ସ୍ଫୁରଣ । ଭଜ.—ସ୍ଖଳିତ ପରିଣୟ]

ସଭସ୍ମ—ସଂ. ବିଣ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+ଭସ୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ) Sabhasma ୧ । ଭସ୍ମ ସହିତ ବର୍ତ୍ତମାନ—1. Having ashes. ୨ । ଭସ୍ମ ଲପ୍ତାଙ୍ଗ (ବିଶ୍ୱକୋଷ, ବୃହତ୍ ସଂହିତା) ଯାହାଙ୍କ ଦେହରେ ଛାଇ ଛାଣ ବୋଳା ହୋଇଅଛି— 2. Having one's body besmeared with ashes.

ସଭା—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସଭ+ଭା ଧାତୁ=ଶୋଭା ପାଇବା+ଅଧି କ୍ୱପ +ଆ; ଯେଉଁଠାରେ ସଭ୍ୟମାନେ ଏକତ୍ର ହୋଇ [ସଭା ଶବ୍ଦର ପର୍ଯ୍ୟାୟ— ଶୋଭା ପାଆନ୍ତି)—୧ । କୌଣସି ସମସ୍ୟା, ପରିଷତ୍, ଗୋଷ୍ଠୀ, ବିଶିଷ୍ଟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପାଇଁ ଯେଉଁଠାରେ ସମିତି, ସଂଘଟ୍, ଅନୁଷ୍ଠାନ, ବହୁଲୋକ ସମବେତ ହୁଅନ୍ତି; ପରିଷଦ୍- ସଦଃ, ସମାଜ, ପର୍ଷତ୍, —ଜଟାଧର] Assembly; a meeting; a league. ୨ । ଗୋଷ୍ଠୀ; ସମିତି; ସମାଜ—2 Company; society; an assemblage of persons. ୩ । ଜନତା—3. Multitude of men; a gathering of men; crowd; a large number. ୪ । ଗୃହ; ଶାଳା—4. House; room. ୫ । ମିଳନ ସ୍ଥଳ—5. Meeting place. ୬ । ରାଜସଭା; ରାଜଦରବାର—6. A royal court; king's council. [ଉ—ମନୁ ୭ମ ଅଧ୍ୟାୟ ୧୪୦ ଠାରୁ ୧୪୫ ଶ୍ଳୋକରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇ ଅଛି ଯେ, ରାଜା ସୁସଜ୍ଜିତ ଗୃହରେ ଅବସ୍ଥାନପୂର୍ବକ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ବିଷୟର କାର୍ଯ୍ୟ ସମାଧାନ କରିବେ; ରାଜା ସଭା ଗୃହରେ ପ୍ରବେଶ ପୂର୍ବକ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଲୋକମାନଙ୍କ ସହିତ ମଧୁର ସମ୍ଭାଷଣ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶାନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟି ସହିତ ଅବଲୋକନ କରିବେ—ବିଶ୍ୱକୋଷ] ୭ । ଦ୍ୟୂତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—7. Gambling. ୮ । ପ୍ରଜାପତିଙ୍କ କନ୍ୟା (ଅଥର୍ବବେଦ)—8. Name of a daughter of Prajāpati ୯ । ଯେଉଁ ଗୃହରେ ସଭାର ଅଧିବେଶନ ହୁଏ—9 Council chamber; meeting hall (Apte) ୧୦ । ଦ୍ୟୂତଗୃହ— 10. A gambling house (Apte). ୧୧ । ଧର୍ମାଧିକରଣ; ବିଚାରାଳୟ—11. A court of justice (Apte). ୧୨ । ରାଜାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବହୁଲୋକଙ୍କ ସାକ୍ଷାତ୍କାର—12 King's audience; levee. (Apte) ୧୩ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନକୁ ବା ଗୃହକୁ ବହୁଲୋକ ଗମନ କରନ୍ତି—13. Any place much frequented (Apte). ଦେ. ବିଣ. ଓ ବିଶେଷ ବିଣ.—(ସଂ. ସର୍ବ) (ଅନ୍ୟ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ଯୁକ୍ତ) ସବୁ; ସବା—All (ପଥା—

ସବ **ସବ** ସଭ୍ୟଶିଷ୍ଟ, ସଭ୍ୟଶାଳ, ସଭ୍ୟବାଳ) ଦେ. ବି.—

ସଭା **ସଭା** ସାମାଜିକ ପ୍ରଶ୍ନ ବା ସମସ୍ୟା ମୀମାଂସାର୍ଥ ଅଦ୍ଭୁତ ସମାଜସ୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ସମାଜ; ଜାତିଅଣ ସଭା— An assembly called to decide a social question; a gathering of caste people; a social gathering. [ଉ—ଆଜିକାଲି ସାଧାରଣ ସଭା ପରିଚାଳନ ନିମନ୍ତେ ନିର୍ବାଚିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ 'ସଭାପତି' ବା 'ଚେଆର୍‌ମାନ୍' ବା ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ୍' ବୋଲାଯାଏ । ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟାବଳିର ବିବରଣ ଲିପିବଦ୍ଧ କରି ରଖିବା, କାଗଜ ପତ୍ର ରଖିବା ଓ ସଭା ଆହ୍ୱାନ କରିବା ପାଇଁ ଭାରପ୍ରାପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସମ୍ପାଦକ, ବା ସେକ୍ରେଟରି ବା ମନ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ସଭାରେ ଆଲୋଚିତ ବିଷୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ ମତ ଦେବା ଓ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବାର ଅଧିକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ସଦସ୍ୟ ବା ସଭ୍ୟ ବା ମେମ୍ବର ବୋଲାଯାଏ । ଯେଉଁ ସଭାରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ସଭ୍ୟ ଥାଆନ୍ତି, କୌଣସି ଗୁରୁତର ସମସ୍ୟା ସଭାରେ ଆଲୋଚିତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ତତ୍‌ସମ୍ବନ୍ଧେ ସମ୍ବାଦାଦି ସଂଗ୍ରହ କରିବା ପାଇଁ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ନିର୍ବାଚିତ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ସଭ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ ଦଳକୁ 'କମିଟି ବା କମିଟି', ସବ୍‌କମିଟି, ମାନେଜିଙ୍ଗ୍ କମିଟି, ବା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତି, ବା ବୋର୍ଡ୍‌ସ୍ ଅଫ୍ ଡାଇରେକ୍ଟ୍ ବୋଲାଯାଏ । ସଭାପତିଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ବା ସଭାପତିଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳାଇବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ 'ସହକାରୀ ସଭାପତି, ଭାଇସ୍ ଚେଆର୍‌ମାନ୍ ବା ଭାଇସ୍ ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ୍ ବୋଲାଯାଏ । ସଂପାଦକଙ୍କ ସହକାରୀଙ୍କୁ ସହକାରୀ ସଂପାଦକ. ଅଭିରିକ୍ତ ସମ୍ପାଦକ ବା ଯୁଗ୍ମ ସମ୍ପାଦକ ବୋଲାଯାଏ । ଯେଉଁ ବିଶିଷ୍ଟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସଭାମାନ ଗଠିତ ହୁଏ, ସେହି ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ନାମରେ 'ସଭାମାନଙ୍କ ନାମକରଣ ହୁଏ । ଯଥା—ହରିସଭା, ଶିକ୍ଷାବିଭାଗ ସଭା, ବିବାହ ସଂସ୍କାର ସମାଜ, ଟେକ୍‌ନିକ୍ ବୁକ୍ କମିଟି, ଇଣ୍ଟ୍ରେଣ୍ଟ୍‌ମେଣ୍ଟ୍ କମିଟି, ଏଡ୍ୟୁକେଶନ୍ କମିଟି, ସାବଟେସନ୍ କମିଟି, ମଲ୍ଲି ସଭା, ଗୋରକ୍ଷିଣୀ ସଭା ।]

ସଭାନ୍ତେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ସଂ. ସଭା+ଅନ୍ତ)—ସଭା ଶେଷରେ— Sabhā ante At the close; at last. [ଉ—ସଭା ସବାର ଶେଷେ ଅନ୍ତେ ପ୍ରକଟ ଦେଖ—ଭଜ. ଦୋଷିତ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ- ସବକା ଶେଷମେଁ ସ୍ଥଳ ।]

ସଭାଗ—ବୈଦେ. ବି—୧ । (ସଂ. ସଭା+ଅଗ୍ର)—ସମସ୍ତଙ୍କ ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ Sabhā āga ସ୍ଥାନ—1. The front or foremost (ସଭା ପତ—ବିଷ୍ଣୁପତ) place of all. ୨ । (ସଭା+ଅଗ୍ର) ସଭାର ଆଗା ସଭା ହେଉଥିବା ସ୍ଥାନର ସମ୍ମୁଖବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ—2. The ସଭାକା ଆଗା front portion of a meeting. ୩ । ସଭା

ଘଟଣାର ଅତ୍ୟନ୍ତିମ ସମୟ—3. Most recent time; ୪ । ସବୁ ଘଟଣାର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ସମୟ—4. Earliest time.

ସଭା ଅଗରେ } କି. ବିଣ ରୂପ ଦେ. ବିଣ—୧ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଅଗ্রବର୍ତ୍ତୀ—1. (a place) In
ସଭା ଆଗେ } front of all. ୨ । ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଘଟଣାର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ —2. Happening before all others. ୩ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଅଗ্রଜ—3. Eldest of all. (ଯଥା— ସବାର ଆଗେ ସଭା ଅଗ ହେଲା) ୪ । ସର୍ବପ୍ରଥମ—4. First of all.
সবকা আগে

ସଭା ଆହ୍ୱାନ କରିବା—ଦେ. କି—କୌଣସି ସଭାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା
Sabhā āhwāna karibā ପାଇଁ ସଭାର ଅଧିବେଶନର ସମୟ, সভা আহ্বান করা ସ୍ଥାନ ଓ ସଭାରେ ଆଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟର ଉଲ୍ଲେଖ
সভা বুলানা କରି ସଭାର ସଭ୍ୟମାନଙ୍କୁ କିମ୍ବା ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କୁ (ସଭା ଡାକିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଜ୍ଞପ୍ତିଦ୍ୱାରା ଡାକିବା—To call a meeting; to convene a meeting.

ସଭା କରିବା—ଦେ. କି—୧ । କୌଣସି ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କରିବା
Sabhā karibā ପାଇଁ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଅହାନପୂର୍ବକ ଉପସ୍ଥିତ সভা করা ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ ସମାଧାନ କରାଇବା—
সভা করনা 1. To hold a meeting. [ଉ—ସଭା କଲେ ଲୋକେ ନ ବୋଲିବେ କି ? ଗୋପୀନାଥଙ୍କୁ ଗୋପୀ ନ କେବେ କି ?—ଗୋପୀଉଷା ।] ୨ । ସଭା ଅହାନ କରିବା—2. To call a meeting. ୩ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ) ସମବେତ ହେବା; ଏକତ୍ର ହେବା—3. To be assembled; to flock together. [ଯଥା— ଜଳରେ ଚାଉଳମାନେ ଅତି ସଭା କରିଛନ୍ତି ।] ୪ । ସାମାଜିକ ବିଷୟର ବିଚାର ପାଇଁ ଜାତିଥିଣ ସଭା ଅହାନ କରିବା ବା ତହିଁର କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରିବା—
4. To call or hold a caste-gathering.

ସଭାକାର—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ (ସଭା+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯେ ସଭା
Sabhākāra ଅହାନ କରନ୍ତି ବା ସଭାର କର୍ମ କରନ୍ତି— One who convenes or holds a meeting.

ସଭାକ୍ରାନ୍ତ—ଦେ. ବିଣ—ସବାକ୍ରାନ୍ତ (ଦେଖ)
Sabhākrānta Sabākrānta (See)

ସଭାକ୍ରାନ୍ତ ଚକଡ଼ା—ଦେ. ବି—ସବାକ୍ରାନ୍ତ ଚକଡ଼ା (ଦେଖ)
Sabhākrānta chakardā Sabākrānta chakardā (See)

ସଭାଖାଇ—ଦେ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ସବାଖାଇ (ଦେଖ)
Sabhākhāi Sabākhāi (See)

ସବ ଖାକୀ ପାଦେ. (ଗଣ୍ଡାମ) ବି—ଛଡ଼ାଖାଇ; କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ
সর্বমন্ত্রী ହବିଷ୍ୟ (ନିରାମିଷ ଭୋଜନ) କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କାର୍ତ୍ତିକ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ବାସୀ ଦିନ ହବିଷ୍ୟ ବ୍ରତ ଉଦ୍‌ଯାପନ କରନ୍ତି ଉପଲକ୍ଷରେ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାରର ଖାଦ୍ୟ ଖାଇବାଲୁପ ଉତ୍ସବ—The feast held by persons who break the restricted fasting of the month of Kārttika and take all sorts of eatables on the morrow of the Kārttika full moon day.

ସଭାଖିଆ(ୟା)—ଦେ. ବି—ସବାଖିଆ (ଦେଖ)
Sabhākhiā(yā Sabākhiā (See)

ସଭାଗ—ସଂ. ବିଣ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି, ସ+ଭାଗ)—ଭାଗବିଶିଷ୍ଟ—
Sabhāga Having portions. ବିଣ. ଓ ବି ସ୍ତ୍ରୀ. (ସଭାଗା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ସଭା+ଗମ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ଯେ ସଭାରେ ଯାଆନ୍ତି—Those who attend a meeting.

ସଭା ଗୃହ—ସଂ. ବି—ଯେଉଁ ଘରେ ସଭାର ବୈଠକ ହୁଏ—
Sabhā gṛuha A meeting house.

ସଭାଗ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+ଭାଗ୍ୟ)—ଭାଗ୍ୟଯୁକ୍ତ—
Sabhāgya Fortunate; lucky. (ସଭାଗ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଭାଘର—ଦେ. ବି—ସଭା ଗୃହ (ଦେଖ)
Sabhā ghara Sabhā gṛuha (See)

ସଭା ଚର—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ସଭା+ଚର ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Sabhā chara ଯେ ସଭାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଅନ୍ତି—A person who attends a meeting. (ସଭାଚରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ବିଣ. ପୁଂ—ସଭାରେ ବିଚରଣକାରୀ—Frequenting or attending meetings.

ସଭାଚାର—ସଂ ବି (ସଭା+ଆଚାର)—୧। ସମାଜରେ ଆଚରଣୀୟ ରୀତି—
Sabhāchāra 1. The customs of society (Apte). ୨ । ରାଜସଭାର ଶିଷ୍ଟାଚାରୁମୋଦିତ ରୀତି—2. Court-manners (Apte). ୩ । ସଭା ମଧ୍ୟରେ ଆଚରଣୀୟ ଆଦବକାୟଦା—3. Formalities or etiquette to be observed at a meeting. [ଯଥା—ଜଣେ କହୁଥିବା ବେଳେ ଅନ୍ୟ ଜଣେ କହିବେ ନାହିଁ; ସଭାପତିଙ୍କ ବିଚାରୁମତିରେ କେହି ଉଠି କିଛି କହିବେ ନାହିଁ; କେହି ଶିଷ୍ଟତା ବିରୁଦ୍ଧ (unparliamentary) ବାକ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରିବେ ନାହିଁ ।]

ସଭାଜ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ—୧ । ସେବା କରିବା—1. To serve.
Sabhāj (root) ୨ । ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିବା—2. To welcome. ୩ । ପୂଜା କରିବା—3. To worship.

ସଭା ଜନ—ସଂ. ବି.—୧ । (ସଭାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଜନ; ମ. ପ. ସମା.)
Sabhā jana ସଭାରେ ଉପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ—1. Persons attending a meeting. ୨ । (ଅସ୍ତି ତଦ୍) ସଭ୍ୟ; ସଭାସଦ୍—2. Member of an assembly; an associate of a meeting. ୩ । (ସଭାଜ୍ ଧାତୁ +ଭାବ ଅନ)—ସତ୍‌କାର; ସୌଜନ୍ୟ ପ୍ରକାଶ; ଶିଷ୍ଟତା 3. Courtesy; rendering of homage; politeness. ୪। ଅଭ୍ୟର୍ଥନା; ସ୍ୱାଗତ ଓ କୁଶଳ ପ୍ରଶ୍ନାଦି-ପୂର୍ବକ ସମ୍ଭାଷଣ; ଅଭ୍ୟୁଦୟ—4. The ceremony

of welcoming; congratulation; courteous conversation. [ଉ—ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସମାଗମ ବା କଦାଚିତ୍ ହୋଇ ଯିବା ସମୟରେ ପରସ୍ପରଙ୍କୁ ଅଭିନନ୍ଦନ କୁଶଳପ୍ରଶ୍ନ ଓ ସ୍ୱାଗତ ସମ୍ଭାଷଣକୁ ସତ୍କାର ବୋଲାଯାଏ । ଏଥିରେ ପର୍ଯ୍ୟା ଅଭିନନ୍ଦନ, ଅପ୍ରତ୍ୟୁତ୍ଥାନ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।] ୫ । ପରିଚର୍ଯ୍ୟା—5. Serving; tending. ୬ । ପୂଜନ; 6. Worshipping. ୭ । ଅଭିନନ୍ଦନ—7. Delighting; pleasing. କେ. ବି. (ବହୁବଚନ ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ) ନାଟ, ଯାତ୍ରା, ତାମାସା, ଟିଆପାଲି, ଅଭିନୟ ଆଦି ଦେଖିବାକୁ ସମାଗତ ଦର୍ଶକଗଣ—(plural) The audience or spectators assembled to witness a performance of dancing, play etc. [ଉ—ହରିବୋଲ ସତ୍କାରନେ । ଯାତ୍ରା ହୈଲି ସାରୁ—ଯାତ୍ରାବାଲାଙ୍କ ପଦ] ବିଣ.—୧ । (ସ=ସହ+ଭାଜନ) ସପାତ୍ର; ପାତ୍ରଯୁକ୍ତ—Having receptacles, pots or utensils ୨ । (ସତ୍କାର୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅନ)—ପ୍ରୀତିଦାୟକ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Giving pleasure; gratifying.

ସଭା ଡାକିବା—କ୍ରି.—ସଭା ଆହ୍ୱାନ କରିବା (ଦେଶ)
Sabhā dākibā Sabhā āhwāna karibā (see)
ସଭା ଡାକା **सभा बुलाना**

ସଭା ତଳ—ସ.ବି. (୭ମୀ ତତ୍)—ସଭାର ଅଧିବେଶନ ହେଉଥିବା ସ୍ଥାନ
Sabhā talā The place of a meeting. କେ. ବି. ସବାଚ୍ଛେ ତଳା ସମସ୍ତଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ନିମ୍ନ ଦେଶ—Lowest place.
सबसे निम्न देश
ସବାଚ୍ଛେ ନୀଚ, କେ. ବିଣ—୧ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ନୀଚ—1. Lowest ୨ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା କନିଷ୍ଠ—Youngest.
सबसेनीचा

ସଭାଧିବେଶନ—ସ. ବି. (୭ମୀତତ୍)—ସଭାରେ କରଠକ; ସଭାରେ ଅଲୋଚିତ ବିଷୟରେ ଅଲୋଚନା ହେବା ପାଇଁ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କ ସମ୍ମିଳନ—A sitting of an assembly; a meeting.
Sabhādhibesana
ସଭାଧ୍ୟକ୍ଷ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ (୭ମୀତତ୍, ସଭା+ଅଧ୍ୟକ୍ଷ)—ସଭାପତି—(ସଭାନାୟକ,ସଭାନେତା—ଅନ୍ୟରୂପ)meeting or assembly. (ସଭାଧ୍ୟକ୍ଷା, ସଭାନାୟିକା, ସଭାନେତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
Sabhādhyaksha President; chairman of a
सभापति

ସଭା ନିର୍ଭାହ କରିବା—କ୍ରି.—(ସଂ. ସଭା ଓ ନିର୍ବାହ)—ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ ସମାଧାନ କରିବା—ସଭା ନିର୍ବାହ କରା To conduct a meeting and bring it to a successful termination.
Sabhā nirbhā karibā
सभा समाधा करना

ସଭାନାୟିକା—କେ. ବି ସ୍ତ୍ରୀ (ଅଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ସଭାପତିରୂପେ ବରିତା ବା ସଭାପତି ଆସନର ଅଧିକାରିଣୀ (ସଭାନେତ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ନାରୀ—A lady taking the
Sabhā nāyikā
सभानायिका, सभानेत्री place of the president of a assembly or a congregation.
सभा नायिका

ସବୁ ପଛ—କ୍ରି. ବିଣ.—ସଂ. ସର୍ବ ଓ ପଶ୍ଚାତ୍)—୧ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଭାଗ—1. Hindmost part or portion or place.
Sabhā pachha
सबसे पिछे
[ଉ – ହିତ ଅଗେ ଏକତ ଦ୍ୱିତ ସବୁ ପଛେ, ଥିଲେ ଭାଇଭାଇ ମଧ୍ୟରେ ରଣି ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା । —କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାପାତ୍ର. ଶଲ୍ୟ] ୨ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ପଶ୍ଚାଦ୍‌ବର୍ତ୍ତୀ କାଳ—2. The time which is before all; most ancient time. ୩ । ସଭା ହେଉଥିବା ସ୍ଥାନର ସର୍ବ-ପଶ୍ଚାଦ୍‌ବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ—3. The hindmost portion or place in a meeting. କେ. ବିଣ—୧ । ଅନ୍ୟ ସବାପେଛୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ପଶ୍ଚାଦ୍‌ବର୍ତ୍ତୀ—1. Hindmost. ୨ । ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଘଟଣାର ପରେ ଘଟିବା—2. Latest. (ସବୁ ଅଗ—ବିପରୀତ) ୩ । ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଘଟଣାର ପୂର୍ବେ ଘଟି [ସବୁ ପଛେ, ସବୁ ପଛରେ—କ୍ରି. ବିଣରୂପ] ଥିବା—3. Oldest; earliest. ୪ । ସର୍ବ କନିଷ୍ଠ—4. Youngest of all. (ଯଥା—ସବୁ ପଛ ଭାଇ) ୫ । ଯେ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କ ପରେ ଆସି ପହଞ୍ଚେ—5. Reaching or arriving at a place latest or last of all. ୬ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଶେଷରେ ଅବସ୍ଥିତ—6. Situated last of all.
सबसेपिछला

ସଭା ପଣ୍ଡିତ—ସଂ.ବି—ରାଜସଭାର ବା ଅନ୍ୟ ସଭାର ସଭ୍ୟ ପଣ୍ଡିତ—
Sabhā pandita A pandit who is a member of a king's court or of any other assembly.

ସଭାପତି—ସ.ବି.ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—୧। ସଭାର ପ୍ରଧାନ ପରିଚାଳକ ବା ନାୟକ; ସମାଜର ନେତା—1. President or chairman of a meeting; the leading person of a meeting.
Sabhāpati
सभापति
[ଉ—ସଭାପତିଙ୍କ ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟାରମ୍ଭ କରାଯାଏ ଓ ସଭାର ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟର ପରିଚାଳନ ଓ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ କରାଯାଏ ।
(ସଭାପତି—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଭାପତି ପଦର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ଅକାର ସଭାପତି । ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣର "ପଲ୍ୟର୍ଜ ଯଙ୍କସଂଯୋଗେ" ସୂତ୍ର ଅନୁସାରେ 'ଯଙ୍କାନୁସ୍ଥାନ ଦ୍ୱାରା ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା' ଅର୍ଥାତ୍ 'ବୈଦିକ ବିଧି ଦ୍ୱାରା ବିବାହିତା' ଅର୍ଥରେ ପତି ଶବ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ ପତ୍ନୀ ହୁଏ । ଅନ୍ୟତ୍ର ପତିର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ ପତି ହୁଏ । 'ଗ୍ରାମପତି' ଶବ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ 'ଗ୍ରାମପତି' ।] ୨ । ଦ୍ୟୂତ ଗୃହର ସ୍ୱାମୀ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. The master of a gambling house. [ଉ—ପୁରୁଷ ସଭାର ନେତା ହେଲେ 'ଅମୁକ ସଭାପତି ହେଲେ' ବୋଲାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଉକ୍ତ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କଲେ ତାଙ୍କ ପତି ସଭାନେତ୍ରୀ, ସଭାଧ୍ୟକ୍ଷା, ସଭାନାୟିକା ଶବ୍ଦମାନ ପ୍ରଯୋଜିତ ହୁଏ; କିନ୍ତୁ ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗରେ ସଭାପତିପଦ ବ୍ୟବହୃତ ସିଦ୍ଧ ଅଟେ ।]

ସଭାପତିତ୍ୱ—ସଂ. ବ—୧ । ସଭାରେ ସଭାପତିରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର
Sabhāpatitwa ଅବସ୍ଥା—1. Chairmanship. presidency. ୨ । ସଭାପତିଙ୍କ ପଦ—2. The position or place of the president in a meeting.

ସଭା ପର୍ବ—ସଂ. ବ (ସଭା+ପର୍ବନ୍ ; ମ. ତ. ଲୋ; ସଭାବର୍ଣ୍ଣନାଯୁକ୍ତ
Sabhā parba ପର୍ବ)—ମହାଭାରତର ଅଷ୍ଟାଦଶ ପର୍ବ ମଧ୍ୟରୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ବ—Name of the second of 18 cantos of the Mahābhārata. [ଦ୍ର—ଏହି ପର୍ବରେ ପାଣ୍ଡବମାନେ ବନକୁ ଯିବା ପୂର୍ବର ଘଟଣାବଳି ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି ଓ ଏଥିରେ ସ୍ୱର୍ଗା ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ବନବାସ ପୂର୍ବର ରାଜ ସଭା ପ୍ରଭୃତିର ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେଇଅଛି; ଏହା ଆଦି ପର୍ବର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓ ବନପର୍ବର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଅଟେ ।]

ସଭାପାଳ—ସଂ. ବ—୧। ଦ୍ୱାରପାଳ; ଦ୍ୱାରରକ୍ଷକ—1. Doorkeeper.
Sabhāpāla (ଉ—ସଭାପାଳ ଅଗରେ ଜହ୍ନେ ଏମାନ, ଦେଖି ବଜାଇଲେ ଶେ ହୋଇ ବୋଧ ମନ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ଆଦି ।) ୨ । ସଭାଗୃହର ରକ୍ଷକ—2. The keeper or guard of the council-chamber.

ସଭା ପୂଜନ(ପୂଜା)—ସଂ. ବ—ସଭାରେ ଉପସ୍ଥିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ପ୍ରତି
Sabhā pūjana(pūjā) ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ—Worship or reverence paid to the audience. ଦେ.ବ—ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସମାଜରେ ବିବାହ ଉତ୍ସବକୁ ସମାଗତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଅଭ୍ୟର୍ଥନାରୂପ ଆଚାର—The custom of welcoming the guests on the occasion of marriage amongst the Marhattas. [ଦ୍ର—ବିବାହର ପୂର୍ବଦିନ ବର ଓ କନ୍ୟା ପକ୍ଷରୁ ଆତ୍ମୀୟ, ସ୍ୱଜନ, ଗ୍ରାମବାସୀ ଓ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରାଯାଏ । ବିବାହ ଦିନ ସେମାନେ ଆସି ବିବାହାନୁଷ୍ଠାନ କରାଯାଉଥିବା ସ୍ଥାନରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ନୃତ୍ୟ ଗୀତାଦି ହୁଏ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ପାନ, ଅତର, ଗୋଲାପପାଣି ଦିଆଯାଏ । ତତ୍ପରେ ସମାଗତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ନଡ଼ିଆ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଓ ପୁରୋହିତଙ୍କୁ ଦକ୍ଷିଣା ଦିଆଯାଏ । ଲଗ୍ନ-ଲକ୍ଷଣ ଧାରଣ ପରେ ଏହା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୁଏ । ବଙ୍ଗ ଦେଶରେ 'ମାଲ୍ୟ ଚନ୍ଦନ' ପ୍ରଥା ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ 'ଫୁଲ ସଜ୍ଜା' ବା 'ଆଶୀର୍ବାଦ ସଜ୍ଜା' ପରି ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ଦେଶରେ ଏହା ଗୋଟିଏ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଅଟେ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ସଭାବ—ଗ୍ରା. ବ (ସଂ. ସ୍ୱଭାବ) —ସ୍ୱଭାବ; ପ୍ରକୃତି—
Sabhāba ସଭାବ ସୋଭାବ Nature.

ସଭା ବଇ(ଏ)ଠକ(କି)—ଦେ. ବ—ସଭାର ଅଧିବେଶନ—
Sabhā bai(e)ṭhaka(ki) A sitting or meeting or
ସଭାରବୈଠକ ସଭାକାବୈଠକ session of an assembly.
(ସଭା ବୈଠକ[କି]—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସଭା ବଡ଼—ଦେ. ବଣ (ସଂ. ବର୍ଦ୍ଧ ଓ ବୃହତ୍)—ସମସ୍ତଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା
Sabhā barda ବଡ଼—Biggest ; eldest;largest. (ଉ—ସବାର ବଡ଼ ଦଶରଥଙ୍କର ତିନୋଟି ରାଣୀ, ସଭା ବଡ଼ କୌଶଲ୍ୟା । ସବସେ ବଡ଼ା ଗାଳକଣ୍ଠ. ପିଲାଙ୍କ ରାମାୟଣ ।)

ସଭା ବସା(ସେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି ବିଷୟର
Sabhā basā(se)ibā ଆଲୋଚନା କରାଯିବା ପାଇଁ ସଭା
ସଭା ବସାନ୍ ଅହ୍ୱାନ କରି ସଭାର ଅଧିବେଶନ କରାଇବା—
ସଭା ବୈଠାନ୍ 1. To convene and hold a meeting for the discussion of a particular matter. ୨ । କୌଣସି ବିଶିଷ୍ଟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନାର୍ଥ ସମାଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବା ।—2. To start a society or association for a particular aim.

ସଭା ବସିବା—ଦେ. ବ—ସଭାର ଅଧିବେଶନ—
Sabhā basibā The holding or session of a
ସଭାବସା ସଭା ବୈଠନା meeting.

ସଭା ବାଳ (ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ସଭା ବାଳ ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Sabhā bāla Sabābāla etc. (See)
(ସଭାବାଳ୍ୟ—ବିଣ. ପୃ.)

ସଭା ବାଛ(ସ)ଣ—ଦେ. ବ—କୌଣସି ସଭାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା
Sabhā bāchha(sa)ṇa ବିନା ସଭାରେ ଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ
ସଭା ବାରଣ କୌଣସି ଅପରାଧୀ ବା ସଭାଦ୍ୱାରା ଦଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ
ସଭା ବାରଣ ସଭାପକ୍ଷରୁ କରାଯିବା ନିଷେଧ—Exclusion of a person from a meeting; excommunication of an offending member from a meeting.

ସଭାଭି—ସଂ. ବ, ପୃ—ଦ୍ୟୂତଗୃହ ରକ୍ଷକ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Sabhābi The keeper of gambling house.

ସଭା ଭଙ୍ଗ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍) - ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ବା ସ୍ଥଗିତ
Sabhā bhanga ହେବା ପରେ ସଭାଜନମାନଙ୍କର ସଭାଗୃହ
ତ୍ୟାଗ—Dissolution or closing of a meeting.

ସଭା ଭାଗେ—ଦେ. ବ—ସଭା ସମକ୍ଷରେ—Before a meeting.
Sabhā bhāge (ଉ—ନୋହଲେ ତୁ ହାରିବ ବୋଲି ସଭା
ସଭାର ସାମନେ ସଭାକେ ସାମନେ ଅଛେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ବନ ।]

ସଭା ଭାଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତ ନ ହେଉଣୁ
Sabhā bhāngibā ତାହାକୁ ସ୍ଥଗିତ କରିବା—1. To
ସଭା ଭାଙ୍ଗା dissolve a meeting before the con-
ସଭା ଭାଙ୍ଗନା clusion of its proceeding. ୨ । ସଭାର
କାର୍ଯ୍ୟ ସମାପ୍ତ ହେବା ପରେ ସଭାକୁ ସ୍ଥଗିତ କରିବା—

2. To bring the proceedings of a meeting to conclusion. ଦେ. ବ—ସଭାଭଙ୍ଗ—Dissolution or closing of a meeting. [ଉ—ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ସମାପ୍ତ ହେଲେ ଫଳତଃ ସଭ୍ୟଗଣଙ୍କ ଆଦେଶରେ ସଭାଭଙ୍ଗ ହୁଏ । କିମ୍ବା ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅପଚ୍ଛନ୍ଦନକ ବା ଅନିଷ୍ଟଜନକ ବିବେଚିତ ହେଲେ ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ ନ ସରୁଣୁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥଗିତ କରାଯାଏ; କିମ୍ବା ସଭାରେ ଆଲୋଚିତ ବା ଆଲୋଚନୀୟ ବିଷୟ ମୀମାଂସିତ ବା ଆଲୋଚିତ ନ ହେଉଣୁ ତହିଁର ବିରୋଧୀ ପକ୍ଷଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗୋଳମାଳ ଉଠି ହୋଇ ସଭା ଭଙ୍ଗ ହୁଏ।]

ସଭା ଭୂଷଣ—ସଂ. ବିଣ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସଭା ମଣ୍ଡନ (ଦେଖ)
Sabhā bhūshaṇa Sabhā maṇḍana.

ସଭା ମଅଳଣ(ନ)—ଗ୍ରା. କ.—(ସଂ. ସଭା+ମଳୀନ)—ସଭା ଭଙ୍ଗ;
Sabhā ma-aḷaṇa(na) ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟର ସମାପ୍ତି—The
ସଭା ଭଙ୍ଗ termination of the procedings of a
ସଭା ଭଙ୍ଗ meeting.

ସଭା ମଅ(ଉ)ଳା(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ—ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ ସାଙ୍ଗକରିବା—
Sabhā ma-a(u)lā(le)ibā To terminate the pro-
ସଭା ଭଙ୍ଗକରା **ସଭାଭଙ୍ଗ କରନା** ceedings of a meeting.

ସଭା ମଅ(ଉ)ଳିବା—ଦେ. କ.—ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ ସମାଧାନ ହେବା ପରେ
Sabhā ma-a(u)libā ଅଧିବେଶନ ସ୍ଥଗିତ ହେବା—The
ସଭା ଭଙ୍ଗ **ସଭାଭଙ୍ଗ** termination or close of the
proceedings of a meeting.

ସଭା ମଣ୍ଡନ—ସଂ. ବିଣ. ସଂ—(ସଭାର ମଣ୍ଡନ=ଭୂଷଣ)—୧ । ସଭାରେ
Sabhā maṇḍana ନିଜର ଉପସ୍ଥିତି ଦ୍ୱାରା ବା ନିଜର ପ୍ରତିଭା
(ସଭାମଣ୍ଡନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବା ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଇବା ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି
ସଭାର ଅଳଙ୍କାର ରୂପେ ସଭ୍ୟଜନମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବିବେଚିତ
ହୁଅନ୍ତି—(a person) Who by his presence
or display of ability is considered as the
ornament of an assemblage. ୨ । ପଣ୍ଡିତ,
ନର୍ତ୍ତକ, ଗାୟକ ଆଦିଙ୍କୁ ରାଜାମାନଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଉପାଧି
ବିଶେଷ—2. A title given by Rājās to
pandits, dancers and singers. ସ. ବ.—
(୬ଷ୍ଠୀତତ୍)—ସଭା ଗୃହକୁ ସଜାଇବା; ସଭା ସଜ୍ଜା—The
[ସଭାମଣ୍ଡଣୀ—ଦେଶଜ. ବ. ରୂପ] furnishing of the
hall or place of a meeting.

ସଭାମଣ୍ଡନ କରିବା—ଦେ. କ—୧ । ସଭାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ କିମ୍ବା
Sabhā maṇḍana karibā ନିଜର ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ ଦେଖାଇ ସଭ୍ୟ
(ସଭାମଣ୍ଡିବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଜନଙ୍କୁ ମୋହିତ କରିବା—1. To
ସଭା ମଣ୍ଡନକରା adorn or grace a meeting by one's
ସଭାମଣ୍ଡନ କରନା presence or by one's feats and
accomplishments. ୨ । ସଭା ଗୃହକୁ ସାଜସଜ୍ଜା
ଦ୍ୱାରା ଭୂଷିତ କରିବା—2. To furnish the place
or hall of a meeting.

ସଭା ମସିଣା—ଦେ. ବ.—ସଭାରେ ବହୁତ ଲୋକଙ୍କ ବସିବା ପାଇଁ
Sabhā masiṇā ବ୍ୟବହୃତ ଲମ୍ବ ମସିଣା ବା ଚଟ—Long
ସଭାର ସପ mats which are spread to seat many
ସଭା ବିଛୋନା persons (gathered for a meeting or
for other occasions).

ସଭାରମ୍ଭ—ସଂ. ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସଭାର ଅଧିବେଶନର ବା କାର୍ଯ୍ୟର
Sabhārambha ଆରମ୍ଭ—The opening of the
proceedings of a meeting.

ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ(କର୍ମ)—ଦେ. ବିଣ—ସଭାରେ ଆଲୋଚନୀୟ ବିଷୟର
Sabhāra karjja (karma) ଆଲୋଚନା ଆଦି କର୍ମ—
(ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟାବଳି—ଅନ୍ୟରୂପ) The proceedings of a
ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ **ସଭାକାକାର୍ଯ୍ୟ** meeting.

ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ ବିବରଣ—ଦେ. ବ.—ସଭାର ଅଧିବେଶନରେ ଯାହା
Sabhāra karjya bibaraṇa ଯାହା ଆଲୋଚନା ବା ପ୍ରସ୍ତାବାଦି
ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟାବଳି ବିବରଣ } —ଅନ୍ୟରୂପ, ହୁଏ, ତହିଁର ବିବ-
ସଭାର ପ୍ରୋସିଡିଙ୍ଗ୍ } ରଣ (ଏହା ଗୋଟିଏ
ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ ବିବରଣ ଖାତାରେ ବା ପୁସ୍ତକରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ
ସଭାକାକାର୍ଯ୍ୟ ବିବରଣ ରଖା ହୁଏ)—The minutes or
record of the proceedings of a meeting;
the proceedings of a meeting.

ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ ବିବରଣୀ—ଦେ. ବ—ଯେଉଁ ପୁସ୍ତକରେ ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ
Sabhāra kārjya bibaraṇī ବିବରଣ ଲେଖା ଯାଇ
ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ ବିବରଣୀ (ଏଥିରେ ସଭ୍ୟଗଣଙ୍କର ଓ ସଭାପତିଙ୍କର
ସଭାକୀ କାର୍ଯ୍ୟ ବିବରଣୀ ସ୍ୱାକ୍ଷର ରହେ)—The proceedings-
book of a meeting.

ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟାବଳି ବିବରଣୀ, ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ- } ଅନ୍ୟରୂପ
ବିବରଣ ପୁସ୍ତକ, ସଭାର ପ୍ରୋସିଡିଙ୍ଗ୍ ବହି }

ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟାରମ୍ଭ—ଦେ. ବ—ସଭାରମ୍ଭ (ଦେଖ)
Sabhāra kārjyārambha Sabhārambha (See)
ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟାରମ୍ଭ **ସଭାକା କାର୍ଯ୍ୟାରମ୍ଭ**

ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ ବିବରଣୀ ଗୃହୀତ ହେବା—ଦେ. ବ—ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ
Sabhāra kārjya bibaraṇī ଅଧିବେଶନର ଲିପିବଦ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟା-
gṛuhita hebā ବଳର ବିବରଣ ଉତ୍ତରବର୍ତ୍ତୀ ଅଧିବେଶନରେ
(ସଭାର ପ୍ରୋସିଡିଙ୍ଗ୍ ଗୃହୀତ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) ଉପସ୍ଥିତ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କ
ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ ବିବରଣୀ ଗୃହୀତ ହଓୟା ବିଚାରରେ ପଠିତ ହୋଇ ତାହା
ସଭାକୀ କାର୍ଯ୍ୟ ବିବରଣୀ ଗୃହୀତ ହୋନା ଠିକ୍ ଥିବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହେବା-
The proceedings of a meeting being
read and confirmed; the confirmation
of the proceedings of a meeting at the
next meeting after the record thereof
is read at the latter meeting.

ସଭାର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ—ଦେ. ବ—ସଭାର ଅଧିବେଶନରେ ଉପସ୍ଥିତ ସଭ୍ୟ-
Sabhāra nirddhāraṇa ମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ମଞ୍ଜୁର କରାଯାଇଥିବା
ସଭାର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ପ୍ରସ୍ତାବ—The resolutions passed at
सभाका निर्द्धारण a meeting.

ସଭାର ପ୍ରସ୍ତାବ—ଦେ. ବ.—ସଭାର ଅଧିବେଶନରେ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କ
Sabhāra prastāba ଆଲୋଚନା ଓ ବିଚାରାର୍ଥ ଉପସ୍ଥାପିତ
ସଭାକା ପ୍ରସ୍ତାବ ବିଷୟ—Proposals brought forward
सभाका प्रस्ताव for discussion at a meeting.

[ଦ୍ର—ସଭାରେ ପ୍ରଥମେ ଜଣେ ସଭ୍ୟ (ପ୍ରସ୍ତାବକ) ସଭ୍ୟ-ମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ଆଗତ କରନ୍ତି । ଉକ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ସଭ୍ୟ (ଅନୁମୋଦକ) ଅନୁମୋଦନ କରନ୍ତି ଏବଂ ବିଷୟର ଗୁରୁତ୍ୱ ବିବେଚନାରେ ଉକ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ବା ଅଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି (ସମର୍ଥକ) ସମର୍ଥନ କରନ୍ତି । ଯଦି କୌଣସି ସଭ୍ୟ ଉକ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସଂଶୋଧିତ ପ୍ରସ୍ତାବ ଉପସ୍ଥାପିତ କରନ୍ତି, ତାହା ଯଥାକ୍ରମେ ପ୍ରସ୍ତାବିତ, ଅନୁମୋଦିତ ଓ ସମର୍ଥିତ ହେବାପରେ ଉକ୍ତ ସଂଶୋଧିତ ଓ ମୂଳ ପ୍ରସ୍ତାବ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କ ମତ ସଂଗୃହୀତ ହୁଏ ଓ ଯେଉଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ସର୍ବସମ୍ମତିକ୍ରମେ ବା ଅଧିକାଂଶ ସଭ୍ୟଙ୍କ ସମ୍ମତିକ୍ରମେ ଗୃହୀତ ହୁଏ, ତାହା ସଭାର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ରୂପେ ବିବେଚିତ ହୋଇ ଗୃହୀତ ହୁଏ; ଅନ୍ୟଥା ଉକ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବ ନାମଞ୍ଜୁର ହୁଏ । ବିବାଦ ସ୍ଥଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କ ଭୋଟ୍ ଗଣତି କରାଯାଇ ଅଧିକାଂଶ ସଭ୍ୟଙ୍କ ସମର୍ଥିତ ପ୍ରସ୍ତାବ ସଭାର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ରୂପେ ଗୃହୀତ ହୁଏ ।]

ସଭାଶେଷେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ସର୍ବଶେଷରେ—At the end of
Sabhā śeshe every thing; at last.
(ସଭାଶେଷରେ—ଅନୁରୂପ)
ସବଶେଷେ, ସବାରଶେଷେ **सबकेशेषमें**

ସଭାସଦ୍—ସଂ ବ.—(ସଭା+ସଦ୍ ଧାତୁ=ଥିବା;ବସିବା+କର୍ତ୍ତୃ ବ୍ୟପ୍)
Sabhasad ୧ । ସଭାର କର୍ମରେ ଯେ ଯୋଗଦେବା ନିମନ୍ତେ
(ସଭାସଦ—ଦେ. ରୂପ) ଯାଆନ୍ତି; ସଭ୍ୟ—1. Member of an
assembly or society, ୨ । ସଭାଜନ; ସଭା ଆଦି
ଦେଖିବା ପାଇଁ ଆସିଥିବା ଲୋକମାନେ—2. The
audience or spectators of a gathering.
୩ । ରାଜସଭାରେ ବିଚାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ରାଜାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ରାଜାଙ୍କ ମନୋନୀତ ଧର୍ମପରାୟଣ, ବେଦଜ୍ଞ କୁଳୀନ, ସତ୍ୟବାଦୀ, ଶତ୍ରୁମିତ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତି ସମଜ୍ଞାନବିଶିଷ୍ଟ, ବିଦ୍ୱାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ—3. A body of persons selected by a king to help him in his judicial acts. (ଦ୍ର—ଏମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୩, ୫ ବା ୭ ହେବ । ବିଶ୍ୱକୋଷଧୃତ — ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ, ମିତାକ୍ଷରା, ବୃହସ୍ପତି ।) ବିଣ—୧ । ସଭାକୁ ଯାଉଥିବା (ବ୍ୟକ୍ତି)—
Going to join a meeting. ୨ । ବିଜ-
2. Wise.

ସଭାସଦ—ଦେ. ବ.—(ସଂ. ସଭାସଦ୍)—ସଭାସଦ୍ (ଦେଖ)
Sabhāsada Sabhāsad (see)

ସଭା ସମିତି—ସଂ. ବ.—(ଏକାର୍ଥକ ସହଚର; ଅଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—
Sabhā samiti ୧ । ସଭା ଆଦି—1 Meetings. ୨ । ଛୋଟ
ଓ ବଡ଼ ସଭାମାନ—2 Big and small meetings;
assemblies and committees.

ସଭା ସ୍ଥାନ—ଦେ.ବିଣ—ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ଆକାରରେ,ବୟସରେ ବା ପଦବୀ
Sabhā sāna ଆଦିରେ ଛୋଟ—Youngest; smallest;
ସବାର ଛୋଟ lesser (in point of shape, age, posi-
सबसे छोटा tion etc).

ସଭାସୀନ—ସଂ. ବିଣ. ଘୁ—(ସଭା+ଆସୀନ; ୭ମୀ ତତ୍)—ସଭା
Sabhāsīna ସ୍ଥଳରେ ଉପବିଷ୍ଟ—Present at a meet-
(ସଭାସୀନା—ଣୀ) ing; attending a meeting; seated
at a meeting,

ସଭାସ୍ତାର—ସଂ. ବ. ପୁଂ—(ସଭା+ସ୍ତୃ ଧାତୁ=ଆଚ୍ଛାଦନ କରିବା+
Sabhā stāra କର୍ତ୍ତୃ ଅ)—ସଭ୍ୟ; ସଭାସଦ୍—A member
of an assembly.

ସଭା ସ୍ଥଳ (ସ୍ଥାନ) ସଂ.ବ—(୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଯେଉଁ ଯାଗାରେ ସଭା ହୁଏ—
Sabhā sthala(sthāna) The place of a meeting;
the venue of a meeting.

ସଭିଏ (ଏଁ, ଏ, ଏଁ) ଦେ. ସର୍ବନାମ—(ସଂ. ସର୍ବ; ବ୍ୟକ୍ତିବାଚକ)
Sabhie(eñ, ye, yeñ) ସମସ୍ତେ—A . [ଉ—ଯେଉଁ ଦେଶ
ସବାଇ, ସବ୍‌ବାଇ ଯେଉଁ ଚିତ୍ତଯୁକ୍ତ ହୁଏ, ସେହି ନାମ ତାକୁ
सबकोई ଦିଅନ୍ତୁ ସଭିଏଁ—କୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ ଆଦି; ନମାର
ପରକୁ ହାଇ ଗୋ ! ନରନାରୀ ଯେତେ ଅଛନ୍ତି ସଂସାରେ,
ସଭିଏ ଭଜିଣୀ ଭାଇ ଗୋ—ବାଳକୃଷ୍ଣ ଫୁଲ ବଜ୍ରକ-
ଦେଣୀ]

ସଭି(ଭୀ)କ—ସଂ. ବ. ପୁଂ—(ସଭା+ଇକ)—୧ । ଦ୍ୟୂତ ସଭାଧ୍ୟକ୍ଷ;
Sabhi(bhī)ka ଜୁଆ ଖେଳର ସଭାପତି—1. The presi-
dent of a council of gamblers; the chief
man in a company of gamblers; the
chief of gamesters. ୨ । ଦ୍ୟୂତକ୍ରୀଡ଼ା ଗୃହର
ଅଧ୍ୟକ୍ଷ—The keeper of a gaming house.
[ଦ୍ର—ନାରଦ ଓ ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ସଭିକଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ତତ୍-ସମ୍ବନ୍ଧେ ରାଜାଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିମ୍ନଲିଖିତରୂପେ ଉଲ୍ଲେଖକରି ଅଛନ୍ତି (ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ୧୭।୧୯୯-୨୦୧, ମିତାକ୍ଷରା ୨୩୫-୨୩୬):—ସଭିକ ଜୁଆଖେଳସଭାରେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷତା କରିବେ ଓ ପଶାପାଟି ଓ ଜୁଆଖେଳର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପକରଣ ଖେଳାଡିଙ୍କୁ ଯୋଗାଇବେ । ଖେଳର ଆୟ ୧୦୦ ମୁଦ୍ରାରୁ ଅଧିକ ହେଲେ ସଭିକ ଶତକଡ଼ା ୫, ଓ ୧୦୦ରୁ କମ୍

ହେଲେ ଶତକଡା ୧୦ ପାଇବେ । ରାଜାଙ୍କ ଅଶ୍ରୟରେ କରସଦ ରହିବା ପାଇଁ ସଇତ ତାଙ୍କ ଅସ୍ତ୍ରର ଜର୍ଜରିତ ଅଂଶ ରାଜାଙ୍କୁ ଶୁଳ୍କ ଦେବେ । ରାଜା ଉକ୍ତ ଶୁଳ୍କ ପ୍ରାପ୍ତହେଲେ ହାରିଯାଇ ଥିବା ଖେଳାଳିଙ୍କଠାରୁ ପଣ ରଖା ପାଇଥିବା ଧନ ରାଜକୋଷ ବିଧାନାନୁସାରେ ଅଦାୟ କରାଇ ଦେବେ । ଶୁଳ୍କ ନ ପାଇଲେ ରାଜା ଏହା କରିବେ ନାହିଁ । ଖେଳର ଦର୍ଶକମାନେ ଜୁଆ ଖେଳ ବାବଦ୍ ଟଙ୍କା ପାଇଁ ଉପସ୍ଥିତ ମକଦ୍ଦମାରେ ସାକ୍ଷୀ ଦେବେ । ଯେଉଁ ଖେଳାଳି ଅବୈଧ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରେ ତାକୁ ରାଜା ଚଡୁଆଠିରେ ଚଢା ଦେବେ ଓ ନିର୍ବାସିତ କରିବେ । ଜୁଆଖେଳ ଅଡ୍ଡାରେ ଅସଦାଚାରୀମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିବା ପାଇଁ ରାଜା ଉପଯୁକ୍ତ ରାଜକର୍ମଚାରୀ ନିଯୁକ୍ତ କରିବେ । କିନ୍ତୁ ଜୁଆରୀମାନଙ୍କୁ ରାଜା ଅଦୌ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେବେ ନାହିଁ ଓ ଗୁରୁତର ଦଣ୍ଡ ଦେବେ ବୋଲି ମନୁ କହିଅଛନ୍ତି (୯ । ୨୨୧—୨୨୯) । ସମାହୁୟ ତଳେ ଟୀକା ଦେଖ)]

ସଭିଙ୍କ—ଦେ. ସର୍ବ (୬ଷ୍ଠୀ ବିଭକ୍ତି)—ସମସ୍ତଙ୍କର—
Sabhiṅka Of all.
(ସଭିଙ୍କର—ଅଦ୍ୟାରୁପ) ସକଳେର **सबका**

ସଭିଙ୍କି(ଙ୍କୁ)—ଦେ. ସର୍ବ (୨ୟା ବିଭକ୍ତି) – ୧ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ—To all.
Sabhiṅki(ṅku) ୨ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା—2. Of all; than
ସକଳକେ all others. [ଉ—ଅଧିକ ସେ ସଭିଙ୍କି ବଳ
सबको ପ୍ରାକ୍ରମରେ । କୃଷ୍ଣସଂହ ମହାଭାରତ ଅଦ ।]

ସଭିୟେ—ଦେ. ସର୍ବ (ସଂ. ସର୍ବେ)—ସମସ୍ତେ—
Sabhiye All.
ସକଳେ [ଉ—ଅମୃତ ବୃଷ୍ଟି ହେଲା ପ୍ରାୟେ, ମଣିଲେ ସ୍ୱହୃଦ
सबकोई ସଭିୟେ । ପ୍ରାଚୀ, ପୁଣ୍ଡିଭମ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ।]

ସଭିକ—ସ. ବ. ପୁଂ (ସଭା+ଇ; କ)—ସଭିକ (ଦେଖ)
Sabhika Sabhika (See)

ସଭୁରି—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ସ. ସର୍ବସ୍ୟ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—
Sabhuri ସବୁର; ସମସ୍ତଙ୍କର—Of all.
ସବାର **सबका**

ସଭେ—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ସର୍ବନାମ (ସ. ସର୍ବେ)—ସମସ୍ତେ; ସର୍ବ-
Sabhe All.

ସଭୋଚିତ—ସ. ବିଣ (୭ମୀ ତତ୍)—ସଭାର ଉପଯୁକ୍ତ—
Sabhochita Fit for an assembly.
ସ. ବି. ପୁଂ—ପଣ୍ଡିତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—A learned person.

ସଭ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସଭା+ଯତ୍ ଅର୍ଥରେ. ଯ)—୧ । ସାମାଜିକ—
Sabhya 1, Sociable; social. ୨ । ସଭାରେ ଯୋଗ
(ସଭ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଦେବା (ବ୍ୟକ୍ତି) – 2. Attending a meeting. ୩ । ସାଧୁଶୀଳ—3. Of good or honest nature. ୪ । ଭଦ୍ର; ଶିଷ୍ଟ; ଭଦ୍ର; ସ୍ୱଜନ—4. Gentle; polite; courteous. ୫ । ଅଧିକ ମାର୍ଜିତ ରୁଚିରେ ସଜ୍ଜିତ—5. Civilised; polished. ୬ । ବିଶ୍ୱସ୍ତ—6. Trustworthy; reliable. ୭ । ସଦ୍‌ବଂଶୀୟ—7. Of noble birth. ୮ । ସମାଜ ବା ସମାଜର ହିତକର—8. Good for society or assembly. ୯ । ସଭା ସଂକ୍ରାନ୍ତ; ସଭା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—9. Relating to an assembly or society. ୧୦ । ଦ୍ୟୂତକର—10. Gambling. ୧୧ । ପ୍ରତାରିତ (ଜଠାଧର)—11. Cheated. ବି—୧ । ଦ୍ୟୂତକର; ଜୁଆର—1. Gamester. ୨ । ସଭାର ମେମ୍ବର; କୌଣସି ସଭାରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି—2. A member of a society. ୩ । ସଭାଜନ; ସଭାସଦ୍—3. A person attending or taking part in a meeting. [ଉ—ସଭ୍ୟମାନେ ତାଙ୍କ ପାଶେ ବସିଥିଲେ, ଏ ମହାଭାରତ ଯେ ନୃପଙ୍କୁ ଶୁଣାଇଲେ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ।] ୪ । ସଜ୍ଜନ—4. A good man. ୫ । ଭଦ୍ରଲୋକ—5. A gentleman. ୬ । କୁଳୀନ ବ୍ୟକ୍ତି—6. A person of honourable parentage (Apte). ୭ । ଦ୍ୟୂତ ଗୃହାଧ୍ୟକ୍ଷ—7. The keeper of gaming house (Apte). ୮ । ରାଜାଙ୍କୁ ବିଚାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି—8. An assessor (Apte). ୯ । ସଭାର ସହକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି—9. An assistant at an assembly (Apte). ୧୦ । ଦ୍ୟୂତ ଗୃହାଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କ ଭୃତ୍ୟ—10. The servant of the keeper of a gaming house (Apte). ୧୧ । ପଞ୍ଚାଗ୍ନି ମଧ୍ୟରୁ ଏକତମ—11. Name of one of the five sacred fires (Apte).

ସଭ୍ୟ ଜଗତ୍—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—୧ । ସଭ୍ୟ ସମାଜ—1. Polish-
Sabhya jagat ed society; the civilised world.
୨ । ଭଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ—2. All civilised persons.

ସଭ୍ୟ ଜନ—ସଂ. ବ—ଭଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି—
Sabhya jana Gentleman.

ସଭ୍ୟତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ (ସଭ୍ୟ+ଭାବ. ତା, ତ୍ୱ)—୧ । ସାମାଜିକତା—
Sabhyatā(twa) 1. Sociableness. ୨ । ଭଦ୍ରତା—2. Polished manners. ୩ । ଶିଷ୍ଟାଚାର; ସୌଜନ୍ୟ—3. Politeness; good manners. ୪ । ସାମାଜିକ ଉତ୍କର୍ଷ—4. Social excellence. ୫ । ମାର୍ଜିତ ରୁଚି ଓ ବ୍ୟବହାର—5. Polished manners; good taste. ୬ । ସାହିତ୍ୟ, ବିଜ୍ଞାନ, ଦର୍ଶନ, ସୁଚିଶିଳ୍ପ, ଶିଳ୍ପ, ଧର୍ମନୀତି, ସାମାଜିକ ବିଜ୍ଞାନ ଆଦିର ଅନୁଶୀଳନ ଓ ଚାଳନ ହେତୁ ମନୁଷ୍ୟ ହୃଦୟର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଓ ବ୍ୟବହାରଗତ ଉତ୍କର୍ଷ—6. Excellence of mind and conduct due to one's following the various

arts and sciences. ୨ । ସାହିତ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନ ଚର୍ଚ୍ଚା, ଅନୁଶୀଳନ ଓ ପାଳନ ପୂର୍ବକ ଲୋକ ଯାତ୍ରା—7. Civilisation. ୮ । ଲୋକ ସମାଜରେ ମିଳିମିଶି ଚଳିବା ଭାବ—8. Fellowship.

ସଭ୍ୟତାନୁମତ—ସଂ. ବି (୩ୟା ତତ୍)—୧ । ଶିଷ୍ଟାଚାରର ସଙ୍ଗତ—
Sabhyatānumata 1. Conformable to the usages of the civilised society. ୨ । ସଭ୍ୟ ସମାଜର ବ୍ୟବହାର ଅନୁଯାୟୀ—[ସଭ୍ୟତା ଚରୁଭ—ବିପରୀତ] 2. Approved by the civilised world; according to the etiquettes of polished society.
ସଭ୍ୟତାନୁମୋଦିତ ସଭ୍ୟତା ସମ୍ମତ ସଭ୍ୟତାସଙ୍ଗତ

ସଭ୍ୟତାପ୍ରାପ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୨ୟା ତତ୍)—ସଭ୍ୟ; ଯେ ସଭ୍ୟ ହୋଇଅଛି—Civilised.
Sabhyatāprāpta
(ସଭ୍ୟତାପ୍ରାପ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଭ୍ୟତା ବହିର୍ଭୂତ—ସଂ. ବିଣ (୫ମୀ ତତ୍)—ସଭ୍ୟ ସମାଜର ବ୍ୟବହାରର ବିପରୀତ—Opposed to the usages of civilised society.
Sabhyatā bahirbhūta
ସଭ୍ୟତା ବିରୋଧିତ ସଭ୍ୟତା ବିରୁଦ୍ଧ —ଅନ୍ୟରୂପ

ସଭ୍ୟ ନିର୍ବାଚନ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଦୌଣସି ସଭା ପାଇଁ ସଭ୍ୟ ବା ମେମ୍ବର ବଛା—Selection or election of a member for a society or assembly.
Sabhya nirbāchana
ସଭ୍ୟନିର୍ବାଚନ **सभ्यचुनना**

ସଭ୍ୟ ଭବ୍ୟ—ବୈ. ବିଣ. (ଏକାର୍ଥକ ସମାସ)—୧ । ଭଦ୍ର—1. Gentle; polite. ୨ । ଶିଷ୍ଟ ଓ ଶାନ୍ତ—2. Polite and gentle.
Sabhya bhabya
ସଭ୍ୟଭବ୍ୟ **सभ्यभव्य**

ସଭ୍ୟତାଲୋକ—ସଂ. ବି (ରୂପକ; ସଭ୍ୟତା + ଆଲୋକ)—ସଭ୍ୟତା ରୂପ ଆଲୋକ; ଆଲୋକ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା କରାଯାଇଥିବା ସଭ୍ୟତା— Civilisation compared to light; the light of civilisation.
Sabhya samāja

ସଭ୍ୟ ସମାଜ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ସଭ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ସମାଜ—1. Civilised society. ୨ । ସଭ୍ୟବ୍ୟକ୍ତି ସମୂହ—2. The civilised persons. ୩ । ଜଗତର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁମାନେ ସଭ୍ୟତାଲୋକ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛନ୍ତି—3 The civilised world; that part of the world's population which is civilised.
Sabhya samāja
ସଭ୍ୟସମାଜ **सभ्यसमाज**

ସଭ୍ୟ ହେବା—ବୈ. କ୍ରି—୧ । ସଭ୍ୟ ସମାଜର ଆଚାର ବ୍ୟବହାରରେ ପାରଙ୍ଗମ ହେବା—1. To be civilised. ୨ । ଭଦ୍ରତା ଶିଖା କରିବା—2. To learn manners. ୩ । ସଭ୍ୟତାନୁମତ ବ୍ୟବହାର କରିବା—3. To act politely. ୪ । ଖିଅର ହେବା—4. To be shaven. [ଦ୍ର—ଅସଭ୍ୟ ଓ ଜଙ୍ଗଲି ଲୋକମାନେ ଖିଅର ନ ହୋଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଚୁଡ଼ି ଓ ନଖ ଅଧ ବଢ଼ାନ୍ତି । ଏଥି ଯୋଗୁ ଖିଅର ହେବା ଅର୍ଥରେ 'ଭଦ୍ର ହେବା' ବା ସଭ୍ୟ ହେବା ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ ।]
ସଭ୍ୟ ହେବା **सभ्य होना**

ସଭ୍ରମ—ସଂ. ବିଣ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି, ସ + ଭ୍ରମ)—ଭ୍ରମଯୁକ୍ତ—
Sabhrama Having mistakes; erroneous

ସଭ୍ରମେ—କ୍ରି. ବି ବିଣ. (ସଂ. ସସମ୍ଭ୍ରମଂ)—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଦରରେ—
Sabhrame 1. Very fondly [ଉ—ମାତା ସ୍ୱପୁତ୍ର ସଂଭ୍ରମେ ମୁଖ ଚୁମ୍ବି, ସଭ୍ରମେ କୋଳରେ ବସାଇ—ଜଗନ୍ନାଥ: सत्रमर्मे सस्त्रमर्मे ଭାଗବତ] ୨ । (ସଂ. ଭ୍ରମ) ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ; ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ—2. With much agitation; much agitated or confused. [ଉ—ଜଳଚରେ ଥିଲେ ଯେ ବାମିଗ ସଭ୍ରମେ ଚଳେ ଗୋଳ ଧ୍ରୁବ —ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ]

ସମ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ.—୧ । ତୁଲ୍ୟ ହେବା 1. To be equal. ୨ । ବିହ୍ୱଳ ହେବା—2. To be confused or agitated (Apte) ୩ । ବିହ୍ୱଳ ନ ହେବା—3. Not to be confused or agitated (Apte)
Sam(root)

ସମ୍—ସଂ. ଉପସର୍ଗ (ସୋ ଧାତୁ + କ୍ତି ଅମ୍)—ଗୋଟିଏ ଉପସର୍ଗ—
Sam A prefix to verbs and verbal derivatives. [ଦ୍ର । ଏହା ଅନ୍ୟ ଧାତୁ ବା ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ପଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ ଓ ଏହି ଉପସର୍ଗ ଦ୍ୱାରା ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅର୍ଥମାନ ପ୍ରତିପାଦିତ ହୁଏ । ଧାତୁ ପୂର୍ବେ 'ସମ୍' ଯୋଗ ହେଲେ 'ମ୍' ସ୍ଥାନରେ କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ଂ ଅନୁସ୍ୱାର ହୁଏ ଓ କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ମ ପରବର୍ତ୍ତୀ ବର୍ଣ୍ଣର ବର୍ଗୀୟ ଅନୁନାସିକ ବର୍ଣ୍ଣ ରୂପ ଧାରଣ କରି ଉକ୍ତ ଅକ୍ଷର ସଙ୍ଗେ ସନ୍ଧିଦ୍ୱାରା ମିଶିଯାଏ । ଯଥା—ସମ୍ + ଜୟ = ସଂଜୟ ବା ସଞ୍ଜୟ; ସମ୍ + ଯୁକ୍ତ = ସଂଯୁକ୍ତ, ସମ୍ + ବାଦ = ସଂବାଦ ବା ସମ୍ବାଦ; ସମ୍ + ଦର୍ଶନ = ସଂଦର୍ଶନ ବା ସନ୍ଦର୍ଶନ, ସମ୍ + ସ୍ଥାନ = ସଂସ୍ଥାନ ଇତ୍ୟାଦି; ଏହି ଉପସର୍ଗ ନିମ୍ନ କେତେକ ଅର୍ଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ] ୧ । ସମ୍ୟକ୍; ବିଶେଷ—1. Especially; much. ୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ—2. Fully; perfectly. (ଯଥା—ସଂପାଦନ, ସଂପ୍ରସାରଣ; ସମ୍ମୃଷ୍ଟିକ) ୩ । ଏକତ୍ର; ଏକ ସଙ୍ଗେ—3. Together with; simultaneously. (ଯଥା—ସଂଗ୍ରହଣ, ସମ୍ବ୍ୟବହାର, ସମ୍ମିଳନ) ୪ । ସମୀପରେ—4 Near (ଯଥା—ସମୁପସ୍ଥିତ) ୫ । ଅଭିମୁଖରେ; ସମ୍ମୁଖରେ; ଆଗରେ—5. In front of; before. (ଯଥା—ସମ୍ମୁଖ; ସମକ୍ଷ)—୬ ।

ସଂଯୋଗ; ସଂଗତ—6. Connection. ୭। ମିଳନ—7. Union. (ଯଥା—ସମୀପ; ସମ୍ମିଳନ) ୮। ପ୍ରକୃଷ୍ଟ—8. Excellent. (ଯଥା—ସଂଦର୍ଶନ) ୯। ଅତ୍ୟନ୍ତ—9. Very; much; excessively. (ଯଥା—ସନ୍ତୋଷ, ସନ୍ତାପ) ୧୦। ଭଲରୂପେ—10. Very well. ୧୧। ସମାନ; ତୁଲ୍ୟ—11. Equal; similar. (ଯଥା—ସମାନ, ସମଧ୍ୱ) ୧୨। ଶୋଭନ; ସୁନ୍ଦର—12. Beautiful, (ଯଥା—ସମ୍ଭୋଗ; ସଙ୍ଗମ; ସମ୍ମାନ ସମ୍ମାର୍ଜନ, ସମ୍ରାଟ୍) ୧୩। ସମୂହ—13. Multitude (ଯଥା—ସମାଜ) ୧୪। ଆଶ୍ଳେଷ—14. Embrace. (ଯଥା—ସମ୍ଭୋଗ)।

ସମ୍ଜା—ଦେ. ବିଣ—ସମଜା (ଦେଖ)
Sam-jā Samajā (See)

ସମଜାଇବା, ସମ୍ଜାଣ
ସମ୍ଜାଷମ୍ଜ—ବି
ସମ୍ଜିବା, ସମଜେଇବା—କି
} ଅନ୍ୟରୂପ

ସମ୍ଦି(ଧି)—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି. ପୁ—ସମ୍ବନ୍ଧ—One's son's or daughter's father-in-law.
Sam-di(dhi)
[ସମ୍ଦେ(ଧେ)ନ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ସମ୍ଧୀନ୍—ପ୍ରାଦେ. (ଲରଥ) ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ସମ୍ବନ୍ଧିଣୀ—One's son's or daughter's mother-in-law.
Sam-dhīn

ସମ୍ନା—ପ୍ରାଦେ. (ସମ୍ବଲପୁର) ବି—ଏକ ପ୍ରକାର ଦୁବା ବା ଘାସ—A species of grass.
Sam-nā

ସମ୍ସ(ସେ)ର୍ଜଙ୍ଗ୍—ଦେ, ବି—ନେପାଳର ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଉପାଧି—The title of the prime-minister of Nepal.
Sam-sa(se)r-jaṅg

ସମ—ସଂ. ବିଣ—(ସମ୍ ଧାତୁ=ତୁଲ୍ୟ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ ଅ) (ତୁଳନା କର—ଗ୍ରୀକ୍ ଉପସର୍ଗ ହୋମୋ, ହୋମିଓ)—୧। ତୁଲ୍ୟ; ସଦୃଶ—1. Similar; like. [ଉ—ନଳିନେ ଭର ମୋତିଦନ୍ତ ଭଲ ବିଂଚିଲା ସମେ—ଉଜ୍ଜ୍ୱ. କୋଟି-ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସୁନ୍ଦରୀ] ୨। ସମାନ—2 Equal. ୩। (ସମା ସ୍ତ୍ରୀ) ସେହି; ତଦ୍ରୂପ—3. Same; identical. ୪। (ଅସମ, ବିଷମ—ବିପରୀତ] (ଗଣିତ) ଯୁଗ୍ମ; ଯୋଡ଼ (ସଂଖ୍ୟା)—4. Even (number). [ଉ—ପେଣ୍ଡି ସଂଖ୍ୟା ୨ ସଂଖ୍ୟାର ଗୁଣିତକ ଅଟେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହା ଦୁଇରେ ହରଲେ ଛାଡ଼ି ଯାଏ ତାକୁ ସମ ସଂଖ୍ୟା ବୋଲାଯାଏ।] ୫। ସକଳ; ସମସ୍ତ; ସମଗ୍ର—5. Complete; whole; all; entire (Apte). ୬। ଅବନ୍ଧୁର—6. Even; plane (Apte). ୭। ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—7. Completed; full. ୮। ସମାନସ୍ତର; ସମାଜରେ ବା ସଂସାରରେ ସମାନ ଅବସ୍ଥାର ଅଧିକାରୀ (ବ୍ୟକ୍ତି)—8. (a person) Equal in status or social position. ୯। ସମତଳ—9. Level (Apte). ୧୦। ସରଳ; ଋଜୁ—10. Straight (Apte). ୧୧। ନ୍ୟାୟପର-12. Just; upright (Apte). ୧୩। ଅପକ୍ଷପାତୀ 13. Impartial (Apte). ୧୪। ପ୍ରତ୍ୟେକ—14. Every; each (Apte). ୧୫। ସମଭାବସ୍ଥିତ—15. Indifferent; unmoved (Apte). ୧୬। ଯଥାଯୋଗ୍ୟ—16. Suitable (Apte). ୧୭। ସୁବିଧାଜନକ—17. Convenient (Apte). ସଂ. ବି (ସଂ. ସମତା, ସମତ୍ୱ) ୧। (ଗଣିତ) ବର୍ଗମୂଳ ଅନୁସନ୍ଧାନାର୍ଥ ଅଙ୍କ ଉପରେ ଯେଉଁ ଋଜୁ ରେଖା ଦିଆଯାଏ—1. (Mathematics) A line drawn over a number for extracting the square root thereof. ୨। ଜ୍ୟାମିତିକ ବର୍ଗଫଳ—2. Calculated area of a geometrical figure or field. ୩। ଭାଷାଲଙ୍କାର ବିଶେଷ; ଅର୍ଥାଲଙ୍କାର ବିଶେଷ; ଯୋଗ୍ୟ କର୍ମଦ୍ୱାରା ଅନୁରୂପ ବସ୍ତୁଦ୍ୱୟର ଶ୍ଳାଘନୀୟ ମିଳନ—3. A rhetorical figure in which two different objects are identified by indication of a suitable action. [ଉଦାହରଣ—

ଜୟ ଅରବିନ୍ଦ ଶ୍ରୀ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ,
ବିଶ୍ୱେ ତୁମ୍ଭେ ବିଶ୍ୱରଶ୍ମି ଦ୍ରୁତଗମ,
ଲଭିଲ ଦେଖାଇ ଜଗତେ ଯୋଗ୍ୟତା
ସତ୍ତ୍ୱିଆ ରୂପେ ଏ ରୂପ କଳ୍ପଲତା
ସୁନ୍ଦର ମଧୁର ଦେବଙ୍କ ମିଳନ
ଶୌର୍ଯ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ଅହା ! ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ପେଷଳ
ଚିନ୍ତା ସଙ୍ଗେ ଏକେ ମିଳିଲେ ଚନ୍ଦ୍ରମା
ଶ୍ରୀପତି ସନ୍ତତେ ଲୋକମାତା ରମା

— ରାଧାନାଥ. ଚିତ୍ରକା]

୪। (ସଙ୍ଗୀତ) ତାଳ ଉପରେ ଦିଆଯିବା ବେଶୀ ଜୋର୍—4. (music) Beat of the maximum stress. ୫। (ସଙ୍ଗୀତ) ତାଳର ପ୍ରଥମ ଉପୂର୍ବ ସ୍ଥାନ; ଲୟ—5. (music) The origin of a cadence. ୬। (ଜ୍ୟୋତିଷ) ବୃଷ, କର୍କଟ, କନ୍ୟା, ବିଷ. ମକର ଓ ମୀନ ରାଶିଙ୍କର ସାଧାରଣ ନାମ—6. Name of the even numbered zodiacal signs (Apte). ୭। ସମତଳ ପ୍ରଦେଶ; ଅବନ୍ଧୁର ସ୍ଥାନ—7. A level plain; a flat country (Apte). ସଂ. କି. ବିଣ—୧। ସମଭାବାପନ୍ନରେ; ସଙ୍ଗେ—1. Accompanied by; in company with; together with (Apte). ୨। ସମାନ ଭାବରେ—2. Equally (Apte). ୩। ସତ; ସେହି ପ୍ରକାରେ—3. Like; similarly; in the same manner (Apte). ୪। ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—4. Entirely; completely (Apte). ୫। ଏକ ସମୟରେ—5. Simultaneously; all at once (Apte). ଦେ. ବି—

ଉପମା—Simile. [ଉ—ତାହାକୁ ଦେବା ସମ ସହିତେ ନିରୁପମ କମଳନୟନ ପହ୍ନଣ—ଘନନିଧି ରସକଲ୍ଲୋଳ ।]

ସମ ଉଦିତ—ପ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ସମୁଦିତ)—ସମୁଦିତ; ପ୍ରକାଶିତ—
Sama udita Appearing. [ଉ—ଗୋ ସହ ! ସମ ଉଦିତ ସମୁଦିତ समुदित ଅଛେ ମଦନ—ପ୍ରାଚୀ. ରସକାବ୍ୟ ।]

ସମକକ୍ଷ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ=ସମାନ+କକ୍ଷ=ତାଣ ବା କକ୍ଷା=
Samakaksha ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଯାହାର, ବହୁବ୍ରୀହି; କିମ୍ବା ସମ =ସମାନ କକ୍ଷ=ପ୍ରତିଯୋଗୀ; କର୍ମଧା)—୧ । ତୁଲ୍ୟ—
1. Similar. ୨ । ପ୍ରତିଯୋଗ—2. Rival. ୩ । ତୁଲ୍ୟ ବଳବିଶିଷ୍ଟ—3. Of equal strength. ୪ । ସମାନ ଗୌରବ ବା ଅବସ୍ଥାବିଶିଷ୍ଟ—4. Of equal position or status. ୫ । ସମବଳ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ—
5. An equally strong rival; a match.

ସମକଚ୍ଛ(ଚ୍ଛା)—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସମକକ୍ଷ)—ସମକକ୍ଷ (ଦେଖ)
Samakachha(chchha) Samakaksha (See)

ସମ କଟିବନ୍ଧ—ଦେ. ବି (ଭୂଗୋଳ)—ସମ ମଣ୍ଡଳ (ଦେଖ)
Sama kaṭibandha Sama maṇḍala (See)

ସମ କନ୍ୟା—ସଂ.ବି.ସ୍ତ୍ରୀ (ସମା=ବିବାହ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତା ବା ପୋଗଣ୍ଡା+
Sama kanyā କନ୍ୟା) – ବିବାହପାଇଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପୋଗଣ୍ଡା କୁମାରୀ; ବିବାହୋପଯୁକ୍ତା ବାଳିକା—A maid who has arrived at the full age for marriage;
[ସମକନ୍ୟକା—ଅନ୍ୟରୂପ] a girl of marriageable age.

ସମକର୍ମା—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି, ସମ+କର୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—
Samakarmā ତୁଲ୍ୟ କର୍ମଯୁକ୍ତ—Acting similarly.

ସମ କାଳ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ଏକସମୟ; ସେହିକ୍ଷଣ—
Sama kāla One time; the same time or moment.

ସମ କାଳବର୍ତ୍ତୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମକାଳ+ତୁଚ୍ ଧାତୁ+ତୀ.
Sama kālabartti ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—ସମକାଳିକ (ଦେଖ)
(ସମ କାଳବର୍ତ୍ତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Samakālika (See)

ସମ କାଳିକ—ସଂ. ବିଣ (ସମକାଳ+ଇକ)—ସମସାମୟିକ; ଏକ
Samakālika ସମୟରେ ବିଦ୍ୟମାନ; ଯାହା ଏକସମୟରେ
(ସମକାଳୀନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଘଟେ—Contemporary,
ସମକାଳିକା } ସ୍ତ୍ରୀ happening or existing at the
ସମକାଳୀନା } same time; simultaneous; caeval.

ସମ କାଳୋତ୍ପନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ (୭ମୀ ତତ୍)—ଏକସମୟରେ ଜାତ—
Sama kālotpanna Born at the same time.
(ସମ କାଳୋତ୍ପନ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସମ କୃତ୍—ସଂ. ବି—ଜଳ (ବୈଦ୍ୟକ ନିର୍ଘଣ୍ଟ)—
Sama kṛut Cold; catarrh.

ସମକେନ୍ଦ୍ରିକ—ସଂ. ବିଣ (ସମକେନ୍ଦ୍ର+ଇକ)—ପରସ୍ପରକୁ
Samakendrika ଛେଦିଥିବା ଯେଉଁ ବୃତ୍ତମାନଙ୍କର କେନ୍ଦ୍ର ଗୋଟିଏ—Concentric.

ସମକେନ୍ଦ୍ରିକ ବୃତ୍ତ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ଏକ କେନ୍ଦ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ଏକାଧିକ
Samakendrika bṛutta ବୃତ୍ତ—Concentric circles.

ସମ କୋଣ—ସଂ. ବି (ଜ୍ୟାମିତି)—ସରଳରେଖା ଉପରେ ସିଧା ଲମ୍ବ-
Sama koṇa ଭାବରେ ଅନ୍ୟ ସରଳରେଖା ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେଲେ ରେଖାର ଦୁଇପାର୍ଶ୍ୱରେ ଯେଉଁ ଦୁଇ କୋଣ ଜାତ ହୁଏ—
(geometry) Right angle. [ଦ୍ର—ଯଦି ଏକ ସରଳ ରେଖା ଅନ୍ୟ ଏକ ସରଳ ରେଖା ଉପରେ ଲମ୍ବଭାବରେ ଏରୂପେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୁଏ ଯେ, ପ୍ରଥମ ରେଖାର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଉତ୍ପନ୍ନ କୋଣଦ୍ୱୟ ସମାନ ହୁଏ, ତେବେ ଉକ୍ତ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ସରଳ ରେଖାକୁ ଲମ୍ବ ରେଖା ଓ ନିମ୍ନ ରେଖାକୁ ଭୂମି ବା ତଳ ରେଖା ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଲିହିତ କୋଣକୁ ସମକୋଣ କୋଲାଯାଏ । ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତର କେନ୍ଦ୍ରକୁ ଛେଦକର ପରସ୍ପରକୁ ଲମ୍ବଭାବରେ ଛେଦ କରିବା ୨ଟି ରେଖା କଟା ଗଲେ କେନ୍ଦ୍ର ଚାରିପାଖେ ୪ଟି ସମକୋଣ ହୁଏ । ଅଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର ଗଣନାର୍ଥ ଗୋଟିଏ ସମକୋଣକୁ ୯୦ ଡିଗ୍ରୀରେ ବିଭକ୍ତ କରା ଯାଇଅଛି ଓ ଗୋଟିଏ ଡିଗ୍ରୀକୁ ୬୦ ସେକଣ୍ଡରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇ-ଅଛି । ଯେବେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ରେଖାଟି ସିଧା ନ ହୋଇ ତେରଛା ହୋଇ ତଳ ରେଖା ଉପରେ ପଡ଼େ ତେବେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ରେଖାର ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ କୋଣ ୨ଟି ସମାନ ନ ହୋଇ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଓ ଗୋଟିଏ ସାନ ହୁଏ । ସମକୋଣଠାରୁ ବଡ଼ କୋଣକୁ ସ୍ଥୂଳ କୋଣ ଓ ଛୋଟ କୋଣକୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ କୋଣ କୋଲାଯାଏ ।]

ସମକୋଣିକ—ସଂ. ବିଣ (ସମକୋଣ+ଇକ)—୧ । (ଜ୍ୟାମିତି)
Samakoṇika ସମକୋଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. (geometry) Relating to right angles; rectangular. ୨ । (ଜ୍ୟାମିତି) ସମକୋଣୀ; ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ର (ଚତୁର୍ଭୁଜ, ତ୍ରିଭୁଜ)ରେ ସମକୋଣ ଥାଏ—2. (geometry) Having a right angle or angles.

ସମକୋଣୀ—ସଂ. ବିଣ (ସମକୋଣ+ଇନ୍, ୧ମା. ୧ବ) (ଜ୍ୟାମିତି)
Samakoṇī —ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ର (ଯଥା; ତ୍ରିଭୁଜ, ଚତୁର୍ଭୁଜ)ର ମଧ୍ୟରେ ଏକ ବା ତତୋଽଧିକ ସମକୋଣ ଥାଏ—
Right angled; rectangular (figure).

ସମକୋଣୀ ତ୍ରିଭୁଜ—ସଂ. ବି (ଜ୍ୟାମିତି)—ଯେଉଁ ତ୍ରିଭୁଜର ଗୋଟିଏ
Samakoṇī tribhuja କୋଣ ସମକୋଣ ଅଟେ—Right-
ସମକୋଣୀ ତ୍ରିଭୁଜ angled triangle. [ଦ୍ର—ଏହି
समकोण त्रिभुज ତ୍ରିଭୁଜର ଅନ୍ୟ ୨ଟି କୋଣ ସୂକ୍ଷ୍ମ କୋଣ ଅଟେ । ତ୍ରିଭୁଜର ଯୋଡ଼ିଏ ବାହୁ ପରସ୍ପର ସହିତ ଲମ୍ବ ଓ ସିଧାଭାବରେ ମିଳିତ ହେଲେ ତାହା ସମକୋଣୀ ତ୍ରିଭୁଜ ହୁଏ । ଯେଉଁ ତ୍ରିଭୁଜରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥୂଳ କୋଣ ଥାଏ ତାକୁ ସ୍ଥୂଳକୋଣୀ ତ୍ରିଭୁଜ କୋଲାଯାଏ ଓ ଯେଉଁ ତ୍ରିଭୁଜର ତିନିଗୋଟି ଯାକ କୋଣ ସୂକ୍ଷ୍ମ କୋଣ ତାହାକୁ ସୂକ୍ଷ୍ମକୋଣୀ ତ୍ରିଭୁଜ କୋଲାଯାଏ ।

ଯେଉଁ ସମକୋଣୀ ତ୍ରିଭୁଜର ୨ଟି ବାହୁ ସମାନ ଥାଏ ତାହା ସମକୋଣୀ ସମଦ୍ୱିବାହୁ ଓ ଯାହାର ବାହୁ ଅସମାନ ଥାଏ ତାହା ସମକୋଣୀ ବିଷମବାହୁ ତ୍ରିଭୁଜ କୋହଯାଏ ।]

ସମ କୋଳ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସମ=ଅବକ୍ରର ଅଟେ କୋଳ =କୋଳ ଯାହାର)—ସର୍ପ; ଭୁଜଙ୍ଗମ; ସାପ—Snake; serpent.

Sama kola

ସମକୋଷ୍ଠମିତି—ସଂ. ବ—ଭୂମ୍ୟାଦିର ପରିମାଣ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ କ୍ରିୟା-ବିଶେଷ—A process of extracting the area or superficial contents of a plot. [ଦ୍ର—ଅର୍ଥ ବୀଜଗଣିତରେ ଭୂମିର ପରିମାଣ (superficial contents) ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ସମକୋଷ୍ଠମିତି ନାମକ ଅଙ୍କଫଳ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଏଥିରେ କୌଣସି ସମପରିମାଣ ଦର୍ପଣ ଦ୍ୱାରା ଖଣ୍ଡିତ ବିଚତୁର୍ଭୁଜ ଭୂମିର ପରିମାଣ ସହଜେ ଅଣାଯାଇ ପାରେ—ବିଶ୍ୱକୋଷ]

Samakoshṭhamiti

ସମକ୍ନ(କ୍ତ)—ସଂ. ବିଣ (ସମ=ତୁଲ୍ୟ ରୂପେ+ଅନଚ୍ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କ୍ତି. ତ)—୧ । ତୁଲ୍ୟ ରୂପେ ଅବସ୍ଥାପିତ—1. Similarly situated. ୨ । ତୁଲ୍ୟ ରୂପେ ଗମନକାରୀ—2. Moving similarly. ୩ । ଏକ ସମୟରେ ଗତିକାରୀ—3. Moving simultaneously. ୪ । ଜୋଡ଼ା; ସଙ୍ଗତ—4. Attached to each other; joined together.

Samakna(kta)

ସମ କ୍ୱାଥ—ସଂ. ବିଣ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଅଷ୍ଟମାଂଶ ବିଶିଷ୍ଟ କ୍ୱାଥ; ଅଷ୍ଟମାଂଶ ଜଳ ଅବଶିଷ୍ଟ ଥାଉ ଥାଉ ବିଆଁ ଉପରୁ ଓହ୍ଲାଯିବା କ୍ୱାଥ—A decoction which is brought down from the oven when one eighth of the original liquid is remaining.

Sama kwātha

ସମକ୍ରିୟ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସମ+କ୍ରିୟା+ଅ)—ସମାନ ବା ତୁଲ୍ୟ କ୍ରିୟା ବିଶିଷ୍ଟ—Acting similarly. (ସମକ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ସମକ୍ରିୟିତା—ବି)

Samakriya

ସମକ୍ଷ—ସଂ. ଅ (ସଂ. ସମକ୍ଷଂ; ସମ=ଅଭିମୁଖ; ସାମନା+ଅକ୍ଷି=ଚକ୍ଷୁଃ, ଚକ୍ଷୁର ଅଭିମୁଖ=ସମକ୍ଷଂ; ଅବ୍ୟୟୀ ଭାବ ସମାସ)—ସମ୍ମୁଖରେ; ଆଖି ଆଗରେ; ସାମନାରେ; ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ; ଅନ୍ତତଃ—Before; in the presence of; before the very eyes of; within the sight of. ବିଣ—ସାମନାରେ ଦେଖାଯିବା; ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ—Visible; in sight.

Samaksha

ସମକ୍ଷେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ (ସଂ. ସମକ୍ଷଂ)—ସାମନାରେ; ଆପଣା ଆଖି ଆଗରେ—In the sight of, before the very eyes of; in front of (ସମକ୍ଷରେ—ଅନ୍ୟରୂପ) समक्षे समक्षमें

Samakshe

ସମ ଗନ୍ଧକ—ସଂ. ବ (ସମ=ସମାନ+ଗନ୍ଧ=ଘ୍ରାଣ+କ)—କୃତ୍ରିମ ଧୂପ—A prepared incense; a compounded incense for fumigating.

Sama gandhaka

ସମ ଖାତ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—୧ । ଯେଉଁ ଗର୍ତ୍ତର ସବୁ ଦିଗର ବାହୁମାନ ସମାନ—1. An excavation or pit with all its sides equal; a pit of equal length, breadth and depth. ୨ । (ବୀଜ ଗଣିତ) ଯେଉଁ ଗର୍ତ୍ତର ପାର୍ଶ୍ୱମାନ ନଳ ପରି ନିରନ୍ତର ସମାନ୍ତରାଳ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. (algebra) Cylendrical pit.

Sama khāta

ସମ ଗନ୍ଧିକ—ସଂ. ବ (ସମ+ଗନ୍ଧ+ଅଚ୍ ଅର୍ଥରେ ଇକ)—ଉଶୀର; ବେଣା ମୂଳ—The fragrant root of the Andropogen Muricatus grass. ସଂ. ବିଣ—ତୁଲ୍ୟ ଗନ୍ଧ ବିଶିଷ୍ଟ—Having similar smell.

Sama gandhika

ସମଗର ଦହ(ପାଟ)—ଦେ.ବ—ପୁରୀ ସହରର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ପାଟ; ସମଙ୍ଗ ପାଟ;ସରହ୍ରଦ—Name of a shallow expanse of water near the town of Puri. [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ବର୍ଷାଦିନେ ପାଣି ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଯାଏ ଓ ଶରତଦିନେ ଦାଳଅଧାନ ହୁଏ ସରହ୍ରଦ ଦେଖ ।] [ବ୍ର—୧ । ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଶୀତ ବାତେ ସମଗର ଦହୁଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ବୁଡ଼ୁଡ଼, ୨ । ସମଗର ପାଟେ ହଂସ ହଂସୀ ପଦ୍ମ ପରାଗ ଶରୀରେ ବୋଳ । ରାଧାନାଥ. ଶାଙ୍କରୀ ।]

Samagara daha(pāṭa)

ସମଗାର—ଦେ. ବିଣ—ସମାନ; ସଦୃଶ—Equal. [ବ୍ର—ତଥାପି ଲାବଣ୍ୟବତୀ ତ୍ରିପୁରସୁନ୍ଦରୀ, ସୁନ୍ଦର ପଣେ ତାହାର ସମାନ समान ନାହିଁ ସମାଗାର ହେ । ଭଜ. ଲାବଣ୍ୟବତୀ ।]

Samagara

ସମଗୁଣ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—ସମାନ ବା ତୁଲ୍ୟଗୁଣ—Similar property. ବିଣ. (ସମ=ସମାନ ଅଟେ ଗୁଣ (ସମଗୁଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ତୁଲ୍ୟଗୁଣ ବିଶିଷ୍ଟ—Of similar property or atttribute.

Samaguna

ସମଗୁଣ ଶ୍ରେଢ଼ୀ(ଣୀ)—ସଂ. ବ (ଗଣିତ)—ଯେଉଁ ସମସ୍ତ ରାଶିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରବର୍ତ୍ତୀ ରାଶି ସହିତ ସମାନ ଅନୁପାତ ଥାଏ—(Arithmetic) A geometrical progression.

Samaguna śrerdhi(ṇī)

ସମଗ୍ର—ସଂ. ବିଣ. (ସମ୍=ସମୂହ+ଗ୍ରହ୍ ଧାତୁ=ଗ୍ରହଣ କରିବା+କ୍ତି. ଅ)—୧ । ସମସ୍ତ; ସମୁଦାୟ; ସକଳ—1. All; entire; whole. ୨ । ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ—2. Complete; full.

Samagra

ସମଗ୍ର ଯମକ—ସଂ. ବ (ଅଳଙ୍କାର)—ଯମକ ବିଶେଷ—A kind of alliteration. [ଦ୍ର—ଯେଉଁ ରଚନାରେ ପଦରେ କାରଂକାର ବା ସବୁ ଅଂଶରେ ଯମକ ଥାଏ ତାହା ସମଗ୍ର ଯମକ ବୋଲାଯାଏ । ଉ—ବୃନ୍ଦର ବୋଲକର ସୁନ୍ଦର ସୁର ଦର ହୁଦର ହର-ପରଶର ଭଙ୍ଗୀର ପରାର ସଙ୍ଗୀର ଗିରିବର—ଯୋଗିନ ଧୀରଶ୍ୱର ଭୋର—ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବିଶ୍ୱଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ।]

Samagra jamaka

ସମଙ୍ଗ—ଦେ. ବି—୧ । ସମଗରୁ (ଦେଶ)—1. Samagarū (See) Samaṅga ୨ । ଔଷଧ ବିଶେଷ—2. A kind of medicine.

ସମଙ୍ଗା—ସଂ. ବି.—(ସମ୍ = ଏକତ୍ର + ଅଜ୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା, Samangā ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣ ହେବା + ଚକ୍ରି + ଅ + ଆ)—ମଞ୍ଜିଷ୍ଠା; ଲତା—The Indian madder creeper; Rubia Munjistha; Rubia Cordifolia. ୨ । ଲମ୍ବାଲତା—2. A bushy creeper; Mimosa Pudica. ୩ । ବାଳା; ଏକପ୍ରକାର ସୁଗନ୍ଧ ଘାସ—3. A kind of sweet scented grass; Andropogen Schaeonanthes. ୪ । ସୁଗନ୍ଧ ଶ୍ରୁପବିଶେଷ; ଲୁରୁଦେଲ; ବାଳା—4. A kind of sweet scented bush; Pavonia Odorata.

ସମ ଚତୁରସ୍ର—ସଂ. ବି. (ଚତୁର୍ଦ୍ଦ୍ରାହ, ସମ=ସମାନ + ଚତୁର=ଚାରି + ଅସ୍ର ବାହୁ) —(ଜ୍ୟାମିତି) ଯେଉଁ (ବିଷମ ଚତୁରସ୍ର—ବିଷମାଭ) ଯେଉଁଥିର ଚାରି ବାହୁ ସମାନ; ବର୍ଗ (ସମଚତୁର— ଅନ୍ୟ ବିଣ. ରୂପ) ଯେଉଁ—A square. ବିଣ- ଚାରି ଚତୁରସ—Equal or even on all sides.

ସମ ଚତୁର୍ବାହୁ—ସଂ. ବି.—(ସମ=ସମାନ ଅର୍ଥେ ଚତୁର୍ବାହୁ ଯାହାର; Sama chaturbāhu ଚତୁର୍ଦ୍ରାହ) (ଜ୍ୟାମିତି) ଯେଉଁ ଚତୁର୍ଭୁଜର ୪ଟି ଯାକ ବାହୁ ସମାନ—A square. ବିଣ. ଯାହାର (ସମ ଚତୁର୍ଭୁଜ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଚାରି ବାହୁ ସମାନ—Square.

ସମ ଚତୁଷ୍କୋଣ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ—(ସମ=ସମାନ ଅର୍ଥେ ଚତୁଷ୍କୋଣ Sama chatushkoṇa ଯାହାର)—(ଜ୍ୟାମିତି) ଯେଉଁ ଚତୁର୍ଭୁଜର ୪ଟିଯାକ କୋଣ ସମକୋଣ—A rectangle.

ସମଚିତ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁ. (ଚତୁର୍ଦ୍ରାହ)-ସବୁ ପଦାର୍ଥରେ ତୁଲ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିବିଶିଷ୍ଟ; Samachitta ସର୍ବତ୍ର ସମଦର୍ଶକ—Looking equally (ସମଚିତ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) on all things. [ସମଚିତ୍ତତା (ତ୍ୱ)—ବି] (ସମଚେତାଃ—ଅନ୍ୟ ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀରୂପ)

ସମ ଚାହାଁ—ଦେ ବିଣ.—ସମଦର୍ଶୀ—Impartial. [ଚ—ଚଆ Sama chāhāñ ଚ ଚହନ୍ତ, ଜଗତ ମୋହନ୍ତ, ସବୁଠାରେ ସମଦର୍ଶୀ **समदर्शी** ସମଚାହାଁ—ପାନଚୁଣ୍ଡ— ରସକଲ୍ଲୋଳ]

ସମଜ—ସଂ. ବି. (ସମ୍ + ଅଜ୍ ଧାତୁ ଗତି କରିବା + ଚକ୍ରି ଅ) ୧ । ପଶୁର Samaja ଦଳ; ପଶୁସମୂହ—A herd of beasts. [ଚ— ସମଜା ଜଣ କେତେ ଗୋପ ସିଂହ ଥିଲେ ଚଳ ସବୁ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ରେଣ ଶେଳାଇ **समक** ସମଜ-ଚକ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଗୋପ ଚକ୍ଷୁ ଜ ଗୀତ] ୨। ମୂର୍ଖଙ୍କ ଦଳ- 2. A crowd or number of fools. ୩ । ବନ— 3. Forest ଦେ. ବି. (ସଂ. ସମ + ଜ୍ଞା ଧାତୁ ବା ବୁଧ ଧାତୁ) ୧ । ସମ୍ୟକ; ଉତ୍ତମରୂପେ ବୁଝିବା; ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ ବୁଝିବା — Comprehension; thorough understanding; thorough grasp of a matter. ୨ । ବୋଧ—2. Understanding; sense; appreciation; common sense. ୩ । ବିବେଚନା—3. Consideration, ୪। ଅର୍ଥବୋଧ 4. Comprehension of the meaning of any- thing.

ସମ(ମୁ)ଜ କରା(ରେ)ବିବା—ଦେ. କ୍ରି. (ଶିଜନ୍ତରୂପ)—ସମଜାଇବା Sama(mu)j karā(re)ibā (ଦେଶ)—Samajāiba (See)

ସମ(ମୁ)ଜ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି.—ସମଜିବା (ଦେଶ) Sama(mu)ja karibā Samajibā (See)

ସମ(ମୁ)ଜ୍(ଝ୍)ଦାର୍—ଦେ.ବିଣ.ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ଓ.ସମଜ ଓ ଫା.ଦାର୍)— Sama(mu)j-(jh)-dār ୧ । ଯେ ଦୌଣସି ବିଷୟକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ [ସମ(ମୁ)ଜଦାରଅ—ଅନ୍ୟରୂପ] ବୁଝେ; ବୋଦ୍ଧା; ଯେ ବୁଝି (ସମ[ମୁ]ଜ୍ୟଦାରଅଣି—ସ୍ତ୍ରୀ) ପାରେ-1. Aperson who under- [ସମଜଦାର—ବି] stands or dives into every ସମଜଦାର matter; sensible; appreciating; having **समझदार** strong common sence. ୨ । ବୁଦ୍ଧିମାନ— 2. Intelligent; grasping. ୩ । ବିଜ्ञ— 3. Wise. ୪ । ବିବେଚକ—4. Considerate.

ସମ(ମୁ)ଜ ପଡ଼ିବା—ଦେ.କ୍ରି—(ଦୌଣସି ବିଷୟ) ବୋଧଗମ୍ୟ ହେବା; Sama(mu)ja pardibā ବୁଝାଯିବା—To be under- ବୁଝାଯାଓୟା **समझमें आना** stood; to be compre- hended.

ସମ(ମୁ)ଜରେ ଆଣିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ବୁଝିବା; ହୃଦୟଙ୍ଗମ Sama(mu)jare āṇibā କରିବା—1. To under- ବୁଝା, ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରା stand; to comprehend. **समझमें लाना** ୨ । ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା—2. To try to understand.

ସମ(ମୁ)ଜରେ ଆସିବା—ଦେ. କ୍ରି—ବୁଝାଯିବା; ହୃଦୟଙ୍ଗମ ହେବା— Sama(mu)jare āsibā To be understood. ବୁଝାଯାଓୟା **समझमें आना**

ସମ(ମୁ)ଜ(ଝ)ସ—ଦେ. ବି (ସଂ. ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ)—୧ । ସମାଧାନ— Sama(mu)ja(jha)sa 1. Accomplishment. ୨ । ମିଟିମାଟ୍, ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ; ମିଟ୍‌ମାଟ୍; ବିବାଦଭଞ୍ଜନ— **समंजस** 2. Reconciliation; conciliation. ୩ । ସମଝାଇବା; ବୁଝାଇବା—3. Explaining a matter. ବିଣ. (ସଂ. ସମଞ୍ଜସ)—୧ । ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ସୁସଙ୍ଗତ, ସମଞ୍ଜସ ସୁସଙ୍ଗତ; ସମୀଚୀନ—1. Reasonable; **सुसंगत** rational. ୨ । ସମୁଚିତ; ଉଚିତ—2. Proper.

ସମ(ମୁ)ଜସ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଦୌଣସି ବିବାଦକୁ ସମାଧାନ Sama(mu)jasa karibā କରିବା—1. To bring about ମିଟିମାଟ୍ କରା a reconciliation of any dispute. **समंजस करना** ୨ । ବୁଝାଇବା; ସମଝାଇବା—2. To **समझाना** explain.

ସମ(ମ୍)ଜା—ଦେ·ବ (ସ. ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍ ଓ ଜ୍ଞା ବା ଜ୍ଞି ଧାତୁ=
Sama(mu)jā ଜାଣିବା)—ବୁଝିବା; ସମଝିବା—Understand-
ବୁଝା, ସମଜା ing;comprehending. ବିଣ-ସମଜଦାର(ଦେଖ)
ସମଝ —Samajadāra (See)

ସମ(ମ୍)ଜା(ଝା,ଝେ,ଜେ)ଇବା—ଦେ· କ୍ରି (ସଂ. ସମ+ଜ୍ଞପନ;ସମଝିବା
Sama(mu)jā(jhā, jhe, je)ibā କ୍ରିୟାର ଣିଜନ୍ତ ରୂପ)—୧।
ବୁଝାନ, ସମ(ମ୍)ଜା(ଝା)ନ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରାଇବା; ବୁଝାଇବା; ବୋଧଗମ୍ୟ
ସମଝାନା କରାଇବା—1. To cause to understand; to make a person understand or grasp a matter. (ଉ—ଭରତଙ୍କେ ସେବ ତାହାଙ୍କୁ ସମଝାଅ। କୃତ୍ତିବାସ. ମହାରାଜ ।) ୨। ଅର୍ଥ ବୁଝାଇବା—2. To explain the meaning. ୩। ସ୍ପଷ୍ଟ ବା ବିଷଦରୂପେ କହିବା—3. To speak in detail. (ଉ—ମୁହିଁ ଅଜ୍ଞାନ କିଛି ବୁଝି ପାରୁ ନାହିଁ, ତୁମ୍ଭେ ଛୋଟି ଜୋହ କର ମୋତେ ସମଜାଇ । ତୁଳସୀ ରାମ ରାମାୟଣ ।) ୪। ପ୍ରବୋଧାଇବା; ମଜାଇବା—4. To persuade. (ଉ—ଘେନ ଘେନାଇ ଯାଇ, କହିବା ସମଜାଇ । କବିମୂର୍ଖ. କଣୋଗ୍ରାଚମ୍ପୂ ଘ ଗୀତ ।)

ସମ(ମ୍)ଜା(ଜି)—ଦେ. ବିଣ. ସଂ—ସମଜଦାର (ଦେଖ)
Sama(mu)jā(ji) Samajadāra. (See)
(ସମଜିଅ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ସମଜା, ସମଜେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ସମ(ମ୍)ଜାଇସ – ଦେ. ବ—୧। ସମଜସ (ଦେଖ)—1. Samajasa.
Sama(mu)jāisa (See) ୨। ବୈଫିୟତ୍; ବ୍ୟାଖ୍ୟା—
(ସମ[ମ୍]ଜାସି—ଅନ୍ୟରୂପ) 2. Explanation.

ସମ ଜାତି—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—ଏକ ଶ୍ରେଣୀ—One and the
Sama jāti same class. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ସମ ଜାତୀୟ
(ଦେଖ)—Samajātīya. (See)

ସମ ଜାତୀୟ—ସଂ. ବିଣ (ସମଜାତି+ଈୟ)—୧। ଏକଜାତୀୟ—
Sama jātīya 1. Of one or the same class. ୨।
(ସମ ଜାତୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) ତୁଲ୍ୟ ଜାତି ବିଶିଷ୍ଟ—2. Of similar or equal caste; homogenous.

ସମ(ମ୍)ଜା(ଝା) ସମ(ମ୍)ଜି(ଝି)—ଦେ· ବ—୧। ଉତ୍ତମରୂପେ
Sama(mu)jā(jhā) sama(mu)ji(jhi) ବୁଝାଇବା—
ବୁଝାବୁଝି, ସମଜାସମଜି 1. Clearly explaining a
ସମଝା ସମଝି matter. ୨। ପରସ୍ପରକୁ ବୁଝାଇବା; ବୁଝା-ବୁଝି—3. Mutual explanation. ୩। ପରସ୍ପରର ଅର୍ଥ ପରସ୍ପର ବୁଝିବା—2. Mutual understanding of each other's meaning.

ସମଜି(ଝି)—ଦେ. ବିଣ. ସଂ—ସମଜା ବିଣ (ଦେଖ)
Samaji(jhi) Samajā-adj. (See)
(ସମଜି[ଝି]ଅ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ସମଜା, ସମଜେଇ—ସ୍ତ୍ରୀ]

ସମ(ମ୍)ଜି(ଝି)ବା—ଦେ.କ୍ରି (ସ-ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍+ଜ୍ଞ+ବା ଜ୍ଞି ଧାତୁ)
Sama(mu)ji(jhi)bā —୧। ତିନିଟି ବିଷୟର
ବୁଝା, ସମ(ମ୍)ଜା(ଝା) ତଥ୍ୟକୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ବୁଝିବା; ହୃଦୟଙ୍ଗମ
ସମଝନା କରିବା—1. To thoroughly understand or grasp a thing. (ଉ—ସମଜଇ ନାହିଁ ନୁହଇ କହ । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କବିତା ।) ୨। ଅର୍ଥ ବୁଝିବା—2. To comprehend the meaning of a thing. (ଉ—ସମଜଇ ନାହିଁ ସୁଜାତ ଭାଷା । କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. କବିତା ।) ୩। (ସଂ. ସମଜ୍ଞ. ଧାତୁରୁ) ପରସ୍ପରର ଅର୍ଥ ବୁଝିନେବା—3. To have a mutual clear understanding. [ଉ—ବିବାହମଣ୍ଡପରେ ସୁଗ୍ରୀବଙ୍କ କରଜନ୍ୟାଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କହନ୍ତି; 'ପରସ୍ପରଂ ସମଜ୍ଞଥ' ଅର୍ଥାତ୍ ତୁମ ଦୁହଙ୍କର ପରସ୍ପରକୁ ବିବାହ କରିବାରେ ଇଚ୍ଛା ଅଛି କି ନାହିଁ, ଦୁହେଁ ଉତ୍ତମରୂପେ ବୁଝିନିଅ ।]

ସମ(ମ୍)ଜି ହେବା—ଦେ.କ୍ରି (ସମୁଜିବାର କର୍ମବାଚ୍ୟ)—ବୁଝି ହେବା—
Sama(mu)ji hebā To be understood or compre-
ସମଜା ଯାଏଣା hended. (ଉ—ସାଗର ବୋଇଲେ କନ୍ୟା । ସମଜି
ସମଝ ହୋନା ନୁହଇ । ପ୍ରତି ବ୍ରହ୍ମକରୂପଣଗୀତା ।)

ସମ(ମା)ଜ୍ଞା—ସଂ. ବ (ସମ=ସକଳ+ଜ୍ଞ ଧାତୁ=ଜାଣିବା+କରଣ.
Sama(mā)jñā ବ୍ୟୁତ୍)—Renown; reputation.

ସମଜ୍ୟା—ସଂ. ବ (ସମ୍=ଏକତ୍ର+ଅଜ. ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+
Samajyā ଅଧିକରଣ. ଯ+ଆ; ଯେଉଁଠାକୁ ସଭ୍ୟମାନେ
ଏକତ୍ରେ ଯାଆନ୍ତି)—୧। ସମାଜ—1. Society. ୨।
ସଭା—2. Association; assembly; meeting.
୩। (+କରି ଯ+ଆ) କୀର୍ତ୍ତି; ଯଶ—3. Fame; renown.

ସମଝ(ଝା,ଝି)—ଦେ. ବ—ସମଜ (ଦେଖ)
Samajha(jhā,jhi) Samaja (See)

ସମଞ୍ଜସ—ସ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସମ୍=ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ+ଅଞ୍ଜସ=ଔଚିତ୍ୟ ବା
Samañjasa ଯାଥାର୍ଥ୍ୟ ଯାହାର ତମ୍ଭ। ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍+
ଅଞ୍ଜସା=ସତ୍ୟ, ଯାଥାର୍ଥ୍ୟ ଯାହାର)—୧। ସମୀଚୀନ;
ସମ୍ୟକ୍ ଉଚିତ; ସମୁଚିତ—1. Proper; right. ୨। ଉପଯୁକ୍ତ—2. Fit. ୩। ଅଭ୍ୟସ୍ତ—3. Habituated; practised. ୪। ଅନୁଭବୀ; ଅଭିଜ୍ଞ—4. Experienced. ୫। ସୁପରିଚିତ—5. Well known; acquainted. ୬। ସୁଜନ—6. Good; honest. ୭। ଉତ୍ତମ; ଉତ୍କୃଷ୍ଟ—7. Good; excellent. ୮। ଠିକ; ଯଥାର୍ଥ; ଅଭ୍ରାନ୍ତ—8. Right; just. ୯। ସତ୍ୟ—9. True; correct. ୧୦। ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମିଳି ଯାଉଥିବା—10. Coinciding. ୧୧। ତୁଲ୍ୟ; ସଦୃଶ; ସମାନ—11. Equal; similar. ସଂ.ବ—୧। ଅଘୋଷରେ ମିଳାମିଶା; ବିବାଦର ସମାଧାନ; ମେଣ୍ଟାମେଣ୍ଟି—1. Settlement of a dis-

pute; amicable settlement. ୨ । ସ୍ଥିର-ସିଦ୍ଧାନ୍ତ—2. Decision. (ଜ୍ଞ—ଜନ୍ୟ। ବରଙ୍ଗ ବୁଲଶୀଳରୂପ ବଧୂସ, ସର ଦେଖି ବିଭ୍ରାନ୍ତ ହେବା ସମଞ୍ଜସ । ତୁଳସୀ. ବିବମ ରାମାୟଣ ।) ୩ । ସୁଜନ ବ୍ୟକ୍ତି—3. Virtuous person. ୪ । ଉତ୍ତମ ବ୍ୟକ୍ତି—4. Good or excellent person. ୫ । ଉପ-ଯୋଗିତା; ଉପଯୁକ୍ତତା—5. Fitness; propriety; appropriateness. ୬। ଯାଥାର୍ଥ୍ୟ—6. Correctness. ୭ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମିଳନ—7. Coincidence; close union. ୮ । ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ପରସ୍ପର ବୁଝାବୁଝି ହେବା ପରେ ମୀମାଂସା—8. Settlement of a matter after mutual explanation or understanding.

ସମଞ୍ଜସୀଭୂତ—ସଂ. ବିଣ (ସମଞ୍ଜସ+ଅଭୂତ ଭାବେ ଈ [ଚ୍ୱି]+ଭୂତ) Samañjasībhūta —୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ମିଳିତ—1. United; joined together. ୨ । ବିବାଦ ମେଣ୍ଟିବାପରେ ପରସ୍ପର ସହିତ ମିଳିତ;ସମ୍ମିଳିତ—2. Reconciled. ୩ । ଯେଉଁ ପର ଅବସ୍ଥାରେ ବା ସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲେ ପରସ୍ପର ପରସ୍ପରର କିଛି ହାନି ନାହିଁ ସେହିପରି ଅବସ୍ଥିତ—3. So situated as not to be harmful to one another. ୪ । ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ସୁବିଧାଜନକ ଭାବରେ ଅବସ୍ଥିତ—4. Appropriately or conveniently situated as regards each other.

ସମଣ୍ଠ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ଗଣ୍ଠୀର; ସମଷ୍ଟିଳା (ଦେଖ) Samaṇṭha Samashṭhilā (See)

ସମ ତଟ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧାରୟ; ସମ+ତଟ)—ସମୁଦ୍ର ତୀରବର୍ତ୍ତୀଦେଶ-ଭାଗ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—The country along the sea coast. Sama taṭa

ସମ ତଳ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା; ସମ=ସମାନ+ତଳ)—୧ । ସମାନ ଭୂମି Sama tala —1. A level ground. ୨ । ଅବନ୍ଧୁର ଭୂମି—2. Even ground; plain surface. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସମାନ ଅଛି ତଳ ଯାହାର)—ଯାହା ଉଚ୍ଚନୀଚ ନୁହେଁ; ଅବନ୍ଧୁର—Even; level; plane.

ସମତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବି (ସମ+ଭାବାର୍ଥେ ତା; ତ୍ୱ)—୧ । ଏକରୂପତା—Samatā(twa) 1. Identity; sameness. ୨ । ଅବନ୍ଧୁରତା—2. Evenness; levelness. ୩ । ସାମ୍ୟ; ତୁଲ୍ୟତା—3. Equality.

ସମତି—ସ୍ତ୍ରୀ. ବି (ସଂ. ସମ୍ମତି)—ସମ୍ମତି; ରାଜି— Samati ସମତି समति Consent; agreement.

ସମତିକ୍ରମ—ସଂ. ବି (ସମ+ଅତିକ୍ରମ)—୧ । ନିୟମ ଲଂଘନ— Samatikrama 1. Transgression (Apte). (ସମତିକ୍ରାନ୍ତ—ବିଣ) ୨ । ଛାଡ଼ିଯିବା—2. Omission (Apte).

ସମତିରିକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ+ଅତିରିକ୍ତ)—ଅତ୍ୟଧିକ— Samatirikta Excessive; too much.

ସମତୀତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ=ସମ୍ୟକ୍+ଅତୀତ)—ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ ଅତୀତ; ଗତ; ବିଗତ—Past; gone. Samatīta

ସମତୁଳ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସମ=ସମାନ ଅଛି ତୁଳା=ତୁଳନା ବା ଓଜନ ଯାହାର)—୧ । ସମାନ ଓଜନ-(ସମତୁଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଶିଷ୍ଟ—1. Of the same or equal weight. ୨ । ତୁଳନାରେ ସମାନ—2. Equal in comparision. ୩ । ସମକକ୍ଷ—3. Similar, equal. Samatula

ସମ ତୁଲ—ଦେ. ବିଣ—୧ । (ସଂ. ସମତଳ) ସମତଳ—Level; plane. ୨ । (ସଂ. ସମ ଓ ତୁଲ୍ୟ) ଠିକ୍ ସମାନ; ସରି ତୁଲ (୨ୟ ପଦାର୍ଥ)—2. Equal or similar to one another. Sama tula समतुल समतुल

ସମତୁଲ(ଲେ)ଇବା—ଦେ. କ—ବନ୍ଧୁର ଭୂମିକୁ ସମତଳ କରିବା— Samatulā(le)ibā To level an uneven surface. ସମତଳ କରା समतल करना

ସମତ୍ତ(ତ୍ୱ)—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସମର୍ଥ)—୧ । ସମର୍ଥ—1. Able. ୨ । ଉପଯୁକ୍ତ—2. Fit. ୩ । ମଜବୁତ; ସମର୍ଥ, ସୋମତ୍ତ; ସମତ୍ତ ବଳବାନ୍—3. Strong. ୪ । (ସ୍ତ୍ରୀ) ସ୍ୱାମୀଗୃହକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଘର କରିବା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତା (ଯୁବତୀ ତନୟା)—4. (a girl) Who is fully developed and fit to live with her husband for consummation of marriage. Samatta(twa) समर्थ समरथ

ସମତ୍ରୟ—ସଂ. ବି (ବୈଦ୍ୟକ)—ସମଭାଗ ଯୁକ୍ତ ହରିତକୀ, ଶୁଣ୍ଠି ଓ ଗୁଡ଼ିତ୍ୱକ୍—(medicine) A mixture of myrobalan, dry ginger and cinnamon in equal proportions. Samatraya

ସମ ତ୍ରିକୋଣ—ସଂ. ବି—ସମ ତ୍ରିଭୁଜ (ଦେଖ) Sama trikona Sama tribhuja (See)

ସମ ତ୍ରିଭୁଜ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ସମବାହୁ ତ୍ରିଭୁଜ; ଯେଉଁ ତ୍ରିଭୁଜର ତିନି ଗୋଟି ଯାକ ବାହୁ ସମାନ—Equilateral triangle. Sama tribhuja

ସମତ୍ସର—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+ମତ୍ସର)—ମତ୍ସର ବିଶିଷ୍ଟ—Spiteful; envious. (ସମତ୍ସରା—ସ୍ତ୍ରୀ) Samatsara

ସମଦ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି, ସ+ମଦ)—୧ । ସଗର্ব— Samada 1. Proud. ୨ । ମତ୍ତତା ବିଶିଷ୍ଟ—(ସମଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Intoxicated; furious. ୩ । କାମମଦ-(ସମଦେ—ଚ. ବିଣ. ରୂପ) ବିଶିଷ୍ଟ—3. Mad with rut (Apte). ୪ । ଅତି ଆନନ୍ଦିତ—4. Delighted; glad (Apte).

ସମଦେ—ସଂ. କ୍ରି. ବିଣ—ଗର୍ବସହକାରେ—Proudly.
Samade [ଉ—ସମସ୍ତ ମଲ୍ଲୀ ସମଦେ କହୁ, ପକନେ ଯେଉଁ ସୁନ୍ଦର ନାହିଁ । ଭଜ. କୋଟିବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡସୁନ୍ଦରୀ ।]
ସଗର୍ବେ **गर्वमें**

ସମ ଦଣ୍ଡ—ଦେ.ବ (ଭୁଲନାକର—ସମଦଳ=ସୈନିକ ଅର୍ଥ, ଯୁକ୍ତ)—
Sama daṇḍa ସେନା; ସୈନ୍ୟ—Army. [ଉ—ସମଦଣ୍ଡ ସେନା **सेना** ଯେଲିଣ ଯେ ପବନ ଅସ୍ତେ, ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରୁ ଭୀମସେନ କଲା ବିଜେ । ସାରଳା ଦାସ. ମହାଭାରତ ।]

ସମ ଦରଶନ—ଗ୍ରା. ବ ଓ ବିଣ (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ସମ ଦର୍ଶନ)—ସମଦର୍ଶନ
Sama daraśana (ଦେଖ)—Sama darśana (See)

ସମ ଦରଶି—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ସମଦର୍ଶୀ)—ସମଦର୍ଶୀ (ଦେଖ)
Sama daraśi Sama darśī (See)
[ଉ—ବ୍ରହ୍ମକ ସମ ସବୁ ଦୋଷରେ ରହିତ, ସମ ଦରଶିକି ସେ ମୁକ୍ତି ପ୍ରାପତ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ।]

ସମ ଦର୍ଶନ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—୧ । ସବୁ ବିଷୟ ପ୍ରତି ଧୀର ବିଚାର
Sama darśana ଯୁକ୍ତକ ଦୃଷ୍ଟି—1. Moderate or calm view of every matter. ୨ । ଅପକ୍ଷପାତ ଦୃଷ୍ଟି—2. Impartial view of things. ୩ । ତତ୍ତ୍ୱ ଜ୍ଞାନ—3. Knowledge of the Essence of things. ୪ । ସବୁ ବିଷୟ ଓ ଭୂତ ପ୍ରତି ତୁଲ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି—4. Equal look or consideration for all.
ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସମ=ସମାନ ଅଟେ ଦୃଷ୍ଟି=(ସମ ଦର୍ଶନା—ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ) ଦର୍ଶନ ଯାହାର)—ସମଦର୍ଶୀ (ଦେଖ)
Samadarśī (See)

ସମ ଦର୍ଶିତା-ସଂ. ବ (ସମ ଦର୍ଶିନ୍+ଭାବ. ତା)—୧ । ଅପକ୍ଷପାତିତା—
Sama darśitā 1. Impartiality. ୨ । ବିଚାରଧୀରତା—2. Moderation in view. ୩ । ତୁଲ୍ୟଦର୍ଶିତା—3. Equal consideration for all.

ସମ ଦର୍ଶୀ—ସଂ. ବିଣ.ପୁଂ(ସମ+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ=ଦେଖିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ ବଚନ)—୧ । ଅପକ୍ଷପାତୀ; ଯେ ସର୍ବତ୍ର
(ସମଦର୍ଶିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅପକ୍ଷପାତିତା ସହକାରେ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଏ; ଭେଦ-ଜ୍ଞାନରହିତ-1.Impartial in outlook; indifferent to all things. ୨ । ବିବେଚକ; ବିବେଚୀ—2. Discerning; considerate; conscientious. ୩ । ଧୀର ସ୍ଥିର ବିଚାର ଯୁକ୍ତ—3. Moderate in view. ୪ । ଜ୍ଞାନୀ; ପଣ୍ଡିତ—3. Learned; wise. ୫ । ଆତ୍ମବୋଧସଂପନ୍ନ; ଆତ୍ମଜ୍ଞ—5. Self-knowing. ୬ । ତତ୍ତ୍ୱ ଜ୍ଞାତା—6. Acquainted with true knowledge of things. ୭ । ସୁଖ-ଦୁଃଖ,ଶତ୍ରୁ—ମିତ୍ର,ଲାଭ—କ୍ଷତି,ପଣ୍ଡିତ—ମୂର୍ଖ,ବ୍ରାହ୍ମଣ—ଚଣ୍ଡାଳ ଆଦିଙ୍କ ପ୍ରତି ଏକ ଦୃଷ୍ଟି ସଂପନ୍ନ—7. Looking on or regarding everything with equanimity; viewing everything or being equally. (ଭଗବଦ୍ ଗୀତା—୫।୧୮)

ସମ ଦଳକ—ସଂ. ବ. (ଅଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ପରିଭାଷା; ସମ=ସମାନ+ଦଳ
Sama dalaka =ପାଖୁଡ଼ା+କ)—ଯେଉଁ ଗେଣ୍ଡା ଶାମୁକାର ଦୁଇଟିଯାକ ପାଖୁଡ଼ା ସମାନ—Lamellibranchiata; having both the valves similar; bivalve (shell).

ସମ(ମୁ)ଦା(ଧା) ସମ(ମୁ)ଦ(ଧି)—ଦେ. ବିଣ(ସଂ.ସମ୍ବନ୍ଧ ଓ ସମ୍ବନ୍ଧୀ)—ବିବାହ
Sama(mu)dā(dhā) sama(mu)di(dhi) ପରେ ବରଙ୍କ ଓ ବେହାଇ ମିଳନ କନ୍ୟାଙ୍କ ପିତା, ଅର୍ଥାତ୍ ଦୁଇ ସମ୍ବନ୍ଧୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ **समधी मिलन** ମିଳନ ଓ ଆଲାପ ରୂପକ କର୍ମ(ଏଥିରେ କନ୍ୟାପିତା ବରପିତାଙ୍କୁ ନୂଆ ଲୁଗା ପିନ୍ଧାନ୍ତି ଓ କିଛି ଉପହାର ଦେଇ ଦୁହେଁ ଦୁହଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରନ୍ତି)—The act of the bridegroom's and the bride's fathers embracing and befriending each other after the marriage is over.

ସମଦି(ଧି)—ଦେ ବ. ପୁଂ—ସମୁଦ୍ର (ଦେଖ)
Samadi(dhi) Samudi (See)
[ସମଦୁ(ଧି)ଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] [ଉ—ତାଙ୍କ ସମଦୁଣୀମାନେ ତ ଅତି ଅମ ଗୁରୁଙ୍କ ଆଶ୍ରମକୁ ଅସିଅଛନ୍ତି । ମଧୁସୂଦନ. ଉତ୍ତରରାମ-ଚରିତ ।]

ସମ ଦୁଃଖ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ସମାନ ରୂପେ ଦୁଃଖ ଭୋଗ
Sama duḥkha କରୁଥିବା—1. Suffering similarly; (ସମଦୁଃଖା—ସ୍ତ୍ରୀ) fellow-sufferer. ୨ । ଯାହାର ଅନ୍ୟର ଦୁଃଖରେ ସହାନୁଭୂତି ଥାଏ—2. Feeling for another's woe; sympathising (Apte).

ସମ ଦୁଃଖ ସୁଖ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଦୁଃଖ ଓ ସୁଖ
Sama duḥkha sukha ଯାହା ଦୃଷ୍ଟିରେ ସମାନ (ବିଶ୍ୱକୋଷ; (ସମ ଦୁଃଖ ସୁଖା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଗୀତା ୨।୫୧)—1. Looking on misery and happiness with the same eye. ୨ । ଦୁଃଖରେ ଓ ସୁଖରେ ଭାଗଦାର—2. Partner in joy and sorrow (Apte).

ସମ ଦୃଶ୍(ଷ୍ଟି)—ସଂ. ବ (ସମ+ଦୃଶ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ସମ ଅଟେ
Samadṛuś(shṭi) ଦୃଷ୍ଟି ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି)—ସମଦର୍ଶୀ (ଦେଖ)—Samadarśī (See)

ସମଦୃଶ—ଦେ. ବିଣ (ପଦ୍ୟ)—ସଦୃଶ—Equal; similar. [ଉ-
Samadṛuśa ବସ୍ତୁ ଅକୃତି ସମଦୃଶ, ବାଳ ନବୀନ ଭୁମ୍ବେ
ସମାନ **समदृश** ଦଶ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ]

ସମଦ୍ୱାଦଶାସ୍ର—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଯେଉଁ ଦ୍ୱାଦଶଭୁଜ
Samadwādaśāsra ପେଟର ବା ଚକ୍ରର ବାହୁମାନ ସମାନ 1. An equilateral dodecagon (Apte). ୨ । ଦ୍ୱାଦଶଟି ସମଭୁଜ ଓ ସମକୋଣ ବିଶିଷ୍ଟ ଚକ୍ର ବା କ୍ଷେତ୍ର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Dodecahedron.

ସମଦ୍ୱିଦ୍ୱିଭୁଜ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେଉଁ ଚତୁର୍ଭୁଜର ପରସ୍ପର
Samadwidwibhuja ବିପରୀତ ବାହୁଦ୍ୱୟ ସମାନ—Rhom-
(ସମଦ୍ୱିଭୁଜ—ଅଜୀରୂପ) boid.

ସମଧ(ନ୍ଧ)—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ସମ୍ବନ୍ଧ)—୧ । ସମ୍ବନ୍ଧ; ସମ୍ପର୍କ—1. Re-
Samadha(ndha) lation; connection. ୨ ।
ସମ୍ବନ୍ଧ **ସମ୍ବନ୍ଧ** ବିବାହଦ୍ୱାରା କୁଟୁମ୍ବ ସମ୍ପର୍କ—2. Relationship by marriage. ବିଣ—ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ; ସଂପର୍କୀୟ—Relating to. [ଦ୍ର—ବରଣୀ ଲେଖାରେ ଏହି ଶବ୍ଦର ସାଙ୍କେତିକ । ସ୍ ।]

ସମଧ(ନ୍ଧ) କରିବା—କ୍ରି. ବି—ବିବାହ ସମ୍ବନ୍ଧଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବା
Samadha(ndha) karibā ବଂଶ ସଙ୍ଗେ କୁଟୁମ୍ବତା ସ୍ଥାପନ
ସମ୍ବନ୍ଧକରା **ସମ୍ବନ୍ଧକରନା** କରିବା—To establish
ସମ୍ବନ୍ଧାଇବା relationship with a person or family by marriage.
[ସମଧ ବାନ୍ଧିବା—ଅନ୍ୟରୂପ]

ସମଧରାତଳ—ସଂ. ବି (ଜ୍ୟାମିତି)—ଯେଉଁ ଧରାତଳର ପୃଷ୍ଠ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ
Samadharātala ସମତଳ—(Geometry) A plane
(Apte). ବିଣ—ଏକ ସମତଳରେ ସ୍ଥିତ—Situated on the same plane.

ସମଧର୍ମୀ[ମ୍ମୀ]—ସଂ. ବିଣ—ସମାନ ଧର୍ମ ବିଶିଷ୍ଟ—Of the same
Samadharmā(rmī) dharma. [ଉ—ବେଳ ସମ-
ଧର୍ମୀ ଦୁଇଯୋଗ ଏକ ମିଳି, ନନ୍ଦକିଶୋର—ସୀତା ବିବାହ]

ସମଧାନ—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ ସନ୍ଧାନ)—୧ । ସଂଧାନ—1. Investi-
Samadhāna gation; search. ୨ । ସୂତ୍ରବ୍—2.
ସନ୍ଧାନ **ସମଧାନ** Trace; clue.

ସମଧିକ—ସଂ. ବିଣ—(ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍+ଅଧିକ)—ଅତ୍ୟଧିକ; ଅତିରିକ୍ତ
Samadhika —Too much; excessive.

ସମଧୃତ—ସଂ. ବିଣ—ତୁଲ୍ୟରୂପ; ଏକରୂପ ବିଶିଷ୍ଟ; ଏକବିଧ—
Samadhṛuta Same; similar; equal.

ସମଧେ—ଗ୍ରା. ଅ—(ଅମୁକର) ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବା ସଂପର୍କରେ ବା
Samadhe ବିଷୟରେ—In relation to (so and
ସମ୍ବନ୍ଧେ **ସମ୍ବନ୍ଧେ** so); with reference to (so and
ସମ୍ବନ୍ଧେ so); relating to (such or such matter).

ସମଧ୍ୱ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି, ସମ=ସମାନ ହୋଇଅଛି ଅଧ୍ୱା
Samadhwa =ପଥ ଯାହାର)—୧ । ସମ ଯାତ୍ରିକ; ସହ-
[ସମଧ୍ୱା—ସ୍ତ୍ରୀ] ଯାତ୍ରୀ; ଏକତ୍ର ଭ୍ରମଣକାରୀ—1. Travelling together. ୨ । ଯାତ୍ରା କାଳୀନ ସହଚର—
2. Accompanying a person during his journey.

ସମନ୍[ନ୍ସ]—କ୍ରି.ବି.—(କଟକିଆ)—[ଲଂ ସମ୍ମନ୍ସ୍]—
Saman (ns) ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ତାରିଖରେ ଯବାନ୍‌ବନ୍ଦୀ ଦେବା
ସମନ **ସମନ** ପାଇଁ କିମ୍ବା ଦରଖାସ୍ତ ଦାଖଲ କରିବାପାଇଁ ବା ବିଚାରାଳୟରେ ହାଜର ହେବା ପାଇଁ ମୁଦାଲି ବା ଅସାମୀ ବା ସାକ୍ଷୀଙ୍କ ପ୍ରତି ବିଚାରାଳୟର ଓ ଜଜ୍‌ଙ୍କର ସହିତ ଠଚାଯିବା ଆଦେଶପତ୍ର—Summons to a witness or defendant or accused. [ଦ୍ର—ସମନ ଅନେକ ପ୍ରକାରର—ଯଥା, ସାକ୍ଷୀ ସମନ, ମୁଦାଲି ସମନ, ପ୍ରତିବାଦୀ ସମନ, ସାକ୍ଷିସମନ ।]

ସମନ୍ କରିବା—କ୍ରି. ବି (କଟକିଆ)—ସାକ୍ଷୀ, ପ୍ରତିବାଦୀ ବା
Saman karibā ଅସାମୀକୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ତାରିଖରେ ହାଜର
ସମନକରା **ସମନକରନା** ହେବା ପାଇଁ ତା ପାଖକୁ ପରୱାନା ପଠାଇବା ବା ତାକୁ ତଲବ କରିବା—To summon a witness or an accused or a defendant. [ଦ୍ର—ଅଦାଲତ ସାକ୍ଷୀଙ୍କୁ ବା ପକ୍ଷଙ୍କୁ ସମନ କରନ୍ତି ଓ ପକ୍ଷ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସାକ୍ଷୀଙ୍କୁ ବା ଅପର ପକ୍ଷଙ୍କୁ ଅଦାଲତଙ୍କ
(ସମନ୍ କରାଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ) ଦ୍ୱାରା ସମନ କରାନ୍ତି ।]

ସମନ ଖରଚ୍—କ୍ରି.ବି. ବି (କଟକିଆ)—୧ । ସମନ ପାଇ କରାଇବା
Samana kharachā ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ଠାରେ ପ୍ରାର୍ଥୀର
ସମନଖରଚା **ସମନଖରଚା** ଡିପାଜିଟ୍ କରିବା ସବୁ ପ୍ରକାରର ଖରଚ [ଯଥା—ସାକ୍ଷୀଙ୍କ ଖୋରାକ ଓ ରାସ୍ତା ଖର୍ଚ୍ଚ]
1. Expenses deposited for the issue of summons. ୨ । ସମନ୍ ମିଆଦ (ଦେଖ)—2.
(ସମନ୍ ଖର୍ଚ୍ଚ—ଅନ୍ୟରୂପ) Saman miādi (See)

ସମନ୍ ଖୁ(ଖୋ)ରାକୀ—କ୍ରି.ବି. ବି (କଟକିଆ)—ସାକ୍ଷୀ ନାମରେ
Saman khu (kho) rākī ସମନ କରାଯିବା ସମୟରେ
ସମନଖୋରାକୀ **ସମନଖୁରାକୀ** ତାହାର କଟେରକୁ ଆସିବା ଉପଲକ୍ଷରେ ଖାଇବା ଖରଚ, ଯାହା ସମନ କରାଯିବାପାଇଁ ଦରଖାସ୍ତ ସଙ୍ଗେ ଦାଖଲ ହୁଏ—Diet expenses of a witness, deposited with a petition for issue of summons.

ସମନ୍ ଜାରି—କ୍ରି.ବି. ବି (କଟକିଆ)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସମନ
saman-jāri କରାଯାଏ ତାହା ନିକଟରେ ଉକ୍ତ ସମନ
ସମନଜାରି **ସମନଜାରୀ** ପହଞ୍ଚାଇ ତାକୁ ବୁଝାଇବା—Service of a summons. [ଦ୍ର—ଆଇନ ଅନୁସାରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଅଦାଲତରେ ହାଜର ହେବା ପାଇଁ ସମନ କରାଯାଏ ଉକ୍ତ ସମନ ସ୍ୱୟଂ ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ରୂପରେ କିମ୍ବା ତାହାର କ୍ଷମତାପ୍ରାପ୍ତ ଏଜେଣ୍ଟ୍ ରୂପରେ ଜାରି କରାଯାଏ କିମ୍ବା ତାହାର ଏକାନ୍ନବର୍ତ୍ତୀ ପରିବାରର କୌଣସି ସାବାଳକ ବ୍ୟକ୍ତି ରୂପରେ ଜାରି କରାଯାଏ; କିମ୍ବା ସେ ନିଜେ ଘରେ ନ ମିଳିଲେ କିମ୍ବା ସମନ ନେବାକୁ ତା ପରିବାରର ଅନ୍ୟ କେହି ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ନ ମିଳିଲେ ତାହାର ବାସଗୃହର ସଦର ଦରୋଜାରେ ପିଆଦା ସମନକୁ ଟାଙ୍ଗିଦିଏ] ।

ସମନ୍ ଜାରି ରିଟନ୍(ର୍ଣ୍ଣ)—କ୍ରି.ବି. ବି (କଟକିଆ) ସମନ ରିଟନ୍
Saman-jāri ritan (rṇṇ) (ଦେଖ)—Samana ritan
(See)

ସମନ୍ ବାହାର କରିବା—କ୍ରି. ବି (କଟକିଆ)—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି
Saman bāhāra karibā ହାଜର ହେବା ପାଇଁ ତାହାର
ସମନ୍‌ବାହିରକରା ନିକଟକୁ ଅଦାଲତରୁ ପିଆଦା ଦ୍ୱାରା ସମନ
ସମନନିକାଳନା ପଠାଯିବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବା—To have a summons issued from a court.

ସମନ୍ ବାହାରିବା—ଦେ· କ (କରିଆ)—ଅଦାଲତରୁ ପିଆଦା
Saman bāhāribā ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ନିକଟକୁ ସମନ
ସମନ୍ ବାହିରହଓୟା ପ୍ରେରିତ ହେବା—Issue of summons.
ସମନନିକଲନା

ସମନ୍ ମିଆଦି—କୈଦେ· କ (କରିଆ)—ଚଲଚନା ମିଆଦି; ଚଲ-
Saman miādi ବାନା; କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ସମନଜାରି
ସମନ୍ ମେୟାଦି **ସମନମ୍ୟାଦୀ** କରିବା ପାଇଁ ସରକାରଙ୍କର
ଯେଉଁ ଖରଚ ହୁଏ ତହିଁ ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ସରକାରଙ୍କ
ନିକଟ ଅଗଉରୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ କୋର୍ଟଫିସ୍ ଦ୍ୱାରା
ଯେଉଁ ଖରଚ ଦାଖଲ କରେ—Process fees for the service of summons, deposited by the party who applies for the issue of summons.

ସମନ୍ ରିଟନ୍ (ର୍ଣ୍ଣ)—କୈଦେ, କ (କରିଆ)—ସମନଜାରି ରିଟନ୍;
Saman ritan (rṇṇ) ପିଆଦା ଅଉପେତ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ
ସମନ୍ ରିଟାନ୍ **ସମନବାପସ** ସମନଜାରି କରି ସାରି, କିପରି
ଭାବରେ ସମନଜାରି କରାଗଲା, କିଏ କିପରି ଦେଲା,
ଏହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରି କୋର୍ଟରେ ଦାଖଲ କରିବା ରିପୋର୍ଟ୍—
Return of service of a summons.

ସମନନ୍ତର—ସଂ· ବିଣ. (ସମ୍ + ଅନନ୍ତର)—ଅବ୍ୟବହିତ ପରବର୍ତ୍ତୀ
Samanantara (ଭଗବତ)-Immediately succeeding.

ସମନାଥ—ଗ୍ରା. କ—(ସଂ ସୋମନାଥ)—୧ । ସୋମନାଥର ଡାକନାମ-
Samanātha 1.Nickname for calling Somanātha.
ସମନାଥ **ସୋମନାଥ** ୨ । ହାତର ଅଳଙ୍କାର ବିଶେଷ—2.
A kind of ornament for the hand. [ଉ—
ଖଞ୍ଜି କରେ ଚୁଡ଼ି ଗୁଞ୍ଜର ବନ୍ଧ ସମନାଥ ଗରଗଉଥ—
ପ୍ରାର୍ଥୀ. ରହସ୍ୟମଞ୍ଜରୀ]

ସମନାଥ ବ୍ରତ—ଗ୍ରା. କ—ସୋମନାଥ ବ୍ରତ (ଦେଖ)
Samanātha brata Somanātha brata. (See)

ସମନୁଜ୍ଞା—ସଂ. କ (ସମ୍ + ଅନୁଜ୍ଞା)—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୁମତି—
Samanujñā Full approval or concurrence.
(ସମନୁଜ୍ଞାତ—ଅନ୍ୟରୂପ) [ସମନୁଜ୍ଞାତ—ବିଣ]

ସମନୁବ୍ରତ—ସଂ· ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍ + ଅନୁ + ବ୍ରତ)—ସଂପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ
Samanubrata ଅନୁଗତ—Completely devoted to
(ସମନୁବ୍ରତା—ସ୍ତ୍ରୀ) or attached to.

ସମନ୍ତ—ସଂ. କ (ସମ୍ + ଅନ୍ତ)—୧ । ଶେଷଭାଗ—1. End;
Samanta extremity. ୨ । ସୀମା—2. Boundary.
୩ । ସମୁଦାୟ—3. All; whole. ସଂ. ବିଣ—୧ ।
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—1. Complete; entire. (Apte) ୨ ।
ବିଶ୍ୱଜନୀନ—2. Universal. (Apte). ସଙ୍କଳନ—
ସମସ୍ତ; ସକଳ—Whole; all. କ୍ରି. ବିଣ—୧ ।
ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ—1. On all sides. ୨ । ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—
2. Entirely; completely.

ସମନ୍ତତଃ—ସଂ. ଅ. କ୍ରି· ବିଣ (ସମନ୍ତ + ୫ମୀ ବିଭକ୍ତିରେ ତସ୍)—
Samantatah ୧ । ସମନ୍ତାତ୍; ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣତଃ; ସବୁ ଦିଗରୁ—
1. From all sides. ୨ । ଚାରିଆଡ଼େ; ସବୁଆଡ଼େ;
ସର୍ବତ୍ର—2. On all sides; everywhere.
୩ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ—3. Wholly; altogether.

ସମନ୍ତ ଦୁଗ୍ଧା—ସଂ. କ (ବୈଦ୍ୟକ; ବହୁବ୍ରୀହି; ସମନ୍ତ = ଚାରିଆଡ଼େ
Samanta dugdhā ଦୁଗ୍ଧ = କ୍ଷୀର ଅଛି ଯାହାର)—ସିଜୁ
ଗଛ; ସ୍ନୁହୀ ବୃକ୍ଷ— The Euphorbia tree.

ସମନ୍ତ ପଞ୍ଚକ—ସଂ. କ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସମନ୍ତ = ଚାରିଆଡ଼େ + ପଞ୍ଚକ =
Samanta pañchaka ପାଞ୍ଚଗୋଟି ହ୍ରଦ ଯାହାର)—
କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରଦେଶର ନାମ—Name of the district Kurukshetra. [ଦ୍ର—ପରଶୁରାମ ୨୧ ଥର
କ୍ଷତ୍ରିୟମାନଙ୍କୁ ନିର୍ବଂଶ କରି କ୍ଷତ୍ରିୟ ରକ୍ତଦ୍ୱାରା ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ
୫ ଗୋଟି ହ୍ରଦ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିଥିବାରୁ ଏହି ନାମ ।] [ଉ—
କ୍ଷତ୍ରିୟଙ୍କ ରକ୍ତରେ ସମନ୍ତ ପଞ୍ଚକ । ତୀର୍ଥେ ପାଞ୍ଚ ହ୍ରଦ
ସେହୁ ଦ୍ୱିଜ ନାୟକ – କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ।] ୨ ।
କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରସ୍ଥ ତୀର୍ଥବିଶେଷ—2. Name of a holy place at Kurukshetra. [ଉ—ବହୁତ ତୀର୍ଥ
ସ୍ନାନ ପରିକ୍ରମ କରି । ସମନ୍ତ ପଞ୍ଚକକୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଦେଖିଲି—
କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ ।]

ସମନ୍ତ ଭଦ୍ର—ସଂ. କ (ସମନ୍ତ = ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ + ଭଦ୍ର = ଭାଗ୍ୟବାନ୍)—
Samanta bhadra ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କର ନାମ—A name of
(ସମନ୍ତ ଭଦ୍ରସ୍ୱ—ଅନ୍ୟରୂପ) the Buddha.

ସମନ୍ତଭୁକ୍—ସଂ· କ (ସମନ୍ତ = ସମୁଦାୟ + ଭୁକ୍ ଧାତୁ = ଖାଇବା +
Samantabhuk କର୍ତ୍ତୃ. କ୍ୱିପ୍; ସମନ୍ତଭୁଜ୍; ୧ମା. ୧କ)—
ଅଗ୍ନି; ହୁତାଶନ—Fire. ବିଣ—ସର୍ବଭକ୍ଷ—All-eating; omnivorous

ସମନ୍ତାତ୍—ସଂ. ଅ. ଓ କ୍ରି· ବିଣ—ସମନ୍ତତଃ (ଦେଖ)
Samantāt Samantatah (See)

ସମନ୍ତ୍ରକ—ସଂ. ବିଣ (ସ = ସହିତ + ମନ୍ତ୍ର + କ; ମନ୍ତ୍ର ସହିତ ବିଦ୍ୟ-
Samantraka ମାନ)—୧ । ମନ୍ତ୍ରଯୁକ୍ତ—1. Joined with
a mystic formula. ୨ । ମନ୍ତ୍ରପୂତ—
2. Hallowed with mystic incantations.

ସମନ୍ତ୍ରିକ—ସଂ· ବିଣ (ସ + ମନ୍ତ୍ରିନ୍ + କ୍)—ମନ୍ତ୍ରିଯୁକ୍ତ (ରାଜା)—
Samantrika Attended by minister.

ସମନ୍ୱୟ—ସଂ. କ (ସମ୍ = ସମ୍ୟକ୍ + ଅନ୍ୱୟ = ସମ୍ବନ୍ଧ)—୧ । ସଂଯୋଗ;
Samanwaya ମିଳନ; ସଙ୍ଗତି; ସଙ୍ଗମ—1. Union; connection. ୨ । ସମବ୍ୟାହାର—2. Accompaniment; sequence. ୩ । ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବା
ପରେ ପତିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ସମାଜରେ ପୁନର୍ଗ୍ରହଣ—3. Re-admission of an excommunicated person to the fold of his society after atonement or expiation. ୪ । ଅବରୋଧ; ଶାନ୍ତି—

4. Peace; concord. ୫ । ପ୍ରାକୃତିକ କାର୍ଯ୍ୟକାରଣ ସମ୍ବନ୍ଧ—5. Natural sequence; connection with the suceeding object as a natural consequence. ୬ । ଧାରାବାହିକତା; କ୍ରମ—6. Regular succession; order (Apte).

ସମନ୍ୱିତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ଅନ୍ୱିତ)—୧ । ମିଳିତ; ସଂଯୁକ୍ତ—
Samanwita 1. Connected or joined with. ୨ । ସମଉଚ୍ଚାରଣଦ୍ୱାରା ଯୁକ୍ତ—2. Possessed of; accompanied by; followed by.

ସମନ୍ୟୁ—ସଂ. ବିଣ (ସ=ସହିତ+ମନ୍ୟୁ=କ୍ରୋଧ)—୧ । ସକ୍ରୋଧ;
Samanyu ସକୋପ; କୋପଯୁକ୍ତ—1. Angry; full of anger; wrathful. ୨ । ଦୁଃଖିତ—2. Sorrowful. ବି—ମହାଦେବ; ଶିବ—The God Śiba.

ସମନ୍ଧ—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ସମ୍ବନ୍ଧ)—ସମ୍ବନ୍ଧ (ଦେଖ)
Samandha Sambandha (See)

ସମ(ମୁ)ନ୍ଧୀ—ଗ୍ରା. ବି. ପୁଂ—ସମ୍ବନ୍ଧୀ (ଦେଖ)—Samudhi (See)
Sama(mu)ndhi [ଉ—ଭାଉଜପୋଡ଼ାରୁ ସମ୍ବନ୍ଧୁଣୀଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ
(ସମ[ମ୍ବ]ନ୍ଧୁଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅସି ଓଲିଏ ହେଲ ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆରେ ବସି-ଲଣି—ଫକୀରମୋହନ. ଲ ମାଣ ଅଠ ଗୁଣ ।]

ସମ ପଦ—ସଂ. ବି (ସମ=ସମାନ ହୁଏ ପଦ=ଚରଣ ଯହିଁରେ)—
Sama pada ୧ । ରତିବନ୍ଧବିଶେଷ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—1. Name of a pose during coition. [ଦ୍ର—ରମଣୀର ପାଦଦ୍ୱୟକୁ ସ୍ୱକୁପ ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାପନ କରି କରଦ୍ୱୟ ସ୍ତନଦ୍ୱୟପୀଡ଼ନ—ରତିମଞ୍ଜରୀ ।] ୨ । ଧନୁର୍ବାଣର ପାଦଦ୍ୱୟକୁ ତୁଲ୍ୟରୂପ ଧାରଣପୂର୍ବକ ଅବସ୍ଥାନବିଶେଷ—2. One of the various postures assumed by an archer. ୩ । ତୁଲ୍ୟ ପଦ ବା ଅବସ୍ଥିତି—3. Equal or similar position or grade.

ସମ ପଦସ୍ଥ—ସଂ. ବିଣ (ସମପଦ+ସ୍ଥା, ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ତୁଲ୍ୟ
Sama padastha ରୂପ ପଦ ବା ପଦବୀ ଯୁକ୍ତ—1. Of equal
(ସମପଦସ୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ) position or grade. ୨ । ତୁଲ୍ୟ ସମ୍ମାନବିଶିଷ୍ଟ—2. Occupying equal position of respect.

ସମ ପାଦ—ସଂ. ବି—ସମପଦ ୨ (ଦେଖ)—Samapada 2
Sama pāda (See). ସଂ. ବିଣ—୧ । ସମାନ ଚରଣ ବିଶିଷ୍ଟ—1. Having equal pāda or feet. ୨ । ଯେଉଁ ଛାନ୍ଦର ଚାରି ପାଦ ସମାନ (ଛନ୍ଦକୋଷ)—2. (a metre) Having the four feet equal.

ସମ ପାଦ ଯମକ—ସଂ. ବି (ଅଳଙ୍କାର)—ଯମକବିଶେଷ—A kind
Sama pāda jamaka of alliteration. [ଦ୍ର—ପଦର ଆଦ୍ୟରେ ଓ ଶେଷରେ ସମାନ ବାକ୍ୟବିନ୍ୟାସ ଥିଲେ ଏ ଯମକ ହୁଏ; ଯଥା—ହରି ଭାବର ଧନ ସଦା ବାଞ୍ଛିବ ମନ ହେତୁ ହରିଭ୍ରାନ୍ତ ବରଧନ । ବଧୁଜୀବଜୀବନ ନୋହିଲେ ତ ଦିଦାନ ମୋର ଏଥି ପିବ ଜୀବନ—ଅଭିମନ୍ୟୁ. ବିଦଗ୍ଧଚିନ୍ତାମଣି ।]

ସମ ପୃଷ୍ଠ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସମ=ସମାନ ଅଟେ ପୃଷ୍ଠ ଯାହାର)—
Sama prushtha ସମତଳ; ଅବନ୍ଧୁର—Level; smooth.
(ସମପୃଷ୍ଠତା—ବି)

ସମ ପ୍ରାଣ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସମ ଅଟେ ପ୍ରାଣ ଯାହାର)—
Sama prāṇa ଏକ ପ୍ରାଣ; ଯାହାଙ୍କର ହୃଦୟ ଏକ; ସହୃଦୟ—
(ସମପ୍ରାଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) Of one mind. ବି—ସୁହୃଦ୍—
(ସମପ୍ରାଣତା—ବି) A hearty friend.

ସମବକାର—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଅବ+କୃ ଧାତୁ+ଅପୃ. ଅ, ଯହିଁରେ
Samabakāra ବହୁ ଅର୍ଥ ସମବକୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ)—ନାଟକବିଶେଷ—A kind of drama. [ଦ୍ର—ନାଟକ ନାନା ପ୍ରକାର; ଯଥା—ନାଟକ, ପ୍ରକରଣ, ଭାଣ, ସମବକାର ଓ ଡିମ । ସମବକାରରେ ବହୁ ଅର୍ଥର ସମବକରଣ ଅର୍ଥାତ୍ ଏକତ୍ର ସନ୍ନିବେଶ ହେବାରୁ ଏହି ନାମ ହୋଇଅଛି । ଦେବତା ବା ଅସୁରଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ତୌଣସି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଏଥିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୁଏ । ଏହା ବୀରରସପ୍ରଧାନ, ଦେବାସୁର ଯୁଦ୍ଧ ବର୍ଣ୍ଣନା ଏଥିର ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ; ଏଥିର ଅଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ତିନି । ନାଟକର ପଞ୍ଚସନ୍ଧି ମଧ୍ୟରୁ କେବଳ ଅମର୍ଷ ସନ୍ଧି ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଚାରି ସନ୍ଧି ଏଥିରେ ଥାଏ । ଏଥିର ନାୟକ ଧୀରୋଦାତ୍ତ; ଏଥିରେ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ର, ଯୁଦ୍ଧ, ନଗରାବରୋଧ ବିଶଦରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣିତ; ତିନି ଶୃଙ୍ଗାର (ଶାସ୍ତ୍ରର ଅବଚ୍ଛେଦରେ ଧର୍ମଶୃଙ୍ଗାର, ଅର୍ଥଲାଭାର୍ଥ କଳ୍ପିତ ଅର୍ଥଶୃଙ୍ଗାର ଓ କାମଶୃଙ୍ଗାର) ଏଥିରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ; କାମଶୃଙ୍ଗାର ପ୍ରଥମ ଅଙ୍କରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ । ନାଟକ ପରି ପ୍ରବେଶକ ବା ବିଷ୍କମ୍ଭ ଏଥିରେ ନ ଥାଏ । ସାହିତ୍ୟ ଦର୍ପଣ ଗ୍ରନ୍ଥରେ 'ସମୁଦ୍ର ମନ୍ଥନ' ନାମକ ସମବକାର ନାଟକର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ସମବତାର—ସଂ. ବି (ସମ୍=ସହିତ+ଅବ=ଉପରୁ+ତୃ ଧାତୁ=
Samabatāra ପାର ହେବା, ପିବା+କରଣ. ଅ, ଯାହାଦ୍ୱାରା ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଯାଆନ୍ତି)—୧ । ସୋପାନ; ସିଢ଼ିର ପାହାଚ—1. Steps of a staircase. ୨ । (+ଭାବ. ଅ) ଅବତରଣ; ଓହ୍ଲାଇବା—2. Descending, alighting. ୩ । (+କର୍ମ. ଅ) ପାର ହେବା ଘାଟ; ତୀର୍ଥ—3. Landing place; landing stage; ferry.

ସମବଧାନ—ସଂ. ବି (ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍+ଅବଧାନ)—୧ । ବିଶେଷ
Samabadhāna ମନୋଯୋଗ—1. Close attention.
(ସମବହିତ—ବିଣ) ୨ । ନିଷ୍ପତ୍ତି; ମୀମାଂସା—2. Decision; settlement.

ସମ ବୟଃସ୍ଥ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ସମ=ସମାନ+ବୟଃ=ସ୍ଥା ଧାତୁ+ କର୍ତ୍ତୃ.+ଅ)—ସମବୟସ୍ଥ;ଏକବୟସ୍ଥ— (ସମବୟସ୍ଥ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ସମବୟଃସ୍ଥା; ସମବୟସ୍ଥ—ସ୍ତ୍ରୀ)
Samabayaḥstha Of the same age; coeval.

ସମ ବୟସ—ଦେ. ବିଣ—ସମବୟଃସ୍ଥ—Of the same age.
Sama bayasa [ଉ—ସମବୟସ ଯେ କ୍ରମରେ ଭାଇଅଛନ୍ତି ବାବୁ ଭୋରେ । — ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ]
ସମ ବୟସୀ **ସମ ବୟସୀ** ଦେ. ବି—ଏକବୟସ୍ଥ—Same age.

ସମ ବୟସୀ—ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ସମବୟଃସ୍ଥ) —ସମବୟଃସ୍ଥ
Sama bayasī (ଦେଶ)—Sama bayaḥstha (see).
ସମ ବୟସୀ **ସମ ବୟସୀ** (ସମବୟସ୍ଥିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସମବର୍ଣ୍ଣ—ସଂ ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଏକ ବା ସମାନ ବର୍ଣ୍ଣ ବିଶିଷ୍ଟ—
Samabarṇṇa Of the same or similar barṇṇa.
(ସମବର୍ଣ୍ଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ସମବର୍ଣ୍ଣତା—ବି)

ସମବର୍ତ୍ତୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ସମ=ସମାନ+ବୃତ୍ ଧାତୁ=ରହିବା+ କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍, ୧ମା ୧ବ)—ତୁଲ୍ୟରୂପେ ସ୍ଥିତ
Sama bartti (ସମବର୍ତ୍ତିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ ବିଣ) Similarly situated or placed
(ସମବର୍ତ୍ତୀ—ବି) ସଂ. ବି. ପୁଂ. (୧ମା ୧ବ; ସବୁ ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ସଂବନ୍ଧେ ଏହାଙ୍କର ଅବସ୍ଥିତ ସମାନ) ଯମ; କାଳ—The God of death.

ସମବଲମ୍ବ—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—ସମାନ ଲମ୍ବ ବିଶିଷ୍ଟ—
Samabalamba Having equal perpendiculars.
ସଂ. ବି. (କ୍ଷେତ୍ରମିତି)—ଯେଉଁ ଚତୁର୍ଭୁଜର ଲମ୍ବରେଖା ସମାନ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Trapezoid or rectange, a quadrilateral figure having 2 equal perpendiculars.

ସମ ବସରଣ—ସଂ. ବି. (ସମ୍+ଅବ+ସୃ ଧାତୁ+କର୍ମ ଅନ)—୧ ।
Samabasaraṇa ସଭାଗୃହ—1. Assembly hall. ୨ । ଧର୍ମ ମଣ୍ଡପ; ଯେଉଁ ମଣ୍ଡପରେ ଧର୍ମୋପଦେଶ ଦିଆଯାଏ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. A pavillion in which religious discourses are delivered.

ସମବସ୍କନ୍ଦ—ସଂ. ବି. (ସମ୍+ଅବ+ସ୍କନ୍ଦ ଧାତୁ+ଭାବ ଅ)—୧ ।
Samabaskanda ଦୁର୍ଗାଦି ଦ୍ୱାରା ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ ସୁରକ୍ଷିତକରଣ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—1. Protecting a place securely by raising forts. (+କରଣ. ଅ) ଦୁର୍ଗ ପ୍ରାକାର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Rampart or wall of a fort.

ସମବସ୍ଥା—ସଂ. ବି.—(ସମ୍+ଅବସ୍ଥା)—୧ । ସମାନ ଅବସ୍ଥା; ତୁଲ୍ୟ ଦଶା—1. Similar condition. ୨ । (ସମବସ୍ଥ—ବିଣ) ସମତା; ସାମ୍ୟ—2. Similarity; identity.

ସମବସ୍ଥାନ—ସଂ. ବି. (ସମ୍+ଅବସ୍ଥାନ)—୧ । ସମ୍ୟକ୍ ଅବସ୍ଥାନ—
Samabasthāna 1.Peculiar or special situation; unique position. ୨ । ସମତ୍ୱରେ ଅବସ୍ଥାନ—
2.Equal or similarposition.

ସମବସ୍ଥିତ—ସଂ.ବିଣ. (ସମ୍+ଅବସ୍ଥିତ)— ୧। ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ ଅବସ୍ଥିତ
Samabasthita —1.Peculiarly situated. ୨ । ସମତ୍ୱରେ ଅବସ୍ଥିତ—2. Similarly placed or situated.

ସମବସ୍ଥିତି—ସଂ. ବି। (ସମ୍+ଅବସ୍ଥିତି)—ସମବସ୍ଥାନ (ଦେଶ)—
Samabasthiti Samabasthāna (See)

ସମବହାସ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ସମ୍+ଅବ+ହସ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ଯ)—
Samabahāsya ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ ଉପହସନୀୟ—Deserving (ସମବହାସ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) to be derided or hooted out.
(ସମବହସନୀୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସମବାୟ—ସଂ. ବି. (ସମ୍+ଅବ+ଇ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କର୍ତ୍ତୃ
Samabāya ଅ)-୧ । ସମୂହ—1. Multitude; conglo- (ସମବେତ—ବିଣ) moration; aggregate. ୨। (+ଭାବ ଅ) ସଂଯୋଗ; ମିଳନ—2. Union; conjunction; cohesion. ୩ । ସମ୍ବନ୍ଧ—3. Connection. ୪ । ପରସ୍ପର ସଂବନ୍ଧ—4. Co-relation. ୫ । (ବୈଶେଷିକ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର) ନିତ୍ୟ ସଂବନ୍ଧ—(Philosophy) 5. Constant or intimate relation (between subject and attribute, cause and effect, the owner and the owned, the species and the genus); (one of the 7 categories. Baiseshika philosophy).
[ଦ୍ର—ଏହି ସମବାୟ-ସମ୍ବନ୍ଧର ଉଦାହରଣ, ଯଥା—କାର୍ଯ୍ୟ ସହିତ କାରଣର, ଅବୟବ ସହିତ ଅବୟବୀର, ଗୁଣ ସହିତ ଗୁଣୀର, ବ୍ୟକ୍ତି ସହିତ ଜାତିର, ଦେହ ସହିତ ଦେହୀର, ଦ୍ରବ୍ୟର ଗୁଣ ସହିତ କର୍ମର, ବିଶିଷ୍ଟ ବସ୍ତୁ ସହିତ ତତ୍‌ଶ୍ରେଣୀର ସମ୍ବନ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି] ୬ । ନ୍ୟାୟଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ସଂବନ୍ଧ— 6. Logical relation, ସଂ. ବିଣ—୧ । ସମବେତ 1. Collective; joint. ୨ । ଯୌଥ; ଦଳବଦ୍ଧ— 2. Co-operative.

ସମବାୟ ଋଣ ସମିତି—ସଂ. ବି. (ଅଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)—ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତି
Samabāya ṛuṇa samiti ସମବେତ ମୂଳଧନ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟକ୍ତି-ବିଶେଷଙ୍କୁ ପ୍ରୟୋଜନ ବେଳେ ଋଣ ଦେବା ପାଇଁ ଗଠିତ ସମିତି; ଯୌଥ ମହାଜନ ସମିତି—Co-operative credit society; a joint stock society formed for lending money to its members.

ସମବାୟୀ—ସଂ. ବିଣ.—(ସମବାୟ+ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ)—(ଦର୍ଶନ
Samabāyī ଶାସ୍ତ୍ର) ସମବାୟ ବା ନିତ୍ୟ ସଂବନ୍ଧଯୁକ୍ତ—Having intimate relationship; having or holding an attribute.

ସମବାୟୀ କାରଣ—ସଂ. ବି.—(ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର) ଯେଉଁ କାରଣର କାର୍ଯ୍ୟ
Samabāyī kāraṇa ସଙ୍ଗେ ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ବା ନିତ୍ୟ ସଂବନ୍ଧ ଥାଏ (Philosophy) Material cause; a cause to

which the effect is held in constant or eternal relation.

ସମବାର—ଗ୍ରା. ବି (ସଂ. ସୋମବାର)—ସୋମବାର—
Samabāra सोमवार सोमवार Monday.

ସମବାରିଆ—ଗ୍ରା. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ସୋମବାରରେ ଜାତ—1. Born on a Monday. ୨ । ସୋମବାର ଦିନ (ସମବାରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଘଟିବା—2. Happening on Monday. ସୋମବାରେ ଶିବଯେ ସୋମବାର ବ୍ରତ ଥାଲେ—3. Fasting on Mondays. ବି. ପୁଂ—ଲୋକଙ୍କ ନାମ—
Samabāriā सोमवारिआ A name given to males.

ସମବାଲି—ଦେ. ବି—ସମ୍ବାଲୁଆ (ଦେଖ)
Samabāli Sambāluā. (See)
(ସମବାଲି[ଲୁ]ଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସମବାହୁ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ଜ୍ୟାମିତି)—ସମାନ ବାହୁଯୁକ୍ତ
Samabāhu (ଶେତ୍ର); ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରର ବାହୁମାନ ପରସ୍ପର (ସମବାହୁକ—ଅନ୍ୟରୂପ) ସହିତ ସମାନ—(Geometry) Equilateral; (a figure) having the sides equal.

ସମବେକ୍ଷଣ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଅବେକ୍ଷଣ)—ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ ଦର୍ଶନ;
Samabekshaṇa ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Observation.
(ସମବେକ୍ଷକ; ସମବେକ୍ଷିତ—ବିଣ)

ସମବେତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ଅବ+ଇ. ଧାତୁ+କ୍ତ୍ରି. ତ)—
Samabeta ୧ । ଏକତ୍ରୀଭୂତ—1. Collected together; assembled. ୨ । (ବହୁଲୋକଙ୍କ) ସମ୍ମିଳିତ; ଲକ୍ଷମାନ୍ତ; ଯୌଥ—2. Joint. ୩ । ପରସ୍ପର ସଂବଦ୍ଧ—3. Correlated. ୪ । ପରସ୍ପର ସଂଯୁକ୍ତ—4. Connected or joined together; united together; ୫ । ନିତ୍ୟ ସଂବନ୍ଧ ଦ୍ୱାରା ଯୁକ୍ତ—5. Inseparably or inevitably or eternally connected. ୬ । ସଞ୍ଚିତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—6. Stored. ୭ । ଏକ ଶ୍ରେଣୀ ଭୁକ୍ତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—7. Included in one class.

ସମବେତ ଚେଷ୍ଟା—ସଂ. ବି—ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ସମ୍ମିଳିତ ଚେଷ୍ଟା—
Samabeta cheshṭā The joint efforts of many persons.

ସମବେତ ବାଣିଜ୍ୟ—ସଂ. ବି (ଅଧୁନିକ)—ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ସମବେତ
Samabeta bāṇijya ମୂଳଧନ ଦ୍ୱାରା ହେବା ବାଣିଜ୍ୟ; ଲକ୍ଷମାନ୍ତ (ସମବେତ ବ୍ୟବସାୟ—ଅନ୍ୟରୂପ) ଯୌଥ— Jointstock business or trade.

ସମବେତ ମୂଳଧନ—ସଂ. ବି (ଅଧୁନିକ)—ବାଣିଜ୍ୟାଦି ପାଇଁ ବହୁ
Samabeta mūladhana ଲୋକଙ୍କ ସମ୍ମିଳିତ ପୁଞ୍ଜି—
ସମବେତ ମୂଳଧନ समवेत पूँजी Joint stock; joint capital.

ସମବେତ ହେବା—ଦେ. କ୍ରି—ଏକତ୍ର ହେବା; ଜମିବା—To be
Samabeta hebā collected together; to
ସମବେତ ହଓୟା समवेत होना assemble.

ସମ ବେଦନା—ସଂ. ବି (ଅଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)—ଅନ୍ୟର ଦୁଃଖରେ
Samabedanā ଦୁଃଖାନୁଭବ; ବେଦନାପ୍ରାପ୍ତ ବା ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଗ୍ରସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି—Sympathy with a suffering person; commiseration.
(ଉ—ପରାଏ କେବଳ ମାତ୍ର କଣ୍ଟକ ସେ ପଥେ ସମବେଦନାର, ନାଥ! ଏହ ଭାର ଶତ । ବ୍ରଧାନାଥ ମହାପାତ୍ର ।) ଦେ.ବି—ଅନ୍ୟର ସୁଖ ଦୁଃଖରେ ସହାନୁଭୂତି—Fellow-feeling (in joy and grief).

ସମବେଶ(ଷ)—ସଂ. ବି—୧ । ସମାନ ବେଶ ବା ସଜ୍ଜା—1. Same
Samabeśa(sha) or similar dress. ୨ । ଯୁଦ୍ଧସଜ୍ଜା; ସେନା ସମାବେଶ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Battle-array.

ସମବେଶନ—ସଂ. ବି—ବିବାହର ଚତୁର୍ଥ ରାତ୍ରିରେ ମୈଥୁନାର୍ଥ ବର-
Samabeśana କନ୍ୟାଙ୍କର ଏକତ୍ର ଶୟନ; ଚତୁର୍ଥୀଚା—
The ceremony of consummation held on the fourth night of marriage and consisting in both the bride and the bridegroom occupying the same bed.

ସମ ଭାଗ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ସମାନଭାଗ—Equal share or
Sama bhāga part. ସଂ. ବିଣ—(ବହୁବ୍ରୀହି) ସମାନ ଭାଗ ବିଶିଷ୍ଟ—Of equal shares.

ସମ ଭାବ—ସଂ. ବି—୧ । ସମାନତା—1. Equality. ୨ । ସମତା;
Sama bhāba ସାମ୍ୟ—2. Equability. ୩ । ଏକ ରୂପତା—3. Continuance in the same state; sameness. ୪ । ସାଦୃଶ୍ୟ—4. Similarity. ୫ । ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ ଭାବ—5. Unchangeable condition.

ସମଭିଧା—ସଂ, ବି—(ସମ୍+ଅଭିଧା)—ସମ ନାମ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Samabhidhā Same name.

ସମଭିବ୍ୟାହାର—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଅଭି+ବି+ଆ+ହୃ ଧାତୁ=ହରଣ
Samabhibyāhāra କରିବା+ଘଞ୍ଜ. ଅ)—୧ । ସାହଚର୍ଯ୍ୟ;
ସମଭିବ୍ୟାହାରୀ } ବିଣ ସଙ୍ଗ—1. Company; association.
ସମଭିବ୍ୟାହୃତ } ୨ । ଏକତ୍ରାବସ୍ଥିତି—2. Remaining together; co-existence. ୩ । ଏକତ୍ର ସଂଯୋଗ—3. Juxtraposition. ୪ । ଏକତ୍ର ଗମନ—4. Going together. ୫ । ଏକ ସଙ୍ଗେ ଉଚ୍ଚାରଣ—5. Simultaneous utterance.

ସମଭିବ୍ୟାହାରରେ—ଦେ. କ୍ରି. ବିଣ—ଏକ ସଙ୍ଗେ; ସାଙ୍ଗ ହୋଇ—
Samabhibyāhārare In the company of; along
ସମ ଭିବ୍ୟାହାରେ समभिबयाहारमे with
(ସମଭିବ୍ୟାହାରେ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସମଭିବ୍ୟାହାରୀ—ସଂ. ବି ଓ ବିଣ. ପୁଂ (ସମଭିବ୍ୟାହାର+ଇନ୍)—୧ । ସାଥୀ; ସଙ୍ଗୀ—1. Associate; companion. ୨ । ଏକତ୍ର ଗମନକାରୀ; ସହଗାମୀ—2. Going together.
Samabhibyāhārī (ସମଭିବ୍ୟାହାରିଣୀ-ଶ୍ରୀ)

(ସମଭିବ୍ୟାହାର, ସମଭିବ୍ୟାହାରତା, ସମଭିବ୍ୟାହୃତ—ବିଶେଷ)

ସମଭିବ୍ୟାହୃତ—ସଂ. ବିଣ. (ସମ୍+ଅଭି+ବି+ଆ+ହୃ ଧାତୁ+କର୍ମ+ତ)—୧ । ଏକତ୍ରୀଭୂତ—1 Gathered together; collected at one place. ୨ । ଏକ ସଙ୍ଗେ ଚାଲିତ—2. Moved together. ୩ । ସମୋଚ୍ଚାରିତ—3. Uttered together; simultaneously uttered. ୪। ସହିତ-together with; accompanied by; attended by.
Samabhibyāhṛita (ସମଭିବ୍ୟାହୃତ—ବି)

ସମଭିହାର—ସଂ. ବି. (ସମ+ଅଭି+ହୃ ଧାତୁ=ହରଣ କରିବା+ଅ) ୧ । ପୌନଃପୁନ୍ୟ; ବାରଂବାର—1. Repeatedness. ୨ । ଅତିଶୟ—2. Excessiveness.
Samabhihāra

ସମଭୂମି—ସଂ. ବି. (କର୍ମଧା)—୧ । ସମତଳ ସ୍ଥାନ—1. Level ground; even surface. ୨ । ସମ ଧରାତଳ—2. A plane. ୩। ମନ୍ଦିର ଅଟ୍ଟାଳିକାଦି ଭାଙ୍ଗି ତହିଁର ତଳଭୂମିକୁ ସମତଳ କରଣ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Lavelling of the site of a demolished building or temple.
Samabhūmi

ସମମ୍—ସଂ. ଅ. (ସମ୍ଧାତୁ=ସମାନ ହେବା, ଅବିକଳ ହେବା+କ୍ତି ଅମ୍)—୧ । ସହ; ସହିତ—1. With. ୨। ଏକଦା; ଏକ କାଳରେ; ଏକ ସମୟରେ—2. At one time. ୩ । ଯୁଗପତ୍—3. Simultaneously.
Samam

ସମ ମଣ୍ଡଳ—ସଂ. ବି. (ଭୂଗୋଳ ପରିଭାଷା—ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ) ଭୂମଣ୍ଡଳର ଯେଉଁ ଅଂଶ ଶୀତମଣ୍ଡଳଦ୍ୱୟ ଓ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ମଣ୍ଡଳଦ୍ୱୟର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ—(Geography) The temperate zones of the globe. [ଦ୍ର—ଭୂମଣ୍ଡଳସ୍ଥ ବିଷୁବରେଖାର ଉତ୍ତର ଓ ଦକ୍ଷିଣକୁ ଲାଗିଥିବା ମଣ୍ଡଳଟିକୁ 'ଗ୍ରୀଷ୍ମ ମଣ୍ଡଳ' (Torrid Zone) କହନ୍ତି । ଏଠାରେ ଗ୍ରୀଷ୍ମର ପରିମାଣ ଖୁବ୍ ଅଧିକ । ପୁଣି ମେରୁକୁ ଘେରି ଥିବା ମଣ୍ଡଳ ଦ୍ୱୟକୁ 'ଶୀତ ବା ହିମ ମଣ୍ଡଳ' (Frigid Zone) କହନ୍ତି । ଏହି ଶୀତ ମଣ୍ଡଳରେ ଶୀତର ପ୍ରକୋପ ଅଧିକ ଅଟେ ।]

ଗ୍ରୀଷ୍ମ ମଣ୍ଡଳର ଉତ୍ତରକୁ ଓ ଉତ୍ତର ଶୀତ ମଣ୍ଡଳର ଦକ୍ଷିଣକୁ ଲାଗିଥିବା 'ସମମଣ୍ଡଳ'କୁ 'ଉତ୍ତର ସମ ମଣ୍ଡଳ' (North temperate zone) ଏବଂ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ମଣ୍ଡଳର ଦକ୍ଷିଣ ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଶୀତ ମଣ୍ଡଳର ଉତ୍ତରକୁ ଲାଗିଥିବା 'ସମ ମଣ୍ଡଳ'କୁ 'ଦକ୍ଷିଣ ସମ ମଣ୍ଡଳ' (South temperate zone) କୁହାଯାଏ । ସମମଣ୍ଡଳଦ୍ୱୟରେ ଥିବା ଭୂପୃଷ୍ଠରେ ଶୀତର ଓ ଗ୍ରୀଷ୍ମର ଅଧିକ୍ୟ ନ ଥିବାରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ସମତା ଥିବାରୁ ଏହି ମଣ୍ଡଳଦ୍ୱୟକୁ 'ସମମଣ୍ଡଳ' କୁହାଯାଏ ।]
Sama mandala

ସମୟ—ସଂ. ବି. (ସମ୍=ସମାନ+ଇ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଅଚ୍ ଅ; ଏବଂ ସମ୍=ସମାନ+ଯା ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+କରଣ ଅ; ଯାହା ଚିରକାଳ ସମ ଭାବରେ ଗତି କରେ)—୧ । କାଳ—1. Time. ୨ । ଋତୁ—2. Season; period. ୩ । ପରିମିତ କାଳ-3. A space of time. ୪। ସୀମା—4. Boundary; limit. ୫ । ଉପଯୁକ୍ତ ବେଳା; ଯଥାଯୋଗ୍ୟ କାଳ—5. Proper time: fit season. ୬। ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାଳ—6. Appointed time. ୭। ଫୁରସେତ୍; ଅବକାଶ; ଅବସର—7. Leisure. ୮। ସୁଯୋଗ—8. Opportunity. ୯ । ନିୟମ—9. Rule. ୧୦ । ସତ୍ୟପ୍ରତିଜ୍ଞା; ଶପଥ—10. Promise; vow; oath. ୧୧। ସିଦ୍ଧାନ୍ତ—11. Resolution. ୧୨ ।ଅନ୍ତିମକାଳ—12. Time of death. ୧୩ । ନିର୍ଦ୍ଦେଶ—13. Indication. ୧୪ । ସଙ୍କେତ—14. Sign. ୧୫ । ଚୁକ୍ତି—15. Agreement; contract; convention. ୧୬ । ଆଦେଶ; ଆଜ୍ଞା—16. Command; order. ୧୭ । ଆଚାର; ବ୍ୟବହାର—17. Custom. ୧୮। ମୀମାଂସା—18. Decision. ୧୯ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିର୍ବାହ-19. Doing of a duty; fulfilment of duty; carrying out of a duty. ୨୦ । ପ୍ରଚାର; ଘୋଷଣା—20. Publication; promulgation; notification. ୨୧ । ଦୁଃଖାବସାନ—21. The end of misery. ୨୨ । ଉପଦେଶ—22. Advice; instruction. ୨୩। ଧର୍ମ—23. Religion; righteousness. ୨୪। ନ୍ୟାୟ—24 Justice. ୨୫। ସମୃଦ୍ଧି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—25.Prosperity; affluence. ୨୬। ବାକ୍ୟ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—26. Word. ୨୭। କଥା-27. Speech. ଫ. ବିଣ ପୁଂ—(ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍ ହୋଇଅଛି ଅୟ=ସୌଭାଗ୍ୟ ଯାହାର; ବହୁବ୍ରୀହି) ସୌଭାଗ୍ୟଶାଳୀ—Prosperous; fortunate. ଦେ. ବି. ୧। ମୃତ୍ୟୁ; ଜୀବନାନ୍ତ—1. Death. ୨। ପ୍ରିୟତ; କାଳର ସୀମା—2. Limit of time. ୩। ମହଲତ; କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ଦିଆଯିବା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାଳ—3. Time granted for the performance of a work; adjournment. ୪। ବୟସ—4. Age. ୫। କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଉନ୍ନତିର ବା ଅଧିକାରର ବା ପ୍ରଭୁତ୍ୱର କାଳ—5. Time of reign or predominance or prevalence; regime. [ଯଥା—ଅଭିକାଳି ଚୋରାଙ୍କର ସମୟ ହୋଇଛି, ବୁଢ଼ାଙ୍କ କଥା ଶୁଣିବ କିଏ ?] ୬ । ପଶୁମାନଙ୍କର ଋତୁକାଳ ବା ସଙ୍ଗମକାଳ—6. The mating season of animals.
Samaya

ସମୟ

ସମୟ ଅସମୟ—ଦେ. ବ—୧ । କାଳାକାଳ; ସୁସମୟ ଓ ଦୁଃସମୟ—
Samaya asamaya 1. Proper and improper
ସମୟଅସମୟ **समयअसमय** seasons; good and bad
times. ୨ । ସବୁ କେଳ—2. All times

ସମୟ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ
Samaya karibā ସମୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା—1. To
ସମୟକରା **समयकरना** make time. ୨ । ନିଶ୍ଚିତ ସ୍ଥିର
କରିବା; ଚକ୍ରି କରିବା—2. To appoint a time.
limit. [ଉ—ପାଣ୍ଡବେ ସମୟ ତ କରିଗଲେଣ
କାହିଁକି ଲେଉଟିବେ ଜହ୍ନ ତ ଯୁଚିତ ।
—କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବନ]

ସମୟକାର—ସଂ. ବ. (ସମୟ+କୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧। ପରିଭାଷା—
Samayakāra 1. Glossary of technical terms.
୨ । ସଙ୍କେତ (ଚିହ୍ନାଣ୍ଡଶେଷ)—2. Sign; indica-
tion.

ସମୟ ଘଟିବା—ଦେ. ବ—ସମୟ ମିଳିବା. (ଦେଖ)—
Samaya ghaṭibā Samaya milibā (See)

ସମୟ ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମହଲତ ଦେବା; ଅବସର ମଞ୍ଜୁର
Samaya debā କରିବା—1. To grant time; to
ସମୟଦେଓୟା **समयदेना** grant an adjournment. ୨ ।
ସମୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିବା—2. To appoint or fix
a time.

ସମୟ ନ ଥିବା—ଦେ. ବ—୧ । ଫୁରସେତର ବା ଅବସରର ଅଭାବ.
Samaya na thibā 1. Want of leisure.
ସମୟନାଥାକା **समयनरहना** ୨ । ସୁବିଧା ର ଅଭାବ—2.
(ସମୟ ନ ମିଳିବା; ସମୟ ନ ହେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) Want of
opportunity.

ସମୟ ନିରୂପଣ—ସଂ. ବ—ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟର ସ୍ଥିରୀକରଣ—A ascer-
Samaya nirūpaṇa tainment of the exact
time.

ସମୟ ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—ମହଲତ ନେବା; ଅବକାଶ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା
Samaya nebā —To take time.
ସମୟ ନେଓୟା **समय लेना**

ସମୟ ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ମହଲତ ପାଇବା; କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ
Samaya pāibā ପାଇଁ ଅବକାଶ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—1. To get
ସମୟ ପାଓୟା time. ୨ । ଉପଯୁକ୍ତ ଅବସର ପ୍ରାପ୍ତ ହେବା—
समय पाना 2. To get an opportunity. ୩ ।
ଫୁରସେତ ପାଇବା—3. To get leisure.

ସମୟ ବିଭାଗ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପ)—୧ । ଦିନ ରାତି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇ
Samaya bibhāga ଦିନ ଦିନ କେଳର ବଣ୍ଟନ—
1. Division of time into a routine.
୨ । କାଳକୁ ଦିନ ଦିନ ଅଂଶରେ ବିଭାଗ କରିବା—
2. Division of time into distinct periods.

[ଦ୍ର—ଇଉ ଇଉ ଦେଶରେ ଲୋକେ ସମୟକୁ ବିଭିନ୍ନ ଅଂଶରେ ବିଭାଗ କରିଅଛନ୍ତି । ଯଥା—୧ ଶତାବ୍ଦୀ=୧୦୦ ବର୍ଷ । ୧ ବର୍ଷ=୧୨ ମାସ=୬ ଋତୁ । ୧ଋତୁ=୨ ମାସ । ୧ ମାସ=୩୦ ଅହୋରାତ୍ର=୩୦ ତିଥି=୨ ପକ୍ଷ । ୧ ପକ୍ଷ=୧୫ ଅହୋରାତ୍ର । ୧ ତିଥି=୧ ଅହୋରାତ୍ର=୧ ଦିନ+୧ ରାତି=୮ ପ୍ରହର=୨୪ ଘଣ୍ଟା । ୧ ଦିନ=୧୨ ଘଣ୍ଟା=୪ ପ୍ରହର=୩୦ ଦଣ୍ଡ । ୧ ରାତି=୧୨ ଘଣ୍ଟା=୪ ପ୍ରହର=୩୦ ଦଣ୍ଡ । ୧ ପ୍ରହର=୪ ଘଡ଼ି=୭୨ ଦଣ୍ଡ । ୧ ଘଣ୍ଟା=୬୦ ମିନିଟ୍ । ୧ମିନିଟ୍=୬୦ ସେକେଣ୍ଡ । ୧ ଦଣ୍ଡ=୬୦ ପଳ । ୧ ପଳ—୬୦ ବିପଳ । ୧ ବିପଳ=୬୦ ଲବ୍ଧ । ୧ ଲବ୍ଧ=୬୦ ବିଲବ୍ଧ ଇତ୍ୟାଦି ।]

ସମୟ ମିଳିବା—ଦେ. ବ—୧ । ସୁଯୋଗ ଘଟିବା; ସୁବିଧା ଘଟିବା—
Samaya milibā 1. The happening of an oppor-
ସମୟ ମିଳା tunity. ୨ । ଫୁରସେତ ବା ଅବକାଶ ମିଳିବା-
समय मिलना 2. The getting of leisure.

ସମୟ ସେବୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମୟ+ସେବ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍;
Samaya sebī ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଯେ କେଳ ଦେଖି କାମ
(ସମୟ ସେବିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) କରେ—1. Time-serving. ୨ ।
କାଳର ମୂଲ୍ୟଜ୍ଞ—2. Knowing the value of
time.

ସମୟ ହେବା—ଦେ. ବ—୧ । ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବା; ମରଣହେବା—1. Death;
Samaya hebā breathing one's last. ୨ । ସମୟ
ସମୟ ହଓୟା ମିଳିବା (ଦେଖ)—2. Samaya milibā (See)
समय होना ୩ । ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା—3. The
arrival of proper or fit time.

ସମୟା—ସଂ. ଅ (ସମ୍+ଇ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ସମୀପରେ;
Samayā ନିକଟରେ—1. Near; in the vicinity
ସମୟ **समय** of. ୨ । ମଧ୍ୟରେ—2. In the middle;
(ସମୟ—ପୁଂ) amidst; in the midst of. ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ
(ସମୟ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଅ)—ସୌଭାଗ୍ୟଶାଳିନୀ—(Feminine)
Fortunate (woman). ସ୍ତ୍ରୀ. ବ (ସଂ. ସମୟ)—
୧ । ସମୟ; କାଳ—1. Time. ୨ । ମୃତ୍ୟୁ—
2. Death.

ସମୟାଧ୍ୟୁଷିତ—ସଂ. ବ—ଯେଉଁ ସମୟରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ନକ୍ଷତ୍ର ଦୃଷ୍ଟି-
Samayādhyushita ଗୋଚର ହୁଏ ନାହିଁ; ସୂର୍ଯ୍ୟ ନକ୍ଷତ୍ର-
ବିହୀନକାଳ (ମନୁ. ୨।୧୫)—A time when the
sun or the stars are not visible.

ସମୟାନ୍ତର—ସଂ. ବ (କର୍ମଧାରୟ; ଅନ୍ୟ+ସମୟ=ସମୟାନ୍ତର)—
Samayāntara ୧ । ଅନ୍ୟ ସମୟ—1. An other time.
୨ । ଭିନ୍ନ କାଳ—2. Different time.

ସମୟାଭାବ—ସଂ. ବି. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍; ସମୟ+ଅଭାବ)—୧। କାଳର ଅଭାବ; ବେଳ ନ ଅଛି ବା—1. Want of time. ୨। ଅବସର ନ ମିଳିବା—2. Want of leisure.
Samayābhāba

ସମ ଯୋଗ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ=ସମାନ ରୂପେ+ଯୋଗ୍ୟ;କର୍ମଧା)—୧। ସମକକ୍ଷ; ସମତୁଲ—1. Equal; similar. ୨। ସମାନ ରୂପେ ଯୋଗ୍ୟ—2. Equally fit.
Sama jogya
(ସମଯୋଗ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ; ସମଯୋଗ୍ୟତା—ବି)

ସମୟୋଚିତ—ସଂ ବିଣ—କାଳର ଉପଯୁକ୍ତ; ଯେଉଁ କାଳରେ ଯାହା ଉପଯୋଗୀ—Befitting the times, suited to the occasion; opportune; seasonable.
Samayochita
ସମୟୋଚିତ ରୂପ, ସମୟୋପଯୋଗୀ, ସମୟୋପଯୁକ୍ତ } ଅନ୍ୟରୂପ

ସମ ଯୋଦ୍ଧା—ସଂ. ବି (ସମ+ଯୁଧ ଧାତୁ+କ୍ତ; ସମଯୋଦ୍ଧୃ; ୧ମା. ୧ବ)—୧। ଏକ ସଙ୍ଗରେ ଏକ ପକ୍ଷରେ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିବା ବୀର—1. Comrade in arms; warriors fighting on the same side. [ଉ—ଉଠ ଉଠ ଅହେ ସମଯୋଦ୍ଧାଗଣ ! ଜରେ କରବାଳ ପଣ ସମରେ । ରାଧାନାଥ· ଚତ୍ରଚାବଳୀ ।] ୨। ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ବୀର—2. A rival or opponent; warrior; adversary.
Sama joddhā
(ସମଯୋଧା; ସମଯୋଧୂ—ଦେ. ରୂପ)

ସମର୍ କ(ଖ)ନ୍—ବୈଦେ· ବି (ନାମ)—ତୁର୍କୀସ୍ଥାନର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଓ ଅଧୁନା ରୁଷ ରାଜ୍ୟର ଅଧିକୃତ ଦୁର୍ଗାଧିଷ୍ଠିତ ନଗର—Samarkand; name of a famous town in Turkistan.
Samar k(kha)nd
[ଉ—ଏହି ନଗର ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ; ପୂର୍ବେ ଏହି ନଗର ଇସ୍‌ଲାମ୍ ଧର୍ମର ଓ ପାରସୀ ସାହିତ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚାର ପ୍ରଧାନ କେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା । ପ୍ରାଚୀନ ନଗର ଧ୍ୱସ୍ତ ହେବାରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ନୂତନ ନଗର ନିର୍ମିତ ହେଲା । ଖ୍ରୀ ୭·୨ ରେ ଆରବମାନେ ଏହା ଅଧିକାର କଲେ, ୧୨୧୯ ରେ ଏହା ଚେ(ଜେ)ଙ୍ଗିସ୍ ଖାଁଙ୍କର ଓ ୧୩୫୧ ରେ ଏହା ତୈମୁର୍ ଲଙ୍ଗ୍‌ଙ୍କ ଅଧିକାରରେ ଆସିଲା । ତୈମୁରଙ୍କ ସମୟରେ ନଗରର ବିଶେଷ ଉନ୍ନତି ସାଧିତ ହୋଇଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ କେତେକ ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ନଗର ତଦ୍ୟାଞ୍ଚଳର ପ୍ରଧାନ କେନ୍ଦ୍ର ଓ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରିଥିଲା । ୧୮୬୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏହା ରୁଷ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଭୁକ୍ତ ହେଲା—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ସମର—ସଂ. ବି (ସମ=ସମାନ+ଋ ଧାତୁ=ଗମନ କରିବା+ଅଣ୍-କରଣ, ଅ; ଯହିଁରେ ଏକାଧିକ ବ୍ୟକ୍ତି ସମାନରୂପେ ଗମନ କରନ୍ତି; କିମ୍ବା ସ=ସହିତ+ମର=ମରଣଶୀଳ, ମରଣଶୀଳମାନଙ୍କ ସହିତ ବର୍ତ୍ତମାନ; ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯୁଦ୍ଧ; ରଣ;ସଂଗ୍ରାମ; ଲଢ଼େଇ— Battle; fight; war; conflict. ଦେ. ବି (ନାମ)—ସମରସିଂହ (ଦେଶ)—
Samara
ସମର ସଙ୍କର
Samarasimha (See) [ଉ—ସମର ପ୍ରାଙ୍ଗଣେ ଦେଶସ୍ତ 'ସମର' ପୃଥ୍ୱୀସ୍ଥଳ ସହ ତରଣ ରଣ—ଛିନ୍ନ-ବିଶୋର. ବୃଷ୍ଣିଭୂମାସ୍ତ ।]

ସମର କୁଶଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୭ମୀ ତତ୍)—ଯୁଦ୍ଧବିଦ୍ୟାଣ; ଯୁଦ୍ଧ ବିଷୟରେ ପଟୁ—Versed the art of war; skilful in fighting.
Samara kusala
(ସମର କୁଶଳା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ସମର କୁଶଳତା—ବି)

ସମର କୌଶଳ—ସଂ. ବି (୭ମୀ ତତ୍)—ଯୁଦ୍ଧ ବିଷୟକ କୌଶଳ ବା ନୈପୁଣ୍ୟ—Skill in war; the art of war.
Samara kausala

ସମର କ୍ଷେତ୍ର—ସଂ. ବି (ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧା; ସମର ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ କ୍ଷେତ୍ର)—ଯୁଦ୍ଧ ଭୂମି; ଲଢ଼େଇ ଥାନ; ଯୁଦ୍ଧ ସ୍ଥାନ—War-field battlefield.
Samara kshetra
ସମର ପ୍ରାଙ୍ଗଣ, ସମର ଭୂମି, ସମର-ଖିତି, ସମର ଭୁ, ସମର ବସୁଧା } ଅନ୍ୟରୂପ

ସମର ଜିତ୍—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ ସ୍ତ୍ରୀ (ସମର+ଜି ଧାତୁ+କ୍ୱିପ୍)—ଯୁଦ୍ଧଜୟୀ—Victorious in fight.
Samara jit
(ସମରଜେତା, ସମରଜୟୀ—ଅନ୍ୟ ପୁଂ, ରୂପ)

ସମରତ—ସଂ·ବି—ରତିବନ୍ଧବିଶେଷ—A particular pose in copulation.
Samarata
[ଉ—ନାଗର ପଦଦ୍ୱୟକୁ ଜଘାଦ୍ୱୟ ସଙ୍ଗେ ସଂଯୁକ୍ତ କରି ସ୍ତନ ଧାରଣ ପୂର୍ବକ ରମଣକୁ ସମରତ ବୋଲିପାରେ—ରତିମଞ୍ଜରୀ ।]

ସମରଥ—ପ୍ରା. ବିଣ (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ସମର୍ଥ)—ସମର୍ଥ (ଦେଶ)—Samaratha Samartha (See).
[ଉ—ପାଣ୍ଡୁଙ୍କର ସୁତକୁ ସମର୍ଥ ଜଣିବାକୁ ଉଣେ, ସମରଥ ନୋହୁଲ ମୋ ସୁତ ଅପଣେ—ବୃଷ୍ଣସିଂହ ମହାଭାରତ ଆଦି ।]
ସମର୍ଥ
ସମରଥ

ସାମର୍ଥ୍ୟ—ପ୍ରା. ବି (ସଂ. ସାମର୍ଥ୍ୟ)—ସାମର୍ଥ୍ୟ (ଦେଶ)—Sāmarthya (See)
ସାମରଥ

ସମରଥା—ପ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ସମର୍ଥ)—୧। ସାମର୍ଥ୍ୟଯୁକ୍ତ; ସମର୍ଥ—1. Strong; able. ୨। ଶକ୍ତିଶାଳୀ—2. Powerful. ଦେ. ବି—୧। ଶୂଦ୍ରମାନଙ୍କର ବଂଶୋପାଧି ବିଶେଷ—1. A family title of Sūdras. ୨। ଦେବସେବକ ବିଶେଷ; ଭୁବନେଶ୍ୱର ଓ ପୁରୀ ମନ୍ଦିରରେ ଯେଉଁମାନେ ଠାକୁରଙ୍କ ଭୋଗ ପାଇଁ ପରିବା କାଟନ୍ତି, ଚାଉଳ ଧୁଅନ୍ତି, ରୁନା ଲୁଣ୍ଟନ୍ତି ଓ ବରି କାଟନ୍ତି—2. A class of servants in Puri and Bhubaneswara temples who prepare and cleanse rics and kitchen--vegetables etc for the kitchen. [ଉ—ସମରଥା ବା ସମର୍ଥା ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀର—ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମର୍ଥା ଓ ଶୂଦ୍ର ସମର୍ଥା । ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ଭୋଗ ପାଇଁ ବଟା ସଫା ଆଦି କରିବା ସେବକ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ସମରଥା ଓ ରୁନା ଲୁଣା, ବରି ମୁଗ ରସଡ଼ା ଆଦି କରିବା ସେବକ ଶୂଦ୍ର ସମରଥା ଅଟନ୍ତି ।]
Samaratha

ସମରପଣ—ପ୍ରା· ବି (ପଦ୍ୟ) (ସଂ. ସମର୍ପଣ)—ସମର୍ପଣ (ଦେଶ)
Samarapana Samarpana (See)

ସମରପିବା—ସ୍ତ୍ରୀ. ଶ (ସଂ. ସମର୍ପିତା)—ସମର୍ପିତା (ଦେଖ)
Samarapibā Samarpibā (See)

ସମର ପୋତ—ସଂ. ବ (ମ. ତ. ତତ୍ପୁ. କର୍ମଧା.)—ଯୁଦ୍ଧ ଜାହାଜ—
Samara pota A man-o-war; a warship.
(ସମର ତରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସମର ପ୍ରିୟ—ସଂ. ବିଶ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯୁଦ୍ଧପ୍ରିୟ; ଯେ ଯୁଦ୍ଧ
Samara priya କରିବାକୁ ସୁଖ ପାଏ—War-loving;
(ସମରପ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ସମର ପ୍ରିୟତା—ବ) warlike.

ସମର ବିଜ୍ଞାନ—ସଂ. ବ (ଅଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—ଯୁଦ୍ଧ ବିଜ୍ଞାନ—
Samara bijñāna The science of war.

ସମର ବିଦ୍ୟା—ସଂ. ବ—୧ । ଯୁଦ୍ଧ ବିଜ୍ଞାନ—1. The science
Samara bidyā of war. ୨ । ଯୁଦ୍ଧ କୌଶଳ—
2. The art of war; skill in battle.

ସମର ମୁହାଁ—ଦେ. ବିଣ—ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ସଜ୍ଜିତ; ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ଅଗ୍ରସର—
Samara muhāñ Ready for battle. [ଉ—ଉଡ଼
ସମର ମୁଖୋ ପ୍ରାଣ ମାୟା ଛାଡ଼ିସାରି ହୁଅ ଯୁଝିବାକୁ ହେଲେ ସମର
ସମର ମୁଁହା ମୁହାଁ—ବଳବନ୍ତ ଦେବ, ବାଲ୍ୟସ୍ମୃତି ।]

ସମର ମୂର୍ଦ୍ଧା—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍, ସମରର ମୂର୍ଦ୍ଧନ୍—ଅଗ୍ରଭାଗ, ୧ମା
Samara mūrddhā ୧ବ)—ଯୁଦ୍ଧର ସମ୍ମୁଖଭାଗ; ଯେଉଁ-
ଠାରେ ଯୁଦ୍ଧ ପ୍ରଥମେ ଆରବ୍ଧ ହୁଏ—The front of
battle.

ସମର ଶଯ୍ୟା—ସଂ. ବ (ରୂପକ କର୍ମଧା)—ଯୁଦ୍ଧସ୍ଥଳରୂପ ଶଯ୍ୟା (ଅର୍ଥାତ୍
Samara śajyā ଯେଉଁ ଶଯ୍ୟାରେ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ଶୋଇଲା
ପରି ମହାନିଦ୍ରାଘରୁତ ହୁଅନ୍ତି)—Field of battle
compared to a bed for the fallen warriors.

ସମର ଶାୟିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୩ୟା ତତ୍)—ଯୁଦ୍ଧରେ ପତିତ;
Samara śāyita ଯେ ଯୁଦ୍ଧ କରୁ କରୁ ହତ ହୋଇ ସମର
(ସମରଶାୟିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଭୂମିରେ ଚିରନିଦ୍ରା ଭଜେ—Fallen in
battle.

ସମର ଶାୟୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୭ମୀ ତତ୍)—ସମର ଶାୟିତ (ଦେଖ)
Samara śāyī Samara śāyita (See)
(ସମର ଶାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସମର ଶୀଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧। ରଣନିପୁଣ; ଯୁଦ୍ଧପଟୁ—
Samara śīla 1.Skilful in warfare. ୨। ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟଲାଭ
—2. Engaged in fight. [ଉ—ବୃଷସାର
ଅଚଳବୃଷଭ ମହାବଳ ଦେଖି ଦେଖି ସମରଶୀଳ ସେ—
(ସମରଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଭଜ. ଦୈବେପ୍ସିତବିଳାସ ।]

ସମର ସଚିବ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଯୁଦ୍ଧ ମନ୍ତ୍ରୀ; ଯୁଦ୍ଧ ସମ୍ବନ୍ଧରେ
Samara sachiba ରାଜାଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେବା ମନ୍ତ୍ରୀ —
A war-minister; war lord.

ସମର ସଚିବତା—ସଂ. ବ (ସମର ସଚିବ + ଭାବେ. ତା)—ଯୁଦ୍ଧ-
Samara sachibatā ମନ୍ତ୍ରିତ୍ୱ; ଯୁଦ୍ଧମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପଦ—The post
[ସମର ସାଚିବ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ] of a war-minister.

ସମର ସଜ୍ଜା—ସଂ. ବ—ଯୁଦ୍ଧସଜ୍ଜା; ରଣସଜ୍ଜା; ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ
Samara sajjā ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା—Battle-array.

ସମର ସିଂହ—ଦେ. ବ (ନାମ)—୧ । ମିବାର ବା ଚିତୋରର
Samara simha ଜନୈକ ରାଜା—1. Name of an anci-
ସମର ସିଂହ ent king of Mewar in North India.
ସମର ସିଂହ [ଦ୍ର—ଏ ଦେଶର ଶେଷ ହିନ୍ଦୁ ରାଜା ପୃଥ୍ୱୀରାଜଙ୍କ ଭଗିନୀ-
ପତି ଥିଲେ । ଚାନ୍ଦବରଦାଇର ରାଜା ଜୟଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆହ୍ୱାନ
କ୍ରମେ ଆଫଗାନସ୍ଥାନର ରାଜା ମହମ୍ମଦ ଘୋରୀ ଦିଲ୍ଲୀକୁ
ଆକ୍ରମଣ କରିବାରୁ ଏ ପୃଥ୍ୱୀରାଜଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୋଗ ଦେଇ
ପ୍ରଥମବାର ମହମ୍ମଦ ଘୋରୀଙ୍କ ଆକ୍ରମଣକୁ ପ୍ରତିରୋଧ କରି
ନାରାୟଣ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ତାଙ୍କୁ ପରାଜିତ କଲେ । କିନ୍ତୁ
ଦ୍ୱିତୀୟଥର ଯୁଦ୍ଧରେ ପୃଥ୍ୱୀରାଜ ବନ୍ଦୀ ହେଲେ ଓ ସମର
ସିଂହ ସ୍ୱୀୟ ପୁତ୍ର କଲ୍ୟାଣ ସିଂହଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସମରଶାୟୀ
ହେଲେ—୧୧୯୩ ଖ୍ରୀ ।] ୨ । ଗୁଜରାଟର ଜଣେ
ବିଖ୍ୟାତ ପ୍ରାଚୀନ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିତ୍—2. Name of a
famous ancient astronomer of gujeerat.
[ଦ୍ର—ଜଗଦ୍ଭୂଷଣ ଜୋଷ୍ଟକ, ତାଜକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ, ମନୁଷ୍ୟ
ଜାତକ, ତାଜକ ତନ୍ତ୍ର, ବର୍ଷତର୍ଫା ବର୍ଣ୍ଣନ, ତାଜକତତ୍ତ୍ୱସାର
ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରନ୍ଥ ଏହାଙ୍କ ରଚିତ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ସମରାଙ୍ଗଣ(ଣ)—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ର—The field
Samarāngana(na) of battle; the scene of battle.

ସମରାଜି—ଦେ. ବ (ସଂ. ସୋମରାଜୀ)—ସୋମରାଜୀ (ଦେଖ)—
Samarāji Somarāji (See) [ଉ—ସମରାଜି ଜୁଆଦ
ଜାଉରୀ ଜଳ । ମନୋହର ପାଣ୍ଡୀ ହରିତାଳ—ଭଜ.
ଲବଣୀବଧ ।]

ସମ ରାଶି—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—୧ । (ଗଣିତ) ଯେଉଁ ରାଶିକୁ ଦୁଇ
Sama rāśi ସଂଖ୍ୟାରେ ହରିଲେ କିଛି ଭାଗଶେଷ ରହେ ନାହିଁ;
ଅସମ ରାଶି } ବିପରୀତ ଯୋଡ଼ ସଂଖ୍ୟା (ଯଥା—୨, ୪, ୬, ୮—
ବିଷମ ରାଶି } 1. Even number. ୨। (ଜ୍ୟୋତିଷ)
ମେଷାଦି ଦ୍ୱାଦଶରାଶି ମଧ୍ୟରୁ ୨ୟ, ୪ର୍ଥ, ୬ଷ୍ଠ, ୮ମ, ୧୦ମ
ଓ ୧୨ଶ ରାଶି – 2. The signs of the Zodiac
comprising of even numbers.

ସମରୁ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ଭାରତୀୟ ସମରୀ ସୈନିକବିଶେଷ—
Samaru A German warrior of Indian warfare
ସମରୁ of the 18th Century. [ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ
ସମରୁ ଜନ୍ମ ଖ୍ରୀ. ୧୭୨୦ ଓ ମୃତ୍ୟୁ ୧୭୭୮ । ଏହାଙ୍କର ପ୍ରକୃତ
ନାମ ୱାଲ୍‌ଟର୍ ରେନ୍‌ହାର୍ଡ୍ (Walter Reinhard);
ଏହାଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ଜର୍ମାନୀରେ । ଏ ଭାରତକୁ ଆସି
ପ୍ରଥମେ ଫରାସୀ ସୈନିକ ବିଭାଗରେ, ପରେ ଯଥାକ୍ରମେ
ଇଷ୍ଟଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀଙ୍କ ସୈନିକ ବିଭାଗରେ, ଫରାସୀମାନଙ୍କ
ଅଧୀନତାରେ ଏବଂ ପରେ ଅଯୋଧ୍ୟା ନବାବଙ୍କର, ବଙ୍ଗ
ନବାବଙ୍କର ଭରତପୁର ଓ ଜୟପୁର ରାଜାଙ୍କର ଓ ଦିଲ୍ଲୀର
ଜାଟମାନଙ୍କ ସୈନ୍ୟ ବିଭାଗରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ବଙ୍ଗ
ନବାବ ମିରୁଜାଫିରଙ୍କ ଅଧୀନରେ ସେନାପତି ଥିଲାବେଳେ
ଏ ୧୭୬୩ ସାଲରେ ପାଟନାରେ ୫୧ ଜଣ ଇଂରେଜ
ଓ ୧୦୦ ଅନ୍ୟ ଜାତୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଧରି ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ ।

ଏଥି ସରେ ବନାବେତେ ଅଯୋଧ୍ୟାର ନବାବଙ୍କ ଅଧୀନତାରେ ରହି ତାଙ୍କଠାରୁ 'ସରଧାନା' ନାମକ ଏକ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଭୂ-ଖଣ୍ଡ ପାଇ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମାଣପୂର୍ବକ ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ସୁଡ଼ିଏ ସୈନ୍ୟ ରଖି ସମରୁ ବେଗମଙ୍କ ସହିତ ବାସ କଲେ । ଅନ୍ତରେ ଏହାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା । ଏ ମୂର୍ଖ ଓ ନିଷ୍ଠୁରପ୍ରକୃତିକ ଥିଲେ । ଭାରତରୁ ଅସି ଏ Summer ବା Somers ନାମ ଗ୍ରହଣ କଲେ ଏବଂ ଭାରତୀୟମାନେ ଏହାଙ୍କୁ 'ସମରୁ' ନାମରେ ଡାକୁଥିଲେ ।]

ସମରୁ ବେଗମ୍—ଦେ. ବ (ନାମ)—ସମରୁଙ୍କ ରକ୍ଷିତା ସ୍ତ୍ରୀ—The mistress of Samaru was known. [ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କ ଜନ୍ମ ସମରୁବେଗମ୍ ୧୭୫୬ ରେ ଓ ମୃତ୍ୟୁ ୧୮୩୬ ରେ । ଏହାଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ନାମ କେବଲଜିସା । ଏ ଜାତିରେ ଜର୍ଜିଅନ୍ (Georgian) ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ଜନ୍ମ ଭାଣ୍ଡାରରେ ହୋଇଥିଲା । ଏ 'ସମରୁ'ଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀରୂପେ ବାସ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ସମରୁଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତାଙ୍କ ଜମିଦାରୀର ଓ ପ୍ରକୃତ ସୈନ୍ୟର ଅଧିକାରିଣୀ ହେଲେ । ତା ପରେ ଏ ରୋମାନ୍‌କାଥଲିକ୍ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ଜଣେ ଫରାସୀଙ୍କୁ ବିବାହ କଲେ । ଉକ୍ତ ଫରାସୀ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଏ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରି ୧୮୦୫ ସାଲରେ 'ଅସାଇ' ନାମକ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ପରେ ଇଂରେଜଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସନ୍ଧି ସ୍ଥାପନ କଲେ । ଏ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍ ଧର୍ମର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ବହୁ ଧନ ଦାନ କରିଥିଲେ । ଏ କଲିକତାର ବିଷପ୍ (ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ୍ ଧର୍ମୋପଦେଶକ)ଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଦାନାର୍ଥ ପଚାଶ ହଜାର ଟଙ୍କା ଅର୍ପଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ମିରଟରେ ଗୋଟିକେତେ ଗୀର୍ଜା ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ । ଏ ସର୍ବଦା ଖୁବ୍ ଅଳଙ୍କାରର ସହିତ ରହୁଥିଲେ ଓ ମୃତ୍ୟୁ ସମୟରେ ନଗଦ ୭୦।୮୦ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ରଖି ଯାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ଝିଅ (Dyce Sembre) ତାଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତି ଭୋଗ କଲେ ।]

ସମରେନ୍ଦ୍ର ସିଂହ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ମିବାରର ରାଣା ପ୍ରତାପ ସିଂହଙ୍କ କନିଷ୍ଠ ଭ୍ରାତା—The younger brother of Pratap Singh, Rana of Mewar. [ଦ୍ର—ଏହାଙ୍କର ଅପର ନାମ ଶକ୍ତସିଂହ ବା ଶାକ୍ତସିଂହ । ଏ ପ୍ରଥମେ ବଡ଼ ଭାଇ ପ୍ରତାପଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧଜନ ହୋଇ ବିପକ୍ଷୀୟ ମୋଗଲସମ୍ରାଟ୍ ଅକବରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୋଗ ଦେଇ ତାଙ୍କ ସେନାପତିରୂପେ ବଡ଼ ଭାଇଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଅସ୍ତ୍ର ଧାରଣ କରିଥିଲେ । ମୋଗଲମାନଙ୍କ ସହିତ 'ହଲଦିଘାଟ' କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତାପ ସିଂହ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ପ୍ରାଣରକ୍ଷାର୍ଥ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରତ୍ୟାଗ କଲାବେଳେ ତାଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ପଶ୍ଚାଦ୍ଧାବନ କରୁଥିବା ଦୁଇଜଣ ମୋଗଲ ଯୋଦ୍ଧାଙ୍କୁ ଏ ହତ୍ୟା କରି ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଭ୍ରାତାଙ୍କ ଜୀବନ ରକ୍ଷା କଲେ ଏବଂ ପରେ ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କର ମିଳନ ହେଲା ।]

ସମରୋଚିତ—ସଂ. ବିଣ (ଚତୁର୍ଥୀ ତତ୍)—ସମର ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ—Fit for war; warlike. (ସମରୋପଯୁକ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ଯଥା—ସମରୋଚିତ ବେଗ)

ସମରୋତ୍ସବ—ସଂ. ବି(ରୂପକ)—ଉତ୍ସବ ରୂପେ କଳ୍ପିତ ଯୁଦ୍ଧ—Fight compared to a festival.

ସମରୋଦ୍ଦେଶ—ସଂ. ବି (ସପ୍ତମୀ ତତ୍)—ରଣକ୍ଷେତ୍ର (ମହାଭାରତ) Battle-field.

ସମରୋପାୟ—ସଂ. ବି (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସମର କୌଶଳ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—The art of war; skill in warfare.

ସମର୍ଘ—ସଂ. ବି—ସ୍ଥୂଳର ମୂଲ୍ୟ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Cheap price.
ସଂ. ବିଣ—ସସ୍ତା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Cheap.

ସମର୍ଚ୍ଚନ(ନା)—ସଂ. ବି (ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍+ଅର୍ଚ୍ଚନ)—ସମ୍ୟକ୍ ପୂଜନ—Much adoration.
(ସମର୍ଚ୍ଚିତ—ବିଣ. ପୁଂ) [ସମର୍ଚ୍ଚିତା—ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ]

ସମର୍ଣ୍ଣ(ଣି)—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍=ସମ୍ୟକ+ଅର୍ଦ୍ଦ. ଧାତୁ=ପୀଡ଼ନ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—୧ । ସମ୍ୟକ୍ ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ—1. Tormented; afflicted. ୨।ପ୍ରାର୍ଥିତ—2. Prayed for; solicited; asked for.

ସମର୍ଥ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍+ଅର୍ଥ. ଧାତୁ=ଯାଚ୍ଞା କରିବା, ଶକ୍ତ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଶକ୍ତ (ସମର୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବଳିଷ୍ଠ; ବଳବାନ୍—1. Strong; mighty. [ସାମର୍ଥ୍ୟ, ସମର୍ଥତା—ବି] (ଉ—ମନେ କଲେ ଭୀମ ତ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମର୍ଥ । କୃଷ୍ଣସିଂହ. ମହାଭାରତ. ବିରାଟ ।) ୨ । କ୍ଷମତାପନ୍ନ—2. Powerful. ୩ । କ୍ଷମ; ଶକ୍ତ; ପାରଗ—3. Able, capable. ୪ । ଯୋଗ୍ୟ; ଉପଯୁକ୍ତ—4. Fit; proper; appropriate. ୫ । ଉପକାରୀ; ହିତକାରୀ—5. Beneficial; wholesome. ୬ । ପ୍ରଶସ୍ତ—6. Spacious; wide; capacious; efficient. ୭ । ଅଭୀଷ୍ଟ—7. Intended; desired. ୮ । ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ; ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ—8. Reasonable. ଦେ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସଂ. ସମର୍ଥା)—୧ । ବଳଶାଳୀ ଓ ସୁପୁଷ୍ଟ—1. Strong and well developed. ୨ । ରଜସ୍ୱଳା ହୋଇଥିବା—2. Arrived at puberty. ଭା.ବି—ସାମର୍ଥ୍ୟ; ବଳ—Strength; power; capacity.

ସମର୍ଥକ—ସଂ, ବି (ସମ୍+ଅର୍ଥ. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—ଚନ୍ଦନ (ବାଷ୍ପ)—Sandal wood. ସଂ. ବି ଓ ବିଣ. ପୁଂ—ସମର୍ଥନକାରୀ; ଯେ କୌଣସି ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ସମର୍ଥନ କରେ—Supporting; supporter of a proposal. [ଦ୍ର—ସଭାରେ ପ୍ରସ୍ତାବିତ କୌଣସି

ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଉପସ୍ଥାପିତ କଲେ ତାହା ଅନୁମୋଦକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅନୁମୋଦିତ ହେବା ପରେ ସମର୍ଥକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମର୍ଥିତ ହୁଏ । ଅଧିକାଂଶ ସଭ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବା ସମସ୍ତ ସଭ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମର୍ଥିତ ପ୍ରସ୍ତାବ ସଭାରେ ଗୃହୀତ ବା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୁଏ ।]

ସମର୍ଥତା (ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ (ସମର୍ଥ + ଭାବେ. ତା; ତ୍ୱ) — ୧ । ସାମର୍ଥ୍ୟ—
Samarthatā(twa) 1. Strength; ability; capability. ୨ । ବଳଶାଳିତା—2. Powerfulness. ୩ । ଯଥେଷ୍ଟତା—3. Adequacy. ୪ । ଯୋଗ୍ୟତା—4. Fitness.

ସମର୍ଥନ—ସଂ. ବ (ସମ୍ + ଅର୍ଥ ଧାତୁ + ଭାବ ଅନ)—୧ । ଯାଚଞ୍ଚା-
Samarthana 1. Asking; begging. ୨ । ସ୍ଥିରୀକରଣ—2. Ascertainment. ୩ । ଦୃଢ଼ୀକରଣ—3. Corroboration; strengthening. ୪ । ବିବାଦମୀମାଂସା-4. Settlement or decision of a dispute. ୫ । ବିବାଦଭଞ୍ଜନ—5. Reconciling a dispute or difference. ୬ । ବିବେଚନା; ଏହା ଉଚିତ, ଏହା ଅନୁଚିତ, ଏବଂବିଧ ବିବେଚନା—6. Discrimination. ୭ । ଅଧ୍ୟବସାୟ—7. Perseverance. ୮ । ଉତ୍ସାହ—8. Exertion; encouragement. ୯ । କୌଣସି ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ଅନୁମୋଦନ; ମତର ପୋଷକତା କରିବା—9. Supporting of a proposal. ୧୦ । ସମ୍ଭାବନା—10. Probability. ୧୧ । ନିଷେଧ; ମନା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—11. Prohibition.

ସମର୍ଥନ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସଭା ସମିତି ପ୍ରଭୃତିରେ ପ୍ରସ୍ତାବକଙ୍କ
Samarthana karibā ଦ୍ୱାରା ଉପସ୍ଥାପିତ ଓ ଅନୁମୋଦକଙ୍କ
ସମର୍ଥନ କରା ଦ୍ୱାରା ଅନୁମୋଦିତ ପ୍ରସ୍ତାବର ଅନୁକୂଳରେ ମତ ଦେବା;
ସମର୍ଥନ କରନା ପୋଷକତା କରିବା—1. To support a proposal which has been duly proposed and seconded at a meeting. ୨ । କୌଣସି କଥାର ଅନୁକୂଳରେ ମତ ଦେବା—2. To support any matter in question.

ସମର୍ଥ କୋଷ—ଦେ. ବ (ନାମ)—କଲିକତାର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ରାଜା ସର୍
Samartha kosha ରାଧାକାନ୍ତ ଦେବଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ
ସମର୍ଥ କୋଷ ଜିଲ୍ଲା ଯୁକ୍ତ ବଙ୍ଗଳା ଶବ୍ଦାର୍ଥ କୋଷ—
ସମର୍ଥ କୋଷ A dictionary published by the late Sir Raja Radhakanta Deb from Sobha bazar Rājbāṭi Calcutta.

[ଦ୍ର—ଏଥିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପୃଷ୍ଠାରେ ତିନି ଗୋଟି ସ୍ତମ୍ଭ ବା କଲମ୍ ଧାରାବାହିକରୂପେ ଲେଖା ଅଛି । ଯଥା—୧ମ କଲମ୍—ବଙ୍ଗଳା ଶବ୍ଦର ବଙ୍ଗଳା ଅର୍ଥ ଓ ସଂସ୍କୃତ ଅର୍ଥ ।

୨ୟ କଲମ୍—ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ସଂସ୍କୃତ ଅର୍ଥ ଓ ବଙ୍ଗଳା ଅର୍ଥ ।

୩ୟ କଲମ୍—ପୌରାଣିକ ଶବ୍ଦ ଓ ନାମମାନଙ୍କ ଇତିବୃତ୍ତ ।

ଚତୁର ଆରମ୍ଭରୁ ଏହି ତିନୋଟି କଲମ୍ (Column) ରେ ଯଥାକ୍ରମେ ବର୍ଣ୍ଣମାଳାନୁସାରେ ଏହି ତିନି ଗୋଟି ବିଷୟ ଲେଖା ଅଛି । ଉକ୍ତ ପୁସ୍ତକଟି ବଙ୍ଗଳାର ଗୋଟିଏ ଅତି ଉପାଦେୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଟେ ଓ ଏହି 'ଭାଷାକୋଷ'ର ସଙ୍କଳନରେ ସେହି ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ବିଶେଷ ସାହାଯ୍ୟ ନିଆ ଯାଇଅଛି ।]

ସମର୍ଥନା—ସଂ. ବ (ସମ୍ + ଅର୍ଥ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅନ + ଆ)—
Samarthanā ୧ । ସମର୍ଥନ (ଦେଖ)—1. Samarthana (See). ୨ । ଅଶକ୍ୟ ବିଷୟରେ ଅଧ୍ୟବସାୟ (ଯଥା—ସମୁଦ୍ରକୁ ମୁଁ ଶୋଷଣ କରିବି, ଏବଂବିଧ ଦୃଢ଼ ସଙ୍କଳ୍ପ—ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Perseverance in the accomplishment of an impossible thing.

ସମର୍ଥା—ଦେ. ବିଣ ଓ ବ — ସମରଥା (ଦେଖ)
Samarthā samarathā (See)

ସମର୍ଥିଆ—ଦେ. ବିଣ (ସଂ ସମର୍ଥ)—ସମର୍ଥ; ବଳିଷ୍ଠ—
Samarthiā ସମର୍ଥ **समर्थ** Strong.

ସମର୍ଥିତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + ଅର୍ଥ ଧାତୁ = ଯାଚ୍ଞା କରିବା + କର୍ମ.ତ) =
Samarthita ୧ । କୃତସମର୍ଥନ—1. Supported. ୨ । ଯାଚିତ—2. Asked for. ୩ । ସ୍ଥିରୀକୃତ—3. Settled. ୪ । ଦୃଢ଼ୀକୃତ—4. Corroborated. ୫ । ମୀମାଂସିତ—5. Decided; settled; reconciled. ୬ । ସୁବିବେଚିତ—6. Discriminated. ୭ । ସମ୍ଭାବିତ—7. Adored; praised.

ସମର୍ଦ୍ଧକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍ = ସମ୍ୟକ୍ + ଋଧ୍ ଧାତୁ = ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା
Samarddhaka + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—୧ । ବରଦ; ଅଭୀଷ୍ଟପ୍ରଦ—
(ସମର୍ଦ୍ଧୟିତା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Granting boons. ୨ । ସମର୍ଦ୍ଧିକା ସମର୍ଦ୍ଧୟିତ୍ରୀ } ସ୍ତ୍ରୀ ବାସନା ପୂର୍ଣ୍ଣକାରୀ—2. Fulfilling one's desires

ସମର୍ପକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍ + ଅର୍ପ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Samarpaka ସମର୍ପଣ କର୍ତ୍ତା (ଦେଖ)
(ସମର୍ପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) Samarpaṇa kartta (See)

ସମର୍ପଣ—ସଂ. ବ (ସମ୍ + ଅର୍ପଣ = ଦାନ)—୧ । ଦାନ—1. Giving; absolute gift. ୨ । ନୈବେଦ୍ୟାଦି
ସମର୍ପିତ ସମର୍ପଣୀୟ ସମର୍ପ୍ୟ } ବିଣ ଦେବତାଙ୍କୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବା—2. Offering of some thing to a Deity. ୩ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରେ କୌଣସି ବସ୍ତୁର ଭାର ଦେବା—3. Entrusting a thing to another; committing a thing to the charge of. ୪ । ସ୍ଥାପନ—4. Placing. ୫ । ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ହସ୍ତରେ ଅର୍ପଣ—5. Delivery of a thing to the care of another person; handing over. ୬ ।

ସଂପ୍ରଦାନ; ସ୍ୱତ୍ୱ ସ୍ୱତ୍ୱ ତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ ପ୍ରଦାନ—6. Surrender of a thing by relinquishing one's rights over it. ୭ । ଉପୋତ୍ତ ପୂଜାର ଶେଷରେ ପୂଜିତ ଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆତ୍ମ-ସମର୍ପଣ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—7. Offering or surrendering one's self to the Deity after worship. [ଦ୍—ଏଥିର ବାକ୍ୟ—ସର୍ବଂ ବ୍ରହ୍ମାର୍ପଣମସ୍ତୁ ଓଁ ତତ୍ ସତ୍ ।]

ସମର୍ପଣ କର୍ତ୍ତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—ଯେ କୌଣସି ପଦାର୍ଥକୁ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଅର୍ପଣ କରେ—Samarpaṇa karttā (ସମର୍ପଣ କର୍ତ୍ତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) Entrusting; surrendering.

ସମର୍ପଣ ଗ୍ରହୀତା—ଦେ. ବ (କରିଅ ଭାଷା)—ସମର୍ପିତ ବସ୍ତୁକୁ ଯେ ଗ୍ରହଣ କରେ—Trustee; donee; a person who accepts a trust; a beneficiary. Samarpaṇa grahītā ସମର୍ପଣ ଗ୍ରହୀତା **समर्पण ग्रहीता**

ସମର୍ପଣ ଦାତା—ଦେ. ବ (କରିଅ ଭାଷା)—ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସେବା ବା ଦେବୋତ୍ତର ସଂପତ୍ତିକୁ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସମର୍ପଣ କରେ—Doner of a trust. Samarpaṇa dātā ସମର୍ପଣ ଦାତା **समर्पण दाता**

ସମର୍ପଣ ପତ୍ର—ସଂ. ବ (କରିଅ ଭାଷା)—ଯେଉଁ ଦଲିଲ ଦ୍ୱାରା ଦେବ-ସେବା ଓ କୌଣସି ଦେବୋତ୍ତର ସଂପତ୍ତି କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ହାତରେ ସମର୍ପିତ ହୁଏ—A deed of trust; a deed of surrender or gift. Samarpaṇa patra

ସମର୍ପୟିତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍+ଅର୍ପ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; ୧ମା. ୧ବ)—ସମର୍ପଣ କର୍ତ୍ତା (ଦେଖ) (ସମର୍ପିତା—ଅନ୍ୟରୂପ) Samarpayitā (ସମର୍ପୟିତ୍ରୀ, ସମର୍ପୟିତ୍ରୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) Samarpaṇa karttā (See)

ସମର୍ପା—ଦେ. ବ (ନାମ)—ରାକ୍ଷସୀ ବିଶେଷ; ଅଶୋକ ବନରେ ରାବଣ କର୍ତ୍ତୃକ ନିଯୁକ୍ତା ସ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ରକ୍ଷୟିତ୍ରୀ—The arch-demoness engaged by Rāvaṇa to keep guard over Sītā in the Asoka forest. [ଉ—ଦେବରେ ସମର୍ପି ସମର୍ପାକୁ ସଖୀ ନିକଟ, କରାଇ । ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ ।] **समर्पा** **समर्पा**

ସମର୍ପିତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ଅର୍ପିତ)—୧ । ସମ୍ୟକ୍ ରୂପେ ନ୍ୟସ୍ତ; ସମର୍ପିତ—1. Entrusted; delivered made over; surrendered; committed to the care of another. ୨ । ସ୍ଥାପିତ—2. Placed. Samarpita

ସମର୍ପିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ସମର୍ପଣ କରିବା; ସମ୍ପିବା—1. To surrender; to make over; to entrust. [ଉ—ସେ କରରେ ଯେବେ ଘନକେଶା ସମର୍ପିଲ ତୁନ ।—କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ସଙ୍ଗୀତ] ୨ । ଭାର ଅର୍ପଣ କରିବା—2. To commit to the care of. [ଉ—ଏହା ତବ ସମର୍ପିଲି ସନ୍ତାନ ଦୁଇଟି ହେ ।—ମଧୁସୂଦନ. ଶନମାଳା] Samarpibā ସମ୍ପିବା **समर्पणकरना**

ସମର୍ଯ୍ୟାଦ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ମର୍ଯ୍ୟାଦା ସହ ବର୍ତ୍ତମାନ; ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି)—Samarjyāda ୧ । ସୀମାଯୁକ୍ତ—1. Bounded. ୨ । (ସମର୍ଯ୍ୟାଦା—ସ୍ତ୍ରୀ) ମର୍ଯ୍ୟାଦାଯୁକ୍ତ—2. Respectful; reverent. ୩ । ନିକଟସ୍ଥ; ସନ୍ନିହିତ—3. Adjoining. ୪ । ସଚ୍ଚରିତ୍ର—4. Of good conduct; honest.

ସମର୍ହଣା(ଣା)—ସଂ. ବ (ସମ୍+ଅର୍ହଣ)—ସମ୍ୟକ୍ ପୂଜନ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Samarhaṇa (ṇā) Great worship.

ସମଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ମଳ ସହିତ ବର୍ତ୍ତମାନ)—Samala ୧ । ମଳଯୁକ୍ତ; ମଇଳା; ମଳିଆ—1. Filthy. ୨ । (ସମଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅବିଳ; ମଳିନ—2. Dirty; foul. ୩ । କର୍ଦ୍ଦମଯୁକ୍ତ—3. Muddy. ୪ । କଳଙ୍କିତ; କଳୁଷିତ 4. Tarnished; tainted. [ଉ—ବାଞ୍ଛିତ କର୍ମଗୁଡ଼ିକର ଶ୍ରମ କଲେ ପ୍ରଯାତ ବାହୁଁ, ବିମଳ ପଦାର୍ଥକୁ ସର୍ବଦା ସମଳ କଲ ଯହିଁ ।—ଉଷ. ବୈଦେହୀଶବିଳାସ] ସଂ. ବ—ବିଷ୍ଠା—Ordure; dung. Samala

ସମଳପୁର—ଦେ. ବ—ସମ୍ବଲପୁର (ଦେଖ)—Samalapura Sambalapura (See)

ସମଳପୁରୀ—ଦେ. ବିଣ—ସମ୍ବଲପୁରୀ (ଦେଖ) Samalapurī Sambalapurī (See) (ସମଲପୁରିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସମଳା(ଇତ୍ୟାଦି)—ଦେ. ବ—ସମ୍ବଲା ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ) Samalā(etc) Sambhalā etc (See)

ସମଳା(ଲେ)ଈ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ ୧ । ଦେବୀଙ୍କ ନାମବିଶେଷ—1. Samalā(le)ī Name of a popular Goddess. [ସମଲ—ଅନ୍ୟରୂପ] ୨ । ସମ୍ବଲପୁରର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀ—2. The Goddess presiding over Sambalpur. **समला** **समला**

ସମଳା(ଲେ)ଈ ଗଣ୍ଡ—ଦେ. ବ—ସମ୍ବଲପୁର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ମହାନଦୀ-ରେ ସ୍ଥିତ ଗଭୀର ଅଂଶବିଶେଷର ନାମ—Name of a deep part of the bed of the Mahanadi river near Sambalpur. Samalā(le)ī gaṇḍa **समलाहमोन**

ସମଳେଶ୍ୱରୀ—ଦେ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସମଳାଈ ୨ (ଦେଖ) Samaleśwarī Samalāī 2 (See)

ସମଶଙ୍କୁ—ସଂ. ବ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଯେଉଁ ସମୟରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଠିକ୍ ମସ୍ତକୋର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଦେଶରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥାଆନ୍ତି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—A time when the sun is just overhead. Samaśaṅku

ସମଶନ—ସଂ. ବ (ସମ୍+ଅଶନ)—ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଭୋଜନ (ବିଶ୍ୱକୋଷ) Samaśana A full meal.

ସମଶର ପୁର—ଦେ. ବ (ସଂ. ସୋମେଶ୍ୱର+ପୁର)—ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ସମଶରପୁର **समसरपुर** ଗ୍ରାମ ପ୍ରଗଣା ଅନ୍ତର୍ଗତ ବ୍ରାହ୍ମଣ-ଶାସନ ବିଶେଷ—Name of a Brahmin village in the Puri district. Samaśara pura

[ଦ୍ର— ଏହି ଶାସନ ସତ୍ୟବାସୀଠାରୁ ୩ ମାଇଲ୍ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ; ଏହି ଗ୍ରାମର ପ୍ରଥମ ଦାଳାଗ୍ରହୀତା (ପାଣିଗ୍ରାହୀ) ଯଜ୍ଞ କରିଥିଲେ ।]

ସମଶର୍କର ଚୂର୍ଣ୍ଣ—ସଂ. ବ—ବୈଦ୍ୟଶାସ୍ତ୍ରାନୁମୋଦିତ ଗ୍ରହଣୀ ଓ
Samaśarkara chūrṇṇa ଦାଶ ରୋଗର ପରୀକ୍ଷିତ ଅବ୍ୟର୍ଥ ମହୌଷଧ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶେଷ—An efficacious medicinial powder used as an effective antidote against cough and dysentery. [ଦ୍ର— ଏହାର ଉପାଦାନ ଲବଙ୍ଗ, ଜାଇଫଳ, ପିପ୍ପଳୀ ପ୍ରତ୍ୟେକ ୧ ଭରି; ମରିଚ ୨ ଭରି, ଶୁଣ୍ଠି ୧୬ ଭରି ଓ ଓ ଶର୍କରା ୨୧ ଭରି । ଏହି ଉପାଦାନମାନ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ କପଡ଼ାଛଣା ହୋଇ ଏ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଏ । ଏଥିରେ କାଶ, ଶ୍ୱାସ, ଅଗ୍ନିମାନ୍ଦ୍ୟ, ଗ୍ରହଣୀ, ଅମାଶୟ, ଅର୍ଶ ଭଲ ହୁଏ । ଯାଜପୁରର ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ପଣ୍ଡିତ ଜାଳମଣି ମିଶ୍ରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏହା ସୁପରୀକ୍ଷିତ ।]

ସମ ଶୀତଳ— ସଂ. ବିଣ—୧। ସାମାନ୍ୟ ରୂପେ ଶୀତଳ—1. Temper-
Sama śītala ately cool. ୨ । ଯାହା ଅତି ଥଣ୍ଡା ବା
(ସମଶୀତଳତା—ବି) ଅତି ଗରମ ନୁହେଁ—2. Temperate.

ସମଶୋଧନ—ସଂ. ବ—(ବୀଜଗଣିତ)—ସମୀକରଣର ଉଭୟ ପାଖରୁ
Samaśodhana ସମସଂଖ୍ୟା ବିଯୋଗ କରିବା ରୂପ କ୍ରିୟା
(ସମବ୍ୟବକଳନ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବିଶେଷ—(Algebra) Equal substraction (i.e. the subtraction of an equal quantity) from both sides of an equation.

ସମଶ୍ନୁବାନ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ସମ୍+ଅଶ୍ ଧାତୁ=ବ୍ୟାପିବା+କ୍ତି
Samaśnubāna ବାଚ୍ୟେ ଶୀଳାର୍ଥେ ଅନ; ୧ମା ୧ବ)—
(ସମଶ୍ନୁବାନା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୧ । ବ୍ୟାପନଶୀଳ—1. Diffusing; spreading. ୨ । ବ୍ୟାପ୍ତିବିଶିଷ୍ଟ—2. Diffused.

ସମଶ୍ରେଣି(ଣୀ)—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—୧ । ଏକଶ୍ରେଣୀ—1. Same
Samaśreṇi(ṇī) class;same species. ୨ । ତୁଲ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀ—2. Similar class.

ସମଶ୍ରେଣି(ଣୀ)ଭୁକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ—୧ । ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ—
Samaśreṇi(ṇī)bhukta 1. Of the same class or species. ୨ । ଏକ ଦଳର ଅନ୍ତର୍ଗତ—2. Of the same flock.

ସମଷ୍ଟି—ସଂ. ବି (ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍+ଅଶ୍. ଧାତୁ=ବ୍ୟାପିବା+କ୍ତି-
Samashṭi ଇ)—୧ । ସମ୍ୟକ୍ ବ୍ୟାପ୍ତି; ଗୁରୁଅଡ଼େ ବ୍ୟାପିପିବା—1. Overspreading; pervading. ୨ । ସାକଲ୍ୟ; ସାମଗ୍ର୍ୟ; ସମସ୍ତତା—2. Wholeness;
(ବ୍ୟଷ୍ଟି—ବିପରୀତ) entirety. ୩ । ପୁଞ୍ଜୀଭୂତ ବା ଏକତ୍ର ରାଶୀକୃତ ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁ—3. Aggregated or heaped up thing. ୪ । (ଦର୍ଶନ) ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁର ଏକତ୍ରାବସ୍ଥିତି—4. (philosophy) Totality of things. ୫ । (ଗଣିତ) ଏକାଧିକ ସଂଖ୍ୟାର ଯୋଗଫଳ; ମୋଟ—5. (Mathematics) Sumtotal of many numbers or units.

ସମଷ୍ଟି(ଷ୍ଟୀ,ଷ୍ଟି,ଷ୍ଟୀ)ଳ(ଳା)—ସଂ.ବ (ସମ+ସ୍ଥା. ଧାତୁ+କ୍ତି. ଇଳ+
Samashṭi(shṭī,shṭhi,shṭhī)la(lā) ଅ; ବିମା ସମ୍+ ଅନ୍ୟ ସଂସ୍କୃତ ନାମ—ଭଣ୍ଡୀର, ଅସ୍ଥି=ହାଡ଼+ଲ. ଧାତୁ= ନଦ୍ୟାମ୍ର, ଅମ୍ରଗନ୍ଧକ, ଗ୍ରହଣ କରିବା+କ୍ତି. ଅ;+ କୋକାମ୍ର; କଣ୍ଟକ ଫଳ, ଅ; ଶିଖାଉନ ସିଦ୍ଧ)-ବୈଦ୍ୟକ— ଉପଦଂଶ । ୧ । ଏକ ପ୍ରକାର ଶ୍ରୁପ, ଯାହା
କୋକୁୟାଁ ଜଳାଭୂମିରେ ଜନ୍ମେ; କଉକଉଅ--
କକ୍ରୁଁଆ 1. A sort of shrub
ମ. କୋଉମ୍ବା growing on marshy ground. [ଦ୍ର— ଏହା କଟୁ, ରୁଚ୍ୟ, ମୂତ୍ର ବିଶୋଧକ, କଫବାତ ପ୍ରଶମକ, ଦାହକାରୀ ଓ ପାପକ । (ରାଜ ନିର୍ଘଣ୍ଟ ।] ୨ । ଗଣ୍ଡୀର; ଗଣ୍ଡଦୂର୍ବା; ଗଣ୍ଡି ଘାସ; କାକୁଡ଼ିଅ ଘାସ—2. A species of grass; creeping cynoden. ୩ । ଏକ ପ୍ରକାର କାକୁଡ଼ି— 3. A species of cucumber.

ସମଷ୍ଟୀଭୂତ—ସଂ. ବିଣ (ସମଷ୍ଟି+ଅଭୂତ ଭାବେ ଚ୍ୱି+ଭୂ+କ୍ତି. ତ)
Samashṭībhūta —ସମଷ୍ଟୀଭୂତ; ଏକତ୍ର କରି ଯାଇଥିବା— Totalled up; aggregate.

ସମ ସଂଖ୍ୟକ—ସଂ. ବିଣ (କର୍ମଧା ହୁ; ସମ+ସଂଖ୍ୟା+କ)—୧ । ସମାନ
Sama saṁkhyaka ସଂଖ୍ୟାବିଶିଷ୍ଟ—1. Of equal or
(ସମ ସଂଖ୍ୟାକ—ଅନ୍ୟରୂପ) same number. ୨ । ସମ ରାଶି ବିଶିଷ୍ଟ—2. Consisting of even
(ସମସଂଖ୍ୟକା—ସ୍ତ୍ରୀ) numbers.

ସମ ସଂଖ୍ୟା—ସଂ. ବ—୧ । ସମାନ ସଂଖ୍ୟା—1. Equal number-
Samasaṁkhyā ୨ । ସମ ରାଶି (ଦେଖ)—
2. Sama rāśi (See)

ସମ ସଂସ୍ଥାନ—ସଂ. ବ (ବହୁପଦ ପରରୂପ)—ଉଭୟ ଦିଗରେ ସମାନ
Sama saṁsthāna ଅବସ୍ଥାନ; ସମାନଭାବରେ ଅବସ୍ଥାନ—
(ସମ ସଂସ୍ଥିତ—ବିଣ) Equilibrium.

ସମସନ—ସଂ. ବି(ସମ୍+ଅସ୍ ଧାତୁ=କ୍ଷେପଣ କରିବା+ଭାବ ଅନ)—
Samasana ୧ । ସଂକ୍ଷେପ କରଣ—1. Abridgement. ୨ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଏକାଧିକ ଶବ୍ଦର ସମାସ—2. (grammar) A compound or aggregate formed of many words. ୩ । ସମାସ କରଣ— 3. Formation of a compound word.

ସମସର—ବେ. ବ—ଗଞ୍ଜପା ସାରରେ ଦିଆଯିବା ଏକପ୍ରକାର ରଙ୍ଗ—
Samasara A red paint used to paint the cards
ସମସେର of 'Gañjapā' game. [ଦ୍ର— ଗେରୁ ମାଟିରେ
ସମସେର କରଥ ଅଠା ମିଶାଇ ଏହି ରଙ୍ଗ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଏ ।]

ସମ ସରି—ବେ. ବିଣ (ସଂ. ସମ+ସଦୃଶ)—୧ । ଠିକ୍ ସମାନ—
Sama-sari 1. Exactly equal. ୨ । ସଦୃଶ; ତୁଲ୍ୟ—

ସମତୁଲ୍ୟ 2. Similar; [ଇ—ଉଭୟରେ ତୁଳ୍ୟମଣା ଜଳ । ଶକ
समान ମଇଳ ସମ ଖର—ରୂପକ· ପ୍ରେମପତ୍ରାମୃତ ।]
(ସମ ସରିଷ[ଶା]--ଅନ୍ୟରୂପ) ଦେ. ଅ (ସ. ସମମ୍)—ସହିତ—
सहित सहित With; along with.

ସମ ସାମୟିକ—ସଂ. ବିଣ (ସମ=ତୁଲ୍ୟ, ଏକ+ସାମୟିକ)—
Sama sāmayika ସମକାଳୀନ; ଏକ କାଳରେ ଘଟିବା—
Contemporary; happening at the same time; simultaneous.

ସମ ସାମୟିକ ଭାରତ—ଦେ. ବ (ନାମ)—ପ୍ରାଚୀନକାଳରୁ ଭାରତ·
Sama sāmayika bhārata ବର୍ତ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମସାମୟିକ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଯେଉଁ ଯେଉଁ ବର୍ଣ୍ଣନା ଲିପିବଦ୍ଧ କରି ଯାଇ ଅଛନ୍ତି, ବଙ୍ଗୀୟ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଶ୍ରୀ ଯୋଗେନ୍ଦ୍ରନାଥ ସମାଦାରଙ୍କ ସଙ୍କଳିତ ସେହି ସେହି ବର୍ଣ୍ଣନା ସମ୍ବଳିତ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ବଙ୍ଗଳା ଗ୍ରନ୍ଥ—The title of a Bengalee historical work in many volumes compiling the various descriptions of India given by successive visitors to India (Greek, Chinese, French, English, Russian) by Prof J. N. Samāddār.

ସମ ସୁଖ ଦୁଃଖ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ସମବେଦନା-
Sama sukha duḥkha ଅନୁଭବୀ—1. Sympathetic.
(ସମ ସୁଖ ଦୁଃଖା—ସ୍ତ୍ରୀ· ବିଣ) ୨ । ଯାହାର ସୁଖ ଓ ଦୁଃଖରେ ସମାନ ମନୋଭାବ—2. Having the same feeling in pleasure and pain. ସଂ. ବ (କର୍ମଧାରୟ) — ସୁଖ ଦୁଃଖାଦିର ସମାନୁଭୂତି (ପ୍ରକୃତିବାଦ)—
Same feeling in pleasure and pain.

ସମ ସୁପ୍ତି—ସଂ. ବ (ସମ=ସକଳ+ସୁପ୍ତି=ନିଦ୍ରା; ଯେଉଁ ସମୟରେ
Sama supti ସମସ୍ତେ ମହାନିଦ୍ରା ଭଜନ୍ତି)—ମହାପ୍ରଳୟ; କଳ୍ପାନ୍ତ—The great or final dissolution of the universe.

ସମସେର୍—ପ୍ରାଦେ· (ଗଡ଼ଜାତ) ବ—କ୍ଷତ୍ରିୟ ବୀରମାନଙ୍କ ଉପାଧି
Samaser ଉପାଧି ବିଶେଷ—A title given to the Kshatriya heroes.

ସ(ସା)ମସେର୍ ଜଙ୍ଗ୍—ଦୈଦେ· ବ—ନେପାଳର ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ସେନାପତିଙ୍କ
Sa(sā)maser jang ଉପାଧି—Title of the Prime
सामसेर समसेर minister and General of Nepal.

ସମ ସ୍କନ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ· ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସମ=ସମାନ ଅଟେ ସ୍କନ୍ଧ
Sama skandha ଯାହାର)—ସମାନ ସ୍କନ୍ଧ (ଦେଖ)
(ସମସ୍କନ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) Samāna skandha (See)

ସମସ୍ତ—ସଂ· ବିଣ (ସମ୍+ଅସ୍ ଧାତୁ=ଫେପଣ କରିବା+କର୍ମ. ତ)—
Samasta ୧ । ସବୁ; ସମୁଦାୟ; ସକଳ—1. All. ୨ । ସମଗ୍ର
(ବ୍ୟସ୍ତ—ବିପରୀତ) —2. Whole. ୩ । ଏକତ୍ରୀକୃତ;
(ସମଷ୍ଟି, ସମସନ, ସମାସ-ବ) ସଞ୍ଚିତ—3. Gathered; stored.
ସମସ୍ତ ଶବ୍ଦର ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ସମ, ୪ । ସମଷ୍ଟିକୃତ—4. Totalled.
ଦେଂ, ବିଶ୍ୱ, ସମଗ୍ର, ଅଶେଷ, ୫ । (ବ୍ୟାକରଣ) କୃତ ସମାସ; ସମାସ-
କୃତ୍ସ୍ନ, ଜଗତ, ଅଖିଳ, ଦ୍ୱାରା ନିଷ୍ପନ୍ନ (ପଦ)—5. Formed
ନିଃଶେଷ, ସକଳ, ପୂର୍ଣ୍ଣ, into a compound word.
ଅଖଣ୍ଡ, ଅମୂଳକ, ଅନନ୍ତ, ୬ । ସଂକ୍ଷିପ୍ତ—6. Abridged. ୭ ।
ଅନବଶେଷ (ଜଟାଧର) ସଂଯୁକ୍ତ—7. United; joined
समस्त together. ଦେ. ବ (ବହୁବଚନ)—୧ । ସମୁଦାୟ
समस्त ପଦାର୍ଥ—1. All things; the whole. ୨ । ସବୁ
ବ୍ୟକ୍ତି—2. All persons. ଦେ. ସର୍ବନାମ—ସବୁ—
All.

ସମସ୍ତ ଦୁଗ୍ଧା—ସଂ. ବ (ବୈଦ୍ୟକ)—ଥେହୁଣ୍ଡ; ପତର ସିଜୁ—
Samasta dugdhā Euphorbia Nerifolia (plant).

ସମସ୍ତା(ସ୍ଥା)ନ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ ଓ ବିଶାଖାପଟଣା) ବ—୧ । ଜମିଦାରୀ
Samastā(sthā)na —1. Estate. ୨ । ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶାର
ସମସ୍ତା[ସ୍ଥା]ନମ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ରାଜା ବା ଜମିଦାରଙ୍କ ରାଜଧାନୀ—
2. The headquarters of a Zamindar or Rajā of South Orissa.

ସମସ୍ତା(ସ୍ଥା)ନମ୍ ଅ(ଆ)ଫିସ୍(ସୁ)—ପ୍ରାଦେ· (ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶା) ବ—
Samastā(sthā) a(ā)phis(su) ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶାର ଜମିଦାର
ଓ ରାଜାଙ୍କ ସଦର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ—The Sadar office of a Zamindar of South Orissa.

ସମସ୍ତିଙ୍କି—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ବହୁବଚନ)—ସକଳ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ; ସମସ୍ତଙ୍କୁ—
Samastiṅki To all persons.
सकलकें, ସବାଇକେ सबको

ସମସ୍ତେ—ଦେ. ସର୍ବନାମ (ବହୁବଚନ)—ସବୁ ବ୍ୟକ୍ତି; ସର୍ବେ—
Samaste ସକଳେ सब All men; all.

ସମସ୍ଥ—ସଂ, ବିଣ. ପୁଂ (ସମ+ସ୍ଥା ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ସମଭାବରେ
Samastha ସ୍ଥିତ—Placed equally; similarly
(ସମସ୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ସମସ୍ଥିତ—ବ) placed; juxtaposed.

ସମସ୍ଥଳୀ—ସଂ. ବ (ସମ+ସ୍ଥଳୀ)—ଗଙ୍ଗା ଯମୁନାର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସମତଳ
Samasthalī ପ୍ରଦେଶ; ଦୋଆବ; ଅନ୍ତର୍ବେଦୀ—The plain country or valley between the Ganges and the Jamunā rivers; the modern Doab in the Panjab.

ସମସ୍ଥାନ—ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ ଓ ବିଶାଖାପାଟଣା) ବ (ସଂ. ସୀମନ୍ତ+
Samasthāna ସ୍ଥାନ)—୧ । ଶିରୋଦେଶ; ମୁଣ୍ଡ—1. Head.
(ସମସ୍ଥାନମ୍—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଅଗ୍ରଭାଗ—2. Top. ୩ ।
ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶାର ଜମିଦାରଙ୍କ ରାଜଧାନୀ ବା ସଦର—
3. Headquarters or capital of a Zamindar in South Orissa. ୪ । ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜ୍ୟ; ଜମିଦାରୀ—4. Estate in South Orissa.

ସମସ୍ୱାମିକ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ଏକସ୍ୱାମିକ; ଯାହାଙ୍କର ସ୍ୱାମୀ
Samaswāmika ଏକ—Having the same master; owned by one and the same proprietor.

ସମସ୍ୱାମିତ୍ୱ—ସଂ. ବ (ସମ+ସ୍ୱାମିତ୍ୱ)—ତୁଲ୍ୟ ସ୍ୱତ୍ୱ; ସମାନ ଅଧିକାର—Equal proprietory right over property.
Samaswāmitwa

ସମସ୍ୟମାନ—ସଂ, ବିଣ (ସମ୍+ଅସ୍ ଧାତୁ=ଫେଡ଼ଣ କରିବା+କର୍ମ. ଆନ)—ଯେଉଁ ପଦମାନଙ୍କର ସମାସ କରି ଯାଇଅଛି—(words) Joined together and formed into a compound word.
Samasyamāna

ସମସ୍ୟା—ସଂ. ବ (ସମ୍+ଅସ୍. ଧାତୁ=ଫେପଣ କରିବା+କରଣ ଯ+ଆ)—୧ । ଶ୍ଳୋକର ପାଦପୂରଣାର୍ଥ ପ୍ରଶ୍ନ—1. [ପ୍ରଥମ ଅର୍ଥରେ ସମସ୍ୟା ଶବ୍ଦର ପର୍ଯ୍ୟାୟ—ସମାସାର୍ଥା, ସମାସ୍ୟାର୍ଥା, ସମାସ୍ତାର୍ଥା] A part of a stanza given out to a person to be filled up as a trial of poetic skill. [ଦ୍ର—ସମସ୍ୟାରେ ପ୍ରଶ୍ନକର୍ତ୍ତା ଶ୍ଳୋକର ଗୋଟିଏ ବା ଦୁଇଟି ଚରଣ ପ୍ରଶ୍ନରୂପେ କୋଇନ୍ତି । ସମସ୍ୟା-ସାଧାନକାରୀ ଉକ୍ତ ଶ୍ଳୋକର ଅବଶିଷ୍ଟ ଚରଣ ପୂରଣ କରନ୍ତି ।] ୨ । ଜଟିଳ ବିଷୟ; ଦୁରୂହ ବିଷୟ; କଠିନ ପ୍ରଶ୍ନ; କୂଟ ପ୍ରଶ୍ନ—2. A knotty question. ୩ । ନାଆ ଦିଅ; ଛଣ୍ଡାଗଣ୍ଡ; ପଦଳି; ପୂରଣାର୍ଥ ପ୍ରହେଳିକା—3. A riddle; a puzzle; a conundrum. ୪ । ଉତ୍ତର ବା ସାଧନ ପାଇଁ ଉପସ୍ଥାପିତ ପ୍ରଶ୍ନ—4. A problem. ୫ । (+ଭାବ. ଯ+ଆ) ଘଟାଇବା—5. Causing to happen. ୬ । ସଂଘଟ୍ଟନ; ଘୋଟିବା—6. Pestling; ୭ । ମିଶ୍ରଣ—7. Mixing together; compounding.

ସମସ୍ୟା ଜବାବ ଦେ. ବ.—ଉତ୍ତର—Reply; answer. [ଉ—ରହିଛ କାମ୍ବଦେବେ ଲମ୍ବେ, ବଚନେ ସମସ୍ୟା ନ ଦିଏ ।—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

ସମସ୍ୟା ଦେବା—ଦେ. କ୍ରି.—୧ । ସମାଧାନ ପାଇଁ ଜଟିଳ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବା—1. To ask a problem; to put a knotty riddle for solution.
Samasyā debā
ସମସ୍ୟା ଦେଓୟା
समस्या देना
୨ । ଉତ୍ତର ଦେବା—2. To give a reply.

ସମସ୍ୟା ପୂରଣ—ସଂ. ବ (ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ପ୍ରଶ୍ନ କରି ଯାଇଥିବା ଶ୍ଳୋକାଂଶର ଅପର ପାଦ ପୂରଣ—1. Filling up of the rest of an incomplete stanza given to be filled up.
Samasyā pūraṇa
ସମସ୍ୟା ପୂର୍ତ୍ତି
ସମସ୍ୟା ସାଧନ
ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ } —ଅନ୍ୟରୂପ]
୨ । ଜଟିଳ ବା କୂଟିଳ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବା; କଠିନ ବିଷୟର ସମାଧାନ—2. Solution of a problem. [ଉ—ବିଷ ପ୍ରତି ଦେଖା ନ ଯାଇ ଯେବେ ଥାଇ ଜ୍ଞାନରେ, ବିଷମ ସମସ୍ୟା ପୂରଣ ହେଲା ଏହି ଠାବରେ । ଭଜ—ଲାବଣ୍ୟଦଣ୍ଡ ।]

ସମସ୍ୟାର୍ଥ—ସଂ. ବ—ସମସ୍ୟା (ଦେଖ)
Samasyārtha
Samasyā (See)

ସମସ୍ୟା ସାଧିବା—ଦେ. କ୍ରି—୧ । ଜଟିଳ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର କରିବା—1. To answer a riddle or problem. ୨ । ଶ୍ଳୋକାଂଶର ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ ପୂରଣ କରିବା—2. To complete an incomplete stanza put to a person to test his poetic skill.
Samasyā sādhibā
समस्या साधनकरा
समस्या पूरण करना

ସମହ୍ୟା—ସଂ. ବ—(ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍+ଅହ୍ ଧାତୁ=ବ୍ୟାପିବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଯ+ଆ) ଖ୍ୟାତି; ଯଶଃ; କୀର୍ତ୍ତି (ଶବ୍ଦରତ୍ନାବଳୀ)—Fame; renown; celebrity.
Samahyā

ସମା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସମ+ଆ)—ତୁଲ୍ୟା; ସମ ଶବ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of 'Sama'. ସଂ. ବ (ସମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଆ; ସମ୍ ଧାତୁ=ବୈକ୍ଲବ୍ୟ ହେବା+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ+ଆ; ନିତ୍ୟବହୁବଚନାନ୍ତ ଶବ୍ଦ)—ସମ୍ବତ୍ସର; ବର୍ଷ—A year. ଦେ. ବ—୧ । (ସଂ. ଶମ୍ବ) ଶମା (ଦେଖ)—1. Samā. (See) ୨ । ସୋମନାଥର ଅନାଦରାର୍ଥକ ଡାକ ନାମ—2. Nickname of 'Somanātha'.
Samā

ସମା(ମେ)ଇବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମ୍ଭାଇବା (ଦେଖ)
Samā(me)ibā
Sambhāibā. (See)

ସମାଂଶ—ସଂ. ବ (କର୍ମଧା)—ତୁଲ୍ୟ ଅଂଶ—Equal share.
Samāṁsa
ସଂ. ବିଣ—ତୁଲ୍ୟ ଅଂଶ ବିଶିଷ୍ଟ—Having equal share.

ସମାଂଶହାରୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମାଂଶ+ହୃ. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ୧ମା. ୧ବ)=୧ । ସମାନ ଅଂଶର ବା ଭାଗର (ସମାଂଶହାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଗ୍ରହଣକାରୀ—1. Taking an equal share. ୨ । ସମାନଭାଗାର୍ହ—2. Entitled to an equal share.
Samāṁśahārī

ସମାଂଶିକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ+ଅଂଶ+ଇକ)—୧ । ତୁଲ୍ୟାଂଶ-ଭାଗୀ—1. Taking equal shares. (ସମାଂଶୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସମାଂଶଭାଗୀ—2. Entitled to equal shares. (ସମାଂଶିକା, ସମାଂଶିକୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
Samāṁsika

ସମାଂସ—ସଂ. ବିଣ (ସ=ସହ+ମାଂସ)—୧ । ମାଂସଯୁକ୍ତ—1. Having flesh; with flesh. ୨ । ମାଂସଳ—2. Fleshy. [ଦ୍ର—ଶାସ୍ତ୍ରରେ କଥିତ ଅଛି ଯେ ଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପଶୁହନନ କରି ସମାଂସ ଭୁଧିର ସେହି ଦେବତାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରାଯିବ-ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]
Samāṁsa

ସମାଂସମୀନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସ=ସହିତ+ମାଂସ+ମୀନ)—ମାଂସ ଓ ମତ୍ସ୍ୟଯୁକ୍ତ (ଭୋଜନ ବା ଖାଦ୍ୟ)—(Meal or food) With meat and flesh.
Samāṁsamīna
(ସମାଂସମୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସମାଂସମୀନା—ସଂ. ବ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ=ସମ୍ବତ୍ସର+ଇନ୍+ଆ; ନିପାତନ)—ପ୍ରତିବର୍ଷ ପ୍ରସବକାରୀ ଗାଈ; ବର୍ଷବିୟାଣୀ
Samāṁsamīnā

ଗାଈ—A cow which brings forth calf every year. (ଉ—ସମାଂସମୀନା ଅସ୍ତୁତେ, ସମସି ଦେବଷ୍ଟ ତତେ । ବିବ୍ରୁଣ୍ଟ. ବିଶୋରୀ ସ ଗୀତ ଚକ୍ର) ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସମାଂସମୀନ ଶବ୍ଦର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—
Feminine of Samāmsamīna.

ସମାକର୍ଷଣ—ସଂ. ବି (ସମ୍ = ସମ୍ୟକ୍ + ଆକର୍ଷଣ)—ସମ୍ୟକ୍ ଆକର୍ଷଣ—Great attraction.
Samākarshaṇa
(ସମାକୃଷ୍ଟ, ସମାକର୍ଷିତ—ବିଣ)

ସମାକର୍ଷିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍ + ଆ + କୃଷ୍. ଧାତୁ = ଟାଣିବା; ଣିତ୍ + କର୍ମ. ତ)—ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ ଆକର୍ଷିତ - Strongly attracted.
Samākarshita
(ସମାକର୍ଷିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସମାକର୍ଷୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍ + ଆ + କୃଷ୍. ଧାତୁ = ଟାଣିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍)—ବିଶେଷ ଭାବରେ ଆକର୍ଷଣ-କାରୀ—Strongly attracting.
Samākarshī
(ସମାକର୍ଷିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସଂ. ବି—୧ । ବହୁଦୂରବ୍ୟାପୀ ଗନ୍ଧ—1. A smell which is diffused through a vast space. ୨ । ତୃପ୍ତିଜନକ ଗନ୍ଧ ବିଶିଷ୍ଟ ଭକ୍ଷ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Food which has a very attractive and savoury smell.

ସମାକାର—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ସମାନ ଆକାର—
Samākāra Similar shape.
(ସମାକାରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ତୁଲ୍ୟ ଆକାରବିଶିଷ୍ଟ—Having similar shape.

ସମାକୁଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍ + ଆକୁଳ)—୧ । କାତର; ବ୍ୟାକୁଳ; ଅଧୀର; ଅଥୟ—1. Much perturbed; agitated; distressed. ୨ । ସଂବିଗ୍ନ; ସଂଶୟିତ; ସନ୍ଦେହାକୁଳ—2. Doubtful; perplexed. ୩ । ହତବୁଦ୍ଧି—3. Bewildered. ୪ । (ଦ୍ୱାରା) ବ୍ୟାପ୍ତ—4. Pervaded by; diffused with. [ଯଥା—କୁସୁମ ସୁରଭି ସମାକୁଳ ଉପବନ ।] ୫ । (—ଦ୍ୱାରା) ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ; ସଂକୁଳ—5. Full of; abounding in. [ଯଥା—ହଂସ ଜଳ ସମାକୁଳ ଅରଣ୍ୟ ।]
Samākula
(ସମାକୁଳା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସମାକୃଷ୍ଟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍ = ସମ୍ୟକ୍ + ଆକୃଷ୍ଟ)—ସମ୍ୟକ୍ ଆକୃଷ୍ଟ—Tightly attracted.
Samākṛuṣṭa
(ସମାକୃଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସମାକ୍ରନ୍ଦନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍ + ଆକ୍ରନ୍ଦ)—ସମ୍ୟକ୍ ପ୍ରକାରେ ଆକ୍ରମଣ—Fierce attack.
Samākrandana

ସମାକ୍ରାନ୍ତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍ + ଆକ୍ରାନ୍ତ)—୧ । ଚାରିଆଡ଼ୁ ଆକ୍ରାନ୍ତ—1. Attacked on all sides; overtaken. ୨ । ବିଶେଷ ଭାବରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ—2. Forcibly attacked by. ୩ । ଗୃହୀତ—3. Taken ୪ । ପରିବ୍ୟାପ୍ତ; ବିସ୍ତୃତ—4. Spread; pervaded ୫ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମାବିଶିଷ୍ଟ; ସୀମାବିଶିଷ୍ଟ—5. Bounded on all sides by given boundaries.
Samākrānta

ସମାକ୍ଷର—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ସମାନ ଅକ୍ଷର ବିଶିଷ୍ଟ—Having similar or equal letters.
Samākshara

ସମାଖ୍ୟା—ସଂ. ବି (ସମ୍ = ସମ୍ + ଆ + ଖ୍ୟା ଧାତୁ = କହିବା + କର୍ତ୍ତୃ ଅ + ଆ) - ୧ । ଖ୍ୟାତି; ଯଶଃ—1. Celebrity; renown. ୨ । ବିଶେଷ ଅଖ୍ୟା; ନାମ; ଉପାଧି—2 Title; name; term.
Samākhyā

ସମାଖ୍ୟାତ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ସମ୍ = ସମ୍ୟକ୍ + ଆଖ୍ୟାତ)—୧ । ବିଖ୍ୟାତ 1.Renowned; celebrated. ୨ । ବିଶେଷ ନାମଯୁକ୍ତ—2 Termed; named;titled.
Samākhyāta
(ସମାଖ୍ୟାତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସମାଗତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍ = ସମ୍ୟକ୍ + ଆଗତ)—୧ । ଉପସ୍ଥିତ—1. Present; arrived at. ୨ । ଏକତ୍ର ମିଳିତ—2. Assembled. ୩ । ଆଗତ; ଆସି-ଥିବା—3. Come. ୪ । ସାକ୍ଷାତ୍-କାର କରିଥିବା; ସାକ୍ଷାତ୍‌କୃତ—4. Met.
Samāgata
(ସମାଗତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସମାଗତି(ମ)—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ଆ + ଗତି; ସମ୍ + ଆଗମ)—୧ । ଉପସ୍ଥିତି—1. Presence. ୨ । ସମ୍ମିଳନ; ଏକ ସ୍ଥାନରେ ମିଳନ—2. Meeting together; assembling; gathering. ୩ । ଆଗମନ—3. Coming; arrival. ୪ । ସଙ୍ଗମ—4. Union; connection; junction. ୫ । ଗମନାଗମନ; ଗତାୟାତ; ଜନସ୍ରୋତ—5. Coming and going; concourse. ୬ । ସଂପ୍ରାପ୍ତି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—6. Acquisition.
Samāgati(ma)

ସମାଘାତ—ସଂ. ବି (ସମ୍ = ସମ୍ୟକ୍ + ଆଘାତ)—୧ । ଗୁରୁତର ଆଘାତ—1. Heavy blow. ୨ । ସଂଗ୍ରାମ; ଯୁଦ୍ଧ—2. Battle; fight. ୩ । ହତ୍ୟା; ବଧ—3. Killing; slaughter; murder.
Samāghāta
(ସମାହତ—ବିଣ)

ସମାଚୟନ—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ଆ + ଚୟନ)—ଏକତ୍ର ସ୍ଥାପନ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Placing or putting together.
Samāchayana

ସମାଚରଣ—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ଆଚରଣ)—ସଦାଚାର; ଉତ୍ତମ ଆଚରଣ—Good conduct.
Samācharaṇa
(ସମାଚରଣୀୟ—ବିଣ)

ସମାଚରିତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + ଆଚରିତ)—ସମ୍ୟକ୍ ଆଚରିତ—Practised; followed.
Samācharita

ସଂ. ବି—ସମାଚାର (ଦେଶ)—Samāchāra (See)

ସମାଚାର—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ଆଚାର)—୧ । ଖବର; ସଂବାଦ—1. News; report; intelligence; relation; tidings. ୨ । ସଦାଚାର; ଉତ୍ତମ ଆଚରଣ—2. Good conduct; good behaviour. ୩ । ଶିଷ୍ଟାଚାର—3. Etiquette; approved social usage.
Samāchāra

ସମାଚ୍ଛନ୍ନ—ସଂ.ବିଣ.ପୁଂ (ସମ୍ + ଅଚ୍ଛନ୍ନ)—୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଆବୃତ—
Samāchchhanna 1. Wholly covered. ୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ
(ସମାଚ୍ଛନ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ) —2. Overclouded. ୩ । ଲୁକ୍କାୟିତ
—3. Concealed; enveloped. ୪ । ଚାରି ଦିଗରେ
ବେଢ଼ା ହୋଇଥିବା—4. Surrounded on all
sides.

ସମାଚ୍ଛାଦନ—ସଂ. ବ (ସମ୍ + ଅଚ୍ଛାଦନ)—୧ । କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ
Samāchchhādana ସମ୍ୟକ୍ ରୂପେ ବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ
ସମାଚ୍ଛାଦିତ } ବିଣ] ଘୋଡ଼ାଇ ପକାଇଥିବା ଆବରଣ; ଘଟାଟପ—
ସମାଚ୍ଛାଦନୀୟ } 1. A cover; envelope. ୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ
ରୂପେ ଆବରଣ କରିବା—2. Covering wholly.

ସମାଜ—ସଂ. ବ (ସମ୍ = ସମ୍ୟକ୍ + ଅଜ୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା +
Samāja ଅଧିକରଣେ. ଅ)—୧ । ସଭା—1. Assembly;
(ସାମାଜିକ—ବିଣ) meeting. ୨ । ଗଣ; ସମୂହ—
2. Multitude. [ଉ—ଧନ୍ୟ ହୋଇ ବଳସ୍ଥାନ,
ଧୂସର ହୋଇବା ମନ, ଧୋଇ ଚିନ୍ତା ବଳଙ୍କ-ସମାଜ ମାଜ ।
କବିସୂର୍ଯ୍ୟ. ଚକ୍ଷୁ. ଧ ଗୀତ ।] ୩ । ଦଳ; ସଙ୍ଘ—
3. Company; crowd. ୪ । ସମ୍ପ୍ରଦାୟ; ବିଶେଷ
କାର୍ଯ୍ୟ ବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନାର୍ଥ ଗଠିତ ଦଳ—
4. A society formed for a particular
purpose; corporation. ୫ । ବୈଷ୍ଣବବିଶେଷଙ୍କ
ସମାଧି ସ୍ଥାନ—5. The burial ground of an
anchorite. ୬ । ଏକ ଧନ ଓ ଏକ ଆଚାର ସମ୍ପନ୍ନ
ଲୋକ ସମଷ୍ଟି—6. A number of persons
following the same religion or course
of conduct, formed into a body or
society or club. ୭ । ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟ
କଳାପ ଓ ଉତ୍ସବାଦିରେ ପରସ୍ପରକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରି,
ପରସ୍ପରର ସୁଖ ଦୁଃଖରେ ଭାଗୀ ହୋଇ ଏକ ସଙ୍ଗେ
ସଂସାରରେ ଚଳାଚଳ କରିବା ଓ ସଦାଚାରୀ ହେବା
ନିମନ୍ତେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବର୍ଣ୍ଣ, ଜାତି ବା ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ବ୍ୟକ୍ତି-
ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ ହୋଇଥିବା ସଙ୍ଘ ବା ଗୋଷ୍ଠୀ—
7. A society formed by different sects
or castes for the purpose of worldly
and everyday intercourse; community.
୮ । ଜାତି ଅଣ ସଭା—8. Caste-guild; a society
of different caste-men. ୯ । (ପ୍ରାଚୀନ ସଂସ୍କୃତ)
ମେଳା; ସାମାଜିକ ଉତ୍ସବ—9. A social festival
or gathering. ୧୦ । ପଶୁମାନଙ୍କ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ
ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ଦଳ (ଅମର କୋଷ)—10. A crowd
of animals other than beasts. [ଦ୍ର—ଯଥା
ସମୂହ ବା ଦଳକୁ 'ସମଜ' ବୋଲାଯାଏ । ଧର୍ମ, ଆଚାର,
ମତ, ବିଦ୍ୟା ଆଦି ଯେଉଁ ବିଷୟ ଯୋଗ ସମାଜ ଗଠିତ ହୁଏ,
ତାହା ସେହି ନାମରେ ନାମିତ ହୁଏ । ଯଥା—ବ୍ରହ୍ମ
ସମାଜ, ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମାଜ, ପଣ୍ଡିତ ସମାଜ, ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ,
ବ୍ରାହ୍ମ ସମାଜ ଇତ୍ୟାଦି । ପୁଣି ଏକ ଶ୍ରେଣୀ ବା
ଏକ ଜାତି ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ସମଷ୍ଟିକୁ ଉଦ୍ଭବ ସମାଜ ବୋଲି
ଯାଏ; ଯଥା—ନାଗ ସମାଜ, ସତ୍ୟ ସମାଜ, ଶିଷ୍ଟିତ ସମାଜ
ଜନ ସମାଜ ।] ୧୧ । (+ ଭବ୍ଲି. ଅ) ହସ୍ତୀ (ଅନେକାର୍ଥ
କୋଷ)—11. Elephant. ୧୨ । (+ ଭାବ. ଅ)
ଏକତ୍ର ଗମନ—12. Going together; travel-
ling in company. ଦେ. ବ (ନାମ) ପ୍ରଥମେ
ପୁରୀ ଜିଲ୍ଲାର ସତ୍ୟବାଦିଠାରେ ସ୍ୱର୍ଗତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାଶଙ୍କ
ଦ୍ୱାରା ସାପ୍ତାହିକରୂପେ ପରିଚାଳିତ ଓ ତତ୍ପରେ ତାଙ୍କ
ଦ୍ୱାରା କଟକଠାରେ ସାପ୍ତାହିକରୂପେ ପ୍ରକାଶିତ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ
କଟକଠାରେ ଶ୍ରୀ ଲିଙ୍ଗରାଜ ମିଶ୍ର ଏମ୍. ଏଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପାଦିତ
ଓ ଶ୍ରୀ ରାଧାନାଥ ରଥଙ୍କ ପରିଚାଳିତ ଓ ସମାଜ ପ୍ରେସରୁ
ପ୍ରକାଶିତ ସାପ୍ତାହିକ ଓ ଦୈନିକ ସମ୍ବାଦପତ୍ର—Name
of the daily and weekly editions of a
Newspaper started by the late Gopa-
bandhu Das and now edited by Babu
Lingraj Misra M.A. and managed by
Babu Radhanath Rath.

ସମାଜ ଗତ—ସଂ. ବିଣ (୨ୟା ତତ୍)—୧ । ସମାଜ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—
Samāja gata 1. Relating to society.
୨ । ସମାଜ ବଦ୍ଧ (ଦେଖ)—2. Samāja baddha
(See). ୩ । ସାମାଜିକ—3. Social.

ସମାଜ ଗୃହ—ସଂ. ବ (ଆଧୁନିକ ପ୍ରୟୋଗ)—୧ । ବ୍ରାହ୍ମସମାଜ ଆଦିର
Samāja gṛuha ଉପାସନାଳୟ—1. The prayer house
(ସମାଜ ଘର—ଦେଶଜ ରୂପ) of Brāhma Samāja etc.;
the prayer hall of a community. ୨ ।
ସଭା ଗୃହ—2. Meeting house.

ସମାଜ ଚ୍ୟୁତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୫ମୀ ତତ୍)—କୌଣସି ସମାଜରୁ
Samāja chyuta ବହିଷ୍କୃତ—Excommunicated;
(ସମାଜ ଚ୍ୟୁତ—ଅନ୍ୟରୂପ) out-casted.
(ସମାଜ ଚ୍ୟୁତା, ସମାଜ ଚ୍ୟୁତା—ସ୍ତ୍ରୀ)
(ସମାଜ ଚ୍ୟୁତି, ସମାଜ ଚ୍ୟୁତ—ବ)

ସମାଜ ତତ୍ତ୍ୱ—ସଂ. ବ—ସାମାଜିକ ବୃତ୍ତାନ୍ତ—Social facts;
Samāja tattwa facts about society.

ସମାଜ ନାୟକ—ସଂ.ବ.ପୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)--ସମାଜର ନେତା ବା ଅଗ୍ରଣୀ
Samāja nāyaka ବ୍ୟକ୍ତି—A headman or leader
of a society or community.

ସମାଜ ନୀତି—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍) —୧ । ସାମ୍ପ୍ରଦାୟିକ ନିୟମ—
Samāja nīti 1. Social rules. ୨ । ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟା
ଦ୍ୱାରା ସାମାଜିକ ତତ୍ତ୍ୱମାନଙ୍କ ଚର୍ଚ୍ଚା କରାଯାଏ—
2. Sociology.

ସମାଜ ପତି—ସଂ. ବ ପୁଂ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସମାଜର ନାୟକ; କୌଣସି
Samāja pati ସଂପ୍ରଦାୟର ମୁଖ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି; ଗୋଷ୍ଠୀ ପତି—
The headman or leader of a community. ଦେ. ବ—ବଙ୍ଗଦେଶର ବଂଶୋପାଧି ବିଶେଷ—A family title in Bengal.

ସମାଜ ପତିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୫ମୀ ତତ୍)—ସମାଜ ଚ୍ୟୁତ (ଦେଖ)
Samāja patita Samāja chyuta (See)
(ସମାଜ ପତିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ସମାଜ ପତନ—ବ)

ସମାଜ ବଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (୩ୟା ତତ୍)—ଦଳବଦ୍ଧ—
Samāja baddha Formed into a society.
(ସମାଜ ବଦ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସମାଜ ବନ୍ଧନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ ବା ରୂପକ କର୍ମଧା)—
Samāja bandhana ୧ । ସାମାଜିକ ନିୟମ ବା ବ୍ୟବସ୍ଥା—
1. Social rules. ୨ । ଯେଉଁ ବନ୍ଧନ ଯୋଗୁଁ ସମାଜରେ ମନୁଷ୍ୟ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ଦଳବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହେ—2. Social tie; bonds of society. ୩ । ସମାଜରେ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଂପର୍କ—
3. Social relationship.

ସମାଜ ବହିର୍ଭୂତ—ସଂ. ବିଣ (୫ମୀ ତତ୍)—୧ । ସମାଜଚ୍ୟୁତ
Samāja bahirbhūta (ଦେଖ)—1. Samājachyuta
(See). ୨ । ସମାଜ ବିରୁଦ୍ଧ (ଦେଖ) —
2. Samāja biruddha (See)

ସମାଜ ବିଧାନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସମାଜ ଶାସନ (ଦେଖ)
Samāja bidhāna Samāja śāsana (See)
[ସମାଜ ବିଧି—ଅନ୍ୟରୂପ]

ସମାଜ ବିରୁଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସାମାଜିକ ନିୟମର ବିପ-
Samāja biruddha ରୀତ ବା ପ୍ରତିକୂଳ—Contrary
or opposed to the rules of society.

ସମାଜ ବିରୋଧୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଉପପଦ ତତ୍)—୧ । ସମାଜର
Samāja birodhī ନିୟମ ବିରୋଧରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ—
(ସମାଜ ବିରୋଧିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Acting contrarily to the rules of society. ୨ । ସମାଜ ବିରୁଦ୍ଧ (ଦେଖ)
2. Samāja biruddha (See)

ସମାଜ ଭୁକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ (୭ମୀ ତତ୍) —୧ । ସମାଜର ଅନ୍ତର୍ଗତ—
Samāja bhukta 1. Included in society. ୨ ।
କୌଣସି ସଂପ୍ରଦାୟର ସଭ୍ୟ ହୋଇଥିବା—2. Being a member of a community.

ସମାଜ ଭୂଷଣ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ନିଜର ଗୁଣାଦିଦ୍ୱାରା ସମାଜର
Samāja bhūshaṇa ଭୂଷଣ ବା ଅଳଙ୍କାରସ୍ୱରୂପ (ବ୍ୟକ୍ତି)—
An ornament to a society.

ସମାଜ ମନ୍ଦିର—ସଂ. ବ (ଅଧୁନିକ ବ୍ୟବହାର)—ସମାଜ ଗୃହ (ଦେଖ)
Samāja mandira Samāja gṛuha (See)

ସମାଜ ରହିତ—ସଂ. ବିଣ (୫ମୀ ବା ୩ୟା ତତ୍)—୧ । ସମାଜଚ୍ୟୁତ
Samāja rahita (ଦେଖ)—1. Samājachyuta (See).
(ସମାଜ ରହିତା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ସମାଜ ନାହିଁ; ସମାଜ ହୀନ—2. (persons) Having no society or community.

ସମାଜ ଶକ୍ତି—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସମାଜର କ୍ଷମତା—The
Samāja śakti power of a society; social strength.

ସମାଜ ଶାସନ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ସମାଜରେ ପ୍ରଚଳିତ
Samāja śāsana ନିୟମ—1. Social rules. ୨ । ସମାଜରେ ଚଳୁଥିବା ରୀତି—2. Social customs. ୩ । ସାମାଜିକ ଶାସ୍ତି—3. Social punishment; social sanction. ୪ । ସମାଜର ସଭ୍ୟଙ୍କ ଉପରେ ସମାଜର ଥିବା ଅଧିକାର—4. The rule or mastery of a society over its members.

ସମାଜ ଶୃଙ୍ଖଳ—ସଂ. ବ (ରୂପକ କର୍ମଧା)—ସମାଜ ବନ୍ଧନ (ଦେଖ)
Samāja śṛuṅkhala Samāja bandhana (See)

ସମାଜ ଶୃଙ୍ଖଳା—ସଂ. ବିଣ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧ । ସାମାଜିକ ପରିପାଟୀ—
Samāja śṛuṅkhalā 1. Social nicety. ୨ । ସମାଜ ବନ୍ଧନ (ଦେଖ)—2. Samāja bandhana (See)

ସମାଜ ସଂସ୍କାର—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସମାଜରେ ଚଳୁଥିବା ଅହିତ-
Samāja saṁskāra କର ନିୟମ ବା ପ୍ରଥା ରହିତ କରି ତତ୍ପରିବର୍ତ୍ତେ ସୁନିୟମ ବା ହିତକର ପ୍ରଥା ଚଳାଇବା କର୍ମ; ସାମାଜିକ ତ୍ରୁଟିମାନଙ୍କ ଶୋଧନ—Social reform.

ସମାଜ ସଂସ୍କାରକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ଉପପଦ ତତ୍)—ସାମାଜିକ
Samāja saṁskāraka କୁପ୍ରଥା ପରିବର୍ତ୍ତନ ପୂର୍ବକ ସୁପ୍ରଥା
(ସମାଜ ସଂସ୍କାରିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରତି ଯତ୍ନଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି—
Social reformer.

ସମାଜ ସଂସ୍କାରୀ—ସଂ.ବି.ପୁଂ—ସାମାଜିକ ସଂସ୍କାର ବା ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ସହାୟ
Samāja saṁskārī ବା ସ୍ୱୟଂ ବ୍ୟକ୍ତି; ଯେ ସମାଜ ହିତକର
(ସମାଜ ସଂସ୍କାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) କୌଣସି ସୁପ୍ରଥାକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦିଅନ୍ତି—
Social reformer.

ସମାଜ ହିତ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସମାଜର ଉପକାର—
Samāja hita The good or benefit of society; communal welfare.

ସମାଜ ହିତକର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଉପପଦ ତତ୍)—୧ । ସମାଜର
Samāja hitakara ଉପକାରୀ (ପ୍ରଥା ବା କାର୍ଯ୍ୟ)—
(ସମାଜ ହିତକରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Beneficial to society.
୨ । ଯଦ୍ୱାରା ସମାଜର ମଙ୍ଗଳ ଘଟେ—
2. Bringing good to the community.

ସମାଜ ହିତୈଷଣା—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସମାଜର ମଙ୍ଗଳକାମନା—
Samāja hitaishaṇā Good wishes for the society.

ସମାଜ ହିତୈଷୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ଉପପଦ ତତ୍)—ସମାଜର
Samāja hitaishī ମଙ୍ଗଳକାମୀ (ବ୍ୟକ୍ତି)—Wishing
(ସମାଜ ହିତକାମୀ—ଅନ୍ୟରୂପ) good to the society.

(ସମାଜ ହିତୈଷଣୀ, ସମାଜ ହିତକାରଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ)
ସମାଜ ହିତୈଷିଣୀ; ସମାଜ ହିତୈଷିତା, ସମାଜ ହିତ, ସମାଜ ହିତକାରିତା } ବି

ସମାଜୀ—ବେ. ବିଣ (ସଂ. ସାମାଜିକ)—୧ । ସାମାଜିକ—1. Social.
Samājī ୨ । କୌଣସି ସମାଜର ଅଧୀନ—2. Belonging
ସାମାଜିକ **समाजी** to any society.

ସମାଜ୍ଞା—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଆ+ଜ୍ଞା ଧାତୁ=ଜାଣିବା+କର୍ମ. ଆ+
Samājñā ସ୍ତ୍ରୀ. ଅ)—ଖ୍ୟାତି; ଯଶଃ—Celebrity; fame;
renown.

ସମାତୃ(ତା)—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ମାତୃ ସମା; ମାତୃସ୍ଥାନୀୟା—Occupy-
Samātṛu(tā) ing the position of one's mother.
ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ବିମାତା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Step-mother.

ସମାତୃକ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ+ମାତୃ+କ)—
Samātṛuka ୧ । ମାତୃବିଶିଷ୍ଟ—1. Having one's
(ସମାତୃକା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ଅମାତୃକ—ବିପରୀତ) mother.
୨ । ମାତାଙ୍କ ସମଭିବ୍ୟାହାରୀ—
2. Accompanied by on 's mother.

ସମାତ୍ମକ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ତୁଲ୍ୟ ସ୍ୱଭାବବିଶିଷ୍ଟ—Of the
Samātmaka same or similar nature.
[ସମାତ୍ମିକା—ସ୍ତ୍ରୀ] [ସମାତ୍ମା—ଅନ୍ୟ ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀରୂପ]

ସମାଦର—ସଂ. ବି (ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍+ଆଦର)—୧ । ସମ୍ମାନ; ବିଶେଷ
Samādara ଆଦର—1. Honour; veneration;
ସମାଦୃତ } ବିଣ great respect. ୨ । ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା—
ସମାଦରଣୀୟ } 2. Welcome; honouring.

ସମାଦାନ—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସମ୍+ଆଦାନ)—୧ । ସମ୍ୟକ୍ ଗ୍ରହଣ—
Samādāna 1. Proper acceptance. ୨ । ଉପଯୁକ୍ତ
ଦାନ ଗ୍ରହଣ—2. Act of receiving proper
gift. ୩ । ସୌଗତାନ୍ତିକ; ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କ ଦିନଚର୍ଯ୍ୟା—
3. The daily rites of the Buddhists.

ସମାଦା(ଦ୍ଦା)ର—ବେ. ବି.—ବଙ୍ଗ ଦେଶୀୟ ପାରିବାରିକ ଉପାଧି
Samādā(ddā)ra ବିଶେଷ—A family title in
ସମାଦାର **समादार** Bengal.

ସମାଦି(ଇତ୍ୟାଦି)—ଗ୍ରା. ବି (ଅଶୁଦ୍ଧ) (ସଂ. ସମାଧି)—ସମାଧି ଇତ୍ୟାଦି
Samādi(etc) (ଦେଖ)—Samādhi etc (See)

ସମାଦିବା—ବେ. କ୍ରି—ଆଶ୍ୱାସନା କରିବା—
Samādibā To give consolation; to console
ଆଶ୍ୱାସ ଦେଓୟା **आश्वासदेना** [ଉ—ସ୍ୱପ୍ନ ବା ସ୍ତ୍ରୀ ମାଧବ ସମାଦିଲ
ବୁଝି ଦହ ମନ ଖେଦ ।—ଗ୍ରାଚୀ. ରସବାରିଧି]

ସମାଦୃତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍+ଆଦୃତ)—ସମ୍ମାନିତ; ଅତି ଆଦୃତ—
Samādṛuta 1. Very much respected; honour-
(ସମାଦୃତା—ବିଣ) ed. ୨ । ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧିତ—2. Welcome.

ସମାଦେଶ—ସଂ ବି (ସମ୍+ଆଦେଶ)—ସମ୍ୟକ୍ ଆଦେଶ; ଆଜ୍ଞା—
Samādeśa Special order.
ସମାଦିଷ୍ଟ } ବିଣ (ସମାଦେଶିତ—ଅନ୍ୟରୂପ)
ସମାଦେଶିତ

ସମାଧା—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଆ+ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+ଭାବ
Samādhā ଅ+ଆ) ୧ । ସିଦ୍ଧାନ୍ତ; ମୀମାଂସା; ନିଷ୍ପତ୍ତି-
[ସମାଧାନ—ଅନ୍ୟରୂପ] 1. Decision; settlement of
[ସମାହିତ—ବିଣ] an affair. ୨ । ବିରୋଧ ଭଞ୍ଜନ—
2. Reconciling of a dispute or differ-
ence. ୩ । ବିବାଦ ନିଷ୍ପତ୍ତି—3. Settlement of
a dispute. ୪ । ନିୟମ—4. Rule; regula-
tion. ୫ । ତପସ୍ୟା—5. Practice of religious
austerities. ୬ । ନିଜର ଇଚ୍ଛାପ୍ରଣୋଦିତ ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ-
6. Any religious observance voluntarily
undetraken. ୭ । ସମାଧି; ଯୋଗ ସାଧନ; ବ୍ରହ୍ମରେ
ମନକୁ ସ୍ଥିର କରି ରଖିବା—7. Abstraction of
mind from external objects and fixing it
on God; concentration of the mind on
the Brahma. ୮ । ଅନୁସନ୍ଧାନ—8. Enquiry;
research; investigation. ୯ । ସମର୍ଥନ—9.
Act of seconding or supporting a pro-
posal. ୧୦ । ଚିତ୍ତର ଏକାଗ୍ରତା; ଅବଧାନ; ପ୍ରଣିଧାନ—
10. Concentration of mind; mental
abstraction; composure. ୧୧ । ଧ୍ୟାନ—
11. Religious meditation. ୧୨ । ପ୍ରତିକାର—
12. Remedy. ୧୩ । କାର୍ଯ୍ୟର ସମାପନ—
13. Completion or accomplishment of
any work. ୧୪ । ନାଟକର ଅଙ୍ଗ ବିଶେଷ—
14. Part of a drama [ଉ—ଯେଉଁଠାରେ
ସାଜର ଅର୍ଥାତ୍ ନାଟକବର୍ଣ୍ଣିତ ପ୍ରଧାନ କାରଣର ଅଧିଧାନ
ହୁଏ ତାକୁ ସମାଧା କୋହଯାଏ—ସାହିତ୍ୟ ଦର୍ପଣ]

ସମାଧାନ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଆ+ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା+ଭାବ
Samādhāna ଅନ)—୧। ସମାଧା (ଦେଖ)—1. Samādhā
(See) ୨ । ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦାନ—2. An-
[ସମାହିତ, ସମାଧାନୀୟ—ବିଣ] swering a question. ୩ ।
ସମସ୍ୟା ପୂରଣ—3. Solution of a problem or
riddle. ବେ. ବି ୧ । ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ବିବାଦ
ମୀମାଂସା ପୂର୍ବକ ମିଳନ—1. Reconciliation bet-
ସମାଧାନ **समाधान** ween two disputing per-
sons after settlement of dispute. ୨ ।
(ସମାଧାନ—ଗ୍ରା. ରୂପ) ଅଗୋସିରେ ବିବାଦର ମୀମାଂସା-
2. Amicable settlement.

ସମାଧାନ(ନି)କରିବା—ବେ. କ୍ରି—୧ । ସଂପନ୍ନ କରିବା—1. To
Samādhāna(ni) karibā accomplish. ୨ । (ବିବାଦ)
ସମାଧାନ କରା **समाधान करना** ମେଣ୍ଟାଇବା—2. To set-
tle or cause reconciliation of a dispute.

ସମାଧାନୀ—ବେ. ବିଣ., ପୁଂ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ—୧ । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର
Samādhānī ବିବାଦ ମୀମାଂସା କରି ଦିଅନ୍ତି—1. (a person)

[ସମାଧାନଅ—ଅନ୍ୟରୂପ] ସମାଧାନୀ **ସମାଧାନୀ** Who amicably settles disputes between other persons. ୨ । ବିବାଦ ଭଞ୍ଜନ କରିବାରେ ପ୍ରବୀଣ—2. Skilful in bringing about amicable settlement. ୩ । ଶାନ୍ତପ୍ରକୃତିକ—3. Of a mild or cool temper.

ସମାଧି—ସଂ. ବି. (ସମ୍ + ଆ + ଧା ଧାତୁ=ଧାରଣ କରିବା + ଅଧି କରଣ ଇ, ଯହିଁରେ ଚେତନାର ମନ ସମାହିତ ହୁଏ) (ସମାହିତ—ବିଣ) —୧ । ସମାଧା (ଦେଶ)—1. Samādhā (See) ୨ । ସମାଧାନ (ଦେଶ)—2 Samādhāna (See). ୩ । ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ସହିତ ଜୀବାତ୍ମାର ଏକୀଭାବ—3. The unification of the human mind with the divinity; the mental operation by which 'the God in man is one with the man in God'. [ଉ—ଦର୍ଗ ସମାଧି ଭଙ୍ଗ କରିବ । —ଚିତ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟ. ବିଶୋଷ ଚମ୍ପୂ ଭ. ଗୀତ] [ଦ୍—ଇନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କୁ ନିରୋଧ କରି ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ବିଷୟରେ ଦୃଢ଼ରୂପେ ମନୋନିବେଶ କଲେ ଉକ୍ତ ବିଷୟରେ ଏକାଗ୍ରତା ଜନ୍ମେ । ମନୋମଧ୍ୟରେ ଏକାଗ୍ରତା ବଦ୍ଧମୂଳ ହେଲେ 'ଧ୍ୟାନ' ହୁଏ । ଧ୍ୟାନ ବଦ୍ଧମୂଳକ ହେଲେ ତାହାକୁ 'ସମାଧି' ବୋଲାଯାଏ । ସମାଧି ହେଲେ ମନୁଷ୍ୟ ମନରୁ 'ଅହଂ ଭାବ' ଅର୍ଥାତ୍ ନିଜର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଭାବ ଲୁପ୍ତ ହୋଇ ଧ୍ୟେୟ ବସ୍ତୁ ପ୍ରତି ମନୁଷ୍ୟର ଏକମାତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ୟ ରହେ । ଈଶ୍ୱରପ୍ରଣିଧାନ ଦ୍ୱାରା ଉତ୍କୃଷ୍ଟ 'ସମାଧି' ଲାଭ ହୁଏ । ପରମାତ୍ମା ସହିତ ଜୀବାତ୍ମାର ଏକତ୍ର ମିଳନହିଁ 'ସମାଧି'ର ଚରମ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଏହାହିଁ ଯୋଗସାଧନ ।

ଯୋଗର ଚରମ ଫଳ ସମାଧି—ପ୍ରଥମେ ଏକାଗ୍ରତାର ଦ୍ୱାରା ଧାରଣା; ତତ୍ପରେ ଧ୍ୟାନ ଓ ତତ୍ପରେ ସମାଧି ହୁଏ । ଇନ୍ଦ୍ରିୟସକଳକୁ ନିରୋଧ କରି କୌଣସି ଗୋଟିଏ ବିଷୟରେ ଚିତ୍ତ ସ୍ଥିର କରିବାକୁ ଏକାଗ୍ରତା ବୋଲାଯାଏ । ମନ ଛେଡ଼ାଳ ଏକାନ୍ତ ହେଲେ ଧାରଣା ଜନ୍ମେ । ଧାରଣା ବଦ୍ଧମୂଳ ହେଲେ ଧ୍ୟାନ ହୁଏ । ଧ୍ୟାନ ବଦ୍ଧମୂଳ ହେଲେ ସମାଧି ହୁଏ । ପାତଞ୍ଜଳ ଓ ବେଦାନ୍ତାଦି ଦର୍ଶନରେ ଏହି ସମାଧି ବିଷୟରେ ବିସ୍ତୃତ ବିବରଣ ଓ ସାଧନ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇଅଛି । ଯେତେବେଳେ 'ମୁଁ ସତ୍ୟ, ଅନନ୍ତ, ଅବ୍ୟୟ ବ୍ରହ୍ମସ୍ୱରୂପ ଅଟେ' ଏବମ୍ଭୂତ ଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମେ ଏବଂ ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି ନଷ୍ଟ ହୋଇ ଅଖଣ୍ଡ ବ୍ରହ୍ମରୂପରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଏ, ସେତେବେଳେ ଉକ୍ତ ଯୋଗୀକୁ ସମାଧିସ୍ଥ ବୋଲାଯାଏ । ଏହି ସମାଧିହିଁ ସମାଧିର ଚରମୋତ୍କର୍ଷ; ଏହାକୁ ନିର୍ବିକଳ୍ପ ସମାଧି ବୋଲାଯାଏ । ଜ୍ଞାତା, ଜ୍ଞାନ ଓ ଜ୍ଞେୟ ଏହି ତ୍ରିକଲ୍ପତ୍ରୟର ଜ୍ଞାନସତ୍ତ୍ୱେ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ରହ୍ମ ବସ୍ତୁରେ ଅଖଣ୍ଡାକାରରୂପେ ଅବାଧିତ ଚିତ୍ତବୃତ୍ତିର ଅବସ୍ଥାନକୁ ସବିକଳ୍ପ ସମାଧି ବୋଲାଯାଏ । ସେହିପରି ମାଟିରେ ତିଆରି ଗୋଟିଏ ହାଣ୍ଡିକୁ ଦେଖିଲେ ତହିଁରେ ହାଣ୍ଡିର ଜ୍ଞାନ ଥାଇ ମୃତ୍ତିକା ମୃତ୍ତିକାର ଜ୍ଞାନ ଥାଏ, ସେହିପରି ଦ୍ୱୈତଜ୍ଞାନ ଥାଇ ମୃତ୍ତିକା ଅଦ୍ୱୈତଜ୍ଞାନ ହେଲେ ତାକୁ ସବିକଳ୍ପ ସମାଧି ବୋଲାଯାଏ । ତତ୍ପରେ ସାଧକ କ୍ରମେ ସମାଧିବିଘ୍ନମାନଙ୍କ ଅତିକ୍ରମ କରି ଯେତେବେଳେ ଜ୍ଞାତା, ଜ୍ଞାନ ଓ ଜ୍ଞେୟ ଏହି ତ୍ରିକଲ୍ପତ୍ରୟର ଅନ୍ତରରେ ଅଦ୍ୱିତୀୟ ବ୍ରହ୍ମ ବସ୍ତୁରେ ଏକୀଭୂତ ହୋଇ ଅଖଣ୍ଡାକାରାକାରଚିତ୍ତବୃତ୍ତିର ଅବସ୍ଥାନ ହୁଏ ସେତେବେଳେ ନିର୍ବିକଳ୍ପ ସମାଧି ହୁଏ । ଯମ, ନିୟମ, ଆସନ, ପ୍ରାଣାୟାମ, ପ୍ରତ୍ୟାହାର, ଧାରଣା, ଧ୍ୟାନ ଓ ସବିକଳ୍ପ ସମାଧି, ଏସବୁ ନିର୍ବିକଳ୍ପ ସମାଧିର ଅଙ୍ଗ ବା ସୋପାନ । ଚିତ୍ତ ଯେତେବେଳେ ନିଜାତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ପରି ଅଚଳ ହୋଇ କେବଳ ଅଖଣ୍ଡ ଚୈତନ୍ୟମାତ୍ରର ଚିନ୍ତାପର ହୁଏ, ସେତେବେଳେ ସମାଧିର ଶେଷ ଅବସ୍ଥା—ନିର୍ବିକଳ୍ପ ସମାଧି ହୁଏ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

୪ । ପ୍ରତିଜ୍ଞା—4. Vow; engagement. ୫ । ସମ୍ମତି—5. Consent; agreement. ୬ । ଚୁକ୍ତି—6. Contract; settlement. ୭ । ପ୍ରତିଶୋଧ—7. Requital; liquidation. ୮ । ସଞ୍ଚୟ—8. Storing. ୯ । ଅସାଧ୍ୟ ବିଷୟରେ ଅଧ୍ୟବସାୟ—9. Perseverance in a difficult or impracticable matter ୧୦ । ମୌନଭାବ; ବାକ୍‌ସଂଯମ; ମୌନାବଲମ୍ବନ—10. Silence. ୧୧ । କାବ୍ୟର ଗୁଣ ବିଶେଷ (ଯେଉଁଠାରେ ଦୁଇଟି ଘଟନା ଦୈବକ୍ରମେ ଏକ ସମୟରେ ଘଟେ ଏବଂ ଏକ କ୍ରିୟା ସହିତ ଦୁଇ କର୍ତ୍ତାର ଅନ୍ୱୟ ହୋଇ ଦୁଇଟି ଘଟନା ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ)—11. A quality or condition of an epic {in a case where two events happen simultaneously and are expressed by using one verb (conveying double meaning) governed by two nominatives.} [ଉଦାହରଣ--କାଠରେ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଦୁଇ ସଙ୍ଗୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଳି ହେଲା ଏବଂ କଳହମୟ କାଠରେ ଦୁହେଁଯାକ ଝୁଣ୍ଟି ପଡ଼ିଲେ । ଫଳରେ ଦୁଇ ସଙ୍ଗୀଙ୍କର ମନ ଓ ଗୋଡ଼ ଫାଟିଗଲା ।] ୧୨ । ଅର୍ଥାଳଂକାର ବିଶେଷ—12. A figure of speech, where an intended act is effected by an accidental occurrence. [ଦ୍—ଦୈବାନୁକୂଲ୍ୟରୁ ଆରବ୍ଧ କର୍ମ ହଠାତ୍ ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଉପାୟ ଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧ ହେଲେ ତାହାକୁ ସମାଧି ଅଳଙ୍କାର ବୋଲାଯାଏ । ଯଥା—

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କଂସକୁ ବଧ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ମଥୁରାକୁ ଯାଇଥିଲେ; କିନ୍ତୁ 'ମଞ୍ଚାରୁ ଘଡ଼ି ମାରୁ ମଲା—ମତେହିଁ ଜଇବ ରଖିଲା' । ଏହିପରି ସ୍ଥଳରେ 'ସମାଧି ଅଳଙ୍କାର' ହୋଇଥାଏ ।] ୧୩ । ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଯୁଗର ଜୈନମୁନି ବିଶେଷ—13. Name of a Jaina sage

whose advent is predicted in the Jaina scripture. ୧୪ । ଅଙ୍ଗୀକାର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—14. Promise. ୧୫ । ଧ୍ୟାନ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—15. Contemplation. ୧୬ । ଆରୋପ (ବିଶ୍ୱ କୋଷ)—16. Attributing a thing or an attribute to another thing. ୧୭ । ନିଦ୍ରା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—17. Sleep. ୧୮ । ଏକାଗ୍ରତା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—18. Concentration of mind. ୧୯ । (ନାମ) ମାର୍କଣ୍ଡେୟ ପୁରାଣାନ୍ତର୍ଗତ ଦେବୀ ମାହାତ୍ମ୍ୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ବୈଶ୍ୟ—19. Name of a Baiśya described in the Chandī. [ଦ୍ର— ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ରାଜା ସୁରଥ ରାଜ୍ୟଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ମେଧସ ଋଷିଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ସମୟରେ ଅସାଧୁ ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁତ୍ରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗୃହରୁ ତାଡ଼ିତ ସମାଧି ନାମକ ବୈଶ୍ୟ ସେଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ । ସେ କହିଲା ଯେ, ମୋତେ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀପୁତ୍ରାଦି ଘରୁ ତଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି; ତଥାପି ମୋ ମନ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମମତାଶୂନ୍ୟ ହେଉ ନାହିଁ; ସେମାନଙ୍କ କୁଶଳ ସମ୍ବାଦ ଶୁଣିବାକୁ ଏବଂ ଜାଣିବାକୁ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହେଉଅଛି । ସୁରଥ ରାଜା ମଧ୍ୟ ରାଜ୍ୟରୁ ବିତାଡ଼ିତ ହୋଇ ସ୍ୱକୀୟ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତି ଓ ସ୍ୱୀୟ ଅମାତ୍ୟାଦିଙ୍କ ପ୍ରତି ମମତାଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତି । ମେଧସ ମୁନି ବୈଶ୍ୟର ଏ ମମତା ଶୁଣି, ଏହା 'ମହାମାୟା'ଙ୍କ ପ୍ରଭାବ ଓ ଏ ମହାମାୟାହିଁ ଦୁର୍ଗାଦେବୀ ବୋଲି କହିଲେ । ମୁନି ଦୁର୍ଗାଙ୍କର ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ସମୟରେ ଅବତାର ଓ ଦୁଷ୍ଟ ରାକ୍ଷସାଦି (ମହିଷାସୁର, ଶୁମ୍ଭ, ନିଶୁମ୍ଭ, ରକ୍ତବୀଜ ଆଦି)ଙ୍କ ବଧ ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ । ଏହା ଶୁଣି ରାଜା ଓ ବୈଶ୍ୟ, ଏ ଦୁହିଙ୍କ ମନରେ ବିବେକ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ସେମାନେ ନଦୀତୀରରେ ଦେବୀଙ୍କ ମୃଣ୍ମୟୀମୂର୍ତ୍ତି ନିର୍ମାଣ କରି ଦେବୀସୂକ୍ତ ଜପ କରି ଦେବୀଙ୍କ ଆରାଧନା କଲେ । ଏହିରୂପେ ଜପ ଦେବୀଆରାଧନା ଓ ଦେବୀପୂଜା କରିବାରୁ ଦେବୀ ଆବିର୍ଭୂତା ହୋଇ ସେ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ ବର ଦେଲେ । ରାଜା ନିଷ୍କଣ୍ଟକ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ଓ ବୈଶ୍ୟ ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରି ମାୟାପାଶରୁ ମୁକ୍ତ ହେଲା ।]

ଦେ. ବି.—୧ । ପ୍ରାଣବାୟୁ ଆଉଁ ଆଉଁ ହିନ୍ଦୁ ସାଧୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନେ ଭୂଗର୍ଭରେ ଅପଣା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଶେଷ

ସମାଧି ସମାଧି ବିଶ୍ରାମାଗାରର ଆୟୋଜନ କରନ୍ତି ଏବଂ ଯେଉଁଠାରେ ସେମାନଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ଦେହର ଅସ୍ଥି ବା ଚିତାଭସ୍ମ ସମ୍ଭୃତ ହୋଇ ମୁଢ଼ା ଥାଏ—1. The place selected by Hindu mendicants for depositing their bones or ashes after death. [ଦ୍ର—ମୁସଲମାନଙ୍କ ଭାରତ ଆକ୍ରମଣପରେ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ କବର ପ୍ରଥାକୁ ଦେଖି ବୈଷ୍ଣବମାନେ ଏହି ରୀତି ଚଳାଇ ଥିବା ଅନୁମିତ ହୁଏ ।] ୨ । ଯୋଗ ଆସନ— 2. A kind of seat during Jōga exercise: [ଉ-ସଦାନନ୍ଦ ସମାଧିଭୂଷ୍ଟ କରିଲେ ।—ପ୍ରାଚୀ. ପ୍ରତାପ. ଶଶିସେଣା] ୩ । କବର—3. Grave; tomb. [ଉ—ଜୀବନେ ହେଲେହେଁ ଘରସ୍ଥରେ ବାସ; ମରଣେ ଲଭିଲେ ଏକହେ ସମାଧି ।—ରାଧାନାଥ. ନନ୍ଦକେଶରୀ] ୪ । ଶବ ପୋତିବା—4. Burial. ୫ । ଶବର ଚିତା ଭସ୍ମ ପୋତାଯିବା ସ୍ଥାନ—5. A place where the ashes of a dead body is buried. [ଦ୍ର— କେତେକ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କର ମୃତ ଦେହକୁ ଦାହ ନ କରି ସମାଧି ଦିଆଯାଏ ଓ ଉକ୍ତ କବରକୁ ଗାଡ଼ ବୋଲାଯାଏ ।]

ସମାଧି କ୍ଷେତ୍ର—ସଂ. ବି.—(ଷଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁ) ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଶବମାନଙ୍କ
Samādhi kshetra କବର ଦିଆଯାଏ—Grave-yard;
ସମାଧିଭୂମି, ସମାଧିସ୍ଥାନ } —ଅନ୍ୟରୂପ burial ground; cemetery; sepulchre.

ସମାଧି ଗୃହ—ସଂ. ବି.—ସମାଧି ମନ୍ଦିର (ଦେଶ)—
Samādhi gṛuha Samādhi mandira (See)

ସମାଧି ଘି(ଘେ)ନିବା—ଦେ. କ୍ରି—ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ପୋତାଯିବା—
Samādhi ghi(ghe)nibā To be buried after
ସମାଧି ଲଓୟା ସମାଧି ଲେନା death; (the dead body)
(ସମାଧି ନେବା—ଅନ୍ୟରୂପ) to be consigned to the grave.

ସମାଧିତ୍ସୁ—ସଂ. ବିଣ—(ସମ୍ + ଆ + ଧା ଧାତୁ-ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍ + ଉ)-
Samādhit-su ସମାଧାନ କରିବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛୁକ—Desirous of making "Samādhāna".

ସମାଧି ଦେବା—ଶବକୁ ପୋତିବା—To bury a dead body.
Samādhi debā **ସମାଧି ଦେଓୟା ସମାଧି ଦେନା**

ସମାଧି ପାଇବା—ଦେ. କ୍ରି.—ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ପୋତାଯିବା—To be
Samādhi pāibā buried after death.
ସମାଧି ପାଓୟା ସମାଧିପାନା

ସମାଧି ପ୍ରସ୍ତର—ଦେ. ବି—ସମାଧି ଉପରେ ପୋତାଯିବା ପଥର—
Samādhi prastara Tomb-stone.
ସମାଧି ପାଥର ସମାଧିପତ୍ଥର [ଦ୍ର—ଏ ପଥରେ ସମାହିତବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ ଧାମ ଆଦି ଲେଖା ହୁଏ ।]

ସମାଧି ବିଘ୍ନ—ସଂ. ବି.—(ମଧ୍ୟ ପଦଲୋପୀ କର୍ମଧା)—ଧ୍ୟାନ ବିଷୟରେ
Samādhi bighna ବାଧା—Obstacles to one's meditation. ୨ । ଯୋଗୀଙ୍କର 'ନିର୍ବିକଳ୍ପ ସମାଧି' ଅବସ୍ଥା ଲାଭ ହେବା ବିଷୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ବିଘ୍ନମାନ— 2. Obstacles encountered by a Jōgi to attain the final stage of Samādhi. [ଦ୍ର- ସାଧକ ସବିକଳ୍ପ ସମାଧି ଲାଭ କରି ଯେତେବେଳେ ନିର୍ବିକଳ୍ପ ସମାଧିରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାକୁ ଅଗ୍ରସର ହୁଅନ୍ତି, ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କୁ ୪ଗୋଟି ବିଘ୍ନ ଅତିକ୍ରମ କରିବାକୁ ପଡ଼େ— ଲୟ, ବିକ୍ଷେପ, କଷାୟ ଓ ରସାସ୍ୱାଦନ। ଅଖଣ୍ଡ ବ୍ରହ୍ମ ବସ୍ତୁକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ଅନ୍ତଃକରଣବୃତ୍ତିର ନିଦ୍ରାକୁ ଲୟ ବୋଲାଯାଏ । ଅଖଣ୍ଡ ବ୍ରହ୍ମକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରି ନ-

ପାଇ ଅନ୍ତଃକରଣବୃତ୍ତି ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଅବଲମ୍ବନ କଲେ ବିଷେଷ ହୁଏ । କାମନା ଲଗତଃ ଅନ୍ତଃକରଣବୃତ୍ତି ଅଖଣ୍ଡ ବ୍ରହ୍ମ ବସ୍ତୁକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହେଲେ ତାକୁ ବିଷୟ କୋଳିପାଏ । ନିର୍ବିକଳ୍ପ ସମାଧି ନ ହେଉଣୁ ସବିକଳ୍ପ ସମାଧିଜନିତ ଆନନ୍ଦ ଆସ୍ୱାଦନରେ ଚିତ୍ତବୃତ୍ତି ମହିଗଲେ ତାକୁ ରସାସ୍ୱାଦନ କୋଳିପାଏ । ଚିତ୍ତ ଏ ଗୁରୁ ପ୍ରକାର ବିଘ୍ନକୁ ରହିତ ହେଲେ ବା ବିଘ୍ନକୁ ଅତିକ୍ରମ କଲେ ସମାଧିର ଚରମ ଅବସ୍ଥା—ନିର୍ବିକଳ୍ପ ସମାଧି—ଲାଭ ହୁଏ । ବିଷ୍ଣୁପୋଷ ।]

ସମାଧି ବିଧି—ସଂ. ବି—ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତ ସମାଧି ଲାଭ କରିବା ପାଇଁ
Samādhi bidhi ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଉପଦିଷ୍ଟ ବିଧାନ ବା ନିୟମମାନ—Rules enjoined in the Śāstras for attaining Samādhi.

ସମାଧି ଭଗ୍ନ(ଙ୍ଗ)କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମାଧି ଭାଙ୍ଗିବା (ଦେଖ)—
Samādhi bhagna(ṅga)karibā Samādhi bhāṅgibā (See)

ସମାଧି ଭଙ୍ଗ—ସଂ. ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଧ୍ୟାନଭଙ୍ଗ; ଧ୍ୟାନ ଭାଙ୍ଗିଯିବା—
Samādhi bhaṅga Interruption of meditation.

ସମାଧି ଭାଙ୍ଗିବା—ଦେ. କ୍ରି (ସକର୍ମକ)—କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଧ୍ୟାନ ବା
Samādhi bhāṅgibā ତପସ୍ୟା ଭଙ୍ଗ କରିବା—To [ସମାଧି ଭଙ୍ଗକରିବା—ଅନ୍ୟରୂପ] interrupt the medi- [ସମାଧି ଭଙ୍ଗାଇବା—ଣିଜନ୍ତରୂପ] tation of a person.
ସମାଧି ଭାଙ୍ଗା **समाधि तोड़ना** [ଦ୍ର—ତପସ୍ୟାକାରୀ କଠିନ ତପସ୍ୟା ଆଚରଣ ପୂର୍ବକ କାଳେ ଇନ୍ଦ୍ରପଦ ଲାଭ କରିବେ, ଏହି ଆଶଙ୍କାରେ ଇନ୍ଦ୍ର ଅପ୍ସରାମାନଙ୍କୁ ପଠାଇ ତପସ୍ୟାକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସମାଧି ଭଙ୍ଗ କରନ୍ତି ।] ଦେ. କ୍ରି.—ଧ୍ୟାନ ଭଙ୍ଗ ହେବା—The interruption of a person's meditation.

ସମାଧି ମଗ୍ନ—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ (୭ମୀ ତତ୍)—ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ—
Samādhi magna Immersed in deep meditation. (ସମାଧିମଗ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସମାଧି ମଠ—ଦେ.ବ—ପୁରୀର ମଠବିଶେଷ—Name of a Maṭha
Samādhi matha or religious institution in
समाधिमठ **समाधिमठ** Puri.

ସମାଧି ମନ୍ଦିର—ଦେ. ବ—୧ । ସମାଧି ଉପରେ ନିର୍ମିତ ଗୃହ ବା ଦେଉଳ-
Samādhi mandira 1. A mausoleum; a
समाधिमन्दिर **समाधिमन्दिर** temple raised over a grave. ୨ । ମୃତବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଚିତାଭସ୍ମକୁ ଗୋଟି ଚହଟି ଉପରେ ନିର୍ମିତ କରିବା ମନ୍ଦିର—2. A temple raised over the ashes of a dead person

ସମାଧି ସ୍ତମ୍ଭ—ଦେ. ବ—୧ । ସମାଧି ଉପରେ ନିର୍ମିତ ସ୍ତମ୍ଭ; ଭୂଗର୍ଭ-
Samādhi stambha ଗୃହସ୍ଥ ଶବୋପରି ରଚିତ ସ୍ତମ୍ଭ—
समाधि स्तम्भ **समाधि स्तम्भ** 1. A pillar raised over a grave.

ସମାଧିସ୍ଥ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ସମାଧି + ସ୍ଥା ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ଧ୍ୟାନ-
Samādhistha ନିମଗ୍ନ—1. Engaged in deep
[ସମାଧିସ୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ] meditation. ୨ । ସମାଧି ମଧ୍ୟସ୍ଥ—2. Which is inside a grave. ୩ । ପରମାତ୍ମାଙ୍କ ଧ୍ୟାନରେ ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମଗ୍ନ (ମନ, ବ୍ୟକ୍ତି, ଚିତ୍ତ)—3. (mind or person) Devoted exclusively to the sole thought of the Paramātmā [ଦ୍ର—ସଂକଳ୍ପରହିତ ହୋଇ ଇନ୍ଦ୍ରିୟାର୍ଥଚିନ୍ତନରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ବ୍ରହ୍ମରେ ଲୀନ ହେବା ଅବସ୍ଥାକୁ ସମାଧିସ୍ଥ ଅବସ୍ଥା କୋଳିପାଏ ।]

ସମାଧି ହାଣ୍ଡି—ଦେ. ବ—ପୁରୀରେ ଅନ୍ନ ମହାପ୍ରସାଦ ରଖାଯିବାର ଏକ
Samādhi hāṇḍi ପ୍ରକାର ହାଣ୍ଡି—Name of an ear-
समाधि हाँड़ि **समाधि हाँड़ि** then pot of the capacity of containing boiled rice weighing 3 to 4 seers. [ଦ୍ର—ଏଥିରେ ୩।୪ ସେର ଚାଉଳର ଅନ୍ନ ରହିପାରେ । ସମ୍ଭବତଃ ପୁରୀର ସମାଧି ମଠ ତରଫରୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କଠାରେ ଭୋଗ କରି ଯାଉଥିବା ଅନ୍ନ ମହାପ୍ରସାଦ ଏହି ଆକାରର ହାଣ୍ଡିରେ ରଖାଯାଉଥିବାରୁ ଏହାର ଏପରି ନାମ ହୋଇଅଛି ।]

ସମାଧେୟ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + ଆ + ଧା ଧାତୁ + କର୍ମ. ଯ)—
Samādheya ସମାଧାନର ଉପଯୁକ୍ତ—Fit for Samādhāna.

ସମାଧ୍ମା(ଧ୍ମା)ତ—ସଂ. ବିଣ. (ସମ୍ + ଅଧ୍ମାତ; ଅଧ୍ମାତ)—୧ । ସମ୍ୟକ୍
Samādhmā(dhmā)ta ଶବ୍ଦିତ—1. Resounded. ୨ । ଉତ୍ସାହିତ—2. Encouraged. ୩ । ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧିତ—3. Very much kindled. ୪ । ଗର୍ବିତ—4. Proud. ୫ । (ସମ୍ = ସମାନ + ଅଧ୍ମାତ) ସମାନରୂପେ ଶବ୍ଦିତ—5. Emitting similar uounds.

ସମାଧ୍ୟାୟୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍ + ଅଧ୍ୟାୟୀ)—୧ । ସହପାଠୀ—
Samādhyāyī 1. Studying together. ୨ । ତୁଲ୍ୟ (ସମାଧ୍ୟାୟିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) ଅଧ୍ୟୟନକାରୀ—2. Reading in the same or equal standard.

ସମାନ୍—ଦେ. ବିଣ (ସଂ. ସମାନ)—ସମାନ (ଦେଖ)
Samān Samāna (See)
समान ପ୍ରାଦେ. (ଗଞ୍ଜାମ) ବ—ସାମାନ୍ (ଦେଖ)
समान Sāmān (See)

ସମାନ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସ = ସହିତ; ସମ + ମାନ = ପରିମାଣ;
Samāna ସମାନ ଅଛି ପରିମାଣ ଯାହାର; କିମ୍ବା ସମ୍ + ଆ + (ଅ ମାନ—ବିପରୀତ) ମା ଧାତୁ = ଜୋକା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—୧ । ସମ; ସଦୃଶ; ତୁଲ୍ୟ—1. Equal. ୨ । ସମତଳ—2. Level. ୩ । ଅଭିନ୍ନ; ଏକ ରୂପ—3. Same; uniform. ୪ । ତୁଲ୍ୟ ପରିମାଣ ବା ଆକାର ବା ଗୁଣ ବିଶିଷ୍ଟ—4. Equal in quantity, shape or quality. ୫ । ସଗର୍ବ—5. Proud.

ସ. ବ (ସମ୍—ସମ୍ୟକ୍+ଅନ୍ ।ଭୂ—ବଶ୍ରୁତା+ଭାବ-ଅ)—୧ । ପ୍ରାଣବାୟୁବିଶେଷ; ଶରୀର ମଧ୍ୟସ୍ଥ ପଞ୍ଚବାୟୁ ମଧ୍ୟରୁ ନାଭି ଦେଶରେ ଅବସ୍ଥିତ ବାୟୁ—1. Name of one of the five winds inside the body. [ଦ୍ର—ଅନ୍ୟ ୪ଟି ବାୟୁର ନାମ—(ହୃଦୟରେ) ପ୍ରାଣ, (ଗୁଦରେ) ଅପାନ, (ସର୍ବାଙ୍ଗ) ବ୍ୟାନ ଓ (ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଦେଶରେ) ଉଦାନ ।] ୨। (ବ୍ୟାକରଣ) ଏକସ୍ଥାନରୁ ଉଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ—2. Letters uttered from the same place. ଦେ. ବ—ସମାନା (ଦେଖ)—Samānā (See)

ସମାନ କରଣ—ସ. ବ—୧ । ବକ୍ର ବସ୍ତୁକୁ ସଳଖ କରିବା (ବିଶ୍ୱକୋଷ) Samāna karaṇa —1. Straightening. ୨ । ଏକ ଜାତୀୟ ଦୁଇଟି ବସ୍ତୁକୁ ସମାନ ଆକାରକୁ ଆଣିବା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—2. Equalising of two things of the same class. ୩ । ଶିଥିଳ ଶିଶ୍ନର ଫଟମନ-ଉଦ୍ଗମ (ଅଥବା ପ୍ରାଣିଶାସ୍ତ୍ର)—3. Bringing about the erection of a prostrate penis.

ସମାନ କର୍ମା—ସ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସମାନ+କର୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—Samāna karmā ୧ । ସମ ବ୍ୟବସାୟୀ—1. Of the same profession. ୨ । ସମାନ କର୍ମକାରୀ—2. Doing equal or similar acts

ସମାନ କାରଣ—ସ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ତୁଲ୍ୟକାରଣ ବିଶିଷ୍ଟ—Samāna kāraṇa Having similar causes.

ସମାନ କାଳୀନ(କାଳିକ)—ସ. ବିଣ (ସମାନକାଳ+ଇନ; ଇକ)—Samāna kālīna(kālika) ୧ । ସମକାଳୀନ; ଏକ କାଳରେ ଜାତ ବା ଉତ୍ପନ୍ନ—1. Born or produced at same time. ୨ । ସମସାମୟିକ—2. Contemporary. ୩ । ଏକ ସମୟରେ ଘଟିବା—3. Happening simultaneously.

ସମାନ ଜନ୍ମା—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସମାନ+ଜନ୍ମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—Samānā janmā ତୁଲ୍ୟ ବୟସ୍କ—Of the same age.

ସମାନ ଜାତୀୟ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି (ସମାନ+ଜାତି+ଈୟ)—Samāna jātīya ୧ । ତୁଲ୍ୟ ଜାତୀୟ—1. Of similar (ସମାନ ଜାତୀୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) class. ୨ । ଏକ ଜାତୀୟ—2. Of the same caste or species.

ସମାନ ତନ୍ତ୍ର—ସଂ. ବିଣ. (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ଏକ ବ୍ୟବସାୟୀ—Samāna tantra 1. Of the same profession. (ସମାନ ତନ୍ତ୍ରା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୨ । ଏକ ରୂପ ପ୍ରକୃତି ବିଶିଷ୍ଟ—2. Of the same nature. ୩ । ଏକ ଶାଖାଧ୍ୟୟନ ପୁଙ୍ଖକ ଏକରୂପ ଯାଗଯଜ୍ଞ କରିବା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—3. Engaged in the performance of similar vedic practices and reading the same branch of the Beda.

ସମାନତା(ତ୍ୱ)—ସଂ. ବ (ସମାନ+ଭାବେ. ତା; ତ୍ୱ)—ସମତା—Samānatā(twa) Equality; similarity.

ସମାନ ଧର୍ମା—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସମାନ+ଧର୍ମନ୍; ୧ମା Samāna dharmā ୧ବ)—୧ । ତୁଲ୍ୟ ଧର୍ମୀ; ଏକଧର୍ମ ବିଶିଷ୍ଟ—1. Of the same attribute. ୨। ଏକ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ; ସଧର୍ମୀ—2. Professing the same religion.

ସମାନନ—ସଂ. ବିଣ. ତ୍ରି (ସମ+ଆନନ; ବହୁବ୍ରୀହି)—Samānana ତୁଲ୍ୟ ଆନନ ବା ମୁଖ ବିଶିଷ୍ଟ—(ସମାନନା—ସ୍ତ୍ରୀ) Having similar faces.

ସମାନ ନାମା—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସମାନ+ନାମନ୍; ୧ମା. ୧ବ)—Samāna nāmā ୧ । ସନାମା; ସମାନନାମବିଶିଷ୍ଟ—1. Having similar names. ୨ । ଏକନାମ-ବିଶିଷ୍ଟ—2. Having the same name.

ସମାନବୟଃ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସମାନ+ବୟସ୍)—୧ । ଏକ-Samānaḥ bayaḥ ବୟସ୍କ—1. Of the same age (ସମାନବୟସ୍କ—ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ତୁଲ୍ୟବୟସ୍କ—2. Of similar age.

ସମାନ ବୟସୀ—ଦେ.ବିଣ. ତ୍ରି ଓ ସ୍ତ୍ରୀ (ସ.ସମାନ ବୟସ୍)—ସମାନବୟସ୍ Samāna bayasī (ଦେଖ)—Samānabāyaḥ (See) (ସମାନ ବୟସିଆ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସମାନ ବର୍ଣ୍ଣ—ସ. ବ (ବ୍ୟାକରଣ)—ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଉଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ; Samāna barṇa ସମୋଚ୍ଚାରିତ ବର୍ଣ୍ଣ—Letters uttered (ସମାନବର୍ଣ୍ଣା—ସ୍ତ୍ରୀ) from the same place. ବିଣ—୧ । ତୁଲ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣବିଶିଷ୍ଟ—1. Of the same colour. ୨ । ତୁଲ୍ୟ ଜାତିବିଶିଷ୍ଟ—2. Of the same caste.

ସମାନ ବଳ—ସ. ବ (କର୍ମଧା)—୧ । ତୁଲ୍ୟ ବଳ—1. Equal Samāna bala strength. ୨ । (ବିଜ୍ଞାନ) କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ପ୍ରତି ବିପରୀତ ଦିଗରୁ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ତୁଲ୍ୟ ବଳ—2. (physical science) Equal forces applied to a thing from opposite directions. ବିଣ. ତ୍ରି (ବହୁବ୍ରୀହି)—ତୁଲ୍ୟ ବଳବିଶିଷ୍ଟ—Of equal strength

ସମାନ ବାହୁ—ସ. ବିଣ. ତ୍ରି (ବହୁବ୍ରୀହି; ସମାନ ଅର୍ଥେ ବାହୁ ଯାହାର) Samāna bāhu —ସମ ବାହୁ (ଦେଖ)—(ସମାନ ବାହୁକ—ଅନ୍ୟରୂପ) Sama bāhu (See)

ସମାନ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ—ସ. ବିଣ. ତ୍ରି—୧ । ଏକରୂପ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଆଚରଣ-Samāna brahmachārī କାରୀ— 1. Practising (ସମାନ ବ୍ରହ୍ମଚାରିଣୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) similar continence. ୨ । ଏକ ବ୍ରତଚାରୀ—2. Performing the same penance. ସ. ବ. ତ୍ରି—ସତୀର୍ଥ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Fellow-student.

ସମାନ ଭୂତି—ସ. ବ—୧ । ସାର୍ଦ୍ଧ ମୁକ୍ତ (ଅର୍ଥାତ୍ ମୁକ୍ତ ସ୍ଥରେ ବସ୍ତୁକ Samāna bhūti ସମାନ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟରେ ବୈଭୁଣରେ ଅବସ୍ଥାନ)—1. The privilege of sitting in equal

glory with Bishṇu in heaven after death. ୨ । ସମାନ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ—2. Similar effulgence. [ଉ—ସଙ୍ଗ ମୁକ୍ତିଙ୍କ ମୋକ୍ଷ ଧାମ । ତରେ ସମାନଭୂତ ଦାନ—ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

ସମାନୟନ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଅନୟନ)—୧ । ସମ୍ୟକ୍ ଅନୟନ—Samānayana 1. Upbringing; special bringing up; (ସମାନୀତ—ବିଣ) ୨ । ମିଳନ—2. Union.

ସମାନ ଶଯ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସମାନ+ଶଯ୍ୟା)—ଏକ ଶଯ୍ୟାରେ ଶୟନକାରୀ—Samāna śajya (ସମାନ ଶଯ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) Sleeping on the same bed.

ସମାନ ଶୀଳ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସମାନ+ଶୀଳ)—୧ । ଭୁଲ୍ୟ ଆଚରଣ ବିଶିଷ୍ଟ—1. Of the same (ସମାନଶୀଳା—ସ୍ତ୍ରୀ) conduct. ୨ । ଭୁଲ୍ୟ ସ୍ୱଭାବ ବିଶିଷ୍ଟ—2. Possessing the same nature.

ସମାନ ସଂଖ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମାନ+ସଂଖ୍ୟା+ଅ)—ଭୁଲ୍ୟ ସଂଖ୍ୟକ—Of equal number. Samāna saṁkhya (ସମାନ ସଂଖ୍ୟକ—ଅନୟରୂପ) (ସମାନ ସଂଖ୍ୟା, ସମାନ ସଂଖ୍ୟକା · ସ୍ତ୍ରୀ)

ସମାନ ସୁଖ ଦୁଃଖ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସମାନ+ସୁଖ ଦୁଃଖ)—ଯାହାର ଦୃଷ୍ଟିରେ ସୁଖ ଓ ଦୁଃଖ ସମାନ—Samāna sukha duḥkha (ସମାନ ସୁଖ ଦୁଃଖା—ସ୍ତ୍ରୀ) Feeling the same in pleasure and grief.

ସମାନ ସ୍କନ୍ଦ—ଗ୍ରା. ବିଣ (ସଂ. ସମାନସ୍କନ୍ଧ)—ସମାନ ସ୍କନ୍ଧ (ଦେଖ) Samaná skanda Samāna skandha (See)

ସମାନ ସ୍କନ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ସମସ୍କନ୍ଧ; ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍କନ୍ଧରୁଚ୍ଚତା ଅନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍କନ୍ଧର ଉଚ୍ଚତା ସଙ୍ଗେ ସମାନ—Samāna skandha (ସମାନ ସ୍କନ୍ଧା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Of the same height (literally of the same height as that of the shoulder of another). ୨ । (ଲକ୍ଷଣାର୍ଥ)—ଏକ ଅବସ୍ଥିତିଯୁକ୍ତ; ସମପଦସ୍ଥ — 2. Of the same position. ୩ । ଧନ, ବିଦ୍ୟା, ବୟସ ଆଦିରେ ପରସ୍ପର ସଙ୍ଗେ ସମାନ—3. Equal in position; wealth and age.

ସମାନା—ସଂ. ବି—ନାୟିକା ତଳେ ଦେଖ (ଦେଖ)—See note Samānā below Nāyikā. ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ (ସମାନ+ସ୍ତ୍ରୀ ଆ)—ସମାନର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Samāna.

ସମାନାଧିକରଣ—ସଂ. ବି (ସମାନ+ଅଧି କରଣ)—ଯେଉଁ ସାଧାରଣ ଗୁଣ ଥିବାରୁ ପଦାର୍ଥଗଣକୁ ଏକଜାତୀୟ (ବ୍ୟାଖ୍ୟାକରଣ—ବିପଶ୍ଚିତ) ବୋଲାଯାଏ—Apposition; Samānādhikaraṇa general property; common quality (the possession of which makes two things belong to the same class).

ସମାନାଧିକାର—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ଭୁଲ୍ୟ ଅଧିକାର ବା ସ୍ୱତ୍ୱ—Sa nānādhikāra Equal right or title.

(ସମାନାଧିକାରୀ—ବିଣ.ସ୍ତ୍ରୀ) ସ.ବିଣ.ପୁଂ—ସମାନ ଅଧିକାର ବିଶିଷ୍ଟ—Having similar rights.

ସମାନାର୍ଥ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—ଭୁଲ୍ୟ ଅର୍ଥ; ଏକ ଅର୍ଥ—Same or Samānārtha similar meaning. ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି) —୧ । ଏକ ଅର୍ଥ ବିଶିଷ୍ଟ—1. Having the same meaning. ୨ । (ପୁଂ) ସମ ପ୍ରୟୋଜନ ବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ (ସମାନାର୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀ) ବିଶିଷ୍ଟ—2. Having the same necessity or aim.

ସମାନୀକରଣ—ସଂ. ବି (ସମାନ+ଅଭୂତ ଭାବେ ଚ୍ବି [ଈ]+ Samānīkaraṇa କରଣ)—ଅସମାନ ବସ୍ତୁକୁ ସମାନ କରିବା—Equalisation.

ସମାନୀତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ଆନୀତ)—୧ । ସମ୍ୟକ୍ ଆନୀତ—Samānīta 1. Specially brought. ୨ । ମିଳିତ—(ସମାନୀତା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Joined together. ୩ । ସଙ୍ଗତ—[ସମାନୟନ—ବି] 3. Reasonable; united.

ସମାନୁପାତ—ସଂ. ବି—(ଗଣିତ) ଏକାଧିକ ଅନୁପାତର ସମାନତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧ; ଦୁଇ ବା ବହୁ ଅନୁପାତର ସମାନତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧ—Samānupāta (Mathematics) Equal ratio; proportion; equality of ratio.

ସମାନେ—ଗ୍ରା. ଅ—ସନ୍ନ; ସଦୃଶ; ଭଳିଅ—Like. [ଉ—ତାହାଙ୍କ ଶୃଙ୍ଗ ତାଣ୍ଡବ ଧାର, ସେ ଲୋହ ସମାନେ ତଠୋର । ସମାନେ ସମାନେ ଜଗନ୍ନାଥ. ଭାଗବତ ।]

ସମାନୋଦକ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ସମାନ—ଏକ+ଉଦକ—ତର୍ପଣ Samānodaka ଜଳରେ ଦେୟ ଜଳ; ସମାନ ଅର୍ଥେ ତର୍ପଣ ଜଳ ଯେଉଁମାନଙ୍କର)—ଏକୋଦକ; ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତର୍ପଣ୍ୟ ଜ୍ଞାତି; ଜ୍ଞାତିର ୨ ପୁରୁଷ ଓ ତଳ ୨ ପୁରୁଷ ଏପରି ୧୪ ପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଜ୍ଞାତି—Kinsmen within fourteen generations of relationship; kinsmen connected by libation of water between 7th and 14th degrees. [ଦ୍ର—ସାତ ପୁରୁଷ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଜ୍ଞାତିଙ୍କୁ ସପିଣ୍ଡ ବୋଲାଯାଏ । ୧୪ ପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମାନୋଦକ, ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ସଗୋତ୍ର । ଯଥା—

ସପିଣ୍ଡତା ତୁ ପୁରୁଷେ ସପ୍ତମେ ବିନିବର୍ତ୍ତତେ,
ସମାନୋଦକଭାବସ୍ତୁ ନିବର୍ତ୍ତେତାଚତୁର୍ଦ୍ଦଶାତ୍ ।
(ମିତାକ୍ଷରା, ବିବାଦଚନ୍ଦ୍ରମଣି)

ମତାନ୍ତରରେ ଏକାଦଶ ପୁରୁଷଠାରୁ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜ୍ଞାତିଙ୍କୁ ସମାନୋଦକ ବୋଲାଯାଏ ।]

ସମାନୋଦର୍ଯ୍ୟ—ସଂ. ବି. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି ସମାନ+ଉଦର+ଯ)—Samānodarjya ଏକମାତାଙ୍କ ସନ୍ତାନ—Blood brothers. [ସମାନୋଦର୍ଯ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ]

ସମାନୋପମା—ସ. ବି—ଉପମାଳଙ୍କାରରେ ଭେଦ—A kind of simile Samānopamā (figure of speech). [ଦ୍ର—ଯେଉଁ ସ୍ଥଳରେ ସମାନ ବା ସ୍ୱରୂପ ଶବ୍ଦ ଦ୍ୱାରା ସାଧାରଣ

ଧର୍ମର ବର୍ଣ୍ଣନ ହୁଏ, ସେହି ସ୍ଥଳରେ ଏହି ଅଳଙ୍କାର ହୁଏ; ଯଥା—

"ସାଳକାନନଶୋଭିନୀ ଏହି ଭ୍ରମ୍ୟାଳମାଳା ବାଳାକ୍ଷ୍ୟସ୍ୱ ଶୋଭା ଶାଳିଅଛି ।" ଏଠାରେ ଭ୍ରମ୍ୟାଳମାଳା ଉପମାନ ଓ ବାଳା ଉପମେୟ । ସାଳକାନନଶୋଭିନୀ ବିଶେଷଣ ଭ୍ରମ୍ୟାଳମାଳା ପକ୍ଷରେ 'ସାଳବନଶୋଭିତା' ଓ ବାଳା ପକ୍ଷରେ 'ଅଳକ ବା କୁଣ୍ଡଳଭୂଷିତ ଅନନ ବା ମୁଖ ଶୋଭିତା' ପ୍ରୟୋଜିତ ହୋଇଅଛି । କେହି କେହି ଏହାକୁ ସରୂପୋପମା ଅଳଙ୍କାର ବା ଶ୍ଳେଷୋପମା ଅଳଙ୍କାର କହନ୍ତି । ଯେଉଁଠାରେ ଅର୍ଥଶ୍ଳେଷ ହୋଇ ଉପମା ହୁଏ ସେଠାରେ ଶ୍ଳେଷୋପମା ଓ ଯେଉଁଠାରେ ଶବ୍ଦଶ୍ଳେଷ ହୋଇ ଉପମା ହୁଏ ସେଠାରେ ସମାନୋପମା ହୁଏ— ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

ସମାନ୍ତକ—ସଂ. ବି—କାମଦେବ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
Samāntaka Cupid.

ସମାନ୍ତର—ସଂ. ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସମ + ଅନ୍ତର)-ସର୍ବତ୍ର ସମଦୂରବର୍ତ୍ତୀ--
Samantara Parallel.
[ସମାନ୍ତରାଳ—ଅନ୍ୟରୂପ]

ସମାନ୍ତର କ୍ଷେତ୍ର—ସଂ. ବି (ଜ୍ୟାମିତି)—ଯେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରର ବିପରୀତ
Samāntara kshetra ବାହୁମାନ ସମାନ୍ତର—(Geometry)
[ସମାନ୍ତରାଳ କ୍ଷେତ୍ର—ଅନ୍ୟରୂପ] A parallellogram.

ସମାନ୍ତର ବୃତ୍ତ—ସଂ. ବି (ଜ୍ୟାମିତି) ଯେଉଁ ବୃତ୍ତମାନଙ୍କର ପରସ୍ପର ସର୍ବତ୍ର
Samāntara brutta ଠାରୁ ସମଦୂରବର୍ତ୍ତୀ; ଏକକେନ୍ଦ୍ରିକ
(ସମାନ୍ତରାଳ ବୃତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ବୃତ୍ତ—(Geometry) concentric circles.

ସମାନ୍ତର ରେଖା—ସଂ. ବି—ଯେଉଁ ରେଖାମାନ ସର୍ବତ୍ର ପରସ୍ପରଠାରୁ
Samāntara rekhā ସମଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇଥାଆନ୍ତି—
(ସମାନ୍ତରାଳ ରେଖା—ଅନ୍ୟରୂପ) (Geometry) Parallel lines.

ସମାନ୍ତର ଶ୍ରୋଣୀ [ଶ୍ରେଣୀ]—ସଂ. ବି—(ଗଣିତ) ପରବର୍ତ୍ତୀ ରାଶି
Samāntara śrondhi (śreni) ଅପେକ୍ଷା ସମ ପରିମାଣରେ
ବୃହତ୍ତର ବା ଲଘୁତର ରାଶିସମୂହ—(Arithmetic) Arithmetical progression.

ସମାନ୍ତର ସରଳରେଖା—ସଂ. ବି (ଜ୍ୟାମିତି) ଯେଉଁ ସରଳରେଖା
Samāntara saralarekhā ପରସ୍ପରର ସମାନ୍ତର—
(ସମାନ୍ତରାଳ ସରଳରେଖା--ଅନ୍ୟରୂପ) (Geometry) Parallel straight lines. [ଦ୍ର - ଯେଉଁ ଦୁଇ ବା ତତୋଽଧିକ ବିରଳ ସରଳରେଖା ଉଭୟ ଦିଗରେ ଯେତେ ଲମ୍ବା ସେତେ ଦୂରକୁ ପ୍ରସାରିତ ହେଲେ ପରସ୍ପର ସହିତ ମିଳିତ ବା ପରସ୍ପରର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ସେମାନଙ୍କୁ ସମାନ୍ତର ବା ସମାନ୍ତରାଳ ସରଳରେଖା ବୋଲାଯାଏ ।]

ସମାନ୍ତରାଳ (ଇତ୍ୟାଦି)—ସଂ.ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସମ + ଅନ୍ତରାଳ)--ସମାନ୍ତର
Samāntarāla (etc. ଇତ୍ୟାଦି (ଦେଖ)
Samāntara etc. (See)

ସମାନ୍ତରିକ କ୍ଷେତ୍ର—ସଂ. ବିଣ (ସମାନ୍ତର+ଇକ)—(ଜ୍ୟାମିତି) ସମାନ୍ତର
Samāntarika kshetra କ୍ଷେତ୍ର; ସମାନ୍ତର ଚତୁର୍ଭୁଜ;
ଯେଉଁ ଚତୁର୍ଭୁଜର ସମ୍ମୁଖବର୍ତ୍ତୀ ଦୁଇ ଦୁଇଟି ବାହୁ
ପରସ୍ପରର ସମାନ୍ତର—(Geometry) Parallellogram.

ସମାପ୍ (ଧାତୁ)—ସଂ. (ସମ୍ ଉପସର୍ଗ+ଆପ୍ ଧାତୁ)—୧ । ଶେଷ
Samāp (root) କରିବା; ସମାପ୍ତ କରିବା—
1. To finish. ୨ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—
2. To complete. ୩ । ଶେଷ ହେବା—
3. To be completed.

ସମାପ—ସଂ. ବି (ବହୁବ୍ରୀହି; ସମ=ସମାନ+ଅପ୍=ଜଳ ଯହିଁରେ;
Samāpa ସମ୍+ଅପ୍+ଅ)—୧ । ବେଦଯଜନ ସ୍ଥାନ—
1. A place for vedic worship. ୨ । ଯଜ୍ଞ—
2. Vedic sacrifice.

ସମାପକ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ଆପ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ, ଆପି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.
Samāpaka ଅକ)—ସମାପନକାରୀ; ଯେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟର
(ସମାପିକା—ସ୍ତ୍ରୀ) ସମାପ୍ତି କରେ; ଉଦ୍‌ଯାପକ—
Accompplishing; fulfilling; finishing.

ସମାପତ—ପ୍ରା. ବିଣ ପଦ୍ୟ (ସଂ. ସମାପ୍ତ)—ସମାପ୍ତ (ଦେଖ)—
Samāpata Samāpta (See) (ଉ—ଯେଉଁକାଳେ
ସମାପ୍ତ **समाप्त** ଯାଗ କଲେ ସେ ସମାପତ—କୃଷ୍ଣଦ୍ୱୈପାୟନ.
ମହାଭାରତ. ସଭା ।)

ସମାପତି—ପ୍ରା. ବି (ସଂ. ସମାପ୍ତି)—ସମାପ୍ତି (ଦେଖ)—
Samāpati Samāpti (See) (ଉ—ଏଠାରୁ
ସମାପ୍ତି **समाप्ति** ହେଲା ଦରିଦ୍ରତସ୍ୟ ସମାପତି-କୃଷ୍ଣଦ୍ୱୈପାୟନ. ମହାଭାରତ.
ସଭା ।)

ସମାପତି କରିବା—ପ୍ରା. କ୍ରି.—ସମାପ୍ତି କରିବା (ଦେଖ)—
Samāpati karibā Samāpti karibā. (See)
ସମାପ୍ତି କରା **समाप्ति करना**

ସମାପତି ରସିଦ—ପ୍ରା. ବି (ଫାରସୀ)—ସମାପ୍ତି ରସିଦ (ଦେଖ)—
Samāpati rasida Samāpti rasida (See).

ସମାପତ୍ତି—ସଂ. ବି (ସମ+ଆପତ୍ତି)—୧ । ସମକାଳରେ ଉପସ୍ଥିତି—
Samapatti 1. Simultaneous presence.
୨ । ପରସ୍ପରର ଆପତ୍ତି—2. Mutual objection.
୩ । ଯଦୃଚ୍ଛାସଙ୍ଗତି—3. Voluntary meeting or union.

ସମାପନ—ସଂ. ବି (ସମ+ଆପ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ=ଆପି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ.
Samāpana ଅନ)—୧ । ସମାଧାନ; ଶେଷକରଣ—
(ସମାପନା—ଅନ୍ୟରୂପ) 1. Completion; accomplish-
(ସମାପିତ—ବିଣ) ment. ୨ । ସମାପ୍ତି—2. Finis;
end. ୩ । ଉଦ୍‌ଯାପନ—3. Fulfilment;
bringing to a close.

ସମାପନ କରିବା—କ୍ରି. କ୍ରି—୧ । ସମାଧା କରିବା—1. To accomplish. ୨ । ଶେଷ କରିବା—ସମାପନ କରା; **समापन करना** 2. To bring to an end.

ସମାପନୀୟ—ସଂ. ବିଣ (ସମ+ଅପ୍+ଧାତୁ କର୍ମ. ଅନୀୟ)—ସମାପ୍ୟ Samāpanīya Samāpya (See) (ସମାପୟିତବ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସମାପନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ (ସମ+ଆ+ପଦ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—୧ । ଲବ୍ଧ; Samāpanna ପ୍ରାପ୍ତ— 1. Obtained; got. ୨ । (ସମାପନ୍ନା—ସ୍ତ୍ରୀ (+କର୍ତ୍ତୃ. ତ) ବିପନ୍ନ; ବିପଦ୍‌ଗ୍ରସ୍ତ—2. Endangered. ୩ । ନିଷ୍ପାଦିତ; ସମ୍ପନ୍ନ; ସମ୍ପାଦିତ—3. Accomplished. ୪ । ହତ (ପ୍ରକୃତବାଦ)—4. Killed. ୫ । ସମଗ୍ର—5. Finished. ୬ । ବ୍ୟଗ୍ର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—6. Troubled.

ସମାପି (ଧାତୁ)—ସଂ. (ସମ୍+ଅପ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍)—ଅନ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ସମାପ୍ତ Samāpi(root) କରାଇବା—To cause to be completed or finished.

ସମାପିକା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—(ସମାପକ+ସ୍ତ୍ରୀ. ଆ.)—୧ । ସମାପକର Samāpikā ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—1.Feminine of "Samāpaka". ୨ । (ବ୍ୟାକରଣ) ଯାହାର ପ୍ରୟୋଗ ଦ୍ୱାରା ବାକ୍ୟ ସମାପ୍ତି ହୁଏ (କ୍ରିୟା)—2. Finite; (a verb) which closes or completes a sentence. ୩.—ସମାପିକା କ୍ରିୟା(ଦେଖ)—Samāpikā kriyā(See)

ସମାପିକା କ୍ରିୟା—ସଂ. ବ—(ବ୍ୟାକରଣ) ଯେଉଁ କ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ବାକ୍ୟର ସମାପ୍ତି ହୁଏ—A finite Samāpikā kriyā (ଅସମାପିକାକ୍ରିୟା—ବିପରୀତ) verb; a verb which closes or completes a sentence.

ସମାପିତ—ସଂ.ବିଣ(ସମ୍+ଅପ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍=ଅପି ଧାତୁ+କର୍ମ ତ)—Samāpita ୧ । ନିଷ୍ପାଦିତ; ସମ୍ପାଦିତ—1. Accomplished; fulfilled. ୨ । ସମାପ୍ତ—2. Completed. ୩ । ମାରିତ—3. Killed; murdered.

ସମାପିତବ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ସମ+ଅପ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+ତବ୍ୟ)—ସମାପ୍ତ Samāpitabya ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—Fit to be completed.

ସମାପିତି—ଓ. ବ (ସଂ. ସମାପ୍ତି)—ସମାପ୍ତି (ଦେଖ)—Samāpti Samāpiti (See).

ସମାପିପୟିଷୁ—ସଂ. ବିଣ(ସମ୍+ଅପ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍+ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍+ Samāpipayishu କର୍ତ୍ତୃ ଉ)—ସମାପନ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ—Desirious of finishing or completing a thing.

ସମାପୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ସମ୍+ଅପ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଇନ୍; ସମାପିନ୍, Samāpi ୧ମା. ୧ବ) — ସମାପନକାରୀ—Finishing; (ସମାପିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ) accomplishing.

ସମାପ୍ତ—ସଂ ବିଣ (ସମ୍+ଅପ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ.ତ)—୧ । କୃତଶେଷ; Samāpta ଶେଷ କରି ପାଇଥିବା; ଯାହା ଶେଷ ହୋଇଅଛି—(ସମାପ୍ତି—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Finished. ୨ । ସଂପ୍ରାପ୍ତ—2. Got; received; attained. ୩ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ—3. Completed. ୪ । ସମାହିତ—4. Accomplished. [ଦ୍ର—ଗ୍ରନ୍ଥ ଶେଷରେ 'ସମାପ୍ତ' ଶବ୍ଦ ଲେଖାଯାଏ, ଏଥିର ଅର୍ଥ—ଏହିଠାରେ ଗ୍ରନ୍ଥର ସମାପ୍ତି ବା ଶେଷ ହେଲା ।)

ସମାପ୍ତ କରିବା—କ୍ରି. କ୍ରି—୧ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବା—1. To complete. ୨ । (ପୁସ୍ତକାଦିର ପାଠ ବା ସମାପ୍ତ କରା **समाप्त करना** ଲେଖନ) ଶେଷ କରିବା—2. To finish (the writing or reading of something).

ସମାପ୍ତ ପୁନରାବୃତ୍ତତା—ସଂ. ବ.—ବାକ୍ୟାଙ୍ଗ ଦୋଷ ବିଶେଷ; ରଚନାର Samāpta punarāttata ଦୋଷ ବିଶେଷ; ଯେଉଁ ସ୍ଥଳରେ ବାକ୍ୟକୁ ସମାପ୍ତ କରି ସାରି ପୁଣି ସେହି ବାକ୍ୟର ସୂତ୍ରକୁ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ—A defect in composition wherer after closing the sentence the write continues it again. [ଦ୍ର—ସାହିତ୍ୟ ଦର୍ପଣ ମତରେ ଏହା ରଚନାର ଗୋଟିଏ ଦୋଷ, 'ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ ପଡ଼ିଛି' ଏ ବାକ୍ୟକୁ ସମାପ୍ତ କରି ପୁଣି ପଦ ଭପୂରେ ଲେଖାଯାଏ 'ପୃଥିବୀ ତଳକୁ ଉଦ୍ଭାସିତ କରି', ଏଠାରେ ଏହି ଦୋଷ ହେବ । 'ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ ପୃଥିବୀ ତଳକୁ ଉଦ୍ଭାସିତ କରି ପଡ଼ିଛି, ଏପରି କହିବା ଉଚିତ ଥିଲା । ଅଧୁନିକ ବଙ୍ଗଳାରେ ଲକ୍ଷିତ ଏହି ଦୋଷକୁ ଅନେକ ଅଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ଲେଖକ ଅନୁକରଣ କରି ଅଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ସମାପ୍ତ ପୁନରାବୃତ୍ତତା ଦୋଷରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରୁଅଛନ୍ତି ।]

ସମାପ୍ତାର୍ଥ୍ୟା—ସଂ.ବ (ସମାପ୍ତ+ଅର୍ଥ+ଯ+ଆ)—ସମସ୍ୟା (ଦେଖ)—Samāptārthyā Samasyā (See)

ସମାପ୍ତାଳ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ସମାପ୍ତ+ଅଳ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—ପତି; ସ୍ୱାମୀ Samāptāla (ଏକିପ୍ତସାର)—Husband; lord.

ସମାପ୍ତି—ସଂ. ବ. (ସମ୍+ଅପ୍ ଧାତୁ=ପାଇବା+ଭାବ ତି)—୧ । Samāpti ଶେଷ; ଅବସାନ—1. Termination; completion; conclusion. ୨ । ପ୍ରାପ୍ତି—2. Attainment; receipt. ୩ । ସମର୍ଥନ—3. Supporting; ratification. ୪ । କାର୍ଯ୍ୟ ସମାଧା—4. The end or accomplishment of any work. ୫ । ଇଷ୍ଟାର୍ଥ; ଇଷ୍ଟ ଯାପନ—5. Accomplishment or bringing to completion (said of a religious vow) ୬ । ବିରୋଧନିରସନ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—6. Settlement of a dispute.

ସମାପ୍ତି ଦେ. ବ.—(କରିଅଥ)—ଡିକ୍ରି ହୋଇଥିବା ମକଦମାରେ **ସମାପ୍ତି** ଡିକ୍ରିଦାର ଦେଣଦାରଠାରୁ ଡିକ୍ରି ହୋଇଥିବା ସମସ୍ତ ସାବ୍ରଣା ପାଇବା ଦ୍ୱାରା ମକଦମାର ଅବସାନ—Termination of a decree by full satisfaction; the full satisfaction of a decree (on the

judgment—debtor fully satisfying the decree holder).

ସମାପ୍ତିକ—ସଂ. ବି. ପୁଂ—(ସମାପ୍ତି+କ)—ଅଧୀତବେଦଶାସ୍ତ୍ର; ଯେ
Samāptika ବେଦ ପାଠ ସମାପ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—
A person who has completed his course of study of the Bedas.

ସମାପ୍ତି କରିବା—କ୍ରି. କ୍ରି—୧ । ସମାପନ କରିବା—1. To ac-
Samāpti karibā complish; to bring to an
ସମାପ୍ତିକରା समाप्तिकरना end; to conclude.
୨ । (ଡିଗ୍ରୀଅ) କୌଣସି ମକଦ୍ଦମାରେ ଡିଗ୍ରୀଦାର ଓ ଦେଣଦାରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦେଏଣା ପାଉଣାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବା—
2. To have a decree fully satisfied, as between the decree holder and the jndgment debtor.

ସମାପ୍ତି ଦରଖାସ୍ତ—କ୍ରି. ବି (ଡିଗ୍ରୀଅ)—ମକଦ୍ଦମାରେ ଡିଗ୍ରୀ ହୋଇ-
Samāpti darakhāsta ଥିବା ଧନାଦି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ପାଇ-
ସମାପ୍ତିଦରଖାସ୍ତ समाप्तिदरखास्त ଥିବା ବିଷୟ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ଡିଗ୍ରୀଦାର ଓ ଦେଣଦାରଙ୍କ ତରଫରୁ ଅଦାଲତରେ ଦିଆଯିବା ଆବେଦନ ପତ୍ର—A petition filed in court intimating the full satisfaction of a decree.

ସମାପ୍ତି ପାଇବା—କ୍ରି. କ୍ରି.—ସମାପ୍ତ ହେବା—To be flnished.
Samāpti pāibā or completed.
ସମାପ୍ତିହେବା समाप्तिहोना

ସମାପ୍ତି ରସିଦ—କ୍ରି. ବି (ଡିଗ୍ରୀଅ) (ସଂ ସମାପ୍ତି ଓ ଇଂ ରସିଦ୍)
Samāpti rasida ଡିଗ୍ରୀ ହୋଇଥିବା ଧନାଦି ଦେଣଦାର-
ସମାପ୍ତିରସିଦ समाप्तिरसीद ବିବାଦ ବୁଝାଇ ଦେଇଥିବାର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ ଡିଗ୍ରୀଦାର ଦେଣଦାରଙ୍କୁ ଯେଉଁ ରସିଦ ଦିଅନ୍ତି ବା ଅଦାଲତରେ ଦାଖଲ କରନ୍ତି—A receipt of full satisfaction of a decree granted by the decree holder on his decree being fully satisfied.

ସମାପ୍ତୋଽୟଂଗ୍ରନ୍ଥଃ—ସଂ. ବାକ୍ୟ—(ସଂ. ସମାପ୍ତଃ ଅୟଂ ଗ୍ରନ୍ଥଃ)—ଗ୍ରନ୍ଥ-
Samāpto(a)yam granthah ଶେଷରେ ଲେଖାଥିବା ସଂସ୍କୃତ ବାକ୍ୟ—ଏଥିର ଅର୍ଥ; ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥ ଶେଷ ହେଲା—
A Sanskrit sentence written at the end of a book, meaning—This book is finished here; the end; finis.

ସମାପ୍ତ୍ୟର୍ଥା—ସଂ. ବି—ସମସ୍ୟା (ଦେଖ)—
Samāptyarthā Samasyā (See)

ସମାପ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ଅପ୍ ଧାତୁ+କର୍ମ ଯ)—ସମାପନୀୟ;
Samāpya ସମାପ୍ତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—Fit to be completed.

ସମାପ୍ରିୟ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—(ସମ୍+ଅ+ପ୍ରିୟ)—ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରିୟ—
Samāpriya Very dear; beloved.
(ସମାପ୍ରିୟା—ସ୍ତ୍ରୀ).

ସମାପ୍ଲୁ(ପ୍ଲା)ବ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଅ+ପ୍ଲୁ ଧାତୁ+ଭାବ ଅ)—୧ ।
Samāpla(plā)ba ସ୍ନାନ; ଅବଗାହନ—1. Bath; immersion. ୨ । ଉତ୍ତମ ରୂପେ ଗାଧୁଆ—2. A good bath; a thorough bath.

ସମାବର୍ତ୍ତନ—ସଂ. ବି (ସମ+ଆବର୍ତ୍ତନ)—୧ । ପ୍ରତ୍ୟାଗମନ; ଲୋଟି
Samābrtana ଆସିବା—1. Coming back; return-
(ସମାବର୍ତ୍ତ—ଅନ୍ୟରୂପ) ing. ୨ । ବେଦାଧ୍ୟୟନାନନ୍ତର-
[ସମାବୃତ୍, ସମାବର୍ତ୍ତ, ସମାବର୍ତ୍ତିତ—ବିଣ] ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟାଶ୍ରମର ପ୍ରୟୋଜକ କର୍ମ; ଦ୍ୱିଜ ଯୁବକର ଗୁରୁଗୃହରେ ପ୍ରଥମାଶ୍ରମ ସମାପନାନ୍ତର ଦ୍ୱିତୀୟାଶ୍ରମରେ ପ୍ରବୃତ୍ତି; ବାଲ୍ୟକାଳରେ ଯଜ୍ଞୋପବୀତ ଗ୍ରହଣ କରି ବ୍ରହ୍ମଚାରୀରୂପେ ଗୁରୁଗୃହରେ ବେଦଶିକ୍ଷା ଶେଷ କରି ବିବାହ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଗୁରୁଙ୍କ ଆଦେଶ କ୍ରମେ ଦ୍ୱିଜାତି ଯୁବକର ନିଜ ଗୃହକୁ ଫେରିବାରୂପ କର୍ମ—2. The ceremonial act of a twice-born youth returning to his house for marriage and becoming a householder after completing his student's career in his tutor's house. [ଦ୍ର—ପୂର୍ବକାଳରେ ବ୍ରତ ବା ଉପନୟନ ହେବା ପରେ ଦ୍ୱିଜ-ବାଳକ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ କରି ଗୁରୁଗୃହରେ ରହି ବେଦପାଠ କରୁଥିଲେ । ବେଦ ପାଠ ଶେଷ ହେଲେ ଗୁରୁଙ୍କୁ ଦକ୍ଷିଣା ଦେଇ ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ଅନୁମତି ଓ ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କରି ନିଜ ଗୃହକୁ ଫେରି ଆସି ବିବାହ କରିବା ପୂର୍ବରୁ 'ସମାବର୍ତ୍ତନ'ରୂପ କର୍ମ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରୁଥିଲେ । ଚାରିଚନ୍ଦ୍ରଶୁକ୍ଳ ଓ ଶୁଭ ତିଥିରେ ଗୁରୁଗୃହବାସୀ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ଔରି ହୋଇ ସର୍ବୌଷଧି ଜଳରେ ସ୍ନାନ କରି ଉଦଙ୍ମୁଖ, ଭୂଶାସନୋପବିଷ୍ଟ ଗୁରୁଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରାଙ୍ମୁଖ ହୋଇ ବସି ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ପାଇଁ ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ଅନୁମତି ପାଇବା ପରେ ଘରକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରି ବିବାହ କରୁଥିଲେ । ଅଜିକାଲି ଦ୍ୱିଜବାଳକ ମାନଙ୍କର ଗୁରୁଗୃହ-ବାସପୂର୍ବକ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟାଶ୍ରମ ପାଳନ ଖୁବ ନ ଥିବାରୁ ଦ୍ୱିଜାତିର ଦଶକର୍ମ 'ସଂସ୍କାର'ର ଅନ୍ତିମ ସଂସ୍କାର ଚୂଡୋପନୟନ ବାଳକର 'ରୋପଣୀ' କରି ତେଣୁ ସେହି ଦିନ ଚଟ୍‌ପଟାଙ୍କ ଘରକୁ ଫେରି ଆସିବାରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ହେଉଅଛି ।]

ସମାବର୍ତ୍ତିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ(ସମ୍+ଆ+ବୃତ୍ ଧାତୁ ଣିଜନ୍ତ+କର୍ମ.ତ)—
Samābarttita ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତିତ; ଯାହାଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଅଣାଯାଇ ଅଛି—Caused to come back; made to return.
(ସମାବର୍ତ୍ତିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସମାବାୟ—ସଂ. ବି (ଭରତକୃତ ଅମର ଟୀକା)—୧ । ସମୂହ—
Samābāya 1. Multitude. ୨ । ସମବାୟ; ସମାହାର—
2. Aggregate.

ସମାବାଳି—ଦେ. ବ—ସୁଅଁ ବାଳି; ସମ୍ବଳ୍ପ—
Samābāli Caterpillar.
(ସମାବାଳ[ଳ]ଅ—ଅଦ୍ୟାରୁପ) ଉସ୍ନାପୋକା ମୂଆ

ସମାବିଷ୍ଟ—ସ. ବଣ (ସମ୍ + ଆବିଷ୍ଟ)—୧ । କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିବିଷ୍ଟ—1.
Samābishṭa Occupied. ୨ । କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ—
(ସମାବିଷ୍ଟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 2. Engaged in. ୩ । ଅଭିନିବିଷ୍ଟ; ଏକାଗ୍ର-
(ସମାବେଶ—ବ) ଚିତ୍ତ—3. Engrossed in. ୪ । ଏକତ୍ର
ଅବସ୍ଥିତ—4. Situated or placed together.

ସମାବୃତ—ସ. ବଣ (ସମ୍ + ଆବୃତ)—୧ । ଚାରିଆଡ଼େ ଆବୃତ;
Samābṛuta ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବେଷ୍ଟିତ—1. Enveloped;
(ସମାବରଣ—ବ) enclosed. ୨ । ଲୁକ୍କାୟିତ—2. Con-
cealed; hidden under

ସମାବୃତ୍ତ—ସଂ. ବଣ (ସମ୍ + ଆ + ବୃତ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ତ)—
Samābṛutta ୧ । ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ—1. Returned; come
(ସମାବୃତ୍ତି—ବ) back. ୨ । ଗୁରୁଗୃହରେ ବେଦ ପାଠ ଶେଷ କରି
ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପାଇଁ ଗୃହକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବୃତ୍ତ;
ଲବ୍ଧାନୁଜ୍ଞ; ଯେଉଁ ଦ୍ୱିଜଯୁବକ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟାଶ୍ରମ ଶେଷରେ
ଗୁରୁଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଇ ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ
ଗୃହକୁ ଫେରି ଆସି ଅଛନ୍ତି—2. Returned to
one's home for being married after
finishing the study of the Bedas at
the preceptor's house and getting the
preceptor's permission.

ସମାବେଶ—ସଂ. ବ (ସମ୍ + ଆ + ବିଶ୍ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Samābeśa ୧ । ପ୍ରବେଶ—1. Entrance; admitt-
(ସମାବିଷ୍ଟ—ବଣ) ance; admission. ୨ । ସଂସ୍ଥିତି—
2. Accomodation. ୩ । ମନୋଯୋଗ—
3. Attention. ୪ । ଏକତ୍ରାବସ୍ଥିତି; ସହାବସ୍ଥାନ—
4. Association; being placed together.

ସମାବେଶନ—ସଂ. ବ (ସମ୍ + ଆ + ବିଶ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍ + କର୍ତ୍ତୃ.ଅନ)—
Samābeśana ୧ । ପ୍ରବେଶ କରାଇବା—1. Thrusting;
(ସମାବେଶିତ—ବଣ) admitting. ୨ । ଏକତ୍ର ସ୍ଥାପନ—
2. Placing together.

ସମାବେଶିତ—ସଂ. ବଣ (ସମ୍ + ଆ + ବିଶ୍ ଧାତୁ ଣିଚ୍-ବେଶି ଧାତୁ
Samābeśita + କର୍ମ. ତ)—୧ । ପ୍ରବେଶିତ; ଯାହାକୁ ପ୍ରବେଶ
(ସମାବେଶନ—ବ) କରା ଯାଇଅଛି; ସମାବେଶ ପ୍ରାପ୍ତ—
1. Thrust; caused to enter; admitted.
୨ । ଏକତ୍ରରଖା ଯାଇଥିବା; ସହାବସ୍ଥାପିତ—2. Placed
together. ୩ । ସଂସ୍ଥାପିତ—3. Accomodated.
୪ । ଅଭିନିବେଶିତ; ଯାହାର ମନୋଯୋଗ ଅନ୍ୟଦ୍ୱାରା
ଆକର୍ଷିତ ହୋଇଅଛି—4. Having one's atten-
tion drawn to a matter by another.

ସମାମ୍ନାତ—ସଂ. ବଣ (ସମ୍ + ଆମ୍ନାତ)—୧ । ସମାଧ୍ୟାତ; ସମୋଚ୍ଚାରିତ
Samāmnāta —1. Uttered similarly. ୨ । ଏକ
ସଙ୍ଗେ ପଠିତ—2. Read together.

ସମାମ୍ନାୟ—ସଂ. ବ (ସମ୍ + ଆ + ମ୍ନା ଧାତୁ = ପାଠ କରିବା + ଭାବ. ଅ)
Samāmnāya —୧ । ଏକତ୍ର ପଠନ—1. Reading
together. ୨ । ଏକତ୍ର ଉଚ୍ଚାରଣ—2. Pronoun-
cing together. ୩ । ପାଠ କ୍ରମ—3. Success-
ive reading; reading of any matter
one after the other. ୪ । ପରମ୍ପରତା—
4. Succession. ୫ । (+କର୍ମ. ଅ) ଶାସ୍ତ୍ର (ବିଶ୍ୱକୋଷ)
—5. Religious books; scriptures.
୬ । ସଂଖ୍ୟା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—6. Number. ୭ । ସମଷ୍ଟି
(ବିଶ୍ୱକୋଷ)—7. Aggregate.

ସମାମ୍ନାୟିକ—ସଂ. ବଣ (ସମାମ୍ନାୟ + ସମ୍ବନ୍ଧାର୍ଥେ. ଇକ)—୧ । ଶାସ୍ତ୍ର
Samāmnāyika ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ—1. Relating to the
Śāstras. ୨ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପଠିତ—2. Read or
studied in the Śāstras.

ସମାୟାତ—ସ.ବଣ ସଂ(ସମ୍ + ଆୟାତ)—୧ । ସମାଗତ—1.Come.
Samāyāta ୨ । ଉପସ୍ଥିତ—2. Arrived at. ୩ । ଏକତ୍ର
[ସମାୟାତା—ସ୍ତ୍ରୀ] ଆଗତ—3. Come together.
[ସମାୟ—ବ]

ସମାଯୁକ୍ତ—ସ. ବଣ (ସମ୍ + ଆ + ଯୁଜ୍ ଧାତୁ + କର୍ମ. ତ)—୧ ।
Samājukta ଏକତ୍ର ଯୁକ୍ତ; ସଂଯୁକ୍ତ—1. Attached to;
[ସମାଯୋଗ—ବ] joined together.
[ସମାଯୋଜିତ—ଣିଜନ୍ତ ଯୁଜ ଧାତୁରୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ ବଣ]

ସମାଯୋଗ—ସ. ବ (ସମ୍ + ଆ + ଯୁଜ୍ ଧାତୁ + ଭାବ. ଅ)—
Samājoga 1. Union; association. ୨ । ସମବାୟ—
2. Multitude; conglomeration. ୩ । ପ୍ରୟୋ-
ଜନ—3. Necessity. ୪ । (+କର୍ମ. ଅ) ପରିଚ୍ଛଦ
—4. Dress; cloth.

ସମାର—ଦେ ବ (ସଂ. ସମ୍ବାର)—ଦେଉଳର ବେଢ଼ା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା
Samāra ଯେଉଁ କୋଠରିରେ ଭୋଗ ପାଇଁ ଚାଉଳ ଚୂଡ଼ା,ବେଶର-
ବଟା, ପରିବା କଟା ହୁଏ—A room inside the
compound of a temple where rice etc are
ground and kitchen vegetables chopped
for the cooking of the Bhoga for the
Deity. [ଭୁ—ଭୁବନେଶ୍ୱର ଲିଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ଦେଉଳ-
ବେଢ଼ାରେ ଥିବା ଏହି ଘରକୁ ସମାର ବୋଲାଯାଏ । ପୁରୀ
ଜଗନ୍ନାଥ ଦେଉଳ ବେଢ଼ାରେ ଏହି ଘରକୁ ଚାଉଳଚୂଡ଼ା ମଣ୍ଡପ
ବୋଲାଯାଏ । ଯେଉଁମାନେ ପରିବାକଟା ଚାଉଳଚୂଡ଼ା ଆଦି
କରନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ସମରିଆ ବୋଲାଯାଏ ।]

ସମାରମ୍ଭ—ସଂ. ବ (ସମ୍ = ସମ୍ୟକ୍ + ଆରମ୍ଭ)—୧ । କୌଣସି ଅନୁ-
Samārambha ଷ୍ଠାନର ବା କର୍ମର ଆରମ୍ଭ—1. The begin-
[ସମାରବ୍ଧ, ସମାରବ୍ଧ୍ୟ —ବଣ] ning of any work. ୨ । ଆରବ୍ଧ

କର୍ମ — 2. An act which has been begun. ଦେ. ବି (ସଂ. ସମ୍ + ଆଡ଼ମ୍ବର ବା ସମାରୋହ)— ଆଡ଼ମ୍ବର; ଘନଘଟା; ସମାରୋହ—Ado; show; grandeur. (ଯଥା — କନ୍ୟାଘର ଗ୍ରାମକୁ ବରଯାତ୍ରୀ-ମାନେ ଭାରି ସମାରମ୍ଭରେ ଆସିଛନ୍ତି ।)

ସମାରମ୍ଭଣ—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ଆ + ରଭ୍ + ଭାବ. ଅନ)— Samārambhaṇa ୧ । ଆଲିଙ୍ଗନ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)— 1. Embrace. ୨ । ସମାଲମ୍ଭନ (ଦେଶ) (ବିଶ୍ୱ-କୋଷ)—2. Samālambhana (See). ୩ । ଗ୍ରହଣ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)— 3. Taking; acceptance.

ସମାରାଧନ—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ଆରାଧନ)—ସମ୍ୟକ୍ ଆରାଧନ; ପୂଜନ— Samārādhana Worshipping; paying of homage.

ସମାରାଧନ ତତ୍ପର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ପୂଜା କରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ—Ready to worship. (ସମାରାଧନ ତତ୍ପରା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସମାରାଧିତ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍ + ଆରାଧିତ)—ସମ୍ୟକ୍ ପୂଜିତ— Samārādhita Specially worshipped. (ସମାରାଧିତା—ସ୍ତ୍ରୀ)

ସମାରୁରୁକ୍ଷୁ—ସଂ. ବିଣ(ସମ୍ + ଆ + ରୁହ ଧାତୁ. ଇଚ୍ଛାର୍ଥେ ସନ୍ + କର୍ତ୍ତୃ. ଉ)—ସମାରୋହଣ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ— Samārurukshu Desirous of riding. (ସମାରୁରୁକ୍ଷା — ବି)

ସମାରୂଢ଼—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + ଆରୂଢ) — ୧ । ସମାରୋହଯୁକ୍ତ; ଆଡ଼ମ୍ବରଯୁକ୍ତ— Samārūrdha 1. Pompous; magnificent; grand. (ସମାରୋହଣ — ବି) ୨ । ଅତ୍ୟୁନ୍ନତ— 2. Much elevated or advanced. (ସମାରୂଢ଼ା—ସ୍ତ୍ରୀ) ୩ । ଅରୁହ; ଉପରେ ଚଢ଼ିଥିବା— 3. Riding upon.

ସମାରୋପ—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ଆରୋପ)—୧ । ସମ୍ୟକ୍ ରୋପଣ— Samāropa 1. Careful planting of seeds or seedings. (ସମାରୋପଣ — ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ସବିଶେଷ ଆରୋପ— [ସମାରୋପିତ—ବିଣ] 2. Particular or special attribution.

ସମାରୋହ—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ଆରୋହ = ଉନ୍ନତି; ଚଢ଼ିବା)—୧ । Samāroha ଅତ୍ୟୁନ୍ନତି—1. Considerable improvement; considerable advancement; elevation. (ସମାରୋହଣ — ଅନ୍ୟରୂପ) ୨ । ଆରୋହଣ— 2. Ascending; riding on. ୩ । ଜାକଜମକ: ଆଡ଼ମ୍ବର— 3. Grandeur; pomp; eclat; ado. ୪ । ସମ୍ମତି—4. Consenting.

ସମାର୍ଜନ(ନା) — ଗ୍ରା. ବି—୧ । (ସଂ. ସମାଧାନ)—ସମାଧାନ; ଆଶ୍ୱାସନା- Samārjana(nā) 1. Conciliating; consoling. ସମାଧାନ **समाधान** ୨ । (ସଂ. ସମ୍ମାର୍ଜନ)—ସମ୍ମାର୍ଜନ (ଦେଶ)—Sammārjana (See).

ସମାର୍ଜନା କରିବା—ଗ୍ରା. କ୍ରି.—୧ । ଆଶ୍ୱାସନା କରିବା— Samārjanā karibā 1. To conciliate; to appease; to console. ସମାଧାନ କରା **समाधान करना** ୨ । ସମ୍ମାର୍ଜନ କରିବା (ଦେଶ)—2. Sammārjana karibā (see).

ସମାର୍ଜିବା—ଦେ. କ୍ରି (ପଦ୍ୟ)—ଧୋଇବା—To wash. Samarjibā [ଉ—ତାହାଙ୍କ ଚରଣ ସମ୍ମାର୍ଜିଲେ, ଅଳକବନ୍ଧ ସମାର୍ଜ୍ଜନ କରା **सम्मार्जन करना** ସମାର୍ଜିଲେ — ଜଗନ୍ନାଥ ଭାଗବତ ।]

ସମାର୍ଥ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—୧ । ସମାନ ଅର୍ଥ— Samartha 1. The same meaning. ୨ । ଏକ ପ୍ରୟୋଜନ—2. One or the same necessity. ୩ । ଏକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ— 3. The same aim. ୪ । (ବହୁବ୍ରୀହି) ଏକାର୍ଥବିଶିଷ୍ଟ [ସମାର୍ଥା—ସ୍ତ୍ରୀବିଣ] ଶବ୍ଦ —4.Synonym. ସଂ.ବିଣ (ବହୁବ୍ରୀହି)— [ସମାର୍ଥତା—ବି] ସମାର୍ଥକ (ଦେଶ)—Samarthaka (See)

ସମାର୍ଥକ—ସଂ. ବିଣ (ସମ + ଅର୍ଥ + କ)—୧ । ତୁଲ୍ୟାର୍ଥକ; ଏକାର୍ଥକ- Samarthaka 1. Having the same meaning or import; synonymous. [ସମାର୍ଥବୋଧକ—ଅନ୍ୟରୂପ] ୨ । ସମପ୍ରୟୋଜନବିଶିଷ୍ଟ—2. Having the same or similar aim or need.

ସମାର୍ଥୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍ + ଅର୍ଥ ଧାତୁ + କର୍ତ୍ତୃ. ଇନି; ସମାର୍ଥିନ୍; ୧ମା ୧ବ)—୧ । ଏକ ପ୍ରୟୋଜନ ବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ [ସମାର୍ଥିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] ବିଶିଷ୍ଟ—1. Having the same necessity or aim. ୨ । ଶାନ୍ତି ପାଇଁ ଇଚ୍ଛୁକ [ବିଶ୍ୱକୋଷ]—2. Desirous of peace. ୩ । ମନର ସମତା ସାଧନପ୍ରୟାସୀ [ବିଶ୍ୱକୋଷ]— 3. Desirous of reconciliation or agreement.

ସମାଲ୍—ଦେ. ଅ (ସମ୍ମାଳବାକ୍ରିୟାର ଅନୁଜ୍ଞା ଏକବଚନ, ଅନାଦରାର୍ଥରୂପ; Samāl ଅବ୍ୟୟରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ)—୧ । ହୁସିଆର ! ସାବଧାନ ସାମଲାଓ **समालो** ହୁଅ—1. Be careful ! Be on [ସମାଲ—ଅନାଦରାର୍ଥକରୂପ] your guard. ୨ । (ଅସନ୍ନ ବିପଦକୁ) ସମ୍ମାଳିବାକୁ ବା ସହିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅ— 2. Be ready to bear the brunt of the impending danger.

ସମାଳ—ଦେ. ବି—୧ । ସହିଷ୍ଣୁତା; ସମ୍ଭାଳ; ଧୈର୍ଯ୍ୟଧାରଣ— Samāla 1. Being patient; patience. ସାମଲାନ **सबूर** ୨ । ସହିପିବା; ସହନଶୀଳତା— rbearance. ୩ । ଅପେକ୍ଷା କରିବା— 3. Waiting. ବିଣ —୧ । ସହିଷ୍ଣୁଅଛି; ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ- 1. Patient. ୨ । ଅପେକ୍ଷାକାରୀ—2. Waiting. ୩ । ସହନଶୀଳ—3. Forbearing. ସଂ. ବିଣ. [ସମାଳା—ସ୍ତ୍ରୀ] ପୁଂ (ସବାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ + ମାଳା + ଅ)— ୧ । ମାଳାବିଶିଷ୍ଟ—1. Having garlands.

ସମାଲକ୍ଷ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ. (ସମ୍+ଆ+ଲକ୍ଷ୍. ଧାତୁ+କର୍ମ. ଯ)—
Samālakshya ୧ । ଦର୍ଶନଯୋଗ୍ୟ (ସାହ୍ଲାଦ୍ୟ ଦର୍ଶଣ)—
(ସମାଲକ୍ଷ୍ୟା—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Fit to be seen. ୨ । ବିଶେଷରୂପେ ଚିହ୍ନିତ ରଖାଯିବାର ଯୋଗ୍ୟ—2. Deserving to be marked or noted; notable. ୩ । ଅତିଶୟରୂପେ ସହଜରେ ଦର୍ଶନଯୋଗ୍ୟ—3. Observable. ୪ । ପ୍ରଣିଧାନ ଯୋଗ୍ୟ—4. Fit to be attended to.

ସମା ଲଗା—ଦେ. ବିଣ—ଯହିଁରେ ସମା ବା ମୁଦଅ ଲାଗିଥାଏ—
Samā lagā Attached with a ring; having a ସାମାଲାଗା ring attached to the end. (ଉ—**समालगा हुआ** ଅକର୍ମଶୀଳା କୁଣ୍ଡିକ ସମାଲଗା ଗାହାର । ଭଗ ।)

ସମାଲବ୍ଧ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଆ+ଲଭ୍. ଧାତୁ ବା ଲମ୍ଭ. ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)—
Samālabdha ୧ । ରଞ୍ଜିତ; ଚର୍ଚ୍ଚିତ; ରଙ୍ଗ ଦେଇ ଯାଇଥିବା—
(ସମାଲମ୍ଭ[ଭ], ସମାଲମ୍ଭ[ଭ]ନ—ବି) 1. Besmeared; painted. ୨ । ଲେପିତ; ଅଲେପିତ—2. Anointed; overlaid. ୩ । ମେଳିତ—3. Joined together. ୪ । ହତ—4. Killed; murdered. ୫ । ଧୃତ—5. Seized.

ସମାଲମ୍ବ—ସଂ. ବି (ସମ+ଆ+ଲମ୍ବ. ଧାତୁ+ଭାବ. ଅ)—୧। ଉତ୍ତ ଓ
Samālamba ମାଳାଦି ଲମ୍ବାଇବା—1. Suspending;
(ସମାଲମ୍ବନ—ଅନ୍ୟରୂପ) hanging. ୨ । ସମ୍ୟକ୍ ଅବଲମ୍ବ—
[ସମାଲମ୍ବିତ—ବିଣ] 2. Special support. ୩ । ଉତ୍ତଣ; ସୁଗନ୍ଧ ତୃଣ ବିଶେଷ (ଗ୍ରନ୍ଥ ନିର୍ଘଣ୍ଟ)—3. A kind of scented grass.

ସମାଲମ୍ବୀ—ସଂ. ବି—ସମାଲମ୍ବ ୩ (ଦେଖ) [ଗ୍ରନ୍ଥ ନିର୍ଘଣ୍ଟ]
Samālambī **Samālamba** 3. (See)

ସମାଲମ୍ଭ(ଭ)ନ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଆ+ଲମ୍ଭ. ଧାତୁ ବା ଲଭ୍. ଧାତୁ+
Samālambha(bha)na ଭାବ. ଅନ)—୧ । ରଞ୍ଜନ;
(ସମାଲମ୍ଭ[ଭ]—ଅନ୍ୟରୂପ) ରଙ୍ଗାଇବା—1. Dyeing;
[ସମାଲବ୍ଧ—ବିଣ] painting. ୨ । ବୋଳିବା; ବିଲେପନ—2. Anointing; besmearing. ୩ । ମାରଣ; ହନନ; ବଧ—3. Killing; slaughtering. ୪ । ଦେହରେ ଚନ୍ଦନାଦି ବୋଳିବା—4. Besmearing the body with sandal paste etc.

ସମାଲମ୍ଭୀ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍+ଆ+ଲମ୍ଭ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ ଇନ୍;
Samālambhī ସମାଲମ୍ଭିନ୍, ୧ମା ୧ବ)—୧ । ବିଲେପନକାରୀ-
[ସମାଲମ୍ଭିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] 1. Besmearing; anointing. ୨ । ମାରଣକାରୀ; ହତ୍ୟାକାରୀ—2. Killing; slaughtering.

ସମାଳାପ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଅଳାପ)—ସମ୍ୟକ୍ ଅଳାପ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)-
Samālāpa Intimate conversation.

ସମାଳିଆ—ଦେ. ବି—ସମ୍ଭାଳୁଆ (ଦେଖ)—**Sambāluā** (See)
Samāliā ଦେ. ବିଣ—ସମାଳୁଆ (ଦେଖ)—**Samāluā** (See)

ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ—1. Patient. ୨ । ଅପେକ୍ଷାକାରୀ—2. Waiting. ୩ । ସହନଶୀଳ—
ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ **सबूरकरनेवाला** 3. Forbearing.
ସମାଳୀ
ସମାଳୋ(ଳେ)ଇ } —ସ୍ତ୍ରୀ

ସମାଲିଙ୍ଗନ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଅଲିଙ୍ଗନ)—ସମ୍ୟକ୍ ଅଲିଙ୍ଗନ—
Samāliṅgana Tight embrace; hugging.
[ସମାଲିଙ୍ଗିତ, ସମାଲିଙ୍ଗୀ—ପୁଂ. ସମାଲିଙ୍ଗିତା, ସମାଲିଙ୍ଗିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ ବିଣ]

ସମାଲି ନେବା—ଦେ. କ୍ରି—ସମ୍ଭାଳିବା (ଦେଖ)—
Samāli nebā **Sambhālibā** (See)
ସାମଲାନ ସାମଲେ ନେଓୟା **संभालना**
(ସମ୍ଭାଳିବା—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସମାଳୀ—ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ (ସ+ମାଳ+ଈ)—ଫୁଲର
Samālī ତୋଡ଼ା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—Nosegay; boquet.

ସମାଳୁଆ—ଦେ. ବି—ସମ୍ଭାଳୁଆ (ଦେଖ)
Samāluā **Sambāluā** (See)
ଦେ. ବିଣ. ପୁଂ—ସମାଳିଆ (ଦେଖ)—**Samāliā** (See)

ସମାଲୋକ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଆ+ଲୋକ ଧାତୁ+ଭାବ ଅ)—
Samāloka ୧ । ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ ଦର୍ଶନ—1. Observa-
(ସମାଲୋକନ—ଅନ୍ୟରୂପ) tion. ୨ । ଉତ୍ତମରୂପେ
[ସମାଲୋକିତ, ସମାଲୋକ୍ୟ, ସମାଲୋକୀ—ବିଣ] ଦେଖିବା—2. Good view.

ସମାଲୋଚକ—ସଂ ବିଣ. ଓ ବି. ପୁଂ (ସମ+ଆ+ଲୋଚ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ
Samālochaka ଅକ)—ସମାଲୋଚୀ (ଦେଖ)
[ସମାଲୋଚକା—ସ୍ତ୍ରୀ] **Samālochī** (See).

ସମାଲୋଚନ(ନା)—ସଂ ବି (ସମ୍+ଅଲୋଚନ)—କୌଣସି ବସ୍ତୁର,
Samālochana(nā) ବ୍ୟକ୍ତିର, ବିଷୟର ବା ରଚନାର
[ସମାଲୋଚ—ଅନ୍ୟରୂପ] ଦୋଷଗୁଣାଦିର ସମ୍ୟକ୍
[ସମାଲୋଚିତ—ବିଣ] ଅଲୋଚନା—Criticism or review of any matter, thing or person.

ସମାଲୋଚନୀୟ—ସଂ ବିଣ (ସମ୍+ଅଲୋଚନୀୟ)—ଅଲୋଚିତ
Samālochanīya ହେବା ଯୋଗ୍ୟ—Deserving or
[ସମାଲୋଚ୍ୟ—ଅନ୍ୟରୂପ] fit to be criticised.

ସମାଲୋଚୀ—ସଂ ବିଣ ଓ ବି. ପୁଂ (ସମ୍+ଆ+ଲୋଚ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ
Samālochī ଇନ୍; ୧ମା ୧ବ)—ସମାଲୋଚନକାରୀ—
[ସମାଲୋଚିନୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] (adj) Criticising; reviewing. (noun) Reviewer; critic.

ସମାଶ—ସଂ ବି (ସମ୍+ଅଶ ଧାତୁ=ଖାଇବା+ଭାବ ଅ)—୧ । ସମ୍ୟକ
Samāśa ଭକ୍ଷଣ (ପାଣିନି)—2. Good meal. ୨ । ସମ୍ୟକ୍ ଉପଭୋଗ—2. Thorough enjoyment.

ସମାଶଙ୍କିତ—ସଂ ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍+ଅଶଙ୍କିତ)—୧ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୀତ—
Samāśaṅkita 1. Terrified. ୨ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ସନ୍ଦିଗ୍ଧ—

(ସମାଶଙ୍କା—ବ) 2, Very suspecting; greatly suspicious.

ସମାଶ୍ରୟ—ସଂ ବ (ସମ୍ + ଆଶ୍ରୟ)—୧ । ସମ୍ୟକ୍ ଆଶ୍ରୟ; ଅବଲମ୍ବନ—
Samāśraya 1. Refuge; support; shelter.
୨ । ସହାୟ—2. Help.

ସମାଶ୍ରିତ
ସମାଶ୍ରୟଣୀୟ
ସମାଶ୍ରୟୀ } —ବିଣ

ସମାଶ୍ଳେଷ—ସଂ ବ. (ସମ୍ + ଆଶ୍ଳେଷ)—ଦୃଢ଼ ଆଲିଙ୍ଗନ—
Samāślesha Tight embrace.
(ସମାଶ୍ଳେଷଣ—ଅନ୍ୟରୂପ) (ସମାଶ୍ଳେଷିତ—ବିଣ)

ସମାଷ—ସଂ ବିଣ—(ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ=ସହ+ମାଷ=ବ୍ରୀହି)—
Samāsha ବ୍ରୀହିମିଶ୍ରିତ—Mixed with Brihi grains.

ସମାସ—ସଂ. ବ. (ସମ୍ + ଅସ୍ ଧାତୁ=କ୍ଷେପଣକରିବା ସଂକ୍ଷେପ କରିବା
Samāsa +ଭାବ ଅ)—୧ । ସଂକ୍ଷେପ—1. Abridgement; contraction. ୨ । ସଂଗ୍ରହ—2. Collecting; gathering. ୩ । ସମାହାର—3. Conglomeration. ୪ । ମିଳନ—4. Meeting together. ୫ । ସମର୍ଥନ—5. Ratification; supporting. ୬। (ସ+ମାସ)—ସମ୍ବତ୍ସର—6. Year ୭। (ବ୍ୟାକରଣ) ଦୁଇ ବା ତତୋଽଧିକ ପଦମଧ୍ୟସ୍ଥ ବିଭକ୍ତିର ଲୋପକରି ସେମାନଙ୍କୁ ଏକପଦକରଣ; ଅନେକ ପଦର ଏକପଦକରଣ—7. (grammar) Compounding of several words into a whole; abridgment of many separate words into one word. [ଦ୍ର—ଦୁଇ ବା ବହୁ ପଦକୁ ଏକପଦ କରିବା ରୂପବ୍ୟାକରଣଗତ ପ୍ରକ୍ରିୟାକୁ ସମାସ ବୋଲିପାଏ । ସମାସରେ ପୂର୍ବପରପଦମାନଙ୍କ ବିଭକ୍ତିର ଲୋପ ହୁଏ ।

ସମାସ ଚାରି ପ୍ରକାର, ଯଥା—ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ, ବହୁବ୍ରୀହି, କର୍ମଧାରୟ, ତତ୍ପୁରୁଷ, ଦ୍ୱିଗୁ ଓ ଅବ୍ୟୟୀଭାବ । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ନିତ୍ୟ ସମାସ ଓ ଉପପଦ ସମାସ ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ସମାସ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ସମାସ ଦ୍ୱାରା ନିଷ୍ପନ୍ନ ପଦକୁ ସମସ୍ତ ପଦ ବୋଲିପାଏ; ଯେଉଁ ପଦମାନଙ୍କୁ ସମାସଦ୍ୱାରା ଏକତ୍ର କରାଯାଏ ସେହି ପଦମାନଙ୍କୁ ସମସ୍ୟମାନ ପଦ ବୋଲିଯାଏ ।

ସମସ୍ୟମାନ ପଦମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଆଦ୍ୟପଦକୁ ପୂର୍ବପଦ ଓ ଶେଷ ପଦକୁ ଉତ୍ତର ବା ପର ପଦ କହନ୍ତି ।

୧ । ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ସମାସ—ଏ ସମାସରେ ସମସ୍ୟମାନ ପଦମାନଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକର ଅର୍ଥ ପ୍ରଧାନ ରୂପେ ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ । ଏହା ଦୁଇ ପ୍ରକାର—(କ) ଇତରେତର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ, (ଖ) ସମାହାର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ।

(କ) ଉଭୟ ଉଭୟ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କର ମିଳନକୁ ଇତରେତର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ବୋଲିପାଏ,—ଯଥା
ରାମ ଓ ଲକ୍ଷ୍ମଣ=ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ;
ନର ଓ ନାରୀ=ନରନାରୀ ।

(ସଂସ୍କୃତରେ ଇତରେତର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଦ୍ୱିବଚନାନ୍ତ ବା ବହୁବଚନାନ୍ତ ହୁଏ ।)

(ଖ) ଏକ ଜାତୀୟ ବହୁ ପଦାର୍ଥର ସମାହାର ବା ସମଷ୍ଟି ବୁଝାଇବା ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ସମାସକୁ 'ସମାହାର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ' ବୋଲିପାଏ ।

ଯଥା—ହସ୍ତୀ ଓ ଅଶ୍ୱମାନଙ୍କର ସମାହାର=ହସ୍ତ୍ୟଶ୍ୱ; ଅହ ଓ ନକୁଳର ସମାହାର=ଅହିନକୁଳ ।
(ସମାହାର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ସଂସ୍କୃତରେ କ୍ଲୀବଲିଙ୍ଗ ଏକବଚନାନ୍ତ ହୁଏ ।

ସଂସ୍କୃତରେ ଆଉ ଏକ ପ୍ରକାର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ସମାସ ଅଛି, ତାକୁ ଏକଶେଷଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ବୋଲିପାଏ; ଯଥା—ପିତା ଓ ମାତା=ପିତରୌ; ଏ ସ୍ଥାନରେ ପିତା ଓ ମାତା ଏ ଦୁଇ ପଦରୁ ମାତା ଶବ୍ଦର ଲୋପ ହୋଇ କେବଳ ପିତା ଶବ୍ଦର ଦ୍ୱିବଚନ ଆକାରରେ ପିତରୌ (ପିତୃଦ୍ୱୟ)ଶବ୍ଦ ପିତା ଓ ମାତା, ଦୁହିଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲା । ଓଡ଼ିଆରେ ମଧ୍ୟ ଏକଶେଷ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱର ଉଦାହରଣରୂପେ "ଆପଣଙ୍କ ପିଲାଏ ଭଲ ଅଛନ୍ତି ?" ଏ ବାକ୍ୟରେ ପିଲାଏ ବା ପିଲାମାନେ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ପିଲା(ପୁତ୍ର) ଓ ପିଲା(କନ୍ୟା)ମାନେ । ଏଠାରେ ପିଲୀ ଶବ୍ଦର ଲୋପ ହୋଇ ପିଲା ଶବ୍ଦ ଏକଶେଷ ହେଲା । କଳିକାଳରେ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ସ୍ୱଲ୍ପଜୀବୀ ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଏଠାରେ ମନୁଷ୍ୟ(ପୁରୁଷ)ମାନେ+ମନୁଷ୍ୟା(ସ୍ତ୍ରୀ)ମାନେ ମିଶି ମନୁଷ୍ୟମାନେ ହେଲା ।

୨ । ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସ—ଯେଉଁ ସମାସରେ ସମସ୍ୟମାନ ପଦସମୂହର ମୁଖ୍ୟ ଅର୍ଥ ପ୍ରତୀତ ନ ହୋଇ ସେହି ସମସ୍ତ ଅର୍ଥ ଦ୍ୱାରା ସୂଚିତ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁ ମୁଖ୍ୟରୂପେ ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ, ତାକୁ ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସ ବୋଲିପାଏ:—

ଯଥା—ପୀତ ଅଛି ଅମ୍ବର ଯାହାର ସେ=ପୀତାମ୍ବର; ଦଶ୍ ଅଛି ଅମ୍ବର ଯାହାର ସେ=ଦଶମ୍ବର; ଚାରି ଅଛି ମୁଖ ଯାହାର ସେ=ଚତୁର୍ମୁଖ ।

ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସ ଦ୍ୱିବିଧ, ସମାନାଧିକରଣ ଓ ବ୍ୟଧିକରଣ ।

ସମାନାଧିକରଣ—ସମାସରେ ପୂର୍ବ ଓ ପର ଉଭୟ ପଦ ବିଶେଷ୍ୟ ହୁଏ—ଯଥା ଚନ୍ଦ୍ରଚୂଡ଼, ମୀନକେତନ ।

ବ୍ୟଧିକରଣ—ପୂର୍ବପଦ ବିଶେଷଣ ଓ ପରପଦ ବିଶେଷ୍ୟ ହୁଏ । ଯଥା—ଚାର୍ଦ୍ଧଶୃଙ୍ଗ, ପୀତାମ୍ବର ।
ସାଧାରଣତଃ ବହୁବ୍ରୀହି ସମାସ ନିଷ୍ପନ୍ନ ପଦ ବିଶେଷଣ ହୁଏ ।

୩ । କର୍ମଧାରୟ—ଯେଉଁ ସମାସରେ ବିଶେଷଣ ସହିତ ବିଶେଷ୍ୟ ପଦର ମିଳନ ହୁଏ ତାକୁ କର୍ମଧାରୟ ବୋଲିପାଏ କର୍ମଧାରୟର ଉତ୍ତରପଦ ବା ଶେଷ ପଦର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ହୁଏ ।
ଯଥା—

ପୀତ ଅଟେ ଅମ୍ବର=ପୀତାମ୍ବର; କୁର ଅଟେ ପ୍ରକୃତି=କ୍ରୂରପ୍ରକୃତି; ଶୁକ୍ଳ ଅଟେ ପକ୍ଷ=ଶୁକ୍ଳପକ୍ଷ ।

କର୍ମଧାରୟ ସମାସ ତିନି ପ୍ରକାରର ଅଟେ । ଯଥା—(କ) ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧାରୟ, (ଖ) ରୂପକ କର୍ମଧାରୟ, (ଗ) ଉପମିତ କର୍ମଧାରୟ ।

(କ) ଯେଉଁ ସମାସରେ ବାକ୍ୟର ମଧ୍ୟପଦର ଲୋପ କରାଯାଇ ଲୁପ୍ତ ପଦର ପୂର୍ବ ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପଦଦ୍ୱୟକୁ ଯୋଗ କରାଯାଏ ତାହାକୁ ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧାରୟ ବୋଲାଯାଏ । ଯଥା—ବଟ ନାମକ ବୃକ୍ଷ=ବଟବୃକ୍ଷ; ଘୃତ ମିଶ୍ରିତ ଅନ୍ନ=ଘୃତାନ୍ନ; ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରଧାନ ତରୁ=ଶ୍ରେଷ୍ଠତରୁ; ସମୁଦ୍ର ଯାହା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଯାନ=ସମୁଦ୍ରଯାନ ।

(ଖ) ଯେଉଁ ସମାସରେ ଉପମେୟ ପଦରେ ଉପମାନ ଆରୋପ କରାଯାଏ ତାକୁ ରୂପକ କର୍ମଧାରୟ ବୋଲାଯାଏ । ଯଥା—ଦେହରୂପ ପଞ୍ଜର=ଦେହ ପଞ୍ଜର; ଗୋରୂପ ଧନ=ଗୋଧନ; ଯଜ୍ଞ ରୂପ କର୍ମ=ଯଜ୍ଞକର୍ମ; ପିତୃ ରୂପ ଦେବ=ପିତୃଦେବ । ଏଠାରେ ଗୋ, ଯଜ୍ଞ ଓ ପିତୃ ସ୍ଥାନରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଧନ, କର୍ମ ଓ ଦେବ ଆରୋପିତ ହୋଇଅଛି ।

(ଗ) ଉପମିତ କର୍ମଧାରୟରେ ସମାନ ଧର୍ମ ବା ସାଦୃଶ୍ୟ ବାଚକ ପଦର ଲୋପ ହୋଇ ଉପମେୟ ଶବ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଉପମାନ ଶବ୍ଦର ଯୋଗ କରାଯାଏ ।

ଯଥା—ବ୍ୟାଘ୍ର ସଦୃଶ ପୁରୁଷ=ପୁରୁଷବ୍ୟାଘ୍ର, ଚନ୍ଦ୍ର ସଦୃଶମୁଖ=ମୁଖଚନ୍ଦ୍ର । (ଦ୍ର—ଚନ୍ଦ୍ରରୂପ ମୁଖ=ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ ରୂପକ ସମାସ) ।

ବିଶେଷଣ ଓ ବିଶେଷଣ ପଦ ମିଶି ମଧ୍ୟ କର୍ମଧାରୟ ସମାସ ହୁଏ, ଯଥା ପୀତ ଓ ଉତ୍କଳ=ପୀତୋତ୍କଳ ।

୪ । ତତ୍ପୁରୁଷ ସମାସ—ଦ୍ୱିତୀୟାଦି ବିଭକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୱିତ ପଦମାନଙ୍କର ସମାସକୁ ତତ୍ପୁରୁଷ ସମାସ ବୋଲାଯାଏ । ଏ ସମାସରେ ଦ୍ୱିତୀୟାଦି ବିଭକ୍ତ୍ୟନ୍ତ ପଦ ପୂର୍ବେ ଥାଏ । ଏହି ସମାସରେ ଉତ୍ତର ପଦର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ରହେ ।

ତତ୍ପୁରୁଷ ସମାସ ଆଠ ପ୍ରକାର ଯଥା—୨ୟା ତତ୍ପୁରୁଷ, ୩ୟା ତତ୍ପୁରୁଷ, ୪ର୍ଥୀ ତତ୍ପୁରୁଷ, ୫ମୀ ତତ୍ପୁରୁଷ, ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁରୁଷ, ଓ ୭ମୀ ତତ୍ପୁରୁଷ, ନଞ୍ ତତ୍ପୁରୁଷ ଓ ଅଲୁକ୍ ।

୨ୟା ତତ୍ପୁରୁଷ, ଯଥା—ଗୃହକୁ ଆଗତ=ଗୃହାଗତ । ୩ୟା ତତ୍ପୁରୁଷ ଯଥା—ସର୍ପଦ୍ୱାରା ଦଷ୍ଟ=ସର୍ପଦଷ୍ଟ । ୪ର୍ଥୀ ତତ୍ପୁରୁଷ ଯଥା—ବିପ୍ରକୁ ଦତ୍ତ=ବିପ୍ରଦତ୍ତ । ୫ମୀ ତତ୍ପୁରୁଷ, ଯଥା—ସମାଜରୁ ଚ୍ୟୁତ=ସମାଜଚ୍ୟୁତ; ୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍ପୁରୁଷ, ଯଥା—ମନୁଷ୍ୟର ବୁଦ୍ଧି=ମନୁଷ୍ୟବୁଦ୍ଧି, ସ୍ୱର୍ଗର ଦ୍ୱାର=ସ୍ୱର୍ଗଦ୍ୱାର । ୭ମୀ ତତ୍ପୁରୁଷ ଯଥା—ରାତ୍ରିରେ ଜାଗରଣ=ରାତ୍ରି ଜାଗରଣ । ନଞ୍ତତ୍ପୁରୁଷ—ଯେଉଁ ତତ୍ପୁରୁଷ ସମାସରେ ନାହିଁ ଅର୍ଥଯୁକ୍ତ ପଦ ଥାଏ ଯଥା—ନୁହେଁ ସୁର=ଅସୁର, ନୁହେଁ କାର୍ଯ୍ୟ=ଅକାର୍ଯ୍ୟ, ନୁହେଁ ଉକ୍ତ=ଅନୁକ୍ତ ।

ଅଲୁକ୍ ତତ୍ପୁରୁଷରେ—ଯେଉଁ ତତ୍ପୁରୁଷରେ ବିଭକ୍ତି ଯୁକ୍ତ ପୂର୍ବ ପଦର ବିଭକ୍ତିର ଅଭାବ ସମସ୍ତ ପଦରେ ଅବିକଳ ରହେ ।

ଜଳେ=ଜଳରେ ବା ଜଳରେ+ଶୟ=ଶୟନକାରୀ=ଜଳେଶୟ; ଖେ=ଖରେ ବା ଆକାଶରେ+ଚର=ଖଚରଣକାରୀ=ଖେଚର । ଉପପଦ ସମାସ ମଧ୍ୟ ତତ୍ପୁରୁଷ ସମାସରେ ଅନ୍ତର୍ଗତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ) ।

୫ । ଦ୍ୱିଗୁ ସମାସ—ସଂଖ୍ୟାବାଚକ ଶବ୍ଦ ପୂର୍ବରେ ଥାଇ ଯେଉଁ ସମାସ ହୁଏ ତାକୁ ଦ୍ୱିଗୁ ସମାସ ବୋଲାଯାଏ; ଏ ସମାସ ଦୁଇ ପ୍ରକାରର ଯଥା—ଉତ୍ତରପଦ ଦ୍ୱିଗୁ ଓ ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ ।

(କ) ଉତ୍ତରପଦ ଦ୍ୱିଗୁ, ଯହିଁରେ ଉତ୍ତର ପଦର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ରହେ । ଯଥା—

ନବ=ନଅ ଗୋଟି+ଲକ୍ଷଣ=ନବଲକ୍ଷଣ;
ତ୍ରି=ତିନି ଗୋଟି+ନାଥ=ତ୍ରିନାଥ ।

(ଖ) ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ—ଯେଉଁ ସମାସ ଦ୍ୱାରା ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ପଦାର୍ଥର ସମାହାର ବା ଏକତ୍ରାବସ୍ଥିତି ବା ସମଷ୍ଟି ବୁଝାଯାଏ ତାକୁ ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ ବୋଲାଯାଏ । ଯଥା—

ସପ୍ତ=ସାତ+ଅହନ୍=ସାତ ଦିନର ସମାହାର ବା ସମଷ୍ଟି=ସପ୍ତାହ

ଚତୁର୍=ଚାରି+ଦିକ୍=ଚାରି ଦିଗର ସମାହାର=ଚତୁର୍ଦ୍ଦିକ୍

ପଞ୍ଚ=ପାଞ୍ଚ+ଲବଣ=ପାଞ୍ଚ ପ୍ରକାର ଲବଣର ସମାହାର=ପଞ୍ଚ ଲବଣ ।

୬ । ଅବ୍ୟୟୀଭାବ ସମାସ—ଯେଉଁ ସମାସର ପୂର୍ବ ପଦ ଅବ୍ୟୟ ଓ ପରପଦ ଅନବ୍ୟୟ ଅଟେ, ତାକୁ ଅବ୍ୟୟୀଭାବ ବୋଲାଯାଏ । ଏହି ସମାସରେ ପୂର୍ବପଦର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ରହେ ।

ଯଥା—ଅଧି+ଆତ୍ମନ୍=ଆତ୍ମାକୁ ଅଧିକାର କରି=ଅଧ୍ୟାତ୍ମ । ଯଥାବିଧି, ଅକର୍ଣ୍ଣ, ଉପକୂଳ ପ୍ରତିଦିନ ଇତ୍ୟାଦି ।

ଏହି ସମାସରେ ଅବ୍ୟୟ ପଦ ଦ୍ୱାରା ବିଭକ୍ତି, ଅସମ୍ପ୍ରତି, ଶବ୍ଦ, ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ, ଯଥା, ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ (ଅସମୁଦ୍ର), ସମୀପ, (ଉପକୂଳ), ପ୍ରତି ବା ପ୍ରତ୍ୟେକ (ଅନୁଶଣ), ସମୃଦ୍ଧି, ବୃଦ୍ଧି, ଅର୍ଥାଭାବ, ଅତ୍ୟୟ, ମଧ୍ୟଭାଗ (ଅପବଦଂ), ପଶ୍ଚାତ୍ (ଅନୁଶୋଚନା), ବିପ୍ସା (ପ୍ରତିଦିନ), ଅନତିକ୍ରମ (ଯଥା ବିଧି), ଯୁକ୍ତ,ବିଶିଷ୍ଟ (ସତର୍କ), ସହିତ (ସହ ଗମନ), ସାଦୃଶ୍ୟ, ଅଭାବ (ନିର୍ବିଘ୍ନ), ଯୋଗ୍ୟତା, ଯୋଗ୍ୟତା (ଅନୁରୂପ), ସମୀପ୍ୟ ବା ଅଧିକାର କରି (ଅଧ୍ୟାତ୍ମ) ପ୍ରଭୃତି ଅର୍ଥ ବୁଝାଯାଏ ।

ଏହି ଛୟ ପ୍ରକାର ସମାସରେ ସମସ୍ତ ସମସ୍ତରେ ସମାସୋତ୍ତର ବିଭକ୍ତିର ଲୋପ ହୋଇ ଅ, ତ

ଅଦ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୁଏ । ଏ ପ୍ରତ୍ୟୟମାନଙ୍କୁ ସମାସାନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ କହନ୍ତି, ଯଥା—ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସଖା=ଇନ୍ଦ୍ର+ସଖା+ଅ=ଇନ୍ଦ୍ରସଖ । ଅନ୍ୟ ମନସ୍=ଅନ୍ୟ+ମନସ୍+ଚ=ଅନ୍ୟମନସ୍କ; ସମାନ ବୟସ ବିଶିଷ୍ଟ=ସମ+ବୟସ୍+ଚ=ସମବୟସ୍କ । ଏହି ଛଅଟି ସମାସ ମଧ୍ୟରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ସମାସମାନ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ।

କ । ନିତ୍ୟ ସମାସ—ଯେଉଁ ସମାସରେ ସମସ୍ୟମାନ ବାକ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ସମସ୍ତ ପଦ ଗଢ଼ା ନ ହୋଇ ଅନ୍ୟ ପଦ ଯୋଗ କରାଯାଇ ସମସ୍ତ ପଦର ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ ତାକୁ ନିତ୍ୟ ସମାସ କୋହାଯାଏ । ଯଥା—ଭୋଜନ ପାଇଁ ଏହା=ଭୋଜନାର୍ଥ, ଅନ୍ୟ+ଗ୍ରାମ=ଗ୍ରାମାନ୍ତର । କୁ ଶବ୍ଦ ଓ ଗ୍ରାମ ଶବ୍ଦ ସହିତ ନିଷ୍ପନ୍ନ ସମାସକୁ ନିତ୍ୟ ସମାସ କୋହାଯାଏ; ପ୍ର, ପରା, ଅପ ପ୍ରଭୃତି ଉପସର୍ଗ, ଅନ୍ତଃ, ଅନ୍ତର୍, ପୁରସ୍, ଉରସ୍, ପ୍ରାଦୁସ୍, ଅବସ୍ ପ୍ରଭୃତି ଅବ୍ୟୟ ଶବ୍ଦ ଏବଂ ଚ୍ୱି (ଅଦ୍ଭୁତ ଭାବେ ଈ), କ୍ରୁ । (ଭୂ) ଆଦି ପ୍ରତ୍ୟୟ ସହିତ ଯେଉଁ ସମାସ ହୁଏ ତାକୁ ମଧ୍ୟ ନିତ୍ୟସମାସ କୋହାଯାଏ ।

କୃତ୍ରିମ, ଝନତ୍କାର, ଅଳଙ୍କାର, ଅନ୍ତର୍ହିତ, ସୁବ୍ରେଧା, ଉରଣ୍ଟୀନ, ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ, ଅବତ୍ରାବ, ସପିଣ୍ଡୀକରଣ, ଆଦି ନିତ୍ୟ ସମାସର ଉଦାହରଣ । ଅର୍ଥ (ପ୍ରୟୋଜନ) ଶବ୍ଦ ସହିତ ଚତୁର୍ଥ୍ୟନ୍ତ ପଦର ନିତ୍ୟ ସମାସ ହୁଏ । ଯଥା—ଯଜ୍ଞ ପାଇଁ ଏହା=ଯଜ୍ଞାର୍ଥ; ଭୋଜନ ପାଇଁ ଏହା=ଭୋଜନାର୍ଥ ।

ଖ । ଉପପଦ ସମାସ—ଉପପଦ ସହିତ କୃଦନ୍ତ ପଦର ଯେଉଁ ସମାସ ହୁଏ ତାକୁ ଉପପଦ ସମାସ କହନ୍ତି । ଯଥା—ମାଳା କରେ ଯେ=ମାଳାକାର; ଫଳକୁ ଦିଏ ଯେ=ଫଳଦ; ପ୍ରାଣକୁ ହନନ କରେ ଯେ=ପ୍ରାଣହା, ପ୍ରାଣଘ୍ନ; କୃତକୁ ଜାଣେ ଯେ=କୃତଜ୍ଞ; କ୍ଷୀରକୁ ପିଏ ଯେ=କ୍ଷୀରପାୟୀ । ଏ ସମାସ ତତ୍ ପୁରୁଷ ସମାସର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅଟେ (ବିଶ୍ୱକୋଷ) ।

ଗ । ଅଲୁକ୍ ସମାସ—ସାଧାରଣତଃ ଦୁଇ ପଦର ସମାସ ହେଲେ ପୂର୍ବପଦର ବିଭକ୍ତିର ଲୋପ ହୁଏ କିନ୍ତୁ କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ବିଶେଷ ବିଧାନ ଅନୁସାରେ ପୂର୍ବପଦର ବିଭକ୍ତି ଲୋପ ନ ହୋଇ ବିଭକ୍ତିଯୁକ୍ତ ପଦ ସମାସରେ ପୂର୍ବ ରୂପରେ ରହେ; ଏହାକୁ ଅଲୁକ୍ ସମାସ କହନ୍ତି; ଯଥା—ଅନ୍ତେବାସୀ, ବିଳେଶୟ, ଗୋତର, ସୁଧିଷ୍ଠିର, ଧନଞ୍ଜୟ ।

ଘ । ସୁପ୍ ସୁପ୍ ସମାସ—ସମାସ ସ୍ଥଳରେ ସ୍ୱରନ୍ତ ସହିତ ସ୍ୱରନ୍ତର (ଯଥା—ରାଜ ପୁରୁଷ), ଇଟନ୍ତ ସହିତ ସ୍ୱରନ୍ତର (ଯଥା—ପର୍ଯ୍ୟଭୂୟିତ), ନାମ ସହିତ ସ୍ୱରନ୍ତର (ଯଥା—କୃଷ୍ଣକାର), ଧାତୁ ସହିତ ସ୍ୱରନ୍ତର (ଯଥା—ଅଜସ୍), ଇଟନ୍ତ ସହିତ ଇଟନ୍ତର (ପିତିତ ଖାଦତା), ଓ ସ୍ୱରନ୍ତ ସହିତ ଇଟନ୍ତର (ଯଥା—କୃତ୍ତ ବିଚକ୍ଷଣା) 'ସମାସକୁ ସୁପ୍ ସୁପ୍ ସମାସ କୋହାଯାଏ ।

ସମସ୍ତ ବାକ୍ୟରେ ଥିବା ପଦମାନଙ୍କର ବିଶ୍ଳେଷଣ କଲେ ଅର୍ଥ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୁଏ । ଏହି ବିଶ୍ଳେଷଣକୁ ସମାସ ବିଗ୍ରହ ବା ବ୍ୟାସ ବାକ୍ୟ କୋହାଯାଏ । (ବିଶ୍ୱକୋଷ)]

ସମାସ କରିବା—ଦେ. କ୍ରି—ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ପଦକୁ ଏକତ୍ର କରି ସମସ୍ତ ପଦରେ ପରିଣତ କରିବା—To amalgamate many words into one compound word.
Samāsa kariba
समास करना

ସମାସକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ =ସମ୍ୟକ୍+ଆସକ୍ତ) — ୧ । ଅତ୍ୟାସକ୍ତ—1. Addicted. ୨ । ସଂଲଗ୍ନ—2. Attached. ୩ । ଯୁକ୍ତ—3. Joined; united. ୪ । ଲବ୍ଧ—4. Attained; obtained. ୫ । ଅଭିନିବିଷ୍ଟ—5. Absorbed in; engrossed in. ୬ । ବଶୀକୃତ—6. Brought under control. ୭ । ରାଶିକୃତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—7. Heaped up.
Samāsakta (ସମାସକ୍ତା—ସ୍ତ୍ରୀ) (ସମାସକ୍ତ—ବି)

ସମାସକ୍ତି—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଆସକ୍ତି) — ସମାସଙ୍ଗ (ଦେଖ)
Samāsakti Samāsanga (See)

ସମାସଙ୍ଗ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଆସଙ୍ଗ) — ୧ । ଅତ୍ୟାସକ୍ତି—1. Excessive attachment. ୨ । ଅତିନିବେଶ—2. Assiduity; close application. ୩ । ସଂଯୋଗ—3. Union; close connection.
Samāsanga (ସମାସଙ୍ଗନ—ଅନ୍ୟରୂପ)

ସମାସତ୍ତି—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଆ+ସଦ୍ ଧାତୁ+ଭାବ. କ)—ସନ୍ନିକର୍ଷ, ନିକଟତା—Propinquity; nearness.
Samāsatti

ସମାସନ—ସଂ. ବି (କର୍ମଧା)—୧ । ସମାନ ଆସନ—1. Equal seats. ୨ । ଏକ ଆସନ—2. The same seat.
Samāsana (ସମାସନା—ବିଣ ସ୍ତ୍ରୀ)
ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—୧ । ସମାନ ଆସନ ବିଶିଷ୍ଟ—1. Occupying similar or equal seats or posts. ୨ । ଏକ ଆସନରେ ଆସୀନ—2. Occupying the same seat.

ସମାସନ୍ନ—ସଂ. ବିଣ (ସମ+ଆସନ୍ନ)—୧ । ସନ୍ନିହିତ—1. Lying close by. ୨ । ଅତି ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ—2. Very near; impending. ୩ । ପ୍ରାପ୍ତ—3. Got.
Samāsanna

ସମାସ ବିଗ୍ରହ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ସମସ୍ତ ପଦକୁ ଭାଙ୍ଗି ତହିଁର ସମସ୍ୟମାନ ପଦମାନଙ୍କ ପୃଥକ୍କରଣ—Separation of a compound word into its component parts.
Samāsa bigraha

ସମାସ ଭାବନା—ସଂ. ବି (ବୀଜଗଣିତ)—ଦୁଇଟି ରାଶିଫଳର ଯୋଗଫଳର ନିରାକରଣ; ଦୁଇଟି କୁଣ୍ଡଳୀର ସମଷ୍ଟି (ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଶିରୋମଣି. ବିଶ୍ୱକୋଷ)—(algebra) Sine of the sum of two arcs.
Samāsa bhābanā

ସମାସାଦିତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ଆ+ସଦ୍ ଧାତୁ=ପାଇବା, ଣିଚ୍+କର୍ମ. ତ)—୧ । ପ୍ରାପିତ—1. Caused to be obtained. ୨ । ସମ୍ପ୍ରାପ୍ତ; ଲବ୍ଧ—
Samāsādita

2. Attained; got. ୩। ସମାପ୍ତ—3. Brought. ୪। ଆହୃତ—4. Collected; gathered. ୫। ଆକ୍ରାନ୍ତ—5. Attacked; overpowered. ୬. ପହଞ୍ଚି ଯାଇଥିବା—6. Reached. ୭। ଉଦ୍ଧୃତ—7. Extracted.

ସମାସାଦ୍ୟ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + ଆ + ସଦ୍ ଧାତୁ = ଗମନ କରିବା + କର୍ମ. ଯ)—୧। ପ୍ରାପ୍ୟ—1. Due. ୨। ଲବ୍ଧ୍ୟ—2. Attainable. ୩। ଉଦ୍ଧୃତ ହେବାର ଯୋଗ୍ୟ—3. Fit to be extracted. ୪। ସମାପ୍ତ ହେବା ଯୋଗ୍ୟ—4. Fit to be brought in.
Samāsādya

ସମାସାନ୍ତ—ସଂ. ବି (ବ୍ୟାକରଣ)—ସମାସ ହେବା ସମୟରେ ବିଶେଷିତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ବିଶେଷ—(grammar) Suffixes put to some words when they are formed into a compound word. [ଦ୍—ସଂସ୍କୃତ ବ୍ୟାକରଣରେ ଏହି ପ୍ରତ୍ୟୟମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବିଶିଷ୍ଟ ବିଧିମାନ ଅଛି। (ଯଥା—ରାଜାହା ସଖୀଭ୍ୟଶ୍ଚ୍); ମହାନ୍ + ରାଜନ୍ = ମହାରାଜନ୍ ପଦ ନ ହୋଇ ମହାରାଜନ୍ ଶବ୍ଦରେ ଅ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହୋଇ ମହାରାଜ ଶବ୍ଦ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହେଲା। ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସଖା = ଇନ୍ଦ୍ରସଖ; ପ୍ରତି + ଅହନ୍ = ପ୍ରତ୍ୟହ; ଏହି ସବୁ ପ୍ରତ୍ୟୟକୁ ସମାସାନ୍ତ ବା ସମାସାନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟୟ କହନ୍ତି।]
Samāsānta

ସମାସାର୍ଥ—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—୧। ସମାସର ଅର୍ଥ—1. The meaning of a compound word. (ସମାସାର୍ଥୀ—ଶବ୍ଦ ଅର୍ଥର ଅନ୍ୟରୂପ) ୨। ସଂକ୍ଷିପ୍ତାର୍ଥ—2. Short or concise meaning. ୩। (ବହୁବ୍ରୀହି) ସମସ୍ୟା—3. Riddle; problem.
Samāsārtha

ସମାସାର୍ଦ୍ଧ—ସଂ. ବିଣ (ସହାର୍ଥ ବହୁବ୍ରୀହି; ସ + ମାସାର୍ଦ୍ଧ)—ମାସାର୍ଦ୍ଧ ବା ପକ୍ଷବ୍ୟାପୀ—Occupying or spread over a fortnight.
Samāsārddha

ସମାସୀନ—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍ + ଆସୀନ)—ବସିଥିବା; ଉପବେଶନ; ଉପବିଷ୍ଟ—Seated. (ସମାସୀନା—ସ୍ତ୍ରୀ)
Samāsīna

ସମାସୋକ୍ତ—ସଂ. ବିଣ (ଶସ୍ତ୍ରୀ ତତ୍)—ସଂକ୍ଷେପରେ ଉକ୍ତ—Told concisely.
Samāsokta

ସମାସୋକ୍ତି—ସଂ. ବି (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଅଳଙ୍କାର ବିଶେଷ—A figure of speech; a protracted metaphor; the figure of personification.
Samāsokti
[ଦ୍—ଏଥିରେ ସମାନ କାର୍ଯ୍ୟ, ସମାନ ବିଶେଷଣ ଓ ସମାନ ଲିଙ୍ଗଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ (ଯଥା—ଚକ୍ରୀ) ପଦାର୍ଥରେ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ (ଯଥା—ଶଙ୍କର) ପଦାର୍ଥର ବ୍ୟବହାର ସମ୍ୟକ୍ ଆରୋପିତ ହୁଏ।

ଜଳ ବାୟୁକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କହୁଅଛନ୍ତି—'ହେ ବାୟୁ! ତୁମ୍ଭେ ଦୌଣସି ବାମିନୀର ସ୍ତନଦ୍ୱୟରୁ ବସନ ଅପନୟନ କର (ଉଡ଼ାଇ ଦେଇ) ଝଟିତି ତାହାର ଅଙ୍ଗକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରୁଅଛ।' ଏଠାରେ ପ୍ରକୃତ ବାୟୁଠାରେ ଅପ୍ରକୃତ ହଠକାମୁକର ବ୍ୟବହାର ଆରୋପିତ ହୋଇଅଛି; ଏହା ସମାସୋକ୍ତି ଅଳଙ୍କାର—ସାହିତ୍ୟ ଦର୍ପଣ।]

ସମାସ୍ଥାନ (ଇତ୍ୟାଦି)—ପ୍ରାଦେ. (ଗଣ୍ଠାମ) ବି—ସମସ୍ଥାନ ଇତ୍ୟାଦି—Samāsthāna (etc) (ଦେଖ)—Samasthāna etc. (See)

ସମାସ୍ୟା—ଗ୍ର. ବି (ସଂ. ସମସ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ଅଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ)—Samāsyā ୧। ସମସ୍ୟା (ଦେଖ)—1. Samasyā (See) ସମାସ୍ୟା ଜବାବ ୨। ଶେଷ ଉତ୍ତର—2. Final reply.
[ଉ—ଦେଇ କଥା ବିଗ୍ରହ ସନ୍ଦେହ ବାମାଚରିତ। ସମାସ୍ୟା ନ ଦେଇଣ ହେଲା ହେଠମାଥ—ପ୍ରାଚୀ. ପ୍ରତାପ ଶତ୍ରିଶେଣା।]

ସମାହତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + ଆହତ)—୧। ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ ଆହତ—Sāmāhata 1. Specially or much hurt. ୨। ତାଡ଼ିତ—2. Expelled.

ସମାହରଣ—ସଂ. ବି (ସମ୍ = ସମ୍ୟକ୍ + ଆହରଣ)—୧। ଏକତ୍ରୀକରଣ—1. Gathering. ୨। ସଂଗ୍ରହ; (ସମାହୃତ—ବିଣ) ସମ୍ୟକ୍ ଆହରଣ—2. Collecting. ୩। ସଞ୍ଚୟ—3. Storing up. ୪। ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କରିବା—4. Making concise, abridgement.
Samāharaṇa

ସମାହାର—ସଂ. ବି (ସମ୍ + ଆ + ହୃ ଧାତୁ = ହରଣ କରିବା + ଭାବ. ଅ)—୧। ସଂଗ୍ରହ; ବହୁ ବସ୍ତୁର ଏକତ୍ରୀକରଣ—1. Collection. ୨। ଆହରଣ—2. Gathering. ୩। ସଂକ୍ଷେପ—3. Abridgement. ୪। ମିଳନ—4. Mixture; union. ୫। ସମଷ୍ଟି; ସମୂହ; ପୁଞ୍ଜ—5. Multitude; aggregate. ୬। ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଓ ଦ୍ୱିଗୁ ସମାସବିଶେଷ—6. Name of a class of compound words expressing numerical and other aggregates.
Samāhāra
ସମାହୃତ, ସମାହାର୍ଯ୍ୟ } ବିଣ

ସମାହାର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ—ସଂ. ବି (ବ୍ୟାକରଣ)—ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ସମାସବିଶେଷ; ଯେଉଁ ସମାସରେ ସମସ୍ୟମାନ ପଦଦ୍ୱାରା ଲକ୍ଷିତ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କର ସମାହାର ବା ସମଷ୍ଟି ସୂଚିତ ହୁଏ (ସମାସ ତଳେ ନୋଟ ଦେଖ)—Name of a class of compounds expressing the aggregate of many things.
Samāhāra dwandwa

ସମାହାର ଦ୍ୱିଗୁ—ସଂ. ବି (ବ୍ୟାକରଣ)—ସମାସ ବିଶେଷ; ଯେଉଁ ସମାସରେ ସଂଖ୍ୟାଯୁକ୍ତ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କ ସମଷ୍ଟି ବୁଝାଯାଏ (ସମାସ ତଳେ ଟୀକା ଦେଖ)—Name of class of compounds denoting numerical aggregate.
Samāhāra dwigu

ସମାହିତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍ + ଆ + ଧା ଧାତୁ = ଧାରଣ କରିବା + କର୍ମ. ତ)—୧। ସମାଧିଗ୍ରସ୍ତ; ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ; ସମାଧିସ୍ଥ—
Samāhita

1. Absorbed or rapt in meditation. ୨ । ଅବହିତ; ଏକାଗ୍ରଚିତ୍ତ—2. Attentive. ୩ । ଶାନ୍ତ-ଚିତ୍ତ—3. Of cool temperament. ୪। ଅଭ୍ରାନ୍ତ ଚିତ୍ତ—4. Calculating; unerring. ୫ । ଦୃଢ଼; ଅବିଚଳିତ—5, Unmoved; firm; fixed. ୬ । ନିଷ୍ପାଦିତ; ନିଷ୍ପନ୍ନ—6. Accomplished. ୭ । ମୀମାଂସିତ—7. Decided. ୮ । ସ୍ଥାପିତ—8. Placed. ୯ । ସଂଗୃହୀତ—9. Collected. ୧୦ । ସଞ୍ଚିତ—10. Stored. ୧୧ । ଅଙ୍ଗୀକୃତ—11. Agreed. ୧୨ । ଦତ୍ତ—12. Given. ୧୩ । ବିଶୋଧିତ—13, Purified. ୧୪ । ଭୂଗର୍ଭରେ (ସମାଧି,ସମାଧା,ସମାଧାନ—ବି) ନିହିତ (ଶବ);ପୋତାଯାଇଥିବା; ସମାଧି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପୋତା ଯାଇଥିବା—14. Buried;interred. ୧୫ ।ଶୁଚି (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—15, Pure. ୧୬ । ନିର୍ବାଦୀକୃତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—16. Freed from dispute. ୧୭ । ପ୍ରତିଶ୍ରୁତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—17. Promised.

ସମାହୂତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ଅହୂତ)—୧ । ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ ଅହୂତ— Samāhūta 1. Specially called. ୨ । ନିମନ୍ତ୍ରିତ— (ସମାହ୍ୱାନ—ବି) 2. Invited.

ସମାହୃତ—ସଂ. ବିଣ (ସମ୍+ଆ+ହୃ. ଧାତୁ+କର୍ମ. ତ)— Samāhṛuta ୧ । ସଂଗୃହୀତ—1. Collected. ୨। ସଞ୍ଚିତ— (ସମାହୃତି, ସମାହାର, ସମାହରଣ—ବି) 2. Stored. ୩ । ସଂକଳିତ; ଅହୃତ—3. Gathered; compiled. ୪ । ଏକତ୍ରୀକୃତ; ସଂମିଳିତ—4. Collected; put together. ୫ । ସଂକ୍ଷିପ୍ତ—5. Abridged. ୬ । ଆକୃଷ୍ଟ—6. Attracted. ୭ । ଆୟୋଜିତ; ଅଗ୍ରିତ— 7. Brought together; arranged.

ସମାହୃତି—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଆ+ହୃ. ଧାତୁ+କ୍ତି. ତି)— Samāhṛuti ୧ । ସମାହାର—1. Multitude; aggre- (ସମାହୃତ—ବିଣ) gate. ୨ । ସଂଗ୍ରହ—2. Collection. ୩ । ସଞ୍ଚୟ—3. Storing. ୪। ସଂକ୍ଷେପ—4. Abridgment. ୫ । ଆୟୋଜନ—5. Preliminary arrangement. ୬ । ଏକ କିମ୍ବା ବା ଅନେକ କର୍ତ୍ତୃକ ଏକାର୍ଥପ୍ରାୟ ବାକ୍ୟମାନଙ୍କ ଏକୀକରଣ (ଉଚିତ)— 6. Compilation of speeches or sentences conveying the same purport relating to the same or different writers or nominatives, into congruity.

ସମାହ୍ୱ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି; ସମ୍+ଅହ୍ୱା+ଅ)—ସମ ନାମବିଶିଷ୍ଟ Samāhwa —Having the same or similar [ସମାହ୍ୱା—ସ୍ତ୍ରୀ], name.

ସମାହ୍ୱୟ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଆ+ହ୍ୱେ. ଧାତୁ=ଡାକିବା+ଭାବ.ଅ)— Samāhwaya ୧ । ଯୁଦ୍ଧକୁ ଅହ୍ୱାନ—1. A challenge to fight. ୨ । (+ଅଧି. ଅ) ପ୍ରଣିଦ୍ୟୂତ; ବାଜି ରଖି ପଶୁପକ୍ଷୀଦି ଦ୍ୱାରା ଯୁଦ୍ଧ କରାଇବା—2. Making beasts and birds fight by laying wagers. ୩ । (+କରଣ. ଅ) ନାମ—3. Name. ୪ । ଆଖ୍ୟା—4. Definition; term. ୫ । ଦ୍ୟୂତ—(ବିଶ୍ୱକୋଷ)—5. Gambling. ୬ । (+ଅଧି. ଅ)—ଯୁଦ୍ଧ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—6. Fight; battle. [ଦ୍ର—ମନୁ (୯—୨୨୧।୨୨୪) କହିଅଛନ୍ତି ଯେ, ରାଜା ନିଜ ରାଜ୍ୟରୁ ଦ୍ୟୂତ ଓ ସମାହ୍ୱୟ ନିବାରଣ କରିବେ । ଏ ଦୁଇଟି ଦୋଷ ରାଜ୍ୟନାଶକ ଅଟେ; କାରଣ, ଏ ଦୁଇଟି ପ୍ରକାଶ୍ୟଚୌର୍ଯ୍ୟ । ଅକ୍ଷ (ପଶା) ଓ ଶଳାକାଦି ଦ୍ୱାରା (ଛଳପୂର୍ବକ) କ୍ରୀଡ଼ାରୂ ଦ୍ୟୂତ ଓ ମେଷକୁକ୍କୁଟାଦି ପ୍ରାଣୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବାଜି ରଖାଯାଇ କ୍ରୀଡ଼ାରୂ ସମାହ୍ୱୟ ବୋଲାଯାଏ । ଅତଏବ ଏ ଦୁଇଟି କର୍ମ କରିବା ଓ କରାଇବା ଅପରାଧୀଙ୍କ ହସ୍ତଚ୍ଛେଦ ଓ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡାଦି ଦ୍ୱାରା ରାଜା ଦଣ୍ଡିତ କରିବେ । ଦ୍ୟୂତକାରୀ, ସମାହ୍ୱୟକାରୀ, ନଟକୁଟ୍ଟନୀବୀ, କୁରଚେଷ୍ଟ, ଗ୍ଲେର, ଠକ ଆଦି ଲୋକଙ୍କୁ ରାଜା ରାଜଧାନୀ ମଧ୍ୟରେ ବାସ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେବେ ନାହିଁ । କାରଣ, ଏ ପ୍ରକାର ବଞ୍ଚକମାନଙ୍କ ଅଧର୍ମ କାର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଭଦ୍ର ପ୍ରଜାମାନେ ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ ହୁଅନ୍ତି । ବିଶ୍ୱକୋଷ ।

ଅଧୁନିକ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସଭ୍ୟ ସମାଜରେ ସମାହୃତ ବାଜି ରଖାଯାଇ ଘୋଡ଼ ଦଉଡ଼ ମଧ୍ୟ ସମାହ୍ୱୟ ।]

ସମାହ୍ୱା—ସଂ. ବିଣ. ସ୍ତ୍ରୀ—ସମାହ୍ୱର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Samāhwā Samāhwa. ସଂ. ବି. ସ୍ତ୍ରୀ—ଗୋଲହ୍ୱା ନାମକ ଶାକ—A kind of potherb.

ସମାହ୍ୱାତା—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ସମ୍+ଆ+ହ୍ୱେ. ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତୃ. ତୃ; Samāhwātā ୧ମା. ୧ବ)—୧ । ଯୁଦ୍ଧକୁ ଅହ୍ୱାନକାରୀ— [ସମାହ୍ୱାତ୍ରୀ—ସ୍ତ୍ରୀ] 1. Challenging a person to battle. ୨ । ଦ୍ୟୂତକୁ ଅହ୍ୱାନକାରୀ—2. Inviting people to take part in gambling.

ସମାହ୍ୱାନ—ସଂ. ବି (ସମ୍+ଅହ୍ୱାନ)—୧ । ଯୁଦ୍ଧକୁ ଅହ୍ୱାନ— Samāhwāna 1. A challenge to fight. ୨ । ନିମନ୍ତ୍ରଣ— (ସମାହୂତ—ବିଣ) 2. Invitation. ୩ । ସମ୍ମେଳନୀ— 3. Convocation. ୪ । ଦ୍ୟୂତକ୍ରୀଡ଼ାକୁ ଅହ୍ୱାନ— 4. Invitation to a person to join in gambling.

ସମି—ଦେ. ବି—ଶମି (ଦେଖ)
Sami Śami. (See)

ସମିଆ—ଦେ. ବି—ସଙ୍କୋଚ (ଦେଖ)
Samiā Sankocha. (See)

ସମିଆନା—ଦୈଦେ. ବି (ଫା. ସମିୟାନା)—ଚନ୍ଦ୍ରାତପ— Samiānā Canopy.
ସାମିଆନା ସମିୟାନା

ସମିକ—ସଂ. ବ (ସମ+ଇକ)—୧ । ବେଧନାସ୍ତ୍ର ବିଶେଷ—1. A kind of drilling instrument. ୨ । ବନଶୀ କଣ୍ଟା—2. Angling hook. ୩ । ଶେଲ (ଶବ୍ଦ ରତ୍ନାବଳୀ)—3. A hooked arrow; a dart.

Samika

ସମିତ୍—ସଂ. ବ (ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍+ଇ· ଧାତୁ=ଯିବା+କର୍ମ.କ୍ୱିପ୍)—ଯୁଦ୍ଧ; ସମର—Fight; battle.

Samit

ସମିତ୍(ଦ୍)—ସଂ. ବ (ସମିଧ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା· ୧ବ)—ସମିଧ୍ (ଦେଖ)

Samit(d) Samidhs (See)

ସମିତ୍କର—ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ (ବହୁବ୍ରୀହି)—ହାତରେ ସମିଧ ଧରିଥିବା—[ସମିଦ୍ଧସ୍ତ, ସମିତ୍ ପାଣି—ଅନ୍ୟରୂପ]

Samit-kara Holding fuel for vedic sacrifice in the hands.

ସମିତ୍କଳାପ—ସଂ· ବ (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍)—ଯଜ୍ଞସମିଧର ବଡ଼ା—

Samit-kalāpa A bundle of fuel for Jajña.

ସମିତ୍କାଷ୍ଠ—ସଂ. ବ (ସମିଧ୍‌ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ କାଷ୍ଠ, ମଧ୍ୟପଦଲୋପୀ କର୍ମଧା)—ଯଜ୍ଞାଗ୍ନି ସନ୍ଦୀପନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ କାଷ୍ଠ—Fuel used for igniting the sacrificial fire.

Samit-kāshṭha

ସମିତ୍କୁଶ—ସଂ. ବ (ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ)—ଯଜ୍ଞାର୍ଥ ସମିଧ ଓ କୁଶ—Fuel and kusa grass required for performing Homa (vedic sacrifice).

Samit-kusa

ସମିତ—ସଂ. ବ (ପାରିଭାଷିକ ଶବ୍ଦ)—ଦୁଇ ବସ୍ତୁର ସମତା ବା ତୁଲ୍ୟତା-ଜ୍ଞାପକ ଚିହ୍ନ; =ଏହାର ସମାନ ଚିହ୍ନ—A conventional sign used to denote equality (=). ସଂ.ବିଣ (ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍,ଏକତ୍ର+ଇ ଧାତୁ=ଯିବା+କର୍ତ୍ତା ତ)—୧ । ଏକତ୍ରୀଭୂତ—[ସମିତା—ସ୍ତ୍ରୀ] 1. Assembled; come together. ୨ । (+କର୍ମ.ତ) ସମ୍ୟକ୍‌ପ୍ରାପ୍ତ—2. Got by special process. ଦେ. ବିଣ—ସମାନ—Equal.

Samita

ସମାନ समान

[ଇ ଘିଅ, ଦୁଧ ପିଠା ତୁଲରେ ପଡ଼ି ଭାତ, ଖାଇଲେ ଅଃଇଟି ନଇବ ସମିତ—ଭୂସୁଣ୍ଡିଙ୍କ ମହାଭାରତ ବନ ।]

ସମିତା—ସଂ. ବ (ସମ୍+ଇ ଧାତୁ+ତ+ଆ)—ଗୋଧୂମଚୂର୍ଣ୍ଣ; ମଇଦା, ଗହମକୁ ଧୋଇ ଚୁଟ ଶୁଖାଇ ପେଷି ଚାଲୁଣିରେ ଚଲାଇଲେ ଯେଉଁ ଚୂନା ବାହାରେ (ଚରକଦର୍ଶ)—Wheaten flour. ସଂ. ବିଣ—ସମିତର ସ୍ତ୍ରୀଲିଙ୍ଗ—Feminine of Samita.

Samitā

ସମିତି—ସଂ. ବ (ସମ୍=ଏକତ୍ର+ଇ ଧାତୁ+କର୍ମ.ବା.ଅଧି ତି)—୧ । ସଭା—1. A meeting or association. ୨ । କମିଟି—2. A committee; a sub-committee. ୩ । ଯୁଦ୍ଧ—3. Battle. ୪ । (+ଭାବ.ତି) ସଙ୍ଗ—4. Association; company. ୫ । ସାମ୍ୟ-5. Equality. ୬ । ସନ୍ନିପାତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—6. Collapse in fever. [ଦ୍ର—ସମିତିର ଅର୍ଥ ସଭା; ଏହା ଭାଷାରେ ଦୌଣସି ସଭାର ସଭ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଅଳ୍ପତରସଂଖ୍ୟକ ସଭ୍ୟଙ୍କଦ୍ୱାରା ଗଢ଼ା ସଭାକୁ ସମିତି ବା କମିଟି (Committee) ବୋଲାଯାଏ । ସଭାର ଅଧିବେଶନରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବିଭାଗ ବା ଶାଖା ବା କର୍ମପରିଚାଳନାର୍ଥ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ସମିତି ଗଠିତ ହୁଏ । ଯେଉଁ ଯେଉଁ ବିଶେଷ କାର୍ଯ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷରେ ସମିତି ଗଠିତ ହୁଏ ତତ୍ ତତ୍ ଶବ୍ଦ ସମିତି ଶବ୍ଦ ପୁଚ୍ଛରେ ଯୁକ୍ତ ହୁଏ । ଯଥା—କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହକ ସମିତି, ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସମିତି, ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକସମିତି, ଗ୍ରାମ୍ୟସମିତି ।)

Samiti

ସମିତିକ ଜାତି—ବୈଦେ·ବ (ନାମ)—ଷଷ୍ଠମ ଅସିଥରେ ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ ବାସ କରୁଥିବା ଜାତିବିଶେଷ—The Semites; the Semitic people.

Samitika jāati

ସମିତିକ सेमितिक

[ଦ୍ର—ସେମ୍ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତି ଏମାନଙ୍କ ପୁର୍ବପୁରୁଷ ବୋଲି ବାଇବଲରେ ଲେଖା ଅଛି ।]

ସମିତିଗମ—ସଂ. ବ. ପୁଂ (ଅଲୁକ୍ ସମାସ; ସମିତିଂ=ସମିତିକୁ+ଗମ୍ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତା ଅ)—ସଭାସମିତିକୁ ଗମନକାରୀ-(ସମିତିଂଗମ—ଅନ୍ୟରୂପ) Frequenting meetings.

Samitingama

ସମିତିଞ୍ଜୟ—ସଂ. ବିଣ ପୁଂ (ଅଲୁକ ସମାସ; ସମିତିଂ=ସମିତିକୁ+ଜି ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତା ଅ)—ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟୀ—Victorious in war. ସଂ. ବ—୧ । ଯମ—1. Jama. ୨ । ବିଷ୍ଣୁ—2. Bishnu. ୩ । ମହାଭାରତବର୍ଣ୍ଣିତ ଯୋଦ୍ଧୃବିଶେଷ—3. A class of warriors.

Samitiñjaya

ସମିଥ—ସଂ.ବ (ସମ+ଇ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତା ଥ)—୧ । ଅଗ୍ନି (ତ୍ରିକାଣ୍ଡକୋଷ)—1. Fire. ୨ । (+କର୍ମ ଥ)—ଯୁଦ୍ଧ (ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୌମୁଦୀ)—2. Fight. ୩ । (କରଣ ଥ)—ଆହୁତି (ସଂକ୍ଷିପ୍ତସାର)—3. Oblations of ghee poured unto the sacrificial fire. ସଂ. ବିଣ. ପୁଂ—୧ । ଆହୂତ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—1. Invited; challenged. ୨ । ଅଗ୍ନିରେ ଆହୁତି ଦିଆଯାଇଥିବା—2. Offered as oblation unto fire.

Samitha

ସମିଧ୍—ସଂ. ବ (ସମିଧ୍ ଶବ୍ଦ ୧ମା ୧ବ)—ସମିଧ୍ (ଦେଖ)

Samid Samidh. (See)

ସମିଦ୍ଧ—ସଂ. ବ (ସମ୍+ଇଧ. ଧାତୁ=ଦୀପ୍ତି ପାଇବା+କର୍ତ୍ତା. ତ)—ପ୍ରଦୀପ୍ତ; ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ—Ignited; inflamed; kindled; burning. [ଦ୍ର—ହୋମ କରିବା ସମୟରେ ସମିଦ୍ଧ (ଜଳୁଥିବା) ଅଗ୍ନିରେ ଆହୁତି ଦେବାକୁ ହୁଏ । ଅସମିଦ୍ଧ ଅଗ୍ନିରେ ଆହୁତି ଦେଲେ ପୀଡ଼ା ଓ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଘୋଟେ—ବିଶ୍ୱକୋଷ ।]

Samiddha

ସମିଦ୍ଧନ—ସଂ. ବ—(ସମ୍+ଇଧ ଧାତୁ+କରଣ ଅନ)—ଅଗ୍ନି-ପ୍ରଜ୍ୱାଳନାର୍ଥ କାଷ୍ଠାଦି; ଜାଳ—1. Fuel. ୨ । (+ଭାବ ଅନ) ଜ୍ୱଳନ—2. Exciting.

Samiddhana

ସମିଦ୍ଧାର—ସଂ· ବିଣ. ପୁଂ—(ସମିତ୍+ଧୃ ଧାତୁ+କର୍ତ୍ତା. ଅ)—ସମିଧ ଆହରଣକାରୀ—Collecting fuel for Homa.

Samiddhāra

ସମିଦ୍ବର—ସଂ. ବ—(ସମିଦ୍ + ବର, ସମିତ୍‌ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ)
Samidbara (ବୈଦ୍ୟକ)—ପଲାଶ—Butea Frondosa tree; the downy-branched Butea.

ସମିତ୍‌ଭାର—ସଂ. ବ. (୬ଷ୍ଠୀ ତତ୍.)—ସମିଧର ଭାର—
Samid-bhāra A load of fuel for Homa.

ସମିଧ—ସଂ. ବ. (ସମ୍ + ଇନ୍ଧ ଧାତୁ=ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ହେବା + କରଣ ଡ୍ୱିପ୍)
Samidh ୧ । ଇନ୍ଧନ; ଜାଳ; ଜାଳେଣିକାଠ; ଅଗ୍ନି-ସନ୍ଦୀପନାର୍ଥ ବ୍ୟବହୃତ ତୃଣକାଷ୍ଠାଦି 1. Fuel. ୨ । ହୋମକାଷ୍ଠ; ହୋମ ସମିଧ—2. Small pieces of wood or twigs used in kindling sacrificial fire.
[ଦ୍ର—ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଯଜ୍ଞ ଓ ହୋମ ନିମନ୍ତେ ଉକ୍ତ ଉକ୍ତ ବୃକ୍ଷର ଶାଖା ସମିଧ ରୂପେ ବ୍ୟବହାର ହେବାର ବିଧି ଅଛି । ଯଥା—ରବି, ମଙ୍ଗଳ, ଚନ୍ଦ୍ର, ବୁଧ, ବୃହସ୍ପତି, ଶୁକ୍ର, ଶନି, ରାହୁ ଓ କେତୁଗ୍ରହଙ୍କ ଶାନ୍ତିବିଧାନାର୍ଥ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋମରେ ଯଥାକ୍ରମେ ଅର୍କ, ପଲାଶ, ଖଦିର, ଅପାମାର୍ଗ, ପିପ୍ପଳ ବା ଅଶ୍ୱତ୍ଥ, ଉଦୁମ୍ବର, ଶମୀ, ଦୂର୍ବା ଓ କୁଶ ବ୍ୟବହୃତ,ହୁଏ । ଉପନୟନାଦି ସଂସ୍କାର କର୍ମରେ ଯଜ୍ଞ-ଉପବୀତ ଓ ତାର୍ପ୍ପିକ ହୋମରେ କେଲପଶ୍ରୀ ସମିଧ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଏ । ହୋମସମିଧର ଲମ୍ବ ପ୍ରାଦେଶ ପରିମିତ, ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରତଳର କୁଡ଼ା ଅଙ୍ଗୁଠିର ଅଗରୁ ବଡ଼ି ଅଙ୍ଗୁଠିର ଅଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଅର୍ଥାତ୍ ୧୦ ଅଙ୍ଗୁଳ ହେବ । ଏଥିର ସ୍ଥୂଳତା ୧ ଅଙ୍ଗୁଳରୁ ଅଧିକ ହେବ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ବଳ୍କଳ ଲାଗିଥିବ । ଏହା ଏକଶାଖା ଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବ । ପୋକରା ହୋଇ ନ ଥିବ; ଚିମ୍ବା ବିଶୀର୍ଣ୍ଣ, ବିଦଳ, ଦ୍ରୁମ୍ବ, ଦ୍ୱିଧାକୃତ, ବକ୍ର ବା ସ୍ଥୂଳ ହୋଇ ନ ଥିବ । ଏପରି ଦୋଷଯୁକ୍ତ ସମିଧ ଦ୍ୱାରା ହୋମ କଲେ ଅମଙ୍ଗଳ ଘଟେ ।]

ସମିଧ—ସଂ ବ (ସମ୍ + ଇନ୍ଧ୍ ଧାତୁ=ପ୍ରଜ୍ୱଳିତ ହେବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅ)—
Samidha ୧ । ଅଗ୍ନି—1. Fire. ଦେ. ବ. (ସଂ. ସମିଧ ସମିଧ୍, समिध ଶବ୍ଦ)—ସମିଧ୍ (ଦେଶ)—Samidh (See)

ସମିନ୍ଧନ—ସଂ. ବ (ସମ୍ + ଇନ୍ଧ୍ ଧାତୁ=ଜାଳିବା + କରଣ ଅନ)—
Samindhana ୧ । ପଚନକାଷ୍ଠ; ସମିତ୍ (ଶବ୍ଦ ରତ୍ନାବଳୀ)—(ସମିନ୍ଧ—ବଣ) 1. Fuel for sacrificial purpose. ୨ । (+ଭାବ.ଅନ) ଉଦ୍ଦୀପନ—2. Enkindling.

ସମିବା—ପ୍ରାଦେ (ସମ୍ବଲପୁର) ଇ—ପଶିବା; ପ୍ରବେଶ କରିବା—
Samibā To enter into.

ସମିର—ସଂ.ବ (ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍ + ଋଧାତୁ=ଗମନ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ.ର)
Samira —ବାୟୁ; ପବନ (ହେମଚନ୍ଦ୍ର)—Air; wind.

ସମୀ—ଦେ. ବ—ସମି (ଦେଶ)—Sami (See)
Sami

ସମୀକ—ସଂ. ବ (ସମ୍ ଧାତୁ=ବିହ୍ୱଳ କରିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଇକ)—ଯୁଦ୍ଧ;
Samika ସମର (ଅମର)—Fight; battle; conflict.

ସମୀକରଣ—ସଂ. ବ [ସମ + ଅଭୂତ ତଦ୍ଭାବେ (ଚ୍ୱି) ଈ + କରଣ,
Samīkaraṇa ଅସମ ବସ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ସମାନ କରିବା]—୧ । ସଦୃଶୀକରଣ; ଅସମ ପଦାର୍ଥମାନଙ୍କୁ ସମାନ କରିବା—1. Equalisation. ୨ । (ବୀଜ ଗଣିତ) ଅଜ୍ଞାତ ସଂଖ୍ୟା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାର ଗାଣିତିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାବିଶେଷ; କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରାଶିକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ତତ୍ତୁଲ୍ୟ କୌଣସି ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରାଶିର ପରିମାଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟକରଣ—2. (Algebra) Equation. ୩ । (ଗଣିତ) ଏକାଧିକ ଭଗ୍ନାଂଶମାନଙ୍କୁ ସମାନ ହରବିଶିଷ୍ଟ ଭଗ୍ନାଂଶରେ ପରିଣତ କରିବା—3. (Arithmetic) Reduction of fractions into those of a common denomination.

ସମୀକାର } —ଅନ୍ୟରୂପ
ସମୀକ୍ରିୟା }

ସମୀକୃତ—ସଂ. ବଣ [ସମ + ଅଭୂତ ତଦ୍ଭାବେ (ଚ୍ୱି) ଈ + କୃତ]—
Samīkṛuta ୧ । ସମାନୀକୃତ; ଏକୀକୃତ—1. Equalised.
(ସମୀକୃତ—ବ) ୨ । ସମୀକରଣ ରୂପେ ଗଠିତ—2. Reduced into an equation.

ସମୀକ୍ଷ—ସଂ. ବ (ସମ୍=ସମ୍ୟକ୍ + ଈକ୍ଷ୍ ଧାତୁ=ଦେଖିବା + କରଣ.
Samīksha ଅ)—୧ । ସାଂଖ୍ୟ ଦର୍ଶନ—1. The Sāmkhya system of philosophy. [ଦ୍ର—ଏହି ଶାସ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକୃତି ଓ ପୁରୁଷଙ୍କର ସମ୍ୟକ୍ ଦର୍ଶନ ଲାଭ ହୁଏ ।] ୨ । (+ଭାବ. ଅ) ସମ୍ୟକ୍ ବିଚାର—2. Deliberation. ୩ । ସମ୍ୟକ୍ ଦର୍ଶନ—3. Careful observation. ୪ । ଯତ୍ନ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—4. Carefulness; care. ୫ । ଅନ୍ୱେଷଣ (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—5. Searching. ୬ । ଆଲୋଚନା (ବିଶ୍ୱକୋଷ)—6. Discussion. ୭ । ବିବେଚନା—7. Consideration.

ସମୀକ୍ଷକ—ସଂ.ବ. ପୁଂ (ସମ୍ + ଈକ୍ଷ୍ ଧାତୁ=ଦେଖିବା + କର୍ତ୍ତୃ. ଅକ)—
Samīkshaka ୧ । (ହିସାବ ପତ୍ର ଆଦିର) ପରିଦର୍ଶକ—
(ସମୀକ୍ଷକ—ସ୍ତ୍ରୀ) 1. Auditor. ୨ । ପରିଦର୍ଶକ; ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷକ—2. Observer. ବିଣ. ପୁଂ—ସମ୍ୟକ ଦର୍ଶନକାରୀ—Auditing; observing.

ସମୀକ୍ଷଣ—ସଂ. ବ (ସମ୍ + ଈକ୍ଷଣ=ଦର୍ଶନ)—୧ । ସମ୍ୟକ୍ ଦର୍ଶନ;
Samīkshaṇa ପ୍ରେକ୍ଷଣ; ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ—1. Closely see-
(ସମୀକ୍ଷିତ—ବିଣ) ing; observation. ୨ । ଆଲୋଚନା—2. Discussion. ୩ । ଅନ୍ୱେଷଣ; ଅନୁସନ୍ଧାନ—3. Investigation; enquiry. ୪ । ସାଂଖ୍ୟ ଦର୍ଶନ (ଦ୍ୱିତୀୟ ଶେଷ)—4. The Sāmkhya system of philosophy.

ସମୀକ୍ଷା—ସଂ. ବ (ସମ୍ + ଈକ୍ଷ୍ ଧାତୁ=ଦେଖିବା + ଭାବ. ଅ + ଆ)—
Samīkshā ୧ । ସମ୍ୟକ୍ ଦର୍ଶନ; ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ—1. Observation. ୨ । ଯତ୍ନ—2. Care. ୩ । ବୁଦ୍ଧି 3. Intelligence. ୪ । ପ୍ରକୃତି—4. Nature.